DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Seyyid Kutub

FÎ ZILÂL-İL KUR'AN

في ظلال القرآن

سيّد قطب

8

Tarayan?bilginDK
2018-08-06

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Seyyid Kutub

FÎ ZILÂL-İL KUR'AN

8

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Prof. Seyyid Kutub

Seyyid Kutub 1906 yılında, Mısır'ın Asyot kasabasında doğdu. Aile içi dini eğitimin yoğunluğunda yetişti. Temiz ahlâkı ve zekâsıyla dikkati çeken bu büyük şahsiyet, orta-lise tahsilini yerleştikleri Kahire'de Ezher Üniversitesi'nde yaptı. Daha sonra Darü'l-Ulum Fakültesi'ni bitirdi. 1933'te aynı okula edebiyat hocası olarak tayin edildi. Yazılarında edebi sadelik, fikri derinlik hakimdi. Yeni Fikir adında bir dergi çıkarmaya başladı. Sosyalizm, Kapitalizm gibi cahilî değerler ve cahilî yönetime ilişkin tenkidleri içeren ateşli yazılarına son verdirmek için Amerikan eğitim ve öğretimini incelemek gerekçesiyle Amerika'ya gönderilen Kutub, 1950 yılında Amerika'dan döndü. Ancak İslamî değerler konusunda daha bir bilenmiş olarak.

1946'da başlayıp, çoğunu zindanda yazdığı Fi Zilâl il-Kur'an hariç otuzbeş eserinde; unutulmuş, çarpıtılmış İslamî kavramların aslına parmak basmıştır. Ve şehadetinden (29 Ağustos 1966) 14 yıl önce yazdığı şu mısraları, yaşayarak doğrulamıştır:

"Kalem sahibi kimseler, birçok büyük işler yapabilirler. Ancak; fikirlerinin yaşaması pahasına kendilerini feda etmeleri şartıyla... HAKK bildikleri şeyin Hakk olduğunu fütur etmeden söyleyip, gerekirse bu uğurda başlarını vermeleri şartıyla..."

Bu eser, Dar'uş-Şuruk tarafından yayımlanan ve 1980 yılında, 9 kez basılan nüshasından çevrilmiştir.

***DÜNYA YAYINCILIK**, P.K. 9 Edirnekapı-İst. Tel: 523 19 09*

***Baskı**, Elvan Ofset - **Cilt**, Kurtuluş - İstanbul, 1991*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çeviri:
Salih Uçan
Vahdettin İnce
Mehmet Yolcu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bismillâhirrahmanirrahim

"Fizılâl-il Kur'an"..;

Yazarın ruhu ile, düşüncesi ile, bilinci ile, kısacası tüm varlığı ile an-be-an, düşünce düşünce ve kelime kelime yaşadığı ve iman alemindeki canlı deneyimlerinin özünü satırlarına işlediği eser...

Artık bu eserin; para kazanma peşinde koşan bir tüccardan ziyade düşünce yayan bir kişi olduğunun bilincinde olan; düşünce yaymanın yüce bir görev olduğunu, fırsat kollayan bir vurgunculuk olmadığını bilen, güvenilir bir yayıncının elinde hak ettiği tabii konuma kavuşmasının zamanı geldi.

O halde, gayrı meşru baskılar arasında geçen uzun ve maceralı bir yolculuğun arkasından Dar-uş Şuruk yayınevinin hazırlayıp sunduğu bu meşru baskı, bu yeni görünümü içinde, yeryüzündeki şu gelip-geçici yolculuğumuzda, eserin şehid yazarına tarafımızdan sunulmuş bir saygı vesilesi olsun.

Muhammed KUTUB

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Neml Suresi
27

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 93

Bismillahirrahmanirrahim

Bu sure Mekke döneminde şuara suresinden sonra inmiştir. Şuara suresinin üslubunu izlemiştir. Surenin ana konusunun ele alındığı bir giriş ve yorum bölümü bulunmaktadır. Giriş kısmı ile yorum arasındaki kıssalar ise bu konunun ortaya konulmasında yardımcı olmakta ve onu pekiştirmektedir. Bu kıssalarda Mekke'li müşriklerin tavırları ile daha önceki pek çok milletlerin tavırları arasında bir karşılaştırma yapılarak Allah'ın evrensel yasaları ile davetin yasaları konusunda, düşünülüp ders alınması için değişmeyen tutumlar tespit edilmiştir. Mekke'de inen diğer surelerde olduğu gibi bu surenin de yoğunlaştığı temel konu, inanç ilkeleridir. Allah'a iman, yalnız O'na kulluk, ahirete iman, orada ceza ve mükafatın olduğuna iman, vahye iman, gaybın bütünüyle Allah'a ait olduğuna ve O'nun dışında kimsenin gaybı bilemeyeceğine iman, Allah'ın rızık verici, yaratıcı, nimetleri lutfedici olduğuna iman, Allah'ın insanlığa vermiş olduğu nimetlere karşı gönülleri şükre yöneltme. Güç ve kuvvetin tamamıyla Allah'a ait olduğuna ve Allah'dan başka kimsenin hiçbir güç ve kuvvete sahip olmadığına iman.

Kıssalar ise bu temel gerçekleri yerleştirmek, bunları yalanlayanların akibetini ve mü'minlerin sonunu tasvir etmek için verilmiştir.

Surenin giriş kısmının ardından Hz. Musa'nın -selâm üzerine olsun- ateşi görmesi ve ona doğru ilerlemesi... Yüceler aleminden kendisine seslenilmesi, Firavun ve soydaşlarına peygamber olarak gönderilmesi yer alıyor. Surenin akışı içinde İsrailoğulları'nın Allah'ın ayetlerinin doğruluğunu bile bile yalanlamalarını ve bu yalanlamanın cezasına ilişkin haberi öncelikle veriyor:

"Vicdanlarının kesinlikle doğru kabul ettiği bu mucizeleri gerçeği çiğneyerek ve küstahça burun kıvırarak inkar ettiler. Gör bakalım o bozguncuların sonu nice oldu?"(1)

Kur'an'ın apaçık ayetlerine karşı Mekke'li müşriklerin tutumları aynen bunlarınki gibiydi.

1) Neml Suresi, 14

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu bölüm ardından Allah'ın Hz. Davut ve Hz. Süleyman'ın -selâm üzerlerine olsun- Karınca, Hüdhüd, Sebe Kraliçesi ve milleti ile olan kıssası geliyor. Bu kıssalarda Allah'ın Hz. Süleyman'a -selâm üzerine olsun- ve Hz. Davud'a -selâm üzerine olsun- vermiş olduğu nimetler belirmekte ve onların bu nimete karşı güzelce şükrettikleri açıklanmaktadır. Ki bu nimetler cinlerin ve kuşların Hz. Süleyman hizmetine verilmesi bunun yanında O'na ilim, hükümdarlık ve peygamberlik şeklinde sunuluyor. Yine bu kıssalarda, bütün paygamberlerin kendisine çağırdığı inancın ilkesi de ortaya çıkıyor. Özellikle Sebe Kraliçesi ve milletinin Allah'ın kullarından biri olan Hz. Süleyman'ın -selâm üzerine olsun- mektubuna karşı tavırları ile Kureyş müşriklerinin Allah'ın kitabına karşı tavırları birbirleriyle karşılaştırılıyor. Mekkeli müşrikler, Allah'ın ayetlerini yalanlıyor ve inkar ediyorlar. Onlar ise inanıyor ve teslim oluyorlar. Hz. Süleyman'a -selâm üzerine olsun- bunca nimeti veren ve onca varlıkları hizmetine sunan yüce Allah'dır. Allah her şeyin sahibidir, her şeyi bilendir. Hz. Süleyman'ın - selâm üzerine olsun- hükümdarlığı ve ilmi, yüce Allah'ın sonsuz deryasından sadece bir damladan öte bir şey değildir.

Bundan sonra Semud kavmine gönderilen Hz. Salih'in -selâm üzerine olsun- kıssasına geçiliyor. Semud kavminden olan bozguncuların Hz. Salih ve yakınlarına karşı komplo düzenlemeleri ve geceleyin onu öldürme tasarıları ön plana çıkarılıyor. Sonra da yüce Allah'ın o milletin başına bela vermesi, Hz. Salih ve beraberindeki mü'minleri kurtarması, komplocularla beraber Semud kavmini ise yok etmesi anlatılıyor: **İşte enkaz yığınına dönüşmüş evleri! Sebep, zalimlikleridir. Hiç kuşkusuz Allah'ın değişmez yasasını bilenlerin bu olaydan alacakları dersler vardır."**(2)

Tıpkı Semud kavminin Hz. Salih -selâm üzerine olsun- ve beraberindeki mü'minleri geceleyin öldürmeyi planladıkları gibi Kureyş müşrikleri de peygamberimize - salât ve selâm üzerine olsun- karşı komplo hazırlamışlar ve onu geceleyin öldürmeyi planlamışlardır.

Kıssalar Hz. Lût'un -selâm üzerine olsun- hikâyesiyle sona eriyor. Onların Hz. Lût ve beraberinde bulunan mü'minleri, namuslarını koruyan insanlar olmaları gerekçesi ile, yurtlarından çıkarmak isteyişlerine dikkat çekiliyor. Hz. Lût'un -selâm üzerine olsun- onların yanlarından göç edip gitmesinden sonra uğrayacakları büyük felakete, yıkıma terk edilişlerine değiniliyor: **Onların başlarına müthiş bir yağmur yağdırdık. Uyarıları umursamayanların başlarına yağan yağmur ne fenadır!**(3)

Nitekim Kureyş kabilesi de Hz. Peygamberi -salât ve selâm üzerine olsun- sürgün etmek istemiş ve göç ederken de ona karşı bir komplo düzenlemişlerdi: **"Ey Muhammed de ki; Allah'a hamd ve seçtiği kullarına da selâm olsun. Allah mı daha iyidir, yoksa onların Allah'a ortak koştukları düzmece ilahlar mı?**(4)

Sonra da onları alıp kainat sahnelerinde, ruhların derinliklerinde dolaştırıyor. Onlara yaratıcı, rızık verici, idare edici ve şekil verici kudret elini gösteriyor. Zaten insanların kendisine döneceği tüm gizlileri bilen O'dur. Onlar için bazı kıyamet alâmetleri ve kıyamet sahneleri sergileniyor. Bu dehşet verici günde kıyamete inanmayanları bekleyen gaybtan sözediliyor.

2) Neml Suresi, 52 3) Neml Suresi, 58 4) Neml Suresi, 59

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sure, konusuna ve atmosferine uygun bir vurgu ile son buluyor.

"Ey Muhammed de ki: Bana sırf bu şehrin Rabb'ine kulluk etmem emredildi. O bu şehri dokunulmaz kıldı. Her şey O'nundur. Bana O'nun buyruğuna boyun eğenlerin ilki olmam emredildi."

"Bana bir de Kur'an okumam emredildi. Kim yola gelirse kendi iyiliği için doğru yola gelmiş olur. Kim eğri yola saparsa de ki: "Ben sadece bir uyarıcıyım."

"De ki ; "Hamd Allah'a mahsustur. O ilerde size ayetlerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız." Rabb'in onların yaptıkları işlerden kesinlikle habersiz değildir.[5]

Bu surede de ilim üzerinde yoğunlaşılıyor. Yüce Allah'ın gizli-açık her şeyi kuşatan sınırsız ilmi... Özellikle de Allah'ın gayb ilmi. Allah'ın insanlara açıkladığı evrensel ayetlerine (mucizelerine) ilişkin ilmi, Hz. Davud ve Hz. Süleyman'a bağışladığı ilmi, Hz. Süleyman'a kuş dilini öğrettiği ilmi. Bu öğretim ile onun üstün tutulması. Evet surenin konuları özellikle bunlardır. Bu nedenle surenin girişinde şöyle deniyor: **"Bu Kur'an sana, her işi yerinde olan ve her şeyi bilen Allah katından indirilmektedir."**[6]

Surenin son bölümünde ise şöyle buyuruluyor: **"O ilerde size ayetlerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız."**[7] Hz. Süleyman'ın kıssasında şu sözler yer alıyor: **Biz Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar da 'Bizi bir çok müslüman kulundan daha üstün kılan Allah'a hamdolsun' dediler."**[8]

Ve Hz. Süleyman şöyle diyor: **" Ey insanlar bize kuş dili öğretildi"**[9] Hudhud ise şunları söylüyor: **"Şeytanın amacı, onların göklerdeki ve yeryüzündeki gizli şeyleri meydana çıkaran, gerek saklı tuttukları ve gerekse açığa vurdukları tüm duygularını bilen Allah'a secde etmelerini engellemektir."**[10] Hz. Süleyman'ın Sebe Kraliçesi'nin tahtını getirtmek istemesi, cinlerden olan ifrit ile bir çırpıda getirmeye güç yetiremezken, bu işe ancak yanında kitaptan bir ilim bulunan adamın güç yetirmesi de ilmin önemini vurguluyor.

Böylece surenin atmosferinde ilim sıfatı bütünüyle ortaya çıkıyor ve baştan sona bütün konularını kuşatıyor, atmosferini değişik gölgelerle renklendiriyor. Surenin akışı daha önce açıkladığımız sıralamaya göre, bu atmosferde devam ediyor. Şimdi sureyi detaylarıyla açıklayalım.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

طسٓ تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ ۝١

1- Ta sin, bunlar Kur'an'ın, açık anlamlı kitabın ayetleridir.

"Ta sin" Bu hece harfleri surenin ve Kur'an'ın bütününü oluşturan ana malzemeye dikkat çekmek içindir. Bu harfler, Arapça konuşan herkesin eli altındadır. Onca meydan okuyuşa ve delillerin hepsinin çürütülmesine rağmen onlar, bu malzemeden Kur'an gibi bir Kitap meydana getirmekten aciz kalıyorlar.

Bu noktaya dikkat çekildikten sonra hemen Kur'an'dan söz ediliyor.

"Bunlar Kur'an'ın açık anlamlı kitabın ayetleridir."

5) Neml Suresi, 91-93 6) Neml Suresi, 6 7) Neml Suresi, 93 8) Neml Suresi, 15
9) Neml Suresi, 16 10) Neml Suresi, 25

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Burada sözü edilen kitap, Kur'an'ın kendisidir. Öyle anlaşılıyor ki, Kur'an'ın bu sıfatla anılması, müşriklerin Allah'ın kitabına karşı tutumları ile Sebe kraliçesi ve milletinin Allah'ın kullarından biri olan Hz. Süleyman'ın gönderdiği mektubu karşılamaları hakkında gizli bir karşılaştırma yapmak içindir:

Sonra Kur'an'ı şu şekilde tanıtıyor:

هُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

2- Bu ayetler mü'minler için doğru yol kılavuzu ve müjde içeriklidirler.

Bu söz, "Kur'an'da mü'minlere müjde ve hidayet vardır" denilmesinden daha etkilidir. Çünkü bu şekildeki Kur'an ifadesi, Kur'an'ın özünün ve temel esprisinin mü'minler için müjde ve hidayet kaynağı olduğunu gösteriyor. Kur'an her dar geçitte ve her çetrefilli yolda mü'minlere kılavuzluk yapıyor. Bunun yanında onları hem dünya, hem ahiret hayatında mutluluğa kavuşturuyor.

Müjde ve hidayetin mü'minlere özgü kılınmasında büyük ve derin bir gerçek vardır. Çünkü Kur'an teorik bir bilim kitabı olmadığı gibi onu okuyan herkesin kendisinden faydalanıp sadece bilgisini derinleştirdiği bir uygulama kitabı da değildir. Kur'an, her şeyden önce kalbe hitap eden bir kitaptır, ışığını ve kokusunu kendisini iman ve kesin inançla karşılayan açık kalplere doldurur. Kişinin kalbi imanla dolduğu oranda Kur'an'ın tatlılığından zevk alışı da artar. Katılaşmış ve koflaşmış yüreklerin anlayamadığı, kavrayamadığı manaları, yönlendirmeleri anlamaya başlar. Kur'an'ın ışığı ile sapık kimselerin ulaşamayacağı gerceklere ulaşır. O'nun sohbetinden, duyguları körelmiş okuyucuların istifade edemediği şeyleri öğrenir. İnsan çok kere ayetleri bilinçsizce ve aceleci olarak okur, fakat bu ona bir fayda sağlamaz. Bazen de gönlünde bir ışık parlar ve düşünemediği dünyalar ona açılır. Bu onun hayatında mucizevi bir etki yapar. Hayatının programını başka bir programla, yolunu başka bir yolla değiştirir.

Bu Kur'an'ın içerdiği tüm ahlaki ilkeler, yasalar ve düzenlemeler her şeyden önce iman üzerine kuruludur. Allah'a iman etmeyen, bu Kur'an'ı Allah tarafından gönderilen bir vahiy olarak kabul etmeyen, orada yer alan her şeyin Allah'ın gerçekleşmesini istediği şeylerin bir yansıması olduğuna teslim olmayan ve bu şekilde iman etmeyen bir kalp, Kur'an ile gereği gibi yolunu düzeltemez, onda yer alan müjdeleri gereği gibi algılayamaz.

Kur'an'da doğru yol, irfan, hareket ve yönlendirme ile ilgili büyük hazineler vardır. İman bu hazinelerin anahtarıdır. Kur'an'ın hazineleri ancak iman anahtarı ile açılabilir.

Gerçekten iman edenler, bu Kur'an'la mucizeler meydan getirdiler. Kur'an, nağme yaparak okunan bir kitap haline geldiğinde bu nağmeler sadece kulaklara ulaşır oldu. Artık kulakları geçip kalplere ulaşmaz hale geldi. Bu durumda Kur'an bir eylem meydana getirmeyen ve kimsenin istifade edemediği nağmeler yığını oldu. Çünkü artık anahtarı olmayan bir hazineye dönüşmüştü:

Ayetler, Kur'an'ı müjde ve hidayet kitabı olarak gören mü'minlerin özelliklerinden bahsediyor.

ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

3- Onlar namazı kılarlar, zekâtı verirler ve ahirete kesinlikle inanırlar.

Namazı kılarlar! Onu gerçekten kılmaları gerektiği biçimde kılarlar. Kalpleri, Allah'ın huzurunda durduklarını hisseder. Duygular uydınlık ufuklara doğru yükselir. Zihinleri Allah'ın yüce huzurun da O'na yönelme, niyazda bulunma ve kurtuluş dileme ile meşguldur.

"Zekatı verirler" İç dünyalarını, cimriliğin rezilliğinden arındırırlar.. Ruhlarını mala olan tutkunluktan kurtarıp erdemli kılarlar. Yüce Allah'ın kendilerine verdiklerinin bir kısmı ile, O'nun rızası için kardeşlerine iyilikte bulunurlar. Üyesi bulundukları müslüman toplumun hakkını ödemeye çalışırlar.

Ahirete kesin biçimde inanırlar" Bu sebeple ahirette hesap verme düşüncesi onların zihinlerini diri tutar. Onların azgın ihtiraslarını firenler. Onların ruhlarını, Allah'dan sakınma, O'nun cezasından korkma, O'nun huzurunda isyankâr bir konuma düşmekten utanma duyguları ile doldurur.

Allah'ı zikreden, O'nun emirlerini yerine getiren, O'nun hesaba çekişinden ve azabından sakınan, rızasını ve sevabını arzulayan mü'minler... İşte bu mü'minlerin kalpleri Kur'an'a açılır. Kur'an onlara müjdeleyici ve doğruluk rehberi olur. Bir de bakarsın ki, Kur'an onların ruhlarında bir meşaleye, kanlarında bir canlılığa, hayatlarında bir harekete dönüşmüştür.

Kur'an, ahiretten bahsederken bu gerçek üzerine duruyor ve onu pekiştiriyor. Bunu, ona inanmayanlara karşı bir korku ve tehdit unsuru olarak kullanıyor. Onlar dehşet verici sonlarıyla karşılaşıncaya kadar sapıklıklarında debelenip duruyorlar.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ
يَعْمَهُونَ ۝ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ۝

4- Ahirete inanmayanlara gelince onlara yaptıkları kötü işleri güzel gösteririz de sapıklıkları içinde bilinçsizce debelenirler.
5- Onlar azapların en kötüsüne çarpılacaklardır ve yine onlar ahirette en ağır zarara uğrayanlar olacaklardır.

Ahirete iman ihtirasları ve şehevi istekleri frenleyen bir dizgin niteliğindedir. Dünya hayatında orta yolu ve ölçülü olmayı garanti eder. Ahirete inanmayan kimse ise, nefsinin şehevi isteklerine veya ihtiraslarına karşı koyamaz. O nimetlerden yararlanması için kendisine verilen biricik fırsatın bu gezegen üzerindeki hayatla sınırlı olduğunu zanneder. Bu dünya hayatı ne kadar uzun bir ömür olsada yine kısadır. Bu dünya hayatı insanın özlem duyduğu beklentilerin şekillendiği bir şeye cevap veremeyecek kadar kısadır. Sonra eğer insan Allah'ın huzurunda hesap vermeyi düşünüyor, şahitlerin konuşturulacağı bir mükafat ve ceza gününü beklemiyorsa, kabaran şehevi arzularını ve ihtiraslarını tatmin etmesine, zevklerine ve isteklerine engel olmasına ne sağlıyabilir?

Bu nedenle ahirete inanmayan insan için bütün ihtirasları ve zevkleri yaşamak güzeldir. Bu arzu ve zevklere, takva veya haya gibi hiç bir engelle karşılaşmadan dalar. Nefis yaradılış gereği zevk aldığı şeyleri sever, onları hoş ve güzel görür. Allah'ın ayetleri ve mesajları (risalet) ile bu fani dünyadan sonra başka bir dünyanın olacağına inanmadığı sürece olayları böyle değerlendirecektir. Başka bir hayata inandığı andan itibaren artık nefis başka eylemlerden ve arzulardan

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

zevk almaya başlar. Bunların yanında midelerin ve bedensel zevklerin tamamı değersizleşip basitleşir.

Yüce Allah insanın nefsini bu şekilde yaratmıştır. İnsan gönlünü doğru yol işaretlerine açtığında hidayeti bulabilecek, anlama yeteneğini hidayet ışıklarına kapadığı zamanda körelebilecek şekilde yaratmıştır. Allah'ın iradesi ve dilemesi, hem doğru yolu bulma hem de ona karşı körleşme halinde geçerlidir. Bu irade, insan nefsinin yaratıldığı yasaya uygun biçimde gerçekleşir.

Bu nedenle yüce Allah ahirete inanmayanlardan şöyle bahsediyor: **"Onlara yaptıkları kötü işleri güzel gösteririz de sapıklıkları içinde bilinçsizce debelenirler."** Onlar ahirete inanmadıkları için Allah'ın yasası da yaptıkları işlerin arzu ve isteklerinin onlara süslü ve iyi gösterilmesi şekliyle gerçekleşmiştir. Burada süslü göstermekten amaç da budur. Onlar körü körüne giderler. Ondaki iyiliği ve kötülüğü görmezler. Yada şaşırmışlardır. Bu konuda doğruya ulaşamazlar.

Kötülüğün ve fesadın kendisine güzel gösterilmesinin akibeti bellidir. **"Onlar azapların en kötüsüne çarpılacaklardır ve yine onlar ahirette en ağır zarara uğrayanlar olacaklardır."** İster dünyada, ister ahirette olsun azabın en şiddetlisi onları bulacaktır. Ahirete ise onlar mutlak hüsrana uğrayacaklardır.

Kötü işler çevirmenin uygun bir cezası olarak onlar böyle hüsrana uğrayacaklardır.

Surenin giriş kısmı, Hz. Peygambere bu Kur'an'ın gönderildiği ilahi kaynağın sağlamlığı pekiştirilerek sona eriyor.

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ۝٦

6- Bu Kur'an sana, her işi yerinde olan ve her şeyi bilen Allah katından indirilmektedir.

"Telakka" kavramı, her şeyi bilen ve her şeyi uygun biçimde düzenleyen Allah'dan, doğrudan hidayet almayı ifade ediyor. Allah her şeyi bir hikmete göre yapar. Her şeyi ilmi ile idare eder. Onun hikmeti ve ilmi bu Kur'an'da ortaya çıkar. Programı, yükümlülükleri, direktifleri, izlemiş olduğu yolu, inişindeki yer ve zaman uygunluğu, ardarda gelişi, konularının birbirine uygunluğu ile bütün bir Kur'an, onun ilmini ve hikmetini ortaya koyuyor.

Sonra kıssalar başlıyor. Bu da Allah'ın ilmini, hikmetini, gizli ve güzel olan idaresini en mükemmel biçimde gözler önüne seriyor:

HZ. MUSA'NIN KISSASINDAN BİR BÖLÜM

Hz. Musa -selâm üzerine olsun- kıssasının bu bölümü surenin şu ayetinden sonra yer alıyor. **"Bu Kur'an sana, her işi yerinde olan ve her şeyi bilen Allah katından indirilmektedir."** Sanki Peygamber efendimize -salât ve selâm üzerine olsun- Allah'dan vahiy alanların ilki sen değilsin deniliyor. İşte Hz. Musa'da aynı şekilde Allah'dan emirler alıyor. Firavun ve milletine götürmesi için peygamberliği yüklenmeye çağırılıyor. Senin müşrik olan milletin ilahi mesajı yalan saymaları yeni bir şey değildir. İşte Hz. Musa'nın milleti de iç alemleri Allah'ın ayetlerini kesin hissettikleri halde yine de haksızlık yapıp büyüklük taslayarak Allah'ı inkar ediyorlar" **Gör bakalım o bozguncuların sonu nice ol-**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

du?[12] Senin milletin de inkâr edenlerin ve büyüklük taslayanların sonunu beklesin!

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ۝٧

7- Hani Musa ailesine: "Ben uzaklarda bir ateş gördüm gideyim de oradan size ya bir haber getiririm ya da bir kor parçası alıp gelirim de ısınırsınız" dedi.

Bu bölüm Taha suresinde, Hz. Musa, Hz. Şayb'ın[13] kızı olan hanımı ile birlikte Medyen şehrinden Mısır'a dönerken yolda başından geçen olaylar arasında anlatılmıştı. Hz. Musa o sırada, hem karanlık hem de soğuk bir gecede yolunu şaşırmıştı. Nitekim Hz. Musa'nın ailesine söylediği şu söz de bunu göstermektedir: "*Gideyim de, oradan size ya bir haber getirim ya da bir kor parçası alıp gelirim de ısınırsınız*" dedi. Burada Tur dağına yöneldiği anlatılıyor. O zaman insanlar, gece yolcularına yol göstermek amacı ile çölde yüksek yerlerde ateş yakarlardı. Oraya vardıklarında bir ateş, bir meşale veya bir kılavuz bulabilirlerdi.

"Ben uzaklarda bir ateş gördüm"

Ateşi uzaktan gördü. Ona karşı içinde bir güven ve yakınlık hissetti. Orada kendisine yol gösterecek veya ailesini çölün gecesinin soğuğundan kurtarıp ısıtacak bir ateş parçası bulabileceğini umuyordu.

Hz. Musa gördüğü ateşe doğru yola koyuldu. Orada ne olduğunu öğrenmek istiyordu. Birden yüce çağrı ile karşılıştı.

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَن بُورِكَ مَن فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا ۚ وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝٨ يَا مُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝٩

8- Musa, ateş gördüğü yere geldiğinde şöyle bir ses duydu: Gerek ateşin yanındakiler ve gerekse çevresinde bulunanlar kutsanmıştır. Tüm varlıkların Rabb'ı olan Allah her türlü noksanlıklardan münezzehtir.
9- Ya Musa Kesin olarak bil ki, ben üstün iradeli ve her işi yerinde olan Allah'ım.

Bu, bütünü ile kainatın kendisine karşılık verdiği alemlerin ve göklerin kendisiyle ilişkide bulunduğu, bütün bir varlığın kendisine boyun eğdiği, ruhların ve vicdanların önünde tir tir titrediği bir çağrıdır. Yerin kendisi ile göğe bağlandığı, küçük atomun büyük olan yaratıcısının çağrısını onda bulduğu, zayıf ve fani olan insanın Allah'ın lutfu ile yalvarma ve yakarma makamına yükseldiği bir çağrıdır bu:

"Musa ateş gördüğü yere geldiğinde şöyle bir ses duydu"

Bu ifade etkenden edilgen biçimde kullanılıyor. Yüce çağrıcıya saygı, O'na hürmet ve ta'zim için ifade böyle tersine çevriliyor.

12) Neml Suresi, 14

13) Hz. Musa'nın kendisine hizmet edip iki kızından biri ile evlendiği yaşlı ihtiyarın Şuayb peygamber olduğunu gösteren kesin bir hüküm yoktur. Yalnız her iki kıssanın Kur'an'da tarih süresi içinde verildiği her defasında Hz. Musa kıssasının Hz. Şuayb'ın kıssasından sonra yeralmasına bakılırsa, bu görüşün tescil edilmesi isabetli olur. Bu da onların çağdaş olduklarını veya peşpeşe gönderildiklerine işaret etmektedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Gerek ateşin yanındakiler ve gerekse çevresinde bulunanlar kutsanmıştır"

Ateşin yanında kim vardı? Bu ateş en sağlıklı görüşe göre yaktığımız ateşten değildi. Bu, kaynağı yüceler aleminden gelen bir ateşti. Büyük hidayeti göstermek için Allah'ın melekleri tarafından yakılmış bir ateşti. Ve bildiğimiz ateş gibi görünmüştü. Bu tertemiz ruhlar o ateşin içinde bulunuyorlardı. Onun içindir ki, çağrıda şöyle denilmiştir **"Ateşin yanındakiler ve gerekse ateşin içindekiler kutsanmıştır"** Böylece ateşte bulunan ve onun çevresinde bulunanlardan biri de Hz. Musa idi. Bütün bir varlık bu yüce bağışı kabullenmişti. Varlık aleminde ki dünyanın bu bölgesi, yüce Allah'ın orada tecelli etmesiyle kutsal ve bereketli olmuş ve öyle de devam etmiştir. Bu, orası için büyük bir rahmet kaynağı olmuştu.

Bütün bir varlık, çağrının ve kurtuluşun geri kalan kısmını şöyle tescil etmiştir **"Tüm varlıkların Rabb'ı olan Allah her türlü noksanlıklardan münezzehtir." "Ya Musa kesin olarak bil ki, ben üstün iradeli ve her işi yerinde olan Allah'ım."**

Allah kendisini tenzih ederek alemlerin Rabb'i olduğunu ilan ediyor. Seslendiği kuluna, kendisinin üstün ve hikmet sahibi olduğunu açıklıyor. Ve bütün insanlık Hz. Musa'nın -selâm üzerin olsun- şahsında bu şerefli ve parlak ufuklara yükseliyor. Ve Hz. Musa gördüğü ateşin yanında yüce mesajı buluyor. Ne var ki, bu mesaj dehşet verici büyüklükte bir mesajdır. Ayrıca kendisini soğuktan koruyacak ateşi de buluyor. İnsanlığı doğru yola ileten meşale olan ateş...

Bu hitab, Hz. Musa'nın peygamber seçilmesi ve o zaman da ki yeryüzünün en büyük azgınlarına karşı ilahi mesajı yüklenmekle görevlendirilmesi içindi. Bu nedenle Rabb'i Hz. Musa'yı peygamberliğe hazırlıyor, donatıyor ve onu dayanıklı hale getiriyor.

وَأَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يَا مُوسَىٰ لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾

10- Elindeki değneği yere at. Musa yere düşen değneğin yılan gibi kıvrılıp yürüdüğünü görünce geriye döndü ve arkasına bakmadan kaçmaya başladı. Bu sırada şöyle bir ses duydu "Ya Musa korkma! Çünkü Peygamberler benim huzurumdayken korkuya kapılmazlar."

Burada Yahudilerin Firavun'un zulmünden kurtuluşu "Taha Suresi"nde olduğu gibi uzun uzadıya anlatılmayıp özet şeklinde veriliyor.

Çünkü burada ibret alınması gereken nokta, yüce Allah'ın Hz. Musa'ya hitabı ve onu peygamberlikte görevlendirmesidir.

"Musa yere düşen değneğin yılan gibi kıvrılıp yürüdüğünü görünce geriye döndü ve arkasına bakmadan kaçmaya başladı."

Hz. Musa emredildiği şekilde "Asasını attığında" birden onun harekete geçtiğini ve sürünmeye başladığını gördü. Onun bu hareketi, yılanların hızlı hareket eden küçük türlerinden "conn" diye bilinenlerin hareketini andırıyordu. Bu sırada Hz. Musa'nın heyecanlı tepkisel karakteri devreye girdi. Ansızın onu hiç akla gelmeyecek bir korku yakaladı ve geri dönmeyi düşünmeksizin yılandan kaçarak uzaklaşmaya başladı. Bu hareket, aşırı heyecanlı karaktere sahip olan insanların böyle ani korku hallerinde nasıl bir dehşete kapıldıklarını ortaya koyuyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sonra Hz. Musa'ya güven verici, yüce bir çağrı ile sesleniliyor. Taşıyacağı yükümlülüğün içeriği de kendisine açıklanıyor.

(Bu sırada şöyle bir ses duydu)" Ya Musa korkma! Çünkü peygamberler benim huzurumdayken korkuya kapılmazlar."

Korkma! Sen peygamberlikle görevlendirildin. Peygamberler, Rabb'lerinin huzurunda bu görevleri alırken korkmaz.

إِلَّا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوٓءٍ فَإِنِّى غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١﴾
وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ ۖ فِى تِسْعِ
ءَايَٰتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِۦٓ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿١٢﴾

11- Yalnız zalimlerin durumu başka. Fakat eğer böyleleri kötülük yaptıktan sonra tutumlarını değiştirip iyilik yapmaya koyulurlarsa, hiç kuşkusuz ben affedici ve merhametliyim.
12- Elini yenine sok: Dışarı çıkardığında, hiçbir hastalık belirtisi olmaksızın, ak bir parıltı saçacaktır. Bu olağanüstülükler, Firavun ile soydaşlarına göstereceğin dokuz mucizenin ikisidir. Onlar kesinlikle yoldan çıkmış bir toplumdu.

Ancak zulmedenler korkarlar. Bu böyle. Yapmış oldukları kötü amelleri terkettikten sonra iyi amellere yönelenler, işledikleri zulümleri terkedip adalete sarılanlar, içinde bulundukları şirkten kurtulup iman edenler, kötülüğü bırakıp iyiliğe yapışanlar, bunun dışındadır. Benim rahmetim geniştir ve bağışlamam da boldur.

İşte şimdi Hz. Musa ikna oldu ve kalbi yatıştı. Peygambirliğin ve sorumlulukların mahiyeti kendisine açıklanmadan önce Rabb'i onu ikinci bir mucize ile donatıyor.

Öyle de oldu Hz. Musa elini elbisesinin açık yerine -yani yenine- soktu. Elini bembeyaz ve parlak olarak çıkardı. Bu bir hastalık eseri değil, mucizeydi. Rabb'i Hz. Musa'ya iki örneğini gösterdiği mucizelerin dokuz tane olduğunu ve bunların kendisini destekleyeceğini bildiriyordu.

Burada "A'raf suresinde açıklanan dokuz mucizenin tümü sayılmıyor. Bunlar kuraklık yılları, meyvelerin azalması, tufan, çekirge, tahıl güvesi, kurbağa ve kandır. Çünkü burada amaç, mucizelerin gücüne dikkat etmektir, yoksa mahiyetlerinin ne olduğuna değil. Ayetler, apaçık olmasına rağmen o toplumun bu mucizeleri inkâra kalkışmaları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ ءَايَٰتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا۟ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾
وَجَحَدُوا۟ بِهَا وَٱسْتَيْقَنَتْهَآ أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ۚ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

13- Mucizelerimiz onların gözleri önüne serilince "Bu apaçık bir büyüdür" dediler.
14- Vicdanların kesinlikle doğru kabul ettiği bu mucizeleri gerçeği çiğneyerek ve küstahça burun kıvırarak inkâr ettiler. Gör bakalım, o bozguncuların sonu nice oldu?

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çok sayıdaki bu mucizeler apaçık gerçeği ortaya koymaktadır ki, gözü olan herkes onları görebilsin. Bu ayetlerin bizzat kendileri de aydınlatıcı, görmeyi sağlayıcı olarak nitelendirilmektedir. Bu mucizeler insanlara gerçeği gösteriyor ve onları doğru yola iletiyor. Buna rağmen onlar "Bunlar apaçık bir büyüdür" dediler. Böyle söylemeleri, bu kanaatte olduklarından veya birtakım şüpheleri bulunduğundan dolayı değildi. Böyle demelerinin başlıca nedeni, haksızlığı ve böbürlenmeyi esas aldıkları içindi. **"Gerçeği çiğneyerek ve küstahça burun kıvırarak."** Halbuki onlar, bu mucizelerin şüphe götürmeyen gerçeğin kendisi olduğuna gönülden ve kesin biçimde inanmışlardı. **"Vicdanlarının kesinlikle doğru kabul ettiği bu mucizeleri"** büyüklük taslamalarından ve inkâr etmelerinden dolayı böyle dediler. Çünkü onlar iman etmeyi istemiyorlar, delil de istemiyorlar. Zira gerçeğe karşı üstünlük taslıyorlar. Bu basitçe üstünlük taslayışlarıyla, hem gerçeğe, hem de kendilerine zulmetmiş oluyorlardı.

Kureyş'in ileri gelenlerinin de Kur'an'a karşı tavırları böyle idi. Bu Kitab'ın gerçek olduğunu bildikleri halde onu inkar ediyorlardı. Peygamberimizin kendilerini bir olan Allah'a çağırısını inkar ediyorlardı. Çünkü onlar inançlarına ve dinlerine bağlı kalmayı istiyorlardı. Zira onlar bu dinlerine ve inançlarına bağlanmaları ile önemli bir konuma geliyor ve bundan büyük kazançlar elde ediyorlardı. Onların bu konumları ve gelirleri bu saçma inançlara dayanıyordu. Onlar, islam çağrısının bu saçma inançlara karşı önemli bir tehlike oluşturduğunu ayakları altındaki kumların kaymasına sebep olacağını ve vicdanları titrettiğini biliyorlardı. Apaçık gerçeğin balyozları puslu batılın beynine ineceğini de biliyorlardı.

İnkarcılar gerçeği bilmediklerinden dolayı değil, tam tersine onu çok iyi bildikleri için kabul etmiyorlardı. Özellikle onlar gerçeğe içlerinden kesin inandıkları halde onu inkar ediyorlardı. Çünkü onlar, gerçeğin konumlarına, çıkarların ve gelirlerine karşı bir tehlike oluşturduğunu görüyorlardı. İşte bu nedenle bu apaçık gerçeğin karşısına dikilip duruyorlardı. **"Gör bakalım, o bozguncuların sonu nice oldu?"**

Firavun ve milletinin akibeti ortadadır. Kur'an onların sonlarını başka yerlerde açıklamaktadır. Burada bu konuya kısaca değiniliyor. Gerçeği inkar eden ve ona karşı dikilen, öğütlere kulak asmayanların dikkatleri Firavun ve milletinin akibeti üzerine çekiliyor. Belki bu yolla daha önceki bozguncuları yakalayan ceza, kendilerini de yakalamadan uyanırlar.

HZ. DAVUD VE SÜLAYMAN'IN KISSASI

Kur'an'dan söz ederek başlayan ve ayetleri arasında "Kuşku yok ki, bu Kur'an, İsrailoğulları'na anlaşmazlığa düştükleri konuların çoğunu açık açık anlatmaktadır."[15]

Bu surede Hz. Süleyman'ın -selâm üzerine olsun- hikâyesi diğer surelere oranla daha geniş ve kapsamlıca yer verilmiştir. Burada kısa, Hz. Süleyman'ın hayatının yalnız bir bölümünü, Hüdhüd ile Kraliçe Belkıs arasında geçen bölümünü kapsıyor. Ayetlerin akışına uygun olarak Hz. Süleyman'ın kendisine kuş dilinin öğretilmesini, her şeyin emrine verilmesini ve tüm bu nimetler karşılığın-

15) Neml Suresi, 76

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

da Allah'a nasıl şükrettiğini insanlara açıklayarak hikâyeye giriş yapılıyor. Ardından cinlerin, insanların ve kuşların oluşturduğu topluluğun sahnesi yer alıyor.Karıncanın da kendi hem cinslerini, bu kervana karşı uyarması anlatılıyor. Hz. Süleyman'ın karıncanın sözünü anlayarak Rabb'inin nimetine karşı şükürde bulunması açıklanıyor. Kendisine bahşedilen bu nimetin bir imtihan olduğunu anlaması ve Rabb'inden bu sınavdan başarıyla ve şükrederek çıkabilmeyi istemesi anlatılıyor.

Bu kıssaların surede özet şekilde verilmesi ile surenin Kur'an'dan sözederek başlaması arasında bir ilişki vardır. Aynı şekilde bu Kur'an'ın İsrailoğullarının ayrılığa düştüğü konuların çoğunu ele alıp çözüme kavuşturduğu hükümleriyle, İsrailoğulları'nın tarihinde önemli dönemleri oluşturan Hz. Musa, Hz. Davud ve Hz. Süleyman kıssaları arasında da bir ilgi bulunmaktadır.

Bu bölüm ve girişlerin surenin konusu ile ilgisi ise, surenin ve bu bölümün değişik yerlerinde ortaya çıkmaktadır.

Daha önce surenin başlarında belirttiğimiz gibi, surenin atmosferi ve çağrışımları ilim üzerinde yoğunlaşıyor. Nitekim Hz. Davud ve Hz. Süleyman kıssasında da ilk olarak buna işaret ediliyor. **"Biz Davud ve Süleyman'a ilim verdik."** Hz. Süleyman, Allah'ın kendisine vermiş olduğu nimetleri dile getirirken öncelikle Allah'ın kendisine kuş dilini öğrettiğini dile getiriyor. **"Ey insanlar, bize kuşdili öğretildi"** Hudhud kuşu da bir ara hangi nedenle kaybolduğunu izah ederken mazeretine şöyle başlıyor. **"Senin bilmediğin bir şeyi öğrendim, sana Sebe'den çok önemli doğru bir haber getirdim."** Yine bu kıssada Kitap'tan bir bilgiye sahip olan kimsenin göz açıp kapayıncaya kadar Sebe kraliçesinin tahtını getirmesi ilimle ilintili olarak sunuluyor.

Surenin yüce Allah'ın apaçık bir mektubu, Kitab'ı olan Kur'an'dan söz ederek başlaması ve onların bu yüce mektubu yalanlamaya kalkmaları ile kıssadaki Hz. Süleyman'ın mektubuna karşı Kraliçe Belkıs'ın tutumu arasında bir ilgi kurulmaktadır. Kraliçe Belkıs, Hz. Süleyman'ın emrine verilen güçleri, insanların, cinlerin ve kuşların onun hizmetine verildiğini gördüğünde çok geçmeden, hem kendisi, hem de toplumu teslim olduğu halde müşrikler Hz. Süleyman'a bu güçleri bahşeden, kullarının çok üstünde bir güce sahip olan ve yüce tahtın sahibi bulunan Allah'a teslim olmaya yanaşmadıklarına dikkat çekilmektedir.

Surede Allah'ı, kullarına verdiği nimetleri, evrene serpiştirdiği ayetleri ve insanı yeryüzünde halife kıldığı halkı, Allah'ın ayetlerini inkâr edip bu nimetlere karşı şükretmediği sergileniyor. Kıssada Allah'ın kendisine verdiği nimetle şımarmayan, kuvvetine güvenip azmayan, sürekli verilen nimetlere şükreden bir insan örneği yer almaktadır... Böylece görülüyor ki, surenin konusu ile kıssanın değindiği meseleler ve durumlar arasında pek çok ve apaçık uygunluklar vardır.

Hz. Süleyman'ın Sebe Kraliçesi ile ilgili kıssası aynı zamanda edebi ifade biçiminin bütün şartlarını taşıyan en güzel örnektir. Bu kıssa hareketler, duygular ve tablolarla dolu bir kıssadır. Şimdi hikâyenin detaylarına geçebiliriz.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ عِلْمًا ۖ وَقَالَا ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى فَضَّلَنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

15- Biz Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar da "Bizi birçok müslüman kulundan daha üstün kılan Allah'a hamdolsun" dediler.

Burası kıssanın başlama noktasıdır, giriş cümlesidir. Allah'ın Hz. Davud ve Hz. Süleyman'a vermiş olduğu en önemli nimetin değerini vurgulayan haberdir. Bu en önemli nimet, ilim nimetidir. Başka surelerde Allah'ın Hz. Davud'a vermiş olduğu ilim, etraflıca açıklanıyor. *Zebur'un bölümlerini yanık* bir sesle okumayı öğretmesi, çevresini kuşatan kâinatın Hz.Davud'un sesini yankılaması ve ona eşlik etmesi, yanık sesi, nağmesinin sıcaklığı, Rabb'ine bütün varlığı ile yönelmesi, ona verilmiş nimetlerdendi. Kendisini, kendisi ile bu varlığın arasına giren engellerden ve ondan uzaklaştıran etkenlerden soyutlaması ve hem dağların hem de kuşların onunla birlikte vecde kapılarak huzura kavuşması Allah'ın bahşettiği bu ilmin kapsamındaydı Ona zırh yapma sanatını ve savaş araç gereçlerini öğretmesi, demiri emrine vererek ondan dilediğini yapmasını sağlaması da bu verdiği ilim içerisindeydi. İnsanlar arasında hüküm vermesi de bu nimetler kapsamındaydı. Nitekim bu konuda Hz. Süleyman da ona ortaktı.

Hz. Süleyman'a gelince bu surede, yüce Allah'ın ona öğrettiği kuş dili ve diğer konular geniş biçimde açıklanmaktadır. Başka surelerde Allah'ın ona otorite ve hüküm verdiği ve Allah'ın emri ile rüzgârlara hükmettiği ayrıca açıklanıyor.

Sure şöyle başlıyor: **"Biz Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik."** Ayet sona ermeden Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın bu nimete karşı şükretmeleri yer alıyor. Bu nimetin değeri ve üstünlüğü açıklanıyor. Kendilerini, inanmış olan pek çok kulundan üstün kılan Allah'a hamdetmelerine değiniliyor. Böylece ilmin değeri ve onu kullarına vermekle Allah'ın ne büyük lütufta bulunduğu ortaya çıkıyor. Kendisine ilim verilenlerin Allah'ın inanmış pek çok kullarından daha erdemli ve daha üstün olacakları açıklanıyor.

Yalnız burada ilmin türü ve konusu geliştirilmiyor. Çünkü burada ön plana çıkarılmak ve ortaya konmak istenen ilmin içeriği değil kendisidir. Böylece bütün ilimlerin Allah'ın bir bağışı olduğuna işaret ediliyor. Her ilim sahibine yakışan tutumun o ilmin kaynağını bilmesi, verilen bilgiye karşı Allah'a övgüde bulunarak O'na yönelmesi, bu ilmi bağışlayıp veren Allah'a hoşnut edecek biçimde onu kullanması gerektiği belirtiliyor. Böyle bir ilim, Allah'ın bir bağışı ve lütfu olarak sahibini Allah'dan uzaklaştırmayacak, kendisine Allah'ı unuttturmayacaktır.

İnsanın kalbini Rabb'inden uzaklaştıran ilim, yolundan şaşmıştır. Kaynağından ve hedefinden sapmıştır. Sahibine ve insanlara bir fayda sağlayamaz. Onları mutlu edemez. Kötülükten, korkudan bunalımdan ve yıkımdan başka bir ürün veremez. Zira kaynağından kopmuş, yönünü şaşırmış ve Allah'a giden yoldan sapmıştır...

Atomun parçalanması ve kullanılmaya başlanması ile insanlık, bilim alanında yeni bir aşamaya ulaşmıştır. Fakat insanlık bugüne kadar Allah'ı hatırlamayan, O'ndan korkmayan, O'na şükretmeyen bilimlerden ve O'na yönelmeyen uzmanların araştırmalarından ne gibi bir yarar sağlanmıştır. Bu bilim "Hiroşima" ve "Nagazaki"ye atılan atom bombalarının yol açtığı barbarca katliamlardan,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Doğunun ve Batının tüylerini ürperten korku ve huzursuzluktan, her iki tarafı da yerle bir etme, yakıp-yıkma ve haritadan silme gibi tehditlerle sindirmekten başka ne fayda vermiştir?(16)

Hz. Süleyman ve Hz. Davud'a ilmin verilmesine, her ikisinin de Allah'ın bu nimetine karşı şükredişlerine, onun değerini ve önemini en güzel biçimde kavrayışlarına işaret edildikten sonra artık yalnız Hz. Süleyman'dan söz edilmeye geçiliyor.

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ
وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ ۝

16- Süleyman, Davud'un yerine geçince de ki: "Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi ve her şey bol bol verildi, kuşku yok ki, bu apaçık bir lütuftur."

Hz. Davud'a ilim, peygamberlik ve hükümdarlık verilmişti. Fakat Hz. Davud ve Hz. Süleyman'a Allah'ın verdiği nimetten söz edilirken, hükümdarlıktan söz edilmemiştir. Sadece ilimden söz edilmiştir. Çünkü hükümdarlık bu alanda kendisinden söz edilebilecek kadar büyük bir nimet değildir. **"Süleyman Davud'un yerine geçince"** Öyle anlaşılıyor ki bu ilim mirasıdır. Zira belirtilmeye değer bir yüceliğe sahip olan nimet ilmidir. Bunu, Hz. Süleyman'ın insanlara açıklaması da pekiştiriyor: **"Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi ve her şey bol bol verildi."** Böylece Hz. Süleyman'a kuş dilinin öğretilmesi ön plana çıkarılıyor. Diğer nimetler ise özetleniyor. Yine de hepsi kuş dilini öğreten kaynağa dayandırılıyor. Bu kaynak Hz. Davud değildi. Çünkü o bu ilmi babasından miras almamıştı. Aynı şekilde kendisine verilen her şey, kuş dilini öğreten kaynaktan gelmişti. **"Ey insanlar bize kuş dili öğretildi ve her şey bol bol verildi."**

Hz. Süleyman -selâm üzerine olsun- Allah'ın kendisine verdiği bu ilmi insanlara da açıklıyor. Bununla Allah'ın nimetinden söz ediyor ve lütfunu açığa çıkarıyor. Onu bir böbürlenme ve imrendirme aracı olarak kullanmıyordu. Hemen ardından şunu ilave ediyor: **"Kuşku yok ki, bu apaçık bir lütuftur."**

Kaynağını açıklayan ve sahibini gösteren Allah'ın lütfu. Allah'ın dışında hiç kimse insanlara kuşların dilini öğretemez. Aynı şekilde hiç kimse bir insana bu kadar geniş imkan sağlayamaz.

Kuşların, hayvanların ve böceklerin kendi aralarında anlaşmalarını sağlayan özel dilleri ve koruma araçları vardır. Nitekim alemleri yaratan yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Yerde kımıldayan bütün hayvan türleri ve kanatları ile uçan bü-**

16) Birmingham Üniversitesi öğretim üyesi ve atom bombasının hazırlama sanayi heyetinin üyesi Prof. M.I. Wilifnith Hiroşima ve Nagazaki olaylarından sonra şöyle demişti: Ben kesinlikle inanıyorum ki, kısa bir süre sonra patlama gücü bu bombaların patlama gücünü onbinlerce ton aşan bombalar, dünyamızda yeryüzüne çıkacaktır. Bunların ardından kuvvetleri milyon tonla ifade edilen bombalar yapılacaktır. Artık o gün hiçbir savunma ve korunma fayda vermeyecektir. Bu türden altı bomba İngiltere'yi baştan sona harabeye çevirebilecektir."

Uzmanın kehaneti tutmuş ve kısa bir süre sonra hidrojen bombaları yapılmıştır. Ki bunların yanında Hiroşima ve Nagazaki bombaları çocuk oyuncağı gibi kalmaktadır.

Bu vesileyle Hiroşima'ya atılan atom bombasının ilk etapta 210.000 ile 240.000 civarında Japon'un ölmesine sebep oldu. Tabii bu arada sakatlananlar yanıp daha sonra ölenler hariç. Bunların sayıları da onbinlerle ifade ediliyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tün kuş çeşitleri sizler gibi canlılar topluluğudurlar." [17]

Bunların birer canlılar topluluğu olmaları, yapımlarını düzenleyen, belirlenmiş bağları bulunmalarını ve kendi aralarında anlaşmalarını sağlayan araçların olmasını gerektirmektedir. Bu tür nitelikler ise pek çok kuşların, hayvanların ve böceklerin hayatlarında gözlenebilmektedir. Bu alanlarla ilgilenen bilginler, kesin ve değişmez hükümler olarak değil, tahmin ve varsayım yolu ile hayvanların kendi aralarındaki anlaşma araçlarını ve dillerini anlamak için çaba sarfediyorlar. Yüce Allah'ın Hz. Süleyman'a kuş dilini öğretmesine gelince, bu ona mahsus bir özellik olup insanlardan alışageldikleri şeylerden farklı mucizevi bir yol ile gerçekleşmiştir. Yoksa Hz. Süleyman bugünkü bilginlerin ve uzmanların çabasına benzer bir çalışma ile tahmin ve gözlem metodunu kullanarak, kuşların ve başka varlıkların dillerini anlamak için özel bir çaba harcamış ve çalışma yapmış değildir.

Ben bu noktayı aydınlatmak ve ona açıklık kazandırmak istiyorum. Çünkü modern ilmin başarılarına tutkun olan çağdaş tefsircilerin bazıları Kur'an'da geçen Hz. Süleyman'ın kıssasını yorumlarken diyorlar ki; Hz. Süleyman'ın kuşların, hayvanların ve böceklerin dillerini anlaması bugünkü modern bilimsel araştırmalar yoluyla hayvan dillerini çözmeye çalışmanın bir türüdür. Halbuki böyle bir yorum mucizenin karakterini ve tabiatını değiştirmek anlamına gelir. İnsanın sınırlı olan bilimi karşısında, hayranlık duygusuna kapılmanın ve bu bilim karşısında yenilgiye uğramanın etkilerinden biridir. Çünkü Allah'ın kullarından birine böceklerin, hayvanların ve kuşların dillerini hiçbir çaba sarfetmeden ve hiç yorulmadan katından bir bağış olarak öğretmesi, gerçekten çok basit ve çok kolaydır. Böyle bir şey Allah'ın canlı türleri arasına koyduğu engelleri kaldırmasından ibarettir. Çünkü Allah bu türlerin hepsini yaratandır.

Her şeye rağmen bu Allah'ın, kulu Hz. Süleyman'a bağışlamış olduğu mucizenin sadece bir yönüdür. Kuşlardan ve cinlerden bir grubun onun hizmetine verilmesi, emri altında bulunması ve tıpkı insanlardan oluşan askerlerin itaat ettiği gibi emrine itaat etmeleri de mucizenin diğer bir yönünü oluşturuyor. Onun hizmetine verilen bu kuşların yetenekleri ve anlayışları ise diğer kuşlara oranla bir kat daha gelişmiştir.

Bu durum, Sebe Kraliçesi ve milletinin durumunu en akıllı, ileri görüşlü ve takva sahibi insanların anlayabileceği biçimde kavrayıp onu anlatan Hüdhüd'ün hikâyesinde ortaya çıkıyor. Bu olayda diğeri gibi mucize yoluyla meydana gelmişti.

Şu bir gerçektir ki, Allah'ın yaratma yasasına göre kuşların özel bir anlama yetenekleri vardır. Fakat onlar, bu anlama yetenekleriyle insanların anlama düzeyine yükselemezler. Kuşların bu şekilde yaratmaları kâinattaki genel uyum zincirinin yalnızca bir halkasıdır. Kâinattaki zincirin tüm halkaları gibi bu halkada genel yasaya boyun eğer. Zaten bu halka sözkonusu genel yasaya bağlı olarak var olmuştur.

Günümüzde nesilleri devam eden hudhud kuşları, binlerce ve milyonlarca sene yani, hudhudların yaratıldığı günden beri var olan hudhud kuşlarından bir

17) En'am Suresi, 38

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kopyadır. İlahi yasa gereği ile hüdhüd kuşunun hemen hemen tıpkısını meydana getiren özel genetik etkenler vardır. Aralarındaki karşılıklı konuşma en doruk noktaya ulaşsa da onu kendi türünden daha yüksek bir türe çıkaramaz. Görüldüğü gibi bu olay, Allah'ın yaratmadaki kanunlarının evrenin uyumu içinde genel yasaların bir bölümünü oluşturmaktadır.

Yalnız bu değişmez iki gerçek, yasaları, kanunları meydana getiren Allah'ın bir mucize yaratmasına engel olamaz. Hatta mucizenin kendisi de bizzat Allah'ın belirlediği tabiat yasalarından biri olabilir. Zira biz bu genel yasanın bir bölümünü keşfedememiş olabiliriz. Bu genel yasa ancak Allah'ın zamanını bilebileceği bir dönemde insanlar tarafından keşfedilerek genel uyum için belirlenen yaratma yasası tamamlanmış olacaktır.

İşte bu yasa gereği olarak Hüdhüd Süleyman'ı bulmuştur. O zaman Hz. Süleyman'ın emrine verilen tüm kuşların da böyle niteliklere sahip olduğu düşünülebilir.

Bu ara açıklamadan, Hz. Süleyman'ın Hz. Davud'a varis olmasından, Allah'ın kendisine verdiği ilmi, imkânları ve lütufları açıklamasından sonra hikâyenin ayrıntılarına geçebiliriz.

وَحُشِرَ لِسُلَيْمَٰنَ جُنُودُهُۥ مِنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ وَٱلطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ۝

17- Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordusu toplanarak disiplinli bir halde biraraya gelerek, düzgün saflar halinde ve uygun adımlarla yürüyüşe geçti.

Biraraya gelip toplanmış ve hazırlanmış olan bu ordu, Hz. Süleyman'ın ordusudur. Cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan bir ordudur bu. İnsanın yapısal özelliklerini biliyoruz. Cinlere gelince, yüce Allah'ın onlar hakkında Kur'an'da verdiği bilgiden başka bir şey bilmiyoruz. Buna göre cinler ateşin alevinden yaratılmışlardır. Yani ateşin birbirine giren alevlerinden yaratılmışlardır. Onlar insanları görürler, fakat insanlar onları göremezler. **"...Sizin şeytanın ve adamlarının göremeyeceğiniz yerlerden onlar sizi görürler. Biz şeytanları, inanmayanlara dost yaptık."**[18] (Burada şeytandan söz ediliyor. Şeytan ise cinlerdendir.) Onlar normalde insanların kalplerine kötülük telkin edebilirler. İnsanlara günahları aşılayabilirler. Bunu nasıl yaptıklarını bilmiyoruz. Onlardan bir grup Peygamberimize iman etmişler. Fakat Resulullah -salât ve selâm üzerine olsun- onları görmemiş ve onların iman ettiklerini de bilememiştir. Yalnız Allah kendisine bildirmiştir."

Ey Muhammed! De ki: "Cinlerden bir topluluğun Kur'an'ı dinlediği bana vahyolundu." Onlar şöyle demişlerdi: "Doğrusu biz doğru yola erdiren hayrete düşüren bir Kur'an dinledik ve ona inandık. Biz Rabb'imize hiç kimseyi ortak koşmayacağız."[19]

Yine biliyoruz ki, yüce Allah onlardan bir grubu Hz. Süleyman'ın hizmetine vermiştir. Bu cinler Hz. Süleyman'a, saraylar, camiler, büstler, yemek için büyük kazanlar yapıyorlardı. Onun için denize dalıyorlardı. Allah'ın buyruğuyla onun emrine bağlı kalıyorlardı. İşte burada kuşlar ve insanlarla kardeşçe bir ordu oluşturanlar arasında bu cinlerde vardı.

18) A'raf Suresi, 27 19) Cin Suresi 1-2

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Biz diyoruz ki, yüce Allah insanlardan bir topluluğu Hz. Süleyman'ın emrine verdiği gibi kuşların ve cinlerin bir kesimini de hizmetine vermiştir. Yeryüzünde yaşayan insanların tümü Hz. Süleyman'ın askeri olmadığı gibi (çünkü o zamanlar Hz. Süleyman'ın otoritesi ancak bugün Filistin, Suriye, Lübnan ve Irak diye bilinen Fırat kıyılarına kadar uzanıyordu) cinlerin ve kuşların da hepsi onun hizmetine verilmemişti. Eşit bir şekilde her ümmetten belirli bir topluluk onun emrine verilmişti.

Biz bu cinler meselesinde, İblis'in ve neslinin cinlerden olduğu görüşündeyiz. Nitekim Keh suresinin 50. ayetinde **"Şeytan cin kökenli idi"** ve Nass suresinin 5 ve 6. ayetlerinde ise **"İnsanların kalbine ister insan olsun ister cin olsun vesvese veren"** deniyor.

İşte bu cinler Hz. Süleyman'ın zamanında da insanları aldatmaya, kötülüğe bulaştırmaya ve onların kalplerini kötülüğe kaydırmaya çalışıyordu. Eğer hepsi, doğru yola iletici bir peygamber olan Hz. Süleyman'ın emrine verilmiş olsalardı, onun hizmetinde ve emrin altında oldukları halde bu işleri yapamazlardı. Böylece anlaşılıyor ki, Hz. Süleyman'ın emrine verilenler cinlerin sadece bir kesimiydi.

Kuşlar konusundaki yorumumuzda Hz. Süleyman'ın kuşları denetlediğinde Hudhud'un olmadığını öğrenmesine dayandırıyoruz. Eğer bütün kuşlar onun emrine verilmiş olsaydı, hepsi onun ordusunda toplanacak ve bütün hudhud'lar bir araya gelecekti. O zaman da milyarlarca kuşun içinde milyonlarca hudhud'un içinden bir tek onun kaybolmasını fark edemezdi. "Ben neden Hudhud'u göremiyorum?" diyemezdi. Demek ki bu yaratılışı ve görevi ile özel bir kuştur. Bu hudhud kuşları içinde Hz. Süleyman'a tahsis edilen kuş olabilir.

Ya da bu sırada Hz. Süleynan'ın emri altında bulunan belli sayıdaki hudhud sürüsünün başında görevli nöbetçi olan hudhud, sürü içinde ve tüm kuşlar içinde özel bir yetenek ve anlayış kabileyetinin verilmesidir. Herhalde Hz. Süleyman'ın emri altında bulunanlardan bazısına verilmişti. Tüm kuşlara verilmemişti. Çünkü bu hudhud kuşuna verilen yetenek akıllı, zeki ve takva sahibi insanları çağrıştıran bir yetenektir.

Hz. Süleyman'ın cinler, kuşlar ve insanlardan oluşan askerleri toplandı. Bunlar büyük bir ordu, büyük bir kalabalık idi. Hz. Süleyman ordusunun başını ve sonunu toparlıyor: **Saflar halinde ve uygun adımlarla yürüyüşe geçti:** Böylece dağılmalarını ve içlerinde kargaşanın çıkmasını önlüyor. Bu düzenli askeri bir topluluktur. Onu askeri terimlerle ifade etmek onun kalabalık olmasına düzenli disiplinli olduğunu belirtmek içindir.

حَتَّىٰٓ إِذَآ أَتَوْا۟ عَلَىٰ وَادِ ٱلنَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَٰٓأَيُّهَا
ٱلنَّمْلُ ٱدْخُلُوا۟ مَسَٰكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَٰنُ
وَجُنُودُهُۥ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا
وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِىٓ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ٱلَّتِىٓ أَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَىَّ

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kitabey.org

وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿١٩﴾

18- Ordu karınca vadisine vardığında ordudaki karıncalardan biri "Ey karıncalar yuvalarınıza giriniz ki, Süleyman ve ordusu farkında olmadan sizi çiğnemesin" dedi.
19- Süleyman, karıncanın dediklerini işitince gülümseyerek dedi ki; "Ya Rabbi gerek bana ve gerekse ana babama bağışladığın nimetlere olanca gücümle şükretmemi ve hoşnut olacağın iyi işler yapmamı nasip eyle, rahmetinle beni iyi kullarının arasına kat.

Ordu yürüdü. Hz. Süleyman'ın kuşlardan ve cinlerden oluşan ordusu. Göz alıcı bir düzen ve disiplin içinde. Önü arkası bir bütün içinde. Safları sık. Adımlar birbiriyle uyum içinde. Böylece karıncaları bol olan bir vadiye geliyorlar. Bu öyle karıncası bol bir vadidir ki, Kur'an oraya karınca vadisi adını veriyor. **"Karınca vadisi"** Vadiye yayılan karıncaların başında bulunan onların disiplininden ve korunmasından sorunlu olan bir karınca diğer karıncalara, özel iletişim ve haberleşme yoluyla aralarında geçerli olan dille diğer karıncalara seslendi. **"Ey karıncalar yuvalarınıza giriniz ki, Hz. Süleyman ve orduları farkında olmadan sizi çiğnemesinler."** Ayakları altında ezmesinler. Karınca yuvaları arının yuvaları gibi ince hesaplara göre düzenlenir. Orada herkesin görevi bellidir. Üstün bir akıl, üstün bir anlayış verilmesine rağmen insanlar çoğu zaman bu iş bölümünün bir benzerini yapmaktan aciz kalırlar.

Hz. Süleyman karıncanın söylediklerini anladı. Tebessüm etti. Söylediği sözlerin anlamına sevinip içi açıldı. Cezayı geciktirmeyen büyük bir adamın, cezasından kurtulmaya çalışan küçük birinin çabasına sevindiği gibi o da sevindi. Bu sözleri aracısız anladığı içinde çok huzurluydu. Çünkü bu Allah'ın kendisine verdiği bir nimetti. Bu nimet sayesinde insanlara kapalı olan, aralarına engeller konan, dünyalarla iletişim kesikliği nedeniyle bundan yoksundu. Ayrıca bir karıncanın böyle bir anlayışa sahip olması ve diğer karıncaların onun sözünü dinleyip itaat etmeleri de Hz. Süleyman'ın gönlünü ferahlatmıştı. Zira bu hayret verici, ilginç bir olaydı.

Hz. Süleyman **"Karıncanın dediklerini işitince gülümseyerek"** Bu tablolar kendisini hemen herekete geçirdi. Kalbini, bu olağanüstü bilgi nimetini kendisine bahşeden Rabb'ine yöneltti. İnsanlara kapalı olan gizli dünyalarla kendi arasındaki engelleri kaldırdı. İçtenlikle Rabb'ine yönelerek O'na niyazda bulundu **"Ya Rabbi, gerek bana ve gerekse ana babama bağışladığın nimetlere olanca gücümle şükretmemi ve hoşnut olacağın iyi işler yapmamı nasip eyle.**

"Rabb'im" Böyle candan, doğrudan, içten bir niyaz ile... **"Olanca gücümle"** Beni tüm parçalarıyla bir bütün haline getir. Bütün organlarımı, hislerimi, dilimi, düşüncelerimi, duygularımı, sözlerimi, ifadelerimi, işlerimi ve yönelişlerimi derli toplu kıl. Bütün enerjimi toplamayı nasip eyle. Başını sonuna, sonunu başına ulaştır. (Zaten "Evziğni" kelimesinin dil bilgisi yönünden anlamı da budur) Ki bana ve babama verdiğin nimetlere karşı şükredebileyim.

Bu ifade o sırada Hz. Süleyman'ın kalbine dokunan Allah'ın nimetini ortaya koyuyor. Ondan nasıl etkilendiğini, yönelişinin gücünü, vicdanının ürperişini tasvir ediyor. Allah'ın bu geniş lutfunu hissettiriyor. Allah'ın kendisi ve babası üzerindeki rahmet elini somutlaştırıyor. Korku ve ürperti içinde rahmetin ve ni-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

metin dokunuşunu hissettiriyor.

"Ya Rabbi, gerek bana ve gerekse ana babama bağışladığın nimetlere olanca gücümle şükretmemi ve hoşnut olacağın iyi işler yapmamı nasib eyle"

Güzel amel işlemek de ayrıca Allah'ın bir lutfudur. Yüce Allah verdiği nimetlere şükreden kullarını bu güzel amelleri nasip eder. Tüm varlığı ile yönelmesi, verdiği nimetlere şükretmesi için Rabb'inden yardım dileyen Süleyman da Rabb'ine yakarıyor ki razı olacağı işler yapması için kendisini başarıya ulaştırsın. O da çok iyi biliyor ki, iyi işler yapmak yüce Allah'ın eşsiz bir nimeti ve yardımıdır.

"Rahmetinle beni iyi kullarının arasına kat."

Beni rahmetine kat. Çünkü o salih kullar arasına girmenin Allah'ın bir rahmeti olduğunu biliyor. Kulun imdadına yetişen ve onu iyi işler yapmaya muvaffak eden, böylece iyi insanların arasına katan rahmeti... O bunu biliyor. Merhamet olunanlardan başarıya ulaşanlardan olması ve salihler kafilesine katılması için Rabb'ine yalvarıyor.

Allah'ın azabından emin değil, endişe ediyor... Peygamber seçildikten sonra bile az olmasından ve şükrünün noksan kalmasından korkuyor. Allah'a karşı takva bilinci ve korkuyla hareket eden, O'nun rızasını ve rahmetini gönülden arzu eden bir duyarlılık ile O'nun nimeti olduğu gibi ortaya çıkıyor. Burada karınca söylüyor. Hz. Süleyman, Allah'ın lütfu ve öğretmesiyle onun dediklerini anlıyor.

Burada sadece bir değil iki mucizeyle karşılaşıyoruz. Birincisi Hz. Süleyman'ın karıncanın kendi topluluğunu sakındırmasını anlaması. İkincisi ise, karıncanın bu gelenin Hz. Süleyman ve askerleri olduğunu anlamasıdır. Birincisi yüce Allah'ın Hz. Süleyman'a öğrettiği ilimden kaynaklanan bir mucizedir. Hz. Süleyman ise hem bir insan, hem bir peygamberdir. Bu mucize vadideki karıncalar yüce Allah'ın hayatlarını korumaları için bünyelerine yerleştirdiği içgüdülerin etkisiyle tehlikeden kaçabilirler. Ama bu karaltıların, Hz. Süleyman ve orduları olduğunu anlaması ise gerçekten insanların şimdiye kadar eşine rastlamadıkları bir mucizedir. Bu tür durumlarda konuyu mucizelerden saymaktan başka çare yoktur.

Şimdi Hz. Süleyman'ın Hudhud ve Sebe kraliçesi ile ilgili kıssasına geliyoruz. Bu bölüm altı sahneden oluşuyor. Sahne aralarında edebi boşluklar vardır. Ve bu boşluklar sunulan sahnelerle bir uyum oluşturup onlarla anlam kazanmaktadır. Sahneler edebi sunuş güzelliğiyle tamamlanıyor. hikâyede bazı sahnelerden sonra verilen bir takım yorumlarda yer alıyor. Bunlarla da kıssada sahnelerin ne amaçla sergilendikleri ortaya konuyor. Ve Kur'an daki genel özellik uyarınca hikâyelerden çıkarılması gereken ibret ve derslerde belirtiliyor. Bu yorumlar, sahneler ve boşluklarla mükemmel bir uyum içine giriyor. Hem edebi güzellik yönü hem de vicdani yönü ile tam bir ahenk sergiliyor.

Kıssada Hz. Süleyman'dan söz açıldığı için onun emri altında ki cinlere, insanlara ve kuşlara değinmek gerektiği gibi ilim nimetine de işaret gerekiyor. Zira cinlerin, insanların ve kuşların ilim konusundaki fonksiyonları üzerinde duruluyor. Ve ilmin fonksiyonu özellikle önplana çıkarılıyor. Sanki bu giriş ile

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kıssada önemli rol alan herkese bir işarette bulunuyor. Bu ise Kur'an kıssalarında gerçekten önemli bir edebi özelliği oluşturuyor.

Aynı şekilde bu girişte kişilerin özel karakterleri ve bu karakterlerin en belirgin özellikleri de açıklık kazanıyor. Hz. Süleyman'ın kişiliği, kraliçenin kişiliği, hudhud'un kişiliği ve kraliçe'nin yakın çevresinin kişiliği bu arada netlik kazanıyor. Bunun yanında değişik tablolarda ve durumlarda bu şahsiyetlerin psikolojik durumları ve tepkileri de ortaya çıkıyor.

HZ. SÜLEYMAN VE HUDHUD KUŞU

Birinci sahne Hz. Süleyman'ın ve ordusunun askeri durumunu sergilemektedir. Ayrıca karınca vadisine geldikten ve onun sözlerini duyup anladıktan, şükür, dua ve niyaz ile Rabb'ine yöneldikten sonraki o'nun durumunu sergiliyor.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ
مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٢٠﴾ لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَاْذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٢١﴾

20- Süleyman, ordusu'nun kuşlardan oluşan birliğini denetleyince dedi ki "Hudhud'u niçin göremiyorum, yoksa burada değil mi?
21- Onu ya ağır bir cezaya çarptıracağım, ya keseceğim ya da bana mazeretini belgeleyen açık bir kanıt getirecek.

İşte hem hükümdar hem peygamber olan Hz. Süleyman. Güçlü ve büyük ordusu içinde. Şimdi o kuşları denetliyor fakat göremiyor. Buradan anlıyoruz ki, bu kuş denetleme sırasında özel bir görevi olan bir hudhud'du. Yoksa bu kuş yeryüzünde bulunan yüzbinlerce, milyonlarca hudhud kuşu içerisinde sıradan bir kuş değildi. Hz. Süleyman'ın özellikle bu kuşu araması da onun bu ayırıcı bazı özelliklerini ortaya koymaktadır. Bu dikkatli, uyanık bir kuştur.

Cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan onca büyük kalabalık içinde birtek askerinin kaybolması Hz. Süleyman'ın gözünden kaçmıyor. Çünkü o ordusunun baştan sona denetim altında tutuyor. Böylece ayrılma ve geride kalmanın önüne geçiyor.

Bu nedenle hudhud kuşunu esnek, şahane ve mükemmel bir cümle ile soruyor: **"Hudhud'u niçin göremiyorum, yoksa burada değil mi?**

Hudhud'un kaybolduğu anlaşılıyor. Hükümdarın onu sorması üzerine herkes, hudhud'un izinsiz olarak ordudan ayrıldığını öğreniyor! Öyleyse konu, anarşizmin engellenmesi için kesin bir tavır almayı gerektiriyor. Hükümdarın bu sorusundan sonra mesele bir sır olmaktan çıkıyor. Eğer bu konuda iş sıkı tutulmazsa diğer askerlere kötü bir örnek olabilirdi. İşte bu nedenle disiplinli bir hükümdar olan Hz. Süleyman emrine aykırı olarak ortadan kaybolan bu askerine tehditler savuruyor. **"Onu ya bir cezaya çarptıracağım ya keseceğim"**

Fakat biz biliyoruz ki, Hz. Süleyman yeryüzünde zorbalık yapan bir kral değildir. O Allah'ın bir elçisidir. Ve henüz ortadan kaybolan hudhud'un söylediğini dinlememişti. Onu dinlemeden ve sebebini araştırmadan hakkında son hükmü vermesi doğru olmazdı. İşte burada adil olan peygamberin karakteri ortaya çıkıyor **"Yada bana, mazetini belgeleyen açık bir kanıt getirecek."** Suçsuzluğunu açığa çıkaran ve cezalandırılmasını önleyen güçlü bir delil getirir belki.

Ücretsiz Kitap Arşivi - https://www.ilmeyro.org

Birinci sahne henüz sona ermeden hudhud kuşu çıkageliyor. Yanında çok ilginç hatta Hz. Süleyman'ı şok eden büyük bir haber var. Aynı şekilde gözlerimiz önüne serilen hikâyedeki bu olay bizi de şaşkınlığa düşürüyor.

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ
أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾
إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ
عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ
وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ
لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾ أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ
رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾

22- Hudhud çok geçmeden çıkagelerek dedi ki: "Senin bilmediğin bir şeyi öğrendim, sana Saba'dan çok önemli bir haber getirdim."
23- "Ben o yörenin halkını yöneten bir kadınla karşılaştım. Allah ona her şeyi vermiş, görkemli bir tahtı var."
24- "Onun ve soydaşlarının Allah'ı bir yana bırakarak güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, yaptıkları yanlış işleri onlara güzel göstererek kendilerine doğru saptırmış, bu yüzden doğru yolu bulamıyorlar."
25- Şeytanın amacı, onları göklerdeki ve yeryüzündeki gizli şeyleri meydana çıkaran gerek saklı tuttukları ve gerekse açığa vurdukları tüm duygularını bilen Allah'a secde etmelerini engellemektir.
26- O Allah ki, kendisinden başka ilah yoktur ve yüce Arş'ın Rabb'idir.

Hudhud hükümdarın kesin kararlılığını ve disiplinini biliyor. Bu nedenle ortadan kayboluşunu açıklayacak ve hükümdarın dinlemesini sağlayacak sürpriz bir haberle sözlerine başlıyor: **Senin bilmediğin birşeyi öğrendim, sana Saba'dan çok önemli doğru bir haber getirdim.** Halkından biri "senin bilmediğin bir şey biliyorum" dediği halde, hangi hükümdar bu adamı dinlemez ki? **"Senin bilmediğin bir şeyi öğrendim."**

Bu şok etkiyle hükümdarın kendisini dinlemesini sağladıktan sonra sebe tarafından getirdiği kesin haberi ayrıntılarıyla anlatmaya başlıyor. Sebe ülkesi arap yarımadasının güneyinde bulunan Yemen'in bir bölgesidir. Orada bu ülkeyi bir kadının idare ettiğini bildiriyor. **"Allah ona herşeyi vermiş, görkemli bir tahtı var.**

Bu ifade kraliçenin hükmünün ve servetinin kuvvet ve güzel yaşam şartlarını en mükemmel biçimde gerçekleştirdiğini ifade ediyor: **"Görkemli bir tahtı var."** Zenginliği, refahı, teknolojik gelişmeyi gösteren ihtişamlı depdebeli bir hükümdarlık tahtı olduğu belirtiliyor kraliçenin. Kraliçe ve milletinin Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini belirtiyor. Burada onların sapıklığa düşüşlerini, şeytanın onlara yaptıklarını güzel göstermesine bağlanıyor. Bu nedenle onlar her

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

şeyi bilen ve her şeyden haberi olan Allah'a kulluk etmeye fırsat bulamadıklarını açıklıyor. **Onun ve soydaşlarının Allah'ı bir yana bırakarak güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan yaptıkları yanlış işleri onlara güzel göstererek kendilerine doğru saptırmış, bu yüzden doğru yolu bulamıyorlar.**

Ayeti kerimede geçen "Hab'e" kavramı özlü bir ifade ile gizlenmiş şey demektir. İster gökten inen yağmur ve yerdeki bitkiler olsun, isterse yerin ve göklerin sırları olsun farketmez. Bu sözcük; uçsuz-bucaksız evrende gayp perdesinin ötesinde gizlenmiş bulunan her şeyi içeren kinayeli bir sözdür. **"Gerek saklı tuttukları ve gerekse açığa vurdukları tüm duyguları bilen Allah'a"** Bu da göklerde ve yerde gizlenmiş olan sırların insanın iç aleminden gizlenmiş olan sırlar ile karşılaştırılmasıdır. Psikolojik dünyasının, gizli-açık her şeyi'ni kuşatmaktadır bu ifade.

Şu ana kadar huduhud, henüz hakkında kralın hüküm vermediği bir sanık konumundadır. Hudhud burada, anlattığı hikâyenin ardından her şeye gücü yeten, herkesin Rabb'i olan, yüce Arş'ın sahibi, tahtı ile hiçbir insan tahtının karşılaştırılamayacağı Allah'a işaret etmektedir. Böylece hükümdarın insani gücünü, Allah'ın büyüklüğü karşısında bastırmak, gölgede bırakmak istemektedir.

"O Allah ki, kendisinden başka ilah yoktur ve yüce Arş'ın Rabb'idir.

Kraliçenin ve milletinin yaptıklarının yorumu ile birlikte bu gizli işaret ile Hz. Süleyman'ın kalbine tesir etmektedir!

Biz şimdi kendimizi ilginç bir kuşla karşı karşıya buluyoruz. Bu, anlayış, zeka ve inanç sahibi bir hudhud'dur. Haberi ustalıkla anlatmakta, konumunun özelliğini bilmektedir. Mahirane işaretlerde, değinmelerde bulunmaktadır. Secdenin ancak yerin ve göklerin gizliliklerini açığa çıkaran, yüce tahtın sahibi olan Allah'a yapılabileceğini kestirebilmektedir. Ama normalde hudhud kuşları anlayamazlar. Bu özel bir hudhuddur. Kendisine bu özel yetenek verilmiştir. Bu ise alışılan şeylere ters düşen, mucizevi bir olgudur! Hz. Süleyman, hemen onu tasdik etmeye veya yalanlamaya kalkmıyor. Getirdiği büyük haberi hafife almıyor. Hemen araştırmaya geçiyor. Haberin sağlık derecesini belirlemeye çalışıyor. Zaten adil bir peygambere, işini sağlam yapan bir hükümdara yakışan da budur.

قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ اذْهَب بِّكِتَابِي هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

27- Süleyman, hudhud'a dedi ki; "Göreceğiz bakalım, doğru mu söylüyorsun yoksa yalancının birimisin?"
28- "Şu mektubumu götürüp onlara at, sonra seni göremeyecekleri bir yere çekil de bak bakalım ne gibi bir sonuca varacaklar?"

Burada mektubun içeriği açıklanmıyor. İçeriği de mektubun kendisi gibi gizli tutuluyor. Oraya gidiyor. Açıklıyor ve ilan ediliyor. Korkutma sanatı da en uygun yerinde sunuluyor!

MEKTUP VE SEBE'NİN KRALİÇESİ

Böylece bu sahnenin perdesi kapanıyor. Açıldığında birden kraliçeyi görüyoruz karşımızda. Mektup kendisine ulaşmış, bu önemli iş konusunda kraliçe halkının ileri gelenleriyle bunu değerlendiriliyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَؤُا إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾
إِنَّهُ مِن سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾

29-Kraliçe dedi ki; "Ey devletin ileri gelenleri, baha havadan çok önemli bir mektup atıldı.
30-Mektup, Süleyman'dan geliyor, Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile başlıyor.
31-İçinde "Bana karşı büyüklük taslamayınız, boyun eğerek huzuruma geliniz" diyor.

Kraliçe kendisine bir mektubun gönderildiğini onlara haber veriyor. Bu ifadeden biz onun bu mektubun kim tarafından gönderildiğini bilemediğini çıkarabiliriz. Eğer tefsir bilginlerinin belirttiği gibi kraliçe bu mektubun hudhud tarafından getirildiğini bilseydi normalde meydana gelmeyenbu ilginç olayı onlara açıklardı. Fakat kimin getirdiğini bilmediği için gönderme fiilini edilgen biçimde kullanmıştır. (Gönderildi) Bu da, kraliçenin mektubun kim tarafından ve nasıl ulaştırıldığını bilmediğini tercih etmemize neden olmaktadır.

Kraliçe mektubu "değerli" bir mektup diye niteliyor. Bu nitelik belki mektubun mühründen belki şeklinden belki de ileri gelenlere açıkladığı içerikten kaynaklanmaktadır: **"Mektup Süleyman'dan geliyor. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile başlıyor." İçinde Bana karşı büyüklük taslamayınız, boyun eğerek huzurumuza geliniz diyor."** Kraliçe Allah'a tapmıyordu. Fakat Hz. Süleyman'ın namı bu bölgede de yayılmıştı. Kur'an'ın aktardığı mektubun ifade biçiminde bir üstünlük, ustalık ve kesinlik vardır. Bu da kraliçenin gönderilen mektubu "değerli bir mektup" şeklinde nitelemesinde etkili olmuş olabilir.

Mektubun içeriği gayet kolay anlaşılmakta ve etkili olmaktadır. Esirgeyen, bağışlaşan Allah'ın adı ile başlamaktadır. Ve sadece bir şeyin yerine getirilmesini istemektedir: Mektubu gönderene karşı büyüklük taslamayın, ona karşı dikilmeyin. Kendilerine adı ile hitab ettiği Allah'a teslim olarak gelsin.

Kraliçe mektubun içeriğini milletinin ileri gelenlerine anlattıktan sonra yeniden söze giriyor. Onların düşüncelerini almak istiyor. Toplu bir değerlendirme yapılmadan kesin kararı vermeyeceğini açıkça bildiriyor.

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَؤُا أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾

32- Kraliçe "Ey devletin ileri gelenleri, bu konuda ne yapmam gerektiğine ilişkin görüşlerinizi söyleyiniz, ben sizin görüşünüzü almadan hiçbir işi kesin sonuca bağlamam.

Buradan da kraliçenin tedbirli, ileri görüşlü karakteri ortaya çıkıyor. Açıktır ki o ilk andan itibaren bilinmeyen bir şekilde kendisine gönderilen, üstünlüğü ve kesinliği ortada olan bu mektuba kendisini kaptırmıştır. Milletinin ileri gelenlerine bu mektubun "değerli" bir mektup olduğunu açıklarken bu etkisinde kalışını ileri gelenlerin gönülerine de aşılamıştı. Anlaşılıyor ki o, cephe almak ve düşmanlık yapmak istemiyor. Fakat bunu açık olarak söylememektedir. Fakat mektubu bu şekilde nitelemekle görüşüne zemin hazırlamaktadır. Daha sonra

da onların görüşlerini istemekte ve olayı değerlendirip ortak bir fikir ortaya çıkarmalarını beklemektedir.

Devlet başkanının emri altında çalışan adamlar genel kararlara bağlı olarak iş yapmaya hazır olduklarını açıklamakta, fakat asıl kararın kraliçeye ait olduğunu belirtmektedirler:

قَالُوا نَحْنُ أُولُو قُوَّةٍ وَأُولُو بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾

33- İleri gelen devlet adamları dediler ki; "Biz güçlüyüz, yaman savaşçılarız, fermanı senindir, düşün de ne buyuracağına karar ver."

Burada kraliçenin kişiliğinin ötesinde 'kadın'ın kişiliği ortaya çıkmaktadır. Kadın karakter olarak savaşlardan ve yıkımlardan hoşlanmaz. Kuvvet ve sertlik silahını kullanmadan hile ve yumuşaklık silahını kullanır:

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا
أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ
إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

34- Kraliçe dedi ki; "Hükümdarlar bir ülkeye ayak bastıklarında oranın düzenini alt-üst ederler ve halkının seçkinlerini hor ve itibarsız duruma düşürürler. Onlar hep böyle yaparlar."
35- "Şimdi ben onlara bir hediye göndereceğim ve elçilerimin nasıl bir cevapla döneceklerini göreceğim."

Kadın biliyor ki, bir kente girdiklerinde orada bozgunculuğu yaymak, yakıp yıkmak, ırza-namusa tecavüz etmek, orayı savunan güçleri ve bunlara komuta eden düşkünleri, ileri gelenleri ezip geçmek, direnişin ana kaynağını oluşturdukları için onları horlamak ve aşağılamak kralların genel karakteridir.

Hediye kalbi yumuşatır ve sevginin sembolüdür. Savaşın önlenmesine de yol açabilir. Bu aynı zamanda bir denemedir: Eğer Hz. Süleyman onu kabul ederse, bu onun dünyalık peşinde olduğunu ve dünya vasıtalarının fayda verebileceğini gösterir. Yok eğer kabul etmeye yanaşmazsa o zaman bu bir inanç meselesidir. Hiç bir mal onu engelleyemez. Yeryüzünün en değerli varlıkları bile onu durdurmaz.

Böylece sahnenin perdesi iniyor ve sonra yeni bir sahne için tekrar açılıyor. Bir de bakıyoruz ki, kraliçenin elçileri ve hediyeleri Hz. Süleyman'ın huzurunda. Hz. Süleyman onların kendisini mal ile satın almaya yönelmelerine fena halde kızıyor. Kendisini bu yolla islama çağırmaktan vazgeçirmeye çalışmalarını şiddetle reddediyor. Sert biçimde ve ısrarla son sözünü söylüyor ve tehditini savuruyor.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا آتَانِيَ اللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّا آتَاكُم بَلْ أَنتُم
بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ ارْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُم مِّنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

36- Kraliçenin elçisi gelince Süleyman ona dedi ki; "Beni mal ile mi kandıracaksınız? Allah'ın bana bağışladığı ayrıcalıklar size verdiklerinden daha üstündür. Siz bu hediyenizle övünebilirsiniz?"
37- "Şimdi efendilerine dön. Yemin ederim ki, karşı koyamayacakları kadar güçlü bir ordu ile üzerlerine yürürüz. Ve onurlarını çiğneyerek burunlarını yere sürte sürte onları yurtlarından çıkarırız."

Tekliflerinin red edilişinde malın basite alındığı, yeri ve zamanı olmayan bu teklifin abesliği ortaya konuyor. İnanç ve dava alanında bu tür tekliflerin saçma olacağı belirtiliyor. **"Beni mal ile mi kandıracaksınız? "** Siz bana bu basit ve değersiz malları mı takdim ediyorsunuz? **"Allah'ın bana bağışladığı ayrıcalıklar size verdiklerinden daha üstündür."** Yüce Allah, elinizdekinden çok daha değerlisini bana vermiştir. Bana maldan daha değerli olduğu kesin olan şeyleri vermiştir. İlim ve peygamberlik. Cinlerin ve kuşların emrine verilişi. Onun için yeryüzünün diğer değerleri ve malları beni mutlu etmiyor. **"Siz bu hediyenizle övünebilirsiniz?** Siz ancak yüce Allah ile bağları bulunmayan, onun hediyelerine mazhar olmayan, toprağa bağımlı insanları ilgilendiren bu tür basit değerleri arzu edersiniz?

Böylece onların tekliflerini reddettikten sonra tehdide başvuruyor: **"Şimdi efendilerine dön.** Ve korkunç olan akibeti bekleyin" **Yemin ederim ki, karşı koyamayacakları kadar güçlü bir ordu ile üzerine yürürüz."** Hiçbir insanını sahip olamayacağı hiçbir kraliçe ve milletinin karşı koyamayacağı ordularla geliriz. **"Ve onurlarını çiğneyerek, burunlarını yere sürte sürte onları yurtlarından çıkarırız.** Onları aşağılanmış ve horlanmış bir biçimde oradan çıkarırım. Onları sürerim.

Böylece bu çetin sahnenin de perdesi kapanıyor. Elçiler geri dönüyorlar. Olay içinde onların görevi bitiyor. Ve artık onlardan hiç söz edilmiyor. Sanki her şey bitmiş ve bu konudaki söz sona ermiştir.

Sonra Hz. Süleyman'a -selâm üzerine olsun- yöneliyoruz. O, böyle bir karşılamanın düşmanlık isteyen kraliçenin işinin bitireceğini anlıyor. -Nitekim kraliçenin Hz. Süleyman'ın etkili mektubunun bir hediye ile karşılık vermesi de bunu gösteriyor!- Kraliçenin bu teklifi kabul edebileceğini kesinkes biliyor. Zaten öyle de oluyor.

Konunun içinde kraliçenin elçilerinin kendisine nasıl döndükleri, ona neler söyledikleri, bundan sonra onun ne yapmaya karar verdiği belirtilmiyor. Bu konular açıklanmıyor. Sonraki gelişmelerden kraliçenin gelmekte olduğunu, Hz. Süleyman'ın bunu bildiğini ve kraliçenin gelirken geride bıraktığı güvenli ve korumalı tahtının da getirilmesi işini komutanlarıyla muzakere ettiğini anlıyoruz.

قَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ أَيُّكُمْ يَأْتِينِى بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَن يَأْتُونِى مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ ٱلْجِنِّ
أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ ۖ وَإِنِّى عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾
قَالَ ٱلَّذِى عِندَهُۥ عِلْمٌ مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ
طَرْفُكَ ۚ فَلَمَّا رَءَاهُ مُسْتَقِرًّا عِندَهُۥ قَالَ هَٰذَا مِن فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِىٓ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ ۖ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّى غَنِىٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾

38- Süleyman (yanındakilere dönerek) Ey devletin ileri gelenleri, bu adamlar boyun eğerek huzuruma gelmeden önce hanginiz kraliçenin o tahtını bana getirebilir? dedi.

39- Cinlerin elebaşlarından biri "Sen şu oturduğun yerden kalkmadan önce o tahtı sana getiririm. Hem bu işi başaracak gücüm vardır ve hem de bu konuda güvenilir bir kişiyim" dedi.

40- Kutsal Kitap kaynaklı bilgisi olan biri ise "Gözünü açıp kapamadan o tahtı sana getireyim" dedi. Süleyman tahtı önünde yere konmuş görünce, "Bu, şükür mü edeceğim yoksa, nankörce mi davranacağım diye beni sınavdan geçirmek isteyen Rabb'inin bana yönelik bir lütfudur. Kim şükrederse kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki, yüce Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve bağışı karşılıksızdır." dedi.

Acaba Hz. Süleyman -selâm üzerine olsun- kraliçe ve milletini teslim almış olarak getirmeden önce neden onun tahtını getirtmek istiyor? Tercihimize göre Hz. Süleyman bunu, emrindeki olağanüstü kuvvetlerin bir göstergesi olarak ona takdim ediyordu. Böylece kraliçenin kalbini etkisi altına almayı ve onu Allah'a iman etme çağrısına itaate yaklaştırmayı planlıyordu.

Cinlerden olan ifrit, bu tahtı oturum sona ermeden getirebileceğini söyledi. Hz. Süleyman hüküm ve karar amacıyla sabahtan öğleye kadar oturum düzenliyordu. Herhalde... Hz. Süleyman bu zamanı uzun buldu ve geç olur dedi. Birden **"Kutsal Kitap kaynaklı bilgisi olan biri ise"** bir göz açıp kapayana kadar, öbür tarafına dönmeden onu getirebileceğini teklif etti. Burada adamın ismi ve bilgisine sahip olduğu Kitab'ın adı verilmiyor. Biz onun Allah ile sağlam bağları bulunan, Allah'dan kendisine bir ayrıcalık verilen, bu ayrıcalık ile engelleri ve uzaklıkları rahat biçimde aşabilecek büyük bir kuvvet elde eden inanmış bir adam olduğunu anlıyoruz. Bu, Allah ile sağlam bağı bulunan insanların eliyle gerçekleştiği görülen ve şu ana kadar sırrı ve sebebi çözülmeyen, insanların normal hayatlarında alışageldikleri olayların ötesinde kalan bir realitedir. İşte bu konuda hurafeler ve mitolojiler dünyasına dalmadan, sağlıklı görüşlerin sınırlarını zorlamadan söylenebilecek sözlerin en ilerisi bunlardır!

Bazı tefsir bilginleri **"Kutsal Kitap kaynaklı bilgisi olan birisi"** sözünün ardına düşmüşlerdir. Bazıları bu Tevrat'tır demişler. Bazıları da bu adam Allah'ın ismi a'zamını biliyordu demişlerdir. Diğer bazıları ise bu iki görüşün dışında başka görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu ileri sürülen görüşler içinde sağlam bir yorum ve açıklamaya rastlayamadık. Gerçekçi bir bakış açısı ile olaya baktığımızda işin çok daha kolay olduğunu görüyoruz. Bu evrende bilmediğimiz nice sırlar, Kullanmadığımız nice kuvvetler, enerjiler vardır. Aynı şekilde insanın bünyesinde nice sırlar ve kuvvetler vardır ki, henüz onları keşfedebilmiş değiliz. Ne zaman ki yüce Allah kullarından birine bu sırlardan birini açar, bu kuvvetlerden birini hizmetine verirse, o zaman hayatta alışılmışın dışında olağanüstü bir olay meydana getirir.

Yüce Allah'ın imkan vermediği hiç bir olay kulun gerçekleştiremeyeceği bu olaylar, O'nun izni, planı ve dilemesi sonucu bu adamın eliyle meydana gelmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yanında bir parça kitap bilgisi olan bu adam, sahip olduğu ilim meydana gelen harika olayın oluşması için gereken bazı evrensel sırları ve kuvvetleri elde etmeye kendisini hazırlamış bulunuyordu. Çünkü elde ettiği Kitap bilgisi kalbini, Rabb'ine öyle bağlamıştı ki, bu onu donatılacağı kuvvetlere ve sırlara karşı duyarlı kılması ve Allah'ın kendisine bağışladığı kuvvetleri ve sırları kullanmaya hazır hale getirmişti.

Bazı tefsir bilginleri bu adamın Hz. Süleyman'ın -selâmı üzerin olsun- kendisi olduğunu belirtmişlerdir. Biz bu adamın başka bir kişi olduğu kanısındayız. Eğer bu adam Hz. Süleyman'ın kendisi olsaydı konu içinde bu anlaşılırdı. Onun ismi gizlenmezdi. Zaten bu hikaye kendisini anlatmaktadır. Böyle önemli, onurlu bir davranışta onun adının gizlenmesini gerektiren bir neden de yoktur. Bazıları ise: Onun adının Araf ibni Berhiya olduğnu söylemişlerdir. Bunun da sağlıklı bir delili yoktur.

"Süleyman tahtı önüde yere konmuş görünce 'Bu, şükür mü edeceğim, yoksa nankörce mi, davranacağım diye beni sınavdan geçirmek isteyen Rabb'imin bana yönelike bir lütfudur. Kim şükrederse kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki, yüce Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve bağışı karşılıksızdır' dedi."

Bu çarpıcı sürpriz ve ilginç olay Hz. Süleyman'ın -selâm üzerine olsun- kalbine dokunuyor, yüce Allah'ın onun isteklerini böyle mucize biçiminde gerçekleştirmesi onu etkiliyor ve bu şekilde verilen nimetin korkunç bir sınavı beraberinde getiren ve uyanıklık gerektiren bir olay olduğunu, bu sınavı başarabilmek için Allah'ın yardımına muhtaç olduğunu anlıyor. Verilen nimetin değerini takdir etmesi ve onu verenin lutfunu takdir etmesi gerektiğini biliyor. Allah'ın ancak bu bilinci gördüğünde kendisine destek vereceğini ifade ediyor. Aslında yüce Allah şükredenlerin şükretmelerine muhtaç değildir. Şükreden kendi yararına şükretmiş olur. Allah'ın verdiği nimetlerini arttırmasına neden olur. Sınavı geçmesini, yardım edilmesini sağlar. Nankörlük edenlere gelince, Allah onların şükrüne 'muhtaç değil'dir. Cömerttir' cömert olduğu için verir.

Nimet ve bu nimetin ardından gelen sınavın bilincine varmak karşısında bir süre sarsıldıktan sonra Hz. Süleyman -selâm üzerine olsun- az sonra gelecek olan kraliçenin irkilmesini, ürpermesini sağlayacak hazırlıklara devam ediyor.

قَالَ نَكِّرُوا۟ لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَهْتَدِىٓ أَمْ تَكُونُ مِنَ ٱلَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾

41- Sonra yanındakilere dönerek "Tahtı kraliçenin tanımayacağı şekilde değiştirin! bakalım onu tanıyabilecek mi, yoksa tanımayacak mı? dedi."

Yani tahtının en belirgin özelliklerini, işaretlerini değiştirin. Bakalım bu değişikliklere rağmen hatırası ve dikkatliliği onu tanımasına neden olur mu yoksa onu başka tahtlarla karıştırıp bu değişiklik nedeniyle onu tanıyamaz mı?

Herhalde Hz. Süleyman ona tahtını sorarak zekasını ve yeteneğini ölçmek istiyordu... Sonra birden, kraliçenin geldiği sahneye geçiliyor.

KRALİÇE İMAN EDİYOR

فَلَمَّا جَآءَتْ قِيلَ أَهَٰكَذَا عَرْشُكِ ۖ قَالَتْ كَأَنَّهُۥ هُوَ ۚ وَأُوتِينَا ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

42- Kraliçe gelince kendisine: "Bu senin tahtın mıdır? diye soruldu. O da dedi ki; "Sanki odur. Zaten bu mucizeden önce bize bilgi verilmiş ve biz senin çağrına boyun eğmeye hazırlanmıştık."

Bu büyük bir irkiliştir. Burada kraliçenin aklına bir şey gelmiyor. Yurdundaki kilit altında, muhafızların korumasında bulunan kendi tahtı nerede sultan Süleyman'ın başkenti olan Kudüs nerede? onu nasıl buraya getirebilirler? Kim onu getirebilir?

Fakat bunca değişikliklere ve farklılıklara rağmen taht yine kraliçenin tahtıdır.

Sonunda zekice ve usta bir dille ifade edilen cevabını veriyor: **"Sanki odur"** Ne benim diyor, ne de benim değil diyor. Bu ilginç olay karşısında ileri görüşlülüğünü ve keskin zekâsını ortaya koyuyor.

Burada anlatımda bir boşluk var. Sanki ona, irkilmesine neden olan bu olayın sırrı haber verilmiş ve o da şöyle demişti: "Ben daha önceden, yani Hz. Süleyman'ın hediyeyi reddedip onunla görüşmeyi kabul ederken iman edip müslüman olmaya karar verdim. Zaten bu mucizeden önce bize bilgi verilmiş ve biz senin çağrına boyun eğmeye hazırlanmıştık."

Bundan sonra ayetlerin akışı kraliçeyi, Hz. Süleyman'ın mektubu geldiği sırada Allah'a iman etmesinden ve islam'a girmesinden alıkoyan sebebi açıklamaya geçiyor. Bunun sebebini kafir bir toplumda yetişmesine bağlıyor. Güneşe ve bunun gibi Allah'ın yaratıklarına tapınılan bir ortam, o'nun Allah'a tapmasına engel olmuştu. Nitekim kıssanın başında buna değinilmişti:

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾

43- O'nu, Allah'ı bir yana bırakarak taptığı putlar doğru yola girmekten alıkoymuştu. Çünkü kafir toplumun bir üyesi idi.

Hz. Süleyman, kraliçeye beklenmedik bir olay daha hazırlamıştı. Şimdiye kadarki ayetlerin anlatımı onu açıklamamıştı. Kraliçenin gelişinden önce hazırlanan ilk sürpriz olaya değindiği sırada bundan sözetmemişti. Bu ise Kur'an'ı Kerim'in hikâye anlatımında kullandığı başka bir özelliktir. [20]

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ ۖ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ
عَن سَاقَيْهَا ۚ قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ ۗ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي
ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

44- Kraliçeye "Şu köşke gir" dendi. Kadın köşkün girişini görünce onu engin bir havuz sandı ve islanmamak için topuklarını sıvadı. Bunun üzerine Süleyman kendisine "Bu cilalı billur bir köşktür" dedi.

Bunun üzerine kraliçe dedi ki "Ya Rabb'i, ben kesinlikle kendime zulmetmişim, şimdi Süleymanla birlikte tüm varlıkların Rabb'i olan Allah'a teslim oldum.

Buradaki beklenmedik olay, camın billurlaştırılmasıyla yapılmış bir saraydı. Zemini su üzerine kurulmuştu. Bu sebepten derin bir havuz şeklinde görü-

20) Kur'an'da Edebi Tasvir için bkz. DİB Kur'an'da Kıssa ve Temsil kitabının [illegible] bölümüne bakınız.

nüyordu. "Saraya gir" denildiğinde, bu suya girmesi gerektiğini sandı. Eteklerini topladı. Böylece beklenmedik olay amacına ulaşınca Hz. Süleyman ona bunun sırrını açıkladı. **"Bu cilalı billur bir köşktür."**

Kraliçe insanlığı aciz bırakan bu hayret verici olaylar karşısında irkilmiş ve dehşete kapılmıştı. Hemen yüce Allah'a dönmüş, daha önce başka varlıklara tapmakla kendi kendine zulmettiğini itiraf ederek O'na niyazda bulunmuş ve Hz. Süleyman'a değil, **"Süleyman ile birlikte tüm varlıkların Rabb'i olan Allah'a"** teslim olduğunu açıklamıştır. Hz. Süleyman'a insanın gücünü aşan büyük kuvvetlerin verildiğine şahit ve tanık olması bu teslim oluşunu kolaylaştırmıştı.

Böylece kraliçe belki doğru yola kavuşmuş ve aydınlanmıştı. Allah'a teslim oluşun onun kullarından birine itaat etmek olmadığını anlamıştı. İsterse bu insan onca mucizenin sahibi peygember ve hükümdar olan Hz. Süleyman olsun farketmez. İslam sadece alemlerin Rabb'i olan Allah'a teslim olmaktır. Ona iman edenlere O'nun davetçileriyle bir tarağın dişleri gibi eşit bir şekilde kul olmaktır: **Şimdi Süleyman ile birlikte tüm varlıkların Rabb'i olan Allah'a teslim oldum.**

Kur'an-ı Kerim'in anlatım uslubu bu noktaya parmak basıyor ve onu ön plana çıkarıyor. Böylece Allah'a imanın ve O'na teslim olmanın yapısını, özünü ortaya koyuyor. Bu öyle bir izzet ve şereftir ki, yenilgiyi zafere dönüştürüyor. Burada galip olan da mağlup olan da Allah yolunda kardeş olur. Ne galip vardır ne de mağlup. Tüm insanlar alemlerin Rabb'i olan Allah yolunda eşit haklara sahip kardeşler olurlar.

Kureyş kabilesinin ileri gelenleri ve seçkinleri Hz. peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerini islama çağırmasını kabul edemiyor, bunu kendilerine yediremiyordu. Abdullah'ın oğlu Muhammed'e bağlanmayı bir türlü içlerine sindiremiyorlardı. Bu adamın başlarına geçmesini ve kendilerinden üstün olmasını kabul edemiyorlardı. İşte burada tarihte yaşayan bir kadın, Allah'a iman edişin özünü, davetçi ile muhatabı, lider ile peşinde gidenleri eşit kıldığını gösteriyor. Çünkü onlar, imanı kabullendiklerinde, Allah'ın elçisi ile birlikte alemlerin Rabb'i olan Allah'a teslim olmuş olurlar.

Kur'an-ı Kerim'in çoğu yerinde Hz. Salih (Ve sedum) kıssası Hz. Nuh, Hz. Hud. Hz. Lut ve Hz. Şuayb'ın kıssaları ile birlikte, genel bir anlatım içinde verilmektedir. Bazen bu anlatım içinde Hz. İbrahim'in kıssası yer alır. Bazen de yer almaz. Bu surede ise özellikle İsrailoğulları'nın hikâyesi üzerinde yoğunlaşıldığı için Hz. Musa'nın kıssası ile Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın kıssası yer alıyor. Bu dizi içinde Hz. Hud ve Hz. Şuayb'ın hikâyesi kısaca verilmiş Hz. İbrahim'in hikâyesine ise hiç yer verilmemiştir.

HZ. SALİH VE KOMPLOCULAR

Bu surede Hz. Salihin -selâm üzerine olsun- hikâyesi anlatılırken dişi deve ile ilgili bölüm yer almıyor. Sadece Hz. Salih'e ve ailesine karşı duran, O'nun haberi olmadığı halde başlarına çorap örmeye çalışan dokuz kişilik bir grubun gece planlarına yer veriliyor. Yüce Allah da bu bozgunculara karşı onların haberi yok iken bir tuzak hazırlıyor. Onları ve toplumlarını topluca yok ediyor. İman eden ve günaha girmekten sakınanları ise, kurtarıyor. Bozguncuların ev-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lerini harabeye çeviriyor. Ve bunları gelecek kuşaklar için ibret kılıyor. Mekke'deki müşrikler yıkılmış-harabeye çevrilmiş bu evlerin yanından geçiyorlar fakat onlardan ders ve ibret almıyorlar...

Hz. Salih'in mesajı, bir tek cümleyle özetleniyor: "Allah'a kulluk edin" Her kuşak için yüce ufuklardan gönderilen mesajın, üzerinde yoğunlaştığı temel ilke budur. Evrende insanın etrafını kuşatan her delil, içinde, ruhunda gizlenen her işaret insanları, bu biricik gerçeği kabul etmeye çağırmaktadır. Allah'dan başka kimsenin bilemeyeceği kuşaklar ve zamanlar boyunca insanlık, kolayca anlaşılabilen gerçek karşısında, karşı koymaya, alaya almaya ve yalanlamaya yönelik tavır takınmıştır. İnsanlık bugüne kadar da sürekli mutlak gerçeğe karşı çıkmış, bir ve doğru olan Allah'ın yolundan saptıran değişik yollara yönelmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim Hz. Salih'in ilahi mesaja çağrısı ve bu konuda bütün çabasını ortaya koyduktan sonra onların nasıl bir tutum izlediklerini özetlemektedir. Böylece onlar birbirine cephe almış ve iki gruba ayrılmışlardır.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ۝٤٥

45- Semudoğullarına da "Allah'a kulluk ediniz" çağrısını seslendirsin diye kardeşleri Salih'i peygamber olarak gönderdik. Fakat Semudoğulları, birbirleri ile çatışan iki karşıt gruba ayrıldılar.

Bir grup onun çağrısına kulak verip kabul etmiş, diğer grup da ona karşı çıkmıştır. Kur'an-ı Kerim'in başka yerlerinde bu kıssaya ilişkin açıklamalarından anladığımıza göre O'na karşı çıkanlar çoğunluktaydı. Surenin bu bölümünde, Kur'an-ın, hikâye anlatımında izlediği metoda bağlı olarak bir boşluk yer alıyor. Burada bırakılan boşluktan anlıyoruz ki, ilahi mesajdan yüzçevirip onu yalan sayan Mekkeli müşriklerin Peygambirimize -salat ve selam üzerine olsun- karşı tutumları gibi, Allah'ın hidayetini isteyecekleri yerde Hz. Salih'in kendilerini uyardığı Allah'ın azabının hemen gelmesini istediler. Hz. Salih ise hidayeti istemeyip azabın hemen gelmesini istemelerini yadırgamış ve onları tevbe edip Allah'a yönelmeye çağırmıştır. Belki bu yolla Allah'ın rahmeti kendilerine ulaşabilirdi.

قَالَ يَٰقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِٱلسَّيِّئَةِ قَبْلَ ٱلْحَسَنَةِ ۖ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۝٤٦

46- Salih onlara "Ey soydaşlarım, niye iyilikten önce kötülüğü istiyorsunuz, neden çarpılacağınız cezanın biran önce başınıza gelmesini diliyorsunuz? Allah'tan af dilesenize, ; ola ki O'nun merhametin'den pay alırsınız."

İlahi mesajı yalanlayanların kalbleri bozuk olduğu için şöyle diyorlardı: "Allah'ım bu senin katındaki gerçeğin kendisi ise, bize gökten bir taş yağdır veya bize acıklı bir azap gönder" Halbuki onların "Allah'ım! Eğer bu senin katındaki gerçek ise bizi O'na iman etmeye, O'nu tasdik etmeye ilet" demeleri gerekiyordu.

Hz. Salih'in kavmi de böyle diyordu. Peygamberlerinin rahmet, tevbe ve bağışlanma istemeye ilişkin yol göstermesini, yönlendirmesini kabul etmiyor-

Dersimiz Yayınları Kitap Arşivi - https://dersimiz.org

lardı. O'nun ve onunla birlikte iman edenlerin, başlarına bela olduklarını ileri sürüyor ve onları uğursuz sayıyorlardı. Bunların ardından baş larına bir kötülük geleceğinden endişe ediyorlardı.

قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ ۚ قَالَ طَائِرُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ ۖ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾

47- Semudoğulları, Salih'e "Sen ve yanındakiler bize uğursuzluk getirdiniz" dediler. Salih dedi ki; "Sizin kısmetiniz Allah katında belirlenmiştir. Aslında siz toplum olarak sınavdan geçiriliyorsunuz."

Ayetin metninde geçen "Tatayyür" kavramı uğursuzluk demektir. Bu anlayış, hurafeler ve kuruntular peşinde sürüklendikleri ve bunlarla imanın netliğine kavuşamadıkları için cahil, bilinçsiz milletlerin geleneklerinden biri haline gelmiştir. Bu bilinçsiz insanlar, bir iş yapmak istediklerinde bir kuşa sığınırlardı. Bu kuşu ürküterek uçurduklarında kendilerine yol göstereceğine inanıyorlardı. Eğer kuş önçe sağ tarafa uçar sonra sol tarafına dönerse bunu bir müjde olarak kabul eder ve hemen o işi yapmaya koyulurlardı. Yok eğer kuş önce sol tarafa uçar sonra sağ tarafa dönerse bunu uğursuzluk olarak değerlendirirlerdi. Ve zarara yol açabileceğini beklerlerdi. Zavallı kuş gaybı nereden bilecek! kendisine öğretilen uçma hareketiyle mechul alemden nasıl haber getirebilir ki? Fakat insanın ruhu ve duyguları bilemediği, gücünün yetmediği konularda mechule ve gaybe dayanmadan yaşayamaz. İnsanlık bu konuları, iman ederek gaybleri Allah'a havale etmediğinde sınır tanımayan hiç bir bilgiye boyun eğmeyen içerik itibariyle kesin inanca, gönül huzuruna iletmeyen bu tür kuruntulara ve hurafelere dayanır gider.

O günden bugüne kadar Allah'a iman etmekten yüzçeviren, gayb konusunu O'na havale etmeyi kendilerine yediremeyen ve kendi kanaatlarına göre bilimde belli bir düzeye çıktıklarına inanan, bu nedenle de din hurafesine dayanmayı kendilerine yakıştırmayanlar... Allah'a, O'nun dinine ve gayb bilgisine inanmayanlar... Evet işte bunlar 13 rakamına çok büyük anlam yüklüyorlar. Siyah bir kedinin önlerinden geçmesiyle yollarını değiştiriyorlar. Bir kibrit çöpünün iki alev çıkararak yanmasına değişik anlamlar yüklüyorlar... Daha buna benzer nice basit hurafelere dalıyorlar. Halbuki fıtrat imana susamıştır. Onsuz duramaz. İnsanın bilimsel bilgilerle henüz ulaşmadığı bu evrenin pek çok gerçeklerinin yorumlanmasında, bu imana dayanma gerekliliğini hisseder. Evrenin bazı gerçeklerine insanlık, hiç bir zaman ulaşamayacaktır. Bunlar yeryüzünde halifelik görevini yapması için gereken ihtiyaçların dışındadır. İnsan, bu halifeliği yerine getirmek için Allah tarafından bir takım yetenekler ve güçlerle donatılmıştır!

Hz. Salih'in milleti kuruntu ve hurafe çölünde sapıklık, bilinçsizlik ve basitlik içinde yüzmelerinin sonucu olan sözler söylediği zaman Hz. Salih onları imanın aydınlığına, karanlıklardan ve yanılgılardan uzak olan apaçık iman gerçeğine yöneltmek istemiştir:

"Salih dedi ki; "Sizinle kısmetiniz Allah katında belirlenmiştir."

Nasibiniz, geleceğiniz ve sonunuz Allah'ın katındandır. Yüce Allah insanlara bazı yasalar belirlemiş, bir takım şeyleri emretmiş ve onlara apaydınlık yolu açıklamıştır. Kim Allah'ın yasasına uyar, O'nun gösterdiği yolda yürürse işte

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

o kurtuluşa erip hayırlı olanı yapmıştır. Artık bundan sonra kuşlara bağlanmaya gerek kalmaz. Kim de yasanın dışına çıkar, düzgün yoldan ayrılırsa, artık o kötülüğün içine dalmış demektir.

"Aslında siz toplum olarak sınavdan geçiriliyorsunuz."

Allah'ın nimetleriyle deneneceksiniz. Başınıza gelen iyilikler ve kötülüklerle sınanacaksınız. Uyanıklık, yasaları düşünmek ve olayları izleyip bunların arka planında yer alan deneme ve sınamanın bilincinde olmak işin sonunda iyiliğin gerçekleşmesinin garantisidir. Bazı hayvanları veya bazı insanları uğursuzluğun ve kötülüğün kaynağı saymak boş bir anlayıştır. Zira bunların hepsi Allah'ın yarattığı varlıklardır.

İşte bu şekilde, sağlıklı bir inanç sistemi işleri değerlendirmede insanları netliğe, doğruluğa ve sağduyuya kavuşturur. Kalpleri sürekli uyanık tutarak meydana gelen olayları düşünmeye iletir. Tüm bu olayların arka planında Allah'ın elinin olduğunu, meydana gelen hiç bir şeyin boşuna veya rastlantı sonucu oluşmadığı bilincini insanlara yerleştirir... Böylece hayatın ve insanın değeri artmış, yükselmiş olur. Bu şekilde insan, bu gezegen üzerindeki yolculuğunu, etrafını kuşatan bütün bir evren ile evrenin yaratıcısı, idarecisi ve düzenleyicisi olan Allah tarafından bu evrene yerleştiren yasalar ile bağını koparmadan hayatını sürdürme olanağına kavuşmaktadır.

Ne var ki, bu sağlıklı mantığa ancak bozulmamış kalbler yönelebilir ve onu kabul edebilirler. Artık dönüşü olmayacak biçimde, sapmış saptırılmış kalpler onu kabul edemezler. Hz. Salih'in kavminin seçkinlerinden dokuz kişinin de kalbinde ne düzelme ve ne de düzeltmek. Bu sebeple ona tuzak hazırlayıp karanlıkta ailesiyle beraber onu öldürmeye yöneldiler.

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾
قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ
لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾

48- O şehirde, toplumda sürekli kargaşa çıkaran, hiç bir bozukluğu düzeltmeye yanaşmayan dokuz tane elebaşı vardı.
49- Bunlar "Bir gece Salih'in evini basarak kendisini ve ailesini öldürelim, sonra da güvenliğini üstlenen akrabasını 'Onun ailesinin öldürülme olayından haberimiz yok, kesinlikle doğru söylüyoruz' diyelim" diye aralarında Allah adına and içtiler.

Bu dokuz kişinin kalpleri bozgunculuk ve bozukluk ile dolup taşmıştır. Artık orada düzelme ve düzeltme için hiçbir yer kalmamıştı. Onun için Hz. Salih'in çağrısından ve davasından rahatsız oldular. Kendi aralarında bir komplo hazırladılar. Hayret ki onlar kötü olduğu kadar çirkin de olan bu planlarını yaparken birbirlerini Allah'ın adına yemin etmeye çağırıyorlar! Bu çirkin plan da, kendilerinin sadece Allah'a kul olmaya çağırmaktan başka suçu olmayan Hz. Salih ve ailesinin gece karanlığında öldürülmesiydi:

Bunlar "Bir gece Salih'in evini basarak kendisini ve ailesini öldürelim, sonra da güvenliğini üstlenen akrabasına 'Onun ailesinin öldürülme olayından habe-

rimiz yok, kesinlikle doğru söylüyoruz' diyelim" diye aralarında Allah adına and içtiler."Onları karanlıkta öldürdüler. Onların yok oluşlarını görmediler. Yani karanlık olduğu için onu görmediler!

Bu yüzeysel bir oyun ve basit bir tuzaktır. Ne var ki, onlar kendilerini bununla tatmin ediyorlar. Yalanlarının kılıfını hazırlıyorlar. Onları böyle bir yalana iten sebep Hz. Salih'in ve ailesinin kan davasını güdecek olan akrabalarından kurtulmaktı. Evet bu tip insanların doğru sözlü olduklarını lanse etmeye bu kadar özen göstermeleri hayret vericidir doğrusu! Fakat insanın içi, kalbi saptırmalar ve çelişkilerle doludur. Özellikle insan doğru yolu çizen imanın aydınlığı ile yolunu belirlemediğinde bu saplantı ve çelişkiler daha da yoğunlaşır.

Böyle planladılar. Ve bu şekilde tuzak kurdular ama yüce Allah onları gözetliyordu. **O kendilerini gördüğü halde onlar onu görmüyorlardı.** Onlar farkında değilken planlarını biliyor, tuzaklarını seyrediyordu.

وَمَكَرُوا۟ مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝

50- Böylece onlar bir tuzak kurdular. Fakat bizde onlara, farkında olmadıkları bir tuzak kurduk.

Bu tuzak nere o tuzak nere? Bu plan nerde o plan nerde? Bu güç nere o güç nere?

Zorba iktidar sahipleri ellerindeki güç ve tuzaklara ne de çok güvenir, onlarla kendilerini aldatırlar. Ama her şeyden haberdar olan ve her şeyi gören yüce gözetleyiciden gafildirler. Bütün işlerin dizginini elinde bulundurup onların hepsini kıskıvrak yakalayan yüce güç'ten habersizdirler.

فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَٰهُمْ
وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ۝ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةًۢ بِمَا ظَلَمُوٓا۟
إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝

51- Şimdi bak bakalım, onların tuzaklarının sonu nice oldu? Biz onları ve soydaşlarını hep birlikte yok ettik.
52- İşte enkaz yığınına dönüşmüş evler! Sebep zalimlikleridir. Hiç kuşkusuz Allah'ın değişmez yasasını bilenlerin bu olaydan alacakları dersler vardır.

An diye ifade edilen bir zaman dilimi içinde yıkılış ve yokoluş olup bitiyor. Evler boşalıyor, bütün bir yurt bomboş ve ıpıssız bir harabeye dönüyor. Halbuki onlar surenin bir önceki ayetinde plan yapıyor, tuzak kuruyorlardı. Ve tuzaklarını gerçekleştirmeye güçlerinin olduğunu sanıyorlar!

Bu olaydan hemen sonra hızlı bir şekilde olayın sergilenişi anlatımın içinde amaçlı olarak verilmiştir. Ta ki herşeye son veren kesin ve ani yakalayışın şiddeti ortaya konsun. Kendi güçlerine aldananlara kudretin yakalayış şiddeti. Kendi tuzaklarının sağlamlığı ile övünen düzenbazlar karşısında mağlup düşmeyen planlamanın yakalayış şiddeti sergilensin.

"Hiç kuşkusuz Allah'ın değişmez yasasını bilenlerin bu olaydan alacakları dersler vardır."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Surenin kıssalardan sonra gelen yorumların üzerinde yoğunlaştığı konu ilimdir.

Kıskıvrak yakalama sahnesinden sonra Allah'dan korkan ve O'nun ilkelerine aykırı düşmekten sakınan mü'minlerin kurtuluşundan söz ediliyor.

وَأَنجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۝

53- Buna karşılık mü'minleri ve Allah'ın yasalarını çiğnemekten sakınanları yokolmaktan kurtardık.

HZ. LUT VE KAVMİ

Kutsi bir hadiste de belirtildiği gibi, Allah'dan korkan adamı yüce Allah diğer korkulardan korur. O iki korkuyu birden yaşamaz.

Hz. Lût'un kıssasının bu kesiti özet halinde veriliyor. Burada kavminin Hz. Lût'u sürgün etmek isteyişleri ortaya konuyor. Çünkü o, kendilerinin açıkça toplanarak, tanışarak ve anlaşarak yaptıkları çirkin davranışlara karşı çıkıyor. Kadınları bırakıp erkeklere gitmekle yüce Allah'ın insanları hatta tüm canlıları kendisi üzerine yarattığı fıtrata ters düşmelerine, cinsel sapıklığa yönelmelerine göz yummuyor.

Lût kavminin bu sapıklığı, insanlık tarihinde meydana gelen akıl almaz olaylardan biridir. Bazan psikolojik hastalıklar veya geçici bazı durumlar nedeniyle birkaç kişi böyle bir sapıklık içine düşebilir. Erkekler hem cinslerine gitmeye eğilim gösterebilirler. Bu tür olaylar çoğunlukla kadınların bulunmadığı, askeri kışlalarda veya cinsel duyguların baskı altında tutulduğu hapishanelerde meydana gelir... Ama kadınların varlığına ve onlarla evliliğin kolaylığına rağmen böyle sapıklıkların bütün bir ülkede yayılıp toplumda gelenek haline gelmesi ise insan toplulukları tarihinde meydana gelen gerçekten hayret verici bir olaydır!

Yüce Allah, bir cinsin karşı cinse eğilim duymasını fıtrata yerleştirmiştir. Zira O, hayatın tamamını iki cinsin çiftleşmesi ilkesi üzerine kurmuştur. Yüce Allah buyuruyor ki, **"Toprağın yetiştirdiği bitkileri, kendilerini ve daha bilmedikleri nice canlıların tümü çiftler halinde yaratan Allah noksanlıklardan münezzehtir.**[21] Bitkilerden tutun da, insanlara hatta insanların bilmediği pek çok yaratıklara varıncaya kadar bütün canlıları çift olarak yaratmıştır. Çift olma özelliği sadece canlıların değil bütün bir evrenin oluşumunda köklü bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Atomun kendisi bile elektronlardan ve nötronlardan oluşmaktadır. Yani artı yüklü ve eksi yüklü elektronlardan meydan gelmektedir. Atom ise, şu ana kadar keşfedilen ve bütün yaratıklarda bulunan en küçük birimdir.

Nereden bakarsak bakalım, değişmeyen gerçek, canlıların çift olma ilkesine dayandığıdır. Hatta dişi-erkek cinsleri bulunmayan varlıkların bile dişilik ve erkeklik hücreleri kendi bünyelerinde ve onlar da bu hücrelerin buluşması ile çoğalmaktadır.

Yaradılış yasasında çift olma hayatın ilkesi olduğundan yüce Allah iki eş arasındaki çekiciliği, cazibeyi fıtrata yerleştirmiştir. Öyle ki bu çekim için ayrıca bir eğitime gerek yok. Düşünmeye bağlı değil. Bunu da, hayatın fıtrattaki itici gücü ile yoluna devamını kolaylaştırmak için yapmıştır. Canlılar, fıtratın

21) Yasin Suresi, 36

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

isteklerini gerçekleştirmekten zevk alırlar. Planlayıcı, kudret sahibi olan Allah da onların bünyelerine yerleştirdiği zevklerin ötesinde dilediğini gerçekleştirir. Hem de onlar farkında olmadan ve başkasının yönlendirmesine ihtiyaç duymadan. Yüce Allah, kadınların organları ile erkeklerin organlarını, her iki tarafın eğilimlerini bu iki cinsin buluşarak zevk alacakları biçimde yaratmıştır. İki erkeğin organların da ve eğilimlerinde ise böyle bir şey yoktur.

Bu nedenle hiçbir zorlayıcılığı olmadığı halde toplumun, fıtri zorunluluğun dışında bir yön tutturması, Lût kavmi örneğinde olduğu gibi, toplu haldeki fıtri bozulmanın akıl almaz bir örneğidir.

Hz. Lût, işte böyle bir tepki ve şaşkınlık ile toplumunun bu çirkin sapmasına karşı koymuştur!

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ
ٱلْفَٰحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ
شَهْوَةً مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

54- Lût'u da peygamber olarak gönderdik. Hani O, soydaşlarına şöyle demişti: "Sizler, normal cinsel ilişki düzenine ters düştüğünüze göre ve birbirlerinizin gözleri önünde o iğrenç işi yapıyorsunuz, öyle mi?"
55- "Siz kadınları bırakıp erkeklerle cinsel ilişkide bulunuyorsunuz öyle mi? Aslında sizler her türlü bilgiden yoksun, beyinsiz bir toplumsunuz."

Birinci seslenişinde onların bu çirkin işe bulaşmalarına hayret etmektedir. Zira onlar bütün türleri ve cinsleriyle hayatın, fıtrata uygun biçimde akıp gittiğini görüyorlar. Hayatın ve canlıların içinde sadece kendileri bu fıtrata ters düşmektedirler. İkinci ifadenin de bu çirkin işin yapısını, tabiatını açıklamaktadır. Sadece onun üzerindeki perdeyi kaldırıp açmak bile bu sapıklığın, insanlığın ve fıtratın yasasına ters olduğunu ortaya koymaya yetiyor. Sonra onları cahilliğin her iki anlamı ile damgalamaktadır. Bilgisizlik anlamındaki cahillik. Beyinsizlik ve aptallık anlamındaki cahillik... Bu çirkin sapmada, cahilliğin her iki anlamını çakıştırmaktadır. Fıtratın mantığını kavramayan biri her şeyde cahildir. Hiçbir şeyi bilemez. Fıtrattan bu kadar sapan biri beyinsizdir, aptaldır, bütün hakları çiğneyen azgın biridir!

Peki Hz. Lût'un sapıklığa karşı bu tepkisine ve düzgün fıtratın doğrultusunda onları yönlendirmek isteyişine toplumun karşılığı ne oldu?

Çok kısa cevap vermişlerdi. Hz. Lût'un ve O'nun çağrısına kulak verenleri, iffetlerini koruyan insanlar olmaları nedeniyle, sürgün etmek istediler! Bunlar da Hz. Lût'un -eşi dışındaki- ailesiydi.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَخْرِجُوٓا۟ ءَالَ لُوطٍ
مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾

56- Soydaşlarının tek cevabı birbirlerine şöyle demeleri oldu: "Lût'un yakınlarını şehrinizden çıkarınız, çünkü onlar temizliğe pek meraklı kimselermiş!"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Onların bu sözleri, bu iğrenç ve pis işten arınmayı küçümsemelerinden kaynaklanmış olabilir. Bu pis işten uzaklaşmamaları, arınmaya karşı gelişlerinden de kaynaklanmış olabilir. Onların fıtratları bozulduğu için bu sapık eğilimlerin iğrençliğini bile farkedemez olmuşlardı. İffetli ve namuslu bir hayat yaşamak kendilerine zor geldiği için de böyle söylemiş olabilirler! Zira iffetli hayat onların bu tür sapıklıklarından vazgeçmelerini, dönüş yapmalarını gerektiriyordu.

Hangi açıdan bakarsak bakalım, onlar yapmak istediklerini yaptılar ve işlerine devam edip sözbirliği yaptılar. Ne var ki, Allah onların yapmak istediklerinin tersini dilemişti.

فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنذَرِينَ ﴿٥٨﴾

57- Lût'u ve eşi dışındaki yakınlarını kurtardık. Eşinin ise geride kalarak yokolmasını kararlaştırdık.
58- Onların başlarına müthiş bir yağmur yağdırdık. Uyarıları umursamayanların başlarına yağan yağmur ne fenadır!

Burada, başka sureler de detaylarıyla verilen yok edici yağmura daha fazla değinilmiyor. Biz de surenin anlatım uslubuna paralel olarak bu kadarcık bir yorumla yetiniyoruz.

Fakat şuda var ki, Lût toplumunun yok edilişinde diriltici, yeşertici bir etken olan yağmurun sevilmesinde bir hikmet olduğunu düşünüyoruz. Bu düşünce, yüce Allah'ın bu planına ilişkin bir tahminden öteye geçmese de, biz burada, Lût kavminin hayatın özü ve bereketi olan hayat suyunu -erkeğin öz suyunu- yerinde kullanmamaları ile onları yok eden bu yağmur arasında bir ilişki olduğunu düşünüyoruz... Yüce Allah sözünü ve onunla neyi ifade etmek istediğini, yasalarını ve planlarını en iyi bilendir.

Hz. Musa, Hz. Davut, Hz. Süleyman, Hz. Salih ve Hz. Lût'un -selâm hepsinin üzerine olsun- kıssalarından seçilen bölümlerin sergilenmesinden sonra bu önümüzdeki ders ile Neml suresi sona eriyor. Bu son, konusu açısından, surenin girişi ile ilgilidir. Onunla sağlam bağları vardır. Surenin başlangıcı ile sonu arasında yer alan hikâyelerde tam bir uyum içindedir. Her kıssa surenin bir bütün olarak ortaya koyduğu amacın belli bir kesitini ele almaktadır.

Bu ders, Allah'a övgülerde bulunarak, O'nun Nebiler ve Resullar gibi seçkin kullarını selamlayarak başlıyor. Nitekim daha önce hikâyeleri anlatılan peygamberler de Allah'ın bu seçkin kulları arasında yer almaktadırlar. Bu övgü ve bu selam ile inanç temellerine ilişkin bir gezintiye geçilmektedir. Evrenin sahnelerinde, insanın iç aleminin derinliklerinde gayb olaylarının kuytu köşelerinde, kıyamet alametlerinde, kıyamet sahnelerinde, yüce Allah'ın korudukları dışında yerde ve gökte bulunan herkesi ürperten mahşer ahvalinde gerçekleşen bir gezintidir bu.

Bu gezinti esnasında onları kainat sayfasında ve insanın iç aleminde bulunan sahneler önünde durdurur. Onlar da bu apaçık gerçeklerin ne varlığını inkar edebilirler ne de onları başka biçimde yorumlayabilirler. Üstün güç ve idare sahibi tek yaratıcının varlığına teslim olmaktan başka çareleri kalmaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rafdey.org

Bu sahnelerin sergilenişi etkili vurgular içinde birbirini izler. Bütün deliller aleyhlerine döner, bütün duygular onları kuşatır. Onlara ard arda sorular sormaya devam eder. **"Gökleri ve yeri kim yaratmıştır? Kim gökten yağmur indirip onunla şen bahçeler yetiştirmenizi sağlamıştır? Kim yeryüzünü bir yerleşim bölgesi kılmış, arasına nehirler serpiştirmiş, dağlar yerleştirmiş ve iki deniz arasına perde koymuştur? Sıkıntıya düşenin niyazda bulunduğu sırada yardımına koşan, kötü şartları bertaraf eden kimdir? Sizi yeryüzünün halifesi kılan kimdir? Karanın ve denizin karanlıklarında size yol gösteren kimdir? Rahmetinin (yağmurun, yağışın) önünden bir müjdeleyici olarak rüzgârları gönderen kimdir? İlk yaratan ve sonra yeniden diriltecek olan kimdir? Gökten ve yerden size rızık gönderen kimdir?** Her defasında onların beyinlerine vuruyor. **"Allah ile beraber başka bir ilah mı var?** Onlar böyle bir iddiada bulunma imkanına sahip değiller. Allah ile birlikte bütün bu işlerde az da olsa etkili olan başka bir ilah var diyemiyorlar. Ama yine de Allah'ın dışında başka ilahlara tapıyorlar!

Yürekleri ağızlara getiren bu güçlü dokunuşlardan sonra onların ahireti yalanlamaları, bu konuda ulu orta tartışmaları anlatılıyor. Bundan sonra da onların kalplerini daha önceleri kendileri gibi ilahi mesajı yalan sayan ve ulu orta tartışanların sonlarına yöneltip dikkatlerini çeken bir yorum yer alıyor. Bu dokunuşlar, onların etrafını kuşatan varlık alemini dolduran evrensel veya kalplerinde hissettikleri vicdani dokunuşlar oldukları için kalplerini titretmektedir.

Bunlar özetlendikten sonra mahşer sahnesine, oradaki korku ve ürpertiye geçilmektedir. Tekrar bir çırpıda onları yeryüzüne getiriyor. Sonra yine onları Mahşer sahnesine döndürüyor. Sanki onların kalplerini tutup sarsıyor, tir tir titretiyor.

Gezintinin sonunda sonuç bölümü yer alıyor. Bu etkisi ve ürkütücülüğü açısından son dokunuşa benziyor... Hz. Peygamber ahireti yalanlayan, Allah'ın cezasını alaya alan müşriklerin işinden elini eteğini çekiyor. Çünkü onların kalpleri evrenin sahnelerine, mahşerin korkunç hallerine, Allah'ın mesajını dinleyenler ile O'na karşı gelenlerin sonlarına yöneltilmiş bulunmaktadır. Onları tercih ettikleri yolun akibetleri ile başbaşa bırakıyor. Programını, yolunu ve yöntemlerini sunuyor. Artık dileyen tercihini yapar:

"Ey Muhammad de ki; 'Bana sırf bu şehrin Rabb'ine kuluk etmem emredildi. O bu şehri dokunulmaz kıldı. Her şey O'nundur. Bana O'nun buyruğuna boyun eğenlerin ilki olmam emredildi."

"Bana bir de Kur'an okumam emredildi. Kim doğru yola gelirse kendi iyiliği için doğru yola gelmiş olur. Kim eğri yola saparsa de ki: Ben sadece bir uyarıcıyım."[23]

Bu gezinti başladığı gibi Allah'a övgüde bulunarak noktalanıyor. Zaten övgüye layık olan da sadece O'dur. Onları Allah'a havale ediyor, ayetlerini gösteren ve gizli açık tüm işlerden haberi olan Allah'a

"De ki; "Hamd Allah'a mahsustur. O ilerde size ayetlerini gösterecek siz de onları tanıyacaksınız. Rabb'in onların yaptıkları işlerden kesinlikle habersiz değildir." [24]

23) Neml Suresi, 91-92 24) Neml Suresi, 93

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ آللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

59- Ey Muhammed de ki; "Allah'a hamd ve seçtiği kullarına da selâm olsun. Allah mı daha iyidir, yoksa onların Allah'a ortak koştukları düzmece ilahlar mı?

Yüce Allah kendi elçisine -salât ve selâm üzerine olsun- bir mü'minin konuşmasına, çağrısına ve tartışmasına başladığı bir söz ile meseleye girmesini ve yine aynı söz ile sözünü bitirmesini istiyor. **"Ey Muhammed de ki "Allah'a hamd."** Verdiği nimetlere karşı kullarının hamdetmesini, gerçekten layık olan Allah'a hamd olsun. Allah'ın başta gelen nimeti, onlara kendisini buldurması, tercih ettiği yolunu göstermesi, razı olduğu programına ulaştırmasıdır. **"Seçtiği kullarına da selâm olsun"** Onun mesajını getirdikleri, çağrısını bize ulaştırdıkları ve programını açıkladıkları için.

Bu girişten sonra Allah'ın ayetlerini inkar eden kalplere yönelik dokunuşlar başlıyor. Tek bir cevaptan başka karşılığı olmayan bir soru ile başlıyor. Bu sahte ilahları Allah'a ortak koşmalarını bu soru ile eleştiriyor.

"Allah mı daha iyidir, yoksa onların Allah'a ortak koştukları düzmece ilahlar mı?"

Putlar, heykeller, cinler, melekleri veyahut Allah'ın herhangi başka bir yaratığını ortak koşmuş olmaları farketmez. Bunların hiçbiri değil yüce Allah'dan daha iyi olmak, O'nun eşi benzeri olmaktan bile çok uzaktır. O'nun seviyesine asla ulaşamaz. Bunlar ile yüce Allah arasında karşılaştırma yapıp bir yakınlık düşünmek, aklı başında hiçbir insanın harcı değildir. Bu nedenle bu soru bu şekilde ortaya konuyor. Sanki bu katıksız bir aşağılama, yalın bir azarlamadır. Zira böyle bir soruyu ciddi biçimde sormak veya onun cevabını istemek mümkün değildir.

Bu nedenle hemen ardından etraflarını kuşatan, gözleriyle gördükleri evrenin sahnelerinden alınmış başka bir soruya geçiliyor:

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ
مَاءً فَأَنبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ
أَن تُنبِتُوا شَجَرَهَا ۗ أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾

60- (Bu düzmece ilahlar mı daha iyi) yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren Allah mı? Biz o su sayesinde bir tek ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmeyeceği alımlı bahçeler bitirdik. Allah'ın yanısıra başka bir ilah mı var? Aslında onlar gerçekten sapan bir toplumdurlar.

Yeryüzü ve gökler apaçık ortada duran birer gerçektir. Hiç kimse onların varlığını inkar edemez. Yine hiç kimse onların bu sahte tanrılar tarafından yaratıldığını iddia edemez... Bunlar heykeller, putlar, melekler, şeytanlar, güneş ya da ay olsun farketmez. Apaçık gerçek bu iddianın yüzüne şamarını indirmektedir. Müşriklerden hiçbiri de bu koca evrenin kendi kendine ayakta durduğuna, kendiliğinden yaratıldığına inanmıyordu... Son asırlarda bu tür saçma iddialara inananlara rastlamak mümkünse de o sırada böyle iddia sahibi insan-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

lar yoktu. Bu nedenle sırf göklerin ve yerin varlığını hatırlatma, düşünceyi onları kim yarattı diye yönlendirme bile susturmak, şirki etkisiz hale getirmek ve müşriklerin delillerini çürütmek için yeterli oluyordu. Şimdi de onlara yöneltilen bu soru geçerliliğini korumaktadır. Zira belli bir amaca yönelik olarak yaratıldığını, belli bir plana göre idare edildiği, boşalma ve rastlantı ile oluşması mümkün olmayan sınırsız ahengin sergilendiği yer ve göğün yaratılışı, tek başına eşsiz yaratıcının varlığını kabul etmeyi zorunlu kılmaktadır. Zaten bu yaratıcının eşsizliği eserleri ile kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu eserler, bu evrenin öz itibariyle bir olduğunu, birimleri arasında bir ahengin bulunduğunu, tabiatında (yapısında) ve yönelişinde herhangi bir değişiklik bulunmadığını ifade etmektedirler. Dolayısıyla bu eserlerin tek bir iradeden kaynaklanmış olmaları gerekir. Birkaç iradeden değil. Her şeyi bilen ve belli bir amaca göre yaratan, büyük küçük hiçbir şeyi belli amacının dışında bırakmayan bir irade.

Gökten inen su da, inkarı mümkün olmayan göz önündeki bir gerçektir. Yaratıcı, idare edici birinin varlığını kabul etmeden onu açıklamak çok zordur. Gökleri ve yeri bu yasaya uygun biçimde yaratan kudret sahibidir. Yağmurun bu ölçüde yağmasını sağlayan, yağmurun hayatı meydana getirmesini, bu ölçülere göre ulaşmasını meydana getiren. Bunların hepsinin rastlantı ile meydana gelmeleri, bu rastlantıların bu kadar ince hesaplarla düzenlenmesi, bu kadar sağlam ölçülerle planlanması, canlıların özellikle de insanın ihtiyaçlarına karşılık verecek şekilde yaratılması mümkün değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim insanın bu özel konumuna şu cümle ile dikkat çekmektedir: **"Gökten size su indiren."** Kur'an insanların kalplerini ve gözlerini onların hayatlarındaki ihtiyaçlarına uygun biçimde indirilen bu suyun hayat verici etkilerine yöneltir. Varlıklarını, ihtiyaçların ve zaruri gereksinimlerini karşılayacak biçimde ayarlanan bu suyun gözler önündeki hayat verici etkilerine, kalplerini ve gözlerini yönelterek bu konudaki aldırmazlıklarını önlemeye çalışır.

"Biz o su sayesinde bir tek ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmeyeceği alımlı bahçeler bitirdik."

Güzel, hayat dolu, ferahlandıran olgunlaşmış şen bahçeler. Bahçelerin manzaraları insanın kalbine şenlik, dirlik ve canlılık getirir. Bahçeler tarafından oluşturulan bu şen, canlı ve olgun güzelliğin üzerinde düşünülmesi bile kalpleri diriltmeye yeter. Bahçelerdeki eşsiz yaratmanın eserleri üzerinde düşünmek bu hayret verici güzelliği ortaya koyan sanatları takdir etmeyi garanti eder. Tek bir çiçeğin rengini ve ahengini vermek bile insanların en büyük sanat ustalarını aciz bırakır. Bir tek renkleri ve tonlarını belirlemek, çizgilerini içiçe yerleştirmek ve yapraklarını düzenlemek klasik ve modern bütün sanat dahilerinin ulaşamayacağı gerçek bir mucizedir, ağaçta gelişen hayat mucizesi bir tarafa dursun, şimdilik zaten hayat olgusu insanlığın anlamaktan aciz kaldığı en büyük sır olma niteliğini korumaktadır.

"Bir tek ağacını bile bitirmeye gücünüz yetmeyeceği"

Hayatın sırrı, önceden olduğu kadar şimdi de bize kapalıdır. Bitkide, hayvanda ve insanda hayat hep sır olarak kalmıştır. Şimdiye kadar hiç kimse bu hayatın nereden ve nasıl geçtiğini sağlıklı bir biçimde açıklamamıştır. Öyleyse

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

onu açıklamak için gözle görülen bu evrenin ötesinde bir kaynağa başvurmak gerekmektedir.

Şen bahçelerde gelişen hayatın önünde bu kadar durup irkilme, araştırma, düşünme ve değerlendirmeyi harekete geçirme noktasına ulaştığında hitap bir soru ile kendilerine yöneliyor.

'Allah'ın yanısına başka bir ilah mı var?

Böyle bir iddianın asla yeri yok. Onu kabul edip boyun eğmekten başka kurtuluş yolu da yok... Burada toplumun tutumu ilginç ve hayret vericidir. Çünkü onlar sahte tanrılarını Allah ile bir tutuyorlar... Allah'a tapar gibi onlara tapıyorlar.**"Aslında onlar gerçekten sapan bir toplumdurlar."**

Ayeti kerimede geçen "ya'dilun" kavramının anlamı ya "eşit tutuluyorlar" yani, sahte tanrılarını Allah ile bir tutuyorlar ya da "sapıyorlar" yani apaçık ve net olan gerçekten sapıyorlar. İbadette başkasını Allah'a ortak koşmakla sapıyorlar. Halbuki O yaratanda kimsenin kendisine ortak olmadığı tek yaratıcıdır. Her iki eylem de hayret verici ve eşsiz birer gerçektir!

Sonra onları başka bir evrensel gerçek ile yüzyüze getiriyor. İlk yaratma gerçeği ile karşı karşıya getirdiği gibi bu gerçekle de yüz yüze getiriyor onları.

أَمَّن جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ
لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

61- Bu düzmece ilahlar mı daha iyi yoksa dünyayı dengeli bir yaşama alanı yapan, kara parçaları üzerindeki nehirler akıtan, yeryüzünde köklü dağlar yükselten ve farklı yoğunluktaki iki deniz arasına set koyan Allah mı?

İlk evrensel gerçek, göklerin ve yerin yaratılması gerçeğiydi. Bu gerçek ise, yeryüzünün yaratılış şekline ilişkin bir gerçektir. Yüce Allah yeryüzünü hayatın merkezi kılmıştır. Her şeyi yerli yerine oturtulmuş, uyumlu düzenlenmiş ve uygun yaratılmıştır. Burada hayatın oluşması, gelişmesi ve çoğalması için şartlar uygun hale getirilmiştir. Eğer dünyanın Güneşe veya Ay'a uzaklığı değişse, şekil başka biçimde olsa hacmi ile kendisini oluşturan elementler veya kendisini kuşatan atmosferdeki elementler değişse, kendi ekseni etrafında dönme hızı, Güneş etrafında dönme hızı, Ay'ın etrafında dönme hızı daha buna benzer rastlantı eseri meydana gelmesi ve bu kadar olağanüstü bir uyumun oluşması imkansız olan pek çok oluşumlar... Evet bütün bu şartların herhangi birinde en ufak bir değişiklik olsa, yeryüzü hayat için uygun bir yerleşim bölgesi olmazdı.

Kur'an-ı Kerim'in o zamanki muhatapları belki de "Yoksa dünyayı yaşama alanı yapan Allah mı?" ayetinin bu hayret verici hareketini ve durumunu henüz bilmiyor ve anlamıyorlardı. Ama ana hatları ile yeryüzünün hayat için en uygun ortam olduğunu görüyorlardı. Ayrıca kendi tanrılarından hiçbirinin yeryüzünün bu şekilde yaratılmasında ortak bir katkısı olduğunu iddia etmeleri mümkün değildi. Bu kadarını anlamaları yeterliydi. Ayet bunların ötesinde sonradan gelecek kuşaklara açık bulunuyordu. İnsanlığın bu alanlara ilişkin bilimi genişledikçe, nesiller boyunca devam eden ve sürekli yenilenen (yeniden tecelli

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

eden) geniş anlamından bir şeyler daha anlamaya başlamıştır. İşte bu da, Kur'an-ı Kerim'in geçen zamanlara rağmen tüm akıllara kılavuzluk etmekle gerçekleşen mucizesidir!

"Yoksa dünyayı dengeli bir yaşama alanı yapan, kara parçaları üzerinde nehirler akıtan, yeryüzünde köklü dağlar yükselten ve farklı yoğunluktaki iki deniz arasına set koyan Allah mı?

Yeryüzündeki nehirler hayatın şah (can) damarlarıdır. Doğudan, batıya kuzeyden güneye yayılır giderler.

Akıp giderken yanlarından hayat, bolluk ve bereket götürürler. Nehirler, yağmur sularının toplanması ve yeryüzü şekillerine göre belli bir tarafa doğru akmaya başlaması ile oluşurlar. Bu evreni yaratan Allah, onun özünde bulutların oluşması, yağmurun yağması ve nehirlerin akması için gereken şartları oluşturan zatın kendisidir. Hiç kimse yaratıcı ve idare edici Allah'ın dışında başka birinin evrenin bu şekilde yaratılışına katkıda bulunduğunu, müşriklerin gözleri önündeki birer somut gerçek olan bu nehirleri oluşturmada yardımcı olduğunu söyleyemez. Peki bu gerçeği yaratan, yoktan var eden kimdir? **Allah'ın yanı sıra başka bir ilah mı var?**

"Yeryüzünde köklü dağlar yükselten."

Ayeti kerimede geçen "Revasi" kavramı dağlar demektir. Dağlar yeryüzünde sağlam biçimde yerleştirilmiş sabit kütlelerdir. Bunlar genellikle nehirlerin kaynaklarını da oluştururlar, yağmurun suları onlardan vadilere doğru süzülüp gider. Yüksek dağların zirvelerinden sert ve kuvvetli biçimde kaynayıp geldiği için bu sular vadilerin yataklarını yarıp geçerler.

Kur'an'ın burada sergilediği evren sahnesinde sağlam dağlar akıp-giden nehirleri karşılamaktadır. Kur'an'ın ifade tarzında betimlenen bir birleriyle uyum ve ahengi hep göz önünde bulundurulur. İşte bu sahne de söz konusu olağanüstü bütünleyişin örneklerinden biridir. Bu nedenle nehirlerden hemen sonra dağlardan söz edilmektedir.

"Farklı yoğunluktaki iki deniz arasına set koyan Allah mı?

Deniz suyu tuzlu ve acıdır. Nehir suyu tatlı ve lezzetlidir. Ayeti kerime her ikisini de genelleme yoluyla deniz diye adlandırmaktadır. Zira her ikisinin de ortak maddesi budur. Buradaki engel genellikle doğal olan engeldir. Yani denizin nehrin yatağına geçerek onun suyunu bozamamasıdır. Zira nehrin yatağı denizin yüzeyinden yüksekte olur. İşte her ikisinin birbirine karışmasını önleyen engel de budur. Nehirler denizlere dökülmelerine rağmen nehrin yatağı denizden bağımsız kalır. Deniz orayı kaplayamaz. Herhangi bir nedenle nehrin yüzeyi denizin yüzeyinden daha alçak duruma düşse bile, bu engel, nehir suyuna oranla deniz suyunun yapısındaki yoğunluk nedeniyle iki su arasındaki engel devam eder. Nehir, suyu hafif, deniz suyu daha ağır olduğundan her ikisinin kaynağı birbirinden farklı olup karışmaz. Bu da yüce Allah'ın bu evrenin yaradılışında ve öz olarak onu böyle dakik biçimde düzenlemesinde yerleştirdiği yasalardan biridir.

Bütün bunları yapan kimdir? Kimdir bu olağanüstü güç **Allah'ın yanısıra başka bir ilah mı var?** Hiç kimse böyle bir iddiada bulunamaz. İnsanın önünde

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

duran maddenin özündeki birlik onun, yaratıcının birliğini kabul etmesini zorunlu kılar. Aslında onların çoğunluğu her türlü bilgiden yoksundur.

"Aslında onların çoğunluğu her türlü bilgiden yoksundur."

Burada ilimden söz ediliyor. Zira bu evrensel gerçeği kavrayabilmek için bilgiye ihtiyaç duyar. Ancak bilgi ile ondaki sanat ve uygunluk takdir edilebilir. Onu idare eden yasayı ve sistemi düşünebilme olanağı verir. Ayrıca bu surenin bütünüyle üzerinde yoğunlaştığı konu ilimdir. (Nitekim önceki cüzde surenin tanıtım yazısında bu noktaya dikkat çekmiştik)

Sonra onları evrenin sahnelerinden kendi öz benliklerine yöneltiyor.

İÇ ALEMLERE İNCE DOKUNUŞLAR

أَمَّن يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ۗ أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

62- (Bu düzmece ilahlar mı daha iyi) yoksa sıkıntıya düşene, kendisine yalvardığı takdirde cevap vererek sıkıntısını gideren ve sizi ardarda gelen kuşaklar halinde yeryüzüne egemen kılan Allah mı? Allah'ın yanısıra başka bir ilah mı var? Ne kadar kıt düşüncelisiniz

Böylece onların gerçek durumlarını ve iç alemlerinin giriş-çıkışlarını hatırlatarak vicdanlarına dokunuyor.

Sıkıntı ve musibet zamanlarında darda kalan insan bu belayı ve sıkıntıyı bertaraf etmesi için Allah'ın dışında başka bir sığınak bulamaz. Bu hal, insanın sınırlarının daraldığı, boğazın sıkıldığı, güçlerin etkisiz duruma düştüğü, dayanakların devrildiği, insanın etrafına bakındığı halde kendisini yardımın vasıtalarından ve kurtuluşun nedenlerinden soyutlanmış halde gördüğü, ne kendisinin ne de yeryüzünde başka bir kuvvetin bir fayda sağlayamadığı, sıkıntı zamanı için hazırladığı her şeyinin eriyip gittiği veya kendisini yalnız bıraktığı, felaket anında yardımını umduğu herkesin kendisini tanımazlıktan geldiği veya sırtını döndüğü... Şartların halidir. Bu zaman diliminde fıtrat uyanır, yardıma ve kurtarmaya gücü yeten biricik kuvvete sığınır. Bolluk ve rahat zamanlarında Allah'ı unutmuş da olsa, bu sırada O'na yönelir. Çünkü niyazda bulunduğunda dara düşene yardım eden O'dur. Yalnız O'dur. Başkası değil. Yakarışını kabul eden ve belayı başından savan, onu güvene ve huzura kavuşturan O'dur. Boğazını sıkan sıkıntıdan da kurtaran O'dur

İnsanlar bolluk zamanlarında ve gaflet dönemlerinde bu gerçekten habersiz yaşarlar. Bu gerçekten habersiz olarak yeryüzünün basit-değersiz güçlerinin birinden kuvvet, yardım alma ve onların himayesine girmeye çalışırlar. Yalnız dara düştüklerinde, başlarına bir bela geldiğinde ise, fıtratlarının üzerini kaplayan gaflet perdesi yırtılır. Rabb'lerine dönüp yönelirler. Daha önceleri gaflet içinde olup büyüklük taslamış olsalar dahi, O'na içtenlikle yalvarırlar.

Kur'an-ı Kerim büyüklük taslayan inkarcıları fıtratlarında gizli olan bu gerçekle yüzyüze getiriyor. Bu gerçeği, daha önce sıraladığı evrensel gerçekler sırasında ele alıyor. Göklerin ve yerin yaradılışı, gökten yağmurun yağması, güzelim bahçelerin yetiştirilmesi, yeryüzünün bir yerleşim alanı yapılmasına dağların yük-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

seltilmesi, nehirlerin akıtılması, iki denizin arasına bir engelin konması gerçeklerinin yanında düşen insanın Allah'a sığınması, başkasının değil, sadece yüce Allah'ın O'nun niyazını kabul etmesi gerçeği de ele alınıyor. Demek ki, bu da önceki büyük gerçekler gibi önemli bir gerçektir. Bu gerçeklerin bir kısmı dış dünyada bir kısmı insanların iç aleminde olmakla birlikte hepsi de aynı döneme sahip gerçeklerdir.

Hayatlarında yer alan bir gerçekle onların duygularına dokunmaya devam ediyor: **"Sizi ardarda gelen kuşaklar halinde yeryüzüne egemen kılan Allah mı?"**

İlk önce onların insanlık cinsini yeryüzüne yerleştiren, kuşak kuşak, nesil nesil varlıklarını sürdüren, yeryüzü yurdunda kendilerini halife kılıp birbirlerine mirasçı kılan yüce Allah değil mi?

Onları bu yeryüzünde varlıklarını sürdürmelerine imkan sağlayan, yasalara uygun biçimde yaratan bu yeryüzünde halifelik görevini yerine getirebilecek güçler ve yeteneklerle donatan, onları bu kapsamlı göreve hazırlayan Allah değil mi?

Bu yasalar sayesinde yeryüzü onlara bir yerleşim bölgesi kılınmıştı. Evrenin tamamı birbiriyle uyumlu ve ahenkli hale gelmiştir. Böylece yeryüzünde hayat için gereken bütün şartlar ve uygunluklar bir araya getirilmiştir. Bu evrenin özünde ve ahenginde zorunlu olan pekçok şartlardan sadece bir tanesi ihlal edildiğinde bu yeryüzünde hayatın varlığı imkansız hale gelir.

Ve nihayetinde ölüm ve hayatı belirleyen ve bunu nesiller boyunca sürdüren Allah değil mi? Eğer önceki insanların tamamı yaşasaydı, yeryüzü onlara ve sonrakilere dar gelirdi. Hayatın, uygarlığın ve düşüncenin gelişimi sekteye uğrardı. Zira ancak nesillerin yenilenmesi ile düşünceler deneyimler ve çalışmalar yenilenebilir. Öncekiler ile sonrakiler arasında bir çatışma çıkmadan hayatın evrelerinin yenilenmesi mümkün olmamaktadır. Ancak öncekiler ile sonrakiler arasında düşünce ve bilinç alanında bir çatışma olması kaçınılmaz bir durumdur. Eğer önceki insanlar hep hayatta olsalardı, çatışma ve çelişkiler çok geniş alanlara yayılacaktı! İleriye doğru atılan hayat kervanı yolundan alıkonacaktı!

Bunların hepsi insanın içindeki gerçeklerdir. Bunlar da tıpkı çevresindeki gerçekler gibi birer olgudur.

"Allah'ın yanısıra başka bir ilâh mı var?"

Onlar insanın iç aleminin derinliklerin ve hayatın içinde birer realite olarak gözlenen bu gerçekleri unutuyorlar ve onları hesaba katmıyorlar.

"Ne kadar kıt düşüncelisiniz."

Eğer insan buna benzer gerçekleri hatırlayabilirse, fıtratın başta gelen bağı ile sürekli Allah'a bağlılığını sürdürür. Rabb'inden habersiz yaşamaz. Kimseyi O'na ortak koşmaz.

EVRENİN ŞAHİTLİĞİ

Sonra surenin akışı içinde, insanın hayatımında bu gezegen üzerindeki çalışmalarında ve inkar edilmesi mümkün olmayan gözlemlerinde somutlaşan başka bazı gerçekler de ele alınmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

أَمَّن يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَن يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۗ أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

63- (Bu düzmece ilâhlar mı daha iyi) yoksa karaların ve denizlerin karanlıkları içinde size yolunuzu bulduran, rahmetinin önünden rüzgârları müjde habercisi olarak gönderen Allah mı? Allah'ın yanısıra başka bir ilah mı var? Allah, onların kendisine koştukları ortaklardan münezzehtir.

İlk olarak bu Kur'an'la muhatap olanlar da dahil olmak üzere bütün insanlar yolculuklarında, karada ve denizdeki geniş yollardan geçip giderler. Deneyimlerinde karanın ve denizin sırlarını, gizli yönlerini tesbit edip anlarlar... Sonra bunlar yollarını çıkarırlar. "Onlara yol gösteren kim? Bünyelerine bu anlama ve kavrama güçlerini yerleştiren kim? Onlara yıldızlar, aletler ve işaretlerle yollarını bulma gücü veren kim? Onların fıtratını bu evrenin fıtratına bağlayan enerjilerini evrenin sırlarına yönelten kim? Kulaklarına sesleri işitme gücü veren kim? Gözlerine ışıkları alıp görme gücünü veren kim? Duyu organlarına diğer varlıkları algılama gücü veren kim? Sonra akıl veya kalp diye adlandırılan anlama gücünü onlara veren böylece anladıkları her şeyden yararlanmalarını, duyuların ve ilhamların deneyimlerini kullanmayı sağlayan kim?

"Allah'ın yanısıra başka bir ilâh mı var?" "Rahmetinin önünde rüzgârları müjde habercisi olarak gönderen Allah'mı?"mı?"

Rüzgârlar evrenin yaratılış özüne bağlıdırlar. Onların oluşması konusunda coğrafi ve astronomik açıdan ne kadar sebep ileri sürersek sürelim, bu onların böyle bir biçimde düzenlemeleri, bu şekilde esmeleri, bulutları bir yerden başka bir yere götürmeleri, içinde Allah'ın rahmetinin gerçekleştiği ve hayatın temel şartı olan yağmurun gelişini müjdelemeleri ile rüzgârlar bu evrenin temel yasasına bağlıdır.

Öyleyse evreni bu şekilde yaratan, rahmetinden önce bir müjde olarak rüzgârları gönderen kim? Evet kim?

"Allah'ın yanısıra başka bir ilah mı var? Allah onların kendisine koştukları ortaklardan münezzehtir."

Bu dokunuşlar, meydan okuyup ve delillerin çürütülmesine yönelik bir soru ile noktalanıyor. Bu sırada yaratılışları, tekrar dirilişleri ve yer ile gökten kendilerine bol bol rızık gönderilmesi ile ilgilidir.

أَمَّن يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۗ أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾

64- (Bu düzmece ilahlar mı daha iyi) yoksa canlıları ilk kez yaratan ve ölüleri yeniden diriltecek olan, gökten ve yerden size besin kaynakları sağlayan Allah mı? Allah'ın yanısıra başka bir ilah mı var? De ki; "Eğer doğru söylüyorsanız, açık delilinizi getiriniz."

Yaratılışın varlığı hiç kimsenin inkâr edemeyeceği gözler önündeki bir gerçektir. Allah'ın varlığı ve birliği ile ilgi kurmadan bu meseleyi açıklamak müm-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kün değildir. Allah'ın varlığı ile ilintilidir. Çünkü bu evrenin varlığı, O'nun varlığını kabul etmeyi zorunlu kılmaktadır. Her şeyin amaçlı ve planlı bir biçimde gerçekleştiği bu evrenin varlığını, Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmeye yanaşmadan izah etmeye çalışan bütün çabalar mantıksal açıdan iflas etmiştir. Zira sanatının eserleri onun birliğini kabul etmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu eserlerin üzerinde planlama birliğinin, idare birliğinin izleri apaçık görünmektedir. Aralarında sınırsız bir ahenk vardır. Bu da değişmez yasayı belirleyen bir iradeyi kabul etmemizi zorunlu kılmaktadır.

YARATILIŞ VE DİRİLİŞ MESELESİ

İnsanların öldükten sonra tekrar dirilişleri meselesine gelince, en fazla tepkiyle karşılanan ve tartışmalara yolaçan konulardan biri de buydu. Fakat yaradılışın bu kadar planlı, amaçlı, uyumlu ve düzenli bir şekilde idare edilişini kabul etmek dahi insanların öldükten sonra tekrar diriltileceklerini doğrulamalarını zorunlu kılmaktadır. Ancak bu şekilde insanlar şu fani dünyada işlemiş oldukları eylemlerinin gerçek karşılığını bulabilirler. Çünkü bu dünyada insanlar birtakım eylemlerinin karşılıklarını bulsalar da tüm yaptıklarının gerçek karşılığını görememektedirler. Evrenin yaratılışında gözlemlenen apaçık denge, yapılan iş ile karşılığı arasında sınırsız bir dengenin gerçekleşmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu gerçek denge ise, dünya hayatında gerçekleşmemektedir. Öyleyse dengenin ve her şeyin karşılığının verildiği başka bir hayatın varlığını kabul etmek gerekmektedir. Bu yeryüzünde eylem ile karşılığı arasında sınırsız bir dengenin neden gerçekleşmediği meselesine gelince, bu konuda yaratan ve idare eden yüce Allah'ın hikmeti böyle olmasını gerektirmiştir demek, en doğrusudur. Böyle bir soruya takılmak doğru da değildir. Zira sanatkâr sanatını daha iyi bilir. Sanatın sırrı sanatkârın yanındadır. Bu ise, hiç kimsenin haberdar olmadığı gayb konularından biridir!

Hayatın başlangıcını kabul etme ile onun tekrar diriliş yolu ile gerçekleşeni kabul etme arasındaki zorunlu bağ nedeniyle şu soru onlara yöneltiliyor. **"(Bu düzmece ilahlar mı daha iyi) yoksa canlıları ilk kez yaratan ve ölüleri yeniden diriltecek olan, gökten ve yerden size besin kaynakları sağlayan Allah mı?" "Allah'ın yanısıra başka bir ilah mı var?"**

Gökten ve yerden rızıkların gönderilişi de hem ilk hayat, hem de dirilişten sonraki hayatla ilgilidir.

Kullarının rızıklarının yerden gönderilişi değişik şekillerde ortaya çıkar. En başta göze çarpanları bitkiler, hayvanlar, hava ve sudur. Bunlar yeme, içme ve koku alma içindir. Maden ve maden filizi gibi yeraltı kaynakları ve süs eşyası olarak kullanılan deniz ürünleri, mıknatıs ve elektrik gibi hayret verici güçleri ve henüz insanlar tarafından keşfedilmeyen araştırıcıların peyderpey keşfetmeye çalıştıkları ve henüz Allah'dan başka kimsenin bilmediği nice kuvvetleri de bu yerden çıkarılan rızıklar kategorisinde değerlendirebiliriz.

Rızıkların gökten gönderilişi ise, bu dünya hayatında ışık, sıcaklık, yağmur ve yüce Allah'ın kendi emirlerine verdiği diğer kuvvetler ve enerjilerdir. Ahiret hayatında ise, Allah'ın aralarında paylaştırdığı bağışıdır. Zira Allah'ın bu bağışı manevi anlamı ile gökten gelecektir. Kur'an ve sünnette bu manevi

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

anlam çok yerde geçmekte, bu da yüksekliği ve yüceliği ifade etmektedir.

Ayeti kerimede onların yerden ve gökten rızıklandırılmaları, ilk yaratılış ve dirilişten söz edildikten sonra yeralmaktadır. İlk yaratılış ile yerdeki rızkın ilgisi açıktır. Zira insanlar ona dayalı olarak burada yaşamaktadırlar. Yerdeki rızkın dirilişle ilgisi ise bellidir. Çünkü insanlar, dünyada kendilerine verilen bu rızkı nasıl kullandıkları, nasıl hareket ettikleri esas alınarak ahirette bir karşılık bulacaklardır. Gökten rızıklandırılmalarının yaradılışla ilgisi de açıktır. Gökten gelen bu rızık dünyada yaşamak içindir. Ahirette ise yaptıklarına karşılık içindir... Böylece Kur'an'ın hayret verici akışı içindeki uyumun inceliği de ortaya çıkıyor.

İlk yaradılış ve öldükten sonraki diriliş bir gerçektir. Gökten ve yerden rızkın gelmesi de başka bir gerçektir. Ne var ki, onlar bu gerçeklerden habersizdirler. Kur'an meydan okuyarak ve delillerini çürüterek onları bu gerçeklere yöneltmektedir:

"Allah'ın yanısıra başka bir ilah mı var? De ki: Eğer doğru söylüyorsanız açık delilinizi getiriniz."

Onlar şimdiye kadar bu işe kalkışanların hepsinin aciz kaldıkları gibi delil getirmekten de acizdirler. İşte Kur'an-ı Kerim'in inanç sistemini savunmada kullandığı metod budur. Bu konuda evrenin sahnelerini ve insanın iç aleminin gerçeklerini kullanır. Böylece bütün bir evreni, kalpleri etkisi altına salar, fıtratı uyandırıp arındıran mantığı için bir çerçeveye dönüştürür. Apaçık, net, etkili, rahat anlaşılan mantığını fıtratı arındırma yolunu egemen kılar. Duyguları ve vicdanları onunla harekete geçirir. Zaten duyguların ve vicdanların içinde temel gerçekler yer almış bulunmaktadır. Yalnız unutkanlık ve habersizlik bu gerçeklerin üzerini örtmüş, inkâr ve nankörlük yüzlerine bir perde indirmiştir... Bu mantık ile evrenin özünde ve insanın iç aleminin derinliklerinde, engin ve sarsılmaz biçimde yerleştirilen gerçeklere ulaşmaya çalışır. Bunlar salt zihinsel mantıkla ortaya konan ve her zaman tartışma götüren gerçekler değildir. Zaten zihinsel mantık bize Yunan mantığından bulaşmıştır. Tevhid ilmi veya Kelam ilmi diye adlandırılan çalışmalarla İslâm dünyasında yayılmıştır!

Çevrelerine ve iç alemlerine doğru yapılan bu gezinti ile Allah'ın birliği ispat edilip ortaklık düşüncesi reddedildikten sonra, onlarla başka bir gezintiye başlanıyor. Yaratan ve idare eden yaratıcıdan başkasının bilmediği kapalı gayb alemine doğru yola çıkıyor. Allah'a mahsus gayb konularından biri olan ahirete yöneliyor. Zaten mantık, fıtrat ve apaçık gerçekler gaybın zorunlu olduğuna tanıklık etmektedir. Yalnız insanlığın bilgisi ve anlama kapasitesi onun sınırlarını ve zamanını belirlemekten acizdir.

Dirilişe ve biraraya toplanmaya, hesaba çekilip yaptıklarının karşılığını bulmaya ilişkin iman, inanç sistemi içinde temel konulardan biridir. İnanç sisteminin programı, ahiret inancı olmadan düzenlenemez.

Öyleyse bundan sonra gelmesi gereken bir dünya daha var. Ancak orada her şeyin karşılığı verilir. Orada çalışma ile karşılığı arasındaki denge kurulur.Kalp O'na bağlanır. İnsanın ruhu kendisini O'na göre hazırlar. İnsanlar bu yeryüzündeki çalışmalarını kendilerini bekleyen ahirete göre ayarlarlar.

İnsanlık, tarih boyunca gelip-geçen değişik kuşaklara ve birbirini izleyen ilahi mesajlara rağmen diriliş ve ahiret yurdu konusunda hayret edilecek tutumlar içine girmiştir. Halbuki bu meseleler alabildiğine rahat anlaşılabilecek ve temel meselelerdir. İnsanlık bu nedenle bir peygamberin ölümden sonra dirilişten, toprak olduktan sonra hayattan söz edip böyle bir haber vermesine hayret etmiş ve dehşete kapılmıştır. İnkârı mümkün olmayan bir gerçek olarak yaşanan hayat, insanlığa öteki hayatın daha basit ve daha kolay olduğunu kavratamamıştır. Bu nedenle insanlık ahiret uyarısında bulunan elçiden yüz çevirmiş, inkâra ve isyana karşı bir eğilim duymuş, küfür ve yalanlamada diretmiştir.

AHİRET İNANCI VE GAYB

Ahiret, gayb konuları arasında yeralır. Gaybı ise Allah'dan başkası bilemez. Onlar ise kıyametin zamanının belirlenmesini istiyorlardı veya uyarıcıları yalanlıyorlardı. Ahiret inancını masal olarak değerlendiriyorlardı. Eski dönemlerde halk arasında sık sık tekrarlandığını, ancak gerçekleşemeyeceğini düşünüyorlardı!

Bu sırada gaybın Allah'a ait olduğu aşılanıyor. Ahirete ilişkin bilgilerinin sınırlı ve belli bir noktaya kadar gittikten sonra tükeneceği bildiriliyor:

قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾

بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ ۖ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّنْهَا ۖ بَلْ هُم مِّنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

65- De ki; "Bilinmezi, gaybı ne göktekiler bilir ne de yerdekiler. Onu sadece Allah bilir". Onlar ne zaman yeniden diriltileceklerini de bilemezler.

66- Onların bilgileri ahirete erememiş, o alemin berisinde kalmıştır. Aslında onlar ahiret konusunda kuşku içindedirler. Hatta ondan yana kördürler.

Yaradılışın başından beri insan gayb perdesi önünde durmuş, onun perdesini kaldıramamış, bilgisiyle oraya nüfuz edememiştir. Gerilen perdenin ötesinde neler olduğunu anlayamamıştır. Gaybleri bilen Allah'ın açıkladığı gaybın sınırlarını aşamamıştır. Zaten insanın yararına olan da Allah'ın dilediği iştir. Eğer yüce Allah bu gerilen perdenin gerisindekilerini açıklanmasının insanların yararına olacağını bilseydi, gayb perdesinin gerisinde neler olduğunu görmeye meraklı olan insanlara bunları açıklardı!

Yüce Allah insana bu yeryüzünde halifelik görevini gerçekleştirmesi için gereken yetenekleri, imkanları, güçleri ve enerjileri vermiştir. Bu büyük ve ağır görevi yerine getirmesi için gereken her şeyi bağışlamıştır... Fazlasını vermemiştir. İnsanın yeryüzündeki bu görevini yerine getirmesinde gayb perdesinin açılıp-açılmaması önemli değildir. Onu ilgilendirmez. Hatta, gayb perdesinin aralık bırakmayacak biçimde sık dokunuşu insanın onu öğrenmeye ilişkin merakını kamçılayacak, onu delmeye çalışacak ve daha fazla araştıracaktır. Bu yoldaki çalışmalar ile yer altında denizin dibinde ve uzay boşluğunda gizli olan gerçekleri ortaya koyacak, evrenin değişmez yasalarını ve onlarda gizli olan potansiyel enerjiyi, insanlığın iyiliği için bünyesine yerleştirilmiş bulunan gizli sırları

yakalayacak, yerin ana maddesini ayrıştıracak, onlarla bileşimler yapacak, maddenin oluşumuna ve şekillerine dalacak, hayatın aşamalarını ve çeşitlerini ortaya çıkaracaktır. Böylece bu yeryüzünün bayındır hale getirilmesindeki görevini eksiksiz biçimde gerçekleştirebilecek ve yüce Allah'ın bu insan denen varlığın yeryüzü halifeliğine ilişkin sözünü gerçekleştirmiş olacaktır.

Yüce Allah'ın gaybından habersiz olan sadece insan değildir. Yerde ve göklerde Allah tarafından yaratılan her varlık, melekler, cinler ve yalnız Allah'ın kendilerinin varlığından haberdar bulunduğu diğer varlıklar da gaybdan habersizdir. Bunların hepsi de gayb perdesinin açılmasını gerektirmeyen yükümlükler altındadırlar. Böylece gaybın sırrı sadece Allah'ın katında kalır. Başkasına açılmaz.

"De ki; Bilinmezi, gaybı ne göktekiler bilir ne de yerdekiler. Onu sadece Allah bilir."

Bu kesin bir hükümdür. Bunun ötesinde herhangi bir davacının iddiasına yer yok. Kuruntuya ve asılsız şeylere zemin bırakmak yok.

Öncelikle gayb konusu bu genel yapısı ile ortaya konduktan sonra özel olarak ahiret konusuna yöneliniyor. Zira ahiret konusu, Tevhid meselesinden sonra, müşriklerle sürtüşmelerin geçen en önemli konulardan biriydi:

"Onlar ne zaman diriltileceklerini de bilemezler."

Dirilişin zamanına ilişkin hiçbir bilgilerinin olamayacağını ifade ediyor. En kapalı şekliyle bile onu hissetmekten uzak olduklarını bildiriyor. Onlar dirilişin zamanını kesin biçimde bilemezler. Burunlarının dibine kadar gelip yaklaşsa dahi onu duygu olarak hissedemezler. Çünkü bu konu, yerde ve gökte kimsenin bilemeyeceği belirtilen gayb konularından biridir... Sonra bundan vazgeçiyor. Bu sefer de onların ahiretteki durumlarından ve onun gerçekliğine ilişkin bilgilerinin nereye kadar varabileceğinden söz ediyor:

"Onların bilgileri ahirete erememiş, o alemin berisinde kalmıştır."

Bilgileri onun sınırlarında tükendi. Ona ulaşamadı. Onun uzağında durdu. Kendisine yetişemedi.

"Aslında onlar ahiret konusunda kuşku içindedirler."

Onun geleceğine kesin inanmıyorlar. Aksine onun ne zaman geleceğini irdeliyor ve onun kopmasını bekliyor.

"Hatta ondan yana kördüler."

Aksine onlar Ona karşı kördürler. Bu konuda bir şey görmüyorlar. Onun tabiatından yapısından hiçbir şey anlamıyorlar. Bu ise birincisinden ve ikincisinden daha da kötü bir durumdur:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا وَءَابَآؤُنَآ أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾

67- Kâfirler dediler ki; "Bizler ve atalarımız, toprak olduktan sonra yeniden mi diriltileceğiz?"

İşte bu, inkar edenlerin sürekli olarak gelip takıldıkları bir açmazdır. Hayat bizden el etek çektiğinde, vücudlarımız çürüdüğünde, kabirlerde dağıldığında ve toprak olduğunda... Evet bütün bunların hepsi gerçekleştiğinde -zaten bu

haller, toprağa verildikten bir süre sonra kuraldışı nadir haller dışında tüm ölülerin başından geçen aşamalardır- bizler ve bizden önceki atalarımız bu aşamalardan geçtikten sonra biz mi bir daha tekrar diriltilecek hayata döneceğiz! Etimizin ve kemiklerimizin toprağına karışıp gerçekten toprak haline döndükten sonra biz mi bu topraktan çıkarılacağız!

Onlar böyle diyorlar. Bu maddi şekil, onlarla diğer bir hayatın tasavvur edilmesi arasında duruyor. Daha önce hiçbir şey değilken yaratıldıklarını unutuyorlar. Hiçbirisi ilk bünyelerinin kendisinden oluştuğu atomların ve hücrelerin nereden geldiğini bilmiyor. Bunların herbiri dünyanın bir köşesinde, denizlerin dibinde ve uzayın değişik burçlarında bulunuyorlardı. Bunların bir kısmı uzakta bulunan güneşten bir kısmı bir insan veya bitki veyahut hayvanın nefes alışından, bir kısmı da toprak haline gelen ve bazı elementleri havaya karışan bir vücuttan derlenmiştir!.. Sonra bu hücreler ve atomlar yedikleri yemekte, içtikleri içkilerde, soludukları havada, kendisiyle ısındıkları ışınlarda somutlaşmışlardı... Sonra bir de bakmışsın ki, Allah'dan başkasının sayısını bilemeyeceği derecede darmadağın halde bulunan, Allah'ın dışında kimsenin kaynaklarını bile sayamadığı bu hücreler ve atomlar bir insan bünyesinde bir araya gelmiştir. Bunların hepsi de rahimde asılı duran bir yumurta hücresinden türemiştir. Bu yumurta hücresi zamanla kefene sarılı bir vücut haline gelmiştir. İşte onların ilk yaratılışları budur. İkinci bir hayat için onların tekrar bu şekilde veya başka bir şekilde yaratılmaları gerçekten aklın almayacağı bir mesele midir? Fakat onlar her şeye rağmen böyle diyorlar. Onların bazıları aynı şeyi ufak tefek değişikliklerle bu gün de aynen tekrar etmektedirler.

Böyle diyorlardı. Sonra cahilliğe dayalı, aşağılama ve karşı koyma ile dolu şu sözlerini ilave ediyorlardı:

لَقَدْ وُعِدْنَا هَٰذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

68- "Bu tehdit gerek bize ve gerekse atalarımıza daha önce de yapılmıştı. Bu, eskilerin masalarından başka bir şey değildir."

Onlar, peygamberlerin daha önceleri kendi atalarını diriliş ve kıyamet gününe karşı uyardıklarını biliyorlardı. Bu da gösteriyor ki, Araplar'ın zihinleri İslâmın inanç sisteminden ve ana ilkelerinden habersiz değillerdi. Yalnız onlar kendilerine ve atalarına yöneltilen uyarıların uzun zaman geçmesine rağmen gerçekleşmediğini görüyorlar ve "Bunlar öncekilerin masallarıdır. Muhammed bunları toplayıp bize aktarıyor" diyorlardı. Kıyametin belli bir zamanı olduğunu, insanların onu hemen istemeleriyle ileri alınmayacağını, ricaları ile de geriye atılamayacağını Allah'ın belirlediği zaman diliminde ancak gerçekleşebileceğini, hem yeryüzündeki hem göklerdeki kulların onu bilemeyeceğini anlayamıyorlardı. Nitekim peygamberimiz -salat ve selam üzerine olsun- Hz.Cebrail'in kıyamete ilişkin sorusuna şu cevabı vermişti. Bu sorunun kendisinden sorulduğu adam, soran adamdan daha bilgili değildir.[25]

Burada onların kalplerine dokunuyor. Kalplerini daha önce Allah'ın sözünü yalanlayanların akibetlerine yöneltiyor. Ve onlara suçlular adını veriyor:

25) Abdullah ibn-i Ömer'in İslam ve İman gerçeğine ilişkin hadisinden bir parçadır. Bu hadisi müslim ve sünen yazarları kitaplarına almışlardır.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾

69- Onlara de ki; "Yeryüzünü geziniz de ağır suçluların sonunun nice olduğunu görünüz."

Bu yönelişte onların düşünce ufukları genişletiliyor. İnsanlığın bu nesli insanlık ağacından kopuk değildir. Bütün insanlık için geçerli olan yasaların hepsi onlar için de geçerlidir. Daha önceki suçluların başına gelenler, sonraki suçluların başına da gelir. Zira yasalar şaşmaz ve kimseyi kayırmaz. Yeryüzünde gezip dolaşmak insanın iç alemini ibretlik örneklere, yaşamlara ve hallere yöneltir. Böylece aydınlık pencereler açılır oraya. Böylece kalplere dokunuşlar başlar. Belki bu yolla onların uyanmaları ve dirilmeleri de gerçekleşir. Kur'an-ı Kerim, insanları sürekli geçerli olan yasaları araştırmaya, onların aşamalarını ve bölümlerini düşünmeye teşvik eder ki, tüm bağları bütün, ufukları geniş, bir hayat yaşasınlar. Donmamış, kapanmamış, daralmamış ve kopmamış bir hayata yönelsinler.

Onları bu şekilde yönlendirdikten sonra kendi elçisi olan Hz. Muhammed'e onların işlerinden ellerini çekmesini, kendileri gibi olan insanları yönlendirdiği sonları ile başbaşa bırakmasını emrediyor. Onların hileleri nedeniyle canının sıkılmaması gerektiğini, onların kendisine bir zarar veremeyeceklerini bildiriyor. Onlara karşı görevini yaptığı, mesajını ilettiği ve gözlerini açtığı için üzülmemesi gerektiğini belirtiyor.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُن فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

70- Ey Muhammed, onlar için üzülme ve sana kurdukları tuzaklarda canını sıkmasın.

Bu ayeti kerime Hz. Peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- kalbinin hassasiyetini, önceki mesajları yalanlayanların akibetlerinden hareketle sonlarını tahmin ettiği milletinin haline ne kadar üzüldüğünü tasvir etmektedir. Ayrıca müşriklerin, ona davasına ve müslümanlara karşı ne türden ağır baskılar yaptığını, geniş ve büyük olan kalbini daraltacak kadar ileri gittiklerini gösteriyor.

Sonra onların diriliş meselesine ilişkin görüşlerini, dünyada veya ahirette azaba uğrayacaklarını anlatan haberi alaya almalarını sergilemeye devam ediyor.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾

71- "Eğer doğru söylüyorsanız bize yönelttiğiniz tehdit ne zaman gerçekleşecek? diyorlar."

Kendilerinden önceki suçluların akibetlerine uğrayacaklarına ilişkin bir tehdit aldıklarında hemen böyle diyorlardı. Halbuki onlar Lût yurdunu, Hicr'deki Semud kavminin harebelerini, Ahkaf'taki Ad kavminin kalıntılarını, Arim selinden sonra Se'be halkının evlerini sabah-akşam görüyor ve yanlarından geçiyorlardı. Alaylı alaylı şöyle diyorlardı: **"Eğer doğru söylüyorsanız bize yönelttiğiniz tehdit ne zaman gerçekleşecek?** Bizi kendisiyle korkuttuğunuz bu azap nerede? Eğer doğru söylüyorsanız onu hemen getirin, veya en azından onun ne zaman gerçekleşeceğini bize haber verin!

Burada onlara cevap veriliyor. Beklenen korkunun gölgeleri ve uyarıcının onlara üstten bakışının gölgelerini kısa birkaç kelime ile ortaya koyuyor:

قُلْ عَسَىٰ أَن يَكُونَ رَدِفَ لَكُم بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾

72- Onlara de ki; "Bir an önce gerçekleşsin diye sabırsızlandığınız azabın bir bölümü belki de yanıbaşınızdadır.

Bununla onların kalplerinde azabın korku ve ürperticisi harekete geçiriliyor. Bu azap, binek üzerinde binek sahibinin arkasına binen adamın onun izlediği gibi onların ardlarında kendilerini kovaladığı halde onlar bunun farkında değiller. Onlar gaflet içinde bu azabın hemen gelmesini beklerken o kendilerinin arkalarından beklemekte olabilir! Aman Allah'ım bu ne korkunç olaydır ki, insanların dizlerinin bağını çözmektedir. Onlar ise alaya alıyorlar, ona aldırmıyorlar!

Kim bilebilir? Gayb konusu bize kapalıdır. Perdesi gerilidir. Kimse onun ötesinde ne olduğunu bilemez. Bu ürperten ve insanın aklını başından alan olay bir kaç adım yakında olabilir! Akıllı olan insan ondan sakınandır. Bu gerilmiş perdenin arkası için her an hazırlık yapan, hazırlanandır!

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

73- Kuşku yok ki, senin Rabb'in insanlara karşı lütufkârdır, ama onların çoğunluğu O'na şükretmezler.

Kusurlu ve günahkar oldukları halde onlara zaman tanınması, azaplarının geçiktirilmesi ile yüce Allah'ın onlara karşı nasıl lütufta bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Allah bu şekilde onların tevbe etmelerine ve doğru yola yönelmelerine bir fırsat daha tanımış olmaktadır: "**Onların çoğunluğu O'na şükretmezler.**" Allah'ın bu lütfuna karşılık şükretmezler. Sadece alay ederler. Azabın acele gelmesini isterler. Kendi sapıklıklarına dalıp giderler. Hiç düşünmezler.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾

74- Kuşku yok ki, senin Rabb'in onların gerek içlerinde sakladıkları ve gerekse açığa vurdukları tüm duyguları bilir.

Kendilerine süre tanıyan, azaplarını geciktiren O'dur. Halbuki O, onların kalplerinin gizlediklerini de, dillerinin ve eylemlerinin açığa çıkardıklarını da bilmektedir. Yani bu bile bile bir zaman tanımadır. Lütfen bir süre vermedir. Onlar bundan sonra kalplerinin gizlediklerinden ve açığa vurduklarından hesaba çekileceklerdir.

Bu bölüm, yüce Allah'ın eksiksiz, kuşatıcı yerde ve gökte hiçbir şeyin kendisinden gizlenemediği bilgisini ortaya koyarak sona eriyor.

وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٧٥﴾

75- Göklerdeki ve yeryüzündeki bütün bilinmezler, tüm sırlar mutlaka apaçık kitapta yeralır.

Düşünce ve hayal yerde ve gökte dolaşıyor. Gayble ilgili her şeyi, her sırrı, her gücü, her haberi izliyor. Bunların hepsi Allah'ın bilgisi ile sınırlıdır. Uzakta olan hiçbir şey onun dışında kalmıyor. Gayble ilgili hiçbir şey de kaybolmuyor. Surenin tümünde ilim üzerinde yoğunlaşılıyor. Ona pek çok işaretler yapılıyor. İşte bu işaretlerden biri de surenin kendisiyle noktalandığı bu işarettir.

Yüce Allah'ın sınırsız iliminden söz edilmesi nedeniyle Kur'an'da İsrailoğulları'nın ayrılığa düştüğü konulara kesin çözümlerin getirildiğine değiniliyor. Zira Kur'an, Allah'ın kesin ilminin bir parçasıdır. Bu, yüce Allah'ın ayrılığa düşenlere ne türden bir lütufta bulunduğuna ve sorunlarına nasıl çözüm getirdiğine de bir örnektir. Ayrıca bu, Peygamberimiz için bir gönül alma, bir teselli mesajı olduğu gibi kendisi ile onlar arasında son hükmünü vermesi için onları Allah'a havale etmesi gerektiğini bildiren bir direktiftir de:

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾
وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم
بِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ
الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ
إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ۖ
إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

76- Kuşku yok ki, Bu Kur'an, İsrailoğulları'na anlaşmazlığa düştükleri konuların çoğunu açık açık anlatmaktadır.
77- Ve yine kuşku yok ki, Kur'an, mü'minler için doğru yol kılavuzu ve rahmettir.
78- Hiç kuşkusuz Rabb'in İsrailoğulları hakkında kesin hükmünü verecektir. O üstün iradelidir ve her şeyi bilir.
79- Ey Muhammed, öyleyse sen Allah'a dayan. Çünkü apaçık gerçeği savunuyorsun.
80- Sen ölülere söz işittiremezsin. Arkalarını dönüp yanından kaçan sağırlara da çağrını duyuramazsın.
81- Sen körleri de sapıklıklarından kurtarıp doğruyola iletemezsin. Sen ancak ayetlerimize inanan ve Rabb'lerine boyun eğmiş müslümanlara söz dinletebilirsin.

Hıristiyanlar Hz. İsa Mesih ve annesi Meryem hakkında ayrılığa düşmüşlerdir:

Onlardan bir grup **"Mesih, sadece normal bir insandır"** derken bir başka grup şöyle demiştir. **"Baba, oğul ve Kutsal Ruh ayrı ayrı üç şekilden ibarettir. Bunlarla yüce Allah kendisini insanlara tanıtmıştır."** Bunların inançlarına göre Allah üç temel unsurdan oluşmaktadır. Bunlar da **Baba, Oğul** ve **Kutsal Ruh'**tur. (Oğul ise İsa'dır) Baba olan yüce Tanrı, Kutsal Ruh kılığında yere inmiş. Hz. Meryem'de bir insan şeklinde bürünmüş ve Hz. Meryem'den Yesri (Hz. İsa) şeklinde doğmuştur! Bir başka grup ise şöyle diyor" **Oğul, Baba gibi ezeli değildir. Yalnız O, varlık aleminden önce yaratılmıştır. Bu nedenle O, Baba'dan daha geridedir. Ve O'na boyun eğer.** Bir grup da Kutsal Ruh'un bir unsur olmasını reddetmiştir! Miladı 325'te İznik'te toplanan Konsul ile 381 İstanbul'da toplanan Konsul, Oğul ve Kutsal Ruh'un Lahuti bütünlük içinde Baba'ya eşit olduğunu Oğul'un ezelden beri Baba'dan kaynaklanarak oluştuğunu kararlaştırmıştır. Tulaybula'da 589'da yapılan Konsül'de ise Kutsal Ruh'un Oğul'dan

da kaynaklanarak oluştuğuna karar verilmiştir. Doğu ile Batı Kilisesi bu konularda ayrılığa düşmüş ve bu ayrılıklar hala devam etmektedir... Kur'an-ı Kerim indiği sırada bu grupların hepsinin sorunlarını çözecek apaçık bir söze hepsini çağırmıştır. Hz. İsa hakkında şöyle demiştir:"**Hz. İsa Allah'ın sözüdür. Onu Hz. Meryem'e vermiştir. Ondan bir ruhtur. O ve o bir insandır. Meryemoğluna sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğulları'na örnek kıldığımız bir kuldur.**[26] Bu, İsrailoğulları'nın ayrılığa düştüğü meselenin kesin çözümü demekti.

Hristiyanlar, Hz. İsa'nın asılması konusunda da buna bezer bir ayrılığa düşmüşlerdir! Onlardan bazıları şöyle demiştir. "**Hz. İsa Allah'ın sözüdür. Onu Hz. Meryem'e vermiştir.** Diğer bir grup ise şöyle demiştir: "Havarisi olan Simon ona benzetilmiş ve O'nun yerine cezalandırılmıştı" Kur'an-ı Kerim ise, bu konuda kesin haberi bildirmiştir: "**Oysa O'nu ne öldürdüler ne de çarmıha gerdiler.**[27] **Yine buyuruyor ki, "Ey İsa, ben senin canını alacak, katıma yükseltecek ve kâfirlerin iftiralarından arındıracağım."**[28] İşte bu sözler, bütün ayrılıkları sona erdiren kesin açıklamalardı.

Daha önce de yahudiler Tevrat'ı tahrif etmiş ve onun ilahi olan yasalarını değiştirmişlerdi. Kur'an-ı Kerim geldi. Yüce Allah indirdiği Tevrat'ın aslını ortaya koydu"**Tevrat'ta, *yahudilere yazılı olrak* bildirdik ki, can'ın karşılığı can, gözün karşılığı göz, burun karşılığı burun, kulağın karşılığı kulak, dişin karşılığı diştir ve yaralamalar da karşılıklılık (kısas) ilkesi geçerlidir.**[29]

Onların Tarihleri ve peygamberleri hakkında doğru bilgiler verdi kendilerine. Hem de rivayetlerinin ayrılığa düştüğü pekçok mitolojik hikâyeden uzak olarak. Bu mitolojik hikâyeler öyle hale gelmişti ki, İsrailoğulları'nın hiçbir peygamberi bunlardan yakasını temiz kurtaramıyordu... Bu rivayetlere göre Hz. İbrahim karısını Filistin kralı Ebu Malik'e ve Mısır kralı Firavun'a kızkardeşi olarak takdim etmiş ve karısı aracılığı ile onların gözüne girip bir çıkar elde etmeye çalışmıştır! Diğer adı İsrail olan Hz. Yakup dedesi İbrahim'in bereketini babası İshak'tan hırsızlık hile ve yalan yolu ile koparmıştır. Onların aktardıklarına göre bu bereket normalde büyük kardeşin hakkıydı. Onlara göre Hz. Lut'un ikiz kızı ayrı ayrı gecelerde O'nunla yatıp döl almak için kendisine içki içirip sarhoş etmek istemişlerdi. Böylece erkek çocuğu olmayan babalarının mallarını başkasına kaptırmamış olacaklardı. Neticede her ikisi de muradına ermiştir! Hz. Davud bunların inançlarına göre sarayının tepesinde dolaşırken kendi askerlerinden birisinin karısı olduğunu öğrendiği güzel bir kadın görmüş karısını elde etmek için bu askerini dönüşü olmayan savaşlara göndermiştir! Yine onların inançlarına göre Hz. Süleyman aşık olduğu ve karşı gelemediği bir karısının gönlünü almak ve ona yaranmak için (Buzağıya) tapmaya eğilim duymuştur!

Kur'an-ı Kerim geldiğinde yahudi kültürü ve mitolojisinin Allah tarafından gönderilen Tevrat'a ilave ettiği bütün pislikleri temizlemiştir. Kadri yüce olan bu peygamberin sayfalarını tertemiz hale getirmiştir. Hz. Meryem'in oğlu Hz. İsa'nın (selâm üzerine olsun) hayatına ilişkin mitolojik rivayetleri de aynı şekilde düzeltmiştir.

İşte müşrikler, kendisinden önceki kitaplara hakim olan, önceki milletlerin bu kitaplara ilişkin ayrılıklarını sona erdiren, ayrılığa düştükleri, konularda

26) Zuhrat Suresi, 59 27) Nisa Suresi, 157 28) Al-i İmran Suresi, 55 29 Maide Suresi, 45

aralarında hükmeden bu Kur'ana karşı mücadele ediyorlar. Onu tartışıyorlar. Halbuki Kur'an, tartışanlara arasında kesin hükmü belirleyen kitabın kendisidir!

"Doğru yol kılavuzu" Onları ayrılıktan ve sapıklıktan korur. Programlarını birleştirir. Yolu belirler. Onları, değişmeyen ve şaşmayan önemli evrensel yasalara ulaştırır. **"Rahmettir"** Kuşkudan, şaşkınlıktan ve ürkeklikten kendilerini korur. Belli bir halde durmayan programlar ve teoriler arasında dolaşıp durmaktan kurtarır. Onları Allah'a ulaştırır. Onun himayesi altında huzura kavuşurlar. Koruması altında sükünete ulaşırlar. Kendi iç alemleriyle ve etraflarında bulunan insanlarla barış içinde yaşarlar, sonuçta Allah'ın rızasına ve bol olan sevabına kavuşurlar.

Kur'an metodu, insanın iç alemini diriltme ve onu tertemiz fıtratın ahengine uygun biçimde oluşturma noktasında eşsiz bir metoddur. Öyleki bu yolla fıtrat içinde yaşadığı evren ile tam bir uyum içine girer. Bu evrende hükmeden yasalara paralel olarak hareket eder. Zorlamadan, sıkmadan, rahat ve kolay bir biçimde bu uyumu sağlar. Bu nedenle fıtrat kendi iç aleminin derinliğinde eşsiz bir güven barış hisseder. Ona düşmanlık etmez, onunla ilişki kurma yolunu bildiğinde ve onun yasalarının aynı zamanda kendisinin yasaları olduğunu öğrendiğinde evren de O'na düşmanca davranmaz. İnsanın iç alemi ile evren arasındaki bu uyum, insanın kalbi ile büyük varlık arasındaki bu barış, toplumun barışına da kaynaklık eder. İnsanlar arasında bir barış toplumun barışına da kaynaklık eder. İnsanlar arasında bir barış ortamı sağlar. Bir güven ve huzur havasını oluşturur... Bu ise, en kapsamlı şekli ve anlamı ile rahmetin kendisidir...

İsrailoğulları'nın anlaşmazlıklara çözüm getiren, mü'minleri doğru yola ileten ve onların üzerine rahmet yağdıran bu Kur'an'ı insanlığa göndermekle yüce Allah'ın onlara ne büyük lutufta bulunduğunu bu şekilde dikkat çekildikten sonra Hz. Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- yöneliyor. Kendisi ile milleti arasındaki anlaşmazlığı Rabb'inin çözeceğini aralarında reddedilmesi imkansız olan hükmünü vereceğini belirtiyor. Çünkü Allah'ın hükmü kesin bilgiye dayalı sağlam bir hükümdür:

"Ey Muhammed, öyleyse sen Allah'a dayan. Çünkü apaçık gerçeği savunuyorsun!"

Yüce Allah hakkın, gerçeğin zaferini, yerin ve göklerin yaratılması, gece ve gündüzün değişmesi gibi bir yasa haline getirmiştir. Bu yasa bazen yüce Allah'ın bildiği bir hikmet gereği gecikebilir. Bu gecikme ile Allah'ın belirlediği bir takım amaçlar gerçekleşir. Fakat yasa değişmez. Yasa sürekli olarak yürürlüktedir. Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah sözünden dönmez. İman, Allah'ın bu sözünün doğru olduğuna inanmadan ve onun gerçekleşeceğine kesin gözüyle bakmadan oluşmaz. Allah'ın verdiği sözün bir süresi vardır. Bu süre ne ileri alınabilir ne de geciktirilebilir.

Hz. Peygambere -salât ve selâm üzerine olsun- yönelik teselli devam ediyor. Zor şartlar altında gerçekleştirilen onca öğütlere ve açıklamaya, bu Kur'an'la kendilerine hitap edilmesine rağmen milletinin inatlaşmasına, sürtüşmeyi sürdürmesine ve küfürde ısrar etmesine üzülmemesi gerektiği açıklanıyor. Ayetlerin bütün bunlara karşı onu teselli etmeye ve üzülmemesi gerektiğini açıklamaya devam ediyor. Çünkü o çağrısını yapmada bir kusur işlememiştir. Fakat

kalpleri diri olan, kulaklarını açan insanlar ancak işitebilir, Kalpleri harekete geçer. Ancak onlar güvenilir öğütçüye yönelebilirler. Kalpleri ölenlere, gözleri kör olup doğru yolun ve imanın delillerini görmeyenlere ise, peygamber bir şey yapamaz. Onların kalplerine ulaşmanın yolu yoktur. Sapıklığa düşmeleri ve yoldan hayli uzaklaşmaları halinde onun bir suçu yoktur.

"Sen ölülere söz işittiremezsin. Arkalarını dönüp yanından kaçan sağırlara da çağrını duyuramazsın."

"Sen körleri de sapıklıklarından kurtarıp doğru yola iletemezsin. Sen ancak ayetlerimize inanan ve Rabb'lerine boyun eğmiş müslümanlara söz dinletebilirsin."

Kur'an'ın eşsiz ifade uslubu, gözle görülmeyen psikolojik bir helin canlı hareketli bir tablosunu çizmektedir. Bu psikolojik hal, kalbin donuklaşması, ruhun küllenmesi, hislerin hareketsizleşmesi, bilincin sönükleşmesidir. Kur'an bu psikolojik durumu bazen ölü biçiminde takdim eder. Hz. Peygamber salât ve selâm üzerine olsun- onları çağırır. *Onlar ise çağrıyı duymazlar.* Zira ölüler hissedemezler! Bazan onları sağır biçiminde tasvir eder. Çağırana sırtlarını dönüp giderler. Çünkü onlar işitmezler. Bazen de onları kör insanlar olarak anlatır. Karanlık dünyalarında ilerlerler. Yol göstereni görmezler, zira onlar göremezler! Bu hareketli somut tablolar birbiri ardına gözler önüne serilir. Böylece meselenin esprisi somutlaşmış ve bilinçte sağkımlaşmış olmaktadır! Sonra ölülerin, körlerin ve sağırların karşısında mü'minleri yerleştiriyor. Mü'minler diri, işitebilen ve görebilen kimselerdir.

"Sen ancak ayetlerimize inanan ve Rabb'lerine boyun eğmiş müslümanlara söz dinletebilirsin."

Sen ancak hayatı görme ve işitme ile kalplerini Allah'ın ayetlerini anlayacak biçimde hazırlayanlara işittirebilirsin. Hayatın alameti bilinçtir, hissedebilmektir. Görme ve işitmenin alameti görülen ve işitilen şeylerden yararlanmaktır. Mü'minler, hayatlarından görmelerinden ve işitmelerinden en güzel biçimde yararlanırlar. Peygamberin görevi onlara işittirmek ve Allah'ın ayetlerini göstermektir. Bu görevini yaptıktan sonra zaten onlar hemen ve anında teslim olurlar. **"Rabb'lerine boyun eğmiş müslümanlara söz dinletebilirsin."**

İslâm, doğal bir anlayıştır. Açıktır. Sağlıklı olan fıtrata yakındır. Sağlıklı olan kalp İslâmı tanıdıktan sonra hemen ona teslim olur. Ona karşı koymaz. Kur'an-ı Kerim doğru yolu kabul eden, dinlemeye hazır olan, tartışmaya ve meseleyi bulandırmaya yönelmeyen, sırf Hz. Peygamberin kendilerini çağırması, onları Allah'ın ayetlerine ulaştırması ile imana yönelip onun çağrısını kabul eden kalpleri de işte bu şekilde tasvir ediyor.

KIYAMETİN BELİRTİLERİ VE MAHŞER

Bundan sonra onları başka bir tura çıkarıyor. Burada kıyametin alametlerini ve bazı sahnelerini onlara gösteriyor. Surenin kendisiyle noktalandığı son dokunuşa geçmeden bunlara yer veriyor. Bu turda yüce Allah'ın evrensel ayetlerine, mucizelerine inanmayan insanlarla konuşacak olan **"hayvan"** ın ortaya çıkışından söz ediliyor. Mahşerin bir sahnesi çiziliyor. Allah'ın ayetlerini yalan

sayanların üzüntü ve suskunluk içinde kıskıvrak yakalanışları tasvir ediliyor. Bu sahneden sonra gözler önünde bulunan fakat onların kendilerinden habersiz oldukları gece ile gündüz ayetlerine dikkat çekiliyor. Tekrar Ahirete dönülüyor ve Sur'a üfürüldüğü gündeki korku sahnesine parmak basılıyor. Dağların yürütüleceği ve bulutların akıp-gittiği gibi dağılıp gidecekleri günün dehşetine işaret ediliyor. Bunun yanında iyilik yapanların o gün bu korkudan yana güven içinde olacaklarını, kötülük yapanların ise yüzüstü ateşe atılacaklarını sergileyen sahneye yer veriliyor.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾

82- insanlara yönelttiğimiz o tehdidin gerçekleşme günü yaklaşınca karşılarına yerden bitme bir hayvan çıkarırız. Bu hayvan dile gelerek insanların ayetlerimize inanmadıklarını açıklar.

Burada sözü edilen hayvanın ortaya çıkışını anlatan pek çok hadisler de vardır. Bu hadislerin bir kısmı sahihdir. Yalnız bu sahih hadislerde hayvanın sıfatlarına ilişkin bir açıklama yoktur. Bu hayvanın sıfatlarına açıklık getiren rivayetler "sahihlik" derecesine ulaşmamışlardır. Bu nedenle biz de onun vasıflarına ilişkin her açıklamayı bir kenara itiyoruz. Bu hayvanın uzunluğunun 60 arşın olması, hem tüyleri hem kılları, hem de kanadının bulunması, üstelik sakallarının olması ne anlam ifade edebilir! Başının öküz başı gözlerinin domuz gözü, kulağının fil kulağı, boynuzunun geyik boynuzu, boynunun deve kuşu boynu, göğsünün aslan göğsü, renginin kaplan rengi, böğrünün kedi böğrü, kuyruğunun koç kuyruğu, ayaklarının deve ayakları... olması ne işe yarar! Aslında Tefsir bilginleri bu sıfatları belirlemede boşuna yorulmuşlardır!

Kur'an'ın ve sahih hadislerin yaptığı açıklama ile yetinmek gerekir. Bunlara göre bu hayvanın çıkması kıyamet alametlerinden biridir. Tevbeden artık yarar sağlama süresinin sona erdiği geride kalanların cezayı hak edip bundan sonra tövbelerinin kabul edilmediği, o anda üzerinde bulundukları hal ile durumlarına hükmedildiği sırada... İşte tam bu sırada yüce Allah bir hayvan çıkaracak, bu hayvan onlarla konuşacaktır. Halbuki hayvanlar konuşmazlar veya insanlar onların dilinden anlamazlar. Fakat onlar o gün anlayacaklar. Ve onun kıyametin yaklaştığını haber veren harika mucize olduğunu öğrenecekler. Halbuki onlar, bu zamana kadar Allah'ın ayetlerine inanmıyorlar ve kendilerine söz verilen günü doğrulamıyor, bu güne inanmıyorlardı. Göz önünde bulundurulması gereken bir nokta da şudur. Neml Suresindeki sahneler, genellikle cinler, kuşlar ve böcekler ile Hz. Süleyman -selâm üzerine olsun- arasında geçen diyaloğun ve konuşmaların sahnelerindedir. Burada bu "Hayvan"ın ve insanlarala konuşmasının verilmesi surenin sahneleri ve havası ile tam bir uyum sağlamaktadır. Böylece Kur'an'ın tasvirdeki ahengi de sağlanmış, genel sahnenin kendisinde oluştuğu birimler de bütünleşmiş olmaktadır.[30]

Surenin akışı kıyametin yaklaştığını gösteren alametten sonra mahşer sahnesine geçmektedir!

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّن يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾

30) Kur'an'da Edebi Tasvir'in "Edebi Uyum" bölümüne bakabilirsiniz.

83- O gün her ümmetten ayetlerimizi yalanlayanları grup grup bir yere topladıktan sonra saf düzeninde yürüyüşe geçiririz.

İnsanların hepsi mahşerde toplanacaktır. Yalnız burada özellikle mesajı yalan sayanların durumu ortaya konmak istenmiştir. "**Saf düzeninde yürüyüşe geçiririz.**" Başları sonlarına katılır. Orada ne iradeleri ne belli bir yönleri ne de seçme imkanları vardır.

حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُو قَالَ أَكَذَّبْتُم بِـَٔايَـٰتِى وَلَمْ تُحِيطُوا۟ بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

84- Hesaplaşma yerine geldiklerinde Allah, onlara der ki; "Ayetlerimi anlamadığınız halde yalanladınız, değil mi? Yoksa yaptığınız, başka neydi ki?"

Birinci soru utandırma ve azarlama içindir. Çünkü onların yüce Allah'ın ayetlerini yalan saydıkları bilinen bir olgudur. İkinci soru da bütünü ile aşağılayıcı bir içeriğe sahiptir. Bunun konuşma dilinde de benzer ifadeleri vardır. Yalanladınız mı? Yoksa sizin bildiğiniz başka birşey mi var? Sizin önemli bir işiniz yoktu ki, siz hayatınızı bu işle uğraşarak geçirdiniz denilsin. Tüm yaptığınız, bu olmaması gereken çirkin yalanlamadır. Bu tür sorulara cevap verilemez. Ancak sessiz geçilir. Susulur. Sanki bu soru ile karşıdaki insanın üzerine ağzını gemleyen ve kalbini frenleyen bir şey bırakılmış olur.

وَوَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا۟ فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ ﴿٨٥﴾

85- Zalimliklerinden ötürü haklarındaki hüküm kesinleşmiştir. Bu yüzden artık konuşamaz olurlar.

Dünyadaki haksızlıkları nedeniyle cezayı hak ettiler. Bu hükme karşı sessiz ve suskun halde durdular! Bu günün arefesinde "hayvan" bile konuşmaya başlarken işte onlar şimdi konuşamıyorlar! Bu ise, Kur'an ifadesinde ve Kur'an'ın kendisinden söz ettiği Allah'ın ayetlerinde karşılıklı yerleştirme sanatının harika biçimde sergilendiğini belgeleyen örneklerden biridir.

Bu türda, sunuştaki uygunluk özel bir nitelik taşıyor. Bu özel nitelik, dünya sahneleri ile ahiret sahnelerinin içiçe verilmesi, daha etkili olması ve ders alınması için uygun olan yerlerde birinden diğerine geçilmesidir. Burada Allah'ın ayetlerini yalan sayanların mahşer alanında apışıp kalmalarını tasvir eden sahne ortaya konduktan sonra dünya sahnelerinden birine geçilmektedir. Bu sahnenin, onların vicdanını uyarması, evrenin düzenini ve olaylarını düşünmelerine yol açması ve onların yüreklerine kendilerini koruyan, hayatları ve rahatlıkları için gereken şartları oluşturan, evreni, onların hayatlarına karşı direnen, savaş açan, hayatlarının varlığına ve varlığını devam ettirmesine aykırı düşen bir varlık olarak değil de hayatlarına uygun biçimde yaratan bir ilahın varlığını aşılaması gerekirdi.

أَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّا جَعَلْنَا ٱلَّيْلَ لِيَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

86- Geceyi dinlenesiniz diye karanlık ve gündüzü de çalışasınız diye aydınlık olarak yarattığımızı onlar görmüyorlar mı? Bu olgulardan mü'minlerin alacakları birçok dersler vardır.

Sakin olan gece sahnesi, aydınlık olan gündüz sahnesi insanda dini bir vicdanı harekete geçiren, geceyi ve gündüzü evirip-çeviren Allah ile bağını kurma-

sına doğru yönlendiren iki harika olaydır. Bunlar kendisini imana hazırlayanlar için iki evrensel mucizedir. Fakat onlar her şeye rağmen inanmazlar.

Eğer gece olmasaydı ve her zaman gündüz olsaydı yeryüzünde hayat sona ererdi. Sürekli gece olduğunda durum aynı olacaktı. Buna bile gerek yok; eğer gece veya gündüz şimdi olduğunun on katı daha uzun olsaydı Güneş gündüzleyin bütün bitkileri yakardı. Geceleyin de her şey donardı. O zaman da hayat imkansız olurdu. Öyleyse gece ile gündüzün hayata uygun biçimde ayarlanmasında pekçok mucizeler vardır. Fakat onlar yine de inanmazlar.

Yeryüzündeki gece ile gündüz mucizelerinden, bu evrenin şaşmayan düzeni içinde garantiye ve güvene alanın hayatlarından bir çırpıda onları Sur'a üfürüldüğü güne geçiriyor. O günde, yeri ve gökleri titreten, Allah'ın koruduğu kullar dışında orada bulunan herkesi ürperten korkudan söz ediyor. İstikrarın ve sağlamlığın alameti olan yüksek dağların yürütülmesinden bahsediliyor. Bu günün sevap yönünden iyilik ve güvene, ceza yönünden, korku ve ateşe atılma gibi sonuçlar doğuracağından söz ediliyor.

وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾
وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ
صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾
مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا وَهُم مِّن فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ ﴿٨٩﴾
وَمَن جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾

87- Sur'a üflediği gün, Allah'ın dilediklerî dışında kalan, göklerdeki ve yeryüzündeki herkes dehşete kapılır. Herkes boyun eğerek O'nun huzuruna gelir.

88- Sen dağları görünce onların yerlerinden hiç kımıldamadıkları sanırsın. Oysa onlar bulutlar gibi hareket ederler. Bu her şeyi özenerek yaratan Allah'ın ustalığıdır. Hiç kuşkusuz O, yaptığınız her şeyden haberdardır.

89- Kimler iyilikle gelirse karşılığında daha iyisini alırlar. Böyleleri o gün hiç korkuya kapılmazlar, gönülleri rahat olur.

90- Kimler kötülükle gelirse yüzükoyun cehenneme atılırlar. Kendilerine "Bu sadece vaktiyle işlediklerinîz kötülüklerin cezası değil midir" denir.

Sur, içine üfürülen borudur. Bu boru, Allah'ın güven ve huzur içinde kalmalarını dilediği kimselerin dışında yerde ve göklerde bulunan herkesi kuşatan korku borusudur. Güven içinde olan bu kimselerin şehitler olduğu söylenmiştir. Bu üfürüş ile göklerde ve yerde canlı olan her şey bayılır düşer. Allah'ın dilediklerî hariç.

Bundan sonra diriliş borusu çalınır. Ondan sonra da Toplanma borusu. Son borunun çalınması ile herkes toplanır "**Herkes boyun eğerek O'nun huzuruna gelir.**" Boyun eğmiş, teslim olmuş halde.

Bu korku ile birlikte bütün bir evrenin düzenini altüst eden kapsamlı evrensel bir inkılâb da yer alıyor. Bu inkılâb onun akışını sekteye uğratıyor. İşte bu akışın sekteye uğramasının bir görüntüsü de sağlam-yüksek dağların yürütülmesi, bulut gibi hafif, çabuk bir biçimde dağılıp gitmelerdir. Dağların bu şekildeki sahnesi korkunun çağrıştırdığı olgularla bütünleşiyor. Korku bu ortamda önplana çıkıyor. Sanki burada dağlar da diğer korkuya kapılanlar gibi korkmuş, ürperenlerle birlikte ürpermişlerdir. Şaşkınlaşmış, apışıp kalmış varlıkların içinde onlar da apışıp kalmış kararsız ve belirsiz bir yöne doğru yol almaya başlamışlardır!

"Bu her şeyi özenerek yaratan Allah'ın ustalığıdır."

Ne yücedir O! Bu varlık aleminde sanatının eşsizliği, sağlamlığı her şeyde ortaya çıkar. Onda bir açıklık, bir çelişki, bir gedik, bir eksiklik, bir unutma ve bir tutarsızlık bulmak mümkün değil! Düşünebilen insan herbiri birer mucize olan O'nun bütün sanat eserleri üzerinde düşünür buna rağmen plan ve hesap dışı bırakılan tek bir boşluğa rastlayamaz. Büyük-küçük değerli-değersiz her sanatında bu özellik vardır. Her şey kendisini izleyen ve inceleyenlerin başlarını döndüren bir plan ve program içinde işlemektedir.[31] **"Hiç kuşkusuz O, yaptığınız her şeyden haberdardır."** Bu yaptıklarınızdan, hesaba çekileceğiniz gündür. Her şeyi en sağlam biçimde yaratan onu belirlemiştir. Onun için ne bir an ileri ne de geri alınabilen bir zaman belirlemiştir. Yaratma yasasını bu şekilde eşsiz bir hikmet ve planlama ile gerçekleştirmiştir. Böylece birbirine bağlı bir birini tamamlayan her iki hayatta eylem ile karşılığı arasında bir uyum sağlamıştır. **"Bu her şeyi özenerek yaratan Allah'ın ustalığıdır. Hiç kuşkusuz O, yaptığınız her şeyden haberdardır."**

Bu korkunç ve dehşet verici günde bu korkunun dışında huzur içinde olmak, dünya hayatında iyilik yapanların mükafatı olacaktır. Onlar bunun da ötesinde sevaba kavuşacaklardır. Bu onların iyiliklerinden daha fazla ve daha bereketlidir.

"Kimler iyilikle gelirse karşılığında daha iyisini alırlar Böyleleri o gün hiç korkuya kapılmazlar, gönülleri rahat olur."

Bu korkudan yana güven içinde olmak bile başlıbaşına bir mükafattır. Bundan ötesi ise, Allah'ın lütfu ve bağışıdır. Onlar dünyada Allah'dan korkmuşlardı. Dolayısı ile hem dünyada hem de ahirette korku içinde bırakılmamış olmaktadırlar. Tam tersine, yerde ve göklerde kim varsa hepsinin korkuya kapıldığı günde yalnız Allah'ın koruduğu kimselerin güven içinde kaldığıdır.

"Kimler kötülükle gelirse yüzükoyun cehenneme atılırlar"

Bu korkunç bir sahnedir. Onlar yüzleri üzerine ateşe atılıyorlar. Sıkıştırılmaları ve azarlanmaları gittikçe artıyor.

"Bu sadece vaktiyle işledikleriniz kötülüklerin cezası değil midir."

Onlar doğru yoldan sapmış ve ona karşı yüzlerini ekşitmişlerdir. Onlar yüzlerini böyle ekşittikleri için ateşe atılarak cezalarını bulacaklardır. Çünkü olar dah önce gece-gündüzün açıklığı gibi apaçık gerçeği gördükleri halde yüz çevirmişlerdi.

31) 19. cüz'deki "Her şeyi yarattı. Ve onu bir plana göre düzenledi." (Furkan Suresi 2) ayetine bakabilirsiniz.

DAVETİN ÖZÜ

Neticede son dokunuşlara yer veriliyor. Burada Hz. peygamber çağrısını yaptığı davasını ve yolunu özetliyor. Davasını bu kadar açıkladıktan sonra kendileri için uygun gördükleri akibetlerle onları başbaşa bırakıyor. Başladığı gibi yine Allah'a hamdederek noktalıyor. Onları Allah'a havale ediyor. Ayetlerini onlara göstermesini kendisine bırakıyor. Yaptıklarından onları hesaba çekecek olanında yine O olduğunu hatırlatıyor:

إِنَّمَآ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ ٱلْبَلْدَةِ
ٱلَّذِى حَرَّمَهَا وَلَهُۥ كُلُّ شَىْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾
وَأَنْ أَتْلُوَا۟ ٱلْقُرْءَانَ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن
ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُنذِرِينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ
ءَايَٰتِهِۦ فَتَعْرِفُونَهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

91- Ey Muhammed de ki; "Bana sırf bu şehrin Rabb'ine kulluk etmem emredildi. O bu şehri dokunulmaz kıldı. Her şey O'nundur. Bana O'nun buyruğuna boyun eğenlerin ilki olmam emredildi."
92- "Bana bir de Kur'an okumam emridildi. Kim doğru yola gelirse kendi iyiliği için doğru yola gelmiş olur. Kim eğri yola saparsa de ki; ben sadece bir uyarıcıyım."
93- "De ki; Hamd Allah'a mahsustur. O ilerde size ayetlerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız." Rabb'in onların yaptıkları işlerden kesinlikle habersiz değildir.

Araplar'ın müşrikleri de Mekke'nin kutsal bir şehir olduğuna, Ka'be'nin Kutsal bir ev olduğuna inanıyorlardı. Zaten onlar Araplar'a karşı üstünlüklerini Ka'benin kutsallığından alıyorlardı. Buna rağmen bu evi kutsal kılan ve bütün bir hayatlarını bunun üzerine kuran Allah'ın birliğini kabul etmiyorlardı. Hz. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- inanç sisteminin temellerini sağlamlaştırılması gerektiği gibi sağlamlaştırıyor. Bu şehri kutsal kılan Allah'a kulluk yapmakla görevli olduğunu açıklıyor. Ona asla ortak koşamayacağını belirtiyor. İslam Düşüncesindeki Tek İlahlık Gerçeği'ni bütünü ile ortaya koyuyor. Bu Şehrin Rabb'i evrende yer alan her şeyin Rabb'idir **"Her şey O'nundur"** Yine açıkça müslümanlardan olmakla emredildiğini ilan ediyor. Öyle müslümanlar ki, onların her şeyi Allah'ındır. Başkasının onlarda bir payı ortaklığı yoktur. Bu zaman içinde uzayıp gelen muvahhidlerin, teslim olmuşların kervanıdır.

İşte Hz. Peygamberin mesajının özü budur. Bu mesaj vasıtası ile, Kur'an'ın okunmasıdır.

"Bana bir de Kur'an okumam emredildi.

Kur'an bu davanın hem kitabı, hem ana yasası ve hem de vasıtasıdır. Peygamber bu silahla kafirlere karşı mücadele etmekle görevlendirilmiştir. Ruhlara ve akıllara mücadelede o tek başına yeterlidir. Onda insanın iç alemini bütünü ile kuşatıcı, duyguların tüm kapılarını zorlayıcı, katı kalbleri sarsıcı, artık rahat

edemeyecek biçimde yerinden oynatıcı bir özellik vardır. Bunun ötesinde savaşın farz kılınışı ise mü'minleri belalardan, sıkıntılardan korumak ve bu Kur'an ile özgür bir ortamda çağrının yapılmasını garantiye almak içindir. Otoritenin gücü ise Allah'ın yasalarını uygulamak içindir. Çağrıya gelince Kur'an onu yeter:

"Bana bir de Kur'an okumam emredildi."

"Kim doğru yola gelirse kendi iyiliği için doğru yola gelmiş olur. Kim eğri yola saparsa de ki; Ben sadece bir uyarıcıyım."

İşte burada Allah'ın terazisinde sapıklık ve doğru yol ile ilgili konularda bireysel sorumluluk esastır. Bu bireysel sorumlulukta insanın onuru ve şerefi de ortaya çıkmaktadır. Zaten islam bunu garantiye almaktadır. İnsanları hayvan sürüleri gibi imana sürüklemez. Sadece onlara Kur'an okur. Sonra onları kendi hallerine bırakır. Kur'anın onların iç alemlerindeki görevlerini yapmasını bekler. Kur'an kendine has, derin nüfuz sahibi metoduna uygun biçimde onlara yönelir. Fıtrata, Kur'an'ın metoduna uygun düşen değişmez yasalarına uygun biçimde ve derinlerine inerek hitab eder.

De ki; "Hamd Allah'a mahsustur."

Bu kendisinden söz edeceği Allah'ın eylemine bir giriştir.

"O ilerde size ayetlerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız."

Yüce Allah gerçekten doğru söylüyor. Yüce Allah her gün kendi kullarına onların iç alemlerine ve dış alemlerine yerleştirdiği ayetlerinden bazılarını gösteriyor. Sırlarla dolup taşan bu evrenin sırlarından bazılarını onlara açıp gösteriyor.

"Rabb'in onların yaptıkları işlerden kesinlikle habersiz değildir."

İşte bu şekilde surenin sonunda onlara sanki dokuşta bulunuyor. Hem de bu kapalı, güzel, ürpertici ifade ile... Sonra onları kendi hallerine bırakıyor. Dilediklerini yapsınlar diye. Her şeye rağmen onların iç alemlerinde bu derin, etkili dokunuşun izleri silinmez.

"Rabb'in onların yaptıkları işlerden kesinlikle habersiz değildir."

NEML SURESİNİN SONU

Kasas Suresi
28

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 88

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure Mekke'de inmiştir. Mekke'de müslümanların ezilen, baskı gören bir azınlık durumunda olduğu, müşriklerinse güç, üstünlük, iktidar ve egemenlik sahibi oldukları bir sırada inmiştir. Güçlerin ve değerlerin gerçek mahiyetlerini ortaya koyan, ölçüleri yerleştirmek için inmiştir. Varlık aleminde her şeyi yönlendiren tek bir gücün olduğunu, onun da yüce Allah'ın gücü olduğunu; evrende tek bir değerin bulunduğunu, onun da iman değeri olduğunu bildirmek için inmiştir. Allah'ın gücü kimden yana olursa, her türlü maddi güçten yoksun olsa da onun hiçbir şeyden korkmayacağı, yine Allah'ın gücü kimin aleyhinde olsa, tüm maddi güçler ona destek olsa da onun huzur ve güven bulamayacağı, iman değerine sahip olanın her türlü iyiliğe sahip olacağı, bu değeri kaybedeninse hiçbir şeyden fayda göremeyeceği gerçeğini vurgulamak için inmiştir.

Bu yüzden surenin iskeletini, surenin başında yer alan Musa ve Firavun hikâyesi ile surenin sonunda yer alan Karun ve kavmi -Musa'nın kavmi- hikâyesi oluşturuyor. Birinci hikâye, sürekli hazırlıkta bulunan, her türlü tehlikeye karşı tetikte bekleyen azgın diktatör Firavun'un şahsında somutlaşan egemenlik ve iktidar gücünü, onun karşısında da hiçbir gücü, kuvveti, sığınağı, korunağı bulunmayan kundaktaki Musa'yı sunuyor. Firavun yeryüzünde üstünlük taslıyor, insanları gruplara bölüyordu. İsrailoğulları'ndan çekiniyordu. Çünkü Firavun, egemenliğin elinden gitmesinden korktuğu için İsrailloğulları'ndan çekiniyordu. Bu yüzden onları baskı altında tutuyor. Boğazlarına sarılıyordu. Ne var ki, Firavun'un gücü, zorbalığı, önlemleri ve dikkatliliği kendisine bir fayda sağlamamıştı. Fayda sağlaması bir yana her türlü maddi güçten ve plandan yoksun küçücük bir çocuk olan Musa ile başa çıkmasına bile yetmemişti. Ama Musa tek ve gerçek gücün himayesindeydi. Koruyucu gözler onu gözetliyordu, kötülükleri ondan uzaklaştırıyordu. Onu kem gözlerden saklıyordu. Yüce Allah Firavun ve ordusu olup peşine düşmüşken, Musa'yı alıp Firavun'un kucağına atıyor, bizzat onun tarafından himaye edilmesini sağlıyordu. Hatta Firavun'un karısı-

nın küçücük Musa'ya şefkatle, sevgiyle eğilmesini sağlayıp Firavun'un onun karşısında eli kolu bağlı durup ona zarar vermemesini, daha doğrusu korktuğu, sakındığı şeyi kendi eliyle hazırlamasını sağlıyordu.

İkinci hikâye, malın değerini, onunla birlikte bilginin değerinin ne olduğunu gözler önüne seriyor. Karun'un gösterişli biçimde kavminin karşısına çıktığını, kavmininse kendisine anahtarları güçlü kuvvetli bir grup erkek tarafından taşınan çok miktarda mal verildiğini bildiklerine, buna rağmen bu malı önemsemediklerini dikkatlere sunuyor. Yine Karun'un bir üstünlük aracı olarak algıladığı ve onun sayesinde bu malı elde ettiğini sandığı bilgiyi anlatıyor. Ne var ki, Karun'un kavmi arasında kendilerine gerçek bilgi verilenler onun hazinelerine ve gösterişli hayatına aldırmıyorlar. Tam tersine Allah'ın katındaki sevabı istiyorlar. Çünkü Allah'ın kendilerine bahşedeceği sevabın daha iyi ve daha kalıcı olduğunu biliyorlar. Sonra Allah'ın eli işe karışıyor, Karun'u ve sarayını yerin dibine batırıyor. Bunun karşısında malı da bilgisi de kendisine bir yarar sağlamıyor. Evet Allah'ın eli Firavun'un işine karışıp onu ve ordularını denizde boğduğu gibi Karun'un olayına da doğrudan doğruya ve açıkça müdahale ediyor.

Firavun, İsrailloğulları'nı zulüm ve baskı altında tutmuş, eğemenlik ve iktidarın sağladığı caydırıcı güçle büyüklük taslamıştı. Karun da onlara zulüm ve haksızlık etmiş, bilgi ve malın kendisine sağladığı ezici güçle büyüklük taslamıştı. Akibetleri de aynı olmuştu. Bu, sarayı ile birlikte yerin dibine geçirilmiş, öteki de orduları ile birlikte denizde boğulmuştu. Ortada onların tutumuna karşı koyan maddi bir kuvvet de yoktu. Sadece Kudret eli olaya açıkca müdahale etmiş, insanlar zorbalık ve bozgunculuğa dur diyemedikleri zaman zorbalık ve bozgunculuğa bir sınır koymuştu.

Bu ve ötekisi gösteriyor ki, kötülük azıttığı, bozgunculuk her tarafı sardığı, öte yandan iyilik çaresiz ve doğruluk hiçbir şey yapamaz halde bitkin düştüğü zaman, egemenlerin elindeki ezici gücün ve zenginlerin ekonomik güçlerinin baskısından korkulduğu zaman kudret eli, kötülük ve bozgunculuğa bir sınır koymak için herhangi bir yaratığı perde etmeden, yeryüzü güçlerinden bir sebebe başvurmadan açıkça ve doğrudan doğruya işe müdahale eder. [1]

Surenin akışı bu iki hikâye arasında müşrikleri birkaç gezintiye çıkıyor. Bu gezintilerde -Kasas suresinde yer alan- kıssaların işaret ettikleri gerçekleri onlara gösteriyor. Bir keresinde, evrensel sahnelere serpiştirilmiş Allah'ın ayetlerini gözlerinin önüne seriyor. Bir diğer seferde, geçmiş milletlerden geride de bu âyet-

1) 7. ciltte Taha suresinin tefsirinde şöyle demiştim: "İsrailoğulları oğullarını öldüren, kadınlarını sağ bırakan Firavun'a ağır bir fatura ödedikleri sıralarda kudret eli savaşı yönlendirmek üzere müdahale etmemişti. Çünkü İsrailoğulları sadece korktukları, aşağılandıkları ve boyun eğdikleri için bu faturayı ödüyorlardı. Ama Musa'ya inananların kalplerinde iman yeredip baskılara, eziyetlere katlanmaya hazır hale gelince, bu mü'minler tereddüt etmeden, çekinmeden, baskı ve işkencelerden korkmadan iman gerçeğini Firavun'un yüzüne haykırıp başkaldırınca... Durum bu noktaya gelince, kudret eli savaşı yönlendirmek ve bundan önce ruhlarda ve kalplerde gerçekleşen zaferi pratikte de ilan etmek üzere olaya müdahale etmiştir." (C.7., Sh. 228-229)

Bu surede yeralan bu hikâyenin akışının tanıklığı ile burada söylediklerimizin Taha suresinde söylediklerimizde yalnızca ifadede bir değişiklik yapmak suretiyle de olsa daha doğru olduğunu görüyoruz... Çünkü kudret eli daha işin başından itibaren savaşı yönlendirmek üzere olaya müdahale etmişti. Fakat nihai zafer, peygamber olarak gönderildikten sonra Musa'ya inananların kalplerinde iman gerçeğinin yeredip pratikte kendini göstermesinden ve bu mü'minlerin hak mesajı, zorba, despot ve azgın tağutların yüzüne karşı haykırmalarından sonra gerçekleşmiştir.

leri kıyamet sahnelerinde sunuyor. Bu ayetlerin tümü hikâyelerden çıkan ibret derslerini pekiştiriyor, onlarla uyum içinde surenin akışına karışıyorlar. İnsanlık Tarihi boyunca şaşmadan, değişikliğe uğramadan yürürlükte olan Allah'ın yasasını doğruluyorlar. Nitekim müşrikler peygamber efendimize -salât ve selâm üzerine olsun- "Biz seninle beraber doğru yola gelirsek yurdumuzdan atılırız."[2] demişlerdi. Şayet eski statülerini bırakacak olurlarsa insanların kendilerini yurtlarından atmalarından korktuklarını belirterek doğru yola girmeyişlerine bahane bulmaya çalışıyorlardı. Çünkü insanlar bu statüleri sayesinde kendilerine boyun eğiyorlardı, bu dokunulmaz eve (kabe'ye) saygı gösteriyor, ona hizmet edenler olarak kureyşlilere itaat ediyorlardı.

İşte yüce Allah, bu surede onlara Hz. Musa -selâm üzerine olsun- ile Firavun hikâyesini anlatarak güvenliğin ve korkunun nerede olduğunu gösteriyor; insanların bildiği tüm maddi güvenlik nedenleri yok olsa da güvenli ortamın yüce Allah'ın yanında olduğunu öğretiyor. Yine insanların bildiği tüm maddi güvenlik önlemleri ve nedenleri hazırlanmış olsa da Allah'ın yanından, himayesinden uzak olmanın korku getireceğini bildiriyor. Ayrıca onları Karun kıssasını da anlatarak bu gerçeği diğer bir açıdan vurguluyor, pekiştiriyor.

Yukarıda değinilen bu tesbitlerin üzerine de şu değerlendirme yapılıyor: **"Onları katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği kutlu bir yere yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bilmezler."**[3] Bu açıklama ile onlara, kendilerini korkudan emin kılanın, bu dokunulmaz evi güvenli hale getirenin, içinde yaşadıkları bu güvenlik ortamı kalıcı ya da kısa süreli yapacak olanın yüce Allah olduğunu hatırlatıyor. Ardı sıra ayetin akışı onları nimetten dolayı şımarmanın, nimete karşılık şükretmemenin akibetinden korkutuyor: **"Biz refah içinde şımarmış nice şehirleri helak ettik. İşte yerleri! Kendilerinden sonra pek az kimseler oturabilmiştir. Onlara biz varis olmuşuzdur."** [4] Ayetlerin akışı, bu arada mazeret ileri sürmeleri için aralarından bir peygamber gönderildikten sonra takınacakları tavırların, sergileyecekleri davranışların sonucundan onları korkutuyor. Çünkü Allah'ın kanunu bundan önce, uyarıcı geldikten sonra Allah'ın ayetlerini yalanlayanların yok edilmesi şeklinde gerçekleşmişti: **"Rabb'in memleketlerin ana merkezlerinin halkına ayetlerimizi okuyacak bir elçi göndermedikçe ülkeleri helak edici değildir. Zaten biz halkı zalim olan memleketleri helak etmişizdir."** [5] Sonra onlara kıyamet günündeki durumlarına gözler önüne seren bir sahne sunuyor; kendileri hesaba çekilirken, Allah'ın ortakları olduklarını sandıkları düzmece tanrıların ortalıkta gözükmeyişleri, bir tablo halinde gösteriyor. Dünya azabından sakındırdıktan ve korkulu ortamın nerede, güvenli ortamın nerede olduğunu bildirdikten sonra, onlara ahiret azabını gösteriyor.

Sure, yüce Allah'ın kerim peygamberine yönelik bir vadi ile son buluyor. Mekke'den çıkarılarak, müşrikler tarafından uzaklaştırılacak olan peygamberine, kendisine yükümlülüklerini yerine getirmek üzere bu Kur'an'ı indiren yüce Allah'ın onu mutlaka memleketine geri getireceğine, şirke ve müşriklere karşı ona yardım edeceğine yönelik vadini dile getiriyor. Nitekim yüce Allah ona peygamberlik nimetini bahşetmişti, oysa o peygamberlik beklentisi içinde değildi. Ve ilerde kendisine zafer bahşedecektir. Müşriklerin kendisini çıkardıkları mem-

2) Kasas Suresi, 57 2) Kasas Suresi, 58 3) Kasas Suresi, 57 4) Kasas Suresi, 58
5) Kasas Suresi, 59

leketine geri döndürecektir. Güven içinde, muzaffer olarak, yüce Allah'ın desteği ile geri dönecektir. Zaten surede yer alan kıssalar da bu mesajı içeriyorlar, bu anlamı pekiştiriyorlar. Nitekim Hz. Musa -selam üzerine olsun- korku içinde ve kovularak çıkarıldığı Mısır'a geri dönmüştü. Geri dönmüş ve kendisiyle birlikte İsrailoğulları'nı da buradan çıkarıp kurtarmıştı. Firavun ve orduları da Musa ve kurtulmuş kavminin eliyle yokedilmişlerdi.

Yüce Allah'ın Peygamber efendimize yönelik bu vaadi ve bununla birlikte Kasas suresi son bir mesajla noktalanıyor: **Allah ile beraber başka bir ilaha yalvarma. O'ndan başka ilah yoktur. O'ndan başka her şey yokolacaktır. Hüküm O'nundur ve O'na döndürüleceksiniz.**(6)

Kasas suresinin ana konusu, atmosferi ve çağrıştırdığı genel anlamları bundan ibarettir. Şimdi de surenin dört bölümünü ayrıntılı olarak ele almaya başlıyoruz. Bu bölümleri şöylece sıralamak mümkündür Hz. Musa'nın kıssası... Bu kıssa üzerine yapılan değerlendirme... Karun kıssası... Ve peygamberimize yönelik bu son vaad...

HZ.MUSA'NIN KISSASI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

طسٓمٓ ۝١ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝٢

1- Ta.sin.mim.

2- Bunlar apaçık Kitab'ın ayetleridir.

Sure, apaçık Kitab'ın benzeri harflerden meydana geldiğine dikkat çekmek için bu harflerle başlıyor. Erişilmez bir üstünlüğe sahip olan; fani insanların kullandığı bu harflerden oluşan diğer sözlere oranla yüce bir makamda olan bu Kitab'ın bu tür harflerden meydana geldiğini vurgulamak istiyor:

"Bunlar apaçık Kitab'ın ayetleridir."

Şu halde bu apaçık Kitap, insan işi değildir. İnsanlar böyle bir kitap meydana getirmeye güç yetirilmezler. Bu Kitap yüce Allah'ın kuluna okuduğu vahiydir. O'nun sanatının erişilmezliği bu Kitap'ta hemen göze çarpar. Bu ilahi sanatının damgası büyük-küçük her alandaki ayırıcı ve gerçek özelliği, bu Kitap'ta kendini gösterir:

نَتْلُوا عَلَيْكَ مِن نَّبَإِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ۝٣

3- Ey Muhammed! İnanan bir kavim için. Musa ve Firavun olayının bir kısmını sana dosdoğru anlatacağız.

Şu halde bu Kitap mü'min topluma yöneliktir. Onlara eğitiyor, geliştiriyor, onlar için hareket metodu belirliyor, gidecekleri yolu çiziyor. Bu surede okunan kıssalar işte bu mü'min kitleyi hedef alıyor. Zaten bu kıssalardan ancak onlar yararlanırlar.

Bu kıssaların doğrudan yüce Allah tarafından okunduğunun vurgulanması; mü'minlere özen gösterildiği, onların gözetildiği anlamalarını çağrıştırıyor. Onlara büyük değerlerini, üstün ve yüce derecelerini anlatıyor. Nasıl? Çünkü

6) Kasas Suresi, 88

yüce Allah bu Kitab'ı onlar için, onlar adına; onlarla bu özel ikramı, bu ayrıcalığı hakeden nitelikleri adına paygamberine okuyor.

"İnanan bir kavim için anlatacağız."

Bu girişten sonra, ayetlerin akışı haberi, yani Hz. Musa ve Firavun'la ilgili haberi anlatmaya başlıyor. Musa kıssasını ilk halkasından önce -Doğum halkasından- itibaren ele alarak bu haberi sunuyor. Bu kıssa daha birçok surede anlatılmış olmasına rağmen, kasas süresinin dışında bir yerde bu tür bir girişle başlamıyor. Çünkü Musa kıssasının ilk halkası, Musa'nın içinde doğduğu o zor şartlar, çocukluğunda her türlü kuvvetten ve önlemden yoksun oluşu, yine kavminin güçsüzlüğü ve Firavun'un hegemonyası altında ezilmesi... Evet bütün bunlar surenin varmak istediği ana hedefi oluşturuyorlar. Bu olaylarda kudret eli açıkça ve beşeri bir perdeye gerek duymadan hareket ediyor. İnsanlar bir şey yapamayacak durumda olunca, doğrudan doğruya kudret eli,zulme, azgınlığa ve zorbalığa darbe indiriyor. Güçsüz, kuvvetsiz zayıflara yardım ediyor, işkence gören korumasız, teşkilatsız kimseleri yeryüzüne egemen kılıyor. İşte bu, Mekke'de ezilen müslüman azınlığın vurgulamasının ifade edilmesine ihtiyaç duyduğu zorba ve azgın müşrik çoğunluğunsa bilmek zorunda olduğu bir gerçektir.

Hz. Musa'nın -selâm üzerine olsun- kıssası diğer surelerde genellikle, kendisine peygamberliğin verildiği halkadan başlar, doğum halkasından değil. O halkada ise güçlü kuvvetli iman, azgın zorbalığa karşı çıkıyor, ardından iman galip geliyor, zorbalık ise en sonunda yeniliyor, yerle bir ediliyor. Burada ise amaç, bu anlamı vurgulamak değildir. Asıl amaç, kötülüğün azması, büsbütün iğrençleşmesi durumunda kendi felaketine neden olacağını anlatmaktır. Zorbalık iyice azıttığında, onu insanlardan uzaklaştıracak birine gerek kalmayacağını, böyle bir durumda kudret elinin dolaysız olarak olaya müdahale edeceğini vurgulamaktır. Haksızlığa uğrayan zayıfların elinden tutup onları ve içlerindeki iyilik yanlılarını kurtaracağını, onları eğiteceğini, onları bir ümmet haline getirip yeryüzüne mirasçı yapacağını vurgulamaktır.

Hz. Musa -selâm üzerine olsun- kıssasının bu surede anlatılması ile güdülen amaç budur. Bu yüzden kıssa bu amacı yerine getirecek, onu önplana çıkaracak bir halkadan itibaren sunuluyor. Zaten Kur'an'da kıssa, yeraldığı surenin akışı ile bir ahenk oluşturur. Kıssa ve içinde yeraldığı sure'nin amacı kalplerin ve bu kalpleri onaracak gerçeklerin bina edilmesi doğrultusunda birbirlerini bütünler.

Hz. Musa'nın kıssasının burada sunulan halkaları ise şunlardır: Hz. Musa'nın doğumunu, bu doğumun gerçekleştiği ortamı saran zor koşulları, bununla beraber yüce Allah'ın ona yönelik gözetiminin ve yardımının anlatıldığı halka... Musa'nın gençlik dönemini, yüce Allah'ın ona hikmet ve ilim vermesini, bu dönemde bir kıptiyi öldürmesini, Firavun ve kurmaylarının onu aklamak üzere bir tuzak kurmalarını, Mısır'dan kaçıp Medyen bölgesine gitmesini, orada evlenip yıllarca hizmet etmesinin sunulduğu halka... Peygamberlik görevini yüklenmeye çağırılmasının, sonra Firavun ve kurmaylarının karşısına çıkmasının, onların da Musa ve Harun'u yalanlamalarının anlatıldığı halka... Ayrıca son akibetin -boğulma olayının- kısa ve öz olarak sunuluşu...

Sure'nin akışı kıssanın ilk ve ikinci halkasını uzun ve detaylı sunuyor -bu

iki halka bu surede yer alan kıssanın iki yeni halkasıdır- çünkü kıssanın bu iki halkası kudret elinin açıkça azgın zorbalığın aleyhinde harekete geçişini ortaya koyuyor. Yine bu bölümlerde, Firavun'un gücünün, planlarının ve önlemlerinin kaçınılmaz kader ve işleyen ilahi hüküm karşısındaki çaresizliğini belirginleştiriyor:

Firavun'a, Haman'a ve askerlerine, başlarına gelmesinden korktukları şeyi gösterelim.

Yine, Kur'an'ın kıssaları sunuş yöntemi uyarınca surenin akışı bu kıssayı da sahnelere bölüyor; bu sahneler arasında hayal gücünün dolduracağı sanatsal boşluklar bırakıyor. Hayal gücünün verdiği hareketliliğin ortaya koyduğu sanat zevkine doymakla birlikte okuyucu birbirini izleyen iki sahne arasındaki boşlukta olup biten hiçbir olayı, manzarayı da kaçırmıyor.

Kıssa'nın birinci halkası beş sahne şeklinde gelişiyor. İkinci halka dokuz sahneden, üçüncü halka ise dört sahneden oluşuyor. Birbirini izleyen halkaların ve sahnelerin arasında da bir sahnenin ya da manzaranın üzerine indirilip kaldırılan perdeleri andıran büyük ya da küçük boşluklar bırakılıyor.

FİRAVUN DÖNEMİNDE MISIR

Kıssa başlamadan önce, olayların yaşandığı atmosfer, kıssaların geçtiği ortam canlandırılıyor. Kıssaların anlatılışına neden olan olayların perde arkasındaki amaç vurguluyor... Bu da Kur'an'ın hikâyeleri sunuş tarzlarından biridir... Burada yer alan kıssalar da konuları ve hedefleri bakımından birbirleriyle uyum oluşturuyorlar:

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ
وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ
وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ۝ وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ
اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ۝
وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ۝

4- Firavun ülkesinde ululandı ve zorbalığa kalktı, halkını çeşitli sınıflara böldü. Onlardan bir topluluğu (İsrailoğulları'nı) zayıflatıyor, oğullarını kesiyor, kadınları sağ bırakıyordu. Çünkü o bozguncunun biriydi.
5- Biz istiyorduk ki o yerde zayıflatılanlara lutfedelim, onları önderler yapalım, onları diğerlerinin yerine mirasçı kılalım.
6- Ve onları o ülkede hakim kılalım. Firavun'a Haman'a ve askerlerine; başlarına gelmesinden korktukları şeyi gösterelim.

Olayların geçtiği sahne bu şekilde çiziliyor ve olayları yönlendiren el, onunla birlikte olayların gerçekleştirmeye dönük olduğu amaç bu şekilde ortaya konuluyor. Olayları yönlendiren bu elin açıkça görülmesi, bir perdeye gerek duymadan hareket etmesi, kıssanın gerçekleştirmek istediği asıl ve belirgin hedefin

yanında, gözönünde bulundurulan bir diğer hedeftir. Kıssa'nın bu tarz bir girişle başlaması da bu yüzdendir. Hiç kuşkusuz bu da bu olağanüstü Kitab'ın erişilmez ifade yöntemlerinden biridir.

Bu hikâyede geçen olayların yaşandığı dönemde Mısır'ın başında bulunan Firavun'un kim olduğu kesin olarak bilinmiyor. Zaten tarih belirlemek, Kur'an'daki kıssaların varmak istediği hedefler arasında yer almaz. Ayrıca bu kıssaların verdiği mesajlara bir katkıda bulunmaz. Bu olayın, babasını ve kardeşlerini yanına alan Hz. Yusuf'tan -selâm üzerine olsun- sonra meydana geldiğini bilmemiz yeterlidir. "İsrail" Hz. Yusuf'un babası Yakub'un adıdır. Bunlar da O'nun soyudur. Böylece Mısır'da çoğalmış, büyük bir halk kitlesi haline gelmişlerdi.

İşte bu azgın Firavun yeryüzünde kibirlenmiş, büyüklük taslayıp zorbaca bir düzen kurmuştu. Mısır halkını çeşitli gruplara ayırmış, her bir gruba ayrı bir uygulamada bulunmuştu. Baskının, işkencenin en ağırını da İsrailoğulları'na uygulamıştı. Çünkü onlar Firavun ve kavminin dininden ayrı birtakım bozulmalar ve sapmalar olmuştu, ama temelde tek ilah'a inanıyor, Firavun'un ilahlığını ve bütün Firavunların, putçu inançlarını inkâr ediyorlardı.

Böylece tağut, böyle bir grubun Mısır'daki varlığının tahtı ve saltanatı açısından bir tehlike oluşturduğunu sezmişti. Onları sınırdışı da edemiyordu. Çünkü sayıları yüzbinleri bulan büyük bir kitleydiler. Böyle bir şey yapsa, Firavunlarla sürekli savaş halinde bulunan komşuları ile aleyhinde birleşip saldırıya geçebilirlerdi. Bu yüzden kendisine kulluk etmeyen, tanrılık iddiasını benimsemeyen bu gruptan sezdiği potansiyel tehlikeyi bertaraf etmek ve onları sistematik olarak soykırıma uğratmak için son derece iğrenç, o kadar da korkunç cehennemi bir plan uyguladı. Onları en zor ve en tehlikeli işlerde çalıştırmak, onları aşağılamak, çeşitli işkencelerden geçinmek bu planın bir parçasıydı. Yine nüfusları artmasın diye doğar doğmaz erkek çocuklarını öldürmek, kız çocuklarını erkeksiz bırakmak da uygulanan planın bir parçasıydı. Böylece, çektikleri işkence ve eziyetlerin yanında erkeklerinin azalıp, kadınlarının artmasıyla zayıf düşmelerini, kendisine başkaldıramayacak duruma gelmelirini planlıyordu.

Anlatıldığına göre, Firavun İsrailoğulları'nın hamile kadınlarının doğum yapmalarından önce ebeler gönderir ve doğan çocukları kendisine bildirmelerini isterdi. Amaç, hiçbir suçları bulunmayan çocuklara acımayan, iğrenç ve cehennemi planı uyarınca daha doğar doğmaz erkek çocukları boğazlamaktı.

İşte bu surede anlatıldığı şekliyle, Musa kıssasının doğumla ilgili bölümünün geçtiği ortam bundan ibaretti.

"Firavun ülkesinde ululandı ve zorbalığa kalktı, halkını çeşitli sınıflara böldü. Onlardan bir topluluğu (İsrailoğulları'nı) zayıflatılıyor, oğullarını kesiyor, kadınları sağ bırakıyordu. Çünkü o bozguncunun biriydi."

Ne var ki yüce Allah, Firavun'un istediğinden başka bir şey istiyordu. Zorba tağutun planladığından başka bir şey planlıyordu. Ellerindeki güçleri ve iktidarları, aldıkları güvenlik önlemleri azgın tağutları aldatır. Bu yüzden yüce Allah'ın iradesini ve planını unuturlar. Kendileri için sevdikleri şeyleri, düşmanları için de diledikleri şeyleri yine kendilerinin seçtiklerini sanırlar. Bunu da, onu

da yapabildiklerini zannederler.

Yüce Allah ise, burada o zamanki iradesini, o zamanki planını açıkça duyuruyor; Firavun'a Haman'a ve ordularına meydan okuyarak, aldıkları önlemlerin, hazırladıkları güçlerin, kendilerine hiçbir yarar sağlamayacağını bildiriyor:

Biz istiyorduk ki o yerde zayıflatılanlara lutfedelim, onları önderler yapalım, onları diğerlerin yerine mirasçı kılalım."

"Ve onları o ülkede hakim kılalım. Firavun'a Haman'a ve askerlerine, başlarına gelmesinden korktukları şeyi gösterelim."

Tağutun o iğrenç ve çirkin arzusu doğrultusunda haklarında dilediği gibi hareket ettiği, oğullarını boğazlayıp kadınlarını erkeksiz bıraktığı, işkence ve soykırımın en kötüsünü tattırdığı, buna rağmen onlardan çekindiği, tahtı ve saltanatı açısından onlardan korktuğu, bu yüzden peşlerine gözcüler ve ajanlar taktığı, doğan erkek çocuklarını izlettirip bir kasap gibi kestiği bu ezilmişlere... Evet bu ezilmişlere yüce Allah sınırsız iyilikte bulunmak istiyor. Bereketli topraklara mirasçı yapmak istiyor. (İman edip salih ameller yaparak burayı hakettikleri sürece yüce Allah bu toprakları onlara bahşetmiştir) Onları bu topraklara yerleştirip güçlü, kuvvetli olmalarını, güven içinde temelli kalmalarını istiyor. Firavun'un, Haman'ın ve ordularının korktuklarını ama farkında olmadan kuşatıldıkları felâketi başlarına getirmek istiyor.

Surenin akışı, hikâyeye girmeden önce pratik durumu ve en sonunda planlanan akibeti bu şekilde ilan ediyor. Amaç iki gücü karşı karşıya getirmektir; bir yanda insanların, çok şeyi yapabildiğini düşündükleri Firavun'un şişirilmiş, gözlerde büyütülmüş kof gücü, öte yanda insanları ürküten basit maddi güçlerin karşısında tutunamadığı, savrulup gittiği yüce Allah'ın gerçek ve dehşet verici gücü.

Bu duyuru ile kıssa başlamadan önce kıssanın yaşandığı sahne çiziliyor; böylece kalpler sahnede geçecek olaylara, olayların gelişimine, varacağı sonuca ve daha hikâye anlatılmadan ilan edilen akibete nasıl varılacağına ilgiyle bağlanıyor.

Bu yüzden kıssa canlılık doludur. Ve sanki tarihe gömülmüş bir hikâye değil de ilk defa karşılaşılan bir olay gibi bölüm bölüm sunuluyor. İşte bu Kur'an'ın ifade tarzının genel ayrıcalığıdır.

KISSA BAŞLIYOR

Sonra kıssa başlıyor. Onunla birlikte meydan okumalar ve perdesiz faaliyet gösteren kudret elinin belirginleşmesi başlıyor.

Kuşkusuz Hz. Musa -salât ve selâm üzerine olsun- kıssa başlamadan önce çizilen böylesine zor koşulların egemen olduğu bir ortamda doğmuştu. Doğarken tehlikeler etrafını sarmıştı, ölüm tehlikesi yanıbaşındaydı.

İşte onun şaşkın annesi, onun adına korkuyor, haberin cellatlara ulaşmasından endişeleniyor, çocuğunun boynuna bıçak atılmasından korkuyor. İşte o, küçücük yavrusuyla korkulu ortamın merkezinde yaşıyor, onu korumaktan, saklamaktan aciz. Çocuğun dünyaya geldiğinin duyulmaması için çocuğun fıtri ağlamasını, sesini engellemekten aciz. Onu korumak için bir çözüm, bir çıkar yol düşünmekten aciz bir halde bekliyor. İşte onun annesi, zayıf, çaresiz, güçsüz

ve yapayalnız...

İşte burada kudret eli müdahale ediyor, titriyen, korkan ve huzursuz olan annesinin imdadına yetişiyor, nasıl davranacağına kalbine ilham ediyor, ne yapacağını gösteriyor:

وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّ مُوسَىٰٓ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِى ٱلْيَمِّ وَلَا تَخَافِى
وَلَا تَحْزَنِىٓ ۖ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ۝٧

7- Musa'nın annesine, "Çocuğu emzir. Başına bir şey gelmesinden korkuyorsan bir sandık içinde suya bırak, korkma, üzülme, biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu peygamber yapacağız" diye bildirmiştik.

Aman Allah'ım! Ne müthiş kudret! Ey Musa'nın annesi, onu emzir, Ama o senin kucağındayken, senin gözetimindeyken başına bir şey gelmesinden endişelendiğin zaman, onun ağzında senin memen varken ve o gözlerinin önündeyken onun adına korktuğun zaman, **"Bir sandık içinde "Korkma özülme"** O burada suda öyle bir elin kontrolündedir ki, onun yanında olmanın dışında güvenli bir ortam yoktur. Bu elin yanında, onun gözetiminde olduktan sonra artık hiçbir şeyden korkulmaz. Korkular bu elin kontrolündeki bölgeye yaklaşamaz. Bu el ateşi serin ve yakmaz hale getirir. Denizi bir sığınağa bir yatağa dönüştürür. Ne zorba, azgın Firavun ne de yeryüzünün diğer tağutları bu elin kontrolündeki güvenli, üstün ve saygın koruluğa yaklaşmaya cesaret edebilir.

"Biz onu tekrar sana verecegiz."

Şu halde onun hayatından endişelenmeye, uzaklığından dolayı üzülmeye gerek yok. **"Onu peygamber yapacağız."**İşte yanına ilişkin bir müjde... Ve işte en doğrusunu söyleyen yüce Allah'ın sözü.

Bu, Musa kıssasının ilk sahnesidir. Ne yapacağını, korkudan titreyen, endişeli ve kederli bir annenin hali. Bu arada güven veren, rahatlatan, geleceğe ilişkin bir müjde içeren bir ilham alan bir annenin sahnesi... Bu ilham, (ayetin orjinalinde geçtiği gibi) bu vahiy korkudan titreyen, şaşkın durumda bekleyen bu annenin kalbine bir serinlik ve bir esenlik gibi iniyor. Ayetlerin akışı Musa'nın annesinin bu vahiy, bu ilhamı nasıl algıladığını ve gereğini nasıl yerine getirdiğini belirtmiyor. Sadece bir daha açılmak üzere bu sahnenin perdeleri indiriliyor. Perdeler açılınca kendimizi ikinci sahnenin karşısında buluyoruz.

فَٱلْتَقَطَهُۥٓ ءَالُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ إِنَّ
فِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا۟ خَٰطِـِٔينَ ۝٨

8- Nihayet Firavun ailesi onu buldu ve aldı. Çünkü o, sonunda kendileri için bir düşman ve dert olacaktı. Şüphesiz Firavun, Haman ve askerleri suçlu oldukları için yanılıyorlardı.

Bu mudur güvende olmak? Verilen söz bu muydu? Bu muydu müjde? Zavallı kadıncağız çocuğu adına Firavun ailesinden çekinmiyor muydu? Onlar çocuğunu görecekler diye korkudan titremiyor muydu? Hem zaten çocuğunun Firavun ailesinin eline düşmesinden korkmuyor muydu?

Evet!.. Ama kudret eli meydan okuyor. Açıktan açığa ve dolaysız olarak işe müdahale ediyor. Firavun'a, Haman'a ve her ikisinin ordularına meydan okuyor... Çünkü onlar saltanatları, tahtları ve kişisel egemenlikleri açısından korktukları için Musa'nın kavminden doğan erkek çocukları izliyorlardı. Herhangi bir erkek çocuğu ellerinden kaçıp kurtulmasın diye Musa'nın kavminin üzerine gözcüleri dikmiş, aralarına ajanlarını salmışlardı. İşte kudret eli, aramalarına, yorulmalarına gerek kalmadan bir erkek çocuğunu kucaklarına atıyor. Hem de hangi çocuğu? Hepsinin yokolmasına neden olacak bir çocuğu! İşte kudret eli bu çocuğu her türlü güçten, her türlü plandan yoksun, kendini savunamayacak kadar çaresiz bir durumda onlara teslim ediyor. Azgın, kanlı diktatör Firavun'un onu korumasını sağlıyor. Firavun'un onu, İsrailoğulları'nın evlerinde, doğuran kadınlarının bağrında aramasına gerek kalmıyor artık.

Sonra, işte bu ilahi kudret buradaki amacı meydan okuyan bir tavırla, açıkça duyuruyor:

"Sonunda kendileri için bir düşman ve dert olacaktı."

Onlara meydan okuyan bir düşman olsun; içlerine sıkıntı, endişe salan biri olsun diye.

"Şüphesiz Firavun, Haman ve askerleri suçlu oldukları için yanılıyorlardı."

Peki bu nasıl olacaktı? Musa her türlü güçten, her türlü önlemden yoksun olarak onların ellerindeyken bu hedef nasıl gerçekleşecekti? Bırakalım da ayetlerin akışı cevabı versin:

وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّي وَلَكَ ۖ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ
أَن يَنفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝٩

9- Firavun'un karısı; "İkimizin de gözü aydın! Onu öldürmeyin, belki bize faydası dokunur ya da onu evlat ediniriz" dedi. Onu almakla hata ettiklerini bilmiyorlardı.

Bundan önce Firavun'un sarayının, kendisine karşı onu himaye etmesini sağladığı gibi, kudret eli şimdi de yine Firavun'a karşı karısının kalbini Musa'yı korumaya yöneltiyor. İşte bu ince ve şeffaf sevgi perdesiyle onu korumuştu. Silahla, mevkiyle veya malla değil. Onu kadının kalbindeki duygusallıkla, sevgiyle korumuştu. Bu sevgi aracılığı ile Firavun'un katılığını, sertliğini yumuşatmış, hırsına ve önlem alma eğilimine engel olmuştu. Yüce Allah'ın bu zayıf ve güçsüz çocuğu, sadece bu ince ve şeffaf perdeyle Firavun'a karşı koruması hiç de zor değildi!

"İkimizin de gözü aydın!"

Halbuki kudret eli onu Firavun'u karısı hariç- hepsine düşman olsun, içlerine sıkıntı salsın diye kucaklarına atmıştı: **"Onu öldürmeyin."**

Oysa Firavun'un ve ordularının yerle bir edilmesi onun eliyle gerçekleşecektir.

"Belki bize faydası dokunur ya da onu evlat ediniriz."

Ama ilahi takdir, uzun zamandan beri korktukları felaketi, o çocuğun var-

lığının gerisinde saklıyordu.

"Onu almakla hata ettiklerini bilmiyorlardı."

Kendilerine meydan okuyan, kendilerini alaya alan, dilediğini yapabilen bu gücün farkında değillerdi.

Böylece ikinci sahne sona eriyor ve bir süre için perde iniyor.

CEFAKÂR ANNE

Bu, Musa'nın durumu. Ya üzüntüden ne yapacağını bilmeyen, evlat acısı ile yanan annesi ne durumdadır!

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَٰرِغًا إِن كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِۦ لَوْلَآ أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا
لِتَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِأُخْتِهِۦ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِۦ عَن جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾

10- Musa'nın annesi, gönlü bomboş, sabaha kadar oğlunu düşündü. Eğer biz, vaadimize inananlardan olması için kalbini iyice pekiştirmemiş olsaydık, saraya alınan çocuğun oğlu olduğunu açığa vuracaktı.
11- Annesi Musa'nın ablasına; "Onun izini takip et" dedi. O da kimse farkına varmadan, Musa'yı gözetledi.

Musa'nın annesi gelen mesajı almış ve çocuğunu suya bırakmıştı. Ama şimdi nerdedir? Dalgalar ne yaptı ona acaba? Belki de kendi kendine şöyle sormuştur! Nasıl? Nasıl güvendim de ciğerparemi suya attım? Bundan önce hiçbir annenin yapamadığı şeyi nasıl yapabildim? Nasıl oldu da onun selametini bu korkunç nehirde aradım? Ya şu garip sese nasıl teslim oldum?

Kur'an'ın ifadesi zavallı annenin kalbini son derece canlı bir tabloda tasvir ediyor: **"Gönlü bomboş."** Aklı gitmiş, hiçbir şey düşünemiyor, gözü hiçbir şey görmüyor ve hiçbir şey yapamıyor.

"Saraya alınan çocuğun kendi oğlu olduğunu açığa vuracaktı." Az kalsın yaptığını herkese yayacaktı. Deli gibi bağırıp: "Kaybettim, yavrumu kaybettim. Garip bir sese uyarak çocuğumu suya attım" diyecekti.

"Kalbini iyice pekiştirmemiş olsaydık." Kalbine güven verip tutmasaydık, onu sapmaktan, mahvolmaktan alıkoymasaydık.

"İnananlardan olması için" Allah'ın vaadine inanan, O'nun sınamasına karşı sabreden ve O'nun yol göstericiliğine uyan mü'minlerden olmasını sağlamasaydık.

Buna rağmen Musa'nın annesi, araştırmaktan, bir şeyler yapmaktan geri durmadı.

"Annesi Musa'nın ablasına; 'Onun izini takip et' dedi."

İzini araştır, bir haber getir. Sağ mıdır? Yoksa bir deniz canavarı mı, ya da karanın yırtıcı bir hayvanı mı yedi onu? Yahut nerede durdu, nerede karaya vurdu?..

Musa'nın ablası çekinerek, korkarak izini araştırdı. Yollarda, sokaklarda onunla ilgili bir haber edinmeye çalıştı. Ve birden onu gözeten kudret elinin onu nereye sürüklediğini öğrendi. Onu Firavun'un hizmetçilerinin ellerinde emzirecek birini ararlarken gördü.

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ
عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾

12- Önceden, süt annelerini memesini kabul etmemesini sağladık. Musa'nın ablası; "Sizin için onun bakımını üstlenecek ve ona öğüt verip onu güzelce eğitecek bir aileyi göstereyim mi? dedi"

Hiç kuşkusuz onu gözeten güç, neler olacağını planlamıştı. Onun aracılığı ile Firavun ve ailesine bir plan hazırlamıştır; Onu bulmalarını, onu sevmelerini, onu emzirecek bir süt anne aramalarını sağlamıştır. Öte yandan bu ilahi güç şaşkına dönmeleri için çocuğun hiçbir süt annesinin memesini kabul etmemesini sağlıyor. Kendisine verilmek istenen her memeyi reddediyor. Onlarsa çocuğun ölmesinden ya da zayıf düşmesinden endişeleniyorlar. Nihayet ablası uzaktan görüp tanıyor. Böylece ilahi güç çocuğu süt anne arayan adamların şaşkınlığını Musa'nın ablası için bir fırsat haline getiriyor. Ablası onlara şöyle diyor: **"Sizin için onun bakımını üstlenecek ve ona öğüt verip onu güzelce eğitecek bir aileyi göstereyim mi?"** Musa'nın ablası sözlerini bitirmeden dediklerini yapıyor ve seviniyorlar. Bu arada sevimli yavrucağın kurtulması için doğru söylüyor olmasını diliyorlar.

Böylece dördüncü sahne sona eriyor. Biz de kendimizi Musa kıssasının bu halkasının beşinci ve son sahnesi karşısında buluyoruz. Kaybolan çocuk bağrı yanık anneye dönmüştür. Sağlığı da yerindedir. Güvenilir bir yerde, Firavun'un himayesinde, karısının gözetiminde yaşamaktadır. Üzerinde dolaşan korku bulutları dağılmış, artık güvenilir ve sağlam bir yerdedir. Hiç kuşkusuz kudret eli insanı dehşete düşüren olağanüstü planının ilk aşamasını bu şekilde gerçekleştirmiştir.

فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ
أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

13- Böylece biz onu annesine geri verdik ki gözü aydın olsun, üzülmesin ve Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu bilsin. Fakat çoğu bunu bilmez.

Bundan sonra hikâyenin akışı, Musa'nın doğumu ile onun gençliğini ve olgunluğunu temsil eden aşağıdaki halka arasında geçen uzun senelere ilişkin herhangi bir açıklamada bulunmuyor. Bu yüzden emzirmek üzere annesine geri geldikten sonra neler olduğunu, yine Firavun'un sarayında nasıl eğitildiğini, emzirme döneminden sonra öz annesi ile ne tür bir ilişkisinin olduğunu bilemiyoruz. Ayrıca delikanlılık çağına gelip hikâyenin bu ikinci bölümünde anlatılan olayları yaşayacak kadar büyüdükten sonra sarayın içindeki ve dışındaki yeri neydi, Firavun'a kulluk edenlerin ve kâhinlerinin arasında Allah'ın gözetimi altında, O'nun öngördüğü bir göreve hazırlanıyorken, hangi inanca bağlıydı bilemiyoruz.

Hikâyenin akışı bütün bunlara değinmeden doğrudan doğruya bedensel ve ruhsal olgunluğa eriştiği dönemi yansıtan kıssanın ikinci halkasına başlıyor. Yüce Allah ona eşya ve olayları yerinde ve doğru olarak değerlendirme yeteneğini ve bilgisini vermiştir; onu iyi insanların ödülü ile ödüllendirmiştir.

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾

14- Musa, yiğitlik çağına gelip olgunlaşınca, biz ona hikmet ve ilim verdik. İşte güzel davrananları böyle mükâfatlandırırız.

Ergenlik çağına girmek, bedensel güçlerin son noktaya varmasıdır. Olgunlaşmak ise, organik ve akli gelişmenin tamamlanmasıdır. Bu da genellikle otuz yaş civarında gerçekleşir. Acaba Hz. Musa, bu yaşa kadar, Firavun'un sarayında onun ve karısının bir evlatlığı, üvey evladı oğlu olarak mı yaşamıştır? Yoksa Musa'nınki gibi saf ve seçkin ruhların sıkıldığı, rahat edemediği, böylesine kokuşmuş bir ortamda ruhu sıkılmış, huzursuz olmuş, bu yüzden onlardan ayrılıp sarayı terk mi etmiştir? Özellikle annesinin ona kim olduğunu, hangi kavme mensup olduğunu, dininin ne olduğunu kesinlikle öğretmiş olması gerekir. O da kavminin nasıl iğrenç bir zillete, aşağılık bir zulme, alçakça bir haksızlığa mahkum edildiğini, yine yaygın ve çirkin bir bozgunculuğun her tarafı kapladığını görüyordu.

Bu konuda elimizde bir kanıt yok. Ancak, az sonra göreceğimiz gibi bundan sonraki olayların akışı bu hususla ilgili bazı şeyler ifade etmektedir. Yine ona eşya ve olayları yerinde ve doğru olarak değerlendirme yeteği ve bilgi verilmek üzerine yapılan. **"İşte güzel davrananları böyle mükâfatlandırırız."** şeklinde değerlendirme onun iyi bir insan olduğunu, bu yüzden yüce Allah'ın eşya ve olayları yerinde ve doğru olarak değerlendirme yeteneğini ve bilgiyi bahşederek kendisine iyilikte bulunduğuna işaret etmektedir:

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ
فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِن شِيعَتِهِ وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَغَاثَهُ
الَّذِي مِن شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَزَهُ مُوسَىٰ
فَقَضَىٰ عَلَيْهِ قَالَ هَٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ ۖ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ
﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾

15- Musa, halkının haberi olmadığı bir zamanda şehre girdi. Orada, biri kendi tarafından diğeri düşman tarafından olan iki adamı birbiriyle dövüştüklerini gördü. Kendi tarafından olan, düşman olana karşı Musa'dan yardım istedi. Musa'da onun düşmanına bir yumruk vurdu, ölümüne sebep oldu. Sonrada; "Bu şeytanın işidir; çünkü o apaçık saptıran bir düşmandır" dedi.
16- Musa; "Rabb'im! Ben nefsime zulmettim, beni bağışla" dedi. Allah onu bağışladı. Çünkü O, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.
17- Musa; "Rabb'im! Bana verdiğin nimete andolsun ki, suçlulara asla yardımcı olmayacağım" dedi.

Şehre girdi. Öyle anlaşılıyor ki bu şehir o zamanki başkenttir. Peki nereden gelip girdi bu şehre? Aynı şehirdeki saraydan mı geliyordu? Yoksa sarayı

da başkenti de terketmişti de, sonra da halkının farkında olmadığı bir sırada, örneğin öğle vakti uyukladıkları bir sırada mı gelip şehre girdi.

Artık nasıl olmuşsa şehre girmiştir: **"Orada, biri kendi tarafından, diğeri düşman tarafından olan iki adamı birbiriyle dövüştüklerini gördü. Kendi tarafından olan, düşman olana karşı Musa'dan yardım istedi.**

Bu adamlardan biri kıpti idi. Rivayete göre; bu adam Firavun'un adamlarından biriydi. Bir diğer rivayete göre de, saray aşçısıydı. Öteki de İsrail kökenliydi. Bunlar kavga ediyorlardı. İsrail kökenli olan kıpti asıllı düşmanlarını alt etmek için Musa'dan yardım istedi. Nasıl olur? İsrail kökenli adam Firavun'un adamlarından birine karşı yine Firavun'un üvey oğlundan nasıl olurdu yardım isteyebilir. Eğer Musa hala sarayda bir evlatlık ya da Firavun'un bir adamı olarak yaşıyorsa böyle bir şey olamazdı. Ancak İsrail kökenli olan adamın Musa'nın sarayla bir ilişkisinin kalmadığından, kendisinin İsrail kökenli olduğunu bildiğinden, baskı altında yaşayan kavmine yardım amacı ile kral ve adamlarından intikam aldığından emin olması durumunda böyle bir şey sözkonusu olabilir. Musa'nın -selâm üzerine olsun- durumunda olan birisi için böylesi daha uygundur. Çünkü kötülük ve bozgunculuğun kokuşmuş bataklığında yaşamaya katlanması uzak bir ihtimaldir.

"Musa'da onun düşmanına bir yumruk vurdu, ölümüne sebep oldu.

Ayetin orjinalinde geçen "Vekeze" kelimesi eli yumruk haline getirip vurmaktır. İfaden anlaşıldığına göre bir tek yumrukta Kıpti ölmüştür. Bu olay, Musa'nın gücüne ve gençliğine işarettir. Öte yandan heyecanlı ve öfkeli olduğunu tasvir etmektedir. Bunun yanısıra onun Firavun'a ve onunla ilişkisi bulunan kimselere karşı duyduğu kini de vurgulamaktadır.

Ancak ayetin akışından anlaşıldığına göre, Hz. Musa Kıpti'yi öldürmek niyetinde değildi. Bilerek onu öldürmedi. Bu yüzden cansız bir ceset olarak yere yığılınca derhal geri çekiliyor, yaptığından pişmanlık duyuyor ve olayı şeytana, onun aldatmasına bağlıyor. Çünkü bu olay kızgınlıktan kaynaklanmıştı, kızgınlıksa, şeytan ya da şeytanın bir soluğudur:

"Sonrada 'Bu şeytanın işidir; çünkü o apaçık saptıran bir düşmandır' dedi"

Sonra kızgınlığın neden olduğu olayın dehşeti ile kendisine geliyor ve böyle bir yük altına girmekle kendisine zulmettiğini itiraf ediyor. Affını, bağışlamasını dileyerek Rabb'ine yöneliyor:

"Musa; Rabb'im! Ben nefsime zulmettim, beni bağışla' dedi."

Yüce Allah, onun içten yakarmasına ve duyarlılığına karşılık veriyor, onu bağışlıyor!

"Allah onu bağışladı. Çünkü O çok bağışlayan ve çok esirgeyendir."

Sanki Hz. Musa -selâm üzerine olsun- Rabb'ine yönelişinin sıcaklığı içinde incelmiş kalbi ile, uyanık duygusu ile Rabb'ine kendisini bağışladığını hissediyor. Mü'min kalbin inceliği ve duyarlılığı bu düzeye ulaşınca, Rabb'ine yönelişinin sıcaklığı bu noktayavarınca, dua eder etmez duasının Allah'a ulaştığını hisseder. Hz. Musa da Rabb'inin duasını kabul ettiğini hissedince vicdanını bir titreme alıyor. Bu yüzden kendi kendine bir söz verdiğini görüyoruz. Rabb'inin kendisine bahşettiği nimetlere karşılık bu sözünü tutacağını vadediyor:

"Musa; 'Rabb'im! Bana verdiğin nimete andolsun ki, suçlulara asla yardımcı olmayacağım, dedi"

Bu, suçluların tarafında yer alıp onlara destek ve yardımcı olmamaya ilişkin kesin bir sözdür. Her türlü suçtan ve suçlulardan uzak olmanın ifadesidir. Kızgınlığın, zulüm ve haksızlığın ağır baskısı altında bile mücrimlerden taraf olmayacağının belirtisidir.

Bu sözü, yüce Allah'ın duasını kabul etmek, bundan önce de kendisine güç, kuvvet, hikmet ve ilim vermek suretiyle bahşettiği nimetlerin karşılığı olarak vermektedir.

ZÜLME BAŞKALDIRI

Bu derin titreme ve bundan önceki derin heyecan bize Hz. Musa'nın -selâm üzerine olsun- kişiliğini tasvir etmektedir. Heyecanlı, sıcakkanlı, duygusal ve tepkisel bir kişiliktir bu. İlerde daha bir çok yer de bu kişiliğin belirgin özellikleriyle karşılaşacağız.

Hatta şu anda Hz. Musa kıssasının bu halkasındaki ikinci sahnede bu kişiliğin belirtileriyle karşı karşıya bulunuyoruz!

فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا الَّذِي اسْتَنصَرَهُ
بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسَىٰ إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾ فَلَمَّا
أَنْ أَرَادَ أَن يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا قَالَ يَا مُوسَىٰ أَتُرِيدُ
أَن تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ إِن تُرِيدُ إِلَّا أَن تَكُونَ
جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَن تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾

18- Şehirde korku içinde etrafı gözetleyerek sabahladı. Dün kendisinden yardım isteyen kişi bağırarak yine ondan yardım istiyordu. Musa ona; "Besbelli sen bir azgınsın." dedi.

19- Nihayet Musa ikisininde düşmanı olan adamı yakalamak isteyince; "Ey Musa! Dün bir canı öldürdüğün gibi beni de mi öldürmek istiyorsun? Sen yeryüzünde ıslah edenlerden değilde zorba olmak istiyorsun." dedi.

Birinci kavga Kıptî'nin ölümü ile, Musa'nın yaptığına pişman olup Rabb'ine yönelmesi, O'ndan bağışlanma dilemesi, Rabb'inin de onu bağışlaması, bunun üzerine Musa'nın suçlulara destek olmayacağına ilişkin olarak kendi kendine söz vermesi ile sonuçlanmıştır.

Aradan bir gün geçmiş, Musa yaptığını ortaya çıkmasından korkarak şehirde sabahlamış, ifşa olmanın, eziyet görmenin endişesiyle etrafı gözetliyor... Ayette geçen "gözetleme" kelimesi, etrafına bakıp duran, birilerinden saklanan, her an bir kötülüğe uğrama, beklentisi içinde olan birinin içinde bulunduğu endişeli durumu tasvir ediyor. Aynı şekilde burada ortaya çıkan durumda, heyecanlı kişiliğin özelliklerindendir. Ayetin ifade yöntemi korkunun ve endişenin egemen olduğu durumu bu kelimeyle somutlaştırırken "şehirde" sözüyle de olayı büyütmektedir. Çünkü normalde şehir güven ve huzurun egemen oldu-

ğu bir ortamdır. Şehirde korku içinde etrafı gözetlediğine göre, bu yerde güven içinde barınamayacak kadar büyük bir korku içindedir demektir.

Hz. Musa'nın -selâm üzerine olsun- bu durumu, onun o sırada sarayın adamlarından biri olmadığını gösteriyor. Yoksa zulüm ve azgınlığın hüküm sürdüğü dönemlerde saraya mensup birinin bir kişiyi öldürmesinden daha sıradan, daha önemsiz ne olabilir ki? Şayet hala Firavun'un gönlündeki ve sarayındaki yerini koruyor olsaydı, şehirde korkarak etrafı gözetlemesi bir yana herhangi bir şekilde endişelenmeyecek, korkmayacaktı.

O, bu korku içinde saklanmaya çalışırken birden **"Dün kendisinden yardım isteyen kişi bağırarak yine ondan yardım istiyordu."**

Dün bir Kıptiye karşı kendisinden yardım isteyen İsrail kökenli arkadaşı bugün yine bir başka Kıpti ile kavgaya tutuşmuş ve bağırarak Musa'dan yardım istiyor. Belki de Musa'nın bu ortak düşmanına bir yumruk indirip öldürmesini istiyordu.

Ancak dünkü tablosu, öte yandan duyduğu pişmanlık, sonra Rabb'inden bağışlanma dileyip ona verdiği söz hala Musa'nın aklındaydı. Üstelik her an eziyete uğrama endişesiyle etrafı gözetleyerek saklanmasını da unutmuş değildi. Bu yüzden Hz. Musa kendisine bağırarak yardım isteyen İsrail kökenliye kızıyor ve onu sapık, yoldan çıkmış biri olarak nitelendiriyor:

Musa ona; "Besbelli sen bir azgınsın" dedi.

Bu sonu gelmez kavgalarıyla, İsrailoğulları'nın aleyhine kızgınlığın artmasından başka sonuç vermeyen dalaşmalarıyla yoldan çıkmışın, sapığın tekisin. Çünkü İsrailoğulları bir harekete girişemeyecek kadar zayıf bir durumdadırlar. Bu yüzden hiçbir yararı olmayan, üstelik zarar veren bu tür kavgaların hiçbir değeri yoktur.

Buna rağmen, görülen o ki, Kıptiye karşı duyduğu kinle öfkelenmiş, dünkü adamı öldürdüğü gibi bunu da öldürmek için kızgınlıkla üzerine atılmıştır. Bu kızgınlık, daha önce de işaret ettiğimiz gibi Musa'nın heyecanlı kişiliğinin bir özelliğidir. Öte yandan bu kızgınlık, Musa'nın içinde zulme karşı biriken tepkinin, haksızlığa, azgınlığa karşı içinde beslediği intikam duygusunun, İsrailoğulları'na uygulanan sistematik işkenceden duyduğu sıkıntının insanın kalbinde kin ve öfke çizgilerini koruyan yıllardan beri süregelen azgınlığa, haksızlığa duyduğu nefretin boyutunu da göstermektedir:

"Nihayet Musa ikisininde düşmanı olan adamı yakalamak isteyince; 'Ey Musa! Dün bir canı öldürdüğün gibi beni de mi öldürmek istiyorsun? Sen yeryüzünde islah edenlerden değilde zorba olmak istiyorsun.' dedi"

Zulüm iyice azıtınca, toplum dejenere olunca, ölçüler birbirine karışınca, her yanı koyu bir karanlık kaplayınca temiz bir ruh; rejimleri, kanunları ve gelenekleri şekillendiren zulme katlanamaz, tepki gösterir. Bu tür toplumlarda zulüm genel fıtratı bozar. Öyleki insanlar, zulüm yapıldığını görmelerine rağmen tepki göstermezler. Azgınlığı, saldırganlığı gördükleri halde önüne geçmek gibi bir duygu uyanmaz içlerinde. Hatta genel fıtratın bozulması haksızlığa uğrayanın tepki göstermesini, direnmesini yadırgayacak ve kendini veya başkasını savunmaya kalkışanı, Kıpti'nin Hz. Musa'ya dediği gibi "yeryüzünde zorbalık

yapmaya'' kamu düzenini bozmaya, anarşi çıkarmaya kalkışmakla suçlayacak bir düzeye varır. Bunun nedeni, diktator tağuti rejimin insanları ezmesini görüp ses çıkarmaya, herhangi bir hareketle bulunmamaya alışmalarıdır. Öyle bir an gelir ki onlar, asıl yapılması gerekenin bu olduğunu, bunun bir meziyet olduğunu, bunun edep olduğunu, ahlak ve iyiliğin bu olduğunu düşünürler. Bu yüzden haksızlığa uğrayan birinin kendini savunduğunu, tağutların kurdukları rejimleri korumak amacı ile diktikleri engelleri yıkmaya çalıştığını, bir mazlumun bu tür batıl, saçma ve yapay duvarları yerle bir etmeye giriştiğini gördükleri zaman dehşete kapılarak hemen uzaklaşırlar. Uğradığı haksızlığı bertaraf etmeye çalışan mazlumu kan dökücü ya da zorba olarak nitelendirirler. Hemen o mazlumu kınama bombardımanına tutarlar, cezalandırırlar. Ama azgın ve zalim diktatörü kınadıkları ya da cezalandırdıkları çok az görülmüştür. Zulümden dolayı ayakta kalmayacak duruma gelse bile bir mazlumun ağır bir zulme tepki göstermesini mazur gösterecek bir neden bulamazlar.

Kuşkusuz İsrailoğulları uzun süre zulüm altında kalmışlardı. Bu yüzden Hz. Musa -selâm üzerine olsun- İsrailoğulları'nın uğradığı bu zülme karşı tepki doluydu. Bu nedenle birinci kavgayı gördüğü zaman heyecana kapılmış, ama sonra yaptığına pişman olmuştu. Sonra ikinci kavgayı gördüğünde yine daha pişman olduğu şeyi yapacak kadar öfkelenmişti. Kendisinin ve kavminin olan Kıpti'yi az kalsın yakalayacaktı.

Bu yüzden yüce Allah onu yalnız bırakmıyor. Tam tersine onu gözetliyor, duasını kabul ediyor. Çünkü yüce Allah ruhları herkesten iyi bilir. İnsanın katlanma gücünün de bir sınırı olduğunu bilir. Zulüm iyice azıttığında, insaf kapılarını bütünüyle kapattığında, baskı altında tutulan, işkenceye uğratılan insanın tepki göstereceğini, karşı saldırıya geçeceğini bilir. Bu yüzden, baskı, öfke ve kızgınlığın etkisiyle normal sınırları aşan bu tür fıtri bir hareketi korkunç bir şey olarak gören zulmün etkisiyle fıtratları dejenere olmuş toplumlar gibi Musa'nın bu eylemini korkunç bir hareket olarak nitelendiriyor.

Bu, iki olayı ve onlardan sonraki gelişmeleri aktaran Kur'an'ın ifade tarzının billurlaştırdığı ibret dersidir. Çünkü Kur'an bu davranışı onaylamıyor, ama büyütmüyor da. Olayı nefse zulmetmek olarak nitelendirmesi de belki de Musa'nın soydaşlık taassubunun etkisiyle tepki gösterip heyecanlanmasından kaynaklanıyordur. Çünkü o, Allah'ın gözetimi altında peygamber olmak üzere seçilmiştir. Belki de bu nitelendirmenin nedeni Hz. Musa'nın azgın, zorba rejimin uygulamaları ile, zamansız bir kavgaya girmesi, zalimlerle dalaşmakta acele etmesidir. Çünkü yüce Allah insanların kendisinin öngördüğü metot doğrultusunda yürümek suretiyle kapsamlı kurtuluş elde etmelerini istiyor. Çünkü bireysel ve zamansız dalaşmalar rejimlerin değişmesi açısından bir yarar sağlamazlar. Nitekim yüce Allah Mekke'deki müslümanları zamanı gelmeden müşriklerle kavgalara girmekten alıkoymuştu.

Öyle anlaşılıyor ki, bir önceki öldürme olayının kokusu etrafa yayılmış ve şüpheler de Musa'nın üzerinde yoğunlaşıyormuş. Çünkü bundan önce Firavun ve kurmaylarının azgınlıklarını, zorba yönetimlerini eleştirdiği, karşı çıktığı biliniyormuş. Öteki yandan İsrailoğulları'ndan başkaları da duymuş olabilir.

Biz bunu tercih ediyoruz. Çünkü böylesine zor şartlarda Hz. Musa'nın İs

railoğulları'ndan biriyle kavga eden Firavun'un adamlarından birini öldürmesi, İsrailoğulları'nın içini rahatlatan, göğüslerindeki kini dindiren bir olay olarak kabul edilir. Bu yüzden bu tür olaylar öteden beri dilden dile aktarılır, sevinçle, coşkuyla kulaklara fısıldanır. Böylece oradan oraya yayılır, ifşa olur. Özellikle daha önce Hz. Musa'nın zorba yönetimden nefret ettiği, mazlumlara yardımcı olduğu bilinirse...

Hz. Musa ikinci Kıpti'yi yakalamak isteyince Kıpti ona bu şekilde suçluyor. Çünkü artık işin iç yüzü ortaya çıkmıştır. Kıpti bakıyor ki Musa kendisini yakalamak istiyor, bu yüzden ona şu karşılığı veriyor: **"Ey Musa! Dün bir canı öldürdüğün gibi beni de mi öldürmek istiyorsun?** Adamın sözlerinin devamı ise şöyledir: **"Sen yeryüzünde ıslah edenlerden değil de zorba olmak istiyorsun dedi"** Bu ifadeden anlışılıyor ki, Hz. Musa kendisine hayatta öyle bir yol, öyle bir çizgi tutmuş ki; bununla zulmü, zorbalığı sevmeyen salih ve yapıcı bir insan olarak tanınmıştır. İşte bu Kıpti de ona bunu hatırlatıyor. Tanıdığının tam tersi bir davranış içinde bulunduğunu yüzüne vurarak, iyi nitelikli yapıcı biri değil zorba biri olmakla, insanları uzlaştıracağına öldürmekle, kötülüğü kışkırtmakla suçluyor. Kıpti'nin konuşma tarzı ve sözlerinin içeriği, Hz. Musa'nın o sırada Firavun'un adamlarından biri olmadığını gösteriyor. Yoksa, sözlerinin içeriği böyle de olsa bir Mısırlı Firavun'un adamlarından birine bu tarzda hitap edemezdi.

Bazı müfessirler, bu sözlerin Kıptiye değil, israil kökenliye ait olduğunu söylemişler. Onlara göre, Hz. Musa İsrail kökenliye: **"Besbelli sen bir azgınsın."** deyip ikisinin düşmanı olan Kıptiyi yakalamak üzere öfkeyle ona doğru yönelince, İsrail kökenli olan adam Hz. Musa'nın kendisine kızdığını sanmış, bu yüzden yukarıdaki sözleri sarf ederek sadece kendisinin bildiği bu sırrı açığa vurmuştur. Bu müfessirlerin böyle düşünmelerinin nedeni, Mısırlıların bu sırdan haberdar olmamalarıdır.

Ne var ki, bu sözleri söyleyenin Kıpti olması daha yakın bir ihtimaldir. Nitekim bu sırrın yayılma nedenini de açıklamıştık. Mısırlı konu hakkında oluşan koşulların da yardımı ile feraseti ve sezgisi sayesinde bu sırrın farkına varmıştır.

HZ. MUSA'YA ULAŞAN HABER

Görülen o ki, adamın bir önceki olayı hatırlaması üzerine Hz. Musa daha fazla ileri gitmemiş, adamı bırakmıştır. O da Musa'dan kurtulur kurtulmaz gidip Firavun kavminin ileri gelenlerine aradıkları adamın saldıran Musa olduğunu söylemiştir. Burada geçen sahneden sonra hikâyenin akışında bir boşluk var. Sonra yeni bir sahne sunuluyor. Şehrin uzak bir köşesinden bir adam Musa'nın yanına geliyor. Firavun kavminin ileri gelenlerinin kendisi hakkında yaptıkları toplantıyı ve verilmek istenen cezayı haber vererek onu uyarıyor. Hayatını kurtarması için şehirden kaçmasını tavsiye ediyor.

وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا ٱلْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ ٱلْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ
لِيَقْتُلُوكَ فَٱخْرُجْ إِنِّى لَكَ مِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ۝

20- Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi; "Ey Musa, ileri gelenler seni öldürmek için aralarında görüşüyorlar. Hemen uzaklaş. Doğrusu ben sana öğüt veriyorum" dedi.

Hiç kuşkusuz kudret eli, iradesini yerine getirmek üzere gerektiği anda hemen devreye girer, açıkca olaya müdahale eder.

Firavun'un çevresinden, hükümet üyelerinden ve kendisine yakın olanlardan oluşan bu ileri gelenler bunun Musa'nın işi olduğunu öğrendikleri, Musa'nın gerçekleştirdiği bu eylemdeki tehlike sinyalini algıladıkları kuşkusuzdur. Çünkü bu eylem özü itibariyle bir başkaldırı, bir direniş ve ezilen İsrailoğullarına yardım niteliğindedir. Şu halde bu olay olağanüstü toplanıp bir karara varmayı gerektirecek kadar tehlikeli bir olaydır. Eğer suç, sıradan bir adam öldürme suçu olsaydı Firavun ve öndegelen kurmayları bu kadar ilgilenmezlerdi. Bu sırada kudret eli ileri gelenlerden birini seçiyor. Büyük bir ihtimalle bu adam Firavun ailesine mensup imanını gizleyen bir mü'mindir. Gafir suresinde sözü edilen kişi de budur.[8] Kudret eli "şehrin öbür ucundan" kralın adamları yetişmeden önce koşarak, olayın öneminin bilincinde olarak Musa'ya haber vermesi için onu görevlendiriyor: **"Ey Musa, ileri gelenler seni öldürmek için aralarında görüşüyorlar. Hemen uzaklaş. Doğrusu ben sana öğüt veriyorum."**

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾

21- Musa, korku içinde çevresini gözetliyerek şehirden çıktı. "Rabb'im! Beni şu zalim kavimden kurtar." dedi.

Burada birkez daha Hz. Musa'nın heyecanlı kişiliğinin belirgin özelliğini görüyoruz. Endişeli ve korkuyor. Bu yüzden durmadan etrafına bakınıp duruyor. Bu özelliğin yanısıra doğrudan Allah'dan yardım isteme, O'nun himayesini ve gözetimini bekleme, korkulu ortamdan kaçıp onun korusuna sığınma, güven ve kurtuluşu onun katından umma özelliğini de gözlüyoruz.

"Rabb'im! Beni şu zalim kavimden kurtar."

Sonra ayetlerin akışı onu şehrin dışında izlemeye koyuluyor. Korkuyor, endişeli bakışlarla etrafını gözetliyor. Tek başına, yapayalnızdır. Allah'a güvenmekten, onun yardımını ve yol göstericiliğini istemekten başka hiçbir şeye sahip değildir:

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّيٓ أَن يَهْدِيَنِي سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿٢٢﴾

22- Medyen'e doğru yönelince; "Ümit ederim ki Rabb'im doğru yola iletir." dedi.

Burada, tek başına, yurdundan kovulmuş biri olarak Şam'ın güneyinde ve Hicaz'ın kuzeyinde yer alan Medyen'e doğru çöllerden yol alırken Musa'nın kişiliğini gözlüyoruz. Mesafeler çok uzak, yollar uzadıkça uzuyor. Ne yiyeceği var ne de bu yolculuk için gerekli olan hazırlığı... Şehirden korku içinde ve çevresini gözetleyerek çıkmıştı. Kendisine öğüt veren mü'min adamın uyarısı üzerine endişelenmiş ve oyalanmadan, yanına yol azığı almadan kendisine uçsuz bucaksız çöllerde yol göstericilik yapacak bir kılavuz tutmadan çıkmıştı. Bütün bu olumsuzlukların yanında Rabb'ine yönelmiş, bütünüyle O'na teslim olmuş, O'nun yol göstericiliğini bekleyen nefsini gözlüyoruz: **"Ümit ederim ki Rabb'im beni**

8) Firavun ailesine mensup imanını gizleyen mü'min bir adam şöyle dedi: "Rabb'im Allah'dır dediği için bir adamı öldürecek misiniz?" (Gafir Suresi. 28)

doğru yola iletir."

MEDYENE KAÇIŞ

Bir süre kendisini güvenlik daha doğrusu refah içinde, konforlu ve her türlü nimete boğulmuş bir hayat sürdükten sonra Hz. Musa'yı yeniden korkulu bir atmosferin tam ortasında buluyoruz. Yalnız başına, yeryüzünü tüm maddi güçlerinden yoksun bir durumda buluyoruz. Firavun ve askerleri peşine düşmüş, her yerde onu arıyorlar. Küçükken yapamadıklarını (öldürme olayını) şimdi yapmak için. Ne var ki o zaman Musa'yı gözeten ve koruyan kudret eli şimdi de onu koruyup gözetliyor ve onu kesinlikle düşmanlarına teslim etmiyor. İşte Musa şimdi de uzun bir yola koyulmuş, zorbaların elinin ulaşamayacağı bir bölgeye gidiyor:

وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ
ٱلنَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ ٱمْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ
قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِى حَتَّىٰ يُصْدِرَ ٱلرِّعَآءُ وَأَبُونَا
شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰٓ إِلَى ٱلظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّى لِمَآ أَنزَلْتَ إِلَىَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾

23- Medyen suyuna geldiğinde, kuyunun başında insanların hayvanlarını, suladıklarını gördü. Onlardan başka, hayvanlarını sudan alıkoyan iki kız gördü. Onlara; "Derdiniz nedir?" dedi. Dediler ki; "Çobanlar sulayıp çekilmeden biz onların içine sokulup hayvanlarımızı sulamayız. Babamız çok yaşlıdır, onun için bu işi biz yapıyoruz."
24- Musa onların hayvanlarını suladı, sonra gölgeye çekildi; "Rabb'im, doğrusu bana indireceğin her hayra muhtacım" dedi.

Medyen bölgesindeki bir su kaynağına ulaşması ile birlikte meşakkatli ve uzun yolculuğu sona ermişti. Suyun başına geldiğinde yorgun ve bitkindi. O sırada, Hz. Musa'nınki gibi bozulmamış bir fıtratın, insani özelliklerini yitirmemiş bir nefsin rahatsız olacağı, kaldıramayacağı bir sahne ile karşılaşıyor. Çobanların sulamak üzere hayvanlarını suyun başına sürdüklerini, öte yandan iki kadının da hayvanlarını suyun başına süremediklerini görüyor. Oysa insani özelliklerini yitirmemiş ve fıtratları bozulmamış insanlara yakışan, öncelikle iki kadının hayvanlarına su içirmelerine, sürülerini aradan çıkarmalarına müsaade etmektir. Normal olan erkeklerin onlara yol verip yardımcı olmalarıdır.

Yurdundan kaçan, kovalanan ve uzun yolculuktan yorgun düşmüş olan Musa-selâm üzerine olsun- böylesine anormal ve çirkin bir tablo karşısında yorgunluğunu, yabancılığını bahane ederek oturup dinlenmiyor. Tam tersine kalkıp o iki kadının yanına gidiyor ve bu tuhaf durumlarının nedenini soruyor:

"Onlara, derdiniz nedir? dedi."

"Dediler ki; ;Çobanlar sulayıp çekilmeden biz onların içine sokulup hayvanlarımızı sulamayız. Babamız çok yaşlıdır Onun için bu işi biz yapıyoruz."

Kadının kenara çekilmelerinin, koyunlarını arkada bırakıp suyun başına gitmekten alıkoymalarının nedenini anlattılar. Neden anlaşılmıştır, zayıflık... Onlar kadındırlar, bu çobanlarsa erkek. Babaları da çobanlık yapamayacak bu

adamlarla mücadele edemeyecek kadar yaşlıdır. Bunun üzerine Hz. Musa gayrete geliyor, bozulmamış fıtratı harekete geçiyor. Gerekeni yapmak üzere öne atılıyor. Onurlu ve saygın erkeklerin yapması gerektiği gibi önce iki kadının sürüsüne su içirmek için öne geçiyor. Oysa Hz. Musa bilmediği bir yerde yabancı biridir. Burada bir dayanağı, bir yardımcısı yoktur. Üstelik azıksız, hazırlıksız çıktığı bir uzun yolculuktan geldiği için son derece yorgun ve bitkindir de. Öte yandan yurdundan kovulmuş birisidir, peşinde acımasız düşmanlar var. Ne var ki, bütün bu olumsuzluklar onu insanlığın, mertliğin ve iyiliğin gereklerini yerine getirmekten, tertemiz ruhların yakından tanıdığı tabi hakkı gerçek yerine koymaktan alıkoymuyor.

"Musa onların hayvanlarını suladı."

Bu da yüce Allah'ın gözetimi altında yetişen ruhun soyluluğunu gösteriyor. Aynı zamanda uzun bir yolculuk sonucu oldukça yorgun düşmüş olmasına rağmen onun caydırıcı, heybetli gücüne de işaret etmektedir. Belki de, çobanların içine korku salan güç onun bedensel gücünden çok ruhsal gücü olmuştur. Çünkü insanlar daha çok kalplerin ve ruhların gücünden etkilenirler:

"Sonra gölgeye çekildi." Bu ifade o günlerin kavurucu ve sıcak günler olduğuna, Hz. Musa'nın yolculuğunun bu sıcak ve kavurucu günlerde gerçekleştiğine işaret ediyor.

"Rabb'im, doğrusu bana indireceğin her hayra muhtacım dedi."

Hz. Musa -selâm üzerine olsun- bedeniyle maddi ve esenlik verici gölgeye sığınırken ruhuyla ve kalbiyle de geniş ve engin bir gölgeye, kerim ve iyilik sahibi yüce Allah'ın gölgesine sığınıyor: **"Rabb'im, doğrusu bana indireceğin her hayra muhtacım."** Rabb'im ben gurbetteyim, kimsesizim. Rabb'im ben fakirim. Rabb'im ben yalnızım. Rabb'im ben zayıfım. Rabb'im senin lûtfuna, iyiliğine ve keremine muhtacım.

Biz bu sözler arasında bu kalbin çırpınışını, güvenilir bir koruyuculuğa, sağlam bir dayanağa, esenlik veren engin bir gölgeye sığınışını işitiyoruz. Yakın bir duayı, kalbin tüm duygularını ifade eden bir fısıldamayı, dostça bir yaklaşımı, derin bir bağlılığı duyuyoruz.

"Rabb'im, doğrusu bana indireceğin her hayra muhtacım."

EVLİLİK ÖNCESİ SADE VE SAĞLIKLI TEKLİFLER

Biz Hz. Musa ile -selâm üzerine olsun- birlikte dua sahnesine dalmışken ayetlerin akışı kurtuluş sahnesini göstermede acele ediyor. Bu amaçla duaya verilen cevabın ne kadar çabuk geldiğini vurgulamak için ayette çabukluk ifade eden "fa" bağlacı kullanılıyor. Sanki gök koşuyor ve yalvaran bu yabancı kalbin duasına cevap veriyor.

فَجَآءَتْهُ إِحْدَىٰهُمَا تَمْشِي عَلَى
ٱسْتِحْيَآءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا
فَلَمَّا جَآءَهُۥ وَقَصَّ عَلَيْهِ ٱلْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٥﴾

25- O sırada iki kızdan biri utana utana Musa'nın yanına geldi; "Babam sulama ücretini ödemek için seni çağırıyor" dedi. Musa kızların babalarının yanına gelerek başından geçen olayları anlatınca O; "Korkma, o zalim kavimden kurtuldun" dedi.

Allah'ın kurtarışına bakın... Onun yakınlığını, çağrısını seyredin... Hiç kuşkusuz yaşlı adamın bu daveti; yoksul, muhtaç Musa'nın duasına gökten gelen cevaptır. Yaşlı adamın bu daveti, onun için bir koruma ve onurlandırmadır. Bu davet, iyiliğin ödülüdür. "**İki kızdan biri**"getiriyor bu daveti. Gelirken "**Utana utana geliyordu.**" Temiz, iyi, iffetli ve terbiyeli kızların bir erkekle karşılaştıklarında yaptıkları gibi "**Utana utana geliyordu.**" Ne kırıtma, ne çalım, ne gösteriş ne de baştan çıkarma. Geliyor ve en kısa, en öz sözlerle daveti ulaştırıyor, yol gösteriyor, babasının yanına götürüyor. Bunu Kur'an-ı Kerim şöyle anlatıyor. "**Babam sulama ücretini ödemek için seni çağırıyor.**" Kızın davranışlarındaki utangaçlığın yanısıra sözlerinde de bir açıklık, dikkatlilik ve anlaşılırlık ön plandadır. Sözlerini ağzında gevelemiyor, olduğu gibi ve dolambaçlı hale getirmeden söylüyor. Aynı şekilde bu da özelliğini kaybetmemiş, temiz ve doğru bir fıtratın belirtisidir. Çünkü tertemiz kalmış iffetli kızlar erkeklerle karşılaştıklarında, onlarla konuştuklarında fıtratları gereği utanırlar, ama iffetliklerine ve doğruluklarına olan güvenlerinden dolayı lafı ağızlarında gevelemezler. Karşısındakini tahrik edecek, baştan çıkaracak, heyecanlandıracak şekilde konuşmazlar. Lafı uzatmadan, gerektiği kadar açık konuşurlar.

Ayetlerin akışı bu konuda fazla bir şey söylemeden sahneyi bitiriyor. Genç kızın davet etmesi ve Hz. Musa'nın da davete uyması dışında da izleyiciye düşünecek bir alan bırakmıyor. Ardından Hz. Musa ile yaşlı adamın buluşma sahnesi ile karşı karşıya kalıyoruz. Ancak bu yaşlı adamın ismi belirtilmiyor. Bu yaşlının bildiğimiz Şuayb peygamberin kardeşinin oğlu olduğu, adının da Yesrun olduğu söylenmektedir.[9]

"Musa kızların babalarının yanına gelerek başından geçen olayları anlatınca O; korkma, o zalim kavimden kurtuldun" dedi.

Hiç kuşkusuz Hz. Musa'nın güvenliğe ihtiyacı vardı. Bedeninin yemeye ve içmeye ihtiyacı olduğu gibi. Ne var ki, ruhunun güvenliğe olan ihtiyacı bedeninin yiyeceğe olan ihtiyacından daha fazlaydı. Bu yüzden ayetlerin akışı buluşma sahnesinde bu saygın yaşlının "**Korkma**" sözünü önplana çıkarıyor. Hz. Musa'nın başından geçenleri anlatmasından sonra yaşlı adamın Musa'nın içine duygusunu akıtmak, kendisini emniyette hissetmesini sağlamak için söylediği ilk söz olarak bu kelimeyi ifade ediyor. Sonra açıklamada bulunuyor, güvenlik-

9) Daha önce "Fı Zilâl-il Kur'an"da bu adamın Şuayb peygamber olduğunu söylemiştim. Bir keresinde de bu adamın Şuayb peygamber olabileceği gibi, olmayabileceğini de söylemiştim. Şimdi ise bu adamın Şuayb peygamber olmadığını, Medyen halkından yaşlı bir adam olduğunu tercih ediyorum. Bu görüşü tercih etmemin nedeni, adamın yaşlı oluşudur. Oysa Şuayb peygamber -selâm üzerine olsun- kavminden kendisini yalanlayanların yokedilişlerini görmüştü ve geride sadece kendisine inananlar kalmıştı. Şayet bu adam kavminden geriye kalan mü'minler arasında yaşamakta olan Şuayb peygamber olsaydı, çobanlar, yaşlı peygamberlerinin kızlarından önce hayvanlarını sulamazlardı. Mü'min toplumların davranış şekli bu değildir. İlk kuşaktan beri mü'minler peygamberlerine ve kızlarına böyle davranmazlar.

Bunun yanısıra Kur'an'da kayınpederinin Hz. Musa'ya herhangi bir şey öğrettiğinden de söz edilmiyor. Şayet bu adam Şuayb peygamber olsaydı, on yıl birlikte yaşadığı Musa'yla konuşurken bazı peygamberlik sözlerini mutlaka işitecekti.

te oluşunun nedenini vurguluyor. **"O zalim kavimden kurtuldun"** Çünkü Medyen üzerinde bir etkinlikleri yoktur, yönetimleri altında değil. Bu yüzden Medyendekilere eziyet edemezler, buradakilere zarar veremezler.

Sonra sahnede iffetli ve tertemiz bir kadının sesini işitiyoruz.

قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿٢٦﴾

26- Kızlardan biri; "Babacığım, bunu çoban olarak tut, ücretle tuttuklarının en hayırlısı budur. Çünkü hem güçlü hem de güvenilir."

Hem o hem de kızkardeşi koyunları gütmenin, suyun başında erkeklerle didişmenin ve erkeklerin işini yapan her kadında olduğu gibi bedensel yıpranmanın zorluklarını çekiyorlardı. Bu ağır işlerin altında eziliyor, kardeşi de öyle. Evinde oturan bir kadın olmak istiyordu. İffetli, örtülü, otlakta ve su başlarında yabancı erkeklerle didişmeyen evinin kadını olmak istiyordu. İffetli bir ruh'a, temiz bir kalbe, bozulmamış bir fıtrata sahip bir kadın erkeklerle düşüp kalkmaktan ve bu durumdan kaynaklanan açıklıktan, süslenip püslenmekten hoşlanmaz, tam tersine rahatsız olur.

İşte bu, yurdundan kovulmuş yabancı bir gençtir. Aynı zamanda güçlü ve güvenilir bir kişidir. Yabancı biri olmasına rağmen çobanları korkutan, bu yüzden kendisine yol verip koyunların su içmesini sağlayan gücünü de görmüştü. Halbuki ne kadar güçlü olursa olsun yabancı her zaman zayıftır. Sonra çağırmak üzere yanına giderken konuşması ve bakışlarındaki iffetli tavrından dolayı onun güvenilir biri olduğunu da görmüştü. Bu yüzden kendisini ve kardeşini çalışmaktan, didişmekten, erkeklerle içiçe yaşamaktan kurtarması için babasından Musa'yı ücretle tutmasını istiyor. Hem Musa çalışma için gücü kuvveti yerinde biridir. Namus açısından güvenilir olan birisi diğer konularda da güvenilir birisidir. Kız bu öneride bulunurken kemküm etmiyor, lafı gevelemiyor, kötü zanda bulunulmasından, hakkında dedikodu yapılmasından korkmuyor. Çünkü ruhu temizdir, duyguları paktır onun. Bu yüzden herhangi bir şeyden korkmuyor. Babasına bu öneride bulunurken sözü anlaşılmaz bir şekilde evirip çevirmiyor.

Öte yandan Musa'nın gücünü gösterme bakımından kuyunun ağzını kapattığı söylenen ve yirmi veya kırk yahut daha fazla ya da daha az kişinin zor kaldırabildikleri bir taşı tek başına kaldırmak gibi müfessirlerin anlattıkları rivayetlere de gerek yoktur. Bir kere kuyu kapalı değildi. Sadece çobanlar kuyunun başında hayvanlarını suluyorlardı, O da gelip onları uzaklaştırmış ve iki kadının hayvanlarına su içirmişti.

Aynı şekilde onun namus açısından güvenilir biri olduğunun kanıtı olarak, güya kızı görmemek için "sen arkamdan gel, yolu bana tarif et" dediğini hatta önce kendisinin kızı izlediği ancak rüzgar kızın eteklerini havalandırıp topuklarının görünmesine neden olduğu için bu sözü söylediği şeklindeki rivayetlere de gerek yoktur. Bütün bunlar yersiz zorlamalardır ve söz konusu olmayan bir kuşkuyu ortadan kaldırma amacına yöneliktir. Oysa Hz. Musa -selâm üzerine olsun- bakışlarını haramdan sakınan, temiz duygular besleyen biridir, kız da öyledir. Bir erkekle bir kadının karşılaşması esnasında iffetlilik, hiçbir zorlamaya ve yapmacık bir davranışa gerek duymadan basit ve sade bir harekette kendiliğinden belirir.

Yaşlı adam kızının bu önerisini olumlu karşılıyor. Belki de bu adam kızının ve Musa'nın birbirlerine karşılıklı olarak besledikleri güven duygusunu, karşılıklı duyulan normal fıtri eğilimi, bir yuva kurmaya uygun doğal arzuyu hissetmişti. Güç ve güvenirlilik özellikleri bir erkekte bulundu mu bu bozulmamış, lekelenmemiş ve Allah'ın yarattığı fıtrattan sapmamış genç kız tabiatını kendine çeker. Yaşlı adam, sekiz yıl hizmet etmesi ve koyunlarını gütmesi karşılığında kızlarından birini kendisiyle evlendireceğini Musa'ya söylerken bu iki hedefi birleştirmiş oluyordu. Ayrıca bu hizmet süresini on yıla tamamlarsa kendisinden bir lütuf olacağını yoksa bunu yapmak zorunda olmadığını belirtiyor.

قَالَ إِنِّيٓ أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ٱبْنَتَيَّ هَٰتَيْنِ عَلَىٰٓ أَن تَأْجُرَنِي ثَمَٰنِيَ
حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِندِكَ وَمَآ أُرِيدُ
أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ۝٢٧

27- Kızların babası; "Bana sekiz yıl çalışmana karşılık bu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer bu süreyi on yıla tamamlarsan o senin tarafından bir iyiliktir. Ben sana zahmet vermek istemem. İnşallah, beni iyi kimselerden bulacaksın" dedi.

İşte böyle, adam gayet açık ve sade bir dille hangisi olduğunu belirtmeden kızlarından birini Musa'ya öneriyor. Belki de adam; daha önce de belirttiğimiz gibi delikanlı ile arasında karşılıklı güven ortamı oluşan kızının hangisi olduğunu sezmişti. Adam kızını nikahlamasını istiyor ve bundan utanmıyor. Bir aile kurmayı, bir yuva oluşturmayı öneriyor, bunda da utanılacak bir şey yoktur. Sıkılmaya, çekingen davranmaya, dolaylı sözlerle ima etmeye gerek yoktur. Normal fıtrattan sapan, yapay boş ve anlamsiz geleneklere kul-köle olan toplumlarda görülen zorlamalara, törelere gerek yoktur. Bu tür toplumlarda yaygın bu anlamsız gelenekler babayı ya da kızın velisini, kızını veya kızkardeşini ya da bir yakınını, ahlakını ve dinini beğendiği, evlilik hayatını sağlıklı bir şekilde yürüteceği yeterlilikte olduğunu düşündüğü birine sunmasına engel oluştururlar. Bu toplumlarda erkeğin ya da velisinin yahut vekilinin ilk adımı atması bir zorunluluktur. Aksi taktirde teklifin, kız tarafından gelmesi yakışık almaz. Bu tür sapık toplumların çifte standartlarından biri de şudur: Bu toplumlarda genç erkekler ve kızlar serbestçe buluşur, birbirleriyle konuşur, kaynaşırlar. Nişan ve evlilik niyeti söz konusu olmadan birbirlerinin vücutlarının gizli yönlerini görürler. Ama nişanlanma önerilince ya da evlilikten söz edilince birden herkesi yapmacık bir utanma alır, araya aşılması güç engeller konur. Açıklığa, sadeliğe ve kolaylığa engel olurlar.

Peygamber efendimiz-salât ve selâm üzerine olsun- döneminde babalar kızlarını erkeklere önerirlerdi. Hatta bizzat peygambere-salât ve selâm üzerine olsun-gidip kendileriyle evlenmesini, olmasa uygun gördüğü biriyle evlendirmesini isterlerdi. Bütün bunlar açık bir dille, tertemiz duygularla, güzel bir edeple ifade edilirdi. Hiç kimsenin onuru incinmez, kesinlikle utanç duymazdı. Nitekim Hz. Ömer -Allah ondan razı olsun- kızı Hafsa'yı Hz. Ebubekir'e önermiş ama Hz. Ebubekir ses çıkarmamıştı. Sonra Hz. Osman'a sunmuş o da mazeret belirt-

mişti. Peygamber efendimiz-salât ve selâm üzerine olsun- bunları duyunca "belki de yüce Allah her ikisinden daha iyi birisini ona nasip eder" diyerek Hz. Ömer'in gönlünü hoş etmişti. Daha sonra peygamberimiz Hz. Hafsa ile evlenmişti. Yine bir gün bir kadın peygamberimizden -salât ve selâm üzerine olsun- kendisiyle evlenmesini istemişti. Fakat peygamberimiz mazeret bildirerek kendisiyle evlenemeyeceğini belirtmişti. Bunun üzerine kadın istediği bir kişiyle evlendirmek üzere velayetini -evlendirme yetkisini- ona bırakmıştı. Peygamberimiz de onu Kur'an'dan iki sure ezbere bilmekten başka mal varlığı bulunmayan bir adamla evlendirmişti. Adam kadına bu iki sureyi öğretmiş bu da kadının mehri yerine geçmişti.

İşte İslâm toplumu, aile binasını, organik yapısını, bu derece sade ve aydınlık bir ortamda gerçekleştiriyordu. Herhangi bir zorlamaya, lafı evirip çevirmeye, yapmacık ve eğri büğrü tavırlara yer vermeden...

Hz. Musa'nın yanındaki yaşlı adam da böyle yapmıştı. Musa'ya bu öneride bulunmuş ve kendisine zorluk çıkarmayacağına, ağır işlere koşturup yormayacağına söz vermişti. Allah'ın izniyle davranışları ve sözüne bağlılığı açısından Musa'nın kendisini iyi bir insan olarak bulmasını dilemişti. Bu da yüce Allah'a karşı kendisinden söz ederken insanın takınacağı güzel bir edep tavrıdır. Bu yaşlı adam da kendisini temize çıkarmıyor, kesinlikle iyi bir insan olduğunu söylemiyor. Sadece öyle biri olmayı ümid ediyor, bu işi de yüce Allah'ın iradesine bırakıyor.

Hz. Musa öneriyi kabul ediyor, sözleşmeyi uyguluyor; aynı açıklık ve dikkatlilikle. Ve Allah'ı şahit tutuyor.

قَالَ ذَٰلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ ۖ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ
فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٨﴾

28- Musa; "Bu seninle benim aramda bir sözleşmedir. Hangi süreyi yerine getirirsem bana düşmanlık yoktur. Konuştuklarımıza Allah vekildir." dedi.

Anlaşmaya konu olan meselelerde, anlaşmanın şartlarında kapalılığa, zorlamaya ve utanmaya yer yoktur. Bu yüzden Hz. Musa -selâm üzerine olsun- öneriyi kabul ediyor, yaşlı adamın ileri sürdüğü şartlarda anlaşmaya uyacağını açıkca belirtiyor. Sonra da şu hususu ifade ediyor. **"Hangi süreyi yerine getirirsem bana düşmanlık yoktur."** İster sekiz yıl hizmet ederim, ister on yılı tamamlarım. Ne anlaşmanın gerektirdiği işin yükümlülüklerinden, ne de on yılı tamamlamam hususunda bir zorlamaya uğramayacağım. Çünkü sekiz yıllık hizmetten sonra bu isteğe bağlıdır. **"Konuştuklarımıza Allah vekildir."** Anlaşılan iki taraf arasındaki adaletin vekili ve sahibi O'dur. Hiç kuşkusuz vekil olarak Allah yeterlidir.

Hz. Musa fıtratın doğruluğu, kişiliğinin açıklığı doğrultusunda hareket ederek bu açıklamada bulunuyor. Bununla anlaşmaya taraf olanların dikkat, açıklık ve netlik gibi yükümlülüklerini yerine getiriyor. Bununla beraber o, sürelerin daha uzun olanını tamamlamak niyetindedir. Nitekim öyle de yapmıştı. Rivayete göre peygamberefendimiz-salât ve selâm üzerine olsun- Hz. Musa'nın söz-

leşmedeki en uzun ve en güzel süreyi tamamladığını söylemiştir. [10]

Böylece Musa -selâm üzerine olsun- kayınpederinin evinde kalmaya başlıyor. Artık Firavun'dan, onun tuzağından emindir. Hiç kuşkusuz bütün bunlar, yüce Allah'ın bilgisinin kıssasında öngörülen bir hikmet doğrultusunda olmuştur. Şu halde biz de Hz. Musa'nın kıssasındaki bu halkayı sonuna kadarki gelişmesini burada bırakalım. Çünkü akışı kıssanın bu halkasını buraya kadar getiriyor, gerisine değinmiyor. Burada perdelerini indiriyor.

Hz. Musa'nın -selâm üzerine olsun- hizmet etmek üzere anlaştığı on sene geçip gidiyor. Ama surenin akışı bu arada olup bitenlere değinmiyor. Musa süreyi tamamlayıp ailesiyle birlikte Medyen'den dönmesiyle birlikte kıssanın üçüncü halkası başlıyor. On yıl önce yalnız başına ve yurdundan kovulmuş biri olarak geçtiği yoldan yeniden geçiyor. Ne var ki geriye dönüşün havası ilk yolculuğun havasından farklıdır. Yolda aklına bile getirmediği bir olayla karşılaşmak üzere geri dönüyor. Rabb'i kendisine seslensin, kendisiyle konuşsun, kendisine bir görev yüklesin diye dönüyor. Yüce Allah onu bu görev için korumuş, gözetlemişti. Bunun için eğitmiş, terbiye etmişti. Bu görev sadece Rabb'lerine kulluk yapıp hiç kimseyi ona ortak koşmamaları için, İsrailoğulları'nı serbest bıraksınlar diye. Firavun ve kurmaylarına peygamber olarak gönderilmedir. İsrailoğulları yerleştirilmek üzere kendilerine va'dedilen bölgeye varis olsunlar, ayrıca Musa Firavun'a, Hamana ve her ikisinin ordularına düşman olsun, onlar için sıkıntı kaynağı olsun ve yüce Allah'ın bir hak olarak va'dettiği gibi akibetleri onun eliyle gerçekleşsin diye görevlendirilecektir!..

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِن جَانِبِ
الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي
آتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّا
أَتَاهَا نُودِيَ مِن شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ
مِنَ الشَّجَرَةِ أَن يَا مُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٠﴾ وَأَلْقِ
عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ
يُعَقِّبْ يَا مُوسَىٰ أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ ﴿٣١﴾ اسْلُكْ
يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ وَاضْمُمْ
إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِن رَّبِّكَ
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٢﴾
قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾

(10) Buhari

وَأَخِي هَٰرُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا
يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ
عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ
إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا أَنتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

29- Musa süreyi bitirince ailesi ile beraber yola çıktı. Tur tarafında bir ateş gördü. Ailesine "Siz durun, ben bir ateş gördüm; belki oradan size bir haber yada bir ateş koru getiririmde ısınırsınız." dedi.

30- Oraya gelince, o mubarek yerdeki vadinin sağ kıyısındaki, ağaçtan kendisine şöyle seslenildi; 'Ey Musa, muhakkakki alemlerin Rabb'i olan Allah benim ben!"

31- "Asanı at" Musa attığı kocaman asasının küçük bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. "Ey Musa, dön gel, korkma, sen güvende olanlardansın."

32- Elini koynuna sok, kusursuz olarak bembeyaz çıksın. Korkudan açılan kollarını kendine çek. İşte bunlar, Firavun'a ve onun adamlarına karşı Rabb'inin verdiği iki delildir. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavimdirler" denildi.

33- Musa; "Rabb'im! Ben onlardan bir cana kıydım, beni öldürmelerinden korkuyorum." dedi.

34- Kardeşim Harun'un dili benimkinden daha düzgündür onuda beni destekleyen bir yardımcı olarak benimle gönder, çünkü beni yalanlayacaklarından korkarım." dedi.

35- Allah; "Seni kardeşinle destekleyeceğiz; ikinize bir kudret vereceğiz ki, onlar size el uzatamayacaklar. Ayetlerim sayesinde onlar size erişemeyecekler. İkiniz ve size uyanlar üstün geleceksiniz." dedi.

Kıssanın bu halkasında yer alan bu iki sahneyi sunmadan önce, geçen bu on sene içinde, bu yolda gerçekleşen gidiş ve dönüşte yüce Allah'ın Musa ile ilgili planı karşısında bir süre durmak istiyoruz.

Kudret eli, Musa'nın -selâm üzerine olsun- hayat çizgisini, beşikten hayatının bu aşamasına kadar adım adım belirlemiştir. Kudret eli, Firavun ailesi tarafından bulunsun diye onu suya atıyor. Düşmanın himayesinde yetişsin diye Firavun'un karısının sevgilisini ona yöneltiyor. Sonra içlerinden birini öldürsün diye halkın farkında olmadığı bir sırada şehre girmesini sağlıyor. Ardından kendisini uyarsın ve şehirden çıkması yönünde öğüt versin diye Firavun ailesine mensup mü'min bir adamı yanına gönderiyor. Sonra Mısır'dan Medyen'e doğru azıksız, hazırlıksız, yalnız ve kovulmuş biri olarak çöllerde yol alırken ona eşlik ediyor. Sonra on yıl hizmet etmesi karşılığında ücretle tutsun, ardından dönüp peygamberlik yükümlülüğünü üstlensin diye onu yaşlı adamla karşılaştırıyor...

İşte ilahi seslenişten ve görevlendirmeden önce gözetmeden, yönlendirmeden, eğitmeden ve denemeden ibaret uzun çizgi... Gözetim, sevgi ve nazla büyüme deneyimi. İçe atılan, kinin baskısı ile tepki gösterme deneyimi. Korku, kovalanma ve endişe deneyimi. Gurbet, yalnızlık ve açlık deneyimi! Saray hayatından sonra hizmetkârlık ve koyun çobanlığı deneyimi. Bu büyük deneyimler

esnasında geçirilen küçük çapta değişik denеyimler, karmaşık duygular, düşünceler, depreşmeler, kavramalar ve bilgilenmeler. Bunların yanısıra erginlik çağına alıştıktan sonra yüce Allah'ın kendisine bahşettiği bilgi, eşya ve olayları gereği gibi ve yerinde değerlendirebilme yeteneği.

Hiç kuşkusuz peygamberlik değişik ve ağır yükümlülükleri bulunan büyük ve meşakkatli bir görevdir. Bu yüzden peygamber olacak kişinin, yüce Allah'ın dolaysız bağışlarının, vahyinin, kalbe ve vicdana yönelik ilahi direktiflerine ihtiyacı vardır. Bunula birlikte hayatın pratiğinden edinilen deneyimlerden, kavrayışlardan, bilgilenmelerden ve bizzat tatmalardan oluşan büyük bir birikime gerek duyar.

Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- peygamberliği hariç, Musa'nın peygamberliği, bir insanın yüklendiği en büyük görevdir. Çünkü Hz. Musa -selâm üzerine olsun- kendi zamanının en zorba , en azgın, en despot, en büyük güce sahip en sağlam egemenliği elinde bulunduran, en köklü uygarlığa sahip yeryüzünde büyüklük taslayarak insanları en çok kendisine kul yapan zalim Firavun'a gönderilmiştir.

Hz. Musa, zillet kadehinden içen, gittikçe de bundan zevk almaya başlayan, uzun bir zaman boyunca kendini kaybedip aşağılanmaya razı olan bir kavmi kurtarmaya gönderilmiştir. Zillet, insan fıtratını dejenere eder, çürütür, kokuşturur. İçindeki iyiliği, güzelliği ve uyanıklığı giderir. Kokuşmuşluktan, çirkeften, pislikten ve iğrençlikten tiksinme özelliğini yokeder. Bu yüzden bu tür toplumları içine düştükleri durumdan kurtarmak zor ve meşakkatli bir iştir.

Hz. Musa eski bir inanç sistemine inanan ancak bu inançtan sapan, bu inancın kalplerindeki gerçek görünümü bozulmuş bulunan bir kavme gönderilmiştir. Bunlar yeni inanç sistemini içtenlikle ve zahmetsiz olarak kabul edebilecek işlenmemiş kalpler değildir. Öte yandan eski inançlarına da bağlı değildirler. Bu tür kalpleri yola getirmek çok zor ve yorucu bir uğraştır. Bu kalplerin eğrilikleri, yamuklukları ve sapıklıkları, görevi daha da zorlaştırır, ağırlaştırır.

Kısacası Hz. Musa yeniden bir ümmet kurmak için daha doğrusu temelden bir ümmet oluşturmak için gönderilmiştir. Çünkü İsrailoğulları ilk kez peygamberliğin egemen olduğu kendine özgü bir hayat biçimi olan bağımsız bir halk oluyordu. Ümmet kurma işi ise büyük, ağır ve zor bir iştir.

Belki de Kur'an-ı Kerim'in bu kıssaya bu kadar özen göstermesi bundandır. Çünkü bu kıssa, bir dava temeline dayalı olarak bir ümmet meydana getirmenin; bu işi gerçekleştirirken karşı karşıya kalınan iç ve dış engellerin; bu esnada meydana gelen sapmaların, donuklaşmaların, deneyimlerin ve yıkımların eksiksiz bir örneğidir.

On yıllık süre içinde yaşanan deneyim ise, Hz. Musa'nın yetiştiği saray hayatı ile davet için sarf edilen yoğun ve yorucu çalışmalarla, ağır yükümlülüklerle dolu hayatı birbirinden ayırmak için yeralmaktadır bu kıssada.

Hiç kuşkusuz sarayın kendine özgü bir havası, alışkanlıkları, insan ruhunu etkileyen özel bir atmosferi vardır. Bu ruh ne kadar bilgili, kavrayabilen ve şeffaf olsa da bu ortamdan etkilenir. Peygamberlik görevi ise, zengini-fakiri, varlısıyoksulu, temizi-kirlisi, süslüsü-kabası, güzeli-çirkini, iyisi-kötüsü, güçlüsü-zayıfı,

sabırlısı-telaşlısı ile halk kitlelerini muhatap alır. Fakirlerin kendilerine özgü yeme, içme, giyim, kuşam ve yürüyüş tarzları vardır. Olayları anlama yöntemleri, hayatı düşünme tarzları, konuşma ve davranış biçimleri, duygularını ifade etme yolları kendilerine özgüdür. Bu gelenekler, bolluk içinde büyüyenlerin, saray eğitimi görenlerine özgüdür. Bu gelenekler, bolluk içinde büyüyenlerin, saray eğitimi görenlerin duygularına ağır gelir. Bunlara katlanmaları, eğitmeleri bir yana; görmeye bile tahammül edemezler. Bu yoksulların kalpleri iyilikle bezenmiş, doğruluğu, güzelliği kabullenmeye yatkın da olsa, görünüşleri ve alışkanlıklarının özellikleri saray mensuplarının gönüllerinde yeretmelerine engel olur.

Peygamberliğin meşakkat çekme, soyutlanma ve kimi zaman zorluklarla şiddetle karşılaşma gibi yükümlülükleri vardır. Saray mensuplarının kalpleri ise, alıştıkları konfordan, bolluktan ve zevku sefadan fedakârlık etmeye hazır olsalar bile hayatın realitesinde fiilen yaşadıkları zaman uzun süre sertliğe, yoksunluğa ve meşakkatlere karşı sabredemezler.

Bu yüzden Musa'nın -selâm üzerine olsun- adımlarını yönlendiren Kudret eli onun alıştığı konforlu saray hayatından uzaklaşmasını, çobanlar topluluğuna katılmasını, böylece bir süre, korku, kovulma, meşakkat ve açlık çektikten sonra bir lokma ekmeğin ve başını sokacak bir sağınağın değerini bilen bir çoban olup yüce Allah'ın kendisine bahşettiği nimeti hissetmesini istemiştir. Bunun yanısıra duygularından, yoksulluktan ve yoksullardan tiksinme; onların geleneklerinden, ahlaklarından, kabalıklarından ve basitliklerinden rahatsız olma ruhunu gidermek istemiştir. Onların cahillikleri, fakirlikleri, çirkin görünümleri ve her türlü gelenek ve görenekleri karşısında büyüklük kompleksine kapılma duygusunu içinden söküp atmak istemiştir. Henüz peygamberlik görevini yüklemeden önce bu görevin yükümlülüklerine alışması için onu küçükken nehrin dalgaları arasına attıktan sonra büyüyünce de hayatın dalgalarının içine atmak istemiştir.

Musa'nın -selâm üzerine olsun- ruhunun denenmesi tamamlanınca, gurbet diyarında geçirdiği bu son deneyimle psikolojik olarak sıkıntılara, zorluklara alışınca, kudret eli adımlarını tekrar yurduna; ailesinin ve kavminin yaşadığı bölgeye; peygamber olacağı, mücadele edeceği yere yöneltiyor. Daha önce kovulmuş biri olarak korka korka ve yalnız başına geçtiği yoldan yürütüyor. Acaba aynı yolda gerçekleşen bu gidiş ve geliş hangi amaca yöneliktir? Hiç kuşkusuz bu, yolun ayrıntılarına varana kadar Musa'yı alıştırmak, deneyimden geçirmek, eğitmek amacına yöneliktir. Rabb'inden başka yol rehberliği bakımından hiç kimseye güvenmemesi için bir öncüde bulunması gereken nitelikleri kazanması, gerekli deneyimi tamamlaması bir zorunluktu. Çünkü Musa'nın kavmi zillet, baskı ve aşağılanma yüzünden bütünüyle dejenere olup düşünme ve bir hareketi planlanma yeteneklerini kaybettikleri için büyük-küçük her konuda kendilerine yol gösterecek bir öncüye muhtaçtı.

Böylece Hz. Musa'nın -selâm üzerine olsun- yüce Allah'ın gözetimi altında nasıl yetiştiğini, sorumluluk almak üzere ilahi kudret tarafından nasıl geri döndürüldüğünü kavramış oluyoruz. Şimdi Hz. Musa'nın yüce kudret eli tarafından belirlenen bu büyük sorumluluğa doğru yol alışını izleyelim.

ALLAH'LA İLK KARŞILAŞMA

"Musa süreyi bitirince ailesi ile beraber yola çıktı. Tur tarafından bir ateş gördü. Ailesine 'Siz durun, ben bir ateş gördüm; belki oradan size bir haber yada bir ateş koru getiririmde ısınırsınız! dedi."

Acaba Hz. Musa ne düşündü de korkarak çıktığı Mısıra geri dönmek istedi? Ne gibi bir düşünce, bir insanı öldürdüğü bir yerde, kendisini bekleyen tehlikeyi ve orada kendisini öldürmek için kavminin ileri gelenleri ile toplantılar düzenleyip kararlar alan Firavun'u unutmasını sağladı?

Hiç kuşkusuz Musa'nın tüm adımlarını yönlendiren Kudret eli bu sefer de üstlenmek üzere yaratıldığı ve ilk andan itibaren onun için gözetildiği görevi yerine getirmesi için fıtri bir eğilimle onu ailesine, aşiretine, yurduna ve yetiştiği çevreye yöneltmiş O'na korkusundan tek başına yollara düştüğü tehlikeyi unutturmuş olabilir.

Her neyse! İşte O, dönmek için yola koyulmuş bile. Yanında da ailesi var. Vakit de gece. Ortalık kapkaranlık. Bu yüzden yolu da kaybetmiş. Ayrıca bir haber ya da ısınmak için bir kor getirmek amacıyla gördüğü ateşe koşmasından da anlaşıldığı gibi soğuk bir kış gecesinde yolalıyor. Kıssanın bu halkasında yer alan ilk sahne budur.

İkinci sahne ise büyük bir sürprizdir!

"Oraya gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ kıyısındaki ağaçtan kendisine şöyle seslenildi."

İşte O, gördüğü ateşe doğru gidiyor. İşte Tur dağının yanındaki vadinin kenarında, vadiyi sağına alacak şekilde "mübarek bölgede" yol alıyor. Musa'nın yürüdüğü ve ateşi gördüğü bu yer, bu andan itibaren mübarektir, kutsaldır. Ve bütün evren **"bir ağaçtan"** Musa'ya yöneltilen yüce çağrıyla yankılanıyor. Belki de Musa'ya seslenilen bu ağaç o yörede tekti.

"Ey Musa, muhakkak ki alemlerin Rabb'i Allah benim ben!

Musa bu çağrıyı, doğrudan ve dolaysız duyuyor. Tek başına derin bir vadide ve sessiz gecenin içinde algılıyor. Çevresindeki tüm evrende yankılanan, gökleri ve yerleri kaplayan bu çağrıyı duyuyor. Algılıyor ama nasıl algıladığını, hangi organıyla kavradığını ve hangi yoldan algıladığını bilmiyoruz. Çevresindeki evren bu olağanüstü çağrıyı algılamaya güç yetirebiliyor. Çünkü O, bu büyük an için Allah'ın gözetimi altında hazırlanmıştır.

Varlık aleminin vicdanı bu olağanüstü çağrıyı tescil etmiştir. Yüce Allah'ın göründüğü (tecelli ettiği) bu bölge kutlu ve bereketli kılınmıştır. Bu olağanüstü görünme ile onurlandırılan vadi seçkin bir yer haline geliyor. Ve işte Musa bir insanın gelebileceği en yüksek noktada duruyor.

Bu olağanüstü çağrı kuluna direktifler vermeye devam ediyor.

"Asanı at." Musa yüce Rabb'inin emrine itaat etmek amacı ile asayı bırakıyor. Ama o da ne? Bu, uzun süre yanında taşıdığı ve kesinlikle tanıdığı asa değildir. Çabucak kıvrılan ve hızlı hareket eden bir yılandır. Büyük bir yılan olduğu halde küçük yılanlar gibi kıvrıla kıvrıla gidiyor.

"Musa attığı kocaman asasının küçük bir yılan gibi hareket ettiğini görünce bakmadan kaçtı."

Bu olay, Hz. Musa'nın ilk anda kendisini gösteren heyecanlı tabiatı ile hazır olmadığı bir sürprizdi... **"Dönüp arkasına bakmadan kaçtı."** Ne olduğunu görmek için, bu büyük ve olağanüstü olayı anlamak için düşünme gereği duymadan kaçtı. Bu, yeri gelince kendini gösteren heyecanlı tiplerin en belirgin özelliğidir.

Sonra yüce Rabb'inin seslenişini duyuyor!

"Ey Musa, dön gel, korkma; sen güvende olanlardansın."

Korku ve güven duyguları bir anda ve peşpeşe Musa'nın ruhunu sarıyor. Bu duygular bütün hayatı boyunca onu hiç yalnız bırakmamışlardı. Onun hayatına egemen olan atmosfer baştan sona korku ve güvendir. Hiç kuşkusuz Musa'nın ruhunun bu sürekli heyecanlılığı bir amaca yöneliktir. Musa'nın yaşadığı hayat için planlanmıştır. Bu özellik, İsrailoğulları'nın taşlaşmış ruhlarına, uzun süredir aşağılanmaya ses çıkarmayışlarına karşıt bir sayfadır. Bu, ilahi kudretin bir planı, derin ve incelikli bir taktiridir.

"Dön gel, korkma, sen güvende olanlardansın."

Adımları Kudret eli tarafından yönlendirilen, Allah'ın gözetiminde olan biri güvenlikte olamaz mı?

"Elini koynuna sok, kusursuz olarak bembeyaz çıksın."

Musa emre uyuyor ve elini göğsünün yanında elbisesinin cebine sokup çıkarıyor. Bir an içinde ikinci sürpriz. Eli bembeyaz, parlak, hastalıksız ve aydınlık saçıyor. Oysa onun eli esmere yakın buğday rengiydi. Bu, olay hakkın aydınlığına, ayetin açıklığına ve kanıtın kesinliğine bir işaretti.

Musa olayın mahiyetini kavrıyor. Bulunduğu konumun dehşetinden ve peşpeşe ortaya çıkan mucizelerin etkisinden titremeye başlıyor. Ama kendisini sakin olmaya çağıran bir direktifle birlikte bir kez daha koruyucu eli imdadına yetişiyor. Elini kalbinin üzerine koymasını, böylece atışlarını yavaşlatmasını, heyecanını yatıştırmasını istiyor:

"Korkudan açılan kollarını kendine çek."

Sanki eli göğsünün üzerinde kavuşturduğu bir kanattır. Tıpkı kanatlarını kavuşturup süzülen bir kuş gibi. Burada kanatları çırpmak, heyecana, korkuya benzetiliyor, kavuşturmak da sakinleşmeye, güvencede olmaya benzetiliyor. Ayetin ifadesi bu tabloyu Kur'an'ın eşsiz yöntemi uyarınca çiziyor.

Şimdi Hz. Musa algılayacağını algılamışken, aynı şekilde göreceğini görmüşken... Nitekim iki olağanüstü mucize görmüştü. Bunlardan dolayı korkmuş, sonra da sakinleşmişti. Şimdi ise mucizelerin ötesindeki mesajı öğreniyor... daha çocukluğunun ilk günlerinden itibaren üstlenmeye hazırlandığı sorumluluğu alıyor.

"İşte bunlar, Firavun'a ve onun adamlarına karşı Rabb'inin sana verdiği iki delildir."

Şu halde bu mucizelerin arka planındaki mesaj, Firavun ve kurmaylarına peygamber olarak gönderilmedir. Bu, Musa daha kundakta bir çocukken Mu-

sa'nın anasına verilen sözdür: **"Biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu peygamber yapacağız."** Bu, üzerinden yıllar geçmiş bir sözdür. Yüce Allah'ın verdiği bir sözdür ve Allah sözünden dönmez. En doğru sözü O söyler.

Burada Hz. Musa -selâm üzerine olsun- onlardan bir kişiyi öldürdüğünü, oradan kovularak çıktığını, kendisini öldürmek için toplanıp karar aldıklarını, bu yüzden onlardan uzaklara kaçtığını hatırlıyor. Ama şu anda Rabb'inin huzurundadır. Rabb'i O'nu kendisiyle buluşturmak suretiyle onurlandırmıştır. Onu kurtarmak ve mucizelerini göstermekle onurlandırmıştır. Bu yüzden Hz. Musa öldürülüp yüce Allah'ın risaletinin kesilmesinden endişelenerek dikkatli davranıyor.

"Musa; 'Rabb'im! ben onlardan bir cana kıydım, beni öldürmelerinden korkuyorum' dedi."

Bunu mazeret bildirmek için söylemiyor. Amacı görevden kaçınmak, geri durmak değildir. Asıl amacı, dava açısından dikkatli davranmaktır. Korktuğu şeyler başına gelecek olsa bile, davanın süreceğinden, hedefine varacağından emin olmaktır. Hiç kuşkusuz bu, Musa gibi güçlü ve güvenilir bir kişiye yakışır bir titizliktir.

"Kardeşim Harun'un dili benimkinden daha düzgündür. Onu da beni destekleyen bir yardımcı olarak benimle gönder, çünkü beni yalanlayacaklarından korkarım dedi."

Harun daha açık ve daha anlaşılır bir konuşma tarzına sahipti. Bu yüzden davayı daha iyi yayabilirdi. Hz. Musa davasını güçlendirecek ve eğer öldürülecek olursa kendisinden sonra davayı yürütecek bir yardımcıya ihtiyaç duyuyordu.

Hz. Musa burada olumlu karşılık alıyor, kendisine güvence veriliyor.

"Allah; 'Seni kardeşiyle destekleyeceğiz, ikinize bir kudret vereceğiz ki, onlar size el uzatamayacaklar. Ayetlerim sayesinde onlar size asla erişemeyecekler. İkiniz ve size uyanlar üstün geleceksiniz' dedi."

Rabb'i isteğini kabul etti ve pazusunu kardeşiyle güçlendirdi. İstediği müjdeyi ve güvenceyi fazlasıyla verdi. **"İkinize bir kudret vereceğiz ki"** Şu halde Musa ve Harun -selâm üzerine olsun- zorba Firavun'un yanına yalnız başlarına ve güçsüz olarak gitmeyecekler. Aksine yeryüzünde hiçbir gücün karşı koyamayacağı bir güçle donanmış olarak gidecekler. Sahip oldukları bu güç sayesinde hiçbir tağutun, hiçbir zorbanın eli yetişemeyecektir kendilerine **"Ayetlerim sayesinde onlar size asla erişemeyecekler."**

Etrafınızda yüce Allah'ın gücünden oluşan bir sur vardır. Bu, sizin için bir kale, bir sığınak işlevini görecektir.

Kendilerine yönelik müjde bununla da bitmiyor. Bir de hakkın üstün geleceği müjdeleniyor. Tağutlara sundukları Allah'ın ayetlerinin galip gelecekleri va'dediliyor. Çünkü tek başına bu ayetler de bir silahtır, bir güçtür. Zafer ve üstünlük sağlayan araçlardırlar. **"İkiniz ve size uyanlar üstün geleceksiniz."**

İlahi kudret, dolaysız olarak olayların geçtiği sahnede beliriyor. Dünya menşeli hiçbir gücü perde edinmeksizin gözlerin görebileceği şekilde işlevini yerine getiriyor. Amaç, insanların dünyasında ve insanların bildiği maddi sebepler ol-

maksızın zaferin gerçekleşmesini sağlamaktır. Ruhlara, güçleri ve değerleri ölçebilecekleri yeni bir kriter yerleştirmektir. Bu ölçü, Allah'a inanmak ve O na güvenmektir. Bundan sonrası Allah'a aittir.

FİRAVUNLA KARŞI KARŞIYA

Bu göz kamaştırıcı ve çarpıcı sahne sona eriyor. Zaman ve mekan dürülüp atılıyor. Ve birden Musa ile Harun'u Allah'ın açık, net anlaşılır ayetleri ile Firavun'un karşısına çıkmış halde seyrediyoruz. Kendimizi hidayetle sapıklık arasında geçen bir söz düellosu karşısında buluyoruz.

Dünyada boğulma, ahirette de lanete uğrama şeklindeki sapıklığın kaçınılmaz akibetini gözlüyoruz. Bütün bunlar çok kısa ve öz ifadelerle anlatılıyor:

فَلَمَّا جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِـَٔايَـٰتِنَا بَيِّنَـٰتٍ قَالُوا۟ مَا هَـٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ
مُّفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَـٰذَا فِىٓ ءَابَآئِنَا ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾
وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّىٓ أَعْلَمُ بِمَن جَآءَ بِٱلْهُدَىٰ مِنْ عِندِهِۦ
وَمَن تَكُونُ لَهُۥ عَـٰقِبَةُ ٱلدَّارِ ۖ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٣٧﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلَـٰهٍ غَيْرِى
فَأَوْقِدْ لِى يَـٰهَـٰمَـٰنُ عَلَى ٱلطِّينِ فَٱجْعَل لِّى صَرْحًا
لَّعَلِّىٓ أَطَّلِعُ إِلَىٰٓ إِلَـٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّى لَأَظُنُّهُۥ مِنَ ٱلْكَـٰذِبِينَ ﴿٣٨﴾
وَٱسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ
وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُمْ إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَـٰهُ وَجُنُودَهُۥ
فَنَبَذْنَـٰهُمْ فِى ٱلْيَمِّ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلظَّـٰلِمِينَ
﴿٤٠﴾ وَجَعَلْنَـٰهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى ٱلنَّارِ ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ
لَا يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَأَتْبَعْنَـٰهُمْ فِى هَـٰذِهِ ٱلدُّنْيَا لَعْنَةً ۖ
وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ هُم مِّنَ ٱلْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٢﴾

36- Musa onlara apaçık ayetlerimizle gelince uydurulmuş büyüden başka bir şey değildir. Bizden önceki atalarımızdan böylesini işitmedik dediler.
37- Musa; "Rabb'im, katında bir doğruluk rehberini kimin getirdiğini ve bu dünya hayatının sonunda güzel sonucun kime nasip olacağını daha iyi biliyor. Muhakkak ki, zalimler iflah olmaz" dedi.
38- Firavun; "Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum. Ey Haman, haydi, benim için çamur üzerinde ateş yak ve tuğla

imal et, bana bir kule yap ki, Musa'nın tanrısına çıkayım; ancak sanıyorum ki, O mutlak yalan söyleyenlerdendir" dedi.
39- Firavun ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekte Bize döndürülmeyeceklerini sandılar.
40- Biz de onu ve askerlerini yakalayıp suya attık. Bir bak, o zalimlerin sonu nasıl oldu.
41- Biz onları ateşe çağıran önderler yaptık. Kıyamet günü onlar yardım görmeyeceklerdir.
42- Bu dünya hayatında biz onların peşine bir lânet taktık. Kıyamet günüde iğrenç kimselerden olacaklar.

Surenin akışı burada bitirici darbeyi vurmak için acele ediyor. Bu yüzden başka surelerde bazen ayrıntılı bazende anahatlarıyla anlatılan Firavun'un sihirbazlarla ilgili halkaya kısaca değinip geçiyor. Bu kısa değiniden amaç, yalanlama sahnesinden doğrudan doğruya yalanlayanların yok edildikleri sahneye geçmektir. Öte yandan dünyadaki akibetlerini belirtmekle yetinilmeyerek yolculuk ahirete kadar sürdürülüyor... Kıssanın bu halkasındaki bu hızlı anlatım bir amaca yöneliktir. Kıssanın sure içindeki genel hedefi ile de uyum oluşturmaktadır. Bu hedef, kudret elinin insanları perde edinmeksizin olaylara müdahale edişini ön plana çıkarmaktır... Bu yüzden Musa Firavun'un karşısına çıkar çıkmaz, yüce Allah akibeti bildirmek için acele ediyor. Musa Firavun karşılaşmasını, ayrıntıları ile anlatmadan, olup bitenleri uzatmadan kudret eli kesin darbeyi indiriyor.

"Musa onlara apaçık ayetlerimizle gelince 'Bu uydurulmuş büyüden başka bir şey değildir. Bizden önceki atalarımızdan böylesini işitmedik' dediler."

Mekke'de Hz. Muhammed'in salât ve selâm üzerine olsun sunduğu ayetleri dinleyen müşriklerin söylediği sözün tıpkısı: **"Bu uydurulmuş bir büyüden başka bir şey değildir. Biz önceki atalarımızdan böylesini işitmedik."** Bu, karşı çıkılması, çürütülmesi mümkün olmayan açık ve anlaşılır gerçeği karşı söylenen bir demogojidir. Gerçek batıla karşı çıkıp ta batıl cevap vermede zorlanınca her zaman bu demogojiye başvurulur. Onlar kendilerine sunulan ayetlerin sihir olduğunu ileri sürüyorlar, ama duymamış olmalarından başka bir kanıt gösteremiyorlar.

Onlar bir kanıt göstererek tartışmıyorlar. Bir belge ileri sürüp haklılıklarını kanıtlamıyorlar. Tam tersine bir gerçeği ortaya koymada, bir batıl iddiayı çürütmede ve herhangi bir iddiayı savunmada; insana hiçbir yararı dokunmayan, herhangi bir katkıda bulunmayan bu bulanık ve kapalı sözü söylüyorlar. Ama Musa aralarındaki meseleyi yüce Allah'a bırakıyor. Çünkü görüşlerini kanıtlamak açısından tartışabilecek bir kanıt ileri sürmemişler. Kendisinden bir delil de istememişler. Sadece her zaman ve her yerdeki batıl taraftarlarının yaptığı gibi demogoji yapmışlar. Şu halde meseleye kısaca değinmek daha iyidir. Onlardan yüze çevirmek, aralarındaki meseleye Allah'a bırakmak daha uygundur:

"Musa; 'Rabb'im, katında bir doğruluk rehberini kimin getirdiğini ve bu dünya hayatının sonunda güzel sonucun kime nasip olacağını daha iyi biliyor. Muhakkak ki, zalimler iflah olmaz' dedi."

Edepli ve ağırbaşlı bir cevaptır bu. Sadece meseleyi işaret ediyor ve açıklama gereği duymuyor. Ama aynı zamanda kesin ve anlaşılır bir cevaptır. Bu ce-

vap hak ile batılın karşılaşmasının akibetine olan güvenin, inancın ifadesidir. Çünkü Rabb'i onun doğru söylediğini ve doğru yolda olduğunu biliyor. Kesin sonuç doğru yolda olanlar açısından garantilidir. Zalimler sonunda asla kurtulmazlar. Bu, Allah'ın değişmez kanunudur, olaylar kimi zaman değişik yönde gelişme gesterseler de. Musa kavminin karşısında Allah'ın bu kanunu ile çıkıyor. Bütün peygamberler de kavminin karşısına bu kanunla çıkmışlardır.

Firavun'un, bu edep ve güvenin ifadesi olan sözlere verdiği cevap ise iddiadan, küstahlıktan, eğlenmekten, ağız burun etmekten ve dalga geçip alaya almaktan ibaret oluyor.

"Firavun; 'Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum. Ey Haman, haydi, benim için çamur üzerinde ateş yak ve tuğla imal et, bana bir kule yap ki, Musa'nın tanrısına çıkayım; Ancak sanıyorum ki, O mutlak yalan söyleyenlerdendir.' dedi"

Ey ileri gelenler, benden başka bir ilahınız olduğunu bilmiyorum... Kâfirliğin ve günahkârlığın ifadesi olan bu sözü, ileri gelenler onaylayarak, kayıtsız şartsız teslim olarak karşılıyorlar. Firavun bunu söylerken, Mısırda kralların tanrıların soyundan geldiklerine ilişkin yaygın olan efsanelere, ayrıca hiçbir kafaya düşünme, hiçbir dile konuşma fırsatı vermeyen caydırıcı gücüne dayanıyordu. Yoksa onlar Firavun'un kendileri gibi yaşayıp ölen bir insan olduğunu biliyorlardı. Ne var ki, Firavun bu sözü onlara söylüyor, onlar da itiraz etmeden, değerlendirme yapmadan dinliyorlardı.

Sonra Firavun gerçeği öğrenmede ve Musa'nın ilahını bulmada kararlıymış gibi görünüyor ama, aslında Musa'yla eğleniyor, onu alaya alıyor:

"Ey Haman, haydi, benim için çamur üzerinde ateş yak ve tuğla imal et, bana bir kule yap ki, Musa'nın tanrısına çıkayım." Söylediği gibi gökte onun tanrısı ile karşılaşırım (!) Bunu da alaycı bir ifadeyle söylüyor. Sözlerinden de anlaşıldığı gibi Musa'nın doğruluğundan kuşku içindedir. Buna rağmen gerçeğe ulaşmak için araştırıyor soruşturuyormuş gibi yapıyor. **"Ancak Sanıyorum ki, O mutlak yalan söyleyenlerdendir."**

FİRAVUN VE İKTİDARININ SONU

Kıssanın bu noktasında sihirbazlarla karşılaşma bölümü var. Ama burada sonucu çabucak bildirmek için bu bölüm atlanıyor.

"Firavun ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekte bize döndürülmeyeceklerini sandılar."

Allah'a dönüşün olmayacağını sanınca, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar, kendilerine sunulan ayetleri ve (bu bölümün girişinde değinilen başka surelerde de ayrıntılı olarak anlatılan) uyarıları yalanladılar!

"Biz de, onu ve askerlerini yakalayıp suya attık."

Bu şekilde kısa ve kesin. Kıskıvrak yakalanıp suya atıldı. Bir çakıl ya da taş fırlatılır gibi suya atıldı. Musa da kundakta bir çocukken benzeri bir suya bırakılmıştı. Ama su, Musa için bir güvence, bir sığınak olmuştu. İşte Zorba Firavun ve orduları da aynı suya atılıyorlar, ama bu sefer su korkunçtur, yokedicidir. Şu halde güvenlikte olma ancak yüce Allah'a yakın olmakla mümkün-

dür. Korku ise ondan uzak olmaktır.

"Bir bak o zalimlerin sonu nasıl oldu."

Bu, gözle görülen ve tüm alemlere sunulan bir akibettir. Bu akibet, ibret alanlar için bir derstir. Yalanlayanlar için de bir uyarıdır, Burada kudret eli, bir göz açıp kapama anı içinde ve yarım satırdan daha az bir ifade de tağutları ve zorbaları kasıp kavuruyor, kökünü kurutuyor.

Bir diğer işarette ise dünya aşılıyor; Firavun ve orduları ilginç bir sahnede karşımıza çıkıyor... insanları ateşe çağırıyorlar. Kendilerine uyanların, yardımcı olanların önüne geçip ateşe götürüyorlar!

"Biz onları ateşe çağıran önderler yaptık."

Ne kötü bir davetçilik bunların ki. Ne iğrenç bir önderlik!..

Kıyamet günü asla yardım görmeyeceklerdir.'

Azgınlığın, küstahlığın cezası dünyada ve ahirette hezimettir, bozgundur. Sadece bozgun değil, yeryüzünde lanete uğraması, ahirette de kabahatinin yüzüne vurulması, rezil edilmesi var.

"Bu dünya hayatında biz onların peşine bir lanet taktık. Kıyamet günü de iğrenç kimselerden olacaklar."

Ayetin orjinalinde geçen "el-Makbuhiyn" kelimesi bizzat çirkin, iğrenç ve aşağılık bir tabloyu, pis ve tiksindirici bir atmosferi canlandırmaktadır. Bu, yeryüzünde üstünlük taslamanın, büyüklenmenin, dış görünüş ve mevki-makamla insanları yoldan çıkarmanın, Allah'a ve Allah'ın kullarına karşı küstahça davranmanın karşılığıdır.

Burada kıssanın akışı, Firavun'un payına düşen akibetin hemen ardından ve beklemeden Musa'nın payına düşen akibeti sunmak için İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkış aşamasını ve bu arada geçen olayları anlatmadan geçiyor.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ مِنۢ بَعْدِ مَآ أَهْلَكْنَا ٱلْقُرُونَ ٱلْأُولَىٰ
بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

43- Andolsun biz, ilk nesilleri helak ettikten sonra Musa'ya, insanların kalp gözlerini aydınlatacak nur ve onlara yol gösterici olarak Kitab'ı verdik. Belki düşünür, öğüt alırlar diye.

Hz. Musa'ya -selâm üzerine olsun- düşen pay budur. Hiç kuşkusuz bu, büyük bir paydır. Ve işte onun akibeti. Gerçekten de onurlu bir akibet. Bu pay, Allah katından gelen bir Kitaptır. Bu Kitap tıpkı bir göz gibi insanlara yollarını gösteriyor. **"Aydınlatacak nur ve onlara yol gösterici olarak"**

"Belki düşünür, öğüt alırlar diye" Kudret elinin tağutlarla ezilenler arasındaki mücadeleye nasıl müdahale ettiğini, en sonunda nasıl tağutları yerle bir edip yokettiğini ve nasıl zulme uğrayanlara iyilikte bulunup onları yeryüzüne egemen kıldığını düşünürler diye.

Böylece bu surede yer alan Hz. Musa ve Firavun kıssası sona eriyor. Bu kıssa güvenliğin ancak yüce Allah'ın yanında olduğunu gösteriyor. Yine korkunun ancak Allah'tan uzak olma durumunda sözkonusu olacağını kanıtlıyor. O kadar ki tağutların sahip olduğu güç, doğru yolda bulunanların önleyemediği

bir fitneye, yoldan çıkarıcı bir araca dönüşünce kudret eli, azgınlığı ve azgınları durdurmak, onları bertaraf etmek için dolaysız ve açık bir şekilde olaya müdahale eder. Bu anlamlar, Mekke'de ezilen küçük müslüman topluluğun son derece ihtiyaç duyduğu telkinlerdir. Büyüklük taslayan müşriklerinde bunları düşünmeleri gerekiyordu. Bunlar doğru yola yönelik davetin sözkonusu olduğu ve tağutların bu davetin karşısına dikildiği her yerde yenilenen anlamlardır.

İşte Kur'an'daki kıssalar ruhların eğitimine, varlık alemindeki gerçeklerin ve ilahi yasaların ifade edilmesine aracı olmak için yer alırlar. **"Belki düşünür, öğüt alırlar diye."**

Geçen derste, vurgulu anlamları ile içerdiği mesajlarıyla Hz. Musa'nın kıssası yer almıştı. Bu derste ise, bu kıssa üzerine yapılan değerlendirmeler başlıyor. Sonra ayetlerin akışı, surenin ana ekseni doğrultusunda yolunu izleyerek güvenli ortamın nerede, korku ortamının nerede olduğunu açıklıyor. Bu arada İslam çağrısını şirk, inkar ve çeşitli mazeretler ileri sürerek reddeden müşriklerle gezintiye çıkılıyor. Bu gezintilerle müşrikler çeşitli evrensel, sahnelerde kıyamet günü gerçekleşen mahşer (toplanma) sahnelerinde bir de kendilerine gönderilen peygamberin sunduğu mesajın doğruluğunun kanıtları sunulduktan sonra içinde bulundukları duruma ilişkin sahnelerde dolaştırılıyorlar. Kendileri Hz. Peygamberin sunduğu mesajı inkâr ve inatla karşılarlarken ehl-i kitaptan bir grubun bu mesajı imanla, içtenlikle karşıladığı vurgulanıyor. Oysa, eğer anlayabilselerdi bu mesaj kendileri için azaba karşı bir rahmetti.

VAHYİN GERÇEKLİĞİ

Kıssa üzerine yapılan ilk değerlendirme peygamberimizin Allah'dan vahiy aldığına ilişkin sözlerinin doğruluğuna yönelik bir işaret etrafında geliyor. Çünkü Hz. Peygamber salât ve selâm üzerine olsun kısada geçen olayların ayrıntılarını gözleriyle gören biri gibi okuyor. Oysa Hz. Peygamber bu olayları görmüş değildi. Şu halde bu olayları, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yüce Allah'dan gelen vahye dayanarak aktarıyordu. İçinde bulundukları şirk'ten dolayı azaba uğramamaları için bu vahiy onun kavmine yönelik bir rahmetti. Dolayısıyle **"Rabb'imiz ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de ayetlerine uysak ve mü'minlerden olsaydık."dememeleri içindi.**

وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَىٰ مُوسَى الْأَمْرَ
وَمَا كُنتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَٰكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ
عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا
عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ
الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِن رَّحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا
مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْلَا

أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا
لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا لَوْلَا
أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ
قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَأْتُوا
بِكِتَابٍ مِّنْ عِندِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعْهُ إِن كُنتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾ فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ
أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى
مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾
وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

44- Ey Muhammed! Musa'ya emrimizi vahyettiğimiz zaman sen mukaddes vadinin batı tarafında değildin, onu görenlerden de değildin.
45- Biz nice nesiller var etmiştik de onların üzerinden uzun zamanlar geçti. Ey Muhammed! Sen Medyen halkı arasında bulunup onlara ayetlerimizi okumuyordun. Fakat o haberleri sana gönderen biziz.
46- Sen Musa'ya hitabettiğimiz zaman Tur'un yanında da değildin. Fakat Rabb'inden bir rahmet olarak orada geçenleri sana bildirdik ki senden önce bir uyarıcı peygamber gelmemiş olan kavmi uyarasın; belki düşünüp öğüt alırlar.
47- Kendi elleriyle yaptıkları günahlar yüzünden başlarına bir felaket geldiği zaman; "Rabb'imiz ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de ayetlerine uysak ve mü'minlerden olsaydık" demesinler diye peygamber gönderdik.
48- Fakat onlara katımızdan gerçek gelince; "Musa'ya verildiği gibi buna da mucize verilmesi gerekmez mi? derler. Daha önce Musa'ya verilende inkar etmemişler miydi? Yardımlaşan iki sihirbaz; "Hepsini inkâr edenleriz" demişlerdi.
49- De ki; "Eğer doğru iseniz, Allah katından bu ikisinden, Musa'ya ve bana inen kitaplardan daha doğru bir kitap getirinde ben ona uyayım.
50- Eğer sana cevap vermezlerse bilki onlar, keyiflerine uyuyorlar. Allah'dan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir? Elbette Allah, zalim kavmi doğru yola iletmez.
51- Andolsun biz, düşünüp öğüt alsınlar diye vahyi birbirine bitiştirdik.

Ayette geçen "batı" Tur dağının batı tarafıdır. Burayı Yüce Allah, önce otuz gün, daha sonra kırk gün olarak belirlediği bir süre içinde Musa ile buluşma yeri olarak tayin etmişti. Bu belirlenen süre içinde İsrailoğulları arasında uygulayacağı yasa Hz. Musa'ya levhalara işlenerek verilmişti. Peygamber efendimiz, bu buluşma gerçekleşirken orada değildi. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'de yeral-

dığı şekliyle olayın ayrıntılarını bilemezdi. Çünkü onunla bu olay arasında birbirini izleyen birçok kuşaklar gelip geçmişti: **"Biz nice nesiller var etmişlik de onların üzerinden uzun zamanlar geçti."** Bu da gösteriyor ki, bu ayrıntıları ona haber veren, kendisine Kur'an'ı vahyeden, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yüce Allah'dır

Aynı şekilde Kur'an Medyen'e ilişkin haberler de içeriyor. Hz. Musa'nın orada geçirdiği yıllara da değiniyor. Peygamber efendimiz de bunları ayrıntılı olarak anlatıyor. Oysa peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- o sırada Medyen halkı arasında bulunmuyordu. Dolayısıyle o döneme ilişkin haberleri Kur'an'da yer aldığı şekliyle ayrıntılı olarak anlatamazdı. Ama **"Fakat o haberleri sana gönderen biziz."** Bu Kur'an'ı ve geçmişlere ilişkin olarak içerdiği haberleri gönderen biziz.

Yine Kur'an-ı Kerim Tur dağının yanındaki sesleniş ve yakarış ortamını büyük bir incelikle ve derinlikle tasvir ediyor. **"Sen Musa'ya hitabettiğimiz zaman Tur'un yanında değildin."** Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- seslenişi duymamıştı. Bu ayrıntıları da o zaman not almamıştı. Dolayısıyla peygamber efendimizin kavmini çağırdığı bu inancın doğruluğunu ortaya koyan bu haberleri, yüce Allah'ın ona anlatması, kavmine yönelik bir rahmettir. Amaç, daha önce kendilerine bir uyarıcı gönderilmemiş bu kavmi uyarmaktır. Çünkü peygamberleri hep çevrelerindeki İsrailoğulları'na gönderiliyordu. Ataları İsmail'den bu yana geçen uzun süre içinde Araplara bir peygamber gönderilmiş değildi. **"Belki düşünüp öğüt alırlar."**

Şu halde kıssaların anlatımı yüce Allah'ın Arap toplumuna yönelik rahmetidir. Bu aynı zamanda onların aleyhlerine kullanılacak bir delildir de. Ansızın yakalandıklarını, azaba uğratılmadan önce uyarılmadıklarını ileri sürmesinler diye. Çünkü onların içinde bulundukları cahiliye, şirk ve günah ortamı şiddetli bir azabı gerektirmektedir. Bu yüzden yüce Allah gerekçelerini geçersiz kılmak, bahanelerini ortadan kaldırmak istemiştir. Onları imanla aralarında hiçbir engel kalmayacak şekilde kendileri ile başbaşa bırakmak istemiştir.

"Kendi elleriyle yaptıkları günahlar yüzünden başlarına bir felaket geldiği zaman; 'Rabb'imiz ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de ayetlerine uysak ve mü'minlerden olsaydık' derler."

Eğer kendilerine bir peygamber gönderilmemiş olsaydı ve bu peygamberle birlikte her türlü bahaneyi geçersiz kılan ayetler gönderilmemiş olsaydı böyle diyeceklerdi. Ne var ki, kendilerine peygamber gönderilince ve bu peygamberle birlikte içinde kuşkuya yer bulunmayan hak içerikli mesaj sunulunca ona uymadılar:

"Fakat onlara katımızdan gerçek gelince; 'Musa'ya verildiği gibi buna da mucize verilmesi gerekmez mi?' derler. Daha önce Musa'ya verileni de inkar etmemişler miydi? Yardımlaşan iki sihirbaz; 'Hepsini inkâr edenleriz' demişlerdi."

Böylece hak içerikli ilahi mesaja uymadılar. Boş ve anlamsız bahaneler ileri sürerek gerçekten yüz çevirdiler: **"Musa'ya verildiği gibi buna da mucize verilmesi gerekmez mi?"** Ya Musa'ya verilen somut maddi mucizeler ya da bir kerede tüm Tevratı içeren levhalar gibisi ona da verilmeli değil miydi?

Ne var ki, onlar bu gerekçeyi ileri sürerken doğruyu söylemiyorlardı. Kendilerine sunulan mesaja karşı çıkarlarken samimi değillerdi. **"Daha önce Musa'ya verilenide inkar etmemişler miydi?"** Arap Yarımadası'nda Yahudiler de yaşıyordu. Ellerinde de Musa'ya indirilen Tevrat bulunuyordu. Fakat Araplar onlara inanmamışlardı. Ellerinde bulunan Tevratı doğrulamamışlardı. Öte yandan Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- niteliklerinin Tevratta yazılı olduğunu biliyorlardı. Nitekim Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerine sunduğu bazı gerçekler hakkında ehl-i Kitaptan bazılarının görüşüne başvuruyorlardı. Onlar da Hz. Muhammed'in sunduğu ayetlerin gerçekliğini ifade edecek ve ellerindeki kitapla uyuştuğunu vurgulayacak tarzda görüş belirtiyorlardı. Buna rağmen onlar bütün bunlara uymuyorlardı. Ve Tevrat'ın da, Kur'an'ın da sihir olduğunu, bu yüzden birbirleriyle uyuştuklarını, birbirini doğruladıklarını iddia ediyorlardı.

"Yardımlaşan iki sihirbaz; 'Hepsini inkâr edenleriz.' demişlerdi"

Şu halde bu tutumlarının nedeni inatçılık ve ukalalıktı. Böyle davranmaları; gerçeği araştırma isteğinden, inandırıcı belge eksikliğinden ya da delil yetersizliğinden kaynaklanmıyordu.

Bununla beraber surenin akışı onları köşeye sıkıştırmak, delille susturmak amacı ile birkaç adım daha atıyor ve onlara şöyle diyor: Eğer Kur'an hoşunuza gitmiyorsa ve eğer Tevrat'tan da hoşlanmıyorsanız, Allah katından gelmiş Tevrat'tan ve Kur'an'dan daha doğru bir Kitap varsa elinizde getirin, ona uyalım:

"De ki; 'Eğer doğru iseniz, Allah katından bu ikisinden, Musa'ya ve bana inen kitaplardan daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım."

Bir rakibe karşı ancak bu kadar töleransh davranılabilir. Bu, delil getirmek için tanınan en uzun süredir. Buna rağmen kim bu fırsattan sonra gerçeğe yönelmezse; o, hiçbir delile dayanmayan ve büyüklük kompleksine kapılan, kendi hevasına, arzusuna uyan birisidir!

"Eğer sana cevap veremezlerse bil ki, onlar keyiflerine uyuyorlar. Allah'dan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir? Elbette, Allah. zalim kavmi doğru yola iletmez."

Hiç kuşkusuz bu Kur'an'ın içerdiği gerçek son derece açıktır. Bu dinin ileri sürdüğü kanıt ise herkesin görüp anlayabileceği şekilde ortadadır. Kendi hevası, arzusu engel olmadığı sürece bu gerçeği öğrenen birisi onu benimsemekten kaçınmaz. Şu halde ortada bir üçüncüsü bulunmayan iki yol vardır. Ya içtenlikle gerçeği banimsemek, arzu ve ihtirastan kurtulmak -Bu durumda iman etmek kayıtsız şartsız teslim olmak kaçınılmaz olur- ya da gerçeğe karşı direnmek ihtiras ve arzulara uymak. Bu ise gerçeği yalanlamak ve bedbaht bir hayatı tercih etmektir. Yoksa kendi ihtiraslarına uyan art niyetli kişilerin ileri sürdükleri gibi inanç sisteminde bir kapalılık sözkonusu değildir. Sunulan belgelerin zayıf olduğuna, yahut delillerin yetersiz olduğuna ilişkin iddiaların geçerli bir dayanağı, inandırıcı bir kanıtı yoktur.

"Eğer sana cevap veremezlerse bilki, onlar keyiflerine uyuyorlar."

Bu kadar kesin ve bu kadar açık. Bunu Allah söylüyor. Reddetmek ya da yorum yapmak sözkonusu olamaz. Bu dinin çağrısına olumlu karşılık verme-

yenler, hiçbir mazeretleri bulunmayan art niyetli kimselerdir. Hiçbir gerekçeleri, mazeretleri olmayan ve gerçeği örtbas eden ahmak, akılsız kimselerdir. Onlar açık ve anlaşılır gerçekten yüz çevirip arzularına, ihtiraslarına uyuyorlar:

"Allah'dan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir."

Bu durumda onlar zalim ve azgın kimselerdir:

"Elbette Allah, zalim kavmi doğruyola iltmez."

Bu ayet, Kur'an'ı anlayamadıklarını, bu dini bütünüyle kavrayacak bilgiye sahip olmadıklarını ileri sürerek; kendilerini mazur göstermeye çalışanların yolunu tıkamaktadır. Buna göre bu Kur'an kendilerine ulaşır ulaşmaz, bu din kendilerine sunulur sunulmaz önlerine bir kanıt serilmiş demektir. Bu durum tür tartışmaların sonudur, bütün mazeretleri geçersiz kılar. Çünkü insan, bizzat açık ve anlaşılır şekilde ortadadır. Hevesini, ihtirasını önder edinip ona uyandan başkası bu açık ve anlaşılır gerçekten yüz çeviremez. Kendisine zulmeden, apaçık gerçeğe zulmeden, böylece yüce Allah'ın hidayetini haketmeyen akılsız, ahmak kimselerden başkası bu mesajı yalanlamaz: **"Elbette Allah, zalim kavmi doğruyola iletmez."**

Kuşkusuz gerçeğin onlara ulaşması, onlara sunulması ile birlikte mazeretleri ortadan kalkmıştır. **Buna karşı ileri sürebilecekleri geçerli bir gerekçeleri, inandırıcı bir delilleri de yoktur.**

"Andolsun biz, düşünüp öğüt alsınlar diye vahyi birbirine bitiştirdik."

EHLİ KİTAPTAN İMAN EDENLER

Bu gezinti sona erince, yamuklukları ve kaypaklıkları iyice açığa kavuşuyor. Bunun ardandan surenin akışı, olumlu bir karekterin ve iyi niyetli bir kişiliğin tablosunu sunmak üzere onlarla bir diğer gezintiye çıkıyor. Bu tablo, kendilerinden önce kitap verilenlerden bir grubun şahsına ve bu grubun kendi ellerindeki kitabı doğrulayan bu Kur'an'ı karşılama yöntemlerinde belirginleşiyor:

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِن قَبْلِهِ هُم بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذَا يُتْلَىٰ
عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِ
مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا
وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٥٤﴾
وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا
وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾

52- Bundan önce kendilerine kitap verdiklerimiz de Kur'an'a inanırlar.
53- Kur'an onlara okunduğu zaman; 'Ona inandık, doğrusu O Rabb'imizden gelen gerçektir, zaten biz ondan öncede müslüman idik.' derler.
54- İşte onlara sabretmelerinden dolayı mükafatları iki defa verilir. Onlar

kötülüğü iyilikle savarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcarlar.
55- Boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler. "Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz sizedir. Size selâm olsun, biz cahillerle sohbet etmeyi istemeyiz." derler.

Said b. Cübeyr-Allah ondan razı olsun- bu ayetlerin, Necaşi'nin gönderdiği yetmiş papaz hakkında indiğini söyler. Bu papazlar peygamber efendimizin yanına geldiklerinde peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- onlara "Yasin" suresini sonuna kadar okumuştu. Onlarda gözyaşları dökerek müslüman olmuşlardı. Bunun üzerine onlar hakkında bu son ayet inmişti.

Muhammed b. İshak Siretinde şöyle der: "Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Mekke'de bulunduğu sırada, Habeşistan'a peygamber olarak gönderildiği duyulunca yirmi veya buna yakın sayıda Hıristiyan kişiler peygamberimizin yanına geldiler. Peygamberimizi Kabe'de buldular, yanında oturup konuştular. Bir takım sorular sordular. Kureyş'ten bazı adamlar da Ka'be'nin çevresinde onları seyrediyorlardı. Konuk hayat hakkında açıklama istedikleri şeyleri peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- sorup cevap alınca, peygamberimiz onları Allah'ın birliğine inanmaya davet etti ve onlara Kur'an okudu. Kur'an'ı dinleyince gözleri yaş doldu. Sonra Allah'ın davetine olumlu karşılık verip peygamberimize inandılar, onu doğruladılar. Kendi kitaplarında yazılı bulunan onunla ilgili sıfatları peygamberimizin şahsında gördüler. Peygamberimizin yanından ayrıldıkları sırada Ebu Cehil b. Hişam karşılarına çıkıp "**Allah sizin belanızı versin. Dindaşlarınız sizi bu adamla ilgili bir haber edinesiniz diye gönderdi. Ama siz daha bu adamın yanında oturur oturmaz; dininizden ayrılıp dediklerini doğruladınız. Sizin gibi ahmak topluluk görmedik**" dedi. Onlar da "**Selâm size. Biz sizin gibi cahillik etmeyiz. Biz yaptığımızdan, siz de yaptığınızdan sorumlusunuz. Biz kendimiz için iyi olanını yaptık**" dediler.

İbn-i İshak diyor ki; Bu Hristiyan grubun Necranlı oldukları da söyleniyor. Kim olduklarını en iyi Allah bilir. Yine "**bundan önce kendilerine kitap verdiklerimiz de Kur'an'a inanırlar**" ayetinin kimler hakkında indiğini de en iyi Allah bilir, deniyor.

İbn-i İshak; Zühri'ye bu ayetlerin kimler hakkında indiğini sorduğumda. "Alimlerimizden hep bu ayetlerin, bir de Maide suresinin 82 ve 83. ayetlerinin Necaşi ve adamları hakkında indiğini söylediklerini duyuyorum." dediğini aktarır.

Bu ayetler kimin hakkında inmiş olursa olsun, Kur'an-ı Kerim burada müşriklerin bildikleri ve inkar etmedikleri bir realiteye dikkatlerini çekiyor. Böylece onları iyi niyetli kişilere ilişkin bir örnekle karşı karşıya getirmeyi, bu kişilerin Kur'an'ı nasıl karşıladıklarını, ona nasıl inandıklarını, içerdiği gerçeği nasıl gördüklerini, ellerinde bulunan kitapla nasıl uyuştuğunu bildiklerini vurgulamayı amaçlıyor. Bu iyi niyetli kişileri ihtiras ve büyüklenme gibi engeller, Kur'an'a inanmaktan alıkoyamıyor. İnandıkları hak yolu uğruna başlarına gelen eziyetlere, küstahlıklara, cahilce davranışlara katlanıyorlar. Cahillerin ihtiraslarına karşı, kafirlerin baskılarına karşı gerçeğe sarılıyor, sebrediyorlar!

"Daha önce kendilerine kitap verdiklerimiz de Kur'an'a inanır."

Bu da Kur'an'ın doğruluğunu gösteren kanıtlardan biridir. Çünkü bütün

kitaplar Allah tarafından gönderilmişlerdir. Bu yüzden aralarında bir uyum vardır. Kendilerine önceden kitap indirilenler, sonradan inen kitabın içerdiği gerçeği bilirler. Bu yüzden doğru olduğuna güvenerek ona inanırlar. Bunun bütün kitapları indiren yüce Allah'ın katından geldiğini bilirler.

"Kur'an onlara okunduğu zaman; 'O'na inandık, doğrusu O, Rabb'imizden gelen gerçektir, zaten ondan önce de müslüman idik derler."

Çünkü bu Kur'an o kadar açıktır ki, fazla okumaya gerek kalmadan, önceden gerçeği tanıyanlar bu Kur'an'ın da aynı pınardan geldiğini yalan söylemesi mümkün olmayan biricik kaynaktan geldiğini bilirler. **"Doğrusu O, Rabb'imizden gelen gerçektir"..."Zaten biz ondan önce de müslüman idik."** Allah'a teslim olmak, Allah katından gelen bütün dinlere inanan mü'minlerin ortak dinidir.

Önceden Allah'a teslim olan, sonra da bu Kur'an'ı dinler dinlemez ona inanan bu mü'minlerin ödülü ise şudur:

"İşte onlara sabretmelerinden dolayı mükafatları iki defa verilir."

Gerçek ve katışıksız İslam'a bağlılıkta sabrettikleri için. Kalpleri ile ve niyetleri ile teslim oldukları için. Arzu ve ihtiraslarını yendikleri için. Önce de, sonra da Allah'ın dinini izledikleri için. Bu kimselerin ödülleri iki kere verilir. Hiç kuşkusuz bu, onların övgüye değer sabırlarının karşılığıdır. Çünkü bu konuda sabır göstermek nefislere çok zor gelir. Sabrın en zoru da, arzulara, insanların yamukluklarına ve sapıklıklarına karşı gösterilenidir. Bu adamlar bütün bunlara karşı sabır gösterdiler. Bunların yanısıra, biraz önceki rivayette de işaret edildiği gibi alaya almalara, baskı ve eziyetlere karşı da sabrettiler. Tıpkı her zaman ve her yerdeki sapık, dejenere olmuş ve cahil toplumlarda dinlerine bağlılığı sürdürenler gibi sabrettiler.

"Onlar kötülüğü iyilikle savarlar."

Bu da bir tür sabırdır. Ve bu, baskılara, alaya almalara karşı sabretmekten daha ağırdır. Bu, insan nefsini, büyüklenme duygusunu yenmektir; alaya almayı savma, baskılara karşılık verme, kini dindirme ve intikam alma isteğini kırmaktır. Bütün bunlardan sonra bir diğer derece vardır; hoşgörü ve hoşnutluk derecesi... Bu derecede insan, kötülüğe güzellikle cevap verir, gerçeği alaya alan cahil kimseyi kendinden emin bir güvenle acıma ve iyilikle karşılar. Hiç kuşkusuz bu yüce bir ufuktur. Bu ufka ancak Allah'la ilişki halinde bulunan mü'minler ulaşabilir. Onlar Allah'dan hoşnutturlar. Allah da onlardan hoşnuttur. İnsanların kendilerine yönelik olumsuz tavırlarını hoşnutlukla, güvenle karşılarlar.

"Ve kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcarlar."

Sanki ruhlarının hoşgörüsünün ifadesi olarak iyilikten söz edildikten sonra mali açıdan da hoşgörülü oldukları vurgulanmak isteniyor. Çünkü her ikisi de aynı duygudan kaynaklanıyor; nefsin ihtirasını yenme ve yeryüzü değerlerinden daha büyük değerlerle onur duyma duygusundan kaynaklanıyor. Birincisi ruhları ilgilendiriyor, ikincisi de malı ilgilendiriyor, ve bu ikisi çoğu kere Kur'an-ı Kerim'de birbirlerini bütünler biçimde yer alırlar.

İslama sabırla sarılan, inanç sistemini içtenlikle benimseyen mü'min ruhların bir başka sıfatı da şudur:

"Boş söz işitikleri zaman ondan yüz çevirirler. Bizim işlerimiz bize sizin işleriniz sizedir. Size selam olsun, biz cahillerle sohbet etmeyi istemiyoruz. derler."

Ayetin orjinalinde geçen "el-Lağvu" kelimesi bir amaca yönelik olmayan, herhangi bir anlam ifade etmeyen boş söz demektir. İnsan aklına ve kalbine bir şey kazandırmayan, yararlı bir bilgi edinmesini sağlamayan saçma söz demektir. İster muhataba yönelik olsun, ister bir başkası ile ilgili olarak anlatılsın, insanın duygusunu ve dilini bozan çirkin söz demektir.

Mü'min kalpler bu tür boş şeylerle ilgilenmezler. Böyle saçma şeyleri dinlemezler. Böyle çirkin şeylere ilgi duymazlar. Çünkü mü'min kalpler imanın yükümlülükleriyle uğraşırlar, imanın coşkunluğu ile yücelirler, onun aydınlığı ile arınırlar:

"Boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler."

Ama heyecanlanmazlar, onlara öfkelenmezler, onların dediklerinin aynısı ile karşılık vererek boş laf edenlere saldırmazlar. Bu konuda onlarla tartışmaya girmezler. Çünkü uğraşısı boş ve anlamsız şeyler olanları da tartışmak boştur. Bu yüzden saldırmazlık ve barış temennisiyle onları kendi hallerinde bırakırlar.

"Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz sizedir. Size selam olsun, biz cahillerle sohbet etmeyi istemeyiz derler."

İşte böyle edeplice, iyilik temennisiyle ve doğru yolu bulmaları arzusuyla. Ama onlarla içiçe olmayı, onlara karışmayı istemeden.

"Biz cahillerle sohbet etmeyi istemeyiz."

Onlarla birlikte değerli vaktimizi harcamak istemeyiz. Onların boş laflarına karışmayız ya da ses çıkarmadan dinlemeyiz.

Hiç kuşkusuz bu, inancına güvenen mü'min bir ruhun aydınlık bir tablosudur. Bu tablodan boş şeylerin üstüne çıkma, hoşgörü ve şefkat duyguları yansıyor. Bununla Allah'ın öngördüğü edeple edeplenmek isteyenlere kapalı bir tarafı bulunmayan Allah'ın apaçık yolu çiziliyor. Bu yolda cahillerle birliktelik sözkonusu değildir. Ama onlara düşmanlık ta beslenemez. Onlara karşı zor kullanılmaz, onların varlığından, sıkıntı duyulmaz. Bu yolda, kötülükleri aşma vardır, sevgi vardır. Suçlulara ve kötülere bile iyilik dilenir bu yolda.

HİDAYET ALLAH'DANDIR

Ehl-i kitaptan bu adamların iman etmesi için peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerine Kur'an okumanın dışında fazla bir şey yapmamıştır. Öte yandan kendi kavminden iman etmesi için çok çabaladığı, müslüman olmasını bütün benliğiyle istediği kimseler vardı. Ama yüce Allah onunla ilgili bir hikmetten dolayı bu isteğinin gerçekleşmesini takdir etmemiştir. Çünkü Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- sevdiği kimseyi doğru yola iletemezdi. Ancak yüce Allah, doğru yolu hakettiği ve imanı kabul edecek durumda olduğunu bildiği kimseleri doğru yola iletir.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

56- Ey Muhammed! Sen sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, ancak Allah dilediğini doğru yola eriştirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir.

Buhari ve Müslim'de, bu ayetin peygamber efendimizin amcası Ebu Talip hakkında indiğine ilişkin bir hadis yer alır. Ebu Talip, Peygamber efendimizi koruyor, ona yardım ediyordu. Kureyş'e karşı ona destek oluyordu. Mesajını insanlara ulaştırabilmesi için ona arka çıkıyordu. Bunun için Kureyşliler'in onu ve Haşimoğulları'nı boykot etmelerine, onları bir mahallede kuşatıp ambargo uygulamalarına katlanmıştı. Ne var ki, Ebu Talip, bütün bunları yeğenini sevdiği için yapıyordu. Yakınlık duygusu ile, büyüklenme ve yiğitlik uğruna yapıyordu. Ölüm döşeğindeyken, peygamber efendimiz onu iman etmeye ve islama girmeye davet etmiş, fakat Ebu Talip yüce Allah'ın bildiği bir nedenden dolayı iman etmemişti.

Zühri diyor ki; bana Said b. Müseyyeb, babası Müseyyeb b. Hazn el-Mahzumi'den -Allah ondan razı olsun- neklederek şunları anlattı: Ebu Talip ölmek üzereyken, peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- yanına geldi. O sırada Ebu Cehil b. Hişam ve Abdullah b. Ümeyye b. Mugire de yanındaydı. Peygamber efendimiz **"Amcacığım, Lâilaheillâllah de ki, Allah katında onunla seni savunayım"** dedi. Ebu Cehil ve Abdullah b. Ümeyye de **"Ey Ebu Talip, Abdülmuttalib'in dininden vazgeçeceksin?"**dediler. Peygamber efendimiz "Allah'dan başka ilah olmadığına" ilişkin çağrısını tekrarladıkça onlar da bu soruyu yöneltiyorlardı. En sonunda Ebu Talip **"Ben Abdülmuttalib'in dini üzereyim"** dedi. Ve **"Lâilaheillâllah"** demekten kaçındı. Bunun üzerine Peygamber efendimiz; **"Allah'a andolsun ki, engellenmediği sürece senin için bağışlanma dileyeceğim"** dedi. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: **"Akraba bile olsalar, cehennemlik oldukları belli olduktan sonra puta tapanlar için Allah'dan af dilemek, ne peygambere ve ne de mü'minlere yakışır."** [11]

Ebu Talip hakkında da şu ayet indi: **"Ey Muhammed! Sen sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, ancak Allah dilediğini doğru yola eriştirir.**

Müslim ve Tırmizi Yezid b. Keysan'ın Ebu Hazm'den, onun da Ebu Hureyre'den -Allah ondan razı olsun- rivayet ettikleri şu hadisi aktarırlar: Ebu Talip ölmek üzereyken, Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- yanına geldi ve "Amcacığım 'Lâilaheillâllah' söyle ki, kıyamet günü senin lehinde şahitlikte bulunayım" dedi. Ebu Talip; Şayet Kureyşliler "ölüm korkusu ile söyledi" demeselerdi sırf seni memnun etmek için onu söylerdim. Bunu senin için yapardım" dedi. Bunun üzerine şu ayet indi;

"Ey Muhammed! Sen sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, ancak Allah dilediğini doğru yola eriştirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir."

İbn-i Abbas'dan, İbn-i Ömer'den, Mücahit'den, Şabi'den ve Katade'den bu ayetin Ebu Talip hakkında indiği ve Ebu Talib'in söylediği son sözün "Ben Abdülmuttalib'in dini üzereyim" olduğu rivayet edilir.

İnsan bu olay karşısında durup bu dinin ödünsüz kesinliğini ve şaşmaz doğruluğunu dehşetler içinde kalarak gözlemliyor. Şu Hz. Peygamberin amcasıdır. Garantörü, koruyucusu ve destekçisidir. Onun Hz. Peygambere yönelik derin sevgisine ve Hz. Peygamberin de onun iman etmesine yönelik şiddetli isteğine rağmen, yüce Allah onun iman etmesini takdir etmiyor. Çünkü Ebu Talip akrabalık duygusu ile, babalık sevgisi ile böyle davranıyordu. Hz. Peygamberin

11)Tevbe Suresi 113

sunduğu inanç sistemini kabul etme niyetinde değildi. Yüce Allah da bunu biliyordu. Bu yüzden Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- onun adına arzuladığı, sevdiği şeyi takdir etmedi. Bu işi yani doğru yola iletme işini, Hz. Peygamberin yetkisinin dışına çıkarıp kendi iradesine ve takdirine özgü kıldı. Peygambere düşen sadece mesajı açıkca duyurmaktır. Ondan sonra bu görevi omuzlayan davetçilerin işi de öğüttür. Bundan sonra kalpler Rahman'ın parmakları arasındadır. O, hidayet ve sapıklığı, kullarından kimin hidayete, kimin de sapıklığa yatkın olduğuna ilişkin yanılmaz bilgisi doğrultusunda belirler.

YERLE BİR EDİLME KORKUSU

Şimdi, surenin akışı, müşrik Kureyşliler'in komşu Arap kabileleri üzerindeki egemenliklerini kaybederler korkusu ile Peygamber efendimize -salât ve selâm üzerine olsun- uymayışlarını mazur göstermek amacıyla ona söyledikleri söze geliyor. Komşu Arap kabileleri Ka'be'ye saygı gösteriyorlardı. Bu yüzden Kabe'nin bekçilerinin, bakımcılarının otoritelerini onaylıyorlardı, boyun eğiyorlardı. İşte Kureyşliler Peygamberimize, şayet kendisine uyacak olurlarsa bu kabilelerin kendilerini yurtlarından atacaklarını, en azından bu kabilelerin desteği olmasa yarımadanın dışındaki düşmanlarının kendilerini yerlerinden söküp atacaklarını söylüyorlardı. Ayetlerin akışı, daha önce bu surede Hz. Musa ve Firavun kıssası aracılığı ile bu konuyu somut olarak gözlerinin önüne seriyor. Daha sonra burada tarihsel realiteye ve şu anda gözleriyle gördükleri pratikteki durumlarına dayanarak güvenli ortamın nerede olduğunu, buna karşılık korkulu ortamın nerede olduğunu açıklıyor. Yine, mal-mülkten dolayı şımarma, nimete karşılık az şükretme zikrediliyor. Bununla birlikte peygamberleri yalanlamalama ve Allah'ın ayetlerinden yüz çevirme gibi tavırlarda somutlaşan gerçek yokoluşun nedenlerini ortaya koymak amacı ile geçmiş toplumların yok edildikleri harap olmuş yurtlarda onlarla birlikte bir gezintiye başlıyor. Burada gerçek değerler ortaya konuyor. Bu gezintide, yüce Allah'ın katındaki nimetlerin yanında, tüm dünya hayatının ve nimetlerinin basitliği ve değersizliği önplana çıkıyor.

وَقَالُوٓا۟ إِن نَّتَّبِعِ ٱلْهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفْ
مِنْ أَرْضِنَآ ۚ أَوَلَمْ نُمَكِّن لَّهُمْ حَرَمًا ءَامِنًا يُجْبَىٰٓ إِلَيْهِ ثَمَرَٰتُ كُلِّ شَىْءٍ
رِّزْقًا مِّن لَّدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا
مِن قَرْيَةٍۭ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا ۖ فَتِلْكَ مَسَٰكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَن
مِّنۢ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا ۖ وَكُنَّا نَحْنُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ
مُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِىٓ أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ
ءَايَٰتِنَا ۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى ٱلْقُرَىٰٓ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَٰلِمُونَ ﴿٥٩﴾

وَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتُهَا
وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰٓ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَفَمَن وَعَدْنَٰهُ وَعْدًا
حَسَنًا فَهُوَ لَٰقِيهِ كَمَن مَّتَّعْنَٰهُ مَتَٰعَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ثُمَّ
هُوَ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ مِنَ ٱلْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾

57- Dediler ki; "Biz seninle beraber doğru yola gelirsek yurdumuzdan atılırız." Onları katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği, kutlu bir yere yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bilmezler.

58- Biz refah içinde şımarmış nice şehirleri helak ettik. İşte yerleri! Kendilerinden sonra pek az kimse oturabilmiştir. Onlara hep biz varis olmuşuzdur.

59- Rabb'in memleketlerin ana merkezlerinin halkına ayetlerimizi okuyacak bir elçi göndermedikçe ülkeleri helâk edici değildir. Zaten biz halkı zalim olan memleketleri helak etmişizdir.

60- Size verilen her şey, dünya hayatının geçimi ve süsüdür. Allah'ın katında olan ise daha hayırlı ve kalıcıdır. Aklınızı kullanmıyor musunuz?

61- Şu halde kendisine güzel bir söz verdiğimiz ve ardından o söze kavuşan kimse; dünya hayatında kendisine bir geçimlik verdiğimiz, sonra kıyamet günü azap içinde getirilen kimse gibi midir?

Bu Kureyşliler'in ve diğer insanların, Allah'ın yol göstericiliğine, O'nun sunduğu hareket metoduna uymaları durumunda korkularla karşı karşıya kalacaklarını bildiriyor. Düşmanların saldırılarına uğrayacaklar, yardımcılarını ve destekçilerini yitirecekler. Yoksulluğa ve kıtlığa uğrayacaklarını sanmalarına neden olan, işte bu yüzeysel ve dayanıksız bakış açısıdır. Bu, yeryüzü menşeli sınırlı bir düşünce biçimidir.

"Dediler ki; Biz seninle beraber doğru yola gelirsek yurdumuzdan atılırız."

Onlar Hz. Peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerine sunduğu ayetlerin doğru yolu gösteren işaretler olduğunu inkâr etmiyorlar. Sadece insanların kendilerini kapıp yurtlarından atacaklarından korkuyorlar. Fakat onlar Allah'ı unutuyorlar. Tek koruyucunun, yegane himayecinin O olduğunu unutuyorlar. Allah'ın himayesinde olduktan sonra yeryüzündeki hiçbir gücün kendilerini kapıp yurtlarından edemeyeceğini yine yüce Allah, kendilerini yüzüstü ve yardımsız bıraktıktan sonra tüm yeryüzü güçlerinin kendilerine hiçbir yardımda bulunamayacaklarını unutuyorlar. Bunun nedeni, iman gerçeğinin kalplerine yansımamış olmasıdır. Eğer iman gerçeği kalplerine gereği gibi yansımış olsaydı güçlere bakış açıları ve olayları değerlendirmede esas aldıkları ölçüleri değişecekti. Bu durumda, güvenli ortamın ancak yüce Allah'ın yanı olduğunu; korkunun sa, O'nun kılavuzluğundan uzak ortamlar için sözkonusu olduğunu bileceklerdi. Yine yüce Allah'ın doğru yolu bulmaları için kendilerine gönderdiği yol gösterici kitabın güçlü, üstünlükle doğrudan ilişkili olduğunu, bu ifadenin asılsız bir kuruntu olmadığını, kalplere güven aşılamak için söylenmiş propaganda amaçlı bir söz olmadığını tam tersine derin ve köklü bir gerçek olduğunu bileceklerdi. Allah'ın yol gösterici kitabına uymanın evrene egemen olan

yasalar sistemi ile, evrensel güç ve enerjiler ile uyum içinde hareket etmek; onlardan yararlanmak, dünya hayatı için kullanmak anlamına geldiğini bileceklerdi. Çünkü şu evrenin hareketlerinin planlayıcısı yüce Allah'dır. Bu yüzden Allah'ın yol gösterici kitabına uyan birisi, evrendeki sınırsız güç kaynaklarına dayanmış olur, yeryüzündeki hayatta fiilen sağlam temellere bel bağlamış olur.

Allah'ın yol göstericiliğinin somut ifadesi olan Kitab'ı, yeryüzündeki pratik hayat için gerçek ve dengeli bir sosyal sistemdir. Bu sistem gerçekleştiği zaman, ahiret mutluluğunun yanısıra yeryüzü egemenliği de onun tekelinde olur. Bu sistemin ayırıcı özelliği, dünya yolu ile ahiret yolunu birbirinden ayırmamasıdır. Ahiret hayatına yönelik hedeflerin gerçekleşmesi için bu dünya hayatını yok saymayı ya da boşvermeyi gerektirmemesidir. Tam tersine bu sistem dünya ve ahireti tek bir bağla birbirine bağlar! Kalbin, toplumun ve yeryüzündeki hayatın ıslahı ancak bu şekilde mümkün olur... Bu yüzden yol, ahirete yönelik olur. Çünkü dünya ahiretin tarlasıdır ve dünya cennetinin imarı ve egemenliği, ahiret cennetinin imarı ve oradaki sonsuz hayat için bir araçtır. Ama Allah'ın yol göstericiliğine uymak, sergilenen davranışlarla ona yönelmek, O'nun hoşnutluğunu gözetlemek şartıyla...

Allah'ın yol göstericiliğine uyan bir toplumun bu ilahi emaneti yani, yeryüzü halifeliği ve dünya hayatına egemen olma emanetini omuzlamaya hazırlandıktan sonra, eninde sonunda güç, caydırıcılık ve egemenlik elde etmiş olması, tüm insanlığa önderlik yapması insanlık tarihinin kesinlikle tescil ettiği ilahi bir yasadır.

Bir çok insan Allah'ın şeriatına uymaktan, O'nun yol göstericiliğini izlemekten kaçınıyor. Allah düşmanlarının saldırılarından, komplolarından korkuyor. Düşmanlıkların odak noktası olmaktan endişeleniyor. Gerek ekonomide, gerekse başka alanlarda dar boğaza girmekten, krizler yaşamaktan korkuyor. Bunlar, bir zamanlar Peygamber efendimize -salât ve selâm üzerine olsun- **"Biz seninle beraber doğru yola gelirsek yurdumuzdan atılırız"** diyen Kureyşliler'inkine benzer asılsız kuruntulardan başka bir şey değildir. Oysa Kureyşliler Peygamber efendimizin şahsında ve onun sunduğu Kitap'ta somutlaşan Allah'ın yol göstericiliğine uyduklarında çeyrek yüzyılda veya daha az bir zaman diliminde yeryüzünün doğularına ve batılarına egemen olmuşlardı.

Yüce Allah, o zaman onların bu asılsız kuruntudan kaynaklanan bahanelerini yalanlayacak cevabı vermişti. Şu halde kendilerine güven bahşeden kimdir? Bu dokunulmaz ve saygın Kâbe'yi kim vermiş kendilerine? Gönüllerin her taraftan, tüm yeryüzünde yetişen ürünlerle birlikte kendilerine doğru yönelmesini sağlayan kimdir? Nitekim her zaman birbirinden farklı ülkelerde ve mevsimlerde yetişen bir çok ürün, bir çok meyve bu dokunulmaz evin çevresinde toplanırdı;

"Onları katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği, kutlu bir yere yerleştirmedik mi?

Şu halde onlara ne oluyor da, Allah'ın doğru yola ileten Kitabına uymaları durumunda insanların kendilerini yerlerinden söküp atacaklarından korkuyorlar? Ataları İbrahim peygamberden -selâm üzerine olsun- bu yana kendilerini bu güvenli ve dokunulmaz bölgeye yerleştiren Allah değil midir? Buyruklarını

dinlemedikleri, karşı çıktıkları zaman kendilerini koruyan Allah, kendisinden sakınarak günahlardan kaçınınca, insanların onları kapıp yurtlarından atmalarına izin verir mi?

"Fakat onların çoğu bilmezler."

Nerenin güvenli, nerenin korkulu olduğunu bilmezler. Herkesin en sonunda Allah'a döneceğinin farkında değildirler.

Eğer gerçekten tehlikelerden sakınmak istiyorlarsa, baskına uğrayıp yurtlarından olmaktan korkuyorlarsa, işte yok oluşun gerçek nedeni. Ondan korunsunlar:

"Biz refah içinde şımarmış nice şehirleri helak ettik. İşte yerleri! Kendilerinden sonra pek az kimse oturabilmiştir. Onlara hep biz varis olmuşuzdur."

Nimetle şımarmak, nimete karşılık şükretmemek, şehirleri için bir yokoluş nedenidir. Onların bu güvenli, bu dokunulmaz bölgeye yerleşmiş olmaları yüce Allah'ın bir nimetidir. Şu halde bu nimete karşılık şımarmaktan, şükretmemekten sakınmalıdırlar. Aksi takdirde onlar da benzeri şehirler gibi yokolup giderler. Nitekim onlar bu yüzden yokedilmiş yerleşim birimlerini her zaman görüyor, tanıyorlardı. Buralarda oturanların harap olmuş, boş ve ıssız evleri gözlerinin önündeydi: **"Kendilerinden sonra pek az kimse oturabilmiştir."** Bu, boş ve harap yurtlar, oralarda oturanların yerle bir edilişlerini dile getiren canlı, somut bir belge olarak nimetle şımarmanın hikayesini anlatıyor. Buralarda oturanlar geride tek bir kişi kalmamak üzere yok edilmişlerdi. Geride mirasçı bırakmamışlardı. **"Onlara hep biz varis olmuşuzdur."**

Bununla beraber yüce Allah, ana kentte yaşayanlar arasından birini peygamber olarak göndermedikçe, nimetle şımaran bu yerleşim birimlerini yok etmemiştir. Bu durum, onun kullarına yönelik rahmetinin belirtisi olarak kendi kendisi için belirlediği bir kuraldır.

"Rabb'in, memleketlerin ana merkezlerinin halkına ayetlerimizi okuyacak bir elçi göndermedikçe ülkeleri helak edici değildir. Zaten biz halkı zalim olan memleketleri helak etmişizdir.

Peygamberin ana kentten -yani en büyük kentten veya başkentten- gönderilmiş olmasının hikmeti, bu yerleşim biriminin merkez niteliğinde olması ve mesajın hiç kimsenin mazeret ileri sürmesine fırsat vermeyecek şekilde her tarafa yayılabilmesidir. Nitekim Peygamber efendimiz de -salât ve selâm üzerine olsun- Arap yerleşim birimlerinin ana kenti konumundaki Mekke'den seçilip peygamber olarak görevlendirilmiştir. O da daha önce kendilerine uyarıcı geldikten sonra Allah'ın ayetlerini yalanlayanların akibetinden sakındırıyor onları: **"Zaten biz halkı zalim olan memleketleri helak etmişizdir. Bilerek ve görerek ayetleri yalanlayanları yok ederiz."**

Bununla beraber, dünya hayatının top yekün nimetleri, yeryüzünün bütün zevkleri, eğlenceleri, yüce Allah'ın onlara bahşettiği bir kısım dünya egemenliği, lütfettiği ürünler, dünya hayatı boyunca bütün insanlar için hazırlanan nimetler, Allah katındaki nimetlerle karşılaştırıldığı zaman son derece basit ve değersiz şeyler oldukları ortaya çıkar.

"Size verilen her şey, dünya hayatının geçimi ve süsüdür. Allah'ın katında

olan ise daha hayırlı ve kalıcıdır. Aklınızı kullanmıyor musunuz?

Bu, her zaman için geçerli olan nihai değerlendirmedir. Sırf kaçırmaktan korktukları güven, toprak ve nimetle ilgili değildir. Sadece yüce Allah'ın kentlere bahşettiği ama şımarmaları yüzünden yok ettiği nimetlerle de ilgili değildir. Bu, hiçbir zaman kesintiye uğramasa da hatta eksiksiz sürekli bile olsa, kısa sürede yok olması, tükenmesi sözkonusu olmasa da dünya hayatındaki her şeyi kapsayan nihai değerlendirmedir. Çünkü bütün bunlar "**Dünya hayatının geçimi ve süsüdür. Allah'ın katında olan ise daha hayırlı ve kalıcıdır.**" Özü itibariyle daha hayırlı, süreklilik bakımından daha kalıcıdır.

"Aklınızı kullanmıyor musunuz?"

Ama bu ikisinden hangisinin daha üstün olduğunu bilmek, her ikisinin de özünü kavrayan bir akıl gerektirir. Bu yüzden bu ifadeden sonra yer alan değerlendirme, aklın seçme işinde kullanılması için uyarma amacına yönelik oluyor.

Bu gezintinin sonunda, kim neyi diliyorsa onu seçsin diye dünya ve ahiret sayfaları gözlerinin önüne seriliyor:

"Şu halde kendisine güzel bir söz verdiğimiz ve ardından o söze kavuşan kimse; dünya hayatında kendisine bir geçimlik verdiğimiz, sonra kıyamet günü azap içinde getirilen kimse gibi midir?

Şu, yüce Allah'ın güzel bir vaadde bulunduğu kimsenin sayfası. Bu kimse ahirette yüce Allah'ın kendisine yönelik vaadin gerçek olduğunu görüyor ve kesinlikle kendisine va'dedilen ödülü alıyor. Bu da, dünya hayatının sınırlı ve basit nimetlerine kavuşan kimsenin sayfası. Sonra bu adam ahirette hesaplaşmak üzere yüce Allah'ın huzuruna getirtiliyor. Ayette geçen **"azap içinde getirilen"** ifadesi zorla getirilenlerin isteksizliğini vurguluyor. Bunlar huzura getirilirken bu sınırlı ve basit nimetten dolayı hesaba çekilmenin ardından kendilerini bekleyen akibetin korkusu ile buraya getirilmemiş olmayı istiyorlar.

Kureyşliler'in **"Biz seninle beraber doğru yola gelirsek yurdumuzdan atılırız."**şeklindeki mazeretlerine cevap vermek amacı ile çıkılan gezintinin son durağı oluyor bu. Aslında bu sözleri doğru da olsa, bu durum kıyamet günü insanın hesaba çekilmek üzere huzura getirilmesinden daha iyidir. Bu durumda, Allah'ın yol göstericiliğine uyan, dolayisiyle dünya da güvenli bir ortamda yaşayan, egemenlik sağlayan, ahirette de çeşitli nimetlere ve güvene kavuşan kimsenin durumu bir midir? Dikkat edin, şu halde evrendeki güçlerin gerçek mahiyetini kavramayan gafillerden başkası Allah'ın yol göstericiliğinin somut ifadesi olan Kitabını terketmez. Korkulu ortamın neresi, güvenli ortamın neresi olduğunu bilmeyen budalalardan başkası Allah'ın yol gösterici mesajına sırt çevirmez. Kendileri için faydalı olan şeyi seçemeyen, yokolup gitmekten sakınmayan, bu yüzden hepten kaybedenlerden başkası, Allah'ın Kitabını bir yana bırakarak sapık ideolojilerin, insan aklının ürünü olan eksik ve çarpık sistemlerin peşinden gitmez.

MÜŞRİKLERİN KIYAMETTE AŞAĞILANMASI

Ayetlerin akışı onları öteki sahile ulaştırınca, bu sefer onlarla birlikte bir kıyamet sahnesinde gezintiye çıkıyor. Burada onların içinde yaşadıkları şirkin ve sapıklığın kaçınılmaz sonu tasvir ediliyor:

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ
شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ
رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا
إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ
فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا
يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾
فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَأَمَّا
مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَىٰ أَن يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾

62- Allah, o gün onlara seslenir: "Benim ortağım olduğunu iddia ettikleriniz nerededirler?
63- O gün azab üzerlerine hak olanlar: "Rabb'imiz, azdırdıklarımız şunlar. Kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık. Onlardan uzaklaşıp sana geldik, zaten, aslında bize tapmıyorlardı" derler.
64- "Koştuğunuz ortaklarınızı çağırın" denir; onlar da çağırırlar. Ancak kendilerine cevap veremezler; cehennem azabını görünce doğru yolda olmadıklarına yanarlar.
65- Allah onlara seslenerek; "Peygamberlere ne cevap verdiniz" der.
66- O gün haberlere karşı körleşirler, verilecek cevapları kalmaz; birbirlerine de soramazlar.
67- Fakat tevbe eden, inanıp yararlı iş işleyen kimsenin, kurtuluşa erenlerden olması umulur.

Bu ilk soru, azarlama ve kınama amacı ile yöneltilmiş bir sorudur.

"Benim ortağım olduğunu iddia ettikleriniz nerededirler?"

Aslında yüce Allah o gün sözü edilen ortakların varolmadığını, dünya hayatında onlara uyanların bu gün onlar hakkında bir şey bilmediklerini ve onlara ulaşma imkanına sahip olmadıklarını biliyor. Fakat bu soruyu yönelterek onları şahitlerin huzurunda rezil-rüsva ediyor.

Bu yüzden soru sorulanlar cevap vermiyorlar. Çünkü bu soru sorulurken cevap verilmesi hedeflenmiyor. Onlar da cevap yerine, peşlerinden gelenleri saptırma ve Kureyş kabilesinin önde gelenlerinin kendilerine uyan insanlara yaptıkları gibi kendilerini izleyenleri, Allah yoluna girmekten alıkoyma suçundan sıyrılmaya çalışarak şöyle diyorlar:

"Rabb'imiz, azdırdıklarımız şunlar. Kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık. Onlardan uzaklaşıp sana geldik, zaten, aslında bize tapmıyorlardı."

Rabb'imiz biz onları zorla saptırmadık. Çünkü onların kalplerini etki altına alacak, onların duygu ve düşüncelerine egemen olacak bir güce sahip değiliz. Onlar kendi istekleriyle ve severek yoldan çıktılar. Nitekim biz de hiçbir

zorlama olmaksızın kendi isteğimizle sapıklığa daldık. **"Onlardan uzaklaşıp sana geldik"**Onları saptırma, yoldan çıkarma suçundan uzaklaştık. **"Zaten, aslında bize tapmıyorlardı" derler.** Heykellere, putlara, senin yarattığın herhangi bir varlığa kulluk ediyorlardı. Biz kendimizi onlar için ilahlık pozisyonunda görmedik. Onlar da bize kullukla yönelmediler.

Bu noktada yeniden, söz arasında atlamak istedikleri o utanç verici suçlarına döndürülüyorlar. Allah'ı bir yana bırakarak birtakım ilahlar edinmek suretiyle işledikleri kabahata çevriliyorlar:

"Koştuğunuz ortaklarınızı çağırın" denir.

Onları çağırın ve onları izlemekten kaçmayın (!) Onları çağırın ki, size cevap versinler, sizi kurtarsınlar. Çağırın onları, işte bugün, onların işe yarayacakları gündür. (!) Zavallılar, onları çağırmanın hiçbir şeye yaramayacağını biliyorlar ama zorla emre itaat ediyorlar!

"Onlar da çağırırlar ancak, kendilerine cevap veremezler."

Bunun dışında bir şey beklenmiyordu zaten. Amaç onları aşağılamak ve ezmektir.

"Cehennem azabını görünce"

Azabı bu karşılıklı konuşma sırasında görürler. Bu sözlerin ardında cehennem azabının yattığını farkederler. Çünkü böyle bir konumun ötesi ancak azap olabilir.

Burada, sahnenin zirveye ulaştığı bu anda daha önce reddettikleri hidayet, doğru yol mesajı sunuluyor. Hiç kuşkusuz bu, böylesine dayanılmaz bir ortamda ideal bir beklentidir. Ama bu fırsat şayet dünyada ona koşsalardı ellerindeydi.

"Doğru yolda olmadıklarına yanarlar."

Bu kısa ayrılıktan sonra, tekrar o dayanılmaz sahneye döndürülüyorlar!

"Allah onlara seslenerek, 'peygamberlere ne cevap verdiniz' der."

Aslında yüce Allah onların peygamberlere ne cevap verdiklerini biliyor. Fakat bu soru da, kınama ve rezil etme amacı ile yöneltiliyor. Onlar da bu soruyu duymazlıktan gelerek, susarak karşılıyorlar. Bu duymazlıktan gelme, içinde bulundukları sıkıntının ifadesidir. Suskunluk da, söylenecek bir şey bulamamaktan kaynaklanıyor.

"O gün haberlere karşı körleşirler, verilecek cevapları kalmaz; birbirlerine de soramazlar."

Bu ifade, sahnenin ve hareketin üzerine körlük gölgesini yansıtıyor. Sanki haberler kördür. Bu yüzden kendilerine ulaşamıyor. Onlar da hiçbir konuda herhangi bir şey bilemiyorlar. Ne bir soru sorabiliyorlar ne de cevap verebiliyorlar. Kendi suskunlukları içinde sesiz, sedasız bekliyorlar.

"Fakat tövbe eden, inanıp yararlı iş işleyen kimsenin, kurtuluşa erenlerden olması umulur."

Bu da karşı sayfa. Bu sayfa, müşriklerin içinde bulunduğu, dayanılmaz sıkıntının zirveye ulaştığı bir sırada, günahlarından tevbe eden, inanan ardından iyi işler yapanlardan ve onları bekleyen kurtuluş umudundan söz ediyor. Ve bu sayfalar, şu anda seçme için yeterli vakit varken kim hangisini isterse onu seçsin

diye sunuluyor.

ALLAH'IN MUTLAK İRADESİ

Ardından surenin akışı onların ve her şeyin durumunu yüce Allah'ın iradesine ve serbest seçimine bırakıyor. Çünkü her şeyi yaratan O'dur. Her şeyi her yönüyle bilen O'dur. Başta da sonda da her şeyin dönüşü O'nadır. En başta ve en sonda hamd O'na özgüdür. Dünyada egemenlik O'nundur. Dönüş O'na'dır, O'nun huzurunda toplanılacaktır. Yaratıklar ne kendileri için ne de başkaları için herhangi bir şey seçme gücüne sahip değildirler.

Dilediğini yaratan, dilediğini seçen yüce Allah'dır.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ
وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ
وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي
الْأُولَىٰ وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

68- Rabb'in dilediğini yaratır, seçer. Seçim onlara ait değildir. Allah onların ortak koştuğu şeylerden uzaktır, yücedir.
69- Rabb'in, gönüllerinin gizlediklerini ve açığa vurduklarını bilir.
70- Allah odur ki; O'ndan başka ilah yoktur. Hamd dünya ve ahirette O'nun içindir. Hükümde O'nundur. Yalnız O'na döndürüleceksiniz.

Bu değerlendirme Kureyşliler'in "**Biz seninle beraber doğru yola gelirsek yurdumuzdan atılırız.**" şeklindeki sözlerinden ve hesaplaşma gününde müşrik ve sapık olarak içinde bulunacakları konumun gözler önüne sunulmasından sonra yer alıyor. Bu değerlendirme, onların kendileri adına herhangi bir şey seçme gücüne sahip olmadıklarını, dolayisiyle güvenli ortamla, korkulu ortam arasında tercih yapamayacaklarını vurgulamak ve yüce Allah'ın birliğini ve en sonunda her şeyin O'na döneceğini belirtmek için yer alıyor.

"Rabb'in dilediğini yaratır, seçer. Seçim onlara ait değildir."

Hiç kuşkusuz bu, insanların çoğu zaman unuttuğu, en azından bir çok yönünü unuttuğu önemli bir gerçektir. Yüce Allah dilediğini yaratır, bu konuda hiç kimse ona bir öneride bulunamaz. O'nun yaratmasına bir ekleme ya da azaltmada bulunamaz. O'nun yaratmasını değiştiremez, bozamaz. Yarattıklarından dilediği için istediği görevi, işi, yükümlülüğü ve yeri belirleyen O'dur. Hiç kimse O'na herhangi bir kişiyi, bir olayı, bir sözü veya bir eylemi seçmesini öneremez. "**Seçim onlara ait değildir.**" Ne kendileri ile ne de başkaları ile ilgili bir mesele de seçim hakkı onlara aittir. Büyük-küçük her şeyin dönüşü Allah'adır.

Eğer bu gerçek kalplere ve vicdanlara yerleşirse, insanlar uğradıkları bir zarardan, bir kötülükten dolayı öfkelenmezler. Elde ettikleri bir nimetten, bir kazançtan dolayı da sevinip kendilerinden geçmezler. Elde edemedikleri, kaçırdıkları bir şey için üzülmezler. Çünkü bu şeyleri seçen böyle olmasını belirleyen kendileri değildir. Bütünüyle bu seçimi yapan yüce Allah'dır.

Bu demek değildir ki insanlar, akıllarını, iradelerini ve enerjilerini devre dışı bıraksınlar, iptal etsinler. Bunun anlamı, insanların ellerinden gelen çaba-

yı, düşünme, planlama ve seçme yeteneklerini kullandıktan sonra meydana gelen sonucu hoşnutlukla, teslimiyetle benimseyerek karşılamalarıdır. Çünkü onlara düşen ellerinden gelen çabayı sarfetmektir, sahip oldukları yetenekleri kullanmaktır. Bundan sonrası ile ilgili tayin edici yetki yüce Allah'a aittir.

Müşrikler bu konuda bir takım düzmece ilahları Allah'a ortak koşuyorlardı. Oysa dilediğini, istediği gibi yaratan tek Allah'dır. Yaratmada ve seçmede ortağı yoktur.

"Allah onların ortak koştuğu şeylerden uzaktır, yücedir.

"Rabb'in gönüllerinin gizlediklerini ve açığa vurduklarını bilir."

Onlarla ilgili bu bilgisi uyarınca onlara hakkettikleri karşılığı verir. Doğru yol veya sapıklıktan hangisine layık iseler onu seçer.

"Hamd dünya ve ahirette O'nun içindir."

O'nun seçtiği şeylerden dolayı, verdiği nimetlerden dolayı, hikmeti ve planlamasından dolayı adaleti ve rahmetinden dolayı hamd O'nundur. Hamd ve övgü sadece O'na özgüdür.

"Hüküm de O'nundur."

Kulları üzerindeki hükümranlık O'nun tekelindedir. Onlarla ilgili meselelerde kendi hükmü ile hükmeder. Hiç kimse bu hükmünü geri çeviremez, değiştiremez.

"Yalnız O'na döndürüleceksiniz."

O zaman da aranızda son hükmünü verir.

Bu şekilde surenin akışı, Allah'ın gücünü düşünmelerini sağlayarak, bu varlık alemine egemen olan iradesinin tekliğini vurgulayarak, hiçbir şeyleri saklı kalmayacak şekilde gizli-açık her şeylerinde topyekûn O'na döneceklerini bildirerek çepeçevre kuşatıyor onları. Peki onlar, kesinlikle kaçıp kurtulamayacakları bir şekilde O'nun avucunun içindeyken buna rağmen nasıl Allah'a ortak koşuyorlar?

DIŞ ALEMDEN UYARICI MESAJLAR

Sonra surenin akışı onları yüce Allah'ın kendilerine ilişkin planından, hayatlarına ve geçimlerine ilişkin seçiminden habersiz olarak içinde yaşadıkları evrenin sahneleri arasında bir gezintiye çıkarıyor. İki büyük evrensel olayla, gece ve gündüz olayları ile, bunların ötesinde ilahi seçimin sırları ile, dilediğini seçme iradesine sahip yaratıcının birliğine tanıklık eden mesajlarla duygularını uyarıyor:

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ
ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَآءٍ ۖ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾
قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلنَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ
ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ ۖ أَفَلَا
تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِن رَّحْمَتِهِۦ جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ

لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

71- Ey Muhammed! De ki; "söyleyin bakalım; Allah, üzerinize geceyi Kıyamet gününe kadar sürekli kılsa Allah'dan başka size ışık getirecek ilah kimdir. İşitmiyor musunuz?"
72- De ki; "Allah gündüzü kıyamete kadar üzerinizden kaldırmasa, Allah'dan başka hangi tanrı, dinleneceğiniz geceyi getirebilir? Görmez misiniz?"
73- Allah dinlenmeniz için geceyi ve lutfedip verdiği rızkı aramanız için gündüzü yaratmıştır. Bunlar O'nun rahmetidir. Belki artık şükredersiniz.

İnsanlar, bu iki olayın sürekli yenilenmesine uzun süre alıştıklarından dolayı, olayın pörsümez tazeliğini unutuyorlar. Güneşin doğuşu ve batışı karşısında çok az zaman ürperiyorlar. Gündüzün doğuşunun, ardından gecenin gelmesinin onları sarstığı çok nadirdir. Gece ve gündüzün bir düzen içinde dönüşümlü olarak birbirini izlemesinin kendilerine yönelik rahmet olduğunu, monotonluktan, bıkkınlıktan, durgunluktan yıpranmışlıktan, ölgünlük ve yok olmaktan kurtuluş olduğunu düşünmüyorlar.

Kur'an onları alışkanlıkların ve geleneklerin neden olduğu durgunluktan, ölgünlükten uyandırıyor. Çevrelerindeki evrene ve evrenin olağanüstü sahnelerine dikkatleri çekiyor. Bunu da, ebediyen gece veya ebediyen gündüz olması durumunda ne olacağını düşünmelerini sağlayarak, her iki durumda da karşı karşıya kalacakları zorluklardan korkutarak gerçekleştiriyor. Çünkü insan, kaybetmediği ya da kaybetmekten korkmadığı sürece bir şeyin değerini bilmez.

"De ki; Söyleyin bakalım; Allah, üzerinize geceyi kıyamet gününe kadar sürekli kılsa, Allah'dan başka size ışık getirecek ilah kimdir. İşitmiyor musunuz?"

İnsanlar kış günlerinde gece biraz uzayınca sabahı özlerler. Bir süre bulutların arkasında gizlenince güneş ışığına özlem duyarlar. Ya bu ışığı büsbütün kaybederlerse ne olacak? Şayet kıyamete kadar hep gece olsa ne olacak durumları? Bir an için hayatlarını sürdüreceklerini varsaydığımızda, bu tür endişeler sözkonusudur. Oysa eğer hep gece olsa ve hiç gündüz olmazsa hayat yok olma ve sönme tehlikesiyle karşı karşıya kalır.[12]

"De ki; Allah gündüzü kıyamete kadar üzerinizden kaldırmasa Allah'dan başka hangi tanrı dinleneceğiniz geceyi getirebilir? Görmez misiniz?"

Gündüz saatlerinde sıcaklığın etkisi uzadıkça insanlar gölgelere çekilip dinlenmek isterler. Yaz mevsiminde gündüz birkaç saat uzadığı için, geceye özlem duyarlar. Gündüz saatlerindeki hareketlilik esnasında harcanan enerjiyi yeniden toplamak için hayatın bütünlüğü açısından bir süre geceleyin dinlenmeye ihtiyaç vardır. Bir an için hayatta kalacaklarını varsayarsak, şayet kıyamete kadar hep gündüz olsa, ne yapacak insanlar? Oysa eğer hep gündüz olsa, insanlık hayatı yok olma ve durma tehlikesi ile karşı karşıya kalır.

Dikkat edin, her şeyi bir plana göre hareket eder. Evrende yer alan büyük-

12) Gecenin hiç bitmeden sürmesinden söz edildiği zaman **"İşitmiyor musunuz?"** şeklinde bir soru yöneltiliyor. Gündüzün hiç bitmeden sürmesinden söz edildiğinde ise **"Görmez misiniz?"** şeklinde bir soru yöneltiliyor. Bunun nedeni, dinlenmenin geceye özgü "Görmenin ise gündüze özgü bir olgu oluşudur. Bu da ifadedeki edebi ahenk örneklerinden biridir.

küçük her şeyin bir programı vardır. Her şey Allah katında bir ölçüye göre belirlenmiştir:

"Allah dinlenmeniz için geceyi ve lütfedip verdiği rızkı aramanız için gündüzü yaratmıştır. Belki artık şükredersiniz."

Çünkü gece dinlenme ve huzur demektir. Gündüz ise, hareket demektir, yorulma ve Allah'ın lütfuna yönelme demektir. İnsanlara ne verilmişse, Allah'ın lütfundandır. **"Belki şükredersiniz."** Yüce Allah'ın size bahşettiği nimetlere, size yönelik rahmete, gece ve gündüzün dönüşümlü olarak meydana gelmesi şeklindeki planı ve seçimine ve hayata egemen olan tüm yasalara karşılık şükredesiniz diye. Bütün bu yasaları, siz belirlememişsiniz. Onları bir rahmet, bir bilgi ve uzun süreli alışkanlıktan ve tekrardan dolayı farkında olmadığınız bir hikmet uyarınca seçip belirleyen yüce Allah'dır.

Bu gezintiler, kısa ve çabucak biten bir kıyamet sahnesi ile son buluyor. Burada, Allah'ın ortaklarının olduğuna ilişkin müşriklerin asılsız iddialarını reddetme, çürütme amacı ile bir soru yöneltiliyor. Sorgulama ve hesaplaşma anında eriyip silinen, asılsız ve boş iddiaları ile karşı karşıya bırakılıyorlar:

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ
تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا
بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

74- O gün onlara seslenerek; "Benim ortağım olduğunu iddia ettikleriniz nerede?" der.
75- Her ümmetten bir şahit çıkarırız. "Delillerinizi getirin" deriz. O zaman, gerçeğin Allah'a ait olduğunu bilirler ve uydurdukları şeylerin kendilerini bırakıp kaçtığını anlarlar.

Çağrı gününün ve o günde, Allah'ın ortakları oldukları iddia edilen düzmece tanrılara ilişkin sorgulamanın tasviri bundan önceki gezintilerden birinde yeralmıştı. Bu tasvir, burada sunulan yeni bir sahneden dolayı o ortamı ve atmosferi vurgulama ve pekiştirme amacı ile tekrarlanıyor. Her ümmetten bir şahidin belirlenip çıkarıldığı sahnedir bu. Bu şahit o ümmete gönderilen peygamberdir. Görevi esnasında gördüğü karşılıkla, getirdiği mesaja yönelttikleri tepkiyle ilgili olarak şahitlikte bulunur. İfadede geçen çekip çıkarma, sert bir harekettir. Amaç; şahidi belirgin bir şekilde göstermek, onu aralarından çıkarmak, bütün kavminin onu görmesini, onun da bütün kavmini görmesini sağlamaktır. İşte bu şahidin karşısında o ümmetlerden inanç sistemlerinin ve davranış biçimlerinin doğruluğunu belgeleyen kanıtlar getirmeleri istenir. Ama hiçbir kanıt yok ellerinde. O gün büyüklük taslamaları da sözkonusu değildir.

"O zaman gerçeğin Allah'a ait olduğunu bilirler."

Her türlü şüpheden ve karşılıktan uzak, saf gerçeğin Allah'a ait olduğunu bilirler.

"Ve uydurdukları şeylerin kendilerini bırakıp kaçtığını anlarlar."

İçinde bulundukları şirkin, Allah'ın ortakları olduklarını ileri sürdükleri düzmece tanrıların ortadan yokolduğunu görürler. Bu düzmece tanrılar onları,

onlar da düzmece tanrıları yanlarında bulamazlar. Hem de tartışma ve kanıt gösterme anında kendilerine ihtiyaç duydukları bir sırada.

Bununla Hz. Musa ve Firavun kıssası üzerine yapılan değerlendirmeler sona eriyor. Bu değerlendirmelerde ruhlar ve kalpler engin ufuklarda, çeşitli alemlerde, değişik olaylar ve sahneler arasında dolaştırılıyor, dünya ile ahiret arasında götürülüp getiriliyorlar. Evrenin etrafında, iç alemin derinliklerinde, geçmiş toplumların ibret verici şekilde yok edilişlerinde, evren ve hayatı yönlendiren yasalar içinde gezdiriliyorlar. Ama hepsi de surenin ana ekseni ile surede yeralan belli başlı iki kıssa ile yani Musa -Firavun kıssası ve Karun kıssası ile uyum oluşturuyorlar. Bu iki kıssadan ilkini daha önce okuduk. Bu değerlendirme ve gezintilerin ardından şimdi de ikinci kıssayı sunuyoruz.

Surenin baş tarafında Hz. Musa ve Firavun kıssası geçmişti. Orada egemenlik ve iktidarın sağladığı güç gözler önüne serilmiş, ama bu gücün azgınlık ve zulüm aracı olarak Allah'a karşı gelmekte, O'nun hidayetinden uzaklaşmak için kulanıldığında nasıl yokolup gittiği, yerle bir edildiği anlatılmıştı. Şimdi de Karun kıssası yeralıyor. Amaç mal ve bilginin sağladığı gücü gözler önüne sermek, bu gücün, azgınlık ve şımarıklık aracı olarak, yaratıklara karşı büyüklenme ve yaratıcının nimetini inkâr etme için kullanılması durumunda nasıl yerle bir olacağını, yokolup gideceğini anlatmaktır. Bu arada gerçek değerler anlatılarak, iman ve salih amel değerleri karşısında mal ve süs değerlerinin basitliği, önemsizliği vurgulanıyor. Bununla beraber yeryüzünde büyüklük taslamadan, bozgunculuk yapmadan hayatın güzelliklerinden dengeli ve ölçülü bir şekilde yararlanılabileceği de ifade ediliyor.

Kur'an-ı Kerim kıssanın zamanını ve yerini belirtmiyor. Sadece Karun'un Musa'nın kavmine mensup bir kişi olduğunu ve onlara karşı azgınlaştığını belirtmekle yetiniyor. Acaba bu kıssa henüz İsrailoğulları'nın ve Hz. Musa'nın Mısır'dan çıkmadıkları dönemde mi geçiyor? Yoksa Hz. Musa'nın Mısır'dan çıkışından sonraki hayatında mı meydana geldi? Yoksa Musa'dan sonra İsrailoğulları arasında mı yaşandı? Karun'un Hz. Musa hayattayken meydana geldiğini ifade eden rivayetler var... Bazıları da buna ek olarak Karun'un Hz. Musa'ya eziyet ettiğini, bir kadına para vererek Hz. Musa'yla cinsel ilişkide bulunduğunu söyleterek ona komplo kurduğunu, buna karşılık yüce Allah'ın Hz. Musa'nın suçsuzluğunu ortaya çıkarıp, Karun aleyhinde ona izin verdiğini, Karun'u yerin dibine geçirdiğini söylüyorlar.

Bizim ne bu rivayetlere ne de yer ve mekân sınırlandırmasına ihtiyacımız var. Çünkü kıssa Kur'an'da yer aldığı şekliyle, surenin akışı içinde belirlenen hedefi gerçekleştirmek, yerleştirilmesi istenen değer ve kuralları vurgulamak için yeterlidir. Şayet yer, zaman ve ortam sınırlandırılması, anlama bir katkıda bulunacak olsaydı, bu husus gözardı edilmezdi. Şu halde hiçbir yarar sağlamayan bu rivayetlere başvurmadan Kur'an'da yeraldığı şekliyle kıssayı sunalım.

MAL-MÜLKLE İMTİHAN

إِنَّ قَٰرُونَ كَانَ مِن قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَءَاتَيْنَٰهُ

مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوأُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ
إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾
وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ
مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ
الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾
قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ
مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا
وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾

76- Karun, Musa'nın kavmindendi. Onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü-kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona demişti ki; "Şımarma, Allah şımaranları sevmez."

77- "Allah'ın sana verdiği bu servet içinde ahiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma, Allah sana nasıl iyilik ettiyse, sen de öyle iyilik et, yeryüzünde bozgunculuk isteme, çünkü Allah bozguncuları sevmez."

78- Karun: "Bu servet, ancak bende mevcut bir bilgi sayesinde bana verildi" dedi. O bilmiyormu ki, kendisinden daha güçlü ve ondan daha çok cemaati bulunan nice kimseleri Allah helâk etmişti. Suçlulardan günahları sorulmaz. Çünkü Allah onları bilir.

Böylece kıssa başlıyor ve kahramanın ismini belirtiyor: **"Karun"**. Mensup olduğu kavmi açıklıyor. **"Musa'nın kavmi"** kahramanın kavmine karşı takındığı tavrı, azgınlık olarak nitelendiriyor. **"Onlara karşı azgınlık etti."** Ve bu azgınlığın sebebinin zenginlik olduğuna işaret ediyor. **Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü-kuvvetli bir topluluk zor taşırdı."**

Sonra bu esnada geçen olayları ve konuşmaları, bunlarla birlikte ruhlarda oluşan tepkileri sunmaya başlıyor.

Karun, Hz. Musa'nın -selâm üzerine olsun- kavmine mensup bir kişiydi. Yüce Allah ona çok mal vermişti. Kur'an-ı Kerim bu çokluğu "hazineler" olarak nitelendiriyor. Hazine ise, kullanım ve tedavül fazlası malın saklandığı, yatırıldığı gizli depodur. Bu hazinelerin anahtarlarının bir grup güçlü, kuvvetli erkek tarafından zor taşınabildiğini belirtiyor. Bu yüzden Karun, kavmine karşı azgınlaşıyor, haksızlık ediyor. Ancak onlara hangi konuda haksızlık ettiği belirtilmiyor. İfade, türlü azgınlığı ve haksızlığı kapsayacak şekilde belirsiz olarak bırakılmak isteniyor. Belki de onlara zulmederek, çoğu zaman mal sahibi tağutların yaptığı gibi topraklarına ve araç gereçlerine el koyarak azgınlaşmıştı. Belkide onları bu maldaki haklarından yoksun bırakma suretiyle haksızlık etmişti. Bilindiği gibi zenginlerin mallarında yoksulların hakkı vardır. Ancak bu

şekilde çevrelerinde bu mala ihtiyaç duyan birçok yoksul varken, sadece zenginler arasında dolaşan bir servet olması engellenir. Aksi takdirde kalpler kin ve kıskançlık duygularıyla bozulur, insanlık hayatı dejenere olur. Kısacası Karun bu ve benzeri nedenlerden dolayı kavmine karşı azgınlaşmış, haksızlık etmiş olabilir.

Her ne şekilde olursa olsun, o zaman kavmi arasında onu bu azgınlıktan vazgeçirmeye ve yüce Allah'ın servet konusunda uyulmasını istediği dengeli ve tutarlı sisteme döndürmeye çalışan kimseler bulunuyordu. Yüce Allah'ın servet için belirlediği bu sistem, zengini servetinden yoksun bırakmaz, onları yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği maldan dengeli bir şekilde yararlanmaktan alıkoymaz. Sadece onların, kontrollü ve dengeli harcamada bulunmalarını öngörür. Bundan önce de, kendilerine bu nimetleri veren yüce Allah'ın gözetimini ve ahiret günü ile bu günde gerçekleşecek olan hesaplaşmayı düşünmelerini ister:

"Kavmi ona demişti ki; şımarma, Allah şımaranları sevmez."

"Allah'ın sana verdiği bu servet içinde ahiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma, Allah sana nasıl iyilik ettiyse, sen de öyle iyilik et, yeryüzünde bozgunculuk isteme, çünkü Allah bozguncuları sevmez."

Bu sözler, dengeli ve tutarlı ilahi sistemi diğer hayat sistemlerinden ayıran bir demet değerler ve özellikler içermektedir.

"Şımarma" mala güvenmekten, servet biriktirmekten, mal-mülk sevgisi ile dopdolu olmaktan kaynaklanan kibire kapılıp şımarma. Malı kendisine bahşedeni unutan, dolayısıyla onun nimetini unutan, bu nimete karşı gerekli olan hamd ve şükür görevini yerine getirmeyen azgınlar gibi, şımarıp kendinden geçme. Malın cazibesine kapılan, kalbini mal sevgisi ile dolduran, aklını hep onun için çalıştıran, elde ettiği bu servetle de küstahlaşıp Allah'ın kullarına karşı büyüklük taslayan kimseler gibi şımarma.

"Allah şımaranları sevmez."

Böyle yapmakla kavmi, onu malın cazibesine kapılıp kendinden geçercesine sevinen, mal varlığı ile övünen ve malın kendisine verdiği güçle insanlara karşı büyüklük taslayan, küstahları sevmeyen yüce Allah'a döndürmeye çalışıyorlar.

"Allah'ın sana verdiği bu servet içinde ahiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma." Bu ifadede tutarlı ilahi hayat sisteminin dengeliliği dile getiriliyor. Bu sistem, mal varlığı bulunanın kalbini ahirete bağlar. Bununla beraber onu bu dünya hayatının nimetlerinden yararlanmaktan alıkoymaz. Tam tersine, onu bu nimetlerden yararlanmaya teşvik eder, bu konuda ona bazı yükümlülükler getirir. Hayatı ihmal eden, hayatla bağlarını zayıflatan mistikler gibi dünya nimetlerinden el-etek çekmesine engel olur.

Hiç kuşkusuz yüce Allah, hayatın güzelliklerini insanlar yararlansınlar, yeryüzünde çalışsınlar, bu güzellikleri geliştirip daha iyisini elde etsinler diye yaratmıştır. Amaç, hayatın gelişmesi, sürekli yenilenmesidir. İnsanın yeryüzü halifelik misyonunun hedefine varmasıdır. Ancak bu yararlanmada asıl amaçları ahiret olmalıdır. Ahiret yolundan ayrılmamalıdırlar. Bu şekilde dünya nimetlerinden yararlanma, yükümlülüklerini yerine getirmelerine engel olmamalıdır. Böyle bir amaç dünya nimetlerinden ve güzelliklerinden yararlanma nimeti bah-

şeden yüce Allah'a şükretmenin, O'nun bağışını hoşnutlukla kabul etmenin, onlardan olumlu yönden yararlanmanın bir çeşididir. Yüce Allah'ın iyilikle ödüllendirdiği bir itaat şeklidir bu.

İşte ilahi sistem, insan hayatında bu şekilde bir denge ve bir ahenk gerçekleştirir. Dengeli ve tabii hayatının içinde sürekli bir ruhsal yüceliğe eriştirir. Ama hiçbir şeyden yoksun bırakmadan, hayatın basit fıtri dayanaklarını yıkmadan.

"Allah sana nasıl iyilik ettiyse, sen de öyle iyilik et."

Çünkü bu mal, yüce Allah'ın bağışı ve iyiliğidir. Buna iyilikle karşılık vermek gerekir. İyi karşılama, iyi yerlerde harcama, yaratıklara iyilikte bulunma, nimetin bilincinde olma ve O'na şükürle karşılık verme gibi.

"Yeryüzünde bozgunculuk isteme."

Azgınlaşarak, insanlara zulmederek bozgunculuk yapma. Allah'ın gözetimini ve ahiret korkusunu hesaba katmaksızın nimetlerden dilediğin gibi ve sınırsızca yararlanmak suretiyle bozgunculuk yapma. İnsanların içinin kinle, nefretle, kıskançlıkla ve çekememezlik duyguları ile dolmasına neden olacak şekilde bozgunculuk yapma. Malını, amacının dışında harcayarak veya çeşitli yollarla amacı uğruna harcanmasına engel olarak bozgunculuk yapma.

"Çünkü Allah bozguncuları sevmez."

"Tıpkı maldan dolayı küstahlaşıp şımaranları sevmediği gibi.

Kavmi Karun'a böyle demişti. O da tek bir cümleyle cevap vermişti. Bu cümle bozgunculuğun ve bozulmuşluğun birçok anlamını içermektedir.

"Karun; 'Bu servet, ancak bende mevcut bir bilgi sayesinde bana verildi' dedi."

Bu malı, sahip olduğum bilgiyle hakederek topladım. Malı toplayıp biriktirmemi bu bilgi sağladı. O halde size ne oluyor ki, bu malı belli bir yönde harcamamı empoze etmeye çalışıyorsunuz? Neden özel mülkiyetime müdahale ediyorsunuz? Ben bu malı özel çabamla elde ettim. Kendi özel bilgimle bu serveti hakettim.

Bunlar nimetin kaynağını ve veriliş hikmetini unutan, gözü hiçbir şeyi görmeyen, malın çekiciliği ile aldanan ve zenginliğin kör ettiği kibirli birinin sözleridir.

İnsanlar arasında bu örneğe her zaman rastlanır. Çünkü zenginliğinin tek nedeninin bilgi ve becerisi olduğunu sanan çok insan vardır. Bu yüzden bu tür insanlar, mallarını harcamaları veya harcamamaları konusunda kimseye karşı sorumlu olmadıklarını sanırlar. Malı ile neden olduğu bozgunculuk ve iyilikten dolayı hesap vermeyeceklerini düşünürler, mala karşı tutumları ile yüce Allah'ın öfkesini ve hoşnutluğunu çekeceklerini düşünmezler.

İslâm, ferdi mülkiyeti tanır ve kendisinin belirlediği helâl yollarla mülk edinmek için harcanan kişisel çabalara değer verir. Hiçbir zaman kişisel çabayı küçümsemez ya da geçersiz saymaz. Şu kadarı var ki, İslâm aynı zamanda ferdi mülkiyet edinmek ve geliştirmek için belli bir sistemi zorunlu kıldığı gibi, bu mülkiyetin kullanımı ve tasarrufu açısından da belli bir sistemi zorunlu görür. Bu sistem dengeli ve tutarlıdır. Ferdi, emeğinin ürününden yoksun bırakmaz.

Fakat savurganlığa varacak kadar serbestçe harcamasına cimriliğe varacak kadar da eli sıkı davranmasına izin vermez. Bunu sağlamak içinde mal üzerinde topluma bazı haklar verir. Topluma mal kazanmanın, geliştirmenin, harcamanın ve bu maldan kişisel olarak yararlanmanın yollarını denetleme yetkisini tanır. Bu sistem özeldir. Açık çizgileri, ayırıcı özellikleri vardır.

Ancak Karun kavminin çağrısını dinlemiyor. Rabb'inin kendisine yönelik nimetini düşünmüyor. Onun dengeli sistemine uymuyor. İğrenç bir büyüklenme kompleksi ile küstahça bir nankörlükle bütün bunlardan yüz çeviriyor.

Bu yüzden daha ayet bitmeden, günahkârlığının ve gururluluğunun ifadesi olan bu sözlere karşılık olarak şu tehdit yeralıyor:

"O bilmiyor mu ki, kendisinden daha güçlü ve ondan daha çok cemaati bulunan nice kimseleri Allah helâk etmişti. Suçlulardan günahları sorulmaz. Çünkü Allah onları bilir."

Eğer kendisi güç ve mal sahibi ise, yüce Allah kendisinden önce daha güçlü ve daha zengin kuşakları yoketmiştir. O, bunları bilmelidir. Çünkü işe yarayan, kurtarıcı bilgi budur. Şu halde bunları bilsin. Ve bilsin ki, O ve benzeri suçlular Allah katında çok önemsizdirler. Hatta günahları bile sorulmaz. Çünkü hükme ve şahit gösterilmeye bile değmezler.

"Çünkü Allah onları bilir."

SERVET KARŞISINDA İNSANLARIN TUTUMU

Bu, Karun kıssasında yeralan sahnelerin ilkiydi. Bu sahnede azgınlık ve küstahlık, öğütlere dudak bükme, uyarılara tepeden bakma, bozgunculukta ısrarlı olma, mal ile övünme ve insanı şükretmekten alıkoyan nankörlük olguları ön plana çıkıyor.

Ardından, Karun'un onca şatafatıyla, göz kamaştırıcı süsleriyle kavminin karşısına çıktığı ikinci sahne geliyor. Kavminden bazılarının gönlü onun şatafatına kayıyor, süslerinin cazibesine kapılıyor. Arzuyla seyrediyorlar.Karun gibi kendilerinin de büyük bir servete sahip olmalarını istiyorlar. Yoksulların imrenerek baktıkları büyük ve onurlu bir konumda olduğunu, bu dünyadan iyi bir pay edindiğini sanıyorlar. Bu sırada kavminden bir diğer grubun kalplerinde iman duygusu uyanıyor ve malın çekiciliğine, Karun'un göz kamaştırıcı süslerine karşı bu imana dayanıp onur duyuyorlar. Büyük bir güven ve kararlılık içinde Karun'un şatafatına kapılan, göz kamaştırıcı süsleri karşısında kendilerinden geçen kardeşlerini uyarıyorlar.

فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ فِى زِينَتِهِۦ ۖ قَالَ ٱلَّذِينَ يُرِيدُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا يَٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ
مَآ أُوتِىَ قَٰرُونُ ۙ إِنَّهُۥ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟
ٱلْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ ٱللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا ۚ وَلَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلصَّٰبِرُونَ ﴿٨٠﴾

79- Karun süsü, debdebesi içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını isteyenler; "Keşke Karun'a verilenlerin bir benzeri de bize verilse, doğrusu o büyük varlık sahibidir" demişlerdi.

80- Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise; "Size yazıklar olsun, inanan ve yararlı iş yapanlar için Allah'ın sevabı daha hayırlıdır. Buna ancak sabredenler kavuşur" dediler.

Böylece içlerinde bir grup, dünya hayatının çekiciliği karşısında, kendinden geçiyor, bu güzelliklerin büyüsüne kapılıyor, çarpılıyorlar. Mest oluyorlar. Bir diğer grup ise, iman değeri ile Allah katındaki kalıcı güzelliklerin ümidiyle, Allah'ın sevabına yönelik güvenle bütün bunlar karşısında yüceliyorlar, bunlara tepeden bakıyorlar. Böylece mal değeri ile iman değeri terazide buluşuyorlar!

"Dünya hayatını isteyenler; 'Keşke Karun'a verilenin bir benzeri bize de verilse, doğrusu o büyük varlık sahibidir' demişlerdi."

Her zaman ve her yerde dünyanın çekiciliği, gözalıcı süsleri bazı kalpleri kendine çeker. Bu çekicilik, bu göz kamaştırıcı süsler, dünya hayatını isteyenlerin başını döndürür. Bunlar dünya hayatının çekiciliğinden, göz kamaştırıcı süslerinden daha üstün,daha onurlu değerlerin farkında değildirler. Bu süslere sahip olanların bunları ne pahasına satın aldıklarını sormazlar. Mal-mülk ve makam-mevki gibi yeryüzü nimetlerini hangi yollarla elde ettiklerini bilmezler. Bu yüzden sineklerin tatlının başına üşüşmesi gibi bu çekici güzelliklere kapılır, başına üşüşürler. Bu malı elde etme karşılığında ödedikleri ağır bedele, geçtikleri iğrenç yollara, kullandıkları pis yöntemlere bakmadan zenginlerin sahip oldukları debdebeye bakıp salyalarını akıtırlar.

Allah'a bağlı olanlara gelince, onların hayatı değerlendirdikleri bir başka ölçüleri vardır. Mal, süs ve dünya nimetlerinden başka değerler yeretmiştir içlerinde. Onlar yeryüzünün bütün değerlerinin cazibesine kapılmayacak, göz alıcı süslerin önünde küçülmeyecek kadar yüce ruhlara, ulu kalplere sahiptirler. Onlar Allah'a bağlanarak yüceldikleri için, kulların sahip oldukları mevki ve makamlar karşısında küçülmekten korunmuşlardır. Onlar **"Kendilerine ilim verilmiş"** kimselerdir. Onlara hayatı gereği gibi değerlendirdikleri gerçek bilgi verilmiştir.

"Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise; 'Size yazıklar olsun, inanan ve yararlı iş yapanlar için Allah'ın sevabı daha hayırlıdır. Buna ancak sabredenler kavuşur' dediler."

Allah'ın vereceği sevap bu gözalıcı süslerden daha iyidir. Allah'ın katındaki nimetler Karun'un yanındaki mal ve mülkten daha hayırlıdır. Böyle bir bilince sahip olmak, ancak sabırlı kimselerin ulaşabildikleri üstün bir derecedir. Bu dereceye ulaşan kimseler insanların eşya ve olayları ölçüp değerlendirdikleri kriterler, ölçüler karşısında sabrederler. Hayatın çekiciliğine, baştan çıkarıcı özelliğine karşı sabrederler. Birçoklarının imrenerek baktıkları şeylerden yoksun olmaya sabrederler. Yüce Allah da onların bu şekilde sabırlı olduklarını bildiği için, onları bu üstün dereceye yükseltmiştir. Bu, yeryüzündeki her şeyin üstüne çıkma, onlara tepeden bakma derecesidir. Hoşnutlukla, güvenle ve içtenlikle yüce Allah'ın vereceği sevabı tercih etme, O'nun katındaki nimetleri isteme derecesidir.

Gözalıcı süslerin baştan çıkarıcılığı zirveye ulaşınca, nefisler bu güzellikler karşısında kendilerinden geçip cazibelerine kapılınca, kudret eli saptırıcı imti-

hana dur demek için olaya müdahale ediyor. Bu fitneye kapılıp aldanmamaları için zayıf iradeli kullarına merhamet ediyor. Gurur ve kibir sahiplerini yerle bir ediyor. Bu bakımdan kıssanın üçüncü sahnesi son derece kesin ve çözümleyici açıklamalar içeriyor:

فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ ٱلْأَرْضَ فَمَا كَانَ
لَهُۥ مِن فِئَةٍ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾

81- Sonunda biz onu da sarayını da yerin dibine geçirdik. Allah'a karşı ona yardım edecek bir topluluğu olmadı. Kendi kendini kurtarabilecek kimselerden de değildi.

İşte böyle, tek bir cümleyle ifade edilebilecek kısa bir sürede, yıldırım hızıyla gelişen ani bir hareketle "**Onu da sarayını da yerin dibine geçirdik.**" O da sarayı da toprağa gömüldü. Üzerinde büyüklük kompleksine kapıldığı, mal varlığına güvenerek herkese tepeden baktığı yerin dibine girdi. Hiç kuşkusuz bu, onun sergilediği tavra uygun bir karşılıktır, yerinde bir cezadır. Böylesine böbürlenen, malın sağladığı güce güvenerek insanlara tepeden bakan Karun, güçsüz ve çaresiz biri olarak yokolup gitti. Hiç kimse ona yardım etmedi. Ne malı ne de mevkisi kendisini kurtaramadı.

Onunla birlikte bazı insanları etkisi altına alan bu zor imtihan da bitti. Bu öldürücü darbe fitnenin büyüsüne kapılan bu insanları Allah'a döndürdü. Kalplerinin üzerini örten gaflet ve sapıklık perdesi kalktı. Kıssanın son sahnesi de şu şekilde gelişiyor.

وَأَصْبَحَ ٱلَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُۥ بِٱلْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ ٱللَّهَ
يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ لَوْلَآ أَن
مَّنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيْكَأَنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨٢﴾

82- Dün onun yerinde olmayı isteyenler; "Demek Allah, kullarından dilediğinin rızkını genişletip bir ölçüye göre veriyor. Allah bize lutfetmemiş olsaydı, bizi de yerin dibine batırırdı. Demek ki, kâfirler kurtulmazlar" demeye başladı.

Onun acıklı akibetini seyrederek, dünkü isteklerine karşılık vermediği Karun'a verdiği mal-mülk gibisini kendilerine vermediği için Allah'a hamdeder lar. Bir gece ve gündüz içinde meydana gelen iç karartıcı akibeti görüyorla Ve artık zenginliğin yüce Allah'ın hoşnutluğunun ifadesi olmadığını anlan lardı. Çünkü yüce Allah kullarından dilediğinin rızkını bollaştırır, hoşnutluk öfkenin dışındaki nedenlerden dolayı dilediğinin de rızkını daraltır. Şayet zenginlik onun hoşnutluğunun ifadesi olsaydı, Karun'u bu kadar sert ve katı bi şekilde cezalandırmazdı. Tam tersine, zenginlik bir sınavdır ve arkasından acıklı bir belâ gelebilir. Öte yandan, kâfirlerin ilahi cezadan kurtulamayacaklarını da öğrendiler. Şu kadarı var ki, Karun küfür sözünü açıkça söylememişti. Ama mal ile gururlanması ve malın kaynağı olarak sahip olduğu bilgiyi göstermesi; kavminin onu kâfirlerden saymasına neden olmuştu. Bu yüzden onun yokedilişini, kâfirlerin yokedilişi olarak nitelendirmişlerdi.

İNANANLARA AHİRET ÖDÜLÜ

Bu sahnenin de perdeleri iniyor. Kudret elinin açıkça ve dolaysız olarak olaya müdahale etmesiyle mü'min gönüller üstün gelmiş, iman değeri terazinin kefesinde ağır basmıştı. Şimdi de en uygun bir zamanda sahneye ilişkin değerlendirme yeralıyor:

تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْـَٔاخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا
فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَٱلْعَـٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾

83- İşte ahiret yurdu. Onu yeryüzünde böbürlenmeyen ve bozgunculuk yapmayanlara veririz. Güzel sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.

Kendilerine ilim verilenlerin, eşyayı gerçek değeri ile değerlendiren, gerçek bilgiye sahip olanların sözünü ettiği ahireti... Çok üstün dereceli, engin ufuklu ahiret yurdunu... Evet bu ahiret yurdunu: **"Yeryüzünde böbürlenmeyen ve bozgunculuk yapmayanlara veririz."** İçlerinde kendilerini üstün görme gibi bir düşünce yeretmez. Kalplerinde kendilerini beğenme, şahıslar ve onunla bağlantılı şeylerle gurur duyma, büyüklük kompleksine kapılma gibi birduygu uyanmaz. Şahıslarına ilişkin düşünceleri bir kenara bırakarak kalplerini Allah düşüncesi ile O'nun hayat sistemine ilişkin bilinç ile doldururlar. Onlar bu dünya hayatındaki varlıklara, eşyalara, yeryüzü değerlerine ve ölçülerine bir değer vermezler. Bir şey yaparken, bunları gözönünde bulundurmazlar.

Aynı şekilde yeryüzünde bozgunculuk yapmak da istemezler. İşte onlar, yüce Allah'ın kendilerine ahiret yurdunu, o yüce ve ulu yurdu bahşettiği kimselerdir.

"Güzel sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır."

Allah'dan korkan, onu gözeten, öfkesinden sakınan ve hoşnutluğunu isteyenlerindir güzel akibet.

Ahiret yurdunda her amel, yüce Allah'ın belirlediği şekliyle karşılığını görür. Dünyada yapılan iyilik kat kat fazlasıyla ve daha iyisiyle ödüllendirilir. Kötülük ise, yaratıkların zayıflığına yönelik bir rahmet ve kolaylaştırma olarak kendisine denk bir ceza ile karşılığını alır.

مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى
ٱلَّذِينَ عَمِلُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ إِلَّا مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

84- Kim bir iyilik getirirse, ona ondan daha güzeli vardır. Kim kötülük getirirse, kötülükleri yapanlar, ancak yaptıkları kötülük kadar cezalandırılırlar.

PEYGAMBERE ZAFER VAADİ

Şu anda surede yeralan kıssalar bitmiş, doğrudan doğruya bu kıssalar üzerine yapılan değerlendirmeler sona ermiş bulunuyor. Şimdi de hitap, Peygamber efendimize ve o zamanlar Mekke'de kendisine uyan müslüman azınlığa yöneltiliyor. Şehrinden çıkarılmış, toplumdan uzaklaştırılmış, Medine'ye doğru yolalan ama henüz oraya ulaşmamış bulunan Peygamberimize yöneltiliyor hitap. O sırada Mekke'ye yani tehlikenin merkezine yakın Cuhfe denilen yerde

bulunuyordu. Kalbi ve gözü sevdiği memleketinden kopamıyordu. Oradan ayrılmak zor geliyordu kendisine. Ancak davası, çocukluğunun geçtiği, hatıralarının beşiği, ailesinin yurdu olan bu şehirden daha önemliydi, daha üstündü. İşte Peygamber efendimiz böyle bir konumdayken, hitap kendisine yöneltiliyordu:

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ ۚ قُل رَّبِّي أَعْلَمُ مَن جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾

85- Ey Muhammed! Kur'an'ı sana indiren ve onu okumayı sana farz kılan Allah, ebette seni dönülecek yere döndürecek. De ki; "Rabb'im, kimin hidayet getirdiğini ve kimin apaçık bir sapıklık içinde bulunduğunu bilir."

Allah seni müşriklerin insiyatifine terketmeyecektir. O'dur sana Kur'an'ı indiren ve Kur'an'ın içerdiği mesajı duyurma misyonunu omuzlarına yükleyen. O, seni çok sevdiğin memleketinden çıkarandır. Sana baskı yapan, davet hareketine karşı zorluk çıkaran, çevredeki mü'minleri dinlerinden döndürmeye çalışan müşriklerin eline bırakmayacaktır. O, sana bu Kur'an'ı takdir ettiği bir sırada, uygun gördüğü bir zamanda zafere ulaşasın diye indirmiştir. Bugün oradan çıkarılıyor, kovuluyorsun, ama yarın zafer kazanarak oraya geri döneceksin.

Yüce Allah'ın hikmeti, böylesine zor ve sıkıntılı bir atmosferde kuluna bu kesin vaadi indirmeyi öngörmüştü. Böylece Hz. Peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- kendinden emin olarak, güven içinde yoluna devam etmesi, doğruluğunu bildiği ve bir an bile kuşku duymadığı yüce Allah'ın vaadine içten güvenerek hareket etmesi amaçlanmıştı.

Hiç kuşkusuz yüce Allah'ın bu vaadi, O'nun yolunu izleyen herkes için geçerlidir. Allah yolunda eziyet gören, baskılara uğrayan, buna karşılık sabreden ve Allah'ın vaadine güvenen kimselere yüce Allah mutlaka yardım etmiş ve en sonunda tağutlara karşı onlara zafer vermiştir. Bunlar ellerinden gelen tüm çabayı sarfettikten, üstüne düşeni yapıp görevini yerine getirdikten sonra yüce Allah onlar adına savaşı üstlenmiştir.

"Kur'an'ı sana indiren ve onu okumayı sana farz kılan Allah, elbette seni dönülecek yere döndürecek."

Daha önce yüce Allah Musa'yı kaçarak, kovularak çıktığı yere geri döndürmüştü. Geri döndürmüş ve onun aracılığı ile kendi kavminden ezilenleri kurtarmıştı. Yine onun aracılığı ile Firavun ve kurmaylarının kökünü kurutmuştu. Akibet doğru yolda olanların olmuştu. Şu halde yoluna devam et. Kavminle senin arandaki meseleye ilişkin çözümleyici hükmü, sana bu Kur'an'ı indiren Allah'a bırak.

"De ki; "Rabb'im kimin hidayet getirdiğini ve kimin sapıklık içinde bulunduğunu bilir."

Meseleyi Allah'a bırak. O, doğru yolda olanlarla, sapık olanların haklettikleri karşılığı verir.

Kur'an'ın sana indirilmiş olması bir nimettir, bir rahmettir. Bu emaneti yüklenmek üzere seçileceğin aklından geçmezdi. Bu, büyük bir makamdır ve bu makam sana bahşedilmeden önce böyle bir beklenti içinde değildin.

وَمَا كُنتَ تَرْجُو أَن يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾

86- Sen Kitab'ın senin kalbine bırakılacağını ummazdın. O Rabb'inden bir rahmettir. O halde kâfirlere yardımcı olma.

Bu, Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- peygamberlik görevinin beklentisi içinde olmadığını, bunun yüce Allah'ın seçimine bağlı olduğunu ifade eden kesin bir açıklamadır. Yüce Allah dilediğini yaratır, dilediğini seçer.Peygamberlik görevi de, yüce Allah seçmeden, ulaşmasına layık görmeden bir insanın kendi kendine düşünemeyeceği yüce bir ufuktur. Bu, yüce Allah'ın peygamberine ve doğru yola iletmesi için bu mesajla seçip gönderdiği insanlığa yönelik bir rahmettir. Bu rahmet, seçilmişlere verilir, isteyenlere değil. Nitekim etrafında gerek Araplar arasında, gerekse İsrailoğulları içinde kıyamete yakın son zamanda gelmesi beklenen peygamberliği isteyen çok kişi vardı. Ne var ki -peygamberlik görevini kime vereceğini çok iyi bilen- yüce Allah, bu görev için, onu istemeyen, böyle bir beklenti içinde olmayan ve bu iş için istekli ve arzulu olanların dışında bu büyük lütfu algılayacak yetenekte olduğunu bildiği birini seçti.

Bu yüzden yüce Allah -kendisine bu Kitab'ı bahşettiği için- kâfirlere destekçi olmamasını emrediyor. Kâfirlerin onu Allah'ın ayetlerine uymaktan alıkoymalarına karşı uyarıyor. Şirk ve müşriklere karşı saf tevhid inancını hiçbir kapalılığa yer bırakmayacak şekilde açıklıyor.

"O halde kâfirlere yardımcı olma."

DAVETİN TEMEL İLKESİ

وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ ۖ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ
وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ ۘ لَآ إِلَٰهَ
إِلَّا هُوَ ۚ كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُۥ ۚ لَهُ ٱلْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

87- Ve Allah'ın, ayetleri sana indikten sonra sakın seni onlardan alıkoymasınlar. Rabb'ine davet et, ortak koşanlardan olma.
88- Allah ile beraber başka bir ilaha yalvarma. O'ndan başka ilah yoktur. O'ndan başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve O'na döndürüleceksiniz.

Bu, surenin verdiği son mesajdır. Bu mesaj, Peygamber efendimizle onun yolunu, küfür ve şirkle onların yolunu birbirinden kesin şekilde ayırıyor. Hz. Peygambere -salât ve selâm üzerine olsun- uyanlara kıyamet gününe kadar izleyecekleri yolu açıklıyor. Peygamber efendimiz tarihsel dönemler içinde en belirgin iki dönemi birbirinden ayıran hicret yolculuğunu sürdürdüğü bir sırada bu son mesaj gelmişti.

"Öyle ise sakın kâfirlere yardımcı olma." Çünkü mü'minlerle kâfirler arasında yardımlaşma ve dayanışma sözkonusu olamaz. Onların yolları ve hayat sistemleri birbirinden farklıdır. Bunlar Allah'ın taraftarları (hizbullah) ötekiler şeytanın taraftarları (hizbuşşeytan)dır. Hem nasıl yardımlaşacaklar? Ve ne üzerinde yardımlaşacaklar?

"Ve Allah'ın, ayetleri sana indikten sonra sakın seni onlardan alıkoymasınlar."

Çünkü kâfirlerin hiçbir zaman izlemekten vazgeçmedikleri yol, çeşitli yöntemlere ve araçlara başvurarak dava adamlarını, davet hareketinden alıkoymaktır. Mü'minlerin tutumu ise kendi yollarını izlemektir. Engellemeye çalışanlar onları durduramaz. Düşmanları, onları bu yolu izlemekten alıkoyamaz. Çünkü Allah'ın ayetleri ellerindedir ve bu ayetlere uymakla yükümlüdürler. Bu onların omuzladıkları bir emanettir.

"Rabb'ine davet et." Hiçbir karışıklığa ve kapalılığa meydan vermeden açık ve net olarak insanları Rabb'inin mesajını kabul etmeye çağır. Allah'a çağır, milliyetçiliğe, ırkçılığa değil. Bir toprak parçasını zaptetmeye, bir bayrağı dalgalandırmaya, bir çıkar sağlamaya, bir ganimet elde etmeye, bir arzuyu tatmin etmeye ve bir ihtirası dindirmeye değil. Kim bu şekilde her türlü karışıklıktan, tüm yabancı unsurlardan soyutlanmış şekliyle bu çağrıya uymak istiyorsa uysun. Ama onunla birlikte başka unsurları da isteyenler varsa, bu; Allah'ın uyulmasını istediği yolu değildir.

"Sakın müşriklerden olma." "Allah ile beraber başka bir ilaha yalvarma."

Bu ilke, iki defa vurgulanıyor. Birincide şirk yasaklanıyor, ikincide de Allah'la birlikte başka tanrılar edinmek yasaklanıyor. Çünkü bu ilke, inanç sisteminin saf ve katışıksızlığı ile kapalılığı ve karışıklığı arasındaki yolların ayrılış noktasıdır. İslâm inanç sistemi, davranış ve ahlâk kuralları, yükümlülükleri ve yasalarıyla bütünüyle bu ilkeye dayanır. Bu ilke aynı zamanda bütün direktiflerin, bütün yasamaların etrafında döndüğü eksendir. Bu yüzden bu ilke bütün direktiflerden, yasama amaçlı tüm açıklamalardan önce hatırlatılır.

Ayet bu ilkeyi vurgulamaya ve açıklamaya devam ediyor:

"O'ndan başka ilah yoktur. O'ndan başka her şey yokolacaktır. Hüküm O'nundur. Ve O'na döndürüleceksiniz."

"O'ndan başka ilah yoktur."

Çünkü ancak Allah'a teslim olunur. Sadece O'na kuluk yapılır. O'nun dışında güç, kuvvet sahibi yoktur. Yalnızca O'nun koruyuculuğuna sığınılır.

"O'ndan başka her şey yok olacaktır." Çünkü her şey geçicidir, gidicidir. Mal-makam, güç-iktidar, hayat-nimetler, yeryüzü ve üstündekiler, gökler ve içindeki canlı-cansız tüm varlıklar, bildiğimiz ve bilmediğimiz tüm yönleriyle bu evren... Her şey yokolacaktır. Sadece yüce Allah'ın zatı baki kalacaktır. Tek başına O kalacak ve geride hiç kimse kalmayacaktır.

"Hüküm O'nundur." Dilediği gibi hükmeder ve bu hükmü istediği gibi uygular. Hiç kimse hükmünde O'na ortak değildir. Ve kimse O'nun hükmünü geri çeviremez. Hiçbir emir O'nun emrinin önüne geçemez. Sadece O'nun dilediği olur. Başkası değil.

"Ve O"na döndürüleceksiniz." O'nun hükmünden kaçılmaz. Kararından kurtulmak mümkün değildir. O'nun dışında sığınılacak, kaçılacak bir yer yoktur.

Böylece kudret elinin açıkça belirginleştiği, Allah'ın davasını koruyup gözettiği, azgın, taguti güçleri yerle bir edip yokettiği bu sure, davetin temel ilkesini açıklayarak son buluyor. Bu ilke, yüce Allah'ın birliği; ilahlıkta, kalıcılıkta, hüküm ve yürütmede tekliği ilkesidir. Bu açıklamanın amacı, dava adamlarının Allah'ın yol göstericiliğinin ışığında, güvenle, bağlılıkla ve inançla yollarını izlemeleridir.

KASAS SURESİNİN SONU

Ankebut Suresi
29

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 69

Bismillahirrahmanirrahim

Ankebut suresi Mekke'de inmiştir. Bazı rivayetler surenin ilk onbir ayetinin Medine'de indiğini ifade etmektedir. Buna neden olarak da bu ayetlerde "cihad"tan ve "münafıklar"dan söz edilmesini gösteriyorlar. Fakat biz surenin bütün ayetlerinin Mekke'de indiğine ilişkin görüşü tercih ediyoruz. Nitekim, ileride de değineceğimiz gibi, surenin sekizinci ayetinin indiriliş sebebi olarak Sa'd b. Ebu Vakkas'ın müslüman oluşu gösterilmektedir. Sa'd b. Ebu Vakkas'ın da (Allah ondan razı olsun) Mekke'de müslüman olduğu tartışmasız olarak bilinmektedir. Sa'd b. Ebu Vakkas'ın müslüman olması üzerine indiği belirtilen bu sekizinci ayet ise, Medine'de indikleri ileri sürülen ilk onbir ayet arasında yeralmaktadır. Bu nedenle, bütün ayetlerin Mekke'de indiğini kabul ediyoruz. Bu ayetlerde cihad'tan söz edilmesinin açıklaması ise gayet kolaydır. Çünkü bu ayetler, müşrikler tarafından yürütülen dinden döndürme amaçlı kampanyaya, baskılara karşı cihadın gündemde olduğu günlerde inmişlerdir. Burada sözkonusu olan, sabretmek ve baskılar karşısında dinden dönmemek için nefislerin cihadıdır. Surenin akışı içinde bu husus son derece net olarak göze çarpmaktadır. Bu ayetlerde münafıklıktan söz edilmiş olması da insanlardan bir grubun durumunu tasvir amacına yöneliktir.

Kısacası Ankebut suresi, baştan sona kadar bir çizgide birbirini bütünler şekilde, birbirine bağlı olarak gelişmektedir.

Sure, başında yeralan birbirinden kopuk harflerden sonra imandan ve iman uğruna sınava tabi tutulmaktan söz ederek başlıyor. Bunun yanısıra imanın ruhlardaki asıl kaynağının dışa vurmuş şekli olarak nitelendirilen imanın gerçek yükümlülüklerinden söz ediyor. Buna göre iman, dille söylenen bir laf değildir. Tam tersine iman, zorlamalar ve yükümlülüklerle kuşatılmış bu söz uğruna yol alırken, dışarıdan gelen zorlamalara ve yolun gerektirdiği yükümlülüklere sabretmektir.

Bu husus neredeyse surenin eksenini ve ana konusunu oluşturuyor. Çünkü surenin bu girişten sonraki akışı, Hz. Nuh, İbrahim, Lût ve Şuayb -selâm üzerlerine olsun- ile Ad ve Semudoğulları, Karun, Firavun ve Haman kıssalarını öz ve hızlı bir tempoyla sunarak, kuşaklar boyu iman çağrısı uğruna çekilen türlü baskıları, katlanılan değişik sınavları tasvir ediyor.

Ardından bu kıssalar ve bu kıssalarda gerçeğe ve hidayet mesajına karşı pusuya yatmış olarak gözler önüne serilen güçler üzerine yapılan değerlendirmede, bu hak karşıtı güçlerin değeri küçümseniyor, önemsiz oldukları vurgulanıyor. Yüce Allah'ın hepsini topyekün kıskıvrak yakalayıp devredışı bıraktığı belirtiliyor:

"Herbirini teker, teker suçüstü yakaladık. Kimini önünde taşları savuran müthiş bir kasırgaya tuttuk, kimi korkunç bir gökgürültüsüne tutularak cansız yere düştü, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de denizde boğduk." [1]

Bütün bu hak ve hidayet karşıtı güçler için bir örnek veriliyor. Bu örnekte, o güçlerin basitliği ve zayıflığı somut olarak tasvir ediliyor:

"Allah dışında başka dostlar, başka dayanaklar edinenlerin durumu, ağdan örülmüş bir yuva edinen örümceğin durumuna benzer. Hiç kuşkusuz, en dayanıksız ev, örümcek yuvasıdır. Onlar keşke bunun bilincine erselerdi." [2]

Bundan sonra çağlar boyu peygamberlerin yaptıkları iman çağrılarının içerdiği gerçekle, göklerle yerin dayanağı olan gerçek arasında bir bağ kuruluyor. Ardından geçmiş kuşaklara yöneltilen bu çağrılarla Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- yaptığı çağrı, hepsinin de yüce Allah'ın katından gelmiş olmaları bakımından birleştiriliyor. Bu çağrıların hepsi yüce Allah'ın birliğine yönelik olmaları açısından birbirlerinin aynısıdırlar. Bu yüzden son Kitap'tan ve müşriklerin bu Kitab'ı karşılama biçimlerinden söz edilerek sürdürülüyor konu. Müşrikler bu Kitap'la ve bu Kitab'ın içerdiği rahmetle, mü'min bir topluma yönelik uyarılar ile yetinmeyerek, kendilerine somut mucizeler gösterilmesini istiyorlar. Cehennem ateşi kâfirleri kuşatmış bulunduğu halde, azaba çabucak çarptırılmalarını istiyorlar. Böylece kendi mantıkları ile de çelişiyorlar!

"Eğer müşriklere 'gökleri ve yeri yaratan kimdir?' diye sorarsan kesinlikle 'Allah'dır' derler." [3]

"Eğer müşriklere 'gökten yere su indirerek onun aracılığı ile ölmüş toprağı canlandıran kimdir?' diye sorarsan kesinlikle 'Allah'dır' derler." [4]

"Onlar gemiye bindikleri zaman sırf Allah'a yönelik bir inançla O'na yalvarırlar." [5] Ne var ki, onlar bütün bunlara rağmen, Allah'a ortak koşuyorlar ve mü'minleri dinlerinden döndürmek için onlara baskı uyguluyorlar.

Bu tartışma sırasında mü'minler, dinlerini bu ağır baskılardan kurtarmak, bu dinden döndürme amaçlı imtihandan kaçırmak için, ölümden korkmadan yurtlarından göç etmeye çağrılıyorlar. Çünkü **"Her canlı ölümü tadacak ve sonra bizim huzurumuza döndürülecekler!"** [6]Bu arada rızıklarını kaybetmekten korkmamaları isteniyor: **"Nice hayvanlar var ki, rızıklarını sağlamaya güçleri yetmez. Onların ve sizin rızkınızı Allah sağlar."** [7]

Sure, Allah yolunda savaşan mücahitlerden, onların doğru yoldaki kararlılıklarından ve dirençlerinden övgüyle söz ederek son buluyor: **"Uğrumuzda cihad edenleri, kesinlikle bize ulaştıran yollara erdiririz. Hiç kuşkusuz Allah iyi işler yapanlarla beraberdir."** [8] Böylece surenin sonu giriş kısmı ile bütünleşiyor. Surenin akışının ve surenin ilk ekseni ile ana konusunun etrafında surenin

1) Ankebut Suresi, 40 2) Ankebut Suresi, 41 3) Ankebut Suresi, 61 4) Ankebut Suresi, 63
5) Ankebut Suresi, 65 6) Ankebut Suresi, 57 7) Ankebut Suresi, 60 8) Ankebut Suresi, 69

başından sonuna kadar yeralan halkalarının birbirinden kopmadan gelişmesinin hikmeti açığa çıkıyor.

Surenin akışı üç bölüm halinde, işte bu değişmez ve tek eksen etrafında gelişiyor:

Birinci Bölüm: İman gerçeğini, mü'minleri imtihan etme ve denemeye tabi tutma kanununu, mü'minlerin, münafık ve kâfirlerin akibetini ele alıyor. Sonra sorumluluğun bireysel olduğuna, kıyamet günü hiç kimsenin bir başkasının herhangi bir sorumluluğunu yüklenmeyeceğine değiniyor:

"Kıyamet günü düzmece iddiaları konusunda kesinlikle sorguya çekileceklerdir." (9)

İkinci Bölüm: İşaret ettiğimiz kıssaları ve bu kıssaların tasvir ettiği birtakım imtihan şekillerini, davet ve davetçilerin yoluna dikilen engelleri, bunun yanında bu tür imtihan ve engellerin en sonunda Allah'ın gücü ile karşılaştırıldıklarında çok önemsiz olduklarını vurgulamak gibi konuları kapsıyor. Öte yandan peygamberlerin çağrısının özünü oluşturan gerçekten, bunun göklerin ve yerin yaratılışında gizli olan gerçeğin aynısı olduğundan, çünkü her ikisinin de Allah katından geldiğinden söz ediyor.

Üçüncü Bölüm: Zalim olanları hariç, Ehl-i Kitap'la olabildiğince gönül alıcı bir dille tartışılmasının gerekliliğine değiniyor. Bütün dinlerin bir olduğundan ve bu dinlerin kâfirlerin reddettiği, müşriklerin karşısına dikilip mücadele ettiği bu son dinle aynı özellikleri taşıdıklarından söz ediyor. Bölüm, Allah yolunda cihad eden, dolayısıyla Allah'a ulaştıran yollara erdirilen mücahidlere yönelik moral ve müjdeyi pekiştirerek son buluyor: **"Hiç kuşkusuz Allah iyi işler yapanlarla beraberdir."** (10)

Sure, baştan sona kadar imanın anlamına ve gerçek mahiyetine yönelik güçlü ve derin etkili mesajlar içeriyor. Bu mesajlar insan vicdanını derinden sarsıyor ve imanın yükümlülükleri karşısında keskin bir dönemeçle yüzyüze bırakıyor. Ya bu yükümlülükleri yerine getirmek ya da tamamiyle bırakmak gibi kesin bir karar verme durumunda bırakıyor. Bunun ötesinin yüce Allah'ın ortaya çıkarıp rezil etiği münafıklık olduğunu vurguluyor.

Bunlar, yeraldıkları Kur'an ayetlerinin dışında tasvir edilmesi mümkün olmayan olağanüstü mesajlardır. Bu yüzden, surenin akışı ile birlikte yeri gelince etraflıca sunmak üzere şimdilik bu kısa işaretlerle yetiniyoruz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ الٓمٓ

1- Elif. Lâm. Mim.

Bu, birbirinden kopuk harflerin açıklaması için tercih ettiğimiz görüş, bu harflerin, yüce Allah'ın Peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- indirdiği Kitab'ın hammaddesini oluşturduklarına dikkat çekmek için yeraldıklarıdır. Bu Kitap, bunlara benzer harflerden meydana gelmiştir. Bu Kitab'a muhatap olan Arap toplumu da bu harflere yabancı değildir. Bu harfleri tanıyor ve bu harfler aracılığı ile istedikleri sözü kolaylıkla söyleyebiliyorlar. Ancak bu harfler aracılığı ile bu Kitab'ın benzerini meydana getiremezler. Çünkü bu Kitap Allah ya-

9) Ankebut Suresi, 12 10) Ankebut Suresi, 69

pısıdır, insan yapısı değil.

Daha önce şöyle demiştik: bu şekilde birbirinden kopuk harflerle başlayan sureler ya bu harflerden hemen sonra ya da şu anda bu surede olduğu gibi surenin akışı içinde Kur'an'la ilgili bir açıklamayı içeriyorlar. Nitekim bu surede Kur'an'la ilgili olarak şu ifadeler yeralmaktadır: "Sana vahiy yolu ile indirilen Kitab'ı oku." [11] "Sana indirdiğimiz Kitab'ın niteliği işte budur." [12] "Sen Kur'an'dan önce hiçbir kitap okumuş ya da eline kalem alarak yazmış değilsin." [13] "Kendilerine okunan bu Kitab'ı sana indirmiş olmamız onlara yetmiyor mu?" [14] Bu ifadeler, bazı surelerin baş tarafında yeralan birbirinden kopuk harflerin açıklamasına ilişkin olarak tercih ettiğimiz görüşe uygun düşmektedirler.

Bu açılıştan sonra, imandan, imanın gerçekleşmesi için mü'minlerin karşı karşıya kaldıkları imtihanlardan, imtihan ve deneme sonucu imanın da doğru olanlarla, yalancı olanların ortaya çıkarılmasından söz ediliyor:

أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا
يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴿٣﴾

2- "İnsanlar sırf 'inandık' demekle, hiçbir sınavdan geçirilmeksizin bırakılıvereceklerini mi sanıyorlar?"
3- Biz onlardan önceki kuşakları sınavdan geçirdik. Bu sınav sonucunda Allah, doğru sözlüler ile yalancıları kesinlikle belirleyecektir.

Surenin bu bölümünde yeralan bu ilk ve güçlü mesaj, insanların iman anlayışına, onu dille söylenen bir sözden ibaret sanmalarına yönelik kınama amaçlı bir soru şeklinde sunuluyor.

"İnsanlar sırf 'inandık' demekle, hiçbir sınavdan geçirilmeksizin bırakılıvereceklerini mi sanıyorlar?"

İman, sırf dille söylenen bir söz değildir. İman, birtakım yükümlülükleri olan bir gerçektir. Kendine özgü ağırlıkları bulunan bir emanettir. Sabretmeyi gerektiren bir cihaddır. Katlanılması zorunlu olan bir çabadır. Bu yüzden, insanların "inandık" demeleri yeterli değildir. Sınavdan geçirilmeden, bu sınav esnasında kararlılıklarını ortaya koymadan, bu sınavdan cevherleri arınmış, kalpleri berraklaşmış olarak çıkmadan sırf böyle bir iddiada bulunmakla bırakılmazlar. Tıpkı ateşin altını eriterek, saf altın madeni ile karışımında bulunan diğer değersiz madenleri birbirinden ayırması gibi -sınav anlamına alınan fitne kelimesinin sözlük anlamı, altının eritilerek saflaştırılmasıdır. Bu açıdan kelimenin kendine özgü bir anlamı, bir çağrışımı ve bir işareti vardır.- Aynı şekilde sınavlarda kalpleri şekillendirir.

İşte, bu iman uğruna sınavdan geçirilme olgusu, yüce Allah'ın ölçüsünde değişmez bir temel, her zaman geçerli olan bir kanundur!

"Biz onlardan önceki kuşakları sınavdan geçirdik. Bu sınav sonucunda Allah, doğru sözlüler ile yalancıları kesinlikle belirleyecektir."

Hiç kuşkusuz yüce Allah, sınamadan önce de kalplerin gerçek durumunu

11) Ankebut Suresi, 45 12) Ankebut Suresi, 47 13) Ankebut Suresi, 48 14) Ankebut Suresi, 51

bilir. Ne var ki, sınavdan geçirme, Allah'ın bilgisince bilinen, ancak insan bilgisine gizli olan durumları realite dünyasında gözler önüne serer. Şu halde, insanlar meydana gelen hareketlerinden dolayı hesaba çekilirler. Sırf yüce Allah'ın bildiği, ancak hareket olarak ortaya konmayan durumlarından dolayı değil. Bu bir yandan yüce Allah'ın insanlara yönelik lütfudur. Bir yandan onun adaletinin belirtisidir, bir yandan da insanları eğitişinde uyguladığı yöntemin bir parçasıdır. Bu eğitim sayesinde insanlar da herhangi bir kimseyi ancak açığa çıkmış ve davranışları ile ortaya konmuş durumlarından dolayı sorumlu tutmayı öğrenmiş olurlar. Çünkü insanın kalbinin gerçek durumunu Allah'dan daha iyi bilmeleri mümkün değildir.

Şimdi mü'minlerin içindeki doğru sözlülerle, yalancıların belirlenmesi için onların sınavdan geçirilmelerine, denemeye tabi tutulmalarına ilişkin yüce Allah'ın belirlediği yasaya dönüyoruz.

Kuşku yok ki, iman, yüce Allah'ın yeryüzündeki emanetidir. Bu emaneti ancak ona lâyık olanlar, onu taşıyacak güce sahip bulunanlar, kalplerini tüm diğer duygulardan soyutlayıp, içtenlikle ona özgü kılanlar yüklenebilir. Onu rahata ve konfora, huzur ve güvenliğe, nimet ve aldanmaya tercih edenler taşıyabilirler bu emaneti. Bu emanet, yeryüzü halifeliğidir. İnsanları Allah'ın yoluna sevketme, yüce Allah'ın mesajını insanların hayatında gerçekleştirme görevidir. Hiç kuşkusuz bu, onur verici bir emanettir. Ve bu emanet oldukça ağırdır. Bu emanet, insanların yerine getirmekle yükümlü oldukları yüce Allah'ın bir emridir. Bu yüzden sınamalara sabredecek şekilde özel yöntemle hareket etmek gerekmektedir.

Bir mü'minin batıl ve batıl taraftarları tarafından eziyetlere uğratılması, sonra kendisini savunacak, destek olacak bir yardımcı bulamaması, kendi kendisini savunup kurtaracak durumda olmaması, tağutlara, zorbalara karşı koyacak güçten yoksun bulunması da bir imtihandır. Ve bu imtihanın en belirgin şeklidir. O kadar ki, imtihan sözü duyulur duyulmaz, zihinde uyanan ilk olgu budur. Ancak bu, imtihanın en ağır şekli değildir. Değişik şekillerde ve yöntemlerde beliren daha birçok imtihan vardır. Bunlar işaret ettiğimiz imtihan şeklinden daha acı ve sonuçları bakımından daha yıkıcı olabilirler.

Bir insanın kendisinden dolayı aile fertlerinin ve sevdiklerinin başına bir felâketin gelmesinden korkması, üstelik böyle bir durumda onları savunamaması, son derece acı ve etkileyici bir imtihan şeklidir. Aile fertleri ve sevdikleri ona gelip barış yapmasını ya da teslim olmasını telkin ederler. Sevgi adına, yakınlık adına eziyetlere ya da ölüme terkettiği kimseler için Allah'dan korkması gerektiğini ileri sürerek, taviz vermesi çağrısında bulunurlar. Nitekim bu surede, bu tür bir imtihanın son derece ağır ve meşakkatlisi olan anne ve baba açısından imtihana tabi tutulmaya işaret edilmiştir.

Dünyanın batıl taraftarlarına yönelmesi, insanların onları başarılı ve zinde görmesi, herkesin onları övmesi, kitlelerin onların başarılarını alkışlaması, önlerine dikilen tüm engelleri bertaraf etmeleri, onların adına övgülerin düzülmesi, seçkin bir hayat yaşamaları, buna karşılık mü'minin ihmal edilmiş olması, sevilmemesi, hiç kimse tarafından bilinmemesi, kimsenin onu savunmaması, o hayatta pek bir şeyleri bulunmayan kendisi gibi az sayıdaki mü'minlerden baş-

ka savunduğu hakkın değerinin bilinmemesi de çok acı bir imtihan şeklidir.

Çevreden uzaklaşmak, inanç adına yalnız kalmak da bir imtihandır. Bu durumdaki bir mü'min, çevresindeki toplumların ve fertlerin sapıklığa daldıklarını, kendininse yapayalnız, garip ve kovulmuş olarak kaldığını görür.

Bir diğer imtihan şekli de var ki, onu günümüzde açıkça görmek mümkündür. Evet, bir mü'minin, ahlâki açıdan, toplumsal değer yargıları bakımından kokuşmuş bazı milletlerin ve devletlerin toplumsal açıdan kalkınmış olmalarını, uygarca bir hayat sürdürmelerini, her ferdin bu toplumlarda insanın değerine yaraşır gözetim ve korunma imkânından yararlanmalarını, Allah'ın dinine karşı çıkıp isyan ettikleri halde güç ve zenginlik elde etmelerini görmesi de üstesinden gelinmesi çok zor olan bir imtihandır.

Bir de en büyük imtihan vardır. Nefis ve ihtiras imtihanı. Toprağın çekiciliği, et ve kanın ağırlığı, nimet ve iktidar ya da rahatlık ve güven arzusu. Nefsin derinliklerinde, hayat şartlarında, toplumun mantığında ve devrin insanlarının düşüncelerinde yer eden engellere ve geçit vermez önlemlere rağmen iman yolunu izlemenin, imanın öngördüğü üstün düzeye ulaşmanın zorluğu bütün imtihan şekillerinden daha ağır ve daha büyük imtihandır.

Yol uzayıp Allah'ın yardımı gecikince, imtihan daha şiddetli ve daha ağır olur. Deneme her zamankinden çok şiddetlenir, sertleşir. Bu durum karşısında yüce Allah'ın koruduğu kimselerden başkası direnç göstermez, sabretmez. Bunlar iman gerçeğini içlerine sindiren kimselerdir, bu büyük emaneti, göğün yeryüzündeki emanetini, Allah'ın insan vicdanına yüklediği emaneti eksiksiz bir şekilde yüklenen ve gereğini yapan kimselerdir.

Hiç kuşkusuz yüce Allah, bu şekilde mü'minleri imtihan etmekle onlara azap etmeyi, sıkıntılara sokup denemekle, onlara eziyet etmeyi istemiyor. (Haşa Allah'a) Bu imtihan ve denemelerin asıl amacı, emaneti yüklenebilmek için gerçek anlamda hazırlanmaktır. Çünkü bu emanet özel bir hazırlığı gerektiriyor. Bu da ancak fiili olarak meşakkat çekmekle, zorlukları pratik hayatta tutmakla, gerçek anlamda ihtirasları yenmekle, acılara, ızdıraplara karşı hakkıyla sabretmekle, imtihanın uzun süreli olmasına ve denemenin çok ağır olmasına rağmen, gerçekten Allah'ın zaferine ya da sevabına güvenmekle mümkün olur.

Zorluklar, insan ruhunu adeta eritir, pisliklerini giderir. İçindeki potansiyel güçleri uyarır ve yoğunlaştırır. Sert ve şiddetli darbelerle döverek madenini sertleştirir, parlatır. Aynı şekilde zorlukların toplumlar üzerinde de büyük ve kalıcı etkileri vardır. Acıların, zorlukların potasında eritilen toplumlardan geriye sadece tabiat itibariyle en sarsılmaz olanları, karakterleri en sağlam olanları, Allah'la sıkı sıkıya ilişki halinde bulunanları, O'nun katındaki iki güzelliği; zafere ya da ahiret sevabına şiddetle bağlananları kalır. Böyle bir süreçten geçen toplumlar en sonunda bayrağı teslim alırlar. Çünkü bu hazırlık ve deneme devresinden sonra artık emaneti yüklenecek niteliklere sahip olmuşlardır.

Onlar, ağır bir bedel ödedikleri, sıkıntılara karşı sabrettikleri, uğrunda birçok acılara katlandıkları, büyük fedakârlıklarda bulundukları için bu emaneti teslim alırlarken, onu her şeyden üstün tutarlar.

Kanını feda eden sinirlerini yıpratan, rahatını, huzurunu bir kenara bıra-

kan, arzularından ve zevklerinden vazgeçen sonra eziyetlere ve birçok şeyden yoksun olmaya karşı sonuna kadar sabreden biri kuşkusuz, uğrunda bunca fedakârlıkta bulunduğu emanetin ne kadar değerli olduğunun bilincinde olur. Bu yüzden çektiği bunca acıdan, katlandığı bunca fedakârlıktan sonra bu emaneti ucuza kaptırmaz.

İman ve hak davasının en sonunda üstün gelmesi, nihai zaferi kazanması ise, yüce Allah'ın vaadi ile garanti altına alınmıştır. Bir mü'min Allah'ın vaadinin yerine gelmesinden kuşku duymaz. Ama eğer bu vaad gecikirse hiç kuşkusuz yüce Allah'ın planladığı bir hikmetten dolayıdır. Ve mutlaka iman davası için, mü'minler için hayır kaynağıdır. Hiç kimse yüce Allah kadar gerçeğe ve gerçek taraftarlarına ilgi gösteremez, onları koruyamaz. İmtihandan geçirilen, çeşitli musibetlerle denenen mü'minler için, Allah'ın hak davasını yüklenecek güvenilir kimseler olarak Allah tarafından seçilmeleri yeterli bir ödüldür. Onları sınayarak seçmek suretiyle yüce Allah'ın imani direktiflerinin sağlam olduğuna şahitlik etmeleri en büyük onurdur.

Bir sahih hadiste Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyurmaktadır: **"İnsanlar arasında en ağır imtihandan geçirilenler peygamberlerdir. Sonra salih kişiler gelir. Bu böylece devam eder gider. Kişi dini duygularının düzeyine göre, denenmek amacı ile imtihandan geçirilir. Eğer sarsılmaz bir inanca, köklü bir dini pratiğe sahipse, imtihanın dozajı arttırılır."**

Mü'minleri dinlerinden döndürmek için onlara baskı uygulayanlara, eziyet edenlere, bu amaçla her türlü kötülüğü yapanlara gelince; onlar Allah'ın azabından kaçıp kurtulamazlar. Onların kof güçleri istediği kadar debdebeli, ihtişamlı görünsün, bir balon gibi şişirilmiş batıl sistemleri istediği kadar sağlam ve sarsılmaz görünsün, sonunda kesinlikle yakayı ele vereceklerdir. Allah'ın vaadi bu yöndedir, her zaman geçerli olan yasası eninde sonunda bunu öngörür.

أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن يَسْبِقُونَا ۚ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾

4- Yoksa kötülük işleyenler bizim elimizden kurtulabileceklerini mi sanıyorlar? Ne kadar yanlış düşünüyorlar?"

Hiçbir bozguncu, yakayı kurtaracağını, bu işten sıyrılacağını kesinlikle beklemesin. Böyle sanan, kötü bir hüküm vermiş olur. Tasarladığı plan bozulur, düşüncesi boşa çıkar. Çünkü mü'minin imanını denemek, doğrularla yalancıları birbirinden ayırmak amacıyla imtihanı bir yasa olarak öngören yüce Allah, mü'minleri dinlerinden döndürmek için ellerinden gelen her türlü kötülüğü yapanları suçüstü yakalayıp cezalandırmayı da bir yasa olarak belirlemiştir. Bu yasa hiçbir şekilde değiştirilemez, yürürlükten kaldırılamaz ve herhangi bir bölgeyle veya toplumla sınırlandırılamaz.

Surenin girişinde yeralan ikinci mesaj da budur. Bu da ilk mesajı dengeleyen ve onu bütünleyen bir özelliğe sahiptir. Kalpleri denemek ve mü'min safları arındırmak için onları imtihandan geçirmek her zaman yürürlükte olan bir yasa olduğuna göre, bu mü'minleri dinlerinden döndürmek için her türlü kötülüğü yapanların ümitlerini boşa çıkarmaya, onları hezimete uğratmaya ve bozguncuları suçüstü yakalamaya ilişkin yasanın da yürürlüğe girmesi kaçınılmazdır.

Üçüncü mesaj ise, Allah'la buluşmayı umanlara güven aşılamayı, kalpleri-

ni her türlü kuşkudan uzak bir şekilde sıkı sıkıya Allah'a bağlamayı amaçlayan şu ifadede somutlaşmaktadır:

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَآءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝٥

5- Kim Allah'a kavuşmayı özlüyorsa, bilsin ki, Allah'ın bu buluşma için belirlediği vakit kesinlikle gelecektir. O her şeyi işitir ve her şeyi bilir.

Şu halde Allah'la buluşmayı uman kalpler sevinsinler, sarsılmaz bir güvenle yüce Allah'ın kendileri için vadettiği güzelliklerin beklentisi içinde olsunlar. Sonuçtan emin bir insanın güveni içinde beklesinler. Buluşma gününü coşkuyla gözlesinler. Ama kesinlikle bu anın gerçekleşeceğinden kuşku duymasınlar.

Ayetin ifade biçimi Allah ile buluşacakları anı gözleyen bu kalplerin son derece etkileyici mesajlar veren, insanı düşündüren canlı bir tablosunu tasvir ediyor. Umutla bekleyen, özlem duyan, oradaki güzelliklere bağlanan gönüllerin tablosudur bu. Ayet, bu arzuya, bu buluşma ümidine insanın içini rahatlatan vurgulu bir ifadeyle karşılık veriyor. Bunun üzerine, sözü edilen kalplere güven ve esenlik aşılayan bir değerlendirme cümlesi yer alıyor. Yüce Allah bu kalpleri işitiyor, buluşma anını en derin bir özlemle arzuladıklarını biliyor:

"O her şeyi işitir ve her şeyi bilir."

Surenin girişinde yer alan dördüncü mesajda ise, imanın yükümlülüklerine, iman uğrunda cihadın zorluklarına katlanan kalplerin aslında kendileri için, kendi iyilikleri için, kendilerine bahşedilen lütufların tamamlanması için, durumlarının ve hayat tarzlarının daha iyi bir düzeye yükselmesi için cihad ettiklerine dikkatleri çekiliyor. Yoksa yüce Allah'ın hiç kimseye ihtiyacı yoktur. Çünkü O, herkesten zengindir.

وَمَن جَٰهَدَ فَإِنَّمَا يُجَٰهِدُ لِنَفْسِهِۦٓ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِىٌّ عَنِ الْعَٰلَمِينَ ۝٦

6- Kim kötülüklere karşı savaşırsa bu savaşı kendisi için vermiş olur. Kuşku yok ki, Allah'ın hiçbir yaratığa ihtiyacı yoktur.

Yüce Allah, mü'minlerin zorluklarla denenmesini öngörüyorsa, meşakkatlere katlanabilmeleri için nefisleriyle cihad etme yükümlülüğünü getiriyorsa, bunda güdülen amaç; onların hayatlarının insana yaraşır bir düzeye gelmesidir, ahlaki ve ruhsal olgunluğa erişmeleridir, dünya ve ahirette iyilik elde etmeleridir. Cihad, cihad edenin nefsini ve kalbini onarır, düzeltir, kötülüklerden arındırır. Düşüncesini yüceltir, ufkunu genişletir. İçindeki can ve mal cimriliğini törpüler, bu kötü duyguları aşmayı sağlar. Onu her türlü maddi çıkarı aşacak düzeye getirir. Ruhsal ve bedensel yapısındaki meziyetlerin, yeteneklerin en iyilerini uyarır, ortaya çıkarır. Bütün bunlar mü'min topluma katılmadan, toplumun durumunu düzeltmek, topluma hakkı yerleştirmek; toplum içinde iyiliği kötülüğe, yapıcılığı bozgunculuğa egemen kılmak için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesinden önceki aşama içindir.

"Kim kötülüğe karşı savaşırsa bu savaşı kendisi için vermiş olur."

Şu halde cihad yolunda belli bir mesafe katettikten sonra hiç kimse yüce Allah'tan cihadının bedelini isteyerek, O'na ve davasına yaptıklarını çok görerek, dava adına başardığı işlerin ödülünün geciktiğini düşünerek yolun ortasında durmamalıdır, hareketten geri kalmamalıdır. Çünkü onun cihadı yüce Allah'a

bir şey kazandırmaz. Allah zayıf ve zavallı insanın çabasına, çalışmasına muhtaç değildir; **"Kuşku yok ki, Allah'ın hiçbir yaratığa ihtiyacı yoktur."**

Ama yüce Allah'ın onun uğrundaki cihada katılmasını sağlaması, onu yeryüzünde kendi halifesi olarak ataması, sonra ahirette sevabı ile onu ödüllendirmesi Allah'ın insana yönelik bir lütfudur.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝٧

7- İman edip iyi ameller işleyenlerin kötülüklerini kesinlikle silecek ve onları iyiliklerinin daha üstün karşılıkları ile ödüllendireceğiz.

Şu halde, imanın gerektirdiği olumlu ve yapıcı işler yapan mü'minler Allah katında kendilerini bekleyen kötülüklerin silinmesine ve iyiliklerin karşılık görmesine ilişkin müjde ile sevinsinler, cihadın gerektirdiği yükümlülüklere karşı sabretsinler. Dinden döndürme amaçlı baskılara, imtihanlara karşı dirensinler sarsılmasınlar. Çünkü, yolun sonunda kendilerini bekleyen son derece aydınlık bir ümit, her şeye değer güzel bir ödül vardır. Dünya nimetlerini kaçırsa bile bu ödül mü'min için yeterlidir.

Sonra, surenin baş tarafında işaret ettiğimiz mü'minlerin geçirildikleri imtihan türlerinden birine geliyor sıra: Mü'minin ailesi ile, sevdikleri ile denenmesine değiniliyor. Böylesine önemli ve kritik bir noktada kesin ve fakat dengeyi sağlayan ortalama açıklama ile sorun çözümleniyor. Ne aşırı gidilmesine, ne ipin ucunun kaçırılmasına, ne de tamamen edilgen bir tavır takınılmasına izin verilmiyor:

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ۖ وَإِن جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ
عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۚ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٨
وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ۝٩

8- Biz insana ana-babasına iyi davranmayı tavsiye ettik. Fakat eğer annen ve baban, ne idüğü belirsiz bir putu bana ortak koşmaya seni zorlarsa, sakın sözlerini dinleme. Hepiniz bana döneceksiniz. O zaman neler yaptığınızı size haber veririm.

9- İman edip iyi ameller işleyenleri kesinlikle iyi kullar arasına katarız.

Anne-baba, akrabalar arasında insana en yakın olanlardır. Onların bir üstünlükleri vardır. Sevgi gösterilme bakımından önceliklidirler. Onlara karşı yapılması gereken zorunlu görevler vardır. Sevgi, saygı, değer verme, ihtiyaçlarını karşılama gibi. Ama Allah'ın hakkı gündeme gelince, onlara uymak, sözlerini dinlemek sözkonusu olamaz. İşte izlenecek yol: **"Biz insana ana-babasına iyi davranmayı tavsiye ettik. Fakat eğer annen ve baban, ne idüğü belirsiz bir putu bana ortak koşmaya seni zorlarlarsa, sakın sözlerini dinleme."**

Kuşkusuz Allah adına kurulan bağ, en öncelikli bağdır. Hiçbir zaman kopmayan sağlam kulp Allah'a bağlılıktır. Eğer anne ve baba müşrik iseler, onlara iyilikte bulunulur, bakımları, geçimleri üstlenilir. Ama onlara itaat edilmez, dedikleri yapılmaz. Şu dünya hayatı bir gün sona erecektir. Sonra herkes Allah'ın huzurunda toplanacaktır:

"Hepiniz bana döneceksiniz. O zaman neler yaptığınızı size haber veririm."

Bu arada mü'minlerle, müşriklerin birbirlerinden farklı konumda olduklarına dikkat çekiliyor. Çünkü aralarında soy birliği ve evlilik gibi akrabalık bağları kurulmuş olmasa bile, mü'min toplum bir ailedir. Ve mü'minler birbirinin dostu ve destekçisidir.

"İman edip iyi ameller işleyenleri kesinlikle iyi kullar arasına katarız."

Böylece Allah'a bağlanan mü'minler, gerçekte oldukları gibi tek bir cemaat olarak nitelendiriliyorlar. Kan, akrabalık, soy ve evlilik gibi bağlar geçersiz sayılıyor. Dünya hayatı ile birlikte onların da sona erdikleri vurgulanıyor. Çünkü bunlar hiçbir zaman kopmayan, sağlam kulptan ayrıldıkları için asıl değil, geçici bağlardır.

Tırmizi, bu ayeti açıklarken, ayetin Sa'd b. Ebu Vakkas -Allah ondan razı olsun- ile annesi Himne binti Ebu Süfyan hakkında indiğini söyler. Sa'd b. Ebu Vakkas annesine çok iyi davranırdı. Bir ara annesi "Bu yeni icadettiğin din de neyin nesi Vallahi bundan sonra sen eski dinine dönmedikçe ya da ben ölmedikçe hiçbir şey yemeyeceğim-içmeyeceğim. Sen de yaşadıkça 'Annesinin katili' diye ayıplanırsın" demiş ve bir gün, bir gece hiçbir şey yemeden, içmeden beklemişti. Bunun üzerine Sa'd yanına gelmiş ve şöyle demişti: "Anneciğim, yüz tane canım olsa ve bunlar teker teker çıksa yine de dinimi terketmem. İster ye, ister yeme." Kadın da oğlundan ümit kesince tekrar yemeye, içmeye başlamıştı. Bunun üzerine yüce Allah bu ayeti indirerek anne-babaya iyi davranılmasını, onlara iyilikte bulunulmasını emretmiş, fakat şirk hususunda onlara uymayı yasaklamıştır.

Böylece iman, akraba ve yakınlık sınavından başarıyla çıkmış, ama müşrik akrabalara karşı iyilik ve güzel muamele, uyulması gereken bir kural olarak yerini korumuştu. Her mü'min her an için bu tür bir sınavla karşı karşıya kalabilir. Bu yüzden yüce Allah'ın açıklaması ile Sa'd b. Ebu Vakkas'ın fiili uygulaması onlara kurtuluş ve güvenlik sancağı olmalıdır.

Daha sonra sınanmak amacı ile eziyetlere uğratılırken, korkudan feryadı basan, öte yandan tehlike geçip kendini güvencede hissedince bol keseden atan bazı ruhların bu durumla ilgili her şeyi en ince noktasına kadar yansıtan eksiksiz bir tablosu çiziliyor. Bu tablo sayılı birkaç kelime ile gözönünde canlandırılıyor. Karakteristik özellikleri belirgin, temel çizgileri net olarak göze çarpan canlı bir tablodur bu.

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ فَإِذَآ أُوذِىَ فِى ٱللَّهِ
جَعَلَ فِتْنَةَ ٱلنَّاسِ كَعَذَابِ ٱللَّهِ وَلَئِن جَآءَ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ
لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ أَوَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِى صُدُورِ
ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَيَعْلَمَنَّ
ٱلْمُنَٰفِقِينَ ﴿١١﴾

10- Öyle kimseler var ki, "Allah'a inandık" derler. Fakat Allah uğrunda işkenceye uğradıklarında insanların işkencesini Allah'ın azabı ile bir tutarlar. Eğer sana Rabb'inin bir yardımı gelecek olursa, böyleleri kesinlikle "Biz sizlerle beraberdik" derler. Acaba Allah, insanların içlerinde sakladıkları duyguları herkesten iyi bilmez mi?
11- Hiç kuşkusuz Allah, kimlerin iman ettiklerini iyi bildiği gibi, kimlerin münafık olduklarını da iyi bilir.

Bu tip insanlar tehlikesiz ortamlarda yükünün hafif olduğunu, kolay taşınacağını, dille söylemekten başka bir yükümlülük gerektirmediğini sanarak iman sözünü açıkça duyururlar. **"Fakat Allah uğrunda işkenceye uğratılınca"** kendilerini güvencede hissederken henüz sıkıntılara uğratılmamışken, açıkça söyledikleri bu sözden dolayı baskı görünce **"insanların işkencesini Allah'ın azabı ile bir tutarlar."** Paniğe kapılırlar, ruhlarındaki değerler altüst olur, vicdanlarındaki inanç yıkılırcasına sarsılır. Allah'ın azabı da dahil, bu gördüğünden daha ağır bir azabın daha etkin bir eziyetin olamayacağını düşünürler. Ve herbiri kendi kendine şöyle der: Bu gördüğüm en şiddetli, en acıklı azaptır. Bundan daha ağır bir azap olamaz. Şu halde ne diye imanımda ısrar edeyim, baskılara sabredeyim? Zaten Allah'ın azabı da bundan fazla bir şey yapamaz bana. Hiç kuşkusuz bu düşünce, insanların kat kat fazlasına katlanabildikleri eziyetler ile hiç kimsenin boyutlarını kavrayamadığı yüce Allah'ın korkunç azabını birbirine karıştırmanın ifadesidir.

Bu tip insanların zor zamanda sınanmak amacı ile bir eziyetle karşı karşıya kaldıklarında takındıkları tavır bundan ibarettir.

"Eğer sana Rabb'inin bir yardımı gelecek olursa, böyleleri kesinlikle 'Biz sizlerle beraberdik' derler."

Biz sizlerle beraberdik... Zor zamanda tutumları paniğe kapılmaktan, ölçüleri ve değerleri karıştırmaktan, arkasına bakmadan can havliyle koşmaktan, kötü düşüncelere kapılıp yanlış değerlendirmeler yapmaktan ibaret olan bu adamlar tehlike geçip kendilerini güvencede hissedince bolkeseden atmaya başlarlar. Kavga kaçkını korkaklar böbürlenerek kahramanlık taslarlar. Baskılar karşısında bozguna uğramış zayıf karakterliler aslan kesilerek: **"Biz sizlerle beraberdik"** derler.

"Acaba Allah insanların içlerinde sakladıkları duyguları herkesten iyi bilmez mi?"

Acaba Allah bu göğüslerin içerdiği sabır ya da panikten iman ya da münafıklıktan haberdar değil midir? Bu adamlar kimi kandıracaklar? Kimin gözünü boyayacaklar?

"Hiç kuşkusuz Allah, kimlerin iman ettiklerini iyi bildiği gibi, kimlerin münafık olduklarını da iyi bilir."

Hiç kuşkusuz yüce Allah, onları herkes tarafından tanınacakları şekilde ortaya çıkaracaktır. Çünkü işkencelerle, baskılarla sınanmanın amacı mü'minlerle münafıkların açık-seçik belli olmalarıdır.

Kur'an-ı Kerim'in bu tip insanların yanılgıya düştükleri noktayı ortaya koyarken kullandığı incelikli ifade karşısında biraz durmak istiyoruz.

"İnsanların işkencesini Allah'ın azabı ile bir tutarlar."

Buradaki yanılgı, azaba katlanamamalarından, dirençlerinin zayıf kalmasından, sabırlarının tükenmesinden kaynaklanmıyor. Çünkü gerçek mü'minler de böyle bir duruma düşebilirler. -Zaten insan gücünün de belli bir sınırı vardır- Ancak gerçek mü'minler her zaman duygu ve düşüncelerinde insanların yapabildikleri tüm işkence ve baskı yöntemleri ile yüce Allah'ın korkunç azabını kesin şekilde birbirinden ayırırlar. İnsanların uyguladıkları işkencelerin insan takatını, insanın dayanma gücünü aştığı anlarda bile küçücük fani dünya ile büyük ve sonsuz alemi birbirine karıştırmazlar. İşkenceler, baskılar, takatını, dayanma gücünü aşsalar bile hiçbir şey mü'minin düşüncesinde Allah'ın yerini tutamaz. İşte kalplerdeki iman ile münafıklık arasındaki yol ayırımı burasıdır.

Son olarak, kötülüğe teşvik etme ve baştan çıkarma yoluyla sınama örneği sunuluyor. Onunla birlikte kâfirlerin suç ve cezaya ilişkin çarpık düşünceleri anlatılıyor. Bu arada sorumluluğun bireysel olduğu cezanınsa sorumlu kişiyi ilgilendirdiği vurgulanıyor. Bu husus, adaleti en üst düzeyde, en belirgin özellikte gerçekleştiren İslâmın uyguladığı büyük ilkelerden biridir.

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّبِعُوا۟
سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَٰيَٰكُمْ وَمَا هُم بِحَٰمِلِينَ مِنْ خَطَٰيَٰهُم
مِّن شَىْءٍ ۖ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا
مَّعَ أَثْقَالِهِمْ ۖ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عَمَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

12- Kâfirler, mü'minlere "Bizim yolumuzu izleyin de günahlarınızı biz yüklenelim derler. Oysa onların, mü'minlerin omuzlarındaki hiçbir günahı yüklenmeleri sözkonusu değildir. Onlar kesinlikle yalan söylüyorlar.

13- Kâfirler, hem kendi günah yüklerini ve hem de bu yüklerin yanında başka birçok günah yüklerini taşıyacaklar ve kıyamet günü düzmece iddiaları konusunda kesinlikle sorguya çekileceklerdir.

Kâfirler, aşiretlerin ortak diyetleri ve ortak sorumlulukları birlikte üstlenmelerine ilişkin kabile anlayışından hareketle böyle bir söz söylüyorlardı. Bu yüzden başkalarının işlediği Allah'a ortak koşma suçunu yüklenebileceklerini, böylece onları azaba uğratmaktan kurtarabileceklerini sanıyorlardı. Bu çarpık anlayıştan hareketle dünyada yapılanların ahirette karşılık göreceğine ilişkin olarak anlatılanları da alaya alıyorlardı.

"Bizim yolumuzu izleyin de günahlarınızı biz yüklenelim."

Bu yüzden onlara bu düşüncelerini kesinlikle reddeden net bir cevap veriliyor. Her insanın tek başına Rabb'ine döndürüleceği, yaptıklarından dolayı yalnız başına sorguya çekileceği ve hiç kimsenin onun herhangi bir suçunu üstlenemeyeceği vurgulanıyor:

"Onların mü'minlerin omuzlarındaki hiçbir günahı yüklenmeleri sözkonusu değildir."

Bu sözlerindeki yalan ve asılsız iddia yüzlerine vuruluyor:

"Onlar kesinlikle yalan söylüyorlar."

Sapıklıklarının, müşrikliklerinin ve düzmece iddialarının, bir de başkalarını sapıklığın sorumluluğundan kurtarmaları bir yana, üstelik onları saptırmanın günahını da omuzlarına bindiriyor:

"Kâfirler, hem kendi günah yüklerini ve hem de bu yüklerin yanında başka birçok günah yüklerini taşıyacaklar ve kıyamet günü düzmece iddiaları konusunda kesinlikle sorguya çekilecekler."

Bu sınav kapısı da böylece kapatılıyor. Böylece insanlar yüce Allah'ın onları gruplar halinde hesaba çekmeyeceğini, teker teker sorgulayacağını ve herkesin kendi yaptıklarından sorumlu olduğunu öğreniyorlar.

Surenin birinci bölümü, iman sözünü seçenlerin denenmelerine, doğru söyleyenlerle, yalancılar belli olana kadar sınanmalarına ilişkin yüce Allah'ın yasasından söz edilerek noktalanmıştı. Orada işkencelere uğratılmak suretiyle denemeye tabi tutulmaya, akrabalık yönünden sınanmaya, kâfirler tarafından kötülüğe teşvik etmek, baştan çıkarmak yoluyla sınanmaya işaret edilmişti.

Bu bölümde ise, Hz. Nuh'tan -selâm üzerine olsun- bu yana insanlığın uzun tarihi boyunca iman davasının geçirildiği imtihanlardan çeşitli örnekler sunuluyor. Bu imtihanlar insanlığın doğuşundan itibaren Allah davasının taşıyıcıları peygamberlerin -selâm üzerlerine olsun- karşı karşıya kaldıkları olaylarda, çektikleri eziyetlerde, uğradıkları işkencelerde somutlaştırılarak gözler önüne seriliyor. Bu olaylar bazen Hz. İbrahim ve Lût -selâm üzerlerine olsun- kıssalarında olduğu gibi kısmen ayrıntılı bazen de öz olarak anlatılıyor.

Bu kıssalarda çeşitli imtihan şekilleri, davet yoluna dikilen çeşitli engeller ve zorluklar somut örnekler halinde canlandırılıyor.

Örneğin, Hz. Nuh -selâm üzerine olsun- kıssasında sarfedilen çabanın, harcanan emeğin büyüklüğü, buna karşılık elde edilen sonucun azlığı ön plana çıkıyor. Çünkü Hz. Nuh soydaşlarının arasında 950 (dokuzyüzelli) yıl kalıyor, bu süre içinde onları yüce Allah'ın dinine çağırıyor, buna rağmen çok azı inanıyor: **"Sonunda zalimliklerini inatla sürdürürlerken Tufan'a yakalandılar."**

Hz. İbrahim'in -selâm üzerine olsun- kıssasında ise, işlenen suçlara verilen cezanın korkunçluğu ve sapıklığın azgınlaşması ön plana çıkıyor. Hz. İbrahim elinden geldiği kadar onların doğru yolu bulmalarını sağlamaya çalışmıştı. Somut kanıtlar ileri sürerek, mantıksal açıdan ikna etmeye çalışarak onlarla tartışmıştı.

"Soydaşlarının İbrahim'e verdiği cevap sadece; 'Bu adamı öldürünüz, ya da yakınız' biçiminde oldu."

Lût peygamberin -selâm üzerine olsun- kıssasında ise, rezaletin şımarıklığın, pervasızlığın, utanmadan sıkılmadan açıkça işleniyor olması, insanlığın sapıklıkta ve anormal ilişkilerde en aşağılık düzeylere yuvarlanması, bununla beraber uyarıcıya küstahça karşı koymaları ön plana çıkıyor. **"Soydaşlarının tek cevabı 'Eğer doğru söylüyorsan, Allah'ın azabını başımıza getir bakalım' demeleri oldu."**

Hz. Şuayb ile -selâm üzerine olsun- Medyenliler kıssasında ise, bozgunculuk, hak ve adaleti çiğneme, Allah'ın ayetlerini yalanlama tavırları ön plana çıkıyor: **"Bunun üzerine ani bir yer sarsıntısına tutuldular da oldukları yerde yığılıp**

kalıverdiler."

Bu arada Ad ve Semudoğulları'nın maddi güçle övünüp kendilerini üstün görmelerine, nimetle şımarmalarına değiniliyor.

Aynı şekilde, mal varlığının insanı azgınlaştırmasına, tağutların ellerindeki egemenliğin baskı ve sindirme aracı olarak kullanılmasına, münafıklığın azıtmasına örnek olarak Karun, Firavun ve onun veziri Haman'a işaret ediliyor.

Bu kıssalar üzerine bir değerlendirme olsun diye, üstünlük taslamalarına herkese tepeden bakmalarına rağmen, Allah davasının yolunda pusu kuran sapık güçlerin basitliğini, güçsüzlüğünü ortaya koyan bir örnek sunuluyor.

"Allah dışında başka dostlar, başka dayanaklar edinenlerin durumu, ağdan örülmüş bir yuva edinen örümceğin durumuna benzer. Hiç kuşkusuz en dayanıksız ev örümcek yuvasıdır. Onlar keşke bunun bilincine erselerdi."

Bu bölüm, Allah'ın indirdiği Kitab'ı insanlara okumasını, namaz kılmasını ve bundan sonra işi Allah'a bırakmasını içeren Peygamber efendimize -salât ve selâm üzerine olsun- yönelik bir çağrı ile son buluyor! **"Hiç kuşkusuz Allah, onların kendisini bir yana bırakıp ne gibi şeylere taptıklarını bilir."**

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ
إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ ٱلطُّوفَانُ وَهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿١٤﴾
فَأَنجَيْنَٰهُ وَأَصْحَٰبَ ٱلسَّفِينَةِ وَجَعَلْنَٰهَآ ءَايَةً لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٥﴾

14- Biz Nuh'u, soydaşlarına peygamber olarak gönderdik. Dokuzyüzelli yıllık bir süre boyunca aralarında kaldı. Sonunda zalimliklerini inatla sürdürürlerken, Tufan'a yakalandılar.
15- Buna karşılık Nuh'u ve gemidekileri kurtararak bu olayı bütün insanların ders alacakları bir mucize yaptık.

Tercih ettiğimiz görüşe göre, Hz. Nuh'un soydaşlarını Allah'ın ayetlerine inanmaya çağırdığı peygamberlik dönemi dokuzyüzelli yıl sürmüştür. Ayrıca peygamberlik döneminden önce belirsiz bir süre aralarında yaşamıştı. Yine Tufan'dan sonra ne kadar sürdüğü bilinmeyen bir süre daha yaşamıştır. Hiç kuşkusuz bu, son derece uzun ve insanların yaşam süreleri bakımından alışık olmadığımız, doğal olmayan bir ömürdür. Ancak biz bu bilgiyi varlık aleminin en doğru kaynağından ediniyoruz. Zaten doğruluğunun tek kanıtı da budur. Eğer Hz. Nuh'un bu uzun ömrüne bir açıklama getirmek istersek, şunları söyleyebiliriz: İnsanların sayısı o gün için az ve sınırlıydı. Bu yüzden, yüce Allah'ın yeryüzünün imarı ve hayatın sürmesi için zorunlu olan sayı çokluğunun yerine az sayıdaki insanlara uzun ömürler vermesi normaldir. Daha sonra insanlar çoğalıp yeryüzü imar edilince, artık insanların uzun süre yaşamalarına gerek kalmamıştır. Birçok canlının yaşam sürelerinde bu husus gözönünde bulundurulmuştur. Çünkü canlılar arasında sayı ve nesil azaldıkça, ömür uzuyor. Nitekim akbabalarda ve kaplumbağa gibi bazı sürüngenlerde durum bundan ibarettir. Bunlardan bazılarının ömrü yüzyıllar bulur. Öte yandan milyonlarca üreyen sinekler iki haftadan fazla yaşamazlar. Şair bu gerçeği şu şekilde ifade etmektedir!

Küçük kuşların çok olur yavrusu
Ama anne şahinin yavrusu azdır.

Bu yüzden şahin kuşunun ömrü uzundur. Zayıf ve küçük kuşlar ise az yaşarlar. Ama her şeyin arkaplanındaki olağanüstü hikmet Allah'a özgüdür. O'nun katında her şeyin belirlenmiş bir planı vardır. Dokuzyüzelli yıllık gibi uzun bir ömrün meyvesi ise sadece Hz. Nuh'a inanan az sayıdaki mü'min olmuştur. Kâfirliklerini, inatçılıklarını, yıllar yılı süren davete karşı olumsuz tavırlarını sürdüren zalim kalabalığı ise, Tufan önüne katıp götürmüştür. Gemiye binen az sayıdaki mü'min de kurtulmuştur. Böylece Tufan ve gemi kıssası **"bütün insanların ders alacakları bir mucize"** olarak kalmıştır. Bu mucize, yüzyıllardır insanlara küfrün ve zulmün acı akibetini anlatıyor.

Hz. Nuh'un -selâm üzerine olsun- kıssasından sonra, surenin akışı yüzyılları bir çırpıda aşarak insanlığa gönderilmiş büyük risalete, Hz. İbrahim'in sunduğu mesaja ulaşıyor!

وَإِبْرَٰهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَٱتَّقُوهُ ۖ ذَٰلِكُمْ
خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ
أَوْثَٰنًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ
لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَٱبْتَغُوا۟ عِندَ ٱللَّهِ ٱلرِّزْقَ
وَٱعْبُدُوهُ وَٱشْكُرُوا۟ لَهُۥٓ ۖ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تُكَذِّبُوا۟
فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ۖ وَمَا عَلَى ٱلرَّسُولِ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٨﴾

16- İbrahim'i de peygamber olarak gönderdik. Hani o soydaşlarına dedi ki; "Allah'a kulluk ediniz, O'ndan korkunuz. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır."
17- Sizler Allah'ı bir yana bırakarak birtakım putlara tapıyor, düzmece iddialar ortaya atıyorsunuz. Allah'ı bir yana bırakarak taptığınız putlar size rızık veremezler. Rızkınızı Allah katında arayınız, O'na kulluk ediniz, O'na şükrediniz, O'nun huzuruna döndürüleceksiniz.
18- Eğer peygamberinizi yalanlıyorsanız, biliniz ki, sizden önceki milletler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Peygamberin görevi, ilahi mesajı açıkça duyurmaktan ibarettir.

Hz. İbrahim onları oldukça sade ve basit ifadelerle çağırmış, sözlerinde kapalılığa, giriftliğe yer vermemişti. Bu çağrıda son derece ince ve bilinçli bir sıralama gözönünde bulundurulmuştur. Dava adamları bu incelik üzerinde iyice düşünmelidirler.

Hz. İbrahim soydaşlarını inanmaya çağırdığı davanın gerçek mahiyetini açıklayarak sözlerine başlamıştı:

"Allah'a kulluk ediniz, O'ndan korkunuz."

Sonra bu gerçeği ve bu gerçeğin içerdiği onlara yönelik iyiliği sevdirmeye çalışmıştı. Keşke iyiliğin nerede olduğunu bilselerdi:

"Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır."

Bu değerlendirme cümlesi onları cahilliklerini bırakıp kendileri için hayırlı

olanı seçmeye özendiren anlamlar içermektedir. Bu, aynı zamanda köklü bir gerçeğin ifadesidir de. Sırf etkileyici sözlerle heyecanlandırma amacını gütmüyor.

Üçüncü adımda Hz. İbrahim -selâm üzerine olsun- onların benimsedikleri inanç sisteminin çarpıklığını, kokuşmuşluğunu değişik yönlerden açıklamıştı. Birincisi; onlar Allah'ı bir yana bırakarak ağaçtan yontulmuş heykellere, putlara ibadet ediyorlardı. Bu ise, özellikle Allah'a yönelik ibadetle bir tutulduğunda son derece küçük düşürücü, ilkel bir ibadet şeklidir. İkincisi, onlar bu ibadetleri yaparlarken, herhangi bir kanıta bir delile dayanmıyorlardı. Sadece uyduruyor, saçmalıyorlardı. Daha önce benzeri görülmemiş, geçmişte yapılmamış bir şey icadediyorlardı. Asla bir temele dayanmadan kendi kendilerine uyduruyorlardı. Üçüncüsü ibadet ettikleri bu putlar, onlara bir yarar dokundurmuyordu, bir rızık vermiyordu.

"Allah'ı bir yana bırakarak taptığınız putlar size rızık veremezler."

Dördüncü adımda, onları yüce Allah'a yöneltiyor, rızıklarını O'nun katından arasınlar diye. Çünkü rızık, ihtiyaçlarını ilgilendiren, ayrıca önemsedikleri bir meseledir.

"Rızkınızı Allah katında arayınız."

Rızık meselesi ruhların, özellikle imanın kaplamadığı nefislerin en büyük uğraşıdır. Şu kadar var ki, rızkı sadece Allah katından aramak sırf ruhlardaki gizli eğilimleri harekete geçirmek amacı ile değil, bir gerçek olduğu için vurgulanmaktadır.

En sonunda ise, onları rızıkları bahşeden, birçok nimet lütfeden yüce Allah'a ibadet etmeye, nimetlerine karşılık O'na şükretmeye çağırıyor:

"O'na kulluk ediniz, O'na şükrediniz."

Bu ifadenin sonunda da Allah'dan kaçıp kurtulamayacaklarını, iyisi mi O'na ibadet ederek, O'na şükrederek mü'min kullar olarak O'na dönmelerini belirtiyor:

"O'nun huzuruna döndürüleceksiniz."

Bütün bunlardan sonra yine de peygamberi yalanlıyorlarsa, bundan basit, bundan önemsiz ne var ki! Çünkü onlar, Allah'a hiçbir zarar veremezler. O'nun peygamberine hiçbir şey kaybettiremezler. Nitekim onlardan önce de birçok toplumlar kendilerine gönderilen peygamberleri yalanlamışlardı. Peygamberin, Allah'ın mesajını açıkça duyurmaktan başka bir görevi yoktur!

"Eğer peygamberinizi yalanlıyorsanız, biliniz ki, sizden önceki milletler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Peygamberin görevi ilahi mesajı açıkça duyurmaktan ibarettir.

İşte, Hz. İbrahim -selâm üzerine olsun- adım adım onları böyle yakalıyor. Bu şekilde yolunu bulup kalplerine giriyor. Büyük bir dikkatle, etkileyici uyarılarla bam tellerine böyle dokunuyor. Hiç kuşkusuz bu adımlar davet metodu için bir örnek sayılır. Her zaman ve her yerdeki dava adamlarının bu örneği titizlikle incelemeleri gerekir. Aynı yöntemle ruhlara ve kalplere hitap edebilmeleri için sözlerini bu tarzda yöneltmeleri bir zorunluluktur.

Ayetlerin akışı kıssayı bitirmeden önce bir noktada duruyor ve Allah'a iman

davasını reddeden, O'na dönüşü, ölümden sonra dirilişi ve Allah'ın huzurunda toplanmayı yalanlayan tüm kâfirlere hitap ediyor!

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ
إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا
كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَن
يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ
وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ
﴿٢٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ
يَئِسُوا مِن رَّحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

19- Kâfirler, Allah'ın, canlıları ilk kez nasıl yarattığını ve ölüleri nasıl yeniden dirilteceğini görmüyorlar mı? Bu işlem Allah için kolaydır.
20- Onlara de ki; "Yeryüzünde geziniz de Allah'ın canlıları ilk kez nasıl yarattığını görünüz." Allah bu yaratma işlemini ilerde bir kere daha tekrarlayacaktır. Hiç kuşkusuz Allah'ın her şeye gücü yeter.
21- Allah dilediğini azaba çarptırır ve dilediğine merhamet eder. Hepiniz O'nun huzuruna döndürüleceksiniz.
22- Ne yerde ve ne gökte Allah'ın yapacaklarına engel olamazsınız. Allah'dan başka hiçbir koruyucu dostunuz, hiçbir destekçiniz yoktur.
23- Allah'ın ayetlerini ve O'nun karşısına çıkacaklarını yalanlayanlar var ya, onlar rahmetimden ümitlerini kesmiş kimselerdir. Onları acıklı bir azap beklemektedir.

Allah'ı ve onunla buluşmayı inkâr eden tüm kâfirlere yönelik bir hitaptır bu. Bu Kitab'ın kanıtı bütün evrendir. Alanı ise göklerle yeryüzüdür. Bu hitap, tüm evreni iman ayetlerinin ve kanıtlarının sergilendiği bir vitrin; kalplere ve duygulara hitap eden açık bir sayfa; Allah'ın ayetlerinin araştırıldığı bir alan; Allah'ın varlığının ve birliğinin vaad ve tehditlerinin gerçekliğinin kanıtlarını barındıran bir sahne olarak öngören Kur'an'ın ifade tarzı uyarınca yöneltiliyor. Evrensel sahneler ve evrende meydana gelen olaylar her zaman gözlemlenebilirler ve hiçbir zaman gözönünden kaybolmazlar. Ne var ki, uzun süre alışıldığı için, bu olaylar insan ruhu üzerindeki tazeliklerini yitirirler. Sürekli yenilendikleri için kalplere yönelik etkileri zayıflar. İşte Kur'an-ı Kerim onları yeniden yitirdikleri o engin ürpertiye, son derece anlamlı mesajlar kullanarak dikkatlerini o göz kamaştırıcı ayetlere yöneltiyor. Bu uyarılar aracılığı ile evrensel sahneleri ve evrende meydana gelen görkemli olayları kalplerde ve vicdanlarda canlandırıyor. Dikkatlerini ve kavrama yeteneklerini bu sahne ve olayların ardındaki sırlara ve insan hayatındaki etkilerine yöneltiyor. Bunları gözlerin gördüğü, duyguların etkilendiği kanıtlar, deliller olarak sunuyor. Hiçbir şekilde soğuk zihinsel

tartışma yöntemlerine, hiçbir canlılık ve hareketlilik göstermeyen mantıksal önermelere başvurmuyor. Sözünü ettiğimiz donuk zihinsel tartışma yöntemleri ile mantıksal önermeler İslam düşüncesine dışarıdan bulaşmış, onun ruhuna yabancı unsurlardır. Oysa davayı sunmanın en güzel örneği, insanları ilahi mesaja inanmaya çağırmanın biricik metodu, en güzel düşünce yöntemi Kur'an-ı Kerim'de mevcuttur...

"Kâfirler, Allah'ın canlıları ilk kez nasıl yarattığını ve ölüleri nasıl yeniden diriltеceğini görmüyorlar mı? Bu işlem Allah için kolaydır."

Hiç kuşkusuz onlar, yüce Allah'ın canlıları ilk kez nasıl yarattığını kesinlikle görüyorlardı. Bu işlemi yeşeren bir bitkide, yumurtada, ceninde ve daha önce olmayıp, sonradan ortaya çıkan her şeyde gözlemliyorlardı. Bunlardan hiçbirini insanlar fert-fert ya da topluca yaratmaya güç yetiremedikleri gibi yarattıklarını da iddia edemezler. Bir kere tek başına hayat sırrı bile bir mucizedir. Önce de böyleydi, şimdi de öyledir. Herhangi bir kimsenin hayatı varetmeye çalışması veya böyle bir iddiada bulunması bir yana, nereden ve nasıl kaynaklandığının bilinmesi bakımından da bir mucizedir. Allah'ın sanatının ürünü olduğundan başka herhangi bir açıklaması da yoktur hayatın. Yüce Allah her an insanların gözleri ve kavrayışları önünde ilk kez yaratma işlemini gerçekleştiriyor. İnsanlar bunu görüyor ve inkâr edemiyorlar.

İlk kez yaratma işlemini gözleriyle gördüklerine göre, ilk kez yaratanın, bu işlemi tekrarlayacağını da bilmeleri gerekir!

"Bu işlem, Allah için kolaydır."

Aslında yaratıklar arasında yaratılması yüce Allah'a zor gelen herhangi bir varlık yoktur. Ancak karşılaştırma insanların ölçülerine göre yapılıyor. Çünkü insanların değer ölçülerine göre yeniden yapmak, ilk kez yapmaktan daha kolaydır. Yoksa yüce Allah'ın gücüne oranla ilk kez yapmak yeniden yapmak gibidir, yeniden yapmak da ilk kez yapmak gibidir. Bu işlem için sadece yüce Allah'ın iradesinin yönelmesi ve "ol" sözü yeterlidir. "O da oluverdi".

Sonra ayet-i kerime, onları yeryüzünde dolaşmaya, yüce Allah'ın yaratma ve meydana getirme işlemlerindeki, canlı-cansız varlıklardaki sanatını ve ayetlerini gözlemlemeye çağırıyor. Böylece ilk defa meydana getirenin, bu işlemi hiç zorlanmadan yineleyeceğini anlamalarını amaçlıyor!

"Onlara de ki; yeryüzünde geziniz de Allah'ın canlıları ilk kez nasıl yarattığını görünüz. Allah bu yaratma işlemini ilerde bir kere daha tekrarlayacaktır. Hiç kuşkusuz Allah'ın her şeye gücü yeter."

Yeryüzünde gezmek, gözün ve kalbin daha önce alışık olmadıkları, farkında olmadıkları yeni manzaralar, yeni sahneler görmelerini sağlar. Bu ifade son derece ince bir gerçeğe yönelik oldukça derin etkili bir işaret içeriyor. İnsanoğlu alışık olduğu yerde yaşamını sürdürürken, buradaki göz kamaştırıcı sahnelere, ilginç evrensel gelişmelere dikkat etmeye başlar. Fakat yolculuğa çıkınca, başka tarafa taşınınca, seyahat edince her sahne karşısında duyguları uyanır, bu yeni mekândaki her manzaraya dikkat kesilir. Oysa daha önce yaşadığı yerde bu sahne ve manzaraların aynısına hatta daha görkemlisine aldırmadan, dikkat etmeden geçip giderdi. Belki de, yolculuğundan ve bir süre ayrılışından önce fazla önem-

semediği sahneleri, manzaraları düşünmek, onları açık bir kalple seyretmek üzere yepyeni bir duyguyla, değişik bir ruhla dönecektir eski yerine. Bu sefer yaşadığı yerdeki sahneler ve olağanüstü manzaralar ona daha önce farkında olmadığı, ya da kendisine göre bir anlam ifade etmediği, enterese etmediği şeyler söyleyecektir.

Kalplere giden yolları, ruhların gizli sırlarını en ince noktasına kadar bilen ve bu Kur'an'ı indiren Allah eksikliklerden uzaktır.

"Onlara de ki; yeryüzünde geziniz de Allah'ın canlıları ilk kez nasıl yarattığını görünüz."

İlk kez yaratmanın nasıl gerçekleştiğini görsünler diye yeryüzünde gezmelerine ilişkin emirden sonra geçmiş zaman kipi ile kurulan **"ilk kez nasıl yarattı"** cümlesi insan ruhunda belli bir duyguyu uyandırıyor. Yeryüzünde hayatın ilk ortaya çıkışına, ilk yaratma eyleminin nasıl başladığına tanıklık eden olayları ve manzaraları gözlemlemek mümkündür. Nitekim günümüzde hayatın gelişim sürecini; nasıl ortaya çıktığını, nasıl yayıldığını, nasıl geliştiğini-hayatın sırrına ilişkin doyurucu bir sonuca ulaşmamış olsalar bile, hayatın ne olduğunu, yeryüzünde hangi kaynaktan geldiğini, yeryüzündeki ilk canlı varlığın nasıl meydana geldiğini öğrenmek için çeşitli kazı faaliyetlerini yürüten arkeologların çalışmaları bu amaca yöneliktir. Yeryüzünde hayatın ilk kez ortaya çıkışını, arkeolojik kazılar yoluyla araştırmak, bunu öğrendikten sonra bu eylemi ahiretteki dirilişe bir kanıt olarak algılamak yüce Allah'ın bu ayette ifadesini bulan bir direktifidir.

Bunun yanısıra bir başka düşünce de akla geliyor. Şöyle ki, bu ayete ilk kez muhatap olan Araplar günümüzde ortaya çıkan bu tür bilimsel araştırmalar yapacak durumda değildiler. Şayet bu ayette kastedilen bu tür bir bilimsel araştırma olsa bile o gün için ayetin arkaplanındaki gerçeğe ulaşmaya güç yetiremezlerdi. Şu halde Kur'an-ı Kerim'in onların yapabilecekleri ve elde ettikleri sonuçla kolaylıkla ahiretteki diriliş gerçeğini kabul edebilecekleri bir şeyi istemesi kaçınılmaz oluyor. O zaman onlardan istenen her tarafta hayat olgusunun bitkilerde, hayvanlarda ve insanlarda ilk kez nasıl ortaya çıktığını gözlemlemeleridir. Biraz önce de değindiğimiz gibi, burada yeryüzünde gezmeye çıkmaya ilişkin buyruk, yeni sahneler görmek suretiyle duyguların uyanması amacına yöneliktir. Gece ve gündüz her an, her saniye açıkça gözlemlenebilen hayat olgusunun ortaya çıkışı ile belirginleşen Allah'ın sonsuz gücünün eserlerini düşünmeye, etraflıca incelemeye bir çağrıdır.

Burâda Kur'an'ın özelliğine uygun düşen önemli bir ihtimal daha var. Kur'an-ı Kerim insanlara direktiflerini yönlendirirken, bu direktiflerin insanlığın tüm kuşaklarının hayatlarına, yaşam düzeylerine, içinde yaşadıkları her türlü koşula, sahip bulundukları tüm araçlara uygun olmasını gözönünde bulundurur. Amaç herbirinin kendi hayat şartlarına ve ölçülerine uygun direktifi alıp uygulamalarıdır. Bunun yanısıra hayatın sürekli gelişimine yardımcı olacak, yol göstericilik yapacak direktifler de kalıcılığını sürdürür. Bu yüzden bu ayetin açıklamasına ilişkin olarak burada sunduğumuz bu iki düşünce arasında bir çelişki sözkonusu değildir.

Ayeti bu şekilde açıklamak akla daha yatkın ve Kur'an'ın özelliği bakımından

daha uygundur.

"Hiç kuşkusuz Allah'ın her şeye gücü yeter."

Allah bu sınırsız gücü ile hayatı ilk kez yaratır, sonra bu yaratmayı tekrarlar. Allah'ın bu sınırsız gücü, insanların yetersiz düşünceleri ile, sınırlı deneyimleri sonucu öğrendikleri ve mümkün olan ile mümkün olmayanı ona göre belirledikleri kanunlar olarak algıladıkları bağlar ile sınırlandırılamaz.

Yüce Allah'ın her şeye gücünün yettiğinin bir belirtisi de dilediği kimseye azap etmesi ve dilediğine merhamet etmesidir. Tüm canlıların dönüşü O'nadır. Hiç kimse O'nu aciz bırakamaz, engel olamaz!

"Allah dilediğini azaba çarptırır ve dilediğine merhamet eder. Hepiniz O'nun huzuruna döndürüleceksiniz."

"Ne yerde ve ne gökte Allah'ın yapacaklarına engel olamazsınız. Allah'dan başka hiçbir koruyucu dostunuz, hiçbir destekçiniz yoktur."

.Azap ve merhamet Allah'ın iradesine bağlıdır. Çünkü yüce Allah doğru yol ile sapıklık yolunu açıkça göstermiştir. İnsanda da her iki yoldan dilediğini aynı kolaylıkta seçmesini sağlayacak yetenekler varetmiştir. Bundan sonra insan seçtiği yolu tutar. Ancak insanın yönü, Allah'a doğru ise, yol göstericiliğini arzuluyorsa, bunlar yüce Allah'ın kendisine yardımcı olmasını sağlar. -Bu yardımı yüce Allah kendi üzerine almıştır.- Doğru yola götüren delillerden yüz çevirmesi ve insanların doğru yola girmelerine engel olması durumunda ise Allah'ın ipinden kopar, sapıklığa düşer. İşte Allah'ın rahmet ve azabı bu gerekçelere dayanır.

"O'nun huzuruna döndürüleceksiniz."

İnsanların Allah'a dönüşünü anlatmak için kullanılan bu sert ifade, kendisinden sonraki cümlenin içerdiği anlama da uygun düşmektedir.

"Ne yerde ve ne gökte Allah'ın yapacaklarına engel olamazsınız."

Bu varlık aleminde Allah'a döndürülmeyi önleyecek bir gücünüz yoktur. Ne yeryüzündeki gücünüz, ne de zaman zaman gökyüzünde etkin rol oynadıklarını sanarak ibadet ettiğiniz meleklerin ve cinlerin gücü buna yetmez!

"Allah'dan başka hiçbir koruyucu dostunuz, hiçbir destekçiniz yoktur."

Nerede, Allah'dan başka dost ve destekçiler? İnsanlardan, yahut melekler ve cinlerden koruyucu dostlar ve destekçiler nerede? Bunların tümü yüce Allah'ın yarattığı kullardır. Kendilerine bile herhangi bir fayda veya zarar dokunduramazlar. Nerde, kaldı ki başkalarına koruyucu ve destekçi olabilsinler.

"Allah'ın ayetlerini ve O'nun karşısına çıkacaklarını yalanlayanlar var ya, onlar rahmetimden ümitlerini kesmiş kimselerdir. Onları acıklı bir azap beklemektedir."

Çünkü insanın kalbi kâfir olup Allah'la arasındaki bağ kopmadıkça Allah'ın rahmetinden ümit kesmez. Aynı şekilde bir insanın kalbi ile Allah arasındaki ilişki bozulmadıkça, kalbinin yumuşaklığı kurumadıkça ve artık onun için Allah'ın rahmetine ulaştıracak bir yol kalmadıkça kâfir olmaz. Akibet ise bellidir: **"Onları acıklı bir azap beklemektedir."**

Kıssanın akışı içinde, genelde iman davasını inkâr eden tüm kâfirlere, özelde de Hz. İbrahim'in -selâm üzerine olsun- soydaşlarına yönelik bu ara hitap-

tan sonra, ayeti kerime Hz. İbrahim'in soydaşlarının verdiği cevabı açıklamaya dönüyor. Bu gerçekler karşısında onların verdiği cevap oldukça tuhaf ve ilginç olarak beliriyor. Küfür ve zorbalığın sahip olduğu maddi güç ve iktidara güvenerek büyüklük taslayışı, övünmesi şaşkınlık verici bir tutum olarak gözler önüne seriliyor!

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوا۟ ٱقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ
فَأَنجَىٰهُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلنَّارِ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾

24- Soydaşlarının İbrahim'e verdikleri cevap sadece "Bu adamı öldürünüz, ya da yakınız" biçiminde oldu. Fakat Allah onu ateşte yanmaktan kurtardı. Hiç kuşkusuz bu olayda mü'minlerin alacakları birçok ders vardır.

Öldürün bu adamı ya da yakın... İşte Hz. İbrahim'in -selâm üzerine olsun- biraz önce davetin sunuluşu açısından son derece yararlı olduğunu belirttiğimiz tarzda kalplerine ve akıllarına yönelttiği açık, sade ve anlaşılır çağrıya verdikleri cevap buydu.

Azgın tağutlar çirkin yüzlerini gösterdikleri için ve İbrahim peygamber de bu azgınlığı savıp, ondan korunamadığı için, üstelik kendisini koruyacak bir çevresi ve maddi gücü bulunmadığı için, kudret eli olaya açıkça müdahale ediyor. İnsanlara göre alışılmışın dışında olan olağanüstü bir mucize ile işe el koyuyor!

"Fakat Allah onu ateşte yanmaktan kurtardı."

Hiç kuşkusuz Hz. İbrahim'in olağanüstü bir şekilde ateşten kurtuluşu, kalplerini imana hazırlayanlar için bir mucizedir. Ne var ki, onun soydaşları bu olağanüstü mucizeye rağmen ona inanmamıştı. Bu da gösteriyor ki, mucizeler, olağanüstü olaylar insanları doğru yola iletmezler. İnsanların mü'min olmalarını sağlayan, onların doğru yola girmeye ve iman etmeye olan yatkınlıklarıdır.

"Hiç kuşkusuz bu olayda mü'minlerin alacakları birçok ders vardır."

Bu olaydan çıkarılacak birinci ders; Hz. İbrahim'in ateşte yanmaktan kurtulmasıdır. İkincisi ise, yüce Allah'ın kurtulmasını istediği yalnız bir adama azgın zorbaların, eziyet edememeleridir. Üçüncü ders ise, mucizenin taşlaşmış inatçı kalpleri doğru yola iletemediği gerçeğidir. Davet hareketlerinin tarihini, kalplerin yönlendirilmesini, sapıklık ve hidayet etkenlerini araştırmak isteyenler bunun üzerinde uzun uzun düşünmelidirler.

Kıssanın akışı, Hz. İbrahim'in -selâm üzerine olsun- ateşte yanmaktan kurtulmasından sonraki gelişmeleri de aktararak devam ediyor. Hz. İbrahim, apaçık mucizenin bile kalplerini yumuşatmadığı soydaşlarından ümidini kesmiştir artık. Bu yüzden onlarla her türlü ilişkiyi kesmeden önce içinde bulundukları durumu olduğu gibi belirterek onlara karşılık veriyor!

وَقَالَ إِنَّمَا ٱتَّخَذْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ أَوْثَٰنًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ
فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ ثُمَّ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم
بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا وَمَأْوَىٰكُمُ ٱلنَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٥﴾

25- İbrahim soydaşlarına dedi ki; "Sizler dünya hayatında birbirinizin hatırı için Allah'ı bir yana bırakarak putları ilah edindiniz. Ama ilerde kıyamet günü birbirinizi tanımazlıktan gelecek, birbirinize lânet okuyacaksınız. Varacağınız yer cehennemdir. Orada size yardım elini uzatan hiçbir kimse olmayacaktır.

Hz. İbrahim onlara şöyle diyor! Sizler Allah'ı bir yana bırakarak birtakım putları, heykelleri ilah edindiniz. Ama bu davranışınız o düzmece tanrılara ibadet etmenin yerinde olduğuna inandığınızdan yahut bu konuya ilişkin olarak kuşkudan uzak bir düşünceye sahip olduğunuzdan kaynaklanmıyor. Bu putlara ibadet ederken amacınız birbirinize hoş görünmektir. Yekdiğerinizi memnun etmektir. Siz gerçeği açıkça gördüğünüz halde arkadaşınızın ibadet ederek yöneldiği putu bırakmak istemiyorsunuz. Sırf aranızdaki sevgiyi korumak için, sırf birbirinizin hatırı için gerçeğin ve ilahi inanç sisteminin aksine bir tutum içindesiniz... Böyle bir durum inanç sistemini ciddiye almayan toplumlarda ortaya çıkar. Böylece toplumlarda kişi arkadaşını hoşnut etmek için inancından ödün verir. Arkadaşına muhalefet etmektense, inancın ilkelerini çiğnemeyi göze alır, onları daha önemsiz görür. Oysa inanç sistemi son derece ciddi ve önemlidir. Gevşekliği, başkalarını hoşnut etme uğruna onda ödün vermeyi, gereken önemi vermemeyi kesinlikle kabul etmez.

Sonra Hz. İbrahim onların ahiretteki durumlarını ortaya koyuyor. Bu sefer, inanç sisteminden ödün verme pahasına zarar görmesinden çekindikleri, sırf bunun için putlara ibadet etmeyi sürdürdükleri, onları korudukları sevgi ve arkadaşlık kıyamet günü düşmanlığa, lânetleşmeye ve ayrılığa dönüşüyor.

"Kıyamet günü birbirinizi tanımazlıktan gelecek, birbirinize lânet okuyacaksınız."

O gün liderler, kendilerini izleyenler, tanımazlıktan gelecekler. Dostlar birbirlerini inkâr edecekler. Her grup arkadaşını kendisini saptırmakla, yoldan çıkarmakla suçlayacaktır. Her azgın kendisini azdıran arkadaşına lânet okuyacaktır.

Üstelik bu küfürleşme ve lânetleşmeler hiçbir işe yaramayacak, hiç kimsenin azap görmesine engel olamayacaktır!

"Varacağınız yer cehennemdir. Orada size yardım elini uzatan hiçbir kimse olmayacaktır."

İbrahim'i içine atıp yakmak istedikleri, ama yüce Allah'ın yardım elini uzatıp kurtardığı ateşe kendileri gireceklerdir. Fakat kendilerine yardım elini uzatan hiç kimse olmayacaktır, ateşte yanmaktan kurtulamayacaklardır.

Hz. İbrahim'in soydaşlarına yönelik çağrısı ve hiçbir kuşkuya yer vermeyen somut mucize, kendi karısının dışında Lût adında birinin kendisine inanması ile sonuçlanıyor. Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre Lût peygamber, Hz. İbrahim'in kardeşinin oğludur. Hz. Lût, İbrahim peygamberle birlikte Irak Keldanileri'nin yaşadığı Ur kentinden Ürdün'ün öte yakasına göç etmiş ve ikisi oraya yerleşmiştir!

فَـَٔامَنَ لَهُۥ لُوطٌ ۘ وَقَالَ إِنِّى مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّىٓ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾

26- Bunun üzerine Lût ona inandı ve soydaşlarına "Ben sizden uzaklaşıp Rabb'ime gidiyorum. Hiç kuşkusuz O üstün iradelidir ve her yaptığı yerindedir" dedi.

Burada Hz. Lût'un niçin yurdunu terkedip hicret ettiğini anlamak için söylediği şu sözün üzerinde durmak istiyoruz! **"Ben sizden uzaklaşıp Rabb'ime gidiyorum."** Hz. Lût, müşriklerin baskısından kurtulmak için hicret etmiyor. Herhangi bir bölgeye yerleşmek ya da maddi bir kazanç elde etmek yahut ticari avantaj sağlamak amacı ile yurdunu bırakıp göç etmiyor. Sadece Rabb'ine hicret ediyor. O'na yakın olmak, O'nun korusuna sığınmak için hicret ediyor. Eti ve kanıyla hicret etmeden önce kalbi ile, inancı ile hicret ediyor. Herhangi bir şekilde soydaşlarının hidayet ve imana olumlu yaklaşmalarına ilişkin en ufak bir umut kırıntısı kalmadıktan sonra küfür ve sapıklık ülkesinden uzak ibadetini, kalbini ve tüm varlığını Rabb'ine özgü kılmak için O'na doğru hicret ediyor.

Yüce Allah, Hz. İbrahim'e -selâm üzerine olsun- geride bıraktığı yurdunun, soydaşlarının ve ailesinin yerine, içindeki canlı-cansız tüm varlıklarla birlikte yeryüzüne varis olacağı güne kadar Allah'ın mesajını insanlara sunacak bir soy bahşediyor. Nitekim Hz. İbrahim'den sonra gönderilen tüm peygamberler ve bütün davet hareketleri onun soyunun arasından çıkmıştır. Bu ise, hem dünyada hem de ahirette kaybedilenlere karşılık elde edilen büyük bir ödüldür.

وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِ ٱلنُّبُوَّةَ وَٱلْكِتَٰبَ وَءَاتَيْنَٰهُ أَجْرَهُۥ
فِى ٱلدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٢٧﴾

27- İbrahim'e İshak'ı ve Yakub'u armağan ettik. O'nun soyuna peygamberlik ve kitap sunduk. O'nu dünyada ödüllendirdiğimiz gibi hiç kuşkusuz ahirette de iyi kullarımız arasındadır.

Hiç kuşkusuz bu, büyük bir lütuf, sonsuz bir bağıştır. Bu bağışta, her şeyiyle Allah'a adanmanın somut örneği olan; azgınların ateşte yakmak için etrafını kuşattığı buna karşılık çevresindeki her şeyin esenlik ve serinliğe, bağış ve nimete dönüştüğü bu adama yönelik Allah'ın hoşnutluğu belirginleşmektedir. Elbette bu ödül onun yaptıklarına yakışır bir karşılıktır.

Daha sonra, İbrahim kıssasının ardından Lût peygamberin kıssası yeralıyor. Kıssa, Hz. Lût'un, Hz. İbrahim'le birlikte Rabb'ine hicret edip Ürdün vadisinde konaklamalarından sonra Hz. Lût'un, yalnız başına ölü denizin ya da kendisinden sonraki adıyla Lût gölünün kıyısına yerleşmiş kabilelerden birinin arasına katılıp yaşamını sürdürmesinden sonraki gelişmeleri içeriyor. Hz. lût'un aralarına katıldığı kabile Sodom kentinde yaşıyordu. Hz. Lût da uzun süre aralarında kalmaktan dolayı onlardan biri olmuştu.

Daha sonra bu toplumda tuhaf anormallikler baş gösterdi. Kur'an-ı Kerim böyle bir olayın insanlık tarihinde ilk kez meydana geldiğini belirtmektedir. Bu anormallik, yüce Allah'ın erkekler için yarattığı kadınlar yerine erkeklere karşı duyulan sapık cinsel eğilimdi. Oysa yüce Allah, her iki cinsi, aralarında bütün canlı türlerinde geçerli olan normal fıtri eğilime uygun olacak nesil yoluyla hayatın devamını garantileyen üretici doğal birleşmeler gerçekleştirsinler diye yaratmıştır. Çünkü yüce Allah bütün canlıları dişi ve erkek olmak üzere çift çift yaratmıştır. Dolayısıyla Lût kavminden önce böyle bir anormallik, aynı cinse karşı duyulan böyle bir sapık eşcinsel eğilim görülmüş değildi.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ
مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٨﴾ أَئِنَّكُمْ
لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ ٱلسَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِى نَادِيكُمُ
ٱلْمُنكَرَ ۖ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوا
ٱئْتِنَا بِعَذَابِ ٱللَّهِ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ
﴿٢٩﴾ قَالَ رَبِّ ٱنصُرْنِى عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

28- Lût'u da peygamber olarak gönderdik. Hani o soydaşlarına şöyle demişti: "Sizler kesinlikle şimdiye kadar hiç kimsenin işlemediği, iğrenç bir eylemi yapıyorsunuz."

29- "Sizler, kadınları bırakıp erkek-erkeğe cinsel ilişkide bulunuyor, kervanların yolunu kesiyor ve aranızda düzenlediğiniz toplantılarda o çirkin eylemi işliyorsunuz. Öyle mi?" Soydaşlarının tek cevabı "Eğer doğru söylüyorsan, Allah'ın azabını başımıza getir bakalım" demeleri oldu.

30- Lût dedi ki; "Rabb'im, şu bozgunculara karşı bana yardım et."

Hz. Lût'un onlara yönelik sözlerinden kavminin arasında her türlü bozgunculuğun kol gezdiği anlaşılıyor. Onlar o güne kadar hiçbir insanın işlemediği anormal ve iğrenç bir eylem işliyorlardı.

Erkek-erkeğe cinsel ilişkide bulunuyorlardı. Bu ise fıtratın kökten bozulduğunu, sapıttığını gösteren iğrenç ve anormal bir eylemdir. Çünkü fıtrat kimi zaman kadınlarla normal ve temiz ilişkinin sınırını aşmakla bozulabilir. Bu tür bir suç çirkin bir eylemdir. Ama yine de fıtri çerçeve içinde, onun mantığına uygun bir eylemdir. Fakat Lût kavminin gerçekleştirdiği öteki anormal ilişki ise, bütün canlıların fıtri eğilimlerinden uzaklaşmadır. İnsanın, hem ruhsal, hem de organik yapısının bozulmasıdır. Yüce Allah, en büyük hayat çizgisi ile âhenk oluşturacak şekilde iki eş arasındaki cinsel ilişkiye bir lezzet vermiştir. Aynı şekilde bu büyük hayat çizgisinin devamını da bu birleşmenin ürünü olan nesle bağlı kılmıştır. Yine bu ahenge uygun olarak her iki cinsi bu birleşmeden hem ruhsal, hem de bedensel olarak lezzet alabilecekleri yeteneklerle donatmıştır. Fakat bu anormal ilişkinin amacı yoktur. Bu tür bir ilişkinin herhangi bir amacının olmayışına bağlı olarak yüce Allah insan fıtratını bundan zevk alacak özellikte yaratmamıştır. Eğer bir insan bu tür bir ilişkiden zevk alıyorsa bunun anlamı, o insanın fıtrat çizgisinden nihai olarak sıyrıldığı, hayat çizgisi ile uyuşmayacak şekilde çarpık bir tabiata büründüğü, tersyüz olduğudur.

Ayrıca yolları kesip, soygunculuk yapıyorlardı. Gelip geçenleri korkutuyor, etrafa dehşet saçıyorlardı. Yakaladıkları erkeklere zorla tecavüz ediyorlardı. Bu ise, talan, soygunculuk ve yeryüzünde bozgunculuk yapmak gibi eylemlerin yanında, kötülük bakımından ilkinden bir adım daha ilerde bir kötülüktür.

Öte yandan bu iğrenç eylemi kendi aralarında düzenledikleri toplantılarda

gerçekleştiriyorlardı. Açıktan açığa, hep beraber, birbirlerinden utanmadan toplu halde işliyorlardı. Bu ise kötülük bakımından daha ileri bir derecedir. Fıtratın büsbütün bozulmasıdır, dejenere olmasıdır. Artık düzelmesi mümkün olmayacak şekilde insanın rezaletle, iğrençlikle övünç duymasıdır.

Burada kıssa özetle sunuluyor. Ancak öyle anlaşılıyor ki, Hz. Lût önce onlara emrediyor, güzellikle bu eylemlerine engel olmak istiyor. Onlar ise bu eylemlerinde ısrar ediyorlar. Bu sefer Hz. Lût onları Allah'ın azabı ile korkutuyor, işledikleri bu büyük suçun iğrençliğini yüzlerine vuruyor!

"Soydaşlarının tek cevabı 'Eğer doğru söylüyorsan, Allah'ın azabını başımıza getir bakalım' demeleri oldu."

Bu söz, uyarıya karşı küstahlıkta bulunmanın, uyarıyı yalanlamakla birlikte tehditlere meydan okumanın, dönüşü imkânsız bir kaçışın ifadesidir. Peygamberleri de elinden geleni yapmış ve Rabb'inden son olarak yardım dilemek üzere O'na yönelmekten başka yapacak bir şeyi kalmamıştır!

"Lût dedi ki; 'Rabb'im şu bozgunculara karşı bana yardım et."

Burada Lût'un duasının üzerine perde iniyor ve duaya verilen cevabın sunulduğu sahne açılıyor. Bu arada Hz. Lût'un duasının karşılığı olarak kavminin işlediği iğrenç suçun cezasını infaz etmek üzere görevlendirilen melekler yolda Hz. İbrahim'e konuk oluyorlar. Daha önce kısır olan eşinden salih bir evlâdının olacağını müjdeliyorlar!

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ بِٱلْبُشْرَىٰ قَالُوٓا۟ إِنَّا مُهْلِكُوٓا۟
أَهْلِ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ ۖ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا۟ ظَٰلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ إِنَّ
فِيهَا لُوطًا ۚ قَالُوا۟ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَن فِيهَا ۖ لَنُنَجِّيَنَّهُۥ وَأَهْلَهُۥٓ
إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ كَانَتْ مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٣٢﴾

31- Elçilerimiz İbrahim'e oğlu olacağına ilişkin müjde ile geldiklerinde "Biz şu kentin halkını yok edeceğiz, çünkü oranın halkı zalimdir" dediler.
32- İbrahim "Ama orada Lût var" deyince, elçiler şöyle dediler: "Biz orada kimlerin olduğunu herkesten iyi biliyoruz. Lût'u ve yakınlarını kurtaracağız. Yalnız eşi orada kalarak azaba çarpılanlardan olacaktır."

Bu sahnede, Hz. İbrahim'in yanındaki meleklere değinerek kısaca geçiliyor. Çünkü amaç, bu sahneyi detaylı olarak sunmak değildir. Daha önce İbrahim kıssasında yüce Allah'ın ona İshak ve Yakub'u evlât olarak bahşettiğine değinilmiştir. Burada ise, müjdeye konu olan İshak'ın doğuşudur. Bu yüzden, kıssa ayrıntılı olarak sunulmuyor. Çünkü güdülen amaç burada Lût'un kıssasını tamamlamaktır.Meleklerin İbrahim'e uğramalarının amacının ona bir müjde vermek olduğuna değinilmişti. Sonra melekler ona asıl görevlerinin ne olduğunu bildiriyorlar.

"Biz şu kentin halkını yok edeceğiz, çünkü oranın halkı zalimdir dediler."

Hz. İbrahim'in duyarlılığı ve yumuşaklığı kendini gösteriyor ve meleklere o kentte Lût'un bulunduğunu, onunsa zalim biri olmayıp tam tersine salih bir

insan olduğunu anlatmaya başlıyor.

Melekler onu rahatlatacak bir cevap vererek görevlerinin bilincinde olduklarını ve bunu herkesten daha iyi bildiklerini vurguluyorlar.

"Elçiler şöyle dediler; Biz orada kimlerin olduğunu herkesten iyi biliyoruz. Lût'u ve yakınlarını kurtaracağız. Yalnız eşi orada azaba çarpılanlardan olacaktır."

Çünkü karısının gönlü onun kavminden yanaydı. Onların çürümelerini ve sapıklıklarını onaylıyordu. Bu ise, tuhaf bir durumdu.

Sonra ayetlerin akışı üçüncü sahneye geçiyor. Bu sahnede Hz. Lût yeralıyor. Melekler de güzel, parlak delikanlılar görünümünde yanına gelmişler. O ise kavminin yaygın sapıklığını ve bu konukları bekleyen kötülüğü, üstelik onlara engel olamayacağını biliyor. Bu yüzden canı sıkılıyor, bu kötü şartlar altındayken konuklarının gelmiş olmasından huzursuz oluyor!

وَلَمَّآ أَن جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِىٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا۟
لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا ٱمْرَأَتَكَ
كَانَتْ مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا مُنزِلُونَ عَلَىٰٓ أَهْلِ هَٰذِهِ
ٱلْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾
وَلَقَد تَّرَكْنَا مِنْهَآ ءَايَةًۢ بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

33- Elçilerimiz yanına varınca Lût'un canı sıkıldı, gelişleri yüzünden telaşa kapıldı. Bunun üzerine elçilerimiz ona dediler ki; "Korkma, tasalanma. Biz seni ve yakınlarını kurtaracağız. Yalnız eşin geride kalıp azaba çarpılanlardan olacaktır."
34- "Biz bu kent halkının iğrenç sapıklığı yüzünden başlarına gökten ağır bir azap yağdıracağız."
35- Biz o yıkık kentten, geriye düşünen kimselerin ders çıkarmalarına yarayacak belirgin izler bıraktık.

Burada Lût'un kavminin hastalık derecesine varan sapıklığın ateşiyle yanarak konuklara saldırmalarına, Hz. Lût'un onlarla söz düellosuna girmesine kısaca değiniliyor ve hemen olayın sonu sunuluyor. Melekler Hz. Lût'a gerçek kimliklerini açıklıyorlar. O bu sıkıntı içindeyken, canı bu kadar sıkılmışken ne için görevlendirildiklerini ona anlatıyorlar!

Bunun üzerine elçilerimiz ona dediler ki; "Korkma, tasalanma. Biz seni ve yakınlarını kurtaracağız. Yalnız eşin geride kalıp azaba çarpılanlardan olacaktır."

"Biz bu kent halkının iğrenç sapıklığı yüzünden, başlarına gökten ağır bir azap yağdıracağız."

Bu ayet, Hz. Lût ve ona inanan ailesi hariç, içinde oturanlarla birlikte o kentin yıkılış sahnesini canlandırıyor. Bu yıkılma sahnesi, yağmurlar ve çamura bulaşmış taşlarla gerçekleşmişti. Öyle anlaşılıyor ki, bu kenti altüst edip yutan felâket, volkanik bir patlamaydı. Bu patlamayla birlikte fışkıran lavlar

üzerlerine yağmıştı.

Bu yıkılışın izleri halâ gözler önündedir. Yüzyıllardan beri aklını kullanıp düşünecek kimselere Allah'ın gücünün ayetlerinden söz etmektedir.

"Biz o yıkık kentten, geriye düşünen kimselerin ders çıkarmalarına yarayacak belirgin izler bıraktık."

Hiç kuşkusuz bu akibet; bozulan, kokuşan ve ne meyve vermesi ne de yaşaması mümkün olmayan, kesilip yakılmaktan başka bir işe yaramayan bu pis ağaç için doğaldı.

HZ. ŞUAYB VE DAVETİ

Ardından Hz. Şuayb ve Medyenliler kıssasına yönelik bir işaret yeralıyor.

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ
وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ
﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٣٧﴾

36- Medyenliler'e de kardeşleri Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik. Şuayb dedi ki; "Ey soydaşlarım, Allah'a kulluk sununuz, ahiret gününü hiç aklınızdan çıkarmayınız, yeryüzünde kargaşa çıkarıp dirliği bozmayınız."

37- Fakat Medyenliler Şuayb'ı yalanladılar. Bunun üzerine ani bir yer sarsıntısına tutuldular da oldukları yerde yığılıp kalıverdiler.

Bunlar bütün peygamberlerin sunduğu mesajın bir olduğunu, insanların uymasını istedikleri inanç sisteminin özde bir olduğunu açıkça gösteren işaretlerdir. **"Allah'a kulluk sununuz, ahiret gününü hiç aklınızdan çıkarmayınız."** Gelmiş geçmiş tüm peyamberlerin sunduğu inanç sisteminin temel ilkesi tek ve ortaksız Allah'a kulluktur. Ahiret gününü akıldan çıkarmamak ise, insanların eksik tartmak ve ölçmek, haram kazanç elde etmek, ticaret amacı ile yolda gelip geçenlerin mallarına el koymak, insanlara eşya satarken onları aldatmak, yeryüzünde bozgunculuk yapmak ve Allah'ın kullarının haklarını çiğnemek gibi dünya hayatından bekledikleri duyguların değişmesi için bir garantidir.

Daha sonra kısaca peygamberlerini yalanladıkları, bu yüzden yüce Allah'ın peygamberleri yalanlayan toplumları cezalandırmaya ilişkin yasası uyarınca suçüstü yakalanıp yokedildikleri, yurtlarının yerle bir edildiği belirtiliyor:

"Bunun üzerine ani bir yer sarsıntısına tutuldular da oldukları yerde yığılıp kalıverdiler."

Onların ödlerini kopartan ve onları çarpılmış gibi hareketsiz bırakan, böylece evlerinde yığılıp kalmalarına neden olan korkunç gürültüden sonra yurtlarını şiddetle sarsıp yerle bir eden dehşet verici yer sarsıntısına ilişkin açıklama daha önce geçmişti. Hiç kuşkusuz bu ani gürültü onların insanları korkutup etrafa dehşet saçmalarına uygun bir karşılıktır. Nitekim onlar aniden ve nara atarak insanlara saldırırlardı.

Aynı şekilde Ad ve Semud kavimlerinin yerle bir edilişlerine de işaret ediliyor.

وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَٰكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَكَانُوا۟ مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

38- Adoğulları ile Semudoğulları'nı da yokettik. Bunu vaktiyle oturdukları evlerin yıkıntıları size açıkça göstermektedir. Şeytan onlara işledikleri kötülükleri güzel göstererek kendilerini yoldan çıkardı. oysa isteselerdi gerçeği görebilirlerdi.

Ad kavmi Arap Yarımadası'nın güneyindeki Hadramut yakınlarında Ahkaf denilen bölgede yaşıyordu. Semud kavmi ise yarımadanın kuzeyindeki Vadil-Kura yakınlarında Hicre denilen bölgede yaşıyordu. Ad kavmi ise, yeri-göğü titreten korkunç bir gürültü ile yerle bir edilmişti. Her iki toplumun harap olmuş yurtları Araplar tarafından biliniyordu. Ticaret amacı ile gerçekleştirdikleri yaz ve kış yolculuklarında buralardan geçiyorlardı. Bir süre sürdürülen üstünlük ve egemenlikten sonraki yok edilişin, yerle bir edilişin izlerini gözleri ile görüyorlardı.

Bu genel işaret onların sapıklıklarının sırrını gözler önüne seriyor. Bu, aynı zamanda diğer toplumların da sapıklıklarının altında yatan sırdır.

"Şeytan onlara işledikleri kötülükleri güzel göstererek kendilerini yoldan çıkardı. Oysa isteselerdi gerçeği görebilirlerdi."

Hiç kuşkusuz gerçeği kavramalarını sağlayacak akılları vardı. Doğru yola iletecek somut kanıtlar gözlerinin önünde duruyordu. Fakat şeytan onları baştan çıkarmış, işledikleri kötülükleri güzel göstermişti. Bu açık delikten girerek onları istediği gibi yönlendirmişti. Bu delik, kendi kendileri ile gurur duymaları, yaptıkları işlerle övünmeleri, sahip bulundukları maddi güç, mal ve nimetlere kanmaları idi: **"Onları yoldan çıkardı."** İnsanın iman etmesi ile sonuçlanan biricik doğru yola girmelerine engel oldu. Böylece fırsatı kaçırmış oldular. **"Oysa isteselerdi gerçeği görebilirlerdi."** Çünkü görecek gözleri, gördüklerini algılayacak kavrama yetenekleri ve akılları vardı.

BÜYÜKLENENLERİN SONU

Ardından Karun, Firavun ve Haman'a işaret ediliyor.

وَقَٰرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا كَانُوا۟ سَٰبِقِينَ ﴿٣٩﴾

39- Karun'u, Firavun'u ve Haman'ı yokettik. Musa onlara açık kanıtlar getirdi. Fakat yeryüzünde büyüklük tasladılar, ama elimizden kurtulamadılar.

Karun, Hz. Musa'nın kavmi İsrailoğulları'na mensup biriydi. Sahip bulunduğu servetle ve bilgiyle onlara karşı büyüklük taslamış, azgınlaşmıştı. Kendisine iyilikte bulunmasını, dengeli hareket etmesini, alçak gönüllü olmasını, azgınlaşıp bozgunculuk yapmamasını öğütleyenlerin öğütlerini dinlememişti. Firavun ise, acımasız bir zorbaydı. Kötülüklerin en iğrencini, suçların en çirkinini işliyordu. İnsanları aşağılıyor, onları sınıflara bölüyordu. İsrailoğulları'nın er-

keklerini zorbalıkla, zulümle öldürüyor, kadınlarını erkeksiz bırakmak suretiyle korkunç bir soykırım uyguluyordu. Haman ise, onun izleyeceği stratejileri belirleyen, bilgi ve becerisiyle zulüm ve diktatörlükte ona yardımcı olan veziri idi.

"Musa onlara açık kanıtlar getirdi. Fakat yeryüzünde büyüklük tasladılar."

Ama göz kamaştırıcı servetleri, caydırıcı güçleri, her şeyi en ince detayına kadar planlayan korkunç dehaları onları koruyamadı. Yüce Allah'ın onları suçüstü yakalamasına engel olamadı. Allah'ın korkunç azabından kaçıp kurtulmalarını sağlayamadı. Biraz sonra göreceğimiz gibi, yüce Allah onları suçüstü yakalayıp cezalandırdı.

"Ama elimizden kurtulamadılar."

ALLAH'IN AMANSIZ YOKEDİŞİ

İşte yüce Allah maddi güce, mal-mülke, sürekliliği ve üstünlüğü sağlayan araçlara sahip bulunan bu adamların her birini; uzun süre insanlara baskı uygulayıp eziyet ettikten sonra suçüstü yakalayıp cezalandırmıştır.

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنۢبِهِۦ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا ۚ وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ ٱلصَّيْحَةُ ۚ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ ٱلْأَرْضَ ۚ وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

40- Her birini teker teker suçüstü yakaladık. Kimini önünde taşları savuran müthiş bir kasırgaya tuttuk, kimi korkunç bir gök gürültüsüne tutularak cansız yere düştü, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de denizde boğduk. Allah'ın onlara zulmetmesi sözkonusu değildi, fakat onlar kendilerine zulmettiler.

Ad kavmi, önünde taşları savurarak etrafı kırıp döken, çarptığı insanı öldüren korkunç bir kasırgaya tutuldu. Semud kavmi ise, insanın ödünü koparıp cansız bırakan bir gök gürültüsü ile yokedildi. Karun ve sarayı ise yerin dibine geçirildi. Firavun ve Haman da denizde boğuldular. Herbiri zulmederken suçüstü yakalanıp cezalandırıldı! **"Allah'ın onlara zulmetmesi sözkonusu değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler."**

ÖRÜMCEK GİBİ ACİZ OLANLAR

Şimdi... Yüzyıllardan beri gelmiş geçmiş, kâfir, zalim ve fasık azgınların, diktatörlerin yerle bir edildikleri yerlerin gözlerimizin önünde bulunduğu şu anda... Ayrıca surenin baş taraflarında imtihan etmeye, denemeye ve baştan çıkarmaya ilişkin açıklamaların ardından... Evet şimdi, bu alanda çarpışan güçlerin gerçek mahiyetlerini gözler önüne sermek amacı ile bir örnek veriliyor. Kuşkusuz gerçek anlamda tek bir güç var, o da yüce Allah'ın gücüdür. Bunun dışında yaratıkların sahip bulunduğu güçler, basit ve önemsiz şeylerdir. Bu güçlere bağlanan veya sığınan biri, cılız iplerden örülü bir yuvaya sığınan zayıf-güçsüz

örümcek gibidir. Örümcek de, sığındığı yuva da aynı derecede güçsüz ve çaresizdir.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنكَبُوتِ
اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنكَبُوتِ
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ
مِن شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ
نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

41- Allah dışında başka dostlar, başka dayanaklar edinenlerin durumu; ağdan örülmüş bir yuva edinen örümceğin durumuna benzer. Hiç kuşkusuz en dayanıksız ev, örümcek yuvasıdır. Onlar keşke bunun bilincine erselerdi.
42- Hiç kuşkusuz Allah onların kendisini bir yana bırakıp ne gibi şeylere taptıklarını bilir. O üstün iradelidir ve her yaptığı yerindedir.
43- Biz insanlara bu örnekleri anlatıyoruz, ama onların anlamını bilgililerden başkası kavrayamaz.

Varlık alemindeki güçlerin gerçek mahiyetini gözler önüne seren son derece gerçekçi ve o kadar da ilginç bir tasvirdir bu. Ne yazık ki, insanlar zaman zaman bu gerçeği unuturlar. Bu yüzden, tüm değerlere ilişkin ölçüleri karışır, bütün bağlarla ilgili düşünceleri karmaşık hale gelir, ellerindeki tüm kriterler bozulur. Ne tarafa gideceklerni, neyi alıp neyi bırakacaklarını bilmez hale gelirler.

Bu durumda iktidar sahiplerinin ellerindeki caydırıcı güce aldanırlar. Bu otoriteyi yeryüzünde dilediğini yapabilen tek egemen güç sanırlar. Bu yüzden korku ile ümitle bu güce yönelirler. Ondan korkarlar, endişelenirler. Vereceği zarardan korunmak ya da onun koruyucu (!) kanatları altına girmeyi garantilemek için onu hoşnut etmeye çalışırlar.

Kimi zaman zenginliğin, mal varlığının sağladığı güce aldanırlar. Bu gücü insanların ve hayatın kaderine egemen tek güç sanırlar. Bu yüzden hem arzuyla hem de korkuyla karışık bir duyguyla mala yönelirler. Onun sayesinde üstünlük sağlamak için, tasarladıkları gibi insanların sırtlarına binmek için mal kazanmaya, servet elde etmeye çalışırlar.

Bazı kereler bilimin gücüne aldanırlar. Gücün, zenginliğin ve sahip bulunanların dilediklerini elde ettikleri, diledikleri gibi gezdikleri diğer tüm güçlerin ana kaynağının bilim olduğunu düşünürler. Bu yüzden mabedlerde ibadet eden kullar gibi koşu içinde, taparcasına bilime yönelirler.

Varlık alemindeki güçlerin gerçek mahiyetini bilmeyen insanlar bütün bu maddi güçlere aldanırlar. Fertlerin, toplumların ya da devletlerin elindeki bu güçler onların gözlerini kamaştırır, başlarını döndürür. Lambanın etrafında dönen, ateşin cazibesine kapılıp içine düşen pervane gibi bu göz alıcı, bu baş döndürücü maddi güçlerin etrafında dönüp içinde kaybolup giderler.

Diğer tüm küçük güçleri yaratan, onlara egemen olan, onları bahşeden, onları yönlendiren ve dilediği zaman dilediği kimsenin buyruğuna veren tek egemen

gücü unuturlar.

Gerek fertlerin, gerek toplumların, gerekse devletlerin ellerindeki bu güçlere sığınmanın tıpkı örümceğin ağdan örülü yuvasına sığınması gibi olduğunu unuturlar. Halbuki bu zayıf, güçsüz ve çaresiz örümceği, gevşek yuva koruyacak değildir. Bu zayıf eve sığınmakla tehlikelerden korunması mümkün değildir.

Allah'ın himayesinden başka bir himaye, O'nun güvenilir korusundan başka bir sığınak, O'nun sarsılmaz gücünden başka bir destek yoktur.

Kur'an-ı Kerim bu büyük gerçeği mü'min kitlenin ruhuna yerleştirmeye büyük özen gösterir. Böylece mü'min kitle, yoluna dikilen tüm güçlerden daha üstün bir duruma gelir. Yeryüzünde büyüklük taslayan zorbalar ayaklarının altında ezilir, kaleler ve burçlar önünde birer birer yıkılır.

Kuşkusuz bu büyük gerçek, o zamanlar bütün ruhlara yerleşmiş, kalplere kök salmış, kana karışarak damarlarda dolaşmıştı. Sadece dille söylenen bir sözden ibaret kalmamıştı. Tartışmalara sermaye olacak bir sorun olarak algılanmamıştı. Tam tersine son derece açık ve anlaşılır bir gerçek olarak ruhlara yerleşmişti. Duygu ve düşüncelerde bu gerçeğin dışında bir fikir dolaşmazdı.

Tek güç, Allah'ın gücüdür. Biricik dostluk Allah'ın dostluğudur. O'nun dışındakiler istediği kadar büyüklük taslasın, azgınlaşıp zorbalaşsın, istediği kadar zulüm, baskı ve işkence araçlarına sahip olsun kesinlikle zayıftırlar, güçsüzdürler, önemsizdirler.

İşte örümcek; ağından başka hiçbir güce sahip değildir: **"Hiç kuşkusuz en dayanıksız ev, örümcek yuvasıdır. Onlar keşke bunun bilincine erselerdi."**

Birçok baskı ve işkenceden geçen, aldatma ve baştan çıkarmalarla karşı karşıya kalan dava adamları; çeşitli güçlerle yeryüzüne geldiklerinde bu büyük gerçeğin üzerinde durmalı ve onu hiçbir zaman akıllarından çıkarmamalıdırlar. Bu güçlerin bir kısmı onları dövmek, ezmek isteyecektir. Kimi aldatmaya, satın almaya çalışacaktır. Ama bu güçlerin tümü de Allah'a göre örümcek ağı konumundadır. İnanç sistemi açısından da öyle. Fakat dava adamının benimsediği inanç sisteminin doğru olması, varlık alemindeki güçlerin gerçek mahiyetini bilmesi, sağlıklı ölçüp değerlendirmesi şarttır.

"Hiç kuşkusuz Allah onların kendisini bir yana bırakıp ne gibi şeylere taptıklarını bilir."

Onlar Allah'ı bir yana bırakıp dost edindikleri kimselerden yardım istiyorlar. Oysa yüce Allah onların dost edindikleri bu düzmece tanrıların gerçek durumlarını çok iyi biliyor. Bu gerçek, az önce geçen örnekte somut olarak gözler önüne serildi. Ağdan örülü yuvasına sığınan örümcek örneği ile tasvir edildi.

"O üstün iradelidir ve her yaptığı yerindedir."

Üstün ve dilediğini yapabilen biricik egemen güç O'dur. O'dur bu varlık alemini en ince noktasına kadar planlayıp yönlendiren. O'nun her yaptığı yerindedir.

"Biz insanlara bu örnekleri anlatıyoruz, ama onların anlamını bilgililerden başkası kavrayamaz."

Nitekim kalpleri ve akılları gerçeği algılamaya kilitli Kureyş kabilesine mensup bir grup müşrik, bu örneği küçümsemiş, alay konusu yapmışlardı. "Muhammed'in Rabb'i sinekten, örümcekten söz ediyor" demişlerdi. Bu şaşırtıcı tasvir, duygularını sarsıp harekete geçirmemişti. Çünkü onlar akıllarını kullanmıyor, gerçekleri bilmiyorlardı! **"Onların anlamını bilgililerden başkası kavrayamaz."**

EVRENDEN İŞARETLER

Ardından ayetlerin akışı, az önce vurgulanan bu büyük gerçeği, tüm evrenin özünde, planında yer eden büyük gerçeğe bağlıyor. Zaten Kur'an-ı Kerim'in sunuş tarzı tüm gerçeklerin evrenin yapısında yeralan bu büyük gerçeğe bağlanmasını öngörür.

خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

44- Allah gökleri ve yeri hak ilkesine dayalı olarak yarattı. Mü'minlerin bu olgudan alacakları birçok dersler vardır.

Bu ayet, peygamberlerin kıssalarından sonra, ayrıca varlık alemindeki güçlerin gerçek mahiyetini tasvir eden örneğin ardından yeralıyor. Hiç kuşkusuz bunlar birbirleriyle uyumlu ve birbirleriyle bağlantılıdırlar. Nitekim bu ilgi sürekli ön planda tutulmuştur. Bu bağ evrene serpiştirilen tüm gerçeklerle göklerin ve yerin yaratılışının dayanağı olan büyük gerçek arasındaki ilgidir. Gökler ve yer, en ince noktasına kadar belirlenmiş bir düzen çerçevesinde evrenin özünü oluşturan büyük gerçeğe dayanır. Bu gerçeğe duyarlı olarak planlanan evrensel düzen kesinlikle bozulmaz, aksamaz ve değişmez. Unsurları arasında çarpışma sözkonusu olmaz. Çünkü bu, hiçbir eğri tarafı bulunmayan kendi içinde ahenkli evrensel gerçektir.

"Mü'minlerin bu olgudan alacakları birçok dersler vardır."

Evrenin katmanlarına ve göze görünmeyen bölmelerine serpiştirilmiş, ancak evrenin ahenkli yapısı ile, şaşmaz düzeni ile kendisini gösteren, gözün alabildiğince uzanan evrenin her yanına dağılmış bulunan Allah'ın evrensel ayetlerini algılamak üzere kalplerini açık bulunduran mü'minlerin bu olgudan alacakları birçok ders vardır. Zaten mü'minler bu ayetleri kavrayan kimselerdir. Çünkü onlar ayetleri algılamak ve kavramak üzere basiretleri ve duyguları açık kimselerdir.

Bölümün sonunda Peygamber efendimize indirilen Kitap ile namaz ve Allah'ın zikri ile göklerin ve yerin dayanağı olan gerçek ve Nuh peygamberden bu yana Allah'ın dinine yönelik davet zinciri arasında bağlantı kuruluyor.

ٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ
وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ ۖ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ
وَلَذِكْرُ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

45- Ey Muhammed! Sana vahiy yolu ile indirilen Kitab'ı oku ve namazı kıl. Hiç kuşkusuz namaz, insanı iğrenç işlerden, kötülüklerden alıkor, Allah'ı anmak en büyük ibadettir. Allah ne yaptığınızı bilir.

Sonra vahiy yolu ile indirilen Kitab'ı oku. Çünkü insanları davet etmek için kullandığın araç, bu Kitap'tır. O'na eşlik eden ilahi ayettir, göklerin ve yerin yaratılışının dayanağı olan büyük gerçekle bağlantılı bulunan hak ilkesidir.

Bir de namazı kıl. Çünkü namaz -gerçekten kılındığı zaman- insanı iğrenç işlerden, kötülüklerden alıkor. Çünkü namaz Allah'a bağlanma durumudur. Bu yüzden kişi namazla birlikte büyük günah işlemekten, kötülüklere bulaşmaktan utanır, bu şekilde Allah'ın karşısına çıkmaktan sıkılır. Namaz arınmadır, kötülüklerden soyutlanmadır. Kötülüklerin kiri, iğrenç davranışların ağırlığı namazla uyuşmazlar: **"Namaz kılan, buna rağmen namazı kendisini iğrenç işlerden ve kötülüklerden alıkoymayan birisinin kıldığı namaz, kendisini Allah'dan uzaklaştırmaktan başka işe yaramamıştır.** [15] Böyle birisi namazı olduğu gibi kılmamıştır. Sadece namazın gerektirdiği davranışları yerine getirmiştir. Namazı gerçek anlamda kılmak ile, namazın gerektirdiği hareketleri yapmak arasında büyük fark vardır. Namaz gerçek anlamda kılındığı zaman Allah'ı anmaktır. **"Allah'ı anmak en büyük ibadettir."** Kesin olarak büyüktür, her türlü heyecandan, her türlü özlemden büyüktür. Bütün ibadetlerden ve içten yakarışlardan daha büyüktür.

"Allah ne yaptığınızı bilir."

Hiçbir şey, hiçbir durum O'na gizli kapaklı kalmaz. Siz O'na döneceksiniz. Yaptıklarınıza göre hakettiğiniz cezayı verecektir.

20. CÜZ SONU - 21. CÜZ BAŞLANGICI

Burası Ankebut suresinin son bölümüdür. Surenin iki bölümü ise, daha önce yirminci cüzde ele alınmıştı. Surenin ekseni, -daha önce değindiğimiz gibi- dilleri ile mü'min olduklarını söyleyenlerin imtihandan, denemeden geçirilmelerine ilişkin açıklamalardır. Bu imtihan ve denemelerle güdülen amaç, kalplere bulaşmış kötülüklerin giderilmesi, imtihan ve deneme esnasında gösterilen sabrı ölçü alarak iman konusunda doğru söyleyenlerle münafıkların birbirinden ayrılmasıdır. Bunun yanısıra iman davasına ve mü'minlere karşı koyan, çeşitli baskı ve işkence yöntemlerini kullanarak onları davalarından vazgeçirmeye, doğru yoldan çıkarmaya çalışan yeryüzü menşeli güçlerin önemsizliğinin belirtilmesi de surenin genelinde ön plana çıkan gerçeklerden biridir. Bu arada yüce Allah'ın kötülük taraftarlarını suçüstü yakaladığı, denemelere karşı sabreden, imtihanların uzamasına karşı direnç gösteren mü'minlere yardım ettiği de vurgulanıyor. Bu, Hz. Nuh'dan -selâm üzerine olsun- bu yana gelmiş-geçmiş tüm davet hareketleri için geçerli olan Allah'ın koyduğu bir yasadır. Bu yasa kesinlikle değişmez ve bu yasa evrenin yapısına karışmış, aynı şekilde özelliği bakımından hiçbir değişikliğe uğramayan davet hareketi tarafından temsil edilen büyük gerçekle, hak ilkesi ile doğrudan ilişkilidir.

Geçen cüzün sonunda yeralan surenin ikinci bölümü, kendisine inanan mü'minlerle birlikte vahiy yoluyla kendisine indirilen Kitab'ı okumasına, Allah'ı anmak amacı ile namazı kılmasına, kulların her yaptığını bilen Allah'ı gözetmesine ilişkin Peygamber efendimize yönelik bir çağrıyla son bulmuştu.

15) İbn-i Cerir rivayet etmiş ve "Bize Ali anlattı, ona da İsmail b. Meslem Hasan'dan aktararak anlattı. Hasan'da ona Resulullah şöyle buyurdu demiştir" der.

Bu son bölümde ise tekrar Kur'an-ı Kerim'den ve daha önce indirilen kitaplarla aralarındaki ilgiden söz ediliyor. Bu arada müslümanlara kendilerine gönderilen kitapları değiştirip şirke sapan zalimler hariç, Yahudi ve Hıristiyanlarla tartışırken alabildiğince gönül alıcı ve etkili bir dil kullanmaları emrediliyor. Çünkü şirk en büyük zulümdür. Ayrıca müslümanların tarih boyunca gelmiş-geçmiş tüm davet hareketlerine inandıklarını, Allah tarafından gönderilen bütün kitapları kabul ettiklerini açıkça duyurmaları isteniyor. Çünkü daha önce gönderilen kitaplar da Allah katından gelmiş ve şu anda ellerinde bulunan Kitab'ı doğrulayan hak içeriklidirler.

Daha sonra müşriklerin yüce Allah'ın kendilerine gönderdiği peygambere indirilen Kitab'ı inkâr ettikleri, bu büyük iyiliği gereği gibi değerlendirmedikleri, kendi içlerinden bir peygambere indirilen bu Kitap'la somutlaşan ilahi lütfa gereken olumlu karşılığı *veremedikleri bir sırada Ehl-i Kitab'a mensup bazı kimselerin* bu son Kitab'a inandıklarından söz ediliyor. Oysa bu Kitap'la kendilerine hitap eden, Allah'ın sözlerini aktaran bu peygamber daha önce ne bir kitap okumuş ne de yazmıştı. Bu Kitab'ı onun yazdığına, kendi emeğinin ürünü olduğuna ilişkin en ufak bir kuşku yoktu ortada.

Öte yandan müşrikler, Allah'ın azabının çabucak kendilerine ilişmesini istemekten sakındırılıyorlar. Bu azabın ansızın gelebileceği belirtilerek tehdit ediliyorlar. Bu arada Allah'ın azabının aslında ne kadar yakınlarında olduğu, cehennem ateşinin nasıl kendilerini kuşattığı ve ilahi azabın başlarından aşağı ve ayaklarının altından kendilerini sardığı günkü durumları tasvir ediliyor.

Sonra Mekke'de davalarından vazgeçmeleri için baskı gören, çeşitli işkencelerden geçirilen mü'minlere dönülüyor. Sadece Allah'a kulluk sunabilmeleri için dinleri uğruna Allah'a hicret etmeye teşvik ediliyorlar. Mü'minlere hitap edilirken öyle enteresan bir üslup kullanılıyor ki, vicdanlarını kemiren her türlü olumsuz düşünce, onları bulundukları yere bağlayan her türlü engel bir çırpıda gideriliyor. Bir iki psikolojik uyarı amaçlı fiske ile kalpleri Rahman'ın parmakları arasında şekilden şekile sokuluyor. Kalplerde bu kadar kısa sürede meydana gelen olağanüstü değişiklik de gösteriyor ki, bu Kur'an'ı indiren Allah bu kalplerin yaratıcısıdır. Çünkü bu kalplerin gizli giriş ve çıkış noktalarını, ancak onları yaratan bilebilir. Sırf latif ve her şeyden haberdar olan yüce Allah bu kalplere bu şekilde dokunabilir.

Ardından surenin akışı, buradan müşriklerin tutumlarındaki çarpıklığın şaşırtıcılığını gözler önüne seren bir konuya geçiyor. Müşriklerin karmaşık ve çelişkili bir düşünceye sahip olduklarını somut olarak vurguluyor. Müşrikler, yüce Allah'ın gökleri ve yeri yarattığını, güneşi ve ay'ı buyruğu altına alıp iradesi doğrultusunda yönlendirdiğini, gökten yağmur yağdırdığını, bu yağmur aracılığı ile ölü toprağı dirilttiğini kabul ediyorlar. Gemiye bindikleri zaman dini bütünüyle Allah'a özgü kılarak sadece O'na yalvarıyorlardı. Sonra aynı müşrikler, birtakım düzmece ilahı Allah'a ortak koşuyor, O'nun indirdiği Kitab'ı inkâr ediyorlardı. Allah'ın Peygamberine eziyet ediyor, O'na inananları dinlerinden vazgeçirmek için işkenceden geçiriyorlardı. Öte yandan müşriklere Allah'ın kendilerine yönelik nimeti hatırlatılıyor. Çevrelerindeki insanlar korku ve endişe içinde yaşarlarken, onların güvenceli ve dokunulmaz Mekke'de yaşamalarının

Allah'ın kendilerine yönelik bir lütfu olduğu vurgulanıyor. Ama onlar Allah'a iftira ediyorlar, uydurma tanrıları O'na ortak koşuyorlar. Bu tutumlarından dolayı cehenneme atılacakları, buranın kâfirlerin barınağı olduğu belirtiliyor.

Sure, Allah yolunda cihad eden, bütün ibadet şekillerini sadece O'na özgü kılmak isteyen, engelleri, imtihanları, yolun uzunluğunu ve engelleyicilerin çokluğunu birer birer aşan kimselerin; doğru yola iletileceklerine ilişkin Allah'dan gelen vurgulu ve pekiştirilmiş bir vaad ile noktalanıyor.

DAVETTE HOŞGÖRÜ

وَلَا تُجَٰدِلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ إِلَّا ٱلَّذِينَ
ظَلَمُوا۟ مِنْهُمْ ۖ وَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ
وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ وَٰحِدٌ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾

46- Yahudilerin ve Hıristiyanların zalim olanları dışında kalanları ile tartışırken olabildiğince gönül alıcı ve etkili bir dil kullanınız. Onlara deyiniz ki, "Bizler hem bize ve hem de size indirilen kitaplara inanıyoruz. Bizim de, sizin de ilahınız birdir, biz O tek ilaha teslim olmuşuz."

Hz. Nuh'dan itibaren son peygamber Hz. Muhammed'e kadar gelmiş-geçmiş tüm peygamberlerin insanlara sunmak üzere yüklendikleri mesaj tek bir ilah tarafından gönderilmiş değişmez bir çağrıdır. Bu davanın tek hedefi vardır. O da sapıtmış insanlığı gerçek Rabb'ine döndürmektir, O'nun yoluna iletmek ve O'nun belirlediği yöntemle eğitmektir. Allah tarafından gönderilmiş bütün peygamberlerin sundukları mesaja inanan mü'minler, önceki peygamberlere inanan diğer mü'minlerle kardeştirler. Çünkü bütün mü'minler tek ilaha kulluk sunan bir ümmetin bireyleridirler. Gelmiş-geçmiş tüm kuşaklarıyla insanlık iki sınıfa ayrılır! Birincisi, Allah'ın taraftarlarını (Hizbullah'ı) oluşturan mü'minler, ikincisi de şeytanın taraftarlarını (Hizbuşşeytan'ı) oluşturan Allah karşıtları... Bu sınıflandırma her türlü zaman ve mekân sınırlandırmasının dışında insanlığın tüm kuşaklarını içine alan genel bir durumdur. Buna göre mü'minlerin her bir kuşağı yüzyıllar boyunca uzanan bu silsilenin bir halkasıdır.

Bu, İslâmın dayandığı temel ilkeyi oluşturan ve bu Kur'an ayetinde ifadesini bulan büyük, üstün ve yüce gerçektir. Bu gerçek insanlar arasındaki ilişkiyi sadece kan, soy, ırk, vatan, alış-veriş veya ticarete bağlı kalmanın düzeyinden daha yukarılara çıkarır. İnsanlar arasındaki ilişkiyi tek bir inanç sistemine bağlılık şeklinde somutlaştırarak yüce Allah'a ulaştırır. Bu inanç sisteminde bütün ırklar ve renkler kaynaşır gider, kavim ve ülke farklılıkları ortadan kalkar. Zaman ve mekân değişikliği, kardeşlik noktasında hiçbir anlam ifade etmez. Orada her şeyi boyunduruğu altına alan yüce yaratıcının kopmaz ipinden başka hiçbir şey kalmaz.

Bu yüzden müslümanlar Ehl-i Kitap'la tartışırken, olabildiğince gönül alıcı ve etkili bir dil kullanmaya teşvik ediliyorlar. Amaç, yeni gönderilen risaletin geliş hikmetini açıklamaktır. Bu yeni risaletle önceki risaletler arasındaki bağı ortaya koymaktır, bir de kendisinden önceki davetlerle uyuşan, yüce Allah'ın hikmeti ve insanların ihtiyaçlarına ilişkin eksiksiz bilgisi doğrultusunda onları

bütünleyen Allah'ın gönderdiği mesajlardan bu sonuncusuna uymanın zorunluğuna inandırmaktır. Ancak **"Yahudilerin ve Hıristiyanların zalim olanları"** bu genellemenin dışındadırlar. Çünkü onlar, kalıcı inanç sisteminin temel kuralı olan Tevhid, yani Allah'ın ilahlıkta ve Rabb'lıkta birliği ilkesinden sapmışlardır. Allah'a birtakım düzmece ilahları ortak koşmuşlardır, O'nun hayat sistemini bir kenara bırakıp insan aklının ürünü başka sistemlere uymuşlardır. Bu yüzden böyleleri ile tartışılmaz, iyi ilişkiler içine girmek gerekmez. Nitekim İslâm Medine'de bir devlet kurar kurmaz böylelerine savaş ilan etmiştir.

Bazıları, Peygamber efendimizin Mekke'de müşrikler tarafından dışlanmışken Yahudi ve Hıristiyanlara hoş göründüğünü, onlarla iyi ilişkiler içine girmeye özen gösterdiğini, fakat daha sonra Medine'de belli bir güç elde edilince Mekke'deyken onlarla ilgili olarak söylediği tüm sözleri unutarak kendilerine savaş açtığını söyleyerek Hz. Peygambere büyük bir iftira atarlar. Hiç kuşkusuz Mekke'de inen bu ayet, onların bu sözlerinin açık bir iftira olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü Ehl-i Kitap'la tartışırken olabildiğince gönül alıcı ve yumuşak bir dil kullanmak, sadece onların zalim olmayanları ile, Allah'ın gerçek dininden sapmayanları ile, bütün peygamberlerin sunduğu risaletlerin içerdiği katışıksız Tevhid, yani Allah'ın ilahlıkta ve Rabb'lıkta birliği ilkesinin dışına çıkmayanları ile sınırlıdır.

"Onlara deyiniz ki; 'Bizler hem bize ve hem de size indirilen kitaplara inanıyoruz. Bizim de sizin de ilahınız birdir, biz O tek ilaha teslim olmuşuz."

Şu halde çekişmeye, bölünmeye gerek yoktur. Tartışmak, münakaşa etmek yersizdir. Hepsi de bir ilaha inanıyor. Müslümanlar da hem kendilerine, hem de kendilerinden önceki toplumlara indirilen kitaplara inanırlar. Bu kitaplar özleri itibariyle birdirler. İlahi sistemin tüm halkaları birbirine bağlıdır.

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ ۚ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ
وَمِنْ هَٰؤُلَاءِ مَن يُؤْمِنُ بِهِ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا
الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنتَ تَتْلُو مِن قَبْلِهِ مِن كِتَابٍ
وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾

47- Ey muhammed, sana indirdiğimiz Kitab'ın niteliği işte budur. Buna göre daha önce kitap verdiklerimiz ona inanırlar. Şu müşriklerden de ona inananlar vardır. Bizim ayetlerimizi inkâr edenler, sadece inatçı kâfirlerdir.
48- Sen Kur'an'dan önce hiçbir kitap okumuş ya da eline kalem alarak yazmış biri değilsin. Öyle olsaydı batıl yanlısı inkârcılar kuşkulanırlardı.

Sana bu Kitab'ı öteden beri başvurduğumuz bir yöntem, değişmez bir yasa uyarınca indirdik. Allah'ın peygamberlerine vahiy indirdiği yolu kullanarak gönderdik bu Kitab'ı. **"Ey Muhammed, sana indirdiğimiz Kitab'ın niteliği işte budur."** Bu Kitap karşısında insanlar iki safa ayrılır. Birinci safı Ehl-i Kitap'tan ve Kureyş kabilesinden inananlar oluşturur. İkinci safı ise, Ehl-i Kitab'ın bu Kur'-

an'ın doğruluğuna ve ellerindeki kitapları doğruladığını şahitlik etmelerine rağmen inkâr edip inatçılıklarını sürdürenler oluşturur. **"Bizim ayetlerimizi inkâr edenler, sadece inatçı kâfirlerdir."** Çünkü bu ayetler o kadar açık ve tutarlıdırlar ki, onları görmesin ve kavramasın diye kendi eliyle ruhunu örten, üzerini perdeleyen inatçılardan başkası inkâr edemez. Nitekim küfrün sözlük anlamı bir şeyi örtmek, gizlemektir. Buna benzer ifadelerde küfrün bu anlamı gözönünde bulundurulmuştur.

"Sen Kur'an'dan önce hiçbir kitap okumuş ya da eline kalem alarak yazmış biri değilsin. Öyle olsaydı batıl yanlısı inkârcılar kuşkulanırlardı."

İşte Kur'an-ı Kerim çocukça kuruntulara varana kadar, onların tüm kuşkularını ele alarak birer birer çürütüyor. Çünkü Hz. Peygamber hayatının uzun bir dönemini aralarında geçirmişti. Ve bu süre içinde ne bir kitap okumuş, ne de yazmıştı. Sonra da okur-yazar olanları dehşete düşüren bu olağanüstü Kitab'ı onlara getirmişti. Eğer daha önce okur-yazar biri olsaydı bu konuda kuşkuları bulunacaktı. İşte onun aralarında geçen geçmiş hayatı. Bu konuda bir kuşkuları varsa söylesinler.

Biz de diyoruz ki, Kur'an-ı Kerim, onların çocukça itirazları dahil her türlü kuşkularını ele alıp çürütüyor. Söz gelimi O'nun daha önce okur-yazar biri olduğunu varsayarsak bile yine de onların bu kitaptan kuşku duymaları doğru olmazdı. Çünkü bizzat bu Kur'an'ın kendisi, insan emeğinin ürünü olmadığının somut tanığıdır. Çünkü Kur'an gerçekten insan takatının, bilgisinin, ufuklarının çok çok üstündedir. Kur'an'ın içerdiği gerçekte tıpkı evrenin yaratılışının dayanağı olan gerçek gibi sınırsızdır. Bir insan Kur'an ayetlerinin karşısında durduğu zaman bu ayetlerin arkasında gizli bir güç bulunduğunu, ifadelerinin insanı etkileyen özellikte olduğunu, bunlarınsa bir insandan kaynaklanamayacağını anlar.

بَلْ هُوَ ءَايَٰتٌۢ بَيِّنَٰتٌ فِى صُدُورِ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ ۚ وَمَا يَجْحَدُ
بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَٰتٌ
مِّن رَّبِّهِۦ ۖ قُلْ إِنَّمَا ٱلْـَٔايَٰتُ عِندَ ٱللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾

49- Aslında Kur'an, kendilerine bilgi verilenlerin içlerine sinen açık ayetlerden, inandırıcı kanıtlardan oluşmuştur. Bizim ayetlerimizi inkâr edenler, sadece inatçı zalimlerdir.

50- Onlar "Allah Muhammed'e mucizeler indirseydi ya" derler. Onlara de ki; "Mucizeler, Allah'ın tekelindedir. Ben sadece açık sözlü bir uyarıcıyım."

Kur'anın ayetleri, yüce Allah'ın kendilerine bilgi bahşettiği kimselerin içlerine sinen, gizli kapaklı yönü bulunmayan, hiçbir şekilde şüpheye yer bırakmayan açık ve anlaşılır kanıtlardır. Bu kanıtları olanca çıplaklığı ile içlerinde hissederler, kalpleri onlarla yatışır. Onlar varken başka delil arama gereğini duymazlar. Bu isimlendirmeyi hakkeden ilim mü'min gönüllere yerleşen, burada özümsenen, olgunlaşıp yayılan, yollarını aydınlatan ve onları hedefe götüren kopmaz ipe bağlayan bilgidir. **"Bizim ayetlerimizi inkâr edenler, sadece inatçı zalimlerdir."** Bizim ayetlerimizi inkar edenler, gerçekleri ölçerken, olayları

değerlendirirken adalet ilkesini gözetmeyen, hak ilkesini çiğneyen, dosdoğru yolun sınırlarını aşan zalimlerdir.

Onların kastettiği, insanlığın henüz emeklediği çağlarda gelen peygamberlerin getirdiği ilahi mesajların yanısıra gösterdikleri ve sadece o anda seyreden kuşaklar için kanıt oluşturan somut mucizelerdir. Oysa Hz. Muhammed'in getirdiği mesaj, yüce Allah'ın içindeki canlı-cansız tüm varlıklarla birlikte yeryüzünün varis olacağı güne kadar ulaştığı herkes için bir kanıttır. Bu yüzden onun peygamberliğini destekleyen olağanüstü ayetler Kur'an-ı Kerim'in okunan ayetleridir. Bunlar olağanüstülükleri hiçbir zaman tükenmeyen mucizelerdir. Bu Kur'an'ın hazineleri tüm kuşaklara açıktır. Bunlar kendilerine bilgi verilenlerin içlerine sinen açık ve anlaşılır ayetlerdir. Bu ayetlerin üzerinde düşündükçe olağanüstülüklerini, mucizeliklerini hissederler. Bu ayetlerin sahip oldukları hayret verici etkileyiciliğin kaynağını düşünürler.

"Onlara de ki; mucizeler Allah'ın tekelindedir." Takdir ve planı uyarınca gerek duyulduğu zaman mucizeleri O gösterir. Ben bu konuda Allah'a herhangi bir şey öneremem. Böyle bir şey benim yetkimin dışındadır. Benim Rabb'ime karşı takınmam gereken edep de buna elvermez. **"Ben sadece açık sözlü bir uyarıcıyım."** Benim görevim uyarmaktır, sakındırmaktır. Gerçekleri ortaya koyup açıklamaktır. Ben ancak üstlendiğim görevi yerine getiririm. Bundan sonrası Allah'a aittir. Gelişmeleri dilediği gibi planlar.

Bu ifade inanç sistemini her türlü kuruntudan ve şüpheden soyutluyor. Peygamberin etki alanını seçilmiş, görevlendirilmiş bir insan olarak açık şekilde belirliyor. Peygamberin, caydırıcı güce sahip yüce Allah'ın sıfatlarına bürünmesi imkansızdır. Böylece somut mucizeler gösterildikten sonra geçmişteki risaletlerin etrafını saran şüphe bulutları bu son peygamberliğin üzerinde yoğunlaşmamış olur. Nitekim bu şüphe bulutları insanların duygularına karışmış, gitgide kuruntu ve efsanelere bürünmüştür. Sapmaların ana kaynağı da burası olmuştur.

Bu türde somut mucizelerin gösterilmesini isteyenler, kendilerine bu Kur'an'ı indirmekle yüce Allah'ın ne büyük bir lütufta bulunduğunu değerlendirme yeteneğinden yoksundurlar.

أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ
يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

51- Kendilerine okunan bu Kitab'ı sana indirmiş olmamız onlara yetmiyor mu ? Bu olay, mü'minler için ders alınacak, düşündürücü bir rahmettir.

Hiç kuşkusuz bu davranışları Allah'ın nimetini küçümsemenin, şımarmanın ifadesidir. Onun insanları gözetmesini değerlendirememenin belirtisidir. Oysa yüce Allah'ın bu Kur'an'ı indirmekle onlara bahşettiği nimet her türlü şükür ve takdirin üstündedir. Bu Kur'an sayesinde gökle içiçe yaşamaları yetmiyor mu? Kendilerine gökten inen, kendi iç dünyalarından söz eden, çevrelerinde olup bitenleri gözler önüne seren, Allah'ın gözlerinin üzerlerinde olduğunu düşünmelerini sağlayan, yüce Allah'ın kendilerinden söz edecek kadar, kendilerine bir

takım kıssalar anlatıp kendilerini eğitecek kadar kendileriyle ilgilendiğini vurgulayan bu kitap yetmiyor mu? Oysa onlar, Allah'ın sonsuz mülkünde küçük, önemsiz ve basit yaratıklardır. Onlar da, dünyaları da dünyalarının etrafında döndüğü güneşleri de ancak yüce Allah'ın ayakta tutabildiği korkunç uzay boşluğunda gözle görülmeyecek kadar küçük ve önemsiz cisimlerdir. Buna rağmen yüce Allah, kendilerine okunmak üzere sözlerini indirerek onları onurlandırıyor. Onlarsa bununla yetinmiyorlar.

"Bu olay, mü'minler için ders alınacak, düşündürücü bir rahmettir."

Çünkü bu rahmeti somut olarak içlerinde hissedenler mü'minlerdir. Onlar yüce Allah'ın bu Kitab'ı indirmekle insanlığa ne büyük bir lutufta bulunduğunu, onlara ne güzel bir nimet gönderdiğini düşünürler. O, yüce ve ulu yaratıcının kendilerini huzuruna, sofrasına davet etmekle, kendilerine ne büyük bir onur bahşettiğinin bilincindedirler. Ve onlar bu Kur'an'dan yararlanırlar. Çünkü Kur'an kalplerinde diridir. Hazinelerini onlar için açar, sırlarını ortaya döker. Ruhlarında bilgi ile, nur ile parlar.

Fakat bütün bunları anlamayanlar, bu sonsuz nimetin değerinin bilincinde olmayanlar, bu Kur'anı doğrulayacak mucizeler isterler. Bunlar kör olmuş kimselerdir. Kalpleri Kur'an'ın aydınlığına açılmaz. Böyleleri ile uğraşmaya değmez. Şu halde Hz. Peygamber kendisi ile onlar arasındaki sorunun çözümünü Allah'a bırakmalıdır.

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا ۖ يَعْلَمُ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ
وَكَفَرُوا بِاللَّهِ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

52- Onlara de ki; "Benimle sizin aranızda Allah'ın tanıklığı yeterlidir. O göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Batıla eğriye inanıp Allah'ı inkar edenler var ya, onlar hüsrana uğrayacak kimselerdir."

Hiç kuşkusuz göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilen yüce Allah'ın şahitliği en büyük şahitliktir. Ve O onların batıla uyduklarını biliyor:

"Batıla, eğriye inanıp Allah'ı inkâr edenler var ya, onlar hüsrana uğrayacak kimselerdir."

Büsbütün kaybedecekler. Her şeylerini yitirecekler. Dünyada ve ahirette hüsrana uğrayacaklar. Hem kendilerini, hem doğru yolu kaybedecekler. Dengeli ve huzurlu bir hayattan uzak olacaklar. Gerçekten ve aydınlıktan yoksun kalacaklar.

Allah'a inanmak bir kazançtır. Başlıbaşına bir kârdır. Buna rağmen Allah'a inanan birinin bu inancından dolayı ödüllendirilmesi Allah'ın bir lütfudur. Çünkü iman, kalp için huzur kaynağıdır. Yolda şaşmadan güven içinde yürümektir. Olaylar karşısında sarsılmamaktır. Sağlam bir dayanağa yaslanmaktır. Koruyucuya güvenmektir. Akibetten emin olmaktır. Bu ise, başlı başına bir kazançtır. İşte kâfirler bunu kaybetmektedirler.

"Onlar hüsrana uğrayacak kimselerdir."

Bundan sonra surenin akışı içinde yer alan müşriklerle ve onların cehen-

nem yanıbaşlarında olduğu halde azabın çabucak kendilerine ilişmesini istemeleriyle ilgili konu sürüyor!

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾

53- Onlar senden azabımın bir an önce gerçekleşmesini isterler. Eğer azabımın belirli bir vadesi olmasaydı, hemen başlarına gelirdi. Fakat azabım hiç beklemedikleri bir anda, farkında olmadan başlarına gelecektir.

Müşrikler uyarıcıyı duyuyorlardı, ama yüce Allah'ın bir süre kendilerine ilişmeden öylece bırakmasının arkaplanındaki gerekçeyi, hikmeti kavrayamıyorlardı. Bu yüzden meydan okurcasına Peygamber efendimizden kendilerine ilişeceğini iddia ettiği azabı çabucak getirmesini istiyorlardı. Oysa çoğu zaman yüce Allah'ın onlara mühlet tanıması, daha çok saldırganlaşıp bozgunculuk yapsınlar diye zalimlerin yavaş-yavaş akibetleriyle yüzyüze gelmeleri veya imanları ve dayanma güçleri artsın, safları arasında sabır ve direnmeye katlanamayanlar ayıklansın diye mü'minlerin sınavdan geçirilmeleri amacına yöneliktir. Ya da bu sapıtmışlar arasında yeralıp da yüce Allah'ın kendilerinde hayır olduğunu bildiği bazı kimselerin doğru yolla eğri yolun birbirinden iyice ayrılmasından sonra hidayete ermeleri, böylece zalimlerin uğrayacakları azaptan kurtulmaları amacına yöneliktir. Ya da bu zalimlerin soyundan Allah'a kulluk sunan, babaları sapık da olsa Allah'ın yolunu izleyenlere katılan yapıcı, salih bir nesil ortaya çıkarma amacına yöneliktir. Veya bütün bunların dışında Allah'ın gizli planının öngördüğü bir başka amaç gözetilmektedir.

Ne var ki, müşrikler yüce Allah'ın hikmetinden ve planından herhangi bir şey kavramıyorlardı. Bu yüzden meydan okuyarak sözü edilen azabın bir an önce gelmesini istiyorlardı. **"Eğer azabımın belirli bir vadesi olmasaydı, hemen başlarına gelirdi."** Burada yüce Allah bir an önce gelmesini istedikleri azabın önceden belirlenmiş vadesi dolunca hemen başlarına geleceğini, ama beklemedikleri, farkında olmadıkları bir sırada onları kıskıvrak yakalayacağını, böylece şaşırıp kalacaklarını vadediyor!

Nitekim bir süre sonra Bedir savaşında bu azabı tatmışlardı. Böylece yüce Allah'ın va'di doğru çıkmıştı. Onlar da yüce Allah'ın va'dinin nasıl yerine geldiğini gözleriyle görmüşlerdi. Ne var ki, yüce Allah onlardan önceki milletlerden Allah'ın ayetlerini yalanlayanlarda olduğu gibi onları kökten yok etmemişti. Yine somut mucizenin gösterilmesinden sonra yalanlayanların kökten yok edilmelerine ilişkin yasanın uygulanması zorunlu hale gelmesin diye onların bu isteklerine maddi bir mucizeyle karşılık verilmişti. Çünkü onlardan bir çoğunun daha sonra müslüman olmaları, islam askerlerinin en iyilerinden olmaları takdir edilmişti. Onların soyundan gelen birçok kuşak uzun süre İslam bayrağını taşımıştı. Hiç kuşkusuz bütün bunlar Allah'tan başka hiç kimsenin bilmediği bir plan uyarınca gerçekleşmişti.

Müşrikleri farkında olmadıkları bir sırada kendilerini ansızın yakalayıverecek dünya azabı ile tehdit ettikten sonra ayet-i kerime, cehennem kandillerini gözetlediği halde azabın bir an önce başlarına gelmesini istemelerinin tuhaf bir tutum olduğunu yineliyor!

يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾

54- Onlar senden azabımın bir an önce gerçekleşmesini isterler. Oysa cehennem, kafirleri çepeçevre kuşatmıştır.

Kur'anın tasvir yöntemi, gelecek zamanda meydana gelecek bir olayı şu anda yaşanıyormuş gibi canlandırmaya ilişkin sunuş tarzı uyarınca kafirleri çepeçevre kuşatmış bulunan cehennemi gözlemleyebilecekleri şekilde tasvir ediliyor. Cehennem'le onların ölçülerine göre ilerde karşılaşılacak ve şu anda gaybın kapsamındadır. Ama yüce Allah'ın bilgisine açık realiteye göre şu anda hazır durumdadır. Cehennemin gaybın kapsamındaki gerçek şekliyle tasvir edilmesi duygularda bir ürperti meydana getiriyor. Azabın bir an önce başlarına gelmesini istemelerinin tuhaflığını daha bir belirginleştiriyor. Cehennem tarafından kuşatılmış biri, hangi azabın çabuklaştırılmasını ister? Farkında olmadan, aldanarak cehennem tarafından tutulmak üzereyken neyin bir an önce olmasını ister?

Onlar bu şekilde sözü edilen azabın bir an önce başlarına gelmesini isterken, şu anda kendilerini çepeçevre kuşatmış bulunan cehenneme atıldıkları zamanki durumları canlandırılıyor:

يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

55- O gün azap, tepelerinden inerek ve ayakları altından çıkarak onları sarar ve kendilerine "yaptığınız kötülüklerin karşılığını tadınız bakalım" denir.

Son derece korkunç bir sahnedir bu. Bu sahnede küçük düşürücü, onur kırıcı şekilde itilip kakıldıkları çok acı bir azar işittikleri vurgulanıyor! **"Yaptığınız kötülüklerin karşılığını tadınız bakalım"** İşte azabın bir an önce başlarına gelmesini istemelerinin, uyarıları küçümsemenin akibeti budur.

HİCRET VE MÜKAFATI

Surenin akışı, ilahi mesaj karşısındaki inatçı tutumlarını sürdüren, Allah'ın peygamberini yalanlayan, kötülükleri pervasızca işleyen müşrikleri azabın tepelerinden indiği, ayaklarının altından çıkıp kendilerini sardığı korkunç azap sahnesinde bırakıyor. Bu sefer mü'minlere, Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar tarafından dinlerinden dönmeleri için baskıya uğratılan, Rabb'lerine kulluk sunmaktan alıkonulan mü'minlere yöneliyor. Surenin akışı onlara yöneliyor ve onları dinleri için hicret etmeye, inançlarını kurtarmaya çağırıyor. Ama bu çağrı çok sevimli bir ifade ile, insanı çepeçevre bürüyen bir koruyuculuk anlayışı ile, kalbin bütün tellerine dokunan bir hitap uslubu ile gerçekleştiriliyor!

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

56- Ey mü'min kullarım, benim yarattığım bu yeryüzü geniştir. O halde gerektiğinde yurt değiştirmeyi göze alarak sırf bana kulluk ediniz.

Bu Kalpleri yaratan, onların giriş noktalarından haberdar olan, onların gizli bölmelerini, içlerinde depreşen duyguları, içlerinde tutup açığa vurmadıkları düşünceleri bilen yüce Allah... Evet bu kalpleri yaratan yüce Allah onlara bu sevimli çağrı ile sesleniyor: **"Ey mü'min kullarım"** Onları dinleri uğruna hicret

etmeye çağırırken böyle sesleniyor. Amaç daha ilk andan itibaren kendi gerçekliklerini hissetmelerini sağlamaktır. Bu da Rabb'lerine dayandırılmaları ile, sahiplerinin adına eklenmeleri ile gerçekleştiriliyor: **"Ey kullarım!"**

Bu kalplerde uyandırılmak istenen ilk duygu, verilmek istenen ilk mesajdır. İkinci mesaj ise şudur: **"Benim yarattığım bu yeryüzü geniştir."**

Siz benim kullarımsınız. Bu da benim yarattığım yeryüzü. Ve bu yeryüzü geniştir. Sizi barındırmaya müsaittir. Şu halde sizin için sıkıntılı bir durumu alan, dininizden dönmeniz için baskı gördüğünüz; dostunuz, sahibiniz, Allah'a gereği gibi kulluk sunamadığınız bu bölgede sizi tutan nedir? Ey kullarım, bu dar, bu sıkıntılı yerden çıkıp benim yarattığım geniş yeryüzüne dağılın. Dininizi kurtarın. Özgürce ibadet edin! **"Sırf Bana kulluk ediniz."**

Kuşkusuz hicret etmeye çağırılan bir insanın içinde uyanan ilk duygu, vatandan ayrılmanın doğurduğu sıkıntıdır. İşte bu durum gözönünde bulundurularak bu iki uyarı ile bu gönüllere mesaj verilmek isteniyor. Önce yakınlık duygusunu uyandıran sevimli ve okşayıcı çağrı: **"Ey kullarım"** Sonra yeryüzünün geniş olduğu hatırlatılarak içlerine güven ve huzur aşılanıyor **"Benim yarattığım yeryüzü geniştir."** Madem ki, tüm yeryüzü Allah'ındır, o halde yeryüzünün en sevimli bölgesi sadece Allah'a kulluk sunma imkanının bulunduğu yerdir.

Sonra ayetlerin akışı kalplerin içinde geçen duyguları, düşünceleri birer birer ele alarak gerekli mesajları veriyor. Bu açıdan kalplerin duyduğu endişelerden biri tehlike dolu hicret yolculuğu korkusudur. Göçetmeye kalkışmakla karşı karşıya kalınan ölüm tehdididir. -Müşrikler mü'minleri Mekke'de alıkoyuyor ve ilk muhacirlerin şehri terketmesi ile oluşturdukları tehlikeyi sezdikten sonra onların hicret etmelerine müsade etmiyorlardı- Öte yandan, Mekke'den çıkmayı başarsalar bile yolda kendilerini bekleyen birçok tehlike vardı. Bu noktada ikinci mesaj yöneltiliyor!

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾

57- Her canlı ölümü tadacak ve sonra hepiniz benim huzuruma döndürüleceksiniz.

Ölüm her yerde kaçınılmazdır. Şu halde atılacak adımda ölüm riskini hesaplamak yersizdir. Çünkü onlar ölümün nedenlerini bilmiyorlar. Dönüş Allah'adır. En sonunda O'nun huzurunda toplanılacaktır. Üstelik onlar Allah'ın yarattığı geniş yeryüzünde O'nun himayesine doğru hicret ediyorlar. Ömürlerinin sonunda da O'na döneceklerdir. Onlar dünyada da ahirette de Allah'a dönmekten başka seçeneği bulunmayan kullardır. Bu yatıştırıcı mesajlardan sonra artık kimin içinden ölüm korkusu geçebilir? Hicret buyruğu karşısında kimin içi daralabilir?

Buna rağmen yüce Allah sadece kendisine döneceklerini vurgulamakla yetinmiyor. Bir de Ahirette kendileri için hazırlanan nimetleri açıklıyor. Onlar bir ülkeyi terketmek durumunda kalıyorlar. Buna karşılık geniş bir yeryüzü bekliyor kendilerini. Evlerini barklarını geride bırakıyorlar. Karşılığında ise cennete konuyorlar. Geride bıraktıklarının türünde ama daha büyük bir karşılık elde ediyorlar!

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾
الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ
رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

58- İman edip iyi ameller işleyenleri, altlarından çeşitli ırmaklar akan ve içlerinde sürekli kalacakları yüksek köşklere yerleştiririz. İyi işler yapanların alacakları ödül ne güzeldir!
59- Onlar ki, sıkıntılar karşısında sabrederler ve sadece Rabb'lerine güvenirler.
60- Nice hayvanlar var ki, rızıklarını sağlamaya güçleri yetmez. Onların ve sizin rızkınızı Allah sağlar. O her şeyi işitir, her şeyi bilir.

Buradaki ifadede iyi işler yapmaları, zorluklara katlanıp sabretmeleri, her hususta yüce Allah'a güvenip dayanmaları ima ediliyor!

"İyi işler yapanların alacakları ödül ne güzeldir. Onlar ki, sıkıntılar karşısında sabrederler ve sadece Rabb'lerine güvenirler."

Bu ifade, güven aşılayıcı ve cesaretlendirici sözlere ihtiyaç duyulan son derece sıkıntılı ve korkulu bir ortamda bu kalplere güven aşılamayı, cesaret vermeyi amaçlayan bir mesaj içeriyor. Bunun ardından vatan, mal, alışılan iş ve çalışma alanı, bilinen rızık kazanma yöntemleri terk edildikten sonra kalplerde rızık korkusu baş gösterir. Kalplere hafiften dokunduktan sonra bu endişeye de yer kalmıyor!

"Nice hayvanlar var ki, rızıklarını sağlamaya güçleri yetmez. Onların ve sizin rızıklarınızı Allah sağlar."

Bu mesaj, kendi hayatlarından gözlemlenebilen bir realiteyi hatırlatarak kalplerini uyarmayı amaçlıyor. Çünkü nice hayvanlar var ki, kendi rızıklarını sağlamaya, toplamaya, taşımaya ve kendi başına ilgilenmeye güçleri yetmez. Nasıl geniş rızık imkanları elde edeceklerini ve nasıl koruyacaklarını bilmezler. Buna rağmen yüce Allah bu canlıların rızıklarını gönderir ve açlıktan ölmelerine izin vermez. Aynı şekilde, insanlar rızıklarını kendilerinin kazandıklarını, kendilerinin ortaya çıkardıklarını sansalar bile, onları da yüce Allah rızıklandırıyor. Yüce Allah onlara rızık elde etmelerini sağlayacak araçlar ve yöntemler bahşetmiştir. Bu ise Allah tarafından bahşedilmiş başlıbaşına bir rızıktır. Çünkü Allah'ın yardımı olmaksızın bunları elde etmeleri imkansızdır. Şu halde hicret esnasında rızık darlığı yaşanacağına ilişkin korku yersizdir. Çünkü onlar Allah'ın yarattığı yeryüzünün herhangi bir yerine göçeden Allah'ın kullarıdırlar. Nereye giderlerse gitsinler Allah onları rızıklandıracaktır. Tıpkı kendi rızkını taşıma gücünden yoksun bulunan hayvanları rızıklandırdığı gibi. Yüce Allah bu güçsüz ve çaresiz canlıları rızıklandırıyor ve kendi hallerine bırakmıyor.

Bu sevecen ve derin etkili mesajlar, onların Allah'a bağlanmaları ile, Allah'ın gözetim ve yardımını düşünmeleri ile son buluyor. Çünkü yüce Allah onları işitiyor ve ne durumda olduklarını biliyor. Bu yüzden onları kendi başlarına

bırakmıyor: "O her şeyi işitir, her şeyi bilir."

Bu kısa gezinti de böylece sona eriyor. Bu gezintide kalplerin bütün bölmelerine, köşe-bucaklarına dokunulmuş, yurdu terketme durumunda içlerinde uyanan tüm düşüncelere, endişelere cevap verilmiştir. Böylece tüm korkular sonsuz bir güvene, sıkıntılar huzura, zorluklar rahata dönüşmüştü. Kalpler sonsuz merhamet sahibi, kullarına nimetler bahşeden Allah'ın himayesinde yakınlık, gözetim ve güven duygularına bürünmüş, huzura kavuşmuşlardı.

Dikkat edin! Kalpleri yaratan yüce Allah'dan başkası kalplerde depreşen duyguları bu şekilde bilemez. Kalplerin içindeki duygu ve düşünceleri bilen Allah'dan başkası onları yatıştıramaz tedavi edemez.

MÜŞRİKLERİN SAÇMALAMALARI

Mü'minlerle çıkılan bu gezintiden sonra surenin akışı yeniden müşriklerin tutum ve davranışlarındaki çelişkileri gözler önüne seriyor. Müşrikler yüce Allah'ın gökleri ve yeri yarattığını, güneşi ve ayı insanların yararına sunduğunu, gökten su indirip bu su aracılığı ile ölü toprağı canlandırdığını kabul ediyorlardı. Bu kabullenmeye bağlı olarak O'nun kendi rızıklarını bollaştırıp azalttığına da inanıyorlardı. Korktukları zamanlar da sadece Allah'a dua ederek yöneliyorlardı. Bütün bunlardan sonra da kalkıp Allah'a ortak koşuyorlardı, sırf O'na kulluk sunan mü'min kullarına çeşitli baskılar uyguluyorlardı. Bu mü'min kulları çelişkiden ve karışıklıktan uzak inanç sistemlerinden vazgeçirmek için her türlü işkence ve sindirme yöntemlerine başvuruyorlardı. Yüce Allah'ın kendi saygın ve dokunulmaz evinin (Kabe'nin) çevresinde onların güvenli bir ortamda hayatlarını sürdürmelerini sağlmakla kendilerine bahşettiği nimeti unutarak, bu dokunulmaz ve saygın evde O'na kulluk sunanları korkutuyor, terör estiriyorlardı.

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ
لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ ٱللَّهُ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ
مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ لَهُۥٓ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم
مَّن نَّزَّلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِ مَوْتِهَا
لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

61- Eğer müşriklere "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı insanların yararına sunan kimdir?" diye sorarsan kesinlikle "Allah'tır" derler. Öyleyse nasıl gerçekten saptırılıyorlar?
62- Allah, dilediği kulunun rızkını bol verir, dilediği kulunun rızkını da kısar. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir.
63- Eğer müşriklere "Gökten yere su indirerek onun aracılığı ile ölmüş toprağı canlandıran kimdir?" diye sorarsan kesinlikle "Allah'dır" derler. De ki, "Hamdolsun Allah'a" Aslında onların çoğu düşünme yeteneğinden yoksun kimselerdir.

Bu ayetler o zamanki Arapların bağlı bulundukları inanç sisteminin bir tablosunu çiziyor. Bu da gösteriyor ki, Araplar'ın inanç sistemlerinin temeli tevhi-

di, yani Allah'ın ilahlıkta ve Rabb'lıkta birliği ilkesiydi. Sapmalar daha sonra başgöstermişti. Bunda şaşılacak bir şey yok. Çünkü Araplar Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'in soyundan geldikleri gibi İbrahim'in dinine bağlı olduklarına da inanıyorlardı. Bu noktadan hareketle bağlı bulundukları inanç sistemini üstün görüyorlardı. Yine Hz. İbrahim'in dinine bağlı olmakla övünerek yarımadada kendileri ile birlikte yaşayan Yahudi ve Hristiyanların inançlarını küçümsüyorlardı. Tabii kendi inançlarındaki çelişki ve sapmaları görmüyorlardı.

Gökleri ve yeri yaratanın, Güneş'i ve Ay'ı insanların yararına sunanın, gökten su indirip bu su aracılığı ile ölü toprağı canlandıranın kim olduğu sorulduğunda bütün bunları yapanın yüce Allah olduğunu söylüyorlardı. Buna rağman onlar kendi elleriyle yonttukları putlara ya da cinlere yahut meleklere kulluk sunuyorlardı. Bu saydıklarımızı yaratma işleminde Allah'a ortak koşmamakla beraber kulluk sunarken bunları O'na ortak koşuyorladı. Bu ise, tuhaf bir çelişkiydi. Yüce Allah bu çelişkinin tuhaflığını bu ayetlerde dile getiriyor. **"Öyleyse nasıl gerçekten saptırılıyorlar"** Yani nasıl oluyor da gerçek inançtan saptırılıp böylesine karmaşık, tuhaf bir inanca bağlanıyorlar? **"Aslında onların çoğu düşünme yeteneğinden yoksun kimselerdir."** Çünkü böylesine karmaşık, böylesine çelişkili bir inancı kabul eden birinin aklı çalışmıyor, düşünme yeteneğinden yoksun demektir.

Gökleri ve yeri yaratanın, Güneş'i ve Ay'ı insanların yararına sunanın kim olduğuna ilişkin soru ile gökten su indirip bu su aracılığı ile ölü toprağı canlandıranın kim olduğuna ilişkin olarak yöneltilen soru arasında yüce Allah'ın kullarından dilediğinin rızkını bollaştırdığı, dilediğinin de daralttığı vurgulanıyor. Böylece rızkla ilgili ilahi yasa ile göklerin ve yerin yaratılışı ve diğer ilahi güç ve yaratmanın etkin olaylar arasında bağlantı kuruluyor. Bu da Allah'ın büyük-küçük her şeyi kapsayan bilgisine dayandırılıyor: **"Hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir."**

Rızkla gök cisimlerinin dönmesi arasındaki bağlantı; hayatla su ile ekin ve bitkilerle ilgisi açıktır. Rızkın bollaşıp daralması da yüce Allah'ın elindedir. Bu da yukarıdaki ayetlerde sözü edilen gerçekler, evrensel gizli olaylara uygun olarak gerçekleşir. Çünkü gökten inen su, akarsular, yeşeren bitkiler, üreyen hayvanlar, yeraltı madenleri ve cevherler, kara ve deniz avcılığı gibi genel rızık kaynakları bütünüyle gökleri ve yeri yönlendiren evrensel yasalar sistemine, güneşin ve ayın insanların yararına sunulmuş olmasına bağlıdırlar. Bu bağlılık açık ve dolaysızdır. Bu evrensel yasalar sisteminde en ufak bir değişiklik meydana gelecek olursa, bu değişikliğin etkileri tüm yeryüzündeki hayata ve yeraltındaki doğal zenginlik kaynaklarına anında ve aynı oranda yansır. Hatta yer altındaki bu kaynakların oluşumu, bir yerde toplanması, bir yerden diğerine aktarımı yeryüzünün yapısından kaynaklanan sebeplere ve yerin güneş ve ayın hareketlerinden etkilenmesine bağlantılı olarak gerçekleşir.[16]

Kur'an-ı Kerim, kendi gerçekliğinin kanıtı ve delili olarak dikkatleri koskoca evrene ve onun görkemli sahnelerine çeker. Kendi içerdiği gerçeği düşünmenin, gözlemlemenin sergi alanı olarak evreni gösterir. İnsan kalbinin bu evren karşısında durup etraflıca düşünmesini, evrendeki dehşet verici gelişmeler kar-

16) Daha geniş bilgi için Furkan suresinin 2. ayetinin tefsirine bakınız.

şısında uyanık bulunmasını, yaratıcı eli ve sonsuz gücünü hissetmesini, O'nun koyduğu olağanüstü ahenge sahip yasalar sistemini kavramasını sağlar. Bunun için düzgün ve basit bir bakış yeterlidir. Zor ve yorucu bilimsel araştırmaya da gerek yoktur. Sadece uyanık bir duyguya, basîretli bir kalbe ihtiyaç vardır. Kur'an-ı Kerim evren içinde Allah'ın ayetlerinden birini somut olarak belirginleştirdiği zaman insanı bu sahne karşısında durdurur. Allah'ı överek tesbih etmesini sağlar. Sonuçta bütün kalpleri Allah'a bağlar: **De ki; "Hamdolsun Allah'a aslında onların çoğu düşünme yeteneğinden yoksun kimselerdir."**

Dünya hayatından, dünyadaki rızıkların bollaşıp daralmasından söz edilmişken Kur'an-ı Kerim insanın özüne bütün değer yargıları için son derece duyarlı bir ölçü koyuyor. Birden bütün nimetleriyle rızıklarıyla dünya hayatı, ahiret yurdundaki hayatla karşılaştırıldığında bir oyun ve eğlence olarak beliriyor!

وَمَا هَٰذِهِ الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَآ إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ ۚ وَإِنَّ الدَّارَ الْـَٔاخِرَةَ
لَهِىَ الْحَيَوَانُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَإِذَا رَكِبُوا۟ فِى الْفُلْكِ دَعَوُا۟
ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾

64- Bu dünya hayatı oyundan ve eğlenceden başka bir şey değildir. Asıl hayat ahiret yurdundaki hayattır. Kâfirler keşki bunun bilincine varsalardı.
65- Onlar gemiye bindikleri zaman sırf Allah'a yönelik bir inançla O'na yalvarırlar. Fakat Allah onları denizin tehlikelerinden kurtararak karaya çıkarınca hemen eski puta tapıcı inançlarına dönerler.

Yaşandığı zaman ahiret gözönünde bulundurulmazsa, dünya hayatı insanların en yüce hedefi haline gelirse, hayatın gayesi dünya nimetlerinden yararlanma olarak öngörülürse bütünüyle hayat oyun ve eğlenceden ibaret olur. Ahiret yurdundaki hayat ise, canlılık fışkırıyor. Canlılıkla dopdolu olmasından dolayı asıl hayat odur.

Kur'an-ı Kerim burada insanları hayatın nimetlerinden vazgeçirmeyi, dünya'dan kaçıp ondan el-etek çekmeyi öngören mistisizme teşvik etmeyi amaçlamıyor. Böyle bir şey İslam'ın ruhuna ve asıl amacına terstir. Burada, hayatın nimetlerinden yararlanılırken Ahiret'in gözetilmesini ve yüce Allah'ın belirlediği sınırların aşılmamasını amaçlıyor. Aynı şekilde dünya nimetlerinin basit düzeyinin üstüne çıkılmasını, dünya hayatının zevklerinden yararlanma konusunda itirazsız her dediği yerine getirilecek şekilde nefse tutsak olunmamasını kastediyor. Buradaki mesele değerlerin şaşmaz ölçüsü ile ölçülecekleri kriter meselesidir. Şunlar dünya değerleri, şunlar da ahiret değerleri. Mü'min bunları bilmek zorundadır. Bu bilginin ışığında dengeli bir bakış açısına sahip olarak tam bir özgürlükte dünya hayatının nimetlerinden yararlanır. Kuşkusuz dünya ona göre bir oyun, bir eğlencedir. Ahiret ise, canlılık dolu sonsuz bir hayattır.

Ölçme ve değerlendirme amaçlı bu duraklamadan sonra surenin akışı müşriklerin içinde bulundukları çelişkileri sayıp dökmeye devam ediyor!

"Onlar gemiye bindikleri zaman sırf Allah'a yönelik bir inançla O'na yalvarırlar. Fakat onları denizin tehlikelerinden kurtararak karaya çıkarınca he-

men eski puta tapıcı inançlarına dönerler."

Bu da onların çelişkili ve anlaşılmaz inançlarından biridir. Müşrikler gemiye binip suda dalgalar tarafından sürüklenen bir oyuncak gibi sallanıp durdukları zaman Allah'tan başka hiçbir şeyi hatırlamazlar. O anda sığınılacak tek güç düşünürler. O da yüce Allah'ın gücüdür. Kafalarında sadece O vardır. Dillerinde yalnızca O'nun adı geçer. Allah'ın birliğini kabul edecek yetenekte olan fıtratlarına uyarlar: **"Fakat Allah denizin tehlikelerinden kurtararak karaya çıkarınca hemen eski puta tapıcı inançlarına döner."** Fıtratın kendilerine fısıldadığı doğru ve tutarlı mesajı, tehlike anının dışında dini Allah'a özgü kılarak sadece O'na yalvarıp dua etmelerini unuturlar. Allah'ın birliğini itiraf edip kayıtsız şartsız teslim olduktan sonra tekrar putçu inançlarına saparlar.

Bu sapma yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği nimetleri, fıtratı ve belgeleri inkâr edip belli bir süre için sınırlı dünya hayatının nimetlerinden yararlanma ile sonuçlanıyor. Bundan sonra meydana gelmesi kaçınılmaz olan kötü akibet gerçekleşiyor.

لِيَكْفُرُوا بِمَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ ۚ وَلِيَتَمَتَّعُوا۟ ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟
أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا ءَامِنًا وَيُتَخَطَّفُ ٱلنَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۚ أَفَبِٱلْبَٰطِلِ
يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ ٱللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ
كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِٱلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُۥٓ ۚ أَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٦٨﴾

66- Böylece kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük etsinler ve dünyada zevkleri ile oyalansınlar bakalım! Nasıl olsa ilerde gerçeği öğreneceklerdir.!
67- Çevrelerindeki beldelerde oturan insanlar kaçırılırken, can güvenliğinden yoksun bir hayat yaşarken onların kentini dokunulmaz ve güvenli bir belde yaptığımızı görmüyorlar mı? Buna rağman hâlâ asılsız ilahlara inanıp Allah'ın nimetlerini inkâr mı ediyorlar?
68- Allah hakkında yalan uydurarak O'na iftira edenden ya da gerçeği yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Kâfirlerin yeri cehennem değil mi?

"Böylece kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük etsinler ve dünya zevkleri ile oyalansınlar bakalım! Nasıl olsa ilerde gerçeği öğreneceklerdir."

Bu ifade bir yönden ilerde karşılaşacakları kötü akibeti ima eden gizli bir tehdittir.

Sonra müşriklere, yüce Allah'ın kendilerini şu anda yaşadıkları güvenli ve dokunulmaz evin çevresine yerleştirmekle bahşettiği nimet hatırlatılıyor. Ama onların Allah'ın nimetini hatırlamadıkları O'nun birliğine inanmak ve sadece O'na ibadet etmek suretiyle O'na yönelik şükür görevini yerine getirmedikleri tam tersine burada yaşayan mü'minleri korkuttukları, onları sindirmeye çalıştıkları vurgulanıyor!

"Çevrelerindeki beldelerde oturan insanlar kaçırılırken, can güvenliğinden yoksun bir hayat yaşarken onların kentini dokunulmaz ve güvenli bir belde yaptığımızı görmüyorlar mı? Buna rağmen hâlâ asılsız ilahlara inanıp Allah'ın ni-

metlerini inkâr mı ediyorlar?"

Dokunulmaz ve güvenli bir belde olan Mekke'de oturanlar hayatlarını güven içinde sürdürüyorlardı. İnsanlar Allah'ın evinden dolayı onlara saygı gösteriyorlardı. Öte yandan çevrelerinde yaşayan kabileler birbirlerini boğazlıyor, birbirlerinden korkarak can güvenliğinden yoksun bir hayat sürdürüyorlardı. Ancak Allah'ın içinde yaşayanlarla birlikte güvenli yaptığı evinin bulunduğu Mekke kentinde güvenlik içinde yaşayabiliyorlardı. Buna rağmen Allah'ın evini putların sergilendiği bir yere dönüştürmeleri, orada Allah'tan başka herhangi bir yaratığa ibadet etmeleri tuhaftır: **"Buna rağmen hâlâ asılsız ilahlara inanıp Allah'ın nimetlerini inkâr mı ediyorlar?" "Allah hakkında yalan uydurarak O'na iftira edenler ya da gerçeği yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Kâfirlerin yeri cehennem değil mi?"**

Kuşkusuz onlar yüce Allah'ın ortaklarının bulunduğu iddia etmekle O'na iftira ediyorlardı. Kendilerine sunulan gerçeği yalanlayıp inatla karşı çıkıyorlardı. Hem cehennem kâfirlerin yeri değil midir? Evet, kesinlikle...

Ankebut suresi bir başka grubun yer aldığı bir tabloyu sunmakla son buluyor. Bunlar Allah'a ulaşmak, O'na bağlanmak için O'nun yolunda cihad eden kimselerdir. Allah'a giden yolda karşı karşıya kaldıkları zorluklara katlanan, hiçbir sorumluluktan kaçınmayan, asla ümitsizliğe düşmeyen kimselerdir. Kendi nefislerinin baştan çıkarıcı oyunlarına, insanların dinden döndürme amaçlı baskılarına karşı sabreden kimselerdir. Yüklerini omuzlayıp yabancısı olduklarını uzun ve meşakkatli yola koyulan kimselerdir. Kuşkusuz Allah onları yalnız başlarına bırakmayacaktır. İmanlarını geçersiz saymayacak, cihadlarını unutmayacaktır. Yüce katından onları görüp hoşnut edecektir. Kendi uğrunda girişiktikleri cihad hareketini görecek ve onları kendi yoluna iletecektir. kendisine ulaşmak için nasıl çabaladıklarını görecek ellerinden tutacaktır. Zorluklara karşı sabredişlerini, her zaman iyi davranışlar içinde oluşlarını görecek ve onları nimetlerin en iyisi ile ödüllendirecektir.

وَالَّذِينَ جَٰهَدُوا۟ فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَمَعَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

69- Uğrumuzda cihad edenleri, kesinlikle bize ulaştıran yollara erdiririz. Hiç kuşkusuz Allah iyi işler yapanlarla beraberdir.

ANKEBUT SURESİNİN SONU

Rum Suresi
30

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 60

Bismillahirrahmanirrahim

Surenin ilk ayetleri, hicretten önce ilk müslümanlarla müşrikler arasında inançla ilgili çekişmelerin kızıştığı dönemde; Arap Yarımadası'nı ellerinde bulunduran Rumlar (Bizanslılar)'ın, Farslar'a yenilmesi olayına ilişkin inmiştir. Rumlar Kitap Ehl-i olup, dinleri Hıristiyanlıktı. Farslar ise, tek Allah inancı taşımaz ve tapınma yöntemleri mecûsilikti. Bundan dolayı Mekke müşrikleri olayda, şirk inancını Tevhid inancına üstün saymaya bir yön ve küfür milletinin iman melletini yenmesini de kendileri için sevindirici buluyorlardı.

Diğer yandan, surenin ilk ayetleri, birkaç yıl içinde Kitap Ehl-i olan Rumlar'ın galip gelecekleri ve her dinden inananların galibiyetini arzulayan mü'minlerin sevinç duyacağı müjdesini vermektedir.

Fakat Kur'an, müslümanları bu olayın sınırları içinde, bu vaadle hasımlarıyla başbaşa bırakmıyor. Olay, onların belli bir zamana ilişkin olan bu olayı aşan ufuklara ve daha kapsamlı amaçlara açılmalarını sağlıyor. Evrenin tümü ile bağlantı kurmaya, semavi akidenin zaferine ilişkin Allah'ın sünneti ile yer, gök ve aralarındaki yaratıkların dayandığı gerçeği ve insanlığın geçmişi, günü ve geleceğinin birbiri ile bağlantı kurulması için sadece bir vesile oluşturmaktadır. İlerleyerek aynı vesile ile dünya hayatının ardından gelen diğer hayata, sınırlı dünya aleminden diğer alemlere geçiyor. Onları evrenin görünümleri, nefsin derinlikleri, insanlığın durumları ve varlık yapısının ilginçliklerinde dolaştırmaktadır. Onlar, bu sahneler karşısında kendilerini ansızın hayatı yücelten ve ferahlatan; onları zaman, mekân ve olay çemberinden çıkarıyor. Geçmişi, günü ve geleceği ile bütün olarak evrenin genişliği, temel yasaları, çalışma sistemleri ve ögeleri arasındaki bağlantılarına ulaştıran, bilgi ufuklarına açıldıkları, geniş görkemli evren okyanusunun içinde buluyorlar.

Diğer yandan bu büyük evrendeki ilişki ve bağlantıların gerçeğine ilişkin tasavvurları gelişiyor. Bu evrene ve insan yapısına egemen olan yasaların devamlılığı; insan hayatı ve hayat olaylarını yönlendiren kazanma-kaybetme öge-

lerini belirleyen sistemlerin inceliğini ortaya çıkarıyor. Yaratıkların amellerinin ölçüldüğü, yeryüzündeki girişimlerinin dengelendiği, dünya ve ahirette verilerine göre karşılık gördükleri ölçü sisteminin adaletinin bilincine eriyorlar.

Bu kapsamlı, geniş, üstün tasavvur sayesinde -henüz dağları vadileri arasında mahsur Mekke'de doğmakta oluşuna rağmen- İslam çağrısının evrenselliği ve çevresindeki alemin tüm pozisyonları ile bağlantısı ortaya çıkmaktadır. İlgi alanı da bu dünyaya bağlı kalmayıp evrenin yapısı ve yasaları, insan nefsinin yapı ve evreleri, insanlığın geçmişi-geleceği, yalnız bu dünyaya ilişkin olarak değil, onunla güçlü biçimde bağlantılı olan diğer alemi de kuşatacak biçimde yaygınlaşmaktadır.

Böylece müslümanların kalbi, bu ufuklar ve amaçlarla bağlantı kuruyor. Hayat ve değer yargılarına ilişkin düşünce ve bilinci onların ışığı doğrultusunda nitelik kazanıyor. Evreni ve ahireti algılıyor; çevresindeki ilginçlikler, sırlar, önündeki ve arkasındaki olaylar ve sonuçları ile ilgileniyor. Kendisinin ve ümmetinin bu görkemli okyanustaki konumunu kavrıyor. İnsanların ve Allah'ın değerlendirmesine göre, kendisinin ve inanç sisteminin değerini anlayarak fonksiyonunu uyanıklık içinde yerine getiriyor. Kendinden emin, kalbi yatışmış olarak özenle sorumlulukları için hazırlanıyor.

Surenin akışı; bu ilişkileri sunuşu ve bu ilişkilerin evrenin sistemi içinde neye delalet ettiklerinin soruşturulması ile delalet ettikleri şeylerin kalplerde pekiştirilmesi konularında iki bölümde ilerliyor:

İlk bölümde mü'minlerin zaferiyle gökler, yer ve aralarındaki yaratıkların dayandığı gerçek, birbiriyle bağlantılanıyor. Bunun sonucu dünya ve ahiret işleri de birbirine bağlanmış oluyor. Mü'minlerin kalplerini onlardan önce yaşanan kuşaklarda işlevini gerçekleştiren Allah'ın yasasına yöneltiyor. Ölümden sonra dirilmeyi de o yasaya dayandırıyor. Bu noktada onları kıyamet sahnelerinden bir sahne ve mü'minlerle kâfirlerin orada karşılaştıklarını sunduktan sonra, bu gezintiden evrenin görünümleri ve onun her tarafına serpiştirilmiş Allah'ın ayetleri, bu görünümlerin alametleri ve gönüllere olan etkisine dönerek; onlara kendi nefisleri ve sahip oldukları şeylerden hareketle, şirk düşüncesinin saçmalığı ve bilgiye, gerçeğe değil, psikolojik eğilimlere dayandığını ortaya koyan örnekler veriyor... Bölüm, Peygamberimizin açık, değişmez, tek gerçek yola yönlendirilmesi ile sona eriyor. Değişmeyen, psikolojik eğilimlerle bağlı olarak eğilip bükülmeyen; bağlıları da psikolojik eğilimlerin güdümündekiler gibi gruplara ayrılmayan, insanın oluştuğu yapının gerektirdiği yoldur.

İkinci bölümde; psikolojik eğilimlere birlikte hareket etmez, sabit bir ölçüye bağlı olmayan, dolayısıyla üzerlerine hayatın ikamesi uygun olmayan, insan yapısındaki değişkenlikleri aralayarak insanların rahmeti, tattıkları, sıkıntıya uğradıkları, rızkın çoğaltıldığı ve kısaldığı anlardaki durumlarını anlatıyor. Bu ilgililik kanalıyla, rızkın infakı ve çoğaltılması yollarına değinip Allah'a ortak koşma ve ortaklar meselesine dönerek, meseleyi bu açıdan irdeliyor. Görülüyor ki, onlar rızık veremez, öldüremez ve diriltemez şeylerdir. Karalarda ve denizlerde kargaşa oluşması ile insanların eylem ve kazançlarını bağlantılıyor ve insanları dünyayı dolaşmaya, kendilerinden önceki müşriklerin akibetlerini görmeye yöneltiyor. Diğer yandan Peygamberimize, herkese elinin kazandığına karşılık

verilecek günden önce insan yapısının onayladığı dine yönelmesini emrediyor. Daha sonra, birinci bölümde olduğu gibi, onları evren sahnelerindeki Allah'ın ayetlerine döndürüyor. Sözü, hidayetin Allah'a özgülüğü ve Peygamberimizin ilahi mesajı duyurmanın dışında yapacak bir şeyi olmadığı, O'nun körlere doğru yolu gösteremeyeceği ve sağırlara da işittiremeyeceğini söyleyerek sürdürüyor. Sonra onları kendi iç dünyalarında yeni bir gezintiye çıkararak, zayıf, güçsüz çocukluktan ölüm, ölümden sonra dirilme ve kıyamete kadar baştan sona oluşumlarının evrelerini hatırlatıyor. Onlara bu evrelerin aşamalarından birer sahne sunuyor. Ardından bu bölüm ve onunla birlikte sure, Peygamberimizin çağrısını sürdürme ve insanlardan gördüğü olumsuz karşılıklar önünde direnmesini istiyor. Ve inanmayanların kendisini rahatsız edemeyeceği, küçümseyemeyeceği duruma düşürecek olan Allah'ın vaadinin gerçek olup, mutlaka gelecek konusunda iç rahatlığını korumaya yönlendirmesiyle bitiyor.

Surenin akışı ve havası ana konunun anlatımında yardımlaşıyorlar. Ana konu ise; insanların durumları, hayatı, olayları, insanlığın geçmişi, günü ve geleceği, evrenin kaderi ve varlığın temel yasaları arasındaki güçlü bağlantıların ortaya konulmasıdır. Bu bağlantılar sayesinde her hareket, her inilti, her olay, her durum, her doğuş, her sonuç ve her zafer ve yenilgi, güçlü biçimde birbirleri ile bağlantılı olup, duyarlı bir yasanın egemenliği altında olduğunu gösterir. Ve onlara ilişkin her şeyin Allah'ın hükmüne göre sonuçlanacağı açığa çıkıyor; **"Eninde-sonunda emir Allah'ındır."** İnanç sisteminde yönlendirici gerçek olma niteliği dolayısıyla Kur'an'ın tümünün üzerinde durduğu o ilk gerçek kendisinden kaynaklandığı; onsuz hiçbir düşünce ve ölçünün doğru temele oturamayacağı gerçeği.

Surenin ayrıntılı sunuşuna başlıyoruz:

ZAFER İNANANLARINDIR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُم مِّن بَعْدِ غَلَبِهِمْ
سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ فِي بِضْعِ سِنِينَ ۗ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِن قَبْلُ وَمِن بَعْدُ ۚ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ اللَّهِ ۚ
يَنصُرُ مَن يَشَاءُ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾
وَعْدَ اللَّهِ ۖ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾
يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾

1- Elif, lâm, mim.
2- Rumlar yenildi.
3- En yakın bir yerde. Onlar bu yenilgilerinden sonra yeneceklerdir.
4- Birkaç yıl içinde, eninde-sonunda emir Allah'ındır. O gün mü'min-

ler sevinir.
5- Allah dilediğine yardım eder. O güçlüdür (galibdir) esirgeyendir.
6- Bu, Allah'ın vaadidir. Allah verdiği sözden caymaz; fakat insanların çoğu bunu bilmezler.
7- Onlar dünya hayatının görülen kısmını bilirler. Ahiretten ise habersizdirler.

Sure, tefsiri konusunda: Kur'an'ın Araplar'ın bildiği harflerden oluşmuş olmasına karşın, onlar için erişilmezlik teşkil etmesi ve Araplar'ın aynı harf malzemesine sahip oldukları halde, O'nun benzerini ortaya koyamamalarına dikkat çekmenin hedeflendiği görüşünü benimsediğimiz kopuk harflerle başlıyor.

"Elif, lâm, mim."

Ardından birkaç yıl içinde Rumlar'ın galip geleceklerine ilişkin doğru haber geliyor. İbn Cerir, Abdullah İbn Mesud, kanalıyla konuyla ilgili şu bilgiyi veriyor: Abdullah İbni Mesud: "Farslar Rumlar'ı yenmişlerdi. Müşrikler Farslar'ın Rumlar'ı yenmesini arzuluyor, müslümanlarsa, Kitap Ehl-i ve dinlerine daha yakın olmalarından ötürü Rumlar'ın Farslar'ı yenmesini arzuluyorlardı.

"Rumlar yenildi."

"En yakın bir yerde. Onlar bu yenilgilerinden sonra yeneceklerdir" ayeti indiğinde, müşrikler; Ey Ebubekir! Arkadaşın Muhammed birkaç yıl içinde Rumlar'ın Farslar'ı yeneceğini söylüyor, ne dersiniz? dediklerinde; O: "Doğrudur" dedi. Onlar: "Bahse girelim mi?" dediler [1] ve haklının anlaşılması için yedi sene beklemek üzere, dört dişi deve üzerine sözleştiler. Yedi sene geçti, hiçbir şey olmadı. Müşrikler bu duruma sevindiler, müslümanlara bu durum ağır geldi. Olay Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- iletildiğinde: "Size göre 'birkaç yıl' ne kadardır?" diye sordu. "O'ndan az olan" dediler. O: "Git bahse konu olan malı artır, süreye de iki yıl ekle" dedi. İki yıl geçmeden kervanlar, Rumlar'ın Farslar'ı yendiği haberini getirdiler. Müslümanlar sevindiler."

Bu olaya ilişkin birçok rivayet var, onlardan İmam İbni Cerir'inkini seçtik. Suredeki bu olayın ardından gelen yönlendirmelere geçmeden önce, olayın dolaysız konuları üzerinde durmak istiyoruz:

Bu gerçeklerin ilki, Tevhid ve imana davetin önünde, şirk ve küfrün her zaman birlikte karşı koymalarıdır. Eskiden ülkeler ve uluslar günümüzde olduğu gibi yoğun bağlantılar içinde olmamalarına rağmen, Mekke'deki müşrikler, nerede olursa olsun müşriklerin Kitap Ehli'ne karşı zaferlerini kendi zaferleri olarak algılıyorlardı. Müslümanlar da kendilerini Kitap Ehli'ne bağlayan bir bağ buluyor, nerede olursa olsun müşriklerin zafer kazanması onların canını sıkıyor, çağrılarını ve meselelerinin çevrelerindeki alemin her yerinde cereyan eden ve küfür-iman mücadelesini etkileyen olgudan kopuk olmadığını kavrıyorlardı.

Günümüz insanının çoğunun farkına varamadığı açık gerçek işte budur. Bunlar yaklaşık ondört asır önce, Peygamberimizin zamanındaki müslümanlar ve müşriklerin bu gerçeğe verdiği önemi vermiyorlar. Yerel ve ulusal sınırlar içine sıkıştıklarından, meselenin küfür-iman meselesi olduğunu ve savaşın Allah'ın taraftarları ile şeytan yanlıları arasındaki savaş olduğunu kavrayamıyorlar.

Yeryüzünün dört bir yanındaki günümüz müslümanları, savaşın yapısını

1) Başka bir rivayette bahisleşme olayının "falaklı" çekiminden sayılarak haram kılınmadan önce gerçekleştirmiştir.

ve meselenin özünü anlamaya ilişkin gerçek konusunda; şirk ve küfür grupların arkasına gizlendikleri yayınların onları yanıltmamasına ne kadar muhtaçtırlar. Nedenler ne ölçüde çeşitlenirse çeşitlensin, onların müslümanlarla inançları için savaştıklarında kuşku yoktur.

Diğer bir gerçek de; Ebu Bekir'in tereddüt etmeden söylediği sözünde görüldüğü gibi ilk müslümanların Allah'ın vaadine duydukları mutlak güvendir Müşrikler O'nu arkadaşının sözü ile şaşkınlığa düşürmek istiyorlar ve bahse giriyorlar. Ve "birkaç yıl" içinde Allah'ın vaadi gerçekleşiyor... Müslümanların gönlünü güç, kesin iman ve Allah'ın vaadi gerçekleşene dek, sıkıntı, elem ve engeller karşısında direnme gücü ile dolduran; işte bu eşsiz biçimdeki mutlak güvendir. Uzun yorucu cihad yolunda, her akide sahibinin azığı budur.

Üçüncü gerçek de; haberin akışı içinde ara cümlesi olarak gelen bu olaydan "**Eninde-sonunda emir Allah'ındır**" Allah'ın sözünün vurgulandığı ve diğer olaylarda da duruma egemenliğin tümüyle Allah'a havale edilmesi konusunda acele edilmesi hem de tüm diğer konumlarına mihenk taşı olması için bu kapsamlı gerçeğin öne çıkarılmasıdır. İşte gerçeğin ifadesi olarak; zafer ve yenilgi, devletlerin doğuşu ve batışı, zayıflığı ve güçlülüğü, hepsinin durumu evrende meydana gelen diğer olaylar ve pozisyonların durumu gibi olup, temel nedenleri tümüyle Allah'a dayanmakta, hikmeti ve dileğince O yönetmektedir. Olaylar ve gelişmeler bu mutlak iradenin görünümünden başka bir şey değildir. O irade ki, kimsenin etkisinden söz edilemez, arkasındaki hikmetleri kimse bilemez. Kaynaklarını da sadece Allah bilir. Öyle ise, insanın Allah'ın planlanmış bir değerlendirmeye uygun olarak oluşturduğu olaylar ve gelişmeler karşısında yapabileceği tek şey, hakkı yerine getirmek ve ona teslim olmaktır.

"**Elif, lam, mim.**" "**Rumlar yenildi.**" "**En yakın bir yerde. Onlar bu yenilgilerinden sonra yeneceklerdir.**" "**Birkaç yıl içinde. Eninde-sonunda emir Allah'ındır. O gün mü'minler sevinir.**

Nitekim Allah'ın vaadi doğru çıkmış, mü'minler de Allah'ın zaferiyle sevinmişlerdir.

"**Allah dilediğine yardım eder. O güçlüdür (galibdir) esirgeyendir.**"

İşte her zaman duruma egemen olan O'dur. O, zaferi dilediğine verir. Dilediğini sınırlayacak hiçbir şey yoktur. Sonucu gerekli kılan dileme, nedenleri hazırlayan dilemenin kendisi olduğundan, nedenlerin varlığı, zaferin dilemeye bağlanmasıyla çelişmez. Kâinatı yöneten yasaların tümü, hiçbir kayda tabi olmayan bu dilemeden ortaya çıkmıştır. Yine O, dileme işlevini; eksiksiz yerine getiren yasalar ve kararlı değişmez sistemler olmasını hedeflemiştir. Zafer ve yenilgi, kayıt tanımaz dilemenin gerekli kıldığı o yasalara uygun olarak etkileyen faktörlerden doğan durumlardır.

Bu konuda İslam akidesi açık ve mantıkidir. İşte o, her şeyde Allah'ı egemen kabul etmekte, fakat sonuçların görünür ve olgu dünyasına, durumlarına göre çıktığı, doğal nedenlerin oluşturulması konusunda da insanoğlunu sorumlu tutmaktadır. Yalnız sonuçların fiilen gerçekleşip gerçekleşmemesi insanoğlunun sorumluluğu kapsamında değildir. Çünkü bu, temelde Allah'ın tedbirine bağlıdır. Nitekim bedevi, devesini Peygamberimizin mescidinin önünde başıboş

bırakıp, "Allah'a tevekkül ettim" diyerek, girip namaz kılmaya başladığında Peygamberimiz Adama: "Onu bağla öyle tevekkül et"[2] demiştir. Görüldüğü gibi, İslam inancında tevekkül (Allah'a dayanma) oluşum nedenlerini yerine getirmeyle kayıtlı olup işin Allah'a bırakılması ondan sonradır.

"Allah dilediğine yardım eder. O güçlüdür (galibdir) esirgeyendir."

Durum böyle olunca, zafer, onu oluşturan ve olgu dünyasına çıkaran kadir güç ve onu insanların yararına dönüştürüp, hem yenen hem de yenilenler için yaralı kılan rahmetin gölgesi ile kuşatılmıştır. **"Allah insanların bir kısmını bir kısmı ile savmasaydı yeryüzü kargaşaya boğulurdu."**[3] Yeryüzünün kargaşadan korunması nihayetinde yenen ve yenilenlerin her ikisi için de rahmettir.

"Bu, Allah'ın vaadidir. Allah verdiği sözden caymaz; fakat insanların çoğu bunu bilmezler." "Onlar dünya hayatının görülen kısmını bilirler. Ahiretten ise habersizdirler."

Görüldüğü gibi zafer Allah'ın vaadidir. "Allah vaadinden caymaz" gerçeği, mutlaka hayat olgusu çerçevesinde gerçekleşmesi gerekir. Vaadinin özgür iradesi ve derin hikmetinden kaynaklandığı, gözden kaçırılmamalıdır. O vaadini gerçekleştirir. Dilemesini geri çevirecek, yargısını bozacak yoktur, evrende dilediğinden başka şey olmaz.

Bu vaadin gerçekleşmesi, değişmez büyük yasanın bir yönüdür. **"Fakat insanların çoğu bunu bilmezler"** dıştan bilgin görünseler ve çok şey bilir olsalar da, onlara ilişkin bu yargı geçerlidir. Çünkü, bilgileri yüzeysel, hayatın dış görünüşü ile ilgili olup, değişmez özgün yasalarına inememekte, genel yasaları ve varlıkla olan güçlü bağlantılarına erememektedir. **"Onlar dünya hayatının görünen kısmını bilirler."** Bu dış görünüşü aşıp arkasındakini göremezler.

Dünya hayatının dış görünüşü, insanlara ne ölçüde geniş kapsamlı görünse de sınırlı ve küçüktür. Sınırlı hayatlarında çabaları da sınırlıdır. Hayat tümüyle de bu görkemli varlıktan küçük bir bölüm olup, ona da bu varlığın yapısı ve bileşimindeki yasalar ve sistemler egemendir.

Kalbi, bu varlığın içyüzü ile ilgi kuramayan, sezisi ona egemen olan yasa ve sistemlere ulaşamayan, bakmayı sürdürür ama sanki görmez. Dış biçimi ve sürekli hareketini görür, fakat hikmetini anlayamaz, onu ve onunla birlikte yaşayamaz. İnsanların çoğunluğu böyledir, çünkü hayatın pratiğini, varlığın sırları ile bağlantılı kılan sadece gerçek imandır. Bilgiye varlığın sırlarını kavrama ruhunu veren de O'dur. Bu özellikleri içeren iman sahipleri insanlar arasında azınlıktadırlar. Çoğunluk gerçek bilgiden yoksun yaşar.

"Ahiretten ise habersizdirler." Ahiret, yaratma zincirinde bir halka, varlığın çok olan sayfalarından bir sayfadır. Yaratmanın hikmetini ve varlığın yasasını kavrayamayanlar; ahireti ihmal ediyor, onu gereğinde değerlendiremiyor. Ve ahiretin; varlığın seyir çizgisinde yolundan geri kalmaz, hedefinden sapmaz bir aşama olduğunu görmüyorlar.

Ahiretin gözardı edilmesi, onu gözardı edenlerin ölçülerini yanıltıcı kılmakta, ellerindeki değerlerin dengesini bozmaktadır. Dolayısıyla, hayatı, olaylarını ve değerlerini doğru algılayamamakta, onlara ilişkin bilgileri eksik, yüzeysel kal-

2) Tirmizi, Enes B. Malik'ten vermiş. 3) Bakara Suresi, 251

maktadır. Çünkü insanın iç dünyasında ahiretin hesaba alınması, yeryüzünde oluşan her şeye bakışını değiştirmektedir. Ahiret hesaba alındığında, kişinin yeryüzündeki hayatı, evrendeki uzun yolculuğunun kısa bir aşaması ve yeryüzündeki nasibi de varlıktaki kocaman payının az bir bölümüdür. Yeryüzünde olup biten olaylar ve pozisyonlarda romanın küçük bir bölümünden başka bir şey değildir. İnsanın yargısını, uzun yolculuktan kısa bir aşama, kocaman paydan az bir bölme, romandan küçük bir bölüme dayandırması yakışık almaz!

Diğer yandan, ahirete inanıp onu hesabına alan insan; yalnız bu dünya için yaşayan, onun ötesini beklemeyen diğeri ile bağdaşamaz. O ikisi, hayatın hiçbir durumu ve değerlerinden hiçbir değerin değerlendirilmesinde uyuşmazlar. Biri sadece dünya hayatının dış yüzünü görür, diğeri ise; ilişkiler, sistemler ve kapsamlı yasalar aracılığı ile dışı-içi görünmeyeni-görüneni, dünyayı ahireti, ölümü, hayatı, geçmişi, günü, geleceği, insanlar, alem, canlı-cansız her şeyi kapsayan büyük alemi kavrar... İslam'ın insanlık için taşıdığı, kapsamlı, geniş, engin ufuk işte budur... İslam insanlığı o ufukta, yapısında Allah'ın ruhundan yakışır saygın konumlara yüceltmektedir.

KENDİ VARLIKLARINI DÜŞÜNSÜNLER

Allah'ın zaferine ilişkin vaadinin gerçekleşmesi ve ahiret konusunun, varlığın dayandığı büyük gerçeğe bağlanması için Kur'an, konu değiştirip insanları evrenin içerdikleri, göklerde-yerde ve aralarındaki varlıklar içinde başka bir gezintiye çıkarıyor. Ayrıca onları iç dünyalarına yöneltiyor, onun derinliklerine iniyor, araştırıyor. Amaç bu büyük gerçeği kavramalarını sağlamak. İnsanlar bu gerçekten, ahiretten habersiz olduklarından gafil olmakta ve buna bağlı olarak bu gerçeğin görülmesi ve araştırılmasına yönlendiren çağrıdan da gafil düşmekteler:

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِم مَّا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾

8- Kendi kendilerine hiç düşünmediler mi ki, Allah göklerde, yerde ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi ancak hak ile belirlemiş bir süre ile yaratmıştır. İnsanların çoğu, Rabb'lerine kavuşmayı inkâr ederler.

İşte onların kendi yapıları ve tümüyle çevrelerindeki bu evrenin yapısı. Bu varlığın hakka ve sarsılmayan kapsamı içinde yolların ayrılığa düşmediği, hareketi gecikme göstermeyen, birbiri ile çelişmeyen, kör bir rastlantı, değişken psikolojik eğilimlere göre seyretmeyip, belirlenmiş sağlam duyarlı sistemi içinde işleyen yasaya dayandığını ilham etmektedir. Varlığın dayandığı bu gerçek, kişinin yaptıklarının karşılığını eksiksiz göreceği ahiretin olmasını gerektirir. Her şey yönlendirici hikmete göre planlanmış, eceline doğru yürümektedir. Her iş kararlaştırılmış zamanında olmakta, ne ileri geçmekte ne de geri kalmaktadır. İnsanın, kıyametin ne zaman olacağını bilmemesi, onun olamayacağı anlamına gelmez. Fakat gecikmesi dünya hayatının dış görünüşünden başka bir şey bilmeyenleri yanıltmakta, aldatmaktadırlar. **"İnsanların çoğu Rabb'lerine kavuşmayı inkâr ederler."**

Onları görkemli evrenin çatısı ve canlıları cansızların, büyüğü-küçüğü, gizlisi-

açığı, bilineni-bilinmeyeni ve tüm gök cisimlerini kapsayan çeşitli içeriğinde gerçekleşen amaçları ve ufku engin bir gezintiye çıkarıyor. Bu geziden geri kalmadan ve hedefinden sapmadan işleyen yasanın bir bölümünü görecekleri, zaman ve tarihin boyutlarından başka bir gezintiye nakliyor!

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا
أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا
عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ
لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ
الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوأَىٰ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

9- Yeryüzünde gezip, kendilerinden önceki insanların sonlarının nasıl olduğuna bakmazlar mı? Onlar kendilerinden daha güçlü idiler. Yeryüzünü kazıp altüst etmişler ve onu, bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdir. Onlara da elçileri, delillerle gelmişti. Böylece Allah onlara zulmetmiyor, onlar kendilerine zulmediyorlardı.
10- Sonra kötülük edenlerin sonu çok kötü oldu. Çünkü Allah'ın ayetlerini yalanladılar. Ve onlarla alay ediyorlardı.
11- Allah önce yaratır, ölümünden sonra tekrar diriltir. Sonunda O'na döneceksiniz.

Geçmişlerin vardıkları sonuçları düşünmeye çağrı... Onlar da aynı türden insanlar olup Allah'ın yarattıklarından bir yaratıktılar. Onların geçmişte ulaştıkları sonuçlar, onları izleyip gelenlerin ulaşacağı sonuçların perdesini aralamaktadır. Allah'ın yasası hepsinde aynı yasadır. Allah'ın yasası, bu varlığın dayandığı değişmez gerçek olup, ne bir kuşağa ne de kendileriyle birlikte sonuçların değişeceği psikolojik eğilimlere ayrıcalık tanımaz. Alemlerin Rabbi Allah için böyle şeyler düşünülmez!

Bu, herhangi bir kuşağın, tüm insan kuşakları arasındaki güçlü bağı ve bu kuşaklara egemen olan yasa ile hayatlarındaki değişmez değerlerin birliğini gözardı etmez. Hayatı, değerleri ve düşünceleriyle insanlıktan kopmaması için, bu hayatın gerçeğini, zaman ekseniyle bağlarını ve kuşaklar boyu kaynak ve kader birliğine sahip insanlığın gerçeğinin kavranmasına çağrıdır. **"Yeryüzünü kazıp altüst etmişlerdi."** Onu işlediler, içini deştiler, içerdiği yararlı maddeleri çıkardılar. Onu, bunların imar ettiklerinden daha çok imar ettiler... Uygarlıkları onlardan daha ileriydi ve yeri imar etme konusunda daha da marifetliydiler. Ama dünya hayatının dış görünüşüne takılıp kaldılar. İlersine geçemediler. Oysa **"Onlara elçileri delillerle gelmişti."** Fakat kavrayışları bu delillere açılmadı. İman etmediler ki; iç dünyaları, yolu aydınlatacak ışığa ulaşsın. Allah'ın, peygamberlerin getirdiklerini yalanlayanlara ilişkin yasası onlarda da hükmünü yerine getirdi. Ne güçleri yarar sağladı, ne bilgiler, ne de uygarlıkları ihtiyaçlarına çare oldu. Hakettikleri adil karşılığa kavuştular: **"Böylece Allah onlara zulmet-**

miyor, onlar kendilerine zulmediyorlardı.''

''Sonra kötülük edenlerin sonu çok kötü oldu.'' Kötülük edenlerin karşılaştıkları sonuç çok kötü olup, **''Çünkü Allah'ın ayetlerini yalanladılar. Ve onlarla alay ediyorlardı''** uygun bir karşılıktı.

Kur'an-ı Kerim Allah'ın ayetlerini yalanlayan ve alaya alanları yeryüzünde gezmeğe, salyangoz gibi kabuklarına çekilmemeye, bu yalanlayan ve alaya alanların akibetlerini incelemeye ve onların akibetlerinin benzerini beklemeye çağırıyor. Aynı zamanda Allah'ın yasasının bir tek yasa olup kimseye ayrıcalık tanımadığını kavramaya, düşünce ufuklarını genişletmeye ve bu sayede insanlığın tümünde akibetin birliğini kavramaya çağırıyor. İslamın, mü'minin kalbi ve aklını oluşturmaya özen gösterdiği işte bu düşünce yöntemi olup, Kur'an ona ilişkin çabasını çokça yinelemektedir.

Evrenin ve tarihin derinliklerindeki bu geziden onları, varlığın dayandığı gerçeğin bir öğesi olan, gafillerin gözardı ettiği ölümden sonra diriliş ve mahşer gerçeğine döndürüyoruz:

''Allah önce yaratır, ölümden sonra tekrar diriltir. Sonunda O'na döneceksiniz.''

Bu açık basit bir gerçektir. Yine iki bölümü veya iki halkası arasındaki uyum ve bağlantı da açıktır. Ölümden sonra dirilme ilk yaratma gibi olup, garipsenecek yanı yoktur. Onlar yaratma zincirinde, sadece birbirine bağlı iki halkadırlar. Aralarında kopukluk sözkonusu değildir. Dönüş; kullarını olgunlaştırmak, gözetip kollamak ve sonunda yaptıklarına göre karşılık vermek için ilk yaratmayı da son yaratmayı da vareden alemlerin Rabb'inedir.

ÇARPICI TASVİRLER

Ayetlerin akışı, ölümden sonra dirilme ve mahşer konusuna gelindiğinde, kıyamet sahnelerinden bir sahne sunmakta, inananlarla yalanlayanların döndüklerindeki yerlerini tasvir etmektedir. Şirk koşmanın gülünçlüğünü, müşriklerin inançlarının tutarsızlığını ortaya koymaktadır.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُم
مِّن شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾
وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾
وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾

12- Kıyamet kopacağı gün suçlular ümitsizlik içinde susarlar.
13- Allah'a ortak koştuklarından kendilerine hiçbir şefaatçi çıkmaz. O zaman ortaklarını inkâr ederler.
14- Kıyamet kopacağı gün, işte o gün mü'minlerle kâfirler birbirinden ayrılırlar.
15- İnanıp iyi işler yapanlar, cennette bir bahçe içinde neşelendirilirler.

16- İnkâr edip ayetlerimizi ve ahiret buluşmasını yalanlayanlara gelince; işte onlar azapla yüzyüze bırakılırlar.

İşte gafillerin gözardı ettikleri, inkârcıların yalanladıkları kıyamet anı budur. İşte, o gelecek veya oluşacak olan an bu andır. İşte o kötülük edenler, şaşkın ve perişanlar. Kurtuluş umutları kalmamıştır. Dünyada sapıtarak edindikleri ortaklarından da onlara şefaat yoktur! Kurtarıcısız, şaşkın ve umutsuzlar. Ortak edindikleri şeyler onların ortaklıklarını tanımamaktadır.

Ardından mü'minlerle kâfirlerin yol ayrımına geliniyor!

"İnanıp iyi işler yapanlar, cennette bir bahçe içinde neşelendirilirler." Orda kalbi ve düşünceyi ferahlatan, gönlü mutlu kılan şeylerle karşılaşırlar.

"İnkâr edip ayetlerimizi ve ahiret buluşmasını yalanlayanlara gelince; işte onlar azapla yüzyüze bırakılırlar."

İşte yolculuğun sonu ve iyilik edenlerle kötülük edenlerin akibeti.

EVREN VE İNSAN ÜZERİNDE BİR GEZİNTİ

Ahiret alemi ve kıyamet sahnelerinde gerçekleşen bu geziden onları bu aleme, evren ve hayat sahnelerine, yaratıkların ilginçlikleri, insanın iç yapısının sırları, olayların olağandışılıkları ve oluşun mucizelerine çeviriyor. Bölüm gece ile gündüzün değişme anları, öğle ile akşam üstleri, Allah'ın tesbih edilmesi ve engin evrende hamdın Allah'a özgü olduğu uyarısı ile başlıyor:

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ
الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾
وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾

17- Öyle ise akşama girdiğiniz zaman ve sabaha erdiğiniz zaman Allah'ı tesbih edin.

18- Göklerde ve yerde, günün sonunda, öğleye erdiğiniz zamanda hamd O'nundur.

19- O ölüden diri çıkarır, diriden ölü çıkarır. Yeryüzünü ölümden sonra o canlandırır.

20- Sizi topraktan yaratması O'nun delillerindendir. Sonra birer insan olup yeryüzüne yayılırsınız.

Gayeleri, engin, büyük, latif, derin ve köklü gerçeklere değinen bir gezi. Öyle bir gezi ki; insan kalbini, akşam-sabah, gökler-yer, akşam üstleri ve öğle zamanlarında dolaştırıyor. Onu hayat, ölüm, yenilenme ve yokolma konusunda sürekli eyleme, araştırmaya sevkediyor. İnsanın ilk yaratılışı, yapısının içeriği, eğilimleri, dürtüleri, güçleri, enerjileri ve bunlar doğrultusunda işlev gören cinsler arası ilişkileri, gözönüne getiriyor. Göklerin ve yerin yaratılışı, ortam ve mekân farklılığına bağlı olarak diller ve renklerin farklılığındaki Allah'ın ayetlerine dikkat çekiyor. İnsan varlığında görülen uyku, uyanıklık, rahatlık, yorgunluk ve evrende görülen yıldırım ve yağmur olayı, onların insan psikolojisinde

harekete geçirdiği korku ve ümit türü duygular ile yerin yapısında harekete geçirdiği canlılık ve gelişmelere yönlendiriyor. Bu ilginç gezi sonunda, insan kalbini, göklerin ve yerin yapılarını korumalarının Allah'ın emri ile olduğu, göklerde ve yerde bulunanların tümünün Allah'a yönelmiş bir durumda olduklarına ulaştırıyor. Ve bu gezi, bu irdeleme sonucu söz götürmez bir açıklıkla beliren gerçeğin vurgulanmasıyla sona eriyor. Allah ile yaratır ve ölüyü yeniden diriltir. Yeniden diriltme O'na daha kolaydır. Göklerde ve yerde yüce nitelikler O'na özgüdür. O yenilmez ve yaptığına tam egemendir.

"Öyle ise akşama girdiğiniz zaman ve sabaha erdiğiniz zaman Allah'ı tesbih edin." "Göklerde ve yerde, günün sonunda, öğleye erdiğiniz zaman da hamd O'nundur." Bu tesbih ve hamd; mü'minlerin ağırlanacakları cenneti kazandıkları, kâfirlerin de azapla karşılaştıkları kıyamet sahnesinin sunuşunu izleyerek, göklerin, yerin ve insanın psikolojik yapısının derinlikleri ve yaratılışın ilginç görünümlerinde gerçekleşecek geziye giriş olarak gelmektedir. Görüldüğü gibi tesbih ve hamd geçen sahneyi izleyen; bu geziye de giriş olma açısında ayetlerin akışına son derece uygun düşmektedir.

Ayet, tesbih ve hamdı; akşam, sabah, akşam üstleri ve öğle vakitleri olmak üzere zaman ve göklerle yerin boyutlarıyla bağlantılıyor. Böylece onların zaman ve mekânının her an ve her yerinde işlevde olmalarına bağlı olarak, insan kalbi her yer ve zamana Allah'la bağlanmakta, evrenin çatısı, gök cisimlerinin hareketi, gece, gündüz ve öğle olayları aracılığı ile yaratıcı ile olan bu bağı hissettirmektedir. Dolayısıyla bu kalp, işlerlik, uyanıklık ve duyarlığını koruyor. Çevresindeki tüm manzaralar, olaylar, değişen anlar ve pozisyonlar ona Allah'ı hamd ve tesbih etmesi gerektiğini hatırlatıyor ve onu Rabb'ine bağlıyor.

"O ölüden diri çıkarır, diriden ölü çıkarır. Yeryüzünü ölümden sonra O canlandırır." Yeryüzünü uzay ve denizlerin derinliklerinde gece-gündüz bir an durak-samayan, bu sürekli hareket... İşte bu değişim her an gerçekleşmektedir. Sürekli birliktelik ve tekrarlanmadan ötürü farkına varamadığımız mucizedir bu. Her an ölüden diri, diriden ölü çıkıyor, tane veya çekirdek içinde durgun görünmesine karşın sürekli hareket etmektedir. Her an bir tohumun kabuğunu yararak hayat alanına çıkarmaktadır. Her an süresini dolduran bir dal, ot veya ağaç kuruyor, çürüyüp kırıntı durumunda toprağa karışıyor. Bu kırıntılar aracılığı ile hayata hazır durgun yeni çekirdek, havaya karışan gaz oluşuyor ve toprak onunla gıdalanarak verime hazırlanıyor. Toprağa karışan ve onu gazlarla besleyen cüsse hayat için yeni malzeme ve bitkiler için yeni bir gıda olmakta, hayvan ve insana dönüşmektedir! Uzay ve denizlerin derinliklerinde de aynı şeyler olup bitmektedir.

Bütün bunları gören kalb ve uyanık sezgi ile araştıran, Kur'an'ın kılavuzluğu ve Allah'ın nurundan kaynaklanan nuru ile gören kişi için ürperti veren ilginç bir dönüşüm zinciridir.

"Yeryüzünü ölümden sonra O canlandırır" Mesele olağan olup gerçekle çelişir yanı yoktur. Evrenin gece, gündüz, her an, her yerde, tanıklık ettiğinin dışında bir durum sözkonusu değildir.

"Sizi topraktan yaratması O'nun delillerindendir. Sonra birer insan olup yeryüzüne yayılırsınız."

Toprak ölü ve durgundur. Bu yapısına karşın insan ondan oluşmuştur. Kur'anda başka bir yerde **"Andolsun ki, biz insanı süzme çamurdan yarattık."**(4) biçiminde gelmiştir. Yani insanın uzak kökü çamurdur. Bu kök burada; ölü, durgun toprakla; canlı hareketli insanın, anlam ve görünüm açısından değerlendirilmesi konusunda uyarmak ve konuya Kur'an'ın yöntemiyle uygunluk kazandırılması için "Ölüden diri çıkarır, diriden ölü çıkarır" ifadesinin ardından veriliyor.

Bu olağanüstü mucize, kudret ayetlerinden bir ayet ve insanların üzerinde yaşadığı, oluşum özü ve büyük varlık çerçevesinde ikisine de hükmeden yasalar açısından kaderdaş olduğu bu dünya arasındaki güçlü bağın dolaysız ifadesidir.

Durgun, dengesiz toprak görünümünden, hareketli yüce insan görünümüne geçiş; bu eylemi Allah'ın gerçekleştirdiği konusunda düşünceyi hareketlendiren, insanın iç yapısını Allah'a hamdetme ve O'nu eksikliklerden uzak görmeğe özendiren ve kalbi, keremli, faziletli yaratanı yüceltmeye yönelten bir geçiştir.

İnsan türüne ilişkin olan birinci halkadan, insanın iki cinsi arasındaki orta hayat alanına geçiyor:

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ
أَزْوَٰجًا لِّتَسْكُنُوٓا۟ إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ
فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ
خَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَٰنِكُمْ ۚ
إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّلْعَٰلِمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ مَنَامُكُم
بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَٱبْتِغَآؤُكُم مِّن فَضْلِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾

21- O' nun delillerinden biri de, içinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp; aranıza muhabbet ve rahmet koymasıdır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.
22- O'nun delillerinden biri de, göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin ayrı ayrı olmasıdır. Şüphesiz bunda, bilenler için ibretler vardır.
23- O'nun delillerinden biri de, geceleyin uyumanız, gündüz de O'nun lütfundan rızık aramanızdır. Şüphesiz bunda işiten bir toplum için ibretler vardır.

İnsanlar diğer cinse karşı duygularını bilirler, cinsler arasındaki bu bağ, duyguları ve sinir sistemini meşgul eder. İnsanların adımlarını ve enerjilerini, kadın, erkek arasında çeşitli tarzdaki bu duygular ve yönelimleri harekete geçirir. Fakat onlar, kendi nefislerinden onlara eşler yaratan, psikolojilerinin yapısına uygun bu duyguları koyan, bu bağı nefis ve sinirler için durulma, cisim ve kalb için rahatlama, hayat için denge unsuru, ruhlar ve vicdanlar için ferahlama ve-

4) Mü'minun Suresi, 12

silesi ve hem kadın hem erkek için gönül rahatlığı kılan Allah'ın elini ne kadar az hatırlıyorlar.

Kur'an bu ilişkiyi, kalbin ve duyguların derinliklerinden toplayıp getirircesine duyarlı, latif ve ilham veren bir biçimde dile getiriyor:

"İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp aranıza muhabbet ve rahmet koymasıdır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır."

İki cinsten, her birinin diğerinin yanında rahatlık ve iç huzuru bulmaları, dengeyi sağlar. Psikolojik sinirsel ve organik bileşimlerinde her birinin beklentilerine karşılık verilmesi, diğerinde gözetildiğinden, her ikisinin de, birliktelikte huzur ve yeterlilik bulmaları. Birlikteliklerinin ürünü olarak yeni bir kuşakta kendini gösterecektir. Yeni bir hayatın varedilmesine yönelik olması açılarından, iki cinsten her birinin diğeri ile uyumlu ve psikolojik, ahlâki ve fiziki yönlerden yapısal ihtiyaçlarına cevap verir biçimde yaratılışı aracılığı ile insanlar yaratıcının hikmetini kavrıyorlar.

"O'nun delillerinden biride, göklerin ve yerin yaratılması dillerinizin ve renklerinizin ayrı ayrı olmasıdır. Şüphesiz bunda, bilenler için ibretler vardır."

Göklerin ve yerin yaratılışlarının ayet oluşuna Kur'an da çokca değinilmekte fakat biz genellikle üzerinde durmadan geçmekteyiz... Oysa bu üzerinde uzunca durup derinden araştırılmaya layıktır.

Göklerin ve yerin yaratılması; hakkında çok az bir şeyler biliyoruz. Aralarında küçük dünyamızın neredeyse boyut ve hacimden yoksun, varlığından habersiz, bir zerreden başka anlam taşımadığı, sayılamıyacak kadar yıldızlar, gezegenler, nebulalar ve galaksilerden oluşan; insanı irkilten büyüklüğe karşın dolaşım ve hareketlerinde çarpışma, bozulma, geri kalma ve sarsılmadan koruyup, her şeye durumuna göre ölçü koyan ilginç düzen arzeden evrenin duyarlı, büyük ve mükemmel yapısının oluşturulması anlamınadır.

Genel hacim ve düzen açısından durum bu. Bu görkemli yaratıkların sırları, yapıları, onların içinde örtülü olanlar ve dış yüzeylerinde görülenlerle onlara hükmeden ve yönlendiren yasalara gelince; anlamı mahiyeti, insanın ulaştığı noktanın çok ötesinde olup, insan onlara ilişkin çok az şey bilmektedir. Günümüze dek üzerinde yaşadığımız bu küçük gezegenin araştırılmasında da çok az yol alınmıştır.

Bilginlerin yaptıkları küçük bir aygıtla uzun uzadıya ilgilenirken üzerinde durmadan geçtiğimiz, göklerin ve yerin yaratılışlarının kanıt oluşturmasına, kısa bir dengenin ortaya koydukları bunlar. Bilginler, o küçük aygıtın, belirli bir zaman bozulmadan, ögeleri çelişkiye düşmeden düzenli bir hareketi gerçekleştirebilmeleri için, ögelerinin uyumu konusunda önlemler almaktalar. Durum böyleyken kimi şaşkın sapıklar, bu ilginç duyarlı sistem sahibi görkemli evrenin, yaratıcısız ve düzenleyicisiz varolduğunu ileri sürebilmekteler. Daha şaşırtıcı olan bu ciddiyetsiz bilginleri dinleyenlerin varlığı!

Göklerin ve yerin ayet oluşturması ile insanlar arasındaki dil ve renk farklılıklarının bağlantısı... Bunların göklerin ve yerin yaratılması ile ilgisi vardır. İnsanoğlunun yaratılış birliğine rağmen görülen dil ve renk farklılıkları, yerin

astronomik konumu ve yeryüzündeki atmosfer ve ortam farklılıklarıyla bağlantılıdır.

Günümüz bilginleri, dil ve renk farklılıklarını görüyorlar da ondaki Allah'ın eli ve göklerle yerin yaratılışındaki ayetlerini görmeden geçiyorlar. Doğrusu dış görünüşü objektif bir biçimde araştırıyorlar fakat, hem dış görünüşler ve hem de içte olanların yaratıcısı ve sistemleştiricisinin yüceltilmesi konusu üzerinde durmuyorlar. Sebep insanların çoğunun bilmez oluşu: **"Onlar dünya hayatının görülen kısmını bilirler."** Göklerin, yerin dillerle renklerin farklılığının, Allah'ın varlığına kanıt içermelerini ise; sadece kapsamındakiler biliyorlar. **"Şüphesiz bunda, bilenler için ibretler vardır"** ın kapsamındakiler biliyorlar.

"O'nun delillerinden biri de, geceleyin uyumanız, gündüz de O'nun lutfundan rızık aramanızdır. Şüphesiz bunda işiten bir toplum için ibretler vardır."

Görüldüğü gibi bu ayette; evrensel olaylar ve insanlığın onlarla ilintili durumlarını bir araya getirerek varlığın çatısı içinde uyumlu ve bağlantılı durumlarını ortaya koymaktadır. Yine gece-gündüz olgusu, insanın uyuması, Allah'ın kullarına, arayış ve çabalarına bağlı olarak lütfettiği rızık arama girişimlerinin birbirine bağımlılığı ve uyumluluğu da gözler önüne serilmektedir. Allah, insanları içinde yaşadıkları varlıkla uyum içinde yaratmıştır. Çalışma ve girişime olan gereksinimlerine ışık ve gündüz; uyku ve dinlenme gereksinimlerine de gece ve karanlıkla uygun ortam sağlamıştır. Bu ve diğer konularda, çok farklı niteliklere sahip olmalarına karşın, onların durumları bu gezegendeki diğer canlılar gibidir. Hepsi de genel varlık sisteminde yapısına cevap veren ve yaşamasına olanak sağlayan ortamı bulur. **"Şüphesiz bunda, işiten bir toplum için ibretler vardır"** Uyku ve çalışma, işitme ile algılanan durgunluk ve harekettirler. Diğer yandan, Kur'an ayetindeki bu değerlendirme, Kur'an yöntemiyle değindiği oluşa ilişkin ayetle uyum içindedir.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ يُرِيكُمُ ٱلْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَيُحْىِۦ بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ
مَوْتِهَآ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

24- O'nun delillerinden biri de, size korku ve ümit veren şimşeği göstermesi, gökten su indirip ölümden sonra yeri diriltmesidir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.

Şimşek evrensel sistemden kaynaklanan bir gerçek. Kimileri onu elektirik yüklü iki bulut veya bulutla, dağ tepesi gibi bir yer cismi arasında oluşan iyon akışından kaynaklandığını söylüyorlar. Bu olay gökgürültüsü biçiminde belirir ve atmosferde bir boşalmaya yol açar. Genellikle bu çarpışmanın sonucu şimşek çakması ve yıldırım inişini yağmur izler. Neden, ne olursa olsun şimşek; bu evrenin Allah'ın koyduğu sisteminden kaynaklanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim yapısı gereği evrensel olayların nitelikleri ve nedenleri konusunda pek detaya inmemekte, insan kalbini varlık ve varlığın yaratıcısına bağlamak için onları araç edinmektedir. Diğer yandan bu noktada "Umut ve korku vermek için" onlara şimşeği göstermesinin Allah'ın ayetlerinden bir ayet olduğunu bildiriyor. Umut ve korku, bu olay karşısında insan psikolojisini dönüşümlü olarak etkileyen yapısal iki duygudurlar. Şimşek çaktığında; kimi kez

insanları ve eşyayı yıldırım düşmesinin yol açtığı veya şimşeği görmenin, bu görkemli evrenin genel çatısına egemen gücün algılanması yönündeki etkisinin neden olduğu müphem korku, kimi kez de, ayette şimşeğin ardından "gökten su indirip onunla ölümünden sonra yeri diriltir" sözleriyle değinilen ve çoğu durumlarda şimşeği izleyen yağmurun ardından gelecek yarar umudu sarar insanı.

Canlılık ve ölülük terimlerinin yer için kulanılması, yerin yaşayan ve ölen canlı bir varlık olarak algılanmasına yol açmaktadır. Gerçekte de durum Kur'an-ı Kerim'in nitelediği gibidir. İşte bu evren, Rabb'ine baş eğerek, saygı göstererek itaat eden, emirlerini kulluk ve yüceltmeyle karşılayan canlı bir yaratık olup, bu gezegen üzerinde Allah'ın yaratıklarından biri olarak gezinen insan da, onlarla birlikte, Alemlerin Rabb'i Allah'a yönelmiş o tek konvoy içinde yürümektedir.

Bunların tümü, suyun toprağa ulaştığında, ona sağladığı verimlilikle gelişen, canlı bitkilerin üremesi ve her yanın bu bitkiler, hayvanlar ve insanların oluşturduğu hayatla dalgalanmasını sağlamasına dayanmaktadır. Su hayat taşıyıcısıdır, onun olduğu yerde hayat oluşur.

"Şüphesiz bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır." Bu araştırılması ve düşünülmesi gereken bir konudur.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَن تَقُومَ ٱلسَّمَآءُ وَٱلْأَرْضُ بِأَمْرِهِۦ ۚ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ إِذَآ أَنتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُۥ قَٰنِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ
يُعِيدُهُۥ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ ٱلْمَثَلُ ٱلْأَعْلَىٰ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلْأَرْضِ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

25- O'nun delillerinden biri de, göğün ve yerin O'nun buyruğu ile ayakta durmasıdır. Sonra sizi kabirlerinizden bir çağırmaya görsün, hemen çıkıverirsiniz.
26- Göklerde ve yerde olanlar O'nundur, hepsi O'na boyun eğmiştir.
27- Önce yaratan, ölümden sonra tekrar dirilten O'dur. Bu O'nundur. O güçlüdür, hikmet sahibidir.

Göğün, yerin düzeni, kusursuz, planlı hareket eder biçimde varlıklarını sürdürmeleri, Allah'ın gücü ve düzenlemesinin dışında bir şeyle olmamaktadır. Kendisinin veya bir başkasının bunu sağladığını iddia edecek hiçbir yaratık yoktur. Yine "bunların tümü düzenleme olmaksızın oluşmaktadır" diyecek akıllı biri de yoktur. Durum bu olunca, göğün ve yerin emre uyarak, hedeften şaşmadan, bozulma, sarsılma göstermeden O'na boyun eğerek ayakta durması, Allah'ın ayetlerinden bir işarettir.

"Sonra sizi, kabirlerinizden bir çağırmaya görsün, hemen çıkıverirsiniz."

Evrendeki bu ince düzeni ve bu eşsiz egemenliği seyreden biri; yüce ve ulu yaratıcıdan gelen bir emirle kabirlerden çıkılması buyurulduğu zaman güçsüz insanların bu direktifle koşmamasını asla düşünemez.

Ve ardından bu açıklamaları bitirmek üzere son vurgu geliyor; işte gökler-

de ve yerdeki yaratıkların tümü Allah'a boyun eğmektedir.

"Göklerde ve yerde olanlar O'nundur, hepsi O'na boyun eğmiştir."

İnsanlardan birçoğunun Allah'a boyun eğmediğini ve kulluk etmediğini biliyoruz. Fakat bu gerçek, göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'ın şaşmaz ve geçilmez kanunlarına boyun eğdiği ve O'nun iradesine bağımlı olduğunu belirtmektedir. Onlar, isyankâr olup, kâfir olsalar da bu kanunun egemenliğindedirler. Akılları ile Allah'ı yalanlasalar kalpleri ile O'nu inkâr etseler de aynı yasaya boyun eğip aynı prensiplere uyacak ve gerçek yaratıcı onlara diğer kullara hükmettiği gibi hükmedecektir.

Çünkü onların bu emre itaat etmekten başka yapabilecekleri bir şey de yoktur. Bu engin ve görkemli gezinti, gafillerin görmezlikten geldiği diriliş ve kıyamet meselesini belirterek bitiyor.

"Önce yaratan, ölümden sonra tekrar dirilten O'dur. Bu O'nun için daha kolaydır. Göklerde ve yerde olan en yüce sıfatlar O'nundur. O güçlüdür, hikmet sahibidir."

Geçtiğimiz ayetlerde yoktan varetme ve yeniden diriltilme olayına değinilmişti. Bu detaylı gezinin ardından bu konu,burada yeniden tekrarlanmakta ve yeni eklemeler yapılmaktadır. **"Ölümden sonra diriliş O'nun için daha kolaydır.** Allah için kolay, veya zor diye bir şey yoktur. **"O'nun işi bir şeyin olmasını dileyince ona "Ol" demektir. O şey hemen oluverir"**[5] Fakat O, insanların kavrayışına göre hitab etmektedir. İnsanların ölçüsüne göre yoktan varetmek, bozulup dağılanın varedilmesinden daha zordur. Durum böyleyken ne oluyor da yeniden varetmeyi Allah için daha zor görüyorlar, oysa o yapısı açısından daha kolaydır!

Göklerde ve yerde üstün nitelikler O'nundur. O, kimsenin ortak olmadığı nitelikleriyle göklerde ve yerde tektir. Hiçbir şey O'nun benzeri değildir. O hiçbir şeye ihtiyacı olmayan fakat her şeyin kendisine muhtaç olduğu eşsiz yaratıcıdır. İstediğini yapacak güce sahiptir, dilediğini idare edecek hükme maliktir.

Surenin akışı, insan kalbini geniş ufuklarda ve engin ortamlarda gezdirdikten; görünen ve görünmeyen hallerde dolaştırdıktan sonra onu yeni bir vurguyla yüzyüze getiriyor.

ضَرَبَ لَكُمْ مَّثَلًا
مِّنْ أَنفُسِكُمْ ۖ هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن شُرَكَاءَ
فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ
أَنفُسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

28- Allah size kendilerinden bir misal vermektedir: Size verdiğimiz rızıklarda, emrinize verilen kölelerin, hizmetçilerin eşit suretle hak sahibi olmalarına razı olur ve birbirinizden çekindiğiniz gibi onlardan da çekindiğiniz ortaklar var mı? İşte biz aklını kullanan bir toplum için delillerimizi böyle açıklıyoruz.

Bu örnek, cin, melek, put ve ağaç gibi her ne türden olursa olsun Allah'ın

5) Yasin Suresi, 82

yaratıklarından birini O'na ortak koşan kimseler için verilmektedir. Onlar, kölelerini ne sahip oldukları mala ortak kabul ederler, ne de herhangi bir açıdan kendilerine eşit sayarlar. Durumları o kadar ilginç ki, tek rızık veren yaratıcıya ortaklar koşuyorlar, fakat kölelerin kendi mallarına ortak olmasını reddediyorlar. Oysa malları, Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerdir. Kendi yaratıkları da değildir. Bu, hesap ve değerlendirişleriyle, derin bir çelişkiye düşmüşlerdir. Allah bu örneği onlara adım adım açıklıyor. "Size kendinizden bir misal vermektedir. Sizden uzak değil, araştırılması için yolculuk da gerekmez... Sahip olduklarınız (kölеleriniz)den verdiğimiz rızıkta size eşit olan ortaklar var mı?" Kölelerin onlara eşit olması bir kenara, malla üzerine herhangi bir pay sahibi olmalarına da razı olmazlar. "Birbirinizden çekindiğiniz gibi onlardan da çekinir misiniz? Yani siz eşitlik gözeterek hür ortaklarınızı saydığınız gibi özgür ortakların hakkını gözettiğiniz gibi onların hakkını da gözetiyor, size haksızlık, hakkınıza tecavüz etmelerinden endişe duyduğunuz gibi, siz de onların hakkına tecavüz etmekten çekinir misiniz? Sizin yakınınızda ve kendinizle ilgili bir konuda durum böyle olur mu? Sizin için olmazsa en yüce sıfatlara sahip olan Allah için nasıl uygun görüyorsunuz?

Bu açık mantık kurallarına ve doğru düşünmeye dayanan, gayet yalın kesin yargılı, tartışma götürmez bir örnektir. **"İşte aklını kullanan bir toplum için delillerimizi böyle açıklıyoruz."**

Onların şirk konusunda düştükleri çelişkiler bu şekilde sunulduktan sonra, *bu ikilemin asıl sebebi açıklanıyor ve bunun hiçbir düşünce ve akla dayanmayan nefsi eğilimlerin eseri olduğu belirtiliyor.*

بَلِ ٱتَّبَعَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ أَهْوَآءَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ فَمَن يَهْدِى مَنْ أَضَلَّ ٱللَّهُ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٩﴾

29- Hayır, zulmedenler bilgisizce keyiflerine uydular. Allah'ın saptırdığı kimseleri kim doğru yola eriştirebilir?

Keyfi eğilimlerin sınırı ve ölçüsü yoktur. Onlar; nefsin değişken eğilimlerine, dengesiz atılımlarına, isteklerine ve korkularına bağlıdır. İstekleri ve emelleri ne gerçeğe dayanır, ne sınır tanır, ne de bir ölçü ile yenilebilir. Çünkü hidayete yer bırakmayan, delaletten korunmaya imkân vermeyen sapıklığın kendisidir. **"Allah'ın saptırdığı kimseleri kim doğru yola eriştirebilir?"** Çünkü bu sapıklık da nefsi arzuların sonucu olur. Kötü gidişten alıkoyacak yardımcı yoktur onlara.

MÜ'MİNLERE RABB'LERİNDEN ÖĞÜTLER

Değişken ve dengesiz eğilimlerin güdümünde yürüyenleri bu noktada bırakarak, Resulullah'a yöneliyor. Onu yarattığı fıtrata, Allah'ın insanları değişmez dinine yönelmesini emrediyor. İnsan yapısına ve fıtratına uygun olan bu dindir. Müşriklerin, değişken arzu ve eğilimlerinin ardına takılarak grup grup ayrılmaları gibi kapalılık ve ayrılıklar yoktur bu dinde; ayrılan müşrikler olduğu gibi, ayrılığa düşmediği değişmez tek dindir!

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ
حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ

لِخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ
وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ
وَكَانُوا شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

30- Ey Muhammed! Yüzünü Allah'ı birleyici olarak doğruca dine çevir: Allah'ın yaratma kanununa uygun olarak dine dön ki, insanları ona göre yaratmıştır. Allah'ın yaratması değiştirilemez. İşte doğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.
31- Yalnız O'na yönelin ve O'ndan korkun; namazı kılın ve Allah'a ortak koşanlardan olmayın.
32- Müşrikler dinlerini parçaladılar ve bölük bölük oldular. Bunlardan her fırka kendi yanındakiyle böbürlenmektedir.

Evrenin içeriği, dıştan görünen sahneleri, nefsin derinlikleri ve yapısında geçen bu gezintilerin ardından yönelimin doğru dine bağlı kılınmasına ilişkin bu direktif yerinde ve zamanında geliyor... Öyle ki, yoldan çıkmış kalpler, tutumlarını haklı gösterecek her türlü gerekçeyi yitirmiş ve her türlü cephane ve silahtan yoksun kaldıkları gibi, yapısı bozulmamış kalpler de onu karşılamaya hazırlanmıştır. İşte Kur'an'ın uyguladığı yol, insanı oraya götüren güçlü metod budur. Kalplerin karşı koyamadığı nefislerin reddedemediği metod:

"Yüzünü Allah'ı birleyici olarak doğruca dine çevir..."

Doğruca O'na yönel. Gerçek bilgiye dayanmayıp; sadece arzuların ardına takılıp giden, dağınık arzu ve eğilimlerin etkisinden koruyan, işte bu dindir... Sen yönelimini insan yapısının onayladığı dine çevir ve hiçbir yana eğilme. Ve başkalarına da aldırış etme.

"Allah'ın yaratma kanununa uygun olarak dine dön ki, insanları ona göre yaratmıştır. Allah'ın yaratması değiştirilemez." Böylece insan nefsinin yapısı ile bu dinin yapısını birbirine bağlıyor. Her ikisi de Allah'ın dilediği yapıda her ikisi de varlığın yapısıyla uyumlu, herbiri yapı ve yöneliminde diğeriyle uyumlu. İnsan kalbini yaratan Allah'dır. Bu dini ona hükmetmesi, onu yönetmesi, hastalığını tedavi etmesi ve sapmadan koruması için indiren yüce Allah, yarattığını bilir. O lâtiftir, haberdardır. Yapı da değişmez, dinde; **"Allah yaratması değiştirilemez."** Nefisler yapılarının dışına çıktıklarında; onları yapılarına döndürecek ve yapıyla uyum içinde olan bu dindir sadece. İnsanın yapısıyla varlığın yapısını kesiştiren din.

"İşte doğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Bu davranış sonucu bilgisizce, keyfi eğilimlerin güdümüne giriyor, hedefe götüren doğru yoldan sapıyorlar.

Yönelimin doğru dine bağlı kılınmasına ilişkin direktif Peygamberimize yönelik ise de kastedilen tüm mü'minlerdir. Bunun için direktif yönün doğru dine bağlı kılınmasının ne demek olduğunu açıklamaya devam ediyor.

"Yalnız O'na yönelin ve O'ndan korkun; namazı kılan ve Allah'a ortak koşanlardan olmayın."

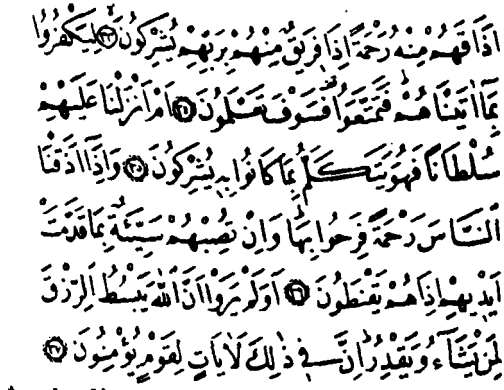
Yönelimin doğru dine bağlı kılınmasını; Allah'a yönelme ve her durumda O'na dönme, hatadan sakınma, iç duyarlığı koruma, gizli, açık her konumda Allah'ın kontrolünü gözönünde bulundurma, her hareket ve durgunluk anında o kontrolü duyumsama, salt Allah'a kulluk için namaz kılma ve mü'minlerle müşikleri birbirinden ayıran özellik olan Allah'ı bir bilme olarak veriyor.

Müşrikleri ise; **"Dinlerini parçaladılar ve bölük bölük oldular"** olarak niteliyor. Şirkin türleri çoktur. Müşriklerin kimi cinleri, kimi melekleri, kimi ataları, kimi yöneticileri, kimi papazları ve hahamları, kimi ağaçları-taşları, kimi gezegen ve yıldızları, kimi ateşi, kimi geceyi-gündüzü, kimi sahte değer yargıları ve arzuları Allah'a ortak koşarlar. Şirkin türleri sayılmakla bitmez... Her grup kendi yanındaki ile sevinmektedir. Oysa doğru din birdir, değişmez ve kollara ayrılmaz; bağlılarını tek Allah'dan başkasına götürmez. Yerin ve göklerin emri ile varlığını sürdürdüğü ve yerdeki göktekilerin O'nun olup O'na başeğdiği Allah'dan başkasına.

Surenin bu bölümü de ana konu etrafında ilerliyor. İnsanlarla olayların kaderlerinin bağlı olduğu, hayat, evren ve doğru dinin yapılarının çelişmesiz biçimde uyum sağladıkları genel ve evrensel yörüngesinde.

Kur'an bu bölümde, değişmez yapılar yanında, insanın değişken psikolojik eğilimlerinin görünümü ve doğru dinin güçlülüğü karşısında şirk türü inançların güçsüzlüğünü, darlık ve bolluk anlarında insan psikolojisinin durumlarını tasvir ediyor. Ki o insan psikolojisi, Allah'ın sarsılmaz ölçüsüne dayandığı ve rızkı dilediğine genişletip dilediğine kısan kaderine boyun eğmediği sürece, değerlendirim ve tasarımlarında denge sağlayamamaktadır. Rızkın uyandırdığı çağrışımları aracılığı ile onları, malı artırıp temizleyen yönteme yönlendiriyor. Hedefe ulaştıran açık yolla uyum içindeki yönteme... Onları bu yolla öldüren, dirilten ve rızık veren Allah'ın tanımasına ulaştırıyor. Allah'ın yaptıklarına karşın O'na ortak koştuklarının ne yaptıklarını soruyor. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- ve müslümanları, çalışma ve kazanmanın olmadığı sadece yapılanların hesabı ve karşılığının görüleceği gün gelmeden doğru yollarına yönelmeleri konusunda uyardığı gibi, müşrikleri de her yerde görülen, şirk inancının yolaçtığı olumsuzluk konusunda uyarıyor. Sözün Allah'ın rızkına ilişkin açılımında; kalplerini, bu rızkın gökten inip ölümünden sonra yeri canlandıran ve Allah'ın emri ile içinde gemilerin yüzdüğü su gibi maddi hayatlarına ilişkin ve ölü kalpleri, gönülleri diriltmek için Resule inen açık ayetler gibi manevi hayatlarına ilişkin türlerine yöneltiyor, fakat onlar ne doğru yolu buluyor, ne de dinliyorlar. Onları yaratılışlarının evreleri ve zulmedenlerin özürlerinin kabul edilmeyeceği ve memnun olmayacakları gün olan, yaratıcılarına ulaşana dek hayatlarına ilişkin bir geziye çıkarıyor... Bu bölüm Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- yatıştırılmaları ve Allah'ın hak vaadi gerçekleşene dek direnmeye yönlendirilmesiyle sona eriyor.

وَإِذَا مَسَّ ٱلنَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَآ

33- İnsanlara bir zarar dokundu mu, Rabb'lerine yönelerek O'na yalvarırlar. Sonra Rabb'leri, onlara kendinden bir rahmet tattırınca, hemen onlardan bir grup, Rabb'lerine ortak koşarlar.
34- Böyle yaparlar ki kendilerine verdiğimiz nimete karşı nankörlük etsinler. Haydi! Biraz eğlenin bakalım, yakında sonunuzun ne olduğunu bileceksiniz.
35- Yoksa onlara ortak koşmalarını söyleyen bir delil mi indirdik?
36- Biz insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman sevinirler. Şayet yaptıklarından dolayı başlarına bir kötülük gelirse hemen ümitsizliğe düşerler.
37- Görmediler mi, Allah dilediğine rızkı genişletiyor da, daraltıyor da. Şüphesiz inanan bir toplum için bunda ibretler vardır.

Değişmez bir değere dayanmayan ve bilinen doğru bir yolda yürümeyen insan nefsinin görünümü. Geçici etkilenimler, değişik tasarımlar, olaylar ve akımlara bağlı serkeşlikler arasında sallantıdaki görünümü. İnsanlar kendilerine bir zarar dokunduğunda Rabb'lerini hatırlıyorlar. Ve kendisinden başka tutunacak şey bulamayan, O'na dönüşün dışında kurtuluşu olmayan güce sığınıyor. Fakat bu, üzüntünün zorluğun kalkmasına kadar sürüyor. Allah onlara katından bir rahmet tattırdığında ise, **"Onlardan bir grup, Rabb'lerine ortak koşarlar."** O grup kendilerine doğru yolu gösteren bir inanca ve doğru bir yönteme dayanmayanlardır. Rahatlık, onları Allah'a sığındıran zorunluğu kaldırmış, O'na döndüren zorunluğu unutturmuştur. Bu durum onları, Allah'ın verdiği hidayet ve rahmete karşı şükür yerine küfre sevketmiştir.

Peygamberimizin mesajı, karşısına dikilen müşriklerin şahsında bu grup hemen tehdit ediliyor. Grubun, onların şahsında tehdidine bağlı olarak hitap onlara yönelerek, onların **"Haydi! Biraz eğlenin bakalım yakında sonunuzun ne olduğunu bileceksiniz."**

Hemen anında yöneltilen bu tehdidin ardından Allah'ın nimet ve rahmetini bırakıp küfre düştükleri, şirke ilişkin dayanaklarının tutarsızlığını vurgulamak için onlara sorular yöneltiyor.

'Yoksa onlara ortak koşmalarını söyleyen bir delil mi indirdik?"

Allah'dan gayrısından, akidesine ilişkin bir şey alması insana yakışmaz. Öyle ise; tutturduğunuz bu şirkin gerekliliğine bu hüccet mi indirmişiz size? Bu, dayanaksız şirk inancının tutarsızlığını açığa çıkaran, ayıplayan ve alaya alan bir soru. Diğer yandan soru, inanç ilkelerinin Allah katından inmiş olması gerektiği, aksi taktirde güdük kalacağına da açıklak getirmektedir.

Kur'an ilerleyerek, insan pysikolojisinin rahatlık durumunda basitliğe kayan ve yanılgıya düşen, zorlukla karşılaştığında ise umutsuzluğa kapılan başka bir yönüne ışık tutuyor.

"Biz insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman sevinirler. Şayet yaptıklarından dolayı başlarına bir kötülük gelirse, hemen ümitsizliğe düşerler."

İfadeden anlaşıldığına göre, bu her durumda yaptıklarını ölçebilen değişmez bir çizgi ve hayatta karşılaşılan değişimlere bağlı olarak nefsin görünümüdür. Burada "insanlar" sözüyle o çizgiye bağlı olmayan ve o ölçütü kullanmayanlar kastedilmektedir. Çünkü onlar bir rahmetle karşılaştıklarında onun kaynağı ve hikmetini unutturan düşüncesizlik tavrıyla seviniyor, havalara uçuyor ve kendinden geçiyorlar. Sonra da iyiliği verene şükretmiyor ve iyiliğin içerdiği denemenin farkına varmıyorlar. Yaptıklarına bağlı olarak Allah'ın iradesi onları yakalayıp kötü bir durum tattırdığında da Allah'ın zorlukla denemesindeki hikmetine karşı körleşiyorlar, Allah'ın zorluğu kaldıracağı ve rahmetle mükafatlandıracağına ilişkin tüm ümitlerini yitiriyorlar. Bu, Allah'la ilişkisi kesilmiş, O'nun yasalarını kavrayamayan ve hikmetini anlayamayan kalplerin durumudur. İşte o "bilmeyenler" bunlardır. Sadece dünya hayatının dış görünüşünü bilenler!

Bu tasviri, durumlarının garabetini, kısa görüşlülüklerini ve sağduyudan yoksun olduklarını ortaya koyan bir soru izliyor. Aslında darlık-bolluk meselesi, değişmez bir yasaya bağlı olup Allah'ın dilemesinden kaynaklanır. Rahmetiyle nimetlendiren ve zorlukla deneyen, koyduğu yasalar ve hikmetinin gerektirdiği doğrultuda rızkı genişletip daraltan O'dur. Her an yaşanan olgu budur. Fakat onlar görmüyorlar.

"Görmediler mi, Allah dilediğine rızkı genişletiyor da, daraltıyor da."

Dolayısıyla genişlediğinde sevinip şımarmanın azaldığında ise, ümitsizliğe kapılmanın anlamı yoktur. Bunlar Allah'ın hikmeti doğrultusunda, insanları değişmiş olarak etki altına alan durumlardır. Onlar, mü'min kalbi için her şeyin Allah'a bağlı olduğu, yasanın sürekliliği ve durumlarının değişikliğine karşın sistemin değişmez olduğunu gösteren kanıtlar içerir:

"Şüphesiz inanan bir toplum için bunda ibretler vardır."

Rızkı genişletip daraltan ve dilediği doğrultuda veren ve engelleyen Allah olduğuna göre, insanlara mallarının artma ve kazanma yolunu açıklayanın da Allah olması gerekir. Mallarının artması, kazanması, onların sanıları doğrultusunda değil, Allah'ın onlara gösterdiği doğrultuda olacaktır.

فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ
يُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٣٨﴾ وَمَآ اٰتَيْتُمْ
مِّنْ رِّبًا لِّيَرْبُوَا۟ فِيْٓ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوْا عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَمَآ اٰتَيْتُمْ
مِّنْ زَكٰوةٍ تُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُوْنَ ﴿٣٩﴾

38- Akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Allah'ın rızasını isteyenler için bu daha hayırlıdır. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.
39- İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekât böyle değildir. İşte zekât veren o kimseler, sevaplarını ve mallarını kat kat arttıranlardır.

Mal Allah'ın malı olup onu kimi kullarına rızık olarak verdiğine göre, malın ilk sahibi Allah'dır. O, malın bir bölümünü kulları arasında bölüştürmüştür ki, onu o gruplara, malı elinde bulunduranlar ileteceklerdir. Diğer bir nokta da, onu hak olarak adlandırmasıdır. Burada o gruplardan akraba, yoksul ve yolculara değiniliyor. Bunun dışında ne zekâtın oranı sınırlandırılmış ne de hak sahipleri tek tek sayılarak belirlenmiş değildir. Fakat ilke kesin çizgilerle belirlenmiştir. İlke; malla rızıklandıranın O olması dolayısıyla mal Allah'ın malıdır ve onda muhtaç gruplar için, onu elinde bulunduranların aracılığıyla ulaştırılmak üzere, malın gerçek sahibince belirlenmiş bir pay vardır... Mala ilişkin İslami görüşün temeli budur. Mal Allah'ın malı olunca, ilk sahibi olması özelliğine bağlı olarak; mülk edinilmesi, artırılması ve muhtaç olanlara yardım olarak verilmesi gibi tüm pozisyonların da Allah'ın kararlaştırdığı kurallara göre olması gerekir. Onu elinde bulunduran istediği gibi kullanma serbestisine sahip değildir.

O burada, mala mutemet olmaları için en uygun yola yöneltmektedir ki; o yol malın, akraba, yoksul ve yolcuya daha geniş bir tanımla Allah yolunda harcanmasıdır: **"Allah'ın rızasını isteyenler için bu daha hayırlıdır. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."**

O devirde kimileri mallarını, daha çok geri döneceğini gözeterek zenginlere hediye vererek çoğaltmaya çalışıyorlardı. Onlara hemen bu noktada bunun, malın gerçek artış yolu olmadığını açıklıyor: **"İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz."** Ayet genel anlamı açısından malların her ne biçimde olursa olsun, faiz türü metodlarla artırma yollarının tümünü kapsıyorsa da, rivayetler bu ayette kastedilenin, bu hediye vererek malın artmasını sağlamak olduğunu bildiriyorlar. [6] Bu arada onlara malın gerçek artma yollarını da açıklıyor. **"Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekât böyle değildir. İşte zekât veren o kimseler, sevaplarını ve mallarını kat kat artıranlardır."**

Malın kat kat artırılmasını garantiye alan yol; insanlardan hiçbir şey beklemeksizin, sadece Allah'ın hoşnutluğu gözetilerek hak sahiplerine verilmesidir.

6) Bu metodda bilinen faiz gibi bir haramlık yoksa da o malın temiz, saygın artırılma yolu değildir.

İnsanlara rızkı genişletip daraltan O değil mi? Dolayısıyla mallarını, Allah'ın hoşnutluğunu gözeterek muhtaçlara verenlerin mallarını artıracak, insanların hoşnutluğunu gözeterek mallarını muhtaçlara verenler orada daha çok kazanacaklardır. Görüldüğü gibi dünyada ve ahirette kazanan bu ticarettir.

Kur'an şirk meselesini, kazanç, rızık ve o günkü müşriklerin kendi hayatlarına ve onlardan öncekilerin hayatlarına etkisini irdeliyor ve eski müşriklerin kalıntılarının tanıklık ettiği akibetlerini ortaya sürüyor.

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ
هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ
أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾
قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

40- Sizi yaratan, sonra rızıklandıran, sonra öldüren daha sonra da diriltenAllah'dır. O'na koştuğunuz ortaklarınızdan böyle bir şey yapan var mıdır? Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir ve yücedir.

41- İnsanların elleriyle kazandıkları (günahları) yüzünden karada ve denizde fesat çıktı. Allah'da belki dönerler diye yaptıklarının bir kısmını böylece kendilerine tattırır.

42- De ki; "Yeryüzünde dolaşın da daha öncekilerden ortak koşanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın."

Onları gerçek durumları ile yüzyüze getiriyor. Yalnız Allah'ın oluşturduğu konusunda tartışmaya giremedikleri veya ortak bildikleri ilahlarının bu oluşumlarda pay sahibi olduğunu ileri süremedikleri, onları yaratanın, rızık veren, öldüren ve ölümden sonra diriltecek olanın Allah olduğu gerçekleriyle. İşte, yalnız Allah'ın yaratıcı olduğunu onaylıyorlar, ilahlarının kendilerine herhangi bir rızık verdiğini ileri süremiyor ve öldürme konusunda da Kur'an'ın söylediği ile çelişen bir kanıta sahip değiller. Geriye sadece olup olmayacağı konusunda çekişmeye girdikleri ölümden sonra dirilme kalıyor. Vicdanlarına yerleştirmek için Kur'an bu konuyu onlara, düştükleri sapıklığın ötesinden yapılarına seslenen, eşsiz bir yöntemle, herkesçe onaylanan ölçüler içinde sunuyor. Yapı ölümden sonra dirilme işini reddetmez.

Sonra onlara ortaklarınız içinde bunlardan bir şey yapan var mı" diye soruyor. Onlardan cevap beklemiyor. Bu, cevaba ihtiyaç duymayan ayıplama babında sadece olumsuz cevap için oluşturulmuş bir sorudur! Ona Allah'ın eksikliklerinden beri görülmesini eklemekle yetiniyor. **"Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir ve yücedir."**

Ardından onlara hayatın durumları ve konumlarının, insanların eylemleri ve elde ettikleriyle olan ilişkilerini insanların iç tutumları, inançları ve eylemlerinin bozukluğunun yeryüzünün düzenini bozarak, karaları ve denizleri fesatla doldurduğu ve fesadı yeryüzünün her köşesine egemen ve baskın kıldığını

açıklıyor:

"İnsanların elleriyle kazandıkları (günahları) yüzünden karada ve denizde fesat çıktı."

İşte kargaşanın doğması ve ortama egemen olmasının kaynağı. O, mantıktan yoksun ve rastlantı sonucu olmayıp, "onlara şer ve bozgunculuktan dolayı ettiklerinin bir kısmını tatdırmak için" Allah'ın yönlendirimi ve yasalarına bağlıdır. Allah onu, olumsuzluğunu gördüklerinde "belki dönerler" bozgunculuğa karşı durur, düzelirler diye oluşturmaktadır.

Gezinin sonunda, kendilerinden öncekilerin başlarına gelenlerin bir çoğunu bilen ve yeryüzünü gezdiklerinde, kalıntılarından da onların başlarına gelenleri anlayan müşriklere, öncekilerinin başına gelen kötülüklerin kendi başlarına da gelmemesi konusunda uyarıyor.

"De ki; Yeryüzünde dolaşın da daha öncekilerden ortak koşanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın."

Yeryüzünü gezdiğinizde gördüğünüz gibi aynı yolu izleyenlerin akibetleri hep aynıdır.

DOSDOĞRU DİN BUDUR

Bu ayetlerde, izleyenlerin sapıtmadığı başka bir yol, yönelenlerin rüsvay olmadığı başka bir ufuk gösteriliyor:

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِن قَبْلِ
أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَن كَفَرَ
فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِن فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾

43- Allah katından dönüşü olmayan bir gün gelmeden önce yönüne dosdoğru dine çevir! O gün insanlar bölük-bölük ayrılacaklardır.
44- Kim inkâr ederse inkârı kendi aleyhine olur. Yararlı bir iş yapanlar da cennette kendileri için yer hazırlamaktadırlar.
45- Çünkü Allah inanıp yararlı iş işleyenlere lütfundan karşılık verecektir. Doğrusu O, inkârcıları sevmez.

Doğru dine yönelmeyi belirleyen bu tablo, insanı doğrudan etkileyen yönü, olgunluğu ve ciddiyetini ortaya koyan bir tablodur: **"Yönünü dosdoğru dine çevir"** Görüldüğü gibi, özen, uyanıklık ve bilinçlik içeren, yüce hedef, engin ufuk ve yönelimin doğruluğunun gözetilmesini vurgulayan bir anlatım.

Bu direktif surede, önce yön birliği olmayan, dağınık psikolojik eğilimlere uymanın doğurduğu, çeşitli gruplara değinilirken gelmişti. Burada ise, Allah'a koşulan ortaklar, rızık ve artırılması, şirkten kaynaklanan kargaşa, insanların fesadın oluşması ve ortama egemen olması dolayısıyla dünyada tattıkları ve müşriklerin dünyadaki sonlarına ilişkin olarak gelmektedir. Ona bağlı olarak, ahirette görülecek karşılık ve mü'minlerle kâfirlerin oradaki nasiblerini bildirdikten sonra onları, insanların ilk grup olacağı ve yaşanılacağı kesin olan gün konusunda uyarıyor. **"Kim inkâr ederse inkârı kendi aleyhine olur. Yararlı iş yapan-**

larda cennette kendileri için yer hazırlamaktadır."

"Yemhed, yühemmed, yu'abbid" anlamında onlar gibi geçişli olup, dinlenilecek sediri hazırlama, yol veya yatağı düzeltme anlamlarına gelir. Bu anlamların hepsi de, salih emel işleyen, onu işlerken aynı anda, kendisi için rahat bulacağı bir yer hazırlamaktadır. Anlatımın insanda çağrıştırdığı budur. Çünkü mü'minlerin işledikleri salih amel, Allah'ın "inanıp salih emel işleyenlere karşılık-fazlından vermesi içindir" Allah fazlından verecektir, yoksa kimse cenneti ameliyle kazanamaz. Ne kadar çalışsa da Allah'ın bağışının herhangi bir cüzünün gerektireceği şükrü ödeyemez. Sonuç, Allah'ın mü'minlere katından verdiği rahmeti keremi kâfirlere hoşnutsuzluğunun ifadesidir. Sadece kâfirleri sevmez."

ALLAH'IN SONSUZ NİMETİ VE İNSAN'IN YAPISI

Burada onlarla, Allah'ın kimi ayetlerini gözönüne koyan başka bir geziye başlıyor. Allah'ın fazlı, keremi, onlara bağışladığı rızkı ve onlara inen hidayeti içeriyor. Onlarsa kimini araştırıyor kimini de inkâr ediyor. Ne şükrediyor ne de doğruya yöneliyorlar.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَن يُرْسِلَ ٱلرِّيَاحَ مُبَشِّرَٰتٍ وَلِيُذِيقَكُم مِّن رَّحْمَتِهِۦ
وَلِتَجْرِىَ ٱلْفُلْكُ بِأَمْرِهِۦ وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَآءُوهُم
بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَٱنتَقَمْنَا مِنَ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُوا۟ ۖ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ
ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى يُرْسِلُ ٱلرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُۥ
فِى ٱلسَّمَآءِ كَيْفَ يَشَآءُ وَيَجْعَلُهُۥ كِسَفًا فَتَرَى ٱلْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ
خِلَٰلِهِۦ ۖ فَإِذَآ أَصَابَ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦٓ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ
﴿٤٨﴾ وَإِن كَانُوا۟ مِن قَبْلِ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْهِم مِّن قَبْلِهِۦ لَمُبْلِسِينَ
﴿٤٩﴾ فَٱنظُرْ إِلَىٰٓ ءَاثَٰرِ رَحْمَتِ ٱللَّهِ كَيْفَ يُحْىِ ٱلْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَآ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾
وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوا۟ مِنۢ بَعْدِهِۦ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

46- Rüzgârları müjdeciler olarak göndermesi, size rahmetini tattırması, buyruğu ile gemilerin yürümesi, lütfundan rızık istemeniz O'nun varlığının delillerindendir. Belki şükredersiniz.

47- Andolsun ki, biz senden önce de elçileri kavimlerine gönderdik, onlar belgeler getirdiler; dinleyip suç işleyenlerden öç aldık, zira inananlara yardım etmek bize hak olmuştur.

48- Rüzgârları gönderip, bulutları yürüten, onları gökte dilediği gibi

yayan ve kısım-kısım yığan Allah'dır. Sen de aralarından yağmurun çıktığını görürsün. Derken onu kullarından dilediğine verince hemen sevinirler.

49- Oysa onlar, daha önce üzerlerine yağmur yağdırılmasından iyice ümitlerini kesmişlerdi.

50- Allah'ın rahmetinin belirtilerine bir bak. Nasıl yeri ölümden sonra diriltiyor? Şüphe yok ki, o ölüleri diriltir. O her şeye kadirdir.

51- Andolsun bir rüzgâr göndersek te ekini sararmış görseler, hemen nankörlüğe başlarlar.

Kur'an bu ayetlerde, rüzgârların müjdeleyici, peygamberlerin kanıtlarla gönderilmeleri, peygamberler aracılığı ile mü'minlerin zafere erdirilmeleri, ölü toprağı canlandırıcı yağmur indirilmesi, ölülerin diriltilmeleri ve mezardan çıkarılmalarını bir araya getiriyor. Bunun amacı var... Onların hepsi de Allah'ın bağışı olup, Allah'ın yasaları çerçevesinde oluşmaktadırlar. Evrenin sistemi ile peygamberlerin hidayeti içeren mesajları ve mü'minlerin zafer kazanmaları arasında güçlü bir bağ vardır. Hepsi Allah'ın ayeti, rahmeti ve nimetini temsil ederler. İnsanların hayatı onlara bağlıdır ve onların tümü evrenin özgün sistemiyle bağlantılıdırlar.

Yağmurun çağrıştırdığı toprağın verimlenmesi ve bitkilerin gelişmesi kanalıyla lütfundan rızık istemeniz "buyruğu ile gemilerin yürümesi" rüzgârların onları itmesi veya yürüyecekleri nehirleri oluşturması açılarından gerçeğe bağlı görünürler. Allah'ın evreni yarattığı yasası ve gemilerin su üstünde kalıp yürümeleri, rüzgârların onları suyun akıntısı yönünde veya akıntının ters yönünde yürütmesi de bu gerçeğe bağlıdır. Her şeyin özellik ve görevini belirleyen takdirin çerçevesinde yürümektedirler. Ticari geziler, tarım uğraşısı ve alışveriş aracılığı ile "lütfundan rızık istemeniz" ve Allah'ın bunlar aracılığı ile ulaştırdığı nimetlerine "şükretmeniz" için, "rüzgârları müjdeciler olarak göndermesi "O'nun varlığının delillerindendir. Yağmuru müjdelerler. İnsanlar deneyim ve edindikleri uzmanlık sayesinde yağmur getiren rüzgârı tanır, sevinirler. Görüldüğü gibi, bu çok bağışla Allah'ın nimetine gereğince karşılık verilmesi konusunda da teşviktir.

Rüzgârların müjdeleyici olarak gönderilmesi, peygamberlerin kanıtlarla gönderilmesinin benzeridir. **"Andolsun ki, biz senden önce de elçileri kavimlerine gönderdik, onlar belgeler getirdiler."**

Fakat insanlar -daha önemli iken- Allah'ın bu rahmetini, ne müjdeleyici rüzgârları karşıladıkları gibi karşıladılar, ne de -daha yararlı ve sürekli olmasına karşın- yağmur ve sudan yararlandıkları gibi ondan yararlandılar! İnanmayan, sonlarını düşünüp taşınmayan, peygamberlere eziyet eden ve insanları Allah yolundan engellemekten geri kalmayan suçlular ve Allah'ın ayetlerini kavrayan, rahmetine şükreden, vaadine güvenen ve suç işleyenlerin (cürümkârların) eziyetlerine katlanan mü'minler olarak peygamberlerin karşısında iki grup oldular... Sonuç Allah'ın adaleti ve güvenilir vaadi ile uyumlu oldu:

"Dinleyip suç işleyenlerden öç aldık, zira inananlara yardım etmek bize hak olmuştur."

Mü'minlerin zafere erdirilmelerini kendisine gerekli kılan ve keremi ile onlara hak kılan Allah, eksikliklerden beridir. O, onlara tanıdığı hakkı kuşku ola-

sılığına yer vermez bir anlatımla pekiştirmektedir. Zaten eksikliklerden uzaktır. O'nun geri çevrilmez iradesi, işlevinden geri kalmaz sistemi ve varlığı yöneten yasasına açıklık kazandırmak kabilinden söylemektedir.

İnsanların değerlendirmesi açısından kimi kez bu zafer gecikmektedir. Bu yöndeki yargıların oluşmasına; onların işlerin hesabını yaparken Allah'ın hesabını gözönüne almamaları, durumları değerlendirirken Allah'ın değerlendirdiği gibi değerlendirmemeleri yolaçmaktadır. Oysa Allah her şeyi bilen, yaptığına tam egemen olandır. Vaadi, istediği ve bildiği zamanda, dilediği ve sistemi çerçevesinde gerçekleşmektedir. Zamanlaması ve insanlara biçtiği kaderin hikmeti, kimi kez açığa çıkmakta, kimi kez de gizli kalmaktadır. Fakat her zaman hayır O'nun istediği ve doğru olan da O'nun zamanlamasıdır. Vaadi somut biçimde gerçekleşir. Sabredenler, içleri yatışmış, güven içinde gözlerler.

Ayetlerin akışı ilerleyerek, rüzgârları gönderenin, yağmuru indirenin ve ölümünden sonra toprağı diriltenin Allah olduğunu vurguluyor. Ölülerin de aynı sistem, aynı metod ve genel yasa zincirindeki halkalar çerçevesinde toprağın diriltilmesi gibi diriltileceklerini gözler önüne seriyor!

Evreni yaratması, sistemleştirmesi ve yönetmesindeki yasa doğrultusunda **"Allah rüzgârları gönderir"** onlar yerdeki su kütlesinden yükselen su buharı yüklü "bulutları yürütürler" ardından Allah **"Onları gökte dilediği gibi yayar"** ve **"Kısım kısım yığar"** biraraya gelmeleri, yoğunlaşmaları üstüste yığılmaları veya birbiriyle çarpışmadan veyahut tabakalar, parçalar arasında elektrik kıvılcımı akışını sağlar. Şimşek olayının ardından bulutun **"Aralarından yağmurun çıktığını görürsün."** Ayette geçen "vedga" sözü bulutun arasından inen yağmur anlamındadır. **"Onu kullarından dilediğine verince sevinirler."** Bu müjdeleme olayı, yağmurun yağışını doğrudan yaşayanların algıladığı gibi algılanamamaktadır. Araplar, hayatları gökten inen yağmura bağlı olduğu için, bu işareti en iyi kavrayan insanlardı. Şiir ve söylentilerinde, sevgi ve saygı ile sözü edilirdi!

"Oysa onlar, daha önce üzerlerine yağmur yağdırılmasından iyice ümitlerini kesmişlerdi."

Bu ifade onları umutsuzluk ve sönüklükten kurtarıp, sevinç ve hareketliliğe götüren, yağmur inmeden önceki durumlarını tesbit ediyor. **"Allah'ın rahmetinin belirtilerine bir bak"** onun etkileri; umutsuzluğun ardından sevince garkolmuş nefisler, sönüklüğün ardından insana gülen yeryüzü, toprak ve kalplerde harekete geçen hayatta görün.

"Allah'ın rahmetinin belirtilerine bir bak."

Kuşkusuz bu, anlaşılması için bakmak ve düşünmekten öte bir şey gerekmeyen gözle görülen somut bir gerçektir. Diğer yandan ayet bu olguyu; kendisine görünen varlık sahneleri ile somut hayat olgularını, geniş evreni tartışma alanı edinen Kur'an'i tartışma metodu içerisinde, ölümden sonra dirilme ve mezardan çıkış konusu için kanıt olarak ileri sürmektedir.

"Şüphe yok ki O, ölüleri diriltir. O her şeye kadirdir."

İşte Allah'ın rahmetinin yerdeki etkileri, bu vaadin doğruluğunu söylüyor ve bu sonucu teyid ediyor.

Bu gerçeğin belirlenmesinin ardından, su yüklü rüzgârlarla müjdeleşen ve

gökten indiğinde Allah'ın rahmetinin verileriyle rahatlığa kavuşan toplumun durumunun tasvirine yöneliyor... Rüzgârları, su ve bulut değil de toprak ve kum taşımasından ötürü -bu tarım ve hayvancılığı mahveden bir rüzgâr- sarı olarak veya onun etkisiyle yeşillikleri sararır gördükleri zamanki durumlarının tasviri yönünde ilerliyor.

"Andolsun bir rüzgâr göndersek de ekini sararmış görseler, hemen nankörlüğe başlarlar."

Allah'ın hükmüne teslim olup, belayı kaldırması için boyun eğerek O'na yönelecekleri yerde, kızgınlık ve umutsuzluğa kapılarak nankörlük ederler. Bu, Allah'ın takdirine inanmayan, basiretle Allah'ın tedbirindeki hikmetine yönelmeyen ve tümüyle bu evreni düzenleyen, birbiri ile bağlantılı cüzlerden oluşan varlığın kapsamlı düzeni çerçevesinde her olay ve pozisyonu takdir eden, olayların arkasındaki Allah'ın elini göremeyenlerin durumudur.

GÖRENLER VE KÖRLER

İnsanların, psikolojik eğilimlerinin güdümünde dengelerini kaybetmelerini, çevrelerindeki varlıkta somut olarak görürler. Allah'ın ayetlerinden ders almamaları, gördükleri olaylar ve oluşumların arkasındaki Allah'ın hikmetini kavrayamamalarının tasvirinde ulaşılan bu noktada hitabı, Allah'ın Resulüne yöneltiyor. Çevresindekilerin hidayete erdirilmeleri yönündeki gayretinin onların ekseriyetinde başarısız kalması konusunda O'nu teselli ediyor. Ve bunu, onların değişmeyen yapılarına ve basiretlerinin aşınması ile körlüklerine bağlıyor:

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا
مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أَنتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ
إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

52- Ey Muhammed! Sen ölülere işittiremezsin; arkalarını dönüp giden sağırlara da çağrını işittiremezsin.
53- Ve sen, körleri de sapıklıklarından çıkarıp yola getiremezsin. Sen ancak ayetlerimize inananlara işittirirsin de onlar müslüman olurlar.

Varlık bütünüyle iletişimini kaybettiği için, onun yasaları ve sistemlerini kavrayamayan ölüdür. Onda hayat yoktur. Ondaki hayat hayvansal bir hayattır, hatta ondan daha sapık ve daha düzeysiz bir hayattır. Hayvan; ona çok az ihanet eden yapısıyla yolunu bulabilmektedir. Kalplere işleyen Allah'ın ayetlerini duyduğunda icabet etmeyen sağırın sağırıdır. Ses titreşimlerini işiten iki kulağı olsa da! Varlığı tüm pozisyonlarını kapsayan Allah'ın işaretlerini görmeyen, bir hayvan olarak iki gözü olsa da kördür!

"Sen ancak, ayetlerimize inananlara işittirirsin de onlar da müslüman olurlar."

İşte çağrıyı işitenler bunlardır. Çünkü kalpleri diri, sağduyuları açık ve kavrama yetkileri sağlamdır. Dolayısıyla onlar işitiyor ve müslüman oluyorlar. Çağrının yaptığı sadece yapılarını uyarmadır, onlar hemen karşılık veriyorlar.

ETKİLEYİCİ BİR GEZİNTİ

Surenin akışı onları yeni bir gezintiye çıkarmaya yöneliyor. Bu dış dünyanın sahnelerinde değil, kendi özlerinin içeriği ve yeryüzündeki yaratılış aşamalarında gerçekleşecek. Gezi sonunda, ahiret hayatı ve iki hayat arasındaki güçlü bağlantıya uzanıyor:

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ
ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ
ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذٰلِكَ
كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ
لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللّٰهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ
وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ
ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

54- Sizi güçsüz olarak yaratan, güçsüzlükten sonra kuvvetli yapan, sonra da kuvvetliliğin ardından güçsüz ve ihtiyar yapan Allah'dır. Çünkü O, dilediğini yaratır; bilendir ve kudret sahibidir.
55- Kıyamet koptuğu gün, suçlular dünyada bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler. İşte onlar dünyada da aldatılıp haktan böyle dönüyorlardı.
56- Kendilerine bilgi ve iman verilenler dediler ki; "Andolsun siz, Allah'ın yazgısınca tayin edilen yeniden dirilme gününe kadar kaldınız. İşte bu yeniden dirilme günüdür. Fakat siz bilmiyordunuz."
57- Artık zulmedenlere o gün mazeretleri fayda vermeyecek, onlardan Allah'ı hoşnut etmeleri de istenmez.

Uzun bir gezinti. Başlangıç bölümlerini, yaşadıkları hayatta görüyorlar. Son bölümlerini ise, sanki önlerindeymiş duygusu veren tasvirlerde görüyorlar. Doğrusu bu; kalbi olan, tanık olan ve kulak verenleri doğrudan etkileyecek bir gezi.

"Sizi güçsüzlükten yaratan" sizi güçsüz olarak veya güçsüz durumda yarattı demiyor da **"sizi güçsüzlükten yaratan"** diyor. Sanki yapılarının oluştuğu hammaddeleri güçsüzlüktür... Ayetin değindiği bu 'güçsüzlük' insanın yaratılmasında çeşitli aşamalar ve anlamlara temel oluşturur.

O, ceninin oluştuğu ince küçük hücrede temsil edilirken güçsüzdür. Ardından gelen cenin ve aşamaları döneminde ve ta gençlik dönemine kadar olan çocukluk döneminde de güçsüzdür.

Diğer yandan yaratıldığı madde açısından da güçsüzdür. Eğer çamur, Allah'ın ruhundan üflediği soluk olmasa idi, maddesellik veya hayvansallık düzeyinde kalacaktı. Bu da insanlığı oluşturan yapıya kıyasla çok zayıftır.

O, iç dürtüler, eğilimler, şehvetler ve arzular karşısında psikolojik yapı açı-

sından da güçsüzdür. Eğer yüce soluk ve bu bünyede yarattığı irade gücü ve yetenekleri olmasaydı, bu varlık içgüdüye mahkûm hayvandan daha güçsüz kalırdı.

"Sizi güçsüzlükten yaratan, güçsüzlükten sonra kuvvetli yapan." Güçsüzlüğün güce dönüştürülmesi olayında, organik, insana özgü, psikolojik yapılar ve düşünsel oluşuma ilişkin tüm güçsüzlük öğeleri dönüşmüştür.

"Sonra da kuvvetliliğin ardından güçsüz ve ihtiyar yapar." İnsani yapının tümü güçsüzleştirilmiştir bu aşamada. Bilindiği gibi, ihtiyarlık tüm görünümleriyle çoğunluğa dönüşür. Kimi durumlarda ona, irade güçsüzleşmesinden kaynaklanan psiklojik çöküş eşlik eder. O kadar ki, kimi kez o da çocuk gibi coşkuya kapılır, iradesi onu koruyamaz. İhtiyarlıkta saçlar ağarır. Görüldüğü gibi ihtiyarlığı psikolojik ve nesnel açılardan tüm yönleriyle veriyor.

Bu evrelerden kimse kurtulamaz. Ömrü oldukça bu aşamalar hiçbir kimsede işlevlerinden geri kalmaz, yavaşlamaz ve kararlaştırılan düzenin dışında da gelmezler. Evreler insan yaratığını dönüşümlü olarak ele alırlar. Ki dilediğini yaratan, dilediği kaderi belirleyen, güvenilir bilgi ve duyarlı takdir çerçevesinde tüm yaratıklar için ecellerini, vaziyetlerini ve yaşam aşamalarını kararlaştıran bir avucun içinde olduğunu anlasın. **"O dilediğini yaratır, O bilendir ve kudret sahibidir."**

Bu planlanmış kusursuz yaratmanın, gene planlanmış bir sonu olması gerekir. Bu sonu, Kur'ani metodla, hareket ve diyalog yüklü kıyamet sahnelerinden bir sahnede veriyor:

"Kıyamet koptuğu gün, suçlular dünyada bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler."

Kavrayışlarında o günün dışındaki zamanlar o ölçüde değersizleşirler ki, dünyada kısa bir anın dışında kalmadıklarına yemin ederler. Kalışlarının yeryüzünde diri ve ölü olarak geçirdikleri zamanın tümü olabildiği gibi, yeminlerinin mezarda kalış süreleri için söylenmiş olması olasılığı da vardır. **"İşte onlar dünyada da aldatılıp haktan böyle dönüyorlardı."** Doğru bilgi sahipleri onları doğru değerlendirmeye iletseler bile, haktan ve doğru değerlendirmeden ayrılıyorlardı:

Kendilerine bilgi ve iman verilenler dediler ki; "Andolsun siz, Allah'ın yazgısınca tayin edilen yeniden dirilme gününe kadar kaldınız. İşte bu yeniden dirilme günüdür. Fakat siz bilmiyordunuz."

Sözü edilen bu bilgi sahipleri, kıyamet gününe iman eden, dünya hayatının dış görünüşünün ötesini kavrayan mü'minler olup, gerçek bilgi etkin iman ehli onlardır. İşte onlar işi Allah'ın takdiri ve bilgisine dayandırmaktalar. **Kendilerine bilgi ve iman verilenler dediler ki;**

İşte bu, o planlanmış andır. Uzun veya kısa olması önemli değildir. Kuşku yoktur ki, bu, o vaadedilen buluşma zamanıdır ve gerçekleşecektir.

"İşte bu yeniden dirilme günüdür. Fakat siz bilmiyordunuz."

Perde, din gününü yalanlayan zalimlerin başlarına gelenleri tasvir eden latif, özet ve genel bir yargıya ulaştırarak kapanıyor.

"Artık zulmedenlere o gün mazeretleri fayda vermeyecek, onlardan Allah'ı

hoşnut etmeleri de istenmez."

Artık mazeretleri kabul edilmez, kimse yaptıkları konusunda onları uyarmaz veya özür dilemelerini istemez. Çünkü bu, uyarma değil, cezalandırma günüdür.

Onları bu umut kırıcı, can sıkıcı tablodan, içinde bulundukları inat ve yalanlamaya çeviriyor ki; seyrettikleri tablo bu inat ve yalanlamanın sonucu idi:

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِن جِئْتَهُم بِآيَةٍ
لَّيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ
يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

58- Andolsun; biz bu Kur'an'da insanlara her çeşit misali getirip anlattık. Onlara bir ayet getirdiğin zaman inkâr edenler; "Siz ancak geleneklerinizi iptal edenlerden başkası değilsiniz" derler.
59- İşte Allah, bilmeyenlerin kalplerini böyle mühürler.

Zaman ve mekân açısından çok farklı bir konuya geçiliyor, fakat anlatımın akışı içinde yakının yakınıymış gibi geliyor. Zaman, mekân dürülüyor bir de bakıyorlar ki, bir kere daha Kur'an'ın önündeler ve O'nda her örnek, her türlü hitap, kalpleri akılları uyarmak için her vasıta, derinden etkileyen ilham veren dokunuşlar mevcut. Yine O, her ortamda, her yörede, her akla ve her kalbe hitap ediyor. Fakat durumlarını ve hayat evrelerinin herbirinde insan psikolojisine hitap ediyor. Fakat onlar -tüm bunlara karşın- her ayeti yalanlıyorlar. Yalanlamakla da yetinmiyor, gerçek bilgi sahiplerine saldırıyor, onlar hakkında: **"Siz ancak geleneklerinizi iptal edenlerden başkası değilsiniz" derler.**

"İşte Allah, bilmeyenlerin kalplerini böyle mühürler."

İşte böyle. Kalplerinin ışığı sönmüş bilmeyenlerin, bu gidiş ve tutulan yoldan ötürü sağduyuları Allah'ın ayetlerini kavramaya açılmadığından bilgi ve hidayet ehline saldırmaktalar. Allah'ın göz ve kalplerinin durumunu bilmesine karşın, işin iç yüzünü kavrama yetkilerini körleştirmesi ve kalplerini damgalamasını hak ediyorlar da!..

SABIR VE SONUÇ

Müşriklerle, evren, tarih, kendi özleri ve hayat evrelerinde geçen bu gezintilerin ve onların tüm bunlara karşın, küfür ve büyüklenmelerini sürdürmelerinin ardından suredeki son vurgu geliyor... Son vurgu Peygamberimiz ve O'nunla birlikte olan mü'minlerin kalplerine bir yön verme görünümünde geliyor:

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

60- Sen şimdi sabret. Bil ki, Allah'ın sözü gerçektir. İnanmayanlar seni telaşa ve gevşekliğe düşürmesinler.

Kimi durumlarda sonsuz görünen uzun dikenli yolda, mü'minlerin azığı; sabır, Allah'ın hak vaadine güven ve tedirginlik duymadan, sarsılmadan, şaşırmadan ve kuşkuya kapılmadan direnmedir. Diğerlerinin sarsılmaları, hakkı ya-

lanlamaları ve Allah'ın vaadi konusunda kuşkuya kapılmalarına karşın sabır, güven ve direnme... Farklılığın nedeni, onların bilgi ve kesin imana ulaşma sebeplerinden yoksun oluşları... Allah'ın ipi ile bağlantıyı sürdürmeyi başaran ve ona tutunmuş olan mü'minlerin izleyecekleri yol; ne ölçüde uzun, sis ve bulutlardan ötürü ne ölçüde de sonu görünmez olursa olsun doğal olarak sabır, Allah'ın vaadine güvenme ve zorluklara direnme yoludur!

Birkaç yıl içinde Rumlar'ın ve mü'minlerin zafer kazanacaklarına ilişkin Allah'ın vaadi ile başlayan sure, Allah'ın vaadi gelene dek sabredilmesi ve inanmayanların imanı sarsma girişimlerine karşı direnilmesi buyruğuyla sona eriyor.

Görüldüğü gibi başlangıç ve sonuç bir uyum oluşturmaktalar. Sure sona ererken kalpte; Allah'ın vaadinin doğruluğu ve zayıflamaz, sarsılmaz kesin inancı, güçlü biçimde pekiştiren bir vurguyla kalıyor.

RUM SURESİNİN SONU

Lokman Suresi

31

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 34

Bismillahirrahmanirrahim

Kur'an-ı Kerim, insan yapısını kendi mantığıyla uyarmak için gelmiştir. Onu, bu yapıyı yaratan, ona uygun, durumunu düzeltecek olan, nasıl hitap edileceğini bilen ve ona varış yerleri ile yaşadığı arenayı tanıyan indirmiştir. O bu yapıda, önceden saklı olan gerçeği gösteriyor. İnsan o gerçeği Kur'an'la karşılaşmadan önce tanımaktadır. Çünkü o ilk varedilişinde öz açısından o gerçek üzerine oturmaktadır. O gerçek yaratıcının varlığını ve birliğini tanıyor, hamd ve tesbihle yaratıcısına yönelen varlık kervanı ile birlikte kulluk ve tevbe ile yalnız O'na yönelme gerçeğidir... Yalnız, insanı bu dünyanın dumanından oluşan örtüler örtüyor, etin ve kanın kızgınlığından kaynaklanan sapıklıklar sarıyor ve sonunda şehvet ve arzulardan kaynaklanan dürtüler onu yoldan çıkarıyor. İşte bu noktada Kur'an yapıyı (fıtrat) bildiği mantığıyla uyarmak için geliyor, ona kendinin onayladığı yöntemle, görmezlikten geldiği gerçeği sunuyor ve hayat programını tümüyle; akide, yapı ve her şeyi bilen yazgısını koyan tek yaratıcıya götüren yolla uyum içinde bu gerçeğin temeli üzerine kuruyor...

Bu Mekki sure, insanın iç dünyasına seslenme konusundaki Kur'ani yöntemin örneklerinden bir örnektir. Yukarıda sözü edilen gerçekten ayrılan müşriklerin iç dünyalarındaki inanç problemini ele alıyor. O Mekki surelerin çeşitli yöntemlerle türlü açılardan ele alıp, insanın iç dünyasına her noktadan yaklaştıkları, yapıya seslenip onu uyaran, türlü etkenlerle her yönüne dokundukları meseledir.

İşte bu öncelikli problem -inanç problemi- burada, yaratıcının bir tanınması, yalnız O'na kulluk edilmesi, nimetlerine şükredilmesi, ahirete ve onunla birlikte gelen oradaki duyarlı yargılamaya ve O'nun adil karşılığına inanç ve Allah'ın indirdiğine uyup, onun dışında kalan alışkanlık ve inançlardan arınma ile özetleniyor.

Sure; yapı ve kalbe seslenmede; anlaşılması, üzerinde durmayı gerektiren ilginç Kur'ani yöntemle, bu problemi sunmayı üstleniyor. Her Allah yoluna çağıran kişi bu yöntemi araştırma ihtiyacındadır.

Doğal olarak o bu problemi Kur'an'ın kendi alanında sunuyor. O alan, yeri göğü, gecesi-gündüzü, atmosferi-denizleri, dalgaları-yağmurları, çayırı-çimeni, ağaçlarıyla bu büyük evrendir. Bu evrensel olan Kur'an-ı Kerim'de yinelenir. Kur'an'ın bu tutumu sonucu evren bütünüyle; konuşan etkenler, iman ve dış görünüşlerin sırlarını açıklığa kavuşturan, insan kalbine seslenerek ona etki eden, onu canlandıran ve ona ulaşmak için yollar geçitler açan ayetlere dönüşür.

Konunun ve bunun sunuş tarzı aynı olmasına karşın, problem surede dört gezide dört kere sunuluyor. Herbirinde yeni etkenler alınarak, sunuş ve amaca ulaşmada yeni yöntem kullanılarak insan kalbi gezilerin herbirinde bu geniş alanda dolaştırılıyor. Bu geziler, başlangıçlarından bitimlerine kadar; etkilenim ve tepki gösterme içeriğinin yanında kalp ve akıl için de yararlanım ögesi içeren bir yöntem içinde gerçekleşirler.

İlk gezi surenin birbirinden kopuk harflerle açılışını izliyor. Hemen bu surenin o harflerin türünden olup hikmetli kitabın ayetleri olduğu ve iyilik edenlere rahmet ve yol gösterici olduklarını belirtiyor. O iyilik edenler **"İşte onlar ki, namaz kılarlar, zekât verirler, ahirete de kesin olarak inanırlar."** [1] Görüldüğü gibi ara vermeden ahirete kesin inanç meselesi ile Allah'a kulluk meselesini vurguluyor. Onlarla birlikte etkisi hesaplanmış bir psikolojik etken yer alıyor. **"İşte onlar Rabb'lerinin göstermiş olduğu doğru bir yol üzeredirler ve kurtuluşa erenlerdir."**[2] Kurtuluşa erenlerden olmayı istemeyen kimdir? Diğer yanda, bilgisizce, Allah'ın yolundan saptırmak ve bu ayetleri eğlenceye almak için eğlence türü sözlere yönelen bir grup insan yeralıyor. Onlara, Allah'ın ayetlerini alaya almalarına uygun düşecek müthiş bir psikolojik etkenle karşılık veriyor. **"İşte alçaltıcı azap bunlar içindir."**[3] Sonra bu grubun davranışlarının nitelenmesi konusuna değiniliyor. **"Ayetlerimiz o sapık kimseye okunduğu zaman sanki onları hiç işitmemiş, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklenerek sırt çevirir."** [4] Niteleme ile birlikte bu grubu aşağılayan bir psikolojik etken geliyor. **"Sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklenerek sırt çevirir."** [5] Bir de açık bir küçümseme ifadesiyle korkutucu başka bir etken veriliyor. **"İşte onu can yakıcı azapla müjdele."** [6] Burada "müjdeleme" alaya almayı kastediyor. Ardından mü'minlere yönelip, büyüklenerek alaya alanların ahirette görecekleri karşılığı açıklayarak, surenin başında özet olarak değindiği kurtuluşların niteliğini biraz açıyor ve ahirette görecekleri karşılığı açıklıyor: **"İnanıp yararlı iyi işler yapanlar için nimeti bol cennetler vardır. Orada ebedi olarak kalacaklardır. Bu, Allah'ın gerçek vaadidir. O güçlüdür hakimdir."**[7] Burada, insana her yönden kendini gösteren, ona her dille seslenen ve onun karşısına, insanların gafilce yanından gelip geçtikleri insana ürperti veren gerçekle dikilen, açık kanıtlar içeren büyük evren sahnesi sunuluyor: **"Allah, gökleri gördüğünüz gibi direksiz yarattı. Sizi sarsmasın diye yere sabit dağlar yerleştirdi ve orada her çeşit canlıyı yaydı. Gökten su indirip orada her güzel çifti bitirdik."**[8] Duyguyu sarsan, bilinci çaresiz yakalayan bu evrensel kanıt önünde, insanı ürperten, yarattığını gördükleri halde Allah'a ortak koşan serkeş kalplerin yakalarına yapışıyor: **"İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. O'n-**

1) Lokman Suresi, 4 2) Lokman Suresi, 5 3) Lokman Suresi, 6 4) Lokman Suresi, 7
5) Lokman Suresi, 7 6) Lokman Suresi, 7 7) Lokman Suresi, 8-9 8) Lokman Suresi, 10

dan başkası ne yarattı? Doğrusu o zalimler, açık bir sapıklık içindedirler."[9] Bu derin, evrensel vurguya ulaşıldığında; büyük evren sahasında gösterime sunulan etken ve meselelerle birinci gezi sona eriyor.

İkinci gezi, insanların iç yapıları kanalından yola koyulup yeni bir yöntem ve yeni etkenlerle aynı meseleyi aynı alanda ele alıyor.. **"Andolsun ki, biz Lokman'a hikmet verdik."** Bu hikmetin yapısı ve özgün görünümü nedir? O şükrederek Allah'a yönelme olarak özetleniyor: **"Allah'a şükret dedik."** İşte hikmet ve gereğince yönelim budur... Onu izleyen adımda, öğüt vermek için Lokman'ın oğluna yöneliyor. İşini gereğince yapanın oğluna öğüdü. O kusursuz bir öğüttür, çünkü sahibine hikmet verilmiştir. Yine o içtenliğinden kuşku duyulması mümkün değildir. Bu öğüt, bu psikolojik etkenleri ve bunlarla birlikte yeni etkenleri de yanına alarak, birinci bölümde işlenen tevhid ve ahiret meselelerini işliyor. **"Lokman oğluna öğüt vererek: Ey oğulcuğum, Allah'a ortak koşma, çünkü ortak koşmak, büyük bir zulümdür."** [10] Bu meseleyi başka bir etkenle de güçlendiriyor: Babalık ve annelik ilişkilerini sevgi ve hikmet taşan bir üslubla sunuyor. **"Biz insana ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Anası onu zayıflık üstüne zayıflık çekerek karnında taşımıştır. Onun sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur."** [11] Allah'a şükür meselesini ana babaya teşekkürle yanyana getiriyor. Yalnız şükre öncelik veriyor: **"Bana ve ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur."** [12] Sonra inanç meselesinde en öncelikli kuralı, inanç bağının, kan ve soy bağının önünde ilk bağ olduğunu belirliyor. Kan ve soy bağı güçlülük ve ayrılmazlık arzetse de, o inanç bağına tabidir. **"Eğer onlar seni körü körüne bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme; dünya işlerinde onlarla iyi geçin, Allah'a yönelen kimsenin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz banadır. O zaman size yaptıklarınızı haber vereceğim."** [13] Bu meseleyi, Allah'ın bilgisinin büyüklüğü, duyarlılığı, kapsamlılığı ve çok yönlülüğünü canlandıran görkemli bir etken izliyor. Canlandırma, geniş evrensel alanda onu izleyen insanın iç dünyasını ürpertmektedir. **"Lokman; oğulcuğum! Yaptığınız iyi veya kötü iş, bir hardal tanesi ağırlığınca olsa ve bu bir kayanın içinde, göklerde veya yerde bulunsa, yine de Allah onu karşısına getirir. Doğrusu Allah lâtiftir, haberdardır."** [14] Lokman oğluna vasiyetini akidenin yükümlülükleri ile tamamlıyor. İyiliği emr, kötülüğü yasaklama ve bunların doğuracağı; akide sahibinin akidenin gerektirdiği doğal hareketle kendisini aşıp başkalarıyla ilişkiye geçtiğinde karşılaştığı kaçınılmaz zorlukların göğüslenmesi konusunda sabır. İşte bildirilen yükümlülüklerin bazıları: **Başına gelene sabret. Çünkü bunlar yapılması gereken işlerdir."** [15] İyiliği emir, kötülüğü yasaklama ve başa gelene sabırla birlikte takınılması gerekli tavrı veriyor. Allah'a çağıranın takınması gereken tavrı, onu sözle ıslah edilenin pratikle bozulmaması için insanlara karşı büyüklenilmemesi olarak veriyor: **"İnsanları küçümseyip yüz çevirme, yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Allah kendini beğenmiş övünen kimseyi sevmez. Yürüyüşünde tabii ol (ölçülü hareket et) sesini de kıs. Çünkü seslerin en çirkini eşeklerin sesidir."** [16] İfadede başkalarına karşı dudak bükme ve kibirlenmenin aşağılanması ile psikolojik etkiye parmak basılıyor. Yeni etkenler ve yeni

9) Lokman Suresi, 11 10) Lokman Suresi, 13 11) Lokman Suresi, 14 12) Lokman Suresi, 14
13) Lokman Suresi, 15 14) Lokman Suresi, 16 15) Lokman Suresi, 17 16) Lokman Suresi, 18-19

bir yöntemle, aynı meseleyi bilinen mekânda işleyerek ikinci gezi böylece sona eriyor.

Sonra üçüncü gezi başlıyor... Bilinen meselenin gökler ve yerin ilgili alanlarında sunuluşu ile başlıyor. Sunuş, insanın gökler yer ve yerde Allah'ın insanların emrine verip de onların şükretmedikleri nimetlerle ilişkisinden çıkarılan bir etkenle birlikte gerçekleştiriliyor: **"Allah, göklerde ve yerde bulunanları emrinize açık ve gizli olarak nimetlerini bol bol verdiğini görmediniz mi? Yine de insanlardan bazıları ne bilgisi ne yol göstereni ne de aydınlatıcı bir kitabı olmadan Allah hakkında tartışır.** [17] Bu etkenin ışığı altında Allah hakkında çekişmek, kötü görülür ve doğru kalplerce dışlanır... Sonra donukluk ve küfür tutumunun çirkinliğine açıklık getirme yönünde ilerliyor: **"Onlara; 'Allah'ın indirdiğine uyun' dense; 'Hayır biz babalarımızı üzerinde bulunduğumuz yola uyarız' derler."** [18] Bu tutarsız kör bir tutumdur. Onu korkunç bir etken izliyor. **"Şeytan babalarını alevli ateşin azabına çağırmış olsa da mı?"** [19] Diğer yandan da, iman ve küfür meselesine bağlı olarak ahirette görülecek karşılık meselesini veriyor. **"Kim güzel davranarak kendini Allah'a teslim ederse o, en sağlam kulba yapışmıştır. Sonunda bütün işler Allah'a döner. Kim de inkâr ederse onun inkârı seni üzmesin; onların dönüşü bizedir. O zaman yaptıklarını kendilerine haber veririz. Allah kalplerde olanı şüphesiz bilir."** [20] Allah'ın duyarlı geniş bilgisine değiniyor. **Allah kalplerde olanı şüphesiz bilir."** Bu sunuşa korkunç bir tehdit eşlik ediyor. **"Onlara biraz geçim sağlar, sonra ağır bir azaba sürükleriz."** [21] Gezinin sonlarında, evrenle yüzyüze geldiğinde, büyük tek yaratıcıyı kabullenmekten başka elinden bir şey gelmeyen fıtratın mantığı önünde onları kendileriyle karşı karşıya getiriyor. **"Andolsun ki onlara; 'Gökleri yeri kim yarattı' diye sorsan 'Allah' derler. 'Hamd Allah'a mahsusdur' de. Hayır onların çoğu bilmiyor."** [22] Geziyi, Allah'ın bilgisinin sonsuz uzanımı ile dilemesinin, yaratma ve oluşturmada sınırsız açılımını canlandıran oluşa ilişkin bir sahne ile sona erdiriyor ve bunu, ölümden sonra dirilme, yok olan varlıkların eski durumlarına döndürülmesi, yaratma ve oluşturmaya bir kanıt olarak ileri sürüyor: **"Yeryüzünde bulunan ağaçlar kalem olsa, denizlerde mürekkep olsa ve yedi deniz daha eklense, yine Allah'ın sözleri yazmakla tükenmez. Doğrusu Allah güçlüdür, hakimdir. Ey insanlar! Sizin yaratılmanız ve tekrar dirilmeniz tek bir kişinin yaratılması ve tekrar diriltilmesi gibidir. Şüphesiz Allah, işitendir, görendir."** [23]

Dördüncü gezi, insan kalbinde özel etki gösteren evrensel bir sahneyle başlıyor. Uzayan gündüzün ardından yayılan gecenin, uzayan gecenin ardından yayılan gündüzün; onların insanların ve insanların yaptıklarının yaratıcısından başka kimsenin bilmediği bir zamana doğru belirlenmiş sınırlar içinde başeğmiş olarak yörüngelerinde yürüyen ay ve güneşin oluşturduğu görünüm: **"Görmedin mi Allah, geceyi gündüzün içine, gündüzü gecenin içine sokuyor. Güneş ve ayı emrine boyun eğdirmiştir. Herbiri belirli bir süreye kadar hareket eder. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."** [24] Fıtratın, üzerinde durulan meseleye açıklık getirdiğine ilişkin kanıtını bu oluşan görünümden alıyor: **"Bu Allah'ın hak ol-**

17) Lokman Suresi, 20 18) Lokman Suresi, 21 19) Lokman Suresi, 21 20) Lokman Suresi, 22-23
21) Lokman Suresi, 23 22) Lokman Suresi, 25 23) Lokman Suresi, 27-28 24) Lokman Suresi, 29

masından ve O'ndan başka taptıklarının batıl olmasındandır. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür." [25] İlerleyerek, denizde yürüyen gemilerin durumunda kendini gösteren, Allah'ın insanlara bağışının ortaya koyduğu başka bir etkenle kalplere dokunuyor: "**Allah size, bir kısım delillerini göstersin diye, Allah'ın inayeti ile gemilerin denizde akıp gittiğini görmediniz mi?**"[26] Bunu denizin korkutucu durumuyla yüzyüze geldiğinde güç yetirebilme ve onu yaratıcısından uzaklaştıran bilgililik yanılgısından soyutlanmış olan fıtratın mantığı önünde seslerini kısmalarıyla sürdürüyor ve bunu tevhid meselesinin bir kanıtı olarak kullanıyor. "**Dağlar gibi dalgalar insanları kuşattığı zaman, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarırlar. Allah onları karaya çıkarıp kurtardığı zaman içlerinden bir kısmı Allah'a olan azgınlıklarında gevşeme gösterirler. Zaten bizim ayetlerimizi nankör gaddarlardan başkası inkâr etmez.**" [27] Ahiret meselesini belirlerken, denizin dalgaları ve korkunçluğun ilintisi dolayısıyla onlara en korkunç şeyi hatırlatıyor. Dünyada hiçbir şeyin koparamadığı kan bağını koparan korkunçluğu: "**Ey insanlar, Rabb'inizden korkun ve babanın, çocuğunun yaptığından ceza görmeyeceği, çocuğun da babasının yaptığından ceza görmeyeceği bir günden çekinin. Allah'ın vaadi gerçektir. Dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın.**" [28] İnsan yapısının titrediği bu etkenle ulaştığı bu kesime geldiğinde; insanı ürperten derin güçlü bir vurgu içinde çözüme kavuşturduğu meselelerin durumunu güçlendiren bir ayetle bitiriyor sureyi: "**Kıyamet vakti hakkındaki bilgi ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez ve hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Her şeyi bilen ve her şeyden haberi olan yalnız Allah'dır.**" [29]

Yöntemleri, etkenleri, kanıtları ve ayetleriyle bu dört gezi, kalplerin düzeltilmesine ilişkin Kur'an-ı Kerim yöntemine birer örnektirler. Bu, bu kalplerin yaratıcısı onlara varış yerlerini, uygun olan şeyi ve yöntemlerden durumlarını düzeltecek olanı bilen yaratıcı tarafından seçilmiş yöntemdir.

Şimdi bu özetin detayına başlıyoruz. Bu dört geziyi, birbiri ile bağlantılı ve uyum içinde olan iki derste ele alacağız.

YOL GÖSTERİCİ VE RAHMET OLAN KİTAP

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾
أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

1- Elif, lam, mim. 2- Bunlar, hikmetli Kitab'ın ayetleridir. 3- Bunlar güzel davrananlara yol gösterici ve rahmettir. 4- İşte onlar ki, namaz kılarlar, zekât verirler, ahirete de kesin olarak inanırlar. 5- İşte onlar

25) Lokman Suresi, 30 26) Lokman Suresi, 31 27) Lokman Suresi, 32 28) Lokman Suresi, 33
29) Lokman Suresi, 34

Rabb'lerinin göstermiş olduğu doğru bir yol üzeredirler ve kurtuluşa erenlerdir.

Açılışın "**Elif, lam, mim**"den oluşan kopuk harflerle olması ve bunların "**Bunlar, hikmetli Kitab'ın ayetleridir**" olarak tanıtılması -harflerle başlayan surelerde ki, gibi- Kitab'ın ayetlerinin bu harflerin türünden oluştuğuna dikkat çekmek içindir. Kitab'ın hikmetle nitelendirilmesinin seçilmesi ise; hikmet konusunun bu surede yinelenir olmasıdır. Dolayısıyla da, Kitab'ın Kur'an-ı Kerim'in yöntemine uygun atmosferi içindeki niteliklerinden bu niteliğin seçilmesi uygun düşmektedir. Yine Kitab'ın hikmetle nitelendirilmesi ona canlılık ve iradelilik kimliği vermektedir. Sanki o, söz ve yöneliminde hikmetlilikle nitelenen, söylediğini kasıtlı söyleyen ve hedeflediğini isteyen canlı bir varlıktır. Doğrusu o, gerçeği açısından da öyledir. O ruh, hayat ve hareket içerir. O özgün üstün kimlik sahibidir. O yabancılığı hemen aradan kaldırır. O'nun, onunla yaşayan, gölgesinde canlanan, ona içtenlikle özlem duyup canlı ile canlı, dostla dost arasındaki etkileşim gibi bir etkileşim duyanların algıladığı bir arkadaşlığı vardır!..

Bu hikmetli kitap veya ayetleri "**bunlar güzel davrananlara yol gösterici ve rahmettir.**" İşte sürekli ve özgün özelliği. Güzel davrananlara yol gösterici ve rahmet olması. Onları uyanların sapıtmadığı yola ileten bir rehber ve hidayetin kalbe döktüğü, kuşkudan kurtulma, gönül rahatlığı, kararlığa kavuşma ve ulaştırdığı kazanım, hayır ve kurtuluş ile namaz ve onunla (Kur'an'la) doğru yolu bulan kalpler, bu kalplerle içinde yaşadıkları evrenin kanunları, doğru yolda olan kalplerle bozulmamış fıtratın tanıdıkları değerler, durumları ve olayları bağlantılaması açısından da rahmettir...

İyilik edenler: "**İşte onlar ki, namaz kılarlar, zekât verirler, ahirete de kesin olarak inanırlar.**" Namazın hikmeti, bilinç ve davranışlara etkisi, gerekleri yerine getirilerek zamanında ve eksiksizce kılınmasıyla gerçekleşir. Rabb'le kalp arasındaki o güçlü bağın oluşması ve Allah'a yakınlık duygusunun olgunlaşmasını sağlayan da aynı etken olup kalpleri namaza bağlayan tatlılık da ancak o zaman algılanmaktadır... Zekâtın verilmesi, nefsin yapısal cimriliğine üstünlük kurması ve toplumsal hayat için insanların birbirlerine karşı sorumlu ve yardımlaşır olmalarına dayanan bir sistem oluşturulmasını sağlamaktadır. O sistemde zenginler ve yoksullar güven, iç rahatlığı, lüks yaşantı ve yoksulluğun dejenere etmediği kalplerin sevecenliğini bulurlar. İnsan kalbinin uyanıklığı, Allah'ın katındakini ön plana alması, toprağın çelmelerine üstünlük sağlaması, dünya hayatının çıkarının üstüne yükselmesi, gizli açık, büyük-küçük her şeyde Allah'ın kontrolünü hissetmesidir. Peygamberimize sorulduğunda "**Allah'a O'nu görür gibi kulluk etmendir. Sen O'nu görmüyor olsan da, O seni görmektedir.**"[30] Bu sözlerle tanımlanan "ihsan" düzeyine ulaşılması ise ahirete kesin iman ile sağlanmaktadır.

Kitab'ın yol gösterici ve rahmet olduğu kişiler, işte bu iyilik edenlerdir. Çünkü onlar kalplerindeki açılım ve duyarlık sayesinde, bu Kitap'la birliktelikte rahatlık, gönül huzuru buluyor, yapısındaki yol göstericilik ve ışığa ulaşıyor, hikmetli hedeflerini kavrıyor, gönülleri, aralarındaki pürüzleri temizleyerek onunla paralellik, uyum, yönelim birliği içinde olduklarını ve yolun aydınlık olduğunu algılıyor. Bu Kur'an kalplere, içerdikleri duyarlılık, açılım ve O'ndan geleni sevgi,

30) Buhari

istek ve saygı ile karşılamalarına göre bir şey vermektedir. O dost kalplere şefkat gösteren, titreyerek özlemle O'na yönelen duygulara karşılık veren canlı bir varlıktır.

Namazı kılan, zekât veren ve ahirete kesin inananlar... **"İşte onlar Rabb'lerinin göstermiş olduğu doğru bir yol üzeredirler ve kurtuluşa erenlerdir."** Kime hidayet edilmişse kuşkusuz o kurtulmuştur. Artık o aydınlıkta yürümektedir, amaca ulaşacak, dünyada ve ahirette sapıklığın cezasından kurtulacaktır. Bu gezegen üzerindeki yolculuğunda içi rahattır. Adımları, gezegenlerin dönmeleriyle, varlığın kanunlarıyla uyum içindedir. Dolayısıyla varlıktaki her oluşumla; karşılıklı anlayış, birbirlerinden eminlik ve yakınlık duymaktadır.

İNSANLARDAN GERÇEĞE KARŞI SAĞIR OLANLAR

Bunlar, Kitap ve ayetleriyle doğru yolu bulan, iyilik eden, namaz kılan, zekât veren, ahirete kesin inanan, dünya ve ahirette kurtuluşa erenler... Bunlar bir grup... Karşılarında da başka bir grup var:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ
وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝٦ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ
آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا ۖ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝٧

6- İnsanlardan öyleleri var ki, herhangi bir bilgiye dayanmadan insanları Allah'ın yolundan saptırmak ve onunla alay etmek için gerçeği boş sözlerle değişirler. İşte alçaltıcı azap bunlar içindir.
7- Ayetlerimiz o sapık kimseye okunduğu zaman sanki onları hiç işitmemiş, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklenerek sırt çevirir. İşte onu can yakıcı azapla müjdele!

Ayetteki **"Gerçeği boş sözlere değişirler"** tanımlamasıyla kalbi eğlenceye yönelten, vakti yiyip hayır getirmeyen ve yeryüzünde hayır ve adaletle onun kalkındırılması için görevlendirilen insanın islâmın yapısı, sınırları ve araçlarını belirleyip yol çizdiği görevine yakışır bir ürün vermeyen, her tür söz kastedilmektedir. Nas, her zaman ve her yerde bulunan insanlardan herhangi bir örnek için geneldir. Kimi rivayetler, ayetin ilk islâm toplumunda cereyan eden belirli bir olayı tasvir ettiğine işaret etmekteler. Nadir b. Haris: Farslar'ın malları, kahramanları ve savaşlarını içeren kitaplarını alıyor, Resulullah'dan Kur'an dinlemeye gidenlerin yoluna oturarak, onları bu masalları dinlemeye çekmeğe ve onlarla Kur'an-ı Kerim'in kıssalarını dinleme ihtiyaçlarını duymamalarını sağlamaya çalışıyordu. Fakat, ayet bu özel olaydan daha kapsamlıdır. Şayet rivayet doğru ise, o da nasın kapsamında kalır. O, insanlardan her çağda varolan nitelikleri açık bir grubu tasvir etmektedir. Nitekim ilk davet dönemi olan bu ayetlerin indiği Mekke dönemi ortamında da bu tür insanlar bulunuyorlardı.

"İnsanlardan öyleleri var ki, gerçeği boş sözlerle değişirler." Onu, malı, zamanı, hayatı karşılığında satın alır. Bu yüksek ücretleri ucuz bir eğlence için öder. Geri gelmez döndürülmez sınırlı ömrünü onda tüketir. Bu geçici eğlencelikleri **"Herhangi bir bilgiye dayanmadan insanları Allah'ın yolundan saptır-**

mak ve onunla alay etmek için" satın alır. O artık bilgi yolları kapatılmış bir cahil olup, girişimlerinde bilgiye dayanmamakta, hikmetten yararlanmamaktadır. O kötü niyetli ve kötü amaçlıdır. Allah'ın yolundan saptırma arzusu içindedir. Hayatın tükettiği bu geçici eğlenceliklerle kendisini ve başkalarını doğru yoldan saptırmaktadır. O Allah'ın yolunu eğlence edinen ve Allah'ın hayat ve insanlar için çizdiği programı alaya alan bir edepsizdir. Burada Kur'an bu gruba, hallerinin tasvirini tamamlamadan önce düşecekleri rüsvalıkla tehdit ederek yaklaşıyor. **"İşte alçaltıcı azap bunlar içindir."** Burada azabın küçük düşürücülükle nitelenmesi, edepsizlik ve Allah'ın yaşama düsturu ile dengeli yolunu alaya almaya, karşılık vermeye yöneliktir.

Sonra bu grubun **"Ayetlerimizi o sapık kimseye okunduğu zaman sanki onları hiç işitmemiş, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklenerek sırt çevirir."** İçinde haktan yüz çeviren, onu küçümseyerek böbürlenen kişinin görünüşünü çizen, bir hareket gözlemlenen sahne. Burada ona, bu görüşünü aşağılamaya çağıran onun durumuna uygun düşen aşağılayıcı bir eleştiri yöneltiliyor. **'Sanki kulaklarında ağırlık var."** Sanki onu Allah'ın saygın ayetlerini dinlemekten alıkoyan kulaklarındaki bu ağır işitme kusurudur. Yoksa işitebilen bir insan onları işitmeyip, böyle çirkin biçimde neden onlardan yüz çevirsin. Bu aşağılayıcı tanıtımı somut bir küçümseme ile tamamlıyor: **"Onu can yakıcı azapla müjdele."** Burada müjdeleme alaycı müstekbirlerin davranışına uygun düşen küçümsemeden başka bir şey değildir.

MÜ'MİNLERİN MÜKAFATI

Haktan yüz çeviren, büyüklenen kâfirlerin görecekleri karşılığa ilişkin geçen konunun ilintisi dolayısıyla, surenin başında geçen, görevlerini yerine getiren mü'minlerin görecekleri karşılıktan söz açarak, başlangıçta kısaca değindiği kurtuluşlarının nasıl olacağına biraz açıklık getiriyor:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ
النَّعِيمِ ۝ خَالِدِينَ فِيهَا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

8- İnanıp yararlı iyi işler yapanlar için nimeti bol cennetler vardır.
9- Orada ebedi olarak kalacaklardır. Bu, Allah'ın gerçek vaadidir. O güçlüdür, hakimdir.

Kur'an'da nerede ahirette görülecek karşılık hatırlatılsa, onun öncesinde imanla birlikte salih amel hatırlatılır. Bu inanç sisteminin yapısı, imanın gizli, işlevsiz, durgun, soyut bir gerçek olarak kalpte varlığını sürdürmemesini gerektirir. O canlı, aktif, hareketli bir gerçek olup; neredeyse eylem, hareket ve davranışla kendisini ispatlamak ve iç dünyada olanı haber veren, açık olgu dünyasında etkinliklerle yapısını ortaya koymak için harekete geçinceye kadar kalpte yer edinemez, oluşumunu tamamlayamaz.

İnanıp salih amelle imanlarını ispatlayanlara **"İnanıp yararlı iyi işler yapanlar için nimeti bol cennetler vardır."** Allah'ın hak vaadinin gerçekleşmesi olarak bu cennetler ve bu sonsuz yaşayış onların olacak. **"Bu Allah'ın gerçek vaadidir."** Görüldüğü gibi, yaratanın kullarına lütfu; onların eksikliklerden bi-

ri olan, O'na değil kendilerine iyiliklerine karşılık olarak onlara ihsanı kendisine gerekli kılma ölçüsüne ulaşmaktadır. Onların iyiliği yaratana değil, kendilerinedir. Çünkü O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur.

"O güçlüdür, hakimdir." O vaadini gerçekleştirmeye kadirdir. O yaratma, vadetme ve hedeflediğini gerçekleştirme konusunda yaptığına tam egemendir.

Allah'ın kudretinin ve hikmetinin alameti ve surenin akışı içinde geçen meselelerin delili, kimsenin ne kendisinin ne Allah'dan başka birinin yarattığını iddia etmediği bu görkemli büyük evrendir. O görünüşü uyumlu, sistemi duyarlı, görkemli ve büyük olduğundan, insanın benliğini yakalayıp aklına üstünlük sağlayarak insan yapısının karşısına gözalıcı biçimde dikildiğinden, insan yapısı ondan kaçamamakta veya yüz çevirememekte, eşsiz yaratıcının birliği ve açık gerçeği çiğneyerek O'na başka ortaklar koşanın sapıklığını kabul etmekten başka bir şey yapamamaktadır:

خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَىٰ فِى ٱلْأَرْضِ رَوَٰسِىَ
أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٍ وَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَنۢبَتْنَا
فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾ هَٰذَا خَلْقُ ٱللَّهِ فَأَرُونِى مَاذَا
خَلَقَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦ ۚ بَلِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿١١﴾

10- Allah, gökleri gördüğünüz gibi direksiz yarattı. Sizi sarsmasın diye yere sabit dağlar yerleştirdi ve orada her çeşit canlıyı yaydı. Gökten su indirip orada her güzel çifti bitirdik.
11- İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. O'ndan başkası ne yarattı? Doğrusu o zalimler, açık bir sapıklık içindedirler.

Gökler, bilimsel veya herhangi bir araştırma yapılmaksızın, yüksek geniş görkemli dış görünüşüyle bakış ve hisle yüzyüzedir. Sözü edilen göklerden kanıt ister, ne olduğunu kesin olarak kimsenin bilmediği, gözün gördüğü bu kubbenin, insan için taşıdığı anlam değişmez. Gökler bu veya diğeri olsun, onda insanların gece-gündüz görebildikleri her yerde, direğe dayanmaksızın asılı duran görkemli büyük yaratıklar mevcuttur. İnsanlar gezegenleri üzerinde, onlardan ne ölçüde uzak kalırlarsa kalsınlar; onların başdöndüren büyüklüklerinin gerçeği kavranılmadan sadece çıplak gözle irdelenmeleri bile tek başına insan yapısının sarsılmasına, sonu, sınırı olmayan görkemli büyüklük, bu yaratıkları bu denli uyum içinde tutan ilginç sistem, gözü bakmaya, kalbi düşünmeye cezbedip, onların da bakmak ve düşünmekten usanıp yorulmadıkları ve duyguyu bürüyüp onun da neredeyse, uzayıp giden bu uzun düşünüşten geri dönmediği, kusursuz güzellik önünde titremesine yeterlidir. Çıplak göze irdeleme bu sonucu doğurduğuna göre; insan, bu görkemli uzayda ışık saçarak yüzen noktaların herbirinin kütlelerin yerin kütlesinden kat kat büyük olduğunu anladığında durum nasıl olur?

"Allah gökleri gördüğünüz gibi direksiz yarattı."

Anlatım insan kalbini, bu kısa değininin çağrıştırımı dolayısıyla uzay içlerindeki bu görkemli geziden, oraya tutunması için dünyaya çeviriyor. Yalnız de-

vasa evrenin kütlesi içinde, bir toz taneciği olma ölçüsüne ulaşamayan zerreye, küçük dünyaya değil, bir kişinin ömrünü bu küçük gezegen üzerinde sürekli bir yolculukta geçirmiş de olsa, kısa ömründe her yerini dolaşamayacağı, insanın geniş gördüğü dünyaya! Kalbi dünyaya, açık uyanık bir duyumla onu yeniden gözden geçirmesi ve bu ilginç dünyanın görünümlerine olan alışkanlık ve yinelenme bıkkınlığını üzerinden atması için dönderiyor.

"Sizi sarsmasın diye yere sabit dağlar yerleştirdi."

Jeoloji bilginleri, dağlar; yerkürenin içinin soğuması sonucu oradaki gazların donması ve hacimlerinin eksilmesinden kaynaklanan yerkabuğu çıkıntılarıdır derler. Gazların donup hacimlerinin azalmasına bağlı olarak yerkabuğu büzülerek kıvrımlanmaktadır. Gazlar soğuyup orada burada hacimleri küçüldüğünde içteki büzülmelere uygun olarak kabukta girintiler çıkıntılar oluşmaktadır diyorlar. Bu teorinin doğru veya yanlış olması farketmez. İşte Allah'ın Kitab'ı, dağların varlığının yerin dengesini koruduğunu, bu nedenle yerin sarsılıp sallanmadığını belirtiyor. Bilginlerin teorileri mantıki görünüyor. Gazların büzülmesi ve yerkabuğunun oradan buradan kasılması durumunda, böyle dağlar oluşması yerin dengesini koruyacak, bir yanda dağların çıkıntı oluşturması yerkabuğunun diğer yanındaki çöküntüyü dengeleyecektir. Her durumda üstün olan Allah'ın sözüdür. Doğru söyleyen Allah'dır.

"Orada her çeşit canlıyı yaydı."

Bütün varlığın ilginçliklerinden biri de budur. Yeryüzünde hayatın varlığı, günümüze kadar kimsenin ne kavradığını ne de açıkladığını iddia etmediği bir sırdır. Küçük basit tek hücrede özelliklerinin ortaya çıkışı döneminde de hayat sırdır. Hayatın basit başlangıç döneminde durum bu ise; çeşitlenip komplekslesen ve cinsleri, türleri, familyaları ve sınıflarının sayısı insanın bildiği sınırı aşan çokluğa ulaşan hayatın sırrının büyüklüğü ne ölçüdedir? Bununla birlikte insanların çoğu; cismi, yüzlerce ilginç kimyevi değişik fabrikası, koruma vedağıtım için yüzlerce depo gönderme ve karşılama için yüzlerce telsiz istasyonu ve sırrını her şeyi bilen ve haber alandan başkasının bilmediği yüzlerce karmaşık görev yürüten merkez içeren insana ek olarak karmaşık canlılar da bir yana bırakılarak, canlı hücrelerden bir tek hücre ve duyarlı sistematik ilginç işleyişi ile karşılaştırıldığında; görünüşü basit, kendisi küçük ve yetersiz olarak karşımıza çıkan insan yapısı bir aygıt önünde kendilerinden geçerek şaşkınlık içinde durup onunla ilgilenirken; hayatın sergilediği ilginçliklerin yanından sanki hiç ilgi çekmez önemsiz şeylerin yanından geçer gibi kapalı gözler, kör kalplerle geçip gitmektedirler!..

"Gökten su indirip orada her güzel çifti bitirdik."

Suyun gökten indirilmesi de, farkında olmadan yaşadığımız ilginçliklerden biridir. Nehir yataklarında akan, göllere dolan, gözelerden kaynayan su... İşte bunların hepsi; göklerle yerin düzeni ve aralarındaki bağlantılar, boyutlar, yapı ve biçim bağlantılı duyarlı bir sisteme göre gökten inmektedir... Suyun inişinin ardından yerde bitkilerin bitmesi de; canlılık, çeşitlenme ve küçük bir otsu veya büyük bir ağaç da kendisini yinelemek üzere, küçük bir çekirdekte gizlenen kalıtımı gibi sonu gelmez ilginçlikleri içeren başka bir ilginçliktir. Bir tek otsu bit-

kinin, bir tek çiçeğindeki renklerin dağılımının araştırılması, açık kalbi, hayatın ve bu hayatın yaratıcısına imanın derinliklerine götürecektir.

Kur'an'ın metni, Allah'ın bitkileri çift yarattığını belirtiyor. "**Her güzel çifti**" bu bilimin araştırmayla çok yakınlarda ulaştığı bir gerçektir. Her bitkinin, ya aynı çiçekte ya aynı bitkide, ayrı çiçeklerde veya aynı cinsten iki ayrı bitkide, eril ve dişil hücreleri vardır. İnsan ve hayvanlarda olduğu gibi, eşeysel hücrelerin döllenmesi olmadan hiçbir bitki üremez.

Bu noktada eşeyselliğin 'güzel (saygın) olarak nitelendirilmesi, onun "**Allah'ın yarattıklarıdır**" olmasına yaraşır olması, "**İşte bunlar, Allah'ın yarattıklarıdır**" değinisiyle ön plana çıkarması; **O'ndan başkası ne yarattı?** biçiminde onunla, karşıdakilere ve tutarsız iddialarına meydan okuması ve bu meydan okumanın en uygun zamanda "**Doğrusu o zalimler, açık bir sapıklık içindedirler**" ayıplaması, anlatıma büyük bir güç kazandırmaktadır. Bu güçlü vurgunun yapıldığı noktaya gelindiğinde, suredeki ilk gezi bu derin etki bırakan sonla bitiyor.

Bundan sonra ikinci gezi başlıyor. Onu hikâye ve dolaysız yönlendirme üslubuyla sunuyor. Yalnız Allah'a şükretme ve O'nun ortaktan beri görülmesi meselesi ile ahiret, amel ve amelin karşılığı meselelerini öykü diliyle işliyor.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَٰنَ ٱلْحِكْمَةَ أَنِ ٱشْكُرْ لِلَّهِ ۚ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَ لُقْمَٰنُ
لِٱبْنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَىَّ لَا تُشْرِكْ بِٱللَّهِ ۖ إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

12- Andolsun ki, biz Lokman'a hikmet verdik. "Allah'a şükret" dedik, kim şükrederse kendisi için şükreder. Kim nankörlük ederse bilsin ki, Allah zengindir, övülmeye lâyık olandır.
13- Lokman oğluna öğüt vererek; "Ey oğulcuğum! Allah'a ortak koşma, çünkü ortak koşmak, büyük bir zulümdür."

Kur'an'ın tevhid ve ahiret meselelerini diliyle sunmak için seçtiği Lokman'ın kimliğine ilişkin bilgiler çeşitlidir. Kimileri O'nun peygamber, kimileriyse salih bir kul olduğunu söylemiş olup, çoğunluk ikinci görüşü benimsemiştir. O'nun İsrailoğulları'nın yargıçlarından olduğu söylendiği gibi, Habeşistanlı veya Sudanlı bir köle olduğu da söylenmiştir. Lokman söylenenlerin hangisi olursa olsun, Kur'an ona içeriği Allah'a şükür olan hikmeti verdiğini belirtiyor. "**Andolsun ki, biz Lokman'a hikmet verdik. Allah'a şükret dedik.**" Bu, sözü ve kıssası sunulan bu seçilmiş hikmet sahibi kişi örnek alınmak suretiyle dolaylı olarak Allah'a şükre Kur'ani bir yönlendirmedir. Bu dolaylı yönlendirmenin yanında başka bir yönlendirme yeralıyor. Allah'a şükür, şükredenin biriktirdiği erzak olup, ona yarar sağlamaktadır. Allah'ın ona ihtiyacı yoktur, yaratıklardan hiçbiri O'nu yüceltmese de O kendi özü gereği yücedir.

"**Kim şükrederse kendisi için şükreder. Kim nankörlük ederse bilsin ki Allah zengindir, övülmeye lâyık olandır.**" Öyle ise, ahmağın ahmağı, hikmetin gereğini yerine getirmeyen ve kendisi için böyle bir erzak biriktirmeyendir.

Sonra hikmet sahibi Lokman'dan oğluna öğüt görünümünde tevhid meselesi geliyor.

"Lokman oğluna öğüt vererek; "Ey oğulcuğum! Allah'a ortak koşma, çünkü ortak koşmak, büyük bir zulümdür."

Kuşkusuz bu içtenlikle verilen bir öğüttür. Çünkü baba çocuğuna iyilikten başka bir şey dilemez ve baba çocuğuna karşı ancak yol gösterir bir tavırda olabilir. İşte hikmet sahibi Lokman çocuğuna Allah'a ortak koşmamasını söylüyor ve sözünü Allah'a ortak koşmanın büyük zulüm olduğu ile nedenlendiriyor. Metinde Allah'a ortak koşmanın büyük bir zulüm olduğu gerçeği iki kere vurgulanıyor. Biri: Allah'a ortak koşmayı yasaklayan emrin öne alınıp, dayandığı nedenin ondan ayrılması. Diğeri: Allah'a ortak koşmanın zulüm olduğunun "inne" ve "lam" edatlarıyla pekiştirilmesi. İşte Muhammed'in kavmine sunup, onların ne olduğu konusunda O'nunla çekişmeye girdikleri, O'nun onu sunmasının ardındaki amacı konusunda serzenişte bulundukları ve sunuşun arkasında egemenliğin onlardan alınıp onlara üstünlük kurma amacının olacağından korktukları gerçek budur!.. Hikmet sahibi Lokman'ın oğluna açıklayıp emrettiği ve her türlü art niyetten uzak, içtenliğinden kuşku duyulmaz, babanın oğluna öğüdü olan söz nedir? Dikkat edilsin o, Allah'ın insanlardan hikmet verdiklerinin tümünün diliyle akıp gelen, salt hayırdan başka bir şey gözetilmeyen ezeli gerçektir... Ayette gözetilen psikolojik etkenler bunlardır.

AİLE VE İNANÇ İLİŞKİSİ

Babanın oğluna öğüdünün iniltisi dolayısıyla ayet, zarif bir anlatım içinde; ana-baba ve çocuklar arasındaki ilişkiyi gündeme getiriyor ve bu ilişkiyi ince duygu dolu ilham verici bir görünümle sunuyor. Bununla birlikte inanç bağı bu güçlü bağdan önceliklidir:

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا
عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ
إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾ وَإِن جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَن تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ
بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ
سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

14- Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Anası onu zayıflık üstüne zayıflık çekerek karnında taşımıştır. Onun sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur. Bana ve ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş Allah'adır.
15- Eğer onlar seni körü-körüne bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme; dünya işlerinde onlarla iyi geçin, Allah'a yönelen kimsenin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz banadır. O zaman size yaptıklarınızı haber vereceğim.

Çocuğa, ana-babasına ilişkin tavsiyeler, Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- öğütlerinde yinelenmektedir. Ana-babaya, çocuklarına ilişkin tavsiyeler ise pek az görülür. Onun da çoğunluğu özel şartlarda, özel bir durum olan çocukların diri diri toprağa gömülmesi olayına ilişkindir. Bunun nedeni, salt insan yapısının çocuğun korunup kollanmasını üstlenmiş olmasıdır. Fıtrat, insan varlığının, Allah'ın dilediği yönde sürekliliğinin sağlanması için doğmakta olan kuşağı gözetip koruyacak biçimde kurulmuştur. Ana-baba çocuklarına cisimleri, psikolojik varlıkları, ömürleri ve sahip oldukları tüm değerli varlıklarını usanç belirtisi ve serzeniş göstermeksizin cömertçe verirler. Verdiklerinin bilincine bile varmazlar. Dahası, sanki alan onlarmış gibi, sevinç, coşku, gayretle verirler!.. Fıtrat, ana-babanın çocuklar konusunda uyarılmaları işinde tek başına yeterlidir. Çocuk ise; o, ömrü ruhu ve psikolojik güçlerini gelecek hayata hazırlanan kuşak için kurban verdikten sonra artık dünyaya sırtını dönmüş olarak hayatın sonlarını yaşayan kuşakla ilgilenmesi için yinelenen uyarılara ihtiyaç duyar. Çocuk, tüm ömrünü adamış da olsa, ana-babasının ortaya koydukları özverinin bir kısmını bile karşılayacak olanaktan yoksundur. İşte durumu ortaya koyan tasvir: **"Anası onu zayıflık üstüne zayıflık çekerek karnında taşımıştır. Onun sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur."** Büyük özverinin ana çatısını çiziyor... Durumun doğasının gereği anne yükün büyük payını yüklenmekte ve onu, daha toleranslı, daha şefkatli ve daha derin ve etkin duygusallık içinde yerine getirmektedir... Hafız Ebu Bekr Bezzar Müsnedinde -taşıma zinciri de vererek- babası kanalıyla Bureyd'ten şu hadisi vermiş: Bir kişi, tavafta annesini kucağına alarak ona tavaf ettiriyordu. Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- "Hakkını ödedim mi" diye sordu. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Hayır, tek bir nefes verimindekini bile değil" dedi. İşte böyle bir nefes verimindekini bile değil... Hamileliği veya doğum anındaki, zira o onu güçsüzlükler içinde taşırdı.

Bu duygulandırıcı sahne aracılığıyla ilk nimet verene, ardından da ikinci nimet veren ana-babaya şükrana yönlendirerek görevleri sisteme koyuyor. Buna göre; önce Allah'a şükür geliyor, onu ana-babaya teşekkür izliyor... **"Bana ve ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur."** Bu gerçeği edilmiş şükrün yarar sağlayacağı ahiret gerçeği ile bağlıyor. **"Dönüş Allah'adır."**

Fakat, tüm bu duygululuk ve yüceliğine rağmen çocukla ana-baba arasındaki bağ, inanç bağından sonra gelir. İşte insanın ana babası ile olan ilişkisine ilişkin buyruğun geri kalan bölümü **"Eğer onlar seni körü körüne bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme."** İşte bu noktaya ulaşıldığında itaat etme görevi düşüyor, inanç bağı tüm bağların üstüne çıkıyor. Ana-baba, Allah'a ortak koşma, uluhiyetini inkâr etmekle onu yoldan çıkarmak için; ikna yolu ile olsun, fiili üstünlük kurma ile olsun, ne ölçüde çaba ve gayret gösterirlerse göstersinler, o sözüne uyulmada öncelikli hak sahibince onların sözüne uymamakla emrolunmuştur.

Fakat, inançta ters düşme ve buyruk inançla çeliştiği durumda buyruğa uymama emri; ana-babanın, onlara iyi muamelede bulunma ve güzel birliktelik konusundaki hakkını düşürmez: **"Dünya işlerinde onlarla iyi geçin."** O yeryüzünde kısa bir yolculuk olup, temel gerçeği etkilemez: **"Allah'a yönelen kimse-**

nin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz Bana'dır." Sınırlı dünya yolculuğunun ardından "**O zaman size yaptıklarınızı haber vereceğim.**" Herkese şükür, nankörlük, şirk, tevhid türünden yaptığının karşılığı verilecektir orada.

Yirminci cüzde, Ankebut suresini açıklarken belirttiğimiz gibi, bu Ankebut ve Ahkaf'taki benzer ayetlerin Sa'd b. Ebi Vakkas ve annesi hakkında indiği rivayet edilmiştir. Sa'd b. Malik'e ilişkin indikleri de söylenmiş olup, bu yöndeki haberi Taberani taşıma zinciriye birlikte 'Kitab el İşra'da Davud b. Ebi Hind'e duyurarak vermiştir. Ayetlerin Sa'd b. Ebi Vakkas hakkında indiği biçimdeki bilgiyi Müslim'den öğreniyoruz. Tercih edilen de bu hadistir. Ayetlerin delaleti ise, tüm benzer durumları kapsar, aynı zamanda görev ve yükümlülükleri sistemleştirdiği gibi bağlılıkları da sistemleştirir. İşte onların (ayetlerin) delaletleri gereği, Allah'la olan bağlantıdır öncelikli olan bağlantı ve Allah'ın hakkına ilişkin yükümlülüğün yerine getirilmesidir öncelikli görev. Kur'an-ı Kerim bu kuralı bildirmekte, mü'minin vicdanında kuşku ve kapalılığa yer bırakmayan açık ve kesin biçimde yer etmesi için bir ilinti dolayısıyla onu çeşitli görünümler içinde gözler önüne getirerek vurgulamaktadır.

Lokman'ın oğluna nasihatının akışı içinde yeralan bu uzunca konu değiştiriminin ardından, ahiret ve orada yaşanacak duyarlı yargılanım ve adil karşılık görme meselelerini işleyen öğütteki ikinci bölüm geliyor. Fakat bu gerçek, soyut bir anlatımla değil, insanın vicdanını titreten etkin bir görünüm içinde, geniş evrensel sahnede sunuluyor. Evrensel sahnedeki o görünümü izleyen insan, adım adım Allah'ın ürperti veren duyarlı ve kapsamlı bilgisinin farkına varıyor.

يَٰبُنَيَّ إِنَّهَآ إِن تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُن
فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ أَوْ فِي ٱلْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا ٱللَّهُ إِنَّ
ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾ يَٰبُنَيَّ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ وَأْمُرْ بِٱلْمَعْرُوفِ وَٱنْهَ
عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَٱصْبِرْ عَلَىٰ مَآ أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ ﴿١٧﴾

16- Lokman: "Oğulcuğum! Yaptığın iyi veya kötü iş, bir hardal tanesi ağırlığınca olsa ve bu bir kayanın içinde, göklerde veya yerde bulunsa, yine de Allah onu karşına getirir. Doğrusu Allah lâtiftir, haberdardır.
17- Oğulcuğum namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçmeye çalış ve başına gelene sabret. Çünkü bunlar yapılması gereken işlerdir.

Allah'ın bilgisinin duyarlılığı ve kapsamı, kudreti ve ahiretteki yargılamanın duyarlılığı ile oradaki değerlendirimin adilliğinin soyut olarak tanımlanması, bu somut tanımlamanın ulaştığı etkinliğe ulaşamamaktadır. Kur'an'ın derin vurgulu, görevini yumuşakça yerine getiren erişilmez yönteminin üstünlüğü işte budur. [31] "**Bir hardal tanesi**" küçük önemsiz ve ne ağırlığı var, ne de değeri: "**Bir kayanın içinde**" sert bir yığın içinde, ne görünür ne ulaşılır: "**Göklerde**" büyük yıldızların, yüzen bir nokta veya şaşkın bir zerre olarak göründükleri, şu geniş ürperti veren yapıda veya taşı toprağı arasında kaybolmuş görünmez durumda "**veya yerde bulunsa, yine de Allah onu karşına getirir.**" Bilgisi ona ulaşır, kudreti onu başıboş bırakmaz... "**Doğrusu Allah lâtiftir, haberdardır.**"

31- "Kur'an'da Edebi Tasvir" kitabının "Kur'an Üslubu" bölümüne bkz.

İnceliklere ulaşan konuyu dolaylı olarak veren, sahneye uygun bir değerlendirme.

İnsan hayali, Allah'ın bilgisinin rahatça izlediği bu hardal tanesini o geniş derin gizlenme yerlerinde, kalbi huşu içinde, erişilmezlerin gizliliklerini haber alan lâtif Allah'a dönünceye kadar kavuşturmayı sürdürüyor. Sonuçta bu ilginç yöntem sayesinde Kur'an'ın kalbe yerleşmesini istediği gerçek yerine yerleşiyor.

Konu Lokman'ın oğluna öğüt verirken söylediklerinin aktarımında ilerlerken, bir de bakıyoruz ortaksız Allah'a iman yaşanacağı konusunda aklın kuşku duymadığı ahirete kesin inanç ve hardal tanesi ağırlığında da olsa hiçbir şeyi gözden kaçırılmadan hesaplanıp verilecek ahiretteki karşılığın adilliğine güvenin, insanın iç dünyasında yeretmesinin ardından, ara ara inancın gerektirdiği adımları da atmaktadır... Bir sonraki adım ise; namazla Allah'a yönelme, Allah'a çağırmak için insanlara yönelme ve davetin geçireceği, karşılaşılması kaçınılmaz olan sorumluluk ve zorluklara sabırdır!

"Oğulcuğum namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçmeye çalış ve başına gelene sabret. Çünkü bunlar yapılması gereken işlerdir." Akidenin çizilmiş yolu işte budur... Allah'ın bir bilinmesi, gözetiminin hissedilmesi, O'nun katındakinin istenmesi, adaletine güvenme, cezasından korkma ve ardından insanları davete, durumlarının düzeltilmesine ve iyiliği emredip, kötülükten alıkoymaya geçiş. Tüm bunlardan önce kötülükle savaş için özgün azıkla azıklanma. Allah'a kulluk ve namazla O'na yönelme azığıyla. Ardından, nefislerin eğilip bükülmesi (kaypaklığı) kalplerin yoldan çıkışı ve yüz çevirmesi ellerin, dillerin kötülükle uzanması ve gerektiğinde mal ve canla denenme türünden Allah'a çağıranın karşılaşacağı durumlara karşı direnme..." **"Çünkü bunlar yapılması gereken işlerdir."** Ayette yeralan 'azm el-umur" yapılması kararlaştırıldıktan sonra, kendileri konusunda tereddüde götürecek yolların kapatıldığı işler anlamınadır.

Bu noktada Lokman Kur'an'ın verdiği vasiyetinde, Allah'a davet edenin edebine geçiyor.Hayra çağırma; insanlara üstünlük taslamayı ve hayra yönlendirme adına onlara tepeden bakmayı geçerli kılmaz. Hayra çağırmada durum bu olunca, hayra çağırmadan onlara üstünlük taslama, tepeden bakma, doğal olarak daha çirkin olacaktır:

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ اللَّهَ
لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ
مِن صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

18- İnsanları küçümseyip yüz çevirme yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Allah, kendini beğenmiş övünen kimseyi sevmez.
19- Yürüyüşünde tabii ol (ölçülü hareket et) sesini de kıs. Çünkü seslerin en çirkini eşeklerin sesidir.

Ayetin orijinalindeki sözcüğü "El-Sa'r" develere isabet edip boyunlarını bir yana eğrilten bir hastalık. Kur'an yöntemi, "şar"ka benzeyen büyüklenme, sapıklık ve böbürlenerek dudak bükme davranışından kaçındırmak için bu de-

yimi kullanıyor.

Kur'an'ın "marahan" deyimi ile dile getirdiği yürüme biçimi, başkalarına önem vermeden kasıla kasıla böbürlenerek yürümedir. O Allah ve insanlarca kötü görülen bir davranıştır. Esasen hasta psikolojinin dışa yansıması olup, böbürlenerek yürüme biçiminde kendini gösterir. **"Allah kendini beğenmiş övünen kimseyi sevmez."**

Böbürlenerek yürümenin yasaklanması ile birlikte, aşırı tavırlardan arındırılmış doğal yürüyüşün açıklanması da geliyor: **"Yürüyüşünde tabii ol."** Burada 'doğru ol'la aşırılık göstermeme ve böbürlenme, sağa sola ağız ayırma ve sallanmayla enerji kaybına yol açmama kastedilmektedir, yürüyüşe doğru olmak da aynı anlama gelir. Çünkü bir hedefe yönelen doğal yürüyüş, oyalanma, böbürlenme içermez, rahat tavırlarla sadece doğrultusunda ilerler.

Alçak sesle konuşma; terbiye, kendine güven, sözün doğruluğu ve gücü konusunda iç rahatlığını yansıtır. Terbiyesiz veya sözü ve kendi değerinden kuşkuda olandan başkası kabalık etmez, bağırıp çağırmaz. Evet!.. Sadece onlar hiddet, kabalık ve bağırtı ile bu kuşkularını gizlemeye çalışırlar.

Kur'an yöntemi, anlatımı şu ifade ile sürdürerek bu davranışın çirkinliğini vurgulamaktadır: **"Çünkü seslerin en çirkini eşeklerin sesidir."** Görüldüğü gibi, tiksindiricilik ve çirkinlikle birlikte, insanı alaya almaya çağıran gülünç bir sahne çiziyor. Ayetteki, düşünceyi uyandıran ifade aracılığıyla kafasında bu gülünç sahneyi canlandırabilen duygu sahibi birinin sonra kalkıp, bu eşeklerin sesine özenmesi düşünülemez...

İkinci gezi, birinci meseleyi sunuşdaki bu çeşitlenme ve yöntemdeki yenilenmeyle işledikten sonra işte böyle sona eriyor...

Üçüncü gezi, yeni bir tertiple başlıyor. İnsanların; çıkarları, hayatları, geçimlilikleri, Allah'ın onlara verip onlardan yararlandıkları halde, nimetlendirici yücelik bahşeden ve bağışlayıcı Allah konusunda çekişmeye girmekten sıkılmadıkları gizli-açık nimetleriyle bağlantılı olarak evrensel kanıtın sunuşu ile başlıyor. Ardından birinci ve ikinci gezilerde çözümlediği birinci meselenin pekiştirilmesi yönünde bu yeni tertip çerçevesinde ilerliyor.

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ
فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ
اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۗ أَوَلَوْ كَانَ
الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾

20- Allah, göklerde ve yerde bulunanları emrinize açık ve gizli olarak nimetlerini bol bol verdiğini görmediniz mi? Yine de insanlardan bazıları ne bilgisi ne yol göstereni ne de aydınlatıcı bir Kitab'ı olmadan Allah hakkında tartışır.

21- Onlara; "Allah'ın indirdiğine uyun!" dense; "Hayır biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız" derler. Şeytan babalarınızı alevli ateşin azabına çağırmış olsa da mı?

Kur'an'da çeşitli yöntemlerle yinelenen bu tablo her karesinde yeni olarak görünür. Çünkü bu evren, kalbin ona herbakışı ve sırları ile tükenmez ilginçliklerini her düşünüşünde algıda sürekli yinelenmektedir. İnsan sınırlı ömründe o ilginçlikleri araştırıp tüketemez. O her bakışta yeni bir renk yeni bir vurgu ile görünür.

Sözün akışı tabloyu burada yeryüzündeki insanın ihtiyaçları ile bu evrenin yapısı arasındaki uyumluluk açısından sunuyor. Bu uyumluluğun ne kendiliğinden, ne de rastlantı sonucu olmasının imkânsızlığı ve bu görkemli evrenin yapısı ile bu küçük gezegen üzerindeki insanın ihtiyaçlarını uyumlu kılan planlayıcı iradeye teslimden kaçış olmadığı, dolayısıyla muhatabı söz edemez kılan bir kanıt oluşturduğuna parmak basılıyor.

Dünya tümüyle evren çatısında küçük bir noktacık oluşturmaya bile yetersiz. İnsansa, bu dünya içinde, boyutları ve içerdiği güçler canlı-cansız yaratıklara oranı, hacmi, ağırlığı, maddi gücü açısından çevresindekilerin yanında kaale alınmaz, zayıf küçük bir yaratıktır. Fakat, Allah'ın insana ihsanı, ondaki ruhundan koyduğu soluğu ve onu yaratıkların çoğundan saygın kılması, işte sadece bu ihsanlar; evrenin düzeninde bu yaratığın bir ağırlığı olması, değerlendirmeye alınması ve Allah'ın ona bu evrenin güçleri, enerjileri, potansiyelleri ve hayırlarından birçoğunu kullanabileceği güçleri uyarlamasını gerektirmiştir. Ayette, Allah'ın yer ve göktekileri insanın hizmetine sunmasından daha genel içerikli olan açık-gizli nimetlerinin sayımında değinilen hizmete verme işte budur. İşin Allah'ın ihsanına dayandığı apaçık ortadadır. Baştan insanın varolması Allah'ın bir nimet ve bağışıdır, onu güçler, yetenekler, bağışlarla donatması Allah'dan nimet ve bağıştır. Peygamberlerini göndermesi, kitaplarını indirmesi en büyük bağış ve en üstün nimettir. Tüm bunlardan önce onun Allah'ın ruhu ile bağlantılanması Allah'dan bir nimet ve bağıştır, alıp verdiği her nefesi ve her kalp atışı, gözünün aldığı her sahne, kulağının duyduğu her ses, içinde gezinen her hatıra, aklının işlediği her düşünce bunların hepsi insanın Allah'ın bağışı olmadan ulaşamayacağı birer nimettirler.

Gerçekten Allah göklerde olanları, insan denen bu canlının hizmetine sunmuştur. İşte, güneşin ayın ışığı, yıldızların yol göstericiliği, yağmur, hava ve onda gezinen kuşlardan yararlanmayı onun erişebileceği çerçeveye koymuştur. Yerde bulunan varlıkları da onun hizmetine vermiştir. Yerdeki durum daha açık, gözlemlenmesi ve kontrolü daha kolaydır. Onu bu geniş mülkte temsilci ve yerin içerdiği hazineleri elde edebilir kılmıştır. O hazinelerin kimi gizli, kimi açıktır, kimini insan biliyor, kimini etkilerinin dışında özünü kavrayamıyor, anlamadan yararlandığı güçlerin sırları gibi onlardan kimini de hiç bilmiyor. Kuşkusuz insan gece ve gündüzün her anında Allah'ın ne ölçüde kavranılmaz türleri sayılıp bitirilemez nimeti ile kuşatılmış durumdadır. Tüm bunlara karşın insanların bir kısmı ne şükrediyor ne Allah'ı anıyor, ne çevresindeki olayları düşünüyor ve ne de karşılıksız iyilikte bulunan, nimet verene kesin inanıyorlar.

"Yine de insanlardan bazıları ne bilgisi, ne yol göstereni, ne de aydınlatıcı

bir kitabı olmadan Allah hakkında tartışır." Evrenin yapısının oluşturduğu bu kanıtın söz götürmezliği ve mükemmel nimet karşısında bu çekişme, garip çirkin, Allah'ın varlığını inkâr ise, insan fıtratının nefretini çeken, vicdanı titreten bir iğrençlik olarak beliriyor. Allah'ın hakikati ve bu hakikatın yaratıklarla ilişkisi konusunda çekişmeye girişen grup da; çevresindeki tüm varlığın çağrısına uymayan, bu ölçüsüz nimeti veren konusunda çekişmeye girmekten sıkılmayan nankör ve fıtratı bozulmuş olarak beliriyor. Bu çekişmede bilgiye dayanmamaları, yardımı ile yol bulacakları bir rehberden yoksun olmaları ve kendilerine meseleyi aydınlatacak ve kanıt sunacak bir kitaba dayanmamaları da tutumlarının olumsuzluğunu artırıyor.

"Onlara; 'Allah'ın indirdiğine uyun!' dense, 'Hayır biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' derler." İşte tek dayanakları ve tuhaf kanıtları bu! Ne düşünceye ne de bilgiye dayanmayan donmuş taşlaşmış taklit. İslâmın onları kurtarmak ve düşünce için akıllarını özgür bırakmak istediği fakat buna karşılık taklit. Kur'an onların düşünce yapılarına uyanıklık, hareketlilik ve ışık şırınga ediyor, onlarsa geçmişin sapıklık zincirinden boşanmayı kötümseyerek zincirlere sımsıkı yapışıyorlar.

İslâm iç dünyada özgürlük, bilinçte hareket, ışığa açılma ve taklit, donukluk zincirinden arınmış hayat için yeni bir programdır. Buna karşın bu grup onu kötümsüyor, ruhlarını onun hidayetinden alıkoyuyor, bilgi, yol gösterici, aydınlatıcı kitaba dayanmadan Allah konusunda çekişmeye giriyor.

Bu noktada Kur'an onları alaya almakta ve dolaylı olarak bu güvensiz tutumun nereye varacağına işaret etmektedir:

"Şeytan babalarınızı alevli ateşin azabına çağırmış olsa da mı?"

Bu tutum, alevli azaba götürmek için şeytanın önerdiğinden başka şey değildir. Onlar, kendilerini bu sonuca götürecek olsa da, aynı tutumu sürdürmeye kararlı mıdırlar? Psikolojiyi derinden etkileyen bu eşsiz evrensel kanıtın ardından uyarıcı ve etkin bir dokunuş.

Bilgiye dayanmayan, yolunu bir rehber aracılığı ile bulmayan ve aydınlatıcı bir kitaptan yararlanmayan buna karşılık kusur aramaya dayanan çekişmenin ilintisi dolayısıyla, evrensel kanıt ve eksiksiz nimet karşısında, gereken tutuma işaret ediyor:

وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ ٱسْتَمْسَكَ بِٱلْعُرْوَةِ ٱلْوُثْقَىٰ ۗ وَإِلَى ٱللَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٢٢﴾

22- Kim güzel davranarak kendini Allah'a teslim ederse, o en sağlam kulba yapışmıştır. Sonunda bütün işler Allah'a döner.

Sözü edilen, iyi amel ve davranış içinde Allah'a mutlak teslimiyettir. Tam anlamı ile teslimiyet. Allah'ın kaderinin hak olduğu konusunda iç rahatlığı içinde olma. Allah'ın rahmetine güven duyarak, gözetileceği inancıyla sevinerek, sevinç ve esenlik veren gönül hoşluğuyla Allah'ın buyrukları ve direktiflerine esnemeksizin icabet... Bu tutumların hepsi kişinin yüzünü Allah'a teslim ettiğini belirtir. Yüz ise insanın en saygın organıdır. **"Kim güzel davranarak kendini Allah'a teslim ederse, o en sağlam kulba yapışmıştır."** Sevinçli veya sıkıntılı durumlarda tutunan yüzüstü bırakmayan, fırtınalar, dalgalar arasında karanlık gecede zorlu korkulu yolda tutunanın yolunu kaybetmediği kopmayan güçsüz-

leşmeyen kulp!

O sağlam kulp; Allah'a teslim olmuş mü'minlerle Rabb'leri arasındaki kararlı sağlam sarsılmaz bağlantı olup Allah'ın takdiri ile gelen karşısında yaşanan iç rahatlığıdır. O iç rahatlığı ki, olayları göğüslemede nefsin dizginliğini ve kararlılığını korur; sevinç anında şımarmayıp sevinci hazmetmesini, sıkıntı anında küçülmemesini, beklenmedik anlarda ve iman yolundaki zorluklarla oraya buraya serpilmiş engeller karşısında sarsılmamasını sağlar.

Kuşkusuz yolculuk uzun, meşakkatli ve tehlikelerle doludur. Onda varlıklılığın tehlikesi, yoksulluk ve sıkıntıya düşmenin tehlikesinden daha az, sevinçliliğin tehlikesi de sıkıntılılığın tehlikesinden daha önemsiz değildir. Güçsüzleşmez dayanak ve kopmaz kulba olan ihtiyaç sürekli ve önemli bir ihtiyaçtır. Güçlü kulp, islâmın Allah'a bağlayan kulbu olup ona ihsan ve teslimiyetle tutunulur: **"Sonunda bütün işler Allah'a döner."** Dönüş ve varış O'nadır. Dolayısıyla doğru olan, insanın başlangıçtan itibaren özünü Allah'a teslim etmesi, güven, hidayet, ışık içeren, O'na giden bir yol tutmasıdır...

وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُۥٓ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوٓا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٢٣﴾
نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

23- Kim de inkâr ederse onun inkârı seni üzmesin; onların dönüşü bizedir. O zaman yaptıklarını kendilerine haber veririz. Allah kalplerde olanı şüphesiz bilir.
24- Onlara biraz geçim sağlar, sonra ağır bir azaba sürükleriz.

Özünü Allah'a teslim edip iyilik işleyenin akibeti, o nankörlük eden ve hayatın zevklerinin aldattığının akibeti de bu. Onun dünyada ulaşabileceği son nokta, Resulullah ve mü'minlerin gözünde önemsizlik sınırını aşmayacaktır. **"Kim de inkâr ederse onun inkârı seni üzmesin."** Onun durumunun senin üzülmeni, gamlanmanı gerektirecek kadar önemi yoktur. Diğer konularda da onun ulaşabileceği durumunu önemsizleştirmenin ötesine geçmez. O ettiğiyle yakalanmış, Allah'ın kabzası içindedir. Kurtulası değildir. Allah onun ettiğini ve göğsünde gizlediği niyetlerini bilmektedir: **"Onların dönüşü bizedir. O zaman yaptıklarını kendilerine haber veririz. Allah kalplerde olanı şüphesiz bilir. Onlara biraz geçim sağlar."** Ardından gelen cezalandırma korkunçtur. O, cezaya itilmiş, korunacak güçten de yoksundur: **"Sonra ağır bir azaba sürükleriz."** Azabın kabalıkla nitelenmesi onu devleştiriyor, zorla sürme deyimi de, kâfirin savunamazlık veya mazeret gösteremezlik içinde karşılaşmaya çalıştığı korkunç azabın etkinliğini ortaya koymaktadır. Bu duruma düşen nerde, özünü Allah'a teslim edip en sağlam kulba tutunan ve sonunda iç rahatlığı, dingin psikolojik içinde Rabb'ine varacak olan nerede.

MÜŞRİKLERE YİNE SOR

Ardından onları, varlıkla karşı karşıya geldiğinde varlık ve aynı ölçüde varlığın fıtratında saklı gerçeği itiraftan kaçış bulamayan yapılarının mantığı önünde durduruyor. Fakat onlar fıtratının gösterdiği yoldan sapıyor, onun dengeli sağlam mantığını görmezlikten geliyorlar.

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

25- Andolsun ki onlara; "Gökleri ve yeri kim yarattı" diye sorsan "Allah" derler. Hamd Allah'a mahsustur. Hayır onların çoğu bilmiyor.

26- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Şüphesiz Allah müstağnidir, övülmeye lâyık olandır.

İnsan yapısına danışır, vicdanını dinlerse, bu konuşan açık gerçeği inkâr edemez. İşte gökler ve yer, konumları, hacimleri, hareketleri, boyutları, özellikleri ve nitelikleri kurulmuş olarak varlıklarını sürdürüyorlar. Öyle bir kurgu ki, onda düzen görüldüğü gibi amaç da görülmektedir. Onlar bu durumlarından önce, kimsenin yarattığını iddia etmediği ve kimsenin de Allah'ın dışında başka bir yaratıcının onların yaratılmasında ortaklık ettiğini iddia etmediği yaratıklar olup kendi kendilerine varolmaları da mümkün değildir. Yine düzenleme ve düzenleyici olmadan, düzene girmesi ve varlığını sürdürmesi de mümkün değildir. Onların kendi kendilerine veya başıboş ya da rastlantı sonucu vardoldukları görüşü ise, insan fıtratının kökünden inkâr ettiğinin yanında bir de üzerinde konuşmaya değer değildir.

Allah'ı bir tanıma inancı karşısında, Allah'ın ortak koşma inancıyla dikilenler ve Resulullah'ın çağrısına sert çekişmeyle karşılık verenler; göklerin, yerin varlığı ve salt bakmaktan öte bir şey gerektirmeyen varlıklarını sürdürmelerinde temsil edilen, varlığın oluşturduğu kanıtla karşı karşıya geldiğinde, fıtratlarının mantığını altetmeye güç yetirememektedirler!

Diğer yandan sorulduğunda ikilemiyor, cevapları **"Allah"** oluyordu. Bunun için Allah, Resulünü onları Allah'ı övme konusundaki kusurları ile ayıplamaya yöneltiyor. **"Hamd Allah'a mahsustur de."** Fıtratta hakkın belirgin oluşundan ötürü 'hamd Allah'a mahsustur.' Varlığın oluşturduğu kanıt önünde kaçınılamayan itiraftan ötürü 'hamd Allah'a özgüdür' her ne gözönüne alınırsa 'hamdın Allah'a özgü olduğu' görülür. Sonra tartışma noktalanıyor, başka bir kusurlarına parmak basarak kusurları belirtmeyi sürdürüyor. **"Hayır onların çoğu bilmiyor"** Bilmedikleri için Allah konusunda çekişmeye giriyor, fıtratın mantığını ve bu varlığın ulu yaratıcısına delaletini görmezlikten geliyorlar.

Onların fıtratlarının göklerin ve yerin yaratıcısının Allah olduğunu itiraflarının ilintisi dolayısıyla; göklerde ve yerde insanın yararına sunulan, sunulmayan her şeyin mutlak anlamda sahibinin Allah olduğu belirtiliyor. Buna rağmen O'nun yerde ve göklerde olanlara ihtiyacı olmayıp insanlar O'na övgü ile yönelmeseler de O kendi varlığının mahiyeti açısından övülmüştür. **"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Şüphesiz Allah müstağnidir, övülmeye lâyık olandır."**

Gezi, bu noktada Allah'ın tükenmez zenginliği, sınırsız bilgisi, sürekli yenilenen yaratma gücü ve dilediğinin ne olabileceği konusunda sınır düşünülmez kayıtsız dilemesine işaret eden evrensel bir sahne ile sona eriyor.

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ
أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ
اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَّا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ
إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

27- Yeryüzünde bulunan ağaçlar kalem olsa, denizlerde mürekkep olsa ve yedi deniz daha eklense, yine Allah'ın sözleri yazmakla tükenmez. Doğrusu Allah güçlüdür, hakimdir.
28- Ey insanlar! Sizin yaratılmanız ve tekrar dirilmeniz tek bir kişinin yaratılması ve tekrar diriltilmesi gibidir. Şüphesiz Allah, işitendir, görendir.

Bu, Allah'ın sınırsız dilemesinin tekrarlanması, anlamını insanların tasavvurlarına yaklaştırmak için, onların bilgileri ve sınırlı gözlemlerinden çıkarılmış bir tablodur. Çünkü neredeyse, onların beşeri tasavvurları bu somutlaştırma ve örnekleme olmaksızın Allah'ın sınırsız dilemesinin anlamını kavrayamayacak durumdadır.

İnsanlar bilgilerini, yazma, sözlerini not etme ve emirlerini imzalama işini, ağaçlardan edindikleri kalemlerle gerçekleştirirler. Yazma işinde mürekkep de kullanırlar ki, kullandıkları mürekkep bir hokka dolusu veya bir şişe dolusunu geçmez. Burada insanlar için canlandırılan örnekte ise yeryüzündeki tüm ağaçlar kaleme, denizler mürekkebe dönüşüyor, dahası denizler yedi kat artırılıyor ve yazıcılar oturup Allah'ın yenilenir bilgisine delalet eden ve dilemesine açıklık getiren kelimelerini yazmaya koyuluyorlar... Peki sonuç ne oluyor? Kalemler, mürekkepler, ağaçlar ve denizler tükenirken Allah'ın kelimeleri tükenmiyor, onların sonu gelmiyor... Durum sınırlı ile sınırsızın karşı karşıya gelmesi durumudur. Ne ölçüde çok olursa olsun sınırlı tükenecek, sınırsız bir şey eksilmeden sınırsız olarak kalacaktır... Allah'ın kelimeleri, bilgisi sınırsız, iradesi engellenmez ve dilemesi kayıtsız olarak yerine gelir olmasının mantıksal gereği olarak tükenmezdirler.

Verilen örneğin sağladığı değerlendirme sonucu; ağaçlar denizler ortadan kalkıyor, canlılar cansızlar bir köşeye çekiliyor, biçimler durumları gözden kayboluyor ve insan güçlü, düzenleyen, yön veren, yaptığına tam egemen, değişik dönüşüm göstermeyen, gözden uzak olmayan ebedi yaratıcının gücü ve yüceliği önünde baş eğerek duruyor. **"Doğrusu Allah güçlüdür, hakimdir."**

Bu baş eğmiş görünüm önünde, bu görünümden, yaratma ve ölümden sonra dirilmenin kolaylığına ilişkin bir kanıt edinerek gezideki son vurguyu indiriyor.

"Ey insanlar! Sizin yaratılmanız ve tekrar dirilmeniz tek bir kişinin yaratılması ve tekrar diriltilmesi gibidir. Şüphesiz Allah, işitendir, görendir."

Dilemenin salt yaratılacak nesneye yönelimi ile yaratmayı gerçekleştiren irade açısından bir veya birden fazla nesnenin yaratılması aynıdır. O ferdin yaratılmasında sınırlı bir emek harcamadığı gibi, her ferdin yaratılmasında emek yinelemez de. Ona göre bir tek kişinin yaratılması ile milyonların yaratılması ve

bir ferdin diriltilmesi ile milyonların diriltilmesi birdir. Yaratma işi bir 'kelime' dilemedir, sadece **"Bir şey dilediği zaman O'nun buyruğu sadece o şeye 'ol' demektir, hemen olur."** (32)

Yaratma ve ölümden sonra dirilme işinde, bilgi ve güç birlikte rol aldıkları gibi, onların ötesinde duyarlı programlama ve kontrol da sözkonusudur. **"Şüphesiz Allah, işitendir, görendir."**

Burada önceki üç gezinin işlediği meseleyi işleyen sonuncu gezi başlıyor. Gezi hemen, Allah'ın 'hak' O'nun dışında yalvarılanların 'batıl' olduğu, kulluğun yalnız Allah'a özgü kılınması gerektiği ve babanın oğul, oğlun babadan bir şey savamayacağı ahiret günü meselesini gündeme alıyor. Onlara çeşitli etkenler ekleyerek geniş evrensel alanda sunuyor...

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ وَسَخَّرَ
ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِىٓ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ ٱللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ ٱلْبَٰطِلُ
وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

29- Görmedin mi Allah, geceyi gündüzün içine; gündüzü gecenin içine sokuyor. Güneş ve ayı emrine boyun eğdirmiştir. Herbiri belirli bir süreye kadar hareket eder.Allah yaptıklarımızdan haberdardır.
30- Bu, Allah'ın hak olmasından ve O'ndan başka taptıklarının batıl olmasındandır. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür.

Böyledir, çünkü Allah haktır, O'ndan başka yalvardıkları batıldır. Gerçekten yüce ve büyük olan yalnız Allah'dır.

Gecenin gündüze gündüzün geceye girişi ve onların mevsimlerin değişimi ile uzanıp kısalmalarının oluşturduğu görünüm, gerçekten ilginç bir görünümdür. Fakat uzun birliktelik ve yinelenmeden ötürü insanların çoğu bu olguya karşı duyarlılığını yitirdiğinden, duyarlı bir düzenle yinelenen, bir kere olsun sarsılmayan, işlevinden geri kalmayan bu ilginçliği algılamıyorlar. Yorulmayan, hedefinden şaşmayan, işlevinde gevşeklik göstermeyen bu dönüşün dengesini de asla kaybetmemektedir... Bu sistemin oluşması ve korunmasını sağlayabilecek sadece Allah'dır. Bu gerçeğin kavranması, yorulmayan, hedefinden şaşmayan, işlevinde gevşeklik göstermeyen bu dönüşümün gözlenmesinden öte bir şey gerektirmemektedir.

Bu dönüşümün, güneş, ay ve hareketleriyle olan bağlantısı açıktır. Güneş ve ay baş eğdirilmesi geceden, gündüz ve bunların uzayıp kısalmalarının ilginçliğinden daha etkin bir ilginçlik sergiler. Her şeye gücü yetiren, işinde mahir olandan başkası bu baş eğdirmeye güç yetiremez. O aynı zamanda güneş ve ayın yolculuklarının ne kadar olacağını da bilmekte ve belirlemektedir. Gecenin gündüze ve gündüzün geceye sokulmalarının ve güneşle aya baş eğdirmenin gerçeği -ki bunlar açık iki evrensel gerçektirler- ile birlikte onların benzeri bir gerçek daha yer alıyor ayette: **"Allah yaptıklarımızdan haberdardır."** Varlığa ilişkin gerçekler yanında, duyularla ulaşamayacak gerçeklerden olan bu gerçeği işte böyle

32) Yasin Suresi 82

açıklığa kavuşuyor. Varlığa ilişkin gerçeklerin benzeri ve onlarla güçlü biçimde bağlantılı bir gerçek.

Bu üç gerçeğin ardından, tüm gerçeklerin dayandığı en büyük gerçeği gündeme getiriyor.Tüm gerçeklerin dayandığı ilk gerçek. Bu gezinin işlediği ve ne olduğuna açıklık getirmek için şu kanıtı verdiği gerçek.

"Bu, Allah'ın hak olmasından ve O'ndan başka taptıklarının batıl olmasındandır. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür."

Bu; duyarlı, uyumlu, sürekli değişmez bir evrensel düzen. Bu düzen, Allah'ın hak, O'nun dışında çağırdıklarının batıl olduğundan ötürü yaşıyor. Her gerçeğin dayandığı ve bu varlığın üzerinde oturduğu, bu en büyük gerçek yaşıyor, öyle ise, gerçek olan Allah'ın varolduğudur. O olumsuzluklardan uzak olup, bu evreni O yaratmakta, O korumakta, O programlamakta ve evren için dilediği biçimde uyum, denge, bütünlük ve sürekliliği o sağlamaktadır.

"Bu Allah'ın hak olmasından ve O'ndan başka taptıklarının batıl olmasındandır." O'nun dışında her şey dönüşür-değişir, O'nun dışında her şey azalır-çoğalır, O'nun dışında her şey güçlülük, zayıflık, gelişme, çöküntü, ilerleme, gerileme gösterir. Varken yok olurlar. Değişmez, başkalaşmaz, dönüşmez, zail olmaz, ebedi, sürekli olan -olumsuzluklardan beri olan- yalnız O'dur...

Sonra, Allah'ın **"Bu Allah'ın hak olmasından ve O'ndan başka taptıklarının batıl olmasındandır"** sözünden insanda özellikli bir etki kalıyor... O'nu sözler dile getiremiyor, sahip olduğum beşeri anlatım O'na güç yetiremiyor. O'nu kalp özümlüyor, vicdan şifreli bir yolla alıyor, insan yapısı tümüyle algılıyor, fakat dil yetersiz kalıyor!.. Şu cümlede de aynı durumla karşılaşıyoruz: **"Doğrusu Allah yücedir, büyüktür."** Yani O'nun dışında ne 'yüce' var ne de 'büyük'... Görüyorsun, ilginç Kur'anî anlatım önünde, yapının tümüyle sarsılmasına açıklık getiren bir şey söyleyebiliyor muyum? Bu gibi yüce gerçeklere ilişkin her insanî anlatımın onları eksilttiğini onlara bir şey eklemediğini ve yalnız Kur'anî anlatımın -olduğu gibi- eşsiz ilham veren anlatım olduğunu algılıyorum!..

Ayetlerin akışı konuyu, bu evrensel sahneyi ve ardından gelen o vicdani değiniyi, insanlığın tanışık olduğu başka bir sahne ile sürdürüyor. Allah'ın vergisi sayesinde denizde yüzen gemilerin oluşturduğu sahne. Bu sahnede insanları, gurur ve güçten yoksun olarak denizin korkutuculuğu ve tehlikeleriyle yüzyüze geldikleri andaki fıtratlarının mantığı ile karşı karşıya getiriyor:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ
بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُم مِّنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ
الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

31- Allah size, bir kısım delillerini göstersin diye, Allah'ın izniyle gemilerin denizde akıp gittiğini görmediniz mi? Şüphesiz bunda çok sabreden çok şükreden herkes için ibretler vardır.

32- Dağlar gibi dalgalar insanları kuşattığı zaman dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarırlar. Allah onları karaya çıkarıp kurtardığı zaman, içlerinden bir kısmı Allah'a olan gevşeme gösterirler. Zaten bizim ayetlerimizi nankör gaddarlardan başkası inkâr etmez.

Gemiler denizde Allah'ın deniz, gemi, rüzgâr, yer ve göğe koyduğu yasalar uyarınca yürürler. Gemileri, denizde batmadan veya dikilip kalmadan yürür kılan, bu yaratıkların bu özellikleriyle yaratılmalarıdır. Eğer bu özellikler herhangi bir yönde değişecek olsa, gemiler denizde yüzmez. Suyun veya geminin yapıldığı maddenin yoğunluğunun değişmesi, deniz yüzeyine hava basıncı oranının değişmesi, hava ve su akıntılarının değişmesi suyun su kalma sınırı ve hava ile su akıntıların uygun sınırlarını aşacak ölçüde ısının değişmesi gibi... Eğer bu oranlardan hangi yönde olursa olsun bir teki değişecek, gemiler suda yürümez. Tüm bu elverişli şartların varolduğu durumda da, fırtınada dalgalar arasında, Allah'dan başka tutunacakları bir şeyin olmadığı yerde, gemilerin koruyucusu, gözeteni yine Allah'dır. Dolayısıyla onlar her durumda Allah'ın nimeti olan maddeleri yük olarak taşıyorlar, aynı zamanda. Kur'an'ın ifadesi bu anlamların her ikisini de kapsıyor: Onlar görüşe sunulmuşlardır. Onları görmek isteyen görüyor. Onların ne kapalılık ne de gizliliği yoktur. **"Şüphesiz bunda çok sabreden çok şükreden herkes için ibretler vardır."** Zorluk anında sabreden, sevinçli anlarda şükreden. Sabırla sevinç insanı nöbetleşe elden ele alan iki psikolojik durumdurlar.

Fakat insanlar ne sabrediyor ne de şükrediyor, yalnız sıkıntı dokunduğunda Allah'a yalvarıyor, Allah onları sıkıntıdan kurtardığında ise çok azı dışındakiler şükretmiyor:

"Dağlar gibi dalgalar insanları kuşattığı zaman, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarırlar."

Bu gibi tehlikeler karşısında -ki onları gölgeler gibi dalgalar sarmış, korkunç denizde gemi şaşkın bir tüye dönüşmüştür- nefisler, sıkıntıdan uzak anlarda kendilerine fıtratlarının gerçeğini gizleyen ve bu fıtratlarla yaratıcı arasındaki bağı koparan aldatıcı güç yetirebilme kuruntusundan soyutlanırlar. Bu engeller ortadan kalkıp fıtrat tüm örtülerden sıyrıldığında Rabb'ine yönelir, dini O'na özgü kılar, O'nun yanında her türlü ortağı reddeder ve her türlü yabancıyı dışlar. İşte bu durumda, insanlar dini kendisine özgü kılarak Allah'a yalvarırlar.

"Allah onları karaya çıkarıp kurtardığı zaman içlerinden bir kısmı Allah'a olan azgınlıklarında gevşeme gösterirler."

Emniyet ve rahatlık onu tümüyle unutkanlık ve umursamazlığa götürmez. Şükür ve zikir konusunda Allah'ın hakkını tam olarak ödemese de şükrederek Allah'ı anarak yaşar. Zaten Allah'a şükreden ve O'nu ananın görevi yerine getirme konusunda ulaşabileceğinin en fazlası, orta bir düzeyde olmasıdır, yoksa görevin tam olarak yerine getirilmesi insanın güç yetireceği şey değildir.

Onlardan kimileri, salt tehlikenin geçici ve rahatlığa kavuşmayla Allah'ın ayetlerini inkâra dönerler: **"Zaten bizim ayetlerimizi nankör gaddarlardan başkası inkâr etmez."**

"Hattar" gaddarlıkta aşırı giden "kafur" aşırı nankör anlamındadır. Allah'ın koyduğu insan yapısının açık mantığı ve bu oluşa ilişkin sahneleri gör-

dükten sonra, Allah'ın ayetlerini görmezlikten gelenlerin nitelendirilmesinde etkili kiplerin kullanılması yerindedir.

Nefisleri, güçlülük, bilgililik yanılgısından kurtarıp, sarılı oldukları engellerden arındırarak fıtratı mantığıyla yüzyüze getiren denizin korkutuculuğu ve tehlikeliliğinin ilintisi dolayısıyla onların yanında denizin korkutuculuğunun küçük önemsiz kaldığı en büyük korkutucu durumu hatırlatıyor. Soy ve akrabalık bağlarını koparan çocukla baba arasına giren her ferdin her türlü yardım ve dayanaktan yoksun, tüm akrabalık bağlantılarından soyutlanmış olarak tek başına kaldığı günün korkutuculuğunu:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمْ وَٱخْشَوْا۟ يَوْمًا لَّا يَجْزِى وَالِدٌ عَن وَلَدِهِۦ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَن وَالِدِهِۦ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ ۖ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِٱللَّهِ ٱلْغَرُورُ ﴿٣٣﴾

33- Ey insanlar, Rabb'inizden korkun ve babanın, çocuğuna yaptığından ceza görmeyeceği, çocuğun da babasının yaptığından ceza görmeyeceği bir günden çekinin. Allah'ın vaadi gerçektir. Dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın.

Burada dile getirilen, kalp ve duygulardaki etkinliği ile ölçülen psikolojik-dehşet oluşturan bir durum. Öyle ki, akrabalık ve kan bağlarını koparıyor, baba ile oğul, oğulla baba arasındaki soy ve rahim ilişkilerini geçersizleştiriyor. Herkes kendi derdine düştüğünden, kimse kimseden bir şey savamıyor. Kimseye de ameli ve kazandığının dışında hiçbir şey yarar sağlamıyor. Bunların tümü insanların alışık oldukları benzeri görülmeyen bir korkudan başka bir şey değildir. Burada Allah korkusuna davet, icabet edilen yerinde geliyor. Bu her tarafı saran korkulu durumun etkinliği içinde sunulan ahiret meselesine kalpler eğilecektir.

"Allah'ın vaadi gerçektir." Gecikmez, yanlış çıkmaz. Bu zor durumla karşılaşmaktan kaçış yoktur. Babanın oğula ve oğulun babaya yararı dokunmayacak duyarlı yargı ve adil karşılıktan da kaçış yoktur.

"Dünya hayatı sizi aldatmasın." İçerdiği geçimlilik, eğlendirici ve kendine bağlayıcı uğraşlarla sizi aldatmasın. O sınırlı bir süre içinde denenme ve ahirette görülecek karşılığı kazanma yeridir.

"Şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın." Kendine bağlayıcı geçimlik, Allah'ı unutturan uğraşı veya kalplere vesvese veren şeytan sizi aldatmasın. Şeytanlar çoktur. Malla gururlanmak bir şeytandır, bilgi ile gururlanmak bir şeytandır, uzun ömürle gururlanmak bir şeytandır, güçle gururlanmak bir şeytandır, buyruk sahipliği ile gururlanmak bir şeytandır, arzunun dürtüsü bir şeytandır, şehvetin taşkınlığı bir şeytandır. Tüm aldatıcılardan koruyan Allah korkusu ve ahiret düşüncesidir.

Surenin dördüncü gezinin sonunda, bu korku saçan sahnenin ışığında suredeki son vurgu, güçlü, derin ve korku veren bir görünümle gelerek, Allah'ın kapsamlı bilgisi ve gayb sırlarına ulaşması engellenmiş insanın yetersizliğini tasvir ediyor. Surenin tüm bölümlerinde işlediği meseleyi pekiştiriyor ve bunları ilgi

çekici Kur'ani tasvir tablolarından bir tabloda ortaya koyuyor.

إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ
وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا
وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

34- Kıyamet vakti hakkındaki bilgi ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez ve hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Her şeyi bilen ve her şeyden haberi olan yalnız Allah'dır.

Allah insanların sürekli uyanıklık, beklenti ve hazırlık çabası içinde olmaları için kıyametin zamanını, kendisinden başkasının bilmediği gayblerden kılmıştır. Dolayısıyla insanlar onun ne zaman geleceğini bilmiyorlar. Belki de onlara, herhangi bir anda azık edinmek ve kıyamet hazırlığı için zaman kalmaksızın ansızın gelecektir.

Yağmuru istediği ölçüde ve hikmeti uyarınca Allah indirir. İnsanlar deneyim ve aletlerle bazen inişinin yakın olduğunu bilebilirler. Fakat onlar, onun kaynaklandığı nedenleri yaratmaya güç yetiremezler. Bu ayet yağmuru, indirenin Allah olduğunu vurguluyor. Çünkü yağmuru oluşturan, düzenleyen evrensel nedenlerin yaratıcısı yüce Allah'dır. Buna göre yağmur konusunda Allah'ın tekelinde olan, metinden anlaşıldığı gibi yaratmaya güç yetirebilme tekelidir. Yağmurun iniş zamanının bilgisini Allah'ın yalnız kendisinin bildiği sırlardan sayanlar yanılmışlardır. Aslında her iş ve her durumda bilgi yegâne Allah'ın bilgisidir. Yalnız O, artıp eksilmeyen sürekli kapsamlı eksiksiz doğru bilgidir.

"Rahimlerde olanı O bilir." Kıyamet konusunda olduğu gibi, bu konuda da bilme Allah'ın tekelindedir, rahimlerde olanı her açıdan kesin olarak yalnız O biliyor. Her an, her aşamada rahimlerde olanın durumu nedir? Baştan rahimlerin kendilerinin eksiklik fazlalık durumları, döl, hacim ve gövdeye kavuşmadan dölün durumu, yumurta ve spermanın birleşmelerinin ilk anında kimsenin henüz bir şey öğrenmeye yol bulamadığı zaman, erkeklik dişilik açısından dölün türünün ne olduğu, çocuğun kime çekeceği, özellikleri, durumları ve yetenekleri... Bunların tümü Allah'ın bilgisine özgüdür.

"Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez..." Hayır şer, yarar-zarar, kolaylık-zorluk, sağlık-hastalık, Allah'ın emirlerini yerine getirme veya onlara ters düşme açılarından ne kazanacaktır? Kimse bilmez. Görüldüğü gibi kazanma teriminin kapsamı, ticari kazanç anlamıyla sınırlı olmayıp, ondan daha genel bir anlam içeriyor. O kişinin yarın karşılaşabileceği her şeyi kapsıyor. O kapalı ve bilinmezdir. Üzerinde örtüler vardır. İnsan nefsi gayb karanlığı önünde durur, örtüler arkasından bir şey görecek gücü yoktur.

Aynı şekilde; **"Hiç kimse nerede öleceğini bilmez..."** Bu, gözlerin kulakların nüfuz edemediği kalın örtüler arkasında kalan bir durumdur.

İnsan nefsi bu örtüler önünde çaresiz baş eğerek durur. Onlar önünde sınırlı bilgisinin hakikatini ve açıkça ortaya çıkmış olan güçsüzlüğünü kavrar, üze-

rinden bilgililik gururu dökülür. Uzun gayb örtüsü önünde, insanlara bilgiden çok az şey verildiğini, örtüler arkasında insanların bilmediği çok şey olduğunu ve tüm başka şeyleri yapmış olsalar bile, bu örtüler önünde yarın ne olacağını, dahası hemen bir sonraki anda ne olacağını bilmeden dikilip kalmak zorunda olduklarını anlar. İşte bu noktada, insan nefsi büyüklenmeyi bırakarak Allah'a boyun eğer.

Kur'ani anlatım, insan kalbinde derin etkiler bırakan bu etkenleri insana ürperti veren ölçüde geniş bir alanda sunuyor...

Yaşanan an, beklenen gelecek, uzak gaybı kapsamak üzere her mekân; uzak erimli kıyamet, kaynağı uzak yağmur, gözlere gizli rahimler, zaman yönünden yakın olmasına karşın bilinmezlik içinde kaybolan yarınki kazanç ve tahminlerin derinine dalıp gittikleri ölüm ve def'in yeri arasındaki hayalin sıçrayışları ve kalpte hareketlenen düşünceler açısından geniş bir alan.

Kuşkusuz o boyutları ve çevreleri geniş bir alandır. Fakat geniş tasvirsel değiniler, onun alanını taradıktan sonra, çevrelerini yoklamaya başlıyor ve sonunda bu çevreler hepsi bilinmeyen gayb noktasında bir noktada düğümleniyorlar ve biz küçük kapalı bir deliğin önünde dikilip kalıyoruz. Eğer orada iğne deliği kadar bir delik açılsa, arkasında yakınla uzak bir olacak, uzağı yakından ayıramayacağız. Fakat o insanın yüzüne kapalı kalacak. Çünkü o insanın güç yetirebileceğinin üstünde ve insanın bilgisinin ötesindedir. Allah'a özgü olarak kalacak, O'nun izni ile ve bir ölçü dahilinde olmanın dışında onu kimse bilmeyecek. **"Kuşkusuz Allah bilen haber alandır..."** O'nun dışındakiler ne bilir ne de haber alır anlamına.

Sure boyutları, derinlikleri, ufukları ve amaçları geniş kapsamlı insanı ürperten bir gezide olduğu gibi işte böyle sona eriyor. Kalp geniş kapsamlı bu uzun geziden; çok dolaştığı, çok şey yüklendiği ve bu alemler, sahneler ve canlı türleri konusunda uzun uzun düşünceye daldığından dolayı sendeleyerek dönüyor. Bütün bunların yanında süre otuzdört ayetlik kısa bir süredir.

İşte otuzdört ayeti geçmeyen surenin içerdikleri. Kalplerin yaratıcısı ve bu Kur'an'ı kalplerdeki hastalıklara şifa, mü'minlere yol gösterici ve rahmet olarak indiren Allah ne kadar yücedir.

LOKMAN SURESİNİN SONU

Secde Suresi

32

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 30

Bismillahirrahmanirrahim

Mekke'de inen bu sure Kur'an'ın içerdiği büyük akide gerçeği ile insan kalbine seslenişin örneklerinden biridir. Bu seslenişle güdülen amaç inancın fıtratlarda uyandırılması, kalplere yerleştirilmesidir.

Evrenin ve insanların yaratıcısı, içinde Allah'dan başka hiç kimsenin bilemediği canlı-cansız tüm varlıklarla birlikte göklerin ve yerin yönlendiricisi, her canlının ihtiyacını gideren ama hiç kimseye muhtaç olmayan bir ve eşsiz Allah'a boyun eğme ilkesine dayalı inanç sisteminin benimsenmesini sağlamaktır. Kur'an-ı Kerim'in bu seslenişte gerçekleştirmek istediği hedeflerden biri de, insanları Allah'ın yoluna iletmesi için kendisine bu Kur'an'ın vahyedildiği Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- peygamberliğinin doğruluğunu ortaya koymak, insanların ölümden sonra dirilişe, kıyamet gününe, ahirette hesaplaşmaya, dünya'da yapılanların eksiksiz bir şekilde karşılık göreceğine inanmalarını sağlamaktır.

İşte surenin ele alıp çözümlediği sorun bu konulardan ibarettir. Bu, aynı zamanda Mekke'de inen diğer surelerin de ele aldıkları başlıca sorundur. Ama herbiri bu sorunu kendine özgü bir uslupla, özel etkenlere başvurarak çözümlüyor. Bu surelerin buluştukları ortak nokta, her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan, kalplerin sırlarını ve gizli yönlerini, gizli bölmelerini ve giriş-çıkış noktalarını bilen: kalplerin özelliklerini, yapılarını, buralarda yer eden duyguları, etkilendikleri olayları, her türlü durum ve şartlarda gösterdiği tepkileri bilen yüce Allah'ın sözleri ile insan kalbine seslenmeleridir.

Secde suresi bu sorunu bir önceki sure olan, Lokman suresinden farklı bir uslup ve değişik bir yöntemle ele alıyor. Sure ilk ayetlerde sözünü ettiğimiz inanç sorununu sunuyor. Diğer ayetlerde ise, kalbi uyaran, ruhu aydınlatan, insanı düşünmeye, araştırmaya teşvik eden etkileyici mesajlar sunuluyor. Aynı şekilde evrenin sayfaları arasında ve evrensel sahnelerde, insanın yaratılışı ve gelişme evreleri sırasında, canlılık ve hareket dolu ahiret sahnesinde, geçmiş milletlerin harap olmuş yurtlarında ve dinleyenlere, düşünebilenlere birçok ibret dersini anlatan geçmiş milletlerin geride bıraktıkları eserlerde gözler önüne serilen inanç sorununu destekler mahiyette çeşitli kanıtlar ve belgeler ortaya konuyor.

Ayrıca, sure, mü'min ruhların Rableri karşısında duydukları içten ürpertinin, O'nu gözetişlerinin son derece etkileyici bir tablosunu çiziyor. Yine inkârcıların keçi inatlarını da bir tabloda canlandırıyor. Sonra her iki grubun ahirette göreceği karşılığın tablosunu dikkatlere sunuyor. Bütün bunları Kur'an okuyan herkesin seyredebileceği bir biçimde, şu anda gözönünde yaşanan bir realiteymiş gibi sunuyor.

Bütün bu sahne ve sergilerle birlikte insan kalbi bazen kendisini uyandıracak, harekete geçirecek, düşünüp araştırmaya yöneltecek olaylarla karşı karşıya getiriliyor. Bazen korku ve ürpermeye, bazen ümit ve bekleyişe yöneltiliyor. Bazen tehdit ve sakındırma ile, bazen teşvik, bazen de ikna yoluyla gerçekler kendisine öğretiliyor. En sonunda insan kalbi bu etkin mesajlar ve gerçeği somut olarak ortaya koyan bu sahneler ile başbaşa bırakılıyor. Yolunu seçsin, bilerek, bir yol göstericiye ve aydınlığa dayanarak seçtiği bu yolun akibetini beklesin diye kendi haline bırakılıyor.

Surenin akışı sözünü ettiğimiz inanç meselesini birbirine bağlı, bütünleşmiş dört veya beş bölüm halinde sunarak devam ediyor. Önce birbirinden kopuk harflerle başlıyor. **"Elif Lam Mim."**[1] Burada Kur'an-ı Kerimin bu türden harflerle indirildiğine dikkat çekiliyor. Kur'an'ın indirilişine ve **"Alemlerin Rabb'i tarafındandır"**[2] vahyedildiğine ilişkin kuşkular bertaraf ediliyor. **"Yoksa onu peygamber uydurdu mu diyorlar?"** türünden sözleri ile ilgili olarak azarlama ve kınama amaçlı bir soru yöneltiliyor. Bu Kur'an'ın hak içerikli olduğu ve **"Umulur ki, doğru yolu bulurlar"**[3] diye insanlığı uyarması için Rabb'i tarafından peygamberimize indirildiği vurgulanıyor.

Hiç kuşkusuz bu, Kur'an'ın ele aldığı inanç konularının başlıca problemlerinden ilkidir: Vahyin ve Hz. peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- Alemlerin Rabb'inin mesajını insanlara açıkladığının gerçekliği meselesi...

Sonra İlahlık meselesi ve ilahlığın nitelikleri; varlık aleminin sayfaları arasında; göklerin, yerin ve her ikisinin arasındaki canlı-cansız varlıkların yaratılışında, evrene egemen olmada, gökleri ve yeri yönlendirmede, kıyamet gününde her şeyin katında çözümlenmesinde sunuluyor. Sonra bu mesele, insanın yaratılışı, ve gelişmesi, yüce Allah'ın ona bahşettiği kulak, göz ve kavrama yeteneği konularıyla da dolayisiyle gündeme getiriliyor. Ve ardından yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği bu yeteneklere rağmen insanların çok az şükrettikleri vurgulanıyor.

Bu ikinci mesele, ilahlık ve yaratma, düzenleme, iyilikte bulunma, nimetler bahşetme ve sonsuz bilgiye sahip olma gibi ilahlığın nitelikleri meselesi, ve meydana getirme ile ilgili ayetlerin akışı içinde ele alınıyor.

Ardından ölümden sonra diriliş meselesi ve müşriklerin, bedenlerin tüm organlarıyla toprağa dönüştükten sonra terar dirilmesine ilişkin kuşkuları gündeme getiriliyor: **"Puta tapanlar: 'biz yerde toprağa karışıp yok olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?' derler."** [4]Onların bu şüphelerine kesinlik ve kararlılık ifade eden bir uslupla karşılık veriliyor.

Bu da surenin ele aldığı üçüncü meseledir: Ölümden sonra diriliş ve akibet meselesi...

1) Secde Suresi, 1 2) Secde Suresi, 2 3) Secde Suresi, 3 4) Secde Suresi, 10

Bu sebeple bir kıyamet sahnesi sunuluyor: **"Suçluları Rabb'lerinin huzurunda utançtan başlarını öne eğmiş olarak: "Rabb'imiz! Gördük, dinledik, artık bizi dünyaya geri gönder de iyi iş yapalım; artık kesin olarak inandık" derken bir görsen."**[5] Suçluları, Rabb'lerinin huzurunda ahiret ve peygamberlik misyonunun içerdiği gerçeğe inandıklarını haykırırken bir görseydin! Bu sözü şayet dünyada söylemiş olsalardı, hiç kuşkusuz cennet kapıları önlerinde açılacaktı. Ne yazık ki, bu sözü hiçbir anlam ifade etmeyeceği, hiçbir işe yaramayacağı bir konumda iken söylüyorlar. Bu sahnenin bir sırada nasıl olsa söyleyecekleri bir sözü şu anda, işe yarayacak bir sırada söylemelerini sağlama amaçlı bir uyarıdır.

Bütünüyle iç karartıcı bir havanın egemen olduğu bu sahnenin yanında mü'minlerin bu dünyadaki durumlarını sergileyen bir sahne sunuluyor! Onları Rabb'lerinin ayetlerini düşünüp, ders almaya çalışırlarken seyrediyoruz!

"Gece teheccüd namazı kılmak için yanlarını yataklardan ayırıp kalkarlar, korkarak ve ümit ederek Rabb'lerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır için harcarlar."[6]

Etrafında kalplerin coşkuyla uçuştuğu, açık ve etkin mesajlar içeren bir tablodur bu. Bu sahnenin yanısıra yüce Allah'ın kendisinden korkan, içtenlikle ürperen, umutla bekleyen bu ruhlar için hazırladığı ve fani insanın düşünemiyeceği olağanüstü nimetler sunuluyor.

"Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için nice sevindirici ve göz kamaştırıcı nimetlerin saklı olduğunu hiç kimse bilmez."[7]

Bunun üzerine mü'minlerin cennetteki akibetleri ve yoldan çıkmış fasıkların cehennem ateşindeki akibetlerini sergileyen kısa ve çarpıcı bir sahne ile, aynı şekilde acı akibetleri ile karşılaşmadan önce suçlulardan dünyada da intikam alınacağına ilişkin sert bir tehditle değerlendirme yapılıyor.

Sonra, Hz. Musa'ya -selâm üzerine olsun- O'nun peygamberliği ile Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- peygamberliğinin ayniyetine, Musa'nın kavminden doğru yolu bulanlara, onların, sabırla davet hareketini sürdürmelerine, bu sabırlarının ödülü olarak yüce Allah'ın onları yol gösterici önderler kılmasına işaret ediliyor. Bu işaret, islam davetçilerinin-kâfirlerin komplo ve yalanlamalarına karşı sabırlı olmalarını ifade eden bir mesaj'da içermektedir.

Bu değerlendirmeyi, yurtlarında habersiz olarak dolaştıkları eskiden yokedilmiş, geçmiş milletlerin kalıntıları arasında çıkılan bir gezinti izliyor. Sonra gökten gelen su aracılığı ile canlanıp yeşeren ölü toprağı, konu edinen bir diğer gezinti başlıyor. Böylece yıkım ve hayat sahneleri birkaç satır içinde karşı karşıya getirilmiştir.

Sure müşriklerin **"Fetih ne zaman?"**[8] şeklinde yönelttikleri soruyu aktararak sona eriyor. Onlar kendilerine yönelik tehditin gerçekleşeceği fetih günü ile ilgili kuşkularını ifade etmek için bu soruyu yöneltiyorlardı. Aldıkları cevap ise, o günden korkma ve tehdit şeklinde oluyor. Bu arada peygamber efendimize -salât ve selâm üzerine olsun- onlardan yüz çevirmesi, onları kaçınılmaz akibetleri ile başbaşa bırakması yönünde bir direktif veriliyor.

Şimdi sureyi ayrıntılı biçimde sunmaya başlıyoruz.

5) Secde Suresi, 12 6) Secde Suresi, 16 7) Secde Suresi, 17 8) Secde Suresi, 28

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ أَمْ
يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم مِّن
نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾

1- Elif Lam Mim.
2- Şüphe yok ki, Kitab'ın indirilişi, alemlerin Rabb'i tarafındandır.
3- Yoksa "onu peygamber uydurdu mu" diyorlar? Hayır, O senden önce bir peygamber gönderilmemiş olan kavmi uyarması için sana Rabb'inden gelen bir gerçektir. Umulur ki, doğru yolu bulurlar.

"Elif Lam Mim"

Kur'an-ı Kerim'le muhatab olan Araplar bu harfleri biliyorlardı. Bu ve benzeri harflerden anlamlı kelimeler oluşturmayı da beceriyorlardı. Aynı şekilde kendi sözleri ile Kur'an-ı Kerim arasındaki korkunç farkı da kavrıyorlardı. Sözden anlayan, kelimeler aracılığı ile anlam ve fikirleri ifade etmenin incelikleri ile uğraşanlar bu farkı hemen görürler. Kur'an ayetlerinde gizli bir güç bulunduğunu, her zaman varlığını hissettiren eşsiz bir cevher bulunduğunu, bunların kalp ve duygular üzerinde büyük bir etkiye ve otoriteye sahip olduğunu fark ederler. Yüzyıllardan beri insanların kullana geldikleri dillerdeki bilinen harfler için böyle bir etkileyicilik sözkonusu değildir. Bu, tartışma götürmez apaçık bir gerçektir. Onu dinleyen biri daha önce bunların Kur'an-ı Kerim'den ayetler olduğunu bilmese de hemen bu sözlerin farklılığını kavrar, onları diğer sözlerden ayırır ve onlar karşısında heyecanlanır. Değişik insan toplulukları arasında yaşanan birçok olaylar bu gerçeği pekiştirmektedir.

Kur'an-ı Kerim ile bu tür harflerden oluşan insan sözleri arasındaki fark diğer eşyalardaki Allah'ın sanatı ile insan sanatı arasındaki fark gibidir. Allah'ın sanatı açık ve belirgindir. En ufak bir eşyada bile insan sanatı onun düzeyine erişemez. Örneğin, birtek çiçekteki olağanüstü renk dağılımı yüzyıllardan beri gelmiş-geçmiş en usta ressamları bile dehşete düşüren, çaresiz bırakan bir mucizedir. Kur'an-ı Kerim'de somutlaşan Allah'ın sanatı ile bu tür harflerden oluşan insan sözlerindeki beşeri sanat arasındaki ilişki de tıpkı bunun gibidir.

"Elif Lam Mim."

Şüphe yok ki, Kitab'ın indirilişi, Alemlerin Rabb'i tarafındandır.

Kitab'ın Alemlerin Rabb'i tarafından indirilmesi, şüphe götürmeyen kesin bir meseledir. Ayet-i Kerim'e bu konudaki kuşkuları giderme işinde acele ediyor ve cümlenin öznesi ve yüklemi arasında bu ifadeye yer veriyor. Çünkü meselenin özü ve ayette gözetilen hedef nokta budur. Bu hususa hazırlık oluşturmaları için surenin başında yer verilen birbirinden kopuk harfler Kur'an'ın Allah tarafından indirildiğinden kuşku duyanları tartışma göttürmez pratik bir gerçekle yüzyüze getiriyor. Çünkü bu Kitap kendilerinin de kullandığı bu tür harflerden meydana gelmiştir. Kitab'ın ifade tarzı ise, pratik deneyimlerin ve herkesin kabul ettiği söz sanatı ölçülerinin karşısında olağanüstülüğü kuşku

götürmeyen bu mucizevi ifade tarzıdır.

Kur'an-ı Kerim'in her ayeti ve her suresi Kur'an'da gizli bulunan olağanüstü ve şaşırtıcı gizli unsurun özelliklerini taşır. Kitab'ın özüne yerleştirilmiş bulunan gizli gücü yansıtır. İnsan kalbi tamamen açık olduğu, duygular bütünüyle berraklaştığı, üstün bir kavrayışa, yüksek bir algılama ve olumlu tepki gösterme özelliğine sahip olduğu zaman, insanın bedenini derin bir ürperme alır, titrer, sarsılır ve bu Kur'an karşısında kendinden geçer. İnsanın kültürü ve içindeki canlı-cansız varlıklarla birlikte evrene ilişkin bilgisi arttıkça bu etkilenme daha da belirginleşir. Hiç kuşkusuz, bu sırf anlaşılmaz vicdani bir etkilenmenin neden olduğu ilk sarsıntı değildir. Tam tersine, bu durum Kur'an'ın insan kalbine dolaysız hitap ettiği her seferinde gerçekleşir. Aynı şekilde deneyimli bir kalbe, kültürlü bir akla, bilgi ve birikim dolu bir zihne hitab etmesi durumunda da bu derin sarsıntı ve etkilenme meydana gelir. İlmin, kültürün ve birikimin düzeyi yükseldikçe Kur'an ayetlerinin anlamlarının, işaretlerinin ve mesajlarının boyutları da aynı oranda artar. Ancak fıtratın sağlam olması, doğal çizgisinden sapmamış olması, beşeri arzu ve ihtiraslara yenik düşmemiş olması şarttır.[9] Çünkü sağlam bir fıtrat bu Kur'an'ın insan sanatı olmadığını, kuşku götürmez bir şekilde alemlerin Rabb'i tarafından indirildiğini kesinlikle kabul eder.

"Yoksa onu peygamber uydurdu mu? diyorlar"

Nitekim inatçılıkları yüzünden böyle söylüyorlardı. Ama surenin akışı böyle bir sözün söylenmiş olduğunu bilmezlikten gelerek: **"Yoksa 'onu peygamber uydurdu mu? diyorlar"** şeklinde yadırgayıcı bir ifade kullanıyor... Böylece, böylesine asılsız bir söylentiyi ağza almanın yersizliğini vurgulamış oluyor. Çünkü bir yandan Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- aralarında geçen hayatı, öte yandan bu Kitab'ın özelliği bu haksız suçlamayı temelden reddediyor, şüpheye yer bırakmıyor!

"Hayır O senden önce bir peygamber gönderilmemiş olan kavmi uyarması için sana Rabb'inden gelen bir gerçektir."

Gerçektir... İçeriği doğrudur. Fıtrattaki ezeli gerçeğe uygundur, evrenin yapısının dayanağı olan değişmez gerçekle ahenk oluşturur. Bu gerçek evrenin oluşumunun temel dayanağıdır. Evrenin hareket tarzındaki ahenkte, düzenin belli bir sistem içerisinde değişmeden işlemesinde, büyük-küçük her olayda ve her harekette kendini göstermesinde, yapısında yer alan parçaların çatışmamasında ya da dağılmamasında, bu parçaların birbiriyle kaynaşıp uyuşmasında hep bu gerçeğin damgası vardır.

Evet, Kur'an gerçektir... Çünkü Kur'an bu büyük varlık alemine egemen olan evrensel yasalar sisteminin eksiksiz ve doğru bir tercümesidir. Bu Kitap adeta, varlık aleminde yürürlükte olan, doğal ve pratik yasaların sözlü ve manevi bir görüntüsüdür.

Bu Kitap gerçektir. Çünkü kendisinin öngördüğü hayat sistemini seçen insanlarla, içinde yaşadıkları evreni ve evrenin genel yasalarını birbirine bağlar. Bu insanlarla evrendeki güçler arasında barış, çevrelerindeki büyük evrende yer alan her şeyle dostluk içinde yaşayıp giderler.

9) Daha geniş bilgi için Furkan suresi 2. ayetin tefsirine bakabilirsiniz.

Bu Kur'an gerçektir... Çünkü mesajı ulaşır ulaşmaz insan fıtratı hiçbir zorluk çıkarmadan, inat etmeden, son derece rahat ve kolay bir şekilde kendisine olumlu karşılık verir. Çünkü Kur'an, fıtratın özünde motiflenmiş ezeli ve köklü gerçekle hemen kaynaşır.

Gerçektir... Çünkü insanlık hayatı için kapsamlı bir sistem belirlerken ayrılığa düşmez, kendi kendisi ile çelişmez. Bu sistemi çizerken insanlığın sahip olduğu bütün güçleri ve enerjileri, insanlığın bütün isteklerini ve ihtiyaçlarını, ruhlara bulaşan, kalpleri dejenere eden hastalık, zaaf, eksiklik veya musibetler gibi insanların karşı karşıya kaldığı bütün gelişmeleri gözönünde bulundurur.

Evet, gerçektir Kur'an... Dünya ve ahirette hiç kimseye haksızlık etmez. Kişinin sahip bulunduğu hiçbir güce, hiçbir enerjiye zulmetmez. Kalpte yer eden hiçbir düşünceye ya da hayat içindeki hiçbir yönelişe zulmetmez. Varlık alemindeki sarsılmaz büyük gerçekle uyuştukları sürece hepsine varolma ve hareket etme hakkını tanır.

"Hayır, O senden önce bir peygamber gönderilmemiş olan kavmi uyarması için sana Rabb'inden gelen bir gerçektir. Umulur ki, doğru yolu bulurlar."

Çünkü Kur'an senin tarafından uydurulmuş bir Kitap değildir. Rabb'inin katından indirilmiştir. Önceki ayette de, ifade edildiği gibi O alemlerin **"senin Rabb'in"** anlamındaki tamlama ise onurlandırma amacına yöneliktir. Kur'anı kendiliğinden uydurmakla suçlanan Hz. Peygamberi -salât ve selâm üzerine olsun- onurlandırmak, onunla Rabbi ki, aynı zamanda alemlerin de Rabb'idir arasındaki ilişkiye yakınlık havası vermek, bu asılsız ve ağır suçlamaya cevap vermek amacına yöneliktir. Aynı zamanda onurlandırma anlamının yanısıra, lütfedici kaynağın güvenirliği, alıcının sağlamlığı, mesajı aktarma ve açıkça duyurma emanetini yerine getirdiği gibi anlamları da içermekte, ilişkinin sağlamlığını vurgulamayı da hedeflemektedir.

"O senden önce bir peygamber gönderilmemiş olan kavmi uyarması için sana Rabb'inden gelen bir gerçektir. Umulur ki, doğru yolu bulurlar."

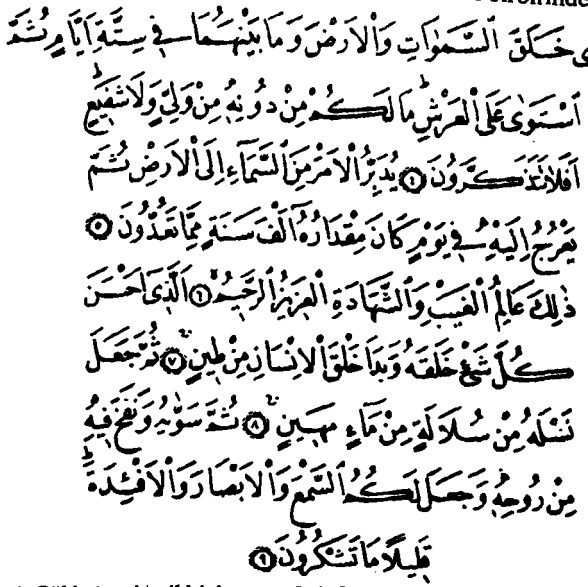
Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- peygamber olarak gönderildiği Arap toplumuna bundan önce bir peygamber gönderilmiş değildi. Tarih, Araplar'ın ilk atası İsmail peygamberle -selâm üzerine olsun- Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- arasında Arap toplumuna gönderilmiş herhangi bir peygamberden söz etmiyor. Yüce Allah Hz. Peygambere -salât ve selâm üzerine olsun- bu hak içerikli Kitabı göndermiş ki, onun aracılığı ile Arapları uyarsın. (Ve tüm insanları) **"Umulur ki, doğru yolu bulurlar."**

Çünkü fıtratlara ve kalplere hitab eden gerçeği içermesi bakımından bu Kitap aracılığı ile doğru yolu bulmaları beklenir.

YÜCE SIFATLARIN SAHİBİ

İşte yüce Allah'ın, kendilerine bu Kitap indirdiği ve peygamberine bu Kitap aracılığı ile uyarmasını istediği bu Arap toplumu, yüce Allah'a bir takım düzmece ilahlar ortak koşuyordu. Bu yüzden burada onların bu konudaki ilahlığı bütünüyle O'na özgü kıldıkları yüce Allah'ın bazı sıfatları açıklanıyor. Araplar bu noktada bu yüce sıfatla nitelendirilmeyi hakkeden yüce "Allah" ile bu tür

bir nitelendirilmeyi hakketmeyen ve Alemlerin Rabb'i olan Allah'ın yüce makamına yakıştırılmaları doğru olmayan düzmece ilahları birbirinden ayırıyorlardı!

4- Gökleri-yeri ve ikisinin arasında bulunanları altı günde yaratan, sonra arşa hükmeden (istiva eden) Allah'tır. O'ndan başka bir dostunuz ve şefaatcınız yoktur. Düşünüp öğüt almıyor musunuz?
5-Allah, gökten yere kadar olan bütün işleri düzenleyip yönetir. Sonra işler, sizin hesabınızla bin yıl kadar tutan bir gün içinde O'na çıkar.
6- O görüleni de görülmeyeni de bilendir, üstün ve merhametli olandır.
7- O Allah ki, her şeyin yaratılışını güzel yaptı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı.
8- Sonra onun soyunu nutfeden, hakir bir suyun özünden çoğalttı.
9- Sonra ona biçim verdi, ona kendi ruhundan üfledi ve sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yarattı. Ne kadar az şükredlyorsunuz?

İşte yüce Allah... Ve işte O'nun ilahlığının eserleri ve kanıtlar... İşle gözlemlenebilen evrenin sayfalarında ve insanın sınırlı kavrama yeteneğini aşan gizli gayb aleminin kapsamında insanların bildiği şekliyle ve yüce Allah'ın hak içerikli apaçık Kitabında öğrettiği gibi insanın yaratılışında ve gelişmesinde kendini gösteren ilahlığın nitelikleri...

"Gökleri-yeri ve ikisinin arasında bulunanları altı günde yaratan, sonra Arş'a hükmeden (istiva eden) Allah'tır."

Gökler, yeryüzü ve her ikisi arasında yer alıp da hakkında çok az şey bildiğimiz, buna karşın çok şeyden de habersiz olduğumuz bu dehşet verici varlıklar... Bu, uzadıkça uzayan, göz alabildiğine geniş, uçsuz bucaksız, insanı ürküten bir büyüklüğe sahip varlıklar alemi. İnsanın; titiz ve güzel sanatı, ahenkli ve duyarlı düzeni karşısında adeta büyülendiği, dehşete kapıldığı, hayran kaldığı görkemli evren... Göz kamaştırıcı bir uyum, çekici bir güzelliğe sahip yaratıklar... Hiçbir gözün, hiçbir duygunun, hiçbir kalbin kusur bulamadığı, ne kadar

uzun böyle irdelese de hiçbir düşünürün bütünüyle kavrayamadığı, tekrarın ve alışkanlığın çekiciliğinden, hiçbir şey kaybettiremediği ve her zaman tazeliğini koruyan, gerçek güzelliğe sahip varlık bütünü. Renkleri, cinsleri, hacim ve şekilleri, özellik ve görünümleri, yetenek ve görevleri birbirinden farklı, ama hepsi de tekbir yasaya boyun eğen, hareketlerinde aynı ahenge sahip olan, tekbir kaynağa yönelik olan, sadece o kaynaktan direktif ve komut alan, itaat ve teslimiyetle O'na yönelen şu çeşit çeşit varlıklar... Evet bütün bunları Allah yaratmıştır.

Allah... Gökleri, yeri ve her ikisi arasında yeralan canlı-cansız bütün varlıkları yaratan O'dur. Bu büyük niteliği hakkeden O'dur.

"Gökleri-yeri ve ikisinin arasında bulunanları altı günde yaratan, sonra Arş'a hükmeden (istiva eden) Allah'dır."

Sözkonusu olan kesinlikle bizim bildiğimiz dünyadaki günler değildir. Çünkü günler, dünyanın kendi ekseni etrafında dönmesinden kaynaklanan zaman birimleridir. Bu bir kerelik dönüş sonucunda şu küçük, önemsiz ve uçsuz bucaksız evrenin uzay boşluğunda yüzen ufacık bir noktada, yeryüzünde gece ve gündüzden oluşan bir gün meydana gelir. Kuşkusuz bu zaman ölçüsü dünya ve güneşin varolmasından sonra meydana gelmiştir. Bu ölçü şu küçücük ve basit yeryüzünün bir parçası sayılan biz insanlar için geçerlidir.

Fakat Kur'an-ı Kerim'de söz konusu edilen bu altı günün gerçek mahiyetine gelince bunlara ilişkin kesin bilgi Allah'ın katındadır. Bunları açıklamamız, sürelerini belirlememiz mümkün değildir. Çünkü bunlar, Allah'ın günleridir. Onlar hakkında da yüce Allah şöyle buyurmaktadır!

"Ve Rabb'inin katındaki bir gün, sizin saydıklarınızdan bir yıl gibidir."[10]

Söz konusu altı günü gökler, yer ve her ikisinin arasındaki varlıkların bugünkü duruma gelene kadar geçirdikleri altı evre veya yaratılış ve oluşum sırasındaki altı aşama ya da aralarındaki mesafeyi Allah'dan başka hiç kimsenin bilemediği altı zaman dilimi olabilir. Her ne olursa bunlar, insanların alışageldikleri yeryüzündeki günlerden farklı şeylerdir. Şu halde bunları kesin şekilde tanımlanması mümkün olmayan, Allah'a özgü gaybın kapsamındaki niteliklerıyle kabul edelim. Zaten ifadenin amacı yaratılışta yüce Allah'ın hikmeti ve bilgisi doğrultusunda gözetilen plan ve öntasarımı vurgulamaktır. Bu olağanüstü varlık alemi için tasarlanan zaman, aşama ve evrelerde yüce Allah'ın yarattığı tüm varlıklara yönelik lütfunu, iyiliğini gündeme getirmektir.

"Sonra Arş'a hükmeden"

Arş'a çıkmak tüm yaratıklardan üstün olmayı, onlara egemen olmayı sembolize eden bir ifadedir. Arş'ın kendisine gelince, ona ilişkin herhangi bir şey söylemek mümkün değildir. Ve adını söylemekle yetinmekten başka seçenek yoktur. Ayetin orjinalinde geçen "istiva" kelimesi için de aynı şeyler geçerlidir. Öyle anlaşılıyor ki, bununla üstünlük kastedilmiştir. Ayrıca burada kullanılan **"sonra"** kelimesinin zaman sıralamasını ifade etmesi de kesinlikle mümkün değildir. Yüce Allah'ın, bir durumda, bir konumda olması sonra bir başka duruma ve konuma geçmesi mümkün değildir. Bu sadece manevi sıralamayı, ifade etmek için

10) Hacc Suresi, 47

kullanılan bir sözcüktür. Çünkü bu ayette ifadesini bulan üstünlük, tüm varlıkların üzerinde, onları aşan bir derecededir.

Bu sonsuz üstünlüğün gölgesinde, insanların kalpleri kendilerini ilgilendiren bir gerçekle karşı karşıya getiriliyor!

"Sizin O'ndan başka bir dostunuz ve şefaatçiniz yoktur"

Nerede ve kim vardır? Yüce Allah Arş'a, göklere, yeryüzüne ve aralarındaki varlıklara egemen iken gökleri, yeri ve ikisinin arasındaki canlı-cansız tüm varlıkların yaratıcısı O iken, O'nun dışında edinilecek dost ve yardımcı nerededir? O'nun otoritesinden sıyrılıp aracılık yapacak kimdir?

"Düşünüp öğüt almıyor musunuz?"

Bu gerçeği düşünmek kalbi yüce Allah'ın ilahlığını kabul etmeye, başkasına değil, sadece O'na yönelmeye zorlar. Yaratma ve yaratıklardan üstün olma, dünya ve ahirette her şeyi dileyip yaratmanın yanısıra, göklerde, yeryüzünde ve ikisinin arasında O'nun dileyip yönlendirdiği her şey kıyamet günü O'nun katına yükselecektir. Bu uzun günde her şey dönüp O'nun yanında toplanacaktır.

"Allah, gökten yere kadar olan bütün işleri düzenleyip yönetir. Sonra işler, sizin hesabınızla bin yıl kadar tutan bir gün içinde O'na çıkar."

Ayet-i Kerime yüce Allah'ın bütün gelişmeleri yaratıp yürütmesinin alanını görülebilecek şekilde geniş ve kapsamlı olarak çiziyor. **"Gökten yere kadar."** Amaç insan duygusunun kaldırabileceği, boyutlarını düşünebileceği, sonuçta etkilenip ürpereceği bir atmosfere sokmaktır. Yoksa yüce Allah'ın yaratma ve yönlendirmesinin alanı gökten yere kadar olan mesafeden daha geniş ve daha kapsamlıdır. Ama bu geniş alan karşısında durup düşünmek, açıklanan boyutların rakamlarını bile bilmediği bu korkunç mesafeyi kapsayan ilahi yaratma ve yönlendirmeyi gözlemlemek insan duygusu ve düşüncesi için yeterlidir.

Sonra bütün takdir ve sonuçları ile, akibetleri ile, neticeleri ile yükseliyorlar. Yüce Allah hareketlerin, sözlerin, eşya ve canlıların akibetlerini sergilemek için dilediği günde bunları yüce katına yükseltiyor.

"Sizin hesabınızla bin yıl kadar tutan bir günde"

Çünkü bunların hiçbiri başıboş bırakılmadığı gibi boşuna da yaratılmamıştır. Bütün bunlar belirlenmiş bir süreye kadar yüce Allah'ın emri ile yönlendirilmektedirler. Sonra yükseltilirler. Çünkü her şey, her iş, her eylem ve her sonuç yüce Allah'ın yüce makamının altındadırlar. Bu yüzden günü gelince O'nun katına yükseltilirler ya da dilediği zaman kendiliğinden yükselirler.

"O görüleni de görülmeyeni de bilendir, üstün ve merhametli olandır."

O'dur... Gökleri ve yeri yaratan... O'dur Arş'a çıkan, gökten yere kadar her şeyi yaratıp yöneten. **O görüleni de görülmeyeni de bilendir."** O'dur gizli ve aşikâr olanı bilen. Yaratan, yarattığına egemen olan, iradesi dahilinde onları yönlendiren O'dur. Ve O **"üstün ve merhametli olandır."** Güçlüdür O. Dilerse gücü yeter. Her şeye yaratıklara merhamet eder.

YARATILIŞA İŞLENEN GÜZELLİK MOTİFİ

"O Allah ki, her şeyin yaratılışını güzel yaptı."

Allah'ım. Bu kesinlikle, fıtratın, gözün, kalbin ve aklın gördüğü bir gerçektir. Bu gerçek, varlıkların şekillerinde ve görevlerinde, birbirlerinden ayrılan özelliklerinde ve birbirleriyle oluşturdukları ahenkte, biçimlerinde, durumlarında, davranış ve hareketlerinde, kısacası az veya çok güzellik niteliği her şeyde somutlaşmaktadır.

Allah bütün eksikliklerden uzaktır, O yücedir. İşte her şeyde kendini gösteren O'nun sanatı. İşte O'nun elinin eserleri, bütün yaratıklarda açıkça gözlemlenebilir. İşte O'nun yarattığı bütün varlıklar. Hepsinde bir güzellik, bir uyumluluk gözlenmektedir. Hiçbirinde hacim, şekil, yapısal özellik ve görev bakımından ne bir aşırılık, ne de bir kusur var. Herbiri normal ve yeterli bir güzelliğe sahiptir. Bu sınırı aşmaları ya da daha düşük düzeyde kalmaları sözkonusu değildir. Ne ifrat ve tefrit... Her şey bir ölçüye göre yaratılmıştır. Hiçbiri ince ve titiz ahengin sınırını geçmez. Bu ahenge uymayacak kadar eksik de olmaz. Kendileri için belirlenen süreyi öne alamadıkları gibi, geciktiremezler de. Bu süreyi uzatamazlar, kısaltamazlar. Küçücük atomdan, en büyük cisme kadar... Basit bir hücreden en karmaşık varlıklara kadar... Hepsinde bir güzellik, bir sağlamlık göze çarpar. Varlıkların davranışları, tavırları, hareketleri ve neden oldukları olaylar da öyle. Hepsini de Allah yaratır. Bütün bunlar Allah'ın şaşmaz düzenlemesi ile birlikte, varlıkların ezelden ebede kadarki, hareketleri için belirlenen evrensel strateji uyarınca yerine ve zamanına göre son derece ince bir planla belirlenmişlerdir.

Her şey her yaratık, varlık senaryosunda kendisi için belirlenen rolü oynamak için özenle hazırlanmış, burada en güzel şekilde oynaması için gerekli olan tüm yetenekler ve özelliklerle donatılmıştır. Şu sürünen kurtçuk, ayakları var, kılçıkları var. Sürgünlerle, yeteneklerle ve güçle donatılmıştır. Bu sayede en güzel şekilde yolunu çizebiliyor. Şu balık, şu kuş, şu sürüngen, şu hayvan, sonra şu insan... Şu aynı yörüngede dolaşan gezegen... Şu yerinden ayrılmayan yıldız. Şu galaksiler ve şu alemler... Şu kesintisiz olarak süren ve hareketleri belirlenmiş olağanüstü ahenge sahip, en ince noktasına kadar düzenlenmiş dönüşler ve hareketler. Her şey, her şey. Gözün uzanabildiği her yerde özenli ve titiz bir sanata, harika bir yapıya sahip her şey... Evet, her şeyde ilahi sanatın güzelliği ve titizliği son derece belirgindir.

Açık bir göz, taze bir duygu ve basiretli bir kalp topyekün bu varlık alemindeki güzelliği, cazibeyi görür. Bu güzellik ve cazibeyi, varlık bütününün herbir parçasında herbir zerresinde gözlemler. Göz, kalp ya da zihin ile yüce Allah'ın yaratıklarını etraflıca düşünmek, insana güzellik ve alımlılığı, ahenk ve mükemmelliği içeren mesajlardan oluşmuş büyük bir hazine bahşeder. Her yandan en tatlı meyveler tarafından bir mutluluk çemberine alınır. İnsanoğlu bu güzel, bu harika ve gözalıcı ilahi şenlikte yaşarken, kalbini mutluluk ve coşkunluk duyguları kuşatır. Bu gezegendeki yolculuğu esnasında gördüğü, işittiği ve algıladığı her şeyde beliren ilahi sanatın güzellik ve titizliğinin kanıtlarını düşünür. Bu fani alemdeki görüntülerin ötesinde asıl ilahi sanatın güzelliğinden kaynaklanan kalıcı güzelliğe bağlanır.

İnsan kalbi geleneğin uyuşukluğundan, alışkanlığın neden olduğu bıkkın-

lıktan uyanmadıkça, çevresindeki evrenden yükselen melodilere kulak vermedikçe, mesajlarını düşünmedikçe, Allah'ın harikalar yaratan elinden çıktığı şekliyle varlıkların cevherini ortaya koyacak Allah'ın nuru ile bakmadıkça, gözü ya da duygusu bir olağanüstülük sezdiği zaman hemen Allah'ı anmadıkça, sanat ile sanatkâr arasındaki bağı sezmedikçe, bu sırada her şeyin ötesinde Allah'ın güzelliğini ve ululuğunu görerek hissettiği ve gördüğü şeylerdeki güzelliklere ilişkin bilinci artmadıkça şu yeryüzündeki yolculuğu esnasında kendisine bahşedilen nimetleri kavrayamaz.

Kuşkusuz varlık alemi güzeldir. Ve bu güzellik hiçbir zaman tükenmez. İnsanoğlu şu varlık aleminin yaratıcısının iradesi doğrultusunda, istediği sürece hiçbir sınırlandırma ile karşılaşmadan bu güzellikleri algılamada ve onlardan yararlanmada çok üstün bir düzeye ulaşabilir.

Varlık aleminde güzellik unsurunun önplana çıkması, özellikle gözönünde bulundurulmuştur. Çünkü sanattaki titizlik, her şeyde kendini gösteren görevi eksiksiz yerine getirme özelliğini güzellik sınırına vardırır. Her yaratık ve her varlıktaki yaratılışın eşsizliği son derece güzel bir şekilde belirgindir. Bak... Şu arıya. Şu çiçeğe. Şu geceye. Şu sabaha. Şu gölgeye. Şu buluta. Varlık aleminde yankılanan şu musikiye. Hiçbir eksikliği, hiçbir çarpıklığı bulunmayan şu ahenge bak.

Hiç kuşkusuz, bu mükemmel estetiğe ve olağanüstü yapıya sahip varlık aleminde çıkılan bu değerli yolculukta Kur'an-ı Kerim'i düşünelim ve ondan faydalanalım diye dikkatimizi bu güzelliğe çekiyor ve bu amaçla şöyle diyor: **"Ki, her şeyin yaratılışını güzel yaptı."** Böylece şu büyük varlık alemindeki güzel ve alımlı noktaları araştırıp ortaya çıkarması için insan kalbini uyarıp, bu yönde teşvik ediyor.

"Ki, her şeyin yaratılışını güzel yaptı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı."

Yüce Allah'ın insanı çamurdan yaratmaya başlaması, O'nun yaratmadaki güzelliğinin bir belirtisidir. Bu ifadeden çamurun başlangıç olduğunu ve bunun yaratılışın ilk aşaması olduğunu anlamak mümkündür. Ancak çamur aşamasından sonra gelen aşamaların sayısı, süre ve zamanlarına ilişkin bir açıklama yer almıyor. Dolayısıyla bu alanda yapılacak bir araştırma için kapı her zaman açıktır. Özellikle bu ayet **"İnsan, süzme çamurdan yaratılmıştır"**[11] anlamındaki ayete eklendiği zaman, insanın çamurdan yaratılışına ve bu yaratılış aşamasına işaret edildiği anlamını çıkarmak mümkündür. Bu çamur, yüce Allah'ın insanın içine hayat üflenmesinden önceki aşama olabilir. Hiç kuşkusuz bu, hiç kimsenin çözemediği bir sırdır. İçeriği nedir, nasıl meydana gelmiştir, kimse bilmiyor. Bu canlı hücreden insan meydana gelmiştir. Ama Kur'an-ı Kerim bunun nasıl gerçekleştiğini, ne kadar sürede ve kaç aşamada tamamlandığını belirtmiyor. Bu aşamaların incelenmesi meselesi doğru ve sağlıklı bir araştırmaya bırakılmıştır. Bu araştırmanın, Kur'an-ı Kerim'in insanın ilk yaratılışının çamurdan başladığına ilişkin kesin hükmü ile çelişen bir yönü yoktur. Burası Kur'an-ı Kerim'in içerdiği kesin gerçeğe dayanmakla, sağlıklı bir araştırmanın ortaya çı-

11) Mü'minun Suresi, 1-2

kardığı gerçekleri kabul etmenin arasındaki güvenli bölgedir.

Yeri gelmişken şunu da söyleyelim ki, türlerin bir dizi evrimle tek hücreden insana doğru birtakım evreler geçirdiğini, bu oluşum sırasında ardarda birtakım varoluş ve gelişme halkalarının olduğunu böylece insanın aslını maymundan üstün, ama insandan aşağı bir hayvana indirgeyen Darwin'in evrim teorisi, bu noktada yanlış bir teori olarak beliriyor. Darwin teorisinin başladığı sıralarda bilinmeyen genlerin soy taşıyıcıları-ortaya çıkarılması, türden türe evrimleşme teorisini çürütmüştür. Çünkü her türün hücresinde yeralan genler vardır. Bunlar o türün özelliklerini belirleyip korurlar. Bunlar bir canlının, doğduğu türün çerçevesinde gelişme göstermesini, kesinlikle türünün dışına çıkmamasını, yeni bir tür olarak evrimleşmemesini zorunlu kılarlar. Örneğin; kedinin aslı kedidir ve asırlar boyunca hep kedi kalacaktır. Köpek de öyle. At, maymun ve insan için de geçerlidir bu zorunluluk. Soya çekim teorilerine göre en fazla olabilecek şey bir türün başka bir türe geçiş yapmadan kendi türünün sınırları içinde gelişmesidir. Bu ise, bazı aldanmış insanların hiçbir zaman çürütülemeyecek bilimsel bir gerçek olduğunu sandıkları Darwin teorisinin, önemli bir kısmını geçersiz kılmaktadır. (12)

Şimdi tekrar 'Kur'an'ın gölgesine' dönüyoruz.

"Sonra onun soyunu nutfeden, hakir bir suyun özünden çoğalttı."

Ceninin gelişmesinin ilk aşaması olan bir damla sudan... Basit bir damla sudan başlayan hayat zinciri içinde, ceninin gelişmesi şu şekilde gerçekleşir: Bir damla sudan kan pıhtısına, oradan bir çiğnem ete, oradan ceninin gelişmesinin tamamlanış noktası olan kemiğe... Bu bayağı suyun, bir damlacığını olağanüstü ve komplike bir yapıya sahip insan haline gelene kadar geçtiği evrelerin özelliklerine bakıldığında, ortada dehşet verici bir varoluş süreci görülecektir. Hiç kuşkusuz bu oluşumun ilk evresi ile son evresi arasında son derece uzak ve akıl almaz mesafe vardır.

İşte Kur'an-ı Kerim bu uzun yolculuğu tasvir eden tek bir ayet ile bize korkunç mesafeleri anlatmaktadır:

"Sonra ona biçim verdi, ona kendi ruhundan üfledi ve sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yarattı. Ne kadar az şükrediyorsunuz?"

Aman Allah'ım!.. Ne büyük bir yolculuk... Ne korkunç mesafeler... İnsanların farkında olmadıkları ne müthiş mucizeler!

O basit ve küçücük hücre nerede, en sonunda dönüştüğü insan denen varlık nerede? Hiç kuşkusuz bu mucizeyi gerçekleştiren, yüce Allah'ın kudret sahibi elidir. Gelişmesinde, oluşumunda, basit yapısından bu birleşik, komplike ve akıl almaz yapıya dönüşmesinde, küçücük ve güçsüz noktada yol gösteren O'dur.

Tek hücrede başgösteren bu bölünme ve çoğalma... Sonra farklı özelliklere ve görevlere sahip değişik hücre gruplarındaki çeşitlilik... Her bir grubun, kendine özgü görevi bulunan özel bir organ oluşturmaya ilişkin rollerini yerine getirmek üzere çoğalmaları... Özel bir türden belli hücrelerin oluşturdukları bu organ, rolü itibariyle kendilerine özgü görevleri ve özellikleri bulunan bölmeler

12) Daha geniş bilgi için "İlim Etmeye Çağırıyor" adlı kitabı ve Fi Zılâl-il Kur'an C.7, sh. 565'e bakabilirsiniz.

içeriyor. Bu bölmeler de tek bir organın içinde yer alan en öz hücrelerce oluşturulurlar. Bu çeşitlilikle birlikte bu bölünme ve çoğalma yalnız başına varolan ilk hücrede nasıl gerçekleşmiştir? Bu ilk hücreden meydana gelen ve herbirinin kendine özgü nitelikleri bulunan tüm hücre gruplarında daha sonra ortaya çıkan bunca özellik nerede gizlenmişti? Sonra insan genini diğer genlerden ayıran özellikler nerede saklıydı? Ayrıca teker teker herbir insanın genini diğer insanların genlerinden ayıran özellikler nerede gizliydi? Sonra ceninin hayatı boyunca ortaya çıkan özel yetenekleri, belli görevleri, karakteristik özellikleri ve belirgin nitelikleri nerede korunmuştu?

Eğer bu olay, fiilen meydana gelmeseydi ve her an yaşanmasaydı, böylesine dehşet verici, akıl almaz bir mucizenin olabileceğini kim tasavvur edebilirdi?

Bu insana şekil veren Allah'ın elidir. Bu bedende Allah'ın ruhundan bir soluk vardır. İşte her an tekrarlanan, ama insanların farkında olmadıkları bu akıl almaz mucizenin yorumu budur. Bu organik yapıdan kulak, göz ve insanı diğer hayvansal organizmalardan ayıran en belirgin özellikler olan kavrama yeteneğini meydana getiren Allah'ın ruhundan bir soluktur! **"Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yarattı."** Bunun dışındaki bütün yorumlar, insan aklının büyük bir şaşkınlıkla karşıladığı bu olağanüstü mucizeyi açıklamaktan uzaktırlar. Başka türlü bunun içinden çıkmak mümkün değildir.

Allah'ın lütfunun uzantısı olan bunca iyiliğe rağmen... Basit bir sudan, onurlu ve yüce bir insan meydana getiren, küçük ve zayıf hücreye çoğalma, gelişme, dönüşme, genelleşip özelleşme yeteneklerini bahşeden, ayrıca insanı insan yapan bütün üstün özellikleri, yetenekleri ve görevleri içine yerleştiren ilahi lütufa rağmen... Evet bunca iyiliğe rağmen insanlar çok az şükrediyorlar!

"Ne kadar az şükrediyorsunuz."

وَقَالُوٓا۟ أَءِذَا ضَلَلْنَا فِى ٱلْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِى
خَلْقٍ جَدِيدٍۭ ۚ بَلْ هُم بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ يَتَوَفَّىٰكُم
مَّلَكُ ٱلْمَوْتِ ٱلَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

10- Puta tapanlar: "Biz yerde toprağa karışıp yok olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" derler. Doğrusu onlar Rabb'ine kavuşmayı inkâr edenlerdir.
11- De ki; "Sizin üzerinize vekil edilen ölüm meleği, canınızı alacak, sonra Rabb'inize döndürüleceksiniz.

İnsanın ilk varoluşunun her an yenilenmesine, gözlerin ve kulakların algılayabileceği şekilde meydana gelmesine rağmen, sürekli tekrarlandığı halde, olağanüstülüğünden hiçbir şey yitirmeyen bu varoluşun evrelerini, gözler önüne seren bu sahnenin ışığında... Evet -onlar ölüp gömüldükten, bedenleri çürüyüp toprağa karıştıktan, zerreleri dağılıp tamamen kayboldukten sonra yüce Allah'ın

kendilerini yeniden yaratacağına akıl erdiremiyorlardı. Oysa ilk yaratılışa göre bunda garipsenecek ne vardır? Nitekim yüce Allah insanın yaratılışına çamurdan, yani bedenlerinin içinde çürüyüp zerrelerine karışacağını söyledikleri bu yerden yaratmıştır. Şu halde ahirette gerçekleşecek yaratılış ilk yaratılışın benzeridir. Bu da garipsenecek yeni bir şey değildir. **"Evet onlar Rabb'lerine kavuşmayı inkâr edenlerdir"...** İşte bu tür laflar etmelerinin nedeni budur. Çünkü Allah'ın huzuruna çıkmayı inkâr etmeleri, bir defa meydana gelmiş ve her an benzeri meydana gelen apaçık bir olaydan kuşku duymalarına, karşı çıkmalarına neden olmuştur.

Bu yüzden onların itirazlarına, ölecekleri ve Allah'ın huzuruna dönecekleri belirtilerek karşılık veriliyor. Bu konu da kendilerinin ilk yaratılışlarında somutlaşan canlı kanıtla yetiniliyor ve başka da bir şey eklenmiyor.

AHİRETTEN BİR SAHNE

Müşriklerin itiraz ettikleri dirilişten ve kuşku duydukları Allah'ın huzurunda toplanmadan söz edilmişken surenin akışı onları bir kıyamet sahnesi ile karşı karşıya getiriyor. Son derece canlı ve elle dokunulabilecek kadar somut bir sahnedir bu. Şu anda gözönünde yaşanıyormuş gibi hareketli ve etkileyici mesajlar ile karşılıklı söz düellolarını içeren bir sahne!

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا۟ رُءُوسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ رَبَّنَآ
أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَٱرْجِعْنَا نَعْمَلْ صَٰلِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾
وَلَوْ شِئْنَا لَءَاتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ ٱلْقَوْلُ مِنِّى
لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا۟
بِمَا نَسِيتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَآ إِنَّا نَسِينَٰكُمْ وَذُوقُوا۟ عَذَابَ
ٱلْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

12- Suçluları Rabb'lerinin huzurunda utançtan başlarını öne eğmiş olarak "Rabb'imiz! Gördük, dinledik, artık bizi dünyaya geri gönder de iyi iş yapalım; artık kesin olarak inandık" derken bir görsen.

13- Dileseydik herkese hidayeti verirdik. Fakat benden "mutlaka cehennemi, insanlardan ve cinlerden bir kısmıyla tamamen dolduracağım" sözü çıkmıştır.

14- Bugüne kavuşmayı unutmanızın cezasını şimdi tadın bakalım! Doğrusu biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınıza karşılık ebedi azabı tadın.

Bu, aşağılanmanın, suçu itiraf etmenin, daha önce inkâr ettikleri gerçeği kabul etmenin, kuşkulandıkları gerçeği açıkça duyurmanın, birinci hayatta ka-

çırdıkları yeryüzünü ıslah etme görevini yerine getirmek için yeniden dünyaya dönme isteğinin dile getirildiği bir sahnedir. Bu sahnede onlar, dünyadayken ahirette karşılaşacaklarını inkâr ettikleri **"Rabb'lerinin huzurunda"** utançlarından başlarını öne eğmiş bir haldedirler. Ne var ki, bütün bunlar fırsatın kaçmasından sonra, suçu itiraf etmenin, gerçeği açıkça ifade etmenin hiçbir işe yaramadığı bir sırada gerçekleşiyor.

Surenin akışı onların küçük düşürücü, aşağılayıcı isteklerine cevap vermeden önce, meseleye bütünüyle egemen olan, bundan önce de insanların hayatlarına ve akibetlerine hükmeden gerçeği açıklıyor.

"Dileseydik herkese hidayeti verirdik. Fakat benden 'mutlaka cehennemi, insanlardan ve cinlerden bir kısmıyla tamamen dolduracağım' sözü çıkmıştır."

Şayet yüce Allah dileseydi, bütün insanlar için tek bir yol belirlerdi ve o da doğru yol olurdu. Nitekim yüce Allah fıtratlarında gizli bulunan içgüdü, ilham ile yollarını bulan yaratıklar için tek bir yol belirlemiştir. Böcekler, kuşkular ve hayvanlar hayatları boyunca tek bir yol izlerler.Melekler gibi bazı yaratıklar da itaatten başka bir şey bilmezler. Ne var ki, yüce Allah'ın iradesi, insan denen bu yaratığın özel bir tabiata sahip olmasını, hem doğru yolu hem de sapıklığı seçebilme yeteneğine sahip olmasını, isterse hidayeti seçmesini, isterse ona yanaşmamasını dilemiştir. Yüce Allah varlık bütününün projesine yerleştirdiği amaç ve bir hikmet doğrultusunda fıtrata bahşettiği bu özel tabiat sayesinde, insanın evrende üstlendiği rolü yerine getirmesini öngörmüştür. Bu yüzden yüce Allah, cehennemi sapıklığı seçen ve cehenneme götüren yolu izleyen cin ve insanlarla doldurmayı, değişmez bir hüküm olarak belirlediği kaderde yazmıştır.

Şu suçlular. Başları önlerine eğilmiş durumda Rabb'lerinin huzuruna çıkartılan bu kâfirler. Evet bunlar azabı hakeden kimselerdir. Bu yüzden onlara şöyle denilmektedir.

"Bugüne kavuşmayı unutmanızın cezasını şimdi tadın bakalım."

İçinde bulunduğunuz şu günü unuttuğunuz için... Çünkü biz bu anda, ahiret gününde gerçekleşen bir sahnedeyiz... Bugünle karşılaşmayı unuttuğunuz için tadın azabı. Tadın **"Doğrusu biz de sizi unuttuk."** Aslında yüce Allah hiç kimseyi unutmaz. Ama onlar gözden çıkarılmış, ihmal edilmiş, unutulmuş kimselerin muamelelerini görürler. Bu muamele ile aşağılandıkları, ihmal edildikleri, gözden çıkarıldıkları vurgulanmak isteniyor.

"Yaptıklarınıza karşılık ebedi azabı tadın."

Böylece bu sahnenin üzerine perde iniyor. Çünkü sahnede söylenmesi gereken her şeyi söyledi. Ve suçlular onur kırıcı akibetleriyle başbaşa bırakıldılar. Kur'an okuyan biri bu ayetleri bitirirken, onları orada azap içinde bıraktığını hisseder. Onları terkederken adeta gözlerinin önünde canlanırlar. Bu da Kur'an-ı

Kerim'in kalplere yönelik mesajlar içeren sahneleri canlı bir şekilde tasvir edişinin özelliklerinden biridir.

İMAN VE AYDINLIK SAHNESİ

Bu sahnenin perdesi iniyor ve bambaşka bir ortamda, bambaşka bir atmosferde geçen; ruhları dinlendiren, kalpleri heyecanlandıran bambaşka bir koku yayan değişik bir sahne açılıyor. Mü'minlerin sahnesi... Bu sahnede onlar Allah'ın huzurunda içten ürperiyorlar, büyük bir iç huzuru ile ibadet ediyorlar. Kalpleri Allah korkusu ile titreyerek, O'nun lütfunu umarak Rabb'lerine dua ediyorlar. Hiç kuşkusuz Rabb'leri onlar için hayal edemeyecekleri nimetler hazırlamıştır.

15- Bizim ayetlerimize inanan kimselere, ayetlerimiz hatırlatıldığı zaman hemen secdeye kapanırlar. Rabb'lerini överek tesbih ederler, büyüklük taslamazlar.

16- Gece teheccüd namazı kılmak için yanlarını yataklardan ayırıp kalkarlar, korkarak ve ümit ederek Rabb'lerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır için harcarlar.

17- Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için nice sevindirici ve göz kamaştırıcı nimetlerin saklı olduğunu hiç kimse bilmez.

Bu latif, berrak, duyarlı, takvadan ve Allah'ın korkusundan titreyen, üstünlük kompleksine kapılmadan, büyüklük taslamadan boyun eğerek Rabb'ine yönelen, umutla O'nun bağışını bekleyen mü'min ruhların aydınlık bir tablosudur. İşte Allah'ın ayetlerine inanan, canlı bir duygu ile, uyanık bir kalp ile, aydınlık bir vicdan ile bu ayetleri algılayan böyle ruhlardır.

Böylelerine Allah'ın ayetleri hatırlatıldığı zaman **"secdeye kapanırlar."** Ayetlerin içerdiği anlamdan etkilenerek ve yüce Allah'a yönelik bir saygı belirtisi olarak, O'nun yüceliği önünde bilinçli olarak secdeye kapanırlar. Secde ancak alınların toprağa bulaşması ile anlatılabilen bir duyarlılığın ifadesidir. Bedenin secdeye varması ile birlikte **"Rabb'lerini överek tesbih ederler, büyüklük taslamazlar."** Büyük ve yüce Allah'ın kudretinin bilincinde olan, samimi olarak O'na boyun eğen, gönülden ürperen, Allah'dan bağışlama dileyerek tövbe eden mü'minin, Allah'ın ayetleri aracılığıyla sunduğu mesaja vereceği karşılık budur.

Sonra, yalnız bir bölümle hem bedensel durumlarını, hem de kalbi duygularını tasvir eden sahne yer alıyor. Bu da, bedenlerin ve kalplerin hareketlerini

adeta somutlaştıran şaşırtıcı bir ifade ile gerçekleştiriliyor.

Gece teheccüd namazı kılmak için yanlarını yataklardan ayırıp kalkarlar, korkarak ve ümit ederek Rabb'lerine dua ederler."

Onların geceleyin namaz kılmalarını değişik bir üslupla ifade ediyor! **"Gece teheccüd namazı kılmak için yanlarını yataklardan ayırıp kalkarlar."** Bu tablo ile geceleyin üzerinde uyudukları yataklar, vücutları dinlenmeye, rahata, uykunun doyumsuz lezzetine davet eder bir şekilde tasvir ediliyor. Çekici ve rahat yatakların çağrılarına karşı koymak için büyük bir çaba sarfediyor olsalar bile, yumuşak, rahat ve sıcak yataklardan daha önemli uğraşıları vardır. Rabb'leri ile meşguldürler. Onun huzurunda durmakla, derin bir ürperti ile, korku ve ümit karışımı bir beklenti ile Rabb'lerine yönelerek anlamlı bir uğraşı içindedirler. Hem Allah'ın azabından korkarlar, hem de rahmetini umarlar. Kızgınlığından korkar, hoşnutluğunu ümit ederler. Ona karşı gelmekten çekinirler, O'nun buyruklarına uymayı arzu ederler. Kur'an'ın ifade tarzı, vicdanlarda yereden bu titrek ve içiçe duyguları bir tek fırça darbesi ile adeta elle tutulacak şekilde somutlaştırarak çiziyor. **"Korkarak ve ümit ederek Rabb'lerine dua ederler."** Onlar bu pürüzsüz samimiyetin, gönülden kıldıkları namazların, sıcak dualarının yanısıra, Allah'a ve O'nun zekat vermeye ilişkin emrine uyarak müslüman topluma karşı olan yükümlülüklerini de yerine getirirler. **"Kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır için harcarlar."**

Bu parlak, aydınlık, duyarlı ve sıcak tabloya, mü'minlerin ödüllerinin sergilendiği son derece üstün, özel ve eşsiz bir tablo eşlik ediyor. Bu ödülde özel gözetimin, kişisel onurlandırmanın, ilahi bağışın, bu ruhlara yönelik Rabbani ikramın izleri belirginleşmektedir!

"Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için nice sevindirici ve göz kamaştırıcı nimetlerin saklı olduğunu hiç kimse bilmez."

Yüce Allah'ın mü'min topluma yönelik bağışını, gözleri kamaştıran sayısız nimetleri ve olağanüstü bağışları katında saklı tuttuğunu belirten hayret verici bir ifade. Katında biriktirdiği bu nimetleri O'ndan başka kimse bilmez. Kıyamet günü Allah'ın huzurunda bu ödüller, sahiplerine gösterilmediği sürece hep O'nun katında saklı tutulacaktır. Hiç kuşkusuz bu, yüce Alah'ın huzurunda gerçekleşen sevimli ve onurlandırıcı buluşmanın son derece aydınlık bir tablosudur.

Allah'ın lütfuna bakın! Bu Allah'ın kullarına verdiği ne büyük bağıştır. Yüce Allah onları lütfuyla nasıl da çepeçevre kuşatıyor! Kimdir bunlar? Amelleri, ibadetleri, itaatleri ve niyetleri ne olacak ki, yüce Allah bizzat gözeterek, koruyarak, sevgiyle ve özenle onlar için ödül hazırlamayı üstleniyor. Tüm bunlar, kullarına sonsuz iyiliklerde bulunan Kerim Allah'ın lütfundan başka ne olabilir ki?

İKİ ZIT KUTUP ARASINDA KARŞILAŞTIRMA

Aşağılık ve rezil suçların yeraldığı sahne ile mü'minlerin nimetlerle dolu onurlandırıcı sahneleri önünde değerlendirme amacı ile adilce karşılık verme ilkesi vurgulanıyor. Bu ilke uyarınca dünya ve ahirette kötülerle iyiler birbirinden ayrı değerlendirilir. Son derece hassas bir adalet temeline dayalı olarak ceza ya da ödül, yapılan işler doğrultusunda belirlenir:

أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا لَّا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾ أَمَّا الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا
بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ
كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ
لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾
وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

18- Hiç inanan kimse yoldan çıkan kimse gibi olur mu? Elbette bunlar bir olmaz.
19- İnanıp yararlı iş işleyenlere gelince, yaptıklarına karşılık varacakları cennet konakları vardır.
20- Yoldan çıkanların barınacakları yer de ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isterlerse, yine oraya geri çevrilirler ve onlara "yalanlamakta olduğunuz ateşin azabını tadın" denir.
21- Belki dönüp yola gelirler diye onlara büyük azaptan önce mutlaka daha yakın azabı da tattıracağız.
22- Kendisine Rabb'inin ayetleri hatırlatıldıktan sonra onlardan yüz çevirenden daha zalim kim vardır? Muhakkak ki biz, suçlulardan öç alıcıyız.

Mü'minlerle fasıkların karakterleri, düşünce ve davranışları bir değildir. Bu yüzden dünya ve ahirette görecekleri karşılık da bir olmaz. Mü'minler bozulmamış ve Allah'ın yarattığı şekliyle temel özelliğini koruyan fıtratları ile Allah'a yönelirler, O'nun gerçek hayat sistemine göre hareket ederler. Fasıklar ise, gerçekten sapmış, yollarını yitirmiş ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaran kimselerdir. Allah'ın hayat sistemine temel yasası ile uyuşan ve insanı amacına ulaştıran doğru yola uymazlar. Şu halde ahirette mü'minlerle fasıkların yollarının farklı olmasının ve herbirinin kendi yaptıklarına, elleri ile biriktirdiklerine uygun bir karşılık görmesinin şaşılacak bir yönü yoktur.

"İnanıp yararlı iş işleyenlere gelince, onlar için cennet konakları vardır." Bu cennetler onlar için barınak ve sığınaktır. **"Yaptıkları amellere"** karşılık olarak bu cennetlere konar, orada sürekli kalırlar.

"Yoldan çıkanların barınacakları yer de ateştir." Oraya girer ve sığınırlar. Bu ne kötü bir sığınaktır. Ki ordan kaçmak daha hayırlı olsun! "Ne zaman oradan çıkmak isterlerse yine oraya geri çevrilirler." Bu sahnede kaçmaya yeltenmek, ardından tekrar ateşe atılma hareketleri gözleniyor. **"Yararlanmakta olduğunuz ateşin azabını tadın"** denir. Böylece ateşe atılıp azap edilmenin yanında yeriliyor ve kınanıyorlar.

İşte fasıkların ahiretteki sonları. Bunun yanında onlar, o güne kadar kendi hallerine bırakılmıyor. Çünkü yüce Allah ahiretteki azaptan önce onları bu dün-

yadaki azapla da tehdit ediyor.

Ancak fasıkların dünyada görecekleri bu yakın azabın arka planında Allah'ın rahmetinin gölgesi sarkıyor. Çünkü, davranışları ile azap görmeyi haketmedikçe, azabı zorunlu kılan eylemleri ısrarla serglemedikçe yüce Allah kullarına azap etmeyi istemez. Bu yüzden yüce Allah onları bu dünyada azap görmekle tehdit ederken, bunun gerisindeki amacı şu şekilde açıklıyor: **"Belki dönüp yola gelirler."** Fıtratları uyanır, az önceki sahnede gördüğümüz fasıkların acı akibetine uğramayı gerektiren bir davranış sergilemiş olsalar bile azabın verdiği acı onları doğruya yöneltir belki. Ancak kendilerine Allah'ın ayetleri anlatılır, onlar da yüz çevirirlerse, en yakın azabı tatmalarına rağmen tutumlarından vazgeçmezlerse, ibret almazlarsa, o zaman onlar zalimdirler: **"Kendisine Rabb'inin ayetleri hatırlatıldıktan sonra onlardan yüz çevirenden daha zalim kim vardır? Muhakkak ki biz, suçlulardan öç alıcıyız."** Şu halde onlar dünya ve ahirette kendilerinden intikam alınması gereken kimselerdir. **"Muhakkak ki, biz suçlulardan öç alıcıyız."** Ne korkunç tehdit! İradesini zorla gerçekleştiren caydırıcı güce sahip yüce Allah, şu zavallı ve güçsüz kulları korkunç bir intikamla tehdit ediyor!..

Suçlularla iyilerin varacağı yerleri, mü'minlerle fasıkların sonları, her iki grubun kıyamet günündeki durumlarını -ki fasıklar, suçlular bu konuda kuşku içindeydiler- tasvir eden sahneleri teker teker ele alan bu gezinti son buluyor. Ardından surenin akışı Hz. Musa ile, onun kavmi ile ve peygamberliği ile ilgili, yeni bir gezinti başlatıyor. Fazla derine inmeyen yüzeysel bir gezintidir bu. Yüce Allah'ın İsrailoğulları için kılavuz kıldığı Musa'nın, indirilen Kur'an'ı, Peygamber efendimizin ve kendisine Tevrat indirilen Musa peygamberin aynı temel noktada ve aynı değişmez inanç sisteminde buluştuklarına işaret ediliyor. Bunun yanısıra Musa'nın kavmi arasında kesin inanca sahip olan ve zorluklara karşı sabredenlerin, toplumun önderleri olarak seçildiklerine değiniliyor. Bununla o zamanki müslümanlara sabretmeleri ve sarsılmaz bir inanca sahip olmaları mesajı veriliyor. Böylece yeryüzünde önder olmanın, kalıcı egemenliğe sahip bulunmanın ön koşulu açıklanıyor.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَٰبَ فَلَا تَكُن فِى مِرْيَةٍ مِّن لِّقَآئِهِۦ ۖ وَجَعَلْنَٰهُ هُدًى لِّبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٢٣﴾
وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا ۖ وَكَانُوا بِـَٔايَٰتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾

23- Andolsun biz Musa'ya kitabı verdik. Ey Muhammed! Sakın sen ona kavuşacağından şüphe etme. Ona İsrailoğulları'nı yol gösterici yaptık.

24- Sabrettikleri ve ayetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola götüren önderler yaptık.

"Ey Muhammed! Sakın sen ona kavuşacağından şüphe etme." Ara cümleciğinin yorumu, Hz. Peygamberin getirdiği gerçek üzerinde kararlı olması bu gerçeğin Hz. Musa'nın da kendi kitabında getirdiği değişmez gerçeğin aynısı olduğunu, her iki peygamberin ve her iki kitabın aynı gerçek etrafında birleştikleri şeklindedir. Bu yorum, bana göre bazı müfessirlerin, bunun Hz. Peygamberin İsra ve Mirac gecesinde Hz. Musa ile buluşmasına yönelik bir işaret olduğu şeklindeki açıklamadan daha doğrudur. Çünkü değişmeyen bir gerçek ve aynı inanç

sistemi etrafında birleşmek, ancak sözkonusu edilmeye değerdir. Peygamber efendimize, karşılaştığı yalanlama ve karalama hareketleri karşısında; müslümanlara, yüzyüze geldikleri baskı ve işkenceler karşısında kararlı olma mesajını veren bir konu içinde, bu açıklama daha gerçekçi olur. Ayrıca bu açıklama bundan sonra gelen ayetin anlamı ile de uyuşmaktadır. "**Sabrettikleri ve ayetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola götüren önderler yaptık.**" Burada amaç o sıralarda Mekke'deki müslüman azınlığa, İsrailoğulları arasındaki seçkinler gibi sabretmeleri, tıpkı onlar gibi Allah'ın ayetlerine kesin şekilde iman etmeleri, böylece onlar İsrailoğulları'na yol gösterici önderler oldukları gibi, kendilerinin de müslüman kitleye önderler olmaları mesajını vermek, bunun yanısıra önderlik ve kılavuzluğun yolunun sabır ve kesin inanç olduğunu vurgulamaktır.

Bundan sonra İsrailoğulları'nın arasında görüş ayrılıklarının baş göstermesi meselesine gelince, bunun çözümü Allah'a kalmıştır:

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾

25- Şüphesiz Rabb'in kıyamet günü, ayrılığa düştükleri konularda onların aralarında hükmedecektir.

Bu anlatımdan sonra surenin akışı Allah'ın ayetlerini yalanlayanları, geçmiş milletlerin yokedildikleri harap olmuş yerlerde bir gezintiye çıkarıyor.

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ ۖ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾

26- Bugün yurtlarında dolaştıkları nice kuşakları daha önce helâk etmiş olmamız, halâ onları yola getirmedi mi? Şüphesiz bunda ibretler vardır. Halâ dinlemeyecekler mi?

Geçmiş milletlerin yerle bir olmuş yurtları yüce Allah'ın mesajını yalanlayanlara ilişkin yasasının somut bir ifadesidir. Allah'ın yasası ise her zaman geçerlidir. Kesinlikle değişmez ve hiçbir suçluyu kayırmaz. İnsanlık, ortaya çıkışı ve yokolup gidişi, zayıflığı ve güçlülüğü bakımından değişmez yasalara boyun eğmektedir. İşte Kur'an-ı Kerim bu yasaların değişmezliğine ve sürekli yürürlükte olduklarına dikkat çekiyor. Kur'an-ı Kerim asırların geride bıraktıklarını, geçmiş miletlerin eserlerini; harap olmuş izlerini, geçmişte yokedilen beldelerde yaşayan insanların ürkütücü kalıntılarını bir ibret sahnesi, kalplere yönelik bir uyarı, duyarlılığı artırıcı bir etken, Allah'ın azabının baskınından, zorbaları suçüstü yakalamasından korkutma amaçlı bir mesaj olarak kullanır. Ayrıca bunları yüce Allah'ın belirlediği yasaların, evrensel düzenin değişmezliğinin bir kanıtı olarak gözler önüne serer. Böylece insanların kavrayışlarının, ölçme ve değerlendirme kriterlerinin düzeyini yükseltir. Artık hiçbir nesil ya da kuşak insan hayatına egemen olan ve yüzyıllar boyu sürekli yürürlükte olan evrensel ve değişmez hayat düzenini unutarak herhangi bir zaman veya mekânın dar sınırları içinde kalmaz. Ne yazık ki, birçokları aynı akibetle yüzyüze gelmedikçe bu gerçeği hep unuturlar!

Kuşku yok ki, geçmiş milletlerin harap ve ıssız yurtları, duyabilen bir kalbe, uyanık bir duyguya yönelik çok etkili ve ürpertici bir mesajı vardır. İnsanı derinden sarsan, vicdanını ürperten, kalpleri titreten bir dili vardır bu yerlerin. İlk önce bu ayetlerle muhatap olan Araplar Ad ve Semudoğulları'nın yaşamış

oldukları bölgelerde dolaşıyor; Lût kavminin yaşadığı kentlerden geriye kalan kalıntıları görüyorlardı. Kur'an-ı Kerim, geçmiş yüzyılların izleri gözlerinin önünde olmasına rağmen, Allah'ın ayetlerini yalanladıkları için cezalandırılan toplumların harap olmuş yurtları karşılarında duruyor olmasına rağmen, buralara uğrayıp aralarında dolaşmalarına rağmen, kalplerinin heyecanlanmamasını, duygularının ürperip sarsılmamasını, Allah'dan korkmaya ve benzeri bir akibete uğramaktan sakınmaya ilişkin duyarlılıklarının artmamış olmasını, bu sayede doğru yolu görmemiş olmalarını, kendilerini yüce Allah'ın suçüstü yakalayıp yerle bir etmeye ilişkin vaadinden kurtaracak olumlu bir tutuma yöneltmemiş olmalarını tuhaf karşılıyor.

"Şüphesiz bunda ibretler vardır. Halâ dinlemeyecekler mi?"

İçinde dolaştıkları bu harap yurtlarda yaşamış geçmiş milletlere ilişkin kıssaları, uyarıldıkları azap başlarına gelmeden, hoşlanmadıkları akibete uğramadan önce bu uyarıyı dinlemezler mi?

Vicdanlarına musibet ve yerle bir olma haberleri ile dokunulduktan sonra, bunların duygularında oluşturduğu dehşet ve korku havasından, kalplerde meydana getirdiği sarsıntı ve ürpertiden sonra surenin akışı ölülerde kıpırdayan hayat fırçasıyla dokunuyor. Bu amaçla onları, içinde hayat unsurunun kıpırdadığı toprakta bir gezintiye çıkarıyor. Bundan önce de canlı fakat ölüm ve felâkete uğramış bir yerde dolaştırıyor.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ
فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

27- Kuru yerlere suyu gönderip, onunla hayvanlarının ve kendilerinin yedikleri ekinleri çıkardığımızı görmezler mi? Görmüyorlar mı?

Şu çorak ve verimsiz toprak... Yüce Allah'ın oraya diriltici suyu gönderdiğini, birdenbire hayat fışkıran ekinler yeşerdiğini görüyorlar. Az önceki ölü toprakta yeşeren bu ekinleri hem hayvanları hem de kendileri yerler. Kupkuru bir toprağa yağmurun yağması ve birdenbire yeşermesi sahnesi.... Evet bu sahne kalbin kapanmış gözeneklerini açar. Böylece gelişen hayatı coşkuyla, hayranlıkla karşılamasını, hayatın tadını ve tazeliğini duymasını, sevgi, yakınlık ve coşku gibi duygularla bu güzel ve alımlı hayatı bahşedeni hissetmesini sağlar. Aynı zamanda varlık aleminin safhalarına hayat ve güzelliği yayan, harikalar yaratan kudreti, sanatkâr eli görmesini de sağlar.

İşte Kur'an-ı Kerim insan kalbini musibet ve yokoluş alanlarında dolaştırdıktan sonra hayat ve gelişme alanlarında bu şekilde dolaştırıyor. Amaç her iki alanda dolaştırarak bilincini arttırmak, duygularını alışkanlığın donukluğundan, geleneğin uyuşukluğundan uyandırmaktır. Onunla varlık sahneleri, hayatın sırları, olaylardan çıkan ibret dersleri ve tarihin kaydettiği somut kanıtlar arasındaki engelleri ortadan kaldırmaktır.

FETİH GÜNÜ VE İNANMAYANLAR

Bu uzun gezintiden sonra surenin son bölümü yeralıyor. Burada kâfirlerin tehdit edildikleri azabın bir an önce gelmesini istemeleri, uyarı ve sakındırma-

nın doğruluğundan kuşku duymaları anlatılıyor. Bu amaçla bir an önce gelmesini istedikleri azabın gerçekleştiğini gözler önüne seren korkunç ve caydırıcı bir sahne sunuluyor. Ama inanmanın kendilerine bir yarar sağlamadığı ve kaçırdıkları şeyleri yeniden düzeltmek için kendilerine sürenin tanımayacağı bir günde. Sure onlardan yüz çevirmesine, onları kaçınılmaz akibetleriyle başbaşa bırakmasına ilişkin Peygamber efendimize yönelik bir direktifle sona eriyor.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٨﴾
قُلْ يَوْمَ ٱلْفَتْحِ لَا يَنفَعُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِيمَٰنُهُمْ وَلَا هُمْ
يُنظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَٱنتَظِرْ إِنَّهُم مُّنتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

28- "Doğru söylüyorsanız bu fetih ne zaman?" diyorlar.
29- De ki; "Fetih günü gelince inkâr edenlere, o zaman inanmaları fayda vermez ve kendilerine mühlet de verilmez."
30- Sen onlardan yüz çevir ve bekle, zaten onlar da beklemektedirler.

Ayetin orijinalinde geçen "fetih" iki grup arasındaki görüş ve inanç ayrılığını bir çözüme bağlama, yüce Allah'ın azabı bir süre erteleme hususunda önceden tasarladığı hikmetten habersiz olarak yakın bir zamanda gerçekleşmemesine aldandıkları tehdidin, gerçekleşmesi anlamındadır. Yüce Allah'ın bir hikmete göre belirlediği bu süre onların istediği ile ertelenmez, öne alınmaz. Ayrıca onlar bu azabı başlarından savamazlar ve kesinlikle ondan kurtulamazlar.

"De ki; Fetih günü gelince inkâr edenlere, o zaman inanmaları fayda vermez ve kendilerine mühlet de verilmez."

Bugünün, yüce Allah'ın kâfirliklerini sürdürürlerken onları suçüstü yakaladığı, bundan sonra kendilerine mühlet tanımadığı ve bundan sonra inanmalarının fayda vermediği dünya hayatındaki bir gün olması ile mühlet isteyip de isteklerinin yerine getirilmediği ahiretteki gün olması farketmez.

Bu cevap eklemleri birbirinden koparacak kadar etkiliyor, kalpleri tiril-tiril titretiyor... Bunun ardından surenin son mesajı geliyor.

"Sen onlardan yüz çevir ve bekle, zaten onlar da beklemektedirler."

Bu ifadenin geri planında peygamberin onların işinden elini çekmesinden, onları kaçınılmaz akibetleri ile başbaşa bırakmasından sonra beklemenin akibetine ilişkin gizli bir tehdit vardır.

Bu gezintilerden, işaretlerden, sahne ve etkenlerden, insan kalbini her yönden saran, tüm yolları kapatan çeşitli mesajlardan sonra bu sure işte bu derin etkili mesajla sona eriyor.

SECDE SURESİNİN SONU

Ahzab Suresi

33

Medine Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 73

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure, müslüman kitlenin büyük Bedir savaşı sonrasından Hudeybiye barış antlaşması öncesine kadarki dönemi kapsayan hayatından gerçek kesitler içeriyor. Müslümanların Medine'deki hayatlarının bu dönemini doğrudan olayları ele alarak, pratik bir yöntemle tasvir ediyor. Sure, bu dönem esnasında işaret edilen olaylarla, bu dönemin genç islam toplumunda ortaya çıkardığı ya da uygulanmasına imkan hazırladığı yasal düzenlemelerle doludur.

Bu olaylar ve düzenlemeler üzerine yapılan değerlendirmeler ve bu doğrultuda verilen direktifler diğer surelere oranla azdır ve sure genelinde fazla bir yer kaplamazlar. Ancak bu değerlendirme ve direktiflerde olaylar ve yasal düzenlemeler büyük temele; yani Allah inancı ve O'nun belirlediği kadere teslim olma temeline bağlanıyorlar. Tıpkı surenin girişinde olduğu gibi: **"Ey Peygamber, Allah'tan kork. Kafirlere ve münafıklara uyma. Şüphesiz Allah herşeyi bilir ve her yaptığı yerindedir." "Sana Rabbin tarafından vahyedilen kitaba uy; şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır." "Allah'a güven, dost ve dayanak olarak Allah yeter." "Allah, bir insanın göğüs boşluğunda iki kalp yaratmamıştır."**[1] Yine surenin başlarında yeralan bazı sosyal düzenlemeler üzerine yapılan değerlendirmelerde olduğu gibi... **"...Bunlar Kitapta yazılmıştır." "Hani biz Peygamberlerden söz almıştık, senden, Nuh'tan İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan; pek sağlam bir söz almıştık." "Allah doğrulardan doğruluklarını sormak ve kafirlere can yakıcı azab hazırlamak için bunu yapmıştır."**[2] Şu anda okumakta olduğumuz sureye adını veren "Ahzab gününde" korkudan titreyenlerin durumları değerlendirilirken de bu husus gözönünde bulundurulmuştur: **"De ki: "Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak size fayda vermez. Kaçsanız bile az zaman yaşatılırsınız. De ki: "Allah size bir kötülük dilerse veya bir rahmet isterse, O'na karşı kim sizi koruyabilir? Allah'tan başka dost ve yardımcı bulamazsınız."**[3] Yine bunun gibi yeni toplumsal düzenlemelerden biri ele alınırken, cahiliye döneminde edinilen alışkanlıklardan birine karşı çıkılırken de aynı amaç güdülmüştür: **"Allah ve Resulü, bir işte hüküm verdiği zaman, artık mü'min bir erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur."**[4] Son olarak bu dehşet verici ve derin etkili mesaj da aynı amaca, yani yaşanan olayları ve sosyal düzenlemeleri Allah inancına ve onun önceden belirlediği ka-

1- Ahzab Suresi, 1-4 2- Ahzab Suresi, 6-8 3- Ahzab Suresi, 16-17 4- Ahzab Suresi, 36

dere bağlama amacına yöneliktir: **"Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara sunduk; onu yüklenmekten kaçındılar, sorumluluğundan korktular. Pek zalim ve cahil olan insan onu yüklendi."**[5]

Ahzab suresinin ele aldığı müslüman kitlenin hayatının bu döneminin kendine özgü, farklı bir görünümü vardır. Çünkü toplumun henüz tam oturmadığı ve kontrolü bütünüyle ele almadığı bu dönemde gerek toplum içi ilişkilerde gerekse devlet boyutunda müslüman kişiliğe özgü karakteristik çizgiler yeni yeni genişlemeye başlamıştır. Müslüman kişiliğin belirgin çizgileri Mekke'nin fethi ile birlikte insanların akın akın Allah'ın dinine girmesi ve bölge yönetiminin bütünüyle islam devletinin ve islam düzeninin eline geçmesi ile tamamlanmıştı.

Sure, müslüman kitlenin yeniden örgütlenmesinin ve karekteristik özelliklerinin aile ve toplum hayatına yerleştirilmesini, ayrıca toplumun dayandığı inanç ve yasal temellere ilişkin açıklamaları içeriyor. Bunun yanında gelenek ve uygulamaların değiştirilmesi ya da büsbütün geçersiz kılınması, bu hususta bütünüyle yeni islam düşüncesine uyulması da surenin içeriği arasında yeralır.

Bu tür uygulama ve düzenlemelerden söz edilmişken Ahzab ve Beni Kureyze savaşlarına, bu iki savaşta kafirlerin, münafıkların ve yahudilerin sergilediği tutuma, bunların müslümanlar arasında yaydıkları asılsız dedikodulara, onların bu olumsuz tutumları ve kötü niyetli dedikoduları yüzünden müslümanlarda başgösteren sarsılmalara, çektikleri sıkıntılara değiniliyor. Nitekim bunların yaydıkları bazı dedikodular, kurdukları bazı komplolar doğrudan müslümanların ahlaki durumları, edepleri, evleri ve kadınları ile ilgiliydi.

Surenin akışı içinde, ele alınan bu uygulama ve düzenlemeler, değinilen iki savaş (Ahzab ve Beni Kureyze) ve bu savaşlarda meydana gelen olaylar arasındaki bağlantı noktası, bunların kafir, münafık ve yahudi grupları ile olan ilişkileridir. Bu grupların müslüman saflarda karışıklık çıkarma amaçlı girişimleridir, gerek savaşta saldırı düzenleme, safları sarsma, daveti yenilgiye uğratma, gerekse toplumsal düzeni ve ahlaki davranışları bozmaya ilişkin illegal çabalarıdır. Sonra bu savaşlar ve bu savaşlarda elde edilen ganimetlerin müslüman toplum üzerinde bıraktığı etkiler, bazı toplumsal uygulamaların, bazı düşüncelerin değiştirilmesini, bu tür uygulama ve düşüncelerin savaş ve ganimetlerin müslüman kitlenin pratik hayatı üzerinde bıraktığı etkilere uygun temellere dayandırılmasını gerektirmişti.

Bu yönlerden bakıldığında surenin bütünlüğü, akışının sürekliliği ile içerdiği değişik konuların akıcılığı ön plana çıkıyor. Bunların yanısıra surenin ele aldığı olaylar ve sosyal düzenlemeler arasındaki bağlantıyı sağlayan zaman birliği de surenin bütünlüğüne katkıda bulunuyor.

Sure, Peygamber efendirimize yönelik Allah'tan korkmaya, hiçbir konuda kafirlere ve münafıklara uymamaya, Rabbinden kendisine indirilen kitaba uymaya ve sadece Allah'a güvenip dayanmaya ilişkin bir direktifle başlıyor. Bu başlangıç surede ele alınan sosyal düzenlemeleri ve olayları bu dinin koyduğu kanunların ve direktiflerin, düzen ve rejimin, davranış ve ahlak kurallarının dayanağı olan büyük temele; yani kalbin Allah'ın yüceliğini hissetmesi, onun sınırsız ve serbest iradesine kayıtsız şartsız teslim olması, onun seçtiği hayat sistemine

5- Ahzab Suresi, 72

uyması, sadece O'na dayanması, onun koruyuculuğuna ve yardımına güvenmesi temeline bağlar.

Bunun ardından bazı toplumsal geleneklere ve uyulması zorunlu hale gelen kimi uygulamalara ilişkin gerçek ve sorunu çözümleyici sözler yeralıyor. Bu sözler pratik gerçeği olanca çıplaklığı ile ortaya koyan şu ifadeyle başlıyor: **"Allah bir insanın göğüs boşluğunda iki kalp yaratmamıştır."**(6) Bu ifade ile bir insanın birden fazla ufka yönelemeyeceği, birden fazla hayat sistemine uyamayacağı, aksi takdirde münafık olacağı, hayat stratejisinin altüst olacağı, adımlarının karışacağı sembolize edilerek anlatılmak isteniyor. Madem ki insanın sadece bir kalbi vardır; şu halde sadece bir İlâh'a yönelmelidir, yalnız bir tane hayat sistemine uymalıdır. Onun dışındaki alışkanlıkları, gelenekleri, rejimleri ve görenekleri bir kenara bırakmalıdır.

Bu yüzden "zihar" yani adamın karısına "sen bana anamın sırtı gibisin" demesi dolayısiyle karısının anası gibi kendisine haram olması geleneğinin geçersiz olduğu belirtiliyor: **"Allah zihar yaptığınız -sen bana anamın sırtı gibisin dediğiniz- eşlerinizi, sizin anneleriniz yapmadı."**(7) Bu sözün sadece ağızlarda gevelendiği, herhangi bir gerçeğe dayanmadığı, tam tersine eşin eş olduğu ve bu tür laflarla anne olmayacağı vurgulanıyor.(8) Bunun ardından evlatlık edinme ve buna bağlı olarak toplumda yaygınlaşan gelenekler iptal ediliyor: **"Evlatlıklarınızı da öz oğullarınız gibi saymanızı meşru kılmamıştır."**(9) Evlatlıkların bu günden itibaren varis olamayacakları, evlatlık edinmeye bağlı olarak kabul edilen diğer geleneklerin yürürlükten kaldırılacağı belirtiliyor. (İlerde bu konuda da geniş açıklamada bulunacağız) Ama Peygamber efendimizin tüm mü'minleri kapsayan genel koruyuculuğu, onlar adına karar verme yetkisi, velayeti kalıcı oluyor ya da ilk kez yasalaştırılıyor. Peygamber efendimize verilen bu yetkinin onların kendi kendileri hakkında karar verme yetkilerinden daha öncelikli olduğu vurgulanıyor. Bunun yanısıra Peygamber efendimizin eşleri ile bütün mü'minler arasında manevi analık bağı oluşturuluyor: **"Peygamber, mü'minlere canlarından ileridir. Onun eşleri de müminlerin anneleridir."**(10) Ardından hicretin başlarında gerçekleştirilen kardeşlik sözleşmesi ve sonuçları iptal ediliyor. Miras, diyet ve benzeri konularda doğal akrabalığın geçerli olduğu ilkesi yeniden işletiliyor: **"Akraba olanlar miras hususunda Allah'ın kitabına göre birbirlerine muhacirlerden ve Ensar'dan daha yakındır."**(11) Bununla islam toplumundaki düzenlemeler yeniden doğal temellerine dayandırılıyor ve bunun dışındaki geçici düzenlemeler ortadan kaldırılıyor.

İslam sisteminden ve Allah'ın hükmünden kaynaklanan bu yeni düzenleme üzerine yapılan değerlendirmede bu hükmün Allah'ın öncesiz ve değişmez kitabında yazılı olduğuna ve yüce Allah'ın tüm Peygamberlerden özel olarak ta onların insanlık hayatında çığır açan büyüklerinden söz aldığına işaret ediliyor. Bu da, vicdanlara ve hafızalara iyice yerleşsin diye Kur'an-ı Kerim'in düzenleme ve yasamalar, ilke ve direktifler üzerine yaptığı değerlendirmelerde başvurduğu eşsiz yöntemine uygun olarak gerçekleştiriliyor.

6- Ahzab Suresi, 4 7- Ahzab Suresi, 4

8- Bu durumda ne yapılacağı konusunda ilerde ayet ayrıntılı olarak ele alınınca gerekli açıklamada bulunacağız.

9- Ahzab Suresi, 4 10- Ahzab Suresi, 6 11- Ahzab Suresi, 6

İkinci bölüm, yüce Allah'ın çeşitli gruplar ve savaşçıların kendilerine yönelik taktiklerini boşa çıkarmak suretiyle mü'minlere büyük bir nimet bahşettiğine ilişkin açıklamayı kapsıyor. Daha sonra ardışık sahneler halinde Ahzab ve Beni Kureyze savaşları canlı olarak tasvir ediliyor. Bu sahnelerde gizli duygular, gözle görülür davranışlar, gruplar ve kişiler arasındaki söz düelloları somut olarak çiziliyor. Çarpışmanın ve çarpışma alanındaki gelişmelerin çizimi esnasında yeri geldikçe çeşitli direktifler veriliyor ve fiilen yaşanan olaylar esnasında, fikir ve vicdanda başgösteren hareketlenmelerle birlikte hayat için belirlenen kalıcı değerlerin yerleştirilmesi amacı ile Kur'an-ı Kerim'in sunuş metodu içinde her zaman başvurulan çeşitli değerlendirmeler yeralıyor.

Kur'an-ı Kerim'in zedelenmiş ruhların onarımı, bir takım değerlerin belirlenmesi, çeşitli ölçülerin konulması, yaygınlaşmasını istediği düşüncelerin biçimlendirilmesi için bir araç olarak öngördüğü benzeri olayları ele alırken başvurduğu yöntem... Evet Kur'an'ın bu tür olayları ele alış yöntemi; meydana gelen olayı, onunla birlikte yaşanan gizli-açık duyguları somut şekilde çizmektir. Projektörlerini bunların her açısını, tüm gizli bölmelerini ortaya çıkaracak şekilde üzerlerine dikmektir. Bundan sonra Kur'an mü'minlere meydana gelen olaya ilişkin hükmünü, bu sırada düşülen yanılgılara ve yaşanan sapmalara ilişkin eleştirilerini, ayrıca sergilenen doğru ve tutarlı davranışlara yönelik övgülerini, yanılgı ve sapmaların giderilmesi ve doğru ve tutarlı davranışların geliştirilmesi ile ilgili direktiflerini açıklar. Bütün bunları Allah'ın belirlediği kadere, O'nun iradesine, O'nun ameline, O'nun dengeli ve tutarlı hayat sistemine, ayrıca kişinin fıtratına ve varlık alemine egemen olan evrensel yasalar sistemine bağlar.

Böylece savaşın tanıtımına şu ifadelerle başlandığını görüyoruz: **"Ey mü'minler! Allah'ın size yönelik nimetini hatırlayın, bir zaman üzerinize ordular gelmişti de biz onların üzerine rüzgar ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptıklarınızı görüyordu."**[12] Savaşın tam ortasında ise yüce Allah'ın şu sözü yeralıyor: **"De ki: "Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak size fayda vermez. Kaçsanız bile az zaman yaşatılırsınız." "De ki: "Allah size bir kötülük dilerse veya bir rahmet isterse, O'na karşı kim sizi koruyabilir? Allah'tan başka dost ve yardımcı bulamazsınız."**[13] Yine bu amaca yönelik olarak şöyle buyuruyor yüce Allah: **"Andolsun Allah'ın elçisinde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmaya inanan ve Allah'ı çok anan kimseler için en güzel bir örnek vardır."**[14] Ve savaşın tanıtımı yüce Allah'ın şu sözü ile tamamlanıyor: **"Bu sebeple Allah, doğruları doğrulukları ile mükafatlandırır münafıkları da dilerse azaplandırır veya tevbelerini kabul eder. Şüphesiz Allah çok bağışlayan ve çok esirgeyendir."**[15]

Bunun yanısıra, gerçek mü'minlerle, münafıkların ve kalplerinde hastalık bulunanların bu duruma ilişkin düşünceleri sunuluyor. Bu sunuş esnasında her iki grubun düşüncelerinin dayandığı gerçek ve kalıcı değerlerle geçici değerler ortaya konuluyor: **"Hani, münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunan kimseler: "Allah ve Resulü bize sadece boş vaadlerde bulundu" diyorlardı."**[16] **"Mü'minler düşman ordularını gördükleri zaman: "Bu Allah'ın ve Resulünün bize va'-**

12- Ahzab Suresi, 9 13- Ahzab Suresi, 16
14- Ahzab Suresi, 21 15- Ahzab Suresi, 24 16- Ahzab Suresi, 12

dettiği zaferdir. Allah ve Resulü doğru söylemiştir" dediler. Bu, onların sadece imanlarını ve teslimiyetlerini artırdı."[17] Sonuç ise, doğru ile eğriyi ortaya koyan bir açıklama, tartışma götürmez kesin bir haberle bağlanıyor: **"Allah o kafirleri hiçbir şey elde edemeden öfkeleriyle geri çevirdi. Allah'ın yardımı savaşta mü'minlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galipdir."**[18]

Bundan sonra, yüce Allah Peygamber efendimiz ve müslümanlara gerek Beni Kureyze savaşında, gerekse bundan önceki savaşlarda bol ganimetler bahşedince, Peygamber efendimizden nafaka yardımlarının arttırılmasını isteyen eşlerinin dünya hayatının gözalıcı nimetleri ve çekici süsleri ile Allah, Peygamberi ve ahiret yurdu arasında bir tercihte bulunmalarına ilişkin karar yeralıyor. Nitekim Peygamber efendimizin eşleri Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu seçmiş, Allah ve Peygamberinin yanındaki saygın yerlerinden memnun olmuşlardı; onları dünya hayatının göz kamaştırıcı nimetlerine tercih etmişlerdi. Bu yüzden, Allah'tan korkup günahtan sakınmaları durumunda verilecek ödülün katlanacağı, aynı şekilde açık bir kötülük işlemeleri durumunda da kendilerine verilecek azabın normalden fazlasiyle katlanacağı kendilerine bildiriliyor. Ödül yada azap konusunda öngörülen bu arttırma onların Peygamber efendimizin yanındaki saygın yerlerine, Peygamberimizle aralarındaki nikah bağına, Kur'an'ın evlerinde iniyor, orada okunuyor olmasına, ayrıca Peygamber efendimizden dinleyip durdukları hikmete bağlanıyor. Bu arada yeniden mü'min erkek ve mü'min kadınlara verilecek ödüle değiniliyor.

Dördüncü bölüm ise, Peygamber efendimizin halasının kızı kureyş kabilesinin Haşimoğulları boyuna mensup Zeyneb binti Cahş'ın Peygamberimizin azatlık kölesi Zeyd b. Harise ile evlendirilmesi meselesine yönelik üstü kapalı bir işareti içeriyor.

Yine bu mesele ile ilgili olarak en başta mü'min erkek ve mü'min kadınların bütün işleriyle ilgili karar verme yetkisinin Allah'a ait olduğunu ifade eden ayetler içeriyor. Buna göre mü'minlerin elinde hiçbir yetki yoktur. Kendileri ile ilgili meselelerde seçme hakkına sahip değildirler. Herşeyi yönlendiren Allah'ın iradesi ve kaderidir. Mü'min bu iradeye kesinlikle ve eksiksiz olarak teslim olur: **"Allah ve Resulü, bir işte hüküm verdiği zaman, artık mü'min bir erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."**[19]

Sonra Zeyd ile Zeyneb'in evlenmeleri meselesini boşanmaları ile ilgili açıklama izliyor. Bunun da ötesinde surenin baş taraflarında sözkonusu edilen evlatlık edinme sonucu toplumda oluşan geleneklerin geçersiz oldukları gündeme getiriliyor. Bu gelenekler fiili bir uygulama ile ortadan kaldırılıyor. Bu geleneklerin Arap toplumunda köklü bir geçmişe sahip olması ve bu geleneklerin Araplarca terk edilmesinin çok zor olması nedeniyle ilk uygulamanın Peygamberimiz tarafından başlatılması öngörülüyor. Nitekim Peygamber efendimiz davet yükü ile birlikte bunu da omuzlamış ve vicdanların derinliklerine yerleştikten sonra toplumun pratik hayatına da yerleşmesine önayak olmuştu. **Sonunda Zeyd, eşiyle ilgisini kesince, onu seninle evlendirdik ki, evlatlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenmek konusunda mü'minlere bir sorumluluk olmadığı bilin-**

17- Ahzab Suresi, 22 18- Ahzab Suresi, 25 19- Ahzab Suresi, 36

sin. Allah'ın buyruğu yerine gelecektir."

Bu fırsattan yararlanılarak Peygamber efendimizle bütün mü'minler arasındaki ilişkinin gerçek mahiyeti açıklığa kavuşturuluyor: **"Muhammed içinizden herhangi bir adamın babası değil. O, Allah'ın elçisi ve Peygamberlerin sonuncusudur."**[20]

Bu bölüm Peygamber efendimize ve beraberindeki mü'minlere yönelik bazı direktiflerle sona eriyor: **"Kafirlere ve münafıklara uyma. Onların eziyetlerine aldırma, Allah'a güven; koyucu olarak Allah sana yeter."**[21]

Beşinci bölüm cinsel ilişkiye girilmeden boşanmış olan kadınlara ilişkin hükmün açıklanması ile başlıyor. Sonra Peygamber efendimizin evlilik hayatına ilişkin düzenlemelere yer veriliyor. Bu arada mü'min kadınlardan kendisi ile evlenmesi helal olanlarla haram olanlar açıklanıyor. Buradan yola çıkılarak gerek Peygamberimizin sağlığında gerekse ölümünden sonra müslümanların onun evleri ve eşleriyle ilişkilerinin düzenlenmesine geçiliyor. Peygamber efendimizin eşlerinin kendi babaları veya oğulları, yahut kardeşleri, yada kardeşlerinin oğulları, yahut kızkardeşlerinin oğulları, ya da hizmetçi kadınları ve cariyeleri dışında başka erkeklerin yanında örtünmelerinin gerekliliği vurgulanıyor. Öte yandan Peygamber efendimizin eşleri, evleri ve tertemiz duyguları hakkında ileri geri konuşarak onu incitenlerin uğrayacakları azap belirtiliyor ve dünya ve ahirette lânete uğrayacakları açıklanıyor. Bu da gösteriyor ki, münafıklar ve benzeri art niyetli gruplar bu işi fazlasiyle yapıyorlar.

Bunun üzerine Peygamber efendimizin eşlerine, kızlarına ve bütün mü'minlerin kadınlarına yönelik bir emirle değerlendirme yapılıyor. Değerlendirme amaçlı bu emir cümlesinde kadınların örtülerini üstlerine almaları, vücutlarını bol elbiselerle örtmeleri isteniyor. **"Bu onların hür ve namuslu bilinmelerini ve bundan dolayı incitilmemelerini daha iyi sağlar."**[22] Bu arada münafıklara, kalplerinde hastalık bulunanlara ve Medine'liler arasında Peygamberimizin (s.a.s.) kendilerini kandırdığı, daha önce Beni Kaynuka ve Beni Nadr yahudi kabilelerini şehirden sürgün ettiği gibi kendilerini de süreceği ya da Beni Kureyze kabilesine yaptığı gibi kendilerini de kılıçtan geçireceği dedikodusunu yayarak Medine'de kargaşa çıkaranlara yönelik bir tehdit yeralıyor. Bütün bunlar o grubun iğrenç ve aşağılık yöntemlere başvurarak Medine'de islam toplumuna ne kadar eziyet çektirdiklerini gösteriyor.

Surenin altıncı ve son bölümü, insanların kıyametin ne zaman kopacağına ilişkin sorularını ve buna ilişkin bilginin Allah katında olduğu şeklindeki cevabı, bununla birlikte bu günün çok yakın bir zamanda gerçekleşeceğine ilişkin bir işareti kapsıyor. Bunu bir kıyamet sahnesi izliyor: **"Yüzleri ateşe çevrildiği gün keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygambere itaat etseydik derler."**[23] Kafirlerin dünyadayken itaat ettikleri, böylece sapıklığa girmelerine neden olan efendilerini ve büyüklerini eleştirip cezalandırılmalarını istemeleri anlatılıyor: **"Rabbimiz! Biz yöneticilerimize ve büyüklerimize itaat etmiştik, fakat onlar bizi yoldan saptırdılar." ... "Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lanetle rahmetinden kov."**[24]

20- Ahzab Suresi, 40 21- Ahzab Suresi, 48
22- Ahzab Suresi, 59 23- Ahzab Suresi, 66 24- Ahzab Suresi, 67-68

Ardından sure derin anlamlı, etkili ve dehşet verici bir mesajla sona eriyor: "**Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara sunduk; onu yüklenmekten kaçındılar, sorumluluğundan korktular. Pek zalim ve cahil olan insan onu yüklendi.**" "**Bunun sonucu olarak, Allah münafık erkek ve kadınlara, müşrik erkek ve kadınlara azab edecektir. Mü'min erkek ve kadınların tevbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.**"(25)

Bu mesaj insanlığın, özellikle müslüman kitlenin omuzlarına yüklenmiş yükün, sorumluluğun ağırlığını ortaya koymaktadır. Bu büyük emanetin ağırlığını da tek başına müslüman toplum yüklenmiştir. Bu yükümlülük inanç sistemini temsil etme, onun doğrultusunda sapmadan hareket etmedir. İnsanları bu inanç sistemine uymaya çağırma ve bu çağrının gerektirdiği zorluklara karşı sabretmektir. Bu inanç sisteminin öngördüğü şeriatı benimseme ve bu şeriatı hem kendilerine hem de çevrelerindeki yeryüzünde uygulamadır. Bütün bunlar, surenin konusu ve atmosferi ile ve ilahi hayat sisteminin tabiatı ile uyuşmaktadır. Zaten bu sure müslüman toplumun sosyal hayatını ilahi hayat sisteminin temel ilkelerine göre düzenlemeyi amaçlamaktadır.

Bu genel ve kısa özetten sonra şimdi de sureyi ayrıntılı biçimde ele alıyoruz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ
إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝١ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ إِنَّ اللَّهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝٢ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ۝٣

1- "Ey Peygamber! Allah'tan kork, kafirlere ve münafıklara itaat etme. Şüphesiz, Allah herşeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."
2- "Sana Rabbin tarafından vahyedilen kitaba uy; şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."
3- "Allah'a güven, dost ve dayanak olarak Allah yeter."

Bu, genç islam toplumunun toplumsal ve ahlâki hayatının çeşitli yönlerini düzenleyen Ahzab suresinin başlangıcıdır. Bu başlangıç islamın sosyal düzeninin özelliğini ve bu düzenin gerek pratik hayatta gerekse vicdan aleminde dayandığı temel ilkeleri gözler önüne sermektedir.

Kuşkusuz islam bir konferanslar ve vaazlar, davranış ve ahlâk kuralları, yasa ve kanunlar, rejim ve gelenekler kolleksiyonu değildir. İslam bunların tümünü kapsıyor ama, sadece bunların tümü islam demek değildir. İslam teslim olmaktır. Allah'ın iradesine ve kaderine teslim olmaktır; daha baştan itibaren Allah'ın emir ve yasaklarına itaat etmeye, başka hiçbir direktife, hiçbir yöne yönelmeden, aynı şekilde O'ndan başkasına güvenmeden Allah'ın belirlediği hayat sistemine uymaya hazır olmaktır. Bu, daha baştan itibaren şu yeryüzünde yaşayan insanların, tek ve ortaksız Allah'ın belirlediği evrensel yasalar sistemine boyun eğdiklerinin bilincinde olmaktır. Hem kendilerinin hem içinde yaşadıkları yeryüzünün hem yıldızların hem galaksilerin hareketlerini yönlendirenin; gizli-

25- Ahzab Suresi, 72-73

açık, görünmeyen-görünen, akılların algıladığı-insanın kavrama yeteneğinin algılama bakımından yetersiz kaldığı topyekün varlık alemini bu bir ve ortaksız İlâh'ın yönettiğini bilmektir. Yüce Allah'ın emirlerine uymaktan, yasaklarından sakınmaktan; yüce Allah'ın kolayca kullanmaları için buyruklarına verdiği sebeplere sarılıp sonuçlara katlanmaktan başka seçeneklerinin olmadığını kesin şekilde bilmektir. İşte temel budur. Bundan sonra, vicdanda yereden inanç sisteminin gereklerinin fiili tercümesi ve nefsin Allah'a teslim olmasının, onun hayat sistemine göre hareket etmesinin pratik sonuçları olan şeriat ve kanunlar, rejim ve gelenekler, davranış ve ahlâk kuralları bu temele dayalı olarak biçimlendirilir. İslam bir inanç sistemidir. Şeriat bu inanç sisteminden kaynaklanır. Toplumsal düzen de bu şeriata dayandırılır. İşte birbirini bütünleyen, birbiri ile bağlantılı olan, karşılıklı etkileşim halinde bulunan bu üçlü islam demektir.

Yepyeni kanunlar koyarak, alışılmışın dışında uygulamalar belirleyerek müslümanların sosyal hayatlarını düzenleyen Ahzab suresinin ilk direktifinin Allah'tan korkmaya ilişkin olması bu yüzdendir. Bu direktif bizzat bu kanunları ve düzenlemeleri uygulamayı üstlenen Peygamber efendimize yöneliktir. **"Ey Peygamber, Allah'tan kork."** Çünkü Allah'tan korkmak, O'nun gözetiminin bilincinde olmak, O'nun yüceliğini hissetmek en başta gelen ilkedir. Vicdanın derinliklerinde kanun koyma ve bu kanunları uygulamayı gözetleyen bekçidir. İslamın öngördüğü bütün yükümlülükler, bütün direktifler bu temele bağlanır.

İkinci direktif ise kafir ve münafıklara itaat etmemeyi, onların direktif ve önerilerine uymamayı, görüş ve teşvik amaçlı sözlerini dinlememeyi öngören yasaktır: **"Kafirlere ve münafıklara itaat etme..."** Bu yasağın, Allah'ın vahyettiği kitaba uymaya ilişkin emirden önce vurgulanması, o sıralar Medine ve çevresinde yaşayan kafir ve münafıkların müslümanlar üzerindeki baskılarının çok ağır olduğunu gösteriyor. O kadar ki, onların görüş ve direktiflerine uymamaya ilişkin bu yasağın konulmasını, onları ve baskılarını bertaraf etmeye fiilen başlanmasını gerektirmiştir. Bu yasak her zamanki toplumlar için geçerlidir. Mü'minleri genel anlamda kafir ve münafıkların görüşlerine uymaktan, özellikle inanç, kanun koyma ve sosyal düzen açısından onlara itaat etmekten sakındırıyor. Bununla müslümanların hayat sisteminin tamamen Allah'ın dinine uygun olması, kesinlikle başka görüş ve direktiflerin bu sisteme bulaşmaması amaçlanıyor.

Şu halde hiç kimse -zayıflık ve sapmaların egemen olduğu dönemlerde kimi müslümanların yaptığı gibi- kafir ve münafıkların sahip oldukları dış görünüşü itibariyle parlak olan ilmi birikime, deneyim ve beceriye kanmamalıdır. Çünkü herşeyi bilen ve her şeyi bir hikmete göre yerli yerinde yapan sadece yüce Allah'tır. Bu sonsuz bilgisi ve hikmeti uyarınca mü'minlerin uyacakları hayat sistemini belirleyen O'dur. **"Şüphesiz Allah herşeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."** İnsanların bilgisi ise özden yoksun bir kabuktur ve üstelik çok azdır!

Bunun hemen ardından gelen üçüncü direktif ise şudur: **"Sana Rabbin tarafından vahyedilen kitaba uy..."** Çünkü direktif vermeye yetkili tek merci burasıdır. Uyulmayı hakkeden biricik kaynak budur. Ayet ifadenin yapısında gizli bulunan bazı anlamlı mesajlar içeriyor. **"Sana Rabbin tarafından vahyedilen kitaba uy."** **"Sana"** kelimesiyle vahiy Peygamberimize özgü kılınıyor. **"Rabbin**

tarafından" tamlaması ile de vahyin kaynağı vurgulanıyor. Buyruğuna uymanın kaçınılmaz olduğu yüce Allah'tan gelen somut ifadenin yanısıra, cümlenin yapısında belirginleşen bu duyarlı ve anlamlı mesajlarla da Allah tarafından vahyedilen kitaba uymanın zorunluluğu vurgulanıyor. Bunun üzerine yapılan değerlendirme ise şöyledir: **"Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır."** Sizinle ilgili bilgileri ve sizin neler yapmakta olduğunuzu O vahiy kanaliyle size bildiriyor. Sizin yaptıklarınızın gerçek mahiyetini, sizi bu tür eylemlere iten vicdanlarınızda yer eden arzularınızı bilir.

Son direktif ise şudur: **"Allah'a güven, dost ve dayanak olarak Allah yeter."** İnsanların senin yanında ya da karşında olmalarına önem verme. Komplo ve tuzaklarına aldırma. Bütün işlerini Allah'a bırak. O, sonsuz ilmine, hikmet ve öntasarımına göre bu işleri yönlendirir. İşi en sonunda Allah'a bırakmak ve sadece O'na dayanıp güvenmek, kalbin gölgesinde yatıştığı sağlam bir dayanaktır. İnsan kalbi bu dayanağın yanında kendi etkinliğinin sınırını bilir ve artık ötesine geçmez. Bunun ötesini içten bir bağlılıkla, güvenle, teslimiyetle her türlü emir ve yönlendirme yetkisine sahip olan yüce Allah'a bırakır.

Şu üç unsur: Allah korkusu (Takva), O'nun vahyettiği kitaba uyma, -Kafir ve münafıklara karşı tavır almakla birlikte- sırf O'na dayanıp güvenme unsurları davetçinin gücünü arttırır, onun daha duyarlı ve dikkatli hareket etmesini sağlar. Davetin Allah'tan gelen, Allah'a doğru yol alan ve Allah'a dayanan açık ve katışıksız metoduna göre yoluna devam etmesini sağlar. **"Dost ve dayanak olarak Allah yeter."**

Bu direktifler duygusal gözlemlere dayanan kesin bir mesajla sona eriyorlar:

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ۖ وَمَا جَعَلَ
أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ۖ وَمَا جَعَلَ
أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُم بِأَفْوَاهِكُمْ ۖ وَاللَّهُ
يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ﴿٤﴾

4- "Allah bir insanın göğüs boşluğunda iki kalp yaratmadığı gibi zihar yaptığınız (sen bana anamın sırtı gibisin dediğiniz) eşlerinizi, sizin annenleriniz yapmadı ve evlatlıklarınızı da öz oğullarınız gibi saymanızı meşru kalmamıştır. Bunlar sizin dillerinize doladığınız boş sözlerdir. Allah gerçeği söyler ve O, doğru yola iletir."

İnsanın sadece bir kalbi vardır. Şu halde sadece bir hayat sistemine uyması bir zorunluluktur. Hayat ve varlık için başvuracağı tek ve kapsamlı bir düşünce sistemi olmalıdır. Değerleri ölçeceği, eşya ve olayları değerlendireceği tek bir kriterinin olması kaçınılmazdır. Aksi taktirde hayatı paramparça olur, birbirinden ayrı, birbiri ile çelişen düşünceler arasında bocalanır. İki yüzlü davranışlar sergiler. Yamuklaşır. Bir yöne doğru -sağa-sola sapmadan dengeli bir şekilde hareket edemez.

İnsan, davranış ve ahlâk kurallarını bir kaynaktan, yasa ve kanunlarını bir

başka kaynaktan, sosyal ya da ekonomik rejimi üçüncü bir kaynaktan, sanat ve düşüncesini dördüncü bir kaynaktan alamaz. Çünkü bu karmaşa içinde kalp sahibi bir insanın olgunlaşması, insana yaraşır dengeli davranışlar sergilemesi mümkün değildir. Olsa olsa farklı merciler arasında düşünce ve hareketleri paramparça olmuş bir et kemik yığını meydana gelir.

Gerçek bir inanç sistemine inanan bir insanın hayatının herhangi bir noktasında, büyük ya da küçük bir meselede bu inanç sisteminin gereklerinden ve özel değerlerinden soyutlanması mümkün değildir. Bir insanın herhangi bir söz söylerken, herhangi bir harekette bulunurken veya birşeye niyetlenirken ya da bir şey hakkında düşünürken bu inanca göre davranmaması, bu inanç sisteminin gereklerine uymaması söz konusu olamaz... Ancak eğer bu inanç sistemi onun vicdanına pratik olarak yerleşmişse... Çünkü yüce Allah insana sadece bir kalp bahşetmiştir. Bu yüzden tek bir yasaya boyun eğmesi, bir tek düşünce sistemine dayanması, eşya ve olayları tek bir ölçüye göre değerlendirmesi zorunludur.

İnanç sahibi bir kişi herhangi bir şey yaptığı zaman: "Bunu şahsım adına yaptım. Bunu da islam adına yaptım" diyemez. Nitekim günümüzde politikacılar, şirket yöneticileri, toplumsal ya da bilimsel dernek temsilcileri bu tür sözler söylemektedirler. Oysa bir tek kişilikleri ve bir tek inanç ile beslenen sadece bir kalpleri vardır. Bu yüzden hayata ilişkin bir tane düşünceleri, değerleri ölçecekleri bir tane kriterleri olmalıdır. Bağlı bulundukları inanç sisteminden kaynaklanan düşünceleri onların her durumunu kuşatmalıdır.

İnsan tek başına, aile içinde, toplum arasında, devlet yönetiminde, bütün yeryüzünde; gizli-açık, işçi-işveren, yöneten-yönetilen olarak, bollukta ve darlıkta tek bir kalple yaşar. Bu yüzden hiçbir durumda kriterleri, değer yargıları ve düşünce sistemi değişmemelidir. **"Allah bir insanın göğüs boşluğunda iki kalp yaratmamıştır."**

Bu yüzden insanın izleyeceği hareket metodu bir tanedir. Sadece bir yolda yürümeli, sadece bir vahye ve yalnızca bir merciye yönelmelidir. Kısacası tek ve ortaksız Allah'a teslim olmalıdır. Çünkü bir kalp iki İlâh'a birden kulluk yapamaz, iki efendiye birden hizmet edemez. Aynı anda iki yolu izleyemez, iki merciye yönelemez. Böyle birşey yapmaya kalkıştığı an duygu, düşünce ve davranış olarak paramparça bir görünüm sergiler, kendi kendi ile çelişir, et ve kemik yığınına dönüşür.

Uyulacak sistemin ve izlenecek yolun belirlenmesine ilişkin bu kesin mesajdan sonra ayet-i kerime "zihar" (Yani, adamın karısına sen bana anamın sırtı gibisin demesi) ve evlat edinme geleneklerinin geçersiz olduklarını duyuruyor. Amaç toplumu açık, normal ve sağlam temellere dayandırmaktır.

أُدْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ ۚ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ
فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ ۚ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم
بِهِ وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝

5- "Evlatlıkları öz babalarına nisbet ederek çağırın, bu Allah katında en doğru olanıdır. Şayet öz babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Yanılarak yaptığınızda size bir günah yok, fakat kalbinizin bile bile yaptığınızda günah vardır. Allah çok bağışlayan çok esirgeyendir."

Cahiliye döneminde erkek karısına: "Sen bana anamın sırtı gibisin, yani anamın bana haram oluşu gibi haramsın" der ve o andan itibaren karısıyla cinsel ilişkide bulunması haram olurdu. Sonra kadın ortada kalırdı. Ne boşanmış sayılırdı ki bir başkası ile evlensin, ne de normal bir eş gibi kocasına helal olurdu. Bu durum büyük sıkıntılara neden olurdu. Bu uygulama aynı zamanda cahiliyede kadına karşı takınılan tavrın, ona uygulanan baskının iğrençliğini, kadının ne büyük zorluklara ve meşakkatlere katlandığını gösteriyor.

İslam aile ortamındaki sosyal ilişkileri yeniden düzenleyip aileyi ilk toplumsal birim olarak tanımlayınca; kuşaklara kaynaklık eden bu yuvaya layık olduğu özeni ve korumayı yerine getirince kadının omuzlarına binmiş bu ayıbı kaldırdı, aile içi sosyal ilişkileri adalet ilkesine dayalı olarak, taraflardan herhangi birine zorluk çıkarmadan düzenledi. İslamın koyduğu bu kural da aynı amaca yöneliktir: **"Zihar yaptığınız (sen bana anamın sırtı gibisin dediğiniz) eşlerinizi, sizin anneleriniz yapmadı."** Çünkü dille söylenen bir söz pratik gerçeği değiştiremez. Zira anne annedir, eş de eşdir. İnsanın bunlarla olan ilişkisinin özelliği bir cümle ile değişmez. Bu yüzden cahiliyede olduğu gibi "zihar" yapma, annenin haram oluşu gibi sürekli bir haramlığın sebebi olarak kabul edilmemiştir.

Rivayete göre "zihar" geleneğinin geçersizliği "mücadele" suresindeki ayetlerle karara bağlanmıştır. O zaman Evs b. Samit karısı Havle binti Sa'lebe'ye zihar yapmıştı (sen bana anamın sırtı gibisin demişti). Bunun üzerine kadın, Peygamber efendimize gelmiş ve "Ya Resulallah, kocam malımı yedi, gençliğimi yedi bitirdi. Ona çocuk doğurdum. Ne zamanki yaşlanıp çocuk doğuramaz hale gelince bu sefer "sen bana anamın sırtı gibisin" dedi" diyerek şikayette bulunmuştu. Bunun üzerine Peygamber efendimiz "Benim görüşüme göre sen ona haram olmuşsun" demişti. Kadın bu şikayetini defalarca tekrarlamış, bunun üzerine yüce Allah şu ayetleri indirmişti: **"Ey Muhammed! Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir: esasen Allah konuşmanızı işitir. Doğrusu Allah işitendir, görendir. İçinizde karılarını 'zihar' yapanlar (sen bana anamın sırtı gibisin diyenler) bilsinlerki, karıları anneleri değildir; anneleri ancak, onları doğuranlardır. Doğrusu söyledikleri kötü ve asılsız bir sözdür. Allah şüphesiz affedendir, bağışlayandır. Karılarını zihar yoluyla boşamak isteyip, sonra sözlerinden dönenlerin, karısı ile ilişkiye girmeden önce bir köle azad etmeleri gerekir. Size bu hususta böylece öğüt verilmektedir. Allah işlediklerinizden haberdardır. Azâd edecek köle bulamayanın karısı ile ilişkiye girmeden önce iki ay birbiri peşinden oruç tutması gerekir. Buna gücü yetmeyen, altmış düşkünü doyurur. Bu kolaylık Allah'a ve Peygamberine inanmanızdan ötürüdür. Bunlar, Allah'ın koyduğu sınırlardır; kafirler için can yakıcı azab vardır."**[26] Bununla, zihar yapma geçici bir süre için cinsel ilişkinin haram oluşuna neden sayılmıştır. Sürekli bir haram ya da boşanma nedeni olarak kabul edilmemiştir. Kefareti de bir köle âzâd etmek. Ya da ara vermeden iki

26- Mücadele Suresi, 1-4

ay üstüste oruç tutmak yahut altmış yoksulu doyurmaktır. Bu kefaret yerine getirildikten sonra tekrar adamın karısı kendisine helal olur. Evlilik hayatı da eski haline döner. Böylece her zaman için geçerli olan değişmez ve doğru hüküm pratik bir gerçeğe dayandırılmış olur: "**Zihar yaptığınız eşlerinizi, sizin anneleriniz yapmadı.**" Bu sayede aile, cahiliye döneminde kadına reva görülen kötülüklerin ve meşakkatlerin bir yönünü temsil eden bu tür cahiliye gelenekleri yüzünden dağılmaktan, aile ortamındaki ilişkiler, erkeklerin cahiliye toplumunda kabaran arzuları ve üstünlük kompleksleri karşısında bozulmaktan, karmaşık ya da başıboş hale gelmekten korunmuştur.

Bu 'zihar' meselesi. Evlat edinme ve evlat edinilenlerin öz babalarında başkasına nisbet edilerek çağırılması meselesine gelince, bu da hem aile hem de toplum yapısında sarsılmalara neden oluyordu.

Arap toplumunda namusla ve soyla övünme geleneği son derece yaygın ve meşhur olmasına rağmen, herkes tarafından bilinen ünlü bir soya mensup birkaç ailenin dışında toplum içinde övünç vesilesi olan bu gelenekle çelişen davranışlar sergileniyordu.

Örneğin toplumda babaları bilinmeyen çocuklar olurdu. Herhangi bir adam bunlar arasında hoşuna giden birisini evlat edinir, oğlu olarak çağırırdı. Bu çocuğu soyu arasına katardı. Böylece gerçek baba-evlat gibi birbirlerine mirasçı olurlardı.

Öte yandan babaları bilinen çocuklar da vardı. Herhangi bir adam bunlar arasında hoşuna giden birini kendisi için satın alır, onu evlat edinirdi. Böylece kendi soyuna katardı. Artık o çocuk insanlar arasında kendisini evlat edinen adamın adı ile tanınırdı. Adamın ailesinden biri olurdu. Bu durum daha çok savaş ve baskınlarda esir alınan kız ve erkek çocuklar için sözkonusuydu. Bunlardan birini soyuna katmak isteyen birisi, onu evladı olarak çağırır, ona kendi ismini verirdi. O da bu isimle bilinir ve öz oğulun hak ve yükümlülüklerine sahip olurdu.

Bunlardan birisi de Zeyd b. Harise el-Kelbi idi. Zeyd bir Arap kabilesine mensuptur. Daha küçük bir çocukken cahiliye döneminde bir baskında esir alınmıştı. Hakim b. Hazzam da onu halası Hatice -Allah ondan razı olsun- için satın almıştı. Hz. Hatice Peygamber efendimizle evlenince Zeyd'i Peygamberimize hediye etmişti. Sonra Zeyd'in babası ve amcası gelip onu Peygamber efendimizden istemişlerdi. Peygamber efendimiz kararı Zeyd'e bırakmıştı. O da Peygamber efendimizin yanında kalmayı tercih etmişti. Bunun üzerine Peygamber efendimiz onu âzad ederek kendisine evlat edinmişti. Bu nedenle ona "Zeyd b. Muhammed" derlerdi. Zeyd Peygamber efendimize inanan ilk kölelerdendi.

İslam, aile içi ilişkileri doğal temelleri üzerinde düzenlemeye, bu doğal temeller üzerine kurulu aile bağlarını güçlendirmeye, bu bağları her türlü karışıklıktan ve bulanıklıktan uzak ve açık şekilde belirtmeye başlayınca, bu evlat edinme geleneğini geçersiz kıldı. Soya bağlı ilişkileri yani, kan, öz babalık ve evlatlık ilişkilerini gerçek sebeplerine döndürerek şu ilkeyi yerleştirdi: "**Evlatlıklarınızı da öz oğullarınız gibi saymanızı meşru kılmamıştır.**" "**Bunlar sizin dillerinize doladığınız boş sözlerdir.**" Söz ise realiteyi değiştirmez. Kan bağı, nütfenin taşıdığı

soya çekim bağı, evladın canlı babasının canlı bir parçası oluşundan kaynaklanan doğal duygular bağı yerine yeni bir bağ meydana getiremez.

"Allah gerçeği söyler ve O, doğru yola iletir."

Yüce Allah, batılın bulaşmadığı kesin ve katışıksız gerçeği söyler. Aile içi ilişkilerin ağızla söylenen dayanaksız bir söz yerine et ve kandan kaynaklanan doğal bağlara dayandırılması da bu gerçeğin bir gereğidir: **"O, doğru yola iletir."** Yüce Allah uyulması gereken doğru ve fıtratın temel yasasına bağlı olan yolu gösterir. İnsanların pratikte hiçbir anlam ifade etmeyen sözlerle, kendi ağızları ile oluşturdukları başka yollar bu yola duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmaz. Yüce Allah'ın söylediği gerçek söz ve fıtrat insanların ağızlarıyla uydurdukları gelenekleri ortadan kaldırır ve uyulması gereken doğru yolu gösterir:

"Evlatlıkları, öz babalarına nisbet ederek çağırın; bu Allah katında en doğru olanıdır."

Çocuğun öz babasına nisbet edilerek çağırılması, adaletin gereğidir. Kendisinden canlı bir parça olarak dünyaya gelen çocuğun babası için bir adalettir. Babasının adını taşıyan, ona mirasçı olan ve mirası bırakan, onunla yardımlaşan, gizli bir katılımla babasının devamı sayılan, babasının ve atalarının özelliklerini temsil eden çocuk için adalettir. Aynı şekilde herşeyi yerli yerine koyan; her türlü ilişkiyi fıtri temellerine dayandıran, babanın ve çocuğun hiçbir meziyetini yok etmeyen, evladın sorumluluğunu ve meziyetlerini gerçek babadan başkasına yüklemeyen, yine gerçek evlattan başkasına evlatlık yükümlülüklerini ve ayrıcalıklarını yüklenmeyen hak ilkesi için de adalettir.

İşte aile içindeki yükümlülükleri dengeli biçimde ayarlayan toplumsal düzen budur. Bu düzen aileyi, realiteden destek gören ince ve kalıcı temellere dayandırır. Aynı zamanda toplum binasını da gerçek ve güçlü bir ilkeye dayandırır. Bu ilke evrensel gerçeğin ifadesidir ve derin fıtri realiteyle uyuşmaktadır. Ailenin doğal gerçeğinden habersiz olan bütün düzenler zayıf, temelleri çürük, iflas etmeye mahkum düzenlerdir. Bu düzenlerin yaşaması mümkün değildir.[27]

Cahiliye toplumunda aile içi ilişkilerdeki başıboşluk, soyun karışmasına ve kimi zaman babaların bilinmemesine neden olan cinsel anarşizm gözönünde bulundurulduğunda, islam, aile içi ilişkileri yeniden düzenleyip toplumu da bu temele dayalı olarak kurarken bu sorunu kolaylıkla çözümlemiştir. Gerçek babaların bilinmesine imkan bulunmadığı durumlarda, islam toplumu içinde doğal hiçbir dayanağı bulunmayan evlatlık edinme yerine din kardeşliği ve dostluğu ilkesini yerleştirmiştir.

"Şayet babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır."

Bu, son derece edepli ve manevi bir ilişkidir. Bu tür bir ilişki, mirasçı olmak, diyetlerin ödenmesinde dayanışmak gibi belli yükümlülükler gerektirmez. -Bunlar soy ve kan bağının gerektirdiği yükümlülüklerdir. Nitekimk evlatlıklar için de bu yükümlülükler geçerliydi-. Bu manevi bağın burada vurgulanması, ev-

27- Komünizm, toplumsal yapı içinde aile temelini inkar etmeye kalkıştı. Fakat büyük bir başarısızlığa uğradı ve uğramaya devam edecektir de. Felsefi ve ideolojik düzenin ilkelerine rağmen insan fıtratı Rusya'da mücadeleye başlamış ve yavaş yavaş yeniden egemenliğini kurup önplana çıkmaya başlamıştır.

latlık bağının geçersiz kılınmasından sonra evlatlıkların toplum içinde yalnızlığa terkedilmemeleri amacına yöneliktir.

"Şayet babalarını bilmiyorsanız" ifadesi, bize cahiliye toplumundaki soy karışıklığının, cinsel ilişkilerdeki anarşizmin boyutlarını tasvir etmektedir. İslam aile düzenini babalık temeline, toplumsal düzeni de doğal ve sağlam aile esasına dayandırmak suretiyle bu karışıklığı ve bu anarşizmi ortadan kaldırmıştır.

Soyları aslına döndürmek için gerekli çaba sarfedildikten sonra, gerçek soyu belirleme imkanından yoksun oldukları durumlarda mü'minler için herhangi bir sorumluluk yoktur.

"Yanılarak yaptığınızda size bir günah yok, fakat kalplerinizin bile-bile yaptığında günah vardır."

Bu hoşgörünün geri planındaki gerekçe yüce Allah'ın bağışlayıcılık ve merhametlilik niteliklerine sahip olması, insanlara kaldıramayacakları yükü yüklememesidir:

"Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

Peygamber efendimiz cahiliye toplumunda yaşanan karışıklığın tüm sonuçlarını geçersiz kılan yeni düzenlemenin ciddiyetini vurgulamak için gerçek soyun belirlenip doğrulanmasına büyük özen gösterirdi. Bu yüzden gerçek soylarını gizleyenleri küfürle nitelendirirdi. İbn-i Cerir diyorki: Bize Ya'kup b. İbrahim anlattı; ona da İbn-i Aliye anlatmış; ona da Uyeyne b. Abdurrahman babasından şöyle rivayet etmiş: Ebubekir (r.a) şöyle dedi: Yüce Allah buyuruyorki; **"Evlatlıkları öz babalarına nisbet ederek çağırın; bu Allah katında en doğru olanıdır. Şayet babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır."** Ben de babaları bilinmeyenlerden biriyim. Şu halde ben sizin din kardeşinizim. Babam dedi ki (Bu söz Uyeyne b. Abdurrahman'a aittir): Allah'a andolsun ki, zannedersem o, babasının bir eşek olduğunu bilseydi kendini ona nisbet ederdi. Nitekim Peygamber efendimiz "Kim -bildiği halde- kendisini babasından başkasına dayandırırsa, kafir olur." Bu özen, bu önemseme islamın ailenin ve aile bağlarının her türlü kuşku ve yabancı unsurdan korunmasına, ailenin her türlü korunma, doğruluk, güçlülük ve sağlamlık sebepleriyle kuşatılmasına verdiği öneme uygun düşmektedir. Kuşkusuz bununla güdülen amaç, birbiriyle kenetlenmiş, bozulmamış, temiz ve iffetli toplum binasının sağlıklı temellere dayandırılmasıdır.

Bundan sonra evlatlık edinme uygulaması kaldırıldığı gibi kardeşlik sözleşmesi de iptal ediliyor. Ancak kardeşlik uygulaması bir cahiliye geleneği değildi. İslam, hicretten sonra mallarını ve ailelerini Mekke'de bırakan muhacirlerin, aynı şekilde Medine'de müslüman olmalarının sonucu aileleri ile bağlarını koparan bazı müslümanların durumunu pratik bir çözüm yolu ile karşılamak amacı ile bu uygulamayı başlatmıştı. Bunun yanısıra Peygamber efendimizin genel anlamda müslümanlar adına karar verme (velayet) yetkisine sahip olduğu ve bu yetkinin, soydan kaynaklanan her türlü yetkiden öncelikli olduğu, onun eşlerinin bütün mü'minlerin manevi anaları oldukları vurgulanıyor.

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهٗٓ اُمَّهٰتُهُمْ

وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ
مَعْرُوفًا كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾

6- "Peygamber mü'minlere canlarından ileridir. O'nun eşleri de mü'minlerin anneleridir. Akraba olanlar miras hususunda Allah'ın kitabına göre birbirlerine muhacirlerden ve ensardan daha yakındır. Dostlarınıza yapacağınız uygun bir vasiyet bunun dışındadır. Bunlar kitapta yazılmıştır."

Muhacirler geride herşeylerini bırakarak Mekke'den Medine'ye hicret etmişlerdi. Dinlerini korumak için Allah'a koşmuşlardı. İnançlarını akrabalık bağlarına, mal varlığına, dünya hayatının gerektirdiği sebeplere, çocukluk ve delikanlılık anılarına, arkadaşlık ve dostluk duygularına tercih etmişlerdi. Sırf inançlarını kurtarmak için geride kalan herşeyden soyutlanmışlardı. Onlar bu şekilde hicretleriyle, aralarında eş, aile ve çocukta olmak üzere insanın değer verdiği her şeyden bu şekilde uzaklaşmalariyle, inancın eksiksiz olarak gerçekleşmesinin, içinde inançtan başka hiçbir şeye yer kalmayacak şekilde kalbi bürümesinin yeryüzündeki canlı ve pratik örnekleriydi. Yüce Allah'ın şu sözünü doğrular tarzda insan kişiliğinin bölünmez bütünlüğünün somut kanıtlarıydılar:

"Allah bir insanın göğüs boşluğunda iki kalp yaratmamıştır."

Medine'de de bu durumun bir başka şekli ortaya çıkmıştı. Bazı evlerde kimi fertler müslüman olmuş, kimisi de müşrik kalmaya devam etmişti. Bunun sonucu akrabaları ile aralarındaki ilişkiler kesilmişti. Bu yüzden ailesel ilişkilerde belli bir çözülme başgöstermişti. Toplumsal düzeydeki ilişkilerde başgösteren çözülme ise daha geniş boyutlarda idi.

Müslüman toplum henüz yeni oluşmuştu. Yeni kurulan islam devleti ise kurulu bir rejime dayalı bir düzenden çok ruhlara egemen olan bir düşünce olmaya daha yakındı.

Tam bu noktada yeni inanç sisteminden kaynaklanan bir bilinç dalgası kabardı. Bu bilinç dalgası bütün sevgileri, bütün duyguları, bütün gelenek ve görenekleri, bütün ilişkileri ve bağları örttü. Onların tüm etkinliklerini sildi süpürdü. Bununla kalpleri birbirine bağlayan tek unsurun, inanç sisteminin olması hedefleniyordu. Aynı zamanda inanç unsurunun bile kabile ortamındaki doğal köklerinden kopmuş parçaları birbirine bağlaması, kan, soy, çıkar, dostluk, ırk ve dil gibi bağların yerini alması, islama girmiş bu parçaları birbiri ile kaynaştırması, bunları birbiriyle kenetlenmiş, birbiriyle kaynaşmış, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma içinde bulunan gerçek bir kitle haline getirmesi isteniyordu. Kuşkusuz konunun hükmü ile ya da devletin buyrukları ile olmayacaktı bu iş. İçten gelen bir dürtü ile, insanların normal hayatlarında alışık oldukları herşeyi silip süpüren bir bilinç kabarması ile gerçekleşecekti. İşte islam toplumu devlet düzenine ve rejimin gücüne dayanamadığı sıralarda bu temele dayanmıştı.

Muhacirler, kendilerinden önce Medine'yi bir iman yurdu haline getiren ensara konuk oldular. Ensar da evlerini, kalplerini ve mallarını peşkeş çekerek mu-

hacirleri karşıladılar. Onları barındırmak için birbiriyle yarıştılar, muhacirleri konuk etmek hususunda o kadar birbirleri ile çekiştiler ki, bir muhaciri ancak kur'a ile bir ensariye konuk etmek mümkün olmuştu. Çünkü muhacirlerin sayısı, onları barındırmak isteyen ensardan azdı. Fıtri cimrilikten, gösteriş ve riyadan uzak, gerçek bir mutlulukla, gönül hoşnutluğu ile isteyerek herşeylerini onlarla paylaştılar.

Peygamber efendimiz muhacir erkeklerle ensar erkekleri arasında kardeşlik bağı oluşturdu. Bu kardeşlik, inanç sahipleri arasındaki dayanışma tarihinde eşine rastlanmayan bir bağdı. Bu kardeşlik, kan kardeşliğinin yerini aldı. O da miras, diyet ve benzeri soy bağından kaynaklanan diğer hak ve yükümlülükleri kapsıyordu.

Bilgide bu bilinç yüksek bir zirveye ulaşmıştı. Müslümanlar bu yeni ilişkiyi büyük bir ciddiyetle benimsemişlerdi. -Onların bu tutumları islamın getirdiği bütün prensiplere karşı takındıkları tavrın aynısıydı-. Bu bilinç islam toplumunu oluşturma ve onu kuşatma açısından yerleşik bir devlet düzeninin, oturmuş bir yasama gücünün, otoriter bir rejimin işlevini görmüş, hatta ondan fazlasını başarmıştı. Bu tür istisnai ve karmaşık koşullarda bunun gibi yeni doğmuş bir toplumu korumak ve onları bir arada tutmak için bunun gibi bir uygulama zorunluydu.

Bu tür duygusal yönü ağır basan istisnai uygulamalar, benzeri koşullarla karşı karşıya kalan toplumların organik oluşumlarını tamamlamaları için zorunludur. Yerleşik bir devlet sistemi, oturmuş bir yasama gücü ve toplumun yaşaması, gelişmesi ve korunması için gerekli olan güvenceleri yeterince sağlayan otoriter bir rejim meydana gelene kadar bunun gibi istisnai uygulamalara başvurmak gerekir. Bu durum doğal durumlar ve uygulamalar ortaya çıkma imkanı bulana kadar sürer.

Kuşkusuz islam, -bu tür duygusal yönü ağır basan uygulamaları her zaman içermekle beraber, bu duygunun kalpteki kaynağının her zaman açık, her zaman artar durumda ve her an için fışkırmaya elverişli olmasını öngörmekle beraber- toplumsal yapısını insan ruhunun normal gücüne dayandırmayı ister, istisnai heyecanlanmalara değil. Duygusal yönü ağır basan uygulamalar istisnai dönemlerde işlevlerini yerine getirdikten sonra yerlerini doğal akışa terkederler. Özel zorunluluk dönemi sona erince normal düzen devreye girer.

Bu yüzden Kur'an-ı Kerim Bedir savaşından sonra durumun yavaş yavaş normalleşmesinden, islam devletinin otoritesini pekiştirmesinden, sosyal rejimin gitgide yerleşmesinden, rızık edinme için makul şartların oluşmasından, büyük Bedir savaşının ardından sefere çıkan seriyyelerin herkese yetecek kadar bol ganimet elde etmelerinden, özellikle sürgün edilen yahudi Beni Kaynuka kabilesinden geride kalan bol servetten sonra... Evet Kur'an-ı Kerim bu tür güvencelerin artması ile birlikte muhacir ve ensar arasında başlatılan kardeşlik uygulaması, kan ve soy bağından kaynaklanan yükümlülükleri açısından geçersiz kılmıştır. Ama bu kardeşliğin sevgi ve duygyusal yönü korunmuştur. İhtiyaç duyulduğunda tekrar yürürlüğe konulsun diye. Bundan sonra islam toplumunda bütün işler doğal durumuna döndürülmüştür. Örneğin miras ve diyetlerde yardımlaşma kan ve soy akrabalığına özgü kılınmıştır. -Nitekim yüce Allah'ın ezeli kitabına ve doğal yasa-

sına göre aslolan budur-. **"Akraba olanlar miras hususunda Allah'ın kitabına göre birbirlerine muhacirlerden ve ensardan daha yakındır. Dostlarınıza yapacağınız uygun bir vasiyet bunun dışındadır. Bunlar kitapta yazılmıştır."**

Aynı sırada Peygamber efendimizin genel anlamda mü'minler adına karar verme yetkisi ve bu yetkinin kan akrabalığından, hatta insanın kendi kendine olan yakınlığından daha öncelikli olduğu vurgulanmıştır: **"Peygamber, mü'minlere canlarından ileridir."** Bu arada Peygamber efendimizin eşlerinin bütün mü'minlerin manevi anneleri oldukları belirtilmiştir: **"Onun eşleri de mü'minlerin anneleridir."**

Peygamber efendimize verilen bu yetki, hayat sistemini ve hareket metodunu bütün yönleriyle belirlemeyi kapsayan genel bir yetkidir. Bu konuda mü'minler bütünüyle Resulullah'ın buyruğuna uymakla yükümlüdürler. Hz. Peygamberin yüce Allah'tan aldığı vahiy doğrultusunda kendileri için seçtiği hayat sistemini seçmekten başka seçenekleri yoktur: **"Sizden biriniz arzusunu benim getirdiğim vahye uydurmadıkça mü'min değildir."**

Bu yetki, bu önceliklilik mü'minlerin duygularını da kapsıyor. Çünkü Hz.Peygamberin şahsı onlara kendilerinden daha sevgili olur. Onu bırakıp kendilerini tercih etmezler. Kalplerinde hiçbir kişi ya da hiçbir şey Hz. Peygamberden ileri olamaz. Bir sahih hadiste Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor: **"Beni kontrolünde tutan Allah'a andolsun ki, sizden biriniz, beni kendisinden, malından, evladından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe mü'min olamaz."** Yine bir başka sahih hadiste belirtildiğine göre Hz. Ömer (r.a) **"Ya Resulallah, Allah'a andolsunki, kendimin dışında seni herşeyden çok seviyorum"** demiş. Bunun üzerine Peygamber efendimiz **"Hayır ya Ömer, beni kendinden daha çok sevmedikçe olmaz"** buyurmuştur. Ardından Hz. Ömer: **"Ya Resulallah, Allah'a andolsun ki, seni kendim dahil herşeyden çok seviyorum"** demiş, Peygamberimiz de **"Şimdi oldu ya Ömer"** buyurmuştur.

Bu sadece dille söylenen bir söz değildir. Yüce bir makamdır bu. Kendisini bu erişilmez, bu aydınlık ufka ulaştıracak dolaysız, direkt bir temas olmadığı sürece bir kalp buraya erişemez. Buraya eriştikten sonra kalp şahsının cazibesinden, benliğinin her noktasına, her büklümüne işlenmiş kendisine yönelik derin sevgiden sıyrılır. Çünkü insan kendi şahsını ve kendi şahsı ile ilgisi bulunan herşeyi sever. Bu sevgi insan düşüncesini, idrakini aşan boyutlardadır. Zaman zaman insan duygularını yendiğini, nefsini tatmin ettiğini, kendi şahsına yönelik aşırı sevgiyi kontrol altına aldığını düşünür. Oysa onurunu zedeleyecek şekilde kendisine dokunulduğu zaman, kendisini yılan sokmuşçasına yerinden kalkar. Bu onur kırıcı dokunuş karşısında büyük acı duyar ve tepkisine engel olamaz. Çünkü insanın kendi şahsına yönelik sevgisi duygularında ve benliğinin derinliklerinde gizlidir. İnsan nefsini tüm hayatını feda etmeye razı edebilir, ancak kendisini küçük düşürücü, veya herhangi bir özelliğini ayıplayıcı, yahut karekterini eleştirici yada bir niteliğini, eksikliğini vurgulayıcı tarzda kişiliğine dokunan bir davranışı kabul etmeye razı etmesi son derece güçtür.

Bu konuda aşırıya kaçmadığını, yada fazla etkilenmediğini ileri sürmesine rağmen... İnsanın kendi şahsına yönelik derin sevgisini yenmek, dille söylenebi-

lecek bir söz değildir. Daha önce de söylediğimiz gibi bu, yüce bir makamdır. Dolaysız ve manevi bir temas veya uzun süreli bir çaba, yahut sürekli bir egzersiz, ya da Allah'ın yardım ve desteğini hakkeden kesintisiz bir uyanıklık ve samimi bir istek olmadığı sürece insan kalbi bu yüce makama erişemez. Bu, Peygamber efendimizin nitelendirdiği gibi en büyük cihattır. Bu konuda Hz. Ömer'in -düzeyi ne olursa olsun- Peygamber efendimizin uyarısına muhtaç olması meselenin önemini ortaya koyması bakımından yeterli bir örnektir. Bu tertemiz kalbi açan, Peygamberimizin dolaysız, uyarı amaçlı teması olmuştur.

Peygamber efendimize verilen bu yetki mü'minlerin yükümlülüklerini de kapsar. Bir sahih hadiste Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor: "Beni dünya ve ahirette her şeyden üstün ve kendisine daha yakın görmeyen bir mü'min yoktur. İsterseniz **"Peygamber, mü'minlere canlarından ileridir"** (Ahzab, 6) ayetini okuyun. Şu halde herhangi bir mü'min geride bir mal bırakırsa, soyundan olan kimseler ona mirasçı olsunlar. Şayet bir mü'min ölürde geride bir borç bırakırsa ya da ailesine bakacak kimsesi yoksa bana getirsinler. Çünkü ben onun yakınıyım." Yani bu adam borçlu ölmüş ve borcunu karşılayacak kadar malı da yoksa Hz. Peygamber onun borcunu ödeyecektir. Eğer kendilerine bakamayacak yaşta iseler çocuklarının bakımını üstlenecektir.

Bunun dışında hayat, doğal temellerine dayanır. Bunun için de duygusal yönü ağır basan ve istisnai durumlarda başvurulan uygulamalara gerek yoktur. Bununla beraber kardeşlik uygulamasının iptal edilmesinden sonra dostlar arasındaki sevgi kalıcıdır. Bir dostun dostuna ölümünden sonra mirasından pay verilmesini vasiyet etmesine ya da sağlığında bir şeyler hibe etmesine engel oluşturacak bir hüküm sözkonusu değildir: **"Dostlarınıza yapacağınız uygun bir vasiyet bunun dışındadır."**

Bütün bu uygulamalar en başta gelen kulpa bağlanıyor ve bunun yüce Allah'ın ezeli kitabında yeralan iradesi olduğu vurgulanıyor: **"Bunlar kitapta yazılmıştır."** Böylece kalpler yatışıyor, sakinleşiyor; bütün yasamaların ve düzenlemelerin kaynağı olan büyük temele sarılıyor.

Bununla hayat doğal temelleri üzerinde normal şeklini alıyor. Kolay ve rahat bir şekilde yoluna devam ediyor. Fert ve toplumların hayatında son derece sınırlı olan kimi istisnai durumların dışında normalde ulaşılmayacak olan yüksek ufuklara bağlı kalmıyor.

Sonra islam, müslüman toplumun hayatında yine bu tür bir zorunluluk baş gösterdiğinde tekrar coşsun, tekrar kaynasın diye bu coşkun kaynağın kurumamasını istemiştir.

Yüce Allah'ın ezeli kitabında yazılan hükmü ve o yönde gelişen iradesi münasebetiyle, kalıcı bir yasa olsun, her zaman için geçerli bir hayat sistemi olsun diye, yüce Allah'ın genelde bütün Peygamberlerle, özelde de Peygamber efendimizle ve diğer büyük (ulul azm) Peygamberlerle yaptığı sözleşmeye işaret ediliyor. Bu sözleşme, Allah'ın hayat için belirlediği sistemi onuzlamayı, ona uymayı, onu insanlara açıkça duyurmayı, gönderildikleri milletlerin hayatına bu sistemi egemen kılmayı öngörüyor. Bununla insanların, Peygamberlerin açık duyurularından sonra tüm mazeretleri geçersiz kılındıktan sonra bizzat kendi sa-

pıklıklarından veya doğru yolda oluşlarından, mü'minliklerinden veya kafirliklerinden sorumlu olmaları hedeflenmiştir:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ
وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۖ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ۝٧
لِّيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ ۚ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ۝٨

7- "Hani biz Peygamberlerden söz almıştık, senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan, pek sağlam bir söz aldık."
8- "Allah, doğrulardan doğruluklarını sormak ve kafirlere can yakıcı azap hazırlamak için bunu yapmıştır."

Bu, Nuh Peygamberden son Peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.s) kadar değişmeden yürürlükte kalan bir sözleşmedir. Bu, tek bir sözleşme, tek bir hayat sistemi ve tek bir emanettir. Her biri kendisinden öncekinden aldığı şekliyle kendisinden sonra gelene teslim etmiştir.

Önce genel bir ifade kullanılıyor: **"Hani biz Peygamberlerden söz almıştık..."** Sonra kendisine Kur'an-ı Kerim indirilen ve alemlere yönelik evrensel mesajı taşıyan Hz. Muhammed'e (s.a.s) özel olarak işaret ediliyor. Ardından Peygamberler içinde (**ulul azm**) büyük olanlara değiniliyor. Bunlar, son Peygamberlikten önce gönderilen büyük risaletlerle görevlendirilmiş Peygamberlerdir: **"Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan söz almıştık."**

Kendileri ile sözleşme yapılanların açıklanmasından sonra sözleşmenin niteliğine değiniliyor: **"Onlardan pek sağlam bir söz aldık."** Burada sözleşme sağlam olarak nitelendirilirken ayetin orijinalinde geçen sözleşme anlamındaki "misak" kelimesinin sözlük anlamı gözönünde bulundurulmuştur. Bu sözcük bükülmüş ip anlamındadır. Bu yüzden antlaşmalar ve ilişkiler bu sözcükle ifade edilmiştir. Öte yandan sözcüğün duygulara yönelik mesajının etkinliğini arttıran manevi bir vurgusu da vardır. Bununla yüce Allah ile seçkin kulları arasında; Allah'ın vahyini almak, onu insanlara açıkça duyurmak, hiçbir taviz vermeden, sağa-sola sapmadan onun sistemini tam bir güvenle uygulamak üzere gerçekleşen bu sözleşmenin sağlam ve dayanıklı bir sözleşme olduğu vurgulanmak isteniyor.

"Allah doğrulardan doğruluklarını sormak için böyle yapmıştır."

Doğrular mü'minlerdir. Çünkü doğru sözü söyleyen ve doğru bir inanç sistemine inananlar onlardır. Onların dışındakiler yalancı kimselerdir. Çünkü batıla inanıyor, batıl söz söylüyorlardır. Bunun için ayette kullanılan bu nitelemenin bir amacı, vermek istediği bir mesaj vardır. Mü'minlerden doğruluklarının sorulması ise, tıpkı bir öğretmenin seçkin ve başarılı öğrencisine, mezuniyet törenine davet edilenlerin huzurunda soru sorup onun başarısını ve yükselmesini sağlayacak cevap almasına benziyor. Onurlandırma, başarıyı duyurma, şahitlerin huzurunda herkese bildirme, ödülün kazanıldığını açıklama, büyük haşir gününde böylesine büyük bir onuru hakkedenleri övme amacına yönelik bir sorudur bu.

Doğrulardan başkalarına gelince... Batıl bir inanç sistemine uyan, ya doğru ya da yalan söylemeyi gerektiren en büyük meselelerde, yani inanç meselesinde yalanı tercih edenlere gelince, onlar için hazırlanmış, onları bekleyen bir başka karşılık vardır:

"Kafirlere can yakıcı bir azap hazırlanmıştır."

Hayat içindeki mücadelelerle, olayların etkisiyle müslümanın kişiliği biçimleniyordu. Günden güne ve olaydan olaya bu kişilik olgunlaşıyor, gelişiyor, karakteristik çizgileri belirginleşiyordu. Bu kişiliklerden oluşan müslüman kitle de kendine özgü nitelikleri ile, değer yargıları ile, kendisini diğer toplumlardan ayıran özellikleriyle varlık sahnesine çıkıyordu.

Olaylar kimi zaman yeni doğmakta olan toplumlar için o kadar ağır ve acımasız olur ki, zaman zaman bir sınav boyutlarına varır. Bu sınav tıpkı altının eritilip saf altın ile değersiz tortunun birbirinden ayrılması gibi ruhların gerçek durumlarını ve cevherlerini ortaya çıkarır. Değeri bilinmeyecek şekilde tortulara karışıp gitmesini önler.

Kur'an-ı Kerim ya sınav esnasında ya da sonuçlanmasından sonra iniyordu. İnerken olayları tasvir ediyor, olayların gizli yanlarını, köşesini-bucağını ortaya çıkaracak şekilde aydınlatıcı projektörlerini üzerine dikiyordu. Böylece tüm tavırları, tavırların gerisindeki duyguları, niyetleri ve vicdanlardaki kıpırdanmaları ortaya çıkarıyordu. Sonra her türlü perdeden ve örtüden soyutlanmış şekilde projektörün ışığı altında çırılçıplak duran kalplere hitap ediyordu. İçlerindeki alıcı ve verici noktaları uyarıyordu, böylece günden güne, olaydan olaya onları eğitiyordu. Bu kalplere yönelik mesajları ve onlardan aldığı tepkileri kendisinin belirlediği eğitim metoduna göre düzenliyordu.

Müslümanlar, emir ve yasakları, yasa ve direktifleri bir kerede inecek şekilde bu Kur'an'la başbaşa bırakılmamışlardı. Tam tersine yüce Allah onları deneylerden geçirmiş, musibetlere uğratmıştı. Fitne ve imtihanlara tabi tutmuştu. Çünkü yüce Allah, kalplere kazınan, sinirlere işlenen, ruhları tutup hayatın içindeki mücadele meydanına, olayların içine atan bu tür pratik ve uygulamalı bir eğitimden geçmedikleri sürece kendi halifesi olarak seçtiği insanların kişiliklerinin olumlu yönde istenen şekilde biçimlenemeyeceğini, sağlıklı olarak olgunlaşamayacağını, bir inanç sistemi üzerinde dengeli bir hayat sürdüremeyeceğini biliyordu. İşte Kur'an bu ruhlara olup bitenlerin gerçek mahiyetini, ne anlama geldiklerini göstermek için iniyordu. Fitne ateşi ile eriyen, imtihanın sıcaklığı ile kızgınlaşan, dövülmeye ve biçim verilmeye müsait durumda olan bu kalplere direktifler vermek, onları yönlendirmek için iniyordu.

Hiç kuşkusuz müslümanların Peygamber efendimizin sağlığında geçirdikleri bu dönem gerçekten olağanüstü bir dönemdi. Yerin gökle birleşmesi dönemiydi. Bu birleşme, gelişen olaylarda ve konuşmalarda belirginleşen açık ve dolaysız bir birleşmeydi. O dönemde her müslüman gecelerken yüce Allah'ın gözlerinin üzerinde olduğunu, kulağının onda olduğunu, söylediği her sözün, yaptığı her hareketin, daha doğrusu kafasında geçen her düşüncenin, her niyetin insanların gözlerinin önüne serileceğini; buna ilişkin olarak Hz. Peygambere vahiy ineceğini hissediyordu. Her müslüman Rabbi ile kendisi arasında doğrudan

bir bağ bulunduğunun farkındaydı. İçinden çıkılmaz bir işle karşı karşıya kaldığında, zor bir problem başgösterdiğinde yarın ya da öbür gün gök kapılarının açılıp problemi için bir çözüm, üstesinden gelemediği için bir çıkar yol, meselesini sonuca bağlayan bir açıklamanın gönderilmesini beklerdi. Bazan yüce Allah şöyle derdi: "Sen ey falan, şöyle dedin, şöyle yaptın, şunu gizledin şunu da açıkladın. Şöyle ol, şöyle olma." Ne olağanüstü ve ne dehşet verici bir olay! Yüce Allah'ın belirterek bir kişiye belli bir konuda hitap etmesi ne dehşet verici, ne olağanüstü bir olay! Oysa o kişi ve içindeki herkes ve herşeyle birlikte bütün yeryüzü yüce Allah'ın sonsuz mülkü içinde bir zerre konumundadır.

Gerçekten olağanüstü bir dönemdi. Bu gün insan o dönemi düşününce, olayları ve tutumları algılamaya çalışınca, akla hayale sığmayan o büyük realitenin nasıl meydana geldiğini kavrayacak gibi oluyor.

Ne varki yüce Allah müslümanları eğitim ve müslüman kişiliklerini olgunlaştırmak için sadece bu duygularla başbaşa bırakmıyordu. Onları pratik deneylerden geçiriyor, birtakım musibetlere uğratarak onları sınıyordu. Bütün bunları kendisinin bildiği bir hikmet uyarınca yapıyordu. Çünkü o yarattıklarını herkesten iyi bilir. O latiftir, her şeyden haberdardır.

Bu ilahi hikmet üzerinde uzun uzadıya durmamız, kavramaya çalışmamız, etraflıca düşünmemiz ve kendi hayatımızda yaşadığımız olayları, başımızdan geçen imtihanları bu kavrayış ve bu düşüncenin ışığında değerlendirmemiz gerekir.

Ahzab suresinin bu bölümü, İslami hareketin ve müslüman cemaatin tarihinde başgösteren büyük olaylardan birinin geniş bir açıklamasını içeriyor. Çetin bir imtihanın yaşandığı bir durumu, hicretin dördüncü ya da beşinci yılında gerçekleşen 'Ahzab savaşını' anlatıyor. Bu savaş, genç İslam toplumunun, bu toplumun sahip olduğu değer yargılarının ve düşüncelerinin denendiği bir imtihan alanıydı. Bu konudaki Kur'an ayetlerini, Kur'an'ın olayı sunuş yöntemini, bazı sahneler, olaylar, hareketler ve duygular üzerinde durup onları tanımlama ve anlama üzerinde değerlendirme yapmadaki ifade tarzını, bazı değer yargılarını ve yasaları belirginleştirmesini etraflıca algılamaya, onları anlamaya çalıştığımız zaman. Evet bütün bunlardan yola çıkarak yüce Allah'ın bu ümmeti aynı anda hem Kur'an'la hem de olaylarla nasıl eğittiğini kavrayabiliriz.

Kur'an-ı Kerim'in kendine özgü sunuş ve dikkatleri bir olay üzerine çekme yöntemini kavrayabilmemiz için, Kur'an ayetlerinin açıklamasına başlamadan önce, siret kitaplarının sunduğu şekliyle -uygun şekilde özetleyerek- olayın meydana gelişini aktaracağız. Bu arada yüce Allah'ın savaşı ve savaşta meydana gelen olayları sunuşu ile insanların sunuşu arasındaki farkı göstereceğiz.

Muhammed b. İshak bir topluluğa dayanarak şöyle der:

Hendek savaşı öncesinde cereyan eden olaylardan biri de, içinde Selam b. Ebu'l Hukeyk en-Nadrî, Huyey b. Ahtab en-Nadrî, Kenane b. Ebu'l Hukeyk en-Nadrî, Hevze b. Kays el-Vailî ve Ebu Ammar el-Vailî bulunan bir yahudi grubunun, kabileleri Resulullah'a karşı kışkırtan Beni Nudeyr ve Beni Vail kabilelerinden birer grupla çıkıp Kureyş kabilesi ileri gelenleri ile görüşmelerde bulunmak üzere Mekke'ye gitmeleri ve onları Peygamber efendimize karşı savaşmaya çağırmalarıydı. Yahudiler Kureyşlilere şöyle demişlerdi: "Onu yok edene kadar si-

zinle beraber olacağız." Kureyşliler de: "Ey Yahudiler, sizler kendilerine kitap verilen ilk toplumsunuz. Yine bizim durumumuzdan haberdarsınız. Bizimle Muhammed s.a.s. arasında inanç ve görüş ayrılığı başgösterdi. Sizce bizim dinimiz mi iyidir, yoksa onun dini mi iyidir?" diye sormuşlardı. Yahudiler şöyle cevap vermişlerdi: "Tam tersine, sizin dininiz onun dininden iyidir. Siz gerçeğe ondan daha yakınsınız." Yüce Allah onlar hakkında "**Şu kendilerine kitaptan bir pay verdiklerimizi görmüyor musun? Bunlar puta ve Tağut'a inanırlar ve kafirler hakkında 'Bunların yolu mü'minlerin yolundan daha doğrudur' derler.**" ayetinden "**Yoksa Allah'ın, lütfunun eseri olarak insanlara bağışlamış olduğu imtiyazı çekemiyorlar, bu yüzden onları kıskanıyorlar mı? Oysa biz İbrahim'in soyundan gelenlere de kitap ve hikmet vermiş, kendilerine büyük bir egemenlik bağışlamıştık.**"[28] ayetine kadar indirmişti.

Yahudiler Kureyşlilere böyle söyleyince çok sevindiler. Hz. Peygambere karşı kendilerini savaşa çağırmış olmalarından memnun kaldılar ve hemen savaş hazırlıklarına başladılar.

Daha sonra bu yahudi heyeti -Kays Aylan topluluğu içinde yeralan- Gatafan kabilesinin bölgesine gidip onları da Peygamber efendimize karşı savaşmaya çağırdılar. Bu arada savaşa katılmaları durumunda kendilerine yardım edeceklerini de vaad ettiler. Öte yandan Kureyş kabilesinin de kendileri ile ittifak yaptıklarını söyleyerek Gatafanlıları aralarına kattılar.

Kureyş kabilesi Ebu Süfyan b. Harb komutasında yola çıktı. Gatafan kabilesinin başında da Fezaze oğullarından Uyeyne b. Hısn vardı. Aralarında Beni Mürre kabilesinden Haris b. Avf ile kavminin en cesur savaşçılarının başında sefere katılan Mas'ar b. Ruhayle vardı.

Peygamber efendimiz bu ittifakı ve hedeflerini haber alınca hemen Medine'nin etrafında hendek kazılmasını kararlaştırdı. Peygamberimiz bizzat hendek kazma işinde çalıştı. Müslümanlar da onunla birlikte çalıştılar. Hem Peygamberimiz hem de müslümanlar işe dört elle sarıldılar. Bazı münafıklar Peygamber efendimizin ve müslümanların bu çalışmalarının gecikmesine, ağır yürümesine neden oluyorlardı. Bu amaçla basit işlerle oyalanarak kaytarıyorlardı. Peygamberimizin bilgisi dışında ve ondan izin almaya gerek duymadan gizlice evlerine gidiyorlardı. Öte yandan müslümanlardan birinin de mutlaka yerine getirmesi gereken bir işi olsaydı gidip Peygamberimizden izin alır, işini görürdü. İşini gördükten sonra da iyiliğe olan arzusu ve sevap düşüncesi ile işinin başına dönerdi. Bunun üzerine yüce Allah bu mü'minler hakkında şu ayeti indirdi: "**Mü'minler öyle kimselerdir ki, Allah'a ve Peygambere inanırlar; bunun yanısıra herhangi bir kamu görevini yerine getirmek üzere Peygamberin yanında bulunduklarında O'ndan izin almaksızın bir yere gitmezler.**

Ey Muhammed, ortak görev yerinden ayrılacakları zaman senden izin isteyenler varya, onlar Allah'a ve Peygambere inanan kimselerdir. Öyleyse böyleleri herhangi bir işleri için senden izin istediklerinde içlerinden dilediklerine izin ver ve onlar adına Allah'tan af dile. Hiç kuşkusuz Allah affedicidir ve merhametlidir."[29]

28- Nisa Suresi, 51,54 29- Nur Suresi, 62

Daha sonra yüce Allah işten kaytaran ve Hz. Peygamberin izni olmadan evlerine giden münafıkları kastederek **"Peygamberi çağırırken O'na, birbirinize seslendiğiniz gibi seslenmeyiniz. (Ya da Peygamber sizi çağırdığında O'nun çağrısını, aranızda birbirinize yönelttiğiniz çağrılarla bir tutmayınız.) Allah, arkadaşlarını siper ederek gizlice Peygamberin yanından sıvışanları iyi bilir. Onun emrini çiğneyenler ya başlarına bir bela gelmesinden ya da acıklı bir azaba çarpılmaktan korkmalıdırlar."**(30)

Peygamber efendimiz Hendek kazma işini bitirince, Kureyş kabilesi, kendilerine uyan Beni Kinane ve Tihame halkı ile birlikte sayıları on binleri bulan müttefikleri ile Rume mıntıkasındaki sel yataklarından Medine'nin üzerine yürüdüler. Gatafan kabilesi ile kendilerine katılan Necd halkı Uhud dağının yanındaki "Zenbinekmo" bölgesinden çıkageldiler. Peygamber efendimiz ve müslümanlar, üç bin kişilik bir ordu halinde sel'a dağını arkalarına alacak şekilde harekete geçtiler. Peygamberimiz hendeği düşmanla aralarına alacak şekilde karargahını kurdu. Bu arada kadın ve çocukların kalelere yerleştirilmesini emretti.

Allah'ın düşmanı Huyey b. Ahtab en-Nadrî Beni Kureyze adına antlaşma ve ittifak kurma yetkisine sahip olan Ka'b b. Esed el-Kurezi'nin yanına geldi. Peygamber efendimiz daha önce onun kabilesi ile saldırmazlık hususunda anlaşmaya varmıştı. Bu konuda Ka'b b. Esed el-Kurezi ile antlaşma imzalamıştı. Huyey b. Ahtab çeşitli vaatlerde bulunarak bir sürü dil dökerek sonunda Ka'b b. Esed el-Kurezi'yi kendisi ile bir antlaşma yapmaya razı etti. Antlaşmaya göre Ka'b b. Esed, Huyey b. Ahtab'a şu güvenceyi veriyordu: "Eğer Kureyş ve Gatafan kabileleri Muhammed'e bir şey yapmadan dönecek olurlarsa ben de seninle birlikte senin kabilenin kalesine sığınacağım ve sana yönelik saldırıları ben de karşılayacağım." Böylece Ka'b Peygamberimizle arasındaki antlaşmayı tek taraflı olarak feshetmiş, daha önce ona verdiği sözden dönmüş oluyordu.

Huyey b. Ahtab ile Ka'b b. Esed arasında gerçekleşen bu antlaşma ile birlikte müslümanların başındaki belâ gittikçe ağırlaştı. Daha büyük bir korku içine düştüler. Çünkü düşmanları hem yukardan hem de aşağıdan kendilerini kuşatmıştı. Bazı mü'minler son derece olumsuz şeyler düşünüyorlardı. Münafıkların içindeki bozgunculuk çıkarma duygusu da belirmişti. Nitekim Amr b. Avf oğullarından Muattib b. Kuşeyr şöyle demişti: "Muhammed bize Kisra (İran hükümdarı) ve Kayser (Bizans hükümdarı)'in hazinelerini vaad etmişti. Ama şimdi hiçbirimizin tuvalete gidecek kadarlık bir can güvenliği yoktur. Harise b. Haris oğullarından birisi olan Evs b. Kayzi de Peygamber efendimize gidip kabilesinden bazı adamlar adına "Ya Resulallah, evlerimiz düşmana karşı korumasız durumdadır. İzin ver de çıkıp evlerimize gidelim. Çünkü evlerimiz Medine'nin dışındadır" demişti.

Peygamber efendimiz de düşmanları da bir aya yakın bir süre beklediler. Muhasara ve karşılıklı ok atışları dışında aralarında herhangi bir çarpışma meydana gelmedi.

Müslümanların başındaki bela dayanılmaz boyutlara varınca, Peygamber efendimiz Gatafan kabilesinin liderlerinden Uyeyne b. Hısn ve Haris b. Avf'a haber göndererek kuşatma harekatı içinde yeralan kuvvetlerini geri çekmeleri kar-

30- Nur Suresi, 63

şılığında Medine'nin yıllık ürününün üçte birini vereceğini bildirdi.[31] Bu konuda anlaşma sağlandı ve hatta maddeler yazıya da döküldü. Ancak şahitler gösterilmemiş ve anlaşma fiilen imzalanmamıştı. Sadece karşılıklı yumuşama ve memnuniyet belirtilmişti. Peygamber efendimiz anlaşmayı imzalamak isteyince Evs kabilesinin başkanı Sa'd b. Muaz ile Hazreç kabilesinin başkanı Sa'd b. Ubade'yi çağırarak meseleyi onlara açtı ve görüşlerine başvurdu. Bunun üzerine onlar: "Ya Resulallah bu, yapmamızı istediğin bir emir midir? Yoksa yerine getirmek zorunda olduğumuz yüce Allah'ın bir emri midir? Yoksa sırf bizim çıkarımızı düşünerek yapmış olduğun bir öneri midir?" diye sordular. Peygamber efendimiz: "Hayır bunu sırf sizin çıkarlarınızı düşünerek önerdim. Allah'a andolsun ki Arapların tek bir yaydan fırlamışçasına üzerinize saldırdıklarını, tıpkı köpekler gibi başınıza üşüştüklerini gördüğüm için bu öneride bulundum. Bununla, belli ölçüde aleyhinizde birleşen güçlerini kırmak istedim" dedi. Sa'd b. Muaz: "Ya Resulallah, biz ve şu düşmanlarımız daha önce Allah'a ortak koşuyor, putlara ibadet ediyorken, Allah'a ibadet etmiyor, O'nu gereği gibi tanımıyorken bile, bir ziyafet ya da satış durumu dışında onlar Medine'nin ürününün tadına bakamazlardı. Yüce Allah bizi islam ile onurlandırmışken, bize doğru yolu göstermişken, seninle ve islam ile bizi güçlendirmişken mi mallarımızı onlara peşkeş çekeceğiz? Allah'a andolsun ki meseleyi bir sonuca bağlayana kadar kılıçtan başka onlara verecek bir şeyimiz yoktur" dedi. Bunun üzerine Peygamber efendimiz şöyle buyurdu: "İstediğini yap". Sa'd b. Muaz anlaşma metnini aldı ve orada yazılı bulunan maddelerin hepsini sildi ardından şöyle dedi: "Şimdi bize saldırsınlar bakalım."

Peygamber efendimiz ve arkadaşları, düşmanın saldırıya geçmesi, yukarıdan ve aşağıdan kendilerini muhasaraya alması nedeniyle yüce Allah'ın belirttiği şekliyle büyük bir korku içinde meşakkatli bir direniş gösterdiler.[32]

Daha sonra Gatafan kabilesinden Nuaym b. Mes'ud b. Amir Peygamber efendimizin yanına gelerek: "Ya Resulallah, ben müslüman oldum. Ama kabilem müslüman olduğumu bilmiyor. Ne yapmamı istiyorsan, emret yapayım" dedi. Peygamberimiz "Sen aramızda tek bir adamsın, yapabilirsen gidip düşmanı birbirine düşür. Çünkü savaş bir hile, bir taktiktir. (Nuaym b. Mes'ud b. Amir söyleneni yapmış, böylece hem Peygamberimize karşı oluşan müttefik kuvvetler arasında hem de onlarla Beni Kureyze kabilesi arasında güvensizlik başgöstermişti. Bu zatın faaliyetlerine ilişkin uzun veayrıntılı bilgiler siret kitaplarında mevcuttur. Biz konuyu gereğinden fazla uzatmamak endişesiyle meseleyi özetleyerek sunuyoruz.)

Yüce Allah, onları birbirine düşürdü, kışı andıran çok soğuk bir gecede üzerlerine dondurucu bir rüzgar estirdi. Bu rüzgar çadırlarını ve yemek pişirdikleri ocaklarını altüst etti...

31- Yahudiler de kendilerine yardım etmeleri durumunda Hayber'in bir yıllık ürününü vaadetmişlerdi.

32- Ümmü Seleme (r.a.) şöyle der: Peygamberimizle birlikte korku ve ölüm dolu sahneler yaşadım; Müreys'i, Hayber'i, Hudeybiye'yi, Mekke'nin fethini ve Huneyn savaşını gördüm. Ama Hendek savaşı gibi Peygamberimizi yoran bize de dehşet dolu anlar yaşatan, bizi korkutan bir olayı görmedim. Çünkü o zaman müslümanlar cendereye alınmış gibiydiler. Ve biz çocuklarımız hususunda Beni Kureyze kabilesine güvenmiyorduk. Bu yüzden bütün Medine sabahlara kadar nöbet tutardı. Korku içinde sabahlayan müslümanların tekbir seslerini duyuyorduk. Nihayet yüce Allah düşmanları kinleri ile birlikte geri çevirdi. Bir sonuç elde etmelerine müsaade etmedi.

Peygamber efendimiz düşmanların arasında ihtilaf başgösterdiğini, yüce Allah'ın ittifaklarını dağıttığını farkedince, Huzeyfe b. Yeman'i çağırdı ve gidip düşmanın geceleyin ne yaptığını öğrenmesini istedi.

Tarihçi İbn-i İshak diyor ki: Bana Zeyd b. Ziyad, Muhammed b. Ka'b el-Kurezi'den aktararak şöyle anlattı: Kufeli birisi Huzeyfe b. Yeman'a: "Ya Ebu Abdullah siz Resulullah'ı görüp ona arkadaşlık ettiniz değil mi?" diye sordu. Huzeyfe: "Evet, yeğenim" dedi. Adam "Peki ne yapıyordunuz?" dedi. Huzeyfe: "Cihad ediyorduk" şeklinde cevap verdi. Adam "Allah'a andolsun ki, eğer onu biz görseydik, yerde yürümesine izin vermez omuzlarımızda taşırdık" dedi. Bunun üzerine Huzeyfe: "Yeğenim, Allah'a andolsunki sen bizi Hendek savaşında Resulullah'la birlikteyken görmeliydin. Gecenin bir kısmında Resulullah bize dönüp şöyle demişti: "Kim gidip düşmana bakacak ve olup bitenleri anlatmak üzere geri dönecek. Peygamberimiz bu adamın döneceğini garantiliyordu. Ayrıca bu adamın cennette arkadaşım olmasını Allah'tan dileyeceğim" diyordu. Buna rağmen, korkunun, açlığın ve soğuğun şiddetinden hiç kimseden ses çıkmıyordu. Kimse kalkmayınca Hz. Peygamber beni çağırdı. Peygamberimiz beni çağırınca kalkmaktan başka seçeneğim yoktu. Bana şöyle dedi: "Ey Huzeyfe, git düşmanların arasına gir ve neler yaptıklarına bak. Bize gelinceye kadar da kimseye bir şey söyleme." Gittim ve aralarına girdim. Rüzgar ve Allah'ın askerleri onlara yapacağını yapmıştı. Yemek pişirecekleri bir tencere, ısınacakları bir ateş, sığınacakları bir sığınak, bir çadır kalmamıştı. Ebu Süfyan kalkmış şöyle diyordu: Ey Kureyşliler, herkes yanındaki adamın kim olduğuna baksın. Bunun üzerine ben hemen yanımdaki adamı tutup "Kimsin?" diyesordum. "Falan oğlu falan" dedi. Sonra Ebu Süfyan devamla "Ey Kureyşliler, Allah'a andolsunki, artık burada kalamazsınız. Atlarımız ve develerimiz mahvoldu. Beni Kureyze bizi yarıyolda bıraktı. Onlardan hoşumuza gitmeyen şeyler duyuyoruz. Gördüğünüz gibi şiddetli bir rüzgara tutulmuşuz. Aşımız pişmiyor, ateşimiz yanmıyor, sığınacak bir yerimiz yok. Haydi toparlanıp geri dönün. Çünkü ben dönüyorum" dedi. Sonra kalktı ve bağlı duran devesine yöneldi. Devenin üstüne oturdu ve onu üç ayağının üzerine kaldırdı. Allah'a andolsunki, ayağa kaldırdıktan sonra devenin bağını çözebildi. Eğer Hz. Peygamber, yanıma gelmedikçe kimseye birşey söyleme diye bana direktif vermeseydi, isteseydim onu orada okla öldürebilirdim.

Huzeyfe diyor ki; Peygamber efendimizin yanına döndüğüm zaman hanımlarından birine ait yemen işi bir örtünün altında namaz kılıyordu. Beni görünce ayaklarının arasına aldı ve örtünün bir ucunu üzerime attı. Ben ayaklarının arasındayken rüku ve secde yaptı. Selam verince ona gördüklerimi anlattım.

Gatafanlılar da Kureyşlilerin yaptıklarını duyunca toparlanıp yurtlarına döndüler.

Kur'an ayetleri, insan tiplerini ve karekteristik özellikleri tasvir etmek için olaylarda rol alan kişilerin adlarına ilişkin bir açıklamada bulunmuyor, şahısları tanıtma yönüne gitmiyor. Kalıcı değerler ile değişmez yasaları vurgulamak için olayların ayrıntılarına, gelişmelerin detayına girmiyor. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in ön plana çıkardığı değerler ve yasalar olayların sona ermesi ile bitmezler; şa-

hısların ortadan kaybolması ile yokolmazlar, ortamın değişmesi ile gündemden düşmezler. Bütün kuşakların, bütün toplumların uyacakları birer kural olarak kalırlar. Kur'an-ı Kerim olayları ve tavırları yüce Allah'ın olaylar ve kişiler üzerinde egemen olan kaderi ile bağlantılı olarak ele alır. Böylece yüce Allah'ın dilediğini yapabilen eli, latif planı belirginleşir. Yine gerekli direktifleri vermek, çeşitli yorumlarda bulunmak ve meseleyi büyük temele bağlamak için savaşın her aşamasında durup değerlendirmelerde bulunur.

Kur'an-ı Kerim hikayeyi bizzat yaşayanlara, hikayede gelişen olayları bizzat gözleriyle görenlere anlatıyor olmasına rağmen, onlara olay hakkında bilmedikleri birçok şeyi haber veriyordu. Hikayenin kahramanları ve oyuncuları olmalarına rağmen kavrayamadıkları hikayenin çeşitli yönlerini aydınlığa kavuşturuyordu. Projektörlerini ruhların temellerinin, kalplerin dönemeçlerinin, vicdanların gizli bölmelerinin üzerine dikiyordu. Göğüslerin derinliklerinde gizli bulunan sırları, niyetleri ve duyguları gün yüzüne çıkarıyordu.

Kuşkusuz bunları gerçekleştirirken Kur'an-ı Kerim tasvir güzelliğinin, güçlü ve sıcak anlatımının erişilmez örneklerini sergiliyordu. Bunun yanısıra korkaklığı, korkuyu, münafıklığı, hainliği ve karektersizliği alaya alan, bu tür niteliklere sahip olanları can evinden vuran örneklerle onları aşağılayan anlatımlara yer veriyordu. Öte yandan mü'min ruhlardaki imanı, yiğitliği, sabır ve direnci son derece canlı bir şekilde tasvir ediyor, bu niteliklerin göz kamaştırıcı yüceliklerini belirginleştiriyordu.

Kur'an ayetleri her zaman harekete dönüktürler, işlevlerini görmeye hazırdırlar. Sadece olayı yaşayanların, onu bizzat görenlerin bulunduğu ortamlarda değil, bundan sonra her ortamda ve her tarihte aynı işlevi görürler. Aynı olay ya da farklı çevrelerde ve daha değişik boyutlarda benzeri bir olayla karşılaştığı zaman bir sınırlandırma sözkonusu olmaksızın tüm insanlar arasında, yine de hareket etme özelliklerini korurlar. Hem de ilk islam toplumundaki gücün aynısı ile hareket ederler.

Kur'an-ı Kerim'in ilk defa karşılaştığı şartların aynısı ile karşı karşıya kalanlar ancak gereği gibi anlayabilirler Kur'an ayetlerini. Ancak böyle durumlarda ayetler gizli hazinelerini açar, ancak böyle durumlarda kalpler ayetlerin içeriklerini eksiksiz bir şekilde kavrayacak hale gelebilirler. Böyle durumlarda Kur'an ayetleri kelime ve satırlardan güç ve enerjiye dönüşürler. Bu ayetlerde tasvir edilen olaylar ve gelişmeler elle tutulur gibi somutlaşırlar. Karekterler canlı, anlamlı, etkileyici, coşkun, hayatın pratiğinde hareket eder şekilde, hayatı hem realite dünyasında hem vicdan aleminde gerçek bir hareketliliğe iten unsurlar olarak belirginleşirler.

Kur'an bir okuma kitabı, bir kültür kaynağı değildir. Kesinlikle... Kur'an atılıma hazır bir canlılık kaynağıdır. Çeşitli durumlarda ve olaylar esnasında yenilenen mesajlar içerir. Onun ayetleri harekete hazır durumdadırlar. Yeterki onlarla kaynaşacak, onlarla iletişim kurabilecek kalpler bulunsun. Olağanüstü sırlara sahip bulunan bu ayetlerde gizli bulunan potansiyel enerjinin hareket imkanı bulacağı şartlar oluşsun!

İnsan bir Kur'an ayetini yüzlerce defa okuyabilir. Sonra öyle bir noktaya

gelir, öyle bir olayla karşılaşırki, sanki ilk defa bu ayeti görmüş gibi olur. Ayet, kendisine bundan önce duymadığı mesajlar vermeye başlar. Kendisini şaşkına çeviren sorusunu cevaplandırır, içinde bulunduğu girift problemi çözüme bağlar, gizli bulunan yolu açığa çıkarır. Gidilmesi gereken yönü belirler. Karşıkarşıya kaldığı meselede kalbi kesin bir bilgiye kavuşturur, derinliklerindeki kuşkuları gidererek onu yatıştırır.

Kur'an dışında, eski ve yeni hiçbir kitapta bu özellik yoktur.

Ahzab olayını anlatan Kur'an'ın bu yeni akışı, şayet Allah'ın yardımı ve latif planı olmasa neredeyse köklerini kurutacak orduyu hiçbir şey yapamadan geri döndüren yüce Allah'ın mü'minlere ne büyük bir nimet bahşettiğini hatırlatarak başlıyor. Bu yüzden daha ilk ayette, ayrıntılara girmeden ve takınılan tavırlara değinilmeden bu olayın özelliği, başı ve sonu hep birarada anlatılıyor. Amaç kendilerine hatırlatılan ve hatırlanması istenen Allah'ın nimetini ön plana çıkarmaktır. Bir diğer amaç ta mü'minlere vahyettiği kitaba uymalarını emreden, sırf kendisine güvenmelerini isteyen, hiçbir konuda kafir ve münafıklara uymamalarını isteyen yüce Allah'ın kendi davasını yürütenleri, kendi hayat sistemine uyup uygulayanları kafir ve münafıkların düşmanca tutumlarından koruyacağını vurgulamaktır:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذْكُرُواْ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَآءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝

9- "Ey mü'minler! Allah'ın size yönelik nimetini hatırlayın, bir zaman üzerinize ordular gelmişti de, biz onların üzerine rüzgar ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptıklarınızı görüyordu."

Böylece bu kısa girişte, savaşın başı, sonu ve düşman ordularının gelişi, yüce Allah'ın rüzgar ve mü'minlerin göremediği orduları onların üzerine salışı, yüce Allah'ın mü'minleri bilmesi ve onları görmesi ile bağlantılı olarak gönderdiği yardımı gibi savaşın en belirgin unsurları çiziliyor.

Bu özetten sonra savaşın ayrıntılı biçimde anlatılmasına, en ince noktasına kadar tasvir edilmesine geçiliyor:

إِذْ جَآءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ
ٱلْأَبْصَٰرُ وَبَلَغَتِ ٱلْقُلُوبُ ٱلْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِٱللَّهِ ٱلظُّنُونَا ۝١٠
هُنَالِكَ ٱبْتُلِىَ ٱلْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُواْ زِلْزَالًا شَدِيدًا ۝١١ وَإِذْ يَقُولُ
ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ
إِلَّا غُرُورًا ۝١٢ وَإِذْ قَالَت طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ يَٰٓأَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ
لَكُمْ فَٱرْجِعُواْ ۚ وَيَسْتَـْٔذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ ٱلنَّبِىَّ يَقُولُونَ

إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾

10- "Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi; gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmişti. Allah hakkında türlü zanlarda bulunuyordunuz."

11- "İşte orada mü'minler denenmiş, şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı."

12- "Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunan kimseler: "Allah ve Resulü bize sadece boş vaadlerde bulundu" diyorlardı."

13- "Onlardan bir grup ta demişti ki; "Ey Medine halkı, artık tutunacak yeriniz yok, geri dönün". Onlardan bir topluluk da "Evlerimiz düşmana açıktır" diye izin istemişlerdi. Oysa onların evleri düşmana açık değildi. Sadece kaçmak istiyorlardı."

Burada Medine'yi baştan başa saran korku, şehri bütünüyle saran ve hiç kimsenin elinden kurtulamadığı dayanılmaz sıkıntı tablolaştırılıyor. Şehir Kureyş ve Gatafan müşrikleri ve Beni Kureyze yahudileri tarafından her yönüyle; yukarısıyla, aşağısıyla sarılmıştı. Aynı korkuyu ve sıkıntıyı duyma bakımından kalpler arasında bir farklılık yoktu. Farklı olan nokta bu kalplerin gösterdikleri tepkiydi. Allah hakkında besledikleri düşünceydi, zorluk anında sergiledikleri tavırlardı, değerlere, sebep ve sonuçlara ilişkin düşünceleriydi. Bu yüzden sınav sonuç bakımından eksiksizdi, imtihan herşeyi en ince noktasına kadar ölçüyordu. Mü'minlerle münafıklar arasındaki ayırım kesindi ve hiçbir kuşkuya yer bırakmıyordu.

Bu gün baktığımızda o anı bütün karekteristik çizgileri ile, bütün heyecanları ile, bütün duyguları ile ve bütün hareketleri ile bu kısacık ifadenin satırları arasında somut olarak görüyor gibi oluyoruz.

Bakıyoruz ve durumu dışarıdan seyrediyoruz: **"Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi..."**

Sonra bakıyoruz ve bu durumun ruhlar üzerindeki etkilerini görüyoruz: **"Gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmişti."** Bu, korku, sıkıntı ve felaket anını yüz ifadeleri ile kalplerin hareketleri ile çizen tasvirli bir ifadedir. **"Allah hakkında türlü zanlarda bulunuyordunuz."** Ama bu zanların ne olduğu açıklanmıyor. Duygu ve düşüncelerdeki karmaşık durumu, herkesin bir yol tutmasını, değişik kalplerde yereden farklı düşünceleri tasvir etsin diye bu şekilde kısa bir ifade ile yetiniliyor.

Sonra durumun karekteristik çizgileri daha da belirginleştiriliyor, olayın korku ifade eden özellikleri biraz daha netleştiriliyor: **"İşte orada mü'minler denenmiş, şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı..."** Mü'minleri sarsan korku, dehşet verici ve çetin bir korku olmalı.

Muhammed b. Mesleme ve başkaları şu rivayette bulunmuşlar: Hendek savaşı sırasında gecemiz gündüz olmuştu. Müşrikler aralarında nöbetleşiyorlardı. Birgün Ebu Süfyan arkadaşları ile birlikte saldırıyordu. Öteki gün Halit b. Velid saldırıyordu. Bir başka gün Amr b. As komutasında saldırıya geçiyorlardı. Bir diğer gün Hubeyre b. Ebu Vehb müşriklere komuta ediyordu. Ardından başka bir gün de İkrime b. Ebu Cehil saldırıyordu. Öteki gün bu sefer Dırar b. Hattab saldırıyordu. Böylece bela daha da ağırlaşıyor, halk şiddetli bir korkuya kapı-

lıyordu.

Makrizî'nin "İmta'ul esma" adlı eserinde yer alan bir rivayet müslümanların o günkü durumunu şu şekilde tasvir etmektedir:

"Sonra müşrikler gün doğarken aniden saldırdılar. Peygamber efendimiz ve arkadaşları savaş durumunu aldılar ve gecenin geç vakitlerine kadar çarpıştılar. Peygamber efendimizle birlikte hiçbir müslüman mevzisini terkedemiyordu. Bu yüzden Peygamberimiz, öğlen, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılamamıştı. Ashab "Ya Resulallah, vallahi namaz kılamadık" diyorlardı. Peygamberimiz de "Vallahi ben de kılamadım" diyordu. Nihayet yüce Allah müşrikleri uzaklaştırdı, her grup karargahına geri döndü. Useyd b. Hudeyr iki yüz kişiyle birlikte hendeğin kenarında beklemeye koyuldu. Halit b. Velit komutasındaki müşrik süvarileri de atlarını ileri geri sürerek karşı tarafa geçmek istiyorlardı. Useyd b. Hudeyrin komutasındaki ikiyüz kişilik grup bir saate yakın onlarla savaştılar. Bu sırada Vahşi, Tufeyl b. Numan b. Hansa el-Ensari es-Sulemiye bir mızrak fırlattı ve Uhut'ta Hz. Hamza'yı r.a. öldürdüğü gibi onu da öldürdü. Peygamber efendimiz şöyle diyordu: "Müşrikler bizi orta namazı, ikindi namazını kılmaktan alıkoydular. Allah içlerini ve kalplerini ateşle doldursun."[33]

Müslümanlardan iki gözcü grup bir gece keşfe çıkmış ve birbirleri ile karşılaşmışlardı. Birbirlerini düşman sanmışlardı. Aralarında çarpışma çıkmış, ölen, yaralanan olmuştu. Sonra islam ordusunun parolasını söylemişlerdi: "Ha - mim, Lâ yünserûn". Böylece birbirleri ile savaşmaktan vazgeçmişlerdi. Peygamber efendimiz "Yaralanmanız Allah yolundadır, sizden öldürülenler de şehittir" buyurmuştu.

Müslümanların en büyük sıkıntıları, hendek içinde müşrikler tarafından kuşatılmışken arkadan Beni Kureyze'nin kendilerine başkaldırmalarından kaynaklanıyordu. Çünkü bir an olsun müşriklerin hendeği aşıp saldırıya geçmeleri ve yahudilerin üzerlerine yürümeleri endişesinden kurtulamıyorlardı, kendilerini güvenlikte hissetmiyorlardı. Çünkü nihai ve sonuç alıcı bir savaşla köklerini kazmak amacı ile üzerlerine yürüyen güçler arasında azınlık durumundaydılar.

Bunun yanısıra gerek Medine'de gerekse savaşçılar arasında münafıkların moral bozucu komploları ve bozguncuların entrikaları da büyük sıkıntılara neden oluyordu:

"Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunan kimseler: "Allah ve Resulü bize sadece boş vaadlerde bulundu" diyorlardı."

Onlar, herkesi derinden sarsan bu sıkıntı anını, insanın dayanma gücünü aşan bu ağır meşakkati içlerindeki gizli duyguları açığa vurmak için bir fırsat bilmişlerdi. Çünkü herhangi bir kimsenin kendilerini kınamayacağından emindiler. Bu panik havasını Allah ,ve Peygamberinin verdiği sözü küçümsemek, alaya almak, bu konuda insanların içine kuşku salmak için bir fırsat olarak değerlendirmişlerdi. Çünkü söyledikleri sözlerden dolayı herhangi bir kişinin gelip kendilerini sorguya çekmeyeceğini düşünüyorlardı. Realite de görünüşü itibariyle gev-

33- Cabir'den rivayet edilen hadiste, Peygamber efendimizin sadece ikindi namazını kılamadığı belirtiliyor. Oysa bu durum birkaç kere tekrarlanmıştır. Bir keresinde ikindi namazını kılamamış ve bu duayı yapmıştır. Bir keresinde de sözü edilen bütün namazları kılamamıştır.

şeme ve kuşkulanma noktasında onları doğrular mahiyetteydi. Bunun yanısıra onlar kendi ruhları ve duyguları karşısında da mantıklıydılar; çünkü korku üzerlerindeki gösterişten ibaret ince perdeyi ortadan kaldırmıştı. Ruhlarında öyle bir panik başgöstermişti ki, zayıf imanlarının tutunmasına imkan kalmamıştı. Bu yüzden gösterişe ve gizlemeye gerek duymadan gerçek duygularını açığa vurmuşlardı.

Bu tip münafıklara ve bozgunculara her toplumda rastlamak mümkündür. Sıkıntı anında, zorluklar çepeçevre kendilerini kuşatınca işte bu kardeşlerinin tutumunu takınırlar. Onlar zaman durdukça her kuşakta ve her toplumda ortaya çıkan birer örnektirler!

"Onlardan bir grup da demişti ki; "Ey Medine halkı, artık tutunacak yeriniz yok, geri dönün."

Onlar, hendeğin önünde bu şekilde birbirlerine kenetlenerek dikilmelerinin yersiz ve gereksiz olduğu, üstelik gerideki evlerinin tehlikeye açık olduğu bahanesi ile Medine'lileri safları terketmeye, evlerine dönmeye teşvik ediyorlardı. Ruhları en zayıf noktasından; kadınlar ve çocukların başına bir şeyin gelmesine ilişkin korku gediğinden yakalayıp içeri sızan son derece iğrenç bir propagandaydı bu. Tehlike kapıdaydı, korku ise her tarafı sarmıştı. Kuşkular ise dur durak bilmiyordu:

"Onlardan bir topluluk da "Evlerimiz düşmana açıktır" diye Peygamberden izin istemişlerdi."

Evlerinin düşmanın saldırabileceği şekilde açıkta olduğu ve korumasız olarak bırakıldığı gerekçesiyle izin istiyorlardı.

Tam bu noktada Kur'an-ı Kerim gerçeği açıklayarak mazeretlerini, bahanelerini geçersiz kılıyor:

"Oysa onların evleri düşmana açık değildi."

Onları yalan, hile, korkaklık ve kaçma girişimi içinde kıskıvrak yakalıyor:

"Sadece kaçmak istiyorlardı."

Denildiğine göre; Beni Harise kabilesi Evs b. Kayzi'yi Peygamber efendimizin yanına göndererek "Evlerimiz düşmanın saldırısına açıktır", Ensardan hiç kimsenin evi bizimkilere benzemiyor. Bizi Gatafanlıların saldırısından koruyacak hiç kimse yok. İzin ver evlerimize dönelim. Çocuklarımızı, kadınlarımızı koruyalım " diye izin istemişlerdi. Peygamber efendimiz de onlara izin vermişti. Sa'd b. Muaz bunu duyunca: "Ya Resulallah onlara izin verme Allah'a andolsun ki, onlar bu şekilde davranıp geri dönmezlerse bize de onlara da bir zorluk ulaşmaz" demişti. Bunun üzerine Peygamber efendimiz onların izin isteklerini geri çevirmişti.

Kur'an-ı Kerim'in **"Sadece kaçmak istiyorlar"** diye karşılık verdiği bu adamlar işte böylesine olumsuz bir tavır takınıyorlardı.

Ayetlerin akışı, kargaşa, panik ve korkulu kaçışmaların egemen olduğu ortamı tasvir eden bu çarpıcı ve edebi ifadenin yanında duruyor. Bu münafıkların ve kalplerinde hastalık bulunanların ruhsal durumlarını yansıtan bir tablo çizmek üzere duruyor. İnancın gevşekliğini, kalbin kapaklığını ve düşmanla yüz-

yüze gelinir gelinmez herhangi bir şeyde kararlı olmaya, ya da etrafa gösteriş yapmaya gerek duymaksızın saffı terkedebileceğini ortaya koyan psikolojik ve içe dönük bir tablodur bu:

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا
وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ
مِن قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ﴿١٥﴾

14- "Eğer Medine'nin etrafından üzerlerine saldırılsaydı, sonra da kendilerinden dinlerinden dönmeleri istense, çok azı hariç hemen dinlerinden dönerlerdi."
15- "Oysa arkalarına dönüp kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen sözden sorumluydular."

Düşman henüz Medine'nin dışındayken ve henüz kendilerine saldırmamışken böyle yapıyorlardı. Ya birde üzerlerine saldırıp Medine'yi tamamen kuşatmış olsalardı ne olacaktı durumları, nasıl bir sıkıntıya ve paniğe kapılacaklardı? Çünkü olmuş tehlike beklenen tehlikeye benzemez. **"Sonra da kendilerinden dinlerinden dönmeleri istense..."** Dinlerini terketmeleri istense **"Dinlerinden dönerler."** Oyalanmadan, tereddüt geçirmeden çabucak irtidat ederler. **"Çok azı hariç"** çok az zaman beklerlerdi. Ya da çok azı çağrıya karşılık vermeden, teslim olmadan, küfre dönmeden önce bir süre oyalanırdı. Çünkü onların inançları gevşek ve içlerinde tutunamayan bir inançtır. Onlar da direnç gösteremeyen ödleklerdir.

İşte Kur'an-ı Kerim onları bu şekilde ortaya çıkarıyor, ruhlarını her türlü perdeden soyutlayarak, orta yere koyuyor. Sonra da onları anlaşmayı bozmakla, sözlerinden dönmekle suçluyor. Hem de kiminle? Bundan önce yüce Allah'a daha değişik bir söz vermişlerdi, fakat bu sözlerini tutmamışlardı:

İbn-i Hişam tarihçi İbn-i İshak'ın sîretine dayanarak şöyle der: Burada sözkonusu edilenler Beni Harise kabilesidir. Bunlar Uhud savaşında Beni Seleme kabilesi ile birlikte bozguna uğrayıp geri kaçmaya yüz tutmuşlardı. Sonra da bir daha bu şekilde düşman karşısında bozguna uğrayıp geri kaçmayacaklarına ilişkin olarak Allah'a söz vermişlerdi. İşte burada kendiliklerinden verdikleri söz hatırlatılıyor.

Şu kadarı varki Uhud savaşında yüce Allah rahmetiyle, gözetimiyle onları kuşatmış, içlerine güven duygusunu akıtmıştı. Böylece onları yenilginin ağır faturalarından kurtarmıştı. Uhud savaşında meydana gelen bu olay, cihad aşamasının başlarında yaşanan eğitime yönelik bir dersti. Ama bugün, aradan uzun bir zaman geçmişken ve yeterli deneyime sahip olmuşken böyle bir davranışta bulunmak sorumluluğu gerektirmektedir. İşte bu yüzden Kur'an-ı Kerim onları bu kadar sert bir ifadeyle uyarıyor.

Bu bölümün yanıbaşında -onlar da tehlikeden kurtulmak, korkudan emin olmak arzusuyla yüce Allah'a verdikleri sözden dönmüşken- Kur'an-ı Kerim tam zamanında kalıcı değerlerden birini açıklıyor; onları anlaşmayı bozmaya ve savaşta düşmandan kaçmaya iten yanlış düşüncelerini düzeltiyor:

قُل لَّن يَنفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِن فَرَرْتُم مِّنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذًا لَّا
تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَن ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُم مِّنَ اللَّهِ
إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾

16- "De ki: "Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak size fayda vermez. Kaçsanız bile az zaman yaşatılırsınız."
17- "De ki: "Allah size bir kötülük dilerse veya bir rahmet isterse, O'na karşı kim sizi koruyabilir? Allah'tan başka dost ve yardımcı bulamazsınız."

Yüce Allah'ın önceden belirlediği kader bütün olaylara ve olayların sonuçlarına egemendir. Olayları ve gelişmeleri önceden çizilmiş yolda yönlendirir ve onları kaçınılmaz akibete noktalandırır. Ölüm veya öldürülme zamanı gelince karşılaşılması kaçınılmaz olan bir kaderdir. Bu zaman bir saniye öne alınamadığı gibi geciktirilemez de. Kaçmak kaçınılmaz kader karşısında kaçana hiçbir yarar sağlamaz. Eğer kaçacak olurlarsa yakın bir zamanda önceden yazılmış ölüm vaktinde akibetleriyle yüzyüze geleceklerdir. Çünkü bu dünyada geleceğine ilişkin söz verilen her an yakındır ve bu dünyadaki zevkü sefa süresi çok kısadır. Allah'a karşı onları koruyacak ve onlara ilişkin iradesinin önüne geçecek hiç kimse yoktur. O dilerse onlara kötülük eder, dilerse onlara merhamet eder. Kendilerini koruyacak ve Allah'ın kaderine karşı savunacak Allah'ın dışında bir dost ve yardımcı bulamazlar.

Şu halde teslimiyetse teslimiyet, itaatsa itaat, Allah'a verilen söze bağlılıksa bağlılık. Bütün bunları hem darlıkta hemde genişlikte yapmak gerekir. O'na dönmek, her yönüyle O'na dayanıp güvenmek zorunludur. Sonra yüce Allah neyi nasıl dilerse öyle yapar.

Ardından yüce Allah'ın insanları savaştan alıkoyanları bildiğine ilişkin bir açıklama ile mesele tekrar gündeme getiriliyor. Bunlar cihattan geri kaldıkları gibi **"Artık tutunacak yeriniz yok, geri dönün"** diyerek başkalarını da evlerinde oturmaya davet eden kimselerdir. Bu arada onların ruhsal durumlarını yansıtan nefis bir tablo çiziliyor. Bu tablo -gerçeği yansıtmakla beraber- insanlar arasında hiç eksik olmayan bu tiplerin gülünçlüğünü, içine düştükleri komik durumu ortaya koymaktadır. Zorluk anında korkanların, bir kenara sinenlerin, telaşlanıp, paniğe kapılanların; güvenli ve rahat ortamda ise böbürlenenlerin, bol keseden atanların tablosudur bu. Bu tabloda bir de onların iyilik yapma hususunda çok cimri davrandıkları, bu konuda en ufak bir çaba göstermedikleri, uzaktan bir tehlike sezdikleri an derhal korkuya kapıldıkları, ne yapacaklarını şaşırdıkları ortaya konuyor. Kur'an'ın ifade tarzı bu nefis tabloyu olağanüstü sanat fırçası ile çiziyor. Ayetlerin mucizevi akışı dışında bu tabloyu yansıtabilmek, içeriğini aktarmak mümkün değildir:

قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنكُمْ وَالْقَائِلِينَ
لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾ أَشِحَّةً

عَلَيْكُمْ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ
كَالَّذِي يُغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم
بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ أُولَٰئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ
أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ
لَمْ يَذْهَبُوا وَإِن يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُم بَادُونَ فِي
الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنبَائِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُم مَّا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢٠﴾

18- "Allah içinizde savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine "Bize gelin, zorlanmadıkça savaşmayın" diyenleri gerçekten bilir. Zaten bunlardan pek azı savaşa gelir."
19- "Geldikleri zaman da size karşı çok hassastırlar, size yardım etmek istemezler. Ancak savaşta bir korku gelince, onların üzerine ölüm baygınlığı çökmüş insan gibi gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün. Korku gidip te sıra ganimetleri paylaşmaya gelince, mala düşkünlük göstererek, sizi sivri dilleriyle incitirler. Onlar inanmamışlar, bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır. Bu Allah'a göre kolaydır."
20- "Bunlar, düşman birliklerinin (Medine'den) gitmediklerini sanıyorlardı. Bu birlikler tekrar gelmiş olsalardı, kendilerini çölde bedevilerin yanında bulunup, sadece sizin haberlerini sormayı dilerlerdi. İçinizde olsalardı, pek azı savaşırlardı."

Bu ayetler, yüce Allah'ın müslüman safları dağıtmaya çalışan ve kardeşlerini evlerinde oturmaya çağıran böylece insanları savaştan alıkoyan kimseleri kesinlikle bildiğini vurgulayarak başlıyor. **"Zaten bunlardan pek azı savaşa gelir."** Yani arada sırada cihada katılırlar. Onlar da, hileleri de yüce Allah tarafından bilinmektedir.

Ardından harikalar yaratan fırça bu tiplerin karekteristik çizgilerini çizmeye başlıyor:

"Size karşı pek cimridirler." İçlerinde müslümanlara karşı bir çekememezlik, cihada ve onların elde ettikleri mala karşı bir kıskançlık, müslümanlara yönelik duygu ve düşüncelerinde bir cimrilik vardır.

"Ancak savaşta bir korku gelince, onların üzerine ölüm baygınlığı çökmüş insan gibi, gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün." Psikolojik durumları somutlaştıran son derece canlı bir tablo... Çizgiler adeta hareket ediyor... Ama aynı zamanda gülünç bir tablo. Bu korkaklar grubunun içine düştükleri komik durumu yansıtıyor. Tabloda somutlaştırılan hareketler ve tavırlar tirtir titreyen, ödleri kopan korkakların dehşet anındaki durumlarını anlatıyor.

Bu tablonun en komik tarafı ise korku gidip yerini güvenliğe bırakmasından sonraki durumlarını yansıtan tarafıdır: **"Korku gittikten sonra sizi sivri dilleri ile incitirler."**

Korku dağılınca bunlar saklandıkları deliklerinden çıkarlar. Biraz önce kor-

kudan tirtir titreyen bu adamlar seslerini yükseltmeye başlarlar. Kabararak etrafa caka satarlar. Korkudan bir köşeye sindikten sonra güvenli ortamda ortaya çıkıp şişinirler; utanmadan nasıl savaşta zorluklarla karşılaştıklarını, ne yararlı işler becerdiklerini, büyük bir cesaretle savaş alanına atıldıklarını anlatıp dururlar.

Ayrıca onlar: "**İyilik yapma hususunda da cimrilik yaparlar.**" Bütün bu iddialara, övünmelere ve bol keseden atmalara rağmen iyilik adına güçlerini, çabalarını, mal ve canlarını harcamazlar, fedakârlıkta bulunmazlar.

Bu tip insanlar bir kuşakla, bir toplumla sınırlı değildirler. Sürekli bulunurlar. Bunlar güvenlikte oldukları sürece, kendilerini rahatta hissettikleri sürece cesurdurlar, her yerde konuşurlar ve hep ön plana çıkarlar. Ama korku varsa, şiddet söz konusuysa korkaktırlar, suskundurlar, bir köşeye sinmişlerdir. Üstelik onlar iyiliğe ve iyilik taraftarlarına karşı cimridirler. Laftan başka birşey vermezler onlara.

"**Onlar inanmamışlar, bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır.**"

İşte ilk sebep budur. Sebep, iman aydınlığının kalplerine yansımamış olması, iman nuru ile yollarını bulmamış olmaları ve imanın öngördüğü hayat sistemine uymamış olmalarıdır. "**Bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır...**" Hiçbir sonuç elde edememişlerdir. Çünkü olumlu bir sonuç elde etmenin asıl unsuru yok ortada.

"**Bu, Allah'a göre kolaydır.**"

Allah'a zor gelen hiçbir şey yoktur. Allah'ın emri hemen yerine gelir.

Ahzap günündeki tutumlarına gelince, surenin akışı gülünç ve küçük düşürücü bir tabloda durumlarını tasvir ederek devam ediyor:

"**Bunlar, düşman birliklerinin (Medine'den) gitmediklerini sanıyorlardı.**"

Onlar hâlâ korkudan titriyorlardı. Birbirlerini yalnız bırakıp bir köşede sinme çabasındaydılar. Düşman birliklerinin gittiklerine, korkunun gidip güvenliğin geldiğine bir türlü inanamıyorlardı!

"**Bu birlikler tekrar gelmiş olsalardı, kendilerinin çölde bedevilerin yanında bulunup, sadece sizin haberlerinizi sormayı dilerlerdi.**"

Ne alaycı bir ifade! Ne kadar küçük düşürücü bir tasvir? Ne komik bir tablo. Eğer bu birlikler tekrar gelmiş olsalardı, bu korkaklar, hiçbir zaman Medine'de oturmuş olmamayı tercih ederlerdi. Medinelilerin hayatlarına ve akibetlerine ortak olmayan Bedevi Araplardan olmayı isterlerdi. Medine'de neler olup bittiğini bilmemiş olmayı, aradaki uzaklığın ve ayrılığın boyutlarını vurgulamak ve orada yaşanan dehşet dolu anlardan uzak bulunmak bakımından Medine'ye ilişkin bilgileri bir yabancının diğer bir yabancıdan sorması gibi edinmeyi isterlerdi.

Evlerinde oturmuş, savaştan uzak olmalarına ve doğrudan savaşa katılmamış olmalarına rağmen bu tür komik temennilerde bulunuyorlardı. Bunlarınki uzaktan duyulan bir korkudur. Savaşa girmedikleri halde, ondan uzak bulundukları halde paniğe kapılmış, yürekleri ağızlarına gelmişti: "**İçinizde olsalardı, pek az savaşırlardı...**"

Bu son fırça darbesi ile birlikte tablonun çizimi tamamlanıyor. Medine'de yeni kurulan islam toplumu içinde yaşayan, ondan sonra da her kuşakta ve her

toplumda aynı nitelikleri ve karekteristik çizgileri koruyarak yaşayacak olan bu tiplerin tablosu tamamlanıyor. Tablonun çizimi tamamlanırken gönüllerde bu tiplere yönelik bir küçümseme, onlarla alay etme, onlardan uzak olma duyguları yerediyor. Allah ve insanlar yanında değersiz oldukları düşüncesi canlanıyor zihinlerde.

İşte münafıkların, kalplerinde hastalık bulunanların, düşman karşısında dikilmiş saflarda bozgunculuk çıkaranların durumu. Ve işte onların aşağılık tabloları... Ne varki korku, sıkıntı, zorluk ve şiddet bütün insanları aynı aşağılık pozisyona düşürmez. Karanlık ortamlarda son derece aydınlık tablolar da var. İnsanların sarsıldığı ortamlarda kendilerine olan güvenlerini yitirmeyen, Allah'a sıkı sıkıya bağlı olan, O'nun vereceği hükme önceden razı olan, yaşanan korku, kargaşa ve karışıklıktan sonra Allah'ın yardımından ümitlerini kesmeyen sağlam karekterli kimseler de mevcuttur.

Bu aydınlık tabloyu anlatan ayetlerin akışı önce Peygamber efendimizi anlatıyor:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

21- "Andolsun ki, Allah'ın elçisinde sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmaya inanan ve Allah'ı çok anan kimseler için en güzel bir örnek vardır."

Peygamber efendimiz dehşetin ürkütücülüğüne, sıkıntının dayanılmaz boyutlarda olmasına rağmen müslümanlar için kendilerini güvenlikte hissettikleri bir sığınak konumundaydı. Bu korkulu ortamda güven, ümit ve huzur kaynağıydı. Onun bu büyük olay esnasındaki tavrında toplumları ve davet hareketlerini yönetenlere yollarını gösterecek dersler vardır. Peygamber efendimiz Allah'a ve ahiret günü ile buluşmayı uman, kendisi için iyi bir örnek isteyen, Allah'ı sürekli hatırlayan ve O'nu unutmayan kimseler için en güzel bir örnektir.

Burada daha fazla detaya giremeyeceğimiz için, Peygamber efendimizin o günkü tavrına örnek olsun diye birkaç işaret aracılığı ile değinmekte yarar görüyoruz.

Peygamber efendimiz müslümanlarla birlikte hendek kazma işinde çalışıyor, kazma sallıyor, kürekle toprak atıyordu. Küfelere doldurulan toprağı hendeğin dışına taşıyordu. Bu çalışma esnasında şarkı söyleyenlere katılıyordu. Müslümanlar çalışırken yüksek sesle recez[34] bahrinden şiirler okuyorlardı. Peygamber efendimiz de nakarat kısmında onlara katılıyordu. Meydana gelen olayların etkisi ile basit şarkılar mırıldanıyorlardı. Örneğin, ismi Cuayl olan bir müslüman vardı. Peygamber efendimiz adamın ismini beğenmemiş, ona 'Ömer' demişti. Hendek kazma işinde çalışanlar da bu olayı şu basit şiire konu etmişlerdi:

Onu Cuayl'den sonra Ömer diye isimlendirdi.

Bu gün zavallıya yardımcı oldu.

Bu şiiri okurken "Ömer" kelimesini tekrarlarken Peygamberimiz de tekrarlıyordu. Aynı şekilde "zehran" kelimesini söylerlerken Peygamberimiz de tekrarlıyordu.

34- Aruz vezninde bir şiir kalıbı.

Artık müslümanların çalıştığı, Peygamber efendimizin aralarında kazma salladığı, kürekle toprak attığı, toprağı küfeye doldurup taşıdığı, onlarla birlikte bu şiiri mırıldadığı bu atmosferi bugün tasavvur edebiliyoruz. Bu atmosferin müslüman ruhlara nasıl bir enerji sağladığını, içlerinde hoşnutluk, fedakarlık, güven ve onurluluk duygularını doğuranın nasıl bir kaynak olduğunu düşünebiliyoruz.

Zeyd b. Sabit hendek kazımı sırasında toprak taşıyanlar arasında bulunuyordu. Peygamber efendimiz onun için "Ne iyi çocuktur" demişti. Bir gün uyku ağır gelmiş, hendekte uyuya kalmıştı. Çok şiddetli bir soğuk ta vardı. Umare b. Hazm silahını almış, ama o bunun farkına varmamıştı. Uyanınca çok korkmuştu. Peygamber efendimiz "Ey uykucu, uyudun silahın gitti" demişti. Sonra da "Bu çocuğun silahından haberi olan var mı?" diye sormuştu. Umare "Ya Resulallah, silahı bendedir" demişti. Bunun üzerine Peygamber efendimiz "Silahını geri ver" demiş ve müslümanların korkutulmasını, şaka olsun diye eşyalarının alınmasını yasaklamıştı.

Bu olay da, müslüman saflarda yeralan büyük-küçük herkesin göz ve kalp uyanıklığını, ayrıca Peygamber efendimizin şakacı, tatlı, şefkatli ve yüce ruhunu tasvir ediyor: "Ey uykucu, uyudun silahın gitti". Son olarak bu olay müslümanların en ağır koşullarda, Peygamberlerinin koruyucu kanatları altında yaşadıkları o atmosferi de tasvir ediyor.

Sonra Peygamber efendimiz uzakta beliren büyük zaferi seyrediyordu. Kazma darbeleri ile kayalardan çıkan kıvılcımlardan bu zaferi gözleri ile görüyordu. Bunu müslümanlara haber veriyor, içlerine güven aşılıyordu. Korkularını dindirip kesin haberlerle ruhlarını yatıştırıyordu.

Tarihçi İbn-i İshak Selman-ı Farisi'nin (r.a) şöyle dediğini anlatır: "Hendeğin bir tarafını kazmaya çalışıyordum. O sırada sert bir kaya çıktı karşıma. Peygamber efendimiz de bana yakın bir yerdeydi. Toprağı kazdığımı ama çok zorlandığımı görünce, inip kazmayı elimden aldı. Kayaya bir darbe indirdi. Kazmanın değdiği yerden bir kıvılcım parladı. Sonra bir daha vurdu. Yine bir kıvılcım çıktı. Sonra kayaya üçüncü bir darbe indirdi. Bu seferde kazmanın değdiği yerden kıvılcım çıktı. "Anam, babam sana feda olsun ya Resulallah, sen kayayı parçalarken kazmanın ağzından çıkan kıvılcımlar neydi?" dedim. "Yoksa sen onları gördün mü ya Selman?" diye buyurdu. "Evet" dedim. "Birinci kıvılcımda yüce Allah bana Yemeni sundu. İkinci kıvılcımda Şam ve Mağrib'i, üçüncüsünde ise doğuyu sundu" dedi.
Makrizi'nin "İmta'ul esma" adlı eserinde anlattığına göre, Peygamber efendimizin bu dedikleri Hz. Ömer'in halifeliği döneminde ve Selman-ı Farisi'nin hayatta olduğu sırada gerçekleşmiştir.

Bu gün düşündüğümüzde, tehlike kapıya dayanmışken, her yandan korku çemberine alınan o kalpler üzerinde bu tür bir sözün ne büyük etki bıraktığını görür gibi oluyoruz.

Bu aydınlık tablolara düşman birlikleri hakkında bilgi toplamaktan dönen Huzeyfe'yi de eklememiz gerekir. Huzeyfe yolda çok üşümüştü. Peygamber efendimiz de eşlerinden birine ait bir örtünün altında namaz kılıyordu. Ama Pey-

gamberimiz namazında, Rabbi ile iletişim halindeyken, Huzeyfe'nin namazın sonuna kadar soğuktan titremesine gönlü razı olmuyor. Aksine tutuyor, ayaklarının arasında ona yer veriyor, ısınsın diye örtünün bir ucunu üzerine atıyor, sonra da namazına devam ediyor. Namazı bitirince, Huzeyfe edindiği bilgileri O'na anlatıyor. Peygamberimizin kalbinin önceden bildiği haberi müjdeliyor. Çünkü Peygamberimiz, düşman birliklerinin geri döndüklerini bildiği halde Huzeyfe'yi olup bitenleri görmesi için göndermişti.

Peygamber efendimizin bu korkulu atmosferdeki cesaretine, dayanıklılığına, kararlılığına ilişkin haberler ise, hikayenin tümünde son derece belirgindirler. Bizim ayrıca bunları anlatmamıza gerek yoktur. Hepsi de bilinen ve yararlanılan şeylerdir.

Hiç kuşkusuz yüce Allah doğruyu söylemiştir: **"Andolsun Allah'ın elçisinde sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmaya inanan ve Allah'ı çok anan kimseler için en güzel bir örnek vardır."**

Sonra imanın, güven verici ve huzur aşılayıcı tablosu ile mü'minlerin korku karşısındaki, tehlike ile yüzyüze geldiklerindeki durumlarını tasvir eden tablolarına sıra geliyor. Nitekim bu tehlike mü'min gönülleri sarsmıştı. Ama onlar bu tehlikeyi güven, bağlılık, müjde ve iç huzuru için kullanılacak bir etken olarak algılıyorlar:

وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَٰذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ۚ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾

22- "Mü'minler düşman ordularını gördükleri zaman; "Bu Allah'ın ve Resulünün bize vaadettiği zaferdir. Allah ve Resulü doğru söylemiştir" dediler. Bu; onların sadece imanlarını ve teslimiyetlerini arttırdı."

Müslümanların bu büyük olay karşısında içine düştükleri korku, yüzyüze geldikleri zorluğun doğurduğu sıkıntı, üzerlerine saldıran zorlu düşmanın neden olduğu panik onları şiddetle sarsacak kadar büyüktü. Nitekim her zaman en doğrusunu söyleyen yüce Allah onların bu durumunu şu şekilde anlatmaktadır:

"İşte orada mü'minler denenmiş, şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı."

Kuşkusuz onlar da insandılar. İnsanın gücü ise sınırlıdır. Bu yüzden yüce Allah insanlara güçlerini aşan sorumluluklar yüklemez. Yüce Allah'ın en sonunda kendilerine yardım edeceğine ilişkin derin güvenlerine rağmen; yine Peygamber efendimizin, içinde bulundukları bu sıkıntılı atmosferin boyutlarını aşan Yemen'in, Şam'ın, Mağrib'in ve Maşrik'in fethedileceğini ima eden müjdesine rağmen. Bütün bunlara rağmen karşıkarşıya kaldıkları korku, onları sarsıyor, huzursuz ediyor, canlarını sıkıyordu.

Bu durumu en güzel Huzeyfe'nin sözleri tasvir etmektedir. Peygamber efendimiz arkadaşlarının durumunun farkındadır. Ruhsal durumlarını görüyor. Bu yüzden: "Kim gidip düşmanın ne yaptığını görecek, sonra da gelip bize haber verecek -Peygamberimiz burada o kişinin geri döneceğini garantiliyor-. Onun cennette benim arkadaşım olmasını Allah'tan dileyeceğim" diyor Dönüş garantisine rağmen, cennette Hz. Peygamberle arkadaş olmaları yönünden yapılan duaya rağmen kimse Peygamberimize cevap vermiyor. Hz. Huzeyfe'ye bizzat ismi

ile hitap edildiği zaman da şöyle diyor: Peygamber efendimiz beni çağırınca kalkmaktan başka çarem yoktu! Dikkat edin, böyle bir şey ancak sarsıntının son noktaya vardığı durumlarda olur...

Ne varki, sarsılmanın, gözlerin korkudan kaymasının, yüreklerin ağızlara gelmesinin yanısıra, Allah'la aralarında kopmayan bir bağlantı vardı. Yüce Allah'ın olaylara egemen olan yasalarına ilişkin şaşmaz bir anlayışları vardı. Bu yasaların değişmezliğine, başlangıçları gerçekleştirdiğine göre sonuçlarının da gerçekleşeceğine ilişkin sonsuz güvenleri vardı. Bunun için mü'minler meydana gelen sarsıntıyı yardımı beklemenin nedeni olarak algılıyorlardı. Çünkü onlar, daha önce yüce Allah'ın şu sözünü doğrulamışlardı: **"Acaba sizden öncekilerin başlarına gelenlerin benzeri sizin de başınıza gelmeksizin, cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlar öylesine ağır sıkıntılara ve zorluklara uğradılar, öylesine sarsıldılar ki, Peygamberleri ile çevresindeki inanmışlar "Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?" dediler. İyi bilin ki, Allah'ın yardımı yakındır"**[35]

Şu anda onlar da sarsılıyorlar, şu halde Allah'ın yardımı onlara da yakındır! Bu yüzden şöyle demişlerdi: **"Bu Allah'ın ve Resulü'nün bize vaadettiği zaferdir." "Allah ve Resulü doğru söylemiştir..." "Bu, onların sadece imanlarını ve teslimiyetlerini arttırdı." "Bu, Allah'ın ve Resulü'nün, bize vaadettiği zaferdir."**

Allah ve Resulü, bu korku, bu zorluk, bu sarsıntı ve bu sıkıntı karşısında bize zafer vaadettiler. Şu halde Allah'ın yardımının gelmesi kaçınılmazdır: **"Allah ve Resulü doğru söylemiştir."** Allah ve Resulü zaferin belirtileri hususunda doğru söylemiştir. Bu belirtilerin ifade ettikleri anlam hususunda doğru söylemiştir. Bu yüzden kalpleri Allah'ın yardımı ve vaadine yönelik sarsılmaz bir güvenle doludur: **"Bu, onların sadece imanlarını ve teslimiyetlerini arttırdı."**

Kuşkusuz onlar da insandı. İnsana özgü duygulardan, zaaflardan kurtulmaları mümkün değildi. Zaten kendi cinslerinin sınırlarını aşmaları, bu cinsin çerçevesi dışına çıkmaları, doğal özelliklerini ve yeteneklerini yitirmeleri istenmiyordu. Çünkü yüce Allah onları bu nitelikleri için yaratmıştır. İnsan olarak kalsınlar; başka bir cinse, örneğin meleğe, şeytana, hayvana yahut taşa dönüşmesinler diye yaratmıştır... Evet onlar da insandılar, bu yüzden korkuyorlardı, bir zorlukla karşılaştıklarında sıkılıyorlardı, insangücünü aşan bir tehlike ile yüzyüze geldiklerinde sarsılıyorlardı. Ama, bununla beraber onlar, kendilerini Allah'a bağlayan, düşüp parçalanmalarını önleyen, içlerindeki ümidi tazeleyen, onları ümitsizlikten koruyan sağlam, güvenilir bir kulpa bağlanmışlardı. Bu ve şu durumlarıyla onlar, insanlık tarihinde benzeri görülmemiş eşsiz bir örnektiler.

Yüzyıllar içinde tanık olunan bu eşsiz örneği kavrayabilmemiz için, bu gerçeği kesinlikle algılamamız gerekir. Onların insan olduklarını, güçlülüğüyle, zayıflığıyla insan tabiatından soyutlanmadıklarını kavramamız gerekir. Onların sahip oldukları ayrıcalığın; göklerin kulpuna yapışmış olmakla beraber yeryüzündeki insana özgü nitelikleri korumalarından, kendi insanlıkları çerçevesinde insanoğlu için hazırlanan en yüksek zirveye ulaşmış olmalarından kaynaklandığını gözardı etmememiz gerekir.

Bu açıdan, birgün içimizde zaaf başgösterdiğini yahut sarsıldığımızı, ya da

35- Bakara Suresi, 214

korktuğumuzu veya tehlikenin, şiddetin, sıkıntının ve dehşetin etkisiyle sıkıldığımızı görürsek, hemen karamsarlığa kapılmamalıyız, telaşlanıp artık helâk olduğumuzu sanmamalıyız. Veya artık hiçbir zaman büyük bir sorumluluk yüklenemeyeceğimizi, buna layık olmadığımızı düşünmemeliyiz. Ancak, insan oluşumuzdan kaynaklandığı gerçeğinden hareket ederek kendi zaafımızın yanında durmamamız gerekir. Bizden daha iyi olanlarda başgösterdi diye kendi zaafımızda ısrar etmemeliyiz. Çünkü ortada sağlam ve güvenilir bir kulp var. Göklerin kopmaz kulpuvar. Sürçmekten kurtulmamız için ona sarılmalıyız, güven ve bağlılık tazelemeliyiz, içimizde başgösteren sarsıntıyı gelecek yardımın müjdesi olarak algılamalıyız. Böylece direncimizi ve kararlılığımızı korumuş, daha güçlü ve kendinden emin olarak yolumuza devam etmiş oluruz.

İşte islamın ilk yıllarındaki bu eşsiz örnekte meydana gelen denge budur. Kur'an-ı Kerim bu eşsiz örnekten, geçmişteki tutumlarından, imtihanı başarıyla geçmelerinden, Allah yolunda giriştiği cihattan, kimilerinin Allah'la buluşmasından, kimilerinin de bu buluşmayı beklemesinden şu şekilde sözediyor:

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ
مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

23- "Mü'minler arasında öyleleri varki, Allah'a verdikleri sözde dururlar. Kimileri sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimileri de şehitlik beklemektedir. Onlar hiç sözlerini değiştirmediler."

Bu, daha önce işaret edilen ve savaşta düşman karşısında geri dönüp kaçmayacaklarına ilişkin olarak Allah'a söz veren, ama Allah'a verdikleri bu sözü tutmayan kimselerin durumunu anlatan örneğe karşılık olarak yeralıyor: **"Allah'a verilen sözden sorumluydular."**

İmam Ahmed, Sabit'ten şunları aktarır: Amcam Enes b. Nadr Peygamber efendimizin yanında Bedir savaşına katılmamıştı. Bu durum zoruna gidiyordu. "Hz. Peygamberin yaptığı ilk savaşa katılmadım. Eğer yüce Allah bundan sonra bana Peygamber efendimizle birlikte bir savaşa katılmayı nasip ederse neler yapacağımı görecektir" diyordu ve bundan fazlasını söylemekten de korkuyordu. Nihayet Peygamber efendimizin yanında Uhud savaşına katıldı. Savaşın devam ettiği bir sırada Saad b. Muaz'a "Ey Ebu Amr, cennetin kokusu ne hoş. Uhud'un ötesinden bu kokuyu duyuyorum" dedi ve öldürülene kadar müşriklerle savaştı. Cesedinde seksen küsür ok, kılıç ve mızrak yarası tespit edilmişti. Kız kardeşi -Hâlâm Rubbiy binti Nadr- "Kardeşimi ancak parmaklarından tanıyabildim" demişti. Bunun üzerine şu ayet inmişti: **"Mü'minler arasında öyleleri varki, Allah'a verdikleri sözde durdular".** Sahabeler bu ayetin Enes ve arkadaşları hakkında indiği düşüncesindeydiler.[36]

Mü'minler arasında yeralan bu tiplerin aydınlık portreleri burada, münafıklık, zaaf ve sözlerinden dönenlerin tablolarına karşılık yeralan iman tablosunu bütünlemek için sunuluyor. Bunda, olaylar ve Kur'an aracılığı ile eğitme sahnesindeki karşılaştırmanın gerçekleşmesi amacı güdülüyor.

Bunun üzerine imtihanın hikmetini, verilen sözü tutmanın ya da dönmenin

36- Müslim, Tirmizi ve Nesai.

akibetini açıklamak ve bütün bunlarda meseleyi Allah'ın iradesine bağlamak suretiyle bir değerlendirme yapılıyor:

لِّيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاءَ أَوْ يَتُوبَ
عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٤﴾

24- "Bu sebeple Allah, doğruları doğrulukları ile mükafatlandırır; münafıkları da dilerse azaplandırır veya tevbelerini kabul eder. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

Bu değerlendirme cümlesi, olaylar ve sahnelere ilişkin tasvirli anlatımın arasında yeralıyor. Amaç, bütün meseleyi Allah'a bağlamak, olaylar ve gelişmeler üzerindeki perdeyi kaldırıp ilahi hikmeti ortaya koymaktır. Şu halde, bu olay ve gelişmelerin hiçbiri boşuna değildir. Raslantı sonucu meydana gelmemiştir. Hepsi de önceden planlanan bir hikmet ve belli bir amaç doğrultusunda meydana gelmektedir ve yüce Allah'ın dilediği sonuçlara varacaklardır. Bunun yanısıra tüm olaylarda ve gelişmelerde yüce Allah'ın kullarına yönelik rahmeti belirginleşmektedir. Çünkü onun merhameti ve bağışlaması daha yakın ve daha büyüktür: **"Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."**

Büyük olaya ilişkin bu açıklama olayın, mü'minlerin Rabbleri ile ilgili düşüncelerini doğrulayan, münafık ve bozguncuların sapıklıklarını, yanlış düşüncelerini ortaya koyan sonuç kısmı ile noktalanıyor. Aynı zamanda pratik bir sonuçlandırma ile imani değerler yerleştiriliyor:

وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾

25- "Allah, o kafirleri hiçbir şey elde edemeden öfkeleriyle geri çevirdi. Allah'ın yardımı savaşta mü'minlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir."

Savaş başlamış, gelişmiş ve bir sonuca ulaşmıştı. Ama savaşın dizgini Allah'ın elindeydi, istediği gibi yönlendiriyordu. Kur'an-ı Kerim bu gerçeği kendine özgü ifade yöntemi ile vurguluyor. Bu gerçeği pekiştirmek, onu kalplere yerleştirmek, gerçek islami düşünceyi açığa kavuşturmak için meydana gelen tüm olayları ve sonuçları doğrudan doğruya yüce Allah'a dayandırıyor.

Savaş sadece Kureyş ve Gatafan müşriklerinin yenilgisi ile sonuçlanmamıştı. Müşriklerin müttefiki olan yahudi Beni Kureyze kabilesi de hezimete uğramıştı:

وَأَنزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُم مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
مِن صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ
وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ
وَأَرْضًا لَّمْ تَطَئُوهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾

26- "Allah, kitap ehlinden onlara yardım eden Kureyze yahudilerini de kalelerinden indirdi ve kalplerine korku düşürdü. Onlardan bir kısmını

öldürüyorsunuz, bir kısmını da esir alıyordunuz."
27- "Topraklarını, evlerini, mallarını ve henüz ayağınızı dahi basmadığınız yerleri Allah size miras olarak verdi. Allah'ın gücü herşeye yeter."

Bu ayetlerin işaret ettiği gelişmeleri anlayabilmek için yahudilerle müslümanların ilişkilerine bir gözatmakta yarar vardır...

Medine'de yaşayan yahudiler, müslümanların gruplar halinde buraya gelişlerinden sonraki kısa bir süre dışında müslümanlarla barışık bir hayat sürdürmediler. Peygamber efendimiz Medine'ye gelir gelmez onlarla bir barış antlaşması imzalamıştı. Bu antlaşmada Peygamberimiz onlara yardım etmeyi, onları korumayı garantilemişti. Ancak antlaşmayı bozmamalarını, bozgunculuk çıkarmamalarını, başkalarının ayıplarını araştırmamalarını, düşmana yardımcı olmamalarını, kimseyi incitecek davranışlarda bulunmamalarını şart koşmuştu.

Ne varki yahudiler, çok geçmeden yeni dinin, ilk ehli kitap toplum olmaları bakımından sahip oldukları geleneksel ayrıcalıklı konumlarına yönelik tehlikesini sezdiler. Yahudiler bu niteliklerinden dolayı Medine'liler arasında sahip bulundukları saygın konumlarından büyük kazançlar sağlıyorlardı. Aynı şekilde islam dininin Peygamber efendimizin önderliğinde toplum için öngördüğü yeni sosyal düzenin de kendileri açısından ne denli tehlikeli olacağını sezmişlerdi. Çünkü yahudiler, Medine'de en etkin, en yüce söz kendilerine ait olsun diye Evs ve Hazreç kabileleri arasındaki ihtilafı istismar ediyorlardı. Fakat islam Evs ve Hazreç kabilelerini saygın Peygamberlerinin önderliğinde birleştirince, artık yahudiler iki grup arasında avlanacakları bulanık suyu bulamaz oldular.

Onların belini kıran en büyük darbe, bilginleri ve hahamları olan Abdullah b. Selam'ın müslüman olmasıydı. Yüce Allah onun göğsünü islama açmış ve müslüman olmuştu. Ailesini davet etmiş onlar da müslüman olmuşlardı. Fakat, müslüman olduğunu açıklayacak olursa yahudilerin aleyhinde dedikodu çıkaracağından korkuyordu. Bu yüzden Peygamber efendimizden kendisinin müslüman olduğunu yahudilere bildirmeden önce kendisini onlara sormasını istedi. Peygamberimiz onun nasıl biri olduğunu yahudilere sorunca: "Bizim efendimizdir, efendimizin oğludur. Hahamımızdır, bilginimizdir" dediler. Bu sırada Abdullah b. Selam ortaya çıkıp kendisinin inandığı şeye onların da inanmalarını istedi. Buna çok bozuldular ve hakkında kötü söz söylediler. Yahudi ailelere ondan uzak durmalarını tembih ettiler. Dini ve siyasi egemenliklerine, rejimlerine yönelen gerçek tehlikeyi sezdiler. Ve Hz. Muhammed'in (s.a.s) işini bitirmek için kesintisiz komplolar düzenlemeye karar verdiler.

İşte bugüne kadar müslümanlarla yahudiler arasında birgün olsun durmayan savaş o günden itibaren başlamış oldu.

Bu günkü deyimiyle ilk önce soğuk savaş başladı. Hz. Muhammed (s.a.s) ve islam aleyhine propaganda savaşı başladı. Yahudiler uzun tarihleri boyunca geliştirdikleri tüm taktikleri uyguladılar bu savaşta. Hz. Muhammed'in (s.a.s) Peygamberliği hakkında kuşku uyandırma, yeni inanç sisteminin etrafında çeşitli şüpheler yayma taktiğine başvurdular. Bazı müslümanların aralarını bozma yolunu tuttular. Bazan Evs ve Hazreç kabilelerinin, bazan muhacirlerle ensarın arasını bozmaya çalıştılar. Müşrikler hesabına müslümanlar aleyhine casusluk yaptılar.

Müslüman görünen bir grup münafıkla işbirliği yönüne giderek onlar aracılığı ile müslüman saflar arasına fitne sokmaya çalıştılar... En sonunda da maskelerini indirip Ahzap savaşında olduğu gibi müslümanlar karşısında oluşan düşman saftaki yerlerini aldılar.

En önemli toplulukları Beni Kaynuka, Beni Nadr ve Beni Kureyze'ydi. Bu toplulukların her birinin gerek Peygamber efendimizle gerekse müslümanlarla belli bir ilişkisi vardı.

En cesurları Beni Kaynuka kabilesi idi. Bedir'de büyük bir zafer elde etmelerinden dolayı müslümanlara kin besliyorlardı. İğneleyici sözler söylüyor, daha önce Peygamberimizle yaptıkları antlaşmayı inkar ediyorlardı. Bu tutumları, Hz. Peygamberin Kureyş'le yaptığı ilk savaşta galip geldikten sonra bir daha karşı koyamayacakları şekilde etkinlik kazanmasından, gücünün artmasından korktuklarının belirtisiydi.

İbn-i Hişam, İbn-i İshak kanalı ile onların durumlarını şu şekilde anlatır:

"Peygamber efendimiz Beni Kaynuka kabilesini pazarda toplayıp onlara şöyle seslendi: "Ey yahudiler, Kureyşlilerin başına gelen felaketin aynısını başınıza indirmesi konusunda Allah'tan sakının ve müslüman olun. Çünkü siz, benim Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber olduğumu biliyorsunuz. Bunu kendi kitabınızda ve yüce Allah'ın sizinle yaptığı sözleşmede görüyorsunuz". Buna karşılık olarak yahudiler: "Ey Muhammed, sen bizi kendi kavmine benzetiyorsun. Savaştan anlamayan bir toplumla karşılaşıp onları yenmiş olman seni aldatmasın. Allah'a andolsunki, eğer biz seninle savaşmış olsaydık, nasıl insanlar olduğumuzu sana öğretirdik" dediler.

İbn-i Hişam Abdullah b. Cafer'e dayanarak şunları anlatır: Beni Kaynuka ile ilgili gelişmelerden biri de şudur: Bir Arap kadını gidip Beni Kaynuka pazarında süt satar, sonra da bir kuyumcu dükkanında oturur. Orada bulunanlar kadından yüzünü açmasını isterler, kadın itiraz eder. Kuyumcu kadının elbisesinin eteğini elbisenin üst tarafına düğümler. Kadın ayağa kalkınca ayıp yerleri görünür. Yahudiler gülüşürler. Kadın bağırır. Bir müslüman, kuyumcunun üzerine atılır ve onu öldürür. Kuyumcu yahudi olduğu için diğer yahudiler hep birlikte o müslümanı öldürürler. Öldürülen müslümanın ailesi de yahudilere karşı müslümanları yardıma çağırır. Bunun üzerine müslümanlar öfkelenirler. Böylece müslümanlarla Beni Kaynuka kabilesi arasında büyük bir kavga başlamış olur.

İbn-i İshak bu olayın gelişimini şöyle tamamlar: Peygamber efendimiz vereceği karara boyun eğeceklerini bildirene kadar onları ablukaya aldı. Yüce Allah Peygamberimize yahudilerin aleyhine fırsat vermişken Abdullah b. Ubeyy b. Selul kalkıp şöyle dedi: Ey Muhammed, dostlarıma iyi davran -Beni Kaynuka kabilesi Hazreç kabilesinin müttefiki idi- Peygamberimiz duymazlıktan geldi. Tekrar "Ey Muhammed, dostlarıma iyi davran" dedi. Peygamberimiz onu dinlemedi, yüzünü bir tarafa çevirdi. Bu sefer elini Peygamberimizin zırhının cebine soktu. Peygamberimiz "Bırak beni" dedi. Peygamberimizin yüzünün rengi değişecek kadar öfkelenmişti. "Yazıklar olsun sana, bırak beni" dedi. "Hayır, vallahi dostlarıma iyi davranmadığın sürece bırakmam seni. Bunlar dörtyüz zırhsız, üçyüz zırhlı savaşçıdır. Kızıla ve karaya karşı korurlardı beni. Sense bir gün-

de kılıçtan geçirmek istiyorsun. Allah'a andolsunki, ben çıkacak felaketlerden endişeleniyorum" dedi. Bunun üzerine Peygamber efendimiz "Onları sana bağışladım" dedi.

Abdullah b. Ubeyy o güne kadar kabilesi arasında etkinlik sahibi birisiydi. Peygamber efendimiz Beni Kaynuka kabilesi hakkında aracılık yapmasını kabul ederek, onların silahları hariç diğer mallarını yanlarına alarak Medine'yi terketmelerine izin verdi. Böylece Medine önemli bir güce sahip yahudilerin bir kısmından kurtulmuş oldu.

Beni Nadr kabilesine gelince; Peygamber efendimiz Uhud savaşından sonra Hicri dördüncü senede, daha önce aralarında vardıkları bir antlaşma uyarınca öldürülen iki kişinin diyetine katkıda bulunmalarını istemek üzere yaşadıkları bölgeye gitti. Peygamberimiz bulundukları yere gelince: "Tamam ey Ebul Kasım, sana istediğin miktarda yardımda bulunacağız" dediler. Sonra aralarında yalnız kalınca: "Bu adamı bir daha bu durumda bulamazsınız. -Peygamber efendimiz onların evlerinden birinin duvarının dibinde oturuyordu- Kim bu evin üzerine çıkıp, üzerine bir kaya indirerek bizi ondan kurtaracak?

Ardından bu alçakça komployu uygulamaya başladılar. Peygamber efendimiz onların yapmak istedikleri şeyi sezdi ve hemen oradan ayrılıp Medine'ye döndü. Onlara karşı savaş hazırlıklarının başlatılmasını emretti. Onlarda kalelerine kapandılar. Münafıklığın elebaşısı Abdullah b. Ubeyy b. Selul, "Direnin ve kendinizi savunun, sizi kesinlikle teslim etmeyeceğiz. Eğer öldürseniz biz de sizinle öldürüz. Eğer sürgün edilirseniz biz de sizinle şehri terkederiz" diye onlara haber gönderdi. Ama münafıklar sözlerinde durmadılar. Yüce Allah Beni Nudayrlıların içine korku saldı. Onlar da savaşmadan, direnmeden teslim oldular. Peygamber efendimizden, şehri terk etmelerine izin vermesini, canlarını bağışlamasını, silah hariç yanlarında bir deve yükü mal alıp gitmelerine müsaade etmesini istediler. Peygamberimiz de bu şekilde hareket etti. Çıkıp Haybere gittiler. Bazıları da Şam'a gitti. Haybere giden ileri gelenleri arasında Selam b. Ebu'l Hukeyk, Kenane b. Rebi b. Ebu'l Hukeyk ve Huyey b. Ahtab vardı. Ahzap savaşında Kureyş ve Gatafan müşriklerinin müslümanlara karşı birlik oluşturup saldırıya geçmeleri gündeme getirildiği sırada onlardan da söz edilmişti.

Şimdi Beni Kureyze savaşına gelmiş bulunuyoruz. Daha önce bunların Ahzap savaşındaki tutumlarına değinilmişti. Başta Huyey b. Ahtap olmak üzere Beni Nudayr kabilesinin ileri gelenlerinin teşvikleriyle müşriklerle birlik olup müslümanlar aleyhine oluşan ittifaka katılmışlardı. Beni Kureyze kabilesinin bu ortamda Peygamber efendimizle daha önce yaptıkları saldırmazlık ve savunma işbirliği antlaşmasını bozmaları, düşman birliklerinin Medine'nin dışında giriştikleri saldırılardan daha ağır gelmişti müslümanlara.

Şu rivayet, o sırada müslümanlara yönelen tehdidin büyüklüğünü ve Beni Kureyze'nin antlaşmayı bozmasından dolayı duyulan korkunun boyutlarını çok güzel tasvir ediyor: Peygamber efendimiz haberi duyunca, Evs kabilesinin lideri Saad b. Muaz, Hazreç kabilesinin lideri Saad b. Ubade ile birlikte Abdullah b. Revaha ve Havvat b. Cubeyri r.a. göndererek şöyle buyurdu: "Gidin bakalım, bunlara ilişkin olarak duyduğumuz şeyler doğru mudur değil midir? Eğer söyle-

nenler doğruysa, sadece benim anlayacağım şekilde gizlice anlatın, halka duyurmayın. Ama eğer bize verdikleri sözde duruyorlarsa bunu halka duyurun." (Bu sözler, Peygamber efendimizin bu haberin nefislerde bırakacağı kötü etkilerden endişelendiğini gösteriyor).

Heyet Beni Kureyze'nin bulunduğu yere gelince, onları Peygamber efendimizden onlara ilişkin duyduklarından da beter bir durumda gördüler: "Resulullah da kimdir? Muhammed'le aramızda herhangi bir antlaşma, bir sözleşme yoktur" dediler. Bunun üzerine heyet döndü ve durumu Peygamber efendimize açıklamadan işaretle bildirdiler. Bunun üzerine Peygamber efendimiz "Allahu ekber, müjdeler olsun ey müslümanlar" buyurdu. (Kötü haberin saflarda yayılmasına karşı müslümanlara güven aşılamak için böyle davranmıştı).

İbn-i İshak diyorki: "Bundan sonra imtihan ağırlaştı. Korku gittikçe arttı. Müslümanlar hem yukarıdan, hem aşağıdan düşmanla çevrilmişlerdi. Hatta müslümanlar en olmadık olumsuzlukları düşünmüşlerdi. Bazı münafıklar da ortalığı karıştırıyorlardı..."

Ahzap savaşının başlangıcında durum bundan ibaretti.

Yüce Allah, yardımı ile Peygamberini destekleyince, düşmanlarını hiçbir sonuç elde edemeden gerisin geri gönderince ve yüce Allah mü'minleri savaştan koruyunca, Peygamber efendimiz zaferle Medine'ye döndü. İnsanlar silahlarını bırakmışlardı. Peygamber efendimiz Ümmü Seleme'nin r.a. evinde cephenin tozlarından yıkandığı bir sırada Cebrail a.s. geldi ve "Silahını bıraktın mı ya Resulallah?" dedi. Peygamber efendimiz "Evet" dedi. Cebrail a.s. "Ama melekler henüz silahlarını bırakmadılar. Şimdi o kavmin üzerine yürümenin zamanıdır" dedi. Sonra da şunları ekledi: "Yüce Allah Beni Kureyze kabilesinin üzerine yürümeni emrediyor." Beni Kureyze'nin yurdu Medine'den birkaç mil uzaktaydı. Bu olay öğlen namazından sonra meydana geliyordu. Peygamber efendimiz "Beni Kureyze'nin yurduna varmadıkça hiç kimse ikindi namazını kılmasın." Ardından müslümanlar yola koyuldular. İkindi namazının vakti onlar yoldayken girdi. Bazısı namazı yolda kıldı ve. "Resulullah sırf acele etmemiz için böyle söylemiştir" dediler. Diğerleri de Beni Kureyze'nin yurduna varmadıkça ikindi namazını kılmayacağız dediler. Peygamberimiz iki tarafa da sert bir tepki göstermedi.

Peygamber efendimiz Ümmü Mektum'u (Hakkında "Abese vetevella encaehul'a'ma" =Surat astı ve döndü. Kör geldi, diye= ayeti inen kör sahabe) Medine'de kendisine vekil bırakarak peşlerinden gitti. Bayrağı Ali b. Ebu Talib'e verdi. Sonra Peygamber efendimiz yurtlarının önünde savaş düzeni alarak yirmibeş gece onları ablukaya aldı. Bu abluka uzun sürünce Evs kabilesinin lideri Saad b. Muaz'ın hakemliğini kabul ettiler. Çünkü cahiliye döneminde Evs kabilesinin müttefikleri idiler. Onlar Saad b. Muaz'ın kendilerine iyi davranacağına inanıyorlardı. Nitekim Abdullah b. Ubeyy b. Selul dostları olan Beni Kaynuka kabilesi için öyle yapmış, aracılık yaparak onları Resulullah'ın elinden kurtarmıştı. İbn-i Ubeyy'in Beni Kaynuka için yaptığı aracılık gibi Saad'ın da kendileri hakkında aracılık yapacağını sanmışlardı. Saad b. Muaz'ın hendek savaşının sürdüğü günlerde, (koptuğu zaman kolun hareket etmesine engel oluşturan bir

damara) ok isabet etmek suretiyle yaralandığını bilmiyorlardı. Resulullah bu damarını dağlamış ve yakından ilgilenmek için onu mescidin bir tarafına yatırmıştı. O sırada Saad b. Muaz Allah'a şöyle dua ediyordu: "Allah'ım eğer Kureyşle bundan sonra yine savaşmamızı takdir etmişsen, bizi o güne yetiştir. Eğer bizimle onlar arasındaki savaşın bitmesini takdir etmişsen onların birliğini parçala, darmadağın et. Beni Kureyze kabilesi hakkında da gözlerimi aydın etmedikçe canımı alma." Yüce Allah Saad'ın bu duasını kabul etmiş ve kendi kendilerini onun hakemliğini kabul etmelerini takdir etmişti.

Bu sırada Peygamber efendimiz onların hakkında hakemlikte bulunması için onu Medine'den çağırttı. Bindirildiği bir merkebin sırtında çıkagelince Evs kabilesinden olanlar etrafını sarıp şöyle demeye başladılar: "Ey Saad, bunlar senin müttefiklerindir, onlara iyi davran." Onu yumuşatmaya, onlar hakkında merhametli davranmasını sağlamaya çalışıyorlardı. O ise sessizce söylenenleri dinliyordu. Fazla ısrar edince: "Şimdi Saad'ın Allah için yapacağı bir işte kınayanın kınamasından korkmayacağı andır" dedi. Bunun üzerine Saad'ın onları sağ bırakma taraftarı olmadığını anladılar.

Saad b. Muaz r.a. Peygamber efendimizin içinde bulunduğu çadıra yaklaşınca, Peygamber efendimiz "Büyüğümüze yardım edin" dedi. Müslümanlar hemen kalkıp onu merkebin sırtından indirdiler. Peygamberimizin ona karşı bu şekilde davranması, vereceği hükmün daha etkin olması için karar verme yetkisine sahip olduğu bir ortamda ona saygı gösterilmesini, onurlandırılmasını sağlama amacına yönelikti.

Saad oturduğu zaman, Peygamber efendimiz ona şöyle dedi: "Şu adamlar -Beni Kureyze'yi göstererek- senin hakemliğini kabul ettiler. Onlar hakkında istediğin kararı verebilirsin." Saad "Benim vereceğim karar onlar hakkında geçerli midir?" Peygamberimiz "Evet" dedi. Peki "Şu çadırda bulunanları da kapsıyor mu?" "Evet" dedi Peygamberimiz. Bu sefer Peygamber efendimizin bulunduğu tarafı göstererek, "Bunları da içine alıyor mu?" dedi. (Peygamberimize bakarken yüzü sevgi ve saygı ile parlıyordu) Peygamberimiz "Evet" dedi. Bunun üzerine Saad b. Muaz r.a. "Ben savaşçılarının öldürülmesine, mallarına ve çocuklarına el konulmasına hükmediyorum." Peygamber efendimiz "Kuşkusuz sen, yüce Allah'ın yedi kat göğün üstünden verdiği hükmün aynısı ile hükmettin" dedi.

Sonra Resulullah s.a.s. yerde çukurların kazılmasını emretti. Yahudiler bağlı olarak getirilip boyunları vuruldu. Yediyüz, sekizyüz kişi civarındaydılar. Tüyü bitmemiş olanları (yani erginlik çağına ulaşmamış delikanlıları) kadınlarla birlikte esir alındı, mallarına el konuldu. Huyey b. Ahtab da aralarındaydı. Daha önce onlara verdiği sözü tutarak onlarla birlikte kalelerine sığınmıştı.

O günden sonra yahudiler hep aşağılandılar. Bunun sonucu Medine'deki münafıklık hareketi zayıfladı. Münafıkların başları önlerine eğildi. Yapageldikleri şeylerin çoğundan korkmaya başladılar. Bu ve öteki olayların ardından müşrikler bir daha müslümanlara saldırmayı düşünecek fırsat bulamadılar. Bundan sonra hep müslümanlar saldırdılar. Nihayet Mekke ve Taif fethedildi. Yahudilerin, münafıkların ve müşriklerin faaliyetleri arasında bir paralellik vardı. Yahudiler ko-

vulduktan sonra bu paralellik bozuldu. Aynı zamanda bu olay islam devletinin kurulup oturması açısından iki dönemi birbirinden ayıran en belirgin gelişmedir.

Yüce Allah'ın şu sözü de bunu doğrulamaktadır:

"Allah, kitap ehlinden onlara yardım eden Kureyze yahudilerini de kalelerinden indirdi ve kalplerine korku düşürdü. Onlardan bir kısmını öldürüyorsunuz, bir kısmını da esir alıyorsunuz."

"Topraklarını, evlerini, mallarını ve henüz ayağınızı dahi basmadığınız yerleri Allah size miras olarak verdi. Allah'ın gücü herşeye yeter."

Ayetin orjinalinde geçen Seyâsî = kaleler demektir. Müslümanların miras aldıkları ama bundan önce ayak basmadıkları topraklardan maksat bulundukları bölgeden uzak Beni Kureyze'ye ait araziler olabilir. Diğer malları ile birlikte bu araziler de müslümanlara geçmişti. Öte yandan bununla, Beni Kureyze'nin kendi topraklarını savaşmadan teslim etmelerine de işaret edilmiş olabilir. Bu durumda ayetin orjinalinde geçen "Vata'a" kelimesi savaş anlamında kullanılmış olur. Çünkü savaşta düşman bölgeleri çiğnenir.

"Allah'ın gücü herşeye yeter."

İşte bu, olayın mahiyetini ve mesajını somutlaştıran bir değerlendirmedir. Bu değerlendirmede her mesele Allah'a döndürülüyor. Nitekim, savaşı anlatan ayetlerin akışı; olayı bütünüyle Allah'a döndürmek, savaştaki eylemleri doğrudan doğruya Allah'ın iradesine dayandırmak biçiminde gelişmişti. Amaç, bu büyük gerçeği pekiştirmektir. Yüce Allah'ın yaşanan olaylar ve olayların ardından inen Kur'an ayetleri aracılığı ile müslümanların gönüllerine yerleştirdiği bu büyük gerçeği ön plana çıkarmaktır. Böylece islam düşüncesinin ruhlarda bu büyük gerçeğe dayanması hedeflenmektedir.

Bu büyük olayın sunuluşu böylece sona erdi. Bu sunuş, Kur'an-ı Kerim'in hem müslüman toplumun kalbine hem de pratik hayatına yerleştirmek için geldiği ilahi yasaları, değerleri, direktif ve kuralları kapsamıştı.

Böylece olaylar eğitme amacına yönelik birer unsur işlevini görmüş oluyorlar. Kur'an'da hayata ve hayattaki gelişmelere, hayatın amaç ve düşüncelerine rehberlik ve tercümanlık yapmış oluyor. Sonuçta Kur'an ve imtihanlar aracılığı ile değerler yerleşir, kalpler yatışır, huzura kavuşur.

Ahzab, suresinde yeralan bu üçüncü ders, bütün müslüman erkek ve kadınların alacakları ödüle ilişkin son açıklamanın dışında bütünüyle Peygamber efendimizin eşlerine ayrılmıştır. Peygamber efendimizin eşlerinin bu surenin başlarında "Mü'minlerin anneleri" olarak isimlendirildiklerini görmüştük. Kuşkusuz bu 'ana'lığın birtakım yükümlülükleri vardır. Bu sıfatı hakketmelerine neden olan yüksek derecenin birtakım yükümlülükleri vardır. Peygamber efendimizin yanında sahip oldukları yüce mevkinin birtakım yükümlülükleri vardır. Bu derste bu yükümlülüklerden bazıları açıklanacaktır. Bunun yanısıra yüce Allah'ın, Peygamberin tertemiz evi tarafından temsil edilmesini, onlara dayalı bir hayat sürdürmesini, insanların yolunu aydınlatan bir meşale işlevini görmesini dilediği değerlerde yerleştirilmektedir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا
وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا
﴿٢٨﴾ وَإِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلدَّارَ ٱلْءَاخِرَةَ
فَإِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَٰتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

28- "Ey Peygamber! Eşlerine söyle: "Eğer dünya hayatını ve süslerini istiyorsanız gelin size boşanma bedelinizi vereyim ve güzellikle salıvereyim."

29- "Eğer Allah'ın Peygamberini ve ahiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah içinizden iyi davrananlara büyük mükâfat hazırlamıştır."

Peygamber efendimiz hem kendisi hem de ailesi için sade bir hayat seçmişti. Kuşkusuz bu sadelik dünya nimetlerinden yararlanamamaktan kaynaklanmıyordu. Nitekim Peygamber efendimiz henüz hayattayken geniş araziler fethedilmiş, çok sayıda ganimet ve bol zenginlik kaynakları elde edilmişti. Bu sayede daha önce malı ve serveti bulunmayan birçok kişi zengin olmuştu. Buna rağmen bir ay boyunca Peygamberimizin evlerinde ateşin yanmadığı olurdu. Bununla birlikte sadaka vermede, bağışta bulunma ve hediye etmede son derece eli açıktı. Ancak bu tavır dünya hayatının nimetlerinin üstüne çıkma ve içtenlikle yüce Allah'ın katındaki nimetleri arzulama duygusundan kaynaklanıyordu. Mal mülk elde etme imkanına sahip bulunduğu halde sakınan, yeryüzünün nimetlerini geride bırakan, Allah katındaki sonsuz ve kalıcı nimetleri seçen birinin arzusuydu bu. Peygamber efendimiz inancı ve inancının öngördüğü şeriatı açısından hem kendisine hemde aile fertlerine böyle bir hayat yaşatmakla yükümlü değildi. Çünkü onun inancına ve şeriatına göre güzel ve temiz şeyler haram değildi. Nitekim peşlerine düşmeden, arzuyla kavrulmadan, tamamen içine dalmadan, onlarla uğraşmadan, zorlanmaksızın kendisine sunulan şeyi, beklenmedik bir şekilde tesadüfen eline geçen şeyi kendisine haram kılmazdı. Ayrıca kendisi için seçtiği bu sade hayatı yaşamaya da ümmetini zorlamazdı. Ancak dileyen bunu seçebilirdi. Dünya zevklerini ve nimetlerini aşmak, onların ağırlıklarından kurtulmak, nefsin istek ve eğilimlerinden bağımsız tam bir özgürlük elde etmek isteyenler bu yolu seçebilirdi.

Ancak, Peygamberimizin eşleri de kadındılar, insandılar. Her insanda bulunan duygulara onlar da sahipti. Üstünlüklerine, saygınlıklarına ve yüce Peygamberlik kaynağına olan yakınlıklarına rağmen dünya nimetlerine yönelik doğal arzu içlerinde canlılığını korurdu. Yüce Allah'ın Peygamberine ve mü'minlere bol nimetler bahşettiğini görünce; kendilerine verilen nafakanın arttırılması konusunda Peygamber efendimize başvurdular. Ne varki Peygamberimiz bu başvuruyu memnunlukla karşılamadı. Tam tersine üzüldü ve hoşnutsuzluğunu belirtti. Çünkü O, kendisi için tercih ettiği hayat biçimi ile serbest, yüce ve hoşnutluk içinde yaşamak istiyordu. Dünya nimetlerinden yararlanmak gibi bir mesele ile en alt düzeyde ilgilenmek, hem kendi hayatının hemde yakınlarının hayatının, dünyanın her türlü gölgesinden ve lekesinden arı, yüce ve aydınlık ufuklara

yükselmesini istiyordu. Peygamber efendimiz bu olaya helal ve haram açısından yaklaşmıyordu. -Çünkü helal ve haram olan şeyler açıklanmıştır- Basit yeryüzünün baştan çıkarıcı cazibesine kapılmadan, özgür, serbest ve bağımsız bir hayat sürdürme meselesidir bu.

Peygamber efendimiz eşlerinin kendisinden nafaka istemelerinden dolayı o kadar üzülmüştü ki, arkadaşları ile görüşmek istememişti. Hz. Peygamberin onlarla görüşmek istememesi ashabın ağırına gidiyordu. Hiçbir mesele bu kadar önemli değildi onlara göre. Yanına gitmek istiyorlardı ama izin verilmiyordu. İmam Ahmed, Cabir r.a.'den şöyle rivayet eder: Ebubekir kalkıp Resulullah'ın yanına gitmek için izin istedi. -O sırada sahabeler Peygamberimizin kapısında oturuyorlardı. Peygamberimiz de içerde oturuyordu- Ama Ebubekir'e girmek için izin verilmedi. Sonra Ömer geldi izin istedi, ona da izin verilmedi. Ardından Ebubekir ve Ömer'e -Allah onlardan razı olsun- birlikte izin verildi. Onlar da içeri girdiler. Peygamberimiz sessizce oturmuş, eşleri de çevresinde toplanmışlardı. Hz. Ömer: "Ben, Peygamber efendimize birşey söyleyeyim de belki onu güldürebilirim" dedi. Sonra şunları söyledi: "Ya Resulallah, eğer Zeyd'in kızı -Ömer'in karısı- biraz önce benden nafaka istemiş olsaydı, kesinlikle boynunu koparırdım." Bunun üzerine Peygamber efendimiz azı dişleri görünecek kadar güldü. Ve şöyle dedi: "Şu etrafımdakiler de benden nafaka istiyorlar." Hz. Ebubekir r.a. Hz. Aişe'yi dövmek için Hz. Ömer r.a. de Hz. Hafsa'yı dövmek için kalkıp şöyle dediler: "Yanında olmayan birşeyi mi Hz. Peygamberden istiyorsunuz?" Peygamber efendimiz onların kızlarını dövmelerine engel oldu. Sonra Peygamberimizin eşleri: "Allah'a andolsunki, bundan sonra, sahip olmadığı bir şeyi Resulullah'tan istemeyeceğiz" dediler. Bunun üzerine yüce Allah eşlerini dünya nimetleri ile kendisi arasında dilediklerini seçmekte serbest bırakmasını emrettiği ayetleri indirdi. Peygamber efendimiz önce Hz. Aişe r.a.'den başladı: "Sana birşey söyleyeceğim, ama anne ve babana danışmadan acele ile karar vermeni istemiyorum" dedi. Hz. Aişe: "Ne söyleyeceksin?" dedi. Peygamber efendimiz: "**Ey Peygamber! Eşlerine söyle...**" ayetini okudu. Hz. Aişe: "Senin hakkında anne ve babama mı danışacağım, kesinlikle, Allah'ı ve Peygamberini tercih ediyorum. Bir de benim hangisini tercih ettiğimi diğer eşlerine söylememeni istiyorum" dedi. Bunun üzerine Peygamber efendimiz: "Allah beni güçlük çıkarmam için göndermedi. Beni bir öğretici, kolaylaştırıcı olarak gönderdi. Onlardan biri senin hangisini seçtiğini sorarsa söyleyeceğim" dedi.[37]

Buhari doğrudan Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan şu hadisi aktarır. Ebu Seleme der ki: "Peygamber efendimizin eşi Hz. Aişe r.a. şöyle dedi: Yüce Allah Peygamberimize eşlerini serbest bırakmasını emredince, Peygamberimiz önce benden başladı ve şöyle dedi: Sana birşey söyleyeceğim, anne-babana danışmak için acele karar vermemende bir sakınca yok. -Kuşkusuz Peygamberimiz anne-babamın kendisinden ayrılmamı istemeyeceklerini biliyordu- Sonra, Peygamber efendimiz yüce Allah'ın "**Ey Peygamber! Eşlerine söyle...**" diye başlayan iki ayeti indirdiğini söyledi. Ben de "Bunlardan hangisi için ana-babama danışacağım? Ben Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu istiyorum" dedim.

Kuşkusuz Kur'an-ı Kerim, islamın hayat düşüncesinin temel değerlerini be-

37- Müslim, Zekeriyya bin İshak'tan aktarmıştır.

lirlemek için inmiştir. Bu değerlerin pratik ve canlı tercümelerinin Hz. Peygamberin evinde ve özel hayatında bulunması, en ince ve açık şekliyle bu evde gerçekleşmesi gerekir. Çünkü bu ev, islam ve müslümanlar için bir meşaledir ve yüce Allah içindeki her şeyle birlikte tüm yeryüzüne varis olana kadar öyle kalacaktır.

İki şıktan birini tercih etmeye ilişkin bu iki ayet izlenecek yolu belirliyor: Ya dünya hayatı ve bu hayatın gözalıcı süsleri... Ya da Allah, Peygamberi ve ahiret yurdu. Ama bir kalp iki hayat görüşünü birden barındıramaz. Çünkü yüce Allah bir insanın göğüs boşluğunda iki kalp yaratmamıştır.

Peygamber efendimizin eşleri "Bu andan itibaren, sahip bulunmadığı birşeyi Resulullah'tan istemeyeceğiz" demişlerdi. Ama sorunun esasının açığa kavuşması için Kur'an ayetleri indi. Çünkü bu, birşeyin onun yanında bulunması ya da bulunmaması meselesi değildi. Mesele, ya Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu seçmek ya da süs ve zevkleri seçmekti. Yoksa tüm yeryüzü hazinelerinin ellerinin altında olması ile evlerinde yiyecek bir şeyin bulunmaması arasında bir fark yoktur. Nitekim onlar kesin olarak iki şıktan birini tercih etme durumunda bırakıldıktan sonra Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu tercih ettiklerini açıkça bildirmişlerdi. Böylece onlar Peygamberin yanındaki saygın yerlerine, o büyük Resulün evine yaraşır yüce ufuktaki yerlerine layık olduklarını kanıtlamışlardı. Bazı rivayetlerde, Peygamber efendimizin eşlerinin bu tercihinden dolayı sevindiği belirtilmektedir.

Bu olayın üzerinde bir miktar durup değişik açılardan irdelemek istiyoruz:

Bu olay, islamın değer yargılarına ilişkin düşüncesini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Dünya ve ahiretin algılanış yöntemini çizmektedir. Müslümanın kalbinde dünya değerleri ile ahiret değerleri; toprağa yöneliş ile göğe yöneliş arasındaki tüm tereddütleri, tüm yalpalanmaları durdurmaktadır. Bu kalbi, onu sırf Rabbine yönelmekten, başkasına değil sadece Rabbine özgü olmaktan alıkoyan her türlü yabancı bağdan kurtarmaktadır.

Olayın bir yanı bu. Öte yandan bu olay, Peygamber efendimizin ve onunla birlikte yaşayanların, ona bağlananların yaşadıkları hayatın gerçek mahiyetini bize tasvir etmektedir. Bu gerçeğin en güzel yanı da Peygamberimizin yaşadığı hayatın bir insanın hayatı olduğunu, onunla birlikte bulunanların diğer insanlar gibi yaşadıklarını, insanlıklarından, duygularından ve insan olmalarından kaynaklanan özelliklerinden soyutlanmadıklarını ortaya koymasıdır. Bununla beraber onlar yüce, eşsiz ve büyük bir zirveye ulaşmışlardır, kendilerini her yönüyle Allah'a adamış, ondan başkasından soyutlanmışlardır. Çünkü bu ruhlardaki insani duygular ve beşeri arzular ölmemiştir. Sadece yücelmiş, dış etkenlerden arınmışlardır. Geride insanlığın kendine özgü tatlı tabiatı kalmıştır. Ama bu beşeri tabiat bu insanların, bir insan için önceden planlanan en yüksek olgunluk-kemal derecesine yükselmelerine engel oluşturmamıştır.

Bizler Peygamber efendimizi ve sahabelerini gerçek dışı ya da eksik bir tabloda tasavvur ettiğimizde çoğu zaman yanılırız. Onları her türlü insani duygudan ve beşeri arzudan soyutlarız. Bununla onları yücelttiğimizi, bizim eksiklik ve zaaf olarak algıladığımız şeylerden arındırdığımızı zannederiz.

Bu yanlış algılama, onlar için realiteye uymayan bir tablonun çizilmesine neden olur. Bu tablo birtakım anlaşılmaz, karmaşık hallerle örtülmüş bir görünümdedir. Bunların arasından onların temel insani belirtilerini görmemiz imkansızlaşıyor. Bu yüzden bizimle onlar arasındaki insanlık bağı kopuyor. Onların bu hallerle çevrilmiş kişilikleri bizim kafamızda dokunulmaz, elle tutulmaz hayallere yakın efsanevi varlıklar olarak kalıyor. Onları bizden farklı, değişik bir varlık türü, melekler veya her halükarda onlar gibi beşeri duygulardan ve arzulardan uzak bir varlık olarak düşünürüz. Bu hayal ürünü tablo şeffaf olmakla birlikte, onları bizim çevremizin dışına çıkarmaktadır. Artık onları örnek almaz, onlardan etkilenmeyiz. Onlara benzeme, onlara pratik hayatta uyma ümidimiz kalmaz. Bu yüzden Peygamber efendimiz ve arkadaşlarının hayatı harekete dönük en önemli unsurunu, dinamizmini yitirir. Duygularımızın onları örnek almaya, onları taklit etmeye yönelik olarak harekete geçmesi durumu ortadan kalkar. Bunun yerini hayranlık duymak ve büyülenmek gibi, pratik hayatımızda somut hiçbir etkinliği bulunmayan, anlaşılmaz, kapalı ve büyüleyici bir duygusallık alır. Sonra bizimle bu büyük kişilikler arasındaki canlı iletişimi de kaybederiz. Çünkü iletişim ancak, onların gerçek insanlar olduklarını, tıpkı bizim sahip olduğumuz duygu, arzu ve heyecanlar gibi gerçek duygu, arzu ve heyecanlara sahip olduklarını algıladığımız an gerçekleşebilir. Şu kadarı varki, onlar sahip oldukları bu beşeri özellikleri yüceltmiş, bizim duygularımıza bulaşan lekelerden arındırmışlardır.

Yüce Allah'ın Peygamberlerini, melekler veya insanlardan başka bir varlık türü arasından seçmeyip te insanlar arasından seçip göndermesindeki hikmeti açıktır. Amaç Peygamberlerin hayatı ile onlara uyanların hayatları arasındaki gerçek bağın sürekli olmasıdır. Peygamberlere uyanların, Peygamberlerin kalplerinin de daha temiz daha arı ve daha yüce olmakla beraber normal insanlarınki gibi duygu ve arzularla dolu olduklarını bilmeleridir. Böylece onları, bir insanın diğer bir insanı sevmesi gibi severler. Küçük bir insanın büyük bir insanı taklit etmesi gibi onları izlemeye koyulurlar.

Peygamber efendimizin eşlerinin iki şıktan birini tercih etme durumunda bırakılmaları meselesi çerçevesinde, Peygamberimizin eşlerinin içlerindeki dünya nimetlerine yönelik doğal arzu karşısında biraz duruyoruz. Bu arada Peygamber efendimizle eşlerinin ev hayatını yansıtan tabloyu gözlemliyoruz; burada gördüklerimiz nafakalarının arttırılması için kocalarına başvuran kadınlardır! Bu başvuruları kocalarının canını sıkıyor ama, bu başvurudan dolayı Hz. Ebubekir'le Hz. Ömer'in Hz. Aişe r.a. ile Hafsa r.a.'ı dövmelerini kabul etmiyor. Çünkü mesele, beşeri duygu ve eğilimlerin arındırılması ve yüceltilmesi meselesidir, uyuşturulması ya da öldürülmesi değil. Peygamber efendimizle eşleri arasında başgösteren bu mesele yüce Allah'ın Peygamber efendimize eşlerini iki şıktan birini tercih etmeleri durumunda bırakmalarını emretmesine kadar bu şekilde kalıyor. Bu emirden sonra onlar da Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu tercih ediyorlar. Ama herhangi bir zorlama, bir şiddet, bir baskı sözkonusu olmadan bu kararı veriyorlar. Eşlerinin kalplerinin bu aydınlık ve yüce ufka erişmiş olmasından dolayı Peygamberimizin de gönlü neşeleniyor, seviniyor.

Ayrıca, Peygamber efendimizin kalbinde yer eden tatlı beşeri arzuya da değinmek istiyoruz: Peygamberimiz açıkça Aişe'yi seviyor ve yüce Allah'ın hem kendisi hem de ev halkı için dilediği değerli düzeye yükselmesini istiyor. Bu yüzden eşlerinin iki şıktan birini tercih etmeleri meselesini önce Aişe'ye açıyor. Yücelmesi ve arınması için ona yardım etmek istiyor; anne ve babasına danışmadan karar vermede acele etmemesini tavsiye ediyor. -Aslında Peygamberimiz, Hz. Aişe'nin de dediği gibi onun anne ve babasının kocasından ayrılmasını istemeyeceklerini biliyor- Hz. Aişe, Peygamber efendimizin gönlündeki bu tatlı arzunun farkındadır. Bunun için seviniyor ve sözleri ile bu sevgiye önem verdiğini ortaya koyuyor. Bu konuşma esnasında Peygamber efendimiz küçük eşini seven, kendisinin yaşadığı yüce ufka onun da yükselmesini, hep birlikte orada kalmayı, duygularında yer eden ve yüce Allah'ın hem kendisi hem de ev halkı için dilediği asil değerleri onunla paylaşmak isteyen bir insan olarak ön plana çıkıyor. Aynı şekilde Hz. Aişe de eşinin kalbindeki yerinin sağlam oluşundan dolayı sevinen bir insan olarak beliriyor. Peygamberimizin kendisine yönelik arzusundan, kendisine duyduğu sevgiden ve yüce ufku tercih etmesi dolayısiyle kendisiyle birlikte aydınlık ufukta kalması için anne ve babasının yardımına başvurmasını istemesinden dolayı duyduğu sevinci gizlemiyor Bu arada onun kadınlık duygularını da gözlüyoruz: Peygamberimizden, diğer eşlerine bu meseleyi açınca kendisinin yaptığı tercihi onlara söylememesini istiyor! Onun bu isteğinin altında tercih meselesinde yalnız kalma, diğer eşlerinden ayrıcalıklı olma, en azından bu konumda bazısından farklı olmaduygusu yatıyor. Öte yandan Peygamber efendimizin Hz. Aişe'ye verdiği cevapta Peygamberliğin yüceliğini gözlemliyoruz. Şöyle diyor Peygamber efendimiz: "Allah beni güçlük çıkarmam için göndermedi. Beni bir öğretici, kolaylaştırıcı olarak gönderdi. Onlardan biri senin hangisini seçtiğini sorarsa kesinlikle söyleyeceğim". Çünkü Peygamberimiz herhangi bir eşinden kendisini iyi bir sonuca götürecek şeyi gizlemek, onu şaşırtacak, işini zorlaştıracak bir imtihana sokmak istemiyor. Tam tersine, nefsinin isteklerini aşmak, yeryüzünün çekici güzelliklerinden ve dünya nimetlerinin aldatıcı görünümlerinden kurtulmak için yardım isteyen herkese yardım elini uzatıyor.

Peygamber efendimizin ve ashabının hayatlarını sunarken insanlara özgü bu gibi önemli belirtileri örtbas etmemeliyiz, onları ihmal etmemeliyiz, değerlerini küçümsememeliyiz. Bunları gerçek mahiyetleriyle kavramamız, bizimle Peygamber efendimizin ve seçkin sahabelerinin şahsiyetleri arasında canlı bir bağ kurar. Bu bağda, insan kalbini fiili örnek olmaya, pratik olarak izlemeye yönelten karşılıklı etkileşim ve iletişim mevcuttur.

Bu kısa ayrılıktan sonra tekrar Kur'an ayetlerine dönüyoruz. Dünya ve ahiret meselelerine ilişkin değerlerin belirlenmesinden ve yüce Allah'ın "Allah bir insanın göğüs boşluğunda iki kalp yaratmamıştır" sözünün Peygamber efendimizin ve ehli beytinin hayatında pratik olarak gerçekleşmesinden sonra... Evet bundan sonra, Kur'an ayetlerinin bu açıklamanın ardından, Peygamber efendimizin eşleri için hazırlanan ödülü, açıkladığını görüyoruz. Onların yüce makamlarına ve Allah'ın seçkin Peygamberinin yanındaki saygın yerlerine uygun düşecek şekilde hem lehlerine hemde aleyhlerine olan özellikleri vurguladığını

göroyoruz:

يَٰنِسَآءَ ٱلنَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَٰعَفْ لَهَا
ٱلْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾
وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتَعْمَلْ صَٰلِحًا نُّؤْتِهَآ
أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

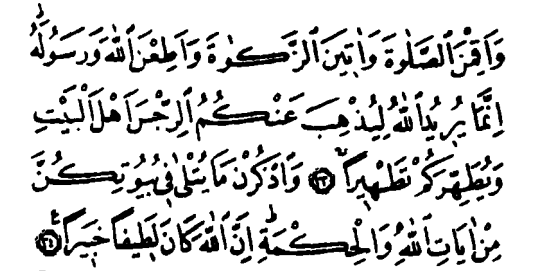
30- "Ey Peygamber hanımları! Sizden kim açık bir edepsizlik yaparsa, onun azabı iki kat olur. Bu Allah'a kolaydır."
31- "Fakat sizden kim Allah'a ve Resulüne uymaya devam eder ve yararlı iş yaparsa ona da mükafatı iki kat veririz ve cennette onun için bol bir rızık hazırlamışızdır."

Kuşkusuz bu, onların sahip bulundukları saygın yerin bir sonucudur. Çünkü onlar Hz. Peygamberin eşleridirler, mü'minlerin anneleridirler. Bu iki nitelik onlara ağır görevler yüklemektedir. Aynı zamanda onları kötülüğe yaklaşmaktan da korumaktadır. Sözgelimi onlardan biri, gizli saklı tarafı bulunmayan apaçık bir edepsizlik işleyecek olursa, iki kat azabı hakkedecektir. İşte bu varsayım onların bulundukları saygın yerin kendilerine ne büyük bir yükümlülük getirdiğini ortaya koymaktadır: "**Bu Allah'a kolaydır.**" Onların, Allah'ın seçkin Peygamberinin yanındaki konumları yüce Allah'ın onları cezalandırmasına engel oluşturamaz, bu konuda yüce Allah'a zorluk çıkaramaz. Nitekim bazı zihinlerde böyle bir düşünce uyanabilir!

"**Sizden kim Allah'a ve Resulüne uymaya devam eder ve iyi iş yaparsa...**" Ayetin orjinalinde geçen "Kunût" kelimesi; uymak, boyun eğmek demektir. Salih amel ise, uymanın ve boyun eğmenin fiili tercümesidir: "**Ona da mükafatı iki kat veririz...**" Nitekim açık bir edepsizlik işlenmesi durumunda da verilecek azap ikiye katlanacaktır. "**Ve cennette onun için bol rızık hazırlamışızdır...**" Kat kat ödülün yanısıra bol bir rızık da hazırlanmış onu bekliyor. Yüce Allah'tan bir lütuf, bir iyilik olarak...

Sonra "mü'minlerin annelerine" başka kadınlarda bulunmayan özellikleri açıklanıyor; insanlarla ilişkilerinde uymaları gereken görevleri, Allah'a ibadet hususundaki yükümlülükleri, ev içindeki görevleri belirtiliyor; yüce Allah'ın bu saygın evi özel olarak gözettiğine, onu kuşatıp pisliklerden koruduğuna değiniliyor. Bunun yanısıra onlara kendi evlerinde okunan Allah'ın ayetleri ve hikmet (Peygamberin sünneti) hatırlatılıyor. Bunların da onlara özel yükümlülükler getirdiğine ve onları dünyadaki diğer kadınlardan farklı kıldığına işaret ediliyor:

يَٰنِسَآءَ ٱلنَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ ٱلنِّسَآءِ إِنِ ٱتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ
بِٱلْقَوْلِ فَيَطْمَعَ ٱلَّذِى فِى قَلْبِهِۦ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا
﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ فِى بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ ٱلْجَٰهِلِيَّةِ ٱلْأُولَىٰ

32- "Ey Peygamber hanımları! Eğer Allah'tan sakınıyorsanız sizler herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Sözü yumuşak, tatlı bir eda ile söylemeyin ki, kalbinde hastalık bulunan kimse kötü şeyler ümit etmesin, daima ciddi ve ağır başlı söz söyleyin."
33- "Evlerinizde oturun, ilk cahiliye dönemi kadınlarının açılıp-saçılması gibi açılıp-saçılmayın. Namaz kılın, zekat verin, Allah'a ve Peygamberine itaat edin. Ey ehl-i beyt (Ey Peygamberin ev halkı) şüphesiz Allah sizden pisliği giderip sizi tertemiz yapmak ister."
34- "Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın, şüphesiz Allah latiftir, herşeyden haberdardır."

İslam geldiği zaman -o günkü diğer toplumlar gibi- Arap toplumu da kadına bir zevk ve cinsel doyum aracı olarak bakıyordu. İnsanlık bakımından onu aşağı bir düzeyde görüyordu.

Yine islam geldiği zaman, cinsel ilişkilerde bir tür anarşizmin egemen olduğunu gördü. Daha önce bu surede değinildiği gibi aile düzeninin kokuştuğunu, bozulduğunu gördü.

Bunun yanı sıra iğrenç bir cinsel anlayış, güzellikten zevk alma duygusunun alçalması, sadece bedensel açlığın giderilmesi ile ilgilenme, yüksek, sakin ve tertemiz güzelliğe ilgi duymama gibi aşağılayıcı özellikler kol geziyordu. Bu sapıklıklar kadının bedenini konu alan cahiliye şiirinde, sadece kadının bedeninin kaba yerleri ile ve kaba anlamları ile ilgilenişinde kendini göstermektedir.

İslam gelince ilk iş olarak toplumun kadına bakışını yükseltti. İki cins arasındaki ilişkilerde insani yönü ön plana çıkardı. Çünkü kadın-erkek arasındaki ilişki sadece bedenin açlığını gidermek, et ve kanın heyecanını dindirmek demek değildir. Bu, bir tek nefisten meydana gelen iki insani varlığın (kadın ve erkeğin) birleşmesidir. Bu iki cins arasında sevgi ve şefkat vardır, birleşmelerinde huzur ve rahat vardır. Ayrıca bu birleşmenin bir hedefi vardır ve bu hedef, insanın yaratılmasına, yeryüzünün imarına ve insanın bu yeryüzüne Allah'ın yasası uyarınca halife olarak atanmasına ilişkin yüce Allah'ın iradesi ile bağlantılıdır.

Aynı şekilde islam aile bağlarını yeni baştan düzenler. Aileyi toplumsal düzenin temeli olarak öngörür. Kuşakları doğup geliştiği bir yuva kabul eder. Bu yüzden bu yuvanın korunması, gözetilmesi, onun atmosferini kirleten her türlü duygu ve düşünceden arındırılması için geniş önlemler alır.

Aile hukuku, islam hukukunun önemli bir kısmını oluşturur. Yine Kur'an ayetlerinin hatırı sayılır bir bölümü ailesel sorunlarla ilgilidir. Aile düzenine ilişkin yasamaların yanısıra, toplumun dayandığı bu başlıca temelin güçlendirilmesi ama-

cı ile, özellikle ruhsal temizliğe ve iki cins arasındaki ilişkilerin arındırılmasına, bu ilişkinin her türlü çirkinlikten korunmasına, hatta salt bedensel ilişkilerde bile kaba şehvetten arındırılmasına yönelik kesintisiz direktifler de islam eğitim yönteminin önemli bir parçasını oluşturur.

Bu surede de toplumsal düzenlemeler ve aile meseleleri büyük bir yer kaplamaktadır. Şu anda ele almakta olduğumuz bu ayetlerde Peygamber efendimizin eşlerinden söz edilmektedir. Bu ayetlerde onların insanlarla ilişkilerine, kendileri ile ilgili meselelere, Allah'la ilişkilerine ilişkin bir direktif yeralmaktadadır. Bu direktifte yüce Allah onlara şöyle seslenmektedir: **"Ey ehl-i beyt! Şüphesiz Allah sizden pisliği giderip sizi tertemiz yapmak ister."**

Şu halde yüce Allah'ın onlara sözünü ettiği ve onlara uygulattığı pisliği giderme ve arınma yöntemlerine bakalım. Onlar ehl-i beyttir. Hz. Peygamberin eşleridirler. Yeryüzünün tanıdığı en temiz, en iffetli kadınlardır. Onlar dışındaki kadınlar Hz. Peygamberin himayesinde, yüce hanesinde yaşayan bu kadınlardan daha çok bu yöntemlere muhtaçtırlar.

Yüce Allah önce işgal ettikleri yerin büyüklüğünü, konumlarının yüceliğini, bütün kadınlardan üstün oluşlarını, bu konumları ile tüm dünya kadınlarından farklı oluşlarını hatırlatıyor. Ama bu seçkin yerin hakkını vermelerini, tüm gereklerini eksiksiz yerine getirerek bu seçkin yerde bulunmalarını şart koşuyor:

"Ey Peygamber hanımları! Eğer Allah'tan sakınıyorsanız, sizler herhangi bir kadın gibi değilsiniz."

Sizler herhangi bir kadın gibi değilsiniz, ama eğer sakınırsanız. Bulunduğunuz yere hiç kimse size ortak olamaz, kimseyle bu yeri paylaşmazsınız. Ancak bu ayrıcalık takva ile mümkündür. Çünkü mesele sırf Peygambere yakın olmakla bitmez. Bu yakınlığın hakkını bizzat yerine getirmeniz gerekir.

Onların yerine getirmek zorunda oldukları hak, bu dinin dayandığı kesin ve net hak ilkesidir. Peygamber efendimiz kendisine yakın oluşlarına aldanmamaları, bu yakınlığın Allah katında kendilerine bir yarar sağlayamayacağı hususunda ailesine seslenirken bu ilkeyi vurguluyordu: "Ey Muhammed kızı Fatıma! Ey Abdulmuttalib'in kızı Safiye! Ey Abdulmuttalip oğulları! Allah'a karşı size hiçbir yardımım dokunamaz. Ama malımdan dilediğinizi isteyebilirsiniz."[38]

Bir başka rivayete göre Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ey Kureyşliler,kendinizi ateşten kurtarınız. Ey Abdulmuttalip oğulları kendinizi ateşten kurtarınız. Ey Muhammed'in kızı Fatıma, kendini ateşten kurtar. Çünkü ben, Allah'a andolsunki, Allah'a karşı size hiçbir yardımda bulunamam. Ancak siz benim akrabalarımsınız, bu konuda üzerime düşeni yapacağım."[39]

Ayet-i kerime onların takva sayesinde hakettikleri derecelerini açıkladıktan sonra, yüce Allah'ın ehli beytten biri, pisliği gidermek, onları arındırmak için kullanmak istediği yöntemleri açıklıyor:

"Sözü yumuşak, tatlı bir eda ile söylemeyin ki, kalbinde hastalık bulunan kimse kötü şeyler ümit etmesin."

Burada Peygamber efendimizin eşlerinin yabancı erkeklerle konuştukları

38- Müslim. 39- Müslim ve Tirmizi.

zaman, erkeklerin şehvetlerini uyandırıcak, duygularını tahrik edecek, kalplerin hastalıklarını ümitlendirecek, arzularını heyecanlandıracak şekilde yumuşak ve tatlı bir eda ile konuşmaları yasaklanıyor.

Peki yüce Allah'ın bu tür bir davranıştan sakındırdığı bu kadınlar kimlerdir? Bunlar Hz. Peygamberin hanımları ve mü'minlerin analarıydı. Ve bunlara ilişkin olarak ilk akla gelen düşünce, hiç kimsenin onlar hakkında kötü bir düşünce beslemeyeceği, hiçbir hasta kalbin kötü bir ümide kapılmayacağıdır. Herhangi dönemde oluyor bu sakındırma?... Hz. Peygamberin döneminde. Gelmiş geçmiş bütün yüzyıllar içinde insanlığın en seçkin, en temiz döneminde. Ne varki erkekleri ve kadınları yaratan Allah, eğer yumuşak konuşur ve kelimeleri tatlı ve ince bir edayla çıkarırsa kadının sesinde erkeklerin kalplerindeki ümidi harekete geçiren, fitne ateşini alevlendiren bir özellik olduğunu biliyor. Ayrıca Peygamberin hanımı da olsa, mü'minlerin anası da olsa herhangi bir kadın karşısında tahrik olan, kötü ümitlere kapılan hasta kalpli insanların her dönemde ve her toplumda mevcut olduklarını biliyor. Bu yüzden tahrik edici sebepler temelden ortadan kaldırılmadıkları sürece pislikten temizlenmek, kirden arınmak mümkün değildir.

Ya içinde yaşadığımız şu günlere ne demeli? Fitnenin kol gezdiği, şehvetlerin tahrik olduğu, cinsel arzuların açıkça sergilendiği bu hasta, kirli ve aşağılık çağımızda ne yapmalı? İçindeki herşeyin insanı baştan çıkardığı, şehvet duygusunu kamçıladığı, içgüdüleri uyandırdığı, kızgın cinsellik ateşini körüklediği bir atmosferde yaşayan bizler ne yapmalıyız? Kadınların kırıtarak konuştuğu, seslerini alabildiğine tahrik edici bir tonda çıkardığı, kadınlığın tüm baştan çıkarıcı unsurlarını, seksi çağrıştıran tüm imalı davranışları, şehvetin ateşini alevlendiren tüm tavırları konuşmalarına ve nağmelerine yansıttığı bu toplumda, bu çağda, bu atmosferde ne yapmalıyız? Bu kadınlar nerede, temizlik nerede? Böylesine kirli bir atmosferde temizlik nasıl varlığını koruyabilir? Çünkü bizzat günümüzün kadınları, davranışları ile ve sesleri ile yüce Allah'ın seçkin kullarından uzaklaştırmak istediği pisliklerdir.

"Daima ciddi ve ağır başlı söz söyleyin."

Bundan önce yüce Allah onların yumuşak ve edalı söz söylemelerini yasaklamıştı. Şimdi de ciddi meselelerde söz söylemelerini, çirkin sözleri ağızlarına almamalarını emrediyor. Çünkü konuşmanın konusu da tıpkı konuşmada kullanılan kelimeler gibi cinsel arzuları uyandırabilir. Bu yüzden er veya geç peşinden başka bir şeyin gelmemesi için bir kadınla yabancı bir erkek arasında nağmeli ve imalı bir konuşma, şakalaşma ve eğlenme, tatlı tatlı sohbet etme ve mizah olmamalıdır.

Herşeyi yaratan, yarattıklarını ve yapısal özelliklerini bilen yüce Allah'tır Mü'minlerin tertemiz annelerine bunları söyleyen. Gelmiş geçmiş tüm zamanların en iyisinde yaşayan insanlarla konuşurken herhangi bir çirkin eğilime imkan vermemek için...

"Evlerinizde oturun."

Ayetin orjinalinde geçen (Vakarna) kelimesi وَقَرَ fiilinden türemiş ve ağırlaşmak, oturmak anlamına gelir. Fakat bu kesinlikle sürekli evler-

de oturacakları ve hiçbir zaman dışarı çıkmayacakları anlamına gelmez. Bu, hayatlarında aslolanın evler olduğuna ilişkin latif bir işarettir. Onların yeri evlerdir, onların dışındakiler içinde ağırlaşmadıkları, sürekli kalmadıkları geçici şeylerdir. O tür yerlerde ihtiyaç duydukları kadar kalır sonra da asıl yerlerine dönerler.

Ev kadının sığınağıdır. Orada yüce Allah'ın dilediği şekliyle asıl kişiliğini bulur: Bu sayede çirkinleşmeden, sapmadan, lekelenmeden, yüce Allah'ın fıtratına uygun olarak hazırladığı görevinin dışındaki alanlarda boşuna çırpınıp yorulmadan tertemiz bir hayat sürdürür.

"İslam, aile için gerekli olan atmosferi hazırlamak, orada doğan yavruların güvenli bir ortamda gelişmelerini sağlamak için evin geçimini erkeğe yüklemiştir. Annenin zavallı yavrucağıza gönül huzuru içinde vakit ayırabilmesi, gerekli emeği sarfedebilmesi, annenin yuvaya gerekli olan sevgi, şefkat ve huzurlu bir düzen verebilmesi için ailenin maddi geçimini erkeğe farz kılmıştır. Çünkü iş ve kazanç peşinde koşan, bunun sonucu bitkin düşen, hareketleri iş saatleri ile sınırlı bulunan, tüm gücünü ve enerjisini işi için harcamak zorunda olan bir annenin eve gerekli olan kokuyu, havayı vermesi mümkün değildir. Ev içindeki küçüklerin hakkı olan bakım ve gözetimi gereği gibi yapması imkansızdır. Memur ve işçi kadınların evlerindeki atmosfer otel ve hanlarınkinden farksızdır. Oralarda ev havası bulunmaz. Çünkü gerçek bir evi ancak kadın oluşturabilir. Bir yerde kadın olursa ev kokusu yayılabilir. Evin o huzur veren sıcaklığını ancak anne sağlayabilir. Vaktini, emeğini ve ruhsal enerjisini işine harcayan bir kadın, veya bir eş ya da bir anne evin havasına sadece bitkinlik, yorgunluk ve bezginlik katar.

"Kadının çalışmak için evin dışına çıkması ev için bir felakettir. Fakat zorunlu durumlarda bu gerekebilir. Fakat böyle bir şeye gerek duymadan geçimlerini sağlamak mümkünken insanların isteyerek böyle bir yola başvurmaları kötülüğün kol gezdiği, dejenere olmuş sapık çağlarda ruhlara, vicdanlara ve akıllara isabet eden bir lanettir."[40]

Kadının iş haricinde evin dışına çıkması. Erkeklerle içiçe eğlencelere dalmak için sokağa çıkması. Kadınlı erkekli balolara, parti ve toplantılara katılması ise, insanlığı hayvanların düzeyine indiren bir bataklığa yuvarlamaktır.

Kuşkusuz Peygamber efendimiz döneminde kadınlar yasal bir engelleme sözkonusu olmaksızın Peygamberimizin mescidinde namaz kılmak için evlerinden dışarı çıkarlardı. Ama o zaman iffet vardı, kalplerde Allah korkusu yeretmişti. Ayrıca kadınlar namaz için evlerinden dışarı çıktıkları zaman örtülerine bürünürlerdi. Hiç kimse onları tanımazdı. Vücutlarının baştan çıkarıcı yerlerini göstermezlerdi. Bununla beraber Hz. Aişe r.a Peygamber efendimizin vefatından sonra kadınların namaz için evlerinden dışarı çıkmalarını hoş karşılamamıştır.

Buhari ve Müslim'de Hz. Aişe'den aktarılan şöyle bir söz vardır: "Mü'minlerin kadınları, Peygamber efendimizle birlikte sabah namazını kılar sonra da evlerine dönerlerdi. Fakat örtülerine bürünürlerdi ve hiç kimse sabahın alacakaranlığında onları tanımazdı."

40- Bkz. Yazarın "Dünya Barışı ve İslam" adlı eserinin "Evin Barışı" bölümü.

Yine Buhari ve Müslim'de Hz. Aişe'nin şöyle dediği aktarılır: Eğer Resulullah kadınların şimdi yaptıklarını görseydi, İsrailoğullarının kadınlarının mescidlerinden alıkonuldukları gibi onları da mescidlere gelmekten alıkordu."

Hz. Aişe'nin sağlığında kadınlar ne yapıyorlardı acaba? Peygamberimizin onları mescide gelmekten alıkoyacağını düşünmesine neden olacak ne gibi bir davranış sergilemişlerdi? Ya bugünlerde gördüklerimiz karşılaştırıldığında onların yaptıklarının bir önemi kalır mı acaba?

"İlk cahiliye dönemi kadınlarının açılıp-saçılması gibi açılıp-saçılmayın."

Bu yasaklama, evlerinde oturmalarına ilişkin emirden sonra, dışarı çıkmak zorunda kaldıkları durumlar içindir. Cahiliye döneminde kadınlar açılıp saçılırlardı. Ne varki, cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçılmasına ilişkin olarak tüm anlatılanlar günümüzün çağdaş cahiliyesindeki açılıp saçılmalarla karşılaştırıldığında çok basit kalıyor veya daha iffetli gibi görünüyor.

Mücahid şöyle der: Kadın evinden çıkar erkekler arasında dolaşırdı. İşte cahiliye döneminin açık sapıklığı buydu.

Katade ise şöyle der: Kırıtan ve şivekâr bir yürüyüşleri vardı. Yüce Allah bunu yasakladı.

Mukatil b. Hayyan ise **"Açılıp-saçılmaktan maksat şudur: Onlar başlarına örtülerini atarlardı ama uçlarını bağlamazlardı. Böylece gerdanlıkları, küpeleri ve boyunları bütünüyle görünecek şekilde açıkta kalırdı. İşte ayette sözkonusu edilen açılıp saçılma budur."**

İbn-i Kesir de tefsirinde şöyle der: Cahiliye döneminde kadın göğsünün üzerinde herhangi bir örtü olmaksızın erkekler arasında dolaşırdı. Bazan boyun, saçlarının uçları ve kulağındaki küpeler açıkta kalırdı. Bu yüzden yüce Allah mü'min kadınlara bedenlerini örtmelerini ve dikkat çekici davranışlardan kaçınmalarını emretti.

İşte Kur'an-ı Kerim'in ele alıp düzelttiği cahiliye dönemi açılıp saçılmalarına bazı örnekler. Bununla islam toplumunun cahiliyenin kalıntılarından arındırılması, tahrik edici unsurların, baştan çıkarıcı etkenlerin toplumdan uzaklaştırılması, aynı şekilde toplumun âdâbının, düşüncesinin, duygu ve zevkinin yükseltilmesi hedeflenmiştir.

Zevkini diyoruz, çünkü çıplak bir bedenin baştan çıkarıcı çekiciliğinden duyulan insani zevk ilkel ve kaba bir zevktir. Hiç kuşkusuz bu zevk, huzur veren utanmanın, güzelliğinden, ruh güzelliğinden, iffet ve duygu güzelliğinden alınan zevkin yanında çok aşağı bir düzeyde kalır.

Bu ölçü, insanlık düzeyinin yüceliğini ve ilerlemişliğini öğrenmek bakımından yanılmazdır. Çünkü utanma, haya duyma güzeldir. Hem de gerçek ve yüce bir güzelliktir. Ancak bu üstün güzelliği kaba cahili zevke sahip kimseler algılayamaz. Onlar çıplak etin güzelliğinden başkasını göremezler, açık-saçık etin baştan çıkarıcı fısıldamasından başkasını duyamazlar.

Kur'an-ı Kerim cahiliyenin açık-saçıklığına işaret ediyor ve bu açık-saçıklığın bir cahiliye kalıntısı olduğu mesajını veriyor. Cahiliye dönemini geride bırakanların bunları aşmalarının gerektiğini duygu, düşünce ve davranış biçimlerinin

cahiliyeninkinden üstün olması gerektiğini vurguluyor.

Cahiliye zaman içindeki belli bir dönem değildir. Cahiliye belli bir hayat düşüncesi olan belli bir toplumsal durumdur. Bu düşünce ve bu durum herhangi bir zamanda herhangi bir yerde ortaya çıkabilir. Bir yerde bunların ortaya çıkması cahiliyenin varlığının kanıtıdır.

Bu ölçüden hareketle anlıyoruz ki, şu anda biz, insanlık bakımından aşağının aşağısı bir bataklığa yuvarlanmış, kaba duygulu, hayvan düşünceli, kör bir cahiliye döneminde yaşıyoruz. Böyle bir hayatı yaşayan ve yüce Allah'ın insanlar için kirden, pislikten arınma, ilk cahiliye hayatından kurtulma aracı kıldığı temizlik ve arınma yöntemlerine başvurmayan bir toplumda temizliğin, bereketin ve arınmışlığın sözkonusu olamayacağını anlıyoruz. Bu yüzden yüce Allah -temiz, arı ve aydınlık bir hayat yaşamalarına rağmen- en başta Peygamber efendimizin ehl-i beytinin bu yöntemleri uygulamasını istiyor.

Kur'an-ı Kerim Peygamber efendimizin hanımlarını bu yöntemlere yöneltiyor, ardından kalplerini yüce Allah'a bağlıyor, bakışlarını aydınlık ufka yükseltiyor. Onlar yollarını aydınlatan nuru, bu aydınlık ufkun merdivenlerini tırmanmaları için gerekli olan yardımı buradan alıyorlardı:

"Namaz kılın, zekat verin, Allah'a ve Peygamberine itaat edin."

Allah'a kulluk, toplumsal hayat tarzından ve hayatta uyulan ahlâk kurallarından soyutlanamaz. Allah'a kulluk sözünü ettiğimiz aydınlık düzeye yükselmenin yoludur, yolcu için gerekli olan yol azığıdır. Şu halde insana destek ve yolazığı bahşeden Allah'a bağlılık kaçınılmazdır. Kalbin arınıp temizlenmesi için Allah'a bağlanmak şarttır. Ferdin insanların geleneklerinin, toplumun göreneklerinin, çevrenin baskısının üstüne çıkabilmesi; insanlardan, toplumdan ve çevreden daha üstün ve daha doğru bir yolda olduğunu düşünmesi için Allah'a bağlılık zorunludur. Bu durumdaki bir fert kendisinin gördüğü nura doğru başkalarına öncülük etmeye layıktır. Yoksa başkalarının onu karanlıklara ve cahiliyeye sürüklemeleri uygun değildir. Çünkü Allah'ın yolundan saptıkça hayat, cahiliye bataklığında boğulur.

İslam, bir çok ibadet şekillerinden, davranış ve ahlâk kurallarından, yasa ve düzenlemelerden oluşan bir bütündür. Ama bütün bunları inanç çerçevesi içinde birleştirir. Bunların herbirinin inanç sisteminin gerçekleşmesinde üstlendiği bir rolü vardır. Hepsi de aynı amaca yönelik olarak bir ahenk oluştururlar. İşte bu bütünlük ve ahenk bu dinin genel yapısını meydana getirirler. Bunlar olmaksızın bu dinin yapısı meydana gelmez çünkü.

Peygamber efendimizin saygın ev halkına (ehl-i beyt) yönelik duygusal, ahlaki ve davranış kuralları ile ilgili direktiflerin sonunda namaz kılmaya, zekat vermeye ve Allah'a ve Peygamberine uymaya ilişkin bir emrin yeralması da bu yüzdendir. Çünkü ibadet ve itaat olmaksızın bu direktiflerin hiçbiri yerine gelmez, amacına ulaşmaz. Kuşkusuz bütün bunlar bir hikmete, bir amaca ve bir hedefe yöneliktir:

"Ey ehl-i beyt! Şüphesiz Allah sizden pisliği giderip sizi tertemiz yapmak ister."

Bu ifadede bir çok mesaj var. Hepsi de şefkat, sevgi ve dostluk yüklü. Burada yüce Allah evi nitelendirmeden, kime ait olduğunu belirtmeden "ehl-i beyt" diye isimlendiriyor onları. Sanki şu yeryüzünde bu nitelendirmeyi hakkeden tek ev buymuş gibi. Bu yüzden "el-beyt" dendimi tanınmış, bilinmiş, belirtilmiş demektir. Kâbe için de böyle denir. Beytullah, Allah'ın evi. O da el-beyt, Beytul haram (dokunulmaz ev) olarak isimlendirilmiştir. Peygamber efendimizin evinin bu şekilde nitelendirilmiş olması, yüce Allah'ın ona kazandırdığı büyük bir saygı, onur ve seçkinliktir.

Yüce Allah şöyle diyor: **"Ey ehl-i beyt! Şüphesiz Allah sizden pisliği giderip sizi tertemiz yapmak ister."** İfadede, yükümlülüğün nedeninin ve hedefinin açıklanmasından dolayı Peygamberimizin ehl-i beytine yönelik bir iltifat vardır. Bu iltifat, onlara şu mesajı veriyor: Yüce Allah bizzat onlarla ilgileniyor, onları temizlemek, pisliği gidermek istiyor. Bu, doğrudan doğruya şu evin halkına yönelik yüce bir gözetimdir. Bu sözleri söyleyenin kim olduğunu düşündüğümüz zaman... Şu evrenin Rabbi... Bütün evrene "Ol" deyince, hemen "oluveren"... Ulu ve kerem sahibi Allah... Her şeyi boyunduruğu altına alıp kontrol eden... Herşeyden üstün olan... Caydırıcı güce sahip olan... Herşeyden büyük olan Allah... Bu sözleri söyleyenin kim olduğunu düşündüğümüz zaman, ehl-i beyte yönelik bu büyük lütfun boyutunu kavrarız.

Yüce Allah bunu, yüceler aleminde, şu yeryüzünde; her bölgede ve her an, her saniye okunan, milyonlarca kalbin onunla ibadet ettiği, milyonlarca dudağın onunla hareket ettiği kitabında söylüyor.

Sonu itibariyle yüce Allah bu emir ve direktifleri ehl-i beytten pisliğin giderilmesi ve onların arınması için araç olarak sunuyor. "Tathir" kelimesi "Tatahhur kelimesinden gelir. Pisliği gidermek ise, insanların bizzat başvurdukları pratik hayatlarında uyguladıkları yöntemlerle gerçekleşir. İslamın yolu budur. Vicdanda bilinç ve takva... Hayatta da davranış ve hareket... Bunların ikisi bir araya gelince islam tamamlanır. İslamın bu hayattaki hedef ve amaçları bunların ikisi ile gerçekleşir.

Peygamber efendimizin eşlerine yönelik bu direktiflerin sonu başlangıçtaki gibi bağlanıyor. Burada da tıpkı başlangıçtaki gibi bulundukları saygın yerleri, başka kadınlardan ayrıcalıklı oluşları, Peygamber efendimizin yanındaki yerleri, yüce Allah'ın kendilerine büyük bir nimette bulunarak evlerini Kur'an ve hikmetin indiği, nur, hidayet ve imanın parladığı bir makam haline getirmesi hatırlatılıyor:

"Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın."

Kuşkusuz bu, büyük ve onurlu bir nimettir. İnsanın bu nimette somutlaşan yüce kadri hissetmesi, buradaki Allah'ın bağışını hayaletmesi, hiçbir nimetin değerine ulaşamadığı eşsiz nimetin kıymetini algılayabilmesi için hatırlatılması yeterlidir.

Aynı şekilde bu hatırlatma da, Peygamber efendimizin hanımlarının dünya hayatının nimetleri ve süsleri ile Allah, Peygamberi ve ahiret yurdu arasında tercih yapmaları durumunda bırakılmaları hususu ile başlayan kitabın sonunda

yeralıyor. Böylece yüce Allah'ın onlara ayrıcalıklı kıldığı nimetin büyüklüğü ile bütün güzellik ve süsleri ile birlikte dünya hayatının basitliği, değersizliği gözler önüne seriliyor.

İslam toplumunun temizlenmesinden ve toplum hayatının islamın getirdiği değerlere dayandırılmasından söz edilmişken -ki bu konuda kadın-erkek arasında bir fark yoktur. Çünkü onlar bu noktada eşittirler- bu değerleri gerçekleştirecek nitelikler büyük bir dikkatle, bir sıralama içinde ve ayrıntılı olarak hatırlatılıyor:

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ
وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ
وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ
فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا
وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

35- "Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, boyun eğen erkekler ve boyun eğen kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazi erkekler ve mütevazi kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar, Allah'ı çok anan erkekler ve Allah'ı çok anan kadınlar; işte Allah bunlar için bağış ve büyük bir mükafat hazırlamıştır."

Bu ayette bir arada zikredilen bu birden fazla nitelikler müslümanın kişiliğinin oluşmasında birbirlerine yardımcı olurlar. Bu nitelikler; islam, iman, boyun eğme, doğruluk, sabır, tevazu, Allah için mali harcamada bulunma, oruç, ırzı koruma ve Allah'ı çok anma şeklinde sıralanıyor. Bu niteliklerin her birinin müslümanın kişiliğinin oluşmasında ayrı bir değeri vardır.

İslam; teslim olmaktır. İman ise, tasdik etmektir. Bu iki nitelik arasında sağlam bir bağ vardır. Veya biri diğerinin öteki yüzüdür. Çünkü teslim olmak, tasdik etmenin gereğidir. Teslim olmak gerçek anlamda tasdik etmekten kaynaklanır.

Boyun eğmek ise; islam ve imandan kaynaklanan bir itaattir. Ama içten gelen bir hoşnutlukla, dışarıdan gelen bir zorlama ile değil.

Doğruluğa gelince; bu niteliğe sahip olmayan müslüman ümmetin saflarının dışına çıkar. Yüce Allah'ın şu sözü bu gerçeği ifade etmektedir: **"Yalanı, ancak Allah'ın ayetlerine inanmayanlar uydurur. Onlar ise yalancıların ta kendileridirler."**[41] Yalancı saftan, bu doğru ümmetin safından kovulmuştur.

Sabır; bu niteliğe sahip olmadan bir müslüman inanç sistemini omuzlayamaz, bu inancın yükümlülüklerini yerine getiremez. Bir müslüman attığı her adım-

41- Nahl Suresi, 105

da sabra muhtaçtır. Nefsin ihtiraslarına karşı sabır. Davetin zorluklarına karşı sabır. İnsanların işkencelerine karşı sabır. Kişilerin kaypaklıklarına, zayıflıklarına, sapıklıklarına ve dönekliklerine, renkten renge girmelerine karşı sabır. İmtihanlara, denemelere, dinden döndürme amaçlı baskılara karşı sabır. Bolluğa ve darlığa karşı sabır. Evet bu zor ve meşakkatli iki olguya karşı sabır...

Tevazu; kalp ve organları ilgilendiren bir nitelik. Bu nitelik kalbin yüce Allah'ın ululuğundan etkilendiğini, onun heybetini ve korkusunu hissettiğini gösterir.

Allah için mali harcamada bulunma: Bu nitelik nefsin cimrilikten arındığının, insanlara karşı merhamet duygusu ile dolu olduğunun, müslüman toplum dayanışma içinde olduğunun, malın hakkını verdiğinin, nimeti veren Allah'a bağışından dolayı şükür ettiğinin göstergesidir.

Oruç; Kur'an-ı Kerim orucun sürekli ve bir düzen içinde tutulmasına işaret etmek amacı ile onu mü'minlerin bir niteliği olarak sunuyor. Oruç zorunlulukların üstüne çıkmaktır. Hayatın sürmesi bakımından öncelikli bulunan ihtiyaçlara karşı sabır göstermektir. İradeyi güçlendirmek ve beşeri varlık içinde insani unsurun hayvani unsura üstünlük kurmasını sağlamaktır...

Irzı korumak; bu nitelikte temizlik vardır, insanın yapısındaki en köklü ve en güçlü eğilimi kontrol altına alma vardır. Allah'ın yardım ettiği sakınan kimselerden başkasının gem vuramadığı azgın istekleri gemleme özelliği vardır. Yine bu nitelikte, ilişkilerin belli bir düzene oturtulması, erkek ve kadının birleşmesinde et ve kanın heyecanından daha yüce duyguların hedeflenmesi, bu ilişkinin Allah'ın şeriatına ve yeryüzünün imarı, yeryüzündeki hayat düzeyinin yükseltilmesi amacı ile iki cinsin yaratılışındaki yüce hikmete uygunluğu gözönünde bulundurulur.

Allah'ı çok anmak; bu nitelik insanın tüm hareketleri ile Allah inancı arasındaki bağlantıyı sağlayan halkadır. Kalbin sürekli Allah'ı düşünmesidir. Hiçbir düşünce ve harekette sağlam kulptan ayrılmamasıdır. Kalbin, içine nur ve hayat akıtan Allah'ı anma duygusu ile parlamasıdır.

Eksiksiz bir müslüman kişiliğin oluşması için birbirlerini bütünleyen bu niteliklere sahip olan kimseler için... "İşte Allah bunlar için bağış ve büyük bir mükafat hazırlamıştır."

Böylece, surenin bu bölümünün baş taraflarında özel olarak Peygamber efendimizin eşleri sözkonusu edilirken burada müslüman erkek ve kadınların nitelikleri, kişiliklerinin değişmez özelliklerine ilişkin konu genelleştiriliyor. Bu ayette erkeğin yanında kadından da söz ediliyor. Böylece islami pratiğin bir parçası olarak, kadının değerinin yükseltilmesi, toplum içinde kadına yönelik bakış açısının daha ileri düzeye götürülmesi, Allah'la ilişkide, temizlik, ibadet ve hayat içinde dengeli ve tutarlı bir davranış sergilemek bakımından bu inanç sisteminin yükümlülüklerini yerine getirmede erkekle eşit oldukları alanlarda hakkettiği yeri alması hedefleniyor.

Bu bölümde islam toplumunun yapısını islam düşüncesinin ilkelerine göre düzenlemeyi amaçlayan yeni bir girişime tanık olacağız. İlk önce surenin başında sözü edilen eski "evlat edinme" geleneğinin değiştirilmesi gündeme getiriliyor. Yüce Allah bu islam öncesi geleneğini fiilen ortadan kaldırma görevini doğ-

rudan doğruya Peygamberimizin omuzlarına yüklemiştir.

Araplar, evlatlığın boşanmış eşi ile evlenmeyi tıpkı öz oğlun boşanmış eşi ile evlenmek gibi yasak sayıyorlardı. Evlatlıkların boşanmış eşleri ile evlenmenin serbest olabilmesi için bu yeni kuralı uygulamaya koyan çığır açıcı bir örneğe ihtiyaç vardı. İşte yüce Allah, Peygamberlik misyonunun bir uzantısı olan bu yükü yüklenmek üzere Peygamberimizi seçmişti. Peygamberimizin bu konudaki tutumunu irdelerken şunu göreceğiz: O'ndan başka hiç kimse bu ağır yükü yüklenemezdi, O'nun dışında hiç kimse bu köklü geleneğe ters düşen uygulama ile toplumun karşısına çıkamazdı. Bölümün ayetlerini incelerken dikkatlerimizi çekecek olan diğer bir nokta da şudur: Bu olaya ilişkin uzun bir değerlendirme ile vicdanlar yüce Allah'a bağlanmaya, müslümanlar ile Allah arasındaki ve kendi aralarındaki ilişkiler açıklanmaya ve Peygamberimizin onlara yönelik görevi belirtilmeye çalışılıyor. Bütün bu çabaların amacı bu yeni uygulamaya yönelik psikolojik direnci kırmak, yüce Allah'ın bu yeni düzenlemeye ilişkin buyruğunun gönül hoşluğu ile ve teslimiyetle benimsenmesini sağlamaktır.

Bu amaçla olayın ayrıntılarına girişmeden önce şu temel kural vurgulanıyor: Karar verme yetkisi yüce Allah'ın ve Peygamberimizin tekelindedir. Yüce Allah ve Peygamberimiz herhangi bir konuda bir karar verdikten sonra erkek-kadın hiçbir müminin bu kararın dışına çıkmaya yetkileri yoktur. Bu vurgulamalı ifadeden aynı zamanda şunu anlıyoruz: Arapların köklü geleneklerine ve yıllanmış alışkanlıklarına ters düşen bu yeni uygulamayı topluma benimsetmek, hayli zor olmuştur.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا
أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾

36- "Allah ve Resulü, bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış bir erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."

Elimizdeki güvenilir bilgiye göre bu ayet Cahş kızı Zeynep hakkında inmiştir. Olay şöyle: Peygamberimiz, müslüman toplumun geçmişten devraldığı sınıf farklarını ortadan kaldırarak insanları tarak dişleri gibi eşitleştirmek ve Allah'tan korkma derecesi dışındaki sözde üstünlük derecelerini geçersiz kılmak istiyordu. Oysa o günün toplumunda azad edilmiş köleler, efendiler zümresinden aşağıda bir sınıf sayılıyordu. Peygamberimizin azadlık kölesi ve evlatlığı olan Zeyd b. Harise de bu sınıfın bir üyesi idi. Peygamberimiz bu eski kölesini Haşimoğullarının soylu bir kızı olan Cahş kızı Zeynep ile evlendirmeyi düşündü. Böylece kendi ile çevresi içinde ve kendi insiyatifi ile sınıf farklılığını geçersiz kılarak toplumda tam bir eşitlik sağlamayı amaçlamıştı. Bu sınıf farklılığı bilinci o kadar köklü ve o kadar katı idi ki, onu ancak Peygamberimizden kaynaklanan bir uygulama ortadan kaldırabilirdi. Müslüman toplum bu uygulamayı örnek olarak kabul edebilecek ve bu sayede tüm insanlık bu yolda yürüyebilecekti.

Konuya ilişkin olarak "İbn-i Kesir" tefsirinde şu satırları okuyoruz:

"Allah ve Resulü bir işte hüküm verdiği zaman artık inanmış bir erkeğe ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur" ayeti hakkında Avfi, Abdul-

lah b. Abbas'a dayanarak şu açıklamayı yapıyor: Peygamberimiz, birgün Cahş kızı Zeyneb'i evlatlığı Zeyd b. Harise'ye istemeye gitti. Zeynep "Ben onunla evlenmem" dedi. Peygamberimiz "Hayır, onunla evleneceksin" dedi. Bunun üzerine Zeynep "Öyleyse bu konuyu düşüneyim" dedi. Tam onlar bu konuyu konuşurlarken yüce Allah, Peygamberimize **"Allah ve Resulü bir işte hüküm verdikleri zaman..."** diye başlayan ayeti indirdi. Bunun üzerine Zeynep, "Ya Resulallah, sen onunla evlenmemi uygun görüyor musun?" diye sordu. Peygamberimizin "Evet, uygun görüyorum" demesi üzerine "Ben Allah'ın Resulüne karşı gelecek değilim, öyleyse onunla evleniyorum" dedi."

Öte yandan İbn-i Luhaya'nın, Ebu Amre yolu ile İkrime'ye dayandırarak verdiği bilgiye göre yine Abdullah b. Abbas bu konuda şöyle diyor; "Peygamberimiz, Cahş'ın kızı Zeyneb'i, evlatlığı Zeyd b. Harise ile evlendirmek istedi. Fakat oldukça sinirli bir kadın olan Zeynep "Ben ondan daha soyluyum, diyerek bu teklifi reddetti. Bunun üzerine **"Allah ve Resulü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman..."** diye başlayan ayeti indirdi."

Mücahid, Katade ve Mukatil b. Hayyan gibi ünlü tefsir bilginleri de bu ayetin, Peygamberimizin Zeyd b. Harise ile evlenmesi yolundaki teklifini önce reddeden, fakat sonra kabul eden Cahş kızı Zeynep hakkında indiğini belirtmişlerdir.

Yine "İbn-i Kesir" tefsirinde konu hakkında şu açıklamayı okuyoruz:

"Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem diyor ki: Bu ayet, Ümm-ü Gülsüm bint-i Akabe b. Ebu Muit adlı kadın hakkında inmiştir. Bu kadın, Hudeybiyye barış antlaşmasından sonra Medine'ye göç eden ilk kadındı. Peygamberimizin eşi olmak istemiş, Peygamberimiz bu teklifi önce kabul etmiş, fakat sonra kendisini evlatlığı Zeyd b. Harise ile evlendirmek istemişti. -Herhalde o sırada Zeyd, eşi Zeynep'ten ayrılmıştı- Fakat Ümm-ü Gülsüm ve erkek kardeşi 'Biz Peygamberimiz ile hısım olmak istiyorduk' diyerek bu teklifi soğuk karşılamışlardı. Bunun üzerine **'Allah ve Resulü bir işte hüküm verdikleri zaman...'** diye başlayan ayet indi. Arkasından **'Peygamber, müminler için canlarından önde gelir'** diye başlayan daha geniş kapsamlı ayet indi.[42] İlk ayet somut bir olay hakkında indiği halde bu ayet genel anlamlı idi."

Yine "İbn-i Kesir" tefsirinde konu hakkında şu açıklama ile karşılaşıyoruz:

"İmam-ı Ahmed'in Abdurrezzak, Muammer ve Sabit Bennanı kanalı ile bildirdiğine göre sahabilerden Enes şöyle diyor: Peygamberimiz, Ensar'dan bir kadını, azadlı bir eski köle olan Culeybib adına kadının babasından istemişti. Adam 'anasına danışayım' dedi. Peygamberimiz 'iyi öyleyse, danış' dedi. Adam karısına varıp olayı anlatınca kadın 'Hayır, olmaz. Peygamber bula bula Culeybib'i mi buldu? Oysa biz kızımızı falancaya, filancaya bile vermeye razı olmamıştık' dedi. O sırada kızları perde arkasından ana-babasının bu konuşmasını dinliyordu. Babası durumu Peygamberimize bildirmeye gidince annesine 'Peygamberimizin emrine karşı gelmek mi istiyorsunuz? Eğer o bize o adamı uygun gördü ise bu evliliğerazı olun' dedi. Kızın bu sözü ana-babasına dokundu. Bunun üzerine 'Biz bu evliliğe razıyız' dediler. Peygamberimiz 'Ben de bu evliliği uygun görüyorum' dedi. Bunu duyan Medine 'Bu iş nasıl olur?' diye sokaklara döküldü. Üzerlerine yürüyen Culeybib bir süre sonra ölü olarak bulundu. Çevresinde

42- Ahzab Suresi, 6

onun tarafından öldürülen birkaç müşrikin cesedi yatıyordu. Sonradan bu kızın evinin Medine'nin en yoksul, en perişan evi olduğunu gözlerimle görmüştüm."

Okuduğumuz tarihi belgeler -eğer doğru iseler- bu ayeti Zeyd'in, Zeynep bint-i Cahş ile ya da Ümm-ü Gülsüm bint-i Akabe b. Ebu Muit ile evlenmesi olayına bağlıyorlar.

Konuya ilişkin üçüncü belgeye yer verişimizin sebebi şudur: Bu belge o günün toplumuna egemen olan ve İslamın yıkmak istediği, Peygamberimizin değiştirmeyi fiilen, uygulamalı olarak üstlendiği zihniyeti ortaya koyuyor. Bu uygulama, islam toplumunu islamın yeni zihniyetine ve yeryüzü değerlerine ilişkin bakış açısına göre düzenleme çabasının bir parçası idi. Böylece islamın ruhundan kaynaklanan islam sistemine dayalı "özgürlük özlemi"nin önü açılmış oluyordu.

Fakat ayet genel kapsamlıdır, herhangi bir somut olayla sınırlandırılamaz. Bununla birlikte eski evlat edinme geleneğinin izlerini silme girişimi ile, boşanmış evlatlık eşleri ile evlenmeyi serbest bırakmakla ve Peygamberimizin, Zeyd'in eski eşi ile evliliği olayı ile de ilgili olabilir. Bu son olay o günün toplumunda yadırgandığı gibi günümüze kadar bazı islam düşmanları tarafından Peygamberimize dil uzatma bahanesi olarak kullanılmış ve etrafında bir sürü masal örülmüştür.

Bu ayetin iniş sebebi ister okuduğumuz belgelerdeki olaylar olsun, isterse Peygamberimizin Zeynep ile evlenmesi olsun, ortaya koyduğu temel kural, müslümanların vicdanlarında, pratik hayatlarında ve zihniyetlerinde derin etkiler meydana getiren, genel ve geniş kapsamlı bir devrim idi.

İslam inanç sisteminin bu ilk müslümanların vicdanlarına tam anlamı ile yerleşmişti. Vicdanlar bu ilkeyi özümlemiş, duygular bu ilkenin denetimine girmişti. Bu ilke şöyle özetlenebilir: Müslümanların ne öz varlıkları ve ne de davranışları kendilerine ait değildi. Hem öz varlıkları ve hem de ellerinde olan herşey yüce Allah'a ait idi. O dilediği gibi onları yönetir, kendileri için neyi isterse onu seçerdi. Onlar genel doğal yasalara göre işleyen şu koca evrenin bir parçası idiler. Evrenin yaratıcısı ve yöneticisi, onları bu evren ile birlikte hareket ettiriyordu. Koca evren senaryosu içindeki rollerini bölüştürüyor, evren sahnesindeki hareketlerini belirliyordu. Onlar bu sahnede oynayacakları rolü kendileri seçemezlerdi. Çünkü senaryonun tamamını bilmiyorlardı. Onlar canlarının istediği hareketi seçemezlerdi. Çünkü sevdikleri hareket, paylarına düşen rolle bağdaşmayabilirdi. Onlar ne senaryonun yazarları ve ne de sahnenin rejisörleri idi. Onlar sadece birer ücretli işçi idiler. Yaptıkları işe karşılık ücretlerini alacaklardı. Sonuç konusunda ne lehlerinde ve ne de aleyhlerinde bir rolleri yoktu.

Böyle olunca özlerini gerçekten yüce Allah'a adamışlardı. Özlerini tümü ile adamışlardı. Öyle ki, benliklerinden kendilerine hiçbir şey kalmamıştı. O zaman evren bütünün yapısı ile uyuma girdi. Hareketleri evrenin genel dönüşü ile uyumluluk kazandı. Gezegenler ve yıldızlar nasıl yörüngelerinde dönüyorlarsa onlar da yörüngelerinde döner oldular. Hiçbiri yörüngesinden çıkmaya, evren bütünü ile uyumlu dönüşlerinin temposunu hızlandırmaya ya da yavaşlatmaya kalkışmıyordu.

Öyle olunca yüce Allah'ın "kader"inin sonuçlarına, önlerine getirdiklerine gönülden razı oldular. Çünkü yüce Allah'ın kaderinin herşeyi, herkesi, her olayı ve her durumu yönlendirdiğini Allah'a bir iç-bilinç ile kavradılar. Bunun sonucu olarak yüce Allah'ın kendilerine yönelik kaderini güvenle, huzurla, sevinçle, geniş ufukla bir anlayışla kucakladılar.

Gün geçtikçe yüce Allah'ın kaderinin sonuçlarını beklenmedik birer süpriz gibi karşılamaz oldular. Duygusal reaksiyon yerine soğukkanlılığı, acı duyma yerine sabrı koydular. Yüce Allah'ın kaderinin sonuçlarını, bu sonuçları bekleyen, gözleyen, onlarla önceden duygu dünyasında aşinalık kuran bilge bir kişinin olgunluğu ile benimsediler. Onlar karşısında paniğe kapılmadılar, sarsılmadılar, yabancılık duygusuna kapılmadılar.

Bundan dolayı istedikleri bir iş bir an önce olsun diye evren çarkının dönüşünün hızlanmasını istemeye kalkışmadılar. Bir an önce gerçekleşmesini istedikleri bir amaçları uğruna olayların akışının yavaşlamasını dilemeye yönelmediler. Bu amaçları çağrılarının başarısı ve egemen olması olduğu zaman bile bu soğukkanlılıktan ayrılmadılar. Her zaman yüce Allah'ın kaderinin çizdiği yolda yürüdüler. Bu yol kendilerini nereye götürürse götürsün, buna razı idiler, gönülden hoşnut idiler. Kutsal amaçları uğrunda canlarını, emeklerini, mallarını feda ediyorlardı. Ama aceleci olmuyorlar, sıkıntıya kapılmıyorlar, önemli bir iş yapıyormuş duygusunu kalplerine uğratmıyorlar, gururlanmıyorlar, hayal kırıklığına ve hayıflanma hissine yakalanmıyorlardı. Kesinlikle inanıyorlardı ki, yaptıkları her iş yüce Allah'ın yapmalarını planladığı işti, yüce Allah neyi dilerse o olurdu ve her işin, her olayın belirlenmiş bir vadesi, bir vakti vardı.

Onlar yüce Allah'ın "el"ine kayıtsız-şartsız teslim olmuşlardı. Adımlarını bu el attırıyor, hareketlerini bu el yönlendiriyordu. Onlar kendilerini güden bu ele güveniyorlardı. Onun beraberliğinde rahattılar, kaygısız ve endişesizdiler. Kendilerini yumuşak başlılıkla, hiç karşı koymadan ve hiç zorluk çıkarmadan bu "el"'in güdümüne vermişlerdi.

Bununla birlikte olanca güçleri ile çalışırlar, ellerindeki tüm imkanları kullanırlar, zamanlarını ve emeklerini boşuna harcamazlar, amaçlarına ulaşmak için her çareye, her yola başvururlardı. Sonra yapamayacakları işlere kalkışmazlardı. Hiçbir zaman "insan" olduklarını unutmazlar, insan olmaktan kaynaklanan niteliklerini gözardı etmezler, güçlerinin ve zaaflarının sınırlarını aşarak insanüstü varlıklarmış gibi görünmeye kalkışmazlardı. Sahibi olmadıkları duyguların ve güçlerin sahipleriymiş gibi davranmazlar, yapmadıkları ile övülmek istemezlerdi, sadece yapabildiklerini söylerler, palavra atmazlardı.

Bir yandan yüce Allah'ın "kader"ine mutlak anlamda teslim olmuşlarken öbür yandan olanca güçlerini seferber ederek çalışıyorlar ve güçlerinin tükendiği noktada gönül rahatlığı içinde durmasını biliyorlardı. Bu duyarlı denge o seçkin insanlardan oluşmuş toplumun hayatına damgasını basmış belirgin ayrıcalığı idi. Onları dağların bile taşımaktan çekindikleri bu ağır yükü, yani bu inanç sisteminin yükünü taşımaya ehil kılan faktör işte bu kişiliklerine damgasını basan duyarlı denge idi.

İlk müslümanlar bu ön sıradaki islam ilkesini vicdanlarının derinliklerine

sindirebildikleri için tarihte okuduğumuz o olağanüstü başarıları kazanmışlardı. Onlar hem "bireysel" düzeyde hem o günkü insanlık camiasının parçasını oluşturan bir "toplum" olarak olağan-üstü başarılar göstermişlerdi. Bu kurala sıkıca uymaları sayesinde adımları ve hareketleri uzay cisimlerinin dönüşleri ve zaman akışının temposu ile uyum sağlamıştı. Gerek evrensel varlıklar ile gerekse "zaman"ın akışı ile aralarında sürtüşme ve çatışma görülmemişti. Bu sürtüşme ve çatışmaların yolaçacakları "*engelleme*"lere ve "yavaşlama"lara meydan vermemişlerdi. Bu sayede emekleri ve çabaları "bereket" kazandı. Bu bereketin sonucu olarak çok kısa bir zaman dilimi içinde o kadar bol ve tatlı ürünler elde edebildiler.

İlk müslümanlar vicdanları ile evren bütünün hareketleri arasında ve bu ikisi ile yüce Allah'ın evreni yöneten "kader"i arasında uyum sağlayan bu psikolojik "dönüşüm" hiçbir insanın gerçekleştiremeyeceği bir "mucize" idi. Bu göz kamaştırıcı gerçekleştiren tek güç gökleri, yeryüzünü, uzaydaki gezegenleri, yıldızları yoktan vareden ve bunların hareketleri, dönüşleri arasında yüceliğine özgü bir ahenk kuran Allah'ın iradesi idi.

Kur'an-ı Kerim'in çok sayıdaki ayeti bu gerçeğe parmak basar. Bu anlamı vurgulayan ayetlerin bir kaçını şimdi birlikte okuyalım:

"Ey Muhammed, sen sevdiklerini doğru yola getiremezsin, fakat Allah dilediğini doğru yola iletir." (Kasas, 56)

"Onları doğru yola getirmek sana düşmez. Ancak Allah dilediğini doğru yola iletir." (Bakara, 272)

"Doğru yola iletmek Allah'ın tekelindedir." (Bakara, 120)

İşte geniş anlamda ve "büyük gerçek" niteliği ile "doğruya iletmek (hidayet)" budur. Yani insanı şu koca evren bütünü içindeki yerinin bilincine erdirmek, attığı adımlar ile evrenin hareket süreci arasında ahenk kurmak.

İnsanın kalbi yüce Allah'ın ilettiği "doğru" ile tam anlamı ile bütünleşmedikçe, bireysel hareketleri evren bütününün dönüşleri ile uyum kurmadıkça, vicdanı yüce Allah'ın varlık bütününü yöneten yaygın "kader"i ile kaynaşmadıkça harcanan çabalar, verilen emekler beklenen ölçüde verimli olamazlar.

Bu açıklama şunu ortaya koyuyor: "Allah ve Resulü bir işte hüküm verdikleri zaman artık inanmış bir erkeğe ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur" ayeti, hakkında inmiş olabileceği belirli bir olayın dar sınırları içine sıkıştırılamayacak kadar geniş kapsamlı ve çok boyutludur. Bu ayet İslam sisteminin temel kurallarından birini, bu sistemin önemli bir ana prensibini açıklamaktadır.

HZ. PEYGAMBERİN ZEYNEB'LE EVLENMESİ

Daha sonraki ayetlerde Peygamberimizin Hz. Zeynep ile evlenmesi ve bu olayın öncesinde ve sonrasında ortaya konan hükümler ve direktifler gündeme getiriliyor. Okuyalım:

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ

وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ

مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ
مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ
أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾
مَّا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ ۖ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ
خَلَوْا مِن قَبْلُ ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا ﴿٣٨﴾ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ
رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ۗ وَكَفَىٰ
بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن
رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾

37- "Ey Muhammed! Allah'ın nimet verdiği ve senin de nimetlendirdiğin kimseye: "Eşini bırakma, Allah'tan sakın" diyor, Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun; oysa Allah'tan çekinmen daha uygundu. Sonunda Zeyd eşiyle ilgisini kesince onu seninle evlendirdik, ki evlatlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde onlara evlenmek konusunda mü'minlere bir sorumluluk olmadığı bilinsin. Allah'ın buyruğu yerine gelecektir."

38- "Allah'ın, Peygambere takdir ettiği bir şeyde O'na bir güçlük yoktur. Bu Allah'ın sizden öncekilere de uyguladığı yasadır. Allah'ın emri şüphesiz gereği gibi yerine gelecektir."

39- "O Peygamberler Allah'ın buyruklarını tebliğ ederler, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar. Allah hesap görücü olarak yeter."

40- "Muhammed içinizden hiç kimsenin babası değil. O, Allah'ın elçisi ve Peygamberlerin sonuncusudur. Allah herşeyi bilendir."

Surenin başında islamdan önceki "evlat edinme" geleneğinin geçersiz olduğu açıklanmış, evlatlıkların öz babalarının soyundan sayılmaları gerektiği belirtilmiş ve aile-içi ilişkiler doğal temellerine dayandırılmıştı. O ayetleri bir daha hatırlayalım:

"Allah evlatlıklarınızı da öz oğullarınız gibi saymanızı meşru kılmamıştır. Bunlar sizin dillerinize doladığınız boş sözlerdir. Allah gerçeği söyler ve O, doğru yola iletir."

"Evlatlıkları, babalara nisbet ederek çağırın; bu Allah yanında daha adaletlidir. Şayet babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Yanılarak yaptığınızda size bir günah yok, fakat kalplerinizin bile bile yaptığında günah vardır. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

Fakat eski evlat edinme geleneğinin arap toplumunda canlı ve somut izleri vardı. Toplumsal hayattaki bu somut izleri silmek, evlat edinme geleneğini ortadan kaldırmak kadar kolay bir iş değildi. Çünkü toplumsal geleneklerin vicdan-

larda köklü etkileri vardır. Bu etkileri silmek için ortaya karşıt ve pratik örnekler koymak gerekir. Ortaya konacak bu karşıt ve pratik örneklerin ilk başlarda yadırganmaları ve çoğunluğun vicdanlarında yoğun sert tepkiler uyandırmaları kaçınılmazdır.

Peygamberimizin Zeyd b. Harise'yi, halasının kızı Zeynep bint-i Cahş ile evlendirmişti. Bilindiği gibi Zeyd, Peygamberimizin azadlığı ve evlatlığı idi. Önceleri "Muhammed'in oğlu" olarak anıldığı halde daha sonra öz babasının oğlu olarak anılmaya başladı. Peygamberimiz bu evlilikle eskiden kalma sınıf ayrımını ortadan kaldırarak **"Allah katında en üstünleriniz, O'ndan en çok korkanlarınızdır"** ayetinin anlamını hayata geçirmek, islamın bu yeni değer yargısını pratik bir uygulama ile perçinlemek istemişti.[43]

Bunun arkasından yüce Allah, Peygamberimize peygamberlik misyonunun bir uzantısı olarak bu konuda başka bir yük yüklemeyi diledi. Bu yük, eski evlatlık düzeninin izlerini silmeye ilişkindi. Bunun için Peygamberimizin, evlatlığı Zeyd'in boşadığı eşi ile evlenmesi gerekti. Peygamberimiz bu uygulaması ile toplumunun köklü bir alışkanlığına karşı çıkıyordu. Evlat edinmeye ilişkin eski geleneğin ortadan kaldırılmış olmasına rağmen hiç kimse böyle bir uygulama ile o günkü toplumun karşısına çıkmaya cesaret edemezdi.

Yüce Allah, Zeyd'in Zeyneb'i boşayacağını ve yerine gelmesini dilediği bir hikmeti uyarınca onunla evleneceğini Peygamberimize ilham yolu ile sezdirmişti. Bu arada Zeyd ile Zeynep arasındaki ilişkiler bozulmuş ve artık uzun zaman birlikte yaşamayacakları ihtimali belirmişti.

O günlerde Zeyd, birkaç kez Peygamberimize başvurarak Zeynep ile bozuştuklarından ve artık onunla geçinemeyeceğinden yakınmıştı. İnanç konusunda hemşehrileri ile yiğitçe, mertçe ve tavizsizce mücadele etmekten çekinmeyen Peygamberimiz, Zeyneb'in geleceğine ilişkin ilahi ilhamın sorumluluğunu omuzlarında hissediyor, o köleleşmiş geleneği uygulamalı olarak yıkmak üzere hemşehrilerinin karşısına çıkmakta tereddüt ediyordu. Bu arada bir de Zeyd'e bakalım. Yüce Allah onu biri müslümanlıktan, öbürü Peygamberimizin akrabalığından ve diğeri de Peygamberimizin sevgisinden oluşan üç katlı bir nimetle onurlandırmıştı. Peygamberimizin kendisine karşı beslediği sevgi, diğer herkese karşı duyduğu sevgiye baskındı. Peygamberimiz onu kölesi iken azad etmiş, sıkı bir eğitimden geçirmiş ve cömert sevgisi ile bağrına basmıştı. İşte bu yüzden Zeyd'in yakınmalarına karşılık ona "Allah'tan kork da eşin ile iyi geçin, ondan ayrılmayı düşünme" diyordu. Böylece hemşehrilerinin köklü alışkanlıklarına karşı çıkmasını gerektireceğini bildiği önemli gelişmeyi,. göğüslemeye tereddüt ettiği sert çatışmanın gününü ertelemeye çalışıyordu. Nitekim yüce Allah, Peygamberimizin o günlerdeki duygularını şöyle anlatıyor:

"Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun; oysa Allah'tan çekinmen daha uygundur."

Peygamberimizin, Allah tarafından açıklanacağını bildiği halde sakladığı sır, O'nun yapacağını kalbine ilham ettiği işti. Bu iş yüce Allah tarafından açıkça bildirilmemişti. Eğer açıkça bildirilseydi, Peygamberimiz onu yapmakta tereddüt etmez, onu ertelemez, onu geriye atmaya çalışmazdı; tersine getireceği so-

43- Hucurat Suresi, 13

nuç ne olursa olsun, onu öğrenir-öğrenmez, anında açıklardı. Fakat Peygamberimiz sadece içine doğan bir ilham karşısında idi. Aynı zamanda o işle karşı karşıya kalmaktan ve olayın kahramanı olarak halk ile karşı karşıya gelmekten ürküyordu.

Sonunda yüce Allah'ın izni ile beklenen oldu. Günün birinde Zeyd, Zeyneb'i boşayıverdi. Ne Zeyd ve ne de Zeynep boşanmalarını izleyecek olayı akıllarının ucundan bile geçirmiyorlardı. Çünkü toplumda egemen olan geleneksel anlayışa göre Zeynep, Peygamberimizin oğlunun boşanmış eşi idi ve Peygamberimize düşmezdi. Gerçi eski evlat edinme geleneği kaldırılmıştı, ama bu anlayış yine geçerliliğini koruyordu. Üstelik evlatlıkların boşanmış eşleri ile evlenmenin serbest olduğuna ilişkin henüz bir ayet inmemişti. Bu yoldaki serbestliği kurallaştıracak olan olay, bir süre sonra gerçekleşecek olan Peygamberimizin Zeynep ile evlenmesi olayı olacaktı. Kural oturuncaya kadar olay, müthiş bir hayretle, süprizle ve yadırgama ile karşılanmıştı.

Olayın bu akışı, onun hakkında eski-yeni bir çok islam düşmanı tarafından çıkarılan söylentileri, uydurulan masalları ve yakıştırılan iftiraları kökünden çürütüyor.

Olayın gelişimi, yüce Allah'ın buyurduğu gibidir. Okuyalım:

"Sonunda Zeyd, eşi ile ilgisini kesince onu seninle evlendirdik ki, evlatlıklar eşleri ile ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenmek konusunda müminler için bir sorumluluk olmadığı bilinsin."

Bu çığır açıcı uygulama Peygamberimizin, görevinin gereği olarak üstlendiği ağır bir fedakârlık, ödediği ağır bir vergi idi. Bu uygulamayı, onu son derece antipatik karşılayan bir toplum ile karşı karşıya gelerek gerçekleştirmişti. O yüzden bu karşı çıkma konusunda çekingen davranmıştı. Oysa aynı Peygamberimiz Allah'ın birliği davası ile; toplumun taptığı putları, Allah'a koştuğu sözde ortakları ve bu yolda körükörüne atalarının izinden gitmelerini açık bir dille yererek aynı toplumun karşısına çıkarken hiç tereddüt etmemişti. Bu ayetin sonundaki değerlendirme cümlesi şöyledir: **"Allah'ın buyruğu yerine gelecektir."**

Bu buyruğun önüne geçilemez, gereğinden kaçılamaz. O kesinlikle ve somut biçimde gerçekleşir. Ne ertelenebilir ve ne de baştan savulabilir.

Peygamberimizin Zeynep ile evlenmesi, Zeyneb'in boşanmayı izleyen "bekleme süresi"nin bitiminden sonra oldu. Sözkonusu süre dolunca Peygamberimiz, en sevdiği insan olan eski eşi ile Zeyneb'e haber göndererek kendisi ile evlenmek istediğini bildirdi.

Sahabilerden Hz. Enes, bu olayı bize şöyle anlatır:

"Zeyneb'in boşanmayı izleyen bekleme dönemi dolunca Peygamberimiz, Zeyd b. Harise'ye 'Zeyneb'e git ve kendisi ile evlenmek istediğimi söyle' dedi. Zeyd, Zeyneb'in yanına vardığında kadın hamur yoğuruyordu. Olayın bundan sonrasını Zeyd'in kendisinden dinleyelim:

"Zeyneb'i görünce heyecanlandım. Öyle ki, yüzüne karşı 'Peygamber seninle evlenmek istiyor' diyemedim. Bu yüzden yüzümü çevirip geri döndükten sonra 'Ey Zeynep, müjde! Peygamberimiz seninle evlenmek istediğini söyleyeyim diye beni sana gönderdi' diyebildim. Zeynep, 'Rabbimin emri gelmeden ben hiçbir

şey yapmam' dedikten sonra yerinden kalkıp namaza durdu. Arkasından kendisi ile ilgili Kur'an ayetleri indi. Bunun üzerine Peygamberimiz, evine gelerek izin almaksızın yanına girdi."[44]

Nitekim Buhari'nin, sahabilerden Enes b. Malik'e dayanarak bildirdiğine göre bu olayın kahramanı olan "Zeynep bint-i Cahş, Peygamberimizin öbür eşlerine karşı 'Sizi Peygamber ile aileleriniz' beni ise yedi kat gök üzerinden yüce Allah evlendirdi' diyerek övünürdü."

Olay kolay kapanmadı. Çünkü islam toplumun tümü üzerinde şok etkisi yapmıştı. Bu arada münafıkların dilleri çözülmüştü, "Muhammed, oğlunun eşi ile evlendi" dedikodusunu yayıyorlardı.

Mesele, yeni bir ilkeyi yerleştirme meselesi olduğu için Kur'an-ı Kerim, olayın üzerinde ısrarla durmaya, onu "tuhaflık" unsurundan arındırarak yalın, tarihi ve mantıkî aslına dönüştürmeye yönelik çabasına devam etti. Okuyoruz:

"Allah'ın, Peygamber'e takdir ettiği bir şeyde O'nun için güçlük yoktur."

Yüce Allah, Peygamber'e Zeynep ile evlenerek evlatlıkların boşanmış eşleri ile evlenmeyi yasaklayan eski arap geleneğini kaldırmasını buyurdu. Buna göre bu uygulamada hiçbir sakınca yoktur. Üstelik Peygamberimiz, bu uygulamayı ortaya çıkaran ilk Peygamber değildir. Çünkü; **"Bu, Allah'ın sizden öncekilere de uyguladığı bir yasadır."**

Bu uygulama, yüce Allah'ın değişmez ve nesnelerin özleri ile uyumlu yasaları uyarınca yürürlükte kalmıştır. Sonradan üzerini örten düşünceler ve yapmacık gelenekler dayanaksızdır. Devam ediyoruz:

"Allah'ın emri, kuşkusuz, gereği gibi yerine gelecektir."

Yüce Allah'ın emri kesinlikle uygulanacak, gereği yapılacaktır. Onun önünde hiçbir şey ve hiç kimse duramaz. Bu uygulama belirli bir gerekçeye, uzmanlığa ve ölçüye dayalı olarak tasarlanmıştır. Yüce Allah'ın onun ardında güttüğü bir amacı vardır. O onun gerekliliğini, uygulama biçimini, zamanını ve yerini herkesten iyi bilir. Bu gerekçe ile o konudaki eski geleneği kaldırmayı, izlerini uygulamalı biçimde silmeyi, kendi eli ile o geleneğe ters düşen somut bir örnek ortaya koymayı emretmiştir. Yüce Allah'ın bu emrini yerine getirmek kaçınılmazdır.

Demin de belirttiğimiz gibi bu yasa daha önceki Peygamberlerin dönemlerinde uygulanmıştır. Okuyoruz:

"O Peygamberler Allah'ın buyruklarını insanlara iletirler, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka hiç kimseden korkmazlar."

Yüce Allah'ın omuzlarına yüklediği Peygamberlik görevini yerine getirirken insanların tepkilerini umursamazlar. Onları buyruklarını duyursunlar, uygulasınlar, yürürlüğe koysunlar diye göndermiş olan yüce Allah dışında hiç kimseden korkmazlar. Çünkü;

"Hesap görücü olarak Allah yeter."

Onları sadece O hesaba çeker. Onlardan hesap sormak insanlara düşmez. Devam edelim:

"Muhammed, içinizden hiç kimsenin babası değildir."

44- Bu hadisi İmam-ı Ahmed rivayet etmiş, Müslim ve Nesai de onu değişik kanallardan Süleyman b. Muğire'ye dayandırarak nakletmişlerdir.

Öyleyse ne Zeyd, Muhammed'in oğludur ve ne de Zeynep oğlunun eşi, yani gelinidir. Zeyd, Harise'nin oğludur. Eğer olaya böylesine gerçekçi ve yalın bir açıdan bakılırsa bu uygulamanın hiçbir sakıncalı yönünün olmadığı kolayca görülür.

Muhammed (s.a.s) ile tüm müslümanlar arasındaki, bu arada Zeyd arasındaki ilişki Peygamber-ümmet ilişkisidir. Yoksa o bu insanların hiçbirinin babası değildir.

"O Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur."

Peygamber, bu sıfatı ile gökten yere indirilen son mesaj bütününün ışığı altında insanların kıyamet gününe kadar uygulayacakları değişmez yasaları yürürlüğe koyar. Onun koyduğu bu yasaların kendinden sonra değişmeleri, başkalaşmaları düşünülemez. Çünkü;

"Allah herşeyi bilendir."

O insanlara neyin yararlı olacağını, problemlerini hangi yasaların çözeceğini herkesten iyi bilir. Peygamberimize bu buyruğu ileten, O'nun hesabına bu tercihi yapan O'dur. Bu buyruğun amacı evlatlıkların eşleri ile evlenmeyi serbest ilan etmektir. Yalnız bunun için evlatlıkların eşleri ile ilgilerini kesmeleri, onlar ile işlerini bitirmeleri, onları salıvermeleri gerekir. Yüce Allah'ın, herşeyi kapsayan; en yararlı ve en uygun düzenin, yasanın ve kanunun hangisi olduğunu belirleyen bilgisinin ve müminlere dönük merhametinin ve en iyide somutlaşan dileğinin ışığı altında verdiği hüküm budur.

Daha sonraki ayetlerde kalpler bu son ayetin esprisine bağlanıyor, Peygamberine verdiği buyruklar ve müslümanlar için belirlediği tercihler konusunda gönüller yüce Allah'a bağlanıyor. Çünkü bu buyrukların, bu tercihlerin amacı hayırdır, insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmaktır. Okuyalım:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذْكُرُواْ ٱللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً
وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ ٱلَّذِى يُصَلِّى عَلَيْكُمْ وَمَلَٰٓئِكَتُهُۥ لِيُخْرِجَكُم
مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۚ وَكَانَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾

41- "Ey inananlar Allah'ı çok anın."
42- "Ve O'nu sabah akşam tesbih ediniz."
43- "Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize melekleriyle beraber rahmetini gönderen Allah'tır. Mü'minlere karşı çok bağışlayıcı, çok esirgeyici de O'dur."

"Allah'ı anmak" demek, O'na kalpten bağlanmak, sürekli olarak O'nun gözetimi ve denetimi altında yaşamaktır. Yoksa kuru kuruya yüce Allah'ın adını tekrarlayıp durmak değildir. Namaz kılmak da Allah'ı anmaktır. Hatta elimizdeki Peygamberimize dayanan bazı açıklamalara göre Allah'ı anmak, hemen hemen namaz kılmakla eş anlamlıdır.

Nitekim Ebu Davud'un, Nesei'nin ve İbn-i Mace'nin Ameş ve Aaz Ebu Muslim kanalları ile sahabilerden Ebu Said-ül Hudri'ye ve Ebu Hureyre'ye dayandırarak bildirdiklerine göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Eğer bir kişi gece eşini uykudan uyandırırda iki rekat namaz kılarlarsa

o gece ikisi de Allah'ı çokça anan erkekler ve kadınlar arasına katılırlar."

Gerçi "Allah'ı anmak" kavramı, namazdan daha geniş kapsamlıdır. Çünkü bu kavram Rabb'i anmanın ve O'nunla kalpten ilişki kurmanın her türünü, her biçimini içerir. Bu anmanın dile dökülmesi ya da gizli yapılması önemli değildir. Amaç, biçimi ne olursa olsun, yüce Allah ile canlı, sıcak ve duygulandırıcı bir ilişki kurmaktır.

İnsan kalbi yüce Allah ile ilişki kurmadığı, O'nu anmadığı, O'nunla başbaşa olmadığı anlarda boştur, ihtirasların oyuncağıdır, şaşkındır. Fakat yüce Allah'ı andığı, O'nunla ilişki halinde olduğu anlarda dolu, ciddi ve kararlı olur; yolunu-yöntemini bilir; nereden kalkıp nereye gideceğinin, adımlarını nereye doğru atacağının bilincinde olur.

Bu yüzden gerek Kur'an-ı Kerim ve gerekse Peygamberimiz sık sık Allah'ı anmamızı teşvik ederler. Kur'an "Allah'ı anmak" ile insanın geçirdiği bazı vakitler ve durumlar arasında bağ kurar. Amaç bu vakitleri ve durumları yüce Allah'ı anmakla donatmak, yüce Allah ile ilişki halinde olmanın bilinci ile renklendirmektir; kalbin Allah bilincinden yoksun kalmaması, O'nu unutmamasıdır. Okuyoruz:

"O'nu sabah-akşam tesbih ediniz."

Özellikle sabah ve akşam vakitleri, kalpleri yüce Allah'ı anmaya özendirici, duyguları bu amaca yöneltici nitelikte vakitlerdir. Çünkü bu anlarda somut olarak görülüyor ki, yüce Allah durumları değiştiriyor, karanlıkları aydınlıklara ve aydınlıkları karanlıklara dönüştürüyor; ama kendisi kalıcı ve süreklidir; ne değişir, ne başkalaşır, ne halden hale dönüşür ve ne de kaybolur. Oysa O'nun dışındaki herşey değişir ve başkalaşır; dönüşüme uğrar ve yokolur.

Bu ayetlerde yüce Allah'ı anma, O'nu noksanlıkların her türlüsünden uzak tutma direktifinin yanısıra O'nun merhameti, gözetimi, yaratıkları ile ilgili oluşu, onların iyiliğini isteyişi de dile getiriliyor. Oysa yüce Allah bu yaratıkların hiç birine muhtaç değildir, tersine onlar Allah'ın gözetimine ve lütfuna muhtaç, yoksullardır. Okuyoruz:

"Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize melekleri ile birlikte rahmetini gönderen Allah'tır. O müminlere karşı çok esirgeyicidir."

Şanı yüce, nimeti bol, bağışı büyük, lütfu katmerli olan Allah'ı düşünelim. Bütün bunlara rağmen güçsüz, muhtaç ve ölümcül kullarını anıyor. O kullar ki, ne güçleri ne hareket insiyatifleri var; ne kalıcı ve ne de istikrarlıdırlar. Buna rağmen yüce Allah onları anıyor, onlar ile ilgileniyor, onlara kendisi rahmet yağdırırken melekleri onlar adına af diliyor. Onları yüceler aleminde iyilikle anıyor; O'nun anışı bütün evrende, tüm varlık aleminde yankılanıyor. Nitekim Buhari'nin bildirdiğine göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Yüce Allah buyuruyor ki: Kim beni yalnız başına anarsa ben de O'nu yalnız başına anarım. Kim beni bir topluluk içinde anarsa ben de onu onunkinden daha üstün bir topluluk arasında anarım."

Akla, idrake sığmaz müthiş bir gerçek karşısındayız. Yüce Allah, bu yer yuvarlağının üzerinde barındırdığı bütün canlı-cansız varlıklar ile birlikte o koca gök cisimleri yanında yok sayılacak kadar küçük bir zerre olduğunu herkes-

ten iyi bilir. Ayrıca o koca koca gök cisimleri barındırdıkları tüm cansız-canlı varlıklar ile birlikte O'nun sahibi olduğu varlık bütünün, bir "ol" buyruğu ile oluveren evren bütününün sadece bir parçasıdırlar. Ayeti bir kere daha ve düşüne düşüne okuyalım:

"Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize melekleri ile birlikte rahmetini gönderen Allah'tır."

Yüce Allah'ın aydınlığı tektir, yekparedir ve yaygındır. Onun dışında sayıca çok ve birbirinden farklı karanlıklar vardır. İnsan yüce Allah'ın bu aydınlığının dışına çıkınca sözü geçen karanlıklardanbiri ya da hepsi içinde yaşamak zorunda kalır. İnsanları karanlıklardan yalnız Allah'ın aydınlığı kurtarır. Bu aydınlık kalplerinde doğar, ruhlarına yayılır, onları fıtratlarına iletir. Bu "fıtrat" evrenin de varlık-özünü oluşturur. Yüce Allah'ın insanlara yönelik merhameti ve meleklerin onlar adına af dilemeleri, onlar için dua etmeleri onları karanlıklardan çıkararak aydınlığa erdirir. Yalnız bunun için kalplerinin "iman"a açık olması gerekir. Çünkü;

"Allah müminlere karşı çok esirgeyicidir."

İnsanların "çalışma yurdu" olan dünyadaki durumları budur. "Ödül-ceza yurdu" olan ahiretteki durumlarına gelince; yüce Allah'ın lütfu orada da onları yüzüstü bırakmaz. Orada da kendilerini ağırlanma, saygın karşılama ve onurlu ödül beklemektedir. Okuyalım:

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾

44- "O'na kavuştukları gün, Allah'ın onlara iltifatı "selam"dır. Allah onlara güzel bir mükafat hazırlamıştır."

Onları orada bütün korkulardan, bütün yorgunluklardan, bütün sıkıntılardan kurtaran bir "esenlik" bir "selam" bekliyor. Yüce Allah'tan gelen bu selamı, bu esenlik dileğini onlara melekler iletecektir. Cennetin her kapısından girerek yanlarına gelen melekler kendilerine bu yüce esenlik dileklerini iletirler. Ayrıca kendilerine onurlandırıcı bir ödül de verilecektir. Aman Allah'ım! Bu ne saygın ağırlama.

İşte insanlar için yasalar koyan, tercihlerde bulunan Allah, bu Allah'tır. O halde kim O'nun tercihlerini sevmezlikle karşılayabilir?

Kullara yüce Allah'ın tercihlerini duyurduğu, pratik uygulaması ile bu tercihleri ve yasaları sosyal hayata yansıttığı belirtilen Peygamberimizin şimdi de görevi ve müminlere yönelik bir lütuf olduğu açıklanıyor. Okuyalım:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾
وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ
بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ
وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

45- "Ey Peygamber, biz seni tanık, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik."
46- "Allah'ın izniyle, bir davetçi ve aydınlatan bir lamba olarak görevlendirdik."
47- "Mü'minlere Allah'tan büyük bir lütfa ereceklerini müjdele."
48- "Kafirlere ve münafıklara itaat etme. Onların eziyetlerine aldırma, Allah'a güven; koruyucu olarak Allah sana yeter."

Görüldüğü gibi Peygamberin insanlara yönelik görevlerinden biri onlara "tanık"lık etmektir. Buna göre insanlar yalana, uydurmaya bulaşması; değişikliğe ve çarpıtılmaya uğraması sözkonusu olmayan bu "tanık"lığın lehlerine olmasına çalışmalıdır. Peygamberin insanlara yönelik bir başka görevi "müjdeleyici" olmaktır. O, iyi işler yapanları yüce Allah'ın rahmeti ile, bağışı ile, lütfu ve saygın ağırlaması ile müjdeler. Diğer bir görevi de gafilleri uyarmaktır. Israrla kötülük işleyenleri bekleyen azabı, cezayı habervermektir. Böylece kötü yolda olanlar amansız bir şekilde yakalanmamış olurlar, uyarısız olarak azaba çarpılmamış olurlar. Diğer önemli bir görevi de insanları "Allah'a çağırmak"tır. O insanları dünyaya, şöhrete, milli gurura, cahiliye bağnazlığına, ganimete, mevkiye ve koltuğa çağırmaz; yalnızca "Allah'a çağırır". "Allah'ın izni ile" O'na ulaştıran tek yolun yolcuları olmalarını ister. O bu konuda yeni bir çığır açmıyor, aklına eseni yapmıyor, söylediklerini kafadan atmıyor. Yüce Allah'ın iznine ve buyruğuna göre hareket ediyor, yüce Allah'ın kendisi için çizdiği sınırı aşmıyor. Bu Peygamber'in bir diğer niteliği "aydınlatıcı bir projektör, bir ışık kaynağı" olmaktır. Karanlıkları dağıtır, kuşkuları giderir ve yolu ışıklandırır. Saçtığı ışık, karanlıklar içindeki yolcuların önünü aydınlatan yol buldurucu ve güven verici bir ışıktır.

Gerek Peygamberimiz, gerekse yüce Allah katından getirdiği "ışık" bu tarife tıpatıp uygundur. O, varlık bütününün mahiyetini, evren-yaratıcı ilişkisini, insanın varlık bütünü içindeki ve yaratıcısı karşısındaki konumunu, varlık bütününün ve insan "varoluş"un dayanağı olan değer yargılarını; varlık bütünü ile insanın kaynağını, akıbetini, amacını; insanın izleyeceği yolu ve kullanacağı yöntemi açıklayan, net, berrak bir düşünce sistemi getirmiştir. Getirdiği mesaj kesin sözlü, hiçbir kuşkulu ve karmaşık yanı yoktur. Doğrudan doğruya insan fıtratına seslenir. En kestirme yoldan ve en geniş kapılardan girerek insan fıtratının en derin köşelerine, en çapraşık lâbirentlerine nüfuz eder.

Okuduğumuz ayetlerde Peygamberimizin "müjdeliyici" fonksiyonu **"Ey Peygamber, seni davetçi ve aydınlatan bir lamba olarak görevlendirdik"** ayetinde bir kelime ile hatırlatıldıktan sonra **"Müminlere, Allah'ın büyük bir lütfuna ereceklerini müjdele"** ayetinde ayrıntılı bir açıklama ile pekiştiriliyor. Amaç, yüce Allah'ın müminlere yönelik lütfunu ve bağışlayıcılığını büyüteç altına almaktır. O müminler ki, yüce Allah, şu Peygamberi eli ile onların uyacakları yasaları koyuyor ve bu yasalara uymak onları müjdeli sonuçlara ve Allah'ın "büyük lütfu"na erdiriyor.

Peygambere yönelik bu sesleniş, kafirlere ve münafıklara uymasını yasaklayan, onların kendisine ve müminlere yönelik baskılarını umursamamasını telkin eden, sadece Allah'a dayanmasını ve O'nun yardımının sağlayacağı güvenceyi yeterli görmesini isteyen bir direktifle noktalanıyor. Okuyalım:

"Kafirlere ve münafıklara itaat etme. Onların eziyetlerine aldırma; Allah'a

güven; koruyucu olarak Allah sana yeter."

Bu sesleniş, kanun koyma, yönlendirme ve yeni sosyal düzenlemeler getirme konusu ele alınmadan önce, daha surenin başındayken yönetilen seslenişin aynısıdır. Burada fazla olarak Peygamberimize kafirlerden ve münafıklardan gelen baskıları umarsamaması, onların hiçbir sözlerine ve düşüncelerine uymaması, onlara hiçbir konuda güvenmemesi telkin ediliyor. Çünkü tek dayanak Allahtır; **"Koruyucu olarak Allah yeterlidir."**

Görülüyor ki, Zeyd ve Zeynep olayının sunuluşuna ve değerlendirilmesine, evlatlıkların boşanmış eşleri ile evlenilebileceğine ve Peygamberimizin bu konuda ortaya koymakla görevlendirildiği pratik örnek meselesine geniş yer veriliyor. Bundan anlıyoruz ki, bu öncülüğü toplumun sindirmesi zor olmuş, vicdanlar yüce Allah'ın pekiştirmelerine ve açıklamalarına ihtiyaç duymuş, yüce Allah ile ilişkilerini güçlendirmeleri, O'ndan gelen önerilerin mutlaka rahmet ve gözetim içerdiklerinin bilincine varmaları gerekmiştir. Bu yeni uygulamayı hoşnutlukla gönül rızası ile ve teslimiyetle karşılamaları için vicdanların bu nitelikleri taşımaları şart olmuştur.

AİLENİN DÜZENLENMESİ

Surenin bu bölümü genel bir hükmü açıklayarak başlıyor. Bu hüküm, Kur'an'ın aile kurumunu düzenlemeye ilişkin bir yasasıdır. Yasa, cinsel ilişki kurmadan önce boşanan kadınlar konusundadır. Bu yasayı Peygamberimizin özel hayatını düzenleyen bazı hükümler izliyor. Sadece Peygamberimiz için geçerli olan bu hükümlerde O'nun eşleri ile ilişkileri, eşlerinin diğer erkekler ile ilişkileri, müslümanlar ile Peygamberimizin ailesi arasındaki ilişkiler açıklanıyor; bunların yanısıra Peygamberimizin ve ailesinin Allah katındaki, melekler katındaki ve yüceler alemindeki saygınlığı vurgulanıyor.

Bölümün sonunda Peygamberimizin eşleri, kızları ve bütün mümin kadınlar için aynı derecede bağlayıcı olan bir hüküm yer alıyor. Bu genel hükümde kadınlara bir iş için ev dışına çıkarken tüm vücutlarını örtmeleri emrediliyor. Bu sıkı giyim, onların özgür ve namuslu kadınlar olduklarının bilinmesini sağlayarak şehirdeki münafıkların, ahlaksızların, dedikoducuların sataşmalarını ve dil uzatmalarını önleyecektir. Bölüm, sözkonusu münafıklara ve dedikoducuların yönelik bir tehditle noktalanıyor; bu tehditte sözü geçen münafıklar ve dedikoducular, mümin kadınları rahatsız etmekten ve çıkardıkları söylentilerle toplumun huzurunu bozmaktan vazgeçmedikleri takdirde Medine dışına sürülecekleri bildiriliyor.

Bu yasalar ve direktifler, müslüman toplumu, islam düşüncesi uyarınca yeniden düzenlemeyi amaçlayan çabaların bir bölümünü oluşturur. Peygamberimizin özel hayatına ilişkin hükümlere gelince yüce Allah bu hükümleri açıklamakla bu ailenin hayatını bir kitap sayfası gibi gelecek nesillerin gözleri önüne sermeyi dilemiş ve bu amacı gerçekleştirmenin teminatını her zaman ve her yerde okunacak olan, hiçbir zaman elden düşmeyecek olan Kur'an'ın sayfalarında görmüştür. Bu açıklamalar aynı zamanda, bu ailenin yüce Allah tarafından onurlandırışının da kanıtını oluşturur. Bu ailenin her işini doğrudan doğruya yüce Allah'ın kendisi üstlenmiş ve onu ölümsüz Kur'an'ın sayfalarında bütün insan-

lara sunmuştur.

Şimdi bu bölümün ilk ayetini inceleyelim:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ
مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا
فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾

49- "Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikahlayıp da, henüz dokunmadan onları boşarsanız, onları iddet müddetince beklemeniz gerekmez. Kendilerine bağışta bulunarak onları güzellikle serbest bırakın."

Bakara suresinde cinsel ilişki kurulmadan boşanan kadınlara ilişkin hüküm şöyle açıklanmıştı:

"Kadınlara el sürmeden ya da mehirlerini belirlemeden onları boşamanızın sakıncası yoktur. Fakat eli geniş olan kendi gücüne göre ve eli dar olan da kendi gücüne göre olmak üzere onlara geleneklere uygun bir hediye versin. Bu iyilikseverler için bir borçtur.

Eğer kadınların mehirlerini belirler de onları el sürmeden boşarsanız, kendilerinin ya da nikahlarını kıymaya yetkili erkeğin bağışlaması durumu dışında belirlediğiniz mehrin yarısını ödemeniz gerekir. Bağışlamanız (mehrin tamamını bırakmanız) takvaya daha yakındır. Birbirinize karşı erdemli olmayı unutmayınız. Hiç kuşkusuz ne yaparsanız Allah onu görür." (Bakara, 236-237)

Görüldüğü gibi cinsel ilişki kurulmadan boşanan kadının eğer mehri belirlenmiş ise kendisine bu mehrin yarısının verilmesi gerekir. Eğer mehri belirlenmemiş ise kendisine uygun bir hediye verilir. Bu hediyenin değeri boşayan erkeğin mali durumunun genişliği ve darlığı ile orantılı olur.

Cinsel ilişki kurulmadan boşanan kadın konusunda Bakara suresinde olmayıp da burada bulunan hüküm bu kadının boşanmayı izleyen "bekleme dönemi" ile ilgilidir. Bu ayette böyle bir bekleme dönemi geçirmenin gereksiz olduğu belirtiliyor. Çünkü boşayan erkek ile boşanan kadın arasında cinsel ilişki kurulmamıştır. Bekleme döneminin gerekçesi, boşanan kadının rahminin arınmasını sağlamak, sona eren evliliğin izini taşımadığından emin olmaktır. Amaç soy karışıklığına meydan vermemektir; yani ilerdeki kocanın soyundan olmayan çocuğun babası sayılmasına ya da eski kocanın soyundan gelen çocuğun babası sayılmasına yolaçmamaktır. Ama eğer eşler arasında boşama öncesinde cinsel ilişki kurulmamış ise boşanan kadının rahminin boş olduğu bellidir. Bu yüzden bekleme süresi geçirmenin gereği yoktur. Ayetin o bölümünü okuyalım:

"Henüz dokunmadan onları boşarsanız, onları iddet müddetince beklemeniz gerekmez."

Bu cümleyi **"Onlara bağışta bulununuz"** buyruğu izliyor. Eğer evlenirken mehir belirlenmiş ise bu mehrin yarısı ödenir. Yok, eğer mehir belirlenmemiş ise kadına kocanın mali durumuna göre değeri değişecek uygun bir hediye verilir. Ayetin sonunu okuyoruz:

"Onları güzellik ile serbest bırakınız."

Yani bu eşlerinizi sıkmadan, üzmeden, kendileri ile inatlaşmadan ve yeni bir yuva kurmalarını engelleme hırsına kapılmadan tatlılıkla salıveriniz.

Surede yeralan bu genel hüküm, müslüman ümmetin sosyal hayatını düzenleme amacına yönelik çabaların bir parçasıdır.

PEYGAMBERİN HANIMLARINA KARŞI MÜSLÜMANLARIN DURUMU

Bundan sonraki ayette aynı anda nikah altında tutulabilecek kadın sayısının tavanını dört ile sınırlayan Nisa suresindeki ayetin inişinden sonra Peygamberimizin kaç kadın ile evli olabileceği ve bu konuda sadece kendine ve ailesine özgü hükümlerin neler olduğu açıklanıyor. Nikah altında bulundurulabilecek eş sayısına tavan getiren Nisa suresi ayetinde şöyle buyurulmuştu:

"Eğer gözetiminiz altındaki yetim kızlar ile evlendiğiniz takdirde onların haklarını gerektiği gibi gözetemeyeceğinizden korkuyorsanız, size nikahı düşen kadınların ikisi, üçü, ya da dördü ile evlenebilirsiniz. Ama eğer onlar arasında adil davranamayacağınızdan korkarsanız tek kadınla evleniniz." (Nisa, 3)

Bu ayet indiği sırada Peygamberimiz dokuz kadın ile evli idi. Bu evliliklerin her birinin farklı bir özel gerekçesi vardı. Ayşe ve Hafsa, Peygamberimizin iki en yakın dostu olan Ebu Bekir'in ve Ömer'in kızları idiler. Ümm-ü Habibe Ebu Süfyan'ın; Ümm-ü Seleme ve Sevda, Zema'nın ve Zeynep, Huzeyme'nin kızları idi. Bu son dördü eşlerini yitirmiş "muhacir" kadınlardı, bu yüzden Peygamberimiz onları kayırmak, onurlandırmak istemişti. Bunların hiçbiri ne genç ve ne de güzel olmadıkları için onlar ile yapılan evliliklerin kayırma ve onurlandırma amacına yönelik olduğu apaçıktı.

Cahş kızı Zeyneb'e gelince Peygamberimizin onunla evlenmesinin nedenini yukarda incelemiştik. Bilindiği gibi Peygamberimiz onu evlatlığı Zeyd ile evlendirmiş, fakat yüce Allah'ın takdiri o yolda olduğu için bu evlilik başarısız olmuştu. Peygamberimiz, boşanmanın yıkımını telâfi etmek için onunla evlenmişti. Bunun böyle olduğunu bu evliliğin hikayesini okurken öğrenmiştik.

Bu dokuz eşin son ikisi Mustalak oğullarından Haris'in kızı Cuveyriyye ile Hayy b. Ahtap kızı Safiyye idi. Bu ikisi köle idi. Peygamberimiz kendilerine özgürlük verdikten sonra sırası ile onları eşleri arasına kattı. Maksadı kabileleri ile ilişkilerini güçlendirmek ve kendilerini kayırmak, onurlandırmaktı. Çünkü aileleri ağır baskılara uğradıktan sonra müslüman olmuşlardı.

Bu hanımlar "müminlerin anaları" oldular, Peygamberimizin yatağını paylaşma şerefini kazandılar, nikah altında tutulmaları ya da boşanmaları yolunda Peygamberimize "tercih hakkı" tanıyan aşağıdaki iki ayetin inişi üzerine yüce Allah'ı, Peygamber'i ve ahireti seçtiler.

Nikah altında bulundurulabilecek eş sayısını sınırlayan ayetin inmesi üzerine Peygamberimizden boşanmaya yanaşmak istemediler. Yüce Allah da onların bu arzularını kırmayarak Peygamberimizi sözkonusu sınırlamanın dışında tuttu; o sırada nikahı altında bulunan eşlerinin hepsi ile evli kalmasını serbest kıldı, bu eşlerinin tümünü O'na helal saydı. Arkasından bu eşlere yenisini eklemesini ya da içlerinden birini bir başka kadınla değiştirmesini yasakladı. Başka bir

deyimle bu ayrıcalık sadece onların kendilerine özgü idi. Amaç Allah'ı, Peygamberimizi ve ahireti seçen bu saygın kadınları Peygamberimizin eşi olma şerefinden yoksun bırakmamaktı. İşte şimdi okuyacağımız ayetler bu ilkeleri açıklamaktadırlar:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ

إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ
يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ
خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً
مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ
يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ
لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾
تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ
مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ
وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ
وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ
إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾

50- "Ey Peygamber! Mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyelerini, seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını ve peygamber nikahlamayı dilediği takdirde mü'minlerden ayrı sırf sana mahsus olmak üzere, kendisinin mehrini Peygambere hibe eden mü'min kadını almanı helal kılmışızdır. Biz zorluğa uğramaman için mü'minlerin eşleri ve cariyeleri hakkında onların üzerine neyi farz kılmış olduğumuzu bildirmiştik. Allah bağışlayandır, merhamet edendir."

51- "Ey Muhammed! Onların dilediğini geri bırakır dilediğini de yanına alırsın. Kendilerinden uzak durduğun kadınlardan arzu ettiğini tekrar yanına almanda, senin üzerine bir günah yoktur. Bu onların gözlerinin aydın olmasını, üzülmemelerini, hepsine verdiğin şeylere razı olmalarını daha iyi sağlar. Allah kalplerinizde olanı bilir; Allah bilendir, halimdir."

52- "Ey Muhammed! Bundan sonra artık sana başka kadınlarla evlenmen, bunları başka eşlerle değiştirmen, güzellikleri hoşuna gitse bile sana helal değildir. Ancak elinin altında bulunan cariyeler hariç, Allah herşeyi gözetleyicidir."

Bu ayetlerin birincisinde nitelikleri belirtilen kadınlar ile evli kalmak, Peygamberimize helal kılınmıştı. Bunlar sayıca dörtten fazla da olabilirlerdi. Oysa Peygamber dışındaki müslüman erkeklerin dörtten fazla eşle evli olmaları yasaklanmıştı. Ayette nitelikleri belirtilen Peygamber eşleri şunlardı: Peygamberimiz tarafından mehirleri ödenen eşleri. Savaş esirlerinden payına düşen köleler. Kendisi ile birlikte Mekke'den Medine'ye göçen ve aynı zamanda dayı, teyze, hala kızları olan eşleri. Eğer bu sınıftan olan eşleri kendisi ile birlikte göçetmedi ise nikahı altında kalamıyorlar. Bu hükmün amacı göçeden kadınları kayırmak, ödüllendirmektir. Bir de gönüllü olarak Peygamberimiz ile evlenmek isteyen ve mehir istemeyen velisiz kadınlar. Peygamberimiz bunları nikahlamak isterse onlar da dört eş sınırlamasının dışında kalacaklardı. Peygamberimizin bu tanıma uyan bir kadınla evlenip evlenmediği tartışma konusudur. En güçlü ihtimal, böylesine gönüllü olarak kendisi ile evlenmek isteyen kadınları başka erkekler ile evlendirdiği yolundadır.

Yüce Allah bu serbestliği sırf Peygamberimize tanımıştı. Çünkü O erkek-kadın bütün müminlerin koruyucusu, kayırıcısı idi. Onun dışındaki erkekler eşleri ve cariyeleri konusunda yüce Allah'ın koyduğu sınırlamalara uymak zorunda idiler. Böylece Peygamberimize "sınırlama" ayetinden önce nikahladığı eşleri ile evliliğini sürdürme ve şahsını kuşatan özel şartlara uyum gösterme kolaylığı tanınmış oluyordu.

Bunun yanısıra Peygamberimiz kendisi ile gönüllü olarak evlenmek isteyen kadınlardan dilediğini nikahlayabilecek ve dilediğinin isteğini sonraya bırakabilecekti. Ayrıca sonraya bıraktığı gönüllü kadınlar arasında ilerde dilediği ile evlenebilecekti. Bu arada dilediği eşi ile yatabilecek ve dilediği ile yatmayı sonraya bırakabilecekti. Okuyoruz:

"Bu, onların gözlerinin aydın olmasını, üzülmemelerini, hepsine verdiğin şeylere razı olmalarını daha iyi sağlar."

Böylece Peygamberimizin içinde bulunduğu özel şartlar, kendisine yönelik arzular ve onunla birlikte yaşama şerefine dönük özlemler gözetilmiş oluyordu. Yüce Allah bu arzuları biliyor, onları bilgisi ve hoşgörüsü uyarınca kanalize ediyordu. Okuyalım:

"Allah, kalplerinizde olanı bilir. Allah bilendir, halimdir."

Arkasından Peygamberimizin eşlerini sayıca ve ismen donduran yasaklayıcı ayet indi. Bu ayette Peygamberimizin sadece eşlerinin sayısı sınırlanmıyordu, aynı zamanda kişi olarak da donduruluyorlardı, yani Peygamberimiz sayı tavanına bağlı kalsa bile onlardan herhangi birini bir başka kadınla değiştiremeyecekti. Bu yasaklamadan önce yukarıda saydığımız eşlerine bir başkasını eklediği yolunda elimizde bilgi yoktur. Okuyoruz:

"Ey Muhammed, bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen, bunları başka eşler ile değiştirmen, güzellikleri hoşuna gitse bile sana helal değildir. Yal-

nız elinin altında bulunan cariyeler hariç."

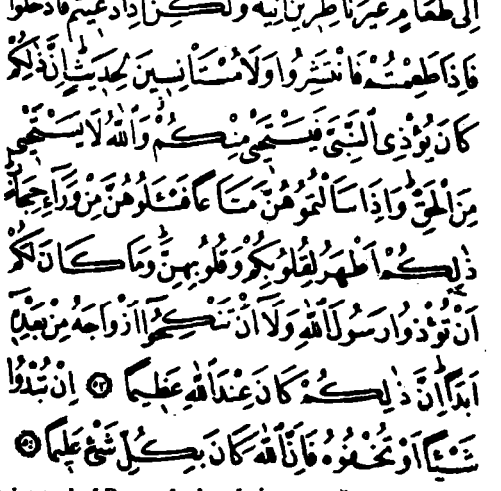
Peygamberimizin cariyelerinin sayısı ve kimlikleri ve sınırlamanın dışında tutulmuştu. İstediği sayıda cariyeye sahip olabilecekti. Ayetin sonunu okuyalım:

"Allah her şeyi gözetleyicidir."

Mesele bu gözetlemeye ve bu gözetimin altında bulunan duygusunun kalplerdeki güçlülük derecesine bağlanmıştır.

Hz. Aişe'nin verdiği bilgiye göre Peygamberimizin eşlerinin sayısını ve kimliklerini donduran bu yasak O'nun ölümünden önce kaldırılmış ve kendisine sınırsız evlenme özgürlüğü tanınmıştı. Fakat sınırlamanın kalkmasına rağmen eşlerine başka birini eklememiş, yukarda sayılan eşleri "mü'minlerin anneleri" olarak kalmıştı.

Daha sonraki ayetlerde gerek Peygamberimizin sağlığında ve gerekse ölümünden sonra müslümanlar ile O'nun ailesi ve "mü'minlerin anneleri" olan eşleri arasındaki ilişkileri düzenleyen açıklamalar gündeme geliyor. Bu açıklamalarda o günkü toplumun somut bir olgusu sergileniyor. Bu olgu şudur: Bazı münafıklar ile hasta kalpli sapıklar Peygamberimizi ailesi ve eşleri konusunda rahatsız ediyorlardı. Okuyacağımız ayetlerde bu kimseler sert bir dille uyarılıyor; davranışlarının Allah katında ne kadar iğrenç ve aşağılık olduğuna dikkatleri çekiliyor; kalplerindeki gizli hilelerin ve kötü duyguların yüce Allah tarafından bilindiği gerçeği ile tehdit ediliyorlar. Okuyalım:

53- "Ey inananlar! Peygamberin evlerine, yemeğe çağrılmaksızın vakitli vakitsiz girmeyin; fakat davet edilirseniz girin ve yemeği yiyince dağılın. Sohbet etmek için de gidip oturmayın. Bu haliniz peygamberi üzüyor, o da size birşey söylemeye çekiniyordu. Allah gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamber eşlerinden birşey isteyeceğinizde onu perde arka-

sından isteyin. Bu sayede sizin kalplerinizde onların kalpleri de daha temiz kalır. Allah'ın Peygamberini üzmeniz ve O'ndan sonra eşlerini nikahlamanız asla caiz değildir. Çünkü bu Allah katında büyük bir günahtır."

54- "Bir şeyi açıklasanızda gizleseniz de Allah şüphesiz hepsini bilir."

Buhari'nin güvenilir bir rivayet zincirine dayanarak bildirdiğine göre sahabilerden Enes b. Malik şöyle diyor:

"Peygamberimiz Cahş kızı Zeynep ile evlenirken bir düğün yemeği vermişti. Konukları yemeğe ben çağırmıştım. Bir grup konuk geliyor, yemek yiyip çıkıyor, arkasından başka bir grup geliyor, onlar da yemek yiyip gidiyorlardı. Böylece yemeğe çağrılmadık hiç kimse bırakmamış, herkese yemek vermiştim. Bunun üzerine Peygamberimize "Ey Allah'ın Resulü, çağıracağım başka kimse kalmadı" dedim. O da "Öyleyse sofrayı kaldırın" dedi.

Bu arada üç grup konuk evde kaldı, konuşmaya dalmışlardı. Peygamberimiz evden çıkıp Ayşe'nin odasına gitti. 'Selâmun aleyküm, ey eşim, Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun' dedi. Ayşe de O'na 'Allah'ın selamı ve rahmeti senin de üzerine olsun; ey Allah'ın Resulü, yeni eşini nasıl buldun? Allah onu sana uğurlu etsin' diye karşılık verdi.

Arkasından diğer eşlerinin odalarını ziyaret etti. Hepsine Ayşe'ye söylediği sözleri söyledi ve hepsinden Ayşe'nin verdiği cevabın aynısını aldı. Sonra dönüp geldi. İçeri girdiğinde o üç grup hala evdeydi ve konuşmaya devam ediyorlardı. Peygamberimiz son derece çekingen ve utangaç bir insandı. Bu yüzden geri dönerek tekrar Ayşe'nin odasına gitti. Bir süre sonra ya ben ya da bir başkası konukların gittiklerini kendisine haber verince eve döndü. Kapıdan girmek üzere bir adımını eşikten içeri atmış, öbür ayağı henüz dışardayken aramıza perde gerildi ve tam o sırada 'hicap' ayeti indi."

Az önce okuduğumuz iki ayet, evlere girip çıkmaya ilişkin bazı edep kurallarını içeriyor. Cahiliye dönemi araplarının bu kurallardan haberleri yoktu. Peygamberimizin evine girerken bile bu tür kurallar gözetmiyorlardı. Halk, birbirlerinin evlerine, sahiplerinden izin almadan giriyordu. Nur suresinin izin alarak evlere girilmesi gerektiği yolundaki ayetlerini açıklarken bu konuya değinmiştik.

Bu pervasızlık Peygamberimizin evlerine girerken daha çok kendini gösteriyordu. Çünkü bu evler halk için gökten inen bilgi ve hikmetin merkezleri haline gelmişlerdi. Bu yüzden bazı araplar Peygamberimizin evlerine ulu-orta giriyorlar, ocakta yemek olduğunu gördüklerinde davet edilmeyi beklemeden yemeğe kalıyorlardı. Bazıları yemekten sonra da oturmaya devam ederek aralarında konuşmaya dalıyorlardı. Bunu davet edilerek gelenler gibi çağrısız olarak eve dalanlar da yapıyorlardı. Böyle yaparken Peygamberimizi ve ailesini rahatsız ettiklerini hiç düşünmüyorlardı.

Nitekim elimizdeki bilgiye göre yukarda sözünü ettiğimiz o üç grup düğün yemeğinden sonra sohbete daldıklarında evin yeni gelini, yani Cahş kızı Zeynep yüzünü duvara dönüp oturmak zorunda kalmıştı. Peygamberimiz ise bu sıkıcı konuklarını uyarmaktan utanıyordu; ziyaretçilerini gücendirmekten, utandırmaktan çekiniyordu. O kadar utangaçtı. Bu yüzden yüce Allah, O'nun yerine gerçeği o kaba konukların yüzlerine vurmak gereğini duymuştu. Çünkü;

"Allah gerçeği söylemekten çekinmez."

Nitekim kadın-erkek ilişkileri konusundaki engin duyarlılığı ile tanınan Hz. Ömer, Peygamberimize dokunulmazlığı ve kadın giyimini disipline bağlamayı öneriyor ve yüce Allah'ın bu yolda emir vermesini diliyordu. Sonunda bu konuyu çözüme bağlayan ayetler inince Hz. Ömer'in önerisi kabul edilmiş, duyarlığı tatmin edilmiş oldu.

Buhari'nin güvenilir bir rivayet zincirine dayanarak bildirdiğine göre sahibilerden Enes b. Malik bu konuda şöyle diyor:

"Bir defasında Ömer, Peygamberimize 'Ey Allah'ın Resulü, senin evlerine iyi-kötü herkes giriyor. Mü'minlerin annelerine (eşlerinize) örtünmelerini emretsen daha iyi olmaz mı?' Bunun üzerine örtünmeye ilişkin ayet indi."

Bu sırada inen ayetlerin birincisi insanlara, o günün araplarına şunları öğretiyor: Peygamberin evlerine izinsiz girmemelidirler. Eğer yemeğe çağrılı iseler bu çağrıya cevap vereceklerdir. Fakat yemeğe çağrılmadıkları halde oturup ocaktaki yemeğin pişmesini beklememelidirler! Yemekten sonra çıkıp gitmeli, evde kalıp gevezeliğe dalmamalıdırlar.

Günümüzdeki müslümanların da, bir çoklarının ihmal ettiği, bu edep kurallarına şiddetle ihtiyaçları vardır. Günümüzde yemeğe çağrılan bazı konukların yemekten sonra evde kalarak gevezeliğe daldıkları görülür. Hatta bu gevezelik yemek masasında sürdürülür. Eğer ev halkı islam edebinin bazı kalıntılarını hala kişiliklerinde taşıyan kimselerse sıkıntıdan patlayacak gibi olurlar. Fakat pişkin konuklar daldıkları gevezeliklerini hararetle sürdürürler, evdekilerin tedirginlikleri hiç umurlarında bile değildir. İslamın edep kuralları her duruma cevap verir, her ihtiyacı karşılar. Yeter ki, yüce Allah'tan gelen bu tutarlı kurallara uyalım.

Ayetin ortalarında Peygamberimizin eşleri ile yabancı erkekler arasında bir perde bulunması gerektiği belirtiliyor. Okuyoruz:

"Peygamber eşlerinden bir şey istediğinizde onu perde arkasından isteyiniz."

Ayetin devamında böyle bir perdenin bulunmasının her iki tarafın kalplerinin temiz kalmasına yarayacağı açıklanıyor. Okuyalım:

"Bu sayede sizin kalpleriniz de onların kalpleri de daha temiz kalır."

Öyleyse hiç kimse ortaya çıkıp da yüce Allah'ın buyurduğunun tersini söylemesin. Şu tür sözleri kasdediyorum: Kadınlar ile erkeklerin birarada bulunmaları, perdesiz ve "örtünme"siz biraraşa yaşamaları, birbirleri ile serbestçe konuşmaları, buluşmaları, oturup kalkmaları, birlikte çalışmaları daha iyidir. Böyle olunca karşıt cinslerin kalpleri temiz olur, içlerinden kötülük geçmez, bastırılmış cinsel duygular kanalize olur; karşıt cinsler birbirlerine karşı terbiyeli ve nazik olurlar, davranışları incelir. Yüce Allah'ın kimi zavallı, nasipsiz, kendini bilmez ve aşağılık kulları sık sık böyle laflar ederler.

İşte onlar için söylüyorum. Yüce Allah **"Peygamber eşlerinden bir şey isterken onu perde gerisinden isteyiniz. Bu sayede sizin kalpleriniz de, onların kalpleri de daha temiz olur"** diye buyururken hiç kimse kalkıp da bunun tersini söylemesin.

Hem yüce Allah bu sözleri "mü'minlerin anneleri" olan temiz Peygamber eşleri ile Peygamberin arkadaşları olan ilk müslümanlar için, yani hiç kimsenin

boy ölçüşmeye kalkışamayacağı derecede seçkin insanlar için söylüyor. Eğer yüce Allah bir konuda birşey der de O'nun kullarından biri aynı konuda başka bir şey söylerse söz, yüce Allah'ın sözüdür ve diğer herkesin sözü boştur. Bu türden bir kul sözünü hiç kimse ağzına almaya kalkışmaz. İnsanların bu tür saçma sözleri ağızlarına alabilmeleri için ölümlü kulların, insan psikolojisini bu kulların tümünün yaratıcısı olan, ölümsüz Allah'tan daha iyi bildiklerini iddia etmeleri gerekir.

Oysa elletutulur, somut gerçek yüce Allah'ın doğru, buna karşılık yüce Allah'ın buyruğu ile çelişen sözleri söyleyenlerin yalan söylediklerini haykırıyor. Günümüzde dünyanın her tarafında yaşanan tecrübeler bu sözlerimizi doğrulamaktadır. Sınırsız "karma-hayat" düzeninin egemen olduğu ülkelerde görülen ahlâk bunalımı bu sözlerimizin en kesin, en açık kanıtıdır. "Karma-hayat" düzeninin en iğrenç meyvalarını devşiren Amerika, bu tür ülkelerin en başında gelir.[45]

Evet, ayette açıklanıyor ki, Peygamber'in evlerine gelen konukların çağrılı olmadıkları halde yemeğin pişmesini beklemeleri ve yemekten sonra da evde kalarak sohbete dalmaları O'nu rahatsız ediyor, fakat aşırı nazikliğinden dolayı onlara birşey diyemiyor. Ayetin sonunda da müslümanların Peygamberi rahatsız etmemeleri ve ölümünden sonra O'nun eşleri ile evlenmemeleri gerektiği belirtiliyor. Çünkü O'nun eşleri mü'minlerin anneleri gibidirler. Peygamber ile bu kadınlar arasındaki özel konum, O'nun ölümünden sonra onlarla hiç kimsenin evlenmemesini gerektirir. O ailenin dokunulmazlığı, saygınlığı ve ayrıcalıklı konumu ancak bu şekilde gözetilmiş olur. Okuyoruz:

"Allah'ın Peygamberini üzmeniz ve O'ndan sonra eşlerini nikahlamanız asla caiz değildir."

Elimizdeki bilgilere göre münafıklardan biri Hz. Ayşe ile evlenebilmek için Peygamberimizin ölmesini bekliyormuş! Ayetin sonunu okuyoruz:

"Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtır."

Herhangi bir hareketin yüce Allah katında "büyük günah" sayılmasından daha korkunç bir şey düşünülebilir mi?

Fakat bu korkunç uyarı ile yetinilmiyor, buna yine aynı derecede korkunç bir tehdit ekleniyor. Okuyalım:

"Bir şeyi açıklasanız da, gizli tutsanız da, hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir."

Demek ki, bu mesele ile doğrudan doğruya yüce Allah ilgileniyor. O gizli-açık bütün duyguları bilir. Bütün düşüncelerden, bütün gizli niyetlerden haberdardır. Bu mesele O'nun için son derece önemlidir. İsteyen O'nun bu konudaki buyruğunu çiğnesin. O zaman O'nun son derece korkunç ve mahvedici darbesinin altında ezilir.

Bu uyarıcı ve tehdidi izleyen ayette Peygamber eşlerinin hangi erkeklerin karşısına saklanma kaygısı taşımadan çıkabilecekleri açıklanıyor. Okuyoruz:

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ

45- Bkz. Yazarın "Dünya Barışı ve İslam" adlı eserinin "Evin Barışı" bölümü.

وَلَآ أَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ إِخْوَٰنِهِنَّ وَلَآ أَبْنَآءِ إِخْوَٰنِهِنَّ وَلَآ نِسَآئِهِنَّ
وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُنَّ ۚ وَٱتَّقِينَ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدًا ۝

55- "Onlara (Peygamber hanımlarına); babaları, oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, hizmetçi kadınları ve cariyeleri hakkında bir günah yoktur. Ey Peygamber hanımları, Allah'tan korkun, şüphesiz Allah, herşeyi görmektedir."

Burada sayılan erkekler ile sıkıca örtünmeden görüşmek bütün müslüman kadınlara serbest bırakılmıştır. Acaba sadece Peygamberimizin eşlerine seslenen bu özel ayet mi, yoksa Nur suresindeki tüm müslüman kadınlara seslenen genel hükümlü ayet mi daha önce indi? Bunu belirleyemedim. Herhalde hüküm önce Peygamber eşlerine özgü idi de sonra genellik kazandı. Bu ihtimal, sözkonusu yükümlülüğün niteliğine daha uygun düşer.

Yüce Allah'ın "Ey Peygamber eşleri, Allah'tan korkunuz, şüphesiz Allah herşeyi görmektedir" diyerek bu direktif ile Allah korkusu arasında bağ kurması, O'nun her şeyden haberdar olduğunu hatırlatması, dikkatlerimizden kaçmamalıdır. Allah korkusu, Allah denetimi böylesine duyarlı noktalarda sürekli olarak karşımıza çıkarılır. Çünkü Allah korkusu ilk ve son güvencedir. Bu duygu kalplerin göz açtırmak ve gözlerini kırpmaz, uyanık gözetleyicisidir.

Ayetlerin devamında Peygamberimizi, gerek şahsı ve gerekse ailesi ile ilgili olarak üzenlere, rahatsız edenlere yönelik uyarılar ve çirkin davranışlarına dönük kınamalar yineleniyor. Bu uyarılar iki yoldan yapılıyor: Birinci yolunda Peygamberimiz övülüyor, gerek yüce Allah katındaki gerekse yüceler alemi nezdindeki itibarı konumu vurgulanıyor. Öbür uyarı türünde Peygamberimizi üzmenin, yüce Allah'ı üzmek anlamına geldiği, bunun Allah katındaki cezasının da dünyada ve ahirette O'nun rahmetinden kovulmak ve bu çirkin işe denk düşecek bir azaba çarpılmak olduğu belirtiliyor. Okuyoruz:

إِنَّ ٱللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى ٱلنَّبِىِّ ۚ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ صَلُّوا۟ عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا۟ تَسْلِيمًا ۝ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُؤْذُونَ
ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ۝

56- "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamberi överler; Ey inananlar! siz de O'nu övün, O'na salat ve selam getirin."
57- "Allah'ı ve Peygamberini inciltenlere, Allah, dünyada da ahirette de lanet eder; onlar için alçaltıcı bir azab hazırlamıştır."

Ayetin orijinalinde Allah'ın ve meleklerin, Peygamberimize "selât" ettikleri belirtiliyor. Yüce Allah'ın, Peygamberimize "selât" etmesi, O'nu yüceler aleminde övgü ile anması anlamına gelir. Meleklerin O'na "selât" etmeleri de Allah katında O'nun için dua etmeleri demektir.

Aman Allah'ım, bu ne erişilmez derece! Yüce Allah'ın, Peygamberimize yönelik övgüsünü bütün evren tekrarlıyor. Bu övgünün ışığı bütün evrene yayılıyor. Evrenin bütün parçaları bu övgüye yine aynı övgü ile cevap veriyor. Bu ezeli, ebedi,

sürekli ve kesintisiz övgü evren bütününün özüne siniyor. Bu nimetten, bu onurdan sonra artık başka bir nimet ve onur düşünülemez. Yüce Allah'ın ve meleklerin "selât-ü selam"ından sonra artık insanların "selât-ü selam"ının ne yeri olabilir? Fakat yüce Allah, mü'minlerin Peygamberimize yönelik "selât-ü selam"larını kendi "selât-ü selam"ı ile yanyana getirerek onları şereflendirmek; onları, bu yoldan yüce, ezeli ve onur verici ufuklara yükseltmek istemiştir.

Yüce Allah'ın bu övgüsünün ışığı altında insanların Peygamberimizi üzmeleri, rahatsız etmeleri son derece çirkin, aşağılık, iğrenç ve lânetlik bir davranış olarak biliniyor. Ayeti bir kere daha okuyalım:

"Allah'ı ve Peygamberini incitenlere Allah, dünyada da ahirette de lânet eder; onları alçaltıcı bir azap beklemektedir."

Peygamberimizi incitmenin yüce Allah'ı incitmek demek olması ve bu çirkin eylemin O'nun kullarınca, O'nun zavallı yaratıklarınca işlenmiş olması eylemin iğrençliğini kat kat arttırmaktadır. Gerçekte bu zavallılar yüce Allah'ı incitemezler, böyle bir işe elleri ermez. Fakat bu ifade, yüce Allah'ın, Peygamberinin incitilmesinden kaynaklanan duyarlılığını dile getiriyor. Bu incitme sanki yüce zatına yönelik bir incitmedir. Ne kadar iğrenç, ne kadar çirkin, ne kadar yüz kızartıcı!

Bir sonraki ayette erkek-kadın bütün müminlere yönelik "incitme" eylemleri de kınanıyor. Mümin erkeklere ya da kadınlara iftira atanlar, onlara işlemedikleri suçları yakıştıranlar, uydurma kusurlarla onları küçük düşürmeye kalkışanlar azarlanıyor. Okuyoruz:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾

58- "Mü'min erkek ve kadınları, yapmadıkları bir şeyle suçlayıp incitenler, iftira etmiş ve apaçık bir günah yüklenmiş olurlar."

Azarın tonundaki bu ağırlıktan şunu anlıyoruz: O günlerin Medine'sinde erkek ve kadın müminlere karşı entrikalar çevirmeyi, çirkin söylentiler yayarak onların adlarını karalamayı, başlarına çorap örmeyi, onları asılsız suçlarla suçlamayı iş edinen bir grup vardı. Aslında bu kötü eğilim her zaman ve her yerde yaygındır. Yani mümin erkekler ve mümin kadınlar, her toplumda kötü niyetli sapıkların, münafıkların ve hasta kalplilerin sürekli entrikaları ile yüzyüzedirler. Yüce Allah, burada onlar adına bu entrikalara cevap veriyor; müminlerin düşmanlarının alınlarına suçluluk ve iftiracılık damgasını vuruyor. Hiç şüphesiz en doğru söz O'nun sözüdür.

Daha sonra yüce Allah Peygamberimize eşlerine, kızlarına ve bütün mümin kadınlara özel işleri için dışarı çıktıklarında tüm vücutlarını, başlarını ve gerdanlarını bol bir örtü ile sıkıca örtmelerini söylemeyi emrediyor. Bu kılık edepli kadınları edepsizlerden ayıracak ve edepli kadınları kötü amaçlı erkeklerin sataşma girişimlerinden koruyacaktır. Namuslu kadınların kılıkları ile belli olmaları ve ağırbaşlılıkları sataşacak kadın arayan kadın avcılarını utandıracak, caydıracaktır. Okuyoruz:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ

عَلَيْهِنَّ مِن جَلَابِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٥٩﴾

59- "Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle: Bir ihtiyaç için dışarı çıktıklarında örtülerini üstlerine alsınlar, vücutlarını örtsünler. Bu onların hür ve namuslu bilinmelerini ve bundan dolayı inciltilmemelerini daha iyi sağlar. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

Tefsir bilgini bu ayeti açıklarken şöyle diyor: O yıllarda Medine'de bazı ahlâksız erkekler vardı. Bunlar gece karanlık basınca Medine sokaklarına çıkar, kadınlara sataşırlardı. O yılların Medine evleri dar ve basitti. Bu yüzden gece olunca kadınlar abdest bozmak amacı ile dışarı çıkarlardı. Sözü geçen ahlâksız erkekler de bunu kollarlardı. Sıkı örtünmüş kadın görünce "bu köle olmayan, özgür bir kadındır" diyerek ondan uzak dururlardı. Fakat sıkıca giyinmemiş kadın gördüklerinde "bu köledir" diyerek üzerine çullanırlardı.

Bir başka tefsir bilgini olan Mücahid de bu ayeti açıklarken şunları söylüyor: Kadınlar bol örtüye bürünerek köle olmadıklarını, özgür kadınlar olduklarını belli ederler. Öyle olunca ahlâksız kadın avcıları onlara sarkıntılık etmez, kimlikleri konusunda kuşkuya düşmezdi. Ayetin sonunda "Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir" buyuruluyor. Yani kadınların cahiliye döneminde bu sıkı örtünme kuralına uymamaktan doğan kusurlarını bağışlar. Çünkü o dönemde bu kuralı bilmiyorlardı.

Bu ayetlerde arap toplumunu ahlâksızlıklardan arındırma uğruna harcanan sürekli çabayı, bütün fitne ve anarşi sebeplerini ortadan kaldırmak için yapılan sıkı telkinleri, fitnenin ve anarşinin alanını mümkün olduğu kadar daraltmak için gösterilen özeni görüyoruz. Amaç islam geleneklerini topluma tam anlamı ile *yerleştirmek, egemen kılmaktır.*

Bölümün sonunda müslüman toplum arasında birliği sarsıcı dedikodular yayan münafıklara, hasta ruhlu kimselere ve bozgunculara yönelik bir tehdit ile karşılaşıyoruz. Bu kesin ifadeli, sert tehdidin içeriği şudur: Eğer bu bozguncular bu kötü tutumlarını değiştirmezlerse, mümin erkek ve kadınları rahatsız etmekten ve toplumsal huzuru bozmaktan vazgeçmezlerse Peygamberin sert önlemleri ile karşı karşıya kalacaklardır. Daha önce yahudilere uyguladığı sert önlemleri onlar hakkında da yürürlüğe koyacaktır. Açıkçası onları Medine'den sürerek şehrin havasını pisliklerinden arındıracaktır. Bu amaçla can dokunulmazlıkları kalkacak, nerede yakalanırlarsa öldürüleceklerdir. Bu önlemler, yüce Allah'ın yasasının gereği idi. Daha önce Peygamber eli ile yahudiler hakkında uygulandığı gibi vaktiyle toplumlarının huzurunu bozan diğer kötülük düşkünlerine de uygulanmıştı

لَّئِن لَّمْ يَنتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ
بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾ مَّلْعُونِينَ ۖ أَيْنَمَا
ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ
خَلَوْا مِن قَبْلُ ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

60- "İki yüzlüler, kalplerinizde fesat bulunanlar, şehirde bozguncu haberler yayanlar, eğer bundan vazgeçmezlerse, andolsunki seni onlarla mücadeleye davet ederiz; sonra çevrende az bir zamandan fazla kalamazlar."
61- "Lanetlenmiş olarak, nerede bulunurlarsa yakalanır ve öldürülürler."
62- "Allah'ın geçmiş milletlere uyguladığı yasa budur ve Allah'ın yasasında bir değişme bulamazsın."

Bu kesin sözlü ve sert tehditten, yahudi kökenli Beni Kureyze kabilesinin sürülüşünden sonra müslümanların Medine'de ne kadar güçlendiklerini, islam devletinin kent üzerindeki egemenliğinin ne kadar pekiştiğini anlıyoruz. Bu kesin egemenliğin doğal sonucu olarak münafıklar kuytu köşelere çekilmek zorunda kalmışlardı. Sadece gizli komplolar düzenleyebiliyorlar, açıkça ortaya çıkmaya cesaret edemiyorlardı. Sürekli tehdidin ve korkunun soluğunu enselerinde hissediyorlardı.

Surenin bu son bölümünde insanların kıyametin ne zaman kapacağına ilişkin Peygamber efendimize yönelttikleri soruları, işi alaya alarak kıyametin bir an önce kopmasını istemeleri ve bu konudaki kuşkuları sözkonusu ediliyor. Bu soruya verilen cevapta meselenin yüce Allah'ı ilgilendirdiği vurgulanıyor. Bunun yanısıra kıyametin yakın olduğu ve onları farkında olmadan ansızın yakalama ihtimalinin çok yüksek olduğu belirtilerek sakındırılıyorlar. Ardından surenin akışı bir kıyamet sahnesini sunuyor ki, kıyametin bir an önce kopmasını isteyenler için pek de sevindirici değil. O gün yüzleri cehennem ateşinde evirilip çevriliyor. O gün dünyadayken Allah'a ve Peygamberine uymadıklarına pişman oluyorlar. O gün dünyadaki önderlerinin ve büyüklerinin iki kat azaba çarptırılmalarını istiyorlar. Bu sahne hiç kimsenin bir an önce gerçekleşmesini isteyemeyeceği korkunç bir sahnedir. Sonra surenin akışı onları bu kıyamet sahnesinden alıp tekrar şu yeryüzüne getiriyor. Bu döndürme ile güdülen amaç, müminlerin Hz. Musa'ya eziyet eden, ona -daha sonra yüce Allah'ın suçsuzluğunu ortaya koyduğu- çeşitli suçlamalarda bulunan İsrailoğulları gibi davranmaktan sakındırmaktır. -Öyle anlaşılıyorki, bu sakındırma fiilen yaşanmış bir olaya karşılık olmuştur. Belki de bazılarının Peygamberimizin arap geleneğine ters düşerek evlatlığının boşadığı Zeynep'le evlenmesi hakkında ileri geri konuşmalarıdır sözkonusu olan-. Bunun yanısıra surenin akışı müminleri, dedikodu yapmaktan, birini ayıplamaktan uzak yapıcı, doğru söz söylemeye çağırıyor. Yüce Allah'ın işlerini iyileştirmesinin, günahlarını bağışlamasının buna bağlı olduğunu vurguluyor. Allah'a ve Peygamberine itaat etmeye teşvik ederek, buna karşılık olarak kendileri için hazır bekletilen büyük lütuf hatırlatıyor.

Sure derin etkili ve ürpertici bir mesajla son buluyor. Göklerin, yerin ve dağların yüklenmekten kaçındığı, buna karşın insanın yüklendiği bu büyük, bu dehşet verici, bu ağır emanete ilişkin bir mesajla noktalanıyor. Bu yüce Allah'ın, verilecek karşılığın amele göre düzenlenmesine ilişkin palınının tamamlanması ve insanın kendi isteğiyle seçtiği ve tercih ettiği şeylerden dolayı sorguya çekilmesi amacına yöneliktir. **"Allah münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap etsin; mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların tevbesini kabul etsin. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."**[46]

46- Ahzab Suresi, 73

Peygamber efendimizin uzun uzun anlattığı; uzun süre korkuttuğu ve Kur'an-ı Kerim'in okuyan kişinin adeta görebileceği şekilde sahnelerini anlattığı kıyametin ne zaman kopacağını sık sık Peygamberimizden soruyorlardı. Kıyamet gününü soruyorlardı, bu günün bir an önce gelmesini istiyorlardı. Bu acelecilikleri bundan kuşku duydukları yahut yalanladıkları veya alaya aldıkları anlamını taşıyordu. Bu anlamlar soranların kişiliklerine, imana yakınlık veya uzaklıklarına göre değişiyordu.

يَسْـَٔلُكَ ٱلنَّاسُ عَنِ ٱلسَّاعَةِ ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ ٱلسَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾

63- "Ey Muhammed! İnsanlar senden kıyametin zamanını soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi Allah katındadır, ne bilirsin, belki de zaman yakındır."

Kıyametin ne zaman kopacağına ilişkin bilgi, yüce Allah'ın sırf kendisine özgü kıldığı ve aralarında Peygamberler ile önde gelen melekler de olmak üzere canlılardan hiçbirisinin bilmesini istemediği gaybın kapsamındadır. İman ve islamın gerçek mahiyetine ilişkin hadiste şu açıklama var: Abdullah b. Ömer r.a. babası Hz. Ömer r.a.'in şöyle dediğini anlatır: Birgün Peygamber efendimizin yanında oturduğumuz bir sırada birden bembeyaz elbiseli, simsiyah saçlı bir adam çıkageldi. Adamın üzerinde yolculuk belirtileri yoktu ve hiç birimiz onu tanımıyorduk. Sonra gelip Peygamber efendimizin karşısında oturdu, dizlerini Peygamberimizin dizlerine dayandırdı, ellerini de dizlerinin üzerine koydu ve şöyle dedi: "Ey Muhammed, bana islamı anlat". Peygamberimiz: "İslam; Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve Peygamberi olduğuna şahitlik etmen; namaz kılman, zekat vermen, Ramazan orucunu tutman, imkan bulursan Kâbe'ye hac etmendir" dedi. Adam "Doğru söyledin" dedi. Biz şaşırmıştık, hem soruyor hem de tasdik ediyor, diye. Sonra adam "Bana imanı anlat" dedi. Peygamber efendimiz: "İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, kıyamet gününe, kaderin hayır ve şerrine inanmandır" dedi. Adam tekrar "Doğru söyledin" dedi. Bu sefer "Bana "İhsan'ı anlat" dedi. Peygamberimiz: "İhsan; Allah'ı görüyor gibi O'na ibadet etmektir. Çünkü sen onu görmüyorsan da O seni görüyor" dedi. Adam "Peki kıyamet ne zaman kopacak?" diye sordu. Peygamberimiz: "Bu konuda kendisine soru sorulan sorandan daha fazla bir bilgiye sahip değildir" dedi. Sonra Peygamberimiz bize, "Bu Cebrail'di size dininizi öğretmek için gelmişti" dedi.[47]

Kendisine soru sorulan Peygamber efendimiz soran da Hz. Cebrail'dir. Ve ikisi de kıyametin ne zaman kopacağını bilmiyorlar: **"De ki; Onun bilgisi Allah katındadır."** Kıyamete ilişkin bilgi, Allah'ın kullarından hiç birine değil, sadece Allah'a özgüdür, onun tekelindedir.

Yüce Allah bunu, kendisinin bildiği bir hikmete dayalı olarak takdir etmiştir. Biz bu hikmetin bir yönünü algılayabiliyoruz: Buna göre yüce Allah, insanlar hep ondan sakınsınlar, sürekli onu hatırlasınlar ve ansızın gelip çatmasına karşı hazırlıklı olsunlar diye kıyametin kopacağı günü gizlemiştir. Kuşkusuz bu hazırlıklı olma durumu da yüce Allah'ın kendilerine iyilik dilediği, kalplerine takva duygusu yerleştirdiği kimseler için geçerlidir. Kıyametin kopacağının farkında olmayan ve her an onunla karşılaşma bilincinin verdiği uyanıklıktan yok-

47- Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai.

sun bulunanlara gelince; onlar kendilerini aldatıyorlar, cehennem ateşinden korumuyorlar. Oysa yüce Allah herşeyi onlara açıklamış, onları sakındırmış, uyarmıştır. Kıyameti gece ve gündüz her an kopma ihtimali bulunan bir gayb olarak gizlemiştir. **"Ne bilirsin belki de zaman yakındır."**

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ
سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾
يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ
وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا
فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾

64- "Allah kafirlere lanet etmiş ve onlar için çılgın bir ateş hazırlamıştır."
65- "Orada ebedi olarak kalacaklar; kendilerini koruyacak ne bir dost, ne bir yardımcı bulamayacaklardır."
66- "Yüzleri ateşe çevrildiği gün: "Keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygambere itaat etseydik" derler."
67- "Rabbimiz! Biz yöneticilerimize ve büyüklerimize itaat etmiştik, fakat onlar bizi yoldan saptırdılar" derler."
68- Rabbimiz! Onlara iki kat azab ver ve onları büyük bir lanetle rahmetinden kov."

Onlar kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlardı. İşte onlara bir kıyamet met sahnesi:

"Allah kafirlere lanet etmiş ve onlar için çılgın bir ateş hazırlamıştır."

Allah kafirleri rahmetinden uzaklaştırmıştır, onlar için kızgın ve alevli bir ateş hazırlamıştır. Bu ateş, tutuşturulmuş, hazır durumda bekletiliyor.

"Orada ebedi olarak kalacaklar."

O ateşte uzun bir dönem kalacaklar. Bunun ne kadar süreceğini Allah'tan başkası bilemez. Allah'ın bildiği ve dilediği zaman dolmadıkça bunun sonu da gelmez. Onlar her türlü yardımdan soyutlanmışlar ve bütün yardımcılardan yoksundurlar. Herhangi bir dostun veya yardımcının yardımıyla bu kızgın alevden kurtulma ümitleri de kalmamıştır:

"Ne bir dost ne de bir yardımcı bulamayacaklardır."

Onların ateşteki durumlarını yansıtan sahne ise, iç karartıcı ve acı bir sahnedir:

"Yüzleri ateşe çevrildiği gün."

Ateş etraflarını sarmıştır onların. Olayın bu şekilde ifade edilmesi ile hareketin tasviri ve somutlaştırılması istenmektedir. Bir yandan da onların içinde bulundukları azabın aşağılayıcılığını iyice belirginleştirmek amacı ile ateşin onların yüzlerinin her tarafına hırsla uzandığı anlatılmaktadır.

"Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, peygambere itaat etseydik" derler.

Bu, boş bir istektir. Hem yersiz hemde kabul olma imkanı yok. Çünkü iş

işten geçmiştir. Bu sadece geçmişte kaçırılan fırsatlardan dolayı ahlanmanın, vahlanmanın belirtisidir.

Sonra, dünyadayken kendilerini saptıran önderlerine ve büyüklerine karşı intikam duygusu uyanıyor içlerinde. Pişmanlığın, tevbenin işe yaramadığı bir sırada yalnızca Allah'a dönüp tevbe ediyorlar.

"Rabbimiz! Biz yöneticilerimize ve büyüklerimize itaat etmiştik, fakat onlar bizi yoldan saptırdılar" derler. "Rabbimiz! Onlara iki kat azab ver ve onları büyük bir lanetle rahmetinden kov".

İşte kıyamet budur. Peki neyini soruyorlar? Bu uğursuz akibete karşı tek kurtarıcı, o gün için işe yarayacak ameller işlemektir.

Öyle anlaşılıyorki, Peygamber efendimizin Zeynep bint-i Cahş ile evlenmesi, islamın bu fiili uygulama ile ortadan kaldırmağa çalıştığı bu cahiliye geleneğine ters düşmesi... Öyle anlaşılıyorki Peygamber efendimizin bu evliliği pek kolay ve sakin geçmemiştir. Münafıklar, kalplerinde hastalık bulunanlar, islamın kesin, net ve sade düşüncesini sindirememiş, kavrayamamış kararsızlar bu evliliği dillerine dolamışlar. Ağız, burun etmişler, mırın kırın ederek memnuniyetsizliklerini belirtmişler, yanlış yorumlar yapmışlar, karşı çıkmışlar. Gizlice konuşmuşlar, vesvese çıkarmışlardır. Büyük sözler etmişlerdir.

Münafıklar ve bozguncular susmak nedir bilmiyorlardı. Zehirlerini kusmak için her fırsatı ganimet biliyorlardı. Tıpkı, Ahzap savaşında, Hz. Aişe'ye atılan iftira olayında, ganimetlerin paylaşılmasında olduğu gibi. Her münasebette haksız yere Peygamber efendimizi incitecek davranışlarda bulunuyorlardı.

Bu sırada -Beni Kureyze kabilesinin bundan önce de diğer yahudilerin Medine'den uzaklaştırılmalarından sonra- Medine'de açıktan açığa kafir olan hiç kimse kalmamıştı. Şehirde yaşayanların tümü artık müslüman görünüyordu. Bunların bir kısmı müslümanlığında samimiydi, diğer bir kısmı ise münafıktı. İşte bu tür söylentileri yayan, yalanları ortalıkta dillerine dolayanlar bu münafıklardı. Bazı mü'minler de onların tuzaklarına düşüyorlardı, çıkardıkları bazı söylentilere alet oluyorlardı. Burada Kur'an-ı Kerim, İsrailoğullarının Hz. Musa'yı incitmeleri gibi onları Hz. Peygamberi incitmekten sakındırıyor, ölçmeden, biçmeden gelişi güzel konuşmaktan sakındırıp doğru konuşmaya yöneltiyor. Onları Allah'a ve Peygambere itaat etmeye teşvik edip bu davranışın ardından kendilerini bekleyen büyük nimeti, lütfu hatırlatıyor:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ
ءَاذَوْا۟ مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ ٱللَّهُ مِمَّا قَالُوا۟ ۚ وَكَانَ عِندَ ٱللَّهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾
يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَقُولُوا۟ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ
لَكُمْ أَعْمَٰلَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ
فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾

69- "Ey inananlar! Siz de Musa'yı incitenler gibi olmayın. Allah onu, onların dedikleri şeyden temize çıkardı. O Allah'ın yanında gözde, itibarlı bir kul idi."
70- "Ey inananlar! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin."
71- "Ki Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, şüphesiz büyük bir kurtuluşa ermiş olur."

Kur'an-ı Kerim burada Hz. Musa'ya yönelik incitme eyleminin türünü belirtmiyor. Ancak eylemin türünü belirleyen bazı rivayetler var. Ne varki, Kur'an-ı Kerim'in kısaca geçtiği bu konuyu uzun uzadıya anlatmamızın gereksiz olduğuna inanıyoruz. Bununla yüce Allah mü'minleri Hz. Peygamberi incitecek her türlü davranıştan sakındırmayı dilemiştir. Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde İsrailoğulları kaypaklığın, yamukluğun somut örnekleri olarak gösterilmişlerdir. Mü'minlerin Kur'an-ı Kerim'in her münasebette sapıklık ve kaypaklığın açık örneği olarak sunduğu bu sapık ve kaypak kimselere benzemekten sakınıp tiksinmeleri için onların Peygamberlerini incittiklerine işaret edilmesi yeterli oluyor.

Kuşkusuz yüce Allah Hz. Musa'yı kavminin iftirasından aklamıştı: **"O Allah'ın yanında gözde, itibarlı bir kul idi."** Seçkin bir yeri ve itibarı vardı. Yüce Allah, Peygamberlerini her türlü yalan ve iftiradan korur, onları temize çıkarır. Hz. Muhammed (s.a.s.) de Peygamberlerin en üstünüdür, yüce Allah'ın aklamasına, savunmasına en çok layık olanıdır.

Kur'an-ı Kerim mü'minleri doğru ve uygun söz söylemeye, sözlerini ölçüp biçmeye, münafıkları ve bozgunculuk peşinde koşanları dinlemeden önce, Peygamberleri, yol göstericileri ve yöneticileri hakkında bir beyinsiz sapığın veya art niyetli bir pisliğin lafına kulak vermeden önce söylenenlerin amacını ve hedefini bilmeye yöneltiyor. Çünkü yüce Allah doğru söz söyleyenleri gözetir, onların adımlarını yönlendirir, doğru ve yararlı söz söylemelerinin karşılığı olarak işlerini düzeltir. Yüce Allah güzel söz söyleyip salih amel işleyenlerin günahlarını bağışlar. Ademoğullarının işlemekten kurtulamadıkları ve bağışlama ve örtmenin dışında yakalarını sıyıramadıkları kötülüklerini örter.

"Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur."

Allah'a ve Peygambere itaat, başlı başına bir başarıdır. Çünkü itaat Allah'ın hayat sistemine göre hareket etmektir. Allah'ın hayat sistemine göre hareket etmek huzur ve güven kaynağıdır. Gerisinde bir başka ödül olmasa bile açık, hedefe ulaştırıcı ve doğru bir yolda yürümek te başlıbaşına bir mutluluktur. Düz ve aydınlık bir yolda yürüyüp te çevresinde Allah'ın yarattığı tüm varlıkların kendisine eşlik ettiği, yardımcı olduğu kimse, dar, dolambaçlı ve karanlık bir yolda yürüyüp te çevresinde Allah'ın yarattığı tüm varlıkların saldırdığı, çarptığı, incittiği bir kimse gibi değildir. Allah'a ve Peygambere itaat etme eylemi özünde kendi ödülünü de taşımaktadır. Buna göre Allah'a ve Peygamberine itaat etmek, hesaplaşma gününden ve cennetteki sınırsız nimetlerden önce elde edilen büyük bir başarıdır. Ahiretteki nimetler ise itaatin ödülünün yanında artı bir lütuftur. Yüce Allah'ın kereminden ve bol nimetlerinden kaynaklanan bir lütuftur. Yüce Allah dilediğine sınırsız rızık verir.

Belki de yüce Allah bu lütfu bahşetmekle insanın zayıflığını, omuzlarına

yüklenen sorumluluğun ağırlığını, büyüklüğünü gözönünde bulundurmuştur. Göklerin, yerin ve dağların yüklenmekten kaçındığı ama kendisinin yüklendiği bu emanete bakmıştır. İnsan bu büyük emaneti yüklenmiş, tek başına taşımaya söz vermiştir. Fakat insan zayıflığın, ihtirasların, eğilim ve arzuların baskısı altında olması ile birlikte yetersiz bir bilgiye, kısa bir ömre, yer ve zamandan kaynaklanan engellerle kuşatılmıştır. Öte yandan engel ve mesafelerin ötesine ilişkin tam bir bilgiye ve görüşe sahip değildir.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا
الْإِنسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾

72- "Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara sunduk; onu yüklenmekten kaçındılar, sorumluluğundan korktular. Pek zalim ve cahil olan insan onu yüklendi."

Kur'an-ı Kerim'in burada (örnek olsun diye) sözünü ettiği gökler, yeryüzü ve dağlar... İnsanın içinde veya bir köşesinde yaşadığı bu dehşet verici varlıklar küçük ve basit şeyler olarak beliriyorlar. Bu yaratıklar, herhangi bir çabaya gerek duymadan, dolaysız olarak yaratıcılarını bilirler. Yaratıcının koyduğu ve kendi yaratılışlarına, yapılarına ve düzenlerine hükmeden yasaya uygun olarak hareket ederler. Düşünmeye ve aracıya gerek duymadan dolaysız olarak yaratıcının koyduğu yasaya itaat ederler. Bu yasaya uygun olarak ve bir saniye bile geri kalmadan sürekli hareket ederler. Bilinçsizce ve seçme hakkına sahip olmadan yaratılışları ve tabiatları doğrultusunda görevlerini yerine getirirler.

Şu güneş, kendi yörüngesinde her zamanki dönüşlerini hiçbir zaman aksatmadan sürdürüyor. Işınlarını göndererek yüce Allah'ın kendisi için planladığı görevini yerine getiriyor. Bunun yanısıra kendisinden kaynaklanan bir irade sözkonusu olmaksızın kendi sisteminde yeralan uydularını kendine çekiyor, böylece evrensel rolünü eksiksiz olarak yerine getiriyor...

Şu yeryüzü kendi yörüngesinde dönüyor, ekinlerini, bitirip yeşertiyor. Üzerindeki canlıları besliyor, ölülerini bağrında saklıyor, kaynaklarını fışkırtıyor... Ama kendi iradesi dışında yüce Allah'ın evrensel yasası uyarınca...

Şu ay... Şu yıldızlar ve gezegenler. Şu rüzgarlar ve bulutlar. Şu hava ve şu su. Şu dağlar. Şu tepeler. Hepsi... Hepsi birşeyler yapıyor. Rabbinin izniyle işini görüyor. Yaratıcısını biliyor, kendinden bir çaba, bir emek ve bir girişim olmaksızın yaratıcısının iradesine boyun eğiyor. Bunlar sorumluluk emanetini, irade emanetini, kendini bilme emanetini, özel girişim emanetini yüklenmekten kaçınmışlardı:

"Onu insan yüklendi."

Kendi kavrama gücü ve bilinciyle Allah'ı tanıyan insan. Kendi düşüncesi ve görüşüyle Allah'ın yasasını bulan insan. Kendi çabası ve girişimleriyle bu yasaya göre hareket eden insan. Kendi iradesiyle, kişisel sorumluluğu ile, sapma ve

azgın arzulara karşı direnci ile, eğilim ve ihtiraslara karşı verdiği mücadele ile Allah'a eden insan bu emaneti yüklendi. İnsan attığı bütün bu adımlarda bilerek ve isteyerek hareket eder. Yolunu seçerken bu yolun kendisini nereye götüreceğini bilir.

Hacmi küçük, gücü az, çalışması yetersiz, ömrü sınırlı, çeşitli ihtirasların, arzuların, eğilim ve isteklerin etkisinde kalan bu yaratığın yüklendiği bu emanet hiç kuşkusuz büyük ve ağır bir emanettir.

Kuşkusuz insanın bu ağır yükün altına girmesi büyük bir tehlikedir. Bu yüzden "çok zalim" yani kendine haksızlık eden ve "çok cahil" yani kendi gücünü ve kapasitesini bilmeyen birisi olarak nitelendirilmiştir. İnsanın kendi isteğiyle yüklenmeye koştuğu bu ağır yük karşısında bu husus geçerlidir. Ama sorumluluğunu yerine getirince... Kendisini yaratıcısına ulaştıracak, doğrudan doğruya O'nun yasasına iletecek, eksiksiz bir şekilde Rabbinin iradesine boyun eğmesini sağlayacak bir bilgiyi elde edince... Doğrudan doğruya bilen, yollarını bulan, boyun eğen, kendileri ile yaratıcıları ve onun yasası arasına hiçbir engel girmeyen sayısız yaratıkların göklerde, yerde ve dağlarda kolayca, rahat ve eksiksiz bir şekilde tabiatları ve davranışları ile yollarını bulmalarını sağlayan bilgiye, hidayete ulaşıp, eksiksiz olarak itaat edince... Hiçbir şekilde itaatten, boyun eğmekten ve görevini yerine getirmekten geri durmayınca. İnsan bilinçli olarak, bilerek ve isteyerek bu dereceye ulaşınca, gerçekten onurlu bir makama, yüce Allah'ın yarattığı varlıklar içinde eşsiz bir dereceye ulaşır.

Kuşkusuz, özgür irade, kavrama yeteneği, kişisel girişim ve sorumluluk yüklenme... İşte bunlardır insanı, yüce Allah'ın yarattığı birçok varlıktan ayrıcalıklı kılan. Yüce Allah'ın yüceler aleminde duyurduğu ve onunla melekleri Ademe secde ettirdiği bu onurun gerekçesi budur. Yüce Allah, insana verilen bu onuru kalıcı kitabı olan Kur'an'da şu sözlerle duyuruyor: **"Biz Ademoğullarını gerçekten çeşitli ayrıcalıklarla donattık."**[48] Şu halde insan, yüce Allah'ın katındaki ayrıcalığının gerekçesini bilmelidir, göklere, yere ve dağlara sunulan ama onların yüklenmekten kaçınıp, korktukları ve fakat kendisinin isteyerek yüklendiği emaneti yerine getirmelidir...!

Yüce Allah bu ayrıcalığı insanlara vermiştir ki;

لِّيُعَذِّبَ ٱللَّهُ ٱلْمُنَٰفِقِينَ
وَٱلْمُنَٰفِقَٰتِ وَٱلْمُشْرِكِينَ وَٱلْمُشْرِكَٰتِ وَيَتُوبَ ٱللَّهُ
عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٣﴾

73- "Bunun sonucu olarak, Allah münafık erkek ve kadınlara, müşrik erkek ve kadınlara azab edecektir. Mümin erkek ve kadınların tevbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

Emaneti insanın tek başına yüklenmesi, kendi kendine bilmek, kendi kendine yolunu bulmak, kendi kendine hareket etmek ve kendi kendine sonuca varmak üzere bu yükü omuzlaması. Bunlar insanın kendi tercihinin akibetine kat-

48- İsra Suresi, 70.

lanması, alacağı karşılığın yaptığı işe göre olması amacına yöneliktir. Münafık erkek ve münafık kadınların, müşrik erkek ve müşrik kadınların azabı hakketmeleri içindir. Yüce Allah'ın mü'min erkek ve mü'min kadınlara yardım elini uzatması, kendi içlerinde taşıdıkları zaaf ve eksikliklerin, yollarına dikilen engel ve barikatların, kendilerini sıkan cazibe ve ağırlıkların baskısı altında düştükleri hatalardan dolayı tevbelerini kabul etmesi içindir. Hiç kuşkusuz bu yüce lütfu ve yardımıdır. Çünkü O, kullarını bağışlamaya, onlara merhamet etmeye daha yakındır: **"Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."**

Peygamber efendimize yönelik Allah'a itaat etmeye, kafir ve münafıklara karşı çıkmağa, Allah'tan gelen vahye uymaya, başkasına değil sadece O'na güvenip dayanmaya ilişkin bir direktifle başlayan, bunun yanısıra kendini Allah'a adayan, sadece O'na yönelik olarak hareket eden, O'nun direktiflerine uyan islam toplumunun sosyal düzeninin dayandığı çeşitli direktif ve yasaları içeren bu sure şu derin etkili ve dehşet verici mesajla son buluyor.

Sorumluluğun ağırlığını, emanetin büyüklüğünü tasvir eden, ağırlık noktasını ve büyüklüğün kaynağını belirleyen ve tümünü insanın Allah'ı bilmesi, O'nun yasasına göre yolalması ve O'nun iradesine boyun eğmesi noktası etrafında yoğunlaştıran bu mesajla son buluyor.

Sure bu mesajla son buluyor. Surenin başı ile sonu surenin içerdiği konular ve varmak istediği hedeflerle ahenk oluşturuyor. Zaten bu olağanüstü ahenk te bizzat bu kitabın kaynağına işaret etmektedir.

AHZAB SURESİNİN SONU

Sebe Suresi

34

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 54

Bismillahirrahmanirrahim

Mekke'de inen bu surenin işlediği konular yüce Allah'ın birliği, vahye ve ölümden sonraki dirilişe inanmak gibi temel inanç sistemi konularıdır. Bu konuların yanısıra inanç sisteminin ana konularına ilişkin bazı temel değer yargılarından ki yanılgılar düzeltilmiş, yüce Allah'ın vereceği ödül-ceza hükümlerinde servetin ve evlatların değil, imanın ve iyi amellerin dayanak oluşturacağı açıklanmış, insanı yüce Allah'ın pençesinden hiçbir gücün kurtaramayacağı O'nun katında O'nun izni olmaksızın hiç kimsenin aracılık yapamayacağı vurgulanmıştır.

Surenin ana ağırlık noktasını ölümden sonraki, diriliş ve ödül ceza ilkeleri ile yüce Allah'ın bilgisinin geniş kapsamlı, yanılgısız ve sınır tanımaz olduğu gerçeği oluşturur. Birbirine bağlı olan iki olgu surenin akışı için de değişik biçimlerde, farklı ifade tarzları ile tekrarlanır ve başından sonuna kadar surenin havasına bu olgular egemen olur.

Meselâ "yeniden diriliş" olgusu hakkında şöyle buyurulur.

Kâfirler "Kıyamet anı hiç gelmeyecek dediler. Onlara de ki," Hayır, gaybın bilgisi tekelinde olan Rabb'in adına yemin ederim ki, o an mutlaka gelecektir...[1]

"Ödül-ceza" olgusu konusunda ise şöyle buyurulur.

Amaç, iman edip iyi ameller işleyenleri ödüllendirmektir. Onları bağışlanma ve onurlu bir rızık beklemektedir.

Bizimle başa çıkabileceklerini sanarak olanca güçleri ile ayetlerimize karşı çıkanlara gelince onları tiksindirici ve acıklı bir azap beklemektedir.[2]

Surenin baş tarafına yakın bir yerinde aynı konuya ilişkin şu ayetleri okuyoruz:

Kâfirler biribirlerine dediler ki; "Ölen vucutlarınız didik didik parçalanıp iyice dağıldıktan sonra yeni bir aşamada tekrar dirileceğinizi ileri süren biri var, onu size gösterelim mi?

"Bu adam Allah adına yalan mı uyduruyor, yoksa deli midir?" Hayır, aslında ahirete inanmayanlar koyu bir sapıklığın ve azabın pençesindedirler.[3]

1) Sebe Suresi, 3 2) Sebe Suresi, 4-5 3) Sebe Suresi, 7-8

Surede değişik kıyamet sahneleri gözlerimizin önüne serilir. Bu arada bu sahneleri vaktiyle yalanlayanlar azarlanır, onların yalan saydıkları ya da kuşku ile karşıladıkları azap türlerine ilişkin tasvirlerle yüzyüze geliriz. Şu somut tablo bunlardan biridir.

...sen bu zalimleri bir de Rabb'lerinin huzurunda dikilmiş durumda birbirlerini suçlarken görsen! O zaman ayak takımını oluşturan güdülenler, kendini beğenmiş ele başlarına "Siz olmasaydınız, biz mü'min olacaktık" derler.

Kendini beğenmiş elebaşları da güdülenlere derler ki; "Size doğru yola ilişkin mesaj geldikten sonra biz mi sizleri o yoldan alıkoyduk? Aslında siz kendiniz suça girdiniz."

Güdülenler ise kendini beğenmiş elebaşlarına şöyle derler; "Tersine işiniz gece-gündüz komplo düzenlemek, dolap çevirmekti. Hani bize Allah'ı inkâr etmemizi, O'na eş koşmamızı emrediyordunuz." Azabı görünce pişmanlığı yüreklerine gömdüler. Biz kâfirlerin boyunlarına demir halkalar geçiririz. Çarpıldıkları ceza, sadece işledikleri kötülüklerin karşılığı değil mi?[4]

Surenin değişik yerlerine serpiştirilerek sık sık tekrarlanan bu sahnelerin son örneği şudur:

Onları bir de paniğe kapıldıklarında görsen! Kaçacakları hiçbir yer yok. Cehennemin yakınında yakayı ele vermişlerdir.

"Ona inandık, derler ama artık iyice uzağında kaldıkları imanı nasıl yakalayacaklardır?

Vaktiyle onu inkâr etmişlerdi; o zaman uzaktan karanlığa taş atıyorlardı.

Şimdi kendileri ile özlemleri arasına perde gerildi. Tıpkı daha önceki yoldaşlarına yapıldığı gibi. Hiç kuşkusuz onlar koyu bir kuşku içinde idiler.[5]

Surenin başlarında yüce Allah'ın "geniş kasamlı" bilgisi konusunda şu açıklama yapılıyor:

O yeraltına giren ve oradan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen her şeyi bilir.[6]

Müşriklerin kıyamet gününe ilişkin yalanlamalarını şöyle bir yorum izliyor:

Onlara de ki; "Hayır, gaybın bilgisi tekelinde olan Rabb'im adına yemin ederim ki, o an mutlaka gelecektir. Göklerdeki ve yerdeki, zerre kadar küçük bir nesne ya da zerrenin daha küçüğü ve daha büyüğü O'nun bilgisi dışında değildir, bunların tümü apaçık bir kitaptadır." [7]

Surenin sonuna doğru ise aynı konuda şöyle buyuruluyor:

De ki; "Gaybleri çok iyi bilen Rabb'im, gerçeği eğrinin başına çarpar."[8]

Allah'ın birliği ilkesine gelince sure, Allah'a hamdederek söze başlıyor:

Hamd, göklerdeki ve yeryüzündeki tüm varlıkların sahibi olan Allah'a mahsustur. Ahirette de hamd O'na mahsustur. O her şeyi yerinde yapar ve her şeyden haberdardır.[9]

Allah'a ortak koşan, O'nu bir yana bırakarak koştukları bu ortaklara tapan müşriklere surenin değişik yerlerinde meydan okunuyor. Aşağıdaki ayet söz-

4) Sebe Suresi, 31-33 5) Sebe Suresi. 51-54
6) Sebe Suresi, 2 7) Sebe Suresi, 3 8) Sebe Suresi, 3 9) Sebe Suresi, 48

konusu "meydan okuma" örneklerinden biridir:

Müşriklere de ki, **"Allah dışında ilah olduklarını sandığınız putları imdada çağırınız bakalım. Onlar ne göklerde ve ne de yeryüzünde zerre kadar bir şeye sahip değildirler. Gökler ile yeryüzü üzerinde hiçbir ortaklıkları da yoktur. Onların hiçbiri Allah'ın yardımcısı da değildir.** [10]

Surenin kıyamet sahnelerini tasvir eden bir tablosunda müşriklerin meleklere ve cinlere taptıkları belirtilir:

O gün Allah, onların hepsini diriltip biraraya getirir ve sonra meleklere "Bu adamlar size mi tapıyorlardı?" der.

Melekler derler ki, "Seni her türlü noksanlıktan tenzih ederiz. Bizim dayanağımız, koruyucumuz onlar değil, sensin. Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı, çoğu onlara inanıyorlardı. [11]

Başka bir yerde bu müşriklerin, meleklerden Allah katında kendilerine aracı, şefaatçı olmalarını bekledikleri, fakat bu beklentilerinin boşa çıkacağı vurgulanıyor. Okuyoruz:

Allah katında O'nun izin verdiği kimseler dışında hiç kimse şafaat; aracılık edemez. Bu konuda izin bekleyenlerin yüreklerini ürperten korku yatıştırılınca birbirlerine "Rabb'iniz ne dedi?" diye sorarlar. Cevap verenler "O gerçeği söyledi O yüce ve büyüktür" derler.[12]

Süleyman'ın canını aldığımızda ancak değneğini kemiren bir kurt onun olduğunu cinlere farkettirdi.

Onun ölüsü yere düşünce belli oldu ki, eğer cinler gaybı bilselerdi, o onur kırıcı angaryaların sıkıntısını çekmeye devam etmezlerdi.[13]

Vahiy ve peygamberlik misyonu konusunda ise şöyle buyuruluyor:

Kâfirler "Biz ne bu Kur'an'a ve ne de ondan önceki kutsal kitaplara asla inanmayız" dediler.

Onlara apaçık anlamlı ayetlerimiz okunduğunda "Bu adamın tek isteği şey, sizi atalarınızın taptığı putlardan vazgeçirmektir" ve "Şu Kur'an, düzmece bir yalandan başka bir şey değildir" dediler. Kâfirler kendilerine gelen "gerçek" için "Bu apaçık bir büyüden ibarettir." demişlerdi.[14]

Surenin başka ayetlerinde vahyin ve peygamberlik kurumunun gerçekliği vurgulanmakta ve müşriklerin bu gerçekleri inkâr eden iddiaları reddedilmektedir. Okuyoruz:

Kendilerine bilgi verilenler Rabb'in tarafından sana indirilen mesajın, insanları üstün iradeli ve övgüye lâyık Allah'ın yoluna iletici bir gerçek olduğunu görürler.

Ey Muhammed! biz seni bütün insanlara sırf müjde verici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.[15]

Surenin başka ayetlerinde islamın temel değer yargıları şöyle vurgulanır:

Uyarıcı gönderdiğimiz her kentin şımarık ele başları mutlaka şöyle dediler; "Biz sizin getirdiğiniz mesajı kesinlikle reddediyoruz.

10) Sebe Suresi, 22 11) Sebe Suresi, 40-41 12) Sebe Suresi, 23
13) Sebe Suresi, 14 14) Sebe Suresi, 31-43 15) Sebe Suresi, 6-28

"Bizim herkesten çok servetimiz ve evlâdımız vardır, bizim azaba çarptırılmamız sözkonusu değildir."

Onlara de ki, "Hiç kuşkusuz Rabb'im dilediğine bol servet verir ve dilediğinin rızkını kısar. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmezler."

Ne mallarınız ve ne de evlâtlarınız size bizim katımızda yakınlık kazandıramaz. Yalnız iman edip iyi amel işleyenler var ya, onların yaptıkları iyilikler kat kat fazlası ile ödüllendirilir. Onlar cennetin yüksek köşklerinde güven içinde ağırlanırlar.

Bizimle başa çıkabileceklerini sanarak olanca güçleri ile ayetlerimize karşı çıkanlara gelince onlar azapta başbaşa kalacaklardır.(16)

Surede bu gerçeği kanıtlayan, şu yeryüzünde yaşanmış tarihi olaylar hatırlatılır. Bu amaçla bir yandan yüce Allah'ın nimetlerine şükreden Davudoğulları'nın hikâyesi ve öte yanda yüce Allah'a karşı nankörlük eden, şımarık Sebe'lilerin hikâyeleri anlatılır. Hikâyelerin sonunda her iki gurubun başlarına neler geldiği de belirtilir. Bu iki zıt akıbet, yüce Allah'ın vaadi ile tehdidinin pratik hayata yansımış, görünür kanıtlarını oluşturur.

Bütün Mekke inişli surelerde değişik biçimlerde işlenen bu temel konular her surede evrensel boyutların enginliğinde işlenir. Her defasında kalbe değişik bir mesaj sunan, farklı bir etkenle karşılaşırız.

İncelemekte olduğumuz Sebe suresinde de bu konular aynı engin sahnenin boyutlarında ele alınır. Bu evrensel sahnenin izleyicileri, gökleri ile yeryüzünün uçsuz-bucaksız boşluklarında, mechul ve korkunç gayb aleminde, büyük ve ürkütücü mahşer toplantısının alanında, insan ruhunun kuytu ve dolambaçlı dehlizlerinde, insanlık tarihinin bilinen ve bilinmeyen sayfalarında, bu tarihin çarpıcı ve şaşırtıcı tabloları arasında gezdirilir. Bu evrensel gezinin bütün görüntüleri insan kalbini sarsan, ayrı birer niteliği taşır. Bu mesajların etkisi ile insan kalbi gaflet uykusundan, dar görüşlülükten ve uyuşukluktan uyandırılmaya çalışılır.

Daha sureye girerken gözlerimiz bu müthiş evrenin enginliğine açılır, bu evren kitabının sayfaları ile bu sayfaların içerdiği ilâhi ayetler bakışlarımıza sunulur, dikkatlerimiz yüce Allah'ın sınırsız, yanılgısız ve engel tanımaz bilgisinin projektör altında tuttuğu alanlara çekilir. Okuyalım:

O yeraltına giren ve oradan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen her şeyi bilir. O merhametli ve bağışlayıcıdır.

Kâfirler "Kıyamet anı hiç gelmeyecek dediler. Onlara de ki; "Hayır, gaybın bilgisi tekelinde olan Rabb'im adına yemin ederim ki, o an mutlaka gelecektir. Göklerdeki ve yerdeki zerre kadar küçük bir nesne ya da zerrenin daha küçüğü ve daha büyüğü O'nun bilgisi dışında değildir, bunların tümü apaçık bir kitaptadır.(17)

Ahireti inkâr edenler çarpıcı evrensel olaylarla, korkunç doğal felâket ile tehdit edilirler. Okuyoruz.

Onlar önlerindeki ve arkalarındaki göğü ve yeri görmüyorlar mı? Dilesek onları yerin dibine geçirir ya da göğü parçalayıp başlarına indirirdik. Allah'a bağlı, her kulun bundan alacağı ders vardır.(18)

16) Sebe Suresi, 34-38 17) Sebe Suresi, 2-3 18) Sebe Suresi, 9

Allah'ı bir yana bırakıp meleklere ya da cinlere tapan müşrikler, yüceler aleminin korkunç bilinmezliği ile karşı karşıya getirilir. Okuyoruz:

Allah katında O'nun izin verdiği kimse dışında hiç kimse şeffaat, aracılık edemez. Bu konuda izin bekleyenlerin yüreklerini ürperten korku yatıştırılınca birbirlerine "Rabb'iniz ne dedi?" diye sorarlar. Cevap verenler "O gerçeği söyledi, O yüce ve büyüktür" derler.(19)

Başka bir ayette ise bu müşrikler her türlü demogoji ve tartışma imkânından yoksun kalacakları "mahşer" alanında melekler ile yüzleştirilirler. Okuyoruz.

O gün Allah onların hepsini diriltip biraraya getirir ve sonra meleklere "Bu adamlar size mi tapıyorlardı?" der.(20)

Peygamberimizi yalanlayanlar, O'nu Allah adına yalan uydurmakla suçlayanlar ya da O'nun deli olduğunu ileri sürenler, sahte dış etkenlerin yozlaştırıcı tortularından arınmış olan fıtratlarının ve vicdanlarının duru mantığı ile başbaşa bırakılırlar. Okuyalım

Ey Muhammed! Onlara de ki; "Size bir tek öğüdüm var: İkişer ikişer ve teker teker Allah ile vicdanınızda başbaşa kalınız ve düşününüz ki, bu dostunuz deli değildir, o sadece ağır bir azabın eşiğinde sizleri uyaran bir peygamberdir.(21)

İşte bu sure insan kalbini bu değişik alanlarda böyle gezdiriyor, bu gezilerde onu bu tür duygulandırıcı ve uyarıcı etkenler ile yüzyüze getiriyor. Sonunda da daha önce değindiğimiz gibi gözlerimizin önüne son derece çarpıcı ve müthiş bir kıyamet sahnesi seriyor.

Sure, konularını sözünü ettiğimiz evrensel alanlarda ve yine sözü geçen uyarıcıların etkisi altında kısa, ardışık ve birbirine bağlı geziler halinde sunmaya devam ediyor. Bu gezileri kolayca anlatabilmek, okuyucu tarafından rahatça algılanabilmesini sağlayabilmek için beş aşamaya ayırabiliriz. Yoksa bu aşamaları birbirinden net bir şekilde ayıran kesin sınırlar yoktur. İşte bu sureyi diğerlerinden ayıran karakteristik özellik budur.

Sure yüce Allah'a hamdederek söze giriyor. Ayetin devamında yüce Allah'ın göklerdeki ve yeryüzündeki tüm varlıkların sahibi olduğu ve ahirette de övgünün O'na yöneltileceği belirtiliyor. Sonra yüce Allah'ın sınırsız ve yanılmaz bilgisine dikkat çekiliyor. Bu bilgi "yeraltına giren ve oradan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen" her şeyi kapsamına alır.

Sonra kıyamet gününü inkâr etmeleri gündeme getirilir ve yüce Allah'ın o günün mutlaka geleceğini vurgulayan cevabına yer verilir. Ayetlerin devamında şu gerçekleri öğreniyoruz: Yüce Allah'ın bilgisi her şeyi kapsar. Bir tek zerre bile bu bilginin sınırları dışında kalmaz. O zerre ister göklerde olsun, ister yeryüzünde bulunsun, farketmez. Bu kural sadece zerre için değil, zerreden küçük ve tabii ki, zerreden büyük nesneler için de geçerlidir. Bu engin bilginin aydınlığı altında gerek mü'minlerin ödülü ve gerekse olanca güçleri ile yüce Allah'ın ayetleri karşısında direnen, keçi inatlı kâfirlerin cezası kılı kılına belirlenecektir. Gerçek bilginler, yüce Allah'ın, peygamberine indirdiği mesajın gerçek ol-

19) Sebe Suresi, 23 20) Sebe Suresi, 40 21) Sebe Suresi, 46

duğuna tanıktırlar. Ayetler de bu tanıklıkta somutlaşan bilimsel görüşe dikkatlerimiz çekilir. Bu arada kâfirlerin "yeniden dirilme" olgusuna yönelik hayretleri dile getirir. Onlara sürekli bir azabın pençesinde ve kopkoyu bir sapıklık içinde oldukları belirtilerek cevap verilir. Arkasından ayakları altındaki yerin dibine geçirilmekle ya da parçalanmak göğün başlarına inmesi ile dehdit edilirler.

Böylece gezinin birinci aşaması noktalanmış olur. Surenin ikinci "aşama"-'sına Davudoğullarına ilişkin hikâyenin bir bölümü anlatılarak girilir. Bu hikâyede birçok doğal gücün yüce Allah'ın izni ile Hz. Davud'un ve Hz. Süleyman'ın emrine girdiği belirtiliyor. Fakat Davudoğulları yüce Allah'ın bu nimetlerini şükür ile karşılamışlar, onlar karşısında şımarıklık ve burnu büyüklük tepkisi göstermemişlerdir. Davudoğullarının buyruğuna giren bu güçlerden biri cinlerdi. Bazı müşrikler bu cinlere tapıyorlar, onlardan gayb bilimleri konusunda yararlanmak istiyorlardı. Oysa cinlerin gayb alemine ilişkin bilgileri yoktu. Çünkü Hz. Süleyman öldüğünde bunun farkında olamamışlar ve bu bilgisizlikleri yüzünden Hz. Süleyman tarafından koşuldukları ağır ve onur kırıcı işlerde çalışmayı sürdürmüşlerdi.

Şükür görevine bağlı bu kullara ilişkin hikâyenin karşıtı olarak bir şımarıklık hikâyesi yeralıyor. Bu hikâye Sebe'lilerin hikâyesidir. Bu yörenin halkına birçok nimetler verilmiş, fakat onlar bu nimetlere karşı nankörlük etmişlerdir. Yüce Allah onlar hakkında **"Bunun üzerine onları dillere düşürdük, toplumlarını parçalayarak öteye beriye dağıttık"** buyuruyor. Çünkü bu adamlar şeytana uymuşlardı. Aslında şeytan onlar üzerinde herhangi bir nüfuzu, herhangi bir yatırım gücü yoktu. Tersine onlar gönüllü olarak dizginlerini onun eline vermişlerdi.

Surenin üçüncü aşaması müşriklere meydan okuyarak başlıyor. Bu meydan okuyuşta müşriklerden, yüce Allah'ı bir yana bırakarak taptıkları düzmece ilahları imdada çağırmaları isteniyor. Bu düzmece ilahlar ayetin ifadesi ile **"Ne göklerde ve ne yeryüzünde zerre kadar bir şeye sahip değildirler. Gökler ile yeryüzü üzerinde hiç bir ortaklıkları olmadığı gibi onların hiç biri Allah'ın yardımcısı da değildir.** Ayrıca bu düzmece ilahlar melek bile olsalar, yüce Allah katında müşriklere aracılık edemezler. Çünkü melekler yüce Allah'dan emir alırken saygıdan titrerler, bu korkuları, şiddetli ürpermeleri geçmeden ağızlarını açıp bir şey diyemezler.

Yüce Allah, müşriklere gerek gökten yağan ve gerekse yerden çıkan rızıkları kendilerine kimin verdiğini soruyor. Göklerin ve yerin rakipsiz egemeni ve sihibi o olduğuna göre onların ortaksız rızık vericisi de O'dur.

Ayetlerin devamında Peygamberimiz ile müşrikler arasındaki tartışma yüce Allah'a havale ediliyor. Aradaki anlaşmazlığı o çözüme bağlayacaktır. Bu "aşama" tıpkı başladığı gibi bir "meydan okuma" ile noktalanıyor. Bu "meydan okuma"da müşrikler, yüce Allah'a koştukları ortakları Peygamberimize göstermeye çağrılıyorlar. Bu çağrı **"Olacak şey değil bu. Aslında o üstün iradeli ve her işi yerinde olan Allah'dır."** açıklaması ile sona eriyor.

Surenin dördüncü ve beşinci "aşama"larının ortak konusu vahiy ve Peygamberlik misyonudur. Ayrıca müşriklerin bu kurumlar karşısındaki tavırları,

halklara egemen olan şımarık elebaşlarının her ilâhi çağrıya ilişkin olumsuz reaksiyonları, böylelerinin her zaman servetlerine ve evlâtlarının çokluğuna güvenerek üstünlük taslamaları gündeme getirilir. Bunun arkasından ahiretteki, hesaplaşmada, ödül ve ceza belirlenmesinde dayanak oluşturacak gerçek "değerler"in neler olduğu vurgulanıyor. Bu gerçek değerler servet ve evlâtlar değil, iman ve iyi amellerdir.

Bu iki "aşama"nın daha sonraki ayetlerinde gerek mü'minlerin ve gerekse ilâhi mesajı yalanlayanların çeşitli kıyamet sahnelerinde somutlaşan akibetleri gözler önüne serilir. Bu sahnelerde "güdülen" müşriklerin kendilerini güden elebaşlarından koptukları, aynı zamanda meleklerin kendilerine tapmış olan müşriklerin bu sapık eylemini onaylamadıkları görülür.

Bu sahneler arasında müşrikler içgüdülerinin sapık dürtülerini bir yana bırakarak fıtratlarının, vicdanlarının sesini dinlemeye, hiçbir delile dayanmaksızın, sırf inat olsun diye, Peygamberimize karşı direnme ısrarından vazgeçmeye çağrılırlar. Çünkü Peygamber, doğru yolu göstermesinin karşılığında onlardan herhangi bir ücret istemediği gibi O, ne bir yalancı ve ne de bir delidir.

Her iki aşama da birer kıyamet sahnesi ile noktalanıyor. Ayrıca surenin sonlarına doğru şu kısa ve sarsıcı mesajın titreşimleri ile karşılaşırız. Okuyalım:

De ki; "Gaybleri çok iyi bilen Rabbim, gerçeği eğrinin başına çarpar.

- De ki; "Hak geldi, artık batıl hiçbir yana doğru kımıldayamaz."

- De ki; "Eğer ben eğri yolda isem sapıtmamın zararını kendim çekerim. Eğer doğru yolda isem, bu Rabb'imin bana ilettiği vahyin sayesindedir. Hiç kuşkusuz O her şeyi işitir ve kullarına çok yakındır."(22)

Sure yine kısa ve son derece çarpıcı bir kıyamet sahnesi ile sona erer.

Bu kısa özetten sonra şimdi ayetlerin ayrıntılı açıklamasına geçiyoruz:

HAMD ALLAH'INDIR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ
فِي الْآخِرَةِ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا
يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۚ وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾

1- Hamd, göklerdeki ve yeryüzündeki tüm varlıkların sahibi olan Allah'a mahsustur. Ahirette de hamd O'na mahsustur. O her işi yerinde yapar ve her şeyden haberdardır.
2- O yeraltına giren ve oradan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen her şeyi bilir. O merhametli ve bağışlayıcıdır.

Sure, Allah'a hamdederek söze giriyor. Bu başlangıç müşriklerin Allah'a ortak koştuklarını, O'nun peygamberini yalanladıklarını, ahireti şüphe ile karşıladıklarını ve yeniden dirilmeye ihtimal vermediklerini anlatan bu sure için son

22) Sebe Suresi, 48-50

derece uygun bir başlangıçtır. Yüce Allah aslında, özü itibarı ile övgüye lâyıktır. Bazı insanlar O'na karşı hamd görevlerini yerine getirmeseler de O'nun övgüye lâyık oluşu gölgelenmez. O kendisini överek tesbih eden şu varlık aleminin tümünün övgüsüne muhatap olduğu gibi birçok canlı varlıkların da övgüsüne muhataptır. İnsanlar bu genel kuralın dışında kalsalar da farketmez.

Yüce Allah'a hamdedildikten sonra O'nun göklerdeki ve yerdeki tüm varlıkların sahibi olduğu gerçeği vurgulanıyor. Hiçbir şey hem O'nun hem de başkasının değildir. Göklerde ve yeryüzünde hiç kimse O'nun ortağı değildir. Göklerde ve yeryüzünde ne varsa hepsi O'nun tekelindedir. İnanç sisteminin birinci temel prensibi budur. Allah'ın birliğini dile getirme ilkesi yani. Her şeyin sahibi yüce Allah'dır ve şu engin evrende O'nun dışında hiç kimse hiçbir şeyin sahibi ve egemeni değildir.

"Ahirette de hamd O'na mahsustur."

Hem doğal hamd ve hem de kullardan yükselen hamd ahirette de O'na özgüdür. Hatta dünyada O'nu inkâr edenler yada sapık bir yaklaşımla O'na başkalarını ortak koşanlar bile ahirette O'na hamdederler. Orada gerçek meydana çıkacağı için bütün hamdler ve övgüler, ortaksız olarak sırf O'na yöneltilir. Ayetin son cümlesini okuyoruz:

"O her işi yerinde yapar ve her şeyden haberdardır."

"Hakim"dir; yani yaptığı her işin kesinlikle bir hikmeti vardır, dünyayı ve ahireti hikmet ilkesine göre yönetir; varlık aleminin tüm gelişmelerini hikmet ilkesi uyarınca tasarlar. Ayrıca O her şeyi her işi eksiksiz, sınırsız, köklü bir bilgi ile bilir ve her tasarısı bu geniş kapsamlı bilgisini yansıtır.

Sonra yüce Allah'ın bilgi kitabının bir sayfası önümüze açılır. Bu engin bilginin alanı gökler ile yeryüzü kadar geniştir. Okuyoruz:

"O yeraltına giren ve oradan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen her şeyi bilir."

İnsan, birkaç cümle halinde önüne açılan bu sayfanın karşısında dikilince neler görür, neler! Acayip nesnelerin, hareketlerin, hacimlerin, şekillerin, biçimlerin, anlamların ve yapıların yığın yığın görüntüsü ve çağrışımı zihnine üşüşür. Bunları hayale sığdırmak bile mümkün değildir.

Eğer bu ayetin işaret etmek istediği olayların ve gelişmelerin sadece bir an içinde olup biten bölümünü araştırmak ve sayıya vurmak üzere bütün insanlar biraraya gelseler ve tüm hayatlarını bu işe adasalar, kesinlikle "o bir an içinde" kaç nesne gökten yere iniyor ve aynı tek anlık süre içinde kaç nesne yerden göğe yükseliyor?

Acaba yeraltına nice şeyler giriyor? Bu yerin bağrına nice tohumlar düşüyor, ya da ekiliyor? Bu yerin altında nice kurtlar, nice böcekler, nice sinekler ve nice sürüngenler barınıyor? Bu uçsuz-bucaksız toprağın nice su damlaları, nice gaz molekülleri ve nice radyo-aktif ışınlar sızıyor? Evet, nice nice şeyler geçiyor toprağın altına! Yüce Allah'ın sürekli ve uyuklama nedir bilmez gözetimi altında!

Topraktan nice şeyler çıkıyor? Nice bitkiler filizleniyor? Nice kaynaklar fışkırıyor? Nice yanardağlar, volkanlar lâv püskürtüyor? Nice gazlar buharlaşı-

yor? Nice saklı nesneler ortaya çıkıyor? Nice böcekler gizli yuvalarından yeryüzüne çıkıyor? Görülebilen ve görülemeyen nice nice şeyler. İnsanın bir bölümünü bildiği ve çoğunu bilmediği nice cansız nesneler ve hayvanlar!

Acaba gökten nice şeyler yere düşüyor? Nice yağmur damlaları, nice yıldız mermileri, nice yakıcı ışınlar, nice aydınlatıcı ışınlar? Nice "kaza" okları ve nice belirlenmiş "kader"ler? Nice tüm varlıklara yaygın, fakat bazı kulları özellikle kucaklayan "rahmet"ler? Yüce Allah'ın bazı kullarına oluk oluk türleri? Sayısını yüce Allah'dan başka hiç kimsenin bilmediği nice cansız-canlı varlıklar?

Peki nice şeylerin göğe yükseldiğini acaba hiç düşündük mü? Nice bitki, hayvan, insan ve insanın tanımadığı başka bir tür canlı soluğu? Yüce Allah'a yöneltilen ve O'ndan başka hiç kimsenin işitmediği nice gizli-açık dualar? Bildiğimiz ve bilmediğimiz nice ölmüş canlıların ruhları? Cebrail'in emri üzerine yücelen nice melekler? Yüce alemine süzülen ve yalnız yüce Allah'ın bildiği nice ruhlar?

Sonra denizden nice buhar kabarcıkları havaya karışıyor? Cisimlerden nice gaz zerrecikleri atmosferin enginliğine karışıyor? Yüce Allah'dan başka hiç kimsenin bilmediği nice nice nesneler?

Bunların hepsi bir an içinde olup bitiyor. Acaba bir tek anın olaylarını insan bilgisi kavrayabilir mi, uzun ömürler verse bile bu olayları sayıya geçirebilir mi? Oysa yüce Allah'ın sınırsız, akla sığmaz, engel tanımaz bilgisi bütün bu olayları-nerede ve ne zaman olurlarsa olsunlar-kapsamı içine alır. Niyetleri, duyguları, kasılmaları ve atışmaları ile bütün kalpler yüce Allah'ın gözetimi altındadırlar. Buna rağmen O görmezlikten gelir, bağışlar. Çünkü **"Merhametli ve affedicidir."**

Kur'an'ın bunun gibi tek bir ayeti bile bu kitabın insan sözü olmadığını anlatmaya, kanıtlamaya yeter. Çünkü kalbinden geçmez. Yine böylesine evrensel bir düşünce doğal olarak hiçbir insanın aklının ucundan geçmez.

Bir tek dokunuşta bu kadar çarpıcı ve yaygın bir etki meydana getirebilmek, ancak tüm evrenin yaratıcısı olan yüce Allah'ın sanatının işidir. Kulların sanatı buna benzeyemez.

KIYAMETİ YALANLAYANLAR

Yüce Allah bu temel gerçeği bunca çarpıcı, geniş ufuklu ve engin alanlı biçimde açıkladıktan sonra bize kıyamet gününü inkâr eden kâfirlerin olumsuz tutumlarını anlatıyor. Bu adamlar yarın başlarına ne geleceğini bilmeyecek kadar zavallıdırlar. Oysa yüce Allah gaybın bilicisidir. Ne göklerdeki, ne yerdeki hiçbir nesne O'nun bilgisi dışında değildir. Öte yandan kıyamet günü mutlaka gerçekleşmelidir. Çünkü iyilerin ve kötülerin dünyadaki davranışlarının ödülünü ve cezasını alabilmeleri için o günün gerçekleşmesi şarttır. Okuyoruz:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي
لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ

وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَٰلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ
مُبِينٍ ۝٣ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ
مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝٤ وَالَّذِينَ سَعَوْ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ
أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ ۝٥

3- Kâfirler "Kıyamet anı hiç gelmeyecek" dediler. Onlara de ki; Hayır, gaybın bilgisi tekelinde olan Rabb'im adına yemin ederim ki, o an mutlaka gelecektir. Göklerdeki ve yerdeki zerre kadar küçük bir nesne ya da zerrenin daha küçüğü ve daha büyüğü O'nun bilgisi dışında değildir, bunların tümü apaçık bir kitaptadır.

4- Amaç, iman edip iyi ameller işleyenleri ödüllendirmektir. Onları bağışlanma ve onurlu bir rızık beklemektedir.

5- Bizimle başa çıkabileceklerini sanarak olanca güçleri ile ayetlerimize karşı çıkanlara gelince onları tiksindirici ve acıklı bir azap beklemektedir.

Kâfirlerin ahireti inkâr etmeleri, yüce Allah'ın hikmetini ve takdirinin gerekçesini kavrayamamalarından ileri gelir. Çünkü insanı başıboş bırakmak yüce Allah'ın hikmetine uygun değildir. İsteyen iyilik yapsın, isteyen kötülük işlesin, sonra da iyilik yapan iyiliğinin ödülünü almasın ve kötülük işleyen de kötülüğünün cezasını görmesin, böyle bir uygulama yüce Allah'ın amacına ters düşer. Yüce Allah, ödüllerin ve cezaların ya tümünü yada bir bölümünü ahirete sakladığını peygamberlerinin dilinden insanlara bildirmiştir. Yüce Allah'ın evreni niçin yarattığını kavrayabilen herkes ahiretin kaçınılmaz olduğunu, O'nun vaadinin ve verdiği haberin gerçekleşebilmesi için öbür alemin gerekli olduğunu da kavrar. Fakat kâfirler bu ilâhi hikmeti kavrama yeteneğinden yoksun oldukları için **"Kıyamet anı hiç gelmeyecek"** diyebiliyorlar. Fakat red nitelikli kesin ve vurgulamalı cevaplarını hemen alıyorlar. Okuyoruz:

"Hayır, gaybın bilgisi tekelinde olan Rabb'im adına yemin ederim ki, o an mutlaka gelecektir."

Gerek yüce Allah'ın ve gerekse O'nun peygamberinin dediği doğrudur. Kâfirler gaybı bilmedikleri halde yüce Allah'ın işine burunlarını sokuyorlar, bilmedikleri bir konuda kesin hüküm veriyorlar. Oysa kıyamet gününün geleceğini kesin bir dille bildiren yüce Allah "gaybın bileni"dir. O halde O'nun sözü, ahirete ilişkin kesin bilgiye dayanan doğru sözdür.

Arkasından yüce Allah'ın bilgisi, tıpkı surenin başlangıcında olduğu gibi evrensel boyutlarda gözler önüne serilir. Bu sunuş biçimi bir kere daha kanıtlar ki, bu Kur'an insan sözü, insan eseri değildir. Çünkü böyle bir düşünce tarzı normal olarak insan aklının ucundan bile geçmez. Okuyoruz:

"Göklerdeki ve yerdeki zerre kadar küçük bir nesne yada zerrenin daha küçüğü ve daha büyüğü O'nun bilgisi dışında değildir; bunların tümü apaçık bir kitaptadır."

Aynı sözü bir kere daha söylüyoruz: Bu ayetin yansıttığı düşünce biçimi insan işi değildir. Bu ifadenin gerek şiir olarak ve gerekse düzyazı olarak şimdi-

ye kadar söylenmiş ve yazılmış olan insan sözleri içinde bir benzeri yoktur. İnsanoğlu bilginin sınırsızlığından, ayrıntılığından ve geniş kapsamlılığından sözederken kavramlaştırmayı düşünemez. Ayetin o bölümünü tekrar okuyalım:

"Göklerdeki ve yerdeki zerre kadar küçük bir nesne ya da zerrenin daha küçüğü ve daha büyüğü O'nun bilgisi dışında değildir."

Ayrıntılı ve geniş kapsamlı bilgiyi tanımlamaya çalışan insan sözleri içinde böylesine çarpıcı bir yaklaşım tarzına hiç rastlamış değilim. Gerçek şu ki, her türlü noksanlıktan münezzeh olan yüce Allah, özünü ve bilgisini insan hayalini aşan sıfatlarla nitelemekte, tanımlamaktadır. Bu tanımlama sayesinde insanın düşünce ufku genişleyerek kulluk ettiği Allah'ına yükselmekte, sınırlı düşünce kapasitesinin dar çerçevesi içinde O'nu sıfatları ile tanıma imkânına kavuşmaktadır.

Ayetin son cümlesi olan **"Bunların tümü apaçık bir kitaptadır."** ifadesinin akla en yakın yoruma göre anlamı herşeyi kaydeden, göklerdeki ve yerdeki bir tek zerreyi, zerrenin küçüğünü ve büyüğünü dışarda bırakmayan Allah'ın bilgisinin kastedildiğidir.

Bu ayetteki **"Zerre kadar küçük bir nesne ya da zerrenin daha küçüğü"** ifadesi üzerinde biraz durmak istiyoruz.

Zerre, yakın zamana kadar cisimlerin en küçük parçası olarak biliniyordu. Fakat şimdi atomun parçalanmasından sonra zerrenin daha küçük parçalarının olduğu görülmüştür. Bu küçük cisimler atomu oluşturan çekirdek, elektronlar, protonlar ve notronlar diye anılan parçacıklardır. Bilindiği gibi bu ayetin indiği dönemde bu parçacıklardan hiç kimsenin haberi yoktu. Gerek kendi sıfatlarının ve gerekse yarattığı varlıkların sırları hakkında kullarına dilediğinden, dilediği oranda bilgi veren Allah ne kadar yücedir!

Kıyametin geleceği kesin ve kuşkusuzdur. Yüce Allah'ın bilgisi, küçük-büyük hiç bir nesneyi dışarda bırakmayacak derecede geniş kapsamlıdır. Niçin? Okuyalım:

"Amaç, iman edip iyi ameller işleyenleri ödüllendirmektir. Onları bağışlanma ve onurlu bir rızık beklemektedir.

Bizimle başa çıkabileceklerini sanarak olanca güçleri ile ayetlerimize karşı çıkanlara gelince onları tiksindirici ve acıklı bir azap beklemektedir."

Burada bir hikmet, bir amaç, bir ön-tasarı vardır. Bu noktada yaratma olgusuna ilişkin bir ön-tasarı ile karşı karşıyayız. Amaç hem iman edip iyi amel işleyenlere ve hem de yüce Allah'a kafa tutarcasına O'nun ayetlerine karşı çıkan küstahlara davranışlarının uygun karşılığını vermektir.

İman edenlere ve bu imanlarını iyi ameller ile pratiğe yansıtanlara önce "bağışlanma" vardır. Bunların günahları affedilecektir. Ayrıca onlara "onurlu rızık" verilecektir. Bu surede "rızık" terimi sık sık kullanılır. Buna göre ahiret nimetlerinin, ahiret mutluluğunun da bu terimle tanımlanması uygun görülmüştür. Çünkü ahiret mutluluğu her bakımdan, yüce Allah'ın "rızık" türlerinden biridir.

Olanca güçlerini ortaya koyarak insanlar ile yüce Allah'ın ayetleri arasına engel koymaya çalışanlara gelince bunlar için tiksindirici, kötü ve acıklı bir azap

vardır. Ayetin orijinalinde kullanılan "rıcz" sözcüğü "kötü, iğrenç azap" anlamına gelir. Bu ceza onların insanları kötü yola sürükleme uğruna harcadıkları küstahca ve ısrarlı gayretlerinin karşılığıdır.

Görülüyor ki, kâfirler kıyamet gününün gelmeyeceğini kesin bir dille ileri sürüyorlar. Oysa bu konu bilgilerinin sınırı dışında kalan bir gayb konusudur. Buna karşılık gayb aleminin ortaksız "bilen"i olan yüce Allah, o günün mutlaka geleceğini belirtiyor. Bu arada Peygamberimiz de, kıyamet konusunda yüce Allah'ın direktifi çerçevesinde insanlara bilgi veriyor. İşte bu vesile ile belirtiliyor ki, "kendilerine bilgi verilenler" Peygamberimize Allah'dan gelen mesajın insanları üstün iradeli ve övgüye lâyık Allah'ın yoluna ileten bir gerçek olduğunu kavrayabilirler ve bu gerçeğin tanıklığını yaparlar. Okuyoruz:

وَيَرَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ هُوَ ٱلْحَقَّ وَيَهْدِىٓ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ ﴿٦﴾

6- Kendilerine bilgi verilenler Rabb'in tarafından sana indirilen mesajın, insanları üstün iradeli ve övgüye lâyık Allah'ın yoluna iletici bir gerçek olduğunu görürler.

Bazı klâsik tefsir bilginlerinin yorumlarına göre ayette geçen "Kendilerine bilgi verilenler" yahudi ve hristiyan din adamlarıdır. Çünkü bunlar kutsal kitaplarından Kur'an'ın gerçek olduğunu, insanları üstün iradeli ve övgüye lâyık Allah'ın yoluna ilettiğini öğrenmişlerdir.

Oysa bu ifadenin kapsamı sözkonusu yorumun çerçevesine sığmayacak derecede geniştir. Sebebine gelince her yerin ve her dönemin bütün bilginleri hangi kuşaktan, hangi inanç sisteminden olurlarsa olsunlar bu gerçeği görebilirler. Yeter ki, bilgileri sağlam ve tutarlı olsun, sahiden "bilim" adını taşımaya lâyık bir bilgi olsun. Kur'an, bütün kuşaklara açık bir kitaptır. Bu kitap her doğru bilgi sahibine kendini kabul ettirecek gerçeği içerir. Bu kitap tüm evrenin yapısında saklı olan gerçeği açığa vurur. Bu kitap, bu evrenin ve bu evrenin dayanağı olan köklü gerçeğin aslına uygun tercümanı ve özüdür. Devam ediyoruz:

"Bu kitap, insanları üstün iradeli ve övgüye lâyık Allah'ın yoluna iletir."

Üstün iradeli ve övgüye lâyık Allah'ın yolu, yüce Allah'ın tüm evren için belirlediği ve insanlar için seçtiği yöntemdir. Amaç şu insanların adımları ile içinde yaşadıkları şu evrenin adımları arasında uyum sağlamaktır. Bu yol şu koca evrenin çeşitli kesimlerine egemen olan yasalar sistemidir. Bu kesimlerden biri de insan hayatıdır. Zaten insan hayatı ne özünde ne kaynağında ne düzeninde ne hareket tarzında bu evrenden, bu evrende barınan diğer cansız-canlı varlıklardan ayrı ve kopuk değildir.

Bu kitap, insanları üstün iradeli ve övgüye lâyık Allah'ın yoluna iletir. Bunu nasıl gerçekleştirir? Mü'minin kafasında evrenin bütününe, bu bütünü kaynaştıran bağlara, bu bütünün çeşitli kesimleri arasındaki ilişkilere ve bu bütüne egemen olan değerlere, insanın bu varlık bütünü içindeki yerine, fonksiyonuna ilişkin bir kavram oluşturur. İnsanın kendisini de içine alan evren bütününün parçaları arasındaki işbirliğini düşündürür. Bu işbirliği sayesinde yüce Allah'ın yaratıklara ilişkin dilediğinin ve hikmetinin nasıl gerçekleştiğini öğretir. Evrenin tüm kesimlerinin eşgüdüm içinde, uyarlı adımlarla bu evrenin yaratıcısına doğru nasıl yol aldıklarını belletir.

Evet, bu kitap insanı üstün iradeli ve övgüye lâyık Allah'ın yoluna iletir. Nasıl mı? Düşünce sistemini düzelterek, onu evrenin insan fıtratına yansıttığı mesajlarla uyumlu hale getirecek esaslar üzerine oturtarak. Öyle olunca bu sistem insan düşüncesini, şu evrenin tabiatını, özelliklerini, kanunlarını, yararlanma yollarını; onunla çatışmasız, çekişmesiz ve engelsiz bir iletişimin nasıl kurulabileceğini kavrama yeteneği kazandırır.

Evet, bu kitap insanları üstün iradeli ve övgüye lâyık Allah'ın yoluna iletir. Nasıl mı? Orjinal eğitim sistemi sayesinde bu amacı gerçekleştirir. Çünkü bu eğitim sistemi tek tek fertleri insan toplumu ile uyuşmaya ve iletişim kurmaya hazırlar. Bu eğitim sistemi gerek fert ve gerekse toplum olarak tüm insanlık ailesini, şu evrende yaşayan diğer bütün canlılar ailesi ile uyuşmaya ve iletişim kurmaya hazırlar. Yine bu eğitim sistemi bütün canlı türlerini içinde yaşadıkları şu evrenin bütünü ile uyum ve bağdaşma halinde olmaya hazırlar. Bu eğitim sistemi bütün bu amaçları yalın, zorlamasız ve yumuşak bir yaklaşımla gerçekleştirir.

Evet, bu eğitim sistemi, insanları üstün iradeli ve övgüye lâyık Allah'ın yoluna iletir. Nasıl mı? Önerdiği sosyal kurumlar ve yasal düzenlemeler aracılığı ile. Bu sosyal kurumlar ve yasal düzenlemeler insan fıtratı ile; insan hayatının, insan geçiminin temel şartları ile aynı doğrultudadırlar. Bunun yanısıra diğer canlılara ve tüm cansız varlıklara egemen olan genel kanunlarla da uyum halindedirler. İnsanın sosyal kurumları ve yasal düzenlemeleri, bu genel kanunlardan kopuk ve ayrı değildir. İnsanlık ailesi bu koca evren çerçevesinde yeralan varlık kesimlerinden biridir.

Bu kutsal kitap, insanları sözünü ettiğimiz bu yola ileten rehberdir. Bu rehberi, hem insanı ve hem de bu yolu yaratmış olan yüce Allah ortaya koymuştur. O hem bunun ve hem de onun, yani hem insanın ve hem de bu yolun mahiyetini her kesten iyi bilir. Bir yolculuğa çıktığını düşün. Eğer o yolu yapan mühendis tarafından dikilen bir işaretle bir yol gösterici ile karşılaşırsan, kendini talihli bir yolcu sayarsın değil mi? Peki öyle bir yolculuğa çıktığını düşün ki, hem yolun ve hem de yolcunun yapıcısının, yaratıcısının önüne koydığı bir rehberden, bir yol işaretinden yararlanabiliyorsun. Bundan daha alâ bahtiyarlık olabilir mi?

DİRİLİŞİ YALANLAYANLARIN SÖZLERİ

Bu uyarıcı ve yönlendirici dokunuşu izleyen ayetlerde müşriklerin "yeniden dirilme" olgusuna ilişkin sözlerine dönülüyor, onların bu olgudan sözedilince nasıl olağanüstü bir dehşete düştükleri, böyle bir gelişmeyi nasıl acayip ve şaşırtıcı gördükleri anlatılıyor. Onlara göre bu olgudan sözeden kimse ya cinlerin çarptığı işitilmedik saçmalıkları kulağına fısıldadıkları bir delidir, ya da uydurma haberler veren, gerçekleşmesi mümkün olmayan hayalleri diline dolayan bir yalancıdır. Okuyalım:

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ
يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۙ إِنَّكُمْ لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ ۝

أَفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَم بِهِۦ جِنَّةٌ ۗ بَلِ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ فِى ٱلْعَذَابِ وَٱلضَّلَٰلِ ٱلْبَعِيدِ ۝٨

7- Kâfirler birbirlerine dediler ki; "Ölen vucutlarınız didik didik parçalanıp iyice dağıldıktan sonra yeni bir aşamada tekrar dirileceğinizi ileri süren biri var, onu size gösterelim mi?"
8- "Bu adam Allah adına yalan mı uyduruyor, yoksa deli midir?" Hayır aslında ahirete inanmayanlar, koyu bir sapıklığın ve azabın pençesindedirler.

İşte müşrikler, yeniden dirilme olayını bu derece garip, tuhaf ve dehşete düşürücü karşılıyorlardı. Bu yüzden başkalarına da bu tuhaflık ve şaşkınlık duygusunu aşılamaya çalışıyorlardı. Bu aşılama çabasını seslendirirken alaycı ve teşhir edici bir dil kullanıyorlardı. Okuyalım:

"Ölen vucutlarınız didik didik parçalanıp iyice dağıldıktan sonra yeni bir aşamada tekrar dirileceğinizi ileri süren biri var, onu size gösterelim mi?"

Size son derece tuhaf, son derece acayip bir adamı gösterelim mi? Bu adam akla sığmaz, hayale gelmez sözler söylüyor. Öldükten, cesetleriniz çürüdükten, organlarınız param-parça olup dağıldıktan sonra yeniden dirileceğini, tekrar varlık sahnesine döneceğini söyleyecek kadar ileri gidiyor.

Şaşmaya şaşkınlıklarını başkalarına aşılamaya, yadırgamaya ve aşağılama amaçlı teşhire devam ederek şöyle diyorlar:

"Bu adam Allah adına yalan mı uyduruyor, yoksa bir deli midir?"

Onlara göre insanın böyle bir sözü söyleyebilmesi için ya Allah'a iftira atan, O'na söylemediği sözleri mal etmeye kalkışan bir yalancı, ya da cinler tarafından çarpıldığı için saçmalayan, acayip ve garip iddialar ileri süren bir deli olması gerekir.

Bütün bu gürültülerin sebebi nedir acaba? Çünkü Peygamberimiz bu adamlara "yeniden diriltileceksiniz" demiştir. Peki tuhaflık bunun neresinde? Onlar ilk kez, hiç yoktan yaratılmamışlar mı? Niye bu şaşırtıcı realiteyi, yani hiç yoktan yaratılmışlarının somutlaştırdığı şaşırtıcı olguyu görmüyorlar; Eğer bu olguyu görseler, onun üzerinde kafa yorsalar yeniden yaratılacakları gerçeği kendilerini zerre kadar şaşırtmazdı. Fakat adamlar sapıtmışlar, bir türlü doğru yolu bulamıyorlar. Bu yüzden bu teşhir amaçlı yaygaralarına bu aptalca şaşkınlıklarına sert ve korkunç bir değerlendirme cümlesi ile karşılık veriliyor. Okuyoruz:

"Hayır, aslında ahirete inanmayanlar, koyu bir sapıklığın ve azabın pençesindedirler."

Burada kâfirlerin "pençesinde" oldukları belirtilen azap ne anlama gelir? Bu ahiret azabı anlamına gelebilir. Bu azabın gerçekleşeceği kesin olduğu için şimdi içindeymişler gibi tanımlanmıştır. Bunun yanısıra onlar doğru yola gelme umidi vermeyen, koyu bir sapıklığın pençesindedirler.

Fakat buradaki "azap" başka bir anlama da gelebilir. Çünkü ahirete inanmayanlar sürekli bir sapıklığın pençesinde oldukları gibi sürekli bir bunalım içindedirler. Bu derin anlamlı bir gerçektir. Sebebine gelince kalbinde ahiret inancı taşımaksızın yaşıyan kimse bitmez bir psikolojik tedirginlik içinde olur. Dünyada çektiği sıkıntıların telâfi edileceğine, adaletli bir hesaplaşma gerçekleşeceğine ilişkin hiç umudu, hiçbir beklentisi yoktur. Dünyada öyle durumlar, öyle

sıkıntılar var ki, insanın kalbinde ahiret beklentisi olmasa bunlara katlanamaz; orada iyilerin ödüllendirileceği ve kötülerin cezalandırılacağı ümidi olmasa insanda kötülüklere karşı sabretme gücü kalmaz. İnsana kötülükler karşısında direnme gücü hazırlayacak bir başka beklenti de yine ahirette ortaya çıkacak olan Allah'ın rızası, hoşnutluğudur. O ahiret ki, orada küçük-büyük hiçbir davranış hiçbir iyilik ya da kötülük gözardı edilmez. Hesaplaşma konusu olan nesne isterse bir hardal taneciği kadar küçük olsun, ayrıca bu hardal tanesi ister göklerde, ister yerin dibinde ve isterse bir kayanın üzerinde bulunsun, yüce Allah onu buldurup huzuruna getirtir. İşte bu ışık ve serin hava pençesinde yoksun yaşayan insan, hiç kuşkusuz sapıklık içinde yaşadığı gibi sürekli bunalım ve tedirginlik içinde de olur. Daha dünyadayken, henüz ahiret azabı ile karışlaşmadan bu çifte azabın pençesinde kıvranır. Ayrıca ahirete varınca dünyadayken içine düştüğü bu "cezanın" cezası olarak oraya özgü azabını da çekecektir.

Ahirete inanmak bir nimet, bir rahmettir. Yüce Allah bu nimeti ve bu rahmeti bunları hakkeden kullarına verir. Bunun için temiz bir kalple Allah'a bağlanmak, gerçeği aramak ve doğru yolu bulma arzusu taşımak gerekir. Bana göre ahirete inanmayanların hem koyu bir sapıklığın ve hem de azabın pençesinde olduklarını belirten bu ayetin anlatmak istediği gerçek budur.

UYARICI GÖRKEMLİ BİR SAHNE

Bunu izleyen ayette ahirete inanmayanlar sert bir uyarı ile karşılaşırlar. Bu uyarı evrensel bir tabloda somutlaşıyor. Onlara şu anda olan canlı bir olay canlılığında sunuluyor. Böylece eğer yüce Allah dilerse ve kendileri de içinde bulundukları sapıklıkta ısrar ederlerse bu olayla karşılaşacaklarının kesin olduğu mesajı ile yüzyüze getiriyorlar. Bu tablo, ahirete inanmayanların yerin dibine geçirildikleri ve paralanan göğün parça parça başlarına yağdırıldıkları tablodur.

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۚ إِن نَّشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ
الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٩﴾

9- Onlar önlerindeki ve arkalarındaki göğü ve yeri görmüyorlar mı? Dilesek onları yerin dibine geçirir ya da göğü parçalayıp başlarına indirirdik. Allah'a bağlı her kulun bundan alacağı ders vardır.

Bu sahne çarpıcı bir evrensel sahnedir. Aynı zamanda o inkârcıların gördükleri ve algıladıkları olaylara dayanıyor. Sebebine gelince yerin sarsılarak alt-üst olması doğa olayıdır. Ayrıca kimi hikâyelerin ve söylentilerin de konusu olduğu görülür. Gökten yere parçaların düşmesi de onlara yabancı bir olay değildir. Gök taşları düştüğünde ve şimşek olaylarında bunun benzeri meydana gelmektedir. Yani onlar bu sahnede canlandırılan olayların benzerlerini ya görmüşler ya da işitmişlerdir. Buna göre bu dokunuş, kıyamet gününün geleceğini ihtimal dışı sayan bu koyu gafilleri uyarabilir. Çünkü bu tabloda görüyorlar ki, azap son derece yakınlarındadır. Eğer yüce Allah onları daha kıyamet kapmadan, şu dünyadayken azaba çarptırmak istese şu üzerinde gezindikleri yerden ya da başları üzerindeki gökten kaynaklanacak azaplarla onları cezalandırabilir. Buna göre ne zaman kopacağını yalnız yüce Allah'ın bildiği kıyamet günü onların

pek uzağında değildir. Yolunu şaşırmış "fasık"lardan hiç kimse yüce Allah'ın acı süprizlerinden emin olamaz.

Gözleri önünde çeşitli gök ve yer olayları meydana geliyor. Bunların yanısıra bir yer sarsıntısı sırasında her an toprağın alt-üst olması ya da gök parçalarının başlarına yağması muhtemeldir. İşte tevbe edip Allah'a dönen, az önce sözü edilen koyu sapıklığın pençesinde olmayan kalp için bu gerçekten alınacak ders vardır. Okuyoruz:

"Allah'a bağlı her kulun bundan alacağı ders vardır."

Sure bazı şükür ve şımarıklık örnekleri karşımıza çıkarır. Bunların yanısıra yüce Allah'ın çeşitli doğal güçleri ve yaratık dilediği kullarının emrine verdiği anlatılır. Bu güçler ve yaratıklar normalde insanın emrine girmez. Ama yüce Allah'ın gücü ve dileği insanların normal alışkanlıkları ile kayıtlı değildir. Bu örnekler anlatılırken bir kısmı şeytanlara ilişkin olan bazı gerçekler meydana çıkar. Bilindiği gibi bazı müşrikler bu şeytanlara tapıyorlar ya da onlardan gayb konuları hakkında bilgi istiyorlardı. Oysa gaybın bilgisi şeytanlara kapalı idi. Bunun yanısıra şeytanın, insanı kışkırtmasının, yoldan çıkarmasının mahiyetini öğreniyoruz. Aslında şeytanın insan üzerinde hiçbir yaptırım gücü, hiçbir nüfuzu yoktur. İnsan, gönüllü olarak şeytana kendini ayartma imkânı vermektedir. Bunların yanısıra yüce Allah'ın şu önlemine dikkatlerimiz çekiliyor. Yüce Allah, insanların gizli kalmış davranışlarını ortaya döker, bunları somut olaylar biçiminde meydana çıkarır. Amaç bu davranışların karşılıklarının sahipleri tarafından görülmesidir. Surenin ilk "aşama"sı gibi, bu "aşama"sı da ahiretten sözederek noktalanıyor.

HZ. DAVUT'UN AYRICALIĞI

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ مِنَّا فَضْلًا ۖ يَٰجِبَالُ أَوِّبِى مَعَهُۥ وَٱلطَّيْرَ ۖ وَأَلَنَّا لَهُ ٱلْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنِ ٱعْمَلْ
سَٰبِغَٰتٍ وَقَدِّرْ فِى ٱلسَّرْدِ وَٱعْمَلُوا۟ صَٰلِحًا ۖ إِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾

10- Biz gerçekten Davud'a kendi katımızdan ayrıcalık sunduk. "Ey dağlar, o tesbih ettikçe siz de söylediklerini tekrarlayın. Ey kuşlar sizde" dedik. Ayrıca demiri avucunda yumaşattık.

11- Ona "İnsan vucudunu iyice saracak geniş zırhlar yap ve zırhların parçalarını biribirine ölçülü biçimde tak" dedik. Ey Davudoğulları, iyi ameller işleyiniz. Çünkü ben yaptıklarınızı görüyorum.

Hz. Davud, birinci "aşama"nın son ayetinde kullanılan deyimle "Allah'a bağlı" bir kuldu. Bilindiği gibi ilk "aşama"nın son ayeti şu idi.

"Allah'a bağlı her kulun bundan alacağı ders vardır."

Okuduğumuz ayetlerin ilkinde bu noktaya işaret edildikten sonra Hz. Davud'un hikâyesini anlatıyor. Hikâyeye O'na sunulan ayrıcalığa değinilerek giriliyor, arkasından bu ayrıcalığın ne olduğu açıklanıyor. Okuyoruz:

"Ey dağlar, O tesbih ettikçe siz de söylediklerini tekrarlayın."

Bu konuya yer veren kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Hz. Davud'un eşi görülmemiş derecede güzel bir sesi vardı. Bu güzel sesi ile yanık ilâhiler (mezamir) okurdu. Bu ilahilerin bazıları "Kitab-ı Mukkaddes'in "Eski Ant (Tev-

rat)" bölümünde yeralır. Fakat bu ilâhilerin orijinallerine uygun, yani O'nun söylediği ilâhiler olup olmadıklarını Allah bilir. Sahih bir hadis kaynağından öğrendiğimize göre Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bir gece sahabilerden Ebu Musa el-Eşari'nın Kur'an okuduğunu işitince olduğu yerde durup güzel sesini dinledikten sonra **"Ebu Musa'ya, Hz. Davud'un ki, gibi güzel bir ses verilmiştir"** dedi.

Ayet, bize yüce Allah'ın Hz. Davud'a sunduğu ayrıcalığı şöyle tanımlar: O tesbihleri sırasında Allah'a bağlılığın ve kendinden geçmişliğin o kadar ileri bir derecesine ermişti ki, kendisi ile evren arasındaki bütün perdeler ortadan kalkmış, özü evrenin özü ile bütünleşmiş, tesbih nameleri evrenin tesbihleri ile birleşmiş, bunun sonucu olarak O'nun tesbih cümlelerini dağlar ve kuşlar tekrar eder olmuştu. Çünkü O'nun varlığı ile evrenin varoluşu arasında bir başkalık, bir engel kalmamıştı. Bu böyledir. Tüm varlıklar yüce Allah ile ortak bir ilişki kurdukları zaman canlı türleri arasında, hatta cansız varlıklar ile canlılar arasındaki farklılıklar ortadan kalkar, bütün varlıklar yüce Allah'ın sunduğu dolaysız ve tek özde buluşur. Bu ortak öz, daha önce farklılıkların ve benzemezliklerin perdesi altında saklı idi. Fakat yüce Allah'a yönelen ortak tesbihlerde bu özün, varlık türleri arasında iletişim kurduğu, onları ortak bir melodinin titreşimlerinde buluşturduğu görülür. Bu öylesine yüce bir arınma, saflaşma ve ışığa dönüşme dercesindedir ki, insan bu düzeye ancak yüce Allah'ın özel bağışı sayesinde tırmanabilir. Yüce Allah, bu düzeye yükselttiği kulların maddi varlık perdesini aradan kaldırır, onu ilâhi özüne dönüştürerek tüm evrenle bütünleşmesini sağlar, evrendeki herkesle ve her şey ile dolaysız ve engelsiz bir iletişim kurar.

İşte Hz. Davud'un, Rabb'ini öven, ilâhi okuyan yanık sesi etrafa dağılınca dağlar ve kuşlar bu kutsal nameleri tekrarlıyor; evren, özüne sinen ve ortaksız yaratıcıya yöneltilen bu övgülerin muhteşem korosuna katılıyordu. Bu anlar olağanüstü derecede acayıp anlardır. İnsan bu coşkudan haberdar olmadıkça, hiç değilse ömürünün tek bir anında bu türden bir deney yaşamadıkça, bu evrensel orkestradan yükselen ortak namenin zevkine varamaz. Ayetin son cümlesini okuyoruz:

"Ayrıca demiri, avucunda yumuşattık."

Bu olay, yüce Allah'ın Hz. Davud'a sunduğu ayrıcalıkların bir başka örnegi idi. Ayetlerin havasından anladığımıza göre bu olay, insanların bilgilerine ve deneyimlerine tamamen yabancı olan bir "harika" idi. Öyleyse olay, demirin ısıtılarak eritilmesi ve böylece işlenmeye elverişli bir yumuşaklığa kavuşturulması olayı değildi. Doğrusunu yüce Allah bilir, ama burada sözkonusu olan bir "mucize" idi. Bu mucize sayesinde biline gelen yöntemler dışında demir yumuşatılıyordu. Gerçi eğer Hz. Davud'a demiri ısıtarak yumuşatma yöntemi öğretilmiş olsaydı, bu da başlıbaşına anlatılmaya değer, Allah vergisi bir "ayrıcalık" olurdu. Fakat biz bu ayetlerin yansıttığı havayı ve çağrışımı özenle gözönünde tutuyoruz. Ayetlerin yansıttığı hava, mucizeler havası ve uyandırdığı çağrışım, alışılagelmişi aşan "harikalar" çağrışımıdır. Devam edelim:

"İnsan vucudunu iyice saracak geniş zırhlar yap ve bu zırhların parçalarını birbirine ölçülü biçimde tak"

Ayetin orjinalinde kullanılan "sabiğat" sözcüğü "zırhlar" anlamına gelir. Elimizdeki bilgilere göre Hz. Davud'dan önce zırhlar, tek parçadan oluşmuş metal levhalarından yapılırdı. Bu yekpare zırhlar, hem ağır ve hem de içlerindeki vucudun hareket etmesini zorlaştıracak nitelikte idi. Bu yüzden yüce Allah, Hz. Davud'a ilham yolu ile biribirine geçen, oynak halkalardan oluşmuş zırhlar yapmayı öğretti. Böylece zırhların, insan vucuduna göre şekil almaları ve vücudun hareketlerine bağlı olarak esnemeleri mümkün oluyordu. Burada Hz. Davud'a bu halkaları birbirlerine sağlam biçimde, arada boşluk bırakmaksızın, eklemenin emredildiğini görüyoruz. Amaç, zırhın sağlam olması, düşman oklarını geçirecek deliklerinin bulunmamasıdır. İşte "zırh parçalarının biribirine ölçülü biçimde takılması"nın anlamı budur. Bu emir, tümü ile ilham yolu ile gerçekleşen bir öğretme, bir ders verme mucizesi idi.

Arkasından Hz. Davud'a ve ailesine şöyle sesleniyor:

"İyi ameller işleyiniz. Çünkü ben yaptıklarınızı görüyorum."

Sadece sağlam zırhları yapmakla yetinmeyiniz. Yaptığınız her işi özenerek yapınız. Elinizden çıkan her işi gören ve bu işin hakkettiği karşılığı size verecek olan Allah'ın sizi sürekli olarak gözetlediğini bir an bile unutmayınız. Çünkü O'nun gözünden hiçbir şey kaçmaz, yaptığınız her işte O'nun sürekli gözetimi altındasınız.

HZ. SÜLEYMAN'IN AYRICALIKLARI

Bunlar, Hz. Davud'a sunulan ayrıcalıklardır. Hz. Süleyman'a ise daha başka ayrıcalıklar sunulmuştur. Okuyalım:

وَلِسُلَيْمَٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۖ
وَأَسَلْنَا لَهُۥ عَيْنَ ٱلْقِطْرِ ۖ وَمِنَ ٱلْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ ۖ
وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ
لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٍ كَٱلْجَوَابِ وَقُدُورٍ
رَّاسِيَٰتٍ ۚ ٱعْمَلُوٓا۟ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكْرًا ۚ وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِىَ ٱلشَّكُورُ ﴿١٣﴾

12- Süleyma'nın buyruğuna da rüzgârı vermiştik. Bu rüzgâr sabahleyin esince bir aylık uzaklığa gider ve akşamleyin de bir aylık mesafeyi aşarak geri gelirdi. Onun için erimiş bakırı su gibi akıttık. Rabb'inin izni ile yanında çalışan bazı cinleri de buyruğuna sunmuştuk. Bu cinlerden buyruğumuzun dışına çıkanlara kızgın alevli ateşin azabını tattırırız.

13- Onlar, süleyman'a, isteği uyarınca mabetler, heykeller, havuz gibi geniş çanaklar ve yerlerinden kımıldatılamaz koca kazanlar yaparlardı. Ey Davudoğulları, şükrediniz. Kulların içinde şükredenler pek azdır.

Rüzgârın, Hz. Süleyman'ın buyruğuna sunulması konusunda yoğun rivayetler vardır. Gerçi orjinal yahudi kaynakları bu konuya hiç değinmez, ama yahudi masallarının gölgesi bu rivayetlerde açıkça seçilir. Bu yüzden en iyisi bu

rivayetlerden uzak durmak, Kur'an'daki bilgi ile yetinmek, ayetteki sözcüklerin dış anlamını aşmaya kalkışmamaktır. Bu anlama göre yüce Allah rüzgârı, Hz. Süleyman'ın emrine verdi. Bu rüzgâr Hz. Süleyman'ın direktifi ile belirli bir bölgeye (Enbiya suresinde bildirildiğine göre "Kutsal Topraklar"a) doğru bir ay süreyle esiyor, sonra yine bir ay zarfında geri geliyor. Rüzgâr sabahleyin esmeye başlıyor ve bir akşam vakti geri dönüşünü noktalıyor. Bir sabah vakti başlayan bu esmenin bir akşam vakti sona ermesi belirli bir amacı gerçekleştirmek için oluyor. Bu amacı Hz. Süleyman kavrıyor ve yüce Allah'ın emri uyarıncа onu gerçekleştiriyor. Bu açıklamaya başka bir söz ekliyemeyiz. Eğer konuşmaya devam edersek hiçbir söz bir kurala bağlı olmayan, hiçbir incelemenin süzgecinden geçmemiş olan masallara dalmış oluruz. Devam edelim:

"Onun için erimiş bakırı su gibi akıttık."

Ayette geçen "Kıtr" sözcüğü "bakır" anlamına gelir. Ayetlerin akışından anladığımıza göre bu olay, Hz. Davud'un avucunda demirin yumuşatılması gibi, olağanüstü bir olaydır, bir mucizedir. Acaba nasıl geçekleşti? Yüce Allah, belki yeraltında bulunan bir erimiş bakır birikintisini patlayan bir volkanın lâvları olarak yeryüzüne çıkarmıştır. Ya da Hz. Süleyman'a ilham yolu ile bakırı nasıl eriteceğini, nasıl sıvılaştırıp döküme ve işlemeye elverişli hale getireceğini öğretmiştir ki, bu da hiç kuşkusuz, yüce Allah'ın Hz. Süleyman'a bağışladığı büyük bir ayrıcalık anlamına gelir. Ayeti okumaya devam edelim:

"Rabb'inin izni ile yanında çalışan bazı cinleri de buyruğuna sunmuştuk."

Bunların yanısıra Hz. Süleyman'ın buyruğuna bazı cinler de verilmişti. Bunlar yüce Allah'ın izni ile Hz. Süleyman'ın buyruğu altında çalışıyorlardı. Ayetin orjinalinde geçen "cin" sözcüğü "insan'ın göremediği, örtülü varlık" anlamına gelir. Bu arada yüce Allah'ın "cin" adını verdiği bir canlı yaratık türü vardır. Bu cinler hakkında yüce Allah'ın verdiği bilgi dışında hiçbir şey bilmiyoruz. Burada bize, bu varlıklardan oluşan bir grubu Hz. Süleyman'ın emrine verdiğini bildiriyor. Aralarından biri eğer Allah'ın emrine karşı çıkarsa O'nun azabı yakasına yapışır. Okuyoruz:

"Bu cin'lerden buyruğumuzun dışına çıkanlara kızgın alevli ateşin azabını tattırırız."

Bu cümle, cin'lerin Hz. Süleyman'ın buyruğuna sunuluşu hikâyesi tamamlanmadan, araya sıkıştırılan bir değerlendirme cümlesidir. Bu cümlenin bu şekilde araya konmasının sebebi belki de cin'lerin, yüce Allah'ın emri altında olan varlıklar olduklarını vurgulamaktır. Çünkü bazı müşrikler, Allah'ı bir yana bırakarak onlara tapıyor, onları ilâhlaştırıyorlardı. Oysa bu cümlenin verdiği bilgiden öğreniyoruz ki, cin'ler yüce Allah'ın emri altındadırlar ve O'nun emrinden sapınca, tıpkı onlara tapan müşrikler gibi azapa çarpılırlar.

İşte bu cin'ler Hz. Süleyman'ın buyruğuna sunulmuşlardır. Okuyalım:

"Onlara, Süleyman'a, isteği uyarınca mabetler, heykeller, havuz gibi geniş çanaklar ve yerlerinden kımıldatılamaz koca kazanlar yaparlardı."

Önce ayetin orjinalinde kullanılan aşağıdaki kelimelerin anlamlarını irdeleyelim: "Meharib" "ibadet yerleri, mabetler" demektir. "Temasil" "bakırdan, ağaçtan, ya da başka nesnelerden yontulmuş heykeller" demektir. "Cevabi"

kelimesinin tekili olan "Cabiye" sözcüğü "içinde su toplanan havuz" demektir. Cin'ler Hz. Süleyman'a havuzları andırır irilikte geniş yemek çanakları yaparlardı. Bunların yanısıra O'na öyle koca yemek kazanları yaparlardı ki, bunları çok ağır oldukları için hiç kimse yerlerinden oynatamazdı.

Bu işler Hz. Süleyman'ın cin'lere yaptırdığı işlerin bazı örnekleridir. O yüce Allah'ın buyruğuna sunduğu bu yaratıkları Allah'ın izni ile dilediği gibi çalıştırabiliyordu. Hz. Süleyman hakkında bize anlatılan bütün bu olaylar, olağanüstü olaylardır, onların içyüzünü kavramamız ya da nasıl gerçekleştiklerini açıklamamız mümkün değildir. Bu konuda yapabileceğimiz tek açıklama sözkonusu olayların doğrudan doğruya Allah'ın eseri olan birer "harika" olay olduklarıdır. Bu konuda yapabileceğimiz tek ve net açıklama budur.

Bu ayet, Davudoğulları'na yönelik bir seslenişle sona eriyor. Okuyalım:

"Ey Davudoğulları, şükrediniz."

Yani "Atalarınız Hz. Davud'un ve Hz. Süleyman'ın kişiliklerinde bunca varlığı ve olağanüstü olayı buyruğunuza sunduk. Öyleyse ey Davudoğulları, yaptığınız işleri, Allah'a şükür ifadesi olarak yapınız. Yoksa buyruğunuza sunulan olağanüstü imkânlara güvenerek övünmeyiniz, büyüklük taslamayınız. İyi amel, yüce Allah'a şükretmenin en iyi göstergesidir. Devam ediyoruz:

"Kullarım içinde şükredenler pek azdır."

Bu cümle hem açıklama hem yönlendirme hem de acı güden bir değerlendirme cümlesidir. Kur'an'da, hikâyelere ilişkin değerlendirme yapan bu tür cümlelere sık sık rastlarız. Bu cümle bir yandan yüce Allah'ın bağışının ve nimetinin büyüklüğünü dile getiriyor. Öyle ki, bu bağışların ve nimetlerin şükrünü yerine getirebilenlerin sayısı az oluyor. Öteyandan da yüce Allah'ın bağışı ve nimetleri karşısında kulların şükretmekte ne kadar ihmalkâr davrandıklarını ortaya koyuyor. Kullar ne kadar çok şükretseler bile, şükür borçlarını yeterince yerine getiremezler, buna güçleri yetmez. Bir de onların şükür borcunu umursamadıklarını, daha baştan ciddiye almadıklarını düşünelim. O zaman acaba durum nice olur?

Yüce Allah'ın sınırsız nimetlerine karşı "insan" denen gücü sınırlı varlık ne kadar şükredebilir? Eğer siz yüce Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız, onları bitiremezsiniz. Bu nimetler insanı başının üstünden, ayaklarının altından, sağından ve solundan sarmış, her yanından kuşatmıştır. İnsanın kendisi bu nimetler denizinde kaybolmuş, o denizden taşan bir damladır. Başka bir deyimle insanın kendisi bu hesaba sığmaz nimetlerden biridir.

Bir gün bir grup arkadaşla oturmuş, konuşuyorduk, fikir alış-verişi yapıyor, biribirimize cevap yetiştiriyorduk. Aklımıza gelen her şeyi söylüyorduk. Bir ara baktık ki, küçük kedimiz "susu" etrafımızda dolanıp duruyor. Belli ki, bir şey arıyor. Sanki bizden kendisine bir şey vermemizi isteyecek gibi bize bakıyor, ama ne o istediğini bize söyleyebiliyor ve nede biz yaptığı hareketlerden bu isteğinin ne olduğunu anlayabiliyoruz. Sonunda Allah, zavallı hayvanın su istediğini aklımıza getirdi. Gerçekten hayvanın derdi buymuş, zavallı çok susamıştı. Çok susamıştı, ama bunu ne söyleyebiliyor ve ne de işaret yolu ile anlatabiliyordu. O zaman yüce Allah'ın biz insanlara yönelik bir nimetini farkettik.

Konuşma, söz söyleyebilme, kavrama ve önlem alabilme nimeti idi bu. O anda içimiz şükür duyguları ile dolup taştı. Ama bizim şükrümüzün O bol nimetlere karşı ne anlamı varki!

Hapiste uzun bir süre güneş yüzü görmekten yoksun bırakılmıştık. Bazen bozuk para çapında bir güneş ışını demeti hücremize sızabiliyordu. O zaman bu bir demetlik güneşten yararlanmak için bütün hücre arkadaşları sıraya girerdik. Sırası gelenimiz bu ışın demetinin karşısına durur, onu yüzünün, ellerinin, göğsünün, sırtının, karnının, ayaklarının üzerinde yapabildiği kadar gezdirirdi. Sonra yerini bu nimetten mümkün olduğu kadar, yararlansın diye sıradaki kardeşimize verirdi. İşte bu mahrumiyet döneminin sonunda ilk güneşe kavuştuğumuz günü hiç unutamıyorum. Daha doğrusu arkadaşlarımızdan birinin o gün yüzünde okuduğum, uçarı hareketlerinde gözlediğim, coşkun sevinci hiç aklımdan çıkmıyor. Adam neşesinden uçacak gibi idi. Bu arada derin bir nefes aldıktan sonra çığlık gibi bir sesle şunları söylemişti; "Allah! Aha, işte güneş! Rabb'imizin güneşi doğuşunu sürdürüyor. Elhamdülillah!"

Güneşlenirken, güneş banyosu yaparken vücudumuzun bu ışınlardan ne kadarını emdiğini hiç düşündükmü? Yüce Allah'ın nimet denizinde yüzdüğümüzün, bu denizin derinliklerine gömüldüğümüzün farkında mıyız? Bu yaygın, her yanı saran, parasız, pulsuz, emeksiz, çabasız, sıkıntısız nimete karşılık acaba ne kadar şükrediyoruz?

Eğer yüce Allah'ın nimetlerini bu şekilde gözden geçirmeye devam edersek ömrümüz biter, gücümüz tükenir, fakat yine bu uğurdu fazla bir yol alamayız. İyisi mi, Kur'an'ın işaret etme ve dolaylı anlatım yöntemi uyarınca bu uyarıcı işareti yapmakla yetinelim. Kalplerin bu işareti irdeleyerek onun izinden gitmesini bekleyelim, şükür nimetinden aldığı pay kadar bu yolda adım atmasını dileyelim. Çünkü şükür de başlıbaşına bir ilâhi nimettir. İnsanın bu nimeti elde edebilmesi için tüm samimiyeti ve arınmış kalbi ile Allah'a yönelerek onu hakketmesi gerekir.

Kur'an ayetlerini okumaya devam ederek hikâyenin son sahnesine geliyoruz. Bu sahne Hz. Süleyman'ın ölüm sahnesidir. Oysa emri altındaki cin'ler, efendilerinin öldüğünden habersiz O'nun buyurduğu ağır işleri yapmaya devam ettiriyorlar. Sonunda Hz. Süleyman'ın dayandığı değeneği kemiren bir tahta kurdu olayı farketmelerini sağlıyor. Çünkü değenek aşınınca Hz. Süleyman'ın cansız vücudu yere yığılıyor ve bunu gören cin'ler O'nun öldüğünü anlıyorlar. Okuyoruz:

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ
الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ ۖ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَن لَّوْ
كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾

14- Süleyman'ın canını aldığımızda ancak değneğini kemiren bir kurt onun öldüğünü cin'lere farkettirdi. Onun ölüsü yere düşünce belli oldu ki, eğer cin'ler gaybı bilselerdi, o onur kırıcı angaryaların sıkıntısını çekmeye devam etmezlerdi.

Rivayete göre Hz. Süleyman can verdiğinde elindeki değneğe dayanmış ayakta duruyordu. Son derece ağır işlere koşmuş olduğu cin'ler ise öteye-beriye koşuşuyor, bu ağır işlerini yapıyorlardı. Hiçbiri efendilerinin öldüğünü farketmemişti. Bu arada bir böcek söylendiğine göre bir tahta kurdu çıkageldi. Bu böcek ağaçları kemirerek besinini sağlar. Yaşadığı yörelerde evlerin çatılarını, kapılarını ve direklerini oburcu bir iştahla aşındırır. Bu yüzden Mısır'ın bazı bölgelerindeki köylerde halk, evlerini yaparken kereste kullanmaktan kaçınır. Çünkü bu böceğin ağaç türünden olan bütün yapı bölümlerini kemirip yokedeceğini iyi bilirler.

İşte bu böcek tarafından kemirilen Hz. Süleyman'ın değeneği aşınınca ölü vücudu yere yığılıverdi. Ancak o zaman cin'ler O'nun öldüğünü anlayabildiler. Yukarıdaki ayetin o bölümünü bir daha okuyalım.

"Onun ölüsü yere düşünce belli oldu ki, eğer cin'ler gaybı bilselerdi, o onur kırıcı angaryaların sıkıntısını çekmeye devam etmezlerdi."

İşte bazı müşriklerin taptıkları cin'ler bunlardı. Görüldüğü gibi bunlar, yüce Allah'ın kullarından birinin buyruğu altında çalışıyorlar ve bunun yanısıra "yakın" gaybın bilgisinden bile yoksundurlar. Oysa sözü edilen müşrikler onlardan "uzak" gayblere ilişkin bilgi edinebileceklerini umuyorlardı!

SEBE HALKININ HİKÂYESİ

Davudoğullarına ilişkin hikâyede yüce Allah'a inanmanın, O'nun bağışlarına şükretmenin ve nimetlerini yerinde kullanmanın sayfası sunuluyor. Bu sayfanın karşı yüzünde ise Sebe halkının sayfası yeralır. Neml suresinde Hz. Süleyman ile Sebe kraliçesi arasında geçen olaylar anlatılmıştı. Burada Sebelilerin, Hz. Süleyman hikâyesini izleyen maceraları sunuluyor. Bundan anlıyoruz ki, burada anlatılan olaylar Hz. Süleyman ile kraliçenin arasındaki maceradan sonra meydana gelmişlerdir.

Bu varsayımımızın dayanağı şudur: Sebe halkına ilişkin hikâyenin burada anlatılan bölümünde adamların sahip oldukları nimetler yüzünden şımarmaları, bu yüzden ellerindeki nimetlerin kayboluşu, arkasından birliklerinin bozuluşu ve parçalanıp öteye-beriye dağılmaları gündeme gelmektedir. Oysa bu adamlar, Neml suresinde bize tanıtılan ve Hz. Süleyman ile arasındaki ilişkilere yer verilen kraliçeleri zamanında güçlü bir devletleri ve son derece mutlu bir hayatları vardı. Bunun böyle olduğunu kraliçenin ülkesinden döndüğünde gördüklerini anlatan Hudhudun Neml suresinde okuduğumuz şu sözlerinden anlıyoruz.

"Ben o yörenin halkını yöneten bir kadınla karşılaştım. Allah ona herşeyi vermiş, görkemli bir tahtı var.

"Onun ve soydaşlarının Allah'ı bir yana bırakarak güneşe secde ettiklerini gördüm" Neml suresi, 23-24

Bilindiği gibi sonra bu kraliçe Hz. Süleymanla buluşarak alemlerin Rabbine teslim olmuştu. İşte burada anlatılan hikâyenin olayları, kraliçenin Allah'a teslim oluşundan sonra meydana gelmişti. Bu hikâyede bize, yüce Allah'ın bağışladığı nimetlere karşı şükür görevlerini yerine getirmekten kaçınan Sebelilerin başlarına neler geldiğini öğreniyoruz.

Hikâyenin başında Sebe halkının içinde yüzdüğü bolluğu, refahı ve mutluluğu anlatılıyor, bunun arkasından kendilerine bunca bol nimetler veren yüce Allah'a şükretmelerinin gereği vurgulanıyor. Okuyoruz.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ ءَايَةٌ ۖ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۖ كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ ۚ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾

15- Gerçekten bir vadinin sağında ve solunda uzayan iki ovadan oluşmuş Sebe yurdundan alınacak ibret dersi vardır. Onlara "Rabb'inizin verdiği rızıkları yiyiniz ve O'na şükrediniz, işte size güzel bir ülke ve bağışlayıcı bir Rabb" dendi.

"Sebe" vaktiyle Güney Yemende yaşamış bir toplumun adıdır. Bunların yurtları son derece verimli topraklardan oluşmuştu. Bu topraklar üzerinde kurulan uygarlığın bazı izleri günümüze kadar ayakta kalabilmiştir. Sebeliler uygarlıkta ileri bir düzeye ulaşmışlardı. Öyle ki, güney ve doğu taraflarını saran denizden gelen bol yağmur sularını denetim altına almayı başarmışlar, bu amaçla doğal bir baraj yapmışlardı. Bu barajın iki yanında iki dağ yükseliyordu. Barajın önüne ördükleri surlarda açılıp kapanabilen kapaklar yapmışlardı. Baraj duvarının ardında büyük miktarda su biriktirmişlerdi ve bu suyu gerektiği şekilde kullanıyorlardı. Başka bir deyimle son derece büyük bir su kaynağına sahiptiler. Bu baraj "Merib barajı" adı ile anılıyordu.

Ayette geçen "vadinin sağında ve solunda uzayan iki ova" toprak verimliliğinin, bolluğun, refahın ve göz alıcı hayat standardının simgesidir. Bu yüzden bu bol nimetleri bağışlayan yüce Allah'ı hatırlatan bir kanıt olarak algılanması istenmiştir. Nitekim Sebe'lilere yüce Allah'ın verdiği rızıklardan yararlanırken O'na şükretmeleri emredilmiştir. Okuyoruz:

"Rabb'inizin verdiği rızıkları yiyiniz ve O'na şükrediniz."

Onlara yüce Allah'ın nimetleri hatırlatılıyor. Akıllarına ilk gelecek nimet verimli ve güzel yurtları idi. Oysa bunun da üzerinde şükür görevlerinde yaptıkları ihmalkârlıkları bağışlama ve kötülüklerine gözyumma nimeti gelir. Okuyoruz:

"İşte size güzel bir ülke ve bağışlayıcı bir Rabb."

Bolluk ve refah biçiminde somutlaşan yeryüzüne dönük cömertlik ile bağışlama, kötülükleri görmezlikten gelme biçiminde ifadesini bulan "gökyüzü cömertliği"ne birarada kavuşmuşlardır. Öyleyse yüce Allah'ı övmelerine, O'na şükretmelerine ne engel olabilir ki? Fakat onlar ne Allah'a şükrediyorlar, ne da verdiği nimetleri hatırlıyorlar. Okuyoruz:

فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُم بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِّن سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾

16- Fakat onlar bu buyruğa sırt çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini göndererek o verimli ovalarını dikenli, kuru çalılıklı ve az sayıda sedir ağaçlı iki çorak ovaya dönüştürdük.

Adamlar yüce Allah'a hamdetme, iyi amel işleme ve Allah'ın nimetlerini iyiye kullanma görevlerine sırt çevirdiler. Bu yüzden yüce Allah, içinde yüzdük-

leri gözalıcı refahı ellerinden aldı. Üzerlerine son derece yıkıcı "Arım" selini gönderdi. Kayaları önünde sürükleyen bu korkunç sel kurdukları barajı yıktı. Bunun üzerine büyük bir taşkın meydana geldi, seller her yanı silip süpürdü. Artık adamların elinde suları biriktirme imkânı kalmamıştı. Bu yüzden ortalık susuzluktan kurudu, kavruk yangın yerine benzedi. O güzelim bahçeler, üzerinde tek tük bir kaç ağaçtan, bir kaç kuru çalıdan başka bir yeşillik bulunmayan bir çöle dönüştü. Okuyalım:

"O verimli ovalarını dikenli, kuru çalılıklı ve az sayıda sedir ağaçla iki çorak ovaya dönüştürdük."

Ayetin orjinalinde geçen "Hamd" sözcüğü "erik ağacı, ya da her tür dikenli ağaç"; "Esl" kelimesi "Ilgınağacına benzeyen bir çalı türü" ve "Sidr" sözcüğü ise "Arabistan kirazı" anlamını verir. Bu sonuncu ağaç türü, selden ve yıkımdan sonra Sebe'lilerin elinde kalan en işe yarar doğal üründü. Fakat çöle dönüşmüş topraklarında bu ağaç türüne artık pek seyrek rastlanabiliyordu. Ayetleri okumayı sürdürüyoruz:

ذَٰلِكَ جَزَيْنَٰهُم بِمَا كَفَرُوا۟ ۖ وَهَلْ نُجَٰزِىٓ إِلَّا ٱلْكَفُورَ ﴿١٧﴾

17- Yaptıkları nankörlükten ötürü onları işte böyle cezalandırdık. Biz nankörden başkasını hiç cezalandırır mıyız ki?

Ayetin orjinalinde yaralan "keferu" sözcüğü en akla yakın yoruma göre "nimeti görmezlikten gelmek, nankörlük etmek" anlamına gelir.

Sebeliler bu sıralarda yine evlerinde-barklarında oturuyorlardı. Gerçi artık yoksullaşmışlardı, eski göz kamaştırıcı bolluklarının ve mutluluklarının yerini yokluklar ve sıkıntılar almıştı. Fakat birarada yaşıyorlardı, henüz toplumları dağılmamıştı. Ayrıca yurtlarını kuzeylerindeki kutsal kentlere, yani Arap yarımadasındaki Mekke ile Şam yöresindeki Kudus'e bağlayan uygarlık düzeyleri halâ ayakta idi. Kuzeylerinde yeralan Yemen kenti, sözünü ettiğimiz kutsal kentlerle bağlantılı, bayındır bir kent olduğu gibi bu uygarlık merkezleri arasında gidişi-gelişi sağlayan yol bakımlı, işlek ve güvenli idi. Ayeti okuyalım:

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ ٱلْقُرَى ٱلَّتِى بَٰرَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَٰهِرَةً
وَقَدَّرْنَا فِيهَا ٱلسَّيْرَ ۖ سِيرُوا۟ فِيهَا لَيَالِىَ وَأَيَّامًا ءَامِنِينَ ﴿١٨﴾

18- Onların yurtları ile kutsal kentler arasına, birinden bakınca öbürü görünebilen kısa aralıklı kentler serpiştirerek konaktan konağa mesafeleri ölçülebilir bir yolculuk yapmalarını sağladık. Onlara "Bu yol boyunca hem geceleyin hem de gündüzün güven içinde yolculuk yapın" dedik.

Elimizdeki bazı bilgilere göre köyün birinden sabahleyin yola çıkan birisi karanlık basmadan bir sonraki köye ulaşabiliyordu. Yani bu yöredeki yolculuk belirli mesafelere bölünmüş, güvenli bir yolculuktu. Ayrıca konaklama yerleri arasındaki mesafeler kısa olduğu için yol sıkıntısı çekilmiyordu.

Fakat Sebe'liler zamanla daha da kötüleştiler. Yüce Allah'ın ilk uyarısı onlara faydalı olmadı. Kendilerine gelip yüce Allah'a yalvarmaya, ellerinden giden eski mutluluklarını geri vermesini dilemeye yönelmediler. Tersine aptallıklarını ve cahilliklerini belgeleyen şu duayı seslendirdiler. Önce ayetin tümünü okuyoruz:

فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ
أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾

19- Fakat onlar "Ey Rabb'imiz, seferlerimizi uzun aralıklı yap" diyerek kendilerine yazık ettiler. Bunun üzerine onları dillere düşürdük, toplumlarını parçalayarak öteye-beriye dağıttık. Hiç kuşkusuz sabırlıların ve şükredenlerin bu olaylardan çıkaracakları bir çok dersler vardır.

Evet, şimdi ayetin başına dönelim:

"Fakat onlar 'Ey Rabb'imiz, seferlerimizi uzun aralıklı yap' dediler."

Görüldüğü gibi yakın konaklarla biribirine bağlı kısa aralıklı yolculuklar yerine yılda ancak bir kaç tanesi yapılabilecek olan uzun aralıklı, uzak konaklamalı yolculuklar istiyorlar. Anlaşılan kısa aralıklı yolculuklar "seyahat" zevklerini tatmin etmiyor! Bu istek ne kadar şımardıklarını, kendilerine nasıl yazık etmeye kıyabildiklerini gösteriyor. Okuyoruz:

"Böylece kendilerine yazık ettiler."

Duaları kabul edildi. Ama şımarıklıklarına yaraşır bir biçimde. Okuyalım:

"Bunun üzerine onları dillere düşürdük, toplumlarını parçalayarak öteye-beriye dağıttık."

Göçler yolu ile parçalandılar. Rüzgârda savrulan saman yığını gibi Arap yarımadasının çeşitli yörelerine dağıldılar. Artık dilden dile dolaşan söylentilere karışmışlar ve heyecanla anlatılan şaşırtıcı hikâyelerin konusu olmuşlardı. Oysa bir zamanlar somut varlığı olan, canlı ve dinamik bir millet idiler. Devam edelim:

"Hiç kuşkusuz sabırlıların ve şükredenlerin bu olaylardan çıkaracakları bir çok dersler vardır."

Sabır ile şükür yanyana getirilmiş. Yani sıkıntılara karşı "sabır" ve bolluk sırasında "şükür" Sebe'lilerin hikâyesinde hem sıkıntılara karşı sabredenlerin ve hem de bolluk sırasında şükredenlerin alacakları dersler vardır.

Bu ayet bu şekilde yorumlanabileceği gibi şu şekilde de yorumlanabilir. Bu ikinci yoruma bağlı olarak yukarda okuduğumuz **"Onların yurtları ile kutsal kentler arasına birinden bakınca öbürü görülebilen kentler serpiştirdik"** ayetindeki "birinden bakınca öbürü görülebilen" deyiminin anlamı "çevrelerine karşı üstünlük sağlamış güçlü kentler" olabilir. Bu güçlü kentlerin komşusu olan Sebe'lilerin yurdu ise o sırada yoksul düşmüş, kupkuru bir çöle dönüşmüştü. Bu yüzden hayvanlarını otlatabilecekleri, sulak yerler aramaya koyuldular. Günlerini, hayatlarını hep bu "arama"lar uğruna harcıyorlardı. Bu sıkıntılı hayata dayanamadılar. Yüce Allah'ın bu sınavına katlanamadılar. Bu yüzden **"Ey Rabb'imiz seferlerimizi uzun aralıklı yap"** yani "Ey Rabb'imiz artık yorgun düştük, seferlerimizin sayısını azalt" diye dua ettiler. Fakat dualarının kabul edilmesini hakkettirecek şekilde Allah'a bağlanmamışlar, emirlerine sarılmamışlardı. Vaktiyle bolluk yüzünden şımardıkları gibi şimdi de sıkıntılar karşısında sabırsız davranıyorlardı. Bu yüzden yüce Allah, onlara hakkettikleri karşılığı verdi. Toplumlarını parçalayarak öteye-beriye dağıttı. O göz alıcı uygarlıklarından geriye sadece bir takım harabeler, dilden dile gezen söylentiler ve halk arasında anlatı-

lan hikâyeler kaldı. Buna göre ayetin sonunda yeralan "**Hiç kuşkusuz sabırlıların ve şükredenlerin bu olaylardan alacakları dersler vardır**" şeklindeki değerlendirme cümlesi adamların *nimet*lere karşı az şükretmelerini ve sıkıntılar karşısındaki sabırsızlıklarını vurgulayan, konu ile uyumlu bir yorum olur. Bana göre bu ayet böyle de açıklanabilir. Tabii ki, ne demek istediğini tek bilen, yüce Allah'dır.

ALLAHIN DEĞİŞMEZ YASASI

Sebe'lilere ilişkin hikâyenin sonunda hikâyenin sınırlı çerçevesi aşılarak genel kapsamlı ilâhi tasarının değişmez yasaları ile yüzyüze geliyoruz. Burada bize hikâyenin tümünden süzülen hikmet, hikâyenin olaylarında ve bu olayların arkasında saklı duran ilâhi plan ve tasarı açıklanıyor. Okuyoruz.

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا
فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطَانٍ
إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ ۗ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

20- Şeytan, onlara ilişkin beklentisini gerçekleştirmiş ve bir grup mü'min dışında hepsi ona uymuştu.
21- Aslında şeytan'ın onlar üzerinde hiçbir nüfuzu, hiçbir yaptırım gücü yoktu. Ama biz ahirete inananları, o konuda kuşku içinde olanlardan ayırdetmek istedik. Herşey, senin Rabb'inin gözetimi altındadır.

Acaba Sebe'liler neden bu yolu izlediler de sonunda böyle bir akibetle yüzyüze gelmeyi hakkettiler. Çünkü şeytan onları ayartabileceğine ilişkin tahmininde haklı çıkarak onları doğru yoldan çıkarmayı başardı. Okuyoruz:

"**Şeytan onlara ilişkin beklentisini gerçekleştirmiş ve bir grup mü'min dışında hepsi ona uymuştu.**"

Normal olarak her toplumda aynı şey olur. Yani şeytana uymuş her toplumda şeytan'ın kışkırtmalarına karşı kararlılıkla direnen küçük bir grup bulunur. Bu küçük grup herkese şunu kanıtlar. Ortada değişmez bir gerçek vardır. Onu arayan tanır. Onu bulmak, ona sarılmak isteyen kimse, şartlar ne kadar ağır olursa olsun, onu bulabilir.

Ayrıca şu gerçeği akıldan çıkarmamak gerekir: Şeytan'ın bu adamlar üzerinde karşı konulmaz, bir yaptırım gücü, önünde durulmaz bir nüfuzu yoktur. Onlar onun iradesi karşısında eli-kolu bağlı tutsaklar değildirler. Gerçi şeytan'a, onları ayartma izni verilmiştir. Bunun hikmeti şudur: Gerçeğe bağlı olanlar bu bağlılıklarını sürdürsünler, buna karşılık gerçeği istemeyenlerin, onu bulmak için çaba harcamayanların ayakları kaysın. Başka bir deyimle "**Kimlerin ahirete inandıkları**" kimler imanları aracılığı ile sapık yola düşmekten korundukları meydana çıksın. Bu kimseler "**Ahiret konusunda kuşku içinde olanlardan**" ayırdedilsin. Ahirete kesinlikle inananlar ile bu konuda tereddüt içinde bocalayanlar, şeytan'ın kışkırtmalarına pas verenler, yüce Allah'ın gözetimi altında olduklarını bilmeyenler ve ahiret gününün beklentisi içinde olmayanlar biribirine karışmasınlar.

Yüce Allah, olup biten her gelişmeyi, bu gelişmeler daha ortaya çıkmadan, insan gözü ile görülmeden önce bilir. Fakat olayların ve davranışların karşılıkları, bu olayların ve davranışların somut olarak insanların dünyasına yansımalarına bağlıdır. Bu engin ve açık alanda yüce Allah'ın olayları ve gelişmeleri planlayıp yönlendiren iradesinin alanı ile şeytan'ın insanları ayartma alanı yeralır. Fakat bu alandaki şeytan'ın yetkisi sınırlıdır, onun insanlar üzerinde karşı-durulmaz, başedilmez bir otoritesi yoktur. Ona insanları ayartma yetkisinin tanınması, yüce Allah'ın bilgisinde saklı olan akibetlerin ve sonuçların pratikler dünyasında ortaya çıkması içindir. Bu geniş alanda Sebe'lilerin hikâyesi ile her zaman ve her yerde yaşayan bütün toplumların hikâyeleri bütünleşir. Buna göre ayetin metnin çerçevesi ve sonunda yeralan değerlendirme cümlesinin kapsamı da genişlik kazanır. Başka bir deyimle bu değerlendirme, sadece Sebe'lileri ilgilendiren, özel bir yorum olmaktan çıkarak bütün insanlığın durumunu anlatmaya elverişli bir açıklama niteliği kazanır. Evet, okuduğumuz hikâye şeytana uyup yoldan çıkma ile doğru yolu bulmanın, bu iki olgunun her zaman ve her yerdeki sebeplerinin, sonuçlarının, şartlarının ve amaçlarının hikâyesidir. Devam ediyorum:

"Herşey senin Rabb'inin gözetimi altındadır."

Hiçbir şey gözden kaçmaz, kayıplara karışmaz. Hiçbir şey ihmale uğramaz, gözardı edilmez.

Görüldüğü gibi surenin bu ikinci "aşama"sı, tıpkı ilk "aşama"sı gibi ahiretten sözederek, yüce Allah'ın bilgisini ve yoğun gözetimini vurgulayarak sona eriyor. Bu iki konu zaten surenin tümünün ağırlık verdiği, özenle tekrarladığı konulardır.

Surenin bu "aşama"sını Allah'a ortak koşma ve O'nun birliğini onaylama konuları üzerine düzenlenmiş kısa bir gezi oluşturur. Gezi kısadır, ama insan kalbini evrenin tüm alanlarında dolaştırır. Bu gezide insan kalbi, evrenin görünen ve görünmeyen bölümlerini, algılanabilir kesimleri ile "gayb" alemini oluşturan kuytuluklarını, göklerini ve yeryüzünü, dünyasını ve ahiretini izleme fırsatını bulur. İnsan kalbi, bu gezi sırasında, eklemleri titreten, yüce Allah'ın ululuğu karşısında onları kendinden geçirten korkunç tablolar önünde durdurulur. Bunun yanısıra insan rızkının, insan kazancının, ahiret hesaplaşmasının, hesaplaşma sonundaki ödülün ve cezanın mahiyetlerini açıklayan uyarıcı tablolar önünden geçirilir. Kimi zaman kendini büyük kalabalıklara karışmış bulurken kimi zamanda tek başına, yapayalnız, kimsesiz ve herkesten ayrı düşürülmüş durumda kalır. Bütün bu tablolarda frekans yüksek, cümleler kısa ve kesin, mizrap darbeleri serttir; bu cümlelerin ilk sözcüklerini oluşturan "de ki, de ki, de ki," sözcükleri inkârcıların beynine balyoz gibi iner, kanıtlarını dobra dobra haykırır, mesajlarını son derece güçlü ve etkili bir çarpıcılıkla yüzlere vurur.

DOKUNAKLI BİR GEZİNTİ

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ
لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ

وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

22- Müşriklere de ki; "Allah dışında ilâh olduklarını sandığınız putları imdada çağırınız bakalım. Onlar ne göklerde ve ne de yeryüzünde zerre kadar bir şeye sahip değildirler. Gökler ile yeryüzü üzerinde hiçbir ortaklıkları olmadığı gibi onların hiçbiri Allah'ın yardımcısı da değildir."

Burada gökleri ve yeryüzünü kapsamına alan geniş alanlı bir meydan okuma ile karşı karşıyayız. Cümle cümle okuyalım:

"Müşriklere de ki; 'Allah dışında ilâh olduklarını sandığınız putları imdada çağırınız' bakalım."

Onları çağırınız da gelsinler. Gelsinler de söylesinler bakalım, göklerde ve yeryüzünde önemli ya da önemsiz neyin sahibidirler? Ya da bu soruya onlar yerine siz cevaplandırın. Devam ediyoruz:

"Onlar ne göklerde ve ne de yeryüzünde zerre kadar bir şeye sahip değildirler."

Bu düzmece ilâhların göklerde ve yeryüzündeki en küçük bir şeyin mülkiyetini iddia etmeleri mümkün değildir. Çünkü herhangi bir şeyin sahibi o şeyi istediği gibi kullanır. Peki bu düzmece ilâhların yüce Allah'ın mülkiyeti dışında kalan bir şeyleri var mı? Bu uçsuz-bucaksız evrende hangi nesneyi bir mülkiyet sahibinin rahatlığı ile serbestçe kullanabilirler?

Bu düzmece ilâhların yerde ve göklerde zerre kadar ortaksız bir mülkleri olmadığı gibi ortak sıfatı ile de hiçbir mülkleri yoktur. Okuyoruz:

"Gökler ile yeryüzü üzerinde hiçbir ortaklıkları yoktur."

Yüce Allah hiçbir konuda bunlardan yardım almaz. Çünkü O'nun hiç kimsenin yardımına ihtiyacı yoktur. Okuyoruz:

"Bunların hiçbiri Allah'ın yardımcısı da değildir"

Anlaşılan ayetin bu cümlesinde yüce Allah'a koşulan düzmece ortakların belirli bir türüne değiniliyor. Bu "belirli tür" meleklerdir. Bilindiği gibi Araplar melekleri, yüce Allah'ın kızları sayarlar ve O'nun katında kendilerine aracı lık yapacaklarını ileri sürerlerdi. Belki de onlar **"Biz onlara sırf bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz"** diyenler arasındaydılar.[23] Bundan dolayı bir sonraki ayette meleklerin onlara aracılık edeceği şeklindeki beklentileri kesinlikle reddediliyor. Bu red açıklaması yüce Allah'ın huzurunda tüyler ürpertici bir sahnede yapılıyor. Okuyalım:

وَلَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ عِندَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾

23- Allah katında O'nun izin verdiği kimseler dışında hiç kimse şefaat, aracılık edemez. Bu konuda izin bekleyenlerin yüreklerini ürperten korku yatıştırılınca birbirlerine "Rabb'iniz ne dedi?" diye sorarlar. Cevap verenler "O gerçeği söyledi, O yüce ve büyüktür" derler.

Evet, ayetin baş tarafını bir daha okuyalım:

"Allah katında O'nun izin verdiği kimseler dışında hiç kimse şefaat, aracı-

23) Zümer Suresi, 3

lık edemez."

Demek ki, aracılık (şefaat) yüce Allah'ın iznine bağlıdır. Yüce Allah da kendisine inanmayanlara, O'nun merhametine lâyık olmayanlara aracılık edilmesine izin vermez. Müşrikleri ise kendileri hakkında ilke olarak aracılık izni verilmeye lâyık değildirler. Buna göre böyle bir izin ne meleklere ve ne de diğer aracılık edebilecek kimselere verilmez.

Sonra aracılık olayının gerçekleştiği sahne tasvir edilir. Bu sahne tüyleri diken diken edecek derecede korkunçtur. Okuyoruz:

"Bu konuda izin bekleyenlerin yüreklerini ürperten korku yatıştırılınca biribirlerine 'Rabb'iniz ne dedi?' diye sorarlar. Cevap verenler 'O gerçeği söyledi O yüce ve büyüktür' derler."

Bu sahne "zor gün"ün, yani kıyamet günün sahnelerinden biridir. Burada kalabalıklar ayakta dikiliyor. Gerek aracılar ve gerekse aracılardan medet umanlar aracılık etmeye lâyık görülünlere yüce Allah tarafından izin verilmesini bekliyorlar. Bekleme suresi uzuyor. Süre uzadıkça bekleyenlerin sabrı daralıyor. Yüzler endişeli ve gergindir. Hiç kimseden çıt çıkmaz. "Acaba yüce Allah bana izin verecek mi?" beklentisinin heyecanı ile çarpan kalpler yuvalarından fırlayacak gibidirler.

Bu arada yüce Allah'ın korkunç buyruğu duyulur. Bunun üzerine hem aracalık yetkisi isteyenler ve hem de aracılıktan medet umanlar titreme nöbetine tutulurlar. Kavrama yetenekleri işlemez olur. Fakat;

"Bu konuda izin bekleyenlerin yüreklerini ürperten korku yatıştırılınca"

Kapıldıkları korku hafifleyince ve tutuldukları titreme nöbeti geçince;

"Biribirlerine 'Rabb'iniz ne dedi?' diye sorarlar."

Bu soruyu biribirlerine sorarlar. Belki de bazıları kendilerini zorla da olsa toparlayabilmişlerdir. Bu arada;

"Cevap verenler 'O gerçeği söyledi' derler."

Belki de bu kısa ve özlü cevabı verenler, en önde gelen meleklerdir. Evet O gerçeği söyledi. Rabb'iniz gerçeği söyledi. Genel geçerli, ezeli ve dolaysız gerçeği. Zaten O'nun her sözü gerçektir. Çünkü;

"O yüce ve büyüktür."

Bu niteleme cümlesi "yüce"lik ve "büyük"lük imajlarının beyinlerde somutluk kazandıkları bir ortamda karşımıza çıkıyor.

Bu kısa ve özlü cevap, sahneye egemen olan korkunun, dehşetin çapını gösteriyor. Duyulan korku o kadar büyüktür ki, ağızlardan sadece bir tek cümle çıkabiliyor!

İşte korkunç şefaat sahnesi ve işte meleklerin, yüce Allah'ın huzurunda gerçekleşen bu sahnedeki pozisyonları. Bu sahneyi izledikten sonra hiç kimse onların yüce Allah'ın ortakları ve müşriklerin Allah katındaki aracıları olduklarını ileri sürebilir mi?

KORKUNÇ TABLODUR

Bu tablo, izlediğimiz korkunç, ürpertici, dehşetli ve çetin kıyamet sahnesi-

nin ilk tablosudur. Bu sahnenin bir ikinci tablosu daha vardır. Bu tabloda "rızık" konusu gündeme getirilir. Müşrikler "rızık"tan yararlanırlar, fakat kaynağını gözardı ederler. Oysa rızkın kendisi yaratıcının, bu rızkı verenin, onu kimi zaman bol akıtırken kimi zaman kısanın tekliğini, ortaksızlığını kanıtlar. Okuyoruz:

قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قُلِ اللَّهُ ۙ وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٤﴾

24- Ey Muhammed, müşriklere "Gerek göklerden inen ve gerekse yerden çıkan rızıkları size sunan kimdir?" diye sor. Sonra de ki; "Allah sunuyor. Öyleyse ya biz doğru yoldayız ve siz açık bir sapıklık içindesiniz, ya da bunun tersi doğrudur."

"Rızık" konusu müşriklerin gündelik hayatında yeri olan bir realitedir. Gökten inen "rızık" türleri vardır. Yağmur, sıcaklık, ışık, aydınlık gibi. Bunlar ayetin indiği dönemde bilinen başlıca gök kaynakları rızık türleri idi. Bunların dışında yine gökten kaynaklanan nice "rızık" türleri var ki, insanoğlu onları gün geçtikçe tanıyabilmektedir. Yer kaynaklı "rızık"ların başlıcaları ise bitkiler, hayvanlar, yeraltı suları, sıvı enerji kaynakları, madenler ve toprak-altı hazineleridir. Bunların dışında gerek eski insanların da bildikleri ve gerekse zamanın akışı içinde varlığı keşfedilen daha nice yeryüzü kaynaklı "rızık" türleri vardır. Şimdi ayetin cümlelerine dönelim:

"Ey Muhammed, müşriklere 'Gerek göklerden inen ve gerekse yerden çıkan rızıkları size sunan kimdir?' diye sor. Sonra de ki; Allah sunuyor..."

Bu konuda sana ne itiraz edebelirler ve ne de yüce Allah'dan başka birinin rızık verici olduğunu ileri sürebilirler.

Evet "De ki; Allah sunuyor." Sonra aranızdaki anlaşmazlığın çözümünü yüce Allah'a havale et. Çünkü iki taraftan biriniz doğru yolda ve öbürünüz sapık yoldasınız. Onlarla aynı yolun yolcusu olamayacağın gibi her ikiniz doğru-yolda ya da her ikiniz de sapık yolda olamazsınız. Okuyoruz:

"Öyleyse ya biz doğru yoldayız ve siz açık bir sapıklık içindesiniz ya da bunun tersi doğrudur."

Burada tartışma edebi ile ilgili son derece ılımlı ve hoşgörülü bir örnek karşısındayız. Görüldüğü gibi Peygamberimiz, müşriklere önce "aramızdan biri kesinlikle doğru yolda ve öbürü sapık yoldadır" diyor, arkasından kimin doğru yolda olduğunu ve kimin sapık olduğunu belirlemeyi atlıyor. Böylece karşı tarafı günahla öğünme kompleksine düşürmeksizin, tartışma ve atışma heyecanına kaptırmaksızın soğukkanlı bir zihinle olayı düşünüp değerlendirmeye çekmek istiyor. Çünkü Peygamberimiz bir yol gösterici, bir öğretmendir. Onun biricik amacı müşrikleri doğru yola iletmek, doğru ile buluşturmaktır; yoksa onları tartışmada susturup küçük düşürmek peşinde değildir.

Tartışma böylesine nazik ve düşündürücü bir çerçeve içinde yürütülünce mevki ve makam sarhoşu inatçıların, yenilemeyi ve boyun eğmeyi hazmedemeyen burnu büyüklerin kalplerini etkileyebilir, onları soğukkanlı biçimde düşünerek iyice ikna olmaya sevkedebilir. Peygamberimizin bu uslubu tartışma edebine ilişkin seçkin bir örnektir; bu dâvanın savunucuları tarafından incelenmesi, göz-

önünde tutulması gerekir.

Kıyamete ilişkin bu sahnenin bir üçüncü tablosu daha vardır. Bu tabloda her kalbin işlediği amelin, yaptığı işlerin ve sorumluluğunun karşısında dikildiğini görüyoruz. Bu tablonun sözlerine aynı nezaket, aynı ölçülülük ve aynı tolerans egemendir. Okuyalım:

قُل لَّا تُسْـَٔلُونَ عَمَّآ أَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾

25- De ki; "Ne bizim suçlarımız size sorulacak ve ne de sizin işlediğiniz kötülükler bize sorulacaktır."

Bu ayet, belki de, Peygamberimizi ve çevresindeki mü'minleri sapık ve günahkâr sayan müşriklere verilmiş bir cevaptır. Bilindiği gibi müşrikler, müslümanlara "atalarının dininden dönmüşler" anlamına gelmek üzere "sabiiler (dönekler)" yaftasını yapıştırmışlardı. Batıl yanlılarının hak yanlılarını böylesine küstahça ve arsızca sapıklıkla suçladıklarını sık sık rastlamak mümkündür. Ayeti bir daha okuyalım:

"De ki; 'Ne bizim suçlarımız size sorulacak ve ne de sizin işlediğiniz kötülükler bize sorulacaktır."

Her kesin yaptığı iş kendi hesabına işlenir. Herkes sorumluluğu ve davranışının karşılığı ile başbaşadır. Herkes kendi tutumunu değerlendirme süzgeçinden geçirerek kurtuluşa doğru mu, yoksa felâkete doğru mu gittiğini belirlemelidir.

Bu nazik dokunuşla müşrikler uyarılmakta, düşünmeye, durumlarını değerlendirmeye ve gelecekleri hakkında kafa yormaya özendirilmektedirler. Gerçeği görüp arkasından ikna olmanın ilk adımı budur.

Sonra bu kıyamet sahnesinin dördüncü tablosu ile yüzyüze geliriz. Okuyalım:

قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾

26- De ki; "Rabb'imiz bizi biraraya getirecek, sonra aramızdaki uyuşmazlıkları hak uyarınca çözecektir. O son derece adil bir yargıç ve her şeyi bilendir.

İlk başta, yani dünyada, yüce Allah hak yanlıları ile batıl yanlılarını biraraya getiriyor. Maksat hak ile batıl yüzyüze gelsin, hak yanlıları insanları yollarına çağırsınlar, hak dâvanın savunucuları olanca gayretlerini ve maharetlerini ortaya koysunlar. Bu aşamada işler karışık, karmaşık ve belirsizdir. Hak ile batıl arasında amansız bir çekişme meydana gelir. Kimi zaman kuşkular, kanıtların önüne geçer. Kimi zaman batıl, hakkı (gerçeği) örter. Fakat bütün bu karışıklıklar belirli bir zamana kadardır. Sonra günü gelince yüce Allah, iki taraf arasındaki anlaşmazlığı hak ilkesi uyarınca çözümler, iki taraf arasında ayırdedici, sayfaları belirleyici, kesin ve son hükmünü verir. Çünkü O;

"Son derece adil bir yargıç ve her şeyi bilendir."

O hak yanlıları ile batıl yanlılarını bilerek, tanıyarak, kılı kırk yararak son kararını verir.

Böyle demek, yüce Allah'ın hükmüne ve kararına güvenmek demektir. Yüce Allah kesinlikle son hükümünü verecek, hak ile batılı biribirinden ayıracak, hakkın yüzünden belirsizlik perdesini sıyıracaktır. O sadece belirli bir sürenin sonuna kadar işlerin karışık kalmasına göz yumar. Hak yanlıları çağrı görevlerini

yapmaya fırsat bulabilsinler diye hak yanlıları ile batıl yanlılarını biraraya getirir. O karışık ortamda hak yanlıları olanca çabalarını harcasınlar, olanca maharetlerini ortaya koysunlar ister. Sonra O buyruğunu yürütecek, son sözünü söyleyecektir.

Ayrıca yüce Allah bu son sözünü ne zaman söyleyeceğini kendisi bilir. Bu sözün söyleneceği, bu hükmün verileceği zamanı belirlemek, hiç kimsenin yetkisinde değildir. Hiç kimsenin o zamanı öne aldırması da düşünülemez. Hak ile batılı biraraya getiren de Allah'dır, onları biribirinden ayıran da. Çünkü O;

"Son derece adil bir yargıç ve her şeyi bilendir."

Sonra bu kıyamet sahnesinin sonuncu tablosu karşımıza çıkar. Bu tablo yüce Allah'a ortak koşulan düzmece ilâhlara yönelik bir meydan okuma içermesi bakımından ilk tabloya benzer. Okuyoruz:

قُلْ أَرُونِيَ الَّذِينَ أَلْحَقْتُم بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا ۚ بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

27- De ki; "Allah'a koştuğunuz ortakları bana gösterin bakalım. Olacak şey değil bu. Aslında O üstün iradeli ve her işi yerinde olan Allah'dır."

Bu soruda gizli yadırgama ve alaya alma vardır. **"Allah'a koştuğunuz ortakları bana gösterin bakalım."** Gösterin onları bana. Göreyim, bakayım kimdirler, necidirler. Değerleri, nitelikleri, konumları nedir? Hangi gerekçe ile kendi hakkında böyle bir iddiada bulunmayı uygun gördünüz? Bütün bu sorulardan buram buram yadırgama ve alay tütmektedir.

Arkasından "Hayır, olacak şey değil" diye başlayan azarlama ve paylama içerikli bir ret cevabı ile karşılaşıyoruz. Hayır, onlar yüce Allah'ın ortakları değildirler. Zaten yüce Allah'ın ortağı yoktur. Ayetin son cümlesini okuyoruz

"Aslında O üstün iradeli ve her işi yerinde olan Allah'dır."

Yüce Allah'ın bu sıfatları karşısında sözkonusu düzmece ilâhların O'nun ortakları olmaması gerektiği gibi mutlak anlamda O'nun hiçbir ortağının bulunmaması gerekir.

Surenin bu kısa "aşama"sı böylece, bu çarpıcı ve derin etkili mesajların vurguları ile noktalanıyor. Bu "aşama"da evrenin dehşetli manzaralarını, ahiretteki korkunç "şefaat" tablosu, amansız hak-batıl çekişmesini, vicdanların derin köşelerini ve kalplerin kuytu bucaklarını içeren bir gezi sergilenmiştir.

Surenin bu bölümünü içeren gezide kâfirlerin elebaşlarının bütün peygamberlere karşı takındıkları reaksiyoner tutum işleniyor. Bu şımarıkları servetleri, evlâtlarının çokluğu, ellerindeki diğer dünyalık ayrıcalıklar baştan çıkarıyor. Bu varlıklarını seçkinliklerinin ve üstünlüklerinin kanıtı sayıyorlar, Bunlar sayesinde dünya ve Ahiret azabından kurtulacaklarını sanıyorlar. Bundan dolayı ahiretteki görüntüleri, somut bir sahnede gözleri önüne seriliyor. Sahne o anda oluyormuş gibi canlıdır. Amaç bu şımarıkların, dünyalık varlıklarının kendilerini azaptan koruyup koruyamayacağını gözleri ile görmeleridir. Sözkonusu küstahlar bu sahnelerde şu gerçekleri de öğreniyorlar: Dünyadayken taptıkları ve yardım diledikleri ne melekler ve ne de cinler onlara hiçbir yarar dokunduramıyorlar.

Bu tartışma sırasında Kur'an'ın ayetleri, yüce Allah'ın terazisinde ağırlığı

olan değerlerin neler olduğunu açıklıyor. Buna bağlı olarak bu adamların dünya hayatında övünç gerekçesi saydıkları değerlerin kofluğu ortaya çıkıyor. Bunların yanısıra şu gerçeğe parmak basılıyor: Rızkın bolluğu ve kısıtlılığı, yüce Allah'ın iradesine bağlı olarak ortaya çıkan olgulardır. Yoksa bu olgular yüce Allah'ın hoşnutluğunun ya da gazabının, O'na yakın ya da uzak olmanın kanıtları değildirler. Bu olguların her ikisi de kullara yönelik birer sınavdırlar.

UYARICI VE MÜJDECİ PEYGAMBER

Şimdi bu "aşama"da yeralan ayetleri inceleyelim:

وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا
وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ
مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُل لَّكُم مِّيعَادُ
يَوْمٍ لَّا تَسْتَـْٔخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

28- Ey Muhammed, biz seni bütün insanlara müjde verici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bunu bilmiyorlar.
29- Onlar "Eğer doğru söylüyorsanız, şu tehdit ne zaman gerçekleşecek?" derler.
30- Onlara de ki; "Sizin belirlenmiş bir gününüz vardır, ne bir an ertelenir ve ne de önceye alınır."

Bu açıklama bir önceki bölüme bağlı olarak yapılıyor. Bilindiği gibi bir önceki bölümde sorumluluğun "kişisel" olduğu, hak ve batıl yanlıları arasındaki tek geçerli ilişki biçiminin mesajı duyurma ve çağrı olduğu, bunun ötesinde her iki tarafın işinin yüce Allah'a kaldığı anlatılıyordu.

Bu bölümde o açıklamalara ek olarak Peygamberimizin görevinin ne olduğu belirtiliyor. Müşrikler bu görevin niteliğini bilmiyorlar. Bu yüzden Peygamberimizin dile getirdiği vaatlerin ve tehditlerin hemen gerçekleşmesini, davranışlarının karşılıklarının bir an önce belirlenmesini istiyorlar. Bu bölümde onlara anlatılmaya çalışıyor ki, ödülleri ve cezaları belirleme işleminin planlanmış bir günü vardır. Bu günün ne zaman geleceği sadece yüce Allah'ın bildiği bir gayp konusudur. Şimdi bu bölümün ilk ayetine dönelim:

"Ey Muhammed, biz seni bütün insanlara sırf müjde verici ve uyarıcı olarak gönderdik."

Bütün insanlığa yönelik peygamberlik misyonunun sınırı işte budur: Müjde verme ve uyarma. İş bu sınırda biter. Müjdelerin ve uyarıların somut gerçeklere dönüştürülmesi ise yüce Allah'ın tekelindedir. Devam ediyoruz:

"Fakat insanların çoğu bunu bilmiyorlar. Onlar 'Eğer doğru söylüyorsanız şu tehdit ne zaman gerçekleşecek?' derler."

Bu soru, adamların peygamberin görevinin ne olduğu bilmediklerini, peygamberlik misyonunun sınırlarını kavramadıklarını gösterir. Kur'an-ı Kerim, yüce Allah'ın birliği ilkesini her türlü bulanıklıktan arındırma konusunda son derece titizdir. Bu ilkeye göre Hz. Muhammed, sadece bir peygamberdir, göre-

vinin sınırları bellidir, O görev sınırlarının berisinde kalır, bu sınırları aşmaz. Yüce Allah ise sınırsız yetkiye sahiptir. Peygamberi insanlara gönderen ve onun görevinin sınırlarını çizen O'dur. Yüce Allah'ın vaadinin ya da tehdidini gerçekleştirmeyi üstlenmek, hatta bu gerçekleştirmenin zamanını bilmek, Peygamberin görev alanına giren işlerden değildir. Bu iş O'nun yetki tekelindedir. Peygamber haddini, görev alanının sınırlarını bilir. Bu yüzden yüce Allah kendisine bilgi vermediği bir konuda, gerçekleştirilmesini sorumluluğuna vermediği bir işte O'na soru bile sormaz. Yüce Allah, Peygamberimizi bu konuda soru soranlara belirlenmiş bir cevap vermekle ve bu cevapla yetinmekle görevlendiriyor. Okuyalım:

"Onlara de ki; 'Sizin belirlenmiş bir gününüz vardır ne bir an ertelenir ve ne de önceye alınır."

Her belirli gün, yüce Allah tarafından belirlenen vadesi dolunca gelir. Bu gün hiç kimsenin hatırı için geriye atılamayacağı gibi hiç kimsenin ricası üzerine de öne alınmaz. Bu türden hiçbir şey başıboş ve kör desadüfün rastgeldiğine bırakılmış değildir. Her şey belirli bir plana bağlı olarak yaratılmıştır. Her iş biribirine bağlıdır. Yüce Allah planı olayları, vadeleri ve süreleri belirler. Bu belirlemeyi gizli hikmeti uyarınca yapar. Kulları bu hikmetin, sadece O'nun tarafından açığa vurulan bölümünü belirler.

Yüce Allah'ın vaatlerinin ve tehditlerinin hemen gerçekleşmesini istemek bu temel gerçeği kavrayamamanın göstergesidir. Bundan dolayı insanların çoğunun bu gerçeği bilmedikleri vurgulanıyor. İşte bu bilgisizlik insanları bu konuda soru sormaya ve aceleciliğe sürüklüyor.

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَن نُّؤْمِنَ بِهَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ وَلَا بِٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ

31á Kâfirler "Biz ne bu Kur'an'a ve ne de ondan önceki kutsal Kitaplara asla inanmayız" dediler.

Burada doğru yola iletecek bilginin her türlü kaynağını boykot etmeye yönelik koyu bir inat ve kararlı bir ısrar karşısındayız. Adamlar sadece Kur'an'a ve onun doğruluğunu kanıtlayan daha önceki kutsal Kitaplara karşı çıkmakla yetinmiyorlar. Buna göre ne bu Kitabı ve ne o Kitaplara inanmaya niyetleri yoktur. Bu, bu gün böyle olduğu gibi yarın da böyle olacaktır. Bu demektir ki, adamlar kâfir olarak kalmakta ısrarlıdırlar, doğru yola ileten bilginin kanıtlarına bile bile kesinlikle sırt çevireceklerdir. Bu kanıtlar ne olursa olsunlar, onlar için önemli değildir. Demek oluyorki ortada ısrarın da ötesinde son derece koyu bir inatçılık vardır.

Durum böyle olunca yüce Allah bu kâfirleri kıyamet günü içinde yeralacakları sahne ile karşı karşıya getiriyor. Bu sahnede kör inatçılığın cezası gözleri önüne seriliyor.

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِندَ رَبِّهِمْ
يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ ٱلْقَوْلَ يَقُولُ ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟
لِلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوا۟ لَوْلَآ أَنتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ
عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنتُم مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ
الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَن نَّكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَندَادًا ۚ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ ۚ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا
هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾

31ö Sen bu zalimleri bir de Rabb'lerinin huzurunda dikilmiş durumda biribirlerini suçlarken görsen! O zaman ayak takımını oluşturan güdülenler kendini beğenmiş elebaşlarına "Siz olmasaydınız, biz mü'min olacaktık" derler.

32- Kendini beğenmiş elebaşları da güdülenlere derler ki; "Size doğru yola ilişkin mesaj geldikten sonra biz mi sizleri o yoldan alıkoyduk? Aslında siz kendiniz suça girdiniz"

33- Güdülenler ise kendini beğenmiş elebaşlarına şöyle derler; "Tersine işiniz-gücünüz gece-gündüz komplo düzenlemek, dolap çevirmekti. Hani bize Allah'ı inkâr etmemizi, O'na eş koşmamızı emrediyordunuz." Azabı görünce pişmanlığı yüreklerine gömdüler. Biz kâfirlerin boyunlarına demir halkalar geçiririz. Çarpıldıkları ceza sadece işledikleri kötülüklerin karşılığı değil mi?

Bu adamlar dünyadayken "Biz ne bu Kur'an'a ve ne de ondan önceki kutsal Kitaplara asla inanmayız" diyorlardı. Fakat, Ey Muhammed, onların başka bir alemde ne dediklerini işitsen! Sen bu zalimleri bir de Rabb'lerinin huzurunda ayakta dikilmiş durumda görsen! Orada kendi istekleri ile gönüllü olarak ayakta durmuyorlar. Tersine günahkârlar gürühü olarak ayağa dikilmişler, yüce Allah'ın kendilerine ne ceza vereceğini bekliyorlar. Sözlerine ve Kitaplarına asla inanmayacaklarını üstüne basa basa açıkladıkları Rabb'lerinin huzurundadırlar artık. İtile-kakıla O'nun karşısına getirilip ayağa dikilmeye zorlanmışlardır şimdi: O gün gelse de bu zalimlerin biribirlerini nasıl kınadıklarını, biribirlerini nasıl payladıklarını, nasıl suçlarını biribirlerine atmaya çalıştıklarını, nasıl ayetin ifadesi ile "biribirleri ile söz düellosuna giriştikleri"ni görsen! Bu söz düellosu sırasında acaba biribirlerine ne söylerler? Okuyoruz:

"O zaman ayak takımını oluşturan güdülenler, kendini beğenmiş elebaşlarına 'siz olmasaydınız, biz mü'min olacaktık' derler."

Görülüyor ki, güdülenler bu onur kırıcı ve korku dolu ayakta dikilişin ve bu ayakta dikilişi izleyecek olan cezanın sorumluluğunu elebaşlarının üzerine atıyorlar. Güdülenler, bu gün elebaşlarına karşı böyle açık açık konuşuyorlar; ama dünyadayken onların karşısına böyle çıkamazlar yüzlerine karşı böyle konuşamazlardı. Çünkü zavallılaşmışlar, aşağılanmışlar, boyun eğmişlerdi; yüce Allah'ın kendilerine verdiği özgürlüğü, insanlık onurunu ve düşünme ayrıcalığını satmışlardı. Ama bu gün, sahte değerlerin maskeleri düştüğü ve acıklı azapla

burun buruna geldikleri için elebaşlarına karşı korkmadan ve sözlerini esirgemeden şöyle demektedirler:

"Eğer siz olmasaydınız, biz mü'min olacaktık."

Fakat "Elebaşları"nın "güdülenler"den canı sıkılır. Bir kere onların da başı derttedir. Ayrıca şu güdülenler başlarını derde sokan kışkırtmaların sorumluluğunu onların üzerine atmak *istiyorlar*. Bu yüzden onlara olumsuz soru kalıbında ve yadırgama içerikli bir cevap verirler, bu cevabın sonunda ağır hakaret vardır. Okuyalım:

"Kendini beğenmiş elebaşları da güdülenlere derler ki, 'Size doğru yola ilişkin mesaj geldikten sonra biz mi sizleri o *yoldan alıkoyduk*? Aslında siz kendiniz suça girdiniz."

Görülüyor ki, adamlar sorumluluktan sıyrılmaya çalışıyorlar. Bunun yanısıra "Doğru yola ilişkin mesaj"ın varlığını da artık onaylıyorlar. Oysa dünyada bu ayak takımına hiçbir zaman önem vermezler, görüşlerine başvurmazlar, onları adam yerine koymazlar, karşı görüş belirtmelerine ya da kendileri ile tartışmaya girmelerine meydan vermezlerdi. Bu gün ise azap karşısında onlara şu yadırgama içerikli soruyu yöneltiyorlar:

"Size doğru yola ilişkin mesaj geldikten sonra biz mi sizleri o yoldan alıkoyduk?"

"Aslında siz kendiniz suça girdiniz."

Doğru yola giremeyişiniz sizin kendinizden kaynaklanıyor. Çünkü siz suç düşkünü kimselersiniz.

Eğer dünyada olsalardı, bu ayak takımı bir köşeye sinerler, ağızlarını açmaya cesaret edemezlerdi. Fakat şimdi ahirettedirler. Burada yalancıların yaldızlı *maskesi düşmüş, sahte değerler iflas etmiştir*. Kapalı gözler açılmış, gizli gerçekler meydana çıkmıştır. Bu yüzden "güdülenler" artık susmuyorlar, boyun eğmiyorlar. Tersine elebaşlarının gece-gündüz hiç dinmeyen komplolarını açık açık yüzlerine vuruyorlar. Bu sürekli komploların amacı insanları doğru yoldan uzak tutmak, eğriliği egemen kılmak, gerçeği belirsiz hale getirmek, nüfuzlarını ve mevkilerini insanları ayartmak ve yanıltmak için kullanmaktır. Ayetleri okumaya devam edelim:

"Güdülenler ise kendilerini beğenmiş elebaşlarına şöyle derler; 'Tersine işiniz-gücünüz gece-gündüz komplo düzenlemek, dolap çevirmekti. Hani bize Allah'ı inkâr etmemizi, O'na eş koşmamızı emrediyordunuz."

Sonra bu kırıcı tartışmanın hiç kimseye yarar sağlamayacağını, ne elebaşlarını ve ne de güdülenleri kurtaramayacağını her iki taraf da anlar. İki taraf da suçlu, iki tarafta günahkârdır. Elebaşlarının omuzlarında hem kendi günahları, hem de başkalarını ayartmanın, yoldan çıkarmanın sorumluluğu vardır. Güdülenler de kendi günahlarının yükünü taşımaktadırlar. Onlar azgınlara uyduklarından dolayı sorumludurlar. Güçsüz olmaları kendilerini bu sorumluluktan kurtarmaz. Yüce Allah onları kavrama yeteneği ve özgürlükle onurlandırmıştır. Fakat onlar kafalarını çalıştırmamışlar, özgürlüklerini satmışlar, gönüllü olarak "kuyruk" olmayı kabul etmişler ve ayak takımı muamelesi görmeye razı olmuşlardır. Bu yüzden hep birlikte azabı hakketmişlerdir. Azabın kendilerini

beklediğini, karşılarında durduğunu görünce hayıflanma, tasalanma ve pişmanlık duygusuna kapılmışlardır. Okuyoruz:

"Azabı görünce pişmanlığı yüreklerine gömdüler."

Adamlar öyle acıklı bir durumdadırlar ki, sözcükler boğazlarına düğümlenmekte, dilleri söz söyleyememekte ve dudakları kıpırdamamaktadır.

Arkasından sert, çetin ve onur kırıcı azabın pençesine düşüyorlar. Okuyoruz:

"Biz kâfirlerin boyunlarına demir halkalar geçiririz."

Bu noktada sözün akışı değişiyor; boyunlarına geçirilen demir halkalarla sürüklenirlerken seyircilere sesleniliyor. Okuyoruz:

"Çarpıldıkları ceza sadece işledikleri kötülüklerin karşılığı değil mi?"

Burada perde iniyor. Güdenler de güdülenlerde gözlerimizden kayboluyorlar. Her iki tarafda zalimdir. Taraflardan biri zorbalığı, azgınlığı, ayartıcılığı ve baskıcılığı gerekçesi ile zalimdir. Öbür tarafda ise insanlık onurundan, insana özgü düşünme yeteneğinden, insanı insan yapan özgürlüğünden vazgeçtiği için zalimdir. Kaba güce ve zorbalığa boyun eğdiği için suçludur. Her iki taraf da günahlarının cezasını çekeceklerdir. Çarpıldıkları ceza, sadece işledikleri kötülüklerin karşılığı olacaktır.

Perde iniyor. Zalimler bu canlı ve somut sahnede kendilerini seyretmişlerdir. Orada kendilerini izlediler, ama halâ canlıdırlar ve dünyada dolaşmaktadırlar. Başkaları da onları bu sahnede izledi, sanki gerçekten gözleri önünde geçiyorlarmış gibi ürperdiler. Oysa henüz vakit var, isteyen o duruma düşmekten kendini kurtarabilir.

Yukarda Kureyş kabilesinin küstah şeflerinin sözleri bize aktarılmıştı. Aynı sözü daha önce yaşamış bütün milletlerin şımarık seçkinleri kendi peygamberlerine karşı söylemişlerdi Okuyoruz:

وَمَآ أَرْسَلْنَا فِى قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٣٤﴾

34- Uyarıcı gönderdiğimiz her kentin şımarık elebaşları mutlaka şöyle dediler. "Biz, sizin getirdiğiniz mesajı kesinlikle inkâr ediyoruz"

Bu yüzyılların akışı içinde sık sık tekrarlanan bir hikâye, her zaman karşımıza çıkan "klişeleşmiş" bir tutumdur. Kaynağı azgın şımarıklıktır. Bu iğrenç huy kalpleri katılaştırmakta, duyarlıklarını gidermekte, fıtratı yozlaştırmakta, paslatmakta ve doğru yola ileten kanıtları farketmekten alıkoymaktadır. Bu duruma düşen kalpler de doğru yol mesajları karşısında burun kıvırmakta, efelenmekte, batılı savunmakta ısrar etmekte ve aydınlığa açılmaktan kaçınmaktadırlar.

Toplumların varlıklı kesimini oluşturan bu şımarıkları, sahte değer yargıları ve geçici dünya nimetleri aldatıyor. Ellerindeki servet ve kaba güç onları baştan çıkarıyor, bu ayrıcalıklarının kendilerini yüce Allah'ın azabından kurtarabileceğini sanıyorlar. Bu ayrıcalıkları, yüce Allah'ın kendilerinden hoşnut olduğuna delil sayıyorlar ya da kendilerinin hesaplaşma ve ceza işlemlerinden muaf tutulacaklarını hayal ediyorlar. Söylediklerini okuyoruz:

وَقَالُوا۟ نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَٰلًا وَأَوْلَٰدًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾

35- "Bizim herkesten çok servetimiz ve evlâdımız vardır, bizim azaba çarptırılmamız sözkonusu değildir."

Kur'an, yüce Allah'ın katında geçerli olan değer yargılarını bu şımarıkların önüne koyuyor. Onlara anlatmaya çalışıyor ki; rızkın bol ya da kısıtlı olmasının köklü ve değişmez değerlerle hiçbir ilgisi yoktur, bu olgular yüce Allah'ın hoşnutluğunun ya da öfkesinin delilleri sayılamazlar. Bunlar başlıbaşına insanı ne azaptan alıkoyabilirler ve ne de azaba sürükleyebilirler. Rızkın bolluğu ve kıtlığı gerek hesap ve ceza işleminden ve gerekse yüce Allah'ın hoşnutluğundan ve gazabından bağımsız, yüce Allah'ın başka bir yasasına bağlı olgulardır.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

36- Onlara de ki; "Hiç kuşkusuz, Rabb'im dilediğine bol servet verir ve dilediğinin rızkını kısar. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmezler."

Bu konu, yani rızkın bolluğu ve kıtlığı, insanın refah ve süs eşyalarına sahip olması ile bunlardan yoksun olması konusu çoklarının kafasını karıştırır, kalbinde fırtınalar estirir. Şöyle ki; kimi zaman dünya kötülerin, batıl yanlılarının ve toplumsal huzuru bozanların önünden açılırken iyiler, hak yanlıları, toplumsal yararı önplana alanlar geçim sıkıntısı çekerler. Bu durumu gören bazı kimseler yüce Allah'ın bol rızık verdiği kimselerin mutlaka kendi katında seçkin kullar olduğunu sanırlar. Ya da iyiliğin, hakkın ve yapıcılığın yoksullukla kuşatılmış olduğunu gören bazı insanlar bu erdemlerin değeri konusunda kuşkuya kapılırlar.

Bu yüzden Kur'an, burada dünya varlığı ile yüce Allah'ın önem verdiği değerleri biribirinden ayırıyor ve bize şu gerçeği anlatıyor. Yüce Allah dilediği kimseye bol servet verir, dilediği kimseye de geçim zorluğu çektirir. Bu başka bir şeydir. O'nun hoşnutluğu ve gazabı başka bir şeydir; bunlar arasında hiçbir ilişki yoktur. Yüce Allah kimi zaman nefret ettiği kullarına, kimi zaman kötülere ve kimi zaman da iyilere geçim sıkıntısı çektirir. Fakat bütün bu durumlarda sebepler ve amaçlar farklı olur.

Meselâ yüce Allah kötülere kimi zaman kötülükleri, şımarıklıkları ve bozgunculukları artsın, günah yükleri iyice ağırlaşsın da dünyada ya da ahirette nasıl uygun görürse bu günahlarının cezasına çarptırılsınlar diye bol servet verir. Kimi zaman da kötülükleri, sapıklıkları, günahkârlıkları artsın, hayal kırıklıkları ve bunalımları derinleşsin, yüce Allah'ın rahmetinde iyice umutları kesilsin de kötülük ve sapıklık birikimleri iyice çoğalsın, suçluluk dosyaları alabildiğine kabarsın diye böyleleri geçim sıkıntısına düşürülür.

Kimi zaman yüce Allah iyilere bol servet verir. Fakir olsalar yapamayacakları derecede çok iyi ameller yapsınlar diye; yüce Allah'ın kendilerine verdiği nimetlere kalpleri ile, dilleri ile, örnek davranışları ile şükretsinler diye; böylece yüce Allah katında zengin bir sevap birikimi meydana getirebilsinler, iyiliklerinin ve Allah tarafından bilinen temiz kalpliliklerinin ödülünü bol bol alsınlar diye. Kimi zaman da böylelerine geçim sıkıntısı çektirir. Böylece yoklu karşısındaki sabırlarının, Rabb'lerine güvenlerinin, O'na yönelik umutlarının, O'nun kaderine karşı besledikleri güvenin derecesini ölçer, her şeyden daha hayırlı ve daha kalıcı olan Rabb'lerinin hoşnutluğu ile ne oranda yetindiklerini belir-

ler. Böylece de ilâhi hoşnutluk ve iyilik birikimlerini mümkün olan en yüksek düzeye çıkarırlar.

Rızık bolluğunun ve kıtlığının gerek insan davranışlarından ve gerekse ilâhi hikmetten kaynaklanan sebepleri ne olursa olsun bu durum malın, çocukların, zenginliğin başlıbaşına Allah katında geçerli değerler olduğuna delil sayılamaz. Yüce Allah katında insanın, ister zengin ister fakir olsunlar, mallarını nasıl kullandıkları önemlidir. Düşünelim ki, Allah birine servet ve evlât verdi, adam da bu imkânları iyi yolda kullandı, yüce Allah, nimetini iyi yolda kullandığı için bu kuluna iyiliklerinin bir kaç katı kadar sevap verir. Demek ki, mallar ve evlâtlar, başlıbaşına kulu Allah'a yaklaştırmazlar. Fakat kulun malları ve evlâtları iyi yolda kullanması ona katmerli sevap kazandırır. Okuyoruz:

وَمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُكُم
بِٱلَّتِى تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰٓ إِلَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَأُو۟لَٰٓئِكَ
لَهُمْ جَزَآءُ ٱلضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا۟ وَهُمْ فِى ٱلْغُرُفَٰتِ ءَامِنُونَ ﴿٣٧﴾
وَٱلَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى ٱلْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾

37- Ne mallarınız ve ne de evlâtlarınız size bizim katımızda yakınlık kazandırmaz. Yalnız iman edip iyi amel işleyenler var ya, onların yaptıkları iyilikler kat kat fazlası ile ödüllendirilir. Onlar cennetin yüksek köşklerinde güven içinde ağırlanırlar.
38- Bizimle başa çıkabileceklerini sanarak olanca güçleri ile ayetlerimize karşı çıkanlara gelince onlar azapla başbaşa kalacaklardır.

Bir sonraki ayette şu temel kural tekrarlanıyor: Rızkın bolluğu ve kısıtlılığı yüce Allah'ın hikmetine dayanan bağımsız bir konudur. Malın asıl faydalı ve kalıcı stoku, Allah yolunda harcanan bölümüdür. Kur'an böylece bu gerçeğin kalplere iyice kök salmasını amaçlıyor. Okuyoruz:

قُلْ إِنَّ رَبِّى يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ
لَهُۥ ۚ وَمَآ أَنفَقْتُم مِّن شَىْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُۥ ۖ وَهُوَ خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٣٩﴾

39- De ki; "Hiç kuşkusuz Rabb'im dilediği kuluna bol servet verir ve dilediği kulun rızkını kısar. Siz Allah için bir şey verirseniz, O verdiğinizin boşluğunu doldurur. O rızık verenlerin en hayırlısıdır."

Bu gezi, müşrikleri kıyamet günü toplantı halinde gösteren sahne ile noktalanıyor. O sahne yüce Allah'ı bir yana bırakarak taptıkları melekler ile yüzleştirileceklerdir. Sonra ilk bölümde okuduğumuz gibi "Bu vaat ne zaman gerçekleşecek?" gibi sabırsızlık ifade eden sözler söyleyerek hemen gerçekleşmesini istedikleri cehennem azabını tadarlar. Okuyoruz:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ
كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا۟ سُبْحَٰنَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم

بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ
لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا
ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾

40- O gün Allah, onların hepsini diriltip bir araya getirir ve sonra meleklere "Bu adamlar size mi tapıyorlar?" der.
41- Melekler derler ki; "Seni her türlü noksanlıktan tenzih ederiz. Bizim dayanağımız, koruyucumuz onlar değil sensin. Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı, çoğu onlara inanıyorlardı."
42- O zaman zalimlere deriz ki; "Bu gün biribirinize ne faydalı olabilirsiniz ve ne de zarar verebilirsiniz. Vaktiyle inkâr ettiğiniz cehennem ateşinin azabını şimdi tadınız bakalım."

Bu adamlar dünyadayken yüce Allah'ı bir yana bırakarak meleklere tapıyorlar ya da meleklerin Allah ile aralarında aracılık edeceklerine inanıyorlardı. İşte şimdi o melekler ile yüzyüzedirler. Melekler yüce Allah'ı "tesbih" ediyorlar. Maksatları o saçma iddianın asılsızlığını dile getirme, kâfirlerin kendilerine yönelik tapınma girişimleri ile hiçbir ilişkileri olmadığını vurgulamaktır.

Ayetin ifadesine göre böyle bir tapınma olayı sanki hepten asılsızmış, sanki hiçbir zaman böyle bir olay gerçekleşmemiş, somut olarak varolmamış da bu adamlar aslında şeytan'ın izinden gidiyorlarmış; ya ona tapıyorlarmış, onu ilahi ediniyorlarmış ya da onun Allah'a ortak koşmalarını isteyen kışkırtmalarına uyuyorlarmış. Başka bir deyimle onlar meleklere taparken aslında şeytana tapıyorlardı. Zaten cinlere tapmak, arapların yabancısı oldukları bir sapıklık türü değildi. Arapların bir bölümü cinlere ya doğrudan doğruya tapıyorlar ya da yardım ve aracılık diliyorlardı. Okuyoruz:

"Aslında onlar cinlere tapıyorlardı, çoğu onlara inanıyorlardı."

İşte Kur'an, kendine özgü "Hikâye anlatma" üslubu uyarınca bu noktada "Hz. Süleyman ile cinler" hikâyesi ile bu surenin işlediği meseleler ve konular arasında ilişki kuruyor.

Sahne henüz gözlerimizin önünde dururken sözün akışı üçüncü şahıstan ikinci şahısa dönüyor, düz anlatımı bırakıp "Hitap" kalıbına başvuruyor. Sözü müşriklere yönelterek onları azarlıyor, paylıyor. Okuyoruz:

"Bu gün birbirinize ne faydalı olabilirsiniz ve ne de zarar verebilirsiniz."

Ne melekler insanlara bir şey yapabilirler ve ne de bu kâfirler biribirlerine bir şey yapabilirler. Hani bu zalimler vaktiyle cehennem ateşini yalan saymışlardı ya, onun hakkında **"Eğer doğru söylüyorsanız bu tehdit ne zaman gerçekleşecek" demişlerdi ya**[24]. İşte şimdi o cehennem ateşi karşılarındadır, onu kendi gözleri ile görüyorlar. Okuyalım:

"O zaman zalimlere deriz ki; 'Vaktiyle inkâr ettiğiniz cehennem ateşinin azabını şimdi tadınız bakalım."

Surenin "gezi" niteliğindeki bu bölümü burada noktalanıyor. Bu bölümün ağırlıklı konuları, tıpkı surenin daha önceki bölümlerinde olduğu gibi, yeniden

24) Sebe Suresi, 29

dirilme, hesaplaşma, ödül müşriklerin cehaleti ve ceza olguları idi.

Surenin bu son bölümü müşriklerden sözederek, onların Peygamberimiz ve Kur'an hakkındaki saçma sözlerini aktararak başlıyor. Müşriklere daha önceki benzerlerinin başına neler geldiğini hatırlatıyor; kendilerinden daha güçlü, daha bilgili ve daha zengin inkârcıların yokoluş sahnelerini gözleri önüne seriyor.

Bu girişi, sürekli mizrap darbelerini andıran, bir dizi çarpıcı mesaj izliyor. Mesajların ilkinde müşrikler vicdanlarında yüce Allah ile başbaşa kalmaya, sağlıklı değerlendirmeyi ve doğru yolu bulmayı önleyen engellerin etkisi altında kalmaksızın O'nu düşünmeye çağrılıyor. İkinci mesajda müşrikler Peygamberimizin kendilerine yönelik çağrısının itici sebeplerini düşünmeye çağrılıyorlar. Bu çağrısının ardında kişisel bir çıkarı olmadığına ve kendilerinden herhangi bir ücret istemediğine göre bu çağrıya niçin kuşku ile bakıyorlar, neden ona yüz çeviriyor? Sonra " De ki; de ki; de ki;" diye başlayan bir mesajlar dizisi ile karşılaşıyoruz. Bu mesajların hepsi biribirinden çarpıcı ve sarsıcıdır. Öyle ki, en zayıf hayat ve bilinç kalıntısı taşıyan kalp bile bu mesajların etkisinden kurtulamaz.

Bölüm ve onunla birlikte sure bir Kıyamet sahnesi ile noktalanıyor. Çarpıcı haraketler ile dolup taşan bu sahne az önce sözünü ettiğimiz kısa ve sarsıcı mesajlarınkine paralel bir etki bırakıyor kalplerimizde.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالُوا۟ مَا هَٰذَآ إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَن يَصُدَّكُمْ
عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ ءَابَآؤُكُمْ ۚ وَقَالُوا۟ مَا هَٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ مُّفْتَرًى ۚ
وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٣﴾
وَمَآ ءَاتَيْنَٰهُم مِّن كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا ۚ وَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِن نَّذِيرٍ ﴿٤٤﴾

43- Onlara apaçık anlamlı ayetlerimiz okunduğunda "Bu adamın tek istediği şey, sizi atalarınızın taptığı putlardan vazgeçirmektir." ve "şu Kur'an, düzmece bir yalandan başka bir şey değildir." dediler. Kâfirler, kedilerine gelen "gerçek" için "Bu apaçık bir büyüden ibarettir." demişlerdi.

44- Ey Muhammed, oysa biz o müşriklere daha önce okuyacakları bir Kitap vermemiş, kendilerine senden önce bir uyarıcı göndermemiştik.

Müşrikler, Peygamberimizin kendilerine anlattığı duru su kadar berrak ve apaçık gerçeği, geçmişlerinden kalan bulanık tortuların, belirli bir temele dayanmayan geleneklerin, tutarsız törelerin gözlüğü ile baktılar. Kuran-ı Kerim, yalın, tutarlı ve belli doğrultulu bir gerçekle karşılarına çıkmıştı. Onlar bu yalın gerçeği karmaşık ve bunalık atalarından kalma töreleri ve gelenekleri için tehlike olarak gördükleri ve bu endişe ile ayetin bize aktardığı şu sözü söylediler;

"Bu adamın tek istediği şey, sizi atalarınızın taptıkları putlardan vazgeçirmektir."

Fakat sadece bu kadarını yeterli görmediler. Çünkü sadece atalarının inanç sistemlerine ters düşmek, aklı başındaki bütün vicdanlı insanları tatmin edecek bir suçlama değildi. Bu yüzden bu ilk iddialarına bir başkasını daha eklediler. Bu yeni iddiaları Peygamberimize dil uzatıyor, insanlara ilettiği mesajı yüce Al-

lah'dan getirdiğini bildiren tezini reddediyordu. Okuyoruz:

"Bu Kur'an, düzmece bir yalandan başka bir şey değildir" dediler.

Ayetin orijinalinde geçen "ifk" sözcüğü "yalan, iftira" anlamına gelir. Fakat müşrikler "O düzmece bir yalandan başka bir şey değildir" biçimindeki yoğun pekiştirmeli sözleri ile bu iddialarını güçlendirmek istiyorlar.

Böylece Kur'an'ın ilahi kaynaklı olduğu gerçeği hakkında kuşku uyandırabildikleri oranda onun değerini temelden sarsabileceklerini hesab ediyorlardı.

Sonra sözlerine devam ederek, doğrudan doğruya Kur'an'a yakışıksız nitelemelerle dil uzatıyorlar. Okuyalım:

"Kâfirler kendilerine gelen gerçek için 'Bu apaçık bir büyüden ibarettir' demişlerdi."

Kur'an, insan kalbinde zelzele meydana getiren son derece etkili bir söz dizimidir. Bu yüzden "bu Kitap düzmecedir" demeleri yeterli olmuyor. Öyleyse daha ileri giderek bu kitabın kalpleri sarsan etkisine gerekçe uydurmaları gerekir. İşte bu ihtiyacı karşılamak için **"Bu Kitap, apaçık bir büyüden ibarettir" dediler.**

Bunlar bir dizi suçlamalar zinciridir. Onları halka halka ileri sürmüşlerdir. Bu suçlamaları ile Kur'an'ın açık ayetlerine karşı koymaya çalışmışlardır. Amaçları bu kutsal Kitap ile insanların kalpleri arasına engel koyabilmektir. Yoksa bu iddiaların hiçbir kanıtı yoktur. Sözleri, kamuoyunu, halkı yanıltmaya yönelik bir yalanlar yumağından ibarettir. Bu sözleri söyleyen seçkinlere ve kabile şeflerine gelince, onlar aslında Kur'an-ı Kerim'in insan kapasitesini, söz ustalarının gücünü aşan bir Kitap olduğundan emindiler.

Bu iki yüzlü kabile şeflerinin kimi zaman Peygamberimiz hakkında, kimi zaman Kur'an-ı Kerim hakkında neler söylediklerini, kalpleri büyüleyen ve vicdanları esir eden bu Kur'an-ı Kerim'den halkı soğutmak için aralarında ne komplolar düzenlediklerini bu kitabın daha önceki ciltlerinde anlatmıştık. (25)

Ayrıca Kur'an-ı Kerim, onların düşünce kapasitelerini de açıklıyor. Bu açıklamadan öğreniyoruz ki, bu adamlar okuma-yazmasız kara cahillerdir. Daha önce kendilerine başka bir kutsal Kitap gelmiş değildir ki, bu sayede Kitaplar arasında karşılaştırma yaparak vahiy kaynaklı olanını tanıyabilsinler. Bu bilgi birikimlerine dayanarak şimdi önlerine gelen kitabın vahiy kaynaklı olmadığını, yüce Allah tarafından gönderilmediğini isabetle belirleyebilsinler. Onlar bu tür bir sağduyudan, böylesine ayırdedici bir bilgi birikiminden yoksundurlar. Çünkü daha önce kendilerine peygamber gelmemişti. Buna göre bu adamlar saçmalıyorlar, bilmedikleri bir konuda kof iddialar ileri sürüyorlar. Okuyoruz:

"Ey Muhammed, oysa biz o müşriklere daha önce okuyacakları bir Kitap vermemiş, kendilerine senden önce bir uyarıcı göndermemiştik."

Okuduğumuz ayetlerin sonuncusu müşriklere daha önce ilahi mesajı yalanlayanların yokoluşlarını hatırlatarak kalplerini etkilemeye çalışıyor. O eski dönemin inkârcıları bilim, servet, güç ve uygarlık düzeyi bakımından bu adamlardan on kat daha ileri idiler. Buna rağmen, peygamberlerini yalanlayınca yüce Allah'ın ağır ve sarsıcı darbesine hedef oldular. Okuyalım:

25) Velid b. Muğire, Ebu Sufyan b. Harb ve Ahnes b. Sureyk arasında geçen konuşmalar bu gerçeğin en çarpıcı örneğidir.

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾

45- Onlardan önceki bir çok milletler de mesajımızı yalanlamışlardı. Bu müşrikler onlara verdiğimiz dünyalıkların onda birine bile ermiş değillerdir. Buna rağmen peygamberlerimi yalanladılar, ama bu inkârcılığın karşılığı nice oldu?

O eski inkârcılara indirilen darbe son derece yıkıcı ve öldürücü olmuştu. Kureyşliler, Arap Yarımadası'nın çeşitli yerlerinde toplu kıyıma uğratılmış bu eski milletlerin yıkıntılarını görmüşlerdir. Onlar için bu hatırlatma yeterlidir. **"Ama bu inkârcılığın sonu nice oldu?"** şeklindeki alaycı soru, duygulandırıcı bir sorudur. Bu ilahi karşılığın nasıl olduğunu bilen muhatapların kalplerini ürpertir.

MÜŞRİKLERİ GERÇEĞE DÜŞÜNMEYİ DAVET

Aşağıdaki ayette müşrikler son derece samimi bir öğütle gerçeği aramaya, yalanı doğrudan ayırdetmeye, karşısında bulundukları realiteyi hilesiz ve katışıksız bir netlikle belirlemeye çağrılıyorlar. Okuyoruz:

قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُم بِوَاحِدَةٍ أَن تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَىٰ وَفُرَادَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُم مِّن جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُم بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾

46- Ey Muhammed, onlara de ki; "Size bir tek öğüdüm var: İkişer ikişer ve teker teker Allah ile vicdanınızla başbaşa kalınız ve düşününüz ki, bu dostunuz deli değildir, o sadece ağır bir azabın eşiğinde sizleri uyaran bir peygamberdir."

Bu ayette müşrikler arzu ve ihtiraslarından, kişisel çıkarlarından, dünyalık endişelerden, kalpde çöreklenip onu Allah'dan uzaklaştıran çeşitli fısıltı ve içgüdülerden, egemen toplumsal akımların etkisinden, yaygın düşüncelerin baskısından sıyrılarak vicdanlarının özgür ufuklarında yüce Allah ile başbaşa kalmaya çağrılıyorlar.

Burada yalın gerçekle yüzyüze gelmeyi öneren bir çağrı ile karşı karşıyayız. Bunun için toplumda geçerli tutulan tezleri ve önermeleri bir yana bırakmak gerekir. Kalbi ve aklı yalın gerçekle bütünleştirmekten alıkoyan yaldızlı metinleri gözardı etmek gerekir.

Burada insanlar fıtratın soğukkanlı ve saf mantığına çağrılıyorlar. Verimsiz didişmelerden, saçmalamalardan, demogojilerden, çarpık görüşlerden, gerçeğin saf çehresini gölgeleyici yutturmacalardan uzak kalmaya özendiriliyorlar.

Aynı zamanda bu çağrı, gerçeği aramanın yöntemini öğretiyor. Son derece sade olan bu yöntem, toplumsal tortulardan, geçmişin paslarından ve yanıltıcı iç ve dış etkenlerden sıyrılarak yüce Allah'ın gözetimini akıldan çıkarmamaya, O'ndan çekinmeye dayanır.

Evet "tek" şart var. Eğer bu şart gerçekleşirse, yöntem tutarlı olur, doğru yola girilir. Bu şart ard niyetin, ihtirasın, kişisel çıkarın ve somut sonuç elde etme kaygusunun baskısından uzak bir arınmışlıkla, sarsılmaz bir bağlılıkla vicdanın engin ufuklarında yüce Allah ile başbaşa kalanlar, tüm benlikleri ile O'na yönelenler bu aşamada hiçbir saptırıcı dış etkenin etkisi altında kalmaksızın yüz-

yüze geldikleri realiteyi değerlendirecekler, onu saf aklın süzgecinden geçireceklerdir. Acaba bu "Allah'la başbaşa kalıp düşünme" işlemi nasıl uygulanacak? Okuyoruz:

"İkişer ikişer ve teker teker Allah ile vicdanlarınızda başbaşa kalınız."

"İkişer ikişer." Çünkü o zaman düzenli ve soğukkanlı düşünce alışverişi yapılabilir. Kalabalıkların gelip geçici reaksiyonlara bağlı mantığından uzak kalınır. Soğukkanlı bir didikleme ile sürekli biçimde deliller aranır. Ve "teker teker" vicdanla yüzyüze gelerek; her şeyden arınmış, soğukkanlı ve derine inmeyi amaçlayan bir yaklaşımla. Okumaya devam edelim:

"Ve düşününüz ki, bu dostunuz deli değildir."

Şimdiye kadar onu hep akıllı, tedbirli ve temkinli olarak tanıdınız. O akıllılığından ve olgunluğundan kuşkulanmaya yolaçacak bir söz söylemiyor. Söyledikleri, sağlam mantıklı, tutarlı ve açık anlamlı sözlerdir. Devam ediyoruz:

O sadece ağır bir azabın eşiğinde sizleri uyaran bir peygamberdir."

Ağır azabın gerçekleşmek üzere olduğunu somut bir anlatımla bildiren bir uyarı karşısındayız. Zaten bir adım öncesinde uyarıcının çığlığı kulaklarımızda yankılanmıştı. Amaç bu çığlığa kulak verenlerin kurtulması idi. Bir evde yangın çıktığını düşünelim, kaçamayanlar yanıp kül olmak üzereler. Tam o anda bir alarm sesi duyuluyor. İşte bu da aynen öyle. Bu ifade, realiteyi haber vermesinin yanısıra son derece orjinal, duygulandırıcı ve çarpıcı bir tasvir örneği olarak karşımıza çıkıyor.

İmam-ı Ahmed Hanbeli'nin, Ebu Naim Beşir b. Muhacir'e ve onun da Abdullah b. Bureyre'ye dayanarak verdiği bilgiye göre sahabilerden Bureyre şöyle diyor:

— Bir gün Peygamberimiz çıkageldi ve yüksek sesle üç kere "Ey insanlar, benim ile sizin durumumuz neye benzer biliyor musunuz?" diye sordu. Oradakiler "Allah ve Resulü daha iyi bilir" diye karşılık verince, Peygamberimiz sözlerine şöyle devam etti:

"Benim ve sizin durumumuz şuna benzer. Bir toplum düşününüz. Baskına uğramaktan korktukları bir düşmanları var. Bu yüzden aralarından birini düşmanın yolunu gözetlemeye gönderirler. Adamlar oldukları yerde dururken, gözetleme görevlisi düşmanı görür. Hemen dönüp komşularını uyarmayı düşünür. Fakat komşularını uyarmayı başaramadan düşman tarafından yakalanacağından korkar. Bu yüzden havaya kaldırdığı gömleğini sallayarak 'Ey insanlar basıldınız, ey insanlar basıldınız, ey insanlar basıldınız' demek ister."

Yine aynı kanaldan öğrendiğimize göre Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyuruyor:

"Ben tam kıyamet günü ile birlikte gönderildim. Hatta az kalsın o beni geçecekti."

Bu son derece çarpıcı ilk mesajı şu ikinci mesaj izliyor:

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۝

47- De ki; "Sizden hiçbir ücret istemiyorum. Ücretiniz sizin olsun. Benim ücretimi Allah verecektir. O her şeyin tanığıdır."

İlk mesajda müşrikler soğukkanlı ve insaflı bir yaklaşımla "dostlarının" yani Peygamberimizin deli olmadığını düşünmeye çağrıldılar. Bu ikinci mesaj da onları düşünmeye çağırıyor. Kendi kendilerine sormalarını istiyor: Bu adam onları ağır bir azabın eşiğinde neden uyarıyor? Bu işten ne çıkarı var? Onu bu uyarıyı yapmaya sürükleyen faktör nedir? Bundan eline ne geçecek? Bu arada Peygamberimize, şu gerçeği çarpıcı bir dille müşriklerin kafalarına sokması, şu sözleri ile vicdanlarını uyandırması emrediliyor:

"De ki; Sizden hiçbir ücret istemiyorum. Ücretiniz sizin olsun."

Sizden istediğim ücreti siz kendiniz alınız. Bu ifadede hem mizah, hem yönlendirme ve hem de uyarı vardır. Okumaya devam edelim:

"Benim ücretimi Allah verecektir."

Beni görevlendiren O'dur, buna göre ücretimi de verecek olan O'dur. Ben gözlerimi O'nun vereceği ücrete diktim. Gözlerini Allah'ın katındaki ücrete diken kimseye insanların elindeki değerler basit, önemsiz, düşünmeye değmez şeyler gelir. Devam ediyoruz:

"O her şeyin tanığıdır."

O her şeyi bilir ve görür, hiçbir şey O'ndan saklı değildir. Ben O'nun sürekli gözetimi altındayım. O benim yaptığım, aklımdan geçirdiğim, sözünü ettiğim her şeyin tanığıdır.

Üçüncü mesajın vurgusu daha şiddetli ve temposu daha hızlıdır.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

48- De ki; "Gaybleri çok iyi bilen Rabb'im, gerçeği eğrinin başına çarpar."

Size getirdiğim bu mesaj "hak"tır. Yüce Allah'ın hedefine doğru güçlü hak. Yüce Allah'ın hedefine doğru attığı hakkın önünde kim durabilir?

Bu ifade son derece tasvirci, somut ve canlıdır. Sanki hak düştüğü yeri yıkan, dağıtan, yoluna hiç kimsenin dikilemediği bir mermi, bir bombadır. Onu "gaybleri çok iyi bilen" Allah atar. Öyleyse O onu bilerek atar, bilerek yönlendirir. Hiçbir hedef O'ndan saklı değildir, hiçbir amaç O'nun bilgisinden kaçmaz. O'nun fırlattığı hakkın yolunu hiç kimse kesemez, yörüngesinin önüne hiç kimse set çekemez. O'nun önündeki yol açıktır, hiçbir noktası kapalı ve kesik değildir.

Arkadan gelen dördüncü mesajın da vurgusu aynı biçimde şiddetli ve temposu bir önceki mesajınki gibi hızlıdır. Okuyoruz:

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾

49- De ki; "Hak geldi, artık batıl hiçbir tarafa doğru kımıldayamaz."

Hak çeşitli kılıklarda, çeşitli biçimde geldi. Peygamberlik misyonu biçiminde, Kur'an kılığında, doğru ve tutarlı bir hayat yöntemi kimliğinde ortaya çıktı. "De ki; 'Hak geldi.'" Bu haberi duyur, bu olayı anlat, bu gelişmeyi haykır. Evet, hak geldi. Gücü ile dinamizmi ile, onuru ile egemenliği meydana çıktı. Böyle olunca;

"Artık batıl hiçbir tarafa doğru kımıldayamaz."

Batılın, eğriliğin işi bitti artık. Ne canı kaldı, ne kımıldayacak mecali. So-

nu geldi ve bu sonun "yokoluş" olduğu kesinlikle belli oldu.

Bu mesaj son derece sarsıcıdır. İşiten anlar ki, kesin hüküm verilmiştir, artık söylenecek söz kalmamıştır.

Bu gerçekten böyledir. Sebebine gelince Kur'an-ı Kerim geldikten sonra hak sistemi kökleşmiş, belirgin bir varlık kazanmıştır. Açık, kesin ve belirgin hak karşısında batılın yapabildiği şey, demogojiden ve mızıkçılıktan öteye geçememiştir. Gerçi batılın bazı durumlarda, bazı özel şartlar altında maddi üstünlük sağladığı anlar olmuştur. Fakat bu durumlarda batıl, hakkı yenmiş, altetmiş değildir. Sözkonusu olan hak yanlılarının yenilgisidir, yani bu durumlarda ilkeler arasında bir yenişme karşısında değiliz, bu ilkelerin taraftarları arasındaki bir yenme-yenilme olayı karşısındayız. Batılın bu tür başarıları üstelik geçici oluyor, bir süre sonra eriyip gidiyor. Buna karşılık hak, sürekli biçimde belirgin, berrak ve apaçık olarak kalmaktadır.

Şimdi de bu mesajlar dizisinin sonuncusunu okuyalım:

قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَآ أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِى ۖ وَإِنِ ٱهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِىٓ إِلَىَّ رَبِّىٓ ۚ إِنَّهُۥ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ۝٥٠

50- De ki; "Eğer ben eğri yolda isem sapıtmamın zararını kendim çekerim. Eğer doğru yolda isem, bu Rabb'imin bana ilettiği vahiy sayesindedir. Hiç kuşkusuz O her şeyi işitir ve kullarına çok yakındır."

Öyleyse eğer ben sapıtmışsam bu sizi ilgilendirmez. Zararını çekecek olan benim. Buna karşılık eğer doğru yolda isem, beni vahiy aracılığı ile doğruya ileten yüce Allah'ın yönlendirmesi sayesinde doğru yoldayım. Bu konuda benim elimde olan hiçbir şey yok, olan her şey O'nun izni ile oluyor. Ben O'nun dileğine bağlıyım, O'nun bağışının tutsağıyım. Ayetin son cümlesini okuyoruz:

"Hiç kuşkusuz O, her şeyi işitir ve kullarına çok yakındır."

İşte ilk müslümanlar yüce Allah'ı böyle algılıyorlardı. O'nun bu sıfatları ile vicdanlarının derinliklerinde böyle bütünleşiyorlardı. Bu sıfatları gerçek hayatta kaynaşmış buluyorlardı. Duygusal yaklaşımlarına göre yüce Allah onların sözlerini işitiyordu, onların yakınında idi. Onların her işi ile doğrudan ilgili idi. Şikayetleri ve yakarışları O'na dolaysız biçimde ulaşıyordu. O onları ihmal etmez, başkalarına havale etmezdi. Bundan dolayı O'ndan gelen güvenin rahatlığı içinde, O'nun himayesinde O'nun yakınında, O'nun sıcak ilgisi ve gözetimi altında yaşıyorlardı. Bütün bu duyguları vicdanlarında canlı, somut ve yalın biçimde buluyorlardı. Bu duygular onlar için soyut bir düşünce, sembolik bir kavram ve kuru bir zihinsel yaklaşım değildi.

"O her şeyi işitir ve kullarına çok yakındır."

Sure son olarak yine bir kıyamet sahnesi ile noktalanıyor. Çarpıcı hareketler ile dolu olan bu sahne, dünya ile ahiret arasında gidip geliyor. Sanki bu iki alem, bütünleşmiş, bir tek alan halinde kaynaşmıştır. Çarpıcı ve coşkulu bir sahnede alanın bir yanı ile öbür yanı arasında mekik dokuyan bir topun zıplayışlarını izliyor gibiyiz. Okuyalım:

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَزِعُوا۟ فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا۟ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ۝٥١ وَقَالُوٓا۟

51- Onları birde paniğe kapıldıklarında görsen! kaçacakları hiçbir yer yok. Cehennemin yakınında yakayı ele vermişlerdir.
52- "O'na inandık" derler, ama artık iyice uzağında kaldıkları imanı nasıl yakalayacaklardır?
53- Vaktiyle onu inkâr etmişlerdi, o zaman uzaktan karanlığa taş atıyorlardı.
54- Şimdi kendileri ile özlemleri arasına perde gerildi. Tıpkı daha önceki yoldaşlarına yapıldığı gibi. Hiç kuşkusuz onlar koyu bir şüphe içinde idiler.

Evet; "**Keşki onları görsen!**" Sahne, izleyicilerin bakışlarına sunulmuştur. Ansızın karşılaştıkları dehşetten dolayı "**Paniğe kapıldıklarında**" Galiba kaçmak istiyorlar, ama "**kaçacakları hiçbir yer yok.**"Çünkü "**Cehennemin yakınında yakayı ele vermişlerdir.**" O yüzden bu ümitsiz girişimleri başarısız kalmış; bu yersiz hareketleri bulundukları yerden uzaklaşmalarını sağlayamamıştır.

Şimdi zamanı geçtikten, fırsat kaçtıktan sonra "**O'na inandık**" derler. "**Ama artık iyice uzağında kaldıkları imanı nasıl yakalayacaklar?**" Şimdi oldukları yerde imanı nasıl ele geçireceklerdir? Çünkü iman etme yeri şimdi çok uzaklarındadır, onun yeri dünya idi. Oradayken bu fırsatı kaçırmışlardı.

"**Vaktiyle onu inkâr etmişlerdi.**" İpin ucunu kaçırmışlardır, bu gün onu ele geçirme imkânları kalmamıştır. "**O zaman uzaktan karanlığa taş atıyorlardı.**" Dünyadayken bu günü inkâr emelerinin anlamı buydu. "Bu gün" o zaman onlar için bir "gayp" konusu idi. Bunu inkâr etmek için ellerinde hiçbir kanıt yoktu. Bu yüzden yaptıkları şey uzaktan karanlığa taş atmaktı. Şimdi de yine uzaklarda kalan "Ahirete ilişkin imanı" yakalamaya kalkışıyorlar!

"**Şimdi kendileri ile özlemleri arasına perde gerildi.**"

Bu özlemleri zamansız iman girişimleri, gözleri ile gördükleri azaptan yakayı sıyırmak ve yüzyüze geldikleri tehlikeden kurtulmaktır. "**Tıpkı daha önceki yoldaşlarına yapıldığı gibi**" Yüce Allah yakalarına yapışması üzerine bu uygulamaya konan kesin karardan ve bu hükümden kaçıp kurtulmaları imkânı kalmadıktan sonra onlar ile özlemleri arasına da perde gerilmişti.

"**Onlar koyu bir şüphe içinde idiler.**"

Ama dünyadaki koyu kuşkudan sonra şimdi somut realite ile yüzyüzedirler, artık en ufak bir tereddütleri kalmamıştır!

Bu kısa, bu çarpıcı, bu yüksek frekanslı mesajla sure noktalanıyor. Surenin sonunu bir kıyamet sahnesi oluşturuyor. Bu sahne surenin üzerinde yoğunlaştığı ve çarpıcı vurgulamalarla işlediği kıyamet konusunu gözlerimizin önüne

seriyor. Zaten surenin bütün bölümlerinin sonunda ve bölüm aralarında da aynı konuya dikkatlerimiz çekilmişti. Demek ki, bu konu ile söze giren sure, yine aynı konunun çarpıcı bir tasviri ile noktalanmıştır.

SEBE SURESİNİN SONU

Fatır Suresi

35

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 45

Bismillahirrahmanirrahim

Bu Mekke inişli surenin konusu ve ifade tarzı kendine özgüdür. Bu bakımdan en çok Rad suresine benzer. Başından sonuna kadar insan kalbini sürekli mesaj bombardımanı altında bulundurur. Duygulandırıcı ve etkileyici nitelikte olan bu mesajlar insan kalbini sarsar, onu daldığı gaflet uykusundan uyandırır. Onu varlık bütününün görkemini, evrenin çarpıcılığını düşünmeye özendirir; yüce Allah'ın evrenin katmanlarına yayılmış ve sayfalarına dağılmış ayetlerini irdelemeye sevkeder; yüce Allah'ın sayısız nimetlerini irdelemeye, O'nun merhametini ve gözetimini farketmeye yöneltir; eski günahkâr milletlerin dünyadaki toplu-kırım tabloları ile kıyamet günündeki sahnelerini zihinde canlandırmaya çağırır; yüce Allah'ın eşsiz sanatının örnekleri ile yüzyüze gelmeyi önerir; gerek evrenin katmanlarında, gerek insan ruhunun kuytu köşelerinde, gerek insan hayatında ve gerekse tarihin olaylarında etkisini gösteren "ilahi el"in izlerine dikkatlerimizi çeker; bu etkiler ve bu izler karşısında içimize dehşetten ürperme duygusu aşılar. Yaratılış sanatının çarpıcı örneklerinde ve ilahi gücün izlerinde gerçeğin birliğini, yasal sistemin birliğini, güçlü ve yaratıcı "ilahi el"in birliğini görür. Bütün bunlar öyle bir üslupla öyle çarpıcı vurgularla anlatılır ki, duyma, kavrama ve etkilenme yeteneklerini yitirmemiş hiçbir insan kalbi karşılarında ilgisiz kalamaz.

Sure halkaları birbirine bağlı bir zincir gibi yekparedir, mesajları ardışıktır. Bu yüzden onu değişik konuları işleyen bölümlere ayırmak zordur. Çünkü tümü ile bir konuyu işliyor. Tümü ile insan kalbinin bam teline dokunan, benzer frekanslı mesajlardır. Bu mesajlar evrenin katmanlarından, insan ruhundan, hayattan, tarihten ve "yeniden diriliş"ten kaynaklanırlar; insan ruhunun kuytu köşelerinde yankılanırlar; insan kalbinin her gözeneğine iman, Allah'a bağlılık, Allah'a saygı telkini fısıldarlar.

Bu mesajların en göze çarpan ortak özelliği bütün ipleri yüce Allah'ın güçlü ve yaratıcı elinde toplamaları; bu elin bütün bu ipleri hareket ettirdiğini, biraraya getirdiğini, gerdiğini, saldığını, sıktığını, gevşettiğini, bütün bunları ortaksız, destekçisiz, danışmansız yaptığını vurgulamaktır.

Surenin başından itibaren dikkatlerimizi çeken bu bariz özellik, sonuna kadar varlığını sürdürür.

Surenin daha ilk ayetlerinde bu müthiş evreni çekip çeviren "ilahi el"in dilediği gibi kendini varlıklara yansıttığını izliyoruz:

"Gökleri ve yeryüzünü yoktan vareden; iki, üç ve dört kanatlı melekleri elçi olarak görevlendiren Allah'a hamdolsun. O yaratma işleminde dilediği eklemeleri yapar. Hiç kuşkusuz O'nun gücü her şeye yeter." (1)

Bu güçlü el, dilediğinde açılarak rahmet saçar, dilediğinde de yumularak kanallarını kapatır, bağış akışını durdurur. Bu işlerde hiçbir danışmanı, hiçbir ortağı yoktur. Okuyoruz:

"Allah'ın insanlara açtığı bir rahmeti hiç kimse alıkoyamaz. O'nun alıkoyduğunu da O'nun dışında hiç kimse salamaz. O üstün iradelidir ve her işi yerinde yapar." (2)

Bu arada doğru yolda olmak (hidayet) ve sapıklık da bu "güçlü el"in saçtığı ya da yumduğu nimetlerden biridir. Okuyoruz:

"Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir." (3)

"Allah dilediğine ses işittirir. Fakat sen mezarlıkta yatanlara sesini işittiremezsin." "Sen sadece bir uyarıcısın." (4)

Canlıların ve "canlılık" olgusunun ilk yaratıcısı olan bu "güçlü el" ahirette ölüleri yeniden diriltecektir. Okuyalım:

"Bulutları sürükleyen rüzgârların estiricisi Allah'dır. Biz bulutları ölü bir yöreye göndererek onlar aracılığı ile ölü toprağı diriltiriz. İşte yeniden diriliş olayı da böyledir." (5)

Güç ve üstünlük tümü ile yüce Allah'ın tekelindedir, kaynağı sadece O'dur. Okuyoruz:

"Kim güç ve üstünlük isterse bilsin ki, güç ve üstünlük Allah'ın tekelindedir." (6)

Yaratma, yoktan varetme, insan soyunu sürdürme ve yaşama sürelerini belirleme, bütün bunların ipleri o "güçlü el"de toplanmıştır, dışına çıkmazlar.

"Allah sizi önce topraktan, sonra spermadan yarattı. Sonra erkekli-dişili çiftlere dönüştürdü. O'nun bilgisi dışında hiçbir dişi ne hamile kalabilir ve ne de doğurabilir. Ömrü uzun olanın çok yaşaması ve kısa ömürlülerin az yaşamaları kesinlikle bir kitapta kayıtlıdır. Hiç kuşkusuz bu, Allah için kolaydır." (7)

Göklerin ve yeryüzünün dizginleri, yıldızların ve gezegen sistemlerinin hareketleri de bu "güçlü el"in avucunda toplanır. Okuyoruz:

"O geceyi gündüze ve gündüzü geceye dönüştürür. Güneşi ve Ay'ı buyruğu altına almıştır. Herbiri belirli bir sürenin sonuna kadar hareket eder. Rabb'iniz bu Allah'dır, egemenlik O'nun tekelindedir. O'nu bir yana bırakarak taptığınız düzmece ilahlar bir çekirdek kabuğuna bile sahip değildirler." (8)

Yüce Allah'ın güçlü eli şu evrende sanatını orijinal bir maharetle icra ediyor; cansız varlıklara, bitkilere, hayvanlara ve insanlara biçim ve renk veriyor.

1) Fatır Suresi, 1 2) Fatır Suresi, 2 3) Fatır Suresi, 8 4) Fatır Suresi, 22-23
5) Fatır Suresi, 9 6) Fatır Suresi, 10 7) Fatır Suresi, 11 8) Fatır Suresi, 13

"Allah'ın gökten su indirdiğini görmüyor musun? O su aracılığı ile türlü türlü renkte meyvalar yetiştirdik. Dağlarda beyaz, kırmızı, koyu siyah, değişik renklerde yollar, patikalar açtık."

"Yine böyle değişik renkte insanlar, hayvanlar ve davarlar yarattık." (9)

İnsan soyuna zaman içinde adımlar attıran, bir kuşağı öbür kuşağın yerine geçiren de o "güçlü el"dir. Okuyalım:

"Sonra bu Kitab'ı seçtiğimiz kullarımıza miras bıraktık." (10)

"Yeryüzünde sizleri daha önceki kuşakların yerine geçirip egemen kılan O'dur..." (11)

Bu kocaman evreni dengede tutan, onun çığrından çıkmasına meydan vermeyen güç de o "el"in gücüdür. Okuyoruz:

"Gökleri ve yer yuvarlağını dengede tutarak yörüngelerinden çıkmalarını önleyen sadece Allah'dır. Eğer onlar yörüngelerinden çıkacak olsalar, onları O'ndan başka hiç kimse dengeye getiremez." (12)

Her şeyin dizgini bu güçlü "el"in avucu içindedir. Hiçbir güç O'nunla asla başa çıkamaz. Okuyoruz:

"Göklerde ve yeryüzünde Allah ile başa çıkabilecek hiçbir güç yoktur..."(13)

Suredeki bazı ayetlerin sonlarındaki değerlendirme yüce Allah **"gücü her şeye yeten"dir; "Üstün iradelidir ve her işi yerinde yapar"; "Her işin çözümü O'nun huzurunda gerçekleşir"; "Kulların neler yaptıklarını bilir"; "Egemenlik O'nun tekelindedir"; "Hiçbir şeye muhtaç olmayan, övülmüştür"; "Dönüş O'nadır"; "Üstün iradeli ve bağışlayıcıdır"; "Bağışlayıcıdır, iyiliklerin karşılığını fazlası ile verir"; "Kullarının iç yüzünü iyi bilir ve her şeyi görür"; "Göklerin ve yerin sırlarını bilir"; "Kalplerin özünü bilir"; "Hoşgörülü ve bağışlayıcıdır";"Her şeyi bilir, her şeye gücü yeter"; "Kullarını gözetimi altında tutar."**

Okuduğumuz ayetlerden ve değerlendirme cümlelerinden bu surenin havası, egemen karakteristiği ve insan zihninde oluşturduğu çağrışımlar, ana hatları ile ortaya çıkar.

Surenin özelliğini gözönüne alarak onu altı benzer içerikli kesite ayırmayı uygun gördük. Maksat anlatmada kolaylık sağlamaktır. Yoksa bu sure başından sonuna kadar ardışık mesajlı, halkaları birbirine geçmiş bir zincir gibi yekpare bir bütündür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي

أَجْنِحَةٍ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

1- Gökleri ve yeryüzünü yoktan vareden; iki, üç ve dört kanatlı melekleri elçi olarak görevlendiren Allah'a hamdolsun. O yaratma işleminde

9) Fatır Suresi, 27-28
10) Fatır Suresi, 32 11) Fatır Suresi, 39 12) Fatır Suresi, 41 13) Fatır Suresi, 44

dilediği eklemeleri yapar. Hiç kuşkusuz O'nun gücü her şeye yeter.

Görüldüğü gibi sure, yüce Allah'a "hamd" sunarak söze başlıyor. Bu surenin ana amacı insan kalbini yüce Allah'a yöneltmek, onu Allah'ın nimetlerini görmeye, Allah'ın rahmetini ve lütfunu farketmeye özendirmek, yaratıklarına yansıyan çarpıcı sanatının örneklerini irdelemek, duyu organlarını bu çarpıcı örneklerin algıları ile doyurmak, O'nun lütfunu hamd ile, tesbih ile ve saygı sunarak karşılamaktır. Evet:

"Allah'a hamdolsun."

Yüce Allah'a hamdetmeyi O'nun yaratmaya ve yoktan varetmeye ilişkin sıfatlarını dile getirmek izliyor:

"Gökler ve yeryüzünü yoktan vareden..."

Evet, yüce Allah evreni oluşturan şu müthiş yaratıkların, uzayda yüzen şu görkemli gezegenlerin yoktan varedicisidir. Biz bulunduğumuz yere göre bu gezegenlerin bir kısmını üstümüzde ve bir kısmını da altımızda görüyoruz. Onların bize en yakını ve en küçüğü olan ve bizi bağrında barındıran yer yuvarlağının bile çok az bir bölümünü tanıyabiliyoruz. Bu gezegenler arasındaki duyarlı koordinasyonu ve uyumu aynı yasal sistemin kanunları sağlıyor. Oysa aralarında öyle büyük uzaklıklar var ki, bu mesafeleri insan hayali ancak büyük bir güçlükle tasavvur edebilir. Kendileri ve yörüngeleri arasındaki müthiş uzaklığa ve hayali zorlayan iriliklerine rağmen aralarında öylesine esrarlı bir uyum ve "görelik" ilişkisi vardır ki, eğer küçük oranda bile zedelenme bütün bu gezegenler çarpışarak parçalanır ve parçaları uzayın boşluğuna dağılırdı.

Kur'an-ı Kerim'in göklere ve yer yuvarlağına ilişkin bu tür işaretleri umursamazlıkla geçiştiririz. Onların önünde durup çarpıcı anlamlarını uzun uzun düşünmeyiz. Tıpkı bakışlarımızın önünden geçen göklere ve yer yuvarlağına ilişkin görüntüleri umursamadığımız, uzun boylu bir gözlem süzgecinden geçirdiğimiz gibi. Çünkü algılarımız körelmiş, duyarsızlaşmıştır. Bu yüzden bu çarpıcı görüntüler duyu organlarımızın bam tellerini titreştiremiyor, onlarda uyarıcı ve depreştirici dalgalanmalar meydana getiremiyor. Oysa sürekli olarak Allah'ı anan; O'nun evrene yansıyan yaratıcı elinin izlerini farkeden duyarlı kalpler bu görüntülerin görkemi karşısında hiçbir zaman ilgisiz kalmazlar. Bizdeki bu umursamazlığın sebebi şudur: Algı alışkanlığı organlarımızın duyarlığını, keskinliğini törpülemiştir. Bu tür sanat eserlerini ilk kez gören kalplerin heyecanı ve coşkusu yüreklerimizde ve algı organlarımızda kalmamıştır.

Gökteki yıldızların yerleri, hacimleri, birbirlerine oranları, çevrelerindeki uzay boşluklarının oranları, yörüngelerinin biçimleri; hacimleri, konumları ve hareketleri arasındaki ilişki son derece duyarlı, ince hesaplıdır. Fakat açık, bilinçli ve Allah'a bağlı bir kalbin, bu muhteşem varlıklar karşısında coşku ve heyecan duyması için bütün bu saydığımız özelliklerin inceliklerini bilmeye ihtiyacı yoktur. Karanlık bir gecede görülen dağınık yıldızların manzarası, bu manzaranın bam tellerini titreştiren mesajları, ay'lı bir gecenin uzayı saran aydınlığı, tan yerinin karanlıkları yaran ışıkları, batan güneşin karanlıklar tarafından yutuluşu onun için yeterlidir. Hatta böyle bir kalp için yer yuvarlağının şu çeşitli ve çarpıcı görüntüleri bile yeterlidir. Bu görüntüler görmekle bitmez. İnsan bütün

ömrünü bu görüntüleri yakalama ve gözleme amacı uğrunda hep gezilerde harcasa bu manzaraların çok azına yetişebilir. Hatta duyarlı bir kalp için bir tek çiçek bile yeterlidir. Onun renklerini, boyalarının ton farklarını ve yapısının çeşitli öğeleri arasında bulunan uyumu insan inceleye inceleye bitiremez.

Kur'an-ı Kerim, bu irili-ufaklı sonsuz varlıkları inceleme konusunda uyarıcı bir işaret vermekle yetiniyor. İnsan kalbi için bu varlıkların bir teki bile yeterlidir. Eğer o tek varlığı gereğince algılasa, evrenin yaratıcısının ululuğunu kavrayabilir ve bu kavrama sonucunda O'na tesbihle, hamdle ve saygı dolu bağlılıkla yönelir. Evet, ayeti bir kez daha okuyoruz:

"Gökleri ve yeryüzünü yoktan vareden; iki, üç ve dört kanatlı melekleri elçi olarak görevlendiren Allah'a hamdolsun."

Bu surede peygamberlerden, vahiy olayından ve yüce Allah'ın peygamberlere ilettiği "gerçek" içerikli mesajdan sık sık sözedilir. Melekler, yüce Alah'ın yeryüzünde seçtiği kullarına vahiy mesajını getiren elçilerdir. Bu "elçilik" en önemli ve en yüce görevdir. İşte melekler, yüce Allah'ın bu elçilikle görevlendirilen yaratıklar oldukları için göklerin ve yeryüzünün yaratılışının anlatılmasından hemen sonra gündeme getirilmişlerdir. Çünkü onlar gökler ile yeryüzü arasında iletişim sağlıyorlar. Çünkü onlar göklerin ve yeryüzünün yaratıcısı ile yüce Allah'ın peygamberleri, insanlara gönderilmiş elçileri arasında en önemli görevi yerine getirmektedirler.

Kur'an'da ilk defa meleklerin biçimlerine, nasıl varlıklar olduklarına ilişkin bir bilgi ile karşılaşıyoruz. Başka ayetlerde bize onların karakteristik özelliklerine ve görevlerinin niteliğine ilişkin bilgiler verilmişti. Mesela şu ayetlerde olduğu gibi:

"O'nun katındakiler hiçbir büyüklük kompleksine kapılmaksızın ve hiç bıkmaksızın O'na ibadet ederler.

Hiç ara vermeksizin, gece-gündüz, O'nu noksanlıklardan tenzih ederler."(14)

"Rabb'inin yanındakiler burun kıvırıp O'na kulluk etmekten geri durmazlar. O'nu noksanlıklardan tenzih ederler ve O'na secde ederler." (15)

Şimdi burada "iki, üç ve dört kanatlı" ifadesi ile bize meleklerin yaratılış biçimlerine ilişkin bir bilgi veriliyor. Bu tanımlama melekleri kafamızda canlandırmamızı sağlamaz. Çünkü biz bu açıklamaya rağmen, meleklerin nasıl varlıklar olduklarını, ne biçim kanatlar taşıdıklarını bilmiyoruz. Bu tanımlamanın sınırlarında durmak zorundayız, zihnimizde belirli bir tasarı canlandırmaktan kaçınmalıyız. Çünkü canlandıracağımız her tasarı, yanlış ve yanıltıcı olabilir. Çünkü elimizde meleklerin biçimlerine ilişkin, güvenilir hiçbir bilgi yoktur. Kur'an'da cehennemin tanıtımı sırasında meleklere ilişkin şu açıklama ile karşılaşıyoruz;

"Cehennemin görevlileri, Allah'ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen, kendilerine verilen buyrukları uysalca yerine getiren pek haşin meleklerdir." (16)

Görüldüğü gibi bu ayette de meleklerin biçimleri belirlenmiyor. Bu konuda bir de Peygamberimize dayandırılan bazı açıklamalar var. Bu açıklamalar-

14) Enbiye Suresi, 19-20 15) A'raf Suresi, 206 16) Fatır Suresi, 6

dan birinde Peygamberimiz, **"Cebrail'i iki kez kendi öz kılığında gördüğünü"** öbüründe **"Cebrail'in altı yüz kanadı olduğunu"** belirtiyor. [17] Fakat görülüyor ki, Peygamberimizin bu açıklamaları da meleklerin biçimleri hakkında belirleyici bir tanımlama yapmıyor. Demek ki, bu konuda elimizde ayrıntılı bilgi yok. Bu tür "gayb" konularının tümünde olduğu gibi bu konunun bilgisi de yüce Allah'ın tekelindedir.

Bu ayette "iki, üç, dört kanatlılık"tan sözediliyor. Oysa insanlar sadece "iki kanatlılığı" görmeye alışıktırlar. İşte bu münasebetle "O yaratma işleminde dilediği eklemeleri yapar" denilerek yüce Allah'ın iradesinin özgürlüğü, hiçbir yaratma biçimi ile kayıtlı olmadığı gerçeği vurgulanıyor. Gördüğümüz ve bildiğimiz varlıklar arasında sayısız yaratma biçimleri vardır. Bildiklerimizin dışında bu örnekler çok daha fazladır. Çünkü **"Hiç kuşkusuz O'nun gücü her şeye yeter."**

Bu yorum cümlesinin kapsamı, bir önceki cümleciğin kapsamından daha geniş ve daha yaygındır. Anlamının sınırları içine girmeyen hiçbir yaratma, yoktan varetme, değişikliğe uğratma ve başkalaştırma biçimini dışarda bırakmamaktadır.

ALLAH'IN DEĞİŞMEZ RAHMETİ

مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِن رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۖ وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِن بَعْدِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

2- Allah'ın insanlara açtığı bir rahmeti hiç kimse alıkoyamaz. O'nun alıkoyduğunu da O'nun dışında hiç kimse salamaz. O üstün iradelidir ve her işi yerinde yapar.

Bu ayet, ilk ayetin sonunda vurgulanan anlamı somut bir örnek halinde önümüze koyuyor. Bu örneği içine sindiren bir insan kalbi düşünce, duygu, yöneliş ve hayata ilişkin tüm değer yargıları bakımından köklü bir değişime uğrar.

İnsan kalbi, bu köklü değişimin sonunda, göklerde ve yerdeki tüm güçlerden umudunu keserek yüce Allah'a bağlanır. Göklerdeki ve yerdeki her türlü rahmet beklentisini içinden atarak umudunu yüce Allah'ın rahmeti üzerine yoğunlaştırır. Bütün gök ve yer kapıları önünde kapanır, sadece Allah'a açılan kapıdan medet bekler. Karşısındaki bütün gök ve yer yolları tıkanarak sadece yüce Allah'a erdiren yolun doğrultusu ile başbaşa kalır.

Yüce Allah'ın rahmetinin örnekleri çoktur. Bunlar sayılara sığmaz. İnsanoğlu bu örneklerin sadece kendine yönelik olanlarını bile izleyip belirlemekten acizdir. Bir düşünelim ki, yüce Allah, insanı yoktan varetmiş, çeşitli ayrıcalıklarla onurlandırmış, "üstünde ve altında" birçok olanağı buyruğuna sunmuş, bildiği ve çoğunu bilmediği birçok nimeti eline vermiştir.

Yüce Allah'ın insanlara yönelik rahmeti birçok örnekte somutlaşır. Bu örneklerin bir kısmı bağışlanan iyilikler, bir bölümü de engellenen belâlar biçimindedir. Allah'ın rahmet kapılarını yüzlerine açtığı kimseler bu rahmetin örneklerini her şeyde, her konumda, her durumda ve her yerde bulurlar. Onlar bu örnekleri kendi üzerlerinde bulurlar, duygu dünyalarında bulurlar, çevrelerinde bulurlar, oldukları yerde bulurlar, yaşama tarzlarında bulurlar. İnsanların kaybını "mahrumiyet" saydıkları her şeylerini yitirseler de bu böyledir. Buna

17) Ravisi ibn-i Mesud, Muttefekunaleyh

karşılık yüce Allah'ın rahmetinden uzak tuttuğu kimseler bu rahmetin her şeydeki, her konumdaki, her durumdaki ve her yerdeki tezahüründen yoksun kalırlar. İnsanların varlığını "kısmet" ve "hoşnutluk sebebi" saydıkları şeylerin tümünü yanıbaşlarında bulsalar da bu böyledir.

Yüce Allah'ın rahmetinin eşliğinde olmayan her nimetin kendisi bahtsızlığa dönüşür. Buna karşılık yüce Allah'ın rahmeti ile kuşattığı her sıkıntının kendisi nimet haline gelir. İnsan yüce Allah'ın nimetinin eşliğinde dikenler üzerinde uyusa, üzerinde uyuduğu dikenler rahat bir döşeğe dönüşür. Buna karşılık Allah'ın rahmetinden yoksun kalan kimselerin üzerinde yattıkları ipekli döşekler sipsivri dikenlere dönüşürler. Allah'ın rahmeti ile en zor durumlar kolay ve rahat olur. Buna karşılık Allah'ın rahmeti elini çekince en kolay durumlar, sıkıntıya ve zorluğa dönüşür. Allah'ın rahmetinin eşliğinde içine düşülen tehlikeler ve korkunçluklar, güvene ve esenliğe dönüşürken O'nun rahmetinden yoksun olarak girilen caddeler ve asfaltlar kaza ve ölüm kapanı olur.

Yüce Allah'ın rahmetinin eşliğinde "darlık" olmaz. Darlık sadece O'nun rahmetinin kesintiye uğradığı durumlar için sözkonusudur. İnsan Allah'ın rahmetinin eşliğinde olunca, zindan hücrelerinin kuytu köşelerinde, işkence hücrelerinde ve ölümün kapanında bile olsa "dar"da olmaz. Buna karşılık Allah'ın rahmetinden yoksun kalan kimse nimet ve refah denizlerinde yüzse bile "rahat"lık ve "genişlik" bulamaz. Allah'ın rahmeti ile bütünleşen kalplerden mutluluk, hoşnutluk ve güven pınarları fışkırır. Buna karşılık Allah'ın rahmetinin uğramadığı kalplerde endişe, keder, bezginlik, ızdırap ve sıkıntı akrepleri cirit atar.

Diyelim ki, bu tek kapı açılmış da diğer bütün kapılar, pençereler ve yollar yüzüne kapanmış. Hiç aldırış etme; önün ferahlık, rahatlık, kolaylık ve bolluktur. Buna karşılık diyelim ki, bu tek kapı yüzüne kapanmış da diğer bütün kapılar, pençereler ve yollar önünde açılmış. Hiçbir işe yaramaz. Önün darlık, ızdırap, dert, endişe ve sıkıntıdır.

Diyelim ki, bu "feyiz" kanalı üzerine doğru açılmış da rızkın, evin, geçimin dar olmuş; hayatın sıkıntılı ve yatağın dikenli olmuş. Üzülme, hiç önemi yok. Çünkü bolluk, rahat, güven ve mutluluk seni beklemektedir. Buna karşılık bu "feyiz" kanalının sana gelen vanası kapanmış ise yandın! Ne kadar rızkın bol olsa da, ne kadar her işin tıkırında gitse de yararı yok. Önün darlık, sıkıntı, mutsuzluk ve belâdır.

Yüce Allah'ın rahmet musluğu kuruyunca mal, evlât vucud sağlığı, maddi güç, rütbe, mevki, bütün bunlar endişe, sıkıntı ve mutsuzluk kaynağı olurlar. Fakat ilâhi rahmetin muslukları açılınca bütün varlık türleri birer huzur, rahat, mutluluk ve güven kaynağı olurlar.

Yüce Allah rızık musluklarını açınca eğer rahmeti de birlikte gelirse rahat geçime ve rafaha kavuşurlar. Bu durum dünyada bolluk ve ahirette azık sağlar. Ama eğer rızık bolluğuna Allah'ın rahmeti eşlik etmez ise bu zenginlik endişe, korku, kıskançlık ve kin sebebi olur. Bazan cimrilik veya hastalık sebebi ile "mahrumiyet"e götürür; kimi zaman da savurganlık ve değer bilmezlik yüzünden varlık tümü ile elden çıkar.

Çoluk-çocuk eğer yüce Allah'ın rahmetinin eşliğinde gelirse, hayatın süsü,

sevinç ve mutluluk kaynağı olurlar. Allah'a bağlı birer mirasçı olarak ana-babanın sevap defterlerine yeni sevaplar yazdırırlar. Buna karşılık yüce Allah'ın rahmeti eşliğinde kazanılmayan çoluk-çocuk, ana-babanın başına belâ uğursuzluk, dert, mutsuzluk, gece uykusuzluğu ve gündüz sıkıntısı olur.

Allah insana vücud sağlığı ve maddi güç verdiğinde eğer bunlara O'nun rahmeti eşlik ederse, sahipleri için nimet, onurlu hayat ve yaşama zevki kaynağı olurlar. Eğer bu nimetler yüce Allah'ın rahmetinden ayrı düşerlerse sahiplerinin başına belâ kesilirler. Bu durumda sağlık ve maddi güç vücudu yıpratan, ruhu yozlaştıran ve hesaplaşma gününün günah birikimini kabartan birer iç düşman olurlar.

Yüce Allah'ın rahmeti eşliğinde verdiği rütbe ve mevki, sahipleri için birer toplumu düzeltme aracı, birer güven kaynağı, birer ahirete yönelik iyi birikim vesilesi olurlar. Eğer Allah'ın rahmet muslukları kurursa, o zaman mevki ve rütbe sahipleri için birer endişe kaynağı olurlar. Adam, onları her an kaybedeceği kuşkusu içinde yaşar. Bunun yanısıra saldırganlık ve azgınlık aracı olarak kullanılırlar. Ayrıca sahiplerini kıskançlıklara ve düşmanlıklara hedef yaparlar. Adam bir türlü huzur bulamaz, rütbesinin ve mevkiinin zevkini tadamaz olur. Bütün bunlara ek olarak ahirete cehennemi boylamasına yolaçarak bir sürü günah biriktirir.

Geniş bilgi, uzun ömür, iyi mevki de öyle. Bunların hepsi yüce Allah'ın rahmetinin eşliğinde başka, yüce Allah'ın rahmetinden yoksun kaldıklarında başka olurlar. Az bilgi meyve verebilir, yararlı olabilir. Kısa ömür bereketli ve verimli olabilir. Az gelir, Allah'ın rahmeti sayesinde; insana mutluluk sağlayabilir.

Bütün bu konularda, durumlarda, olanlarda toplumlar, tek tek kişiler gibi, milletler de fertler gibidirler. Açıkladığımız örneklere göre bu iki kesimi biribiri ile karşılaştırabiliriz.

Allah'ın bir rahmeti de insanın Allah'ın rahmetini algılayabilmesidir. Yüce Allah'ın rahmeti insanı sarabilir, kuşatabilir, üzerine oluk oluk akabilir. Fakat insanın onun bilincine varması, onu umması, onun geleceğine güvenmesi, şartlar ne olursa olsun onu beklemesi başlıbaşına bir rahmettir. Buna karşılık insanın Allah'ın rahmetini kafasından silmesi, ondan umut kesmesi, onun geleceğinden kuşku duyması, başlıbaşına bir azaptır. Yüce Allah, hiçbir zaman mü'minleri bu azaba çarptırmaz. Okuyalım:

"Allah'ın lütfundan sadece kâfirler ümitsiz olur"[18]

Yüce Allah'ın rahmetini isteyen herkes her yerde ve her durumda onu yanıbaşında bulur. Hz. İbrahim bu rahmeti ateşin içinde buldu. Hz. Yusuf onu kuyunun dibinde ve zindanda buldu. Hz. Yunus onu üç katli karanlığın altında, balığın karnında buldu. Hz. Musa onu her türlü güçten ve korumadan yoksun olduğu bebeklik döneminde nehrin dalgaları arasında ve pusuda bekleyen, her yerde kendisini arayan azılı düşmanı Firavun'un sarayında buldu. Mağaraya sığınan genç mü'minler onu bir mağaranın kuytu köşesinde buldular. Oysa onlar onu önce köşklerde ve evlerinde aramışlardı da sonra birbirlerine şöyle demişlerdi:

18) Yusuf Suresi 87

"Öyleyse mağaraya sığınınız, Rabb'iniz engin rahmetinden size bir pay göndersin ve şu işinizde size kurtuluş yolu göstersin"[19]

Peygamberimiz ile yakın dostu Ebu Bekir bu rahmeti Kureyşlilerin iz süren yoğun kovalamaları altında bir mağarada buldu. O'nu O'na sığınan herkes bulur. Yalnız bunun için diğer insanın her şeyden ümidini kesmiş olması, başka hiçbir yerde güç vehmetmemesi, başka hiçbir yerden rahmet beklememesi, bütün kapılardan yüz çevirerek tek Allah'ın kapısına yönelmiş olması gerekir.

Şunu da unutmamak gerekir ki, yüce Allah rahmetinin kapılarını açınca bu rahmetin akışını hiç kimse durduramaz. Buna karşılık yüce Allah rahmetinin akışını durdurunca onu kimse salamaz. Öyleyse hiç kimseden ve hiçbir şeyden korkamaya gerek yok; hiç kimseye ve hiçbir şeye umut bağlamaya da ihtiyaç yok. Ne fırsat kaçtı diye korkuya kapılmalı ve ne de fırsat çıktı diye ümide kapılmalı. Bu konudaki tek yönlendirici faktör, yüce Allah'ın dileğidir. Onun açtığını kimse kesemez ve O'nun kestiğini de kimse salamaz. İş doğrudan doğruya Allah'ın elindedir. Çünkü;

"O üstün iradelidir ve her işi yerinde yapar."

Hiç kimseye danışmaksızın açar, ya da kapatır. Bu açmasının ve kapatmasının arkasında her zaman bir hikmet haklı bir gerekçe bulunur. Evet, ayeti tekrar okuyoruz:

"Allah'ın insanlara açtığı rahmeti hiç kimse alıkoyamaz."

İnsanların, Allah'ın rahmetine erebilmek için yapacakları tek iş, onu doğrudan doğruya O'ndan istemektir. Hiçbir aracıya, hiçbir vesileye başvurmamaktır. Tam bir güven ve teslimiyetle, tam bir umutla ibadete koyularak O'na yönelmektir. Devam adiyoruz:

"O'nun alıkoyduğunu da O'nun dışında hiç kimse salamaz."

Öyleyse ne bir Allah kuluna umut bağlamalı ve ne de bir Allah kulundan korkmalıdır. Çünkü yüce Allah'ın alıkoyduğu bir rahmeti hiç kimse salamaz.

Bu ayet insan vicdanına ne güçlü bir huzur ve güven aşılıyor; duyguları, düşünceleri ve değer yargılarını ne kadar berrak hale getiriyor değil mi? Bir tek ayet, yeni bir yaşama tarzının ana hatlarını belirliyor, insan kafasına bu yeni hayatın değişmez değer yargılarını yerleştiriyor. Bu değer yargılarının ölçüleri, kriterleri sarsılmaz, zigzag çizmez ve dış etkenlerin baskısına kapılarak değişmez. Bu etkenler ister gitsin, ister gelsin; ister büyük, ister küçük olsun; ister önemli, ister önemsiz olsunlar; kaynakları ister insanlar, ister olaylar, isterse nesneler olsun, farketmez.

Eğer bu tek ve net kavram bir insanın kalbine yerleşse, o kimse bütün olaylara, bütün dış nesnelere, bütün kişilere, bütün güçlere, bütün değer yargılarına, bütün bakış açılarına karşı yalçın dağlar gibi direnir. İsterse bütün insanlar ve cinler başına yüklensinler. Ne önemi var. Çünkü onlar yüce Allah'ın kıstığı bir rahmetin musluğunu açamazlar ve Allah'ın açtığı bir rahmetin musluğunu da kesemezler. Çünkü **"O üstün iradelidir ve her işi yerinde yapar."**

Kur'an-ı Kerim, İslâmın ilk günlerinde o şaşırtıcı insan grubunu işte bu ve benzeri ayetler ile, bu tür belirli kalıplara dökerek meydana çıkarmıştı. O örnek

19) Kehf Suresi, 16

insan grubu yüce Allah'ın gözü önünde O'nun Kur'an'ı aracılığı ile yetiştirilmişti. Sonradan bu bir avuç insan, yüce Allah'ın gücünün somut bir aracı olmuştu. Yüce Allah, bu bir avuç insan aracılığı ile istediği inanç sistemini, istediği düşünceyi, istediği değer yargılarını, istediği sosyal kurumları ve rejimi kurmuştu. Onlar aracılığı ile istediği ve bugün bize hayal gibi, rüya gibi görünen yaşama örneklerini pratiğe yansıtmıştı.

Bu örnek toplum yüce Allah'ın bir gücü idi. Onu dünyada dilediği kimselerin üzerine salıyor, ona yaptırım gücü sayesinde pratik hayatta ve insanlar üzerinde dilediği reformları yapıyor, silmek istediği değerleri ve uygulamaları siliyor, ortaya koymak istediği değerleri ve kurumları ortaya koyuyordu.

Çünkü o seçkin toplum, Kur'an'ın sadece sözleri ile ve sadece güzel anlamları ile ilgilenmiyordu. O toplum bunlardan çok Kur'an'ın somutlaştırdığı gerçekler ile ilgileniyor, gündelik hayatını bu gerçeklere göre düzenliyordu.

Kur'an bugün de insanların ellerindedir. O ayetleri ile ilk müslüman fertleri gibi fertler ve ilk islâm toplumu gibi toplumlar oluşturabilir. Bu fertler ve toplumlar yüce Allah'ın izni ile O'nun silmek istediğini silebilir ve O'nun ortaya koymak istediğini ortaya koyarlar. Bunun için bu davranış kalıpların kalplere yerleşmesi gerekir. İnsanlar bu davranış kalıplarını ciddiye almalı, onları elle tutar ve gözle görürcesine algılayarak gerçek anlamda pratiğe yansıtmalıdırlar.

Şimdi bir işim daha var. Bu ayeti okurken tanıdığım bana yönelik özel bir rahmetine karşılık yüce Allah'a hamdetmek istiyorum. Anlatayım:

Şu anda bu ayeti okurken sıkıntı, bunalım, ruh darlığı ve ızdırap içinde idim. Ruhum kurumuş, içim kararmış, sıkıntıdan bunalmış bir durumdayken bu ayet karşıma çıktı. Böyle zor bir anımda bu ayetle yüzyüze geldim. Bu hava içinde bu ayetin özünü kavramaya, gerçek mahiyetini içimde özümlemeye beni muvaffak etti. Ayetin özü sanki burnuma çektiğim kokusunun, içime dalda dalga yayılışını hissettiğim bir misk idi. O kavradığım soyut bir anlam değil, attığım somut bir gerçekti. Bu bana yönelik başlıbaşına bir rahmet idi. Bu rahmet, ayetin pratik açıklaması halinde ruhuma doluyordu. Allah'ın açtığı bir musluktan içime gürül gürül akıyordu.

Ben bu ayeti daha önce birçok kez okumuştum; sözcükleri birçok kez gözlerimin önünden geçmişti. Fakat şu anda duru bir su gibi içime akıyor, ruhumda anlamı somutlaşıyor, soyut gerçeği varlığımla bütünleşiyor ve bana şöyle fısıldıyor: İşte o benim, yüce Allah'ın kanalını açtığı rahmetin bir örneğiyim. Gör bakalım, nasıl olduğunu.

Çevremde değişen hiçbir şey yok. Fakat her şeyin duygu dünyamdaki algısı değişiverdi. İnsan kalbinin, bu ayetin içerdiği gibi bir evrensel gerçeğe açılması son derece büyük bir nimettir. İnsanın tattığı ve yaşadığı bir nimet. Fakat insan çoğunlukla böyle bir nimeti tanımlayamaz; yazıya, kelimelere dökerek başkalarına aktaramaz. Ben bu nimeti yaşadım, tattım ve tanıdım. Bütün bunlar hayatımın en sıkıntılı ve içimin en kararmış bulunduğu, en bunalımlı anlarımda oldu.

Bir anda rahatlık, genişlik, huzur, doygunluk buluyorum. Kendimi bütün bağlardan kurtulmuş, bütün sıkıntıların baskısından sıyrılmış hissediyorum, tüy

gibi hafifim. Oysa deminki yerimdeyim! Bu Allah'ın rahmetidir, O'nu musluğunu istediği kimse açarak bir ayeti aracılığı ile kalbine gürül gürül akmasını sağlar. Yüce Allah'ın bir tek ayeti insanın kalbine bir ışık penceresi açar, bir pınar olup duru su fışkırtır; hoşnutluğa, güvene, huzura ve esenliğe erdiren bir yol olur. Bütün bunlar göz açıp kapayıncaya, bir nefes alıp verinceye, bir kez kalp atıncaya kadar kısa bir süre içinde gerçekleşir. Allah'ım, sana hamdolsun. Ey şu Kur'an'ı mü'minler için rahmet ve hidayet kaynağı olarak indiren Allah'ım.

NİMETLERİ HATIRLAMA

Hayatımın bu unutulmaz anını yazıya geçirdikten sonra surenin kaldığımız yerine dönüyoruz. Önümüzde duran üçüncü ayetin, birinci ve ikinci ayetin mesajını vurgulayarak tekrarladığını görüyoruz. Bu ayette insanlara, yüce Allah'ın kendilerine yönelik nimetleri hatırlatılıyor. O ortaksız yaratıcı, ortaksız rızık vericidir. O kendisinden başkası olmayan tek ilâhtır. İnsanlar bu açık ve net gerçeği nasıl gözardı ediyorlar, hayret doğrusu! Okuyoruz:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ هَلْ مِنْ خَٰلِقٍ غَيْرُ ٱللَّهِ يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

3- Ey insanlar, Allah'ın size yönelik nimetlerini hatırlayınız. Size gökten ve yeryüzünden rızık sağlayan Allah'tan başka bir yaratıcı var mı? O'ndan başka ilâh yoktur. Nasıl oluyor da bu gerçeği gözardı ediyorsunuz?

Yüce Allah'ın nimetleri karşısında insanların yapmaları gereken tek şey onları hatırlamaktır. O zaman bu nimetlerin belli ve açık oldukları farkedilir. İnsanlar onları görebilirler, algılayabilirler, onlara elleri ile dokunabilirler. Fakat bu nimetler unutulursa belleklerinden uzak kalır.

Çevrelerini kuşatan gök ve yer insanlara oluk oluk nimet akıtmakta, gürül gürül rızık yağdırmaktadır. Her adımda, her an yüce Allah'ın gökten yağan ve yerden biten yeni bir nimeti, yeni bir bağışı ile karşılaşıyoruz. Yüce Allah, kullarına böylesine nimet yağdırıyor. İnsanlara bu yaygın nimetleri bağışlayan, bu ardı arkası gelmez rızıkları sunan Allah'dan başka bir yaratıcı mı var? Asla, insanlar böyle bir iddia ileri süremezler. En koyu ve en sapık müşriklik dönemlerinde bile böyle bir iddia ileri sürmeye dilleri varmamıştır. Kullara rızık sunan, Allah'dan başka bir yaratıcı olmadığına göre insanlar O'nu niye hatırlamıyor, O'na niye şükretmiyorlar? Niye Allah'a hamdetmekten, övgüyü ve sığınmayı sırf O'nun dergâhına yöneltmekten kaçınıyorlar? O **"kendisinden başkası olmayan tek ilâhtır"** insanlar bu tartışma götürmez gerçeğe inanmaktan nasıl sapıyorlar. Ayetin deyimi ile;

"Nasıl oluyorda bu gerçeği gözardı ediyorsunuz?"

İnsanın böyle bir gerçeği görmezlikten gelmesi gerçekten şaşırtıcı bir şeydir. Oysa elindeki rızık hep onu bu gerçek ile yüzyüze getiriyor. Bu açık gerçeği itiraf etmekten kaçınması mümkün olmayan kimsenin Allah'a hamdetme, O'na şükretme görevini gözardı etmesi de şaşılacak bir iştir.

Bu üç güçlü ve köklü mesaj bu surenin ilk kesitini oluşturur. Bu üç mesajın her biri, içerdiği köklü gerçeğin vicdanlara yerleşmesi halinde, insanı yeniden

yaratılmış gibi bir yapı değişikliğine uğratır. Bu mesajların her üçü farklı yönlere yönelmekle birlikte aslında uyumlu bir bütün oluştururlar.

Surenin ilk "kesit"i bu üç köklü mesajla noktalandı. Bu köklü mesajlar şu üç temel gerçeği vurguluyordu: Her şeyi yoktan vareden yaratıcının birliği gerçeği "Rahmet"in O'nun tekelinde olduğu gerçeği "Rızık" verenin tek başına O olduğu gerçeği.

Surenin ikinci "kesit"inde önce Peygamberimize sesleniyor. Kendisi teselli ediliyor; gönlünü hoş tutması, müşriklerin yalanlamalarını dert edinmemesi isteniyor. Çünkü bu yüce Allah'ın elinde olan bir iştir. Bu "kesit"in ikinci seslenişi tüm insanlara yöneltiliyor. Onlara şu gerçekler hatırlatılıyor: Yüce Allah'ın verdiği söz gerçektir. Şeytanın oyunları karşısında dikkatli olmalı, yukarda sayılan temel gerçekleri gözardı etmeleri yolundaki kışkırtmalarına kapılmamalıdırlar. Eğer kışkırtmalarına kapılırlarsa şeytan onları cehenneme sürükler. Çünkü o insanoğlunun eski ve amansız düşmanıdır. Bu arada ahiret hesaplaşması konusunda açıklama yapılıyor. Mü'minlerin alacakları ödül ile sözü geçen "amansız düşman"ın tuzağına düşen kâfirlerin çarpılacakları cezanın ne olduğu anlatılıyor. Son olarak yine Peygamberimize dönülüyor, müşrikler iman etmiyorlar diye üzülmemesi, hayıflanmaması telkin ediliyor. Çünkü hidayet ve sapıklık yüce Allah'ın elindedir ve Allah "Onların neler yaptıklarını her kesten iyi bilir.

ŞEYTANIN HİLESİ

Evet, bu "kesit"in ilk ayetinde Peygamberimize şöyle sesleniliyor:

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ ۚ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤﴾

4- Ey Muhammed, eğer onlar seni yalanlıyorlarsa bil ki, senden önceki nice peygamberler de yalanlanmıştır. Her işin çözümü Allah'a götürülecektir.

Senin o müşriklere duyurduğun gerçekler açık, belli gerçeklerdir. Eğer anlattıklarını yalanlıyorlarsa bunun sana zararı yok. Sen diğer peygamberlerden farklı bir örnek değilsin:

"Senden önceki nice peygamberler de yalanlanmışlardır."

Meşele tümü ile yüce Allah'ın elindedir:

"Her işin çözümü Allah'a götürülecektir."

"Duyurma" ve "yalanlama" sadece birer sebep, birer araçtır. İşlerin sonuçları yüce Allah'ın tekelindedir. O bu sonuçları istediği gibi tasarlayıp yürürlüğe koyar. Bunun arkasından insanlara sesleniyor:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ
الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿٥﴾ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ
فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا ۚ إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾

5- Ey insanlar, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın, sakın şeytan, sizi Allah'ın affına güvendirerek ayartmasın. 6- Şeytan kesinlikle size düşmandır. Onu siz de düşman tutunuz. O ta-

raftarlarını cehennemliklerden olmaya sürükler.

Yüce Allah'ın sözü gerçektir. Kesinlikle günü gelecek, bunda şüphe yok. Bir gün kesinlikle gerçekleşecek, boşa çıkması sözkonusu değil. O'nun sözü gerçektir ve gerçek kesinlikle ortaya çıkar. O ne kaybolur, ne geçersizliğe uğrar, ne havaya gider, ne hedefinden sapar. Fakat dünya hayatı aldatıcı ve ayartıcıdır:

"Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın."

Ayrıca şeytanın işi-gücü de sizi kışkırtıp baştan çıkarmaktır. Onun size zarar vermesine fırsat vermeyiniz;

"Sakın şeytan sizi Allah'ın affına güvendirerek ayartmasın."

Şeytan sizin düşmanınız olduğunu ve bu düşmanlığında ısrarlı olduğunu açıkça ilân etmiştir. O halde;

"Onu siz de düşman tutunuz."

Ona yanaşmayınız, onun telkinlerini iyiliğinize sanmayınız, onun izinden gitmeyiniz. Çünkü aklı başında insan düşmanın peşinden gitmez. O sizi iyiliğe çağırmaz, sizi kurtuluşa erdirmez:

"O taraftarlarını cehennemliklerden olmaya sürükler."

Hiç bir aklı başında insan, kendisini cehenneme sürüklemek isteyen cağrıya olumlu karşılık verir mi?

Bu gerçekçi bir psikolojik dokunuştur. Çünkü insan ezeli düşmanı şeytan ile arasındaki bitimsiz savaşı gözönüne getirince tüm gücü ile ve tüm uyanıklığı ile dikkat kesilir; kendini savunma, özünü koruma içgüdüsü harekete geçer. Tüm dikkati ile şeytanın ayartma ve baştan çıkarma girişimlerine karşı koyar. Şeytanın kalbine girerken kullanabileceği kanalları yoklar. Her türlü iç fısıltıya karşı kulak kesilir. Bütün bunları hemen yüce Allah'ın şeytan tuzaklarını tanımaya ilişkin ölçülerine vurmaya koşar. İçinde beliren dürtüler belki de düşmanının gizli manevralarıdır diye düşünür.

Kur'an insanın vicdanında böylesine tedbirli bir savunma bilinci oluşturmayı amaçlar. İnsandan her an şeytanın kışkırtmalarına, şeytanın ayartma girişimlerini savmaya hazır olmasını ister. Herhangi bir dış düşman karşısında, herhangi bir gizli komplo karşısında nasıl uyanık olmak gereğini duyuyorsa şeytanın saptırma girişimleri karşısında da her an eli tetikte olsun ister. Kötülüğe ve kötülüğün ön sebeplerine karşı, şeytanın içine fısıldadığı sürekli iğvalara karşı bu iğvaların dışa yansıyan dâvetiyelerine karşı insanın bilinçli olmasını bekler. Hiçbir an durmayan, dünya durdukça hızından hiçbir şey kaybetmeksizin devam edecek olan bu amansız savaşta gözünü dört açmanın gerekliliğini telkin eder.

Bu hazırlıklı olma, uyanıklık ve dikkatli olma telkinin, şeytanın çağrısına uyan kâfirlerin akibeti ile bu çağrıya karşı koyan mü'minlerin sonuna ilişkin bir açıklama izliyor. Okuyalım:

أَلَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ۝٧

7- Kâfirler ağır bir azaba çarptırılacaktır. İman edip iyi ameller işleyenler ise bağışlanma ve büyük ödül beklemektedir.

Bu açıklamanın arkasından şeytanın ayartmasının niteliği hakkında bilgi

veriliyor. Şeytanın davranış tarzı tanıtılıyor. Bu kapı açılınca arkasından bütün kötülükler geliverir. Bu kapının önünde bir sapık yolu açılır. Bu yola girip bir kaç adım atan kimse bir daha geri dönemez. Okuyoruz:

أَفَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ فَرَءَاهُ حَسَنًا ۚ فَإِنَّ ٱللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۖ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَٰتٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا يَصْنَعُونَ ۝٨

8- Kötü işi allandırılıp pullandırılarak gözüne güzel gösterilen kimse davranışlarını süzgeçten geçiren, gerçekçi biri gibi olur mu? Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Sakın onlar için hayıflanma. Hiç kuşkusuz onların neler yaptıklarını Allah iyi bilir.

Evet, şimdi ayetin cümlelerini irdeleyelim:

"Kötü işi allandırılıp pullandırılarak gözüne güzel gösterilen kimse."

Bu durum, tüm kötülüklerin anahtarıdır. Düşünelim ki, şeytan insanın kötü davranışını süsleyip püsleyerek onu kendisine güzel bir iş gibi gösteriyor. Adam kendini ve yaptığı her işi beğeniyor. Hiçbir işinin arkasından acaba neresinde hata yaptım, neresinde kusur işledim diye bir kuşkuya kapılmıyor. Çünkü hata yapmayacağından emindir, yaptığı her işin doğru olduğuna kesinlikle inanmaktadır. Elinden çıkan her işi övmektedir. Kendinden kaynaklanan her davranışa hayrandır. Yaptığı bir işi gözden geçirmeyi, herhangi bir işin, ileri sürdüğü herhangi bir görüşün başkası tarafından süzgeçten geçirilmesine katlanamaz çünkü yaptıkları ve düşündükleri kendi gözünde güzeldir. Onları renkli gözlüklerin arkasından görmekte, hepsine bayılmaktadır. O halde eleştirilecek yanları eksik bulunacak yerleri yoktur.

Bu zihniyet, şeytanın insan başına sardığı bir belâdır. Onun insanın boynuna taktığı bir yulardır. O yularla adamı sapıklığa, mahvolmaya sürükler.

Buna karşılık yüce Allah'ın alınlarına "hidayet" ve "hayır" yazdığı kimseler de vardır. Yüce Allah bunların kalplerine duyarlık, çekingenlik, kendini denetleme ve özünü hesaba çekme duygusu aşılar. Bunlar yüce Allah'ın "tuzağından" kalplerinin değişmesi ihtimalinden, hatadan, ayaklarının kaymasından, kusur işlemekten, yetersiz kalmaktan hiçbir zaman emin olmazlar. Davranışlarını sürekli biçimde süzgeçten geçirirler, kendilerini her an hesaba çekerler, her an şaytanın tuzağından çekinirler sürekli Allah'ın yardımını beklerler.

İşte bu nokta hidayet ile sapıklık arasındaki, başarı ile mahvolmaya sürüklenmek arasındaki yol ayırımıdır.

Bu son derece derin ve duyarlı bir psikolojik gerçektir. Kur'an bu gerçeği, sayılı birkaç sözcükle dile getirir. Tekrarlıyoruz:

"Kötü işi allandırılıp pullandırılarak gözünü güzel gösterilen kişi."

Böyle bir adam bir sapıtmışlık, mahvolmuşluk, kötülüğe balıklama dalmışlık örneğidir. Bütün bu kötülüklerin anahtarı o allandırıp pullandırma işlemi, o aldanma, kalbi ve gözü kör eden perdedir. Böyle bir insanın hiçbir işi iyi olmaz. Çünkü yaptığı iş kötü olduğu halde iyi iş yaptığına inanır. Hiçbir hatasını düzeltemez. Çünkü hata etmeyeceğinden emindir. Hiçbir bozuk yanını onarmaz. Çünkü bozuk bir yanın olmadığına güvenmektedir. Kötülüğün herhangi bir sı-

nırında duracağını da bekleyemezsiniz. Çünkü attığı her adımın yapıcı ve yerinde olduğunu sanır.

Bu zihniyet bir kötülük kapısı, bir belâ pençeresi ve frensiz bir sapıtmanın anahtarıdır.

Ayetin cümle yapısı aslında soru biçimindedir: **"Kötü işi allandırılıp pullandırılarak gözüne güzel gösterilen kişi için ne dersiniz?"** Bu soruya cevap da verilmiyor. Amaç her cevaba açık olmasıdır. Bu cümle şu örneklerde görüldüğü gibi çeşitli şekillerde tamamlanabilir: Böyle bir kimsenin islâh olması, tevbe etmesi umulabilir mi? Böyle bir kimse kendini hesaba çeken, yüce Allah'ın denetimini üzerinde hisseden kimse gibi olabilir mi? Böyle bir kimse, hiç alçak gönüllü ve kötülükten sakınan kimse gibi olabilir mi? Bu soru cümlesi daha başka türlü de tamamlanabilir. Bu üslubun örneklerinde Kur'an'da sık sık rastlanır.

Ayetin devamında bu soruya, dolaylı biçimde sözünü ettiğimiz cevaplardan biri verilmektedir. Okuyalım:

"Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Sakın onlar için hayıflanma."

Sanki yüce Allah şöyle demek istiyor: Allah böyle bir kişinin alnına sapıklığı yazmıştır, o böyle bir damga ile damgalanmayı haketmiştir. Çünkü şeytan ona kötü işlerini güzel göstermiştir; böylece önüne öyle bir kötülük kapısı açmıştır ki, bu kapıdan içeri giren hiçbir sapık bir daha geri çıkamaz.

Evet, Allah dilediğini saptırır, dilediğini de hidayete erdirir. Fakat bu durum, sapıklığın ve hidâyetin adamlara yansıyan özelliğine bağlı olarak meydana gelir. Sapıklık karakteri insanın aslında kötü olan davranışını iyi görmesinde kendini gösterir. Hidayet karakteri de kendini denetleme, hesaba çekme, çekinme ve sakınma titizliğinde ortaya çıkar. Bu nokta hidayet ile sapıklık arasındaki yol ayırımı ve ara kesittir.

Durum böyle olduğuna göre, ey peygamber;

"Sakın onlar için hayıflanma."

Bu mesele, yani hidayet ve sapıklık meselesi, insanoğlunun yetki alanına giren işlerden değildir. Bu insan isterse peygamber olsun. Mesele bütünü ile yüce Allah'ın tekelindedir. Kalpler yüce Allah'ın iki parmağı arasındadır. Bakışları ve kalpleri istediği tarafa döndüren O'dur. Yüce Allah bu gerçeği vurgulamakla Peygamberimizi teselli ediyor, yüreğine su serpiyor. Hemşehrilerinin sapıklığı ve bu sapıklığın sonucunda karşılaşacakları acı akibet karşısında merhamet ve şefkat dolu kalbinin acılarının dinmesini istiyor. "Ama bu adamlar doğru yola gelsinler getirip öğrettiğim gerçeği tanısınlar diye" kendisini harap etmemesini telkin ediyor. Bu normal, insanca bir arzudur. Yüce Allah, kalbinde beliren bu arzu yüzünden onu okşuyor ve kendisine açıklıyor ki, bu iş onun elinde değildir, bütünü ile Allah'ın yetki tekelindedir.

Temsil ettiği dâvanın değerini, üstünlüğünü, yararlılığını kavrayan her samimi dâva adamı, insanların çağrısını umursamadıklarını, sözlerine sırt çevirdiklerini, çağrının içerdiği iyiliği ve üstünlüğü farkedemediklerini, tanıttığı gerçekten ve olgunluktan yararlanamadıklarını görünce bu hayıflanma duygusuna kapılabilir. En iyisi dâva adamları, Peygamberimize yüce Allah'ın iltifatı-

nı kazandıran bu ince gerçeği bilmeli ve olanca güçleri ile dâvalarını tanıtmaya gayret etmeli, sonra da yüce Allah'ın kurtuluş ve düzelme nasip etmediği kimseler için üzülmemeli, yürekleri yanmamalıdır. Ayetin son cümlesini okuyalım:

"Hiç kuşkusuz onların neler yaptıklarını Allah bilir."

Yüce Allah insanların neler yapacaklarını ilişkin bilgisine göre hidayet ile sapıklığı aralarında paylaştırır. Yüce Allah bu gerçeği meydana gelmeden önce bildiği gibi gerçekleştikten sonra da bilir ve ezeli bilgisi uyarınca hidayet ile sapıklık şıklarından birini paylarına ayırır. Fakat onları bu ön bilgisine göre değil, ön bilgisi uyarınca gerçekleşecek davranışlarına göre hesaba çeker.

Böylece surenin ikinci "kesit"i burada noktalanıyor. Bu kesit ilk kesit ile bütünleşmiş olduğu gibi, bir sonraki kesitle uyum içindedir.

EVRENDEN KESİTLER

Surenin bu üçüncü "kesit"i evrenin çeşitli alanında gerçekleşen ardışık gezilerden oluşur. Kur'an bu gezilerde iman kanıtlarını sunar, gözler ve basiretler önüne serilen sahnelerden deliller ve dayanaklar devşirir.

Bu ardışık geziler, hidayet ile sapıklığın sözkonusu edilmesinden, çağrısına yüz çevirenlerin olumsuz tutumu karşısında yüreği yanan Peygamberimizin teselli edilmesinden, bu işin yetkilisine, yani insanların neler yaptıklarını iyi bilen yüce Allah'a gerektiğinin belirtilmesinden sonra gündeme geliyor. Buna göre kim iman etmek istiyorsa, evren kitabının sayfalarına yansıyan iman delillerini önünde bulur. Bu delillerin gizli-kapaklı bir yanı ve ne de karmaşık bir tarafı vardır. Buna karşılık sapıtmak isteyen de bile bile, yol gösterici bütün kanıtlar ortasında inadına sapıtır.

Meselâ ölümden sonraki hayat sahnesi bir delildir. Yeniden dirilip birarayа gelmenin delilidir. İnsanın topraktan yaratılması, arkasından şu gördüğümüz gelişmiş varlığa dönüşmesi delildir. İnsanın bütün yaratılış ve hayat evreleri açık bir kitapta yazılı olan belirli bir tasarı uyarınca gerçekleşmektedir.

Farklı sulardan oluşmuş denizlerin sahnesi ve bu suların değişik tadlarda yaratılmaları bir delildir. Bu iki su türünde de yüce Allah'ın insanlara sunulmuş çeşitli nimetleri vardır. Bu nimetler şükretmeyi ve kadirşınaslığı gerektirir. Biribirleri ile bütünleşen, uzayan ve kısalan gece ve gündüz sahnesinde delil vardır. Bu iki ardışık doğal olguda yüce Allah'ın tasarlayıcılığına ve planlı yöneticiliğine ilişkin delil vardır. Şu duyarlı ve şaşırtıcı evrensel düzenin yasalarına boyun eğen güneş ve ay sahneleri de birer delildir.

Bunların hepsi engin evren alanında gözler önüne serilmiş deliller, göstergelerdir. Bunların kanıtladıkları gerçek şudur: Bütün bunların yaratıcısı ve sahibi yüce Allah'dır. Allah bir yana bırakılarak tapılan putlar ne ses işitirler ne karşılık verirler ve ne de evrende tek bir çekirdek kabuğunun sahibidirler. Onlar kıyamet günü kendilerine tapan sapıkları tanımazlıktan gelirler, sorumluluklarına katılmaya yanaşmazlar. Öyleyse haktan sonra sapıklıktan başka ne var ki?

Şimdi bu kesiti oluşturan ayetleri incelemeye geçelim:

وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَىٰ بَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ كَذَٰلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾

9- Bulutları sürükleyen rüzgârların estiricisi Allah'dır. Biz bulutları ölü bir yöreye göndererek onlar aracılığı ile ölü toprağı diriltiriz. İşte yeniden diriliş olayı da böyledir.

Kur'an'da imanın evrensel delilleri sunulurken bu sahne sık sık karşımıza çıkar. Denizlerden kaldırdığı buharlarla bulutları oluşturup önlerinde sürükleyen rüzgârların sahnesi yani. Gerçekten sıcak rüzgârlar buharlaşmaya yolaçarlar. Soğuk rüzgârlarda da bu buharları yoğunlaştırıp bulut haline getirirler. Sonra yüce Allah, bu bulutları, hava akımları aracılığı ile değişik hava katmanlarına gönderir. Bu bulutlar sağa sola dağılarak yüce Allah'ın istediği, sürükleyicileri olan rüzgârların ve hava akımlarını O'nun izni uyarınca götürdükleri yerlere giderler. Sonunda dilediği bir yere, "ölü bir yöreye" varırlar. Burası yüce Allah'ın bilgisinde o bulut aracılığı ile hayata kavuşacağı belirlenmiş bir yöredir. Şu yeryüzündeki tek hayat kaynağı şudur:

"Bu bulutlar aracılığı ile ölü toprağı diriltiriz."

Böylece insanların umursamazlıkları ve ilgisizlikleri ortasında her an olan olağanüstü olay bir daha gerçekleşir. Her an bu olağanüstü olay olduğu halde, insanlar ahiretteki yeniden dirilmeyi akıllarına sığdıramıyorlar, oysa bu olay dünyada her gün gözleri önünde yineleniyor:

"İşte yeniden diriliş olayı da böyledir."

Yalın, sade, hemen anlaşılabilir bir ifade karşısındayız. Hiçbir karmaşık yanı, tartışmaya yolaçacak hiçbir belirsizliği yoktur.

Kur'an'da evrensel iman delilleri sunulurken, bu sahne sık sık karşımıza çıkarılıyor. Çünkü her şeyden önce bu olay somut, elle tutulur bir kanıttır. Göz göre göre inkâr edilemez. Ayrıca bu sahne uyanık bir kalp tarafından algılandığında onu şiddetle sarsar, kendine yönelen duygulardan duyarlığı keskinleştirici titreşimler meydana getirir. Bunların yanısıra güzel, gözalıcı, gönül açıcı bir sahnedir. Özellikle bir çölde olduğunuzu düşünün. Bugün çevreyi geziyorsunuz. Her taraf kupkuru bir kum denizi. Ertesi gün aynı çevreyi geziyorsunuz. Bu defa yağan yağmurların etkisi ile ortalık yeşermeye, canlanmaya başlamış. Kur'an insanların gündelik hayatlarında tanıdıkları ve umursamaz duygularla geçiştirdikleri olayları ve sahneleri "uyarıcı" olarak kullanır. Çünkü bu olaylar ve sahneler dikkatle izlendiklerinde olağanüstü ve şaşırtıcı oldukları görülür.

Ölülerde nabzı atan hayat sahnesinden sonra enteresan bir noktaya, psikolojik bir espriye dayalı bir bilinç konusuna geçiliyor. Üstünlük, şeref, itibar ve prestij konusuna geçiliyor. Bu ayrıcalık ile Allah'a yükselen güzel söz ve Allah'ın kendi katına yükselttiği iyi amel arasında bağ kuruluyor. Sonra bunun karşı sayfası sunuluyor. Kötü komploların ve pis tuzakların sayfası ki, bunlar boşa çıkar, etkisiz kalır. Okuyoruz:

مَن كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا ۚ إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ

يَرْفَعُهُۥ وَٱلَّذِينَ يَمْكُرُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُو۟لَٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾

10- Kim itibar ve üstünlük isterse bilsin ki, itibar ve üstünlük tümü ile Allah'ın tekelindedir. Güzel söz O'na yükselir, iyi ameli de O yükseltir.Kötü amaçlı komplolar düzenleyenler ağır bir azaba çarpılacaklardır. Ayrıca onların komplosu da boşa çıkar, verimsiz olur.

Bir yanda ölü vücutlarda nabzı atan hayat, öbür yanda güzel söz ile iyi amel. Bunların arasındaki ilişki nedir? Herhalde her ikisinde de nefes alıp veren "temiz hayat" ile bir de evrenin ve hayatın özünde bu ikisi arasında bulunan ortak bağ. Bu ortak bağa daha önce İbrahim suresinde değinilmişti:

"Allah'ın güzel sözü neye benzettiğini görmüyor musun? O, onu yerin derinliklerine kök salmış ve dalları göğe tırmanan yararlı bir ağaca benzetiyor."

"O ağaç sürekli olarak meyve verir. İnsanlar öğüt alsınlar diye Allah onlara çeşitli örnekler verir."

"İğrenç söz de kökü yerden kesilmiş, dik duramayan, acı meyvalı bir ağaca benzer." (20)

Bu, sözün özü ile ağacın arasındaki gerçek bir benzerliktir. Ayrıca her ikisinde de hayat ve gelişme yeteneği vardır. Ağaç nasıl büyüyor, uzuyor ve meyve veriyorsa, söz de öyle. O gelişiyor, boy atıyor ve meyvesini veriyor.

Mekkeli müşrikler, dini otoritelerini devam ettirebilmek için bu sapık inançlarına sarılıyorlardı. İnanç sömürüsü yolu ile Kureyş kabilesi, diğer Arap kabilelerini egemenliği altında tutuyordu. Bu egemenlik, Kureyş kabilesine çeşitli avantajlar, çıkarlar sağlıyordu. Bu avantajların başında doğallıkla prestij, üstünlük ve itibar geliyordu. Bu yüzden peygamberimize şöyle demişlerdi:

"Eğer seninle birlikte doğru yola girersek, yurdumuzdan atılırız." (21)

Oysa yüce Allah onlara şöyle diyor:

"Kim itibar ve üstünlük isterse bilsin ki, itibar ve üstünlük bütünü ile Allah'ın tekelindedir."

Bu gerçek kalplere iyice yerleştiği takdirde bütün ölçüleri, bunun yanısıra bütün yöntemleri ve planları kesinlikle değiştirir.

Evet, itibar ve üstünlük bütünü ile Allah'ın tekelindedir. O'nun en küçük bir zerresi bile Allah'dan başkalarının elinde değildir. Öyleyse kim prestij ve üstünlük elde etmek istiyorsa, onu alternatifi olan kaynağında, yani yüce Allah'ın katında arasın. Onu ancak orada bulabilir. Başka hiç kimsenin yanında, hiç kimsenin koltuğu altında, hiçbir sebebin aracılığında onu bulamaz. Çünkü **"itibar ve üstünlük bütünü ile Allah'ın tekelindedir."**

Kureyşli kodomanlar itibarı ve üstünlüğü putperest Arap kabileleri arasında arıyorlardı. Bu yüzden bu kabilelerin sapık putperestliklerine sahip çıkıyorlar, onun koruyucusu kesiliyorlardı. Bunun sonucu olarak kendi ağızları ile "doğru"luğunu itiraf ettikleri hak yola girmeye cesaret edemiyorlardı. Bu yola girseler prestijlerinin, kabileler arasındaki itibarlarının sarsılacağından korkuyorlardı. İşte bu Arap kabileleri vardı ya, onlar prestijin ve itibarın kaynağı değillerdi. Ne bir kimseye itibar bağışlayabilir ve ne de bir kimsenin itibarını geri

20) İbrahim Suresi, 24-26 21 Kasas Suresi, 57

alabilirlerdi. Çünkü "itibar ve üstünlük bütünü ile Allah'ın tekelindedir."

Eğer bu beylerin bir gücü varsa, bunun ilk kaynağı yüce Allah'dır. Eğer bu beylerin bir itibarı varsa onu kendilerine Allah bağışlamıştır. Öyleyse kim güç ve itibar arıyorsa, bunun ilk kaynağına başvursun. Sermayesini bu kaynağa borçlu olan aracıların, simsarların peşinden koşmasın. O zaman gücü ve itibarı bütünü ile tekelinde bulunduran ana kaynaktan pay alabilir. İnsanların ellerindeki kırıntılara ve dökün tülere el açmasınlar. Çünkü bu insanlar kendisi gibi muhtaç, eli boş, zavallılardır.

Bu ilke, islâm inancının temel gerçeklerinden biridir. Bu gerçek değerleri ve ölçüleri, yargıları ve bakış açılarını, yöntemleri ve davranışları, araçları ve sebepleri değiştirmek için tek başına yeterli bir faktördür. Eğer sadece bu gerçek bir kalbe iyi yerleşirse, o kalbin sahibi tek başına bütün dünyanın karşısında durur; herkese karşı onurla, şerefle, hiç sarsılmadan, sendelemeden, hangi yoldan şerefe ereceğini, alternatifi olmayan bu itibar yolunu bilerek direnir.

Böyle bir kimse hiçbir zorbanın, hiçbir azgın kasırganın, hiçbir çarpıcı olayın, hiçbir rejimin, hiçbir baskı kurumunun, hiçbir çıkarın, hiçbir yeryüzü kaynaklı kaba gücün önünde boyun eğmez. Niye eğsin ki? İtibar ve üstünlük bütünü ile Allah'ın tekelindedir. O'nun rızası olmaksızın hiç kimsenin bu tarakta bezi olamaz.

İşte bu gerekçe ile iyi söz ve iyi amel gündeme geliyor. Okuyalım: **"Güzel söz O'na yükselir, iyi ameli de O yükseltir."**

Sözkonusu büyük ve önemli gerçeği anlattıktan sonra hemen böyle bir değerlendirme yapmak, son derece anlamlı ve mesaj vericidir. Çünkü bu değerlendirme ile itibarı ve üstünlüğü Allah katında arayanların yararlanacakları sebeplere ve başvuracakları yöntemlere işaret ediliyor. Bu sebepler ve yöntemler güzel söz ile iyi ameldir. Güzel söz, yüceliği ile Allah'a yükselir. İyi amele gelince, onu Allah kendi katına yükselterek onurlandırır. Buna bağlı olarak bu amelin sahibini de onurlandırarak ona itibar ve üstünlük bağışlar.

Gerçek üstünlük, insanların dünyasına yansımadan önce kalpte kökleşir. Bu duygu sayesinde insan bütün onursuzluk ve başkalarına boyun eğme sebeplerinin üzerine yükselir. Bu duygu sayesinde her şeyden önce kendi nefsini alteder. Küçük düşürücü ihtiraslarını, karşı durulmaz arzularını, korkularını, insanlara ve insan dışı varlıklara bağlanmış ümitlerini yener. İnsan bu alanlarda üstünlüğünü kabul ettirince hiç kimse onu alçaltmaya, ona boyun eğdirmeye sebep bulamaz. İnsanları arzuları, ihtirasları, korkuları ve umutları küçük düşürür. Bunları denetim altına alabilen kimse her duruma, her şeye ve herkese karşı üstün gelir. İşte güç, üstünlük ve otorite ile bütünleşen gerçek itibar budur.

Üstünlük ve itibar gerçek karşısında inatla direnmek ve batıl ile pohpohlanmak değildir. Önüne çıkan herkesi ve herşeyi kırıp döken şımarık bir zorbalık da değildir. İçgüdülere boyun eğen, ihtiraslara yenik düşen taşkın bir reaksiyon da değildir. Hak, adalet ve yarar düşünmeden pençe atan, yakalara yapışan kör bir kaba güç de değildir. Asla.

Üstünlük ve itibar nefsin ihtiraslarına egemen olmaktır, bağımlılığı ve aşa-

ğılanmayı altetmektir; Allah'dan başkası önünde boyun eğmemektir. Bunların yanısıra Allah'a boyun eğmek, saygı beslemektir; Allah'dan korkmak, çekinmektir; sevinçte de kederde de yüce Allah'ın gözetimini üzerinde hissetmektir. İnsan Allah'a boyun eğerse başı dik olur. İnsan Allah'dan korkarsa O'nun hoşuna gitmeyen her şeye karşı çıkar. İnsan kendini Allah'ın sürekli gözetimi altında hissederse O'nun izni olmadıkça başını eğmez.

İşte güzel söz ve iyi amel ile üstünlüğün ve itibarın söz düzeyindeki konumu budur. İşte ayetlerin akışı içinde bu ikisi arasındaki ilişki budur. Bunun arkasından önümüze bu sayfanın karşısı açılıyor. Okuyalım:

"Kötü amaçlı komplo düzenleyenler ağır bir azaba çarpılacaklardır. Ayrıca onların komplosu da boşa çıkar, verimsiz olur."

Buradaki "komplo düzenlemek" "plan kurmak" anlamında kullanılmıştır. "Komplo düzenleme" deyimi, genellikle ifade ettiği kötü amaçlılığı, vurgulamak için tercih edilmiştir. Bu komplo düzenleyicileri ağır bir azap bekliyor. Üstelik kurdukları tuzaklar da kısa ömürlüdür, boşa çıkmaya mahkûmdur, bekledikleri sonucu veremezler. Buradaki "kısa ömürlü"lük, hatta "ölü doğma" imajı bir önceki ayetteki "canlanan ve ürün veren toprak" imajı ile ters yönlü çağrışım yapmaktadır.

"Kötü amaçlı komplo düzenleyenler" bu komploları sahte şöhret kazanmak, asılsız üstünlük sağlamak için kurarlar. Fakat yüce Allah'a yükselen diğer güzel söz olduğu gibi, O'nun kendi katına çıkardığı birikim de iyi ameldir. Geniş ve kapsamlı anlamı ile itibar ve üstünlük bunlar sayesinde kazanılabilir. Gerek söz ve gerekse davranış biçiminde kötü amaçlı komplo ise itibara ve üstünlüğe ulaştırıcı bir yol değildir. Gerçi bu yöntemle kimi zaman azgın ve zorba bir güç kazanılablir. Fakat bu kaba güç kısa ömürlüdür, kısa sürede yokolmaya mahkûmdur. Ayrıca sahibinin ağır bir azaba çarptırılmasının da gerekçesi olur. Allah'ın vaadi böyledir ve Allah'ın vaadinden cayacağı da düşünülemez. Fakat O kötü komplo düzenleyicilerine biraz mühlet verebilir, ön tasarısında belirlediği süreye kadar onların at oynatmalarına fırsat tanıyabilir.

İNSANIN YARATILIŞI

Su aracılığı ile oluşan genel "canlılık" olgusuna değinildikten sonra insanın ilk yaratılış sahnesi gözler önüne getiriliyor; yanısıra bu olayın çağrıştırdığı "hamilelik", "uzun ömür", "kısa ömür" gibi olgulara değinilerek bunların tümü ile yüce Allah'ın gizli bilgisinin bir parçasını oluşturdukları vurgulanıyor. Okuyoruz:

وَاللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ
جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِن
مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾

11- Allah siz önce topraktan, sonra spermadan yarattı. Sonra erkekli-dişili çiftlere dönüştürdü. O'nun bilgisi dışında hiçbir dişi ne hamile kalabilir ve ne de doğurabilir. Ömrü uzun olanın çok yaşaması ve kısa

ömürlülerin az yaşamaları kesinlikle bir kitapta kayıtlıdır. Hiç kuşkusuz bu Allah için kolay bir iştir.

İnsanın topraktan meydana gelişinde somutlaşan "ilk yaratılış" olgusuna Kur'an'da sık sık işaret edilir. Hamileliğin ilk aşamalarından biri olan "sperma" dönemine de sık sık değinildiğini görüyoruz. Toprak cansız bir madde iken "sperma (nutfe)" canlı bir çekirdektir. İlk ve en büyük mucize işte bu "hayat" mucizesidir. Hiç kimse bu mucizenin nasıl ortaya çıktığını, ya da insanın hammaddesi olan toprakla nasıl kaynaştığını bilmiyor. Bu olgu, geçmişte olduğu gibi günümüzde de insan bilgisine kapalı bir sırdır. Aynı zamanda gözle görülen, aktüel bir gerçektir. Kendisi ile yüzyüze gelmekten, varlığını itiraf etmekten kaçınmak mümkün değildir. Ayrıca can verici ve gücü her şeyi yapmaya yeten bir Allah'ın varlığının da göstergesidir; bu da savsaklanmaz ve tartışılmaz bir gerçektir.

Bu cansızdan canlıya geçiş olayı, son derece uzun mesafeli bir geçiştir. Öyle ki, bunun yanında bütün zaman ve yer boyutları küçük kalır. Şu şaşırtıcı varlık aleminin sırlarını irdeleyen bir kalp, bu geçiş olayının büyüklüğünü düşünmekle bitiremez. Aslında bu alemin her sırrı diğerinden daha büyük ve daha şaşırtıcı bir sanat örneğidir.

Canlılarda tek hücre aşamasını temsil eden "sperma" aşamasından tam teşekküllü bir canlı aşaması olan "cenin" evresine geçiliyor. Bu evrede erkek ve dişi biribirinden ayrılıyor, böylece Kur'an'ın işaret ettiği şu tablo gerçekleşmiş oluyor: **"Sonra erkekli-dişili çiftlere dönüştürdü."**

Bu cümlenin anlamı "Allah sizi daha cenin evresinde erkekli-dişili çiftlere dönüştürdü" şeklinde olabileceği gibi, "O sizi doğumunuzdan sonraki aşamada birbiri ile evlenen erkek ve dişi çiftler haline getirdi" biçiminde de olabilir. Bu geçiş olayı, yani spermadan erkek ve dişi organizmalar evresine geçiş olayı da, tıpkı cansızlık aşamasından canlılık evresine geçiş gibi, son derece uzak mesafeli bir geçiştir. Neden derseniz, "sperma"nın temsil ettiği tek hücre nerede; son derece karmaşık yapılı, çeşitli fonksiyonlu ve çok sistemli bir canlı organizma olan "cenin" nerede? O belirsizlikler yuvası olan tek hücre nerede; çok sayıda farklılaşmış nitelikleri olan minik organizma, yani "cenin" nerede?

Eğer bu yalın hücre incelenecek olursa, şu gerçekler öğrenilir. Sözkonusu hücre bölünerek çoğalır. Çoğalan hücrelerin eş fonksiyonları dokuları oluşturur. Dokulardan da fonksiyonu ve niteliği belirli organlar meydana gelir. Sonra bu organların ahenkli ve uyumlu işbirliği sayesinde "insan" denen şaşırtıcı canlı varlık ortaya çıkar. Bu canlı varlıkların herbiri, diğer türdeşlerinden, hatta en yakın akrabalarından farklı organizmalar olurlar. Öyle ki, iki insan, kesinlikle birbirinin aynısı olmaz. Oysa hepsi algılanabilir hiçbir farklı yanı olmayan aynı spermadan meydana gelmişlerdir. Sonra yukarda değindiğimiz gibi dokular oluşmuş ve bu dokulardan da erkekli-dişili çiftler türemiştir. Bu çiftler yeni bir sperma hücresi aracılığı ile hiçbir sapma göstermeksizin aynı aşamaları izleyecek yeni bir insan yavrusu üretebiliyorlar. Bütün bunlar son derece şaşırtıcıdır ve bu "şaşırtıcılık" nitelikleri hiçbir zaman sona ermeyecektir. İşte Kur'an, bu esrar dolu olağanüstü olaya, daha doğrusu esrarlarla dolu, olağanüstü olaylar zincirine bu yüzden sık sık değiniyor. Amaç, insanları bu olayları düşünmeye, irdelemeye yöneltmek, bu sürekli mesaj bombardımanı sayesinde ruhları

uykudan uyandırmaktır.

Burada bu "işaret"in yanısıra yüce Allah'ın bilgisinin evrenselliğini canlandıran bir tablo sunuluyor. (Bu tablonun benzerleri daha önce Sebe suresinde gözlerimizin önüne serilmişti.) Bu tabloda yüce Allah'ın bilgisinin, yeryüzündeki tüm canlı dişilerin karınlarında taşıdıkları yavruları kapsadığı vurgulanıyor. Okuyoruz:

"O'nun bilgisi dışında hiçbir dişi ne hamile kalabilir ve ne de doğurabilir."

Ayetteki "dişi" kavramı sadece insan dişilerini değil, bütün hayvan, kuş, balık, sürüngen ve böcek türlerinin dişilerini de içeriyor. Hatta bunlar dışında kalan bildiğimiz ve bilmediğimiz bütün canlı türlerinin dişileri de bu kavramın şemsiyesi altındadır. Yeter ki, gebe kalan ve doğuran bir canlı türü olsun. Yumurtlayan canlılar da bu hesaba girer. Çünkü yumurta da bir tür "doğurulmuş" yavrudur, yalnız gelişmesini anasının vücudunda tamamlamadan yumurta halinde dışarıya çıkıyor ve gelişmesinin geri kalan bölümünü anasının vücudu dışında sürdürüyor. Bu sırada yumurta ya anası üzerinde kuluçkaya yatıyor ya da kuluçka şartlarını sağlayan makinelerde barınıyor. Sonunda eksiksiz bir cenin evresine varınca kabuğunu kırıp çıkıyor ve normal gelişmesini dışarda devam ettiriyor.

İşte şu uçsuz bucaksız evrenin bütün gebelik ve doğum olayları yüce Allah'ın engin bilgisinin kapsamı içindedir.

Sebe suresinde dediğimiz gibi yüce Allah'ın sınırsız bilgisini böylesine şaşırtıcı biçimde tanıtmak, ne düşünce ve ne de ifade olarak insan zihninin girişeceği bir iş değildir. Bu durum, başlıbaşına Kur'an'ın yüce Allah tarafından indirildiğini gösteren bir kanıt olduğu gibi, bu benzersiz Kitab'ın ilahi kaynaklı olduğunu belgeleyen bir özelliktir.

Aynı ayette geçen insan ömrüne ilişkin açıklama da bu özelliği taşır. Okuyoruz:

"Ömrü uzun olanın çok yaşaması ve kısa ömürlülerin az yaşamaları kesinlikle bir kitapta kayıtlıdır. Hiç kuşkusuz bu Allah için kolay bir iştir."

Şöyle bir düşünelim. Daha doğrusu şu evrendeki tüm canlıları hayalimizden geçirmeye çalışalım. Yani bütün ağaçları, kuşları, diğer hayvanları, insanları, öbür tüm canlıları zihnimizde canlandırmaya gayret edelim. İrilikleri, vücut biçimleri, türleri, cinsleri, yaşadıkları yer ve zamanlar, hepsini birbirinden farklı bir canlılar okyanusu farzetmeliyiz. Sonra bu kümelerin bir de tek tek bireylerini düşünmek gerekir. Saymakla bitmezler ve sayılarını da ancak yaratıcıları bilir. Bu bireylerin kimi uzun ömürlü, kimi de kısa ömürlü olur. Bu süreler daha önce belirlenmiş bir plana, yüce Allah'ın bu canlı bireylerine ilişkin bilgisine göre uzun ya da kısa olur.

Yüce Allah'ın bilgisi sade canlı bireylerin kendileri ile değil, bu canlı bireylerin organları ile de ilgilenir. Bu organların uzun mu, yoksa kısa mı yaşayacaklarını bilen O'dur. Meselâ şuradaki ağacın şu yaprağı uzun süre yeşil kalacak mı, yoksa yakında sararıp dalından kopacak mı? Şu kuşun tüyü kuşun üzerinde daha çok kalacak mı, yoksa rüzgâra kapılıp gidecek mi? Falanca hayvanın

şu boynuzu uzun zaman yerinde kalacak mı, yoksa bir çatışmada kırılacak mı? Şu insanın şu gözü ya da saçının şu teli yüce Allah'ın belirli planına göre ya yerinde kalır ya da çıkar, dökülür.

Bunların hepsi yüce Allah'ın ayrıntılı ve geniş kapsamlı bilgisini simgeleyen bir "kitap"da kayıtlıdır. Bu işlem herhangi bir emeği, herhangi bir sıkıntıya katlanmayı gerektirmez. Çünkü; **"Hiç kuşkusuz bu Allah için kolay bir iştir."**

İnsan bütün bunları düşündüğü ya da hayal ettiği zaman, sonra da ötelerine akıl erdirmeye çalıştığı zaman anlar ki, bu iş son derece şaşırtıcı, hayret uyandırıcıdır. Ayrıca burada insan düşüncesinin bu biçimde işleyemeyeceği bir gerçek ile karşı karşıyayız. Bu gerçek insan aklına yabancı bir yaklaşımla tasarlanıp tasvir edilmiştir. Burada yüce Allah'ın bu şaşırtıcı konuya ilişkin kendine özgü bir yaklaşımı ile yüzyüzeyiz.

Uzun ömürlülük, yaşama süresinin uzunluğu, yaşanan yılların çokluğu yolu ile olacağı gibi, yaşanan zamanın bereketli olması, bu zamanın verimli bir biçimde kullanılması; duygu, hareket, davranış ve eser zenginliği içinde geçmesi yolu ile de olur. Buna karşılık kısa ömürlülük de yaşanan yılların az sayıda oluşu biçiminde olabileceği gibi, yaşama süresinin bereketini yitirmek; bu süreyi eğlence, oyun, aylaklık ve tembellik içinde geçirmek şeklinde de olabilir.

Öyle saatler var ki, bir ömre bedeldirler. Düşünce ve duygu açısından o kadar zengin, iş ve eser bakımından öylesine verimlidirler. Buna karşılık nice yıllar var ki, bomboş gelip geçerler, ne hayatın terazisinde bir ağırlıkları ne de yüce Allah katında bir önemleri vardır.

Bunların hepsi bir kitapta kayıtlıdır. Yüce Allah'dan başka hiç kimsenin sınırlarını bilmediği şu uçsuz bucaksız evrendeki her canlı bireye ilişkin bütün bu ayrıntılar bir kitapta kayıtlıdır.

Toplumlar ve milletler de bu açıdan bireyler gibidirler. Onlar da hem uzun hem de kısa ömürlü olabilirler. Onlar da fertler gibi bu ayetin kapsamına girerler.

Hatta bu konuda cansız varlıklar da canlı varlıklar gibidirler. Meselâ kimi kayalar, kimi mağaralar, kimi nehirler uzun ömürlüdürler. Kimi kayalar dayanıksız olur, kısa sürede parçalanır gider. Kimi mağaralar da kısa ömürlü olur. Bir bakarsınız ki ya çökmüşler ya da ağızları kapanmıştır. Kimi nehirler de kısa ömürlüdürler. Bir bakarsınız ki, kurumuşlar ya da küçük kollara ayrılarak sularını yitirmişlerdir.

İnsan elinden çıkan cansız eşyalar da öyledirler. Kimi yapı uzun, kimi yapı ise kısa ömürlü olur. Kimi teknik aygıt uzun ömürlü olur, çok dayanır; kimisi de kısa ömürlü olur, dayanıksız çıkar. Kimi elbise uzun ömürlü olduğu gibi, kimi elbise de kısa ömürlü olur. Bütün bu varlıklara ait ömürler ve dayanma süreleri, tıpkı insan ömürleri gibi bir kitapta kayıtlıdır. Bütün bunlar yüce Allah'ın engin bilgi ve haber alanı içinde yeralırlar.

Mesele bu şekilde düşünülünce, kalpler uyanarak şu evreni yeni bir yaklaşımla, yeni bir duyarlılıkla düşünmeye, irdelemeye koyulurlar. Böylesine büyük bir duyarlılıkla her şeyde yüce Allah'ın elini ve gözünü farkeden bir kalp O'nu zor unutur, zor gözardı eder, zor yolundan sapar. Çünkü ne tarafa dönerse yü-

ce Allah'ın elini, gözünü, ilgisini ve gücünü görür. Şu evrendeki her nesnenin O'nun varlığının ve ortaksız yöneticiliğinin somut kanıtı olduğunu farkeder.

İşte Kur'an kalpleri böyle eğitir.

SU VE HAYAT

Daha sonraki ayetlerde de devam ettirilen bu değişik görüntülü evrensel gezide dikkatlerimiz başka bir olguya çekiliyor. Bu sahnede şu yeryüzündeki su olgusuna belirli bir açıdan, farklı özellikteki su türleri açısından bakılıyor. Bir yanda içmeye elverişli sular şırıl şırıl akarken, öbür yanda tuz oranı yüksek acı *suların engin* birikimleri ile karşılaşıyoruz. Yüce Allah'ın boyun eğdirici yasaları uyarınca bu su türleri kimi zaman birbirine karışarak, kimi zaman da birbirinden ayrılarak insanlara çeşitli yararlar sağlıyorlar. Okuyoruz:

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَٰذَا
مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمِن كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً
تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

12- İki deniz aynı değildir. Birinin suyu tatlı kolay içimli, öbürününki tuzlu ve acıdır. Her ikisinden de taze balık eti yer ve takı olarak kullandığınız süs eşyaları çıkarırsınız. Allah'ın size yönelik bağışını aramanız ve O'na şükretmeniz için geminin suları yararak yolaldığını görürsünüz.

Su türleri arasındaki farklılaşma olayının iradeye bağlı olarak meydana geldiği açıktır. Bildiğimiz kadarı ile bu olayın arkasında bir hikmet vardır. Önce içmeye elverişli olan su türüne bakalım. Bu tür suyun neden böyle yaratıldığını onu kullanarak ve yararını somut olarak görerek biliyoruz. Tatlı su bütün canlılar için hayat kaynağıdır. Şimdi de öbür su türü olan ve acı tuzlu suya bakalım. Bu tür su daha çok denizler ve okyanuslar biçiminde karşımıza çıkar. Aşağıda bu konuda bir bilginin sözlerini okuyacağız. Adam bu açıklamayı şu koca evreni düzenleyen duyarlı planı değerlendirirken yapıyor. Okuyoruz:

"Yüzyıllardır yerden fışkıran gazlar havaya yükselir. Bunların çoğu zehirlidir. Buna rağmen hava (atmosfer) yine de kirlenmemiş kalır. İnsanın yaşaması için elverişli olan gaz oranlarının dengesi değişmez. Bu büyük dengeyi sağlayan mekanizma denizleri ve okyanusları kaplayan engin sulardır. Hayat, besin maddeleri, yağmurlar, ılımlı iklim ve son olarak insan, varlıklarını bu uçsuz bucaksız su kütlesine borçludurlar." (22)

Bu açıklama niçin farklı türde yaratıldıklarına kısmen ışık tutuyor. Bu sözler kanıtlıyor ki; suların farklı türlerde yaratılmış olması belirli bir amacın ve planın sonucudur. Bu yolla şu evrenin varlığında ve düzeninde gerekli olan, birbirine bağlı birtakım dengeler ve uyumlar gözetilmiştir. Bunu ancak şu evrenin ve şu evrendeki canlı-cansız tüm varlıkların yaratıcısı olan yüce Allah düzenler. Çünkü bu hassas uyum, asla rastgele meydana gelmez. Ayette "iki denizin" fark-

22) "İnsan Tek Başına Değildir" Yazarı O'crasy (New York Bilimler Akademisi Başkanı) Tercüme: Mahmut Salih Feleki ("İlim İnsanı İman Etmeye Çağırıyor" adı altında).

lılığının vurgulanmış olması, gerek bu alandaki farklılaştırmanın, gerekse diğer bütün farklı yaratmaların mutlaka bir amaca dayandığını düşündürür. Surenin ilerdeki ayetlerinde duygular, yönelmeler, değerler ve ölçüler alanında varolan başka "farklılık" örnekleri ile karşılaşacağız.

Sonra bu farklı sulardan oluşmuş iki denizin birleştiğini görüyoruz. Maksat insana çeşitli yararlar sağlamaktır. Okuyalım:

"Her ikisinden de taze balık eti yer ve takı olarak kullandığınız süs eşyaları çıkarırsınız. Allah'ın size yönelik bağışını aramanız ve O'na şükretmeniz için geminin suları yararak yolaldığını görürsünüz."

Ayetin orijinalindeki "taze et" deyiminden maksat, balıklar ile öbür deniz hayvanlarıdır. "Takı" sözcüğünden maksat da inci ve mercandır.

İnci, kabuklu yumuşakçalar sınıfındaki hayvanların vücutlarından elde edilir. Olay şöyle olur: Rastlantı sonucu bu hayvanların vücutlarına kum tanesi ya da su damlası gibi yabancı bir madde girer. Bunun üzerine hayvanın vücudu özel bir sedefli sıvı salgılayarak yabancı maddeyi kuşatır. Amaç bu maddenin, vücudun iç organlarını tırmalamasını önlemektir. Belirli bir süre sonra işte bu sıvı katılaşarak inciye dönüşür.

Mercan, bitkisel özellikler de taşıyan bir deniz hayvanıdır. Bazan birkaç mil uzunluğu olabilen koloniler halinde yaşar. Bu kolonilerin büyükleri hem deniz yolcuları için ve bu hayvanların kollarına yakalanan bütün canlılar için tehlike oluştururlar. Mercanlar, özel yöntemler ile biçilerek süs eşyası haline getirilirler.

Yüce Allah'ın şu evrendeki nesnelere sunduğu çeşitli niteliklerin sonucu olarak gemiler, nehir ve deniz sularını yararak yolalırlar. Gemilerin yapımında kullanılan maddelerin yoğunluk ortalamasının suyun yoğunluğundan fazla olması, gemilere su yüzeyinde kalarak sular içinde yolalma imkânı sağlar. Bu olayda rüzgârın gücünden yararlanıldığı gibi, yüce Allah'ın insanın faydalanmasına yolaçtığı ve nasıl kullanılacağını öğrettiği buhar, elektrik ve diğer enerji türlerinden de yararlanılır. Bu enerji türlerinin hepsi insanın kullanımına sunulmuştur. Sebep;

"Allah'ın size yönelik bağışını arayasınız."

Deniz yolculuğu ve ticaret yapasınız diye. Deniz hayvanlarının taze etlerinden ve takı maddelerinden yararlanasınız diye. Nehirlerin ve denizlerin suları ile gemilerden yararlanasınız diye. Bir de; **"O'na şükredesiniz diye."**

Zaten yüce Allah şükür sebeplerini hazırlayıp önünüze getirdi. Böylece şükür görevinizi yerine getirmenize yardımcı oldu.

KÂİNATIN TEMEL YASASI

Surenin bu kesiti bir evrensel gezi ile noktalanıyor. Bu gezide önce gece-gündüz sahnesi karşımıza çıkıyor. Sonra da belirli bir surenin sonuna kadarki hareketlerini düzenleyen yasa uyarınca güneşe ve aya boyun eğdirildiğini öğreniyoruz. Okuyalım:

يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ

يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِى لِأَجَلٍ مُّسَمًّى

13-A- O geceyi gündüze ve gündüzü geceye dönüştürür. Güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır. Her biri belirli bir sürenin sonuna kadar hareket eder.

Ayetin orjinalinde kullanılan "gecenin gündüze ve gündüzün geceye girdirilmesi" deyimi iki türlü yorumlanabilir. Birinci yorum, şu iki çarpıcı doğal sahneyi gözümüzün önüne getirir. Sahnelerin ilki şöyle: Gece, gündüze giriyor. Aydınlık azar azar kayboluyor ve yerine ağır ağır karanlık çöküyor. Böylece güneş batıyor, arkasından da karanlık gitgide koyulaşıyor. İkinci sahne de şöyle: Gündüz, geceye giriyor. Tanyeri ağarıyor. Aydınlık yavaş yavaş ortalığa yayılıyor ve karanlık yavaş yavaş dağılıyor. Sonunda güneş doğuyor ve aydınlık her yanı sarıyor.

Ayetteki deyim şöyle de yapılabilir. Uzun bir gece düşünelim. Bu gece, gündüzün uçlarını yiyerek sanki onun içine giriyor. Bir de uzun bir gündüzü düşünelim. Bu gündüz de sanki gecenin uçlarını yiyerek içine giriyor.

Ayetteki deyim ile her iki anlam birden kastedilmiş de olabilir. Bütün bu sahneler insan kalbini, sakin sakin gezdirerek ona ürperti ve korku bilinci aşılıyor. Bu gezi sırasında insan kalbi, yüce Allah'ın elinin şu çizgiyi uzatıp şu çizgiyi dürdüğünü, şu ipi gererek şu ipi saldığını görüyor. Bütün bunlar duyarlı ve sürekli bir düzen içinde gerçekleşiyor. Bu düzenin bir kere bile, şunca yüzyıllık ömrü içinde bir gün ya da bir yıl için ne bozulduğu, ne sarsıldığı ve ne de değiştiği görülmemiştir.

Güneşe ve aya boyun eğdirildiği ve ne kadar olduğunu yalnız Allah'ın bildiği belirlenmiş bir sürenin sonuna kadar hareket ettikleri, sonuç olarak herkesin gördüğü bir doğal olaydır. İster bu gök cisimlerinin hacimlerini; yıldız mı, yoksa gezegen mi olduklarını, yörüngelerini, dönüşlerini ne kadar zamanda tamamladıklarını bilsin, isterse bu konulara ilişkin hiçbir bilgisi olmasın. Güneş ile ayın kendileri, herkesin karşısında görünüp kayboluyor, her gözün önünde inip çıkıyorlar. Hiç şaşmayan ve ayarını bozmayan bu sürekli hareket görünen bir olgudur; izlenmesi bilgi ve hesap istemez.

Bu nitelikleri ile bu olgular evren kitabının sayfasında her aklıbaşında insanın ve bütün kuşakların bakışlarına sunulmuş mucizelerdir. Biz bu konuda bugün, Kur'an'ı ilk okuyanlardan daha çok şeyler bilebiliriz. Fakat önemli olan bu değildir. Önemli olan bu doğal mucizenin onlarda meydana getirdiği etkiyi bizde de meydana getirmesi, onların kalplerini titrettiği gibi, bizim kalplerimizi de titretmesi, bizi de onlar gibi yüce Allah'ın evrende sürekli işleyen yaratıcı elini görüp düşünmeye özendirmesidir. Çünkü hayat demek, kalbin yaşaması demektir.

Bu değişik, derin anlamlı ve sarsıcı sahnelerin ardından "Rabb'lık gerçeği açıklanıyor. Bunun yanısıra Allah'a ortak koşmaya yeltenen iddiaların asılsızlığı ve bu iddiaları ileri sürenlerin kıyamet günü karşılaşacakları acı son vurgulanıyor.

ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ ٱلْمُلْكُ ۚ وَٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ مَا يَمْلِكُونَ مِن قِطْمِيرٍ ۝١٣

إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾

13-B- İşte Rabb'iniz bu Allah'dır. Egemenlik O'nun tekelindedir. O'nu bir yana bırakarak taptığınız düzmece ilahlar bir çekirdek kabuğunun bile sahibi değildirler.
14- Eğer onları imdadınıza çağırırsanız, çağrınızı işitmezler. Sesinizi işitseler bile size karşılık veremezler. Üstelik kıyamet günü, sizin kendilerini Allah'a ortak koşmuş olmanızı reddederler. Hiç kimse, her şeyin içyüzünü bilen Allah gibi sana haber vermez.

Yani bulutların önünde rüzgârları estiren, ölmüş toprağı dirilten, sizleri topraktan yaratan, sizleri erkekli-dişili çiftlere ayıran, dişilerin taşıdıkları ceninleri ve doğurdukları yavruları bilen, uzayan ve kısalan ömürleri bilen, iki tür deniz yaratan, geceyi gündüze ve gündüzü geceye dönüştüren, güneşi ve ayı buyruğu altına alıp belli sürenin sonuna kadar hareket ettiren yüce güç var ya; işte **"Rabb'iniz bu Allah'dır.**

"Egemenlik O'nun tekelindedir. O'nu bir yana bırakarak taptığınız düzmece ilahlar bir tek çekirdek kabuğunun bile sahibi değildirler."

Ayetin orjinalinde geçen "Kıtmir" sözcüğü "çekirdek kabuğu" anlamına gelir. Müşriklerin, Allah dışında taptıkları sözde ilahlar basit bir çekirdek kabuğunun bile sahibi değildirler. Arkasından bu sözde ilahların mahiyetleri biraz daha deşiliyor. Okuyoruz: "**Eğer onları imdada çağırırsanız çağrınızı işitmezler.**"

Çünkü onlar ya çamurdan yoğrulmuş bir heykel, ya taştan, ağaçtan yontulmuş bir put, ya bir yıldız ya da gezegen, ya bir melek veya cindirler. Bunların hiçbiri bir çekirdek kabuğunun bile sahibi değildirler. Yine bunların tümü sapık tapıcılarının çağrılarını işitemezler. Ya aslında ses algılama yetenekleri yoktur, ya da insan sözünü anlamazlar. Devam edelim: **"Sesinizi işitseler bile size karşılık veremezler."**

Cinler ve melekler gibi. Çünkü cinler karşılık verme yeteneğinden yoksundurlar. Melekler ise sapıklara karşılık vermezler. Bu dünyada böyledir. Kıyamet günü ise; o sözde ilahlar sapıklığa ve sapıklara karşı çıkarlar, onlarla ilişkili görünmekten şiddetle kaçınırlar.

"Üstelik kıyamet günü sizin kendilerini Allah'a ortak koşmuş olmanızı reddederler."

Bunu her şeyin içyüzünü, her meseleyi, dünyayı ve ahireti bilen yüce Allah açıklıyor. Okuyoruz: **"Hiç kimse, her şeyin içyüzünü bilen Allah gibi sana haber vermez."**

Surenin bu "kesit"i burada sona eriyor. O değişik alemlerde gerçekleştirilen geziler ve görülen o enteresan sahneler burada noktalanıyor. İnsan kalbi bu gezilerden öylesine yüklü bir azıkla dönüyor ki, eğer iyi kullanılsa, kendisine ömrü boyunca yeter. Zaten insan kalbi için tek surenin tek "kesit"i yeterlidir. Yeter ki, istediği hidayet ve aradığı açık delil olsun.

Surenin bu noktasında bir kere daha tüm insanlara seslenîliyor; onlara yüce Allah ile aralarındaki ilişkileri ve kendi mahiyetlerini süzgeçten geçirmeleri telkin ediliyor. Arkasından Peygamberimize dönülerek teselli ediliyor, gördüğü yüzçevirmelerden ve sapık reaksiyonlardan ötürü canını sıkmaması isteniyor. Tıpkı surenin ikinci kesitinde olduğu gibi. Yalnız şu farkla; burada hidayetin sapıklıktan farklı bir özellik taşıdığı vurgulanıyor. Bu iki zıt tutum arasında köklü ve derin bir bağdaşmazlığın varolduğu belirtiliyor. Bu bağdaşmazlık tıpkı körlük ve görebilmek, karanlıklar ile aydınlık, gölge ile kavurucu sıcaklık, ölüm ile hayat arasındaki gibi taban tabana zıtlık ifade eder. Başka bir deyim ile hidayet, görebilme yeteneği, gölge ve hayat arasında nasıl sıkı bir benzerlik ilişkisi varsa körlük, karanlık, kavurucu sıcaklık ve ölüm arasında öylesine sıkı bir benzerlik vardır. Bu açıklamanın arkasından eski dönemlerde peygamberleri yalanlayanların yokedilme örneklerine değiniliyor. Amaç uyarmak, sakındırmaktır.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿١٥﴾
إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾

15- Ey insanlar, siz Allah'a muhtaçsınız; oysa Allah hiç kimseye muhtaç değildir ve övgüye lâyıktır.
16- Eğer dilerse sizi yokeder ve yerinize başka bir canlı türü getirir.
17- Bunu yapmak, Allah için zor değildir.

İnsanları hidayete çağırırken, onları içinde yüzdükleri karanlıklardan Allah'ın aydınlığına ve doğru yoluna çıkarmaya çalışırken, onlara bu gerçeği hatırlatmaya ihtiyaç vardır. Başka bir deyimle, insanlar kendilerinin fakir ve Allah'a muhtaç zavallılar olduklarını, buna karşılık Allah'ın kelimenin her anlamı ile "zengin" ve ihtiyaçsız olduğunu hatırlamaya ihtiyaçları vardır. İnsanlar iyice bilmelidirler ki, gerçi onlar Allah'a inanmaya, O'na kulluk etmeye, O'nun verdiği nimetlere hamdetmeye çağırılıyorlar, ama bu çağrı Allah'ın onların ilgilerine muhtaç olduğu anlamına gelmez; yüce Allah'ın onların ibadetlerine ve övgülerine ihtiyacı yoktur, O özü itibarı ile övgüye lâyıktır. Bunun yanısıra onlar Allah ile başa çıkamazlar, O'nu zor duruma düşüremezler. Çünkü eğer O, eğer onların kökünü kurutup yerlerine kendileri gibi ya da kendilerine hiç benzemeyen başka bir canlı türü geçirmek isterse bunu yapmak O'nun için son derece kolaydır.

İnsanların bu gerçeği hatırlamaya ihtiyaçları vardır. Yoksa yüce Allah'ın kendileri ile ilgilendiğini, onlara peygamberler gönderdiğini, bu peygamberlerin onları sapıklıktan döndürüp doğru yola iletmeye, karanlıklardan aydınlığa çıkarmaya çalıştıklarını görünce Allah için çok önemli varlıklar olduklarını, doğru yolda olmalarının, ibadet etmelerinin Allah'ın rakipsiz egemenliğine bir şey kattığını sanarak gurura kapılabilirler.

Yüce Allah, insanlara peygamberler gönderiyor. Bu peygamberler insanların sırt dönmelerine ve eziyetlerine göğüs geriyorlar. Bu sırt çevirmelere ve eziyetlere rağmen Allah'a çağırma görevini ısrarla sürdürüyorlar. Bu yolla yüce Allah insanlara ilgi gösteriyor, onlara rahmetini oluk oluk akıtıyor, onları lütfu ile kuşatıyor. Yüce Allah'ın insanlara yönelik bu tutumu O'nun tek yanlı rah-

metinden, lütfundan, kereminden ve bağışlayıcılığından kaynaklanıyor. Çünkü tek yanlı bağışlayıcılık, O'nun özü ile bütünleşmiş bir niteliğidir. Yoksa şu kulların doğru yola girmeleri O'nun ortaksız egemenliğine bir şey katacak, ibadet etmeleri O'nun egemenliğinden bir şey eksiltecek değildir. Ayrıca şu kullar, eşleri bulunmaz varlıklardır da, yerlerine başkalarını koymak zor olduğu için bütün küstahlıklarına göz yumuyor, yerleri doldurulamayacağı için şımarıklıklarına katlanıyor değildir.

Gerçekten şu zavallı, küçük, önemsiz, yetersiz, güçsüz ve bilgisiz insan, yüce Allah'ın bunca yoğun ilgisine ve gözetimine mazhar olunca yüce Allah'ın bu bağışı, bu lütfu ve bu karşılıksız keremi karşısında başı dönüyor, hayrete kapılıyor.

Oysa insan şu yer yuvarlağının küçük, önemsiz bir konuğudur. Yeryuvarlağı da güneşin küçük bir uydusudur. Güneş ise, uzayda ışık saçan sayısız yıldızlardan biridir. Yıldızlara gelince; onlar da bütün görkemli iriliklerine rağmen sınırlarını yüce Allah'dan başka hiç kimsenin bilmediği engin uzay boşluğuna serpiştirilmiş birer küçük noktadırlar. Engin boşluğuna serpiştirilmiş yıldızları birer kaybolmuş nokta gibi gördüğümüz uzay ise, yüce Allah'ın yaratıklarının sadece bir bölümünden ibarettir.

Bununla birlikte insan yüce Allah'ın ilgisine mazhar oluyor. Bu yoğun ilginin başlıca göstergelerini şöyle sıralayabiliriz: Yüce Allah, insanı yaratıyor. Onu halifesi, sözcüsü, sıfatı ile yeryüzüne yerleştiriyor. Onu bu halifeliğin gerektirdiği bütün araçlarla donatıyor. Yapısını ve bileşimini bu göreve göre düzenliyor. Gerekli bütün evrensel güçleri ve enerji kaynaklarını yararına sunuyor. Sonra bu varlık sapıtıyor, şımarıklığa kapılıyor. Öyle ki, Rabb'ine ya ortaklar koşuyor ya da büsbütün inkâr ediyor. Bunun üzerine Allah ona ardarda peygamberler gönderiyor. Bu peygamberlere kitaplar indiriyor, onları olağanüstü mucizeler ile destekliyor.

Yüce Allah'ın insana yönelik bağışı zaman içinde artarak devam ediyor. Öyle ki, indirdiği son kutsal kitabında insanlara tarihe ışık tutan hikâyeler sunuyor. Bu hikâyelerde onlara atalarının başlarından neler geçtiğini anlatıyor. Yine bu kitapta onlara kendi özlerini anlatıyor. Benliklerinin güçleri ile enerjileri yanında zayıf ve güçsüz yanlarını tanıtıyor. Kimi zaman bu kitapta falan oğlu filancadan sözediyor ve belirli bir kişiye "şunu yaptın, şunu yapmadın" derken, bir başka belirli kişiye "senin probleminin çözümü şöyledir, sen içinde bulunduğun sıkıntıdan şöyle kurtulursun" diyerek somut direktif veriyor.

Oysa ki, yüce Allah'ın bunca yoğun ilgisine mazhar olan bu yeryuvarlağının küçük bir konuğudur. Yeryuvarlağı da güneşin bir uydusudur. Güneş ise, şu evrenin uçsuz-bucaksız enginliğinde varlığı belirsiz bir yıldızdır. Buna karşılık Allah, göklerin ve yeryuvarlağının yoktan varedicisi; üzerindeki tüm canlıcansız varlıklar ile şu evrenin yaratıcısıdır. Bu yaratmanın, bu yoktan varetmenin tek itici faktörü kendi iradesidir. İşte bu engin evrenin bir başka türlüsünü de yaratabilir. Bunun için bir tek sözü ve o amaca yönelmiş dileği yeterlidir.

İnsanlar bu gerçeği kavramalıdırlar. Ancak o zaman yüce Allah'ın kendilerine yönelik lütfunun, gözetiminin ve merhametinin çapını kavrayabilirler. An-

cak o zaman bu katıksız lütufkârlığa, bu tek yanlı ilgiye, bu taşkın merhamete yüz çevirme ile, inkârcılıkla ve nankörlükle karşılık vermenin utancını içlerinde hissedebilirler.

Ayetteki bu açıklama yalın ve somut bir gerçek olması yanında, bu yönü ile vicdanın bam telini titreten uyarıcı bir darbedir. Zaten Kur'an, insanların kalplerini gerçeklerin elleri ile okşar. Çünkü belirgin hale gelen gerçek, vicdanı daha derinden etkiler. Çünkü Kur'an gerçektir ve gerçeği içererek inmiştir. Bu yüzden O gerçekten başka bir şeyden sözetmez, gerçekten başka hiçbir inandırma yöntemine başvurmaz, gerçekten başka bir şey sunmaz, gerçekten başkasını göstermez.

BİREYSEL SORUMLULUK

Şimdi de başka bir gerçeğin vicdanları okşayan yumuşak dokunuşu ile karşı karşıyayız. Bu gerçek sorumluluğun ve cezanın bireyselliği ilkesidir. Hiç kimse bu konuda başkasının yerine geçemez, kendini başkasının yerine koyamaz. Öyleyse Mekkeli müşrikleri doğru yola iletmeye çalışan Peygamberimizin onların doğru yola girmelerinde doğrudan kendisi hesabına bir kazancı yoktur. Nasıl onlar kendi davranışlarından dolayı hesaba çekilecekler ise, Peygamberimiz de sadece kendi davranışlarının hesabını verecektir. Herkes sorumluluk yükünü kendi sırtında taşır. Hiç kimse bu konuda ona yardımcı olamaz. Kim kötülüklerden arınırsa, bu arınmayı kendi hesabına gerçekleştirmiştir. Kazançlı çıkan kendisidir, başkası değildir. Her iş sonunda Allah'ın huzuruna varacaktır.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ
إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۗ إِنَّمَا تُنذِرُ
الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۚ وَمَن
تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

18- Hiç kimse başkasının günahını yüklenmez. Eğer günah yükü ağır bir kimse, yükünün sırtından alınmasını istese, en yakını bile yükünün en küçük bölümünü kendi sırtına almaz. Sen sadece görmeden Rabb'lerinden korkanları ve namaz kılanları uyarabilirsin. Kim kötülüklerden arınırsa kendi yararına arınmış olur. Sonunda Allah'a dönülecektir.

Sorumluluğun ve cezanın bireyselliği ilkesi hem ahlâk bilincini, hem de davranış tarzını kesin biçimde etkiler. Her insanın davranışlarının cezasını göreceği, başkasının davranışlarından sorumlu tutulmayacağı, fakat kendi davranışlarının sorumluluğundan da yakayı kurtaramayacağı bilincine vardığını düşünelim. Bu bilinç, o kişiyi uyanık tutan güçlü bir etken olur. Adam hesaba çekilmeden önce kendini hesaba çeker. Üstelik başka birisinin kendisine faydalı olacağı ya da sorumluluk yükünü paylaşacağı yolundaki bütün yanıltıcı amellerden sıyrılır. Bu ilke aynı zamanda insana güven aşılayan bir etkendir. Bireyler toplumların suçlarından sorumlu tutulacakları endişesinden kurtulurlar. Fertler topluma öğüt verdikten, ellerindeki bütün imkânları kullanarak onu sapıklıktan alıkoymaya çalıştıktan sonra görevlerini yapmış olacaklarının ve kendi kişi-

sel iyi davranışlarının yararı ile başbaşa kalacaklarının vicdan huzurunu hissederler.

Yüce Allah insanları listeleri tutulmuş gruplar halinde huzuruna çağırıp hesaba çekmez. O herkesi tek tek hesaptan geçirir. Herkesi kendi davranışlarından dolayı ve sorumluluğunun sınırları içinde hesaba çeker. İnsanın dilinin döndüğü kadar başkalarına öğüt vermesi, elinden geldiği oranda bozuklukları düzeltmeye çalışması gerekir. Bu herkesin görevidir. Eğer birey bu görevi yerine getirirse, artık toplumun içinde yüzdüğü kötülüklerden sorumlu değildir. Tersine o yaptığı iyiliklerin ödülleri ile başbaşa kalır. Buna karşılık toplumun iyi olması da kötü bir kimseye fayda sağlamaz. Çünkü dediğimiz gibi yüce Allah insanları listeleri tutulmuş gruplar halinde karşısına alıp hesaba çekmez.

Ayette bu gerçek, Kur'an üslubuna uygun bir somutlaştırma yöntemi ile dile getiriliyor. Bu yüzden de daha etkili, daha içe işleyici oluyor. Ayet bu ilkeyi şöyle somutlaştırıyor. Herkes kendi yükünü sırtında taşır. Hiç kimse başkasının yükünü taşımaz. Eğer birinin yükü kendine ağır gelir de en yakın akrabasını bu yükün bir kısmını kendi sırtına almaya çağırırsa, ricasını kabul ederek yükünü hafifletecek bir yakın bulamaz.

Burada bir kafile sahnesi karşısındayız. Kafilede bulunan herkes yükünü sırtında taşıyarak yürür. Yolunun sonunda terazinin ve tartma işlemini yapacak olan yüce Allah'ın önünde durur. Bu durma ve bekleme sırasında son derece yorgun ve bitkin görünür, yükünün ağırlığından başka hiçbir şey düşünmez, uzak-yakın hiçbir Allah kulunu gözü görmez.

Bu ağır yüklü yorgun kafile sahnesinin arkasından, Peygamberimize dönülüyor. Okuyalım:

"Sen sadece görmeden Rabb'lerinden korkanları ve namaz kılanları uyarabilirsin."

Ancak bunlara yönelik uyarı girişimleri başarılı sonuçlar verebilir. Bunlar Rabb'lerini görmeden O'ndan korkarlar. Rabb'leri ile ilişki halinde olmak ve O'na kulluk etmek için namaz kılarlar. İşte senin uyarı girişimlerinden yararlanacak olanlar ve senin çağrılarına olumlu karşılık verecek olanlar bunlardır. Allah'dan korkmayanlar ve namaz kılmayanlar ile senin işin yok. Devam ediyoruz:

"Kim kötülüklerden arınırsa, kendi yararına arınmış olur."

O bu arınmayı ne senin için ve ne de bir başkası için yapıyor. O arınmışlığın yararını görmek için kötülüklerden arınıyor. "Arınma" ince ve esnek bir kavramdır. Bir yandan kalbi, kalbin çarpıntılarını, duygularını içerdiği gibi, öbür yandan davranışı, yönelmeyi ve sonucunu da ifade eder. Görüldüğü gibi bu kavram son derece duygu yüklü ve kıvrak bir kavramdır. Son cümleyi okuyoruz: **"Sonunda Allah'a dönülecektir."**

Hesaba çekme, ödül ve ceza biçme yetkisi O'nun tekelindedir. Ne iyi bir işi hesaptan siler ne de kötü bir davranışı gözardı eder. Ödüle ve cezaya ilişkin kararını başkasına, yani yapıları itibarı ile kayırmacı, unutkan ve ihmalkâr olan insanlardan birine havale etmez.

Nasıl körlük ile görebilirlik, karanlık ile aydınlık, gölge ile kavurucu sıcak, hayat ile ölüm bir değil ise, bunlar yapısal olarak birbirine taban tabana zıt şey-

ler ise, aynı bunun gibi Allah katında mü'minlik ile kâfirlik, iyilik ve kötülük, hidayet ile sapıklık da bir değildir. Okuyoruz:

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾
وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ
إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾

19- Kör ile görebilen bir olmaz. • 20- Karanlıklar ile ışık da bir olmaz. • 21- Gölge ile aşırı sıcaklık da bir olmaz. • 22- Diriler ile ölüler de bir değildir. Allah dilediğine ses işittirir. Fakat sen mezarlıktakilere sesini işittiremezsin.

Kâfirlik ile körlük, karanlık, kavurucu sıcaklık ve ölüm arasında sıkı ilişki vardır. Aynı şekilde mü'minlik ile aydınlık, görebilirlik, gölge ve hayat arasında da sıkı ilişki vardır.

İman kalbe, organlara, duyu organlarına yansıyan bir aydınlıktır. Nesnelerin, değer yargılarının, olayların içyüzlerini ortaya koyan, bunlar arasındaki ilişkileri, bağları, görecelikleri ve boyutları açığa çıkaran bir aydınlıktır. Mü'min bu aydınlıkla, bu yüce Allah'ın ışığı ile bakar da o saydığımız gerçekleri görür, onlarla ilgi kurar. Bu ışık sayesinde ne yolunu şaşırır ne de adımlarında tökezler.

İman, gören bir gözdür. O doğru ve isabetli olarak görür; ne yanılır ve ne de gördüklerini birbirine karıştırır. Sahibinin aydınlık, güven ve endişesizlik içinde yolalmasını sağlar.

İman, serin bir gölgedir. İnsanın içini serinletir, kalbini meltem gibi okşar. Kuşkunun, endişenin, şaşkınlığın, karanlık, kılavuzsuz çöl sıcağına karşı bir gölgedir.

İman hayattır. Kalpleri ve duyguları canlandırır. Niyetlere ve yönelişlere dinamizm kazandırır. Bunun yanısıra o yapıcı, verimli ve amacı belirli bir harekettir. Sönüklüğe, pörsümüşlüğe, pısırıklığa düşmez. Boşuna emek ve zaman kaybetmez.

Kâfirlik ise körlüktür. Kalp körlüğüdür, gerçeğin kanıtlarını görememe körlüğüdür. Evrenin içyüzünü, evrenin çeşitli kesimleri arasındaki ilişkilerin mahiyetini; değer yargılarının, kişilerin, olayların ve nesnelerin özünü görememe körlüğüdür.

Kâfirlik karanlık, hatta üstüste binmiş katmanlardan oluşmuş karanlıklardır. İnsanlar iman ışığından uzaklaşınca çeşitli karanlıkların içine düşerler. Bu karanlıklar içinde herhangi bir objeyi seçmek son derece zor olur.

Kâfirlik kavurucu bir sıcaklıktır. Şaşkınlık, endişe, amaçsızlık, geçmişe ve geleceğe ilişkin güvensizlik korları ile kalbi dağlar. Son durağı ise cehennem ateşidir, orada çekilecek olan kavurucu azaptır.

Kafirlik ölümdür, vicdanın ölümüdür. Asıl hayatın kaynağından kopmaktır. Amaca ulaştıran yoldan ayrı düşmektir. Hayatın akışını etkileyen, enerjilerini gerçek kaynaklarından alan tepkilere, reaksiyonlara güç yetirememektir.

Mü'minlik ile kâfirliğin özellikleri ayrı, görecekleri karşılıklar ayrıdır. Yüce Allah katında asla bir olmazlar.

ÇARESİZ KALINCA

Bir sonraki ayette yine Peygamberimize dönülerek teselli ediliyor, yüreğine su serpiliyor. Allah'a çağırmaya ilişkin görevinin ve çabasının sınırları çiziliyor ve bundan sonrasını meselenin asıl sahibine havale etmesi; O'nun dilediğini yapmasını beklemesi telkin ediliyor. Okuyalım:

إِنْ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا
وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ
الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ
وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾

23- Sen sadece bir uyarıcısın.
24- Biz seni gerçeğin müjdecisi ve uyarıcısı (korkutucusu) olarak gönderdik. Her millete mutlaka bir uyarıcı gönderilmiştir.
25- Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa bil ki, daha önceki milletler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Oysa peygamberleri onlara açık kanıtlar, kutsal sayfalar ve ışık saçan kitap getirmişlerdi.
26- Sonra ben kâfirlerin yakalarına yapıştım. Benim karşı darbem nasıl oldu?

Hem evrenin doğasındaki hem de insan psikolojisinin doğasındaki farklılıklar köklüdür. İnsanlar arasındaki yapısal ve Allah'a yönelik çağrıya verecekleri karşılıkların arasındaki nitelik farklılıkları, tıpkı evrenin yapısında görülen farklılıklar gibi köklüdürler. Görebilirlik ile körlük, gölge ile kavurucu sıcaklık, karanlıklar ile aydınlık, hayat ile ölüm, sözkonusu evrensel farklılıklara örnektirler. Bütün bunların gerisinde yüce Allah'ın planı, hikmeti ve dilediğini yapan sınırsız gücü vardır.

Buna göre peygamber sadece bir uyarıcıdır. Onun insan olarak gücü bu sınırda biter. O ne mezarlıktaki ölülere ve ne de ölü kalpler ile yaşadıkları için mezardakilerden farksız olanlara sesini işittiremez. Sadece yüce Allah, dilediklerine, dileği uyarınca, dilediği gibi ses işittirebilir, buna sadece O'nun gücü yeter. Peygamber görevini yerine getirdikten, taşıdığı mesajı duyurduktan ve bunun sonucunda Allah'ın dilediği kimseler sözlerini dinledikten ve dilediği kimseler de çağrısına sırt döndükten sonra, sapıtanlar ve yüz çevirenler için ne yapabilir ki?

Bu surenin önceki bir ayetinde yüce Allah, Peygamberimize şöyle buyurmuştu: "Sakın onlar için hayıflanma."

Yüce Allah, Peygamberi hak mesaj eşliğinde müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdi. O'nun bu açıdan durumu, çok sayıdaki diğer peygamberlerin durumu gibidir. Çünkü her millete mutlaka bir peygamber gönderilmiştir. Okuyalım: "Her ümmete mutlaka bir uyarıcı gönderilmiştir."

Eğer Peygamber, hemşehrilerinin yalanlayıcı reaksiyonu ile karşılaştı ise, bu tepki toplumların peygamberlerin çağrılarını karşılama biçimlerinin değişmez özelliğini yansıtır. Yoksa peygamberlerin yetersizliğinden ya da delil eksikliğinden kaynaklanmaz. Okuyoruz:

"Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa bil ki, daha önceki milletler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Oysa peygamberleri onlara açık kanıtlar, kutsal sayfalar ve ışık saçan kitap getirmişlerdi."

Ayetin orjinalindeki "Beyyinat" sözcüğü sayıca çok olan değişik türden deliller demektir. Müşriklerin istedikleri ya da peygamberlerin meydan okuma amacı ile ortaya koydukları olağanüstü olaylar, gösterdikleri mucizeler de bu kavramın kapsamına girer. Yine ayette geçen "Zubur" sözcüğü çeşitli öğütler, yönlendirmeler, yükümlülükler ve direktifler içeren kitaplaşmamış kutsal sayfalar anlamına gelir. "Kitab-ı Munir" deyimi ile en yaygın yoruma göre, Hz. Musa'ya indirilen Tevrat kastedilmiştir. Eski milletler bütün bu açık kanıtları, kutsal sayfaları ve ışık saçan Kitab'ı yalanlamışlardı.

İşte eski milletlerin birçoğu peygamberlerini ve peygamberlerin sundukları doğru yola iletici delilleri böyle karşılamışlardı. Buna göre Peygamberimize karşı gösterilen reaksiyon yeni bir şey, benzeri görülmemiş bir tutum değildi. Tersine yüce Allah'ın insan doğasına ilişkin yasalarına uygun bir gelişmeyi yansıtıyordu.

Ayetin bu noktasında müşriklere eski yalanlayıcıların acı sonları sunuluyor. Belki çekinirler diye. Okuyoruz: **"Sonra ben kâfirlerin yakalarına yapıştım."**

Ayetin sonunda şaşkınlık uyandırma amacına yönelik dehşet dolu bir soru ile karşılaşıyoruz. Okuyalım: **"Benim karşı darbem nasıl oldu?"**

Bu karşı darbe şiddetli oldu. Yakalarına yapışılanlar toptan yokedildi. Buna göre eskilerin yolundan gidenler, aynı acı sonla karşılaşmaktan korkmalıdırlar!

Kur'an'a özgü bu dokunaklı uyarı ile surenin bu kesiti, aynı zamanda bu kesitte çıkılan gezi noktalanıyor. Sonraki ayetlerde yeni bir vadide yeni bir geziye çıkılıyor.

Surenin bu kesitinde gerek evren kitabının ve gerekse insanlara indirilen Kutsal Kitab'ın bazı sayfalarını okumak için geziye çıkılıyor. Önce evren kitabının sayfaları okunuyor. Bu sayfalar şaşırtıcı; hatta çarpıcıdır. Okuyucuya açılan görüntülerin renkleri, türleri, cinsleri değişiktir. Meyveler değişik renktedirler, dağ yolları rengârenktir; insanlar, diğer canlılar, hayvanlar çok sayıda ve farklı renktedirler. Evrenin açık Kitab'ının çarpıcı sayfalarına yönelik şaşırtıcı bakış böyle gerçekleşiyor.

Sonra insanlara indirilen Kutsal Kitab'ın okuma parçalarına geçiliyor. Bu Kitap gerçeği içeriyor ve daha önce inmiş kutsal kitapları onaylıyor. Bu Kitap müslüman ümmete miras olarak geçmiştir. Bu varislerin dereceleri farklıdır. Fakat yüce Allah'ın günahkârların günahlarını bağışlamasından sonra hepsini mutlu bir son bekliyor. Nitekim "nimet yurdu" olan cennetteki sahneleri gözlerimizin önündedir. Bu sahnenin karşısında kâfirlerin acıklı sahnesi ile yüzyüze geli-

yoruz. Bu uzun ve rengârenk gezi, bütün bunların yüce Allah'ın kalplerin özündeki gizli sırları aydınlatan bilgisine göre gerçekleştiklerini belirtir.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا
بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ
مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ
وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ
مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾

27- Allah'ın gökten su indirdiğini görmüyor musun? O su aracılığı ile türlü türlü renkte meyvalar yetiştirdik. Dağlarda beyaz, kırmızı, koyu siyah değişik renklerde yollar, patikalar açtık.
28- Yine böyle değişik renkte insanlar, hayvanlar ve davarlar yarattık. Allah'dan asıl korkanlar, O'nun bilgin kullarıdır. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve bağışlayıcıdır.

Burada Kur'an'ın kaynağının Allah olduğunu kanıtlayan acayip bir evrensel görüntü karşısındayız. Bu görüntüde insan yeryüzünün her tarafını dolaşıyor. Karşısına çıkan bütün varlıkların renklerini gözlüyor. Meyvaların, dağların, insanların, öbür canlıların ve hayvanların renklerini izliyor. Görüntü az sayıdaki cümleye yeryüzünün tüm canlıları ile cansızlarını sıkıştırıyor ve arkasından insan kalbini bu ilahi, bu parlak, bu çarpıcı ve bu tüm yeryüzünü kapsayacak kadar engin görüntüyü seyretmekle başbaşa bırakıyor.

Evrensel gösteri, gökten yere su indirilmesi olgusu ile başlıyor. Sonra rengârenk meyvaların yetiştirilmesine dikkatler çevriliyor. Gösteri renk ağırlıklı olduğu için meyvaların sadece renklerinden sözediliyor. Okuyoruz: **"O su aracılığı ile türlü türlü renkte meyvalar yetiştirdik."**

Meyva renkleri, orjinal bir renk görüntüsü sunar. Bu renklerin sadece bir bölümünü gelmiş-geçmiş bütün ressamlar biraraya gelseler meydana getiremezler. Hiçbir meyva türünün rengi başka bir meyva türünün rengi ile aynı değildir. Hatta aynı türden iki meyva tekinin renkleri bile aynı değildir. Aynı türden iki meyva tekini önümüze koyup yakından incelediğimizde mutlaka renkleri arasında fark buluruz.

Meyvaların renklerinden dağlara geçiliyor. Bu geçiş ilk bakışta tuhaf görünebilir. Fakat temel ilginin renk araştırması olduğu hatırlanınca doğal ve anlamlı olduğu anlaşılır. Çünkü taşların, kayaların renkleri ile meyvaların renkleri arasında ilginç bir benzerlik vardır. Hatta bu benzerlik onların türleri, çeşitleri arasında bile görülür. Öyle ki, kimi zaman taşlar bazı meyvaların biçiminde ve büyüklüğünde olurlar ve bu yüzden onları irili-ufaklı kimi meyva türlerinden ayırdetmek zor olur. Okuyoruz:

"Dağlarda beyaz, kırmızı, koyu siyah değişik renklerde yollar, patikalar açtık."

Ayetin orijinalindeki "Cüded" sözcüğü dağ yolları, patikalar demektir. Buradaki açıklama doğadaki aslına uygundur. Çünkü beyaz dağ yollarının aralarında renk farkları olur. Kırmızı dağ yollarının aralarında da renk farkları olur. Bu renklerin koyuluk dereceleri, gölgeleri, öbür renklerle karışmışlık dereceleri birbirine benzemez. Bir de koyu siyah, simsiyah dağ yolları ve patikalar vardır.

Meyvaların renklerine göz gezdirildikten sonra bakışların taşların renklerine ve ton farklarına yöneltilmesi insan kalbini titreten, ondaki yüce güzellik zevkini uyandıran bir olaydır. Bu yüce güzellik zevki, güzelliğe soyut olarak baktığı için, onu meyvada gördüğü gibi taşta da görür. Bu bakış için taşın yapısı ile meyvanın yapısı arasındaki uzaklık önemli olmadığı gibi, insan gözü ile bu ikisi arasında varolan fonksiyon farkı da önemli değildir. Çünkü sadece güzeli gören soyutlayıcı bakış bu iki farklı nesne arasındaki ortak unsur olan, görülmeye ve göz dikilmeye değer bir ortak nitelik olan güzelliği görür, bu nesnelerin diğer niteliklerini algılamaz.

Sonra sıra insanların renklerine geliyor. Bu gözlem sadece ırkları birbirinden ayıran ana renk farklarını vurgulamakla bitmez. Bu temel renk ayırımının ötesinde her fert, kendi renkdaşlarından şu ya da bu oranda farklıdır. Hatta bu renk farklılığı aynı gebelik dönemini ve aynı ana karnını paylaşmış olan ikiz kardeş arasında bile görülür.

Son olarak sıradan hayvanların ve çiftlik hayvanlarının renklerinden sözediliyor. Ayetin orijinalinde geçen "devab" sözcüğü, yine ayette yeralan ve "enam" sözcüğünden daha geniş kapsamlıdır. Başka bir deyimle "dabbe" her tür hayvan, buna karşılık "enam" deve, sığır, koyun, keçi gibi çiftlik hayvanları demektir. Çiftlik hayvanlarının ayrıca anılmalarının sebebi, bunların insanların yakınında yaşamaları, evcil olmalarıdır. Hayvan renkleri de tıpkı meyva ve taş renkleri gibi son derece güzeldir.

Şu orijinal sayfalı, acayip yaratılışlı, rengârenk evrenin kitabı var ya; Kur'an bu kitabı açıyor, yapraklarını bir bir çeviriyor, sonra da diyor ki; "Bu Kitab'ı okuyan, kavrayan ve inceliklerini irdeleyen bilgiler var ya; asıl Allah'dan korkanlar onlardır. Okuyalım: **"Allah'dan asıl korkanlar O'nun bilgin kullarıdır."**

Kur'an'da okuduğumuz evren kitabının sayfaları, o kitabın tüm sayfalarının sadece bir bölümüdür. Bilginler bu şaşırtıcı kitabın sırlarını araştıran kimselerdir. O yüzden onlar yüce Allah'ı hakkı ile bilirler. O'nu sanatının eserleri ile bilirler, gücünün eserleri ile kavrarlar, yaratıcılığının mahiyetini gördükleri için, O'nun ululuğunun gerçek anlamda bilincine varırlar. Bundan dolayı O'ndan gerçekten korkarlar, gerçekten sakınırlar ve O'na gerçekten kulluk ederler. Onların kulluğu evrenin görkemi karşısında belirsiz bir heyecana kapılan kalbin geçici duygusallığına dayanmaz; ayrıntılı bilgiye ve dolaysız tanımaya dayanır.

Bu sayfalar evren kitabından derlenmiş seçme sayfalardır. Gördüğümüz çarpıcı renkler de yaratılış sanatının sadece birkaç örneğidir. Geride kalan sayfaları ve öbür örnekleri ancak bu kitabı sürekli araştırma alanı olarak seçen bilginler kavrayabilirler. Fakat bu bilgi gerçeğe erdirici olmalıdır; kalbi uyarmalı ve harekete geçirmelidir. Kalp, bu bilgi sayesinde yüce Allah'ın şu çarpıcı evrende

işleyen yaratıcı, yoktan varedici koordine edici ve renk verici elini görmelidir.

Anlaşılan güzellik, şu evrenin yapısına işleyişine özellikle yerleştirilmiş, bilerek konmuş bir unsurdur. Varlıkların güzellikleri yolu ile fonksiyonlarını yerine getirmeleri bu güzellik unsurunun vazgeçilmezliğini, varlığının gerekliliğini kanıtlar. Meselâ çiçeklerin çarpıcı renkleri, saldıkları özel kokunun etkisi ile birlikte arıları ve kelebekleri kendine çeker. Arıların ve kelebeklerin çiçeklere yönelik görevleri döllenmiş tozları taşıyıp çiçeklenme olayını sağlamaktır. Böylece çiçekler güzellikleri yolu ile görevlerini yapmış olurlar. Erkekte ve dişideki güzellik karşı cinsi kendine çeker. Bu da karşıt cinslerin fonksiyonlarını yerine getirmelerini sağlar. Böylece varlığın fonksiyonu, onun güzelliği sayesinde gerçekleşmiş olur.

Evet, şu evrenin yapısında ve işleyişinde amaca dayalı olan bir unsurdur. Bundan dolayıdır ki, yüce Allah'ın insanlara indirdiği Kitap, gözlemlere sunulan kitabın güzelliklerine dikkatlerimizi çekiyor. Ayetin son cümlesini okuyalım: **"Allah üstün iradeli ve bağışlayıcıdır."**

Üstün iradelidir; hem yaratmaya, hem de ödül ve ceza vermeye gücü yeter. Bağışlayıcıdır; sanatının çarpıcı örneklerini görüp durdukları halde, O'nun korkusuna kalplerinde yeterince yer vermeyenlerin günahlarını af silgisi ile siler.

KUR'AN-I KERİM'İ OKUYANLAR

Şimdi de evren kitabından "indirilmiş" Kitab'a geçiliyor. Onu okuyanlardan, bu okuyucuların beklentilerinden ve onlara verilecek ödülden sözediliyor.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ
وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

29- Allah'ın Kitab'ını okuyanlar, namazı kılanlar, kendilerine verdiğimiz rızıkların bir bölümünü gizlice ve açıkça ihtiyacı olanlara verenler, hiçbir zaman zarar etmeyecek bir ticaret yaptıklarını umabilirler.
30- Çünkü Allah onların ücretlerini eksiksiz olarak öder ve kendi bağışı olarak fazlasını verir. Hiç kuşkusuz O affedicidir, iyiliklerin karşılığını bol bol verir.

Yüce Allah'ın Kitab'ını okumanın, sesli ya da sessiz olarak bu Kitab'ın cümlelerini gözden geçirmekten başka bir anlamı vardır. Kur'an'ı okumak, onun anlamını düşünmek demektir. Bu düşünmeyi anlamak, etkilenmek ve arkasından uygulamak ve davranışlara yansıtmak izlemelidir. Bundan dolayı ayette Kur'an okumayı namaz kılmak ve Allah'ın bağışladığı rızkın bir bölümünü gizli ya da açık bir şekilde dağıtmak görevleri gelmektedir. Mü'minler bu adımları attıktan sonra **"Hiçbir zaman zarar etmeyecek bir ticaret"** umabilirler. Çünkü onlar iyi biliyorlar ki, yüce Allah'ın katındaki ödül, harcadıkları maldan daha değerlidir. Zarar etme riski olmayan, kâr getireceği kesin olan bir ticaret yapmışlardır. Yüce Allah ile alış-veriş yapıyorlar ki, bu en kârlı alış-veriş türüdür. Verdiklerinin karşılığını ahirette alacaklardır ki, bu en kazançlı ticaret işlemi-

dir. Bu ticaretin sonunda ücretlerini eksiksiz olacakları gibi, bir de yüce Allah'ın tek yanlı bağışı olan bir fazlalığa konacaklardır. Ayetin son cümlesini okuyoruz:

"Hiç kuşkusuz O affedicidir ve iyiliklerin karşılığını bol bol verir."

O kusurları bağışlar ve görevlerini yapanlara "teşekkür" eder. Yüce Allah'ın "teşekkür" etmesi, normal olarak "teşekkür"e eşlik eden hoşnutluğu ve ödülü dolaylı biçimde ifade eder. Fakat insan, nimetlerin vericisine şükret etme görevini hatırlatır. Bu konuda Allah'ı örnek almayı ve nankörlükten utanç duymayı telkin eder. Öyle ya, madem ki, yüce Allah görevlerini yapan kullarına teşekkür ediyor, onların da hiçbir nimeti kendilerinden esirgemeyen cömert Rabb'lerine şükretmeleri gerekmez mi?

Bir sonraki ayette Kur'an'ın ve içerdiği gerçeğin niteliğine işaret ediliyor. Böylece bu Kitab'ın mirasçılarından sözetmeye uygun bir ortam hazırlanıyor.

وَالَّذِيٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَٰبِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِۦ لَخَبِيرٌۢ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾

31- Ey Muhammed, sana vahiy yolu ile indirdiğimiz bu Kitap daha önceki kutsal kitapları onaylayan gerçek kitaptır. Hiç şüphesiz Allah, kullarını iyi tanır ve her şeyi görür.

Bu Kitap'ta gerçeğin kanıtları belirgin biçimde görülür. Bu Kitap, şu evrenin aslına uygun bir tercümesidir. Başka türlü söylersek okunan sayfalardan, evren ise suskun sayfalardan oluşmuştur. Ayrıca bu Kitap, kendisinden önce aynı kaynaktan gelen bütün kutsal kitapların onaylayıcısıdır. Onlardaki ve bundaki gerçek tektir, bir ikincisi yoktur. Bu Kitab'ı insanlara indiren yüce Allah, onları iyi tanır, onlara neyin yarayacağından ve aksaklıklarını neyin düzelteceğinden iyice haberdardır. Çünkü; **"Hiç şüphesiz Allah kullarını iyi tanır ve her şeyi görür."**

İşte bu Kitap özü itibarı ile böyle bir Kitap'tır. Yüce Allah, müslüman milleti ona mirasçı yapmıştır. Bu ümmeti bu mirasçılık için seçmiştir. Nitekim O, bize şöyle buyuruyor.

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَٰبَ
الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۖ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ ۖ وَمِنْهُمْ
مُّقْتَصِدٌ ۖ وَمِنْهُمْ سَابِقٌۢ بِالْخَيْرَٰتِ بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾

32- Sonra bu Kitab'ı seçtiğimiz kullarımıza miras bıraktık. Bunların kimi kendilerine yazık eder, kiminin davranış notu ortadır, kimi de Allah'ın izni ile iyiliklerde öncüdür. İşte büyük lütuf budur.

Evet; **"Sonra bu Kitab'ı seçtiğimiz kullarımıza miras bıraktık."**

Bu sözler, bu ümmete yüce Allah katında taşıdığı saygınlığı hissettirecek niteliktedir. Ayrıca onlara bu seçilmenin ve bu mirasçılığın omuzlarına ne büyük bir sorumluluk yüklediğini de hatırlatmaktadır. Bu sorumluluk beraberinde birtakım yükümlülükler getiren büyük bir sorumluluktur. Acaba bu "seçilmiş" ümmet Peygamberin çağrısını işitiyor ve bu çağrıya olumlu karşılık veriyor mu?

Yüce Allah bu ümmeti, hem onu bu şerefli mirasçılık için seçerek ve hem de onun günahkârlarını bile ödüle lâyık görerek iki kere onurlandırmıştır.

"Bunların kimi kendilerine yazık eder, kiminin davranış notu ortadır, kimi de Allah'ın izni ile iyiliklerde öncüdür."

Herhalde ümmetin çoğunluğunu oluşturduğu için ilk sırada anılan grup **"kendilerine yazık edenler"**den oluşur. Bunların kötülükleri iyiliklerinden daha çoktur. İkinci grubu oluşturanların davranış notu **"orta"**dır, yani iyilikleri ile kötülükleri birbirine denktir. Üçüncü grubu oluşturanlar ise **"Allah'ın izni ile iyiliklerde öncü"**dürler, yani iyilikleri kötülüklerinden daha fazladır. Fakat yüce Allah her üç grubu da lütfunun şemsiyesi altına almıştır. Çünkü bir sonraki ayetten anlaşılacağı üzere, bu üç grubun her üçü de sonunda cennete girecek ve sonsuz mutlulukla kucaklaşacaktır. Ama cennetteki dereceleri farklı olduğu gibi, sonsuz mutluluktaki payları da değişiktir.

Görülüyor ki, bu ümmetin mirasçı olarak seçilmek ve ödüllendirilmek suretiyle onurlandırıldığı belirtiliyor.Metnin satır aralarına düşürdüğü gölge budur. Bu ümmetin karşılaşacağı "son aşama" budur. Biz bu "son aşama"nın berisini irdelemek, yani son aşama ile karşılaşmadan önce çekilecek olan ve yüce Allah'ın bilgisinde belli olan ön cezaya ilişkin ayrıntıya dalmak istemiyoruz. Bu ön ceza aşamasını atlayarak bu ümmetin her üç grubu için belirlenmiş olan ödüle dikkatleri çekiyoruz. Okuyalım:

جَنَّٰتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا
مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا
لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ
لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾

33- Bunlar Adn cennetlerine girerler. Orada altın bilezikler takarlar. Oradaki elbiseleri ipekten olur.
34- Onlar şöyle derler; "İçimizdeki üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun. Hiç kuşkusuz Rabb'imiz affedicidir ve iyiliklerin karşılığını bol bol verir."
35- "O bizi lütfu ile içinde sürekli oturacağımız bir yurda yerleştirdi. Burada bize ne yorgunluk değecek ve ne de bıkkınlık ilişecektir."

Burada bir yanı elle tutulur, maddi nimetlerden ve öbür yanı ile duygulara hitap eden psikolojik nimetlerden oluşmuş iki kesimli bir sahne ile karşı karşıyayız. Sebebine gelince; **"Bunlar orada altın bilezikler takarlar. Oradaki elbiseleri ipekten olur."**

Bunlar insanların psikolojik arzularını tatmin eden bazı maddi görünümlü nimetlerdir. Bunların yanısıra Allah'ın hoşnutluğu, huzur ve güven de vardır. Okuyalım:

"İçimizdeki üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun."

Oysa dünya hayatı, bu sürekli nimetler ve bu kalıcı mutluluk yanında bitimsiz bir üzüntü, tükenmez bir tasa kaynağıdır. Çünkü bu hayatta insan her

zaman gelecek kaygusu ile ve çözüm isteyen problemlerin sıkıntıları ile yüzyüzedir. Ayrıca mahşer gününe ilişkin gelecek endişesi başlıbaşına büyük bir endişe sebebidir. Devam ediyoruz: **"Hiç kuşkusuz Rabb'imiz affedicidir ve iyiliklerin karşılığını bol bol verir."**

O bizi affetti ve iyiliklerimizi ödüllendirerek bizlere teşekkür etti. Çünkü; **"O bizi lütfu ile içinde sürekli oturacağımız bir yurda yerleştirdi."**

Bizleri huzur içinde kalacağımız ve bir daha hiç çıkarılmayacağımız bir yurda yerleştirdi. Bu bizim hakettiğimiz bir ödül değil, O'nun tek yanlı lütfudur; onu dilediği kimselere karşılıksız olarak sunar. Ayetlerinin son cümlesini okuyoruz: **"Burada bize ne yorgunluk değecek ne de bıkkınlık ilişecektir."**

Hep mutluluk, huzur ve güven içinde olacağız.

Bu ayetlerin yansıttıkları hava konfor, huzur ve mutluluk havasıdır. Kullanılan seçme sözcüklerin melodileri ve mesajları bu cana yakın, bu sıcak, bu rahmet saçıcı hava ile yüklüdürler ve metnin anlamı ile ahenkli bir bütün oluşturmaktadırlar. Öyle ki, "üzüntü" anlamına gelen "hazen" sözcüğünün bile yumuşak okunan kalıbı seçilmiş, "hüzn" biçimindeki sert okunuşlu ve gırtlağı tırmalayıcı kalıbından kaçınılmıştır. Bu arada cennet "istikrar yurdu"dur; "yorgunluk" ile "bıkkınlık" cennetliklere ilişmemektedir bile . Kısacası ayette kullanılan tüm sözcüklerin melodisi yumuşak, tatlı ve sessiz akışlıdır.

Sonra sahnenin öbür bölümüne dönüyoruz. Bu tabloda endişe, sarsıntı ve istikrarsızlık motifleri ile yüzyüze geliyoruz. Okuyalım:

وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا۟ وَلَا يُخَفَّفُ
عَنْهُم مِّنْ عَذَابِهَا ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾

36- Kâfiri ise cehennem ateşi beklemektedir. Ne ölümlerine karar verilir de ölürler ve ne de azapları hafifletilir. İşte biz azılı kâfirleri böyle cezalandırırız.

Ne o taraftan ve ne de bu taraftan bir kapı açılır önlerine. Ölümü rahmet sayarlar, ama ona bile eremezler. Devam edelim:

"İşte biz azılı, koyu kâfirleri böyle cezalandırırız."

Arkasından kulak zarlarımız, yüksek frenaklı bir uğultu ile titreşiyor. Acı bir çığlığın dağınık korusu çevremizde yankılanıyor. Cehenneme atılmışların yürek paralayıcı feryadıdır bu. Kullanılan kelimeler de cümlenin anlamı gibi tırmalayıcı ve acıtıcıdır. Şimdi iyice kulak kesilelim de ne dediklerini seçelim:

وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَٰلِحًا غَيْرَ ٱلَّذِى كُنَّا نَعْمَلُ ۚ
أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَآءَكُمُ
ٱلنَّذِيرُ ۖ فَذُوقُوا۟ فَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٣٧﴾

37- Onlar orada "Ey Rabbimiz, bizi buradan çıkar da daha önce yaptıklarımızdan farklı, iyi işler yapalım" diye feryad ederler. Düşünmek isteyenlerin düşünmelerine yetecek kadar uzun bir süre sizi yaşatma-

dık mı? Ayrıca size uyarıcı da gelmişti. Şimdi azabı tadınız bakalım. Zalimlere yardım eden bulunmaz.

Belli ki, pişmanlıklarını, yanlış yolda olduklarını ve tutumlarını değiştirmeye kararlı olduklarını dile getiriyorlar. Ama iş işten geçtikten sonra. Nitekim kendilerine verilen kesin cevap hemen kulaklarımızda yankılanıyor. Bu cevap sert bir azar içeriyor.

Ömrünüzün size sağladığı geniş fırsattan yararlanamadınız. Oysa bu fırsat, düşünmek isteyenlerin düşünmeleri için yeterli idi. Üstelik; **"Ayrıca size uyarıcı da gelmişti."**

Bu uyarmayı ve sakındırmayı pekiştiren bir etkendi. Fakat aklınızı başınıza toplamadınız, çekinmeden sapıklığınızı sürdürdünüz. Öyleyse; **"Şimdi azabı tadınız bakalım."**

Burada iki karşıt tablo ile yüzyüzeyiz. Bir yanda huzur ve güven tablosu, öbür yanda endişe ve ızdırap tablosu. Bir yanda şükür ve dua namesi, karşı tarafta feryad ve çığlık narası. Bir yanda ilgi ve onurlandırma görüntüsü, öbür yanda ihmal ve azarlama görüntüsü. Bir yanda ruhları okşayan, yumuşak bir melodi; öbür yanda kaba ve kulak tırmalayıcı bir uğultu. Böylece tabloların hem ana hatlarında hem de ayrıntılarında tam bir simetri, eksiksiz bir uyum sağlanıyor.

Son olarak hem bu sahnelerin tümüne, hem daha önce açıklanan "seçme" ve "mirasçı kılma" olgularına ilişkin bir değerlendirme ayeti ile karşılaşıyoruz.

إِنَّ ٱللَّهَ عَٰلِمُ غَيْبِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٣٨﴾

38- Hiç kuşkusuz Allah, göklerin ve yeryüzünün "gayb"ını bilir. O kalplerin özünü bilir.

Yukarda yüce Allah'ın Kutsal Kitab'ı indirdiği, bu Kitab'a kimlerin mirasçı olacağını, onu kimlerin taşıyacağını seçtiği, bu mirasçı ümmetin birbirlerine yönelik zalimliklerini bağışladığı, hepsini cömertçe ödüllendirdiği ve kâfirler için kötü bir gelecek hazırladığı açıklanmıştı. Yüce Allah'ın bilgisinin geniş kapsamlılığı, kıvraklığı ve bütün ayrıntıları kucaklayan duyarlılığı bu açıklamalara son derece uygun düşen bir değerlendirmedir. Sebebine gelince yüce Allah göklerin ve yeryüzünün sırlarını olduğu gibi insan kalplerinin gizliliklerini de bilir ve bu yaygın, kıvrak, ayrıntıları kucaklayıcı bilgisine dayanarak açıklanan konulara ilişkin hükmünü verir.

Surenin bu kesiti de geniş ufuklu, kalplerin bam tellerini titreten ve çeşitli mesajlar içeren gezilerden oluşuyor. Bu gezilerden birinde ardarda gelen bütün insanlık kuşakları ile birlikte oluyor ve bu kuşakların birbirinin yerine geçişlerini izliyoruz. Bir başkasında gökleri ve yeryüzünü dolaşarak müşriklerin yüce Allah'a ortak koştukları düzmece ilahların izlerini boşuna araştırıyoruz. Bir başka gezide yine göklerde ve yeryüzünde yüce Allah'ın evrensel dengeyi sağlayan güçlü elini görmeye çalışıyoruz. Bir diğer gezide bütün bu delilleri yalanlayan kâfirlerle birlikte oluyoruz. Oysa bu adamlar kendilerine bir uyarıcı geldiği taktirde doğru yola en bağlı tolumlardan biri olacaklarına dair vaktiyle söz vermişler, fakat kendilerine bekledikleri uyarıcı gelince verdikleri sözü unutarak peygamberlerine ve hakka dönük çağrıya karşı amansızca düşman kesilmişlerdi.

Bu gezilerin bir başka aşamasında eski kâfir kuşakların tıpkı kırım sahneleri ile yüzyüze geliyoruz. Yani inkârcılar eski yoldaşlarının başlarına gelen felâketlerin somut izlerini gözleri önünde gördükleri halde, aynı felâketlerin kendi başlarına da gelmesinden, yüce Allah'ın yasasının kendileri hakkında da işlemesinden korkmuyorlar. Bu gezilerin sonunda surenin son ayetinde uyarıcı ve tüyler ürpertici bir mesajla yüzyüze geliyoruz. Okuyalım:

"Eğer Allah insanların davranışlarının cezasını hemen verseydi, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı."

Demek ki, yüce Allah'ın insanlara mühlet vermesi, onların yakalarına hemen yapışarak kendilerini yoketmemesi, O'nun büyük lütuflarından biridir.

هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ فَمَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۥ ۖ وَلَا يَزِيدُ
ٱلْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا ۖ وَلَا يَزِيدُ ٱلْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾

39- Yeryüzünde sizleri daha önceki kuşakların yerine geçirip egemen kılan O'dur. Kâfirlerin inkârcılıkları kendi zararlarınadır. Kâfirlik, kâfirlere Rabb'leri katında sadece daha çok nefret kazandırır. Kâfirlik, kâfirlerin sadece zararlarını arttırır.

Yeryüzünde insan kuşakları birbirini izliyor; bir kuşak gidiyor, yerine yenisi geliyor; gelen, gidenin mirasçısı oluyor. Bir devlet yıkılıyor, yerine başka bir devlet kuruluyor. Bir ocak sönüyor, yerinde başka bir ocak tütmeye başlıyor. Yüzyılların akışı boyunca uygarlıkların biri batıyor, öbürü doğuyor. Bu sürekli değişimi izleyip düşünce süzgecinden geçiren insan bu kesintisiz süreçten şu dersi çıkarmalı, şu bilince varmalıdır:

Herhangi bir dönemin "yaşayanlar"ı bir süre sonra "tarih" olacaklardır. Şimdi onlar nasıl kendilerinden önce gelip geçenlerin izlerini gözlüyor, tarih olmuş maceralarını konuşuyorlarsa, ilerdeki kuşaklar da onların kalıntılarını seyredecek, hayat serüvenlerini tartışacaklardır. O halde gaflet uykusundan uyanarak çağları değiştiren, insan ömürlerinin çarkını döndüren, hayvan döllerini birbirinin yerine geçiren, devletleri yıkıp kuran, egemenliklere el değiştirten, insan kuşaklarını birbirine mirasçı kılan yüce Allah'ın güçlü elini görmek gerekir. Her şey geçip gidiyor, son buluyor, yokoluyor. Sürekli kalan, sadece yüce Allah'dır. Hiçbir kesintiye, hiçbir değişime uğramadan varlığını sürdüren tek güç O'dur.

Düşünmek gerekir ki, insan gelip geçici bir canlıdır. Dünyada kalıcı bir "ölümsüz" değildir. Belli bir süre sonra noktalanacak bir yolculuğun akıntısına kapılmış gitmektedir. Buna göre şu dünyadaki kısa "oturum"unu güzelliklerle donatmalı, arkasında iyi anılar bırakmalı, ilerdeki sürekli hayatında işine yarayacak kalıcı birikimler sağlamalıdır.

Sürekli batıp çıkma, doğup batma olguları ile yüzyüze gelen; yıkılan egemenliklerin, sönen hayatların ve birbirine mirasçı olan ardışık kuşakların sahneleri ile karşı karşıya kalan insanın bilincine varacağı gerçeklerin, alacağı derslerin bazıları işte bunlardır. Evet, şimdi yukardaki ayetlerin ilk cümlesini okuyalım:

"Yeryüzünde sizleri daha önceki kuşakların yerine geçirip egemen kılan O'dur."

Yüce Allah, bu ardışık tablolu ve etkili sahnenin ışığında insanlara sorumluluğun bireysellik ilkesini hatırlatıyor. Hiç kimse başkasının yükünü taşımaz, hiç kimse başkasının sırtındaki yükü paylaşmaz. Bunun yanısıra insanların gerçeğe yüz çevirmeleri, kâfirlikleri, sapıklıkları ve en sonunda yüzyüze gelecekleri hüsranlı akıbet gözler önüne seriliyor. Okuyoruz:

"Kâfirlerin inkârcılıkları kendi zararınadır. Kâfirlik kâfirlere Rabb'leri katında sadece daha çok nefret kazandırır."

"Nefret" sevmezliğin en koyu derecelisidir. Rabb'inin nefretine uğrayan kimseyi ne ağır bir hüsranın, ne onarılmaz bir yıkımın beklediğini düşünebiliyor musunuz? Aslında bu nefretin kendisi, bütün hüsran ve yıkım türlerinden daha büyük bir hüsran daha onarılmaz bir yıkım değil midir?

İkinci gezide gökler ile yeryüzü dolaşılıyor. Amaç, müşriklerin yüce Allah'a ortak koştukları düzmece ilahların izlerini araştırmaktır. Fakat gezinin sonunda bu düzmece ilahlara ilişkin hiçbir belirtiye, hiçbir kanıtlayıcı belgeye rastlanmayacaktır.

قُلْ أَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ
أَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ
أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ كِتَٰبًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ إِن يَعِدُ ٱلظَّٰلِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾

40- Ey Muhammed, müşriklere de ki; "Baksanıza, Allah'a ortak koşarak imdada çağırdığınız, O'nun dışındaki düzmece ilahlarınız var ya. Onların yeryüzünde neyin yaratıcıları olduklarını bana göstersenize. Yoksa onların göklerin yaratılmasında payları, katkıları mı var? Yoksa onlara bir kitap indirdik de ondaki kanıtlara mı dayanıyorlar?" Hayır, o putperest zalimler birbirlerini sadece asılsız vaadlerle aldatıyorlar.

Deliller açık, kanıtlar ortada. Meselâ şu yeryüzü canlı-cansız bütün varlıkları ile gözlerimizin önünde duruyor. Bu gezegenin hangi bölümünün, hangi varlığının, yüce Allah'dan başkası tarafından yaratıldığı iddia edilebilir. Kim ortaya çıkıp böyle asılsız bir iddiayı ileri sürebilir? Eğer böyle bir iddiayı ileri sürmeye yeltenen çıkarsa, yeryüzünün tüm varlıkları karşısına dikilir, davasının asılsız olduğunu yüzüne vururlar. Yeryüzünün bütün varlıkları yaratıcılarının, yoktan varedicilerinin yüce Allah olduğunu haykırıyorlar. Her şey bu "yaratma sanatı"nın göz kamaştırıcı izlerini üzerinde taşıyor. Hiç kimse bu sanatın izlerini sahiplenemez. Çünkü bu izler, hiçbir zavallı ve ölümcül sanatkârın sanat eserlerine benzemez. Evet; **"Yoksa onların, göklerin yaratılmasında payları, katkıları mı var?"**

Böyle bir şey de kesinlikle sözkonusu değil. Çünkü bu müşriklerin hiçbiri gökler ile yerin yaratılışında ya da sahipliğinde düzmece ilahlarının ortak olduklarını ileri sürmeye cüret edememişlerdir. Cinleri ve melekleri Allah'a ortak koşanlar da dahil olmak üzere hiçbir müşrik, hiçbir düzmece ilah hesabına böyle bir iddia seslendirmemiştir. Bu konuda en ileri gidenler, şeytanların kendilerine gökten mesaj getirdiklerini ya da meleklerin yüce Allah ile aralarında aracılık ettiklerini söylemişlerdir. Yoksa ne şeytanların ve ne de cinlerin göklerin egemenliğine ortak olduklarını iddia etmemişlerdir. Devam ediyoruz **"Yoksa on-**

lara bir kitap indirdik de ondaki kanıtlara mı dayanıyorlar?"

Bu düzmece ilahlara yüce Allah'ın bir kitap, bir belge verdiği ve o yazının kanıtlarından güç aldıkları biçiminde bir iddia da yok ortada. Bu olumsuz sorunun müşriklerin kendilerine yönelik olması da muhtemeldir. Bu yoruma göre onların ısrarlı müşrikleri şu ihtimali akla getirebilir: Onlar bu sapık inançlarını yüce Allah tarafından kendilerine iletilen bir yazının kesin kanıtlarına dayandırıyorlar. Böyle bir şey ne doğrudur ve ne de onlar tarafından ileri sürebilir.

Fakat böyle bir yorum bize şöyle bir mesaj verir. İnanç konusunda mutlaka yüce Allah'ın Kitab'ına, O'nun ilettiği açık bir belgeye dayanmalıdır. Bu alanda güvenilecek tek kaynak budur.

Fakat dediğimiz gibi, müşriklerin elinde iddialarına dayanak yapacakları böyle bir belge yoktur. Oysa Peygamberimiz onların karşısına yüce Allah'dan gelen bir Kitap'la, kesin bir belge ile çıkıyor. İnanç ilkelerini elde etmenin tek yolu bu iken, müşrikler Peygamberimizin sunduğu Kitab'a ne gerekçe ile yüz çeviriyorlar? Ayetin son cümlesini okuyoruz:

"Hayır, o putperest zalimler birbirlerini asılsız vaadler ile sadece aldatıyorlar."

Bu zalimler, yoldaşlarına kendi yollarının en doğru yol olduğunu ve sonunda zafere ulaşanların kendileri olacağı propagandasını yapıyorlar. Onlar, elebaşları ile, yandaşları ile bir bütün olarak aldanmışlar, yanılgı tuzağına düşmüşlerdir. Birbirlerini yanıltıyor, aldatıyorlar. Kendilerine hiçbir yarar sağlamayan bir aldatmaca ortamında yaşıyorlar.

Düzmece ilahların göklerde ve yeryüzünde hiçbir izleri, hiçbir belirtileri olmadığı vurgulandıktan sonra, üçüncü bir geziye çıkılıyor. Bu gezide yüce Allah'ın güçlü ve kahredici eline dikkat çekiliyor. Gökleri ve yeri dengede tutan, yokolmaktan koruyan ve yöneten gücün bu "el" olduğu vurgulanıyor.

إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ

أَنْ تَزُولَا ۚ وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ ۚ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾

41- Gökleri ve yeryuvarlağını dengede tutarak yörüngelerinden çıkmalarını önleyen sadece Allah'dır. Eğer onlar yörüngelerinden çıkacak olsalar onları O'ndan başka hiç kimse dengeye getiremez. Hiç kuşkusuz O, hoşgörülü ve bağışlayıcıdır.

Şu göklere, yeryuvarlağına ve "uzay" denen uçsuz-bucaksız boşluğa serpiştirilmiş sayısız gök cismine gezegene bir bakalım. Hepsinin belli bir yeri var. Hepsi bağlı olduğu sistem içinde bir yörüngeye bağlı olarak sürekli dönüyor. Aksamıyor, yörüngesinden çıkmıyor, dönüş temposunu değiştirmiyor; yani ne hızlanıyor ne de yavaşlıyor. Hiçbiri ne bir direğe, bir sütuna dayanıyor ne bir sıra dağın tepesine oturuyor ve ne de şu ya da bu yanından bir şeye bağlıdır. Bu şaşırtıcı ve müthiş gök cisimlerini görmek insanın "basiret"ini açmalı, bu cisimleri dengede tutan, kaymaktan alıkoyan güçlü ve üstün iradeli, gizli "el"i görmesini sağlamalıdır.

Eğer bu gök cisimleri yörüngelerinden kaysalar, sistemlerinden çıkarak boşlukta başıboş kalsalar, artık onları hiç kimse tekrar dengeye getirip sistemlerine

bağlayamaz. Bu da Kur'an'ın bu alemin sonu olarak adlandırdığı anın gelmiş olması anlamına gelir. O an gelince gök cisimlerinin düzeni bozulur, gezegenler sistemlerinden koparak boşluğa dağılır, bütün uzay cisimleri öteye beriye saçılır, hiç kimse artık onları denetim altına alamaz.

Bu "kaos" anı dünyada olup biten her şeyin hesap mayasına dökületeceği, ödüllerin ve cezaların belirleneceği andır, başka bir "alem"e geçiş anıdır. Bu "başka alem" özü bakımından dünyadan tamamen farklı bir alemdir.

İşte bundan dolayı, göklerin ve yeryuvarlağının dengede tutuluşuna ilişkin açıklamayı şu değerlendirme cümlecikleri izliyor: **"Hiç kuşkusuz O hoşgörülü ve bağışlayıcıdır."**

"Hoşgörülü ve yumuşak tutumludur", yani insanlara fırsat verir, dünyalarını hemen yıkmaz; belli zamanı gelmeden onları kollarından tutup hesaba çekmez, ödüllerini ve cezalarını hemen vermez. Tersine tövbe etmeleri, iyi ameller işlemesi, hazırlık yapmaları için onlara mühlet tanır. "Bağışlayıcıdır"; yani insanları her kötülüklerinden dolayı cezalandırmaz. Tersine çoğu kötülüklerine göz yumar, onları affeder; yeter ki, bu kötülükleri işleyenlerde iyiye yöneliş belirtisi görsün.

Bu değerlendirme gafilleri, daldıkları uykudan uyandırıcı, onları bir daha ellerine geçmeyecek olan fırsatı değerlendirmeye özendirici niteliktedir.

Surenin bu bölümünü oluşturan "gezi"lerin dördüncüsünde Mekkeli müşriklerin yüce Allah'a verdikleri söz, sonradan bu sözden cayarak giriştikleri bozguncu eylemler gündeme getiriliyor. Arkasından adamlar yüce Allah'ın değişmez, sapmaz ve farklılaşmaz ilahi yasalarla tehdit ediliyorlar. Okuyalım:

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ
لَيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ
إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ اسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ
الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَنْ
تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾

42- Onlar, Allah kendilerine uyarıcı gönderdiği taktirde herhangi bir milletten daha sıkı biçimde doğru yola bağlanacaklarına dair kesin bir dille Allah adına yemin etmişlerdi. Fakat kendilerine uyarıcı gelince bu olay nefretlerini arttırmaktan başka bir işe yaramadı.
43- Bu nefretlerinin sebebi yeryüzünde büyüklük taslamaları ve kötü niyetli komplolar kurmalarıdır. Oysa kötü niyetli komplolar, sadece düzenleyicilerini tuzağa düşürür. Onlar daha önceki yoldaşları hakkında işleyen yasalardan başka bir akibet mi bekliyorlar? Allah'ın yasasının değiştiğini göremezsin. Allah'ın yasasında herhangi bir sapma göremezsin.

Araplar, islâmın gelişinden önce, Yarımada'daki komşuları olan yahudileri Kitap Ehli olarak görüyorlardı.

Bu arada onların sapıklıklarını ve kötü davranışlarını da yakından gözlü-

yorlardı. Ayrıca peygamberlerini öldürdüklerini ve bu peygamberlerin getirdikleri gerçeklere sırt döndüklerini tarihten okumuşlar, anlatılan hikâyelerden öğrenmişlerdi. Bu yüzden yahudileri kınıyorlar ve son derece kesin bir dille **"kendilerine bir uyarıcı gönderildiği taktirde herhangi bir milletten daha sıkı biçimde doğru yola bağlanacaklarına dair"** Allah adına yemin ediyorlardı. "Herhangi bir millet" derken kastettikleri yahudilerdi. Gerçi bunu açıkça söylemiyorlardı ama, demek istediklerinin bu olduğu dolaylı olarak anlaşılıyordu.

İslâm öncesi Araplarının tavırları buydu, ettikleri yemin böyle idi. Kur'an bize Araplar'ın bu geçmişini anlatırken sanki o günlerin tanığı olmamızı ister gibi bir ifade kullanıyor. Arkasından arzuları yüce Allah tarafından gerçekleştirilerek kendilerine "uyarıcı" yani Peygamberimiz gönderilince nasıl bir tutum takındıklarını gözlerimizin önüne seriyor. Okuyoruz:

"Fakat kendilerine uyarıcı gelince bu olay, nefretlerini arttırmaktan başka bir işe yaramadı.

Bu nefretlerinin sebebi yeryüzünde büyüklük taslamaları ve kötü niyetli komplolarıdır."

Sözü geçen ağır yeminleri yapanların sonraki tutumlarının böyle olması ve bu "verilmiş söz"den cayma anlamına gelen inkârcı tutumun yeryüzünde büyüklük taslama ve kötü amaçlı komplolar düzme arzusundan kaynaklanması son derece çirkin bir şeydir. Kur'an onların bu çirkin tutumlarını teşhir ediyor, bu tutarsız davranışlarını tescil ediyor. Arkasından onlara yönelttiği bu nazik aşağılamaya bu aşağılık tutumu benimseyen herkese yönelik bir tehdit ekliyor. Okuyoruz: **"Oysa kötü niyetli komplolar sadece düzenleyicilerini tuzağa düşürür."**

Onların kötü niyetli komploları kendilerinden başka hiç kimsenin başına çorap örmez. Bu komplolar onları kuşatır, kıskıvrak bağlar; iyi amellerini boşa çıkarır.

Durum böyle olunca, onlar neyi bekleyebilirler? Neyi bekleyecekler? Doğallıkla kendilerinden önceki peygamber yalanlayıcılarının başlarına çöken kötü akibeti. Bu akibetin ne olduğunu kendileri de biliyorlar. Yüce Allah'ın değişmez ve yolundan sapmaz kanunu onlar hakkında da işleyecektir. Okuyoruz: **"Allah'ın yasasının değiştiğini göremezsin. Allah'ın yasasında herhangi bir sapma göremezsin."**

Toplumsal olayların akışı gelişigüzel ve rastlantısal değildir. Dünyadaki hayat bir oyun, bir eğlence değildir. Ortada değişmez, sapmaz, bozulmaz ve işlerliğini yitirmez kesin kanunlar vardır. Kur'an bu gerçeği sık sık vurgular, onu insanlara belletmek ister. Amaç şudur: İnsanlar olayları tek tek ve birbirlerinden kopuk görmesinler, hayatın köklü kanunlarından habersiz yaşamasınlar, kısa bir zamanın ve dar bir yörenin sınırları içinde mahpus kalarak kendilerini kısa görüşlülüğe mahkûm etmesinler. Ufuklarını genişleterek hayatın çok yönlü ilişkilerini, varlığın çok sayıdaki yasasını kavramaya çalışsınlar. Varlık bütününe egemen olan kanunların değişmezliğini, doğal yasaların sürekliliğini hiç akıllarından çıkarmasınlar. Eski kuşakların karşılaştıkları akibetlerin bu gerçeğin pratiğe yansımış bir doğrulaması olduğunu unutmasınlar. Geçmişte yaşanan

olayların, ilahi kanunların değişmezliğinin ve doğal yasaların sürekliliğini kanıtladığının bilincinde olsunlar.

Surenin sonunda çıkılan bu beşinci gezi, yüce Allah'ın yasasının değişmezliğini, sapmazlığını dile getiren genel gerçeği vurguladıktan sonra bu yönlendirici ilkeninbazı somut örneklerini gözlerimizin önüne seriyor. Okuyalım:

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِن
شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾

44- Onlar yeryüzünü gezip daha önceki yoldaşlarının karşılaştıkları acı sonu görmezler mi? Oysa onlar kendilerinden daha güçlü idiler. Göklerde ve yeryüzünde Allah ile başa çıkabilecek hiçbir güç yoktur. Hiç kuşkusuz O her şeyi bilir ve gücü her şeye yeter.

Açık gözler ile ve uyanık kalp ile yeryüzünü gezmek, eski kuşakların acı sonlarının izlerini görmek, onların ne olduklarını ve neye uğradıklarını düşünmek, bütün bunlar insan kalbini etkileyici, duygulandırıcı ve Allah'dan korkmaya özendirici mesajlar verir.

İşte bundan dolayı yeryüzünü gezmeye, eski kuşakların başına neler geldiğini izlemeye, bizden önceki milletlerden kalan izleri görmeye ve bu sayede kalbi gaflet uykusundan uyandırmaya yönelik direktiflere sık sık rastlarız. Çünkü gaflet, kalpte çöreklenince gerçekleri görmez; görse bile hissetmez; hissetme bile onlardan ders almaz. Bu gaflet de yüce Allah'ın değişmez yasalarının farkında olmamaya, olayları algılayıp genel kanunlarına bağlamak konusunda yetersiz kalmaya sevkeder. Oysa bu kavrayış çabası insanı hayvandan ayıran kriterdir. Hayvan birbirinden kopuk "an"larda yaşar. Bu "an"lar arasında hiçbir bağ kuramaz, bu zaman dilimlerine yön veren kuralların farkında olmaz. Oysa insan, ilahi yasaların, doğal kanunların sürekliliği önünde bir bütündür.

Okuduğumuz ayette yüce Allah, müşrikleri eski milletlerin yıkıntıları karşısına dikiyor. O eskiler kendilerinden daha güçlü idiler. Fakat bu güçleri onları kaçınılmaz akibetlerinden kurtaramamıştı. Bu "durup düşünme" müşriklerin duygularını yüce Allah'ın üstün gücüne yöneltir. Bu gücü hiçbir şey yenemez, hiçbir şey alt edemez. Eski sapıkların yakalarına yapışabilen bu güç, onların da yakalarına yapışabilir. Çünkü: **"Göklerde ve yeryüzünde Allah ile başa çıkabilecek hiçbir güç yoktur."**

O'nun bilgisi göklerdeki ve yerdeki her şeyi kuşatır. O'nun gücü de bilgisi ile atbaşı gider. Buna göre nasıl hiçbir şey O'nun bilgisi dışında kalmaz ise gücünün önünde de hiçbir şey duramaz. Bundan dolayı göklerde ve yerde hiçbir şey O'nunla başa çıkamaz, ne gücünden kaçılabilir ve ne de bilgisinden saklanılabilir. Çünkü **"O her şeyi bilir ve gücü her şeye yeter."**

Artık surenin son ayetindeyiz. Bu ayette yüce Allah'ın üstün gücü yanında, O'nun hoşgörüsü, yumuşaklığı ve merhameti açığa vurulur. Bu hoşgörüsünün ve merhametinin sonucu olarak insanlara mühlet verdiği vurgulanır. Fakat bu hoşgörü ve bu merhamet ahiret hesaplaşmanın titizliğini ve amellere adil karşılıklar biçme hassasiyetini etkilemez. Okuyoruz:

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ وَلَٰكِن
يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا

45- Eğer Allah, insanların davranışlarının cezasını hemen verseydi yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı. Fakat O, onları belirli bir sürenin sonuna kadar erteliyor. Sözkonusu süreleri dolunca, kuşku yok ki, Allah kullarının durumunu görmektedir.

İnsanlar, yüce Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ediyorlar. Yeryüzünü kötülüklere ve kargaşaya boğuyorlar. Zalimlikleri ve azgınlıkları ayyuka çıkıyor. Bu kötülüklerin hepsi o kadar iğrenç ve o kadar yıkıcıdır ki, eğer yüce Allah cezalarını hemen verse, bu cezaların boyutları insanları aşarak yeryüzünün tüm canlılarını etkisi altına alırdı. Bunun sonucunda yeryüzünü tümü ile yaşamaya elverişli olma niteliğini yitirirdi. Üzerinde ne canlı bir tek insan ve ne de canlı bir tek hayvan kalırdı.

Bu çarpıcı ifade insanların işledikleri kötülüklerin iğrençliğini ve hayatın özüne yönelik yıkıcı etkisini vurguluyor; yüce Allah'ın bu kötülüklerin cezalarını derhal verdiği varsayılsa, ne kadar feci bir durum doğacağına dikkatleri çekmektedir.

Ne var ki, yüce Allah hoşgörülüdür, yumuşak tutumludur, insanların hakettikleri cezaları anında vermiyor; **"Fakat O, onları belirli bir sürenin sonuna kadar erteliyor."**

Fertleri, bireysel ömürlerinin sonuna kadar erteliyor. Toplumları, önceden belirlenmiş halifelik, egemenlik dönemlerinin sonuna kadar erteleyerek, çağı geçmiş kuşağın yerini yeni ve dinamik bir kuşağa devretmesini sağlıyor. Bir bütün olarak insan soyunu da bu alemin ömrünün bitimine ve kıyametin kopacağı ana kadar erteliyor. Böylece gerek fertlere, gerek toplumlara ve gerekse bütün insan soyuna davranışlarını düzeltme, kötülüklerini iyiliklere dönüştürme fırsatı veriyor. Fakat; **"Sözkonusu süreleri dolunca."**

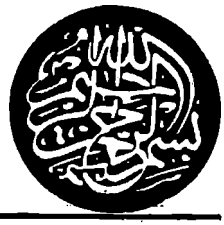
Çalışma ve kazanma süresi sona ererek hesaplaşma ve çalışmaların karşılıklarını belirleme anı gelip çatınca, yüce Allah kullarına kesinlikle haksızlık yapmaz. Çünkü; **"Kuşku yok ki, Allah kullarının durumlarını görmektedir."**

Yüce Allah'ın kullarının durumlarını görmesi, hesaplarının amellerine ve kazançlarına göre titizlikle yapılacağının garantisidir. Küçük-büyük hiçbir şey ne lehlerine ve ne de aleyhlerine olarak gözden kaçırılmaz.

Gökleri ve yeri yoktan vareden, "çok-kanatlı" melekleri gökten yere mesaj iletmek üzere görevlendiren Allah'a hamdederek söze başlayan surenin son mesajı işte budur. Bu mesaj müjde ile korkutmayı, cennet ile cehennemi birlikte içermektedir.

O başlangıç ile bu son arasında çeşitli geziler yeraldı, bu geziler sırasında çeşitli alemleri dolaşma fırsatını bulduk. İşte gerek o gezilerin, gerek hayatın ve gerekse insanın "son"u bu noktadır.

FATIR SURESİNİN SONU

Yasin Suresi

36

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 83

Bismillahirrahmanirrahim

Bu Mekke inişli surenin ayetleri kısa ve mesajlarının temposu hızlıdır. Bu yüzden bir önceki Fatır suresinden daha kısa, daha küçük olduğu halde ayetlerinin sayısı seksen üçtür. Oysa bu sureden daha uzun olan Fatır suresi kırk beş ayetti.

Ayetlerinin kısalığı yanında mesajlarının hızlı tempolu oluşu bu sureye kendine özgü bir kimlik sağlar. Ardarda gelen yoğun mesajları,insanın duygu dünyasını uyarı bombardımanı altına alır. Bunların yanısıra karşımıza çıkan somut tablolar ve çağrışımlar bu mesajların etkisini arttırmaya çalışır. Bu tablolar ile çağrışımlar da surenin sonuna kadar biribirini izleyen sahnelerle renklendirilmiştir. Bu sahneler değişik, uyarıcı, duygulandırıcı ve derin etkilidir.

Surenin temel konuları, bütün Mekke inişli surelerin temel konularıdır. Ana amacı ise inanç sisteminin temel ilkelerini yerleştirmektir. Bu yüzden daha ilk ayetlerinde vahyin özelliğini ve peygamberlik misyonunun doğruluğunu gündeme getirir. Okuyoruz:

"Yasin" "Hikmetli Kur'an'a andolsun." "Sen elbette gönderilmiş peygamberlerdensin." "Dosdoğru bir yol üzerinde" "Bu Kur'an üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir."[1]

Daha sonra kendilerine elçiler gelen şehrin ve bu şehir halkının hikâyesi anlatılır. Maksat vahiy mesajını ve peygamberlik kurumunu yalanlamanın acı sonunu vurgulamak ve okuyucuyu aynı sapıklığa düşmekten sakındırmaktır. Bu acı sonu yansıtan hikâye, Kur'an'ın hikâyeleri gibidir. Bilindiği gibi Kur'an'da hikâyeler, benimsetilmek istenen düşüncenin yardımcı unsurları olarak sunulur. Surenin yakınlarına doğru aynı konuya dönüldüğünü görürüz. Okuyalım:

"Biz Muhammed'e şiir öğretmedik, zaten ona gerekmezdi. Bu bir öğüt ve apaçık Kur'an'dır." "Diri olanları uyarsın ve inkâr edenlere de azab sözü hak olsun."[2]

Surenin ele aldığı bir başka temel konu da Allah'ın birliği ilkesidir. Bu amaçla hemşehrileri ile Allah'ın elçileri konusunda tartışmak için "şehrin bir ucundan gelen mü'min kul" un ağzından müşrikliğin yadırgandığını, kınandığını görüyoruz. Okuyalım:

"Ben niçin beni yaratana kulluk etmeyeyim? Siz de O'na döndürüleceksi-

1- Yasin Suresi, 1-5 2- Yasin Suresi, 69-70

niz." "O'nu bırakıp da tanrılar edinir miyim? Eğer rahman olan Allah bana bir zarar vermek isterse, o tanrıların şefaati bana hiçbir fayda sağlamaz ve onlar beni kurtaramazlar." "O takdirde apaçık bir sapıklık içinde olurum."[3]

Surenin sonlarına doğru aynı konu bir kere daha gündeme getirilir. Okuyoruz:

"Belki kendilerine yardım edilir diye Allah'dan başka tanrılar edindiler." "Oysa onlar yardım edemezler, ancak kendileri o tanrılara koruyuculuk için nöbet beklerler."[4]

Surenin en ağırlıklı konusu yeniden dirilme ve biraraya gelme konusudur. Bu konu surenin bir çok yerinde ele alınır. Mesela başlarında şu ayeti okuyoruz:

"Biziz, biz ki, ölüleri diriltiriz ve öne sürdükleri işleri ve bıraktıkları eserleri yazarız. Biz; herşeyi, apaçık bir kitaba yazmışızdır."[5]

Aynı konu "İnkârcı şehir halkı"nın hikâyesinde aynı şehirdeki mü'min kulun mutlu sonu anlatılırken de gündeme getirilir. Bu mü'min'in, derhal kendisine verilen ödülü bize şöyle anlatılıyor:

"Şüphesiz ben Rabb'inize inandım, beni dinleyin." "O'na 'cennete gir' denilince 'Keşke kavmin bilseydi' dedi." "Rabb'imin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını dedi."[6]

Aynı konu, surenin ortalarında yine karşımıza çıkar. Okuyoruz:

"Ve 'eğer doğru söylüyorsanız bu tehdit ettiğiniz azab ne zaman gelecek' diyorlar." "Çekişip dururlarken kendilerini yakalayacak bir tek çığlığı beklerler." " O zaman, artık ne vasiyet edebilirler ne de ailelerine dönebilirler.[7]

Bu girişi uzun ve dört dörtlük bir kıyamet sahnesi izler.

Surenin sonlarında ise aynı konu, tartışma, söz düellosu biçiminde karşımıza çıkar. Okuyoruz:

"Kendi yaratılışını unutarak 'çürümüş kemikleri kim yaratacak' diyerek bize misal vermeye kalkar." "De ki; Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı bilir.[8]

İnanç sisteminin temel dayanaklarını oluşturan bu konular bütün Mekke inişli surelerde sık sık gündeme getirilir. Fakat her defasında belirli bir açıdan ve belirli bakışın ışığı altında, surenin havasına uygun, ana mesajı, tabloları ve çağrışımları ile bağdaşan uyarıcılar eşliğinde sunulur.

Bu surede yeralan uyarıcı etkenler özellikle kıyamet sahnelerinden, anlatılan hikâyelerin somut tablolarından, canlı estantanelerinden ve söz düellolarından; yüzyıllar boyunca gelip geçen inkârcı milletlerin yokoluş sahnelerinden ve bir çok sayıdaki değişik ve çarpıcı evrensel sahneden oluşur. Bu değişik evrensel sehnelerin başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:

İçinde "hayat" yürüyen ölü toprak sahnesi. Gündüzün süzülüp kaybolması ile koyu karanlığa dönüşen gece sahnesi. Belirlenmiş bir duraklama noktasına doğru sürekli kayan güneş sahnesi. Sonunda "kuru hurma salkımı" biçimine giren ayın safhaları sahnesi. İlk insanları taşıyan "dolu gemi" sahne-

3- Yasin Suresi, 22-24 4- Yasin suresi, 74-75
5- Yasin Suresi, 12 6- Yasin Suresi, 25-27 7- Yasin Suresi, 48-50 8- Yasin Suresi, 78-79

si. İnsanların yararına sunulmuş hayvanlar sahnesi. Embriyodan insan meydana gelmesi ve bu insanın, Allah'ın karşısına inatçı bir hasım olarak dikilmesi sahnesi. Özünde insanlar tarafından yakılan ateşin kıvılcımlarını saklayan "yeşil ağaç" sahnesi.

Bu sahnelerin yanısıra insan vicdanının tellerine dokunarak onu uykusundan uyandıran başka etkili tablolar da karşımıza çıkar. Bunların başlıcaları şunlardır: Yüce Allah'ın kâfirliklerine ilişkin kesin karar verdiği, bu yüzden olağan-üstü olaylardan ve uyarılardan fayda göremeyen "yalanlayıcılar"ın tablosu. Okuyoruz:

"Biz onların boyunlarına halkalar geçirdik. Çenelere kadar dayanan o halkalar yüzünden kafaları kalkıktır." "Önlerine ve arkalarına sed çektik. Gözlerini perdelediğimizden artık göremezler."[9]

Gizli-açık her yönü ile Allah'ın bilgisine açık olan ve engin bilgi ile aralarında hiçbir perde bulunmayan insan ruhları tablosu. Sadece birtek kelimelik kısa bir komutla "Yaratma eyleminin gerçekleşmesi" tablosu. Okuyoruz:

"Bir şey dilediği zaman. O'nun buyruğu sadece, o şeye "Ol" demektir, hemen olur."[10]

Bu tabloların hepsi insan kalbinin bamteline dokunan uyarıcılardır. Çünkü insan kalbi, bu tabloların dış dünyada doğrulandıklarını görmektedir.

Sure, işlediği konuları üç bölümde açıklıyor. **Birinci bölüm:** "ya" ve "sin" harfleri ile "hikmet içerikli Kur'an'a" yemin ederek söze başlıyor. Yeminin konusu Peygamberimizin peygamberliğinin gerçekliği ile O'nun doğru yolda oluşudur. Arkasından yüce Allah'ın ayetlerini yalanlayan gafillerin acı sonu açıklanır. Yüce Allah onların hidayete erdirecek yol bulamamalarına, hidayet ile aralarında her zaman engel bulunmasına dair kesin hüküm vermiştir. Uyarmak, sadece Kur'an'ın buyruklarına uyanlara, görmeden Allah'dan korkanlara, bu sayede kalplerini hidayet delillerini ve iman mesajlarını algılamaya hazır ve yatkın hale getirenlere fayda verebilir.

Daha sonra Peygamberimize şu direktif verilir: Mekkeli müşriklere "O şehir halkı"nı örnek ver; onlara peygamberleri yalanlama olayını ve bu olayın acı sonunu anlat; buna karşılık mü'min kalbi aydınlatan iman, niteliğini, bu imanın ve peygamberleri onaylamanın yolaçtığı mutlu sonu açıkla.

Arkasından **İkinci bölüme** geçilir. Bu bölüm ısrarla bütün peygamberleri yalanlayan, onları alaya alan, eski inkârcılarına yokedilişlerini belgelendiren olaylardan ders almayan, yüce Allah'ın çok sayıdaki evrensel ayetini görmezlikten gelen nasipsiz kullara yönelik bir hayıflanma, bir yazıklanma seslenişi ile söze başlıyor. Daha sonra az önce sözlerini ettiğimiz evrensel sahneleri ile oldukça ayrıntılı görüntüler içeren uzun bir kıyamet sahnesi sunuluyor.

Üçüncü bölümde ise surenin hemen hemen bütün konuları özet biçiminde yeralır: Önce Peygamberimize inen Kur'an'ın bir tür şiir olduğu iddiası reddedilir. Bunun yanısıra O'nun şiirle hiçbir ilişkisinin olmadığı kesin bir dille vurgulanır. Arkasından Allah'ın birliğini kanıtlayan bazı sahneler ve psikolojik deliller sunulur. Daha sonra müşrikler, yüce Allah'ın bir yana bırakarak edin-

9- Yasin Suresi, 8-9 10- Yasin Suresi, 82

dikleri düzmece ilâhlar yüzünden kınanır. Çünkü bu adamlar, kendilerinden yardım bekledikleri bu sözde ilâhları, dış tehlikelere karşı koruyorlar! Bu arada yeniden dirilme ve mahşer toplantısı meselesi gündeme geliyor. Bu vesile ile müşriklere embriyo aşamasından başlayan ilk yaratılışları hatırlatılıyor. Böylece müşriklerin deyimi ile "toz haline gelmiş" kemikleri yeniden canlandırmanın ilk yaratmaya benzeyen bir olay olduğunu, bunun şaşılacak bir tarafı olmadığı vurgulanıyor. Bunların yanısıra müşriklerin dikkatleri, ateşin kıvılcımlarını özünde saklayan yeşil ağaç örneğine çekiliyor. Yeşil ağaç ile ateş arasındaki zıtlık ve bağdaşmazlık vurgulanıyor. Ayrıca göklerin ve yerin yaratılmasına değiniliyor. Bu olgular yüce Allah'ın sınırsız yaratma gücünün kanıtları olarak sunuluyor. Demek isteniyor ki, böylesine sınırsız bir yaratma gücünün sahibi, şu müşrikler gibilerini ilk kez yarattığı gibi yeniden de diriltir. Sure şu son mesajla noktalanıyor:

"Allah bir şeyin olmasını dileyince yaptığı şey ona sadece "ol" demektir, O da hemen oluverir." "Her şeyin hükümranlığı elinde olan ve sizin de kendisine döneceğiniz Allah münezzehtir."(11)

Şimdi bu kısa özete son vererek sureyi oluşturan ayetlerin ayrıntılı açıklamasına geçiyoruz:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يس ﴿١﴾ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾ عَلَىٰ صِرَاطٍ
مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾ تَنزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ
آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ
فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ
إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُم مُّقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ
سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾
وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾
إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ
بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ
مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾

1- Yasin. • 2- Hikmetli Kur'an'a andolsun. • 3- Sen elbette gönderilmiş peygamberlerdensin. • 4- Dosdoğru bir yol üzerinde. • 5- Bu Kur'an üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.

11- Yasin Suresi, 82-83

6- O Kitap, sana, ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir.
7- Andolsun ki, hüküm çoğunun aleyhine gerçekleşmiştir, bunun için artık inanmazlar.
8- Biz onların boyunlarına halkalar geçirdik. Çenelere kadar dayanan o halkalar yüzünden kafaları kalkıktır.
9- Önlerine ve arkalarına set çektik. Gözlerini perdelediğimizden artık göremezler.
10- Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar.
11- Sen ancak zikre (Kur'an'a) uyan ve görmeden Rahman'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte öylesini bir marifet ve güzel bir mükâfatla müjdele.
12- Biziz, biz ki, ölüleri diriltiriz ve öne sürdükleri işleri ve bıraktıkları eserleri yazarız. Biz; her şeyi, apaçık bir Kitab'a yazmışızdır.

KUR'AN'A ANDOLSUN

"Yasin" yüce Allah bu iki harf üstüne yemin etmekte... Tıpkı hikmetli Kur'an üstüne yemin ettiği gibi... Arap alfabesinin bu iki harfi ile Kur'an'a beraberce yemin edilmesi, bazı surelerin başında yeralan bu gibi harflerin tefsirinde, çeşitli yorumlar arasından bizim benimsediğimiz görüşün anlamca daha tutarlı olduğunu göstermektedir. Bizim görüşümüze göre, bu harflerle Kur'an'ın birlikte, bir arada söylenmesi arasında bir ilişki vardır: Kur'an'ın yüce Allah'ın katından geldiğine dair delillerden, hem de onların düşünemediği delillerden biri de buradadır. Bunun için Kur'an onların dikkatlerini bu harflere çekmekte ve Kur'an'ın kendilerinin kullandıkları şu harflerden örüldüğünü belirtmektedir. Ancak Kur'an'ın düşünce ve ifade bütünlüğü onların bu harflerle yapabileceklerinin çok üstündedir.

Yüce Allah Kur'an üstüne yemin ederken, onu "Hakim Kur'an" diye nitelemekte... Oysa hikmet, akıllı varlıkların niteliğidir. Fakat ifade Kur'an'a, hayat, canlılık, amaç ve irade nitelikleri kazandırmakta... Bunlar da, bu nitelikler de, Kur'an'ın hakim olmasının gerektirdiği şeylerdir... Gerçi bu ifade mecaz olarak söylenmiştir, ama bir gerçeği de çağrıştırmakta ve ifade etmektedir. Gerçekten bu Kur'an'ın bir ruhu vardır. Ve çünkü, eğer kalbin ona karşı saf olur, ruhun ona kulak verirse, duygu alış-verişinde bulunduğun canlılarda olan nitelikler bulursun onda... Ve çünkü kalbini ona açtığın ve gönlünü bütün benliğinle ona verdiğinde, Kur'an penceresinden ne sırlar ve ne hazineler görürsün. Ve sen, onun güzelliğini ve havasını özlersin. Tıpkı bir süre arkadaşlık edip de kendisine alıştığın ve yanında huzur duyduğun bir arkadaşının yüzünü ve havasını özlediğin gibi... Resulullah başkalarından Kur'an dinlemeyi severdi. Yoldan geçerken, bir kimsenin içinden bu Kur'an'ın okunduğunu duyarsa, onu dinler ve hatta kapıların önünde dururdu. Bir aşığın, heyecanla sevgilisinin hayatını dinlediği gibi.

Evet Kur'an hakimdir. Herkese gücüne göre hitabeder. Herkesin kalbindeki o hassas tele dokunmasını bilir. Her insana bir ölçüye göre hitabeder ve ona yararına uygun olan ve onu yönlendiren bir hikmetle seslenir...

Kur'an hakimdir. Dosdoğru akli ve ruhi bir sistem uyarınca hikmetle eğitir insanı... İnsanın tüm enerjisini doğru ve faydalı yöne kanalize ederek serbest

bırakan bir sistemdir bu... Hayata düzen veren ve böylece insanın bütün faaliyetlerine bu hikmetli sistemin çizgisinde kalmak koşulu ile izin veren bir sistemdir...

Yüce Allah, vahyin ve peygamberliğin şerefli peygambere verilmesinin bir gerçek olduğunu pekiştirmek üzere, Yasin ve Hakim Kur'an üstüne yemin ediyor.

"Sen elbette gönderilmiş peygamberlerdensin." "Dosdoğru bir yol üzerinde"

Yüce Allah'ın yemine ihtiyacı yoktur. Ancak, Onun Kur'an ve Kur'an harfleri üstüne ettiği bu yemin, Kur'an'a azamet ve yücelik kazandırmaktadır. Yüce Allah kendisi üzerine ancak yemin edilecek derecede yüce ve önemli olan bir olgu üzerine yemin eder.

"Sen elbette gönderilmiş peygamberlerdensin."

Bu türlü bir ifade, insanlara peygamberler göndermenin yüce Allah için kararlaştırılmış bir yasa olduğunu ve bunun daha önce örnekleri bulunduğunu ima etmektedir. Aslında kanıtlanmak istenen şey bu değildir. İspat edilmek istenen Hz. Muhammed'in bu gönderilenlerden biri olduğudur. Yüce Allah'ın bu yeminle Hz. Muhammed'e hitab edip sözünü inkârcılara yöneltmeyişi, hem yemini, hem peygamberi ve hem de peygamberliği tartışma ve polemik konusu yapmaktan uzak tutmak içindir. Onun için bu ilâhi ifade peygambere, yüce Allah'dan aracısız olarak haber vermek için gelmiştir.

"Sen elbette gönderilmiş peygamberlerdensin." "Dosdoğru bir yol üzerinde"

Yüce Allah peygamberin gerçek olduğunu açıkladıktan sonra, peygamberliğin asıl niteliğini açıklıyor. Bu peygamberliğin asıl niteliği sadakattır, doğruluktur. İstikamet kılıcın ağzı gibidir, onda ne eğrilik, ne sapma vardır, ne bükülme ve ne de eğilme vardır. İstikamette hak apaçıktır, ne kapalılığı vardır ne de karışıklığı. Bu hak herhangi bir arzu karşısında eğilmediği gibi bir çıkar karşısında da sapmaz. Bu hakkı arayan herkes, kolayca ve içtenlikle bulur onu.

Peygamberlik karakteri doğruluk olduğundan, sadedir, kapalılık ve karışıklık yoktur... İşleri içinden çıkılmaz hale getirmez. Konuları, düşünceleri ve tartışmaları çıkmaza sokmaz. Ve gerçeği en basit şekli ile, en yalın hali ile her türlü şüphe ve karışıklıktan arınmış olarak ortaya koyar. Hakkı ifade biçimi, açıklamaya, sözü yaldızlamaya ve gevelemeye asla gereksinim duymaz. Bunun için eğri-büğrü ve dar yollara sapmaz. Onunla köylüsü ile kentlisi, ümmisi ile alimi, kulübede yaşayanı ile apartmanda oturanı uyuşup anlaşabilir. Onda her aradığını bulabilir. Hayatını, düzenini ve ilişkilerini kolayca ve basitçe düzenleyebileceği esasları elde edebilir ondan. Peygamberlik kainatın yaratılışına, varlığın kanununa, eşyanın, insanın ve diğer tüm canlıların yapılarına uygun bir kurumdur. Eşyanın karakteri ile çelişmez peygamberlik... İnsana da böyle bir çelişkiye girmesini teklif etmez. Kısacası peygamberlik, kendi hak yolunda dosdoğru ve ahenklidir. Şu varlık alemi ile, içinde bulunan eşya ve canlılara hükmeden diğer ilkeler ile işbirliği halinde yoluna devam eder. Dolayısı ile peygamberlik, yüce Allah'a giden yolu tutmuş olduğundan Allah'a ulaşır ve ulaştırır. Peygamberliğin izinden giden kişi yaratıcımı kaybederim diye, O'na giden yoldan saparım diye asla korkmaz. Aksine bu kişi dosdoğru yolu, yüce yaratıcının hoşnut olduğu yolu tutmuştur.

Kur'an bu doğru yolun tek rehberidir. İnsan bu Kur'an ile birlikte yürürse, Kur'anın hakkı canlandırmasında, doğruya yönlendirmesinde, değerler konusunda ayırd edici hükümlerinde ve her değeri titizce yerine oturtmasında bu doğruluğu görür.

"Bu Kur'an üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir." "O Kitap sana, ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir." Yüce Allah bu gibi yerlerde kullarına kendisini tanıtır ki, kulları kendilerine parça parça indirilen kitabın özünü kavrayabilsinler... Yüce Allah, dilediğini yapan güçlü ve azizdir. Yaptıklarında onlar için rahmet diler. Bu Kur'an'ın indirilmesinin hikmeti, uyarıcı bir öğreti olmasıdır.

"O Kitap sana, ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir."

Gaflet kalpleri karartan bir haslettir. Gafil olan bir kalp görevini savsaklar. Algıdan, etkilenmekten ve hakkı kabul etmekten çok uzaktır. Böyle birinin karşısına hidayetin delilleri çıkar veya kendisi ona rastlarsa onları algılayıp kavrayamaz. Bu deliller karşısında kılı kıpırdamaz ve onları kabul etmez. Bundan dolayı, Hz. İsmail'in soyundan gelen, onun arkasından hiçbir peygamber görmeyen ve nesiller boyu bir uyarıcı ile karşılaşmayan böyle bir topluluk için en uygun olan ikazdır. O halde kendilerine ve atalarına bir önder gelmemiş gözleri kapalı gafilleri ancak ikaz uyandırabilir.

Sonra yüce Allah, bu gafillerin akibetleri ile, Allah'ın kaderi gereği başlarına gelen belaları açıklamakta ve bunların Allah'ın ilminden gizlenemeyen yaptıkları ve yapacakları kötü hareket ve kalplerindeki bozuk niyetlerine bir ceza olarak verildiğini açıklamaktadır.

"Andolsun ki, hüküm çoğunun aleyhine gerçekleşmiştir. Bunun için artık inanmazlar."

Yüce Allah onların hakkında hükmünü vermiştir. Kendilerinin içyüzünü ve içlerindeki duyguların yapısını çok iyi bilen yüce Allah'ın hükmü onların çoğu hakkında kesinleşmiştir ve artık onlar iman etmezler. Onların çoğunluğu için son akibet budur. Çünkü onların kalpleri hidayetten engellenmiş, hidayetin delillerini görmek veya hissetmekten yoksun bırakılmıştır.

Daha sonra yüce Allah onların iç dünyalarını yansıtan somut bir tablo çizmekte ve bu tabloda onları şöyle canlandırmaktadır: Sanki onlar, kelepçelenmiş, bakmaları zorla engellenmiştir. Kendileri ile hidayet ve iman arasına engeller konulmuştur. Gözleri perdelenmiştir, artık göremezler.

"Biz onların boyunlarına halkalar geçirdik. Çenelere kadar dayanan o halkalar yüzünden kafaları kalkıktır."

"Önlerine ve arkalarına set çektik. Gözlerini perdelediğimizden artık göremezler."

Elleri çenelerinin altında, boyunlarına kelepçelenmiştir onların. Bundan dolayı, onların başları zorla yukarıya dikilmiştir, önlerini göremezler artık. Bu sebepten bu çarpıcı tablo içinde bakma ve görme özgürlüklerini kaybetmişlerdir. Ve üstelik, önlerine bir set, arkalarına bir set çekilerek kendileri hak ve hidaye-

tin arasıda engellenmiştir. Artık bu kelepçeler çözülüp de bakmak isteseler, gözleri bu setlerden dolayı hak yolu göremez. Çünkü görme yetenekleri yok edilmiş, gözleri zayıflatılarak perdelenmiştir.

Bu somut toblonun çarpıcılığı ve canlılığı ile birlikte, insan bu tipten insanlarla karşılaşmaktadır. Onlar apaçık hakkı görmeyip algılamayınca gerçekten insanda, kendileri ile hak arasında yukardaki gibi çarpıcı bir engel çekilmiş olduğu kanaati uyanmaktadır. Her ne kadar bu kelepçeler ellerine vurulmuş olmasa da, başları zorla yukarı kaldırılmış olmasa da, kalplerinin ve gözlerinin böyle olduğu kararını vermektedir bu insanlar... Kalpleri hidayete ermekten zorla engellenmiş, gözleri hakkı görmekten çevrilmiştir bunların. Kalpleri ve gözleri ile hidayetin delilleri arasında; bir set burada bir set de orada vardır. İşte Kur'an'ın karşısına bu tür bir inkârcılık ve yüzçevirme ile dikilen o yaratıklar da aynen böyle idiler. Oysa Kur'an delille konuşur, konuları dayanaklarıyla açıklar. Zaten Kur'an'ın kendisi insanın karşısında duramayacağı çok güçlü bir delildir. **"Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar."** Onların gönüllerine iman işlemez. Kalplerinin yapısını bilen yüce Allah, onlar hakkında hükmünü vermiştir. İmana hazır olamayan kilitlenmiş, imanla arasına setler çekilmiş kalplere uyarı yarar sağlamaz. Çünkü uyarı kararmış kalplere nüfuz edemez, algılamaya hazır diri kalpleri uyandırabilir.

"Sen ancak zikre (Kur'an'a) uyan ve görmeden Rahman'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte öylesini, magfiret ve güzel bir mükâfatla müjdele."

Bu ayetteki "Zikir"den-tercih edilen görüşe göre kastedilen Kur'an'dır. Kur'an'a uyan, görmediği halde Rahman'dan korkan kimsedir ikazdan yararlanacak olan... Sanki yalnız ona yöneltilmiştir ikaz. Ve sanki Resulullah her ne kadar sözünü ve sünnetini genellemiş ise de ona yöneltmiştir hitabını. Ancak onların algılama yetenekleri ile kendileri arasına engel olduğundan peygamberin hitabı sadece zikre uyan ve görmediği halde Rahman'dan korkan kimseye özgü olmuştur. İşte bu kimseler öğretiden yararlanmış ve müjdeyi hak etmiştir. **"İşte öylesini, mağfiret ve güzel bir mükafatla müjdele"** **"Bağışlama"** devamlı olmayan günahların **"şerefli mükafat"** ise görmediği halde Rahman'dan korkmanın ve Rahman'ın indirdiği Kur'an'a uymanın karşılığıdır. Korkma ve Kur'an'a uyma, birbirlerinden ayrılmayan iki duygudur. Çünkü bir kalbe Allah korkusu girer-girmez peygamberin direktifleri uyarınca amel edip onun istemiş olduğu sistem üzere yol tutmak ister.

Burada yüce Allah öldükten sonra dirilmenin gerçekleşeceğini ve hiçbir şeyin gözardı edilmediği inceden-inceye hesaba çekilmenin olacağını vurgulamaktadır. **"Biziz, biz ki, ölüleri diriltiriz ve öne sürdükleri işleri ve bıraktıkları eserleri yazarız. Biz; her şeyi, apaçık bir kitaba yazmışızdır."**

Ölülerin yeniden diriltilmesi uzun tartışmalara yol açan konulardan biri olmuştur. Bu surede konuyla ilgili çeşitli örnekler yer alacaktır. Yüce Allah onları ikaz etmekte ve elleriyle yaptıkları her ameli ve amellerin geriye kalan iyi ve kötü sonuçlarının hepsinin yazılacağını, hiçbir şeyin hatırdan kaçırılıp unutulmayacağını beyan ediyor. Ölüleri yeniden diriltecek olan yüce Allah'tır. Onların yaptıklarını ve amellerinin geriye kalan iyi ve kötü sonuçlarını yazacak olan

da O'dur. O'dur her şeyi sayıp tesbih edecek olan. O halde bütün bunların yüce Allah'ın kudret elinin üstlendiği her şeye uygun bir biçimde gerçekleşmesi kaçınılmazdır.

Ayette geçen (El İmamu'l-Mübin) ve başka yerlerde geçen (levh-i mahfuz) ve benzeri deyimlerin doğruya en yakın açıklaması, bunların yüce Allah'ın başlangıcı olmayan kadim ilim olmasıdır. Yüce Allah ilmi ile her şeyi kuşatandır.

İfadenin akışı, vahy, peygamberlik, yeniden dirilme ve hesaba çekilme konularını böyle bir açıklama uslubuyla sunduktan sonra, bir de dönüp bu iki konuyu (vahy ve peygamberlik ile yeniden dirilme ve hesaba çekilme) hikaye tarzında sunmaktadır. Bu hikâye, yalanlama ve iman tabloları ile bunların akibetlerini gözler önüne sererek kalplerin derinliklerine işleyecektir.

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾
إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا
إِنَّا إِلَيْكُم مُّرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا مَا أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَا
أَنزَلَ الرَّحْمَٰنُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ
إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ
﴿١٧﴾ قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ تَنتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ
وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوا طَائِرُكُم مَّعَكُمْ
أَئِن ذُكِّرْتُم بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

13- İnsanlara, elçilerin geldiği şu kent halkını misal olarak anlat.
14- Biz onlara iki elçi gönderdik, onları yalanladılar, biz de elçileri üçüncü biriyle destekledik. Onlar "biz size gönderilen elçileriz" dediler.
15- Kentliler dediler ki; "siz de bizim gibi insansınız. Rahman'da bir şey indirmemiştir. Siz sadece yalan söylüyorsunuz."
16- Elçiler dediler ki; "Rabb'imiz bilir ki, biz size gönderilmiş elçileriz."
17- Bizim üzerimize düşen, yalnızca açıkça duyurmaktır.
18- Kentliler dediler ki; "doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Eğer bu işten vazgeçmezseniz sizi mutlaka taşlarız ve bizden size acı bir azab dokunur."
19- Elçiler dediler ki; "uğursuzluk kendinizdendir. Bu uğursuzluk size öğüt verildiği için mi oldu? Hayır, siz aşırı giden bir kavimsiniz."

Kur'an kasaba sakinlerinin kimler olduğunu ve o kasabanın nasıl bir yer olduğunu belirtmiyor. Bu konudaki rivayetler birbiri ile aynı değildir. Dolayısı ile bu rivayetlerin arkasına takılıp da koşmanın bir yararı yoktur.

Kur'an'ın o kasabayı açıklamayışı, kasabanın adını ve yerini belirtmeyişi, bunun vereceği derse ve mesaja bir güç katmayacağına delildir. Bundan dolayı kasabanın adı ve yeri belirtilmemiş, doğrudan ibretin özüne ve esasına geçilmiş-

tir. Yüce Allah bu kasabaya iki elçi gönderir. Tıpkı Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harunu -selâm üzerlerine olsun- Firavun ve onun burjuvasına gönderdiği gibi, bu kasaba halkı gelen elçileri yalanlarlar. Bunun üzerine yüce Allah, bu iki elçiyi bir üçüncüsünü göndererek takviye etti. O da kendisinin ve o iki elçinin yüce Allah'ın katından gelen elçiler olduklarını vurgular. Ve üç elçi de davalarını sunarak çağrılarını yenilerler: **"Onlar; 'Biz size gönderilen elçileriz' derler."**

Burada kasaba halkı; onlara peygamberler ve peygamberlik tarihinde tekrarlanagelen itirazların aynısı ile karşı gelirler..

"Kentliler dediler ki; siz de bizim gibi insansınız. Rahman da bir şey indirmemiştir. Siz sadece yalan söylüyorsunuz."

Peygamberlerin insan olmasına karşı terkarlanıp duran bu itirazda peygamberin görevini bilmemenin yanında, düşünce ve algılamanın da ne kadar sığ ve basit olduğu apaçık görülmektedir. İnsanlar daima öteden beri peygemberin kişiliğinde gizemli bir sır olduğunu onun ve yaşantısının mitolojilerin ardında gizli olacağını tahmin ediyorlardı. O kişi göğün yeryüzüne gönderdiği peygamber değil midir? O halde onu ütopik efsanevi perdeler nasıl olur da perdelemez? Bir peygamber nasıl olur da, sade, açık, sır ve gizemden uzak bir kişilik sahibi olur? Çarşılarda, pazarlarda ve evlerde benzerlerine hep rastlanabilen normal kişilik sahibi bir insan, nasıl olur da peygamber olabilir?

İşte düşünce basitliği ve sığlığı buna denir. Sır ve muammalar peygamberlik ve elçiliğin ayrılmaz niteliği değildir ki. Peygamberlik gerçeği böylesine basit ve çocukça değildir. Ortada büyük ve dehşet dolu bir gerçek vardır. Fakat bu korkunç gerçek, yalın ve yaşanılan hayat içinde canlanmaktadır. Bu gizemli gerçek şu insanlar arasından birine -Yüce Allah kendisini bu hayret verici vahyi alması için seçtiği zaman- göğün vahyini alabilecek ilâhi yeteneğin verilmesidir. Bu bir peygamberin onların teklifi gibi melek olmasından çok daha ilginçtir.

Peygamberlik, insanların yaşayacağı ilâhi bir sistemdir. Peygamberin hayatı, bu ilâhi sistem uyarınca yaşanacak bir hayatın somut örneğidir. Peygamberin, içinde yaşadığı insanları uymaya çağırdığı örnek... Bunlar insandır. O halde bu peygamberlerin, onlara uyacakları örnek bir hayatı sunabilmesi için, insan olmaları kaçınılmazdır. Bundan dolayı Resulullah'ın hayatı ümmetinin gözleri önüne sergilenmiş bulunuyordu. Yüce Allah'ın ebedi Kitabı Kur'an bu hayatın belli başlı özelliklerini en küçük ayrıntıları ve olayları ile kaydeder. Çünkü onun hayatı yüzyıllar ve çağlar boyu ümmetinin gözleri önüne serilmiş bir sayfa niteliğindedir. Resulullah'ın kişisel ve aile yaşantısı sözünü ettiğimiz ayrıntılara birer örnektir. Hatta Kur'an, zaman zaman onun kalbinden geçirdiği bazı duygu ve düşüncelere bile yer verir. Ki, bunları gelecek nesiller öğrensinler ve bu örneklerde kendileri gibi bir insan olan şu Peygamber'in kalbini görsünler...

Fakat işin tuhafı açık aynı zamanda insanın kavramasına ve mantığına uygun olan bu gerçek insanoğlu tarafından itiraza konu olmuştur.

Şu kasaba halkı kendilerine gönderilen üç elçiye **"Siz de bizim gibi insansınız."** derler. Yani siz Allah elçisi değilsiniz demek istemektedirler. **"Rahman da bir şey indirmemiştir."** Yani size indirdiğini iddia ettiğiniz vahyin ve bizi çağırdığınız davanın aslı yoktur. **"Siz sadece yalan söylüyorsunuz"** Yalan söylü-

yor ve peygamber olduğunu iddia ediyorsunuz. Doğru olduğuna gönülden inanan ve görevinin sınırlarını bilen peygamberlerin onlara verdiği cevap:

"Elçiler dediler ki; Rabb'imiz bilir ki, biz size gönderilmiş elçileriz." "Bizim üzerimize düşen, yalnızca açıkça duyurmaktır."

Şüphesiz Allah biliyor... Ve bu yeterlidir. Peygamberlerin görevi bildirmektir. Onu da yerine getirmişlerdir. Artık bundan sonra insanlar kendi davranışlarını diledikleri gibi belirlemede ve davranışlarıyla istedikleri kadar günahı yüklenmekte serbesttirler. Peygamberlerle insanlar arasındaki ilişki sadece yüce Allah'ın emrini bildirmekten ibarettir. Bildirme işlemi gerçekleşince, bundan sonrası tümüyle yüce Allah'a aittir.

Fakat yolunu sapıtmış ve peygamberi yalanlayan kişiler konuya böylesine açık, sade ve kolayca yaklaşmazlar. Hidayete davet edenlerin varlığına bile katlanamazlar. Gururları kendilerini günah işlemeye teşvik eder. Hakk'ın karşısına ona karşı koymak için kaba ve sert yöntemlere çıkarlar. Çünkü batıl dayanıksızdır ve çok kabadır.

"Kentliler dediler ki; "Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Eğer bu işten vazgeçmezseniz sizi mutlaka taşlarız ve bizden size acı bir azab dokunur."

Diyorlar ki: Sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Sizin çağrınızdan dolayı kötülüğün isabet edeceğini zannediyoruz. Eğer bu davanızdan vazgeçmezseniz, bizde susmayacağız ve davetinize engel olmak için her şeyi yapacağız. **"Eğer bu işten vazgeçmezseniz sizi mutlaka taşlarız ve bizden size acı bir azab dokunur."**

İşte batıla saplananlar zulümlerini böyle açığa vurmuşlar, davetçilere tehdit savurmuşlar, güvenle sunulan bu hak çağrısına karşı böylesine azmışlar, söz ve düşüncelerinde böyle kaba olmuşlardır.

Fakat peygamberlerin omuzlarına yüklenen görev yollarına devam etmelerini gerektiriyordu.

"Elçiler dediler ki; uğursuzluk kendinizdendir."

Herhangi bir çağrının veya konunun uğursuz olduğunu söylemek cahiliye safsatalarından biridir. Peygamberler ise gönderildikleri topluma bu anlayışın hurafe olduğunu, başlarına gelen iyilik veya kötülüğün dışlarından gelmediğini aksine bunun kaynağının içlerinde olduğunu, kendi düşüncelerinin ve davranışlarının bir sonucu olduğunu, bu sebeple uğradıkları iyilik veya kötülüğün kendi ellerinde olduğunu ifade etmektedirler. Çünkü yüce Allah'ın bu konudaki iradesi kulun kendisinin, tutumunun ve davranışlarının kanalından geçer ve bu yolla gerçekleşir. Şu halde kul kendi bedbahtlılığını kendisi ile birlikte taşır. İşte değişmez ve sağlam temele oturan gerçek budur. Bazı insanları veya birtakım yerleri, ya da sözleri uğursuz saymak... Bütün bunlar anlaşılabilir bir temele dayanmayan birer hurafeden ibarettir.

Peygamberler kasaba halkına **"Bu uğursuzluk size öğüt verildiği için mi oldu?"**

Yani bizi taşa tutmanız ve bize işkence etmek isteyişiniz, size öğüt ve nasihatta bulunduğumuz için midir? Uyarmanın karşılığı bu mudur?

"Hayır, siz aşırı giden bir kavimsiniz."

Siz düşüncenizde ve olayları değerlendirmenizde ölçüyü kaçırıyorsuz. Bunun için de öğüt ve uyarıya tehditle karşılık veriyor, hak yola çağrıya taşa tutma ve işkence ile cevap veriyorsunuz.

DAVETTEN KESİTLER

Buraya kadar olan kesitler, kalpleri kapalı olanların peygamberlerin davetine karşı tutumlarını sergiliyordu. Bu sergilenen tutumlar, surenin ilk bölümünde sözünü ettiği kalplerin canlı bir örneği ve orada çizilen insan tipinin bir görüntüsüdür.

Kur'an'a uyup, görmediği halde Rahman'dan korkan öbür insan tipine gelince, onun başka bir tutumu ve bunların davranışlarından ayrı bir davranışı vardır.

وَجَآءَ مِنْ أَقْصَا ٱلْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱتَّبِعُوا۟ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾ ٱتَّبِعُوا۟
مَن لَّا يَسْـَٔلُكُمْ أَجْرًا وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِىَ لَآ أَعْبُدُ
ٱلَّذِى فَطَرَنِى وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً
إِن يُرِدْنِ ٱلرَّحْمَٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّى شَفَٰعَتُهُمْ شَيْـًٔا
وَلَا يُنقِذُونِ ﴿٢٣﴾ إِنِّىٓ إِذًا لَّفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٤﴾ إِنِّىٓ ءَامَنتُ
بِرَبِّكُمْ فَٱسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾

20- Kentin en uzak yerinden bir adam koşarak geldi: "Ey kavmim, elçilere uyun" dedi.
21- "Sizden bir ücret istemeyenlere uyun, onlar doğru yoldadırlar."
22- "Ben niçin beni yaratana kulluk etmeyeyim? Siz de O'na döndürüleceksiniz."
23- "Onu bırakıp da tanrılar edinir miyim? Eğer rahman olan Allah bana bir zarar vermek isterse, o tanrıların şefaati bana hiçbir fayda sağlamaz ve onlar beni kurtaramazlar."
24- "O takdirde apaçık bir sapıklık içinde olurum."
25- "Şüphesiz ben Rabb'inize inandım, beni dinleyin."

Doğru ve gerçek bir çağrıya sağduyulu bir insanın katılmasıdır bu. Bu katılmada doğruluk var, sadelik var, sıcaklık var. Doğru kavrama, apaçık Hakkın güçlü sesine ve etkisine uymak vardır.

İşte bu adam çağrıyı duymuş, kendi hemşerilerine söylediği gibi bu çağrının gerçek ve mantıklı olduğuna dair delilleri görmüş ve kabul etmiştir. Ve kalbi asıl imanı yakalayınca bu gerçek, vicdanında harekete geçmiş ve artık onu gizleyememiştir. Çevresindeki sapıklığı, inkârcılığı ve azgınlığı göre göre, inancını içine gömüp evine kapanmamıştır. Aksine vicdanına yerleşen ve düşüncesinde harekete geçen hak ile birlikte koşmaya başlamıştır. Bu hak ile hemşerilerine koşmuştur.

Oysa onlar peygamberleri yalanlamakta, onlardan yüz çevirmekte ve onla-

rı korkutup tehdit savurmaktadırlar. Kasabanın bir ucundan kalkar bu adam. Kendi hemşerilerini hakka çağrı görevini yerine getirmek istemektedir. Onları zulümden alıkoymak, peygamberlere karşı düşmanlık yaparak büyük günah işlemelerine engel olmak istemektedir.

Bu kişi belli ki, mevki ve otorite sahibi biri değildir. İçinde yaşadığı toplumda önemli bir yeri ve kabilesi içinde nüfusu yoktur. Fakat kalbindeki dipdiri inanç, onu şehrin bir ucundan ta öbür ucuna itiyor ve koşturuyordu.

"Kentin en uzak yerinden bir adam koşarak geldi; 'Ey kavmim, elçilere uyun' dedi."

"Sizden bir ücret istemeyenlere uyun, onlar doğru yoldadırlar."

Hiçbir ücret istemeden, hiçbir kazanç beklemeden böyle bir çağrıda bulunan bir kimse elbette doğrudur. Bir düşünelim. Bu kimse eğer yüce Allah'ın kendisine verdiği görevi yerine getirmiyor değilse o halde nedir onu bu sıkıntıya iten faktör. Çağrının çilesine katlanmaya nedir onu iten? Alışmadıkları bir inanç sistemi ile insanların karşısına dikilip mücadele etmeye nedir onu sevkeden?

Bu işten bir çıkar elde etmediği, onlardan bir ücret istemediği halde eziyetler, desiseler, alaylar ve işkencelere katlanmayı göze aldıran nedir? **"Sizden bir ücret istemeyenlere uyun, onlar doğru yoldadırlar?"**

Onların doğru yolda olduğu çağrılarının niteliğinden belli... Çünkü onlar birtek ilâha çağırıyorlar. Apaçık bir sisteme çağırıyorlar. İçinde ne hurafe ne de belirsizlik olan bir inanç sistemine çağırıyorlar. Buna göre kendileri, sağlam bir çizgi ve dosdoğru bir yol tutmuşlardır. Sonra bu adam onlara kendinden ve iman ediş nedenlerinden söz etmeye başlıyor. Kendi içinde uyanan ve yalın delilleri mesajı ile ikna olan fıtratın, sesine çağırıyor onları.

"Ben niçin beni yaratana kulluk etmeyeyim? Siz de O'na döndürüleceksiniz." O'nu bırakıpta tanrılar edinir miyim? Eğer Rahman olan Allah bana bir zarar vermek isterse, o tanrıların şefaati bana hiçbir fayda sağlamaz ve onlar beni kurtaramazlar." "O takdirde apaçık bir sapıklık içinde olurum."

Bu ifadeler yüce yaratıcıyı hisseden ve kendi varlığının yegane kaynağına bağlı fıtratın sorgulamasıdır. **"Ben niçin beni yaratana kulluk etmeyeyim?"** Bu doğal yoldan beni saptıran nedir? Çünkü insanın mizacı kendini yaratana tutkundur. İlk yönelişi O'nadır. O yoldan fıtratın dışında bir etken olmadıkça sapmaz. Kendi doğal yapısından başka bir etken olmadıkça sapmaz. Kendi doğal yapısından başka bir etken olmadıkça eğrilmez o yoldan. Yaratıcıya yönelmek, her şeyden daha uygun ve önceliklidir. Ve o kişi, nefsin doğal yapısının ve doğal yönelişinin dışında bir başka nesneye muhtaç değildir. İnanmış olan biri bunu kalbinin derinliklerinde duyar. Ve bunu, kendini zorlamadan, dilini dolamadan, karmaşık ve süslü ifadeler kullanmaksızın açık ve yalın bir ifade ile dile getirir.

Ve onları uyarmaya koşan bu mü'min de duru ve doğal yaratılışı ile tıpkı her şeyin aslına döneceği gibi, yaratılanın da sonunda yaratıcısına döneceğini hissediyordu.

"Siz de O'na döndürüleceksiniz" diyordu.

Ve soruyordu: Beni yaratan ve sonunda dönüş ve varılacak yer olarak ancak kendi huzuru olan bir varlığa ne diye kulluk etmeyeyim? Ve onların da O'na döneceklerini söylüyordu. O onların da yaratıcısıdır. Onlardan kulluk etmelerini beklemek O'nun hakkıdır. Daha sonra bu inanmış adam, benimsediği yaratılışa uygun doğru yola ters olan öbür yolun değerlendirmesini yapıyor.

"Onu bırakıp da tanrılar edinir miyim? Eğer Rahman olan Allah bana bir zarar vermek isterse, o tanrıların şefaati bana hiçbir fayda sağlamaz ve onlar beni kurtaramazlar."

Yaratılanı yaratıcısına kulluğa çağıran, yaratılışın sesini bırakıp da hiçbir gereklilik ve sebep yok iken yaratıcıdan başkasına kulluk sunandan daha sapık kimse var mıdır? Yaratıcıyı bırakıp da doğru yoldan ayrılarak sapıklığa düştüğü için yaratıcısı başına zarar getirmek istediğinde, o zararı başından savamayan ve kendini koruyamayan zavallı sözde tanrılara yönelenden daha sapık bir kimse var mıdır?

"O taktirde apaçık bir sapıklık içinde olurum"

Şu anda bu inanmış adam, yaratılışın doğru, bilinçli ve apaçık dili ile konuşmakta ve yalanlayan tehditler savuran ve korkutmaya çalışan bu insanların yüzüne son kararını haykırmaktadır. Çünkü onun kalbindeki sağduyunun sesi, her türlü tehdit ve yalanlamadan çok daha güçlüdür. **"Şüphesiz ben Rabb'inize inandım, beni dinleyin"** Ve işte böylece, imanın içinde güven ve gönül huzuru taşıyan sözünü söylemiş ve onları da buna şahit tutmuştur. İnanmış adam bu sözü ile onlara "siz de benim gibi söyleyin" demiş oluyor veya onlar ne derlerse desinler hiç de önem vermemiş oluyordu.

Ayetlerde bu konuda her ne kadar bir açıklık yoksa da, bu hikâyenin bundan sonraki ifade tarzından anlaşıldığına göre çok geçmeden bu adamcağız öldürmüşlerdir. Yüce Allah dünyaya ve içinde olan her şeye, o topluma ve onların durumları üstüne bir perde çekmekte ve başka bir sahnenin perdesini açmaktadır. Yaratılışın sesine uyup hak sözü haykıran ve bu sözü inkârcılarla işkencecilerin suratlarına bir şamar gibi çarpan bu şehidi görelim diye... Yüce Allah'ın kendisine hazırlamış olduğu ikramı görelim diye... Samimi, cesur ve şehid mü'minin makamına yakışır hizmeti görelim diye... Ona cennete gir denince:

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي
يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٧﴾

26- "O'na "cennete gir" denilince "Keşke kavmim bilseydi."
27- "Rabb'imin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını" dedi.

Dünya hayatı ile ahiret hayatı birbirine bitişiktir. Ölüm fani alemden ebedi aleme geçiş ve mü'mini yeryüzünün darlığından kurtarıp cennetin genişliğine ulaştıran bir adımdır... Batılın küstahlığından hakkın huzur ve emniyetine, zulmün tehdidinden cennet nimetinin esenliğine, cahiliyetin karanlıklarından imanın nuruna kavuşturan bir adımdır ölüm...

İnanmış adamı görüyoruz. Yüce Allah'ın kendisine cennette bahşetmiş ol-

duğu bağışlama ve ikramı görmüş ve kalbi hoş gönlü hoşnut olarak hemşerilerini hatırlamış ve onların kendisini görmesini Rabb'inin kendisine bahşettiği hoşnutluk ve ikramı görmelerini, arzu etmiştir. Böylece hakkı tam anlasınlar istemiştir.

İşte imanın karşılığı böyle idi. İsyan ve azgınlığa gelince, yüce Allah'ın katında öylesine hafif, öylesine önemsiz ki, onları yok etmek için melek göndermeye bile değmez. Alabildiğine güçsüzdür onlar.

وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِۦ مِنۢ بَعْدِهِۦ مِن جُندٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا كُنَّا
مُنزِلِينَ ﴿٢٨﴾ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَٰمِدُونَ ﴿٢٩﴾

28- Ondan sonra, kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik, zaten indirecek te değildik.

29- "Sadece korkunç bir ses oldu, hemen sönüp gittiler."

Yüce Allah burada, onların durumlarının hakirliğini ve güçlerinin hiçliğini vurgulamak için, akibetlerini uzun uzadıya anlatmıyor. Sadece bir tek çığlık onların kökünü kazımaya yetmiştir. Ve burada yüce Allah perdeyi onların bedbaht, hakir ve aşağılık görüntüleri üzerine çekmekte ve kapatmaktadır.

22. CÜZÜN SONU

Birinci bölümde, İslamın çağrısına yalanlama ile karşılık veren müşriklerden, onlara gelen elçileri yalanlayan kasaba halkının hikâyesinden ve **"hemen sönüp gittiler"** ifadesi ile sonlarını onlara bir örnek olarak verdikten sonra... Bu bölümde yüce Allah söze, hangi millet ve hangi dinden olursa olsun yalanlayanların tutumlarını genel olarak ele almakta ve çağlar boyu insanlığın tablosunu gözler önüne sermektedir. Gözlerinin önünde geçip giden ve hesaplaşma gününe kadar da bir daha geri dönmeyecek olan helak olmuş kimselerin akibetlerini öğüt alarak doğru yola gelmeyen kullara, acıklı bir uslupla seslenmektedir. **"Hepsi toplandığı zaman huzurumuza getirileceklerdir."**

Sonra da yüce Allah, görüp duydukları fakat duyarsızca yüz çevirdikleri evren delillerini sergilemeye geçmektedir. Bu deliller kendi üzerlerine çevrelerine ve eski insanlık tarihlerine serpilmiştir. Fakat onlar yine de hissetmezler, kendilerine öğüt verildiğinde hiç aldırış etmezler.

"Zaten Rabb'inin ayetlerinden herhangi biri kendilerine geldiğinde onlardan hep yüz çeviregelmişlerdir."

Onlar inanmadıkları azabı hemen isterler:

"Ve 'eğer doğru söylüyorsanız bu tehdit ettiğiniz azab ne zaman gelecek' diyorlar."

Onların bu acelecilikleri ve yalanlamaları sebebi ile yüce Allah, kıyamet sahnelerinden uzun bir tablo sunuyor ki, hemen gerçekleşmesini istedikleri sonlarını sanki gözlerinin önünde duruyormuşcasına görsünler diye...

يَٰحَسْرَةً عَلَى ٱلْعِبَادِ ۚ مَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا
بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٠﴾ أَلَمْ يَرَوْا۟ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ ٱلْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾

وَإِن كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾

30- Yazık şu kullara! Kendilerine hangi elçi gelse, onu alaya alıyorlardı. 31- Görmediler mi kendilerinden önce nice nesilleri yok ettik. Onlar bir daha kendilerine dönüp gelmezler. 32- Hepsi toplandığı zaman huzurumuza getirileceklerdir.

Bu ayetteki "Hasret" sözcüğü, çok zor bir durum karşısında insanın elinden üzülüp yakınmaktan başka bir şey gelmediği zaman duyduğu iç tepkiyi, psikolojik durumu ifade eder. Yüce Allah'ın kulları için üzülüp yanması düşünülemez. Fakat O, bu gibi kulların durumlarının, hayıflanmayı gerektirecek nitelikte olduğunu ifade etmektedir. Çünkü onlar gerçekten sonu tehlikeli olan ve büyük belaları içeren esef verici durumdadırlar.

Ey yakınma ve pişmanlık! Gel şu kulların üstüne! Ellerine kurtulma fırsatı geçip de onu değerlendirmeyen, kendilerinden önce helak olanların akibetlerini görüp de ibret almayan ve faydalanmayan kimselerin üzerine zaman zaman yüce Allah rahmet kapılarını açıp da kendilerine peygamber gönderdiği halde, bu bağıştan yüz çevirip yüce Allah'a karşı edepsizce davranan bu kulların gel üstüne... **"Kendilerine hangi elçi gelse, onu alaya alıyorlardı."**

"Görmediler mi kendilerinden önce nice nesilleri yok ettik.

Onlar bir daha kendilerine dönüp gelmezler." Akıp giden yıllar boyu ve uzun çağlar geçtiği halde geri dönmeyen o insanların helak olmalarında, evet bunda düşünen kimse için öğüt vardır... Fakat bu zavallı kullar aynı sona doğru ilerledikleri halde düşünmüyorlar. Halbuki bu acıklı durum gibi hayıflanmaya değer başka ne vardır ki?

Bir hayvan bile yanıbaşında kendi cinsinden birisinin ölümünü görünce sarsılır, korkusundan yerinde duramaz ve elinden geldiğince ondan kendini sakınmaya çalışır. Ne oluyor bu insana ki, ard arda meydana gelen yokoluşları gözüyle gördüğü halde aynı helak yoluna isteyerek gidiyor. Gurur onu oyalıyor ve korkunç akibeti görmesine engel olup aldatıyor.

Çağlar boyu süregelen bu uzun felaketler zinciri gözler önüne serilmiş durumda, fakat kullar sanki kör gibi bunları görmüyorlar.

Helak olup gidenler, arkalarından gelen nesiller, tekrar geri dönmüyorlarsa, bu demek değildir ki, artık onların yakaları bırakılmış ve bir müddet sonra hesaba çekilmekten kurtulmuşlardır.

"Hepsi toplandığı zaman huzurumuza getirileceklerdir."

وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلْأَرْضُ ٱلْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَٰهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا
حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّٰتٍ مِّن نَّخِيلٍ
وَأَعْنَٰبٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ ٱلْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا مِن ثَمَرِهِۦ
وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَٰنَ ٱلَّذِى

خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنۢبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

33- Ölü toprak onlar için bir delildir. Biz onu diriltik, ondan taneler çıkarırız da ondan yerler.

34- Orada hurma ve üzüm bahçeleri yarattık; orada çeşmeler akıttık.

35- Ki, onun ürününden ve ellerinin emeğinden yesinler. Hala şükretmiyorlar mı?

36- Allah ne yücedir ki, toprağın bitirdiklerinden, kendilerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden olan bütün çiftleri yaratmıştır.

Onlar peygamberi yalanlamakta, fakat yüzçevirenlerin akibetlerini düşünmemekte ve onların gidip de dönmeyişlerinin ne anlama geldiğini idrak etmemektedirler. Peygamber onları sadece Allah'a çağırıyor. Çevrelerinde var olan her şey onlara yüce Allah'tan söz etmekte, onu göstermekte ve O'nun varlığına tanıklık etmektedir. İşte kendilerine yakın olan yeryüzü, onu cansız bir ölü halinde görmekteler, onda ne hayat var ne de hayatı oluşturan su... Sonra aynı yeryüzü canlı taneler bitirmeye başlamış, hurma ve üzüm bahçeleri ile süslenmiş ve içinden su kaynakları çıkartmış, kısacası her tarafından hayat fışkırmaya başlamıştır.

Hayat öyle bir mucizedir ki, insan eli ona ulaşamaz. Ancak yüce Allah'ın kudret elidir ki, mucizeler yaratabilir ve ölü olan şeylerde canlandırmayı sağlayabilir. Gerçekten yetişen bir ekini, hoş bahçeleri ve olgunlaşmış meyveleri görmek yüce Allah'ın yoktan var eden kudret elini görmek için insanın gözünü ve kalbini açar. Bu öyle bir eldir ki, özgürlüğe ve ışığa çıkmak isteyen tohumun önündeki, toprağı yaran bu eldir. Körpe dalları yaprak ve meyvelerle süsleyen, çiçeği açtırıp meyveleri olgunlaştıran ve **"Ki, onun ürününden ve ellerinin emeğinden yesinler"** koparılıp işlenmeye hazırlayan yine bu kudret elidir. İnsana çalışma gücü veren sadece yüce Allah'ın elidir. Nitekim ekinlere de hayat ve gelişme gücü bahşeden yine O'nun elidir. **"Hala şükretmiyorlar mı?"**

Bu yumuşak ve nazik dokunuştan sonra yüce Allah onları kendi vicdanları ile başbaşa bırakıyor ki, çeşitli bitki ve bahçeleri gözlerinin önüne koyup bilgi sahibi yapan; ekinleri tıpkı insanlar ve hakkın da kendisinden başka hiçbir kimsenin bilgisi olmadığı daha nice varlıklar gibi çift çift yaratan Allah'ı tesbih etsinler diye...

"Allah ne yücedir ki, toprağın bitirdiklerinden, kendilerinden ve bilmedikleri nice şeylerden olan bütün çiftleri yaratmıştır."

Bu tesbih tam zamanında ve yerinde gelmekte ve kendisi ile birlikte şu varlık aleminin gerçeklerinden büyük bir realite ortaya çıkmaktadır. Bu realite yaratma kavramında "birlik"tir. Yasama ve otoritede "birlik"tir bu... Öyle ki, yüce Allah canlıları çift çift yaratmıştır... Bu konuda bitkiler de aynen insanlar gibidir. Ve bunun dışındaki öteki canlılar da hep çiftttir. **"Onların bilmedikleri nice şeylerden"** İşte bu birlik, insana yaratıcı kudret elinin, bir olduğu izlenimini vermektedir. Sayısını ancak yüce Allah'ın bildiği bunca canlı yaratıklarda, şekilleri, hacimleri, türleri, cinsleri, özellikleri ve karakterleri ayrı ayrı olmasına rağmen, yaratma kurallarını belirleyen işte bu kudret elidir. Kimbilir bu kural belki de cansızlara varıncaya kadar tüm evren için geçerli bir kuraldır. Nitekim

daha önceleri maddenin bölünebilen en küçük parçası olarak .bilinen atomun da çift, olduğu birbirine birleşen artı ve eksi elektrik yüklü iki zıt ışından oluştuğu artık bilinmektedir. Yine *bunun gibi*, birbirine bağlı, birbirini çeken ve sanki bir ritim doğrultusunda adım yürür gibi aynı yörüngede dönen binlerce yıldız çifti vardır.

Bu sıralananlar içinden hayat fışkıran ölü yerin yüce Allah hakkında delili idi. Buradan gökyüzünün deliline ve kulların gözleriyle gördükleri bu *delil ile* ilgili manzaralara geçilecektir. Bu olağanüstü şeyleri ve mucizeleri meydana getiren yüce Allah'ın kudret elidir.

وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ ٱلنَّهَارَ
فَإِذَا هُم مُّظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ذَٰلِكَ
تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَٱلْقَمَرَ قَدَّرْنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ
عَادَ كَٱلْعُرْجُونِ ٱلْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا ٱلشَّمْسُ يَنۢبَغِى لَهَآ أَن تُدْرِكَ
ٱلْقَمَرَ وَلَا ٱلَّيْلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

37- Gecede onlar için bir delildir. Gündüzü ondan soyup alırız, birden onlar karanlıkta kalıverirler.

38- Güneş'te yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu, üstün ve bilen Allah'ın kanunudur.

39- Ay içinde bir takım yörüngeler tayin ettik. Nihayet o eğri hurma dalı gibi hilal olur da geri döner.

40- Ne güneş aya erişebilir, ne de gece-gündüzün önüne geçebilir. Hepsi belli bir yörüngede (felekte) yüzmektedirler.

Aydınlığın gizlenip, karanlığın bastırması ile gecenin geliş tablosu... (Gece ve gündüzün haftalarca ve aylarca sürdüğü kuzey ve güney kutbuna yakın yerler hariç tutulursa) insanların yirmidört saat boyu her yerde gördüğü, tekrarlanıp duran bir tablodur. Bu, tekrar edip durmasına rağmen derince düşünmeyi sevk eden ilginç bir tablodur.

Burada Kur'anın bu manzarayı ifade biçimi orjinaldir. Kur'an-ı Kerim gündüzü gece ile içiçe olarak canlandırmaktadır. Sonra yüce Allah gündüzü gecenin içinden çekip alınca, onlar karanlığa gömülmektedirler. Herhalde biz meydana gelen olayı olduğu gibi kafamızda canlandırabilirsek bu eşsiz ifadenin altında yatan sırrı anlayabiliriz. Yerküre güneşin karşısında kendi ekseni etrafında dönerken her noktası sırayla güneş almaktadır. Mesela bir nokta gündüz iken yerküre dönmesine devam eder ve orası güneşten uzaklaşır. İşte söz konusu o noktadan gündüz çekilmiş ve oraya karanlık basmıştır. İşte bu realite düzenli olarak her nokta için ard arda gerçekleşip durur. Sanki o noktadan gündüzün aydınlığı çekilmekte veya soyulmakta ve yerini karanlığa bırakmaktadır. Böylece bu ifade şu evrene ilişkin bir realiteyi ince bir canlandırma ile bizlere sergilemektedir.

"Güneş te yörüngesinde akıp gitmektedir."

Güneş kendi ekseni etrafında döner. Önceleri güneşin sabit bir yerde kendi ekseni etrafında döndüğü zannedilirdi. Fakat sonra anlaşıldı ki, güneş yerinde sabit değildir. Aksine hareket etmektedir. Gerçekten ve bil fiil gitmektedir. Şu korkunç uzay boşluğunda, astronomların hesabına göre saniyede oniki millik bir hızla, bir yöne doğru akıp gitmektedir. Güneşi, onun yol alışını ve varacağı yeri çok iyi bilen yüce Rabb'i diyor ki: Güneş bir yere doğru yol alıp gitmektedir. Güneşin ulaşacağı bu durağı ancak kendisi bilir. Kendisinden başka hiçbir kimse bilemez.

Bu güneşin kütlesinin şu yerküremizin hacminin bir milyon katı kadar olduğunu bu korkunç kütlenin uzayda hiçbir şeye dayanmaksızın hareket edip yol aldığını düşünürsek, bu varlık alemini bilgi ve gücü ile yöneten yüce Allah'ın kudret sıfatını bir parça anlamış oluruz.

"Bu, üstün ve bilen Allah'ın kanunudur."

"Ay içinde bir takım yörüngeler tayin ettik. Nihayet o eğri hurma dalı gibi hilal olur da geri döner."

İnsanlar, Ay'ın bu konaklarını, safhalarını görmekteler. Ay, önce hilal olarak doğmaktadır. Sonra geceden-geceye büyür, nihayet dolunay olur. Sonra yeniden küçülmeye başlar, neticede kuru hurma salkımı gibi yay şeklinde hilal haline gelir. Ayette geçen "urcun" yaş hurmanın dizildiği salkımdır. Ayı geceden-geceye izleyen bir kimse, Kur'an'ın bu hayret verici ifadesinin inceliğini anlar. **"Nihayet o eğri hurma dalı gibi hilal olur da geri döner"** Özellikle bu "eski" kelimesinin ifade ettiği ince anlam... Çünkü Ay, doğduğu ilk gecelerde hilaldir. Son gecelerinde yine hilaldir... Fakat birincide adeta güzel ve genç görünür. Sonunda ise sanki zayıflamış rengi sarı, kederli ve kurumuş görünür. Kurumuş eski hurma dalının solgun hali gibi... O halde Kur'an-ı Kerim'in ayın safhalarını bu hayret verici ve anlamlı ifade ile dile getirmesi bir tesadüf değildir.

Geceden geceye ayla birlikte yaşamak insanın içinde öyle taze, öyle yumuşak, öyle anlamlı, öyle derin duygular uyandırıyor ki... Ay'la birlikte yaşayan, Ay'ın hareketlerini izleyen insan kalbi, gördüğü manzara karşısında etkilenmekten, duygulanmaktan ve güzelliği ve yüceliği var eden ve gök cisimlerini bu sistem içinde yöneten kudret elinin büyüklüğünü görmekten kendini alamaz; İster Ay'ın izlediği bu yolların ve şekillerin altındaki gizliliği bilsin, isterse bunları hiç bilmesin. Sadece görmek bile, kalbi duygulandırmak, düşünceyi coşturmak ve insanı düşünce ve tefekküre yöneltmek için yeterlidir...

Nihayet yüce Allah bu görkemli gök cisimlerine hakim olan bunların işleyişindeki hassaslığı ve bütünlüğü düzene koyan evrenin hassas sistemini belirliyor:

"Ne Güneş, Ay'a erişebilir, ne de gece-gündüzün önüne geçebilir. Hepsi belli bir yörüngede (felekte) yüzmektedirler."

Her yıldızın veya gezegenin bir yörüngesi vardır ki, akışında veya dönmesinde o yörüngeden sapmaz. Bu yıldız ve gezegenler arasındaki uzaklık korkunçtur. Bizim şu yerküremizle güneş arasındaki uzaklık doksanüç milyon mil olarak hesaplanmıştır. Ay'ın yeryüzüne uzaklığı 240.000 mildir. Bu mesafeler bu kadar büyük olmakla birlikte, Güneş sistemimiz ile gökyüzündeki bize en yakın yıldız arasındaki uzaklık karşılaştırılırsa ifade edilemiyecek kadar büyük oldu-

ğu anlaşılır. Çünkü bu uzaklık dört ışık yılı olarak hesap edilmektedir. Işığın hızı ise saniyede, yüzbin seksenaltı mil olarak belirlenmiştir. (Yani bize en yakın yıldız dörtyüz milyar mil uzaklıkta oluyor.)

Bu müthiş evreni yaratan Allah, yıldızların ve gezegenlerin yörüngeleri arasında bu korkunç mesafeleri belirlemiştir. Ve belirli zamanı gelene dek kendi bilgisi ile onları çarpışmaktan korumak için evreni böyle tasarlayıp düzenlemiştir. O halde Güneş'in Ay'a yetişmesi asla düşünülemez. Gece de gündüzün önüne geçemez. Onun yoluna dikilemez. Çünkü geceyi ve gündüzü oluşturan yerkürenin dönmesinde bir bozukluk olmaz. Dolayısı ile biri ne öbürünün önüne geçer ne de yol alırken ona engel olur.

"Hepsi belli bir yörüngede (felekte) yüzmektedirler."

Bu uçsuz bucaksız uzayda hareket eden cisimlerin hareketi engin denizde yüzen geminin hareketine çok benzer. Ve bu cisimler çok büyük olmalarına rağmen şu korkunç uzayda yüzen noktacıklar olmaktan öteye gidemezler...

İnsan şu sayısız yıldız ve gezegenleri seyre durunca uzaya serpilmiş, bu engin uzay deryasında yüzen... Ve onların kocaman kütleleri bu engin uzayda bir hiç olan... İşte insan bunları temaşa edince o kadar küçülüyor ki...

وَءَايَةٌ لَّهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا
لَهُم مِّن مِّثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِن نَّشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾

41- Onlar için bir delil de, onların çocuklarını dolu gemide taşımamız.
42- Ve kendilerine onun gibi binecekleri nice şeyler yaratmamızdır.
43- Dilersek, onları suda boğardık; ne yardımlarına koşan bulunur ve ne de kendileri kurtulabilirdi.
44- Ancak bizden bir rahmet ve belli bir süreye kadar yaşatma vardır.

İfadenin akışında yıldızlar ve yörüngelerinde yüzen gezegenlerle Ademoğlunun neslini taşıyan ve suda yüzen dolu-dolu gemiler arasında çok hoş bir uyum vardır... Görünümlerinde bir uyum vardır... Her ikisinin de yüce Allah'ın emrine boyun eğmelerinde ve hem denizde hem de uzayda yüce Allah'ın kudreti ile onları yüzdürmesinde bir ilişki vardır.

Bu da önceki gibi insanların görüp de üzerinde iyice düşünmeden geçtiği ayet ve delillerden biridir. Hatta eğer gözlerini bu olay ve delillere açsalar, kendilerine daha yakın ve anlaşılması daha kolaydır. Herhalde burada sözü edilen dolu gemi, insanlığın ikinci atası olan Nuh'un gemisi olsa gerek. Ki, o gemi Hz. Adem'in neslini taşımıştı. Sonra yüce Allah onun benzeri olan ve deryaları yara yara yol alan şu gemileri verdi onlara...

Bütün bunlar, yüce Allah'ın kudreti, evrene hükmeden, onu yöneten ve gemileri suyun yüzünde yüzdürmek için belirlemiş olduğu tabiat kanunlarıdır. Gemileri suda yüzdüren etmenler; o gemilerin özellikleri, suyun özellikleri, rüzgarın ve buharın özellikleri, atomdan veya atom dışı güç kaynaklarından çıkan enerjidir. Bütün bunlar yüce Allah'ın emri ve yaratması sayesindedir.

"Dilersek, onları suda boğardık; ne yardımlarına koşan bulunur ve ne de kendileri kurtulabilirdi."

Bir gemi ne kadar ağır, ne kadar büyük ve yapısı ne kadar sağlam olursa olsun bu engin sularda rüzgârın önündeki bir kuş tüyüne benzer. Eğer yüce Allah'ın rahmeti olmasa gemi gecenin veya gündüzün bir anında helak olup mahvolur gider. Deniz yolculuğuna çıkan kimseler, denizi ister yelkenli ile geçsinler, ister okyanusları aşan transatlantik türü gemilerle geçsinler, yine de denizin dehşetini, onun korkunç tehlikesi ve karşı koyulamaz kabarmasına karşı emniyetten yoksun olmanın ne demek olduğunu anlarlar. Ve gökte ve yerde kendisinden başka hiçbir elin tutamadığı azgın boynunun o kutsal rahmet elinin dizginlediği bu dehşetli yaratığın ortasında yol alırken dalga ve kasırgalar arasında yegane kurtarıcının yüce Allah olduğunu hissederler. Bu da Hakim ve Habir olan yüce Allah'ın takdiri uyarınca, belirlenen süre doluncaya ve takdir edilmiş zaman gelinceye kadar belli bir süreye kadar **"yaşatma vardır"** devam eder.

Bunca açık delillere rağmen, bazı kullar inkârlarına devam ediyorlar. Bir türlü gözleri Hak yola yönelmiyor, kalpleri uyanmıyor, alaylar yalanlamalar ve peygamberlerin ikaz ettiği azabı hemen istemeye devam ediyorlar:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾
وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾
وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا
فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾

45- Onlara; "geçmişinizden ve geleceğinizden sakının, belki esirgenmenizden umulur" dendiği zaman yüz çevirirler.
46- Zaten Rabb'in'in ayetlerinden herhangi biri kendilerine geldiğinde onlardan hep yüz çeviregelmişlerdir.
47- Onlara; "Allah'ın size verdiği rızıktan sarfedin" denilince inkâr edenler inananlara; "Allah dileseydi, doyurabileceği bir kimseyi biz mi doyuralım? Siz gerçekten sapıtmış kimselersiniz?"
48- Ve "eğer doğru söylüyorsanız bu tehdit ettiğiniz azab ne zaman gelecek" diyorlar.

Başlı- başına bu ayetler, onların kalplerinde bir ilgi, yönelme duyarlılık ve korku uyandırmıyor. Oysa sadece bu ayetler, açık olan bir kalbin titremesine ve sarsılmasına yol açabilir ve o kalbi bu varlığa, her sayfası yaratıcının büyüklüğüne, ince takdir ve idaresine işaret eden bu varlık kitabına bağlar. Fakat gözleri kapalı olanlar bunları görmezler. Görseler bile düşünmezler. Bununla birlikte yüce Allah -rahmetinin bir eseri olarak- kendilerini ikaz eden, eğiten ve şu evrenin ve şu varlık dünyasının Rabb'ına çağıran bir peygamberden yoksun bırakmaz onları... Ancak onlar bu delillere dikkat etmezlerse attıkları her adımda o tehlikenin içinde bulurlar kendilerini... Ancak nereye yönelseler kendilerini

çepeçevre kuşatan kainat ayetlerine ek olarak Kur'an ayetleri de peşpeşe gelmektedir onlara... Fakat onlar bununla birlikte basiretsizliklerine şaşkınca devam etmektedirler...

"Onlara; 'geçmişinizden ve geleceğinizden sakının, belki esirgenmeniz umulur' dendiği zaman yüz çevirirler."

"Zaten Rabb'inin ayetlerinden herhangi biri kendilerine geldiğinde onlardan hep yüz çeviregelmişlerdir."

Onlar, fakir fukarayı doyurmak için kendi mallarından harcamaları istenildiğinde alaylı bir eda ve kırıcı bir tavırla:

"Allah dileseydi, doyurabileceği bir kimseyi biz mi doyuralım?"derler.

Kendilerini iyiliğe, yardıma çağıran kimselere dil uzatırlar:

"Siz gerçekten sapıtmış kimselersiniz."

Onların bu konuyu böylesine kupkuru ve duygudan yoksun bir şekilde algılamaları yüce Allah'ın hayatlarında geçerli olan kanunlarını bilmediklerini gösteriyor. Oysa yüce Allah'dır herkesi doyuran, O'dur herkesin rızkını veren, kulların yeryüzünde elde ettikleri rızıkların tümü O'nun yaratmasının sonucudur. Onlar kendileri için o rızıklardan hiçbir şey yaratamadıkları gibi, aslında hiçbir şeyi yaratmayada güçleri yetmez... Fakat bu yeryüzünde hayatın düzenli olması için yüce Allah'ın iradesi şöyle tecelli etmiştir: İnsanların bir takım ihtiyaçları olacak, bu ihtiyaçlarını ancak çalışıp çabalamakla, toprağı ekip biçmekle, yeryüzünün ham maddelerini işlemekle, yeryüzünün servetlerini bir yerder diğerine nakletmekle, toprağın bereket ve ürünlerini elden ele değiştirip karşılığında, mal para ya da zamanı ve yerine göre değişik olan değerlerin alış-verişi ile gidereceklerdir... Yine yüce Allah'ın iradesi, uyarınca şu yeryüzünde halifeliğin ihtiyaçlarının tam ve mükemmel olmasının gereği, insanlar farklı kabiliyet ve yeteneklerde yaratılmışlardır. Bu halifelik sadece mal ve rızık toplamak yeteneğine muhtaç değildir. Aksine yeryüzünde insan cinsinin halifeliğinin temel gereklerini gerçekleştirmek için başka yeteneklerede muhtaçtır. Mal ve rızık toplama kabiliyeti olmasa da olur.

Yüce Allah'ın insanoğluna bahşettiği halifeliğin ihtiyaçları ve gerçekleri için, sonra da her ikisinin sonucu olarak menfaat ve rızıkların el değiştirdiği, üretimden elde edilen pay ve hisselerin birbiriyle çeliştiği ve birbiriyle mücadele ettiği bu engin hayat sahnesinde... İşte bu sahnede insanların sahip olduğu rızıklar, aynı oranda değildir... Aslında insanoğlunun yeryüzünde halifeliğinin doğal bir sonucu olan bu farklılığın hayat ve toplumu sarsma noktasına varmaması içindir. İşte bu gaye ile İslam zorunlu ve kişisel olarak ortaya çıkan bir takım aksaklıkları servet sahiplerinin mallarından bir kısmını alıp yoksullara vermek ve onların yiyicek ve ihtiyaçlarını karşılamak sureti ile düzeltmiştir. Bu kadarcık bir yardımla birçok fakir ve zenginin gönlü eşit olarak ıslah olmakta ve düzelmektedir. İslam bu alınan miktara zekât demiştir. Ve zekata, temizlik anlamı vermiştir. Ve yine onu bir ibadet kabul etmiştir. Ve islam orjinal olarak kurmuş olduğu erdemli toplumunda zenginlerle fakirleri bu zekâtla birbiriyle kaynaştırmıştır.

Yüce Allah'ın hayattaki gizli hikmetlerini anlamaktan mahrum olanların

"Allah dileseydi, doyurabileceği bir kimseyi biz mi doyuralım?" demeleri, kendilerini harcamaya çağırılanlara **"Siz gerçekten sapıtmış kimselersiniz"** diyerek dil uzatmaları ... İşte asıl onların bu sözleri yüce Allah'ın kanunun içyüzünü kavramaktan, hayatın hareketini; bu hareketin büyüklüğünü; insanların kabiliyet ve yeteneklerinin birbirine benzemediği ve bu sebeple ellerindeki mal ve rızıkların farklı-farklı olduğunu anlıyamamaları, o gayenin yüceliğini kavramaktan uzak ve derin bir sapıklık içinde olduklarını gösterir.

İslam her kişiye fırsat eşitliğini garanti eden bir sistem getirmiştir. Sonra da halifelik için gerekli olan çeşitli faaliyetleri kendi temiz akışında bırakmış, bu faaliyetlere izin vermiştir. Sonra da bu serbestlikten doğabilecek kötü sonuçları kendi koruma yöntemleri ile düzeltmiştir.

Son olarak, onların vaa'd hakkındaki şüpheleri ve tehdit karşısındaki alayları yer almaktadır:

"Ve 'eğer doğru söylüyorsanız bu tehdit ettiğiniz azab ne zaman gelecek' diyorlar." Yüce Allah'ın va'di ne insanların istemesi ile erken gelir, ne de onların istemesi ile geri kalır. Her şey yüce Allah'ın katında bir ölçüye göredir. Ve her iş belirlenmiş olan vaktine bağlıdır. Tüm olaylar, yüce Allah'ın her şeyi yerli yerine koyan her olayı kendi zamanına yerleştiren şu evrenin içinde olan eşya ve canlıların levh-i mahfuzda takdir edilmiş biçimde akıp gitmesini sağlayan, ezeli hikmetine uygun olarak tam zamanında meydana gelir...

Yukarıda geçen inkârcı sorunun cevabına gelince, bu cevap kıyamet sahnelerinin birinde gelmektedir. Onlar bu sahnede bu va'din ne zaman gerçekleşeceğini değil nasıl gerçekleşeceğini görecekler.

مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾
فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾
وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾
قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ
وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ
شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

49- Çekişip dururlarken kendilerini yakalayacak bir tek çığlığı beklerler.
50- O zaman, artık ne vasiyet edebilirler ne de ailelerine dönebilirler.
51- Sur'a üflenince, kâbirlerinden Rabb'lerine koşarak çıkarlar.
52- Dediler; "vah bize, bizi yarattığımız yerden kim kaldırdı? İşte Rahman'ın vadettiği şey budur. Demek peygamber doğru söylemiş."
53- Sadece bir tek nara olur, hemen onların hepsi huzurumuza getirilirler.

54- O gün, hiç kimseye bir haksızlık yapılmaz ve siz ancak yaptığınızın cezasını çekersiniz.

Yalancılar soruyorlar: **"Ve eğer doğru söylüyorsanız bu tehdit ettiğiniz azab ne zaman gelecek diyorlar."** Ve bu soruya çarpıcı bir sahne cevap olarak gelmektedir... Diri olan her şeyi yıldırım gibi vuran, hayatı ve hayatta kalanları bitiren bir çığlık...

"Çekişip dururlarken kendilerini yakalayacak bir tek çığlığı beklerler." "O zaman artık ne vasiyet edebilirler ne de ailelerine dönebilirler."

Bu çığlık onlar hayat sahnesinde mücadele ve didişmeye daldıkları, o çığlığı hiç ummadıkları ve onu hiç de hesaba katmadıkları anda ansızın gelip yakalar... Artık onlar bitmiştir... Herkes bulunduğu durum üzeredir. Geride bıraktığını kimseyi devredemez, ailesine dönüp de bir tek kelime bile söylemez. Onlar neredeler? Onlar da aynen kendisi gibi oldukları yerde toplanmışlardır.

Bir süre sonra Sur'a üflenir. Ve derhal kâbirlerinden silkinip kalkarlar. Dehşet ve korku içinde birbirlerine sormaya başlarlar: **"Dediler; vah bize, bizi yattığımız yerden kim kaldırdı?"** Sonra şaşkınlıkları bir nebze yatışınca, olup biteni anlayıp kavrarlar: **"İşte Rahman'ın va'det'tiği şey budur. Demek peygamberler doğru söylemiş."** derler.

Bu sesleniş, duyulur duyulmaz... Birden şu aklı başından gitmiş, şaşkın, perişan ve dehşet içinde kalmış bir durumda, insan yığınları hızlı adımlarla Rabb'in'in huzuruna gitmektedirler. **"Sadece bir tek nara olur, hemen onların hepsi huzurumuza getirilirler."** Ve saflar düzenlenir. Göz açıp kapayıncaya kadar ses hızıyla ilâhi huzurda herkes hazır hale gelir. Ve birden yüce karar mahşerin havası, hesaba çekilmenin ve gerekli karşılığı görmenin dehşeti içinde herkese ilan edilir: **"O gün hiç kimseye haksızlık yapılmak ve siz ancak yaptığınızın cezasını çekersiniz."**

Her üç sahnenin büyük bir hızla gerçekleşmesi ile, apaçık olan va'd günü hakkında tereddüt ve şüpheye düşenlere verilen red cevabı arasında bir uyumluluk vardır.

Sonra ilâhi ifadenin akışı, mü'min'lerin hesaba çekilme manzarasını canlandırmamakta ve hemen onların elde ettikleri nimetleri sergilemektedir.

إِنَّ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ ٱلْيَوْمَ فِى شُغُلٍ فَٰكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ
وَأَزْوَٰجُهُمْ فِى ظِلَٰلٍ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ مُتَّكِـُٔونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا
فَٰكِهَةٌ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَٰمٌ قَوْلًا مِّن رَّبٍّ رَّحِيمٍ ﴿٥٨﴾

55- Doğrusu bugün, cennetlikler eğlence ile meşguldürler. 56- Kendileri ve eşleri gölgelerde, koltuklara yaslanmışlar. 57- Orada her çeşit meyve onlar içindir. Bütün arzuları yerine getirilir. 58- Merhametli olan Rabb katından onlara selâm vardır.

Bugün cennetlikler, içinde yüzdükleri nimetlerle meşguldürler, lezzet içinde mutlu, cennet meyvelerini tatmakta ve yemektedirler. Ve onlar gölgeler altında cennetin serin meltemi ile dinlenmektedirler. Ve rahatlık ve içinde, kendileri ve eşleri tahtlar üzerinde yaslanmaktadırlar. Orada her türlü meyve ve dilediğ-

leri her şey onlarındır. Ve bu güzel ağırlama ve nimetlerle karşılamanın yanında bir de kerim olan Rabb'lerinden elde edilikleri, doğrudan doğruya rahmeti çok geniş olan Rabb'lerinin sözü olan "selâm" onlarındır.

MAHŞERDEN BİR TABLO

Ayetlerin akışı, inkârcıların hesaba çekilişini gözardı etmeden, azarlama tehdit ve ibret dolu ifadelerle çarpıcı bir biçimde canlandırıyor.

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي
آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٠﴾
وَأَنِ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ
جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي
كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾
الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ
أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾

59- "Ey suçlular, bugün şöyle ayrılın." 60- "Ey insanoğulları, size and vermedim mi?" Şeytana tapmayın o sizin apaçık düşmanınızdır. 61- "Bana tapın doğru yol budur." 62- And olsun ki, o sizden nice nesilleri saptırmıştır, akletmez misiniz? 63- İşte bu, söze vaad edilen cehennemdir. 64- İnkârınızdan dolayı bugün oraya girin. 65- O gün ağızlarını mühürleriz, elleri bize söyler ayakları yaptıklarına şahitlik eder.

Gerçekten onlar hakâret ve azarlamaya uğruyorlar. **"Ey suçlular, bugün şöyle ayrılın"** Mü'min'lerin uzakta şöyle ayrılın bakalım: **"Ey insanoğulları, size and vermedim mi? Şeytana tapmayın o sizin apaçık düşmanınızdır."**

Burada onlara "Ey Ademoğulları" diye hitab edilmesinde ne büyük bir azarlama vardır. Çünkü şeytan babalarını cennetten çıkarmıştır, sonra onlar şeytan kendilerine apaçık bir düşman olduğu halde tutup ona uymuşlardır. **"Bana tapın, doğru yol budur"** Bana ulaşan ve benim hoşnutluğuma götüren yol bu yoldur.

Ve sizler, içinizden bir çok nesilleri yoldan çıkaran düşmanınızdan sakınmadınız. **"Akletmez misiniz?"**

Ve bu çetin ve aşağılayıcı durumun sonunda, yüce Allah kınama ve aşağılama uslubu içinde elemli cezayı onlara açıklamaktadır:

"İşte bu, size vaad edilen cehennemdir."

"İnkârınızdan dolayı bugün oraya girin."

Bu sahne, eziyet verici tablo ve içerdiği bölümlerle kalmıyor. Aksine yüce Allah, onların durumlarını sergilemeye devam ediyor. İşte hayret verici yeni bir sahne ile karşı karşıyayız!

"O gün ağızlarını mühürleriz, elleri bize söyler, ayakları yaptıklarına şahitlik eder."

Böylece onların kendi parçası kendilerini rezil eder ve organları aleyhlerine tanıklık eder. Ve bütün benliği parça parça olup, birbirini yalanlamaya başlar. Her organ tek başına Rabb'ine döner ve her organ yaratıcısına teslim olmak üzere O'na döner.

Bu gerçekten hayret verici, korkunç bir tablodur. Bunu hissedebilen kalpler korkudan yerinden oynar.

İşte sahne böylece son buluyor. Onların hiç bilmedikleri ve beklemedikleri şekilde dilleri bağlı, elleri konuşmakta ve ayakları tanıklık etmekte. Eğer yüce Allah dileseydi onlara daha başka türlü davranırdı. Ve onlara dilemiş olduğu daha başka belalar verebilirlerdi... İşte burada yüce Allah, şayet dileseydi verebileceği iki çeşit belayı sergiliyor.

وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰٓ أَعْيُنِهِمْ فَٱسْتَبَقُوا۟ ٱلصِّرَٰطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنَٰهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا ٱسْتَطَٰعُوا۟ مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾

66- Dilersek, gözlerini kör ederdik de, yol bulmaya çalışırlardı. Nasıl görebilirlerdi.
67- Dileseydik kılıklarını dağıştırıp onları oldukları yerde dondururduk, ne ileri gidebilir, ne de geri dönebilirdi.

Bu iki tabloda bela ve musibet kadar alay ve istihza vardır. Alay yalanlayanlara, istihza ise **"Ve eğer doğru söylüyorsanız bu tehdit ettiğiniz azab ne zaman gelecek"** diyerek alaya alanlardır.

Birinci tabloda inkârcılar tamamen kördürler. Sonra bu kör halleriyle sıratta koşmakta, onu geçmek için ileri atılıp kalabalık oluşturmakta yarışan körler gibi, birbirlerini çiğnemekte ve çarpışıp düşmektedirler. **"Nasıl görebilirlerdi"**

İkinci tabloda ise oldukları yerde donakalmış, biraz önce kör halleriyle koşmaya çalışan ve yolda düşüp kalkan bu insanlar bu kez, ileri geri kımıldayamayan heykeller dönüşmüşlerdir.

Gerçekten bunlar her iki tabloda da,. biblo ve oyuncak gibi alay ve eğlenceyi çağrıştıran bir halde görünmektedirler. Kendileri de bir zamanlar ilahi tehdidi hafife alır ve alay ederlerdi.

Bütün bunlar, acele ettikleri belirli gün gelince olacaktır. Eğer onlar yeryüzünde kendi hallerine bırakılıp, va'd'edilen belirli güne ulaşmadan kendilerine bir mühlet verilsede uzun yıllar yaşasalar, öyle bir belaya girerler ki, artık bir an önce ölüp kurtulmayı kendileri isterler. Bu bela kocayıp yaşlanmaktır. Sonra bunamaktır, şuur ve düşüncede tersine dönmektir... İşte onların gide gide varacakları nokta budur.

وَمَن نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى ٱلْخَلْقِ ۖ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾

68- Kime uzun ömür versek, onun yaratılışı başaşağı çevirir, gücünü azaltırız, sonunda ihtiyarlar, zayıflar. Akıllarını kullanmıyorlar mı?

İhtiyarlık tekrar çocukluğa dönüştür. Fakat bu yaşlanmış çocukta, çocukluğun tatlılığı ve sevimli masumluğu yoktur. İhtiyar adam sürekli geriler bildik-

lerini unutur, sinirleri zayıflar, akli dengesi zayıflar, direnci kırılır ve nihayet çocuğa döner. Fakat çocuğun peltekleri sevimlidir. Her çocukça davranışında insanın kalbi hoşlanır, gülümsemekten kendini alamaz. Oysa ihtiyar öyle değildir. O hoşgörülmez. Onun dil sürçmesi daha ancak yaşlılığına acınarak hoş görülebilir. Artık uzun senelerin belini büktüğü kocamış bir ihtiyarın çocuksu hareketi ve ahmaklığı sevimli değil, olsa olsa gülünç olur.

Bu akibette de öbürü gibi, yüce Allah'ın doğru ve şerefli iman nimetini vermediği inkârcıları beklemektedir.

Sure bu son kesitinde şimdiye kadar ele alıp çözümlediği bütün konuları gözden geçirmektedir. Vahy konusu ve vahyin niteliği, ilâhlık, Allah'ın birliği konusu... Yeniden dirilme ve mahşer konusu... Sure bu konuları, derin, etkili ve güçlü örneklerle birlikte parça parça kesitler halinde sunmaktadır bizlere... Bütün bunların hedefi ise, şu evrende her şeyi yapan ve her işin anahtarını elinde tutan yüce Allah'ın kudret elini vurgulamaktır. Ve nihayet surenin sonundaki ayette bu espri, yoğun bir biçimde somutlaşmaktadır.

"Her şeyin hükümranlığı elinde olun ve sizin de kendisine döneceğiniz Allah müheżzehtir."[12]

İnsanlar için hayvanları yaratıp, onları kendilerine boyun eğdiren ve yarattıklarını benzersiz yaratan işte bu güçlü eldir. İnsanoğlunu bir spermadan yaratan bu eldir. Çürümüş kemikleri ilkin yoktan var ettiği gibi, yeniden canlandıracak olan bu eldir. Yeşil ağaçtan ateş çıkaran da bu eldir. Gökleri ve yeri benzersiz yaratan bu eldir. Ve son olarak şu varlık aleminde her şeyin sahibi yine bu eldir. İşte bu son kesimin esas dayanağı budur.

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُۥٓ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْءَانٌ مُّبِينٌ ﴿٦٩﴾

لِّيُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَٰفِرِينَ ﴿٧٠﴾

69- Biz Muhammed'e şiir öğretmedik, zaten ona gerekmezdi. Bu bir öğüt ve apaçık Kur'an'dır.

70- Diri olanları uyarsın ve inkâr edenlere de azab hak olsun.

Vahy konusu surenin başında geçmişti: **"Yasin" "Hikmetli Kur'an'a andolsun" "Sen elbette gönderilmiş peygamberlerdensin" "Dosdoğru bir yol üzerinde" "Bu Kur'an üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir." "O Kitap sana, ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileride gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir."**[13]

Şimdi ise surenin başındaki ayetlerin benzeri olan bu ayetler gelmektedir. Kureyşli müşriklerin bir kısımının peygamberi şair ve getirmiş olduğu Kur'an'ı "Şiir" diye nitelemelerine karşılık vermektedir. Oysa Kureyş'in büyükleri için, durumun hiç de öyle olmadığı ve Muhammed'in getirdiği mesajın onların dillerinde alışık olduklarından başka bir şey olduğu aşikârdı. Oysa Kur'an ile şiiri birbirinden ayırd edemeyecek kadar gafil değillerdi. Ancak bu yaptıkları bu yeni dine ve onu getirene karşı halkın arasında açmış oldukları propaganda savaşından başka bir şey değildi. Onlar, bu mücadelerinde ki, propagandası belki halk Kur'an'ı şiirle birbirine karıştırabilirler diye Kur'an'ın etkileyici, edebi us-

12- Yasin Suresi, 83 13- Yasin Suresi, 1-6

lubuna dayanmakta idi.

Yüce Allah burada, Resulullaha şiir öğrettiği iddiasını reddetmektedir. O öğretmediğine göre, kim öğretebilir şiiri ona? Hiç kimse Allah'ın kendisine öğrettiğinden başka bir şey bilemez.

Sonrada yüce Allah **"Zaten ona gerekmezdi"** diyerek ona şiirin yakışmadığını ifade ediyor.

Şiirin kendine özgü, peygamberlikten ayrı bir yolu vardır. Şiir duygusal bir tepkidir. Ve bu tepkiyi ifade etmektir. Tepki ise şekil değiştirir, durumdan duruma değişebilir, peygamberlik ise sabit, değişmez bir yol, sırat-ı müstakim üzere bir çizgidir. Peygamberlik, yüce Allah'ın şu varlık alemine hakim olan değişmez kanunlarına uyar. Bu yol, şiirin bir hal üzere kalmayan yenilenip duran iç tepkilerine göre değişmesi gibi gelip geçici duygulara göre değişmez.

Peygamberlik, sürekli yüce Allah ile irtibat, onun vahyini direkt olarak almak ve hayatı Allah'a yöneltmek için sürekli bir gayrettir. Oysa şiirin -en yüksek mertebesinde bilen- insanın anlayışı yetenekleri ile sınırlı olan düşünceleri ve insan olması sebebiyle nisbi güzellik ve olgunluğa yönelik özlemleridir. Şiir bu, en yüksek mertebesinden daha aşağı basamaklara düşünce artık duygusal tepkiler ve iç güdülerden öteye gidemez. Bu tepkiler öylesine alçalır ki, artık bir vücut çığlığı ve kanın kaynaması şeklini alır. Peygamberlik ile şiirin niteliği temelde birbirinden farklıdır, Bu şiir en yüksek mertebesinde yeryüzünden yükselen özlemler iken peygamberlik özünde gökten inen bir hidayettir.

"Bu bir öğüt ve apaçık Kur'an'dır." Zikir ve Kur'an... Bunlar aynı şeyin iki niteliğidir. Kur'an görev açısından "Zikir" dir. Okunması bakımından "Kur'an"dır. O yüce Allah'ı zikirdir. Kalb bununla meşgul olur. O, aynı zamanda okunan ve insanın dilinin kendisi ile meşgul olduğu Kur'an'dır. Belli bir görevi yerine getirmek için indirilmiştir O.

"Diri olanları uyarsın ve inkâr edenlere de azab sözü hak olsun." Kur'an'ın ifadesi, küfürü "hayat"ın karşısına koymakta ve onun ölüm olarak değerlendirmekte ve kalbin iman etmeye yetenekli olmasını "hayat" kabul etmektedir. Ve Kutsatl ifadeler, bu Kur'an'ın görevini, peygambere indirilerek kendilerinde "Hayat" olanları uyarmak ve uyarını da yarar sağlaması olarak açıklamaktadır.

Kafirlere gelince, uyarıcının sesini duymayan "ölü"lerdir. Onlar, açısından Kur'an'ın görevi azabı hak ettiklerini tescil etmekten ibarettir. Çünkü yüce Allah, peygamberlik mesajı kendisine ulaşıp da sonra o kişi delile rağmen küfre girip bu küfrü için elinde geçerli bir gerekçe ya da delil olmaksızın helak olmayı hak etmedikçe hiçbir kimseye azab etmez.

İşte insanları, bu Kur'an karşısında iki zümre olduklarını böylece öğrenmiş olmaktadırlar. Bir grup çağrıya uymakta, onlar "diri"dirler, bir grup uymamakta, onlar ise "ölü"dürler. Bu iki grup cezayı ve azabı hak ettiklerini öğrenmiş oluyorlar.

Bu bölümün ikinci kesitinde Allah'ın birliği ilkesi, insanların özlemleri ve yaratıcının onlar şükretmediği halde onlara verdiği nimetler açısından ele alınmaktadır.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُم مِّمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَٰمًا فَهُمْ لَهَا مَٰلِكُونَ ﴿٧١﴾
وَذَلَّلْنَٰهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا
مَنَٰفِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ
ءَالِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُندٌ
مُّحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾

71- Kudretimizle kendileri için hayvanlar yarattığımızı görmediler mi?
72- Onları kendilerine boyun eğdirdik, işte binekleri onlardandır ve onlardan yiyorlar.
73- Onlarda daha nice faydalar, içecekler vardır. Şükretmezler mi?
74- Belki kendilerine yardım edilir diye Allah'dan başka tanrılar edindiler.
75- Oysa onlar yardım edemezler, ancak kendileri o tanrılara koruyuculuk için nöbet beklerler.
76- Onların sözü seni üzmesin. Biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliyoruz.

Görmezler mi?.. İşte burada yüce Allah'ın ayeti gözlerini önünde durmaktadır. Ne uzaktır, ne ıraktır ve ne de derin düşünüp tefekkür etmeyi gerektirecek kadar kapalıdır. Bu ayet, yüce Allah'ın kendileri için yarattığı, onları kendilerine mal ettiği bazılarına binmek, bazılarının etini yemek ve sütünü içmek ve onlardan daha daha çeşitli şekillerde yararlanmak için kendilerine boyun eğdirildiği irili-ufaklı hayvanlardır.

Bütün bunlar, yüce Allah'ın kudreti, insanlara ve hayvanlara çeşitli özellikler bahşetmesi sayesindedir. Ki, böylece yüce Allah insanlara, o hayvanları kendilerine boyun eğdirme çalıştırma ve onlardan yararlanma gücü vermiş ve hayvanları da boyun eğen, yararlı olan ve insanın bir çok ihtiyacın yerine getiren bir karakterde yaratmıştır. Bunların hiçbirini yapmaya insanın gücü yetmez. İnsanlar bir araya gelip yardımlaşsalar bir sineğe bile yaratamazlar. Kendilerine boyun eğme özelliği vermediği bir tek sineği bile emirleri altına alıp kendilerine boyun eğdiremezler.

"Şükretmezler mi?"

İnsan konuya bu gözle ve Kur'an-ı Kerim'in yaydığı şu ışığın altında bakarsa, derhal yüce Allah'ın bol nimetlerine boğulmuş bulur kendini. Kendisi çevreleyen her şeyde görünen çok bol nimettir bu. Bu nimetler bazen bindiği hayvan veya yediği bir parça et ya da bir yudum süt, veyahut bir parça yağ veya peynir olur. Veya kıl, yün ya da deve tüyünden yapılmış giydiği elbise... Ve daha neler neler... Yüce yaratıcının varlığını, rahmetini ve nimetini hissettiren vicdanı bir dokunuştur bu... Ve bu hüküm çevresinde elinin dokunduğu her nesneyi ve şu kocaman evrende canlı veya cansız, kullandığı her şeyi kapsar. Böyle birinin tüm hayatı yüce Allah'ı tesbih etmeye, O'na hamd etmeye ve gece-gündüz O'na ibadete dönüşür.

Fakat insanlar şükretmiyorlar. Bunca nimetlerle birlikte insanların, içinde yüce Allah'ı bırakıp puta tapanlar vardır.

"Belki kendilerine yardım edilir diye Allah'tan başka tanrılar edindiler."

"Oysa onlar yardım edemezler, ancak kendileri o tanrılara koruyuculuk için nöbet beklerler."

Eskiden tanrı diye tapılan şeyler putlar, ağaçlar, yıldızlar, melekler ve cinlerdi... Gerçi putçuluk günümüze kadar yeryüzünün bazı yörelerinde sürüp gelmiştir. Fakat bu tanrılara tapmayanlar Allah'ın birliği ilkesine tam olarak bağlanmamışlardır. Onların şirki bugün yüce Allah'ın gücünden başka bir takım asılsız güçlere iman etmeleri ve Allah'dan başka birisine dayanmaları şeklinde kendisine göstermektedir. Şirk çeşit çeşittir. Zaman ve yerin değişmesi ile şekil değiştirir.

Bu tanrılara kendileri yardımı ile zafer elde etmek için tapıyorlardı onlar... Oysa bunlara kimse düşmanca saldırmasın veya kötülük etmesin diye bizzat kendileri bu sözde tanrıları korumaktaydılar, kendileri onların askerleri olmuş, kendilerine yardımlarına hazır bekliyorlardı. **"Oysa onlar yardım edemezler, ancak kendileri o tanrılara koruyuculuk için nöbet beklerler."**

İşte bu, düşüncenin ve tefekkürün saçmalıkta son sınırı idi. Şu kadar var ki, bugünkü insanların çoğu bu basitlikten ancak şeklen kurtulmuşlardır. Bugün azgın ve zalimleri tanrılaştıranlar bu çeşit çeşit putlara tapanlardan geri kalmış değillerdir. Onlar da azgınların muhafız askerleridirler. Kendilerine gelecek her tehlikeyi savan ve azgınlıklarına arka çıkan onlardır. Ve onlar aynı zamanda da azgınlığa baş eğmektedirler.

Putçuluk çeşitli şekilleri içinde özde aynı putçuluktur. Saf Allah birliği inancı herhangi bir şekilde sarsıldı mı hemen putçuluk gelir. Şirk gelir, cahiliyet gelir. İnsanlık için ilâhlığı sadece bir olan Yüce Allah'ı tanıyan, ibadeti sadece O'na sunan, sadece O'na yönelip güvenen, itaat ve tazimi sadece O'na gösteren saf Allah'ın birliği inancından başka kurtuluş yolu yoktur.

"Onların sözü seni üzmesin. Biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliyoruz."

Bu sesleniş yüce Allah'ı bırakıp ta tanrılar edinen, şükretmeyen, O'nu zikretmeyen kimselerle karşı karşıya olan peygamberdir. Hedefi ise onların karşısında peygamberin kalbine güven vererek huzurunu sağlamaktır. Onlar yüce Allah'ın ilmi açısından ayan beyan ortadadırlar. Bütün kurdukları ve yapabilecekleri onun gözünün önündedir. Onlar için Resulullahın üzerine düşen bir şey yoktur. Onların durumları kadir olan kudret sahibi için ortadadır, gizli değildir. Yüce Allah onları ardlarından çevirip kuşatmıştır. Böylece onların durumu çok zayıf ve önemsiz olmuştur. Allah'a güvenen bir mü'minin duyacağı bir tehlikeleri kalmamıştır artık... Çünkü bir mü'min bilmektedir ki, yüce Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da ve yine bilir onlar yüce Allah'ın avucunun içinde, gözünün önündedirler, de onlar farkında değillerdir.

YARATILIŞ VE DİRİLİŞ

Bu son bölümün üçüncü kesiti yeniden dirilme ve mahşer konusunu ele almaktadır.

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ
مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَن يُحْيِي الْعِظَامَ
وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ
خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم
مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾
إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ
الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

77- İnsan, bizim kendisini nasıl bir nutfeden (sperm) yarattığımızı görmedi mi? Ki, şimdi apaçık bir hasım kesildi. 78- Kendi yaratılışını unutarak "çürümüş" kemikleri kim yaratacak" diyerek bize misal vermeye kalkar. 79- De ki; "Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı bilir. 80- O size yeşil ağaçtan ateş yaptı da siz ondan yakıyorsunuz. 81- Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaz mı? Elbette yaratır. O, çok bilen yaratıcıdır. 82- Bir şey dilediği zaman, O'nun buyruğu sadece, o şeye "Ol" demektir, hemen olur. 83- Her şeyin hükümranlığı elinde olan ve sizin de kendisine döneceğiniz Allah münezzehtir.

Bu kesin insanoğlunu bizzat kendisi ile ilgili kendi özelliği ile ilgili bir realite ile yüzyüze getirerek söze başlıyor. Bu realite onun kendi hayatında bizzat kendisinin gördüğü gözü ile ve hisleri ile tekrar-tekrar tanık olduğu gibi onun doğmasını ve gelişmesini canlandırmaktadır. Sonra da insanoğlu kalkıp bu realitenin anlamına dikkat etmemekte ve bundan yüce Allah'ın ölüp yok olduktan sonra yeniden dirilme ve mahşere gelme vadinin doğruluğuna dair bir delil çıkarmamaktadır.

"İnsan bizim kendisini nasıl bir nutfeden (sperma) yarattığımızı görmedi mi ki, şimdi apaçık bir hasım kesildi?"

İnsanın yakın "aslı" olduğuna kuşku duymadığı bu sperm nedir? Bir kıyamet ve değeri olmayan bayağı bir damla sudur O. İçinde binlerce hücre olan bir damla su... İşte bu, binlerce embiriyona dönüşen hücre Rabb'i ile mücadele eden, cedelleşen ve O'ndan kanıt ve delil isteyen insan haline geliyor.

Yaratıcı gücün kendisi bu spermadan o apaçık hasmı var ediyor... İnsanın

başlangıcı ile sonu arası alınan yol ne kadar da uzundur... İnsan çürüyüp toprağa karıştıktan sonra bu kuvvetin kendisini yeniden diriltip mahşere getirmesini bu kuvvet için üstesinden gelinemez çok büyük bir olay mı görüyor?

"İnsan, bizim kendisini nasıl bir nutfeden (sperma) yarattığımızı görmedi mi, şimdi apaçık bir hasım kesildi? "Kendi yaratılışını unutarak "çürümüş kemikleri kim yaratacak" diyerek bize misal vermeye kalkar."

Şu sadeliğe bakın, Şu fıtratın diline bakın. Yakın ve görülen gerçeğin, realitenin mantığına.

Çürüyüp dağılmış bir kemikten, bir sperm damlası daha mı canlı, daha mı güçlü veya daha mı değerlidir? O spermadan meydana gelmemiş midir? O spermandan meydana gelmemiş midir insanoğlu? Bu sperm değil midir ilk varoluşu bu spermi insana çeviren ve sonra da apaçık bir hasım kılan yüce Allah'ın çürümüş kemikleri yeni bir canlı yaratık haline getirmeye gücü yetmez mi?

Bu iş üzerinde soru sorulmayacak kadar açık ve kolaydır yüce Allah için. O halde uzun boylu tartışmaya ne gerek var?

"De ki; "onları ilk defa yaratan diriltecek. O her yaratmayı bilir."

Sonra yüce Allah, yaratıcı kudretin niteliği ve sahip oldukları şeylerden gözlerinin önünde ve ellerinin altındaki eşyada olan eseri hakkında onlara biraz daha açıklamada bulunuyor.

"O size yeşil ağaçtan ateş yaptı da siz ondan yakıyorsunuz."

İlk anda o basitçe yapılan bir gözlem, bu harikanın doğruluğu hakkında insanı ikna edebilir... Gaflet içinde bakıp geçtikleri harikanın... Şu suyu doymuş yemyeşil ağacın birbirine sürtünerek ateş çıkarması ve sonra da onun körpe ve yeşermiş bir dal olduktan sonra şu ateşe yakıt olması harikası... Yemyeşil bir ağacın emdiği Güneş enerjisinden depoladığı, suya katılmış ve yeşile boyanmış olduğu halde onu koruduğu ve yanması ile olduğu gibi sürtünmesi ile de ateşin doğduğu ısının mahiyetine dair gelişmiş ilmi bilgi... İşte bu bilgi bu harikayı daha açık ve daha net bir şekilde ortaya koyuyor. Ağaca bu özelliği veren, her şeye karakterini veren ve sonra da onu fonksiyonunu yapmaya yönelten yüce yaratıcıdır. Ancak biz insanlar, eşyayı ve olayları bu açık gözle göremiyor, onu bilinçli his ile ölçüp tartmıyoruz. Dolayısı ile de eşya bizlere hayret verici esrarını göstermiyor, varlığı yaratan o yüce yaratıcıya ulaştırmıyor. Bizler eşyayı gönlümüzü ve kalbimizi açsak, onlar da bizlere sırlarını açardı... Ve onlarla birlikte sürekli bir ibadet ve tesbih ile yaşadık.

Sonra yüce Allah kudretini gösteren delilleri, sergilemeye ve yaratma ile insanlığı tümüyle yeniden diriltme konularını, kolay anlaşılır örneklerle bizlere sunmaktadır.

"Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratamaz mı? Elbette yaratır. O, çok bilen yaratıcıdır." Gökler ve yeryüzü, hassas, dehşet veren hayret verici bir yaratık varlıktır... Şu milyonlarca cins ve türde canlılarla ortaklaşa yaşadığımız ve sonra da ne hacmi ne de mahiyeti hakkında bir bilgi elde edemediğimiz, bugüne kadar çok az şey bildiğimiz şu yeryüzü... İşte bu yeryüzü, güneşin ışığı ve ısısı ile yaşayan bu yeryüzü onun uydularından küçük bir uydudur.

Güneş ise, kendisinin de üyesi ve yakın dünyamızı oluşturan bir galakside yüz milyon yıldızdan sadece biridir. Ve daha birçok galaksiler veya yakın dünyamız gibi dünyalar vardır. Astronomi bilginleri ellerindeki kapasitesi sınırlı teleskopları ile bu galaksilerden yüz milyon galaksi saymışlardır. Bu uzmanlar dürbün ve gözetleme araçlarının daha da gelişmesi ile rakamın daha da artacağı beklentisi içindedirler. Bizim galaksimizle ya da dünyamızla onu izleyen galaksi arasında, yediyüz ellibin ışık yılı uzaklık vardır. (Bir ışık yılı, yirmi altı milyar mil olarak hesaplanmıştır) Bunlardan başka daha bir takım büyük yoğunlaşmış gaz kütleleri olduğu ve bu gezegenlerin de o kütlelerin parçaları olduğu tahmin edilmektedir. Bizim dar ve sınırlı bilgi alanımıza sığabilen kısım işte bunlardır.

Sayılara sığmayan bu gezegenlerin herbirinin döndüğü bir yörüngesi vardır. Yeryüzünün tıpkı güneş çevresinde yörüngesi olduğu gibi, bunların çoğunluğunun yörüngesi olan uyduları vardır. Ve bunların tümü çok hassas ve normal olarak dönmesini ve akmasını sürdürmektedir. Bir an durmadan ve hareketlerinde aksama olmadan... Yoksa görülen şu evren paramparça olur ve şu uçsuz bucaksız uzayda yüzen bu korkunç kütleler birbiriyle çarpışmaya başlarlardı.

Bu sayılara sığmayan milyonlarca kütlelerin sanki birer zerre gibi içinde yüzdüğü uzay boşluğunu ise anlamaya ve anlatmaya çalışmayacağız. Çünkü bu insanın başını döndüren bir iştir.

"Gökleri yeri yaratan, onların benzerlerini yaratamaz mı?"

Bu hayret verici ve korkunç yaratıklara göre insanların yaratılması nedir ki? **"Elbette yaratır. O, çok bilen yaratıcıdır."**

Fakat yüce Allah, şunu, bunu, ve başkalarını külfetsiz ve zahmetsiz yaratır. Ona göre büyüğün yaratılması ile küçüğün yaratılması arasında fark yoktur.

"Bir şey dilediği zaman, O'nun buyruğu sadece, o şeye "Ol" demektir. Hemen olur."

Bu şey, ister gök olsun, ister yeryüzü. İster sivrisinek olsun, ister karınca, bu ve o, yüce Allah'ın sözü karşısında eşittir. "Ol" Hemen oluverir.

Ortada zor ve kolay diye bir şey yoktur. Uzak yakın diye de bir şey yoktur. Bir şeyin yaratılması için o şey ne olursa olsun, yüce iradenin onun yaratılmasına sadece yönelmesi yeterlidir. Ancak yüce Allah konuları birtakım yollarla insanlara yaklaştırıyor ki, o konuları kendi insani ve sınırlı ölçülerine vurup anlayabilsinler...

Bu kesitte surenin son vurgulaması geliyor. Varlık alemi ile bu varlığı yaratan arasındaki ilişkinin gerçek niteliğini canlandıran vurgular.

"Her şeyin hükümranlığı elinde olan ve sizin de kendisine döneceğiniz Allah münezzehtir."

Meleket (Mülk) kelimesi, bu kalıbı itibarı ile, bu ilişkinin aslını büyütüp yöneltiyor. Varlık alemindeki her şeye mutlak bir sahiplik ilişkisi... Ve şu varlık alemindeki her şeyi tutan hakimiyet ilişkisi.

Sonra O'na yalnız O'nadır dönüş ve varış...

Bu son cümle, yapılan şu dehşetli gezintiye, surenin tümüne ve içine bütün ayrıntıları alabilecek olan bu büyük gerçeğe dair, surenin ele almış olduğu konulara uygun düşen bir bitiş vurgulamasıdır.

YASİN SURESİNİN SONU

Saffat Suresi

37

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 182

Bismillahirrahmanirrahim.

Mekke'de nazil olan bu sure; bir önceki sure gibi kısa ayetli, gönüllere çok hızlı etki edebilen, sahne ve tablo açısından zengin, bir kısmı son derece etkili değişik şekil ve çağrışımlar içeren, insanın içinin derinliklerine işleyen bir etkiye sahip suredir.

Bu sure, Mekke'de inen öbür sureler gibi gönüllerde inanç sisteminin temellerini atmak, suret ve şekilleri ne olursa olsun şirkin her türlüsünden o sistemi arındırmayı hedef olarak seçmiştir. Ancak bu sure -özel olarak- ilk Arap toplumunda revaçta olan şirkin üzerinde uzun-uzun durmaktadır. Arkasından bu tip şirkin, çeşitli vesilelerle batıllığını ve asılsızlığını ortaya koymaktadır... Sözünü etmekte olduğumuz şirk çeşidi, cahiliyle devri Araplarının makul gördüğü ve inandığı bir şekildir. Bu inanış, Allah ile cinler arasında bir "akrabalık" olduğu esasına dayanır. İşte sure bu hurafeyi ele alır. Bu hurafeye göre melekler, Allah ile cinlerin evlenmesi neticesi doğmuşlardır. Sonra melekler dişidirler ve onlar Allah'ın kızlarıdırlar.

Bu masal, bu surede çok yoğun bir hücuma uğramaktadır. Sure, bu masalın asılsızlığını ve saçmalığını gözler önüne sermektedir. Bu surede ele alınan konular arasında bu konunun göze batan bir konu olması nedeni ile sure melekler topluluğuna işaretle başlıyor:

"And olsun, sıra-sıra duranlara; önlerindekini sürdükçe sürenlere, zikir okuyanlara"[1] Bunun peşinden, azgın şeytanların ve onların yaklaşamasınlar ve orada olup bitenlere kulak verip dinleyemesinler diye, uzayı delip geçercesine alev almış yıldızlarla ateşe tutulmalarından söz edilir. Eğer şeytanlar cahiliye Arapları'nın masallarının iddia ettikleri gibi olsalardı, böylesine bir kovulmaya maruz kalmazlardı. Yine bunun gibi, zalimlerin cehennemde meyvesi ile azap görecekleri zakkum ağacının meyvesinin ne kadar kötü ve çirkin olduğu belirtilmek için şeytanların başına benzetilmiştir! Ve nihayet surenin sonunda, bu akıl almaz hurafeye doğrudan doğruya hücum edilir:

"Ey Muhammed! Putperestlere sor bakalım, kızlar Rabb'inin de erkekler onların mı?" "Yoksa biz melekleri kız olarak yaratırken onlar yanında mıydı?" "Dikkat edin, onlar iftiraları yüzünden diyorlar ki: 'Allah doğurdu' onlar

1) Saffat Suresi, 1-2-3

elbette yalancıdırlar." "Allah, kızları oğullara tercih mi etmiş?" "Ne oluyorsunuz? Ne biçim hükmediyorsunuz?" "Hiç mi düşünmüyorsunuz?" "Yoksa sizin açık deliliniz mi var?" "Eğer doğru iseniz açık kitabınızı getirin." "Allah'la cinler arasında soy bağı uydurdular. Andolsun, cinler de, kendilerinin hesap yerine götürüleceklerini bilir." "Haşa; Allah, onların taktıkları sıfatlardan münezzehtir." (2)

Bu sure, cahili şirk çeşitleri içinde özel olarak bu tür şirki ele alması yanında Mekke'de inen surelerin ele aldıkları inanç sisteminin diğer yönlerini de ele almakta ve kainatın görülen kısmı ile delil getirerek, "Tevhid" kavramını yerleştirmektedir: **"Ki, İlahınız birdir. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabb'idir. Doğuların da Rabb'idir.**(3) Yine bu sure kıyamet sahneleri içinde azab görenlerin, azablarının asıl sebebinin şirk olduğunu vurgulamaktadır. **"O gün hepsi azab'da birleşirler." "İşte biz, suçlulara böyle yaparız." "Çünkü onlara 'Allah'tan başka ilah yoktur' denildiği zaman büyüklük taslarlardı." "Deli bir şair için tanrılarımızı mı bırakalım? derlerdi." " Hayır! O gerçeği getirmiş ve peygamberleri de doğrulamıştı." "Şüphesiz siz can yakıcı azabı tadacaksınız." "Sadece yaptığınız işlerle cezalandırılıyorsunuz."** (4)

Bu sure, önceki sıralanan şeylerin yanında, yeniden dirilme, hesaba çekilme ve yapılan amellere karşılık verme konularını ele almaktadır. **"Bu apaçık bir büyüdür" derler." "Yani biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı dirilecekmişiz?" "De ki: Evet, hem de hor ve hakir olarak dirileceksiniz."** (5)

Bunun arkasından sure, bu münasebetle sürprizlerle, şoklarla kaynaşmalarla ve manzaralarla dopdolu eşsiz bir kıyamet tablosu sunmaktadır. Öte yandan bu sure, vahy ve müşriklerin sözlerinde yeralan peygamberlik konusuna temas etmektedir: **"Deli bir şair için tanrılarımızı mı bırakalım? derlerdi."**(6) Sonra da onlara gereken cevabı vermektedir: **"Hayır! O gerçeği getirmiş ve peygamberleri de doğrulamıştı!"**(7)

Bu sure, müşriklerin sapıklıkları ve yalanlamaları dolayısı ile peygamberlerin yaşadıkları olaylardan bir dizi sunmaktadır. Nuh, İbrahim ve oğulları, Musa-Harun, İlyas, Lût ve Yunus... Bu peygamberlerin hikâyelerinde, Allah'ın rahmeti, peygamberlerine yardımı, onları yalanlayanlara, ne biçim ibret verici bir azab verdiği, gözler önüne serilmektedir: **"Andolsun, onlardan öncekilerinin çoğu da sapmıştır." "Biz onların içine de uyarıcılar göndermiştik." "Bak, o uyarılanların sonu ne oldu" "Ancak, Allah'a gönülden bağlı kullar o azabın dışında kaldı."** (8)

Bu hikâyeler arasında özellikle Hz. İbrahim'in oğlu İsmail ile olan hikâyesi ön plana çıkmaktadır. Bu hikâyede, Hz. İsmail'in kesilme girişimi ve bu girişimin fidye ile önlenmesi dile getirilmektedir. Yine bu hikâyede "itaat" en yüce, en derin ve en heyecanlı şekli ile "Allah'a teslimiyet" vurgulanmaktadır. Ve nihayet bu itaat ve teslimiyet insanı ancak katıksız, saf imanın ulaştırabileceği zirveye ulaştırmaktadır. Gönülleri o parlak ve yüksek ufka ancak öylesine saf bir iman çıkarabilir.

Bu surenin konuları ve ele aldığı meseleler sunulurken, bunlara eşlik eden

2) Saffat Suresi, 149-159 3- Saffat Suresi, 4-5 4) Saffat Suresi, 33-39
5) Saffat Suresi, 15-18 6) Saffat Suresi, 36 7) Saffat Suresi, 37 8) Saffat Suresi, 71-74

insanı etkileyici ilhamlar, açıkça gökte, yıldızlarda, alevli gök cisimlerinde ve yıldız mermilerinden oluşan tablosunda ifadesini bulmaktadır:

"Bize en yakın göğü, bir süsle ve yıldızlarla süsledik." "Ve onu itaat etmeyen her şeytandan koruduk." "O şeytanlar yüce alemi (Mele-i A'la'yı) dinleyemezler; her yandan kendilerine mermi gibi yıldızlar atılır." "Kovulup atılırlar. Ve onlar için sürekli azap vardır." "Ancak meleklerin konuşmalarından bir sözü kapan olursa, onu da delen ve yakan alevli yıldızlar takip eder."[9]

Bu etkileyici ilhamlar, surenin sunduğu o güne ait çarpıcı tablolarda, kıyamet sahnelerinden eşsiz sürprizleri ve güçlü heyecanları da somutlaşmaktadır. Gerçekten de bu surenin içerdiği sahneler eşsiz bir biçimdedir. Surede yeri geldikçe genişçe bu özelliği vurgulayacağız.

Surenin insanı etkileyen ilhamları hikâyelerde, hikâyelerin bölümlerinde ve çağrışımlarında ifadesini bulmaktadır. Özellikle Hz. İbrahim ve kurban edilen oğlu İsmail hikâyesinde kalpleri şiddetle kökünden sarsan etki doruğa çıkmaktadır.

Bütün bunlara ek olarak, surenin insan üzerinde bıraktığı müzikal etkiyi de belirtelim. Bu etkinin bariz özelliği, surenin şekil, gölge, tablo ve ardarda gelen derin mesajına uygunluktur.

Bu sure ele aldığı konuları üç ana bölümde ortaya koymaktadır:

Birinci bölüm: Sure, bir bölüm melek üzerine yemin ile başlıyor: Andolsun sıra sıra duranlara. Önlerindekini sürdükçe sürenlere. Zikir okuyanlara. Ki, ilâhınız birdir. Göklerin-yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabb'idir. Doğruların da Rabb'idir. Sonra şeytanların konusu gelmekte, meleklerin seçkinlerini onların Mele-i A'la'yı dinlemeye çalışmaları ve atmosferi delip geçen yıldız mermilerle ateşe tutulmaları konusu gelir. Bunu müşriklere şu soru izler: **"Şimdi sor onlara, kendilerini yaratmak mı daha zordur, yoksa Bizim yarattıklarımız mı?"**[10] Yoksa şu melekler, gök, yıldızlar, şeytanlar ve alevli gök cisimleri mi? Bu soru ile amaçlanan; yeniden dirilme hakkında söyledikleri şeylerin ne kadar çürük olduğunu göstermek ve gerçekleşeceğini aklen uzak gördükleri ve alaya aldıkları şeyi ispat etmektir. Buradan hareketle, sure dirilme, hesaba çekilme, nimet verme ve azap görmeye dair uzun bir sahneyi, gözler önüne sermektedir. Bu sahne gerçekten orjinal bir sahnedir.

İkinci bölüm: Bu sapıklığın daha önce geçen milletler arasında benzerlerinin olduğunu kendilerine uyarıcı peygamberler geldiğini ve çoğunluğunun da sapıklar arasında yer aldığını ifade ile başlar. Sonra, Nuh, İbrahim, Musa, Harun, İlyas Lût ve Yunus -selâm üzerlerine olsun- u gönderildikleri ve uyarmış oldukları milletlerinin hikâyeleri ele alınır. O insanların içinde korkutulanların ve iman edenlerin sonlarının nasıl olduğu ifade edilir.

Üçüncü bölüm: Daha önce sözü edilen cin ve meleklere dair masallardan bahseder. Bunun yanında Allah'ın peygamberlerine yönelik zafer ve galibiyete ilişkin vaadini açıklar: **"Andolsun ki, peygamber kullarımıza şu sözleri vermişizdir." "Mutlaka kendilerine yardım edilecektir." "Ve galip gelecek olanlar, mutlaka bizim ordumuzdur."**[11]

9) Saffat Suresi, 6-10 10) Saffat Suresi, 11 11) Saffat Suresi, 171-173

Nihayet sure, Allah'ı tenzih, peygamberlerine selâm ve Rabb'lığının itiraf edilmesi ile son bulur: **"Kudret ve şeref sahibi Rabb'in onların taktıkları sıfatlardan münezzehtir, yücedir." "Selâm gönderilen peygamberlere" "Hamd, alemlerin Rabb'i Allah'a!"**[12]

İşte bu sure, bu konulara yer vermektedir. Şimdi ayrıntıya girebiliriz.

ALLAH, ALEMLERİN RABB'İDİR.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالصَّافَّاتِ صَفًّا ﴿١﴾ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا ﴿٢﴾ فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٣﴾ إِنَّ

إِلَٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴿٤﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ﴿٥﴾

1- Andolsun sıra sıra duranlara • 2- Önlerindekini sürdükçe sürenlere • 3- Zikir okuyanlara • 4- Ki, ilahınız birdir. • 5- Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabb'idir. Doğuların da Rabb'idir.

Sıra sıra duranlar, sevk ve idare edip men edenler ve okuyanlara... Bunlar bir grup meleklerdir. Allah burada onları sadece kendisinin bildiği sadece kendisi tarafından bilinen davranışlarla zikreder. Bu melekler namazda ayakları ile saf tutmuş olabilecekleri gibi Allah'ın emrini beklemeden kanatları ile de saf tutmuş olmaları da mümkündür. Saf bağlayan melekler böyledir. Bağırıp azarlayarak men edenler ise mesele bağırıp çağırılarak men edilmeyi hak etmiş asilerin ruhlarını alırken, men edenler veya kıyamet günü toplanma ve cehenneme sevketme sırasında bağırıp-çağırarak onları sürenler, yahut herhangi bir durumda ve yerde o asileri azarlayarak süren meleklerdir. Zikri okuyanlar... Kur'an'ı ya da başka bir Kutsal Kitab'ı okuyanlar yahut da Allah'ı anarak tesbih edenler olabilir...

Allah, meleklerin bu zümresi üzerine birliğine yemin etmektedir: **"Ki, ilahınız birdir"** Daha önce belirttiğimiz gibi, bu yeminin sebebi, cahiliye devri Arapları arasında yaygın olan meleklerin Allah'a nisbet edilmesi, onların -zanlarına göre- Allah'ın kızları olması dolayısı ile melekleri ilah edinmeleri masalıdır. Bu yeminden sonra Allah kendisini kullarına, birliğine uygun sıfatlarla tanıtır:

"Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabb'idir. Doğuların da Rabb'idir." Şu gökler ve yeryüzü insanların gözleri önüne dikilmiştir. Onları yoktan vareden, yaratan ve şu müthiş kâinatı idare eden yaratandan söz etmektedirler. Bu, öylesine müthiş bir mülktür ki, hiç bir kimse onu yaratmaya ve idare etmeyi iddia edemeyeceği gibi, hiçbir kimse onun yaratıcısının mutlak kudretini ve gerçek Rabb'lığını itiraf etmekten kaçınamaz.

Bunlar, göklerin ve yerin arasında olan, hava, bulut, ışık, nur ve insanoğlunun mahiyetleri hakkında peyderpey bilgi sahibi olabildiği ve bilmedikleri yanında mahiyetlerinden öğrenip ortaya çıkardıkları, çok az olan ince yaratıklardır.

Gökler, yeryüzü ve bunlar arasındaki korkunç uzaklık, büyüklük, çok hassas dengeler, çeşitlik, güzellik, ahenk... İnsanoğlu -eğer kalbi uyanıksa- bunlar karşısında derin bir etki duymaktan, son derece güzellik müşahede etmekten ve uzun

12) Saffat Suresi, 180-182

bir düşünceye dalmaktan kendisini alamaz. İnsan ancak, kalbi ölmüş ve hayret verici şeylerle dopdolu olan şu kâinatın etkisi karşısında etkilenip tepki gösterme gücünü kaybetmişse, ancak bu takdirde şu büyük yaratma olayının karşısında etkilenip duygulanmadan ve düşünmeden geçip gidebilir.

Doğuların da Rabb'idir."

Her yıldızın doğduğu bir yer vardır. Her gezegenin doğduğu bir yer vardır. Şu engin göklerin her yöresinde birçok doğuş yerleri vardır. Bu ilahi ifadede, yaşadığımız şu yer küremizde meydana gelen bir realiteye de düşündürücü bir şekilde temas edilmektedir. Şöyle ki; yerküre güneşin karşısında ekseni etrafında dönerken dünyanın çeşitli yörelerinde ard arda "doğu"lar ve "batı"lar oluşmaktadırlar. Güneşin karşısında yeralan yörenin "doğu"su oluşurken, bunun karşısındaki yörenin de "batı"sı meydana gelmektedir. Sonra yerküre dönmesine devam ettiğinden, bir sonraki yörenin doğusu oluşurken, buna karşın diğer yörenin de "batı"sı oluşmakta böyle sürüp gitmektedir.

Bu gerçeği Kur'an-ı Kerim nazil olduğu zamanlar insanlar bilmiyorlardı. İşte o eski zamanda bunu onlara Allah haber vermiş oluyordu. Şu yeryüzünde doğuların arka arkaya gelmesindeki çok hassas düzen, doğuların doğduğu yerlerde şu kainatı saran hayret verici güzellik... İşte bunların insanoğlunun kalbine etki etmesi doğaldır. Bunlar insanı eşsiz şekilde yaratıcısının sanat üzerinde düşünmeye ve yaratıcı ve idare edici Allah'ın birliğine imana çağırması da normaldir. Çünkü o "yaratıcı", güzel ve hassas yapısında farklılık göstermeyen tek bir sanatın meyveleri arasından ortaya çıkmaktadır.

Bir olan Allah'ın sıfatları arasında bu sıfatın burada zikredilmesi bu yüzdendir. Bu surede, bu ayetlerden sonra gelen ayetlerde, sema'dan ve "doğu" lardan bahsedilmesinin başka bir gerekçesi daha vardır. Onu da orada gezegenden, ateş almış yanan yıldızlardan, şeytanlardan ve yıldız mermilerinin atılmasından söz ederken göreceğiz.

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ ۝٦ وَحِفْظًا
مِّن كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ ۝٧ لَّا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ وَيُقْذَفُونَ
مِن كُلِّ جَانِبٍ ۝٨ دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ۝٩ إِلَّا مَنْ خَطِفَ
الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ۝١٠

6- Biz en yakın göğü, bir süsle ve yıldızlarla süsledik.
7- Ve onu itaat etmeyen her şeytandan koruduk.
8- O şeytanlar, yüce alemi (Mele-i A'la'yı) dinleyemezler; her yandan kendilerine mermi gibi yıldızlar atılır.
9- Kovulup atılırlar. Ve onlar için sürekli azap vardır.
10- Ancak meleklerin konuşmalarından bir sözü kapan olursa, onu da delen ve yakan alevli yıldızlar takip eder.

Yüce Allah, surenin başında müşriklere uydurulan masalın meleklere ilişkin bölümüne temas ettikten sonra, burada da o masalın şeytanlara ilişkin ikinci yarısına değinmektedir. Cahiliye Arapları, Allah ile cinler arasında bir hısımlık

olduğuna inanıyorlardı. İçlerinden bazıları gerek bu yüzden ve gerekse şeytanların seçkin melekler topluluğu (Mele-i A'la) ile ilişkileri olacağı varsayımı ile gaybı bileceklerini düşünerek şeytanlara tapıyorlardı.

Göklerin, yeryüzünün ve aralarında olanlarla "doğu"ların zikrinden sonra, "doğu"lar da ister yıldız ve gezegenlerin doğusu olsun, isterse yeryüzü bölgelerine arka arkaya gelen "doğu"lar olsun ister her ikisi birden olsun ve bunların nurları ve ışıklarından söz edildikten sonra söz sırası yıldızlara gelmektedir.

"Bize en yakın göğü, bir süsle ve yıldızlarla süsledik."

Bu süsü görmek ve bu kâinatın kuruluşunda ana unsurun "güzellik" olduğunu kavramak için gökyüzüne bir kez bakmak yeterlidir. Orada sanatkârın sanatında eşsiz bir varediş, güzel bir ahenk görürsünüz. Orada "güzellik" derinde ve karakterdedir, yoksa gelip geçici ve yüzeysel değildir. Sanatkârın tasarımı, yaratmada güzellik ve aynı derecede "görevi eksiksiz yerine getirme" üzerine kuruludur. Gökte her şey bir ölçü üzeredir. Her şey görevini hassasiyetle yerine getirir. Gökyüzü her şeyi ile güzeldir.

Gökyüzü... Üzerine serpilmiş yıldızlar... Bu tablo, insanın gözünün görebileceği en güzel tablodur. Göz bu tabloya bakmaya doyamaz. Her yıldız ve her gezegen gözünü ışık-ışık büzüp sana dikmektedir. Sanki sana bir göz atan sevgi gözüdür o. Ona göz attığın zaman sanki gözünü yumup kaybolmakta, ondan yüzünü çevirdiğinde tekrar canlanmakta ve parlamaktadır. Gönüllere bir teselli olmak üzere geceden-geceye ve bir andan diğerine yerleri değişmekte, bulundukları yerler birbirini izlemektedir. Onların verdiği doyumdan gönüller asla usanmaz.

Sonra, bundan sonraki ayet bu yıldızların başka bir görevi daha olduğunu, bunların içinden şeytanlar, seçkin meleklerin topluluğuna (Mel-i A'la) yaklaşmasınlar diye onlara atılan alevli gök cisimleri olduğunu ifade etmektedir: **"Ve onu itaat etmeyen her şeytandan koruduk." "O şeytanlar yüce alemi (mele-i A'la'yı) dinleyemezler; her yandan kendilerine mermi gibi yıldızlar atılır." "Kovulup atılırlar. Ve onlar için sürekli azap vardır." "Ancak meleklerin konuşmalarından bir sözü kapan olursa, onu da delen ve yakan alevli yıldızlar takip eder."**

Yıldızlar içinde, gökyüzünü azgın ve haddi aşan bütün şeytandan koruyan; onların arkasından atılan mermi gibi yıldızlar vardır. Bu yıldızlar, gökyüzünü korur ve seçkin meleklerin konuşmalarını duymalarına engel olurlar. Şeytan onları dinlemeye yeltendiğinde, atılan o yıldızlar her yönden şeytanı yakarlar ve derhal kovup uzaklaştırırlar... Ve o şeytana ahirette de sürekli, ardı arkası kesilmez bir azap vardır. Şeytan bazen seçkin meleklerin toplumunda geçen konuşmaları aniden çalıp kapabilir. Onun peşine de alev almış yıldız takılır, Şeytan gökten inerken ona yetişir onu vurur ve adamakıllı yakıp kül eder.

Bizler azgın, sapkın şeytanın nasıl kulak verip dinlediğini, nasıl çalıp çarptığını ve atmosferi delen alevli yıldız ile nasıl kendisine ateş edildiğini bilmiyoruz. Çünkü bütün bunlar karşımızda olan şeyler değildir. Bunların nasıl olduğunu düşünmekten insan olarak aciziz. Bu tür konularda bizlerin yapacağı, Allah'tan bu konuda gelen açıklamaları tasdik edip inanmaktır. Zaten şu kainatta, bilgi namına dış kabuktan başka ne biliyoruz ki?

Allah ile aralarında akrabalık bağının olduğunu iddia ettiklerinden burada önemli olan seçkin meleklerin topluluğuna ulaşmalarına engel olunan ve orada olup bitenleri dinlemelerine set çekilen şeytanların bu şeytanlar olduğudur. Bu iddialarından bir parçası doğru olsaydı, onlara yapılan muamele değişik olurdu. Bu sözde hısım ve nesep akrabalarının sonucu asla kovulmak, ateşe tutulmak ve yakılmak olmazdı.

KÖR, SAĞIR VE ALAYCI KÂFİRLER

Yüce Allah, meleklerden söz ettikten sonra, göklerden, yeryüzünden ve bunların aralarında olanlardan bahsedip azgın şeytanlardan ve arkalarından yetişen mermilerden söz ettikten sonra, Resullullah'dan onlara "kendilerini yaratmak mı daha zordu, yoksa bizim yarattıklarımız mı?" diye sormasını istiyor. Şayet bu yaratıkları yaratmak daha zor ve daha güç ise, o halde öldükten sonra dirilme konusu karşısında, neden dehşete kapılıp bu konuyu alaya alıyorlar? Olabilirliğini uzak görüyorlar. Çünkü öldükten sonra dirilmek bu büyük yaratıkları yaratmakla mukayase bile edilemez.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَم مَّنْ خَلَقْنَا ۚ إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّن طِينٍ لَّازِبٍ ﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾ وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿١٧﴾

11- Şimdi sor onlara; "Kendilerini yaratmak mı daha zordur, yoksa, Bizim yarattıklarımız mı?" Aslında biz kendilerini özlü ve yapışkan çamurdan yarattık.
12- Ey Muhammed! Evet; sen onlara şaşıyorsun, onlar da seninle alay ediyorlar.
13- Onlara öğüt verildiği vakit düşünüp öğüt almazlar.
14- Bir mucize görseler onunla alay ederler.
15- "Bu apaçık büyüdür" derler.
16- "Yani biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı dirilecekmişiz?"
17- "Bizden önceki atalarımızda mı dirilecek?"

Onlardan haber vermelerini iste ve sor onlara: Melekler, gökler, yeryüzü ve bunların arasında bulunan her şey, şeytanlar, yıldızlar, alevli gök cisimleri, bütün bunlar Allah'ın yaratıklarıdır. O halde onların yaratılması mı daha zordur, yoksa şu kâinatın ve şu yaratıkların yaratılması mı?

Onların cevap vermesi beklenmez. Çünkü Allah'ın bu sorusu onların durumunun çirkin tuhaf olduğunu göstermek, çevrelerinde olanlardan ne kadar gaflet içinde olduklarını gözler önüne sermek ve bir şeyi, bir durumu değerlendirmede ne kadar gülünç olduklarını sergilemek içindir. Buradan hareketle yüce Allah, ilk yaratılmış oldukları ana maddeyi onlara sunuyor. Bu madde, yüce Allah'ın yaratıklarından biri olan, yeryüzünün bir parçası çıvık yapışkan çamurdur. "Aslında biz kendilerini özlü ve yapışkan çamurdan yarattık."

Onların yaratılışı bunca yaratıkların yaratılmasından asla zor değildir. O halde durumları çok tuhaftır. Çünkü onlar yüce Allah'ın ayetleri ile alay etmekte ve kendilerine yeniden dirilmeyi ve ikinci bir hayatı vaadeden kimseyi eğlenceye almaktadırlar. Onların umursamazlık içinde alaya almaları Resulullah'ı hayrete düşürmüştür:

"Ey Muhammed! Evet; sen onlara şaşıyorsun, onlar da seninle alay ediyorlar.

"Onlara öğüt verildiği vakit düşünüp öğüt almazlar."

Bir mucize görseler onunla alay ederler."

Resulullah onların durumlarına hayret etmekte haklıdır. Çünkü Hz. Muhammed'in gördüğü gibi kalbin yüce Allah'ı gören ve Allah'ın ayetlerinin bu derece net ve bu kadar çok olduğunu temaşa eden bir mü'min hiç şüphesiz hayrete düşer ve kalpler nasıl olur da bu ayetlere karşı bu derece kör olabilir, nasıl olur da bunlar karşısında bu tuhaf tutuma girer diye dehşete düşer.

Resulullah onlara bu şekilde hayret ederken, kendilerine sunmuş olduğu ister Allah'ın bir bilinmesi konusu olsun, ister öldükten sonra kıyamet günü dirilme olsun, böylesine apaçık bir konuyu eğlenceye almalarına hayret ederken... Bir de ne görsün onlar kör değiller mi? Kalpleri öğüde kapalı değil mi? Bir de üstüne üstlük onlar yüce Allah'ın ayetlerini şiddetli bir alay konusu yapıp kendilerine göstermiş olduğu ayetlere hayret edip bu ayetleri (eğlenceye alırlar) ifadesinin de ilham ettiği gibi, birbirlerini çağırıp alaya almaya sebep saymazlar mı?

Buna ek olarak Kur'an'ı "sihir" diye nitelemeleri ve kendilerine öldükten sonra dirilmeyi vadetmesine "hayret etmeleri" ni de ekleyelim. **"Bu apaçık büyüdür derler. Yani biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı dirilecekmişiz? Bizden önceki atalarımız da mı dirilecek?"**

Onlar gerek çevrelerinde, gerek bizzat kendi nefislerinde olan yüce Allah'ın kudret izlerinden gafildirler... Bu gücün, göklerin, yeryüzünün ve aralarında bulunanların yaratılmasındaki ve yıldızlarla alev almış gök cisimlerinin yaratılmasındaki izinden de gafildirler... Bütün bunlarda, kudretin izlerinden gafil olmuşlar ve bu gücün onlar öldükleri ve toprak ve kemik haline geldikleri zaman kendilerini ve daha önce yaşayan atalarını yeniden dirilteceğini imkânsız görmüşlerdir. Bu güce göre, bu yeniden diriltme ve yeniden hayat verme hiç de tuhaf değildir. Yeter ki, insan gerek kendi nefsinde ve gerekse etrafında kendini kuşatan bunca şeylerin ışığı altında, bu gerçeği azıcık düşünsün.

قُلْ نَعَمْ وَأَنتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾
هَٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾

18- De ki; "Evet, hem de hor ve haklr olarak dirileceksiniz."
19- O dirilme sahnesi korkunç bir çığlıktan ibarettir. Hemen o anda gözlerini birdenbire açıp etrafa bakacaklar.
20- "Vah bize, bu ceza günüdür" derler.
21- Onlara "İşte bu yalanladığınız hüküm günüdür" denir.

Onlar şahit oldukları bunca şeylerden soğukkanlılık, güven, gönül huzuru içinde ibret almayınca, yüce Allah da onları şiddet ve sertlikle, ahiretteki diriliş tabloları ile onları uyarmaktadır. Kendilerine o sahne içinde, nasıl çırpınıp duracaklarını ve kıvranacaklarını tasvir etmektedir.[13]

"De ki; "Evet, hem de hor ve hakir olarak dirileceksiniz."

Evet sizler de daha önce geçmiş atalarınız da diriltileceksiniz. Sizler zelil, hakir olarak, teslim bayrağını çekerek, karşı gelemeyerek ve isyan edemeyerek diriltileceksiniz. Evet... Sonra, yüce Allah, bunun nasıl olacağını sergilemeye geçiyor: Onlar ansızın,kendilerini çok yönlü, üslubu çeşit-çeşit ve birbirini izleyen hareketlerle ve canlı manzaralarla dopdolu sahnelerden birinin karşısında buluyor. Bu sahnede "niteleme" karşılıklı konuşma ile kucaklaşıyor. Üslup, bazen "düz anlatım" biçiminde gelişirken bazen de "karşılıklı konuşma" şekline bürünüyor. Bu olay ve hareketlerin arasına "yorum" ve "değerlendirme" giriyor. Böylece sahne hayatın bütün özelliklerini tamamlamış oluyor.

"O dirilme sahnesi korkunç bir çığlıktan ibarettir. Hemen o anda gözlerini birdenbire açıp etrafa bakacaklar."

İşte böyle bir haykırışlık sürede yıldırım hızı ile dirilecekler. Buna "çığlık" denmesi, içindeki "şiddet unsuru"na dikkat çekmek ve yöneltilmesindeki "sertlik" kaynağının "yüceliğini" anlatmak içindir. **"Hemen o anda gözlerini birdenbire açıp etrafa bakacaklar."** Birdenbire, hiçbir ön hazırlık olmaksızın gözlerini açıverecekler ve birdenbire dehşet içinde bağırmaya başlayacaklar.

"Vah bize, bu ceza günüdür" derler. Onlar dehşet ve hayret içinde iken, bir de bakarlar ki bir ses... Bu ses onlara hiç beklemedikleri bir yerden azar ve kınama yağdırmakta.

"Onlara 'işte bu yalanladığınız hüküm günüdür' denir."

İşte böylece ifade biçimi 3.ncü şahıstan 2.nci şahsa geçmektedir. Bu hitap, ceza gününü yalan sayanlaradır. Bu sadece kendilerine kesin bir azarlama yöneltmek içindir. Sonra emir, gerekli işlemleri yapmakla görevli olanlara yönelir:

أُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِن دُونِ اللَّهِ
فَاهْدُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ إِنَّهُم مَّسْئُولُونَ ﴿٢٤﴾

22- Yüce Allah meleklerine emreder: "Zalimleri, onların aynı yoldaki arkadaşlarını ve taptıklarını
23- Allah'dan başka (taptıklarına) onlara cehennemin yolunu gösterin.
24- Durdurun onları, çünkü onlar sorguya çekileceklerdir.

13) Bu tabloyu anlamak için "Kur'an'da Kıyamet Sahneleri" isimli eserimizden kısa bir özet aktarıyoruz.

Zulmedenleri ve günahkârlardan onlara benzeyenleri, bir araya toplayın. Onlar birbirinin benzeridir. Bu emirde kesin bir ifade yanında "Onlara cehennemin yolunu gösterin" sözünde açık bir "alay" vardır. Sapıklıktan daha hayırlı ne güzel bir hidayettir bu... Bu söz, doğru hidayeti bırakıp da sapıklık içinde olmalarına denk düşen bir cevaptır. Çünkü onlar dünyada iken doğru yola girmediler. O halde bugün cehennemin yoluna girsinler.

İşte onlar "hidayete" erdiler... Cehennemin yoluna girdiler. Sorguya çekilmek üzere durduruldular.

İşte şu hitap ard niyetsiz bir soru şeklinde onlara azar yöneltiyor.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿٢٨﴾
قَالُوا بَل لَّمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ
بَلْ كُنتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَائِقُونَ ﴿٣١﴾ فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾

25- Size ne oldu ki, birbirinize yardım etmiyorsunuz? 26- Hayır, bugün onlar zillete boyun eğmişlerdir. 27- Birbirlerini sorumlu tutmaya çalışırlar. 28- Önderlerine "siz bize sağdan(sureti Haktan) gelirdiniz". 29- Önderleri de: "Hayır siz inanmış kimseler değildiniz" derler. 30- Bizim sizin üzerinizde zorlayıcı bir gücümüz yoktu. Zaten siz azgın bir toplumdunuz. 31- Bu sebepten Rabb'imizin azabı bize hak oldu. "Biz hak ettiğimiz cezayı tadacağız." 32- "Sizi azdırdık. Çünkü kendimiz de azmıştık."

"Size ne oldu ki birbirinize yardım etmiyorsunuz?"

Hepiniz burada olduğunuz halde neden birbirinize yardım etmiyorsunuz? Halbuki tümünüz bir yardımcının yardımına muhtaçsınız. Tapmakta olduğunuz ilahlarınız da sizlerle birlikte?... Doğal olarak ne cevap var ne de söz. Ancak bu sorunun arkasından gelen yorum ve değerlendirmedir:

"Hayır, bugün onlar zillete boyun eğmişlerdir."

Tapanlar ve tapılanlar... Sonra sözün akışı bir kez daha düz anlatım biçimine geçmekte ve onların birbirleri ile çekişme sahnelerini sunmaktadır:

"Birbirlerini sorumlu tutmaya çalışırlar."

"Önderlerine siz bize sağdan(Sureti Haktan) gelirdiniz."

Yani sizler bize-çoğunlukla, gizli vesveselerde adet olduğu üzere, sağımızdan vesvese verirdiniz. O halde bu durumumuzdan sizler sorumlusunuz. O zaman suçlananlar bu suçlamayı savmak ve sorumluluğu, suçlamayı yöneltenlerin üzerine atmak için karşı koyarlar:

"Önderleri de: Hayır siz inanmış kimseler değildiniz" derler."

İmandan sonra sizleri saptıran, hidayetten sonra sapıklığa düşüren bizim vesvesemiz değildir.

"Bizim sizin üzerinizde zorlayıcı bir gücümüz yoktu. Zaten siz azgın bir toplumdunuz."

Üzerinizde bir otoritemiz yoktu ki, sizleri bizim fikrimizi kabule zorlayalım ve istemediğimiz şeyleri zorla benimsetelim. "**Zaten siz azgın bir toplumdunuz.**" Hak konusunda haddi aşan sınır tanımaz zalimler idiniz.

"Bu sebepten Rabb'imizin azabı bize hak oldu. Biz hak ettiğimiz cezayı tadacağız.

Bizler ve sizler azabı hak ettik. Azabı tadacağımız yolundaki tehdit bize hak olmuştur. Sizler bizimle birlikte sapıklığa yatkın olmanızdan dolayı kayıp gittiniz. Biz sizlere hiçbir şey yapmadık. Ancak sizler bizim sapıklığımıza uydunuz.

"Sizi azdırdık. Çünkü kendimiz de azmıştık."

Burada başka bir değerlendirme daha geliyor... Bu değerlendirme sanki Allah'ın sözünün onlara hak olması için dünyadaki durumlarını ortaya koyan ve dinleyenlere gerekçesi ile birlikte ilan edilen bir hükümdür.

فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُو آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ
مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّكُمْ لَذَائِقُو
الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾

33- O gün hepsi azab'da birleşirler. 34- İşte biz, suçlulara böyle yaparız. 35- Çünkü onlara 'Allah'dan başka ilah yoktur' denildiği zaman büyüklük taslarlardı. 36- Deli bir şair için tanrılarımızı mı bırakalım? derlerdi.

37- Hayır! O gerçeği getirmiş ve peygamberleri de doğrulamıştı. • 38- Şüphesiz siz can yakıcı azabı tadacaksınız. • 39- Sadece yaptığınız işlerle cezalandırılıyorsunuz. • 40- Ancak Allah'a gönülden bağlı kulları bu cezanın dışındadır.

Acıklı azabı tatmaktan müstesna tutulan Allah'ın ihlaslı kullarından söz edilirken yüce Allah, hesaplaşma günü o kulların manzarasını da bizlere sunmaktadır. Ayetin ifadesi yalanlayanların acıklı azabına karşın, ihlasa erdirilmiş olanların içinde yüzdükleri nimeti tasvirli haber biçiminde sunuşa geçiyor:

أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ وَهُمْ
مُكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾ يُطَافُ
عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾ لَا فِيهَا
غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ
عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾

41- Onlar için bilinen rızık vardır. • 42- Çeşit-çeşit meyveler vardır. 43- Nimet cennetlerinde. • 44- Tahtlar üzerinde karşılıklı otururlar. • 45- Önlerinden akan kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır. • 46- Berraktır, içenlere lezzet veren bir içki. • 47- O içkide ne sersemletme var, ne de onunla sarhoş olurlar. • 48- Yanlarında da bakışlarını yalnız kendisine çevirmiş iri gözlü eşler vardır. 49- Saklı yumurtalar gibi bembeyaz eşler.

Bu, gerçekten bütün nimetleri içeren katmerli bir refahtır. Öyle bir refah ki, bundan nefis yararlanır, duygu yararlanır. Bu nimette, her nefis arzuladığı nimeti bulur. Her şeden önce, Allah'ın küfür ve şirke düşmekten korunmuş kullarıdır. Bu nitelemede ikramın en büyük mertebesine işaret vardır. İkinci olarak onlar, Mele'i A'la (seçkin melekler topluluğu) da ağırlanmaktadır. Ne güzel bir ağırlamadır bu! Sonra onlar (karşılıklı tahtlar) üzerinde oturmakta ve (meyveleri) vardır. Kendilerine hizmet edilmekte, hoşnutluk, rahat ve nimet yurdunda, hiç çaba sarfetmeleri gerekmemektedir.

"Önlerinden akan kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır."

"Berraktır, içenlere lezzet veren bir içki."

"O içkide ne sersemletme var, ne de onunla sarhoş olurlar."

Bu nitelikler şarap lezzeti veren, ondaki sakatlığı da yokeden şarabın en güzel nitelikleridir. Ne insanın başını ağrıtır ve ne de yararlanmanın lezzetini giderecek tükenme ve mahrum kalma sözkonusudur. **"Yanlarında da bakışlarını yalnız kendisine çevirmiş iri gözlü eşler vardır."** Yanlarında iffet ve utançtan eşlerinden başkasına bakmayan utangaç huriler vardır. Oysa onların güzel ve iri gözleri vardır. Yine böyle onlar incelik, naziklik ve yumuşaklıkları yanında korunmuşlardır. **Saklı yumurtalar gibi bembeyaz eşler."** Onlar, dikkatsizce el sürülmeyen ve gözönüne bırakılmayan, saklanmış yumurta gibidirler.

Ayetin ifadesi tasvirli anlatımına şöyle devam eder: Birden Allah'ın bu korunmuş kullarının -her türlü nimete kolayca erdikten sonra- sakin sohbetlerine tanık oluruz. Aralarında geçmişi ve şu anı değerlendirmektedirler... Bu sahne, ilk sahnede günahkârların arasında geçen çekişme ve kınamaya karşılıktır. Bu bahtiyar kullardan birisi geçmişini hatırlar ve kardeşlerine başından geçenlerden bir kesit anlatır:

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾
يَقُولُ أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾

50- Cennet ehli birbirine dönmüş sorarlar. 51- Onlardan biri: "Benim de bir arkadaşım vardı." 52- Bana "Sende mi doğrulayanlardansın?" 53- "Biz ölüp toprak ve kemik olduğumuz zaman mı diriltip yaptığımız işlere göre cezalanacağız?"

Cennette söz alan o kişinin bu arkadaşı, ahiret gününü yalan sayar ve ona insanların öldükten sonra yeniden dirileceğine ve bir yığın kemik ve toprak olduktan sonra hesaba çekileceklerine inananlardan birinin kendisi mi olduğunu dehşet içinde sorarmış.

Bu kişi sohbetinde, kardeşlerine hikâyesini anlatmaya devam ederken, sözünü ettiği bu arkadaşının akibetini öğrenmek için aklına onu araştırmak gelir.

Doğal olarak onun cehenneme gittiğini bilmektedir. Başını kaldırıp bakar ve kardeşlerini de kendisi ile birlikte bakmaya çağırır. Sohbet arkadaşlarına der ki:

قَالَ هَلْ أَنتُم مُّطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾

54- Yanındakilere; "Siz onu bilir misiniz?" der.
55- Bir bakar, onu cehennemin ortasında görür.

Tam o esnada cehennemin ortasında bulduğu arkadaşına yönelir ve ona: Arkadaş! Allah'ın bana nimeti olmayıp da beni sana kulak vermekten korumasaymış sen az kalsın beni de mahvedecekmişsin.

قَالَ تَاللَّهِ إِن كِدتَّ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾

56- Ona der ki; "Yemin ederim ki, sen az daha beni helâk edecektin."
57- "Rabb'imin lütfu olmasaydı şimdi ben de cehenneme götürülürdüm" dedi.

Yani Rabb'imin bana nimeti olmasaydı ben de hoşlanmadıkları yerlere götürülen kimselerden olurdum.

Bu kişinin dünyadaki arkadaşını cehennemin ortasında görmesi, kendisinin ve Allah'ın ihlaslı kullarından olan kardeşlerinin elde etmiş oldukları nimetin ne kadar büyük olduğunu hissetmelerini sağlar. Böylece kurtulan o kişi, o nimeti pekiştirmek ve gündeme getirmek ister. Çünkü onlardan zevk alır ve o nimetlerden daha fazla yararlanmak ister ve der ki:

أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هَٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾

58- Biz bir daha ölmeyecek miyiz?" der. • 59- İlk ölümümüzden başka ölüm yok ve biz azaba da uğramayacağız ha! 60- İşte büyük başarı ve mutluluk budur. • 61- Çalışanlar bunun için çalışsınlar.

Burada kalpleri uyandıran ve onları amele ve böyle bir akibet için yarışa sevkeden bir değerlendirme gelmektedir. (Bunun gibi) elden çıkmaz, tükenecekğinden korkulmaz, arkasından ölüm gelmeyen ve azabın da tehdit etmediği bir nimet için, işte böyle bir nimet için çalışsın çalışanlar... Asıl törene layık nimet budur işte... İnsanoğlunun yeryüzünde uğrunda ömür tükettiği bunun dışında nimetler, şu ebediyet ile mukayese edilirse önemsizdir, hem de çok önemsiz...

Bu ebedi, güvenli ve hoş nimetle diğer grubu bekleyen akibet arasındaki korkunç farkı ortaya çıkarmak için, ilahi ifadeler, eşsiz sahnenin başında yeralan mahşer günü ve hesaptan sonra onları bekleyen öteki ayrıntılara geçmektedir.

CEHENNEM VE ZAKKUM AĞACI

أَذَٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾

فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ
عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾

62- Cennet gibi konak mı hayırlı, yoksa zakkum ağacı mı? • 63- Biz, o ağacı zalimler için fitne yaptık. 64- O, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır. • 65- Tomurcukları, şeytanın başı gibidir. • 66- İşte cehennemlikler bundan yer ve karınlarını bununla doldururlar. • 67- Sonra, bu yemeğin üzerine kaynar su katılmış içki onlar içindir. • 68- Sonra dönüşleri yine cehennemedir.

Kalacak ve duracak yer olarak şu ebedi cennetmi daha hayırlı, yoksa zakkum ağacı mı? Zakkum ağacı nedir? **"O, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır. Tomurcukları, şeytanın başı gibidir."** İnsanlar, şeytanların başlarının nasıl olduğunu bilmezler. Ancak şüphe yok, başları korkunç olsa gerek. Şeytanların başını sadece tasavvur etmek bile insana korku ve ürperti veriyor. O halde, bir de bunun, yedikleri ve karınlarına doldurdukları meyve olduğunu düşünün.

Yüce Allah bu ağacı zalimler için bir deneme aracı kılmıştır. Çünkü ağacın adını duyduklarında eğlenceye dalmışlar ve "Cehennemde ağaç yanmadan nasıl yetişir? demişlerdir. Aralarından Hişamoğlu Ebu Cehl alay etmiş, şaşırmış ve "Ey Kureyş halkı! Muhammed'in size korku verdiği zakkum ağacının ne olduğunu biliyormusunuz? diye sormuştu. Onlar "Hayır" deyince, Ebu Cehl "Zebed'deki Medine hurmasıdır. Vallahi, onu elimize geçirirsek çiğner çiğner yutarız" demişti. Fakat burada sözkonusu olan zakkum ağacı, onların bildikleri yemişten başka bir şeydir. **"İşte cehennemlikler bundan yer ve karınlarını bununla doldururlar."** Bu ağacın meyvesi, onların boğazlarına takılınca -çünkü şeytanların başları gibidir- içtiklerinde karınlarını yakıp kavurunca, çünkü cehennemin ortasından bitip çıkmakta yanmaktadır -çünkü ana maddesi cehennemdendir- işte bu esnada onlar susuzluğu giderecek ve susuzluğun alevini söndürecek bir içeceğin soğukluğunu ararlar. Ve onlara bu yemeğin üstüne bulanık, çok sıcak, kaynar bir sıvı içerler. **"Sonra bu yemeğin üzerine kaynak, su katılmış içki onlar içindir."**

Bu günlük öğünlerinden sonra, bu sofrayı terkedip devamlı kalacakları yerlerine giderler. Konakları ne fena bir konak ve akibetleri ne fena bir akibet! **"Sonra dönüşleri yine cehennemedir."** Bu eşsiz sahne, bunlarla bitiyor. Surenin birinci kısmı son buluyor. Sanki bu kısım gözle görülen gerçeğin parçası...

SAPIKLIK VE HİDAYETİN ÖYKÜSÜ

Bu derste ilahi ifadeler, ahiret alanında, nimet ve azap vadilerinde birinci bölümde yapılan ilk gezintiden sonra, bu dünyadan ilk zamanlarda göçüp gitmiş olanların arkasından, beşer tarihine başka bir gezinti düzenliyor. Bundan amaç, bu gezinti esnasında ilk insanoğlunun azıp günaha dalmasından bu yana, "sapıklık ve hidayet öyküsünü" bizlere sunmaktır. Bu hikâyelere baktığımızda bir de ne görelim, bunlar bugün de işlenip tekrar-tekrar yapılan şeyler değiller mi?.. Resulullah'ın karşısına Mekke'de küfür ve sapıklıkla dikilen hemşehrileri işte eski zamanlarda sözü edilen ve ilahi mesajı yalan sayıp, sapıtan

insanların kalıntıları değiller mi? İşte ilahi ifadeler bunlara, kendilerinden önce yaşamış olanlar için neler olup bittiğini açıklamakta ve tarihin derinliklerine dürülmüş olan bu sayfalarla onların kalplerine dokunmakta, öte yandan mü'minlere de geçmişte Allah'ın mü'min olanlardan asla yardımını esirgemediği mesajı vererek, kalplerine güven vermektedir.

Yüce Allah bundan sonra Nuh, İbrahim, İsmail, İshak, Musa, Harun, İlyas, Lût ve Yunus -selâm üzerlerine olsun- peygamberlerin öykülerinden birer kesit sergiliyor. Hz. İbrahim ve İsmail'in öyküsü üzerinde biraz daha uzun durmakta, bu öyküde imanın, fedakârlığın ve itaatin büyüklüğünü bizlere sunmakta, İbrahim ve İsmail'in gönüllerinde yeraldığı gibi, İslamın gerçek yüzünü başka bir surede ve bundan başka bir yerde sunmadığı bir şekilde ele alıp sunmaktadır. Bu öyküler eşsiz ve şerefli dersin dayanağıdır.

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾
وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِم
مُّنذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾

69- Çünkü onlar atalarını sapık yolda buldular. • 70- Öyle iken yine de düşünmeden atalarının peşinden koşuyorlardı. • 71- Andolsun onlardan öncekilerinin çoğu da sapmıştır. • 72- Biz onların içine de uyarıcılar göndermiştik. • 73- Bak, o uyarılanların sonu nice oldu. • 74- Ancak, Allah'a gönülden bağlı kullar o azabın dışında kaldı.

Onlar sapıklıkta köklüdürler. Aynı zamanda taklid ederler, düşünmezler. Ölçüp biçmezler. Aksine düşünmeyen, kafalarını çalıştırmayan sapık atalarının izine girmek için, hızla uçarcasına onların yolunu tutarlar. **"Çünkü onlar atalarını sapık yolda buldular. Öyle iken yine de düşünmeden atalarının peşinden koşuyorlardı."** Onlar ve ataları, önce geçenlerin çoğunluğunun temsil ettiği sapıklığın bir örneğini teşkil ederler. **"Andolsun onlardan öncekilerinin çoğu da sapmıştır."** Onların sapması da ilahi uyarı ve sakındırmadan sonra olmuştu: **"Biz onların içine de uyarıcılar göndermiştik."** Fakat sonuç ne olmuştur? Yalanlayanların akibeti nasıl olmuştu? Ve Allah'ın samimi kullarının akibeti nasıl olmuştu? İşte bunlar, hikâyeler zinciri içinde sunulmaktadır. Öykülerin başında yeralan şu ilan uyarı içindir: **"Bak, o uyarılanların sonu nice oldu. Ancak Allah'a gönülden bağlı kullar o azabın dışında kaldı."**

HZ. NUH

Hikâyeler zincirinden, Hz. Nuh'un öyküsü, akibeti açıklayan ve Allah'ın samimi kullarına verdiği önemi belirten, seri bir işaret içinde başlıyor.

وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾
وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٧٨﴾
سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾

إِنَّهُۥ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا ٱلْـَٔاخَرِينَ ﴿٨٢﴾

75- Andolsun Nuh bize dua etmişti de ne güzel kabul etmiştik. • 76- Onu ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtarmıştık. • 77- Ancak O'nun soyunu sürekli kıldık. • 78- Sonra gelenler arasında O'na iyi bir ün bıraktık. • 79- Alemler içinde Nuh'a selâm olsun. • 80- İşte biz güzel davrananları böyle mükafatlandırırız. • 81- Çünkü O bizim, inanan kullarımızdandı. • 82- Sonra ötekileri (inanmayanları) suda boğduk.

Bu işaretin içinde Nuh'un Rabb'ine seslenmesi, ve yüce Allah'ın onun duasına tam ve mükemmel olarak cevap vermesi vardır. Bu duaya, en hayırlı sonuçla yüce Allah'ın kabul etmesi vardır. **"Ne güzel kabul etmiştik."** Bu işaretin içinde, Hz. Nuh ve çocukları ile kendisine inananların, büyük sıkıntıdan kurtulmaları vardır. Ancak Allah'ın kurtulmalarını dilediği ve yaşamasını takdir ettiği kimselerin kurtulduğu tufan sıkıntısından... Bu işaretin içinde, yüce Allah'ın Nuh'un -selâm üzerine olsun- dünyanın sonuna kadar gelecek nesiller arasında adının anılmasını takdir etmesi vardır. Nuh'un -selâm üzerine olsun- dünyanın sonuna kadar gelecek nesiller arasında adının anılmasını takdir etmesi vardır. "Sonra gelenler arasında O'na iyi bir ün bıraktık." Bu işaret, ihsanına karşılık olmak üzere, Nuh'a yeryüzünde Allah'ın selâmını ilan ediyor. **"Alemler içinde Nuh'a selâm olsun. İşte biz güzel davrananları böyle mükafatlandırırız."**

Allah'ın selâmından ve hayat boyu anıldıktan sonra geriye, mükafat olarak ne kalır ki? İhsanın ve mükafatın sebebi ise imandır. **"Çünkü O bizim, inanan kullarımızdandı."** Mü'minlerin akibeti budur.

Nuh'un kavminden mü'min olmayanlara gelince: Yüce Allah onlar için helâk olup yokolmayı takdir etmiştir: **"Sonra ötekileri (inanmayanları) suda boğduk."** Bu ilahi öykünün başında özetlendiği gibi, çağlar ötesinden, insanlığın doğuşundan bu yana Allah'ın adeti hep böyle olagelmiştir. **"Biz onların içine de uyarıcılar göndermiştik. Bak, o uyarılanların sonu ne oldu. Ancak Allah'a gönülden bağlı kullar o azabın dışında kaldı."** (14)

HZ. İBRAHİM

Sonra İbrahim -selâm ona olsun-in hikâyesi gelmektedir. Bu hikâye, iki ana bölüm halinde anlatılmaktadır. Birinci bölümde, İbrahim'in kavmine çağrıda bulunması, putları kırması, kavminin onu öldürmeye karar vermeleri ve yüce Allah'ın onu koruması ve kendisine kin besleyenleri yüzüstü bırakması yeralır. Bu bölüm, daha önce Kur'an surelerinde yeralmış bir bölümdür. İbrahim'in hikâyesinde bir de yeni bir bölüm vardır ki, sırf bu surede anlatılmaktadır. Bu bölümde İbrahim'in rüya görmesi, oğlunu boğazlaması, oğluna bedel fidye verilmesi, olayları yeralır. Bunlar, bu bölümün etkileyici üslubu, müthiş ifade gücü içinde adım adım, merhale merhale açıklanır. Ve bizlere uzun insanlık tarihi içinde, akide dünyasında, itaatın, fedakârlığın, bedel vermenin ve teslimiyetin en yüce tablolarını sergiler!

وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِۦ لَإِبْرَٰهِيمَ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَآءَ رَبَّهُۥ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ

14) Saffat Suresi, 72-74

لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ
تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾

83- İbrahim de Nuh'un milletindendi. • 84- Çünkü tertemiz bir kalp ile Rabb'ine gelmişti. • 85- Babasına ve kavmine: "Neye tapıyorsunuz?" demişti. • 86- Allah'dan başka uydurma tanrılar mı istiyorsunuz? • 87- Alemlerin Rabb'i hakkındaki düşünceniz, zannınız nedir?

Hikâyenin giriş ve ilk sahnesi böyle... Nuh'dan İbrahim'e geçiş... İki peygamber arasında akide, davet ve yol bağı var. İki peygamber ve iki peygamberlik arasında uzun zamanlar geçmiş olmasına rağmen, Hz. İbrahim ile Nuh aynı davanın bağlılarındandır. Çünkü karşılaştıkları, ortak oldukları ve bağlısı oldukları, sistem aynı sistem. İbrahim'in sıfatlarından, temiz kalplilik, inanç sağlamlığı ve saf bir gönül ön planda ortaya çıkmaktadır!

"Çünkü tertemiz bir kalp ile Rabb'ine gelmişti."

Bu tasvir, Rabb'ine gelişinde şekillenen katıksız bir "teslimiyetin" ve kalp temizliği şeklinde beliren "duruluğun", temizliğin ve doğruluğun görüntüsüdür. "Temizlik" ifadesi, kendi anlamını da kalbi ilham eden bir ifadedir. Bu aynı zamanda basittir, anlamı kolay ve mefhumu açık bir ifadedir. Bununla birlikte temizlik, arınmışlık, samimiyet ve (doğruluk) gibi birçok nitelikleri de kapsar. Ancak şu kadar var ki, ayette geçen bu ifade basitliği karmaşık olmaması ile birlikte, sıraladığımız niteliklerin hep birden ifade ettikleri anlamdan daha geniş bir ifade gücüne sahiptir. İşte bu, Kur'an ifadelerinin eşsiz anlatım harikalarından biridir.

Hz. İbrahim, bu tertemiz kalp ile, kavminin yaptıklarını hoş görmemiş çirkin görmüştür. Sağlam bir sağduyunun tiksinmiş olduğu, her türlü düşünce ve tutumu çirkin görmesi gibi çirkin görmüştür. **"Babasına ve kavmine 'Neye tapıyorsunuz?' demişti. Allah'dan başka uydurma tanrılar mı istiyorsunuz? Alemlerin Rabbi hakkındaki düşünceniz, zannınız nedir?"** Hz. İbrahim onların putlara taptıklarını görmekte ve sağlam bir fıtratın sesi ile şiddetli bir tiksinme ile seslenmektedir. **"Neye tapıyorsunuz?"** Nelere? Çünkü sizin taptıklarınızın ne tapılacak ve ne de kendisine ibadet edenlerinin olması uygundur. Ne de gerçeği bilmemekten kaynaklanan kuşkulu bir tapınmadır. Bu sadece katıksız bir yalan ve şüphesiz bir iftiradır. O halde siz bu iftiraya kasten mi, bilerek mi yöneliyorsunuz? **"Allah'dan başka uydurma tanrılar mı istiyorsunuz?"** Siz Allah'ı ne zannediyorsunuz? Allah kavramının insan sağduyusunun ilk anda bile nefret ettiği bu seviyeye düşeceğini ve böylesine sapık olabileceğini mi zannediyorsunuz? **"Alemlerin Rabb'i hakkındaki düşünceniz, zannınız nedir?** Bu ifade temiz ve sağlam insan sağduyusunun yadırgamasını yansıtmaktadır. Bu ifade, insanın hislerine, aklına ve vicdanına ters olan apaçık bir durumun üzerine gitmektir.

İlahi ifade burada, onların Hz. İbrahim'i cevaplamalarına, onunla konuşmalarına yer vermiyor, direkt olarak bunu izleyen sahneye geçiyor. Hz. İbrahim'in bu apaçık iftira karşısında, içinden verdiği kararı sergilemeye geçiyor!

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ

فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾

88- İbrahim yıldızlara bir baktı. • 89- "Ben hastayım" dedi. • 90- Bunun üzerine onun yanından kaçtılar. • 91- İbrahim de; gizlice onların tanrılarına sokuldu: "Size sundukları yiyecekleri yemiyor musunuz?" • 92- "Neyiniz var konuşamıyor musunuz?" dedi. • 93- Ve gizlice üzerlerine yürüyüp sağ eliyle putlara kuvvetli bir darbe indirdi.

Rivayete göre, Hz. İbrahim'in kavminin o gün bayram günüdür. Bu -belki de nevruz bayramıydı- halk ilahlarının önüne kutsanmak ve hayır beklentisi ile yiyecek bırakır, bahçelere ve hoş vakit geçirecekleri yerlere çıkar, daha sonra eğlence ve dinlenme dönüşü, kutsanmak için bıraktıkları yiyecekleri almaya gelirlerdi. İbrahim artık bunların kendine uyacaklarından ümidi kesmiş ve kesinlikle bunların sapık fıtratlarının düzelmeyecek bir biçimde bozulmuş olduğunu kesinkes anlamıştı. Bunun üzerine bir karara varır, kararını uygulayabilmek için onların putlardan ve mabedlerden uzaklaştıkları bu bayram gününü beklemeye koyulur. İbrahim'in, onların bu sapıklıklarından duymuş olduğu sıkıntı artık dayanılmaz noktaya varmış, kalbini yormuş, artık bıçak kemiğe dayanmıştı. Kendisini mabedden ayrılıp bayram şenliklerine katılmaya çağırdıkları zaman gözünü gökyüzüne çevirir ve ?"**Ben hastayım**" gezip eğlenceye çıkacak gücü kendimde bulamıyorum, oralara keyif ve eğlence arzusu içinde olup kalbinde sıkıntı ve keder olmayanlar gider. Oysa kendim rahat ve gönül huzur içinde değilim der. İbrahim, sıkıntı ve yorgunluğunu dile getirmek için böyle konuşmuştu. Onları kendileri ile başbaşa bırakmak için bunları dile getirmişti, yoksa yalan söylemek için böyle konuşmamıştı. Bu söz, o günkü yaşamış olduğu gerçeklerin ta kendisi idi, çünkü sıkıntı, huzursuzluk insanı hasta eder.

Halk ise bu bayram günü adet, gelenek ve şenlikleriyle başbaşa kalmak için acele ediyorlardı. İbrahim -selâm üzerine olsun- ne şikayeti olduğunu onlara anlatabilmesi için beklemediler. Aksine, geriye dönüp ondan uzaklaştılar. Kendi işlerine koyuldular. İşte bu, İbrahim'in beklediği fırsattı. İbrahim soydaşlarının düzmece ilahlarına doğru koşar. Putlarının önünde yiyeceklerinin en hoşu en tazesi vardı. İbrahim -selâm üzerine olsun- alay ederek onlara: "**İbrahim de; gizlice onların tanrılarına sokuldu: "Size sundukları yiyecekleri yemiyor musunuz?**" der. Doğal olarak putlar ona cevap vermezler. Alay ederek soruyu değiştirir, putlara, kinle: "**Neyiniz var, konuşamıyor musunuz?" dedi.** İnsanın aslını astarını bildiği, duyup konuşmadığından kesinlikle emin olduğu bir şeye hitap etmesi bilinen psikolojik bir durumdur. Asıl kızgınlık nedeni, düzmece ilahların gerisinden halkın tutumundan ve zayıf tasavvurlarından duyulan can sıkıntısıdır. Bu soruya da putlar cevap vermezler. İşte bu noktada İbrahim, gizli kin yükünü söz halinde değil de, aksiyon olarak boşaltır: "**Ve gizlice üzerlerine yürüyüp sağ eliyle putlara kuvvetli bir darbe indirdi.**" Ve içini kin, keder ve sıkıntıdan yatıştırmış olur.

فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾
وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ

فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٤﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿٩٥﴾ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٦﴾

94- Bunun üzerine puta tapanlar koşarak İbrahim'in yanına geldiler.
95- İbrahim onlara "Elinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?"
96- "Oysa sizi de, yaptığınız bu şeyleri de Allah yaratmıştır" dedi.
97- Puta tapanlar: "Onun için bir bina yapın da onu ateşe atın" dediler.
98- İbrahim'e bir tuzak kurmak istediler, biz de onların tuzaklarını boşa çıkardık, onları alçalttık.
99- İbrahim dedi ki: "Ben Rabb'ime gidiyorum, O beni doğru yola iletecek."

Halk eğlenceden dönmüş ve putların paramparça olmuş kırıntılarına rastlamıştır. İlahi ifadenin akışı burada, hikâyenin başka surede açıklandığı üzere, bu işi ilahlarına yapanın kim olduğunu sormaları ve sonunda bu cesur suçluyu ortaya çıkarmaları kısmına değinmiyor. Onların İbrahim ile yüzyüze gelmelerine geçiyor. **"Bunun üzerine puta tapanlar koşarak İbrahim'in yanına geldiler."** Haberi dinlerler, bu işi yapanın kim olduğunu anlarlar; koşar adımlarla üzerine giderler ve çevresini çabucak çevirirler. Onlar kızgın, heyecanlı büyük bir topluluk, İbrahim ise, bir tek kişidir... Fakat O, mü'min, inanmış bir tek kişi. Yolunu bilen bir kişi. İlahı hakkında açık tasavvurlu bir kişi... Akidesi kendince belli ve malum, onu kendi benliğinde özümlenmiş ve çevresindeki kâinatta onu görmüş bir kişi. İşte bu tek kişi o heyecanlı, azgın, akidesi bulanık tasavvuru çelişik olan bu çoğunluktan daha güçlüdür. Bundan dolayı Hz. İbrahim onların karşısına basit ve fıtri hak ile dikilmekte, onların çokluğuna, azgınlığına ve birbirlerine girerek üzerine gelmelerine hiç de aldırmamaktadır.

İbrahim onlara: "Elinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?"

Bu düşündüğünü yüzlerine dobra dobra vuran fıtrat mantığıdır. Gerçek ma'budun yaratıcı olması, yoksa yaratık olmaması gerekir.

"Oysa sizi de yaptığınız bu şeyleri de Allah yaratmıştır" dedi.

O, ma'bud olmaya lâyık yegâne yaratıcıdır. Bu mantık bu kadar açık ve yalın olmakla birlikte, İbrahim'in kavmi gafletlerine dalmış, O'nu dinlemiyorlar bile! -Zaten batıl,yalın olan hakkın sesine ne zaman kulak vermiştir ki-? İçlerindeki emredip yasaklayabilecek olanlar da en çirkin şekli ile azgınlıklarını sürdürüyorlar:

Puta tapanlar: "Onun için bir bina yapın da onu ateşe atın" der.

Zalimler apaçık güçlü hak söz karşısında sıkıştıklarında ve delil dayanaktan yoksun olduklarında bu mantıktan başkasını, ateş ve demir mantığından başkasını tanımazlar. Onların bu sözlerinden sonra ilahi ifadeler, Allah'ın samimi kullarına vaadi ve düşmanlarına tehdidini gerçekleştiren akibeti sergilemeye geçiyor :

"İbrahim'e bir tuzak kurmak istediler, biz de onların tuzaklarını boşa çıkardık, onları alçalttık."

Allah dilerse, kulların tuzakları neye yarar? Allah samimi kullarını kendi himayesine alınca, zayıf, çelimsiz olan azgınların, böbürlenenlerin, otorite sahiplerinin ve buralara yardım eden kibirli yardımcılarının,ellerinden ne gelirki?

İSMAİL VE KURBAN

Bundan sonra İbrahim'in hikâyesinin ikinci bölümü gelmekte... Artık babası ve kavmi ile işi bitmiştir. Onu alevli ateş dedikleri ateşe atarak öldürmek isterler. Yüce Allah ise -aksine- onların kaybeden taraf olmalarını diler ve onu onların hilelerinden kurtarır.

İbrahim işte o anda, hayatından bir bölümü geride bırakır. Ve yeni bir merhaleyi kucaklayıp bir sayfayı kapatıp yeni bir sayfa açar.

"İbrahim dedi ki: Ben Rabb'ime gidiyorum, O beni doğru yola iletecek."

İşte böyle... Ben Rabb'ime gidiyorum. Bu bir hicrettir. Yer ve mekân hicretinden önce, bir iç alemi hicretidir. Bir hicret ki, bununla İbrahim hayatının tüm geçmişini terkedip bırakmaktadır. Babasını, kavmini, ailesini, evini, vatanını, kendini şu toprağa bağlayan her şeyi ve bütün şu insanları bırakmaktadır. Kendini engelleyen, kafasını meşgul eden, her şeyi arkasında bırakmakta, her şeyden sıyrılarak, her şeyi geride bırakarak Rabb'ine hicret etmektedir. Benliğinden hiçbir şeyi geri bırakmadan her şeyi ile, bütün benliği ile Rabb'ine teslim olmaktadır. Rabb'inin kendisine yol göstereceğinden kesinlikle emindir.

Bu bir hicrettir... Bir halden diğerine, bir durumdan ötekine, bu benliğinde başka bağların ortak olmadığı yalnız bir bağa hicrettir. Bu "soyutlanmanın, samimiyetin, teslimiyetin, iç huzurun ve kesin bir imanın" ifadesidir.

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي
أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَىٰ قَالَ يَا أَبَتِ
افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٢﴾
فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾

100- Rabb'im bana iyilerden olacak bir çocuk ver.
101- Biz ona yumuşak huylu bir erkek çocuk müjdeledik.
102- Çocuk onun yanında koşma yaşına gelince ona; "Yavrum! Ben uykuda iken seni kestiğimi görüyorum, bir düşün ne dersin? Çocuk; "Babacığım sana emredileni yap, inşaallah beni sabredenlerden bulacaksın" dedi.
103- İkiside Allah'a teslimiyet gösterip babası, oğlunu alnı üzerine yere yatırınca.

Hz. İbrahim şu ana kadar gerçekten bitip tükenmez bir yalnızlık içinde idi. Akrabalık, arkadaşlık ve tanışıklık bağlarını geride bırakıyordu. Hayatının geçmişinde alıştığı her şeyi, üzerinde büyüdüğü şu toprağa kendisini bağlayan her şeyi, o toprak üstünde yaşayan ve kendisini ateşe atan kavmi ile yol ayrımına geldiği şu toprağa kendisini bağlayan her şeyi geride bırakıyordu. Kendisine gittiğini açıkladığı Rabb'ine yöneliyordu. O'na yöneliyordu, O'ndan imanlı bir nesil, iyi bir evlat dilemek için O'na yöneliyordu.

"Rabb'im bana iyilerden olacak bir çocuk ver."

Yüce Allah, her şeyi geride bırakıp her şeyden soyutlanan ve temiz bir kalp

ile kendisine gelen salih kulunun duasını kabul eder.

"Biz ona yumuşak huylu bir erkek çocuk müjdeledik."

Sözün gelişi ve surenin akışına göre bu oğul İsmail'dir. Rabb'inin kendisini "oğul" diye nitelediği İsmail'in uysallığının örneklerini ileride göreceğiz. Şimdi biz zihnimizde yapayalnız, bir başına bütün yakınlarından ve ailesinden kopmuş ve hicret etmiş olan İbrahim'in sevincini canlandıralım. Rabb'inin "uysal" diye nitelediği bu "oğul" müjdesi ile ne kadar sevindiğini bir düşünelim.

Şimdi İbrahim'in hayatında yeralan eşsiz, büyük ve değerli bir tutuma göz atmamızın zamanı gelmiştir. Hatta bu tutum bütün insanlık hayatında eşsiz ve benzersiz bir tutumdur. Şu an, Kur'an'daki anlatılan hikâyenin eşsiz ifadesi ile, yüce Allah'ın müslüman ümmete vahy ettiği ve gözlerimizin önünde sergilediği, babaları İbrahim'in "örnek tutumu"nu öğrenmemizin zamanıdır.

"Çocuk onun yanında koşma yaşına gelince İbrahim ona; 'Yavrum! Ben uykuda iken seni kestiğimi görüyorum, bir düşün ne dersin?' Çocuk; 'Babacığım, sana emredileni yap, inşaallah beni sabredenlerden bulacaksın' dedi."

Aman Allah'ım! Bu ne hoş bir iman, itaat ve teslimiyettir! Bu, ailesinden ve yakınlarından kopmuş, toprak ve vatanından hicret etmiş bu yaşlı İbrahim, işte bu kişiye ihtiyarlığında kendisine bir oğul veriliyor. Uzun zamandır ümitle beklemişti onun gelmesini. Bu çocuk dünyaya gelince, Rabb'inin "uysal" diye nitelediği meziyete sahip bir "oğul" olarak dünyaya geliyor. İşte İbrahim'i izliyoruz.

Tam oğluna alıştığında ve oğlu çocukluktan kurtulup da onunla birlikte koşma çağına eriştiğinde ve yaşantısında ona eşlik edebilecek çağa geldiğinde... Evet İbrahim ona tam alışıp bu biricik çocukla huzur bulduğu anda rüyasında oğlunu boğazladığını görür. Bu rüyanın Rabb'inden oğlunu kurban etmesi için bir işaret olduğunu anlar. Niçin? Tereddüt etmez. Aklına itaat ve teslimiyetten başka bir şey gelmez? Evet bu bir işarettir. Sadece bir işaret... Açık bir vahy değil, direkt bir emir de değil. Ancak Rabb'inden bir işaret... İşte bu yeter. Uymak ve boyun eğmek için bu yeterli. İtiraz etmeden, "Ya Rab! Biricik çocuğumu niçin boğazlayayım" diye Rabb'ine sormadan itaat için bu yeterli. Fakat İbrahim bu isteğe can sıkıntısı içinde uymuyor. Sabırsızlık göstererek teslim olmuyor. Gönül huzursuzluğu içinde boyun eğmiyor. Asla! Tutumunda görülen kabul, hoşnutluk, iç huzuru ve sükûnettir. Bütün bunlar, korkunç durumu acaip bir iç huzuru ve sükûnetle oğluna açtığı sözlerinde görülüyor.

"Yavrum! Ben uykuda iken seni kestiğimi görüyorum, bir düşün ne dersin?" Bu sözler sinirlerine hakim, yüzyüze geldiği emrin hak olduğundan emin, görevini yaptığına güvenen bir insanın sözleridir. Aynı zamanda bu sözler, karşılaştığı emir kendini korkutup da, acele ve telaşla bir an önce ondan kurtulmaya ve işi bitirmeye çalışan ve işin sinirlerinin üzerindeki baskısını atıp rahata ermeye çabalayan bir kimsenin sözleri değildir.

Durum gerçekten zordur. -Bunda hiç şüphe yoktur- Kendisinden biricik oğlunu savaşa göndermesi istenmiyor. Ondan oğlunun hayatına mal olacak bir şeyi oğluna emretmesi de istenmiyor. Ondan bu işi bizzat kendisinin yapması isteniyor. Bizzat neyi yapacak? Oğlunu boğazlayacak. O -bununla birlikte- emri bu

şekilde karşılamakta, oğluna bu teklifi götürmekte, oğlundan kendi durumunu iyice düşünmesini ve bu konuda görüşünü bildirmesini istemektedir.

İbrahim Rabb'inin işaretini yerine getirmek için oğlunu aldatmaya başvurmuyor. Aksine, oğluna bu emri alışılmış bir emir gibi sunuyor. Zaten bu emir, İbrahim'e göre diğer emirler gibidir. Rabb'i istiyor... Rabb'inin istediği olsun. Baş ve göz üstüne... Oğlu bunu bilmeli. Emri zorla ve mecbur ederek değil itaat ve teslimiyet içinde kabullenmeli. Böylece o da, itaatin karşılığını elde etmeli, o da teslim olmalı ve teslimiyetin tadını tatmalı. İbrahim, kendisinin tatmış olduğu itaatin tadını oğlu da tatsın istiyor. Kendisinin görmüş olduğu hayrı, dünya hayatından daha baki ve daha kazançlı olan hayrı o da elde etsin istiyor. Babasının görmüş olduğu rüyayı tasdik etmek için boğazlanma teklif edilen çocuk ne durumdadır? Oğul, kendisinden önce babasının yükseldiği ufka yükselmekte. "Çocuk: **'Babacığım, sana emredileni yap, inşaallah beni saredenlerden bulacaksın' dedi.**" Oğul, emri sadece itaat ve teslimiyetle kabullenmekle kalmıyor, fakat bunun yanında hoşnutluk ve kesin bir inançla karşılıyor.

"Babacığım" bu sözde sevgi ve yakınlık var... "Boğazlanma" durumu, onu huzursuz etmiyor; korkutmuyor ve doğru yolu kaybetmesine yolaçmıyor. Hatta terbiye ve sevgisini bile sarsmıyor. **"Sana emredileni yap."** Babasının kalbinin hissettiklerini o daha önceden hissediyor. Rüyanın işaret olduğunu hissediyor. Bu işaretin de bir emir olduğunun farkında. Bu kadarı tereddütsüz, hileye sapmadan ve şüpheye düşmeden emri yerine getirmek ve emre uymak için yeterli. Sonra bu söz Allah'a karşı edebtir. Bu, kendi gücünün sınırını ve dayanma gücünün hududunu bilmektir. Bu güçsüzlüğüne karşı Rabb'inden yardım dilemektir. Ve kurban olurken, itaat ederken bu gücü asıl verenin Allah olduğunu bilmektir. **"İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın dedi."** Oğul, kahramanlık, cesaret gösterişine kalkışmamış, umursamaksızın tehlikeye atılmamıştır. Kendi şahsında ne gölge ne hacim ne de bir ağırlık görmemiştir. Bütün yaptığı, kendisinden yüce Allah'ın dilemiş olduğu şeylere, Allah'dan yardım görmüşse ve ona sabır gücü vermişse bütün üstünlüğü Allah'a bağlamaktır. **"İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın."** Allah'a karşı ne güzel bir edeptir bu! Ne hoş bir iman, ne şerefli bir itaat ve ne büyük bir teslimiyettir bu!

İlahi sahne burada söz ve diyalogtan sonra bir adım daha atmaktadır. Emrin uygulanması adımını atmaktadır.

İkisi de Allah'a teslimiyet gösterip babası, oğlunu alnı üzerine yere yatırınca:

Bir kez daha, insanoğlunun adet edindiği şeylerin arkasından itaatın şerefi, imanın büyüklüğü, hoşnutluğun iç huzuru yükselmekte. Baba gidiyor, oğlunu şakağı üzerine yatırıp hazırlıyor, oğul teslim olmuş, yüz çevirmiş olmamak için kıpırdamıyor. Durumları apaçık ortaya çıkıyor. İkisi birden teslim olmuşlar. İşte "İslam" budur. İslamın aslı budur. Güven, boyun eğme, iç huzur, hoşnutluk, teslimiyet, uygulama... İkisinin birden içlerinde sadece bu duygular var. Ancak büyük imanın doğurduğu bu duygular.

Bu, cesaret ve kahramanlık değil. Atılganlık ve cüret değil. Savaş meydanında mücahit atılganlık yapabilir, ölürler ve öldürülürler. Bir fedai artık dön-

meyeceğini bile bile atılganlık yapabilir. Fakat bütün bunlar başka, İbrahim ile İsmail'in burada yaptıkları şey başkadır. Ortada ne akan kan vardır, ne itici kahramanlık ve ne de geri dönme ve acizlik korkusu. Gizli olan acele ile atılganlık vardır. Bu ancak bilinçli, şuurlu, yönelen, arzu eden, ne yaptığını bilen, olup bitene karşı iç huzuru taşıyan bir teslimiyettir. Hayır, hayır! Aksine ortada, sakin bir hoşnutluk, tadı müjdelenmiş bir itaat ve onun hoş lezzeti vardır.

İşte burada İbrahim ve İsmail görevlerini yerine getirmişlerdi. Emir ve teklifi uygulamışlardı. Artık geriye, İbrahim'in İsmail'i boğazlaması, kanını akıtması ve canını alması kalmıştı. Bu da yüce Allah'ın ölçüsünde hiçbir şey ifade etmezdi. İbrahim ve İsmail o ölçüye Rabb'lerinin kendilerinden istemiş olduğu bütün ruhlarını, azimlerini ve duygularını koyduktan sonra bunun bir değeri yoktu.

İmtihan bitmişti. Gerçekleşmişti. Sonuçları ortaya çıkmıştı. Hedefleri gerçekleşmişti. Geriye sadece bedensel bir acı eksik kalmıştı. Sadece kan akmamıştı. Kesilmiş bir ceset yoktu. Allah'ın imtihan etmekteki hedefi insanların canını yakmak değildi. Onların kanlarından ve cesetlerinden bir beklentisi yoktu. Kullar Allah'a samimi olduklarında, bütün benlikleri ile görevlerini yapmaya hazır olduklarında o görevi yerine getirmiş olurlar. Teklifi gerçekleştirmiş olurlar ve imtihanları başarı ile vermiş olurlar.

Yüce Allah İbrahim ve İsmail'in doğruluklarını bilmişti. Böylece onları görevlerini yapmış, gerçekleştirmiş ve doğru olmuş saydı.

وَنَادَيْنَاهُ أَن يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ
صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا ۚ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَٰذَا
لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾

104- Biz ona "Ey İbrahim" diye seslendik. • 105- Sen rüyayı doğruladın; biz güzel davrananları böyle mükafatlandırırız. • 106- Gerçekten bu apaçık bir imtihan idi. • 107- Ona fidye olarak büyük bir kurban verdik.

Rüyana sadakat gösterdin ve onu eylem halinde gerçekleştirdin. Yüce Allah'ın istemiş olduğu, ancak boyun eğmek ve kendisine samimi bağlılıktır. Ancak bunun, gönülde Allah'dan başkasına yer olmayacak şekilde olması, onun emrinden başkasına değer verilmemesi ve O'ndan başkasına sevgi beslenmemesi şeklinde olması istenir. Sözkonusu insanın ciğerparesi oğlu, canı ve hayatı da olsa... Ve sen -ey İbrahim- bunu yaptın. Her şeyi ve en değerli varlığını cömertçe verdin. Ve onu hoşnutluk içinde, sükûnetle, gönül huzuru içinde ve kesin bir imanla cömertçe sundun. Geriye et ve kandan başka bir şey kalmadı. Bunun yerine kurbanlık geçerlidir. Yani et ve kandan ibaret olan kurbanlık bunun yerine geçer. Yüce Allah teslim olan ve görevini yerine getiren bu nefsi kurtarır. Evet bunu büyük bir kurbanlıkla kurtarır. Derler ki: "Bu kurbanlık bir koçtu. İbrahim onu Rabb'inin iradesi ve yaratması ile İsmail'in yerine bedel olarak kesmek için hazır halde bulmuştu." İbrahim'e şöyle denilir: **"Sen rüyayı doğruladın; biz güzel davrananları böyle mükafatlandırırız."** Onları böyle bir imtihana

sokarak mükafatlandırırız. Onları, kalplerini yönlendirerek ve vefakârlık seviyesine çıkararak mükafatlandırırız. Onlara, görevlerini yerine getirirken sabır, güç vererek ödüllendiririz. Böylece onları, hakettikleri ödüllerle ödüllendiririz.

Böylece imanın gerçek yüzü, itaatın güzelliği ve teslimiyetin büyüklüğü için bir meşale olarak yükselen bu büyük olayın anısı olmak üzere, kurban kesme geleneği devam etmektedir. İslam toplumu, bu olayı inceleyip dinine uymuş oldukları, soyuna ve inanç sistemine mirasçı oldukları babaları İbrahim'in gerçek kimliğini tanır. Akidenin üzerinde durduğu veya dayandığı asıl karakterini kavrar... Akidenin asıl karakterinin, hoşnutluk içinde güvenle ve O'nun çağrısına uyarak Rabb'ine "Niçin?" diye sormadan, O'ndan ilk işaret ve ilk emir gelir gelmez O'nun iradesini gerçekleştirmede hiç tereddüt etmeden nefsinde kendine hiçbir pay çıkarmadan, Rabb'ine sunacağı şeyin "metod ve şekli"nin seçimini kendi yapmaksızın, Rabb'i kendisine nasıl sunulmasını istiyorsa, öyle davranarak "Allah'ın takdirine teslimiyet" olduğunu öğrenir... Sonra İslam toplumu, bu olayı inceleyerek, Rabb'lerinin "imtihan"la kendilerine azap vermek ve "bela" ile canlarını yakmak istemediğini, O'nun asıl hedefinin kendisine boyun eğerek, çağrısına uyarak, ahdine vefa göstererek ve görevini yaparak, O'nun huzurunda ne ileri giderek ne de gevşek davranarak "teslimiyet içinde huzuruna gelmek" olduğunu öğrenir... Onların bu konudaki samimiyetleri belli olunca, canlarını feda etmekten ve acı çekmeden bağışlayacağını, sözlerini yerine getirmiş, görevlerini yapmış kabul edeceğini, yaptıklarını kabul edeceğini öğrenirler... Kendi yerlerine bedel kabul edip, canlarını kurtaracağını, babaları İbrahim'e ikram ettiği gibi onlara da ikram edeceğini öğrenirler.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذَٰلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾

108- Sonra gelenler arasında ona iyi bir ün bıraktık. • 109- "İbrahim'e selâm olsun." • 110- İşte biz güzel davrananları böyle mükafatlandırırız. • 111- Çünkü o bizim mü'min kullarımızdandı.

İbrahim nesiller ve asırlar boyu anılmaktadır. O bir ümmettir. O peygamber babasıdır. O, şu müslüman milletin babasıdır. Bu müslüman millet, O'nun dinine mirasçıdır. Yüce Allah bu millet için ve onların üzerine İbrahim'in dini üzere insanlığın yönetimini farz kılmıştır. Ve bu yönetimi, kıyamete kadar İbrahim'in çocuklarına ve soyuna yüklemiştir.

"İbrahim'e selâm olsun."

Rabb'inden selâm ona... Rabb'inin ebedi Kitab'ında yazılı ve büyük varlığın her köşesine nakşedilen selâm ona...

"İşte biz güzel davrananları böyle mükafatlandırırız."

Böylece onları, bela ve vefa ile, anılmakla ve selâmla ve ikram ile ödüllendiririz.

"Çünkü o bizim mü'min kullarımızdandı."

Bu, imanın karşılığıdır, öbürü ise açık bir imtihanla ortaya çıkan "aslı"dır. Sonra Rabb'i, İbrahim'e ihtiyarlık çağında İshak'ı bahşederek bir kez daha

fazlı ve nimeti ile tecelli ediyor. Ona da İshak'a da hayır ve bereket veriyor... Ve İshak'ı salih peygamberler kafilesine katıyor...

وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَٰقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّٰلِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَٰرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰٓ إِسْحَٰقَ ۚ وَمِن
ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾

112- Biz ona iyilerden bir peygamber olacak İshak'ı müjdeledik.
113- Kendisini ve İshak'ı kutlu ve bereketli kıldık. Her ikisinin neslinden iyi kimseler olacağı gibi, açıkça kendisine zulmeden de olacaktır.

Bunların arkasından arka arkaya nesilleri gelir. Fakat bu nesillerin onlara varis olması kan ve nesep varisliği değil, ancak din ve inanç sistemi varisliğidir. Uyup tabii olan iyi hareket etmiş, uymayıp yüzçeviren ve dönen zalim olmuştur, kendisine ne yakın ne de uzak nesebi yarar sağlamaz.

"Her ikisinin neslinden iyi kimseler olacağı gibi açıkça kendisine zulmeden de olacaktır."

MUSA VE HARUN'A SELÂM

Musa ve Harun onların neslindendir.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَٰهُمْ فَكَانُوا۟ هُمُ الْغَٰلِبِينَ ﴿١١٦﴾
وَءَاتَيْنَٰهُمَا الْكِتَٰبَ الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَٰهُمَا الصِّرَٰطَ
الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِى الْءَاخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَٰمٌ
عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ إِنَّهُمَا
مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

114- Andolsun Musa'ya ve Harun'a da lütuflarda bulunduk. • 115- Onları ve kavimlerini büyük sıkıntılardan kurtardık. • 116- Onlara yardım ettik de üstün geldiler. • 117- Onlara, apaçık anlaşılan bir Kitap vermiştik. • 118- Ve onları doğru yola iletttik. • 119- Sonra gelenler arasında onlara iyi bir ün bıraktık. • 120- Musa'ya ve Harun'a bizden selâm olsun. • 121- İşte biz güzel davrananları böyle mükafatlandırırız. • 122- Çünkü onların ikisi de bizim mü'min kullarımızdı.

Musa ve Harun'un hikâyelerinden bu kısa kesit, yüce Allah'ın onlara yapmış olduğu iyilikleri ön plana çıkarıp vurgulamaktadır. Bu iyilikler yüce Allah'ın kendilerini seçip tercih etmesi, kendilerini ve kavimlerini ayrıntılarını başka surelerin hikâyelerinin açıkladığı "büyük sıkıntı"dan kurtarmasıdır. Kendilerine, cellatları Firavun ve kodamanlarına karşı yardım etmesi ve zafer nasip etmesidir. Bu iyilik kendilerine apaçık bir Kitap vermesi ve onları doğru yola, yüce Allah'ın mü'minleri ilettiği doğru yola iletmesidir. Ve nihayet bu iyilikler, yüce Allah'ın onların gelecek nesillerin ve son çağların dilinde anılmalarını sağlamaktır. Bu kısa kesit, yüce Allah'dan Musa ve Harun'a "selâm" ile son bulmakta ve

bunu iyilik yapanların elde edecekleri ödülün cinsi ile mü'minlerin ikram görmesine neden olan imanın değerini vurgulamak için bu surede tekrarlanan final cümlesi izlemektedir.

İLYAS'A SELÂM OLSUN

Bu kısa kesiti, Hz. İlyas'a dair benzeri bir kısa kesit izlemektedir. Hz. İlyas'ın Kitab-ı Mukaddes'in eski ahid bölümünde anılan "İlya" adı ile bir peygamber olduğu ağır basmaktadır. İlyas, Suriye'de "Beal'e" adında puta tapan bir topluluğa gönderilmişti. Bugün "Balebek" şehri bu tapınmanın izlerini halâ taşımaktadır.

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ
قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ
أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾ اللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾
فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٢٩﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾
إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

123- İlyas da peygamberlerdendir. • 124- Kavmine demişti ki; "Allah'ın azabından korkmaz mısınız?" • 125- "Yaratanların en güzeli olan Allah'ı bırakıp da Beal'e putuna mı tapıyorsunuz?" • 126- "Sizin ve babalarınızın Rabb'i olan Allah'ı terk mi ediyorsunuz?" • 127- Onu yalanladılar, bunun üzerine hepsi cehenneme götürülecekler. • 128- Yalnız Allah'a gönülden bağlı kulları bunun dışındadır. • 129- Sonra gelenler arasında ona iyi bir ün bıraktık. • 130- İlyas'a selâm olsun. • 131- İşte biz güzel davrananları böyle mükafatlandırırız. • 132- Çünkü O bizim mü'min kullarımızdandı.

İlyas kavmini "Tevhid"e çağırmıştı. Onların kendilerinin ve daha önce geçmiş babalarının Rabbi olan "En güzel yaratıcı"yı bırakıp da, "Beal"e tapmalarını çirkin karşılamıştı. Nitekim İlyas'dan önce, İbrahim de kendi babasının ve kavminin putlara tapmalarını çirkin görmüşlerdi. Fakat sonuç; onların İlyas'ı yalanlamaları şeklinde idi. Yüce Allah yemin etmekte ve onların zorla getirileceklerini ve yalanlayanlara verilecek karşılığı göreceklerini kesinlikle ifade etmektedir. Bu kötü akibetten ancak iman edenlerin ve yüce Allah'ın kulları arasından seçmiş olduğu kimselerin kurtulacağını belirtmektedir.

İlyas'a dair bu kısa kesit, bu surede tekrarlanması hedeflenen sonuç cümlesi ile bitiyor; yüce Allah, bununla İlyas'dan önce peygamberlerine "selâm" ile ikram ettiğini, iyi hareket edenleri ödüllendirdiğini ve inananların imanının değerini vurgulamaktadır. İlyas'ın hikâyesi, böyle bir kısa kesitte ilk kez yeralmaktadır. Burada bir an durup ayette "İlyas'a selâm" ifadesindeki teknik yönü tanıyalım. Burada ayetlerin fasılası (ayet sonlarındaki kafiye benzeri ses uyumu) ve bu fasılanın, "İlyas" adı geçtikten sonra, Kur'an'ın metoduna uygun olarak "İlyas'ın' şeklinde getirilerek, müzikal etkisi hedeflenmiştir. Çünkü

Kur'an'a göre ifadenin etkisi birbirine ahenkli olmalıdır. Sonra Lût'un hikâyesinden bir kesit gelmekte... Lût'un hikâyesi başka yerlerde İbrahim'in hikâyesini izler:

وَإِنَّ لُوطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾
إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَإِنَّكُمْ
لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِم مُّصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِاللَّيْلِ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

133- Lût da gönderilen peygamberlendendi. • 134- Onu ve ailesini kurtardık. • 135- Yalnız azaba uğrayanlar arasında kalan ihtiyar bir kadın hariç. • 136- Sonra diğerlerini yoketmiştik. • 137- Ey insanlar! Sabahleyin onların yanından geçip gidiyorsunuz. • 138- Ve geceleyin. Düşünmüyor musunuz?

Bu kısa kesit, Nuh'un hikâyesine dair kısa kesite benzemektedir. Bu kısa kesit, Lût'un peygamberliğine işaret etmektedir. Lût'un hanımı dışında yakınları ile birlikte kurtulmasını, sapık olan yalanlayıcıların yokolmalarını ifade etmektedir. Ve bu kısa kesit, Lût kavminin yaşadığı yerlerden sabah akşam geçip de uyumakta olan kalbi uyanmayan, o ıssız diyarın sesine kulak vermeyen ve onların hazin akibeti bizlerin de başına gelir'' diye korkmayan Araplar'ın kalbine bir dokunuş ile son bulmaktadır.

HZ. YUNUS

Bu kısa kesitler, uzun süre bir balığın karnında yaşamış olan Yunus'a dair kesitle son bulmaktadır:

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾
فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ
﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَىٰ يَوْمِ
يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَأَنبَتْنَا
عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّن يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِائَةِ أَلْفٍ
أَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾ فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٤٨﴾

139- Yunus da gönderilen peygamberlerdendi. • 140- Dolu bir gemiye kaçmıştı. • 141- Gemide olanlar arasında kura çekilmişti de yenilenlerden olmuştu, bu sebepten denize atılmıştı. • 142- Yunus kendini kınarken, balık onu yutmuştu. • 143- Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı. • 144- İnsanlar yeniden dirileceği güne kadar balığın karnında kalırdı. • 145- Biz de onu halsiz bir durumda ağaçsız çıplak bir yere attık. • 146- Üzerine gölge yapması için geniş yapraklı bitki yetiştirdik. • 147- Ve onu yüzbin insan ya da daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik. • 148- İnandılar, biz de onları belli bir süreye kadar geçindirdik.

Kur'an'da Yunus'un kavminin nerede yaşadığı belirtilmiyor. Fakat anlaşılan; deniz kıyısına yakın bir yerde yaşamaktaydı. Rivayete göre; kavminin yalanlamasından üzülmüş ve canı sıkılmıştı. Onları yakında gelecek olan bir ceza ile korkutmuş ve hiddet içinde kaçarak aralarından ayrılmıştı. Kızgınlığı Yunus'u deniz kenarına götürmüş, orada dolu bir gemiye binmişti. Denize açıldıklarında, dalga ve rüzgârlar, gemiye hücum etmiş ve gemi batma tehlikesi göstermişti. Bunun anlamı, onlara göre, yolcular arasında, işlemiş olduğu günahtan dolayı Allah'ın gazabına uğramış birinin varolması anlamına geliyordu. Geminin batmaktan kurtulması için, o günahkârın denize atılması gerekirdi. Gemiden atılacak kişiyi belirlemek için kura çekerler. Kura Yunus'a çıkar. Yunus onların arasında iyi birisi olarak tanınıyordu. Fakat kura ona çıkmıştı. Bunun için gemidekiler onu denize atarlar. Veyahut Yunus kendisini denize atar. Ve hemen bir balık kendisini yutar. Yunus kınanmayı haketmişti. Çünkü O, Allah'ın kendisine vermiş olduğu görevden çekilmişti. Allah kendisine izin vermeden, öfkeli olarak kavmini bırakmış, aralarından ayrılmıştı. Balığın karnında sıkışınca, Allah'ı tesbih eder, O'ndan bağışlanmasını diler ve kendisinin "zalimlerden olduğu"nu hatırlar. Ve **"Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni tenzih ederim. Ben haksızlık edenlerden oldum"** [15] der. Cenab-ı Hak onun duasını işitir ve kabul eder. Bunun üzerine balık onu ağzından çıkarır. **"Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı. İnsanlar yeniden dirileceği güne kadar balığın karnında kalırdı."** Yunus, balığın karnından hasta ve çıplak olarak denizin sahiline çıkar. "Üzerine gölge yapması için geniş yapraklı bitki yetiştirdik." Bu bitki kabaktır. Bu kabak geniş yaprakları ile Yunus'u gölgeliyor ve O'na yaklaşan sineklere engel oluyordu. Söylendiğine göre sinekler bu bitkiye yaklaşmazmış. Bu olay, yüce Allah'ın tedbir ve lütfunun eseri idi. Yunus sağlığına kavuşunca, yüce Allah, O'nu öfke ile terkettiği kavmine tekrar gönderir. Onlar, Yunus'un korkutmuş olduğu o cezadan onun arkasından korkmuşlar, iman etmişler, bağış dilemişler. Allah'dan af dilemişlerdi. Yüce Allah da onları işitmiş ve onlara yalanlayanlara vermiş olduğu cezayı vermemişti. **"İnandılar, biz de onları belli bir süreye kadar geçindirdik."** Ona inananlar yüzbinden çoklardı az değillerdi. Topyekün iman etmişlerdi. [16]

Daha önce geçen hikâyeler iman etmeyenlerin akibetini açıklarken bu kısa kesit, burada iman edenlerin akibetini açıklamaktadır. Böylece Hz. Muhammed'in kavmi iki akibetten hangisini diliyorlarsa onu tercih etsinler diye...

Böylece surenin ikinci bölümü de, Nuh'dan bu yana tarih boyu gerek mü'min ve gerek mü'min olmayan korkutulanlara geniş bir gezintiden sonra son bulur.

Bu surenin ikinci kesiminde yeralan hikâyeler ve bunların kapsamış olduğu "Allah ile kulları arasındaki bağ"ın gerçek yüzü ve bu gerçeğe göre Allah'dan başkasına tapanları veya yarattıklarından bazılarını kendisine şirk koşanları cezalandırması... İşte bunların ışığı altında, bu surede yeralan birinci dersin de içermiş olduğu aynı gerçeğin ışığı altında... Surenin bu son bölümünde, Resulullah'dan, uydurdukları meleklerin Allah'ın kızı olduğu safsatasını, Allah ile cinler raasında akrabalık olduğu düzmecesini tartışması istenmektedir. Ve ken-

15) Enbiya Suresi, 87 16) Daha geniş bilgi için Fi Zilâl-il Kur'an C.7, sh. 299'a bakabilirsiniz.

dilerine, peygamberlik gelmezden önce ve "eğer bir peygamber gelirse, hidayete ermeye hazır oldukları" şeklindeki sözleri ile karşılarına geçmesini ve kendilerine bir peygamber gelince niçin inkâr ettiklerini sormasını istemektedir. Ve sure, Allah'ın elçilerine "Asıl galip geleceklerin" kendileri olduğunu ve Allah'ın onların niteledikleri sıfatlardan yüce olduğunu ifade ile ve alemlerin Rabb'i olan Allah'a hamd ile son bulmaktadır.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ
شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾
وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾
مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾
فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾

149- Ey Muhammed! Putperestlere sor bakalım, kızlar Rabb'inin de erkekler onların mı? • 150- Yoksa biz melekleri kız olarak yaratırken onlar yanında mıydı? • 151- Dikkat edin, onlar iftiraları yüzünden diyorlar ki: • 152- "Allah doğurdu" onlar elbette yalancıdırlar. • 153- Allah, kızları oğullara tercih mi etmiş? • 154- Ne oluyorsunuz? Ne biçim hükmediyorsunuz? • 155- Hiç mi düşünmüyorsunuz? • 156- Yoksa sizin açık delilliniz mi var? • 157- Eğer doğru iseniz kitabınızı getirin.

Yüce Allah onların masallarını her yönünden kuşatma altına almakta, kendileri ile kendi mantıkları ve yaşamış oldukları toplumun mantığı ile mücadele etmektedir. Kendileri oğulları kızlara tercih ederler, bir kimsenin çocuğunun kız olarak dünyaya gelmesini bela sayarlar, kızları erkek çocuklardan daha aşağı bir yaratık kabul ederlerdi. Sonra onlar, meleklerin dişi olduğunu ve Allah'ın kızları olduklarını iddia edenler yine onlardı.

Burada yüce Allah onların mantığına uygun olarak onların karşısına geçmekte ve onları kendi mantıkları ile susturmakta, hatta aralarında yaygın olan ölçülerine göre bile tutarsız ve saçma olduğunu onlara göstermektedir.

"Ey Muhammed! Putperestlere sor bakalım, kızlar Rabb'inin de, erkekler onların mı?"

Eğer onların ileri sürdükleri gibi kızlar daha düşük bir mertebede ise, kızları Rabb'lerine veriyorlar ve kendilerine oğulları mı alıkoyuyorlar? Veya Allah kızları tercih etmekte ve oğulları onlara mı bırakmaktadır? Birinci de ikinci de tutarlı değildir. Şimdi bu sakat ve tutarsız görüşü sor onlara. Ve yine sor onlara, bütün masalları... Meleklerin dişi olduklarını nereden biliyorlar. Melekler yaratıldıkları zaman onlar da mevcutlardı da onların cinsiyetlerini oradan mı öğrenmişler? **"Yoksa biz melekleri kız olarak yaratırken onlar yanında mıydı?"** Ve yüce Allah, kendisine yalan ve iftira atarak söyledikleri sözü sergiliyor. **"Dikkat edin onlar iftiraları yüzünden diyorlar ki: 'Allah doğurdu' onlar elbette yalancıdırlar."** Onlar "Oğlanların kızlara tercih edilmesi" şeklinde yaygın olan adetleri ve mantıklarına göre bile yalancıdırlar. Peki o halde Allah ne-

den kızları oğlanlara tercih etsin? "**Allah, kızları oğlanlara tercih mi etmiş?**" Ve yüce Allah onların kendi mantıklarını unutarak verdikleri hükmün tuhaflığını ortaya koymakta ve "**Ne oluyorsunuz? Ne biçim hükmediyorsunuz? Hiç mi düşünmüyorsunuz?**" buyurmaktadır. Bu zanna dayanan hükmünüze delil ve dayanağı nereden elde ettiniz? "**Yoksa sizin açık deliliniz mi var? Eğer doğru iseniz kitabınızı getirin.**" Öteki masal, yüce Allah ile cinlerin arasında akrabalık olduğu düzmece ise:

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللَّهِ
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾

158- Allah'la cinler arasında soy bağı uydurdular. Andolsun cinler de, kendilerinin hesap yerine götürüleceklerini bilir.
159- Haşa, Allah, onların taktıkları sıfatlardan münezzehtir.
160- Allah'a gönülden bağlı kullar, bunların dışındadır.

Cahiliye Arapları, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını söylüyorlar ve onları Allah'ın çocukları olarak cinlerin doğurduğuna inanıyorlardı. Bu hısımlık ve akrabalıktı. Oysa cinler, kendilerinin Allah'ın yaratıklarından biri olduklarını ve kıyamet günü Allah'ın izni ile huzuruna çıkarılacaklarını biliyorlardı. O halde akrabalık ve hısımlık muamelesi böyle olmazdı.

Burada, yüce Allah kendi zatını bu tutarsız iftiradan uzak kılmaktadır. "**Haşa, Allah onların taktıkları sıfatlardan münezzehtir.**" Yüce Allah azap için zorla getirilecek olan cinler zümresinden, mü'min olanlarını ayırmaktadır. Çünkü cinlerin arasında inananlar vardır.

Sonra ilahi sözler, müşriklere, onların taptıkları düzmece ilahlara ve taşıdıkları bozuk inançlarına yönelmekte ve ifade tarzından ortaya çıktığı gibi, onlara bu hitap meleklerden yöneltilmektedir.

فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّا
إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾

161- Ey inkârcılar! Ne siz ne de taptıklarınız. • 162- Kimseyi Allah'a karşı kandırıp yoldan çıkaramazsınız. • 163- Ancak cehenneme girecek olanları kandırırsınız. • 164- Melekler: "Bizim içimizden herkesin belli makamı vardır." • 165- "Şüphesiz biz sıra sıra duranlarız." • 166- "Allah'ı tesbih edenleriz."

Yani siz ve taptıklarınız, Allah'a karşı kullarının aklını çelemez, cehenneme girmesi takdir olunan cehennemliklerden sayılanlar hariç, kimseyi saptıramazsınız. Sizler, mü'min olarak yaratılmış ve boyun eğenler zümresinden olan bir kalbi saptıramazsınız. Cehennemin bilinen türden bir yakıtı vardır. O "yakıt"ın fitneye düşmeye ve fitnecilere kulak vermeye uygun bir mizacı vardır.

Melekler o masala şöyle cevap verir: İçlerinden herbirinin daha ilerisine geçemeyeceği bir makamı vardır. Kendileri Allah'ın kullarından olup Allah'a itaatle görevlidirler. Namaz için saf saf dizilip Allah'a hamd ile tesbih etmektedirler. Herbiri yine bir derecededirler. Ve hadlerini aşmazlar. Allah yine O Allah'dır.

İfadenin akışı bundan sonra, bu masalları öne süren müşriklerden söz etmeye başlar. Onların vaad ve sözlerini yüzlerine vurur. "İbrahim ve ondan sonra gelenlerden, öncekilerden bizim de yanımızda bir zikir olsaydı, bizler de imandan bir hayli derece elde eder ve o imanımız sayesinde Allah bizi seçer ve tercih ederdi" demişlerdi.

وَإِن كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ أَنَّ عِندَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾
لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهِ ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾

167- Putperestler şöyle diyorlardı. • 168- Eğer yanımızda evvelkilere gelen bir uyarı kitabı olsaydı. • 169- Elbette biz Allah'ın temiz kulları olurduk. • 170- Ancak o uyarıyı inkâr ettiler, yakında inkârlarının sonucunu bileceklerdir.

Nihayet kendilerine kitap gelince hem de şu yeryüzüne inen kitapların en büyüğü inince, daha önce söylemiş oldukları sözlere sahip çıkmadılar. **"İnkârlarının akıbetini ileride bilecekler"** sözündeki gizli tehdit, temenni etmelerinden ve verdikleri sözden sonra inkârlarına uygundur. Bu tehdit münasebeti ile, yüce Allah peygamberlerine zafer ve galibiyet müjdesi vermektedir:

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنصُورُونَ ﴿١٧٢﴾
وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾

171- Andolsun ki, peygamber kullarımıza şu sözleri vermişizdir. • 172- Mutlaka kendilerine yardım edilecektir. • 173- Ve galip gelecek olanlar, mutlaka bizim ordumuzdur.

Verilen bu ilahi vaad gerçekleşmiş ve yüce Allah'ın sözü üstün gelmiştir. Tüm engellere, yalanlayanların olanca yalanlamalarına rağmen, akide yeryüzüne kök salmıştır. Kâfir ve müşriklerin inançları yeryüzünden silinmiş, galibiyet ve üstünlükleri gitmiştir. Peygamberlerin getirmiş oldukları inanç sistemi ayakta kalmış ve bu sistem, insanların gönül ve kalplerini ele geçirmiş, onların düşünce ve zihinlerine şekil verir olmuştur. Ve halâ her türlü engele rağmen, yeryüzünde insanoğluna egemen olan inanç sistemleri içinde bu ilahi sistem en üstünü ve en kalıcı olanıdır. Peygamberlerin getirmiş olduğu ilahi inanç sistemi (akaid)ni ortadan kaldırmak ve başka fikir ve felsefeyi üstün kılmak girişimlerinin tümü başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Evet bu girişimler hatta doğduğu yerde bile yapılmaya fırsat bulamadan başarısızlığa uğramıştır. Yüce Allah'ın peygamberlerine vermiş olduğu söz gerçekleşmiştir. Onlar galip gelmişler ve yüce Allah'ın ordusu üstün olmuştur.

Bu söylediklerimiz, genel olarak, tüm yeryüzünde ve bütün çağlarda ortaya çıkan manzara ve kaidedir.

Ve bu, Allah'a yapılan çağrılarda, gönül erleri o çağrıda samimi olurlar ve davetçiler o dava için kendilerini verirlerse, yine gerçekleşecek bir görüntü-

dür. Bu ilahi inanç sistemi, (akaid) yoluna ne kadar set çekilirse çekilsin, önüne ne kadar engel çıkarsa çıksın, batıl güçler demir ve ateş gücü ile propaganda ve iftira gücü ile, savaş ve karşı mukavemet gücü ile ne kadar pusu kurarsa kursunlar, bu ilahi inanç sistemi üstün ve galip geleceklerdir. Bu savaş, sonuçları her zaman aynı olmayan bir savaştır. Fakat sonunda bu savaşlar Allah'ın peygamberlerine vaadinin gerçekleşmesi ile son bulur. Bu öyle bir vaaddir ki, yeryüzünün bütün güçleri yoluna dikilse, yine bozulmaz. Bu vaad üstünlük, zafer ve yardım vaadidir.

Bu vaad, Allah'ın kâinatta uyguladığı bir kanundur. Şu yıldızlar ve gezegenler nasıl yörüngelerinde hiç şaşmadan dönüyorlarsa, yeryüzünde zaman gece, ile gündüz nasıl birbirini izliyorsa, yağmur alan ölü topraktan hayat nasıl fışkırıyorsa, bu da böylesine devam eden ilahi bir kanundur. Fakat gerçekleşmesi yüce Allah'ın takdirine bağlıdır. Onu Allah dilediği zaman gerçekleştirir. Fakat açık neticeleri, insanoğlunun sınırlı ömrüne kıyasla yavaştır. Fakat asla bozulmaz, geri kalmaz, bazen de insanoğlunun hissedemeyeceği bir şekilde gerçekleşir. Çünkü insanoğlu, zafer ve galibiyeti kendi alışmış olduğu şekilde ister. Yüce Allah'ın kanununun yeni biçimi ile gerçekleşmiş olduğunu ancak bir süre sonra farkeder.

İnsanoğlu, Allah'ın erlerinin ve peygamberlerin izinden gidenlerin zafer ve galibiyetlerinin belli bir zafer biçimi ile gerçekleşmesini ister. Oysa yüce Allah, başka bir biçim, daha mükemmel, daha kalıcı olmasını ister. Bu, orduda bekledikleri daha çok çileye ve uzun bir zamana mal olmuş olsa bile, sonunda yardım Allah'ın dilediği şekilde gerçekleşir. Müslümanlar, Bedir savaşından hemen önce, Kureyş'in kervanını ele geçirmek istemişti. Oysa yüce Allah bu karlı ve kolay kafileyi kaçırmalarını ve güçlü kuvvetli zümre ile savaşmalarını dilemişti. Allah'ın onlar için dilemiş olduğu kendileri ve İslam için daha hayırlı idi. Yüce Allah'ın peygamberi için, onun ordusu ve çağrısı için, uzun vadede dilemiş olduğu şey "zafer" idi.

Allah erleri herhangi bir savaşta yenilebilir. Mağlup olabilirler. İmtihanları sert olabilir. Çünkü yüce Allah, kendilerine daha büyük bir savaşta zafer vaadetmiştir. Çünkü yüce Allah, çevrelerinde "zafer" meyvesini, daha geniş bir alanda, daha sürekli bir nasip içinde ve daha kalıcı bir neticede versin diye hazırlamıştır. Allah'ın vaadi önceden gerçekleşmiş, yüce iradesi vaadine yönelmiş, bozulmayan ve şaşmayan ilahi adeti sabit olmuştur. **"Andolsun ki, peygamber kullarımıza şu sözleri vermişizdir. Mutlaka kendilerine yardım edilecektir. Ve galip gelecek olanlar, mutlaka bizim ordumuzdur."** Bu kesin vaadin, bu daha önce geçmiş olan kelimenin ilanı esnasında yüce Allah peygamberine onlardan yüz çevirmesini, onları kendi vaadi ve sözü ile başbaşa bırakmasını, onların akibetlerini görmek için, onları gözetlemesini, akibetleri nasıl olacakmış, âyan beyan kendileri de görsünler diye onları bırakmasını emretmektedir.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ۝ وَأَبْصِرْهُمْ
فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ۝ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ۝ فَإِذَا نَزَلَ

بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ الْمُنذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ
﴿١٧٨﴾ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾

174- Ey Muhammed! Bir süreye kadar onlardan yüz çevir. • 175- Onlara inecek azabı gözetle, onlar da göreceklerdir. • 176- Azabımıza uğramakta acele mi ediyorlar? • 177- Fakat o azap yurtlarına indiği vakit uyarılmış olanların hali ne kötü olur! • 178- Bir süreye kadar onları kendi hallerine bırak. • 179- Ve bekle de gör, onlar da göreceklerdir.

Sen onlardan yüz çevir. Yüz çevir onlara aldırma. Allah'ın senin hakkında ve onların hakkındaki vaadi nasıl sonuçlanacakmış, sen ve onlar göreceğiniz güne kadar bırak onları. Eğer onlar bizim azabımızın çarçabuk gelmesini istiyorlarsa, azabımız başlarına gelince vay onların haline. Çünkü azabımız bir kavmin üzerine indi mi, sabahları acı olacaklar. Çünkü kendilerine daha önce bir korkutucu gelmişti.

Ve yüce Allah, onlardan yüz çevirmeyi ve onları kendileri ile başbaşa bırakmayı yeniden emretmekte, bu korkunç emirde gizli olan tehdidi tekrarlamaktadır. "**Ey Muhammed! Bir süreye kadar onlardan yüz çevir.**" Nitekim olacak şeylerin korkunçluğuna işaret de tekrar edilmektedir. "**Onlara inecek azabı gözetle, onlar da göreceklerdir.**" Ve onları korkunç bir musibet ima eden kısa bir ifade ile başbaşa bırakmaktadır.

Bu sure, yüce Allah'ın tenzihi ile kuvvet ve üstünlüğü O'na has kılarak, Allah'dan peygamberlerine selâm ile, hamd'in bir olan, ortağı olmayan alemlerin Rabbi olan Allah'a ilanı ile son bulmaktadır.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

180- Kudret ve şeref sahibi Rabb'in, onların taktıkları sıfatlardan münezzehtir, yücedir. • 181- Selâm gönderilen peygamberlere. • 182- Hamd, alemlerin Rabb'i Allah'a!

Bu bitiş, surenin konularına uygun ve ele almış olduğu konuları özetleyen bir bitiştir.

SAFFAT SURESİNİN SONU

Sad Suresi

38

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 88

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure Mekke'de inmiştir. Mekke'de inen sureler gibi Allah'ın birliği, Hz. Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- vahyin gelişi ve kıyamet gününde hesaba çekilme konularını ele almaktadır. Bu üç konu surenin birinci bölümünü oluşturan giriş kısmında ele alınmaktadır. Birinci bölüm, surenin 16. ayetine kadar olan kısmını içermektedir. Bu ayetler Mekke'li müşriklerden ileri gelenlerin, Hz. Muhammed'in kendilerini Allah'ın birliğine çağırması, kendisine vahyin gönderildiğini ve Allah katında elçi olarak seçildiğini bildirmesi karşısında onların tutumlarını, hayretlerini, dehşetlerini ve irkilişlerini ortaya koymaktadır.

"Aralarından bir uyarıcı gelmesine şaşırdılar. İnkârcılar; 'Bu yalancı bir sihirbazdır' dediler."

"Tanrıları bir tek tanrı mı yapıyor? Bu, cidden tuhaf bir şeydir."

"Onlardan ileri gelenler; 'Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur."

"Biz bunun söylediğini babalarımızın bağlı olduğu son dinde de işitmedik. Bu uydurmadan başka bir şey değildir."

"Kur'an aramızda O'na mı indirilmeliydi? dediler. Doğrusu bunlar Kur'an hakkında şüphe içindedirler. Hayır, onlar azabımı henüz tatmadılar."[1]

Aynı şekilde ayetler, peygamberin ilahi mesajı yalanladıkları taktirde cezaya çarptırılacaklarını bildirmesini alaya almalarını ve karşı çıkışlarını da sergilemektedir: **"İnkârcılar ise dediler ki, Rabb'imiz! Bizim azab payımızı hesap gününden önce ver."**[2]

Müşrikler, yüce Allah'ın kendilerinden bir adamı seçerek, aralarında olduğu halde ona vahyini bildirmesine ve kendisine vahy gönderilen bu adamın şimdiye kadar hiçbir başkanlıkta ve idarecilikte bulunmayan Abdullah oğlu Muhammed olmasına akıl erdiremiyorlar! İşte bu nedenle surenin girişinde onların bu akıl erdiremeyişlerinin, karşı çıkışlarının ve **"Kur'an aramızda Muhammed'e mi indirilmeliydi"**[3] demelerinin hemen ardından onlara soru yöneltiyor. So-

1) Sad Suresi, 4-8 2) Sad Suresi, 16 3) Sad Suresi 8

ruyor onlara: **"Yoksa, göklerin-yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı onların elinde midir? Öyle ise sebeplere sarılıp ta göğe yükselsinler. (de hükümranlığı ele geçirsinler bakalım)"**[4]

Bu sorularla onlara diyor ki, yüce Allah dilediği kimseye rahmet kapılarını açtığında kimse onları kapatamaz. İnsan göklerin ve yerin dizginine sahip değildir. Yüce Allah dilediği kimseye rızkının ve rahmetin kapılarını açar. İyiliği hak ettiğini bildiği kullarından dilediğini kendisine elçi olarak seçer. Elçi olarak seçtiği bu kullarına kayıtsız şartsız ve hesapsız nimetlerle ikramda bulunur. İşte bu bağlamda Hz. Davud'un ve Hz. Süleyman'ın kıssalarına yer veriliyor. Yüce Allah'ın onlara verdiği peygamberlik ve hükümdarlıktan dağları ve kuşları, cinleri ve rüzgârı hizmetlerine vermesinden söz ediliyor. Bu nimetler, hükümdarlığın yeryüzü hazinelerinin, otoritenin ve her türlü nimetten yararlanmanın ötesinde ve üstündedir.

Bütün bu nimetlere rağmen Hz. Davud ve Hz. Süleyman yine de birer insandır. İnsani zaaflar ve acizlikler onlar içinde sözkonusudur. Buna rağmen onlara Allah'ın rahmeti ve koruması yetişmekte, zayıflıklarını ve acizliklerini kapatmakta, tövbelerini ve niyazlarını kabul etmekte ve Allah'a giden yolda attıkları adımları sağlamlaştırmaktadır.

Bu iki kıssa ile birlikte Peygamberimize bir telkinde bulunulmaktadır. Allah'ın mesajını yalanlayanlara karşı sabretmesi, Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın kıssasında görüldüğü gibi Allah'ın lütfuna ve himayesine sığınması gerektiği aşılanmaktadır. **"Ey Muhammed! Onların söylediklerine sabret, kulumuz, Davud'u an. Çünkü O, daima Allah'a yönelirdi."**[5]

Eyyüb'ün kıssası da, yüce Allah'ın samimi kullarından bazılarını sıkıntılarla, zorluklarla denediğini gözler önüne sermektedir. Hz. Eyyüb'ün sabrı ise gerçekten taktire şayan bir örnektir. Hz. Eyyüb'ün kıssasında zorluklara rağmen samimi kulları iyi bir sonucun beklediği, Allah'ın rahmetinin imdatlarına koştuğu, onları feyz ve berekete boğduğu, onun acılarını şefkatli eliyle tedavi ettiği tasvir edilmektedir. Bu kıssanın sergilenişinde Mekke'de zorluklarla ve sıkıntılarla boğuşan peygamberimize ve mü'minlere de bir teselli vardır. Bu imtihanın ardında Allah'ın hazinelerinden coşup gelecek olan rahmete de dikkat çekilmiş olmaktadır.

Bu kıssalar, girişten sonra gelmekte ve surenin büyük bir kısmını kapsamaktadır. Bunlar surenin ikinci bölümünü oluşturmaktadır.

Sure, onların azabın hemen gelmesini istemelerine **"Rabb'imiz! Bizim azap payımızı hesap gününden önce ver."**[6] şeklindeki sözlerine de bir cevap vermektedir. Kıssalardan sonra bu konuya değinerek, onunla bir kıyamet sahnesini sergilemekle, takva sahiplerini bekleyen nimetleri ve ilahi mesajı yalanlayanları bekleyen cehennemi burada tasvir etmekte, her iki tarafın da kabul edeceği ahiretin gerçek değerlerini ortaya koymaktadır. Burada büyüklük taslayan ileri gelenler kendi sonlarını gördükleri gibi, dünyada alaya aldıkları ve kendileriyle eğlendikleri, toplumun büyükleri ve ileri gelenlerinden olmadıkları halde Allah'ın rahmetine mazhar olmalarını hazmedemedikleri güçsüz fakirlerin sonlarını da

4) Sad Suresi, 10 5) Sad Suresi, 17 6) Sad Suresi, 16

görmektedirler. Burada takva sahiplerinin sonu ise güzeldir:

"Kapıları onlara açılmış, Adn cennetleri vardır."

"Orada tahtlara yaslanmış olarak çeşitli meyveler ve içecekler isterler."

"Yanlarında bakışlarını yalnız kocalarına diken kendileriyle yaşıt güzeller vardır."[7]

İsyankârların, azgınların sonu ise ne kötüdür:

"Bu böyledir; ancak azgınlara kötü bir gelecek vardır."

"Cehenneme girerler. Orası ne kötü bir konaktır." "İşte bu kaynar su ve irindir, artık onu tatsınlar." "Ve daha başka çeşit-çeşit azab vardır."[8]

Bunlar cehennemde birbirleriyle çekişiyor, lanetleşiyorlar. Dünyada iman edenlerle nasıl alay ettiklerini hatırlıyorlar:

"Bize ne oldu ki, dünyada iken kötülerden saydığımız adamları burada niçin görmüyoruz? derler."

Hani onlarla alay ederdik. Yoksa onları gözden mi kaçırdık?"[9]

Zira onlar bu mü'minleri cehennemde bulamıyorlar. Halbuki mü'minlerin cennette oldukları artık herkes tarafından bilinmektedir. İşte müşriklerin alaya alışlarının ve azabın hemen gelmesini istemelerinin cevabı da budur!

Bu sahne surenin üçüncü bölümünü oluşturmaktadır.

Müşriklerin, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- kendisine vahiy geldiğini söylemesine rağmen, onun sözünü kabul etmemelerini de çürütmektedir. Müşriklerin bu tutumlarının reddedilişi Hz. Adem'in yüceler alemindeki kıssasında sergilenmektedir. Zira bu olay esnasında Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- orada değildi. Bu sadece yüce Allah'ın ona bildirdiği bir haberdi. Olayın meydana geldiği sırada Hz. Adem'den başka hiçbir insan orada bulunmuyordu... Kıssanın arasında ortaya çıkıyor ki, iblisi (şeytanı) alçaltan ve onun lanete uğrayıp kovulmasına neden olan sebep onun Hz. Adem'i -selâm üzerine olsun- kıskanmasıydı. Yüce Allah'ın Adem'i tercih edip seçmesini çok görmesiydi. Nitekim Mekke müşrikleri de yüce Allah'ın, kendi aralarından Hz. Muhammed'i -salât ve selâm üzerine olsun- seçip Kur'an'ı ona göndermesini çok görüyorlardı. Dolayısıyla onların bu tutumu ile lanete uğrayıp kovulmuş olan iblisin tutumu arasında açık bir benzerlik görülüyordu!

Sure-i celile bu dördüncü ve son bölümün tamamlanmasıyla noktalanıyor. Bu son bölümde Peygamberimiz onlara şu telkinde bulunuyor: Kendilerini benimsemeleri için çağrıda bulunduğu davayı kendisinin belirlemediğini, kabul etikleri taktirde, onlardan bir ücret istemediğini, bu davanın yüce bir değeri olduğunu, ilerde bu gerçeğin ortaya çıkacağını şu sözlerle vurguluyor:

"Ey Muhammed! De ki; 'Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum.' Kendimden bir şey teklif edenlerden de değilim."

"Bu Kur'an, alemler için bir öğüttür."

"Onun haberlerinin doğruluğunu, bir süre sonra gayet iyi anlayacaksınız."[10]

Surenin konularını böyle bir akış içinde ele alan bu dört bölüm, insanın

7) Sad Suresi, 50-52 8) Sad Suresi, 55-58 9) Sad Suresi, 62-63 10) Sad Suresi, 86-88

kalbini, tarihte gelip-geçmiş azgınlaşmış, taşkınlaşmış, peygamberlere ve mü'minlere karşı üstünlük taslamış, bu eylemlerinin sonunda, hezimete, yıkılışa ve yıkıma uğramış insanların sonlarını göstere göstere dolaşmaktadır:

"Onlar derme-çatma hiziplerden meydana gelmiş ordudur ki, işte şurada bozguna uğratılmışlardır."

"Onlardan önce de Nuh kavmi, Ad kavmi ve sarsılmaz bir saltanat sahibi Firavun da yalanlamıştı."

Semud kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı da yalanlamıştı. İşte bunlar da peygamberlerine karşı birleşen kavimlerdir."

"Hepsi peygamberleri yalanladılar da azabımı hakettiler."[11]

İnsanın, yani ilahi mesajı yalan sayan azgınların, hezimete uğrayış, yıkılış ve yokoluş sayfası olan bu sayfa, insanın kalbine sunulduktan sonra, hemen onun yanıbaşında Hz. Davud, Hz. Süleyman ve Hz. Eyyüb'ün kıssalarında somutlaşan Allah'ın seçkin kullarının ulaştığı şeref, rahmet, ilahi himaye ve yeryüzüne hakim oluş sayfası gözler önüne serilmektedir.

Hem bu sayfa, hem de diğeri, bu yeryüzünde meydana gelen birer realitedir... Sonra insanın kalbini alıyor, bu sefer kıyamet gününü dolaştırıyor. Kıyametin ötesindeki cennet ve huzura kavuşma tablolarını, cehennem ve gazaba uğrama tablolarını gösteriyor. Burada da her iki ayrı grubun geçici olan bu dünya yurdunda karşılaşmalarının yanında bir de ebedi olan ahiret yurdunda karşılaşacakları nimet veya azabın bir çeşidini görüyoruz.

Son gezinti ise insanlığın ilk hikâyesine, birinci ve boş düşmanın ona beslediği kin, kıskançlık ve aldatma hikâyesine doğru yapılıyor. Bu düşman kasıtlı olarak ve öteden beri devam edip gelen bir ısrarla sapıkların önderliğini yapagelmiştir. İnsanlar ise gaflet içinde ve ondan hebersiz...

Ayrıca kıssaların arasında insanın kalbine dokunan ve yerin, göğün yapısında gizli olan gerçeğe dikkatini çeken, yüce Allah'ın peygamberler göndererek yeryüzünde insanlara kabul ettirmek istediği gerçeğin de bu olduğunu gösteren bir kesit yer almaktadır. İşte bu cümlede bu gerçeği dile getirmektedir:

"Göğü, yeri ve ikisi arasında bulunanları boşuna yaratmadık, inkâr edenler kainatın boş bir tesadüf eseri olduğunu söylerler, bu onların zannıdır. Vay ateşe uğrayacak inkârcıların haline!"[12]

Bu, Kur'an-ı Kerim'de pekçok benzeri olan bir kesittir. Ve aynı zamanda Mekke'de inen Kur'an'ın temel konusunu oluşturan inanç sisteminin temel gerçeklerinden biridir.

Şimdi surenin detaylı açıklamasına geçebiliriz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

صٓ وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ۝١ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ۝٢

كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ فَنَادَوا وَّلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ۝٣

11) Sad Suresi, 11-14 12) Sad Suresi, 27

1- Sad, zikir sahibi, şanlı Kur'an'a and olsun ki.
2- İnkâr edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler.
3- Onlardan önce nice nesilleri helak ettik de feryad ettiler. Oysa artık kurtuluş zamanı değildi.

Bu, bir harftir... **"Saad"** Yüce Allah, şanı yüce olan bu Kur'an'a yemin ettiği gibi harfe de yemin etmektedir. Ve bu harf Allah yapısıdır. O'nu yoktan vareden O'dur. İnsanın gırtlağında bir ses olarak onu yaratan ve Kur'an ifadesinin kendi benzerlerinden oluştuğu hece harflerinden biri olarak onu vareden de O'dur. Bu harfler insanın elinin altında olduğu halde, Kur'an onların eli altında değildir. Çünkü onun kaynağı Allah'dır. Ve o ses, insanlığın ne Kur'an konusunda, ne de Kur'an dışındaki konularda bir benzerini yapmaya güç yetiremediği Allah yapısı bir belgedir. Bu ses **"Saad"** insan gırtlağının çıkardığı bir sestir. Ve ancak insan gırtlağından eşsiz bir şekilde yaratan allah'ın kudretiyle çıkar. Zira Allah hem gırtlağın hem de çıkardığı seslerin yaratıcısıdır. İnsanlar bu sesleri çıkaran canlı gırtlağı yapma gücüne sahip değillerdir. Eğer insanlar, bünyelerinin, vücutlarının en küçük parçasında dahi mevcut olan harika mucizeleri düşünüp görebilselerdi bu gırtlağın da harika bir mucize olduğunu anlarlardı!? Eğer düşünebilselerdi, yüce Allah'ın kendi içlerinden seçtiği bir adama vahiy göndermesine hayret etmez, dehşete kapılmazlardı. Zira vahiy, onların bedenlerini herbiri bir mucize olan özelliklerle donatılmış halde yaratmaktan daha garip, daha akıl almaz bir olay değildir.

"Sad, zikir sahibi şanlı Kur'an'a andolsun ki."

Kur'an-ı Kerim hukuki yasamaları, kıssaları ve ahlâki öğütleri içerdiği gibi, zikri de kapsamaktadır. Yalnız zikr ve Allah'a yöneliş ön planda gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de en temel gerçek budur. Hattâ hukuki yasamalar, kıssalar ve bunların dışındaki konular bu zikrin bir bölümünden öte bir şey değildir. Bunların hepsi bir bütün olarak, Kur'an-ı Kerim'de Allah'ı hatırlatır ve kalbi O'na doğru yönlendirir. Ayette geçen -ziz-zikr- cümlesi, sözü edilen, herkesçe bilinen, Kur'an anlamına da gelebilir. Zira zikir kavramı Kur'an'ın en temel özelliklerinden biridir:

"İnkâr edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler."

İfadedeki bu ani değişiklik, dikkatleri üzerine çekmektedir. Sanki buradan birinci konu olan "Saad" hecesine ve zikir sahibi Kur'an'a yemin konusundan ayrı bir konuya geçiliyor. Halbuki birinci yemin, ifadenin dış görünüşüne bakılırsa, henüz tamamlanmış değildir. Çünkü sadece kendisine yemin edilen nesneden söz edilmiş, niçin yemin edildiği belirtilmemiştir. Sonra hemen müşriklerden, içinde bulundukları böbürlenmeden ve zorluk çıkarmalarından söz edilmeye başlanmıştır. Aslında birinci konunun bu şekilde kesik bırakılması zahiri bir kesikliktir. Bu da, ardından gelecek konunun önemini arttırmaktadır. Çünkü, yüce Allah "Saad" hecesine ve "zikir" içerikli Kur'an'a yemin etmiştir. Bu da Kur'an'ın yüce bir değeri olduğunu, yüce Allah'ın kendisine yemin etmesinin bu değerinden kaynaklandığını göstermektedir. Bunun yanında müşriklerin bu Kur'an hakkında büyüklük taslamaları ve zorluk çıkarmaları sergilenmiştir. Demek ki bu konu, ifade değişikliğini belirten "Bel" edatından önce de sonra da bir bütünlük gösteren tek bir konudur. Yalnız üslubtaki bu ifade değişikliği, dikkatleri yüce Allah'ın bu Kur'an'a değer verişiyle müşriklerin ona

karşı büyüklük taslamaları ve zorluk çıkarmaları arasındaki farklılığa yöneltmektedir. Bu ayırım gerçekten önemli bir gerçeği yansıtmaktadır!

Büyüklük taslama ve zorluk çıkarmaları dile getirildikten sonra kendileri gibi ilahi mesajı yalan sayan, büyüklük taslayan, işi yokuşa süren önceki milletlerin yıkılış ve yokoluş sayfasına yer veriliyor. Onların hallerini ortaya koyan bu sahne ilginçtir. Yardım diliyorlar; yardımlarına koşan yok. Büyüklük taslayacak halleri kalmamış artık. Zillet üzerlerine çökmüş, işi zora koşmaktan vazgeçmişler. Merhamete sığınmışlar... Fakat iş işten geçtikten sonra...

"Onlardan önce, nice nesilleri helak ettik te feryat ettiler. Oysa artık kurtuluş zamanı değildi."

Umulur ki, onlar bu manzara ile karşılaştıklarında gururlarından, böbürlenmelerinden vazgeçerler, zorluk çıkarmadan dönüş yaparlar. Daha önceki milletlerin başlarına geleni düşünüp, kendi başlarına da aynı şeylerin geleceğini hesap ederken bağrışmalarına, feryatlarına, imdat istemelerine, bakıp ders alırlar. Çünkü önlerinde feryat etme, ve imdat isteme konumuna düşmeden önce geniş bir fırsat var. Henüz iş işten geçmemiş, imdadın ve kurtuluşun imkânsız hale geleceği gün gelip çatmamıştır!..

Müşriklerin nasıl bir üstünlük tasladıklarını, işi nasıl zora koştuklarını, detaylı olarak vermeden, onların kalplerini bu şekilde titretiyor ve bu şekilde ağır baskı ve etki altına alıyor. Sonra meseleyi açıyor ve onların içinde bulundukları büyüklük taslama ve karşı çıkma olayını anlatıyor:

وَعَجِبُوٓا۟ أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ ٱلْكَٰفِرُونَ هَٰذَا سَٰحِرٌ كَذَّابٌ ۝٤
أَجَعَلَ ٱلْءَالِهَةَ إِلَٰهًا وَٰحِدًا ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ۝٥ وَٱنطَلَقَ
ٱلْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ ٱمْشُوا۟ وَٱصْبِرُوا۟ عَلَىٰٓ ءَالِهَتِكُمْ ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ يُرَادُ ۝٦
مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِى ٱلْمِلَّةِ ٱلْءَاخِرَةِ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا ٱخْتِلَٰقٌ ۝٧

4- Aralarından bir uyarıcı gelmesine şaşırdılar. İnkârcılar; "bu yalancı bir sihirbazdır" dediler.
5- Tanrıları bir tek tanrı mı yapıyor? Bu, cidden tuhaf bir şeydir.
6- Onlardan ileri gelenler; "yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur."
7- Biz bunun söylediğini babalarımızın bağlı olduğu son dinde de işitmedik. Bu uydurmadan başka bir şey değildir.

İşte üstünlük taslama budur: **"Kur'an aramızda O'na mı indirilmeliydi?"**

Zorluk çıkarmaları ise şudur: **"Tanrıları bir tek tanrı mı yapıyor?"**

"Biz bunun söylediğini babalarımızın bağlı olduğu son dinde de işitmedik...!" "Bu yalancı bir sihirbazdır" "Bu uydurmadan başka bir şey değildir." Ve buna benzer nice bahaneler...

Peygamberin, bir insan olmasına akıl erdirememe hikâyesi çok eskidir. İnsanlık dönüp dolaşıp buna takılmıştır. Her millet, bunu bir gerekçe olarak ileri sürmüştür. İlk günden beri bütün peygamberlere yöneltilen bir itirazdır. Buna rağmen her zaman peygamber, insanlar arasından seçilmiştir. İnsanlar da her

seferinde bu itirazlarında tekrar edip durmuşlardır.

"Aralarından bir uyarıcı gelmesine şaşırdılar."

Halbuki akla ve mantığa en uygun, en yatkın şey, uyarıcının (peygamberin) insanlardan olmasıdır. İnsanların nasıl düşündüklerini, nasıl hissettiklerini bilen, anlayan, içlerinde neler dolaştığını, bünyelerinde nelerin hareket ettiğini, ne gibi eksiklikler ve zaaflarla mücadele ettiklerini, ne tür eğilimleri, arzuları-istekleri olduğunu anlayabilen, hangi işe, hangi çabaya güçlerinin yettiğini, hangilerine yetmediğini, ne gibi sorunlarla ve problemlerle karşı karşıya bulunduklarını, nelerin etkisinde kaldıklarını, nelere karşı hassas olduklarını bilen bir insan...

Kendisi de insanlardan biri iken, insanların arasında yaşayan, pratik hayatı ile onlara örnek olan, insanların, onun hayatını örnek almalarını sağlayan bir insan. İnsanların onu kendilerinden biri olduğunu ve onunla kendileri arasında bir bağ, bir benzerlik bulunduğunu hissettikleri bir insan. Bu durumda o insanlar, onların uymalarını istediği, kendisinden de uyduğu, uymaları için çağrıda bulunduğu bu hayat sistemini, yaşam tarzını rahatlıkla benimseyebilirler. Bu sistemi uygulama imkânı bulabilirler. Zira bu programı kendilerinden olan bir insan, onların gözleri önünde bizzat hayatında uygulamış bulunmaktadır...

Kendilerinden bir insan. Aynı kuşaktan olan, aynı dili konuşan. Kavramlarını, alışkanlıklarını, geleneklerini ve hayatlarının detaylarını bilen, onların da onun dilini bildikleri, dediklerini anladıkları, kendisiyle anlaşabildikleri, onunla karşılıklı ilişki içinde bulundukları, bir insan... Bu nedenle türlerinin ayrılığı, dillerinin ayrılığı, hayatlarının tabiatı (doğası) ya da detaylarının farklılığı yüzünden kendileri ile onun arasında bir kopukluğun bulunmadığı bir insan...

Ne yazık ki, olması en uygun ve en zorunlu olan şey, sürekli olarak hayret konusu, kabul etmemenin ekseni ve yalan saymanın ana gerekçesi yapılmıştır! Zira onlar peygamberin insanlar arasından seçilmesinin hikmetini bir türlü kavrayamadıkları gibi, peygamberliğin temel özelliklerine ilişkin düşüncelerinde de yanılgıya düşmüşlerdir. Peygamberliği Allah'a giden yolda, insanlığın gerçek bir önderliği, liderliği kabul edecekleri yerde, onu, insanlara yakın olması, rahat anlaşılması gereken, sırlarla çevrili gizemli bir hayal olarak düşünmüşlerdir! Peygamberliği, elle tutulmayan, aydınlıkta gözükmeyen, açıkça anlaşılmayan, insanların dünyasında bir realite olarak yaşamayan, etrafta uçuşan hayali bir önderlik biçiminde görmek istemişlerdir! Bu durumda ise, saçma-tutarsız olan kendi inançlarını oluşturan efsaneleri kabul ettikleri gibi, onu da, gizemli bir efsane olarak kabul etmekten başka çare bulamamışlardır.

Ne var ki, yüce Allah özellikle, bu son peygamberlik ile insanlığın gerçekliği olan, tertemiz bir hayat yaşamasını dilemiştir. Arı-duru, tertemiz ve üstün bir hayat olmakla beraber, şu yeryüzünde gerçekliği bulunan bir hayat. Kuruntu değil! Hayal değil! Efsaneler ve ütopyaların semasında uçuşan bir ideal değil! Gerçekleşmesi mümkün olmayan ve bu nedenle hayallerin ve kuruntuların kuytu dehlizlerine kaçan bir hayat değil!

"İnkârcılar: 'Bu yalancı bir sihirbazdır' dediler."

Onlar, yüce Allah'ın kendilerinden bir adama vahiy göndermesini imkân-

sız gördükleri için böyle söylediler. Kamuoyunu Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- aleyhine çevirmek, onun sözlerindeki apaçık gerçeği ve kişiliğinden belli olan doğruluğu gölgelemek için böyle dediler.

Şüphe götürmeyen bir gerçektir ki, Kureyş'in ileri gelenleri gerçek anlamda tanıdıkları Abdullah'ın oğlu Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- "Bu bir sihirbazdır" "Bu bir yalancıdır" gibi yakıştırmalarda bulunurken, kendileri bir an dahi bu söylediklerinin doğruluğuna inanmamışladır! Bu gölgeleme, saptırma ve ileri gelenlerin büyük bir ustalıkla kotardıkları aldatma savaşının silahlarından başka bir şey değildi. Onlar, bu savaş ile, İslam inancıyla somutlaşan ve bu ileri gelenlerin kendilerine basamak, dayanak yaptıkları çürük değerleri ve temelsiz makamları-mevkileri sarsan, gerçeğin karşısında kendilerini ve konumlarını korumaya çalışıyorladı!

Daha önce, Kureyş büyüklerinin Mekke'de kendi çıkarlarını, kitleler arasında konumlarını korumak-Hacc mevsiminde Mekke'ye gelen kabileleri, yeni dine ve bu dinin önderi olan Hz. Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- karşı şartlandırmak için O'na ve O'nun önderlik yaptığı gerçeğe karşı menfi propaganda savaşını kullanma konusunda, nasıl anlaştıklarını açıklamıştık. Burada da aynı olayı aktarıyoruz.

İbn-i İshak der ki: Hac mevsimi geldiğinde, Kureyş'in ileri gelenleri, yaşlı ve deneyimli olan Velid İbn-i Muğire etrafında toplandılar. Velid onlara dedi ki: Hac mevsimi yaklaştı. Bu sezonda Arapların elçileri size geleceklerdir. Onlar şimdi Muhammed'in yaptıklarını duymuşlardır. Siz, onun hakkında görüş birliğine varın. Ayrılığa düşüp birbirinizi yalanlamayın. Sözleriniz birbiriyle çelişmesin.

Onlar dediler ki: Ey Velid, sen buyur söyle. Tutarlı bir görüş ortaya at da, biz de öyle söyleyelim. Velid: Aslında siz söyleyin, ben sizi dinliyorum, dedi. Onlar dediler ki, "kâhin diyelim. Velid: Hayır. Allah'a yemin ederim ki, O kâhin değildir. Biz çok kâhin gördük. Bu, kâhinlerin uzaktan geldiği zannedilen, anlaşılmayan, kafiyeli sözleri değildir dedi. Onlar dediler ki: "cin çarpmış" diyelim. Velid: O deli değildir. Çok cin çarpmış gördük, onları biliyoruz. Onun sözleri boğuk seslerine, insanların içlerine nüfuz etmelerine ve vesveselerine benzemektedir dedi. Onlar dediler ki: "Şair" diyelim. Velid: Bu şiir değil. Biz beyitleriyle, kıtalarıyla, açığı-kapalısı ve uzunuyla şiirin her çeşidini biliyoruz. O yüzden bu şiir değildir, dedi. Onlar "Büyüdür" diyelim dediler. Velid: O büyücüleri de büyülerini de çok gördük. Bu, onların üfürüklerine ve düğümlerine benzememektedir, dedi. Bunun üzerine onlar; "Velid ya ne diyelim?" diye sordular. Velid: "O Allah'a yemin ederim ki, O'nun sözünün bir tatlılığı var. Kökü sağlam biçimde oturmuştur. Dalları meyve vermiştir. Siz, O'nun hakkında ne söylerseniz söyleyin, mutlaka bu, sözünüzün saçma olduğu ortaya çıkacaktır. Bu konuda söylenebilecek en yakın söz 'Bu adam bir büyücüdür.' Büyü gibi etki eden bir söz söylüyor, böylece oğul ile babasını, kardeş ile kardeşini, koca ile karısını, insan ile akrabalarını birbirinden ayırıyor, demenizdir" dedi. Bu konuda anlaşan Kureyş'in ileri gelenleri kalkıp gittiler. Hacc mevsiminde hacılar gelmeye başladığında insanların yollarına oturuyor, oradan gelip-geçen herkese Muhammed'in yaptıklarını anlatıp, ondan sakınmalarını söylüyorlardı...

İşte Kureyş büyüklerinin "O büyücüdür, yalancıdır" sözleri hakkındaki asıl görüşleri buydu. Onlar böyle derken aslında kendilerinin böyle demekle yalan söylediklerini biliyorlardı. Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- büyücü ve yalancı olmadığını çok iyi biliyorlardı.!

Müşrikler, Hz. Muhammed'in kendilerini bir olan Allah'a tapmaya çağırmasına da hayret etmişlerdir. Halbuki bu çağrı en doğru söz, ve kulak verilmeye en layık çağrıydı:

"Tanrıları bir tek tanrı mı yapıyor? Bu, cidden tuhaf bir şeydir." "Onlardan ileri gelenler: Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur." "Biz bunun söylediğini, babalarımızın bağlı olduğu son dinde de işitmedik. Bu, uydurmadan başka bir şey değildir."

Kur'an'ın ifade uslubu, onların rahat anlaşılabilen ve doğuştan gelen bu gerçek karşısında nasıl irkildiklerini tasvir ediyor:

"Tanrıları bir tek tanrı mı yapıyor?" Bu sanki insanın aklına sığmayan bir iddiadır. **"Bu cidden tuhaf bir şeydir."** Kelimenin söylenişi bile 'Ucaab' (tuhaf) irkilişin şiddetini, çapını ve büyüklüğünü ortaya koymaktadır!

Kur'an'ın ifade tarzı müşriklerin kitlelerin kalbindeki bu gerçeğe karşı koymak ve onların atalarından kalma çürük inançlarına bağlı kalmalarını sağlamak, bu yeni dinin çağrısı ardında dış görünüşün ötesinde çirkin hesapların olduğu imajını vermek için nasıl bir yönteme başvurduklarını da tasvir etmektedir. Onların işlerin iç yüzünü bilen ve yeni dinin bu çağrısının arkasında nelerin gizlendiğini anlayan büyükler olarak kendilerini halka tanıttıklarını ortaya koymaktadır. **"Onlardan ileri gelenler, 'yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur."**

Öyleyse bu yeni çağrı ile amaçlanan ne din ne de inançtır. Burada amaç, bunların ötesinde başka bir şeydir. Bu konuyu, halk kitleleri, ehliyetli olan uzmanlarına bırakmalıdır. Gizli-kapaklı hesaplardan anlayan ve yapılan manevraları kavrayabilen yetkili kişilere havale etmelidir. Kitleler, atalarından kalma geleneklerine bağlı kalmalı, bilinen ilahlarına tapmaya devam etmeli ve bu yeni çağrı ile ortaya konan manevranın perde arkasını düşünmemeli, onunla ilgilenmemelidir! Zira halkın bu çağrıya karşı direnebilecek yetenekli ve yeterli uzmanları vardır. Kitleler müsterih olmalıdır. Zira, sözde ileri gelen büyükler, onların ilahlarını inançlarını ve milletin çıkarını en güzel şekilde kollamaya çalışacaklardır!

Bu yöntem, zalim yöneticilerin kitleleri komuoyunu ilgilendiren konularla ilgilenmekten, gerçekleri düşünmekten alıkoymak için sürekli olarak kullandıkları alışılagelen bir plandır. Zira, kitlelerin bizzat kendilerinin gerçekleri öğrenmek için uğraşmaları ilahi mesajı hesaba katmayan yöneticiler ve yine bu özelliği taşıyan ileri gelenler, büyükler için ciddi tehlike oluşturur. Onların, kitleleri içinde boğdukları saçma planlarını temelsiz planlarını deşifre eder. Zaten, gayri meşru yönetimler kitleleri ancak temelsiz planlar için de boğarak hayatlarını sürdürebilirler!

Sonra, kendilerine en yakın inanç sisteminin, yani Ehl-i Kitab'ın inanç sisteminin maskesini kullanarak insanları ikna etmeye çalışıyorlar. Tabii ki, bu inanç sistemine onu salt tevhid ilkesinden saptıracak bir takım efsaneler, mitolojiler

karıştırdıktan sonra.

Müşrikler, bu oyunlarını gizlemek ve insanlara kabul ettirmek için kendilerine en yakın olan inanç sisteminin ana ilkelerini kullanıyorlar. Salt Tevhid'in çizgisinden saptırıcı bir takım hurafeler ve mitolojilerle karışan Ehl-i Kitab'ın inanç sistemini bu konuda kendileri için bir maske yaparak diyorlar ki:

"Biz, bunun söylediğini babalarımızın bağlı olduğu son dinde de işitmedik. Bu uydurmadan başka bir şey değildir."

Bu sırada teslis (üçleme) Hristiyanlıkta, Üzeyr efsanesi de Yahudilik'te yaygın bir inanç haline gelmişti. İşte Kureyş'in büyükleri **"Biz bunun söylediğini babalarımızın bağlı olduğu son dinde de işitmedik."** derken bu inançlara dikkatleri çekmek istiyorlardı. Yani Kureyş'in büyükleri Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- Allah'ı mutlak anlamda birleme (Tevhid) çağrısını şimdiye kadar hiç kimseden duymadık. Öyleyse onun bu çağrısı uydurma bir çağrıdan başka bir şey değildir, demek istiyorlardı.

İslam dini, Tevhid inancını net bir şekilde ortaya koymak ve daha önceki inanç sistemlerinde bulunan Tevhid'in etrafında meydana gelen sapmaları, uydurma anlayışları ve mitolojileri temizlemek için son derece özen göstermiştir.

İslam'ın bu konuya özen göstermesinin nedeni, Tevhid'in bütün kainatın temelini oluşturan en büyük ve en başta gelen gerçek olmasıdır. Bütün bir kainatın bu gerçeğe açık ve kesin bir şekilde tanıklık etmesidir. Aynı zamanda Tevhid, insan hayatının hem ana ilkelerinde hem de detaylarda kendisi üzerinde kurulmadığı müddetçe huzura kavuşamayacağı temel kaidedir.

Biz, Kureyş'in ilahlarının sayısını bire indirgeyen İslam inancına karşı direnmesinden, bu girişim karşısından hayrete ve dehşete düşüşünden... Kureyş'ten önceki müşriklerin asırlarca ve bu asırlarda kendilerine gönderilen ilahi mesajlar boyunca hep bu gerçeğe karşı durmalarından... Bunun yanında Allah tarafından gönderilen her peygamberin bu konuda telkinlerini yoğunlaştırmalarından, peygamberlik makamının bu gerçeğin temeli üzerine kurulmasından... Tarih boyunca bu gerçeğin yerleştirilmesi için insanlığın ne denli büyük zorlukları göğüslediğinden, sıkıntılara katlandığından söz ederken, evet işte bu konudan söz ederken, bu gerçeğin değerini, az da olsa, açıklamak, bu konuyu açmak istiyoruz.

Tevhid inancı her şeyin başında gelen, büyük ve önemli bir gerçektir. Bütün bir varlık onun temeli üzerinde durmaktadır. Evrendeki her şey, O'nun bir tanığı, bir belgesidir.

Gözlerimizle, apaçık olarak gördüğümüz bu evrende hükmeden evrensel (doğal) yasaların birliği, bu yasaları belirleyen, düzenleyen iradenin de tek olması gerektiğini haykırmaktadır. Nerede ve ne zaman bu evrene baksak bu gerçek ile yasaların birliği ile karşılaşırız. Bu, onlara hükmeden iradenin birliğini ön plana çıkaran bir birliktir.

Bu evrende bulunan her şey, sürekli ve düzenli bir hareket içindedir. Bu evrendeki canlı-cansız her şeyin ilk birimini (en küçük parçasını) oluşturan küçücük atom, sürekli bir hareket içindedir. Bu küçücük atom protonlardan oluşan, çekirdeğin etrafında hareket eden (dönen) elektronlardan oluşmaktadır.

Tıpkı, Güneş sistemindeki gezegenlerin Güneş etrafında döndükleri gibi. Nitekim Güneş sisteminden ve yıldızlara benzer kütlelerden oluşan Saman yolu da kendi ekseni etrafında dönmektedir.

Gezegenlerde, Güneşte ve Samanyolu'nda dönüş istikameti birdir. Batıdan doğuya doğru gitmektedir. Saat yelkovanının tersine!

Dünya ve diğer gezegenleri meydana getiren temel unsurlar aynıdır. Yıldızların temel elementleri Dünya'nın temel elementleridir. Elementler atomlardan oluşmaktadır. Atomlar ise elektronlardan, protonlardan ve nötronlardan meydana gelmektedir... Hepsi istisnasız olarak bu üç temel yapıtaşından oluşmaktadır.

Maddenin üç temel unsura indirgendiği sırada bilginler de "enerjileri" bir tek asla indirgemektedirler. Işık ve ısı, Alfa, Beta ve Gama ışınları gibi Dünyadaki tüm ışınlar aslında bir tek enerjinin değişik şekillerinden öte bir şey değildir. Bunların hepsi aynı oranda hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Tek farklı yönleri, dalga boylarının değişikliğidir.

Madde, üç temel yapı taşından oluşmaktadır: Enerjiler ise kesintisiz dalgalardan oluşmaktadır.

Einstein ileriye attığı özel izafiyet teorisinde madde ile enerji arasında bir özdeşlik kurmakta ve "Madde ile enerji tamamen aynıdır" demektedir. Yapılan bilimsel deneyler onun bu görüşünü doğrulamaktadır. Son bir deney, onun görüşünü, dünyanın duyabileceği en yüsek sesle haykırarak doğruladı. Bu da atomun bombasında parçalanması deneyiydi.

Buna göre medde (kütle) ile enerji aynı şeyin iki değişik biçimde ortaya çıkışını simgeleyen eş değerli iki kavramdır. [13]

İşte bu evrenin oluşumundaki (birliğin) bütünlüğün ifadesidir. İnsanlar ancak gözleme dayanan son deneylerinde bunu öğrenebilmişlerdir. Evrenin düzeninde de apaçık gözlemlenen bir bütünlük (birlik) vardır. Nitekim sürekli hareket yasasını açıklarken buna değinmiştik. Sonra bu öyle düzenli-uyumlu bir harekettir ki, bu evrende onun dışında kalan hiçbir şey diğeri ile çekişmiyor. Bütün varlıklarda mevcut olan bu hareket biri, diğerini etkisiz bırakmayacak ve biri diğeri ile çatışmayacak biçimde düzenlenmiş, dengelenmiştir. Bu hareket ile birlikteki dengenin en güzel örneği uzayda dönüp giden gezegenler, yıldızlar, koca koca galaksilerdir: **"Hepsi belli bir yörüngede (felekte) yüzmektedirler."** [14]

Bu düzenli-uyumlu hareket, bu koca uzayda onu meydana getirenin bu varlıkların hareketlerini, uzaklıklarını ve konumlarını belirleyenin de bir olduğunu, bu tek olan kudretin onların yapılarını ve hareketlerini bildiğine şahitlik etmektedir. İnsanları hayretler içinde bırakan bu evrenin özünde sözkonusu hareketlerin özelliklerin hepsini yerleştiren olduğunu göstermektedir.

Bu evrenin düzeninin haykırdığı ve evrende yeralan her şeyin kendisi lehinde tanıklık ettiği birlik gerçeğini irdeleme konusunda bu kadarcık kısa bir işaretle yetiniyoruz.

Bu öyle bir gerçektir ki, insanların düzeni ona dayandırılmadığı sürece düzelemez, ayakta duramaz. Bu gerçeğin insanın vicdanında netleşmesi etrafını kuşatan evrene ilişkin düşüncelerini bu evrendeki konumlarını ve evrenin içinde

13) Sad Suresi, Ezher Üniversitesi eski rektörü Prof. Ahmet Zeki'nin "Maallah Fis Sema" kitabından.
14) Yasin Suresi. 40

yeralan canlı-cansız tüm varlıklarla ilişkilerini ciddi boyutlarda etkilemektedir. Sonra onların tek Allah düşüncelerinin ve onların Allah'la ilişkileri gerçeğinin üzerinde de etkili olmaktadır. Bunun ötesinde ve dışında kalan evrendeki cansızlar ve canlılar ile alâkalı düşüncelerine tesir etmektedir. Bunların hepsi insanın duygularını şekillendirme ve hayattaki bütün işlerine bakış açılarını belirleme açısından köklü bir öneme sahiptir.

Bir olan Allah'a inanan ve bu birlik gerçeğinin anlamını kavrayan insan, Rabb'ı ile ilişkilerini bu ilkenin doğrultusunda şekillendirir. Allah'ın dışında kalan canlı ve cansız varlıkların hepsiyle ilişkilerini bu ilkeye göre düzenler. Herbirini yerli yerince yerleştirir. Bunun dışına taşmaz. Güçlerini, enerjilerini ve duygularını farklı karakterlere sahip ilahlar arasında dağıtmaz! Allah'ın dışında başına musallat olan Allah'ın yarattıkları arasında güçlerini ve duygularını dağıtma zorunda kalmaz!

Bir olan Allah'ın bir olan kaynağı olduğuna inanan insan bu varlıkla ve orada bulunan canlı ve cansız varlıklarla ilişkilerini tanışma, yardımlaşma, kaynaşma ve sevgi ilkelerine dayandırır. İşte bu bakış açısı, hayata, evrendteki bu birliğe inanmayan, kendisi ile etrafını kuşatan canlı ve cansız varlıklar arasında bu bakış açısını hesaba katmayan insanların asla zevkine eremeyeceği bir neşe, bir zevk kazandırır.

Evrene hükmeden ilahi yasanın birliğine inanan insan, yüce Allah'ın yasamalarını ve yönlendirmelerini özel bir özenle alır, kabul eder. Böylece insanın hayatına hükmeden yasa ile bütün bir evrene egemen olan değişmez yasa arasındra bu uyuma-ahenge ulaşır. Yasaların içinden Allah'ın yasalarınını tercih eder. Zira insanın hareketi ile evrenin bütün hareketi arasında bir ahenk sağlayan biricik yasa ilahi yasadır.

Öz olarak ifade edersek, bu gerçeğin anlaşılması insan kalbinin (vicdanının) düzelmesi, belli bir yöne (istikamete) yönelmesi, aydınlanması, etrafını kuşatan evrenle uyum içine girmesi, kendi hareketi ile evrenin bütün hareketinin birbiriyle ahenk içine girmesi, kendisi ile yaratıcı arasındaki ilişkilerinde netliğe kavuşması, kendisi ile çevresini kuşatan evren arasındaki vede kendisi ile evrendeki tüm canlı ve cansız varlıklar arasındaki ilişkilerinde netliğe kavuşması için zorunludur. Bunlara bağlı olarak gerçekleşecek ahlaki, sosyal ve hayati tüm etkilenmeler, hayatın her alanındaki değişmeler için zaruridir.

İşte bu nedenle Tevhid inancının yerleştirilmesine onca özen gösterilmiştir. Her peygamberlik ve her peygamber döneminde bu kesintisiz ve sürekli çaba, önemini daima korumuştur. Bütün peygamberler -salât ve selâm hepsinin üzerlerine olsun- tevhid kavramı üzerinde amansız bir biçimde ısrar etmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'in özellikle Mekke'de inen surelerinde Tevhid konusuna ve bu konunun gereklerine verilen önem bu konuda gösterilen çaba, özen ve ısrar kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Aynı konu Medine'de inen surelerde de bu surelerin teşhis ve tedavi ettiği konuların karakterlerine uygun tablolarla ortaya konmuştur.

İşte müşriklerin, Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- üzerinde o kadar ısrar etmesine bir türlü akıl erdiremedikleri temel gerçek te budur.

Onlar, bu gerçekten söz etmemesi için Hz. Muhammed ile tartışmalara girişiyorlar, konuyu evirip-çevirip, insanların onun bu tutumuna ve bu gerçeğe akıl erdirememeleri için ellerinden geleni yapıyor, bütün yollara başvurarak insanları ondan alıkoymaya, uzaklaştırmaya çalışıyorlardı.

Bundan sonra Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- Allah tarafından bir peygamber olarak seçilmesini dillerine dolamaya başlıyorlar:

أَءُنزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنۢ بَيْنِنَا ۖ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِّن ذِكْرِى ۖ بَل لَّمَّا يَذُوقُوا۟ عَذَابِ ۝٨

8- "Kur'an, aramızda O'na mı indirilmeliydi?" dediler. Doğrusu bunlar Kur'an hakkında şüphe içindedirler. Hayır, onlar azabımı henüz tadmadılar."

Aslında bu konuda hayret edilecek bir olay yoktu. Sadece kıskançlık vardı ortada olan, İnatçılığa, büyüklük taslamaya ve düşmanlığa neden olan kıskançlık.

İbn-i İshak der ki: Bana Muhammed İbn-i Şihad ez Zühri haber verdi. Kendisine şöyle haber verilmiş: Ebu Süfyan İbn-i Harb, Ebu Cehil İbn-i Hişam ve Zühre oğullarından müttefiki Ahnes İbn-i Şürayk İbn-i Amr İbn-i Vehb es-Sakafi evinde namaz kılmakta olan Peygamberimizi -salât ve selâm üzerine olsun- dinlemek için çıkıp gittiler. Herbiri kendisine uygun bir yer bulup dinlemeye koyuldu. Kimsenin kimseden haberi yoktu. Bütün gece boyunca şafak atana kadar onu dinlediler. Tanyeri ağarınca ayrılıp gittiler. Yolda karşılaştılar. Birbirlerini kınadılar. "Bir daha böyle yapmayalım. Eğer milletin alt tabakasından bazı ları sizi böyle yaparken görürlerse bu onları etkiler" deyip ayrıldılar. İkinci gecede tekrar herkes gelip yerini aldı. Yine onu dinlemeye koyuldular. Sabah olana kadar onu dinlediler. Tan yerinin ağarması üzerine dağıldılar. Yolda yine karşılaştılar. Birbirlerine önceki gün söylediklerinin aynısını söylediler. Sonra ayrılıp gittiler. Üçüncü gece olunca yine herkes eski yerini aldı. Bütün bir gece onu dinlediler. Tan yeri ağarınca oradan ayrıldılar. Yolda tekrar karşılaştılar. Birbirlerine: "Bir daha böyle bir iş yapmayacağımız üzerine anlaşmadan buradan ayrılmayacağız" deyip bu konuda anlaştılar. Sonra ayrılıp gittiler... Sabah olunca Ahnes İbn-i Şurayk bastonunu aldı, kalktı. Ebu Süfyan'a gitti. Ebu Süfyan evindeydi Ahnes: Ey Ebu Hanzele Muhammed'den duydukların hakkındaki görüşün nedir? Söyle bakalım" dedi. Ebu Süfyan dedi ki: Ey Ebu Sa'labe; Allah'a yemin ederim ki; bildiğim ve anlamını anladığım şeyler işittiğim gibi, anlamını anlamadığım ve ne demek olduğunu çıkaramadığım şeyler de duydum" Ahnes dedi ki: Yemin ettiğin Allah'a ben de yemin ederim ki, ben de öyleyim!.. Ahnes daha sonra oradan ayrıldı. Ebu Cehil'e gitti. Onu da evinde buldu. "Ey Ebu Hakem, Muhammed'den duydukların hakkındaki kanaatın nedir? diye sordu. Ebu Cehil: Ne işitmişim? diye söze girdi. Biz Abdumenaf oğulları ile şan-şerefte yarışıyorduk. Onlar yedirdiler biz de yedirdik, onlar taşıdılar (yüklendiler), biz de taşıdık (yüklendik), onlar verdiler, biz de verdik. Nihayet her alanda onlarla eşit biçimde atbaşı gidiyorduk. Yarışan iki süvari gibiydik. Onlar tam bu sırada: "Gökten kendisine vahiy gelen bir peygamberimiz var" dediler. Buna ne zaman ulaşacağız? Allah'a yemin ederim ki, asla ona inanmayacak ve onu doğrulamayacağız! Bunun üzerine Ahnes kalktı ve çekip gitti...

Gördüğümüz gibi bu kıskançlıktan öte bir şey değildir. Ebu Cehil üç gün

boyunca kendisiyle mücadele ettiği ve her defasında yenik düştüğü bu gerçeği kıskançlığından dolayı kabul edemiyor! Bu, Hz. Muhammed'in hiç kimsenin ulaşmasına imkân bulunmayan yüce bir makama ulaşmasını çekememekten başka bir şey değildir. Aşağıdaki cümlede ifadesini bulan anlayışın temel mantığı da budur:

"Kur'an, aramızda O'na mı indirilmeliydi?"

Şu sözleri söyleyenler de bunlardı: **"Bu Kur'an iki şehirden büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"** [15] Onlar "iki şehir" demekle Mekke ve Taif'i kastediyorlardı. Müşriklerin ileri gelenleri, hakimiyeti, yönetimi ellerinde bulunduran büyükleri, bu iki şehirde yaşıyorlardı. Bunlar her yeni bir peygamberin gelme zamanının yaklaştığını duyduklarında hemen din yolu ile liderliği elde etmeye çalışıyorlardı. Yüce Allah'ın bilerek Hz. Muhammed'i -salât ve selâm üzerine olsun- peygamber olarak seçtiğini, rahmetinin kapılarına ona açtığını, diğer insanların değil, yalnız onun bu işe lâyık olduğunu bildiği için rahmetinin hazinelerini, ona açtığını duyduklarında kıskançlıklarından dolayı sarsılanlar da bunlardı.

Az önce ki sorularına aşağılama, uyarı ve tehdit kokan bir cevap veriliyor.

"Doğrusu bunlar Kur'an hakkında şüphe içindediler. Hayır, onlar azabımı henüz tadmadılar."

Onlar soruyorlar: **"Kur'an, aramızda O'na mı indirilmeliydi?"**

Oysa, onlar bizzat "zikir" diye ifade edilen Kur'an'dan kuşku duyuyorlardı. Kur'an'ın gerçekliği konusunda bir takım kuşkular besleseler de, onun Allah katından geldiğine kesin kanaat getiremiyorlar. Ama, onun bilinen insan sözlerinin çok üstünde olduğunu kabul ediyorlar. Sonra onların Kur'an hakkındaki sözlerini ve bu konudaki şüpheleri bir kenara itilerek azap tehdidiyle yüzyüze getiriliyorlar.

"Hayır, onlar azabımı henüz tatmadılar."

Sanki onlara şöyle deniyor: Onlar şimdi dilediklerini söylüyorlar. Zira azaptan uzakta bulunuyorlar. Ama onu bir tattılar mı artık böyle bir şeyi asla söylemezler. Çünkü o zaman onlar her şeyi anlayacaklardır...

Sonra, yüce Allah'ın onların aralarından Hz. Muhammed'i kendisine peygamber olarak seçmesini çok görmelerine sıra geliyor. Bu konuda onlara bir soru yöneltiliyor: Allah'ın rahmetinin hazineleri sizin elinizde mi ki, onu kime vereceğine, kime vermeyeceğine siz karar veriyorsunuz?

أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ۝٩

9- Yoksa, güçlü ve çok ihsan sahibi olan Rabb'inin rahmet hazineleri, onların yanında mıdır?

Allah'a karşı edeplerini takınmadıkları, kulları aşan meselelere burunlarını soktukları için eleştiriliyor. Yüce Allah dilediğine verir, dilediğinden de alır. Üstün ve güç sahibi olan O'dur. Hiç kimse O'nun iradesine karşı duramaz. Yine O çok bağışlayan ve cömert olandır. O'nun bağışı asla tükenmez.

Onlar, Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- Allah tarafından elçi olarak seçilmesini çok görüyorlar. Peki onlar, hangi hakla ve hangi sıfatla

15) Zuhruf Suresi, 31

Allah'ın bağışını dağıtıyorlar? Halbuki onlar Allah'ın rahmetinin hazinelerine sahip değiller?!

أَمْ لَهُم مُّلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُندٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِّنَ الْأَحْزَابِ ﴿١١﴾

10- Yahut, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı, onların elinde midir? Öyle ise sebeplere sarılıp ta göğe yükselsinler (de hükümranlığı ele geçirsinler bakalım).

11- Onlar derme çatma hiziplerden meydana gelmiş ordudur ki, işte şurada bozguna uğratılmışlardır.

Bu onların ileri sürmeye yeltenemeyecekleri bir iddiadır. Göklerin yerin ve ikisi arasındakilerin sahibi ancak bağışlayabilir, vermeyebilir. Dilediği kimseyi öne çıkarabilir, seçebilir. Onlar göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan varlıkların sahipleri olmadıklarına göre ne diye sahip olan, tasarruf hakkı olan Allah'ın dilediğini yapmasına burunlarını sokuyorlar?

Aşağılama ve susturma yöntemi gereği göklerin, yerin ve bu ikisi arasındaki varlıkların sahibi olmalarına ilişkin sorudan sonra eğer siz bunlara sahip iseniz: **"Öyle ise sebeplere sarılıp ta göğe yükselsinler (de hükümranlığı ele geçirsinler bakalım)"** yani göklere, yere ve bu ikisi arasında bulunan varlıklara el koyun, Allah'ın hazinelerine hükmedin. Dilediklerinize verin, dilemediklerinize vermeyin. Zira dilediğini yapma yetkisine sahip bulunan, mülkün ve tasarrufun elinde bulunduğu yüce Allah'ın seçmesine karşı koymanın gereği budur!

Onları aşağılamayı amaçlayan bu varsayım, onların gerçek durumları gözlerinin önüne serilerek sona erdiriliyor:

"Onlar derme çatma hiziplerden meydana gelmiş ordudur ki, işte şurada bozguna uğratılmışlardır."

Onlar yenilgiye uğratılmış, 'oraya' bir köşeye atılıvermiş bir ordu olmaktan öteye gidemezler. Bunlar, az önce sözü edilen mülkü ve onca hazineyi kullanma imkânına kavuşamazlar. Allah'ın mülkünde meydan gelen işler onları ilgilendirmez. Onlar Allah'ın iradesini değiştiremezler. Allah'ın dilediği şeye karşı gelmeye güçleri yetmez onların. Onlar **"derme-çatma bir ordudurlar"** Tanınmayan, hoşlanılmayan, basit bir ordudurlar. **"Bozguna uğramışlardır."** Sanki yenilgi bu ordunun en belirgin sıfatıdır. Ona yapışmıştır. Yapısında vardır bu yenilgi! **"Hiziplerden oluşan bir ordu"** yönelişleri ve arzuları farklı olan gruplardan!

Allah'ın ve peygamberinin düşmanları ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, imkânları ne kadar geniş olursa olsun ve yeryüzünde bir süre zorbalıkla hakimiyetlerini sürdürürlerse sürdürsünler, sonuçta Kur'ani ifadenin burada tasvir ettiği durumdan öteye geçemezler. Yüce Allah bu zorbaların tarih boyunca nice örneklerini veriyor. Bir de bakıyoruz ki, hepsi: **"Onlar derme çatma hiziplerden meydana gelmiş ordudur ki, işte şurada bozguna uğratılmışlardır"**

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ
لُوطٍ وَأَصْحَابُ لْئَيْكَةِ أُولَٰئِكَ الْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِن كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾

12- Onlardan önce de Nuh kavmi, Ad kavmi ve sarsılmaz bir saltanat sahibi Firavun'da yalanlamıştı.
13- Semud kavmi, Lut kavmi ve Eyke halkı da yalanlamıştı. İşte bunlar da peygamberlerine karşı birleşen kabilelerdir.
14- Hepsi peygamberleri yalanladılar da azabımı hak ettiler.

Bunlar tarihte Kureyş'ten önce yaşayan milletlerin örnekleridir: Hz. Nuh'un toplumu, Ad toplumu, yere kazıklar gibi çakılan Ehramların sahibi Fira'avn, Semud toplumu, Lut'un toplumu, sık orman içinde yaşayan ve Eykeliler diye bilinen Hz. Şuayb'ın toplumu. **"İşte bunlar da peygamberlerine karşı birleşen kabilelerdir."** Bunların hepsi peygamberlerin mesajlarını yalan saymışlardı. Azgın, taşkın ve zalim olan bu toplulukların hali nice oldu? **"Yalanladılar da azabımı hak ettiler."**

Hakkettikleri cezaya çarptırıldılar. Yok olup gittiler. Geride yenilgilerini ve yıkılışlarını simgeleyen kalıntılar dışında hiçbir şey bırakmadılar!

İşte tarihte gelip geçmiş olan birleşmiş orduların sonu buydu. Şimdikilere gelince, bunlar genel olarak kıyamet gününün arifesinde yeryüzünde hayatı sona erdirecek olan "çığlığa" havale edilmiştir.

وَمَا يَنظُرُ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَّا لَهَا مِن فَوَاقٍ ﴿١٥﴾

15- Bunlar da ancak, bir an gecikmesi olmayan tek bir çığlık beklemektedirler.

Onun geri dönmesi yok. Bu çığlık gelince ansızın gelir. Onlara sağılan devenin memesinden akan sütün iki damlası arasındaki zaman aralığı kadar bile bir süre tanımaz. Zira bu çığlık kendisi için belirlenen ve ne ileri ne geri alınamayan zamanda gelir. Nitekim yüce Allah islam ümmeti için de bunu takdir etmiştir. Onu bekletmiş ve zaman tanımıştır. Daha önceleri, peygamberlerine karşı gelen müşrikleri cezalandırdığı gibi onları yıkıma uğratıp yok etmemiştir.

Bu yüce Allah'ın onlara rahmetinden, acımasından kaynaklanıyordu. Fakat onlar bu rahmetin değerini bilemediler, bu bağışa karşı ona şükretmediler. Hemen cezaya çarptırılmalarını istediler. Allah'ın kendileri için belirlediği günden önce paylarını ve nasiplerini vermesini istediler!

وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّل لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾

16- İnkârcılar ise dediler ki; "Rabb'imiz! Bizim azab payımızı hesap gününden önce ver.

Kur'an'ın anlatımı tam bu sırada onları kendi hallerine bırakıp, Hz. Peygambere yöneliyor. Toplumun anlayışsızlığına, Allah'a karşı edeplerini takınmamasına cezayı hemen istemesine, Allah'ın cezasını yalan saymasına ve Allah'ın rahmetini inkâr etmesine karşı O'nu teselli ediyor, kendisinden önceki peygamberlerin başına gelen musibetleri, sınanmaları ve bu sınanmalardan sonra Allah'ın rahmetinin onlara kavuşmasını hatırlaması gerektiğini bildiriyor...

Şimdi ele alacağımız bölümün tamamı, peygamberlerin -salât ve selâm üzerine olsun- hayatlarından alınan kıssalardan ve örnek davranışlarından oluşmaktadır. Bunlar anlatılıyor ki, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- onları hatırlasın. Toplumundan gördüğü yalanlama, itham, iftira ve hayret türünden tepkilere karşı direnşin, insanın içini daraltan, canını sıkan bu gibi sıkıntılara

karşı sabretsin.

Bu kıssalar aynı zamanda Peygamberimizden önceki peygamberlerin ilahi rahmete kavuştuklarını, onlara bol bol nimet ve fazilet yağdığını sergilemekte, yüce Allah'ın onlara yetki ve iktidar verdiğini, büyük bağışlarda bulunup onları koruduğunu ortaya koymaktadır. Bu da müşriklerin yüce Allah'ın Hz. Muhammed'i elçi olarak seçmesine akıl erdirememelerine bir cevap niteliğindedir. Hz. Muhammed'in peygamberlerin ilki olmadığını açıklamaktadır. Bu peygamberlerin bazılarına yüce Allah peygamberliğin yanında yetki ve iktidar da vermiştir. Dağları ve kuşları bazılarının emrine vermiştir. Bazılarının emrine rüzgarı ve şeytanları vermiştir... Hz. Davud ve Hz. Süleyman gibi... O halde yüce Allah'ın doğru olan Hz. Muhammed'i Kureyş'in içinden seçerek onu son peygamber yapması ve O'na Kur'an'ı indirmesi konusunda hayret edilecek ne var ki?

Ayrıca bu kıssalar, yüce Allah'ın sürekli olarak elçilerini (peygamberlerini) gözetip koruduğunu, yönlendirmeleri, direktifleri ve eğitmesiyle onları nasıl kolladığını tasvir etmektedir. Bu peygamberlerin hepsi birer insandı. Tıpkı Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- bir insan olduğu gibi. Onların her birinde beşeri zaaflar da bulunuyordu. Fakat yüce Allah onları, zaafları ile başbaşa bırakmıyor, kendilerini koruyordu. Onlara yapacaklarını açıklıyor ve kendilerini yönlendiriyordu. Günahlarını bağışlamak ve onlara ikramda bulunmak için kendilerini sınavlardan geçiriyordu... İşte bu bölümde anlatılan olaylar peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- kalbine huzur veriyor, Rabb'inin kendisini koruduğunu, hayatının her adımında, her aşamasında O'nun himayesi ve gözetimi altında olduğuna bütün kalbiyle güvenmesine zemin hazırlıyordu.

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوٗدَ ذَا الْاَيْدِ اِنَّهٗ اَوَّابٌ ۝

17- Ey Muhammed! Onların söylediklerine sabret, kulumuz, Davut'u an. Çünkü o daima Allah'a yönelirdi.

"Sabret" bu, bütün peygamberlerin üzerinde buluştukları yolun işaretidir. Tüm peygamberlerin hayatları tarih boyunca izlenen bu yolda geçmiştir. Onların hepsi bu yolda yürümüştür. Hepsi zorluklara göğüs germiş, hepsi sınanmış ve hepsi sabretmiştir. Sabır onların hepsinin yol azığı olmuştur. Hepsinin karakteri olmuştur. Hepsi peygamberler makamındaki derecesine göre sabır yükü taşımıştır. Onların hepsinin hayatları sınavlarla, sıkıntılarla, acılarla yoğrulmuş bir deneyimdir. Hatta onların bolluk ve rahat içinde oluşları dahi, bir sınavdan ibarettir. Sıkıntılara, zorluklara karşı sabrettikten sonra nimetlere karşı sabredip edemediklerinin bir mihengiydi. Bu her iki hal de sabretmeye ve dayanmaya ihtiyaç duyar...

Bütün peygamberlerin hayatlarını Kur'an-ı Kerim'in bize anlattığı biçimde gözlerimizin önünden geçirdiğimizde bu hayatın belkemiğini sabrın oluşturduğunu, bu hayatın içinde en etkili faktörün sabır olduğunu görüyoruz. Denenme ve sınanmanın bu hayatın özünü ve mayasını oluşturduğunu görebiliyoruz.

Sanki bu özellikle seçilmiş bir hayattı. Sınanma ve sabır aşamalarından oluşan insanlığın gözleri önüne serilmiş eşsiz bir hayat. Yüce Allah bu seçkin hayat ile insan ruhunun zaruri ihtiyaçlara ve sıkıntılara nasıl üstün geleceğini, yeryüzünde övünç kaynağı olan her şeyi nasıl aşabileceğini, arzulardan, isteklerden ve

aldatıcı zevklerden nasıl arınılacağını, samimi olarak nasıl Allah'a yönelip sınavında başarıya ulaşılacağını, nasıl Allah'ın her şeyden öne geçirileceğini göstermek istiyor... Sonuçta, insanlara şöyle demek istiyor: İşte yol budur. Yükselmenin ve yücelmenin yolu budur. Allah'a giden yol budur işte.

"Onların söylediklerine karşı sabret" Onlar daha önce şöyle demişlerdi: **"Tanrıları bir tek tanrı mı yapıyor? Bu, cidden tuhaf bir şeydir."**[17]

Şöyle de demişlerdi: **"Kur'an, aramızda Muhammed'e mi indirilmeliydi?"**[18] Buna benzer daha nice şeyler söylemişlerdi. Yüce Allah peygamberini onların söylediklerine karşı sabretmeye çağırıyor. Kalbiyle tertemiz, onurlu insan örnekleri ile beraber yaşamasını tavsiye ediyor; bu kâfir insan tipleriyle değil. Bu onurlu insanlar Hz. Peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- peygamber olan kardeşleriydi. Peygamberimiz onları hatırlıyor, kendisi ile onlar arasında sarsılmaz-sağlam bir yakınlık hissediyordu. Onlardan soy, yakınlık ve kardeşlik bağları bulunan birinden söz eder gibi bahsediyordu. Zaman zaman: "Yüce Allah kardeşim falana rahmet etsin... Veya falan şöyle-şöyle yaptığına göre ben daha rahat yaparım" diyordu.

"Onların söylediklerine sabret, kulumuz Davud'u an. Çünkü o daima Allah'a yönelirdi."

Burada Hz. Davud "kuvvetli bir adamdı" ve "Allah'a yönelen bir adamdı" gibi sıfatlarla anılıyor. Hz. Nuh'un, Ad'ın, köklü uygarlığın egemeni olan Firav'un, Hz. Lût'un ve Eyke halkının sözü edilmeden önce Hz. Davud'dan söz ediliyor. Bunlar zalim ve azgın toplumlardı. Onların kuvvetlerinin dış görünüşü azgınlık, taşkınlık ve ilahi mesajı yalan sayma şeklinde ortaya çıkıyordu. Davud'a gelince, O kuvvet sahibi olmasına rağmen Allah'a yöneliyordu. İtaatı, tövbesi, ibadeti ve Rabb'ini hatırında bulundurması ile sürekli Rabb'i ile ilişki içindeydi. Güç ve iktidarı elinde bulundurması onu bu asıl eyleminden alıkoymuyordu.

Hz. Davud'un kıssasının baş tarafı Bakara suresinde geçmişti. Orada Hz. Davud Talut'un ordusunda Hz. Musa'dan sonraki İsrailoğulları arasında görünmüştü. Bu sırada İsrailoğulları kendilerine gönderilen peygambere: **'Bize bir komutan tayin et de Allah yolunda savaşalım"** demişlerdi. Peygamberleri onlara Talut'u komutan tayin etmiş, bu komutanın emrinde düşmanları olan Calut ve ordularına karşı savaşmıştılar. Hz. Davud Calut'u öldürdü. Bu sırada Hz. Davud henüz genç yaşta bulunuyordu. İşte bu dönemlerde yıldızı parlamaya başladı. Neticede hükümdar olmuştu. Artık büyük bir güce kavuşmuştu. Fakat O buna rağmen Allah'a yöneliyor, itaatı, ibadeti, tövbekârlığı ve Allah anması ile Rabb'ine dönüş içindeydi.

Yüce Allah, Hz. Davud'a peygamberlik ve hükümdarlık yanında lütuf olarak sürekli Allah ile birlikte olan bir kalp ve yanık bir ses vermişti. Rabb'ini takdis eden, yücelten mersiyelerini bu yanık sesiyle okuyor, zikir içinde kendinden geçmesi ve okuyuş güzelliği açısından önemli bir paya sahip oluşu nedeniyle kendi bünyesi ile evrenin yapısı arasındaki engellerin kalktığı bir düzeye ulaşıverdi. Böylece Hz. Davud'un gerçekliği, dağların ve kuşların gerçekliği ile bütünleşiyor ve hepsi onu yüceltiyor ve ibadetlerini ona takdim ediyordu. Bir bakmışsın

17) Sad Suresi, 5 18) Sad Suresi, 8

dağlarla birlikte Allah'ı yüceltmeye duruyor, bir daha bakmışsın, kuşlar başına toplanmış kendisinin de onların da Rabb'ı olan Allah'ı noksan sıfatlardan arındırmaya koyuluyorlar.

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَّهُ أَوَّابٌ ﴿١٩﴾

18- Biz dağları onun emrine verdik. Sabah-akşam onunla beraber tesbih ederler.

19- Her taraftan toplanıp gelen kuşları da onun buyruğu altına vermiştik. Her biri ona yönelmekteydi.

İnsanlar bu haber karşısında hayretten dehşete düşebilirler... Cansız olan görkemli dağlar Hz. Davud ile birlikte sabah-akşam yüce Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ediyorlar. Hem de Hz. Davud'un Rabb'i ile başbaşa kaldığı, onu zikreden, yücelten nağmelerini okuduğu her zaman. Kuşlar onun nağmelerini dinlemek, şiirlerini onunla birlikte tekrar itmek için başına toplanıyorlar... İnsanlar bu haber karşısında hayretten afallayabilirler. Çünkü bu onların alışageldikleri yasalara aykırıdır. Onların alıştıkları yasalara göre insan türü, hayvan türü ve dağlar arasında engel vardır. Bunlar birbiriyle diyalog kuramazlar!

Fakat dehşet bunun neresinde? Hayret bunun neresinde? Bütün bu yaratıkların geçekliği birdir. Cinsleri şekilleri, sıfatları ve çehreleri birbirinden ayıran farkların ötesindeki gerçeklikleri birdir. Bütün varlıkların yaratıcısı olan Allah konusunda hepsi birleşir. Canlısıyla, cansızıyla her şeyi bu noktada bütünleşir. İnsanın Rabb'ı ile ilişkisi-bağlı gerçek samimiyet, aydınlanma ve arınma derecesine vardığında bu engellerin hepsi ortadan kalkar. Hepsinin yalın gerçekliği ortaya çıkar. Bu varlıkların temel özelliklerini oluşturan ve onları alışılan hayatın içinde birbirinden ayıran cins, şekil, sıfat ve cehre engellerinin ötesinde ilişkiye geçirir!

Yüce Allah kullarından biri olan Hz. Davud'a bu özelliği vermişti. Dağları onun emrine vermişti. Sabah-akşam onunla birlikte Allah'ı anıyor, onu takdis ediyorlardı. Kuşları da etrafında toplayarak terennümlerini tekrar etmelerini, Allah'ı yüceltmelerini sağlamıştı. Bu servet ve iktidarın ötesinde peygamberlik ve Allah'ın seçkin kulu olma ile birlikte kendisine verilmiş ilahi bir armağandı.

وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾

20- O'nun hükümranlığını kuvvetlendirmiş, O'na hikmet ve açık, güzel konuşma yeteneği vermiştik.

Hz. Davud'un hükümranlığı sağlam ve güçlüydü. Hikmet ve sağduyu ile hükümranlığını sürdürüyordu. Ayeti kerimede geçen "faslul-hitap" kavramı, onun verdiği hükümdeki tereddütsüzlüğünü ve kesin kararlılığını ifade etmektedir. Bu özellik hikmet ve kuvvet ile bütünleştiğinde insanlık dünyasında yargı ve iktidardaki olgunluğun zirvesini oluşturur.

Bütün bu özelliklerine rağmen Hz. Davud sınanma ve denenme ile karşılaşıyor. Allah'ın gözü kendisinden ayrılmıyor. Onu koruyor. Adımlarına kılavuzluk ediyor. "Allah'ın Eli" onunla beraber oluyor. Ona zaaflarını ve hatalarını gösteriyor. Onu yolun tehlikelerinden koruyor. Ona nasıl korunacağını öğretiyor.

وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ

﴿٢١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَىٰ دَاوُۥدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ ۖ قَالُوا لَا تَخَفْ ۖ خَصْمَانِ بَغَىٰ
بَعْضُنَا عَلَىٰ بَعْضٍ فَٱحْكُم بَيْنَنَا بِٱلْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَٱهْدِنَآ إِلَىٰ
سَوَآءِ ٱلصِّرَٰطِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ هَٰذَآ أَخِى لَهُۥ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِىَ
نَعْجَةٌ وَٰحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِى فِى ٱلْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ
ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِۦ ۖ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْخُلَطَآءِ لَيَبْغِى
بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ ۗ
وَظَنَّ دَاوُۥدُ أَنَّمَا فَتَنَّٰهُ فَٱسْتَغْفَرَ رَبَّهُۥ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾

21- Sana davacılarının haberi geldi mi? Hani odasının duvarına tırmanmışlardı.

22- Hani Davud'un yanına girmişlerdi de, Davud onlardan korkmuştu. "Korkma dediler, biz iki davacıyız. Birimiz ötekinin hakkına saldırdı. Şimdi sen aramızda hak ile hükmet, adaletten ayrılıp bize zulmetme, bizi doğru yola çıkar."

23- "Bu kardeşimin doksandokuz dişi koyunu var. Benim ise bir tek dişi koyunum var. Böyle iken onu da bana ver dedi ve tartışmada beni yendi.

24- Davud: "And olsun ki, senin dişi koyununu kendi dişi koyunlarına katmak istemekle, sana büyük haksızlık etmiştir. Doğrusu ortakların çoğu birbirlerinin haklarına tecavüz ederler. İnanıp yararlı iyi iş yapanlar bunun dışındadır ki, sayıları ne kadar azdır." demişti. Davud kendisini denediğimizi sanmıştı da, Rabb'inden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapanmış, tevbe etmiş, Allah'a yönelmişti.

Bir peygamber olan Hz. Davud'un uğradığı bu fitnenin açıklaması ise şöyledir: Hz. Davud bazı zamanlarını idari işleri görmek, insanlar arasında hüküm vermek için; bazı zamanlarını ise camide yüce Allah'ı takdis etmek, beyitler okumak, ibadet etmek, Rabb'i ile başbaşa kalmak için ayırırdı. Rabb'i ile başbaşa kalmak ve ibadet etmek için camiye girdiğinde, insanların arasına çıkıncaya kadar kimse yanına gitmezdi.

Birgün üzerine kapalı olan mabedin içine iki kişinin duvarlardan atlayarak girdiklerini gördüğünde korkuya kapılmıştı. Zira inanmış ve güvenilir insanlar bu şekilde mabede girmezlerdi. Bu iki adam hemen onu yatıştırmaya çalıştılar: **"Korkma dediler, biz iki davacıyız. Birimiz ötekinin hakkına saldırdı."** Senin huzurunda mahkeme olmaya geldik. **"Şimdi sen aramızda hak ile hükmet, adaletten ayrılıp bize zulmetme, bizi doğru yola çıkar."** Hemen biri söze girerek sorunu arzetti:

"Bu kardeşimin doksandokuz dişi koyunu var. Benim ise birtek dişi koyunum var. Böyleyken onu da bana bırak." (Onu da bana ver. Emrime, hizmetime ver) dedi. **"Ve tartışma da beni yendi."** (Yani, sözleriyle üstüme geldi ve bana kaba davrandı.)

Bu olay, davacılardan birinin arzettiğine göre, başka şekilde yorumlanması mümkün olmayan apaçık bir zulmü ifade etmektedir. Bu nedenle Hz. Davud bu apaçık zulmü bir davacıdan dinledikten sonra, sözü diğer davacıya vermeden, ondan hiçbir açıklama istemeden ve onun delilini dinlemeden hemen hükmünü vermeye geçmiştir: **"Davud 'Andolsun ki, senin dişi koyununu kendi dişi koyunlarına katmak istemekle sana büyük haksızlık etmiştir. Doğrusu ortakların çoğu birbirlerinin haklarına tecevüz ederler. İnanıp yararlı iyi işi yapanlar bunun dışındadır ki, sayıları ne kadar azdır' demişti."**

Öyle anlaşılıyor ki, bu aşamada her iki adam da hemen kalkıp gitmiştir. Çünkü bunlar sınama için gelen iki melekti! Yüce Allah'ın insanların başına geçirip Hak ve adalet ile hükmedebilmesi için önce gerçeği araştırmasını istediği peygamberi sınamaya gelmişlerdi. Onlar olayı özellikle etileyici ve çarpıcı bir biçimde sunmuşlardı... Fakat yargıcının hemen parlamaması, acele hüküm vermemesi icab eder. Zira diğer davacıyı dinledikten sonra meselenin tamamı veya bir kısmı değişebilir. Birinci davacının sözlerinin yalan, eşsiz veya aldatmadan öte bir anlam ifade etmediği ortaya çıkabilir!

İşte bu sırada Hz. Davud bunun bir sınanma olduğunu fark etmiştir.

"Davud kendisini denediğimizi sanmıştı."

Burada onun temel karakteri kendisine yetişmiştir... O Rabb'ine yönelen bir kişiydi... **"Rabb'inden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapanmış, tevbe etmiş, Allah'a yönelmişti."**

فَغَفَرْنَا لَهُ ذَٰلِكَ ۖ وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٢٥﴾

25- Böylece onu bağışladık. Yanımızda onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır.

Hz. Davud'un buradaki sınanmasına ilişkin açıklamalarda bazı tefsir kitapları büyük ölçüde yahudi efsanelerinin etkisinde kalmışlardır. Buralarda sözü edilen özelliklerden peygamberleri tenzih ederiz. Bunlar peygamberlik gerçeği ile asla bağdaşmaz. Yahudi efsanelerinden kaynaklanan bu mitolojileri bir parça hafifletmeye çalışan rivayetler dahi onlara dalmışlardır. Aslında bu rivayetler okunmaya bile değmez. Tümüyle reddetmek gerekir. Sonra bunlar:

"Yanımızda onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır." ayetine de terstir.

Kıssadan sonra yer alan Kur'an yorumu da bu sınamanın karekterini ortaya koymaktadır. Bu sınanma ile kendisine yöneltilen direktifi belirginleştirmektedir. Yüce Allah'ın insanlar arasında hükmetmesi ve onları idare etmesi için görevlendirdiği kuluna yöneltilen direktif, bu sınanma ile somutlaşmıştır.

يَٰدَاوُۥدُ إِنَّا جَعَلْنَٰكَ خَلِيفَةً فِى ٱلْأَرْضِ فَٱحْكُم بَيْنَ ٱلنَّاسِ بِٱلْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ
ٱلْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ
ٱللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌۢ بِمَا نَسُوا۟ يَوْمَ ٱلْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

26- Ey Davud! Biz seni yeryüzünde hükümdar yaptık. İnsanlar arasında adaletle hükmet, keyfine uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unuttuklarından dolayı çetin azab vardır.

Demek ki, Bu sınamanın konusu, yeryüzünde halifelik görevi, insanlar arasında hükmederken hakka bağlılık, kendi arzu ve isteğine uymamadır. Bir peygamberin kendi arzusuna uyması demek, onun tepkisel olması, araştırmaması, incelememesi, sağlıklı hükme ulaşmak için sabırlı ve temkinli olmamasıdır. Böylesi bir hareket mantığı esas alındığında, sonuçta sapıklığa düşülür. Sapıklığın sonunu açıklayan ayetten sonra gelen bölüm ise, genel bir hükümdür. Allah'ın yolundan sapmanın sonuçlarını ortaya koymaktadır. Bu ceza ise, Allah'ın onu unutması ve kıyamet gününde onu cezaya çarptırmasıdır.

Yüce Allah kulu olan Hz. Davud'u koruduğundan, O işin başında hemen toparlanıyor. Yüce Allah ilk fırsatta hemen O'nu bu işten geri çeviriyor. Uzakta olan akibetten O'nu sakındırıyor.Halbuki O, henüz bir adım dahi atmamış- Bu, yüce Allah'ın seçkin kullarına bir ihsanıdır, lütfudur. Peygamberler insan olmaları nedeniyle az da olsa ayakları takılarak sendeleyebilir. Yüce Allah onları, ellerinden tutarak hemen ayağa kaldırır, onlara doğruyu öğretir. Onları dönüş yapmaya muvaffak eder, günahlarını bağışlar. Bu sınavdan sonra onlara rahmetin kapılarını açar...

Yeryüzü halifeliği ve insanlar arasında hükmetme hak ilkesine bağlanıyor ve sözün gelişi içinde Hz. Davud'un kıssası sona ermeden önce bu Hak, ilkesi büyük bir temele dayandırılıyor. Göğün, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin kendisine dayandığı temele. Bütün bu evrenin yapısında yer alan köklü temel. Bu gerçek yeryüzü halifeliğinden ve insanlar arasında hükmetmekten daha kapsamlıdır. Bu yeryüzünden daha ağırdır. Aynı şekilde dünya hayatından daha geniş boyutludur. Çünkü bu Hak, özünü kuşattığı gibi ahiret hayatını da kuşatmaktadır. Son peygamberlik de bu Hak üzere gelmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bu kapsamlı Hak'kı açıklamak için gelmiştir.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾
كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

27- Göğü, yeri ve ikisi arasında bulunanları boşuna yaratmadık, inkâr edenler, kainatın boş bir tesadüf eseri olduğunu söylerler, bu onların zannıdır. Vay ateşe uğrayacak inkârcıların haline.
28- Yoksa biz, iman edip iyi işler yapanları, yeryüzünde bozgunculuk yapanlarla bir mi tutacağız.?
29- Ey Muhammed! Bu Kur'an çok mübarek bir kitaptır. Onu sana indirdik ki, ayetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsın.

İşte bu şekilde bu üç ayette sözünü ettiğimiz o köklü, derin, kapsamlı ve ürpertici büyük gerçek bütün yönleri, boyutları ve halkaları ile gözler önüne se-

rilmektedir.

Yerin, göğün ve ikisi arasında bulunan varlıkların yaradılışı boşuna değildir. Başıboş bir temel üzerinde kurulmuş da değildir bunlar. Bunlar birer gerçektir ve gerçek üzerinde kurulmuşlardır. Diğer gerçekler, bu büyük ve temel haktan dalbudak salmıştır. Yeryüzü halifeliğindeki hak, insanlar arasında hükmetmedeki hak, insanların duygularını ve işlerini eylemlerini düzenlemedeki hak, hep bundan kaynaklanmıştır. İnanan ve güzel işler yapanlarla yeryüzünde bozgunculuk yapanlar bir değildir. Allah'a gerçek anlamda bağlananların kriteri, kötü insanların kriteri gibi değildir. Ayetleri üzerinde iyi düşünsünler, akıl sahipleri bu köklü gerçekleri güzelce hatırlasınlar. Yüce Allah'ın gönderdiği kutsal kitabın parmak bastığı gerçekleri inkârcılar-kafirler düşünemez anlayamazlar. Zira onların fıtratları, bu evrenin oluşumunda köklü biçimde yerleştirilen Hak ilkesi ile temas halinde değildir. Bu nedenle onlar Rabb'leri hakkında kötü düşünürler ve Hak'kın cezasından hiçbir şey kavrayamazlar: **"Bu onların zannıdır. Vay ateşe uğrayacak inkârcıların haline!**

Yüce Allah'ın insanlar için belirlediği yasalar manzumesi (şeriat) evrenin yaradılışında mevcut olan temel yasanın bir parçasıdır. Allah tarafından gönderilen Kutsal Kitap ise bu yasanın dayanağını oluşturan Hak'kın bir açıklamasıdır. Yeryüzündeki halifelerden ve insanlar arasında hükmeden hakimlerden istenen adalet, bu köklü-kapsamlı hakkın ancak bir yönüdür. Bu parça, Hak'kın diğer parçaları ile tam bir uyum içine girmedikçe insanların işleri düzelmez. Allah'ın şeriatından, halifelikte Hak'tan ve hükümdeki adaletten ayrılmak hiç kuşkusuz, göklerin ve yerin temellerini ayakta tutan evrensel yasadan sapmaktır. Öyle ise, bu gerçekten büyük bir cinayettir. Dehşet verici bir kötülüktür. Sonunda ezilmeyi ve yok olup gitmeyi kaçınılmaz hale getirecek olan dehşet verici evrensel kuvvetlerle, güçlerle çarpışmaktır. Allah'ın yasasından evrenin temel konumundan ve varlığın doğal yapısından sapmış-ayrılmış olan hiçbir zalimin basit, sınırlı gücü ile dehşet verici, ezip geçici, kainat kuvvetlerine; önüne gelen her şeyi öğütüp geçen evrenin acımasız çarkına karşı üstün gelmesi asla mümkün değildir!

İşte bu, düşünebilen insanların üzerinde güzel düşünmesi, akıl sahiplerinin iyi değerlendirmesi gereken konulardan biridir.

Söz konusu önemli büyük gerçeği ortaya koymak amacı ile kıssanın ortasına yerleştirilen bu ara yorumdan sonra tekrar Hz. Davud'un kıssasına dönülüyor ve Hz. Davud ile oğlu Süleyman'a verilen Allah'ın nimetleri ile yüce Allah'ın O'na bahşettiği imkânlar ve lütuflar dile getiriliyor. Bunun yanında O'nun sınanması ve denenmesi, yüce Allah'ın O'nu koruması, bu sınav ve denemeden sonra O'nu nimetlere boğmasından söz ediliyor:

وَوَهَبْنَا لِدَاوُۥدَ سُلَيْمَٰنَ ۚ نِعْمَ ٱلْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾
إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِٱلْعَشِىِّ ٱلصَّٰفِنَٰتُ ٱلْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ إِنِّىٓ أَحْبَبْتُ
حُبَّ ٱلْخَيْرِ عَن ذِكْرِ رَبِّى ۖ حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِٱلْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَىَّ

فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا
عَلَىٰ كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي
مُلْكًا لَّا يَنبَغِي لِأَحَدٍ مِّن بَعْدِي ۖ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا
لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ
وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هَٰذَا عَطَاؤُنَا
فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٠﴾

30- Biz Davud'a Süleyman'ı hediye ettik. Süleyman ne güzel kuldu! Doğrusu O daima Allah'a yönelirdi.

31- Ona bir akşam üstü, çalımlı ve safkan koşu atları sunulmuştu.

32- "Süleyman! Gerçekten ben at (mal) sevgisine Rabb'imi anmayı sağladıkları için düştüm" dedi. Atlar koşup toz perdesi arkasından kayboldular.

33- Süleyman! "Atları bana getirin" dedi. Bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı.

34- Andolsun, Süleyman'ı denedik. Tahtının üstüne bir ceset gibi bıraktık, sonra O, yine eski haline döndü.

35- Süleyman: "Rabb'im! Beni bağışla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Sen şüphesiz daima bağışta bulunansın" dedi.

36- Bunun üzerine Süleyman'ın buyruğu ile istediği yere kolayca giden rüzgârı emrine verdik.

37- Bina ustalarını ve dalgıçlık yapan şeytanları da emrine verdik.

38- Demir zincirlere bağlı diğer yaratıkları da onun emrine verdik.

39- İşte bizim bağışımız budur; "ister ver, ister tut, hesapsızdır" dedik.

40- Doğrusu onun, bizim yanımızda yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardı.

Burada cins atlar anlamında ki **"Safinatul Ciyad"** kavramı ile Hz. Süleyman'ın tahtı üzerine atılan **"ceset"** kavramına ilişkin işaretler var. Tefsir kitaplarının ve rivayetlerinin içeriklerine bakarak bu iki işarete ilişkin kalbime yatan bir yorum veya bir rivayete rastlayamadım. Bu konudaki tüm açıklamalar asılsız İsrail efsaneleri temelsiz veya saptırmalara, (yanlış yorumlara) dayanmaktadır. Ben de bu iki olayı kalbime yatacak biçimde düşünüp yorumlama imkânınına ulaşamadım ki, bu düşüncelerimi burada aktarıp hikâye edeyim. Bunları açıklama ve tasvir etme konusunda sahih bir hadisin dışında sağlıklı bir kaynağa da rastlayamadım. Burada sözünü ettiğimiz aslında sahih bir hadistir. Ama bu sahih hadisin açıklamaya çalıştığımız bu iki olayla ilgisi sağlam değildir. Bu hadis de Ebu Hureyre'nin (Allah ondan razı olsun) Allah'ın elçisinden -salât ve selâm üzerine olsun- rivayet edip Buhari'nin sahihinde merfu olarak tahris ettiği hadistir. Hadisin metni şöyle "Hz. Süleyman bir ara: Bu gece yetmiş kadınla yatacağım. Herbiri Allah yolunda cihad edecek bir süvari doğuracak dedi ve "Allah dilerse" cümlesini eklemedi. Hz. Süleyman bu yetmiş kadınla yattı. Ancak

hiç birinin çocuğu olmadı. Yalnız bir tanesi yarım bir çocuk doğurdu. Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, eğer inşallah deseydim, bu kadınların hepsi birer erkek çocuk doğurur ve bunların hepsi Allah yolunda cihad eden süvariler olurlardı." Buradaki ayetlerin işaret ettiği sınama konusu bu olay ve cesed'in de bu yarım çocuk olması mümkündür. Fakat bu sadece bir olasılıktır...

Atın hikâyesine gelince; deniliyor ki, Hz. Süleyman akşamleyin bir atını arıyordu. Bu nedenle güneş batmadan önce kılması gereken namazın zamanı geçti. Onu bana getirin dedi. Getirdiler. Rabb'ini anmasına engel olduğu için boynunu ve bacaklarını okşayıp sevdi. İkramda bulundu. Çünkü bu Allah yolunda cihad için beslenen bir attı. Bu her iki rivayetin de sağlıklı bir temeli yoktur. Onun için bu konuda sağlıklı bir şey söylemek de zordur.

Bu nedenle sağlam temellere dayanmak isteyen birisi Kur'an da işaret edilen bu iki olay hakkında kesin bir şey söyleyemez.

Burada söylenebilecek en son söz şudur ki: Yüce Allah diğer peygamberlerini yönlendirmek, yol göstermek, attıkları adımları hatalardan uzaklaştırmak için bir takım sınavlardan geçirdiği gibi elçisi olan Hz. Süleyman'ı -selâm üzerine olsun- da yönetim ve otorite konusundaki uygulamaları ile ilgili olarak bir sınavdan geçirmiştir. Hz. Süleyman bu konuda Rabb'ine yönelmiş ve O'na dönüş yapmıştır. hatalarının bağışlanmasını dilemiştir. Dua ederek umutla Allah'a yönelmiştir.

"Süleyman: 'Rabbim! Beni bağışla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Sen şüphesiz daima bağışta bulunansın' dedi."

Hz. Süleyman'ın bu duasının en güzel yorumu, bencil bir istekte bulunmadığıdır. O bununla mucize şeklinde gerçekleşen özel bir nimet istemiştir. Böylece onun istediği niteliktir, nicelik değildir. Bu dua ile, O belli bir özelliği olan ve kendisinden sonra gelecek olan tüm iktidarlardan farklı bir hakimiyet istemiştir. Bu hakimiyetin belirlenmiş bir karakteri vardır. İnsanların tanımadığı, görmediği, alışmadığı bir hakimiyettir bu.

Yüce Rabb'i de O'nun bu duasını kabul buyurmuştur. O'na bilinen, alışılan hakimiyetin de ötesinde başka hiç kimseye verilmeyecek olan özel bir hakimiyet vermiştir.

"Bunun üzerine Süleyman'ın buyruğu ile istediği yere kolayca giden rüzgarı, emrine verdik."

Bina ustalarını ve dalgıçlık yapan şeytanları da emrine verdik."

Demir zincirlere bağlı diğer yaratıkları da onun emrine verdik."

Rüzgârın Allah'ın izniyle kullarından birinin emrine verilmesi, onun Allah'ın iradesine bağlı olma özelliğini değiştirmez. Rüzgârın yüce Allah'ın iradesine bağlılığı şüphe götürmez. Onun emrine bağlı ve O'nun belirlediği temel yasalara uygun olarak eser. Yüce Allah'ın belli bir zaman diliminde kullarından birisinin ilahi iradeyi ifade etmesini ve onun emrinin ilahi emre uygun olmasını dilemesi, rüzgârı onun istediği tarafa kolayca çevirmesi tuhaf bir şey değildir. Yüce Allah, böyle bir kolaylık sağlayabilir. Bu, çeşitli şekillerde meydana gelebilir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim de peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyurmaktadır: **"Andolsun ki, iki yüzlüler, kalplerinde has-**

talık bulunanlar, şehirde kötü haberler yayanlar, bu hallerinden vazgeçmezlerse seni onlara musallat ederiz. sonra orada senin yanında ancak az bir zaman kalabilirler."[19] Peki bunun anlamı nedir? Bunun anlamı şudur: Eğer onlar vazgeçmezlerse, bizim irademiz seni onların başına musallat etmeye ve onları Medine'den çıkarmaya yönelecektir. Bu da senin kendi iradeni ve arzunu onlarla savaşma ve onları sürgün etmeye yöneltmenle gerçekleşecektir. Böylece bizim onlara yönelik irademiz senin vasıtanla yerini bulmuş olacaktır. İşte bu da yüce Allah'ın dilemesiyle Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- dilemesi arasındaki uygunluğun bir şeklidir. Doğal olarak Allah'ın iradesi ve dilemesi bu işin temelini oluşturur. Fakat, Allah'ın iradesi ve dilemesi yine Allah'ın istemesine bağlı olarak peygamberin iradesi ve dilemesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu da rüzgârın Hz. Süleyman'ın emrine verilmesi olayını daha rahat anlamamızı sağlamaktadır. Yani Hz. Süleyman'ın bu rüzgârları yönlendirmesi, isteklerinin Allah'ın emri doğrultusunda olması koşuluna bağlanmıştır. Yani rüzgâr yüce Allah'ın emri dışına çıkmamakta, bu emre uygun olan direktiflerin hizmetine girmiş olmaktadır.

Yüce Allah, cinleri de Hz. Süleyman'ın emrine vermiştir ki, O'na dilediğini yapsınlar. Karada ve denizde aradığı her şeyi O'na çıkarıp getirsinler. Ayrıca emrine vermiş olduğu bu cinlerden kendisine karşı gelenleri ve bozgunculuk yapanları cezalandırması, ellerini ve ayaklarını biraraya getirip zincire vurması veya onları ikişer ikişer veya gerektiğinde daha fazla sayıda biraraya getirip demir halkalarla bağlama gücü vermişti.

Sonra ona şöyle denilmişti: Yüce Allah'ın sana verdiği gücü ve nimetleri dilediğin gibi kullanabilirsin. Dilediğine her istediğini verebilirsin. Dilediğini de istediğin kadar kısabilirsin.

"İşte bizim bağışımız budur; ister ver, ister tut, hesapsızdır dedik."

Bu da ikramın ve faziletin doruğa ulaşmasıdır. Sonra bütün bunlara ek olarak da O'nun, dünyada, yüce Rabb'i katında bir yakınlığı olduğu, ahirette ise güzel bir geleceği bulunduğu belirtilmektedir:

"Doğrusu onun, bizim yanımızda yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardı."

Bu ise, yüce Allah'ın hoşnutluğuna, korumasına, ihsanına ve ikramına ulaşmada hayli yüksek bir dereceyi ifade etmektedir.

Şimdi tekrar sınama ve sabretme ile ilgili hikâyeye ve bundan sonra gelen ihsan ile ikram olayına devam ediyoruz. Sözün akışı içinde Hz. Eyyub'un kıssası ile buluşuyoruz:

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ
بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾
وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرَىٰ لِأُولِي
الْأَلْبَابِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِب بِّهِ وَلَا تَحْنَثْ

19) Ahzab Suresi, 60

إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِّعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

41- Ey Muhammed! Kulumuz Eyyub'u da an. O Rabb'ine "Doğrusu şeytan bana yorgunluk ve azab verdi" diye seslenmişti.
42- Biz de ona "Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su" dedik.
43- Ona bizden bir rahmet ve sağduyu sahiplerine bir ibret olarak ailesini ve onlarla beraber bir eş daha bağışladık.
44- Ey Eyyub: "Eline bir demet sap al, onunla vur, yeminini bozma" demiştik. Gerçekten O çok sabırlı bir kulumuzdu, daima Allah'a yönelirdi.

Hz. Eyyub'un kıssası ve sabrı dillere destan olacak kadar yaygınlık kazanmıştır. Öyle ki, bu sınama ve sabır insanlık tarihinde eşsiz bir örnek olarak yad edilegelmiştir. Yalnız bu konuya da, nezihliğini gölgeleyecek yahudi efsaneleri (israiliyat) karışmıştır. Bu kıssa ile ilgili olarak ileri sürülebilecek en güvenilir anlayış, Hz. Eyyub'un Kur'an-ı Kerim de de ifade edildiği gibi Rabb'ine yönelen iyi bir Allah eri olduğudur. Yüce Allah O'nu bir sınavdan geçirmiş, O da güzel biçimde sabretmişti. Öyle anlaşılıyor ki, Hz. Eyyub'un sınanması, bütün malını, ailesini ve sağlığını aynı dönemde yitirmesi şeklinde olmuştu. Fakat O, buna rağmen Rabb'ı ile bağını gevşetmedi, O'na güveninden bir şey kaybetmedi ve ilahi takdirin her şeyine gönül rızası ile katlandı.

Şeytan bu dar günlerinde Hz. Eyyub'a vefakâr kalan bir avuç dostları-ki bu dostlarından biri de eşiydi aracılığıyla bir takım kötü telkinlerde bulundu. "Eğer yüce Allah Hz. Eyyub'u sevseydi, onun başına bunca belayı yağdırmazdı." Şeklinde ki, sözler ile şüphe yaymaya çalıştı. Hz. Eyyub'un dostları da bu sözleri onunla konuşuyorlardı. Bu ise Hz. Eyyub'u uğradığı sıkıntı ve belalardan daha fazla üzüyor, rahatsız ediyordu. Bu şeytani telkinlerden bazılarını eşi kendisiyle konuşurken dile getirince Hz. Eyyub, eğer Allah'ın izniyle sağlığına kavuşursa bu eşine bir söylentiye göre sayısı yüz diye bilinen-belli sayıda dayak atacağına yemin etti.

Bu sırada Hz. Eyyub şeytanın eziyetlerine ve dostlarını kandırarak onları etkisi altına alışına karşı uğradığı sıkıntıları Rabb'ine şikayet etti. Bu eziyet kendisini ciddi boyutlarda etkiledi.

"Doğrusu şeytan bana yorgunluk ve azab verdi diye seslenmişti."

Yüce Rabb'i onun doğruluğunu, dürüstlüğünü ve gösterdiği sabrı, şeytanın manevralarından duyduğu nefreti ve onlara kanmadığını görünce rahmetini ona ulaştırdı. Sınanmasına son verdi, sağlığını geri verdi. Ayağı ile yere vurmasını, oradan serinleten bir kaynağın fışkıracağını, onunla yıkanıp suyundan içmesi halinde sağlığına kavuşacağını ve yaralarının iyileşeceğini bildirdi.

"Biz de O'na; "Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su dedik."

Ve Kur'an-ı Kerim buyuruyor ki;

"Ona bizden bir rahmet ve sağduyu sahiplerine bir ibret olarak ailesini ve onlarla beraber bir eş daha bağışladık."

Bazı rivayetlerde deniyor ki, yüce Allah O'nun önceki çocuklarını diriltti. Ve onlar kadar daha verdi. Ayetin açık anlamından yüce Allah'ın O'nun ölen

çocuklarını diriltiğine dair bir açıklama yoktur. Ayetin anlamı şöyle de olabilir: Hz. Eyyub sağlık ve mutluluğuna tekrar dönünce sanki yok olan ailesi tekrar etrafında kümelendi. Bunlara ilave olarak ilahi korumanın, rahmetin ve ikramın bir cilvesi olarak başkaları da O'na verildi. Bunlar akıl ve anlayış sahipleri için güzel bir anı niteliğindedir.

Burada kıssaların sunuşlarında önemli olan, yüce Allah'ın sınavdan geçirdiği kullarına, sabrettikleri ve onun hükmüne gönülden razı oldukları takdirde, nasıl büyük lütuf ve ihsanlarda bulunduğunun tasvir edilmesidir.

Hz. Eyyub'un eşine dayak atma yeminine gelince; yüce Allah O'na ve O'nu korumaya çalışan, göğüsledikleri sınamaya sabreden eşine merhametinden dolayı kolay bir çözüm göstermiştir. Hz. Eyyub'un yemin ederken belirlediği sayıdaki sopaları birleştirerek onların hepsiyle bir kere vurmasını emretmiştir. Böylece Hz. Eyyub, yemininin gereğini yapmış ve onu çiğnememiş olacaktı.

"Ey Eyyub! 'Eline bir demet sap al, onunla vur, yeminini bozma' demiştik."

Bunca kolaylık ve onca ikram, Allah'ın erlerinden biri olan Hz. Eyyub'un musibetlere göğüs germesinin güzelce itaat edip ona sığınmasının mükafatı olarak Rabb'i tarafından verilmişti.

"Gerçekten O çok sabırlı bir kulumuzdu; daima Allah'a yönelirdi."

Hz. Peygambere -salât ve selâm üzerine olsun- bir hatırlatmayı ve karşılaştığı zorluklara karşı sabretmeyi aşılayan ve bir ölçüye kadar detaylı sayılan bu üç kıssanın sergilenişinden sonra surenin akışı içinde bazı peygamberlere kısaca işaret ediliyor. Burada da Hz. Davud, Hz. Süleyman ve Hz. Eyyub'un -selâm üzerlerine olsun- kıssalarındaki tema işleniyor. Sınanma ve sabırdan sonra ikram ve lütuflara kavuşma... Bu bölümde kendilerinden söz edilen peygamberlerin bazıları bu üç peygamberden önce gelmiştir. Gönderildikleri zaman bellidir. Bazılarının hangi tarihte peygamber olduklarını bilmiyoruz. Zira Kur'an-ı Kerim ve elimizdeki sağlam kaynaklar bu tarihi belirlememişlerdir.

وَاذْكُرْ عِبَادَنَآ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ أُو۟لِى ٱلْأَيْدِى وَٱلْأَبْصَٰرِ ﴿٤٥﴾ إِنَّآ
أَخْلَصْنَٰهُم بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى ٱلدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ ٱلْمُصْطَفَيْنَ
ٱلْأَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَٱذْكُرْ إِسْمَٰعِيلَ وَٱلْيَسَعَ وَذَا ٱلْكِفْلِ وَكُلٌّ مِّنَ ٱلْأَخْيَارِ
﴿٤٨﴾ هَٰذَا ذِكْرٌ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَـَٔابٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّٰتِ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً
لَّهُمُ ٱلْأَبْوَٰبُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ
وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِندَهُمْ قَٰصِرَٰتُ ٱلطَّرْفِ أَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هَٰذَا
مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ ٱلْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُۥ مِن نَّفَادٍ ﴿٥٤﴾
هَٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّٰغِينَ لَشَرَّ مَـَٔابٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿٥٦﴾

هَٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَآخَرُ مِن شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾
هَٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُو النَّارِ ﴿٥٩﴾
قَالُوا بَلْ أَنتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ أَنتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ
﴿٦٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَن قَدَّمَ لَنَا هَٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾
وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُم مِّنَ الْأَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ أَتَّخَذْنَاهُمْ
سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾

45- Ey Muhammed! Güçlü ve anlayışlı olan kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u da an.
46- Biz onları Ahiret yurdunu düşünen, gönülden bağlı kullar yaptık.
47- Onlar bizim yanımızda seçkin ve hayırlı kimselerdir.
48- İsmail'i, Elyas'ı, Zülkifl'i yi de an. Hepsi iyilerdendir.
49- Bu bir hatırlatmadır. Korunanlar için güzel bir gelecek vardır.
50- Kapıları onlara açılmış, Adn cennetleri vardır.
51- Orada tahtlara yaslanmış olarak çeşitli meyveler ve içecekler isterler.
52- Yanlarında bakışlarını yalnız kocalarına diken kendileriyle yaşıt güzeller vardır.
53- İşte hesap günü için size söz verilen bunlardır.
54- Doğrusu, verdiğimiz rızıklar tükenmez.
55- Bu böyledir; ancak azgınlara kötü bir gelecek vardır.
56- Cehenneme girerler. Orası ne kötü bir konaktır.
57- İşte bu kaynak su ve irindir, artık onu tadsınlar.
58- Ve daha başka çeşit çeşit azab vardır.
59- İnkârcıların ileri gelenlerine "İşte bu topluluk sizinle beraber gerçeğe karşı direnenlerdir. Onlar rahat yüzü görmesin. Onlar mutlaka ateşe gireceklerdir" denir.
60- Toplulukta bulunanlar ise; "Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin; bizi buraya getiren sissiniz, ne kötü bir duraktır" derler.
61- Rabb'imiz! Bunu kim başımıza getirdiyse, ateşte onun azabını kat-kat artır" derler.
62- Bize ne oldu ki, dünyada iken kötülerden saydığımız adamları burada niçin görmüyoruz? derler.
63- Hani onlarla alay ederdik. Yoksa onları gözden mi kaçırdık?
64- İşte ateş halkının tartışmaları böyledir ve bunlar gerçektir.

Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Ya'kup ve aynı şekilde Hz. İsmail kesin olarak Hz. Davud ve Hz. Süleyman'dan önce peygamber olmuşlardı. Fakat O'nların Hz. Eyyub'tan önce mi, sonra mı peygamber olduklarını bilmiyoruz. Elyesa ve Zülkifl peygamberlerin durumu da Hz. Eyyub'un durumu gibidir. Bu son iki peygamber hakkında bir kaç kısa işeretten başka bir açıklamaya Kur'an-ı Kerimde yer verilmemiştir. İsrailoğulları'na gönderilen peygamberlerden birinin adı İbranice "İlyesa"dır. Bu da tercihe şayan görüşe göre Aramca'daki "Elyesa"dır. Zülkifl hakkında ise Kur'an-ı Kerimin onu "seçkinlerden" biri olarak nitelemesinden başka bir şey bilmiyoruz.

Yüce Allah, Hz. İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u **"kuvvetli ve basiretli**

kullarımız" diye tanıtıyor. Bu da onların elleriyle güzel işler yaptıklarını, sağlıklı görüş veya doğru düşünce sahibi olduklarını ortaya koyan bir kinayedir. Sanki güzel iş yapmayanın hiç eli yokmuş, sağlıklı düşünmeyenin aklı ve görebilme yeteneği yokmuş gibi!

Bunun yanında onların onurlandırıcı sıfatlarından da söz ediliyor. Yani yüce Allah onlara özellikle güzel bir sıfat vermiştir ki, ahiret yurdunu hatırlasınlar. Bunun dışında kalan her şeyden soyutlansınlar:

"Biz onları, ahiret yurdunu düşünme özelliğiyle temizleyip kendimize halis kul yaptık." İşte onların özelliği ve üstünlüğü budur. Onları Allah katında seçkin insanlar haline getiren de bu özellikleridir:

"Onlar bizim yanımızda seçkinlerden, hayırlılardandır.

Yüce Allah, aynı şekilde Hz. İsmail, Hz. Elyesa ve Hz. Zülkifl'in de seçkinlerden olduğuna tanıklık etmektedir. Peygamberlerinin sonuncusu ve elçilerinin en seçkinini onları hatırlaması, onlarla yaşaması, onların sabırlarını ve Allah'ın onlara merhametini düşünmesi için yönlendirmektedir. Yalancı ve sapık olan toplumundan gördüğü sıkıntılara karşı sabretmesini istemektedir. Zira sabır peygamberliklerin yoludur. Çağrıların yoludur. Yüce Allah sabreden kullarını yüzüstü bırakmaz. Sabırlarına karşılık onlara iyilik, rahmet ve bereket verir. Onları seçkin kulları arasına katar... Allah'ın katındaki mükafat daha iyidir. Tuzak kuranların tuzakları ve yalan sayanların yalanlamaları Allah'ın rahmeti koruması, ikramı ve ihsanı yanında basitleşmektedir.

Önceki bölüm, yüce Allah'ın seçkin kullarıyla birlikte geçen hayat ve anılarla ilgili bir gezintiydi. Sınanma ve sabır, rahmet ve ikram durumlarını sergiliyordu. Yani, yeryüzünde ve bu dünyada yaşanan o yüksek değerli hayatın bir hatırlatmasıydı. Şimdi ayetlerin akışı, devam etmektedir. Gerçek anlamda Allah'a bağlı olan kullarla, ilahi mesajı yalan sayan azgınların ahiret alemindeki, öbür hayattaki durumlarını sergilemektedir. Onların bu hallerini bir kıyamet sahnesinde gözler önüne sermektedir. Bu konu "Kur'an da Kıyamet Sahneleri" kitabından biraz kısaltarak aktarıyoruz.

Sahne, bütünü, bölümleri, çehreleri ve şekilleriyle birbirini tamamen iki manzara ile başlıyor: Gerçek anlamda Allah'a bağlı olan "takva sahiplerinin" ve onları bekleyen "güzel bir geleceğin" manzarası... Tam karşısında Allah'a karşı gelen "azgınların" ve onları bekleyen "kötü bir geleceğin" manzarası... Birincilerin durumu iyi. Onlar için Adn cennetleri vardır. Kapıları onlara sonuna kadar açıktır. Onlar orada yan gelip yatacak, rahat edeceklerdir. En güzel yiyecekler ve en güzel içecekler onlarındır. Ayrıca onlar için genç-güzel huriler vardır. Bunlar güzelliklerine rağmen **"gözleri eşlerinden başkasını görmeyen"** gözleri başkasını aramaz ve başkasına takılmaz. Hepsi de genç ve yaşıttır. Bu sürekli bir zevk ve Allah katından verilen bir rızıktır. **"Bitmez-tükenmez bu nimetler"**

Diğerlerine gelince onların bir konakları vardır. Fakat orada rahat yüzü görülmez. Burası cehennemdir. "Orası ne kötü bir konaktır" Onların orada kaynak sulardan içecekleri, kusmuktan yiyecekleri vardır. Bu da ateşe girenlerin vücutlarından süzülüp akan pis ve iğrenç şeylerdir! Ya da onların bu türden daha nice ezaları, cefaları vardır ki, bunlara ayeti kerimede "ezvac" yani birbiri-

ne benzer eziyetler denilmektedir.

Sahne, kapsadığı karşılıklı konuşmalarla somutlaşan, canlı hale gelen üçüncü manzara ile tamamlanıyor. Burada cehennemlik olan azgınlardan bir topluluk görülüyor. Bunlar dünyada birbirini seven, birbirine dost olan kimselerdi. Bu gün onlar birbirini tanımıyor, birbirinden kaçıyorlar. Bunların bazıları sapıklığı aşılıyor, bazıları mü'minlere karşı üstünlük taslıyor, onların çağrılarını, cennete ilişkin inançlarını alaya alıyorlardı. Nitekim Kureyşin ileri gelenleri de böyle yapıyor ve: **"Kur'an aramızda O'na mı indirilmeliydi [20] diyorlardı.**

Şimdi onlar bölük-bölük ateşe atılıyorlar. İşte onlar şimdi birbirlerine: **"İşte bu topluluk sizinle beraber gerçeğe karşı direnenlerdir."** dediklerine cevapları ne oluyor? Cevapları öfke dolu, tepki dolu: **Onlar rahat yüzü görmesin. Onlar mutlaka ateşe gireceklerdir."** Peki kendileriyle alay edilenler susuyorlar mı? Hayır! Onlar da cevap veriyorlar: **"Toplulukta bulunanlar ise; 'Hayır asıl siz rahat yüzü görmeyin, bizi buraya getiren sizsiniz, ne kötü bir duraktır' derler."** Yani bu azaba düşmemize siz sebep oldunuz. Birden öfke, bunalım ve intikam dolu bir dua yükseliyor. **"Rabb'imiz! Bunu kim başımıza getirdiyse, ateşte onun azabını kat-kat artır derler."**

Sonra ne oluyor? İşte onlar mü'minleri arıyorlar. Dünyada kendilerine karşı üstünlük tasladıkları, haklarında kötü düşündükleri, cennete ilişkin inançlarını alaya aldıkları mü'minler... Evet onlar inananları arıyorlar. Onları kendileri gibi ateşte bulamıyorlar. Birbirlerine soruyorlar: Onlar nerede? Onlar nereye gittiler? Yoksa burada oldukları halde biz mi onları göremiyoruz? **"Bize ne oldu ki, dünyada iken kötülerden saydığımız adamları burada niçin görmüyoruz? derler."**[21]

Halbuki onların arayıp sordukları adamlar uzakta, cennettedirler!

Sahne, cehennemliklerin gerçek durumlarını ortaya koyarak sona eriyor!

"İşte ateş halkının tartışmaları böyledir ve bunlar gerçektir."

Onların sonları ile gerçekten Allah'a bağlı takva sahiplerinin sonları arasında öyle mesafeler var ki. Bunlar onların kendilerini alaya aldıkları, Allah'ın onları seçmesini çok gördükleri kimselerdi. Onlar: **"Rabb'imiz! Bizim azab payımızı hesap gününden önce ver"** derken, paylarını almakta acele ederken bu kadar kötü bir nasibin kendilerini beklediğini hiç düşünmemiş olmalılar!

Surenin son bölümü baş tarafta işlenen tevhid, vahiy ve ahiretteki cezamükafat meselelerine tekrar dönmektedir. Bu arada vahyin bir delili olarak Hz. Adem'in kıssasına değinilmekte, o gün yüceler aleminde meydana gelen olaylardan söz edilmektedir. O günden kıyamet günündeki hesaba çekilmenin sapıklık veya doğru yol üzerinde olmaya bağlandığı belirtilmektedir. Kıssa aynı zamanda şeytanın içindeki kıskançlık duygusunun onu azdırdığını ve Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdığını da ortaya koymaktadır... Çünkü o, yüce Allah'ın Hz. Adem'e verdiği nimeti ve ihsanı çok görmüştü. Şeytan ile Ademoğulları arasındaki ateşi sönmeyen ve asla gevşemeyen sürekli mücadeleyi ve savaşı da ser-

20) Sad Suresi, 8

21) Bir kıraatte göre **"Ette haznahum Sihriyyen"** cümlesi soru değil, normal haber cümlesidir. Biz de bu kıraati tercih ettik. Zira buna göre anlamı daha açık ve sağlıklı olmaktadır. Bu durumda "Ette haznahum Sihriyyen" (onları alaya alırdık) kendisinden önceki cümleyi tamamlamış ve "ricalen" (adımlar) kavramının sıfatı olur.

gilemektedir. Bu savaşın amacı daha çok insanın şeytanın ağına düşürülmesi, onların kendisiyle beraber ateşe girmeleri ve böylece ataları Hz. Adem'den intikam alınmasıydı. Zira şeytanın kovuluşuna o sebep olmuştu. Bu savaş amaçları belli olan bir savaştır. Ama ne yazık ki, Ademoğulları ezeli düşmanlarına teslim olmaktadırlar!

Sure, vahiy konusunu ve onun ötesindeki gerçeğin önemini pekiştirerek sona eriyor. Fakat ilahi mesajdan haberi olmayanların ve onu yalanlayanların bu gerçekten haberleri dahi olmamaktadır!

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ ۖ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾

65- Ey Muhammed! De ki, "Ben sadece bir uyarıcıyım. Gücü her şeye yeten tek Allah'tan başka tanrı yoktur.
66- Göklerin-yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabb'ı olan Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır.

Akıl erdiremeyen hayret eden ve dehşete kapılan ve "tanrıları birtek tanrı mı yapıyor? Bu gerçekten tuhaf bir şeydir? diyen müşriklere de ki; bu gerçeğin ta kendisidir: **"Gücü her şeye yeten tek Allah'tan başka tanrı yoktur."**

Yine onlara de ki; benim görevim sadece uyarmak ve sakındırmaktır. Bunun ötesinde lehimde ve aleyhimde bir şey yoktur... Bundan sonra insanları tek başına her şeye egemen Allah'a havale etmekten başka yapabileceğim bir şey yoktur. "O göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabb'idir." Onun hiçbir ortağı yoktur... Göklerde-yerde veya bu ikisi arasında bulunan herhangi bir tarafta O'ndan başka sığınak da yoktur... "Aziz olan" O'dur; güçlü, kuvvetli olan O'dur. Bağışlayan" da O'dur. Günahları affeden, tevbeleri kabul eden ve himayesine sığınanları bağışlayan da O'dur. Yine onlara de ki; benim size getirip sunduğum, sizin de kendisinden yüz çevirdiğiniz bu gerçek sizin tahmin edemiyeceğiniz kadar büyük ve çok önemli bir hakikattır. Bunun ötesinde öyle gerçekler vardır ki, siz bunların hepsinden habersizsiniz.

قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾ أَنتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾

67- De ki; "Bu Kur'an, büyük bir haberdir."
68- Fakat siz ondan yüz çeviriyorsunuz?"

O gerçekten yakın olan dış görünüşünden çok daha büyük bir olaydır. Çünkü O, bütün bu evrenin içinde yüce Allah'ın eşsiz işlerinden biridir. Bütün bu evreni ilgilendiren önemli işlerinden biridir. Bu varlık aleminde o Allah'ın kaderinden bir parçadır. Göklerin ve yerin durumundan kaybolup giden geçmişin ve uzakta bulunan geleceğin halinden kopuk ve uzak bir şey değildir.

Bu büyük haber, Mekke'deki Kureyş'i, yarımadadaki Arapları, o zaman yeryüzündeki yaşayan çağdaş kuşağı aşmak, yer zaman olarak belirlenmiş, sınırlandırılmış ortamı aşmaya, tüm çağlara ve nesillere ulaşıp insanlığın geleceğini etkilemeye, sonlarını ona göre belirlemeye gelmişti. Hem de yeryüzüne ulaştığı ilk günden itibaren ve Allah'ın kendisi için belirlediği zaman dilimi dolana kadar... Bu Kur'an bütün bir evrenin düzeni içinde kendisi için belirlenen zamanda inmiştir ki, Allah'ın kendisi için belirlediği bu zaman diliminde görevini yapsın, fonksiyonunu icra etsin.

İnsanlığın seyir çizgisi, kudret elinin bu büyük haber le belirlediği yola gir-

miştir. Bu konuda O'na iman etsinler veya ona engel olsunlar, yanında savaşsınlar veya ona karşı direnşinler fark etmez. İster O'nun indiği kuşaktan olsunlar, ister sonra gelen kuşaklardan olsunlar. Yolun seyri değişmez. İnsanlık tarihinde hiçbir olay veya hiçbir haber bu büyük haber'in geride bıraktığı izler gibi kalıntı bırakmamıştır.

Kur'an-ı Kerim öyle değerler, öyle düşünceler ortaya koymuş, bu yeryüzünün hepsini, insanlık nesillerinin tümünü kuşatan öyle ilkeler öyle sistemler yerleştirmiştir ki, Araplar bunları asla düşünememişlerdi. Araplar o zamanlar bu haberin yeryüzünün çehresini değiştirmek, tarihin akışına yön vermek, bu hayatın geleceğine ilişkin ilahi takdiri gerçekleştirmek, insanlığın hem vicdanını hem de günlük hayatını etkisi altına almak ve bunların hepsini bütünbir evrenin seyir çizgisi göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan her şeyin yaradılışında gizli olan gerçek ile bütünleştirmek, temasa geçirmek için geldiğini ve bunun kıyamete kadar süreceğini, insanların ve hayatın takdirini yönlendirmedeki görevini eksiksiz yapacağını kavrayamıyorlardı.

Bu günkü müslümanlar da bu haber karşısında tıpkı Arapların durdukları gibi durmaktadırlar. Onun karakterini ve onun varlığın karakteriyle ilgili bağını kavrayamıyorlar, onda gizli olan gerçeği düşünmüyorlar ki, bunun evrenin yapısında gizli olan gerçeğin ta kendisi olduğunu anlasınlar. Onun insanlığın tarihinde ve onun seyir çizgisinde meydana getirdiği etkileri gerçekçi olarak ortaya koyamıyorlar. Bu haber'in insanlığın hayatını belirlemede ve tarihin çizgisini yönlendirmede etkisini azaltmaya, oynadığı rolü sürekli olarak basitleştirmeye özen gösteren düşmanlarının ortaya koyduğu bir anlayışla değil, özgürce bir anlayışla Kur'an'ın bu eylemini ortaya koyamıyorlar... İşte bu nedenle müslümanlar kendi görevlerinin gerçek değerini anlamıyorlar. Geçmişteki, şu andaki ve gelecekteki görevlerinin değerini... Bu görevlerinin yeryüzünde dünyanın sonuna kadar devam edeceğini anlayamıyorlar...

Kur'an'la muhatab olan ilk Araplar sanıyorlardı ki, bu mesele sadece kendilerini ve Abdullah'ın oğlu Muhammed'i -salât ve selâm üzerine olsun- ilgilendirmektir. Onların aralarından Muhammed'in seçilip ona Kur'an'ın indirilmesinden ibaret sanıyorlardı olayı. Onlar bütün güçlerini bu yüzden hep böyle yüzeysel bir şekilciliğe sıkıştırmışlardı. Şimdi Kur'an bununla onların dikkatlerini çekmekte, bakış açılarını bu sığlıktan kurtarmaya çalışmaktadır. Yani mesele bu bakış açısından çok daha büyük, çok daha önemlidir. Olay hem kendilerini hem de Abdullah'ın oğlu Muhammed'i -salât ve selâm üzerine olsun- çok çok aşmaktadır. Muhammed bu haber'in sadece taşıyıcısı ve insanlara duyurucusudur. O bunu kendisi uydurmamıştır. Eğer Allah'ın öğretmesi olmasaydı bunun ötesinde ne olacağını bilemezdi. Yüceler aleminde neler olup bittiğini bilmiyordu. Bunları sadece yüce Allah ona bildirmiştir.

مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ إِنْ يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾

69- Mele-i A'la'da kendi aralarındaki tartışmaları hakkında benim hiçbir bilgim yoktu.

70- Ben gelecek tehlikeleri apaçık uyarıcı olduğum içindir ki, bana vahyolunuyor.

Bundan sonra surenin akışı insanlığın kıssasına dönüyor. Ta başta yüceler aleminden onların seyir çizgisini belirleyen, kaderlerini ve sonlarını şekillendiren olaylarla ilgili açıklamaya geçiyor. İşte Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- dünyanın son döneminde insanlara açıklamak ve onları uyarmak için görevlendirildiği gerçek de budur.

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي خَٰلِقٌۢ بَشَرًا مِّن طِينٍ ﴿٧١﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ
وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِى فَقَعُوا۟ لَهُۥ سَٰجِدِينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾

71- Rabb'im Meleklere demişti ki; ben çamurdan bir insan yaratacağım.
72- Onu biçimlendirip ona ruhumdan üflediğim zaman derhal ona secde edin.
73- Meleklerin hepsi birden secde ettiler.

Biz insanlar yüce Allah'ın meleklerle nasıl konuştuğunu, nasıl konuşacağını bilemiyor, anlayamıyoruz. Meleklerin Allah'tan nasıl emir aldıklarını ve onların nasıl bir varlık olduklarını kavrayamıyoruz. Tek bildiğimiz yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerimde onlara ilişkin bize verdiği bilgilerdir. Aslında kesin bir sonuç alınmayan ve bir yararı da olmayan bu tür konulara dalmaya da gerek yoktur. Biz sadece Kur'an'ın anlattığı biçimde kıssanın esprisi, temel amacı üzerinde yoğunlaşmalıyız.

Yüce Allah bu insan denen varlığı çamurdan yaratmıştır. Yani insanın tüm organizması çamurdandır. Sadece nereden geldiği ve nasıl geldiği bilinmeyen "Hayat Sırrı" hariç. İnsan denen bu varlığın, adı geçen bu sırrın dışında bütün organları çamurdandır. Bu çamurun bir insan olmasını sağlayan "Kutsal Soluk" dışındaki her şeyi çamurdandır. Vücudunun bütün elementleri çamurdandır. Yani insanın anası topraktır. İnsan bu toprağın ana maddelerinden meydana gelmiştir. Gizemli olan bu ilahi sır ondan ayrıldığında söz konusu organlar tekrar toprağa dönüşeceklerdir. Hayatta insanın seyir çizgisini belirleyen bu "Kutsal Soluğun" etkileri ondan ayrılınca tümüyle toprağa dönüşecektir.

Biz bu "Kutsal Soluğun" niteliğini, niceliğini bilemiyoruz. Sadece etkilerini, izlerini biliyoruz. İşte bu kutsal soluğun etkileri insan denen bu varlığı yeryüzündeki diğer varlıklardan ayırmıştır. Akli ve ruhi yönden yükselmeye elverişli olan özel yeteneğiyle onu diğer varlıklardan farklı kılmıştır. İşte bu özellik insan aklının geçmişin deneyimlerinden yararlanmasını, geleceğini ona göre planlamasını, programlamasını sağlamıştır. Bedenin akıl ve duyu organları ile algılanan varlıkları aşarak akıllara ve duyulara kapalı olan gizemli (bilinmez) dünya ile iletişim kurmasını temin etmiştir.

Akli ve ruhi yönden yükselebilme özelliği sadece insanlara özgü bir özelliktir. Bu, yeryüzünde diğer canlılar bu özelliğe sahip değildir. İlk insanın yaratıldığı sırada değişik türlerden ve cinslerden canlılar vardı. Bu uzun tarih süreci boyunca hiçbir tür veya cins, akli ve ruhi yönden bu tür bir gelişme gösterip ilerleme kaydetmemiştir. Bunların hiçbir türünde ilerleme görülmemiştir. Organik ilerlemenin varlığını kabul ettiğimiz takdirde bile hiçbir şey değişmemektedir.

Yüce Allah bu insan denen varlığa ruhundan bir soluk üflemiştir. Zira O'-

nun iradesi insanın yeryüzünde halife olmasını dilemiştir. Belirlediği sınırlar dahilinde bu evrenin anahtarlarını, yeryüzünün imarını ve bunun için gereken güç ve enerjileri ona teslim etmeyi uygun görmüştür.

Yüce Allah, insana bilgide ilerleme gücü vermiştir. O gün, bugündür insan bu ilahi soluğun kaynağı ile bağını sağlamlaştırdıkça ve sağlıklı bir biçimde bu kaynağa başvurdukça ilerlemiştir. Ne zaman, bu yüce kaynaktan sapmışsa yapısındaki ve hayatındaki bilgi akımlarının ahengi bozulmuş ve onu ileriye doğru yönlendirecek uyumlu-eksiksiz yönelişin istikameti değişmiştir. Bu birbiriyle çelişen akımlar onun yönelişindeki düzgünlüğü gölgelemeye başlamıştır. Onun insani özelliklerinin ters tepki yapmasına yol açmasa da, gerçek yükseliş merdiveninden onu aşağıya doğru yuvarlatmıştır. İsterse hayatın herhangi bir alanındaki bilimleri ve deneyimleri geniş bir yer tutmuş olsun, farketmez.

Kütlesi küçük, gücü sınırlı, ömrü kısa, bilgisi sınırlı olan insanın bu şerefli Rabb'ini lütuf olmadan bu onurlu derecesine ulaşması mümkün değildir. Yoksa o kim bu derece kim? İnsan bu dünya gezegeni üzerinde yaşayan milyonlarca canlı türünden canlı cinsinden sadece biri olan küçük, değersiz basit bir yaratıktır. Dünya gezegeni de yıldızlardan sadece birinin uydularından biridir. Allah'tan başkasının genişliğini ve büyüklüğünü dahi kavrayamadığı uzayda bu türden milyarlarca yıldız vardır... Öyleyse insan denen bu varlığı Rahman'ın meleklerinin kendisine secde etmesi derecesine ulaştıran bu büyük latif sırdan başka nedir ki? İnsan işte bu ilahi sır ile onurlanmış, şereflenmiştir. İlahi sır kendisinden ayrılınca veya ondan elini eteğini çekince değersiz olan aslına, yani çamura dönecektir!

Melekler, yaratılışları gereği Rabb'lerinin emrine kulak verdiler, gereğini yaptılar: **"Meleklerin hepsi birden secde ettiler."**

Nasıl? Nerede? Ne zaman? gibi soruların hepsi yalnız Allah'ın bildiği gayb konularına girer. Bunların bilinmesi kıssanın amacına ve ana fikrine etki etmez. Çünkü burada önemli olan çamurdan yaratılan insanın değerini takdir etmek, yüce Allah'ın ruhundan ona üflemekle onu asıl kaynağı olan çamurdan ne kadar yükselttiğini ortaya koymaktır.

Melekler, Allah'ın emrine bağlılıklarından ve O'nun emirle mutlaka bir hikmeti ortaya koymak istediği bilincinde olduklarından hemen secdeye kapanmışlardır.

إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾
قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ
أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٧٦﴾

74- Yalnız İblis secde etmedi, büyüklük tasladı ve kafirlerden oldu.
75- Allah: 'Ey İblis, iki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden mi oldun?"
76- İblis: 'Ben ondan üstünüm. Beni ateşten yarattın. Onu çamurdan yarattın" dedi.

Acaba iblis de meleklerden biri miydi? Açık olan duruma göre hayır.

Zira eğer o meleklerden olsaydı karşı gelmezdi. Çünkü melekler Allah'ın emirlerine karşı gelmezler. Kendilerine verilen emri hemen yerine getirirler. İlerde İblis'in ateşten yaratıldığı da ifade edilecektir. Meleklerin ise nurdan yaratıldıkları bildirilmektedir... Fakat İblis buna rağmen meleklerle beraberdi ve secde etmekle yükümlüydü. Secde emri sırasında ona secde etmesinin açıkça bildirilmemesi, emre karşı gelişi nedeniyle onun tavrına değer vermemek içindi. İblis'in de secde emri ile yükümlü olduğunu kendisine yöneltilen azarlamadan anlıyoruz.

"Allah: Ey İblis, iki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden mi oldun?"

Kendi ellerimle yarattığım insana secde etmene engel olan nedir? Yüce Allah her şeyin yaratıcısıdır. Öyleyse bu insanın yaradılışında bu kadar taktire şayan bir özelliğin olması gerekmektedir. Bu özellik insana Rabb'ani yardım ve koruma özelliğidir. Bu yardımın bir delili olarak ruhundan bir soluğu onun bünyesine yerleştirmesidir.

Büyüklük mü tasladın? Emrime karşı. **"Yoksa yücelerden mi oldun?** Boğun eğmeyen.

"İblis: 'Ben ondan üstünüm. Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın' dedi."

Bu karşı gelişin temelinde kıskançlık var. Hz. Adem'in çamur'dan yaratılışının ötesinde ona değer kazandıran temel faktörü hesaba katmama veya görmezlikten gelme var. Aslında o bu onurlandırmayı hak etmiştir. Bu gözler önüne serilen tutumuyla bütün olarak iyilikten uzak düşmüş bir karaktere sahip olan kişinin çirkin cevabıdır.

Şimdi çirkin biçimde şımaran bu yaratığın kovulmasını öngören yüce ilahi ferman çıkıyor:

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٧٨﴾

77- Allah: "Çık oradan sen artık kovulmuş birisin."
78- Ceza gününe kadar lanetim senin üzerinedir dedi.

Biz ayeti kerimede geçen "oradan çık" cümlesinin "cennetten çık mı" yoksa "Allah'ın rahmetinden çık mı"? anlamına geldiğini kesin belirleme imkanına sahip değiliz. Bu da olabilir, diğeri de. Bu konuda fazla ileri-geri tartışmalara girmeye de gerek yok. Bu, yüce Allah'ın uygun emrine karşı isyan ve cüretkârlığın cezası olan kovuluş, lanet ve gazaptır.

Burada kıskançlık, kine yani İblis'in içindeki intikam hırsının kesinleşmesine, alevlenmesine dönüşüyor.

قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾

79- İblis "Ey Rabbim! O halde tekrar dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver" dedi.

Yüce Allah'ın dilemesi, ilminde takdir edilen hikmet gereği İblis'in bu isteğinin yerine getirilmesini gerektirmiştir. Ona istediği fırsatı vermiştir. Şeytan kinini dindirecek hedefini de açıklıyor.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿٨٠﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ
لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾

80- Allah: "Haydi sana mühletverildi.
81- O belli vaktin gününe kadar.
82- İblis: Senin izzet ve şerefine andolsun ki, onların tümünü azdıracağım dedi.
83- Yalnız onlardan ihlas sahibi kullar hariç.

Bununla metodunu ve yolunu belirlemiştir. O Allah'ın yüceliğine yemin ederek tüm insanları saptıracağını söylüyor. Üzerlerinde hiçbir otoritesi olmayan insanların dışında kimseyi müstesna tutmuyor. Bunları dışarıda bırakırken de keyfinden değil, onları saptırmaktan aciz düştüğü için istisna ediyor! Böylece kendisi ile onun tuzağından ve aldatmasından kurtulanlar arasındaki engeli, kendisi ile onlar arasındaki koruyucuyu açıklamış oluyor. Bu koruyucu da onları sırf Allah'a bağlayan kulluk bilincidir bu. İşte bu kurtuluş dizgini ve hayat ipidir. Hayata doğru çeken bağ budur... Kurtuluş ve kaybediş te yine yüce Allah'ın iradesine ve takdirine uygun olarak gerçekleşmektedir... Bu nedenle yüce Allah iradesini açıklamış, yolunu ve programını belirlemiştir.

قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾

84- Allah: "İşte bu doğrudur. Ben gerçeği söylüyorum.
85- Sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım dedi.

Yüce Allah zaten her zaman doğruyu, gerçeği söyler. Kur'an-ı Kerim bu olguyu bu surenin değişik yerlerinde ve değişik vesilelerle belirtip pekiştirmektedir. Duvarların üzerinden atlayarak Hz. Davud'a gelen davacılar ona şöyle demişlerdi: **"Şimdi sen aramızda hak ile hükmet, adaletten ayrılıp bize zulmetme"**[22] Yüce Allah kulu olan Hz. Davud'a şöyle demişti. **İnsanlar arasında adaletle hükmet, keyfine uyma** [23] Bundan sonra da göklerin ve yerin yaradılışında gizli olan gerçeğe değinmişti: **"Biz göğü, yeri ve ikisi arasında bulunanları boşuna yaratmadık."** [24] **Sonra yüce güç ve kudret sahibinin diliyle hak'tan söz ediliyor. "İşte bu doğrudur. Ben gerçeği söylüyorum."** Bu yerleri ve şekilleri farklılık gösterse de yapısı ve karakteri değişmeyen Hak'tır. İşte bu doğru söz de onun bir parçasıdır. **"Sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım."**

Demek ki, bu şeytan ile Ademoğulları arasındaki mücadeledir. Bilerek bu mücadeleye girişiyorlar. Sonuç yüce Allah'ın apaçık ve şaşmayan sözünde ifade edildiği için kesin olarak bilinmektedir. Bu apaçık durumdan sonra herkes yaptığı tercihinin sonucuna katlanmak zorundadır. Allah'ın rahmeti onları cahil ve habersiz bırakmak istemediğinden kendilerine uyarıcı peygamberler göndermiştir.

Bu bölümün ve aynı zamanda Surenin sonunda Hz. Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- onlara son sözünü söylemesi için emir veriliyor.

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾

22) Sad Suresi, 22 23) Sad Suresi, 26 24) Sad Suresi, 27

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

86- Ey Muhammed! De ki; "Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum, kendimden bir şey teklif edenlerden de değilim."
87- Bu Kur'an, alemler için bir öğüttür.
88- Onun haberlerinin doğruluğunu bir süre sonra gayet iyi anlayacaksınız.

Bu sonucu açıkladıktan ve uyarıcı gönderdikten sonra kurtuluş için yapılan içtenlikle çağrıdır. Öyle içli bir çağrı ki, bu çağrıyı yapan adam hiçbir ücret talep etmemektedir. Bu sağlıklı yaratılışa sahibi olan davetçidir. Normal diliyle konuşuyor. Zorlanmaya yapmacık hareketlere baş vurmuyor, insana yakın olan fıtrat (yaradılıştan gelen) mantığının gereği dışında hiçbir şey istemiyor. Bu Kur'an insanlara bir hatırlatmadır. Çünkü insanlar unutabilirler, habersiz kalabilirler. Bu gün ona kulak vermeseler de geçekten o en büyük haberdir. Bir süre sonra onun haberini öğreneceklerdir, onlar. Hem bu yeryüzündeki haberini -zaten birkaç sene sonra bu sözün doğruluğunu öğrendiler- hem de bilinen gündeki haberini yüce Allah'ın kesin sözü, gerçekleştiği zaman öğreneceklerdir: "**Sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım dedi**[25]

İşte bu surenin girişi, konusu ve ele aldığı meselelerle tam uyum sağlayan bir sondur. Derinlerde yankılanan ve ilerde meydana geleceklerin dehşetini ortaya koyan bir sarsma meydana getiriyor: "**Onun haberlerinin doğruluğunu bir süre sonra gayet iyi anlayacaksınız.**"

SAD SURESİ VE 23. CÜZ SONU

Zümer Suresi

39

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 75

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure hemen hemen bütünü ile Tevhid konusunu işlemektedir. İnsanın kalbini peşpeşe gezintilere çıkarmakta, ardarda onun vicdanının tellerine dokunmakta, aralıksız olarak onu derin bir şekilde sarsmaktadır. Böylece insanın kalbine Tevhid gerçeğinin damgasını vurmakta, Tevhid'i oraya yerleştirmekte; bu gerçeğe bulaşan bütün şüpheleri, ona gölge düşüren her şeyi reddetmektedir. İşte bu konu etrafında yoğunlaşmakta ve onu değişik tablolar halinde sergilemektedir.

Surenin girişinden itibaren Tevhid konusu net bir biçimde ön plana çıkmakta ve yaklaşık olarak surenin tümü bu konuyu açıklamaya hasredilmektedir:

"Bu Kitab'ın indirilmesi, aziz ve hikmet sahibi Allah katındandır."

"Ey Muhammed! Şüphesiz ki, Kitab'ı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah'a has kılarak ihlas ile kulluk et."

"İyi bil ki, halis din yalnız Allah'ındır."[1]

Bu önemli konu, surenin tüm bölümlerinde kısa aralıklarla ya açık olarak verilmekte veya o anlama gelecek cümlelerde anlatılmaktadır.

Açık olarak verilen yerlere örnek: **"De ki: "Dini Allah'a halis kılarak O'na kulluk etmekle emrolundum."**

"Ve müslümanların ilki olmakla emrolundum." "De ki: "Ben, Rabb'ime isyan edersem, büyük günün azabından korkarım." "De ki: "Ben, dinimi Allah'a halis kılarak O'na kulluk ederim."

"Ey müşrikler, siz de Allah'tan başka dilediğinize kulluk edin." "De ki: "Ziyana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokanlardır. Dikkat edin; işte bu, apaçık bir ziyandır."[2]

Başka bir örnek: **"De ki: "Ey cahiller! Allah'dan başkasına kulluk etmemi mi bana emrediyorsunuz?"**

"Ey Muhammed! Andolsun ki, sana ve senden önceki peygamberlere şöy-

1- Zümer suresi, 1-3 2- Zümer suresi, 11-15

le vahyedildi: 'Andolsun, eğer Allah'a ortak koşarsan işlerin boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun.' "Hayır, yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol."[3]

Bu anlama gelecek cümlelere örnek: **"Allah şöyle bir misal verdi: Birbiriyle çekişen birçok ortakların sahip olduğu bir adam (yani köle) ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adam. Şimdi bu ikisinin durumu bir olur mu? Hamd yalnız Allah'a mahsustur; fakat çokları bilmiyor."**[4]

Başka bir örnek: **"Allah, kuluna yetmez mi? Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah kimi saptırırsa onu artık doğru yola ileten olmaz."**

"Allah kime de yol gösterirse, artık onu şaşırtan olmaz. Allah gâlip ve öç alan değil mi?"[5]

Surenin ele alıp insanın kalbine damgaladığı, yerleştirdiği Tevhid gerçeğinin yanında bu kalbi uyarmak, coşturmak, hassaslığını harekete geçirmek; verilen mesajları alması, etkilenmesi ve karşılık vermesi için, onu yumuşatmak için bir takım direktifler ve uyarılar da yer almaktadır bu surede:

"Tağuta kulluk etmekten kaçınan ve Allah'a yönelenlere müjde var. Müjdele kullarımı."

"Onlar ki, sözü dinler ve onun en güzeline uyarlar. İşte onlar, Allah'ın kendilerini doğru yola ilettiği kimselerdir. İşte onlar akıl sahipleridir."[6]

"Allah, ayetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden Kitab'ı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rabb'lerinden korkanların, bu Kitap'dan derileri ürperir; sonra hem derileri hem de kalpleri, Allah'ın zikriyle yumuşar. İşte bu Kitab, Allah'ın doğruluk rehberidir, O'nunla dilediğini doğru yola iletir. Allah kimi de saptırırsa onu doğru yola eriştirecek kimse bulunmaz."[7]

"İnsanın başına bir sıkıntı gelince Rabb'ine dönerek O'na yalvarır. Sonra Allah, katından bir nimet verince önceden kime yalvarmış olduğunu unutuverir. Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşar." Ey Muhammed! De ki: "İnkârınla az bir müddet zevkten, sen cehennemliklerdensin!"[8]

Bu surenin havasına hakim olduğu görülen bir olay daha var: Bu da, sureyi baştan sona kadar kuşatan ahiretin gölgesidir. Surenin akışı, kısa süren her gezintisinde insanın kalbini bu aleme götürüyor. Zamanının çoğunu ahiret aleminin gölgesinde geçiriyor. İşte birinci olarak sergilenen ve surenin içinde yer yer tekrar edilen en etkili ve en açık özellik budur. Bu nedenle ardarda gelen kıyamet sahnelerinde veya surenin pek çok bölümlerinde bu konuya dikkat çekilmiştir. Şimdi ahirete dikkat çeken bu işaretlerden bir kaçını verelim:

"Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun büken, ahiretten çekinen, Rabb'inin rahmetini dileyen kimse, inkâr eden kimse gibi olur mu? De ki: "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Doğrusu ancak akl-ı selim sahipleri öğüt alır."[9]

"De ki: 'Ben, Rabb'ime isyan edersem, büyük günün azabından korkarım."[10]

"Hakkında azab hükmü kesinleşmiş, ateşte olan kimseyi sen mi kurtara-

3- Zümer suresi, 64-66 4- Zümer suresi, 29 5- Zümer suresi, 36-37 6- Zümer suresi, 17-18
7- Zümer suresi, 23 8- Zümer suresi, 8 9- Zümer suresi, 9 10- Zümer suresi, 13

caksın?"[11]

"Kıyamet günü kötü azaptan yüzüyle korunmaya çalışan kimse, güven içinde olan kimse gibi midir?"[12]

"Ahiret azabı elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi."[13]

"Cehennemde kâfirlere yetecek kadar yer yok mudur?"[14]

"Eğer yeryüzünde olanların hepsi ve onunla birlikte bir misli daha fazlası o zalimlerin olsaydı, kıyamet günündeki kötü azabdan kurtulmak için onu fidye olarak verirlerdi. Çünkü hiç hesap etmedikleri şeyler, Allah tarafından karşılarına çıkarılmıştır."[15]

"Rabbinize yönelin. Azab size gelmeden önce O'na teslim olun; sonra size yardım edilmez."

"Ansızın ve hiç farkına varmadığınız bir sırada size azap gelmeden önce Rabbinizden size indirilen en güzel söze, Kur'an'a uyun."

"Kişinin "Allah'a karşı aşırı gitmeden dolayı bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim" diyeceği günden sakının. Veya şöyle demesinden: "Allah beni doğru yola ulaştırsaydı sakınanlardan olurdum". Yahut azabı gördüğü zaman "Keşke benim için bir kez daha dünyaya dönüş olsa da iyilerden olsam" diyeceği günden sakının."[16]

Bunlardan ayrı olarak büyük bir yekün tutan ve onun havasını ahiretin gölgeleriyle donatan mükemmel kıyamet sahneleri de surede yer almaktadır.

Mekke'de inen surelerin, inanç sisteminin gerçeklerini sergileme sırasında bütün çeşitleriyle çokça kullandığı evrensel (doğaya ait) sahneler ise bu surede azdır.

Surenin baş tarafında evrensel bir sahne yer almaktadır:

"Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor; gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Her biri belli bir süreye kadar yörüngelerinde akıp giden Güneş ve Ay'ı buyruk altında tutar. İyi bil ki, O aziz ve çok bağışlayandır."[17]

Surenin ortalarında da bu konuya ilişkin bir sahne yer alıyor:

"Allah'ın, gökten su indirip onu yerdeki kaynaklara yerleştiren, sonra onunla çeşitli renklerde ekinler yetiştiren olduğunu görmüyor musun? Sonra ekin kurur; onu sararmış görürsün. Sonra Allah onu bir çöpe dönüştürür. Şüphesiz bunlarda, akıl sahipleri için öğüt vardır."[18]

Bu iki açık, belirgin sahneden başka, göklerin ve yerin yaratılışına kısa işaretlerde bulunan açıklamalar da vardır bu surede.

Ayrıca bu surenin değişik yerlerinde insan hayatının bir takım gerçeklerine, ruhlarının derinliklerine ilişkin bazı dokunuşlara da yer verilmektedir.

Surenin girişinde insanlığın yaratılışından söz edilmektedir:

"Sizi tek bir candan yarattı; sonra ondan eşini yarattı ve sizin için hayvanlardan sekiz çift meydana getirdi. Sizi annelerinizin karnında üç karanlık içinde yaratılıştan yaratılışa (nufteden embriyoya,embriyodan et giydirilmiş kemikle-

11- Zümer suresi, 19 12- Zümer suresi, 24 13- Zümer suresi, 26 14- Zümer suresi, 32
15- Zümer suresi, 47 16- Zümer suresi, 54-58 17- Zümer suresi, 5 18- Zümer suresi, 21

re,) geçirerek yaratmıştır. İşte Rabb'iniz olan Allah budur. Mülk O'nundur. O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da O'na kulluktan döndürülüyorsunuz?"[19]

İnsan ruhunun sıkıntı ve seviç anlarındaki ruhsal karakteri ortaya konmaktadır:

"İnsanın başına bir sıkıntı gelince Rabb'ine dönerek O'na yalvarır. Sonra Allah, katından bir nimet verince önceden kime yalvarmış olduğunu unutuverir. Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşar. Ey Muhammed! De ki: "İnkârınla az bir müddet zevklen, sen cehennemliklerdensin.[20]

"İnsanın başına bir sıkıntı geldiği zaman bize yalvarır. Sonra katımızdan ona bir nimet verdiğimiz zaman; "Bu bana bilgimden dolayı verilmiştir" der. Hayır, o bir imtihandır; fakat çokları bilmezler."[21]

İnsanın canının her an Allah'ın elinde olduğu şu şekilde ifade edilmektedir:

"Allah, öleceklerin ölümleri anında, ölmeyeceklerin de uykuları esnasında ruhlarını alır. Sonra ölümlerine hükmettiği kimselerinkini tutar; diğerlerini bir süreye kadar salıverir. Doğrusu bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır."[22]

Yalnız daha önce belirttiğimiz gibi, ahiret havası surenin tüm atmosferini kuşatmış bulunmaktadır. Öyle ki, sure bugünün havasını ve atmosferini canlandıran ruhani bir sahne ile sona ermektedir:

"Melekleri, arşın etrafını çevirmiş oldukları halde, Rabb'lerini hamd ile överken görürsün. Artık insanların aralarında adaletle hükmedilmiştir. "Övgü, alemlerin Rabb'i olan Allah içindir" denir."[23]

Bu ahiret atmosferi, surenin havası ile, insanın kalbini etkisi altına alan dokunuşları ile tam bir uyum içinde bulunmaktadır. Bu atmosferler; korkunun, ürperişin, irkilişin ve titreyişin atmosferleridir. Bu nedenle insan kalbi için sergilenen psikolojik hallerin, irkiliş, diriliş ve ürperiş halleri olduğunu görmekteyiz. Bu durumu, gecesini secde ve uyanıklıkla geçiren, ahiretten sakınan, Rabb'inin rahmetine bel bağlayan, ibadet düşkünü adamın tablosunda görüyoruz. Rabb'lerinden korkan, bu Kur'an karşısında tüyleri ürperen, kalpleri ve tüyleri Allah'ın zikri ile tir tir titreyen mü'min'lerin tablosunda da seyrediyoruz. Ayrıca Allah korkusu ve Allah'ın azabından korkma ile ilgili direktifte, ondan sakındırma mesajında da bu durumu gözleyebiliyoruz.

"Ey Muhammed! De ki: "Ey mü'min kullarım! Rabb'inize karşı gelmekten sakının."[24]

"De ki: "Ben, Rabb'ime isyan edersem, büyük günün azabından korkarım."[25]

"Onların üstlerinde ateşten gölgeler, altlarında da ateşten gölgeler vardır. İşte Allah, kullarını bu azabıyla korkutuyor. Ey kullarım! Benden korkun!"[26]

Ayrıca bu ahiret hallerini, kıyamet sahnelerinde, bu sahnelerdeki ürpertici ve dehşet verici tablolarda; bunlardaki niyazlarda ve yönelişlerde de görüyoruz.

19- Zümer suresi, 6 20- Zümer suresi, 8 21- Zümer suresi, 49 22- Zümer suresi, 42
23- Zümer suresi, 75 24- Zümer suresi, 10 25- Zümer suresi, 13 26- Zümer suresi, 16

Özet olarak, bu sure tek bir temel konuyu inceliyor. Bu arada ardarda gelen ve hemen hemen hepsi bir kıyamet sahnesiyle veya onun bir gölgesiyle sona eren kısa gezintilere de yer veriliyor. Biz bu gezintileri, anlatım içinde yer aldıkları şekilde açıklamaya çalışacağız. Zira sureyi büyük bölümlere ayırmak zordur. Surenin ayetleri demetler halinde uygun yerlerde gelmekte ve temel konunun bir halkasını oluşturmaktadırlar. Bu halkaların oltuşturdukları bütün ise, tek bir gerçeği, muazzam Tevhid gerçeğini ele almaktadır...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۝١ إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ ۝٢ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ
وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا
إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ۝٣

1- Bu Kitab'ın indirilmesi, aziz ve hikmet sahibi Allah katındadır.
2- Ey Muhammed! Şüphesiz ki, Kitab'ı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah'a has kılarak ihlas ile kulluk et.
3- İyi bil ki, halis din yalnız Allah'ındır. O'ndan başka dostlar edinerek, "Onlar bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz" derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde hüküm verecektir. Allah, yalancı, inkârcı insanı doğru yola iletmez.

Sure şu kesin gerçeği kesin bir biçimde ortaya koyarak başlıyor:

"Bu Kitab'ın indirilmesi aziz ve hikmet sahibi Allah'ın katındandır."

Kur'an'ı indirmeye gücü yeten aziz (Allah);

Kur'an'ı nereye ve niçin indirdiğini çok iyi bilen ve bunu bir hikmet, bir takdir ve plan gereği olarak gönderen hakim (Allah).

Surenin akışı içinde bu gerçek üzerinde uzun uzun durulmuyor. Çünkü bu, surenin yaklaşık bütünü ile üzerinde durduğu, yerleştirilmesi ve pekiştirilmesi için Kur'an-ı Kerim'in indiği ana konunun bir girişi niteliğindedir. Bu ana konu; Allah'ın birliği, yalnız O'na kulluk, dini sırf O'na tahsis etme; O'nu, şirkin, ortak koşmanın her çeşidinden tenzih etme, aracısız ve vasıtasız olarak doğrudan doğruya O'na yönelmedir:

"Ey Muhammed! Şüphesiz ki, Kitab'ı sana hak olarak indirdik."

Kitab'ın, kendisi ile indirildiği hakk'ın temeli, bütün bir varlığın kendisiyle ayakta durduğu sınırsız birlik ilkesdir. Surenin beşinci ayetinde ise şöyle buyurulmaktadır: **"Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı!"** Demek ki, göklerin ve yerin kendisiyle indirildiği biricik hak budur. Göklere ve yere hükmeden düzendeki birliğin tanıklık ettiği yegane hak (gerçek) budur. Bu varlık aleminde, yaratıcı ve yoktan var edici, elden çıkmış olan her şeyin üzerinde damgasını taşıdığı haktır bu.

"O halde sen de dini Allah'a has kılarak ihlas ile kulluk et."

Burada hitab, Kur'an-ı Kerim'in hak ile kendisine gönderildiği Allah'ın elçisinedir. -salât ve selâm üzerine olsun- Bu, Peygamberimizin bütün insanları kendisine çağırdığı yoludur: **Yalnız Allah'a kulluk. Dini sadece O'na tahsis etme, bütün bir hayatı bu Tevhid ilkesi üzerine kurma.**

Allah'ı birleme ve dini yalnız O'na tahsis etme, sadece dille bir çırpıda söyleniveren bir sözden ibaret değildir: Bu, eksiksiz bir hayat programıdır: Vicdandaki, düşünce ve inançta meydana gelen bir inkılab ile başlar. Bireyin ve toplumun hayatını kuşatan bütün bir düzen ile sona erer.

Allah'ı birleyen bir kalp, yalnız O'na boyun eğer. O'nun dışında kimseye başını eğmez. O'ndan başkasından bir şey istemez. Yaratıklarından birine güvenip dayanmaz. O'na göre güçlü olan yalnız Allah'dır. Tüm kulları üzerinde hâkim ve üstün olan yalnız O'dur. Bütün kullar güçsüz ve zayıftır O'nun yanında. Kullar O'na ne bir fayda, ne de bir zarar verebilirler. Bu nedenle insanların onlardan birine başını eğmesine gerek yoktur. Onların hepsi de kendisi gibidir; ne bir fayda, ne de zarar verebilirler kendisine. Veren de vermeyen de yalnız Allah'dır. Onun içindir ki, Allah'dan başkasına yönelmeye gerek yoktur. Zira zengin olan yalnız O'dur. O'nun dışındaki bütün yaratıklar ise fakirdir.

Allah'ı birleyen kalp, bütün bir evrene hükmeden ilahi yasanın birliğine inanır. Yüce Allah'ın insanlar için belirleyip seçtiği düzenin de bu bir olan ilahi yasanın bir bölümü olduğuna kesin kanaat getirir. Bu yasaya uymadıkları takdirde insan hayatının düzelmeyeceğine ve içinde yaşadığı evrenle uyum içine girmeyeceğine inanır. İşte bundan dolayı Allah'ı birleyen bir kalp, O'nun belirleyip seçtiği düzenlerin dışında bir düzen seçmez. Bütün evrenin düzeniyle olduğu kadar, hayatın düzeniyle de uyum içinde bulunan Allah'ın şeriatından başkasına uymaz.

Allah'ı birleyen kalp, kendisi ile yüce Allah'ın bu evrende yaratmış olduğu bütün canlı ve cansız varlıklar arasında bir yakınlık olduğunu kavrar. Kendisine şefkatle muamele eden, ihtiyaçlarına cevap veren, dost bir evren içinde yaşar. Böylece yüce Allah ile ve elleriyle dokunduğu, gözleriyle gördüğü, O'nun şaheserleriyle tam bir uyum ve içtenlik içinde yaşar. Herhangi birine eziyet etmenin veya herhangi bir şeyi tahrip etmenin sakıncalı bir eylem olduğunun bilincine varır. İnsanlar ve diğer varlıklarla ilişkilerinde Allah'ın belirlediği sınırlar dışına çıkmaz. Her şeyi yaratan, her canlıyı dirilten, kendisinin Rabb'i, her şeyin ve her canlının Rabb'i olan Allah'ın koyduğu sınırları aşmaz.

Aynı şekilde Tevhid'in (Allah'ı birlemenin) etkileri, insanın düşüncelerinde ve duygularında ortaya çıktığı gibi, hayatında ve uygulamalarında da kendisini gösterir. Hayatın tümünü kuşatan eksiksiz, açık ve bütünü ile farklı bir program belirler. Böylece Tevhid, sırf dille söyleniveren bir söz olmaktan öte, bir anlam ifade etmektedir. İşte bu nedenle Tevhid inancının yerleştirilmesine, açıklanmasına, yüce Allah'ın gönderdiği Kur'an'da tekrar tekrar kendisinden söz edilmesine bunca özen gösterilmiştir. Bu öyle önemli bir olgudur ki, her çağda ve her çevrede yaşayan herkes onun üzerinde adamakıllı düşünmek zorundadır. Bu anlamı ile Tevhid, anlaşılması ve kavranması zorunlu olan geniş kapsamlı,

büyük bir gerçekliği ifade etmektedir.

"İyi bil ki, halis din yalnız Allah'ındır."

Bu sarsıcı ifade ile ve yüksek yankı yapacak bir şekilde bu gerçeği dile getiriyor. Hem de sözün girişinde kullanılan **"Elaa (iyi bil ki!)** edatına yer vererek ve yalnız bire indirgeme metodunu kullanarak: **"Halis din, yalnız Allah'ındır."** Böylece ifadenin cümle yapısı ile, bu gerçeğin anlamını daha da pekiştiriyor. Çünkü bu, bütün bir hayatın üzerinde kurulduğu temel kaidedir. Hatta bütün bir varlığın kendisine dayandığı ana ilkedir. Onun için sağlam biçimde kökleşmesi, netleşmesi ve böyle kesin, kuşku götürmeyen bir üslupla açıklanması gerekmektedir: **"İyi bil ki, halis din, yalnız Allah'ındır."**

Sonra sure, müşriklerin, Tevhid çağrısına karşı bir kalkan olarak kullandıkları karmaşık efsaneyi ele alıyor:

"O'ndan başka dostlar edinerek, 'Onlar bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz' derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde hüküm verecektir."

Arap müşrikleri, kendilerinin, göklerin ve yerin yaratıcısının yüce Allah olduğunu açıkça ifade ediyorlardı... Yalnız yaratıcıyı birleme ve sadece O'na kulluk yapma, O'na ortak koşmadan, dini yalnız O'na dayandırmak suretiyle arındırma konusunda fıtratın sağlam mantığının gereğini yapmıyorlardı. Meleklerin yüce Allah'ın kızları olduğu efsanesine inanıyorlardı. Ayrıca bu melekler adına birtakım heykeller yaparak onlar vasıtasıyla meleklere tapıyorlardı. Sonra dönüp meleklerin heykellerine tapmalarının aslında meleklere tapma anlamına gelmediğini, bunların Allah'a yaklaştıran, O'nunla kullar arasında aracı olan vasıtalar olduklarına inanıyorlardı. Bunların Allah katında kendilerine şefaat edeceklerini ve kendilerini O'na yaklaştıracaklarını sanıyorlardı. İşte Lat, Menat ve Uzza gibi ilahlar, melekler adına dikilen bu heykellerden bazılarıydı.

Bu anlayış ise, fıtratın normal bakış açısından ve doğru olan istikametinden sapıp, karmaşık ve aynı zamanda saçma bir inanca yönelmesinden başka bir şey değildi. Çünkü ne melekler Allah'ın kızlarıydı; ne de putlar ve heykeller melekleri temsil ediyorlardı. Yüce Allah böyle bir sapmaya razı değildi. Ne müşrikler hakkında herhangi bir şefaat kabul ediyordu, ne de onların bu yolla kendisine yaklaşmalarına izin veriyordu.

İnsanlık ne zaman islâm dininin ve ondan önceki tüm peygamberlere gönderilen ilahi inanç sisteminin öngördüğü kolay anlaşılan, arı-duru Tevhid'den sapmışsa, yaratılışın (fıtratın) doğal mantığından da ayrılmıştır. Bugün insanların dünyanın her yerinde, eski Araplar'ın meleklere -veya meleklerin heykellerine- yaptıkları ibadetlerine benzer bir şekilde azizlere ve ermişlere ibadet ettiklerini görüyoruz. Doğal olarak bu insanlar böylece Allah'a yaklaştıklarına veya Allah katında onların şefaatlarını elde edeceklerine inanıyorlar. Halbuki yüce Allah kendisine giden yolu belirlemiştir: Bu yol da, arı-duru biçimdeki Tevhid yoludur. Tevhid yolunda böyle akıl almaz efsanelerin ürettiği aracıların ve şefaatçıların yeri yoktur.

"Allah, yalancı, inkârcı insanı doğru yola iletmez."

Onlar, Allah adına yalan söylüyorlar. Meleklerin O'nun kızları oldukları-

nı söylemekle O'na iftira ediyorlar. Bu meleklere tapmanın, Allah katında kendilerine şefaatçı olacağını söylemekle de O'nun adına yalan uydurmuş oluyorlardı. Halbuki onlar böyle ibadet etmekle küfre giriyorlardı. Yüce Allah'ın apaçık ve kesin olan emrine karşı gelmiş oluyorlardı.

Yüce Allah, kendisi adına yalan uyduran ve kendisini inkâr edenlere doğru yolu (hidayeti) göstermez. Çünkü hidayet, Allah'a yönelişin, samimiyetin, kötülüklerden sakınmanın, doğru yolu arzu etmenin ve bu yolu araştırmanın bir karşılığıdır, mükafatıdır. İlahi mesajı yalan sayanlar ve inkâr edenler ise yüce Allah'ın hidayetine ve himayesine lâyık değillerdir. Zira onlar bu halleriyle kendileri için O'nun yolundan uzaklaşmayı tercih etmiş olmaktadırlar.

Şimdi de ayette, bu düşüncenin basitliği ve tutarsızlığı ortaya konuluyor:

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ سُبْحَانَهُ ۖ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۝

4- Allah çocuk edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. O bundan münezzehtir, yücedir. O, tek ve kahredici Allah'dır.

Bu, düşünceyi düzeltmek için, tartışma gereği olarak kabul edilmiş bir varsayımdır. Buna göre, eğer yüce Allah bir evlat edinseydi, yarattıklarından dilediği birini kendine evlat olarak seçerdi. Zira O'nun iradesi sınırlı değil sınırsızdır. Ne var ki, yüce Allah kendisini bir evlat edinmekten tenzih etmektedir. Öyleyse kimsenin O'na bir evlat yakıştırmaya hakkı yoktur. İşte Allah'ın iradesi de, dilemesi de, takdiri de budur. Bu da yüce Allah'ın, kendisini evlat ve ortaktan tenzih etmesidir.

"O, bundan münezzehtir, yücedir. O, tek ve kahredici Allah'dır."

Yüce Allah her şeyi yoktan vareden, her şeyi yaratan ve her şeyi idare eden tek ilah olduğu halde, ne diye evlat edinsin ki? Çünkü her şey ve herkes O'nun mülküdür. Onu dilediği şekilde kullanır.

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ
عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ ۖ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ
كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۗ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝

5- Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor; gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Herbiri belli bir süreye kadar yörüngelerinde akıp giden güneş ve ay'ı buyruk altında tutar. İyi bil ki, O, aziz ve çok bağışlayandır.

Göklerin ve yerin çarkına, gece ve gündüz olayına, güneş ve ay'ın dizgin altına alınışına dikkat çeken bu ayet, insanın fıtratına, vicdanına; kendisine ne bir evlat ve ne de bir ortak yakışmayan ilahlık gerçeğini aşılamaktadır. Bu varlığı yaratan ve onu yoktan vareden yüce Allah, evlada ihtiyaç duymaz. O'nunla birlikte bir ortak da sözkonusu olamaz.

Allah'ın birliğine ilişkin deliller ise, göklerin ve yerin yaratılışında izlenen metod olayında ve bu evrene hükmeden genel yasada açıkça gözlenmektedir. Göklere ve yere yalın bir bakış dahi yaratan ve idare eden iradenin birliğini or-

taya koymaktadır. İnsanların bugüne kadar evrende keşfettikleri birliğin delilleri de aslında yeterlidir. İnsanların bugüne kadar -Allah'ın birliğini ortaya koyan- keşfettikleri deliller de yeterlidir. Bu keşiflerin ışığında ortaya çıkmıştır ki, insanların bildiği evrenin tamamı, yapıları aynı olan atomlardan meydana gelmiştir. Bu atomların hepsi de aynı karaktere, aynı özelliğe sahip olan ışınlardan meydana gelmektedir. Yine bu keşiflerle açıklık kazanmıştır ki, bütün atomlar ve bunlardan meydana gelen bütün kütleler sürekli bir hareket içindedirler. Bu konuda üzerinde yaşadığımız ve gezegenlerin anası dünya ile diğer yıldızların arasında hiçbir fark yoktur. Her şeyi kuşatan bu hareket, değişmeyen bir yasadır. Ne küçücük atomda, ne de kocaman yıldızlarda bu hareket bir değişiklik göstermektedir.

Ayrıca bu hareketin bir de değişmeyen bir düzeni olduğu da açıklık kazanmıştır. Bu da ayrıca yaratma ve idare etmedeki birliği göstermektedir... Her gün insanlar, bu varlığın özünde bulunan birliğin delillerinden yeni birini keşfetmektedirler. Yine bu özde gizli olan değişmez gerçeğin bir kısmını ortaya çıkarmaktadırlar. Bu gerçek, insanın şeytani arzularına göre değişmez. Eğilimlerine göre sapma göstermez. Bir an dahi geri kalmaz ve yönünü değiştirmez.

"Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı."

Kitab'ı da hak ile indiren O'dur. İşte bu, evren kitabında ve Kur'an-ı Kerim'de bir olan hakkın, gerçeğin kendisidir. Hem evren, hem de Kur'an, bu tek kaynaktan gelmiştir. Her ikisi de, yoktan vareden, üstün güç sahibi ve her şeyi yerli yerince düzenleyen Allah'ın birliğini gösteren birer belgedir.

"Geceyi gündüzün üzerine örtüyor; gündüzü de gecenin üzerine sarıyor."

Bu ifade hayret vericidir. Bu söze dikkat edenleri, son zamanlarda keşfedilen, dünyanın yuvarlaklığına ilişkin görüşü kabul etmeye zorlamaktadır. Ben, bu "Fi-zilâl" kitabında insanların keşfettikleri, ileri sürdükleri teorilerle Kur'an-ı Kerim'i açıklamamaya özen gösteriyorum. Zira insanların ileri sürdükleri teoriler yanlış da olabilir, doğru da. Bugün isbatı, yarın çürütülmesi mümkündür bunların. Kur'an ise değişmeyen bir gerçektir. Doğruluğunun belgesini bizzat kendi bünyesinde taşımaktadır. Basit ve zayıf insanların keşfettikleri şeylerin O'na uygun düşmesi veya aykırı düşmesi Kur'an'ın bu gerçekliğini değiştiremez.

Evet, ben bu konuda onca özen göstermeme rağmen Kur'an'ın bu ifadesi beni dünyanın yuvarlaklığı konusuna eğilmeye mecbur etmiştir. Bu ifade, yeryüzünde gözler önünde bulunan somut bir gerçeği tasvir etmektedir: Yuvarlak olan dünya kendi ekseni etrafında dönmekte ve güneşe bakan yüzü sürekli değişmektedir. Dünya'nın güneşe bakan yüzeyini sürekli ışık kaplamakta ve orası gündüz olmaktadır. Yalnız, gündüz olan bu bölüm sürekli yerinde kalmamaktadır. Çünkü dünya dönmektedir. Dünya döndükçe, gece, daha önce gündüz olan yerlerin üzerini kaplamaya başlar. Dünyanın yüzeyi yuvarlak olduğu için onun üzerindeki gündüz gecenin üzerine yuvarlak bir aydınlık halinde düşer. İşte bu şekilde hareket sürekli devam eder. **"Geceyi gündüzün üzerine örtüyor; gündüzü de gecenin üzerine sarıyor."** Bu cümle, hareketin şeklini belirlemekte, konumunu sınırlandırmakta, dünyanın yapısını ve hareketinin türünü tayin etmektedir. Dünya'nın yuvarlaklığı ve kendi ekseni etrafında dönüşü ile ilgili teo-

ri, Kur'an'daki ifadeyi, bu teoriyi benimsemeyen diğer açıklamalardan daha sağlıklı biçimde açıklamaktadır.

"Her biri belli bir süreye kadar yörüngelerinde akıp giden güneş ve ay'ı buyruk altında tutar."

Güneş kendi yörüngesinde, ay da kendi yörüngesinde akıp gidiyor. Her ikisi de yüce Allah'ın emrine bağlıdır. Hiç kimse onların ikisine hükmettiğini iddia edemez. Sağlıklı bir maktık bu ikisinin, harekete geçiren bir güç olmadığı halde hareket ettiklerini de kabul edemez. Milyonlarca senede bir zerre kadar dahi şaşmayan böyle dakik bir düzenin sahipsiz olması mümkün değildir. Güneş akıp gidecek, ay da akıp gitmeye devam edecektir. **"Belli bir süreye kadar."** Bu sürenin ne zaman sona ereceğini Allah'dan başka kimse bilemez.

"İyi bil ki, O, aziz ve çok bağışlayandır."

Gücü, kudreti ve üstünlüğü ile O, bol bol bağışlayandır. Kendisi adına yalan uyduran, kendisini inkâr eden. O'nunla birlikte başka ilahlar edinen, (daha önce kendilerinden söz edilen) O'na evlat yakıştıranlardan tevbe edip kendisine yönelenleri bağışlar. Üstün güç sahibi ve çok bağışlayıcı olan Allah'a dönüş yapmaları için önlerindeki yol açıktır.

Koca evrenin ufuklarına bu şekilde dikkat çekildikten sonra şimdi de insanların iç dünyasına bir dokunuşta bulunmaya geçiyor. Kendilerinin ve hizmetlerine verilen hayvanların bünyesinde yer alan ve en yakın mucize olan "hayat"a dikkatlerini çekmeye geçmektedir:

خَلَقَكُمْ مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنزَلَ لَكُم
مِّنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا
مِّن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

6- Sizi tek bir candan yarattı; sonra ondan eşini yarattı ve sizin için hayvanlardan sekiz çift meydana getirdi. Sizi annelerinizin karnında üç karanlık içinde yaratılıştan yaratılışa (zigottan embriyoya embriyodan et giydirilmiş kemiklere) geçirerek yaratmıştır. İşte Rabb'iniz olan Allah budur. Mülk O'nundur. O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da O'na kulluktan döndürülüyorsunuz?

İnsan, kendisinin yaratmadığı ve nasıl yaratıldığı hakkında Allah'ın verdiği bilgiden başka bir şey bilmediği kendi bünyesini düşündüğü zaman, onun değişiklik göstermeyen bir bünye olduğunu, karakterinin ve özelliklerinin aynı olduğunu görür. Bu özellikler, onu diğer varlıklardan ayıran özelliklerdir. İnsanların tüm bireyleri, bu özellikleri taşımakla bir çerçevede buluşurlar. Bütün bir insanlığın yapısı aynıdır. Yeryüzünde dağılmış milyonlarca bireyin bütün nesilleri ve bütün bölgeleriyle bu yapı aynıdır, değişmemektedir. İnsanın eşi de kendisindendir. Kadın, bu özelliklerin detaylarındaki ayrılıklara rağmen erkeğin taşıdığı beşeri özelliklerin hepsini taşımaktadır. Bu da insan denen bu varlığın ana özünün bir olduğunu ortaya koymaktadır. Erkek ve kadın öz itibariyle bir-

dir. Bu da, her iki yönü ile onu yoktan var eden iradenin birliğini göstermektedir.

İnsanın bünyesindeki bu çift özelliğe işaret edilirken hayvanların bünyesinde de bulunan bu özelliğe dikkat çekilmektedir. Bu da tüm canlılarda aynı yasanın geçerli olduğunu göstermektedir.

"Sizin için hayvanlardan sekiz çift meydana getirmiştir."

Bu sekiz "çift" "eş" hayvan, bir ayette açıklandığına göre koyun, keçi, sığır ve devedir. Her birinin erkeği ve dişisi vardır. Erkek de, dişi de birleştikten sonra "eş" adını alırlar. Toplam olarak bunlar sekiz tanedir. Ayet-i Kerime'nin ifadesi, bunların Allah katından gönderildiğini söylemekle onların insanların hizmetine verildiklerini belirtmiş oluyor. Yani insanın hizmetine verilme, Allah'ın katından gelmiştir. Bu, Allah'ın yüce katından insanlık dünyasına indirilmiştir. Yüce Allah'ın katından insanların onlara hükmetmelerine izin verilmiştir.

İnsanlarda ve hayvanlarda bulunan bu çift olma özelliğinin birliğine böylece işaret edildikten sonra bebeklerin, annelerinin karınlarında geçirdikleri yaratılış aşamaları sırasıyla gözden geçirilmektedir:

"Sizi annelerinizin karnında üç karanlık içinde yaratılıştan yaratılışa (zigottan embriyoya, embriyodan et giydirilmiş kemiklere) geçirerek yaratmıştır."

Bir damla sudan kan pıhtısına, bir çiğnem ete, kemiklere... Bundan sonra da insanların tüm özelliklerini taşıyan her şeyi belli olmuş bir organizmaya varıncaya kadar...

"Üç karanlık içinde..."

Bebeği çepeçevre kuşatan kesenin karanlığı, bu kesenin içine yerleştiği rahmin karanlığı ve rahmin içine yerleştiği karnın karanlığıdır bu üç karanlık. Yüce Allah'ın eli bu küçücük hücreyi aşamadan aşamaya geçirerek şekillendirir. Yüce Allah'ın gözü bu nazik yaratığı koruma altına alır ve ona çoğalma, gelişme ve ilerleme gücü verir. İnsan bünyesinin izlediği adımları aşamaları takip etme gücü bağışlar. Böylece yaratıcısının kendisi için belirlediği süreyi izleyerek insan haline gelir.

Kısa zamanda gerçekleşen, ancak çok geniş boyutları bulunan bu dönüşümün seyrini izlemek, bu değişimleri ve gelişimleri düşünmek, bu basit, güçsüz hücrenin sözkonusu karanlıklarda hayret verici seyrinde kendisine kılavuzluk yapan ilginç özellikler üzerinde kafa yormak, insanın bilgisini, gücünü ve gözlerinin ulaşabileceği sınırlarını aşar.

Bütün bunların, insan kalbinin, kendisini yoktan var eden ve yaratan yüce Allah'ın elini görmesini sağlaması gerekir. İnsan, bu eli, canlı, apaçık ve somut halde bulunan eserleriyle görmelidir. Bu gerçek, insanı, yaratma ve yoktan var etme yolundaki eserleriyle apaçık ortada bulunan birlik gerçeğine inanmaya iletmelidir. Özelliklerini yitirmemiş bir kalb nasıl olur da bu gerçeği görmezlikten gelebilir?

"İşte Rabb'iniz olan Allah budur. Mülk O'nundur. O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da O'na kulluktan döndürülüyorsunuz?"

Allah'ın kesin birliğini ve O'nun sınırsız kudretini gösteren bu belgeyi apa-

çık olarak gösterdikten sonra onları vicdanları ile başbaşa bırakıyor. Küfür ile şükür arasındaki yol ayrımında, yolu tercih etmenin bireysel sorumluluğuna doğrudan katlanma ile onları karşı karşıya bırakıyor. Yolculuğun sonunu ve orada kendilerini bekleyen hesaba çekilmeyi gözlerinin önüne seriyor. O günde, kendilerini üç karanlık içinde yaratan ve kalblerin kendi içlerinde gizleyebileceği her tür gizliliği bilen Allah'ın onları hesaba çekeceğini bildiriyor:

إِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ عَنكُمْ ۖ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ ٱلْكُفْرَ ۖ وَإِن تَشْكُرُوا۟ يَرْضَهُ لَكُمْ ۗ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ۝

7- Eğer inkâr ederseniz bilin ki, Allah sizin imanınıza muhtaç değildir. Fakat kulları için küfre razı olmaz. Ve eğer şükrederseniz sizden hoşnut olur. Hiçbir günahkâr, diğerinin günahını çekmez. Sonra dönüşünüz Rabb'inizedir. O size, yaptıklarınızı haber verir. O, kalblerde olanı bilir.

Annelerin karınlarında geçen bu yolculuk, uzun yolculuğun bir aşamasıdır. Bundan sonra karınların dışında geçen hayat aşaması gelmektedir. Bunun ardından ise son aşama, hesaba çekilme ve ceza aşaması yer almaktadır. Bütün bu aşamalar, her şeyi yoktan var eden, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah'ın düzenlenmesi ile gerçekleşir.

Yüce Allah, güçsüz ve zavallı kulların hiçbir şeyine muhtaç değildir. Yalnız O, rahmeti ve ihsanı gereği kullarına yardım etmekte ve onları korumaktadır. Onlar ise alabildiğine güçsüz, alabildiğine takatsızdırlar!

"Eğer inkâr ederseniz bilin ki, Allah sizin imanınıza muhtaç değildir."

İman etmeniz O'nun mülkünde hiçbir şeyi arttırmaz; inkâr etmeniz de O'ndan zerre kadar bir şey eksiltmez. Yalnız, Allah kâfirlerin küfrüne razı değildir. Ve O, bu işi sevmez.

"Fakat kulları için küfre razı olmaz. Ve eğer şükrederseniz sizden hoşnut olur."

Şükretmeniz O'nun hoşuna gider. Bu eyleminizi sever. Bunu yaptığınız için ayrıca sizi güzelce ödüllendirir.

Her insan yaptığından sorumludur; kazancından hesaba çekilecektir. Kimse kimsenin yükünü taşımaz. Herkesin yükü, günahı kendi boynunadır.

"Hiçbir günahkâr diğerinin günahını çekmez."

En sonunda dönüş, yüce Allah'adır; başkasına değil. O'ndan kaçış yok. Başkasının yanında hiçbir sığınak yok.

"Sonra dönüşünüz Rabb'inizedir. O size yaptıklarını haber verir."

Sizin hiçbir şeyiniz O'ndan gizli değildir.

"O, kalblerde olanı bilir."

İşte son budur. Şunlar da doğru yolun işaretleridir. Ve işte yol ayrımı. Herkes dilediğini seçebilir. Bilerek; düşünerek. Bildikten ve düşündükten sonra...

Birinci gezintide insanlığın varoluş hikâyesi sergilenerek onların kalblerine dokunulmuştu. Hepsinin tek bir canlıdan yaratılışları, bu yaratığın hemcinsi ile evlendirilişi, annelerinin karınlarında üç karanlık içinde yaratılmaları sergilenmişti. İlk etapta kendilerine insan denen varlığın özelliklerini bağışlayan, bunun ardından da süreklilik ve ilerleme, yükselme özelliklerini ihsan eden yüce Allah'ın elinin kendilerine tanıtılması ile kalblerine dokunulmuştu.

Burada onların kalblerine bir kere daha dokunulmaktadır. Şimdi de sıkıntı içindeki halleri ve sevinç içindeki durumları gözler önüne serilerek dokunuşta bulunulmaktadır. İstikrarsızlıkları, güçsüzlükleri, kuru iddia peşinde sürüklenmeleri, herhangi bir yol üzerinde ne de az sebat ettikleri kendilerine gösterilmektedir. Bu hallerinden ancak, Rabb'leri olan Allah ile bağlarını sağlamlaştırdıkları, O'na yöneldikleri, O'na boyun eğip itaat ettikleri, böylece yolu belirleyip gerçeği öğrendikleri ve yüce Allah'ın kendilerine bağışladığı insani özelliklerinden yararlandıkları zaman kurtulabilecekleri belirtilmektedir.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ
يَدْعُو إِلَيْهِ مِن قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِ
قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

8- İnsanın başına bir sıkıntı gelince Rabb'ine dönerek O'na yalvarır. Sonra Allah, katından bir nimet verince önceden kime yalvarmış olduğunu unutuverir. Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşar. Ey Muhammed! De ki: "İnkârınla az bir müddet zevklen, sen cehennemliklerdensin."

İnsanın fıtratı (karakteri), sıkıntıya düştüğünde kendiliğinden ortaya çıkar. Bu sırada üzerindeki tortular dökülür. Üzerindeki perde açılır. Etrafını kuşatan kuruntular, yanılgılar aydınlık kazanır. O da Rabb'ine yönelir. Yalnız O'na döner. O'ndan başkasının kendisini bu sıkıntıdan kurtaramayacağını kavrar. Kendilerine çağırdığı ortakların ve şefaatçıların yalancı olduklarını öğrenir.

Sıkıntılar sona erip bolluk ve rahat geldiğinde ise... Yüce Allah, katından bir nimetle onu şereflendirip başındaki belayı bertaraf ettiğinde ise... Sıkıntının dokunması ile fıtratı yalın halde ortaya çıkan bu insanın tekrar geriye döndüğü, fıtratının üzerini tortuların kapladığı, Rabb'ine dönüşünü, O'na yalvarışını ve sınanma sırasında yalnız O'na kulluk ettiğini, O'ndan başka kimsenin bu belayı başından savmaya gücünün yetmediğini unuttuğu görülmektedir. İnsan bunların hepsini unutmakta ve yüce Allah'a ortak koşmaya başlamaktadır. Ya eski cahiliye döneminde olduğu gibi taptığı bir takım ilahlar edinir, ya da bir takım değerleri, kişileri ve makamları ilah edinir. Bunlara içinde öyle değer verir ki, onları Allah'a ortak koşar. Nitekim cahiliyenin pek çok türünde bunlara benzer ortak koşmalara rastlanmaktadır. Bir de bakmışsın ki, aynı insan, cinsel arzularına, eğilimlerine, ihtiraslarına, korkularına, malına, çocuklarına, yöneticilerine ve büyüklerine Allah'a taptığı gibi veya daha samimi bir biçimde

tapmaktadır. Bunları, Allah'ı sever gibi sevmekte veya daha fazla sevmektedir: Şirkin pek çok çeşitleri vardır. Zira bunda şirkin bilinen şeklini alma yoktur. Fakat işin özüne bakıldığında bunun koyu bir şirk olduğu rahatlıkla kavranır.

Bu yolu izleyen insanın sonu, Allah'ın yolundan sapmaktır. Allah'ın yolu birdir. Birkaç tane değil. İbadet, yöneliş ve sevgide yalnız O'na yönelmek, O'na giden yegane yoldur. Allah inancı, kalbte herhangi bir oktaklığa tahammül etmez. Mal, çocuk, vatan, toprak, dost ve yakın gibi hiçbir şeyin ortaklığını kabul etmez. Bunlar ve benzerlerinin kalbte yerleşen ortaklığı, Allah'a ortaklar koşmanın ta kendisidir. Allah'ın yolundan sapmaktır. Bu, yeryüzünde kısa bir süre yararlandıktan, oyalandıktan sonra cehennemle noktalanacak bir gidiştir.

"De ki: İnkârınla az bir müddet zevklen, sen cehennemliklerdensin."

Ne kadar uzun ömürlü de olsa bu yeryüzünün her tür nimeti kısa sürelidir. Ne kadar yaşarsa yaşasın, insanın bu yeryüzündeki günleri sayılıdır. Hatta bütün insanların yeryüzündeki hayatları yüce Allah'ın günleriyle karşılaştırıldığında kısa bir yararlanmadan öteye gidemez.

İnsanın bu çirkin tipinin yanında başka bir tablosu daha çiziliyor. Bu da, sürekli Allah korkusu ve ürpertisi ile dolu olan, Allah'ı sürekli anan, sıkıntıda ve bollukta O'nu unutmayan, yeryüzündeki hayatını ahiret endişesiyle yaşayan, Rabb'inin rahmetine ve ihsanına ulaşmak isteyen insan tipidir. Varlığın gerçeklerini anlamayı sağlayacak ve sağlıklı bir bilgiyi meydana getirecek olan Allah ile sürekli bağı bulunan kalb sahibidir bu insan:

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ
رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

9- Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun büken, ahiretten çekinen, Rabb'inin rahmetini dileyen kimse inkâr eden kimse gibi olur mu? De ki: "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Doğrusu ancak akl-ı selim sahipleri öğüt alır.

Bu şeffaf ve derin hisleri harekete geçiren bir tablodur. Secdede ve ayakta görülen bu boyun eğiş, itaat ve yöneliş... Ahiret endişesi ve Rabb'inin rahmetini elde etme umudu ile birlikteki bu derin hassasiyet... İnsanın uzbakışını aydınlatan; kalbe, görme, buluşma ve sinyal alma nimetini bağışlayan bu arınma ve şeffaflık... Evet, işte bunların hepsi insanın şeffaf ve parlak bir tablosunu çizmektedir. Bu tablo, önceki ayetin çizmiş olduğu çirkin, silik tabloyu karşılamaktadır. İster istemez bu karşılaştırma gerçekleşmektedir:

"De ki: Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"

Gerçek ilim, tanımaktır marifettir; gerçeği kavramaktır. Bu ilim, insanın basiretini, uzbakışını açar. İnsanın bu evrende var olan değişmez gerçeklerle bağ kurmasını sağlar. İlim, zihni dolduran, fakat evrenin büyük gerçeklerine ulaştırmayan, açık ve somut olan nesnelerin ötesine geçmeyen kopuk ve soyut bilgiler değildir.

İşte gerçek ilme ve aydınlatıcı marifete ulaşmanın yolu budur. Bu yol, yüce

Allah'a boyun eğip O'na ibadet etme, kalbin hassasiyeti, ahiret endişesinin bilincine varma, Allah'ın rahmetine ve ihsanına umut bağlama, bu korku ve ürperti içinde Allah'ın kendisini gözettiğini hatırda tutmadır. İşte yol budur. Ancak bu yolla işin özü kavranabilir ve tanınabilir. Bununla, görülen, duyulan ve denenen şeylerden yararlanılır. Bu küçük gözlemlerin ve deneyimlerin ötesinde bulunan büyük, değişmez gerçeklere ulaşılabilir. Yalın deneylerin ve yüzeysel gözlemlerin sınırları önünde duranlar ise, malumat derleyicileridir; alim değildir onlar...

"Doğrusu ancak akl-ı selim sahipleri öğüt alır."

Sadece duyarlı, bilinçli, açık, eşyanın dış yüzeylerinin ötesinde bulunan gerçekleri kavrayan, gördüğü ve bildiği şeylerden yararlanan, gördüğü ve dokunduğu her şeyde Allah'ı hatırlayan; Allah'ı da, O'nun huzuruna çıkarılacağı günü de unutmayan kalblerin sahipleri bilebilirler.

Bu iki tablonun sergilenmesinden sonra iman edenlere dönülüyor. Kötülüklerden sakınmaları ve iyilik yapmaları için onlara çağrıda bulunuluyor. Bu dünyadaki kısa hayatlarını, ahiret hayatının sürekli olan kazancını elde etme için bir vasıta yapmaları telkin ediliyor:

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾

10- Ey Muhammed! De ki: "Ey inanan kullarım! Rabb'inize karşı gelmekten sakının; bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah'ın yarattığı yeryüzü geniştir. Ancak sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir."

"De ki: Ey inanan kullarım! Rabb'inize karşı gelmekten sakının." cümlesinde özel bir ilgi ve iltifat vardır. Aslında bu cümle: **"İman eden kullarıma de ki..." "Onlara de ki:" "Rabb'inizden korkun"** anlamındadır. Fakat ayetin hitap şekli seslenme biçiminde gerçekleşiyor. Zira seslenmede açıklama ve uyarma vardır. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- onlara **"Ey kullarım"** diye hitap etmez. Çünkü onlar, Allah'ın kullarıdır. İşte burada özel bir iltifat vardır. Yani peygamber bu emri onlara ulaştırmakla yükümlü olduğu sırada Allah adına onlara hitab etmektedir. Aslında çağrı yüce Allah'dan gelmektedir. Hz. Muhammed (s.a.s.) ise bu çağrıyı ilgili kimselere ulaştıran bir haberciden başka bir şey değildir.

"Ey Muhammed! De ki:" "Ey mü'min kullarım! Rabb'inize karşı gelmekten sakının."

Takva, kalbteki hassasiyettir, duyarlılıktır. Sakınma ve korku ile umut ve arzu içinde Allah'a yönelme; yufka bir yürek ve ürperti ile Allah'ın rızasını ve gazabını gözleme duygusudur. İşte bu, önceki ayetin kendisinden söz ettiği, isteyerek ve teslim olarak kulluğa yönelen Allah erlerinin göz kamaştıran parlak toblosudur.

"Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır."

Bu ne güzel karşılıktır! Günleri kısa süreli, kalma süresi basit olan dünya-

nın güzelliği karşısında, süreklilik ve devamlılık yurdu olan cennet mükâfatı yer alıyor. Bu, yüce Allah'ın insana bir lütfudur, ihsanıdır. İnsanın güçsüzlüğünü, zayıflığını, çabasının yetersizliğini bilen, bu nedenle ona ikramda bulunup onu koruyan Allah'ın ihsanı!

"Allah'ın yarattığı yeryüzü geniştir."

Toprak sevgisi, çevreye alışmışlık, soy, yakınlık ve arkadaşlık bağları sizi dava için hicret (göç) etmekten alıkoymasın. Bunlar dininizi yaşamayı zorlaştırdıklarında, orada Allah için çalışmanıza engel olduklarında bu durumda yere çakılıp kalmak şeytanın tuzaklarından biridir; insanın kendi içinde Allah'a ortak koşmasının bir başka şeklidir.

Bu da Allah'ın birliği ve O'ndan sakınmaktan söz etmekte olan Kur'an'ın, insan kalbinde gizli şirk çeşitlerinden birine hoş bir şekilde dikkat çekmesidir. İşte bu da Kur'an-ı Kerim'in ilahi kaynaklı olduğunu gösteren bir belgedir. Yoksa insanın kalbini onu en iyi şekilde gören yaratıcısından, en gizli taraflarını bilen Allah'dan başka kim bu kadar ustalıkla tedavi edebilir?

İnsanların yaratıcısı olan yüce Allah, bir yerden başka bir yere göç etmenin insanlara zor geldiğini bilir. İnsanın bu bağlardan tamamen soyutlanmasının; alıştığı hayatı, rızık araçlarını terketmesinin ve yeni bir yerdeki hayat şartlarına uyum sağlamasının insanoğlu açısından zor bir yükümlülük olduğunu pekala takdir eder. İşte bu nedenle burada sabretmeye ve bu sabrın Allah katındaki hadsiz-hesapsız mükâfatına da değinmektedir:

"Ancak sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir."

İşte Kur'an-ı Kerim bu dokunuşla onların kalblerini en duyarlı yerinden yakalamaktadır. Bu güçsüz olan kalblere zor gelen yükümlülüğü en güzel biçimde tedavi etmektedir. Sıkıntıda ve zor şartlarda oldukları bir sırada bu kalblerin üzerlerine yakınlık ve rahmet meltemlerini göndermektedir. Vatanlarını, topraklarını, ailelerini ve uyum içinde bulundukları çevrelerini terk etmenin bir karşılığı olarak onlara bağışının, ihsanının kapılarını açmaktadır... İnsanların kalblerini en iyi bilen, onların girdisinden-çıktısından haberi olan, onlardaki gizli deprenişlere varıncaya kadar her şeylerini gören yüce Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir.

Bu bölümün tamamını ahiret atmosferi kuşatmaktadır. Ahiret azabının korkusu ve o günün mükâfatından umutlu olma her tarafı gölgelemektedir.

Bu bölüm Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- yöneltilen bir direktifle başlamaktadır. Bu direktif, onun arı-duru haldeki tevhid sözünü ilan etmesi, Allah tarafından görevlendirilen bir peygamber olmasına rağmen bu tevhidden sapmanın akibetinden korktuğunu açıklaması, bütün içtenliği ile yoluna ve yaşam biçimlerine bağlılığını ifade etmesi, karşı çıkanları kendi yolları ve yaşam biçimleri ile başbaşa bırakması, kendi yolu ile onların izledikleri yolun kıyamet günündeki akibetini açıklaması direktifidir.

قُلْ إِنِّيٓ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ ٱللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ ٱلدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ
ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ إِنِّيٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾

11- De ki: "Dini Allah'a halis kılarak O'na kulluk etmekle emrolundum."
12- "Ve müslümanların ilki olmakla emrolundum."
13- De ki: "Ben, Rabb'ime isyan edersem, büyük günün azabından korkarım."

Hz. Peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- yalnız Allah'a kulluk yapmakla, dini yalnız O'na has kılmak ve bu eylemiyle müslümanların ilki olmak, Allah'a karşı geldiği takdirde dehşet verici günün azabından korkmak durumunda olduğunu açıklaması... Evet, işte bu açıklamanın da Tevhid inancının İslamın öngördüğü biçimde yalın halde kalması konusunda gerçekten büyük önemi vardır. Bu konuda Hz. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- Allah'ın bir kuludur. O'nun konumu budur. Bunun sınırları dışına taşamaz O. İbadet konumunda bütün kullar sıra halindedir. Bir safta yer alırlar. Yalnız Allah'ın zatı yücedir. Tüm kulların üstünde tek başına yücelir O. İşte amaç da budur zaten.

Bu durumda ilahlığın anlamı ile kulluğun anlamı tam manasıyla belirlenmiş olmaktadır. Bu iki konum birbirinden tamamen ayrılır. Artık ne birbirine karışırlar, ne de aralarında herhangi bir benzeşme sözkonusu olur. Yüce Allah'ın bir olma (vahdaniyet) sıfatı, ortaksız ve benzersiz bir biçimde, yalın halde ortaya çıkar. Mademki Hz. Muhammed (s.a.s.) yalnız Allah'a kulluk makamında bu kadar açıkça ve net bir tutum içinde haraket edip O'na karşı gelmekten bu kadar korktuğuna göre putların veya meleklerin şefaat etmelerinden söz edilebilir mi? Allah ile birlikte veya Allah'ın dışında onlara kulluk etmenin yararından bahsedilebilir mi?

Şimdi Hz. Peygambere, bir kere daha yolunda diretmesi; müşrikleri, yolları ve bu yollarının acıklı sonları ile başbaşa bırakmasını ilan etmesi emrediliyor:

قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَّهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُم مِّن دُونِهِ ۗ قُلْ إِنَّ
الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾

14- De ki: "Ben, dinimi Allah'a halis kılarak O'na kulluk ederim."
15- "Ey müşrikler, siz de Allah'dan başka dilediğinize kulluk edin." De ki: "Ziyana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokanlardır. Dikkat edin, işte bu, apaçık bir ziyandır."

Bir kere daha ilan ediyor. Ben yoluma devam ediyorum. Yalnız Allah'a kulluk ediyorum. Yalnız O'na boyun eğiyorum. Siz ise dilediğiniz yolda yürümeye devam edin. Allah'ın dışında dilediğinize kulluk edin. Fakat bu gidişinizin sonu öyle bir hüsranla neticelenecektir ki, ondan daha büyük bir hüsran düşünülmez. Cehenneme varıp dayanacak olan canlarının hüsranı. Mü'min de olsalar, kâfir de olsalar ailelerini yitirme hüsranı. Müşrikler iman eden ailelerinden mahrum kalırlar. Zira onlar bir yola, kendileri başka bir yola gideceklerdir. Kendileri gibi müşrik olan ailelerini de hepsi birlikte cehenneme yuvarlanarak yitirirler:

"İşte bu, apaçık bir ziyandır."

Şimdi de bu apaçık hüsranın manzarası sergileniyor:

لَهُم مِّن فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِن تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ۚ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ ۚ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾

16- Onların üstlerinde ateşten gölgeler, altlarında da ateşten gölgeler vardır. İşte Allah, kullarını bu azabıyla korkutuyor. Ey kullarım! Benden korkun.

Bu, gerçekten dehşet verici bir manzaradır. Kendileri de bu karanlık ateş tabakaları arasında. Ateş kendilerini sarıyor ve üzerlerine çöküyor. Her yerlerini ateş sarıyor.

Bu, gerçekten korkunç bir manzaradır. Yüce Allah bu tabloyu, daha kulları bu yeryüzündeyken sunuyor kendilerine. Belki kendilerini bu ateşin yolunda alıkoyacak işler yaparlar diye. O günün azabıyla korkutuyor onları; umulur ki, bu yolla sakınırlar:

"İşte Allah kullarını bu azabıyla korkutuyor.

Ayrıca sakınmaları, korunmaları ve teslim olmaları için onlara çağrıda bulunuyor:

"Ey kullarım! Benden korkun."

Tablonun öbür yanında kurtulanlar duruyor. Bu kötü akibetten korkup sakınanlar yer alıyor:

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَن يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ
فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَٰئِكَ
الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾

17- Tağuta kulluk etmekten kaçınan ve Allah'a yönelenlere müjde var. Müjdele kullarımı.
18- Onlar ki, sözü dinler ve onun en güzeline uyarlar. İşte onlar, Allah'ın kendilerini doğru yola ilettiği kimselerdir. İşte onlar akıl sahipleridir.

Ayet-i kerimede geçen "Tağut" kavramı tıpkı melekût, azamût ve rahamût gibidir. Tuğyan masdarının, çokluğu ve büyüklüğü ifade eden bir kipidir bu. Tağut, taşkınlık yapan ve sınırını aşan her şeydir. Tağuta ibadet yapmaktan sakınanlar, herhangi bir şekilde Allah'ın dışındaki nesnelere kulluk yapmaktan sakınanların kendileridir. Yalnız Rabb'lerine yönelenler, yalnız O'na dönüş yapanlar, yalnız O'na karşı kulluk makamında duranlar da onlardır.

İşte, **"Bunlara müjde vardır."** Bu müjde onlara yüceler aleminden gelmektedir. Peygamber Allah'ın emri ile onu kendilerine açıklamaktadır: **"Müjdele kullarımı"** Bu, gerçekten yüce bir müjdedir. Bu müjdeyi kendilerine getiren de onurlandırılmış peygamberdir. Bu dahi tek başına büyük bir nimettir!

Bu müjdelenen insanların en belirgin vasıfları kulak verdikleri sözleri güzel dinleyip; kalplerinin bu sözlerin iyisini, güzel olanlarını alıp geriye kalanlarını terketmeleridir. Kalpleri ve ruhları arındıran güzel sözlerden başkası onların içlerini açmaz ve ilgilerini çekmez. Temiz olan gönül, temiz ve güzel söze açılır. Onu alır ve ona karşılık verir. Kötü olan gönül ise ancak kötü sözden başkasına açılmaz ve yalnız ona karşılık verir.

"İşte onlar, Allah'ın kendilerini doğru yola ilettiği kimselerdir."

Yüce Allah onların kalplerinde iyilik olduğunu bildiğinden onları, sözün

güzeline kulak açmaya ve onu alıp kabul etmeye yöneltmiştir. Zaten doğru yola iletmek yalnız Allah'a mahsustur.

"İşte onlar akıl sahipleridir."

Akl-ı selim, sahibini arınmaya ve kurtuluşa ileten akıldır. Arınma ve kurtuluş yolunu izlemeyenin sanki aklı elinden alınmıştır. Sanki o, Allah'ın kendisine verdiği bu nimetten mahrumdur.

Bunların ahirette nimet içerisinde oluş sahneleri sergilenmeden önce tağuta kulluk yapanların cehenneme girdikleri belirtiliyor. Ve hiç kimsenin onları bu ateşten kurtaramayacağı ifade ediliyor:

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾

19- Hakkında azab hükmü kesinleşmiş, ateşte olan kimseyi sen mi kurtaracaksın?

Burada hitap Peygamberimize yöneltilmektedir. Onları içinde bulundukları ateşten Peygamber dahi kurtaramayacağına göre O'nun dışında kim kurtarabilir?

Ateşe girecek olanlar, oranın azabını hak ettikleri için sanki şimdi ateş içindedirler. Oraya girecek olanların bu sahnesinin önüne Rabb'lerinden sakınan ve Allah'ın kendilerini korkuttuğu şeylerden korkanların sahnesi yerleştiriliyor:

لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾

20- Fakat Rabb'lerinden korkanlar için üstüste yapılmış, altlarından ırmaklar akan köşkler vardır. Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah verdiği sözden caymaz.

Üstüste bina edilen katlardan oluşan köşklerin ve onların altından akan ırmakların sergilediği manzara, cehennem ehlinin altlarını ve üstlerini kat kat saran ateş sahnesini karşılamaktadır. Kur'an-ı Kerim'in ifade üslubu, sahneleri gözler önüne sererken bu karşılıklı dengelemeye, bu simetrik ifade tarzına her zaman riayet etmektedir.

Bu, Allah'ın va'didir. Allah'ın va'di mutlaka yerine gelir. Yüce Allah, verdiği söze muhalefet etmez.

Kur'an-ı Kerim'le ilk olarak muhatap olan müslümanlar bu sahneleri hayatlarında birer gerçek olarak yaşamışlardır. Onların kalbleri bunları seyrediyor, hissediyor ve görüyordu. Gördükleri manzaralardan etkileniyor, ürperiyor ve onlara karşılık veriyorlardı. İşte bu nedenle iç alemleri bu kadar değişebildi; bu yeryüzünde hayatları ahiret bilinci ve gerçeği ile şekillendi. Onlar, hayatta oldukları halde bu ahireti yaşıyorlar ve onunla diriliyorlardı. İşte müslümanın, Allah'ın va'dini bu şekilde anlaması, böyle kabullenmesi gerekmektedir.

Surenin bu bölümünde, gökten yağmurun indirilmesiyle yerdeki bitkinin dirilmesine, canlanmasına ve kısa bir dönem sonra hayatının sona ermesine dikkat çekilmektedir. Dünya hayatının geçici olan gerçekliğini ortaya koyması için çoğu zaman bu örnek verilmektedir. Olayları güzel biçimde algılayabilen ve düşü-

nüp değerlendirebilen akıl sahiplerinin bu örnek üzerinde düşünmeleri ve onu güzelce algılamaları için bir direktif de veriliyor bu bölümde. Gökten indirilen yağmurdan söz edilmesi nedeniyle kalpleri diriltmesi ve gönülleri ferahlatması için gökten indirilen Kitab'a işaret edilmektedir. Hem de bu kitaba açık olan kalplerin korku ve ürperişle, yumuşayarak ve huzura kavuşarak onu benimsediklerini tasvir ederek. Allah'ın zikrine kulak verip kabul edenlerin akibetleri ile Allah'ın zikrine karşı kalpleri katılaşanların sonlarını tasvir ederek. Bu bölümün sonunda sure, Tevhid gerçeğine yöneliyor. Tek ilaha kulluk eden adamla değişik ilahlara kulluk yapan adamın halini bir örnekle ortaya koyuyor. Bu iki adamın durumu bir olmadığı gibi örnekleri de bir değildir. Tıpkı geçimsiz efendilerin emrinde çalışan adamın hali ile hiç kimseyle çekişmeyen tek efendiye bağlı adamın durumunun aynı olmadığı gibi...

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ
زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ
حُطَامًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

21- Allah'ın, gökten su indirip, onu yerdeki kaynaklara yerleştiren, sonra onunla çeşitli renklerde ekinler yetiştiren olduğunu görmüyor musun? Sonra ekin kurur; onu sararmış görürsün. Sonra Allah onu bir çöpe dönüştürür. Şüphesiz bunlarda akıl sahipleri için öğüt vardır.

Kur'an-ı Kerim'in, üzerinde düşünülmesi ve değerlendirme yapılması için dikkatleri çektiği bu olay, dünyanın her tarafında gözler önünde bulunan bir realitedir. Bunlar öyle çok rastlanan gerçeklerdir ki, bu çokluklarını onları ciddiyetle ele almayı, her aşamasındaki hayret verici olgulara dikkat etmeyi engelleyecek bir alışkanlık meydana getirmektedirler. Kur'an-ı Kerim, hayatın her adımında, her aşamasında işleyen Allah'ın elini görmek ve O'nun etkilerini izlemek için sürekli olarak dikkatleri yönlendirmektedir.

İşte gökten inmekte olan su... Peki nedir o? Nasıl iner? Biz bu harika olay karşısında irkilmeden geçer gideriz. Zaman içinde ona alıştığımızdan ve sık sık tekrarlandığından... Suyun yaratılışı dahi başlıbaşına bir harikadır. Suyun, iki hidrojen ve oksijen atomunun belli şartlarda birleşmesinden oluştuğunu öğrenmemiz de bu harikanın değerini düşürmez. Aksine bu bilginin, kalplerimizi uyarıp bu evrenin içinde hidrojen ve oksijenin bulunmasına ve bunların birleşmesine müsait şartların oluşmasına elverişli biçimde yaratan Allah'ın yüce elini görmemizi sağlaması gerekir. Bu iki elementin birleşmesinden suyun oluşmasına ve bu suyun bulunması nedeniyle yeryüzünde hayatın oluşum şartlarını meydana getiren ilahi eli görmemize yol açması icab eder. Eğer su olmasaydı hayat da olmazdı. Suya ve hayata ulaşana kadar bir dizi planlı-programlı oluşumla karşılaşıyoruz. Bütün bu planların ardında yüce Allah vardır. Bunların hepsi O'nun ellerinin ürünüdür. Ayrıca bu suyun varolduktan sonra yere inişi bambaşka ve yepyeni bir harikadır. Bu harika, yerin ve evrenin, Allah'ın planlamasına uygun biçimde suyun oluşmasına ve yere inmesine elverişli bir düzene dayanmasından kaynaklanmaktadır.

Şimdi suyun indirilmesinin ikinci aşamasına geçiliyor:

"Onu yerdeki kaynaklara akıttı."

Bu konuda yeryüzünde akan ırmaklar ile üstteki suların sızması sonucu yerin tabakaları arasında meydana gelen yeraltı ırmakları arasında fark yoktur. Yerin altına sızan bu sular daha sonra kaynaklar ve pınarlar halinde kaynamaya başlar veya kuyular halinde ortaya çıkar. Yüce Allah'ın elidir bu suyun bir daha geri dönmemek üzere yerin dibine geçmemesine engel!

"Sonra onunla çeşitli renklerde ekinler yetiştiren olduğunu görmüyor musun?"

Yağmurun yağmasından sonra ortaya çıkan bitkisel hayat ve bu hayatın canlanması ise insanın tüm gücünü aciz bırakacak nitelikte bir harikadır. Küçücük bir bitkinin, üzerindeki toprak tabakalarını yara yara, üzerindeki tortuların ağırlıklarını ata ata havaya, aydınlığa ve özgürlüğe doğru uzanması, yavaş yavaş havaya yükselmesi... Evet, işte bu manzara, mesajlara açık olan kalpleri ibretle doldurmaya yeterlidir. Bu kalpte, her şeyi yaratan ve sonra da yolunu gösteren yaratıcı ve yoktan var edici Allah'ın kudretini hissetme duygusunu harekete geçirmeye kâfidir. Bir tarlada yetişen rengarenk bir ekin, hatta bir tek bitki çeşidi ve daha ötesi tek bir çiçek dahi eşsiz ilahi kudretin bir sergisinden başka bir şey değildir. Bunların bir tanesi dahi insanın bu türden bir şeyi asla yapamayacağını göstererek sınırsız acizliğini kavratmaya yeterlidir!

Ama bir gün, şu gelişen, taze, sereserpe yayılmış, hayat dolu iken olgunlaşıyor, kıvamına geliyor ve günlerini dolduruyor:

"Sonra ekin kurur; onu sararmış görürsün."

Varlığın yaşamasında, evrenin düzeninde ve hayatın aşamalarında kendisi için belirlenen en son aşamasına ulaşıyor; olgunlaşarak biçime hazır hale geliyor.

"Sonra Allah onu bir çöpe dönüştürür."

Artık o, günlerini doldurmuş, fonksiyonunu icra etmiş ve hayatı kendisine bağışlayan Allah'ın belirlediği biçimde görevini tamamlamış oluyor.

"Şüphesiz bunlarda akıl sahipleri için öğüt vardır."

Olaylar üzerinde düşünüp onlardan dersler, ibretler alanlar, yüce Allah'ın kendilerine verdiği akıl ve anlayıştan yararlanmasını bilenler için dersler vardır.

أَفَمَن شَرَحَ ٱللَّهُ صَدْرَهُۥ لِلْإِسْلَٰمِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِۦ ۚ فَوَيْلٌ
لِّلْقَٰسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾
ٱللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ ٱلْحَدِيثِ كِتَٰبًا مُّتَشَٰبِهًا مَّثَانِىَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ
جُلُودُ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ
إِلَىٰ ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُدَى ٱللَّهِ يَهْدِى بِهِۦ مَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ
فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

22- Allah kimin gönlünü İslam'a açmışsa o, Rabb'inden gelen bir nur üzere olmaz mı? Kalpleri Allah'ı anmak hususunda katılaşmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık sapıklık içindedirler.
23- Allah, ayetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden Kitab'ı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rabb'lerinden korkanların bu Kitap'dan derileri ürperir; sonra hem derileri hem de kalpleri Allah'ın zikriyle yumuşar. İşte bu Kitap, Allah'ın doğruluk rehberidir; O'nunla dilediğini doğru yola iletir. Allah kimi de saptırırsa, onu doğru yola eriştirecek kimse bulunmaz.

Nasıl ki, gökten yağmur yağar ve onunla değişik renklerdeki ekinler yeşerirse, aynı şekilde "zikir" de gökten iner. Diri olan kalpler onu güzelce karşılar. Açılır, huzura kavuşur ve hayat dolu olarak harekete geçerler. Katılaşmış kalpler ise onu, içinde hayattan ve hareketten eser kalmayan yalçın kayalar gibi karşılarlar!

Yüce Allah, içinde hayır, iyilik bulunduğunu bildiği kalpleri İslam'a açar. Onları O'na, nuruyla ulaştırır, okşar. O kalp de bununla parlar, aydınlanır. Bu niteliklere sahip olan kalpler ile diğer katı kalpler arasındaki fark, köklü bir farktır: **"Kalpleri Allah'ı anmak hususunda katılaşmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık sapıklık içindedirler."**

Bu ayet-i kerimeler, İslam'ı kabul edip onunla huzura kavuşan ve yeniden hayata dönen kalplerin gerçek durumlarını tasvir ediyor. Onların Allah ile ilgili bağlarını, hallerini sergiliyor. Açılmış, huzura kavuşmuş, dipdiri hale gelmiş, sevinçle dolmuş, parlamış ve aydınlanmış kalplerin durumunu ortaya koyuyor. Bunun yanında bütün katılığı, merhametsizliği, cansızlığı, kofluğu, kararmışlığı ve karanlığa boğulmuşluğu ile diğer kalplerin gerçek hallerini de tasvir ediyor. Yüce Allah'ın, kalbini İslam'a açıp, onu nuru ile desteklediği kimseler asla kalpleri Allah'ın zikrinden habersizleşmiş, katılaşmış insanlar gibi değildir. Bunlar ile onlar arasında büyük, çok büyük fark vardır.

İkinci ayet de, mü'minlerin Kur'an-ı Kevrim'i nasıl karşıladıklarını sergilemektedir. Onların, ne yapısında, ne yönlendirmelerinde, ne özünde ve ne de özelliklerinde herhangi bir çelişki bulunmayan, mükemmel bir uyuma sahip olan bu Kitab'ı nasıl karşıladıklarını sergilemektedir. Bu Kitab, "mütaşabih" dir, "mesani"dir. Yani bölümleri, kıssaları, yönlendirmeleri ve sahneleri yer yer tekrar edilmektedir. Yalnız bunlar hiçbir zaman aykırı düşmemekte ve çelişmemektedir. Yeniden verilmesini, tekrarlanmasını gerektiren bir hikmet gereği olarak değişik yerlerde yeniden verilmektedir. Tam bir uyum ve yerli yerince oturtma içinde değişmeyen-benzer bir usule uygun olarak, hem de hiçbir çelişkiye ve çatışmaya meydan vermeden.

Rabb'lerinden korkup sakınanlar, böyle korku ve endişe, arzu ve umut içinde yaşayanlar, bu zikri saygı ve ürperti içinde ele alırlar. Tüyleri diken diken olacak şekilde ondan derin biçimde etkilenirler. Sonra korkuları yatışır, kalpleri bu zikir ile bir yakınlık kurar. Böylece hem içleri hem de dışları ile onun karşısında erirler. Ve Allah'ın zikri ile huzura kavuşurlar.

Bu, hareketlerin hemen hemen somut hale geldikleri, kelimelerle çizilmiş hassas niteliklerine varıncaya kadar her şeyi canlandırılmış hayat dolu bir tablodur.

"İşte bu Kitab, Allah'ın doğruluk rehberidir; O'nunla dilediğini doğru yola iletir."

Rahman'ın parmakları ile hidayete, kabul etmeye ve aydınlanmaya doğru harekete geçirilme dışında kalpleri bu kadar ürpertmek, titretmek mümkün değildir. Yüce Allah, kalplerin içyüzünü en iyi bilendir. Artık onların hakettiklerine uygun olarak ya hidayeti veya sapıklığı verir onlara.

"Allah kimi de saptırırsa, onu doğru yola eriştirecek kimse bulunmaz." Yüce Allah onu sapıklığa düşürür; çünkü sapıklık üzere karar kılan, doğru yolu (hidayeti) kabul etmeyen ve hiçbir halde ona eğilim duymayan gerçek karakterini en iyi bilen O'dur.

Şimdi de sapıklıkta yürüyenleri kıyamet gününde amellerini harman zamanında bekleyen akibet çetin bir sahnede sergileniyor:

أَفَمَن يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾

24- Kıyamet günü kötü azaptan yüzüyle korunmaya çalışan kimse, güven içinde olan kimse gibi midir? Ve zalimlere, "Kazandıklarınızın karşılığını tadın" denir.

İnsan, normalde yüzünü ve vücudunu elleri ile korumaya çalışır. Fakat orada ne elleriyle, ne de ayakları ile ateşi başından savmaya güç yetiremeyeceği için yüzü ile onu savmaya çalışacak, onunla çetin azaptan korunmaya kalkışacaktır. Bu da oradaki korkunun, sıkıntının, ızdırabın şiddetini göstermektedir. Bu azabın sıkıntısı altındayken bir de azarla karşılaşıyorlar. Tam bu sırada hayatlarının ürünü kendilerine veriliyor. Hem de nasıl bir ürün: **"Kazandıklarınızın karşılığını tadın" denir.**

Bu sahneden sonra Hz. Muhammed'e karşı koyan yalanlayıcılardan söz edilmeye geçiliyor. Önceleri ilahi mesajı yalanlamış olanların başlarına gelenler onlara anlatılıyor ki, akıllarını başlarına alsınlar:

كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

25- Onlardan öncekiler de peygamberi yalanlamışlardı da farkına varmadıkları yerden onlara bir azab çattı.
26- Allah, dünya hayatında da onlara rezillik taddırdı. Ahiret azabı, elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi.

İşte ilahi mesajı yalan sayanların hem bu dünyadaki hem de ahiretteki durumları budur. Dünyada yüce Allah onlara zilleti taddırmıştır. Ahirette ise azabın en büyüğü onları beklemektedir. Allah'ın yasası şimdi de geçerlidir; değişmez. Kendilerinden önceki milletlerin akibetleri en güzel tanıktır. Yüce Allah'ın ahiret azabına ilişkin sözü hâlâ geçerlidir. Şimdi onların ellerinde bir fırsat bulunmaktadır. Bu zikir, öğüt alan ve ders alanlar içindir. **"Keşke bilselerdi."**

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي
عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ

مُتَشَٰكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

27- Andolsun biz, bu Kur'an'da insanlara, öğüt alsınlar diye her türlü misali verdik.
28- O, pürüzsüz Arapça Kur'an'dır. Belki sakınırlar.
29- Allah şöyle bir misal verdi: Birbiriyle çekişen bir çok ortakların sahip olduğu bir adam (yani köle) ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adam. Şimdi bu ikisinin durumu bir oluyor mu? Hamd yalnız Allah'a mahsustur; fakat çokları bilmiyor.

Yüce Allah, mü'min bir kul ile müşrik bir kulun durumlarını bir örnekle açıklıyor: Müşrik olan kulun durumu, birbiriyle uyuşmayan, geçimsiz ortakların emrinde çalışan bir adamın durumu gibidir: Ortakların herbiri onu bir tarafa çekmekte, herbiri ayrı görevler vermekte, adam ise bu aykırı arzular, emirler arasında şaşırıp kalmakta, gücü ve enerjisi dağılmakta, bir proğram üzerinde karar kılamamakta, doğru-dürüst bir yola girememektedir. Efendilerinin birbirleriyle çelişen, çatışan, boğuşan arzularını tatmin edememekte, onların hepsini razı edememekte, güçleri ve enerjileri darmadağın olup gitmektedir. Mü'min olan kulun durumu ise şöyledir: O, bir tek efendinin emrine bağlıdır. Efendisinin kendisinden ne istediğini, ne ile yükümlü bulunduğunu bilmektedir. Onun için o, huzur içinde, emin bir halde apaçık olan yolunda sağlıklı biçimde ilerlemeye devam eder.

Bu iki adamın durumu bir değildir. Bir efendiye bağlı olan adamın belli bir istikameti, bilgisi ve inancı vardır. Gücü bir noktaya toplanır, yönü birdir. Yolu apaydınlıktır. Geçimsiz efendilere bağlı adam ise, hep sıkıntı ve tereddüt içindedir. Bir işte karar kılamaz. Bırak hepsini razı etmeyi, efendilerinin birini dahi razı edemez.

Bu örnek, tevhid gerçeği ile şirk gerçeğini bütün yönleri ile tasvir etmektedir. Tevhid gerçeğine iman eden kalb, bu yeryüzündeki yolculuğunu doğru yolda giderek tamamlar. Zira onun gözü ufuktaki bir tek yıldıza bakar. Bu nedenle yolunu şaşırmaz. Hayatın, kuvvetin ve rızkın bir tek kaynağını tanır. Zarar veya fayda vermenin kaynağını bir bilir. Vermenin ve almanın tek kaynağına dayanır. Bu bir kaynağın doğrultusunda adımlarını doğru-düzgün atar. Yalnız ondan destek alır. Elini bir tek ipe atar. Onun halkasına sımsıkı yapışır. Yönünü bir tek hedefe doğru ayarlar. Gözünü ondan ayırmaz. Bir tek efendiye hizmet eder. Onun neye razı olduğunu bilir; bu işleri yapar. Neden hoşlanmadığını bilir; ondan da sakınır... Böylece güçleri bir noktada toplanır ve aynı zamanda birleşir. Bütün güçlerini ve çabalarını değerlendirir, verimli hale getirir, yeryüzünde iki ayağı da sağlam şekilde yere bastığı halde gökte tek olan ilah ile bağını sağlamlaştırır.

Dolu dolu mesajları ile konuşan bu örnekten sonra kulları için rahat, güven, huzur, istikamet ve istikrarı seçen Allah'a hamdetme yer almaktadır. Onlar bununla beraber hâlâ sapıklıkta direniyorlar. Halbuki onların çoğu gerçeği bilmiyorlar.

Bu, Kur'an-ı Kerim'in ders almaları için insanlara takdim ettiği örneklerden biridir. Kur'an, Arapça bir kitaptır. Dosdoğrudur, apaçıktır. Orada ne ka-

rışıklık, ne eğrilik, ne de sapma türünden bir durum sözkonusudur. İnsanın fıtratına, en kolay, en anlaşılır bir dille hitab eder.

23.CÜZÜN SONU, 24. CÜZÜN BAŞLANGICI

Şimdi ele alacağımız bölüm, önceki bölümün bir değerlendirilmesi niteliğindedir. Gökten inen su mucizesi, bu su ile yeşeren ekin mucizesi ve Allah katından inen Kitab mucizesi sergilendikten sonra Kur'an'da verilen örneklere değinilmiştir. **"Fakat çokları bilmiyor"** Bunun ardından Hz. Peygamberin işi ile kendilerinin işinin Allah'a havale edildiği, öldükten sonra aralarında hüküm verecek olanın Allah olduğu, yalancı ve yalanlayıcı olan kâfirleri hak ettikleri şekilde cezalandıracağı; doğru sözlü olan ve ilahi mesajı doğrulayanları ise iyiliklerinin karşılığı olarak ödüllendireceği dile getiriliyor.

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِندَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

30- Sen de öleceksin onlar da ölecekler.
31- Sonra siz, kıyamet günü, Rabb'inizin huzurunda muhakeme olacaksınız.

Hiç şüphesiz her canlının sonu ölümdür. Sonsuz olan yalnız Allah'dır. Ölüm konusunda bütün insanlar aynıdır. Allah'ın elçisi Hz. Muhammed (s.a.s.) de aynıdır. Bu gerçeğin burada sözkonusu edilmesi bütün surenin açıklayıp pekiştirdiği tevhid gerçeğinin halkalarından biri olmasındandır. Bundan sonra ölümün ötesi ele alınıyor. Ölüm, bütün yolculukların sonu değildir. Bu, sadece bir aşamadır. Onun ötesinde, belirlenmiş ve planlanmış yaradılışın daha nice aşamaları vardır. Takdirin ve ilahi planın hiçbir şeyi gelişigüzel ve boşuna değildir. Kıyamet gününde kullar, dünya hayatında aralarında çıkan anlaşmazlıklar için birbirinden davacı olacaklardır. Sonra Hz. Muhammed (s.a.s.) Rabb'inin huzuruna gelir. İnsanlara, söyledikleri, yaptıkları ve yüce Allah'ın kendilerine gönderdiği hidayet kılavuzunu nasıl karşıladıklarından sorguya çekilsin diye durdurulurlar.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

32- Allah hakkında yalan uyduran ve kendisine gelen doğruya yalanlayandan daha zalim kim vardır? Cehennemde kâfirlere yetecek kadar yer yok mudur?

Gerçeği açıklamak için sorulmuş bir sorudur bu. Allah adına yalan uydurup; O'nun kızları olduğunu, ortakları bulunduğunu ileri süren; O'nun elçisinin getirdiği doğruyu yalanlayan, Tevhid kelimesini doğrulamayan adamdan daha zalim kimse yoktur. Bu, küfrün kendisidir; cehennemde kâfirler için hazırlanmış bir karargah vardır. Bu sorulu anlatım üslubu, olayı daha açık ortaya koymak ve pekiştirmek için seçilmiştir.

Bu, sorgunun bir yönüdür. Diğer yönünü ise, Allah katından gerçeği getiren, onu doğrulayan, inanarak ve tam kanaat getirerek onu insanlara bildiren adam oluşturmaktadır. Önceki bütün peygamberler bu eylemde Hz. Peygamber ile bir-

liktedirler. Bu gerçeğe, onun hak olduğuna inanan ve buna kesin kanaat getiren dilinin yaptığı bu çağrıya kalbiyle katılarak çağrıda bulunan herkes Hz. Peygamberin bu eylemine katılmış olur.

وَٱلَّذِى جَآءَ بِٱلصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِۦٓ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾

33- Gerçeği getirene ve onu doğrulayanlara gelince; "İşte takva sahipleri onlardır."

Bu takva sahiplerinin ve onlara hazırlanan mükâfatın sahası biraz daha genişletiliyor:

لَهُم مَّا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُا۟ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾

34- Onlara, Rabb'lerinin katında diledikleri şeyler vardır; bu, iyilerin mükâfatıdır.

Bu, geniş kapsamlı bir ifadedir. İmanlı olan bir kalbin tüm isteklerini içine almaktadır. Ve tüm bu isteklerin Allah katında **"onlara"** verileceğini bildirmektedir. Artık bu, onların eksilmeyecek ve kaybolmayacak hakkıdır. **"Bu, iyilerin mükâfatıdır"**

Bu, yüce Allah'ın onlar için dilediği iyiliğin ve ikramın gerçekleşmesi içindir. Hakettiklerini adalet gereği aldıktan sonra Allah'ın bunun ötesinde onlara ihsanıyla muamele etmesi, lütfundan onlara iyilik bağışlaması içindir.

لِيُكَفِّرَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ ٱلَّذِى عَمِلُوا۟ وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ ٱلَّذِى كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

35- Zira Allah, onların yaptıkları kötülükleri örter; onlara, yaptıkları iyiliğin en güzel karşılığı verilir.

Adalet, iyiliklerin toplanması, kötülüklerin de toplanması; sonra bunlara göre kararın verilmesidir.

Lütuf ise, yüce Allah'ın bu takva sahibi kullarına fazladan bağışladığı şeylerdir. Onların en kötü işlerini dahi bağışlayıp kantarda bu kötülüklerini hiç hesaba katmaması; onlara, her şeyi, her işi güzellik olan insanlar gibi muamele etmesi; böylece iyiliklerinin artmasına, çoğalmasına ve terazide ağır basmasına garanti vermesidir.

Bu, hiç kuşkusuz Allah'ın lütfudur. Onu dilediği kimseye verir. Yüce Allah bu lütufkârlığı kendiliğinden söz vermiş ve bunu va'detmiştir. Bu söz mutlaka gerçekleşecektir. Takva sahiplerinin ve iyilikte bulunan insanların bu konuda güvenleri tamdır.

Şimdi ele alacağımız bölüm, bu surenin en uzun bölümüdür. Burada tevhid gerçeği değişik dokunuşlar içinde, değişik açılardan ele alınmaktadır. Bölüm, mü'min kalbin gerçek durumunu, yeryüzü güçlerine karşı tutumunu, kendisine dayandığı yegane gücü, yalnız bu güce dayanıp O'nun dışında kalan basit-değersiz güçlere aldırmadığını tasvir etmektedir. Bu kalbin, kuruntudan ibaret güçlerden elini eteğini çektiğini, kendi durumunu ve kendisine karşı mücadele edenlerin yaptıklarını kıyamet gününe, Allah'a havale ettiğini, geleceğinden emin olarak tam bir güven içinde ve sarsılmadan yoluna devam ettiğini anlatmaktadır.

Bunun hemen ardından Hz. Peygamberin görevi açıklanıyor. İnsanları doğru

yola iletmede veya onları saptırmada peygamberin, kulların başına buyruk olmadığı; insanlara egemen olanın sadece Allah olduğu ve her an onların enselerinden tutabileceği belirtiliyor. Allah'ın dışında kimsenin şefaatçısının olmadığı; zira şefaatın tamamının Allah'ın elinde olduğu, göklerin ve yerin dizgininin O'nun elinde bulunduğu, her şeyin eninde-sonunda gelip O'na dayanacağı, O'na döneceği anlatılıyor.

Sonra müşriklerin tasvirine geçiliyor. Kelime-i Tevhid'in sözü olduğunda kalplerinin daraldığı, şirk kelimesinden söz açıldığında ise kalplerinin ferahladığı anlatılıyor. Hemen bunun ardından Hz. Peygambere net bir biçimde Kelime-i Tevhid'i ilan etmesi ve müşriklerin işini Allah'a havale etmesi çağrısı yapılıyor. Onların kıyamet gününde dünya dolusu ve bir o kadar daha malları olsa dahi ateşten kurtulmak için onları fidye vermek isteyecekleri tasvir ediliyor. Çünkü artık Allah katından, dehşet ve korku veren şeyler görünmeye başlamıştır.

İşte böyle. Halbuki onlar dara düştüklerinde yalnız Allah'a dua edip yalvarırlar. Yüce Allah, katından onlara bir nimet bağışladığında ise büyük iddialara girişirler. Kimileri şöyle demeye kalkışır:

"Bu bana bilgimden dolayı verilmiştir."

Bu sözü kendilerinden önce de birileri söylemiş, şimdiki müşrikleri de cezalandırmaya kâdir olan yüce Allah onları cezalandırmıştı. Onlar hiçbir zaman Allah'ı acze düşüremeyeceklerdir. Rızkın bolluğu ve darlığı ise O'nun yasalarından birinin gereğidir. Bu yasa, yüce Allah'ın hikmetine ve takdirine uygun biçimde işler. Rızkı bollaştıran da, daraltan da yalnızca O'dur. **"Doğrusu bunda, inanan bir toplum için ibretler vardır."**(27)

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّضِلٍّ ۗ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلْ أَفَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ ۚ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

27- Zümer suresi, 52

36- Allah, kuluna yetmez mi? Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah kimi saptırırsa onu artık doğru yola ileten olmaz.
37- Allah kime de doğru yolu gösterirse; artık onu şaşırtan olmaz. Allah, gâlip ve öç alan değil mi?
38- Ey Muhammed! Andolsun ki, onlara, "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye sorsan; "Allah'dır" derler. De ki: "Öyleyse bana bildirin; Allah bana zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut bana bir rahmet dilerse, O'nun rahmetini önleyebilir mi? "Deki: Allah bana yeter. Dayananlar O'na dayanır."
39- De ki: "Ey kavmim! Durumunuza göre bildiğinizi yapın: ben de bildiğimi yapıyorum. Yakında bileceksiniz."
40- "Kendisini rezil edecek azap kime geliyor: Kime sürekli azab inecek?"

Bu ayetler, sağlıklı imanın mantığını bütün sadeliği, zindeliği, açıklığı ve derinliğiyle ortaya koymaktadır. Tıpkı Hz. Peygamberin kalbine yerleşen iman gibi. Bir mesaja iman eden herkesin ve bir dava sahibi olan her insanın kalbinde yerleşmesi gereken iman da bu özelliklere sahip olmalıdır. Bu imandır tek başına insana yeterli olan onu başka şeylere muhtaç olmaktan kurtaran: hedefe ulaştırıcı, değişmez ve doğru yolu önüne seren temel gerçek.

Bu ayetlerin iniş sebebi hakkında kaydedilen rivayetlere göre Kureyş müşrikleri, Allah'ın elçisi olan Hz. Muhammed'i (s.a.s.) ilahları ile korkutuyor ve onların gazabından (öfkesinden) sakındırıyorlardı. İlahlarına aşağılayıcı sözler söylemekten vazgeçmediği takdirde onların hışmına uğrayacağını söylüyorlardı.

Fakat bu ayetlerin anlamı daha kapsamlı ve daha geniştir. Bu, hakkı çağıran davetçi ile yeryüzünün ona karşı koyan tüm güçleri arasında meydana gelen savaşın gerçek yüzünü ortaya koymaktadır. Bu güçleri sağlıklı terazide tarttıktan sonra mü'min kalbteki güveni, kesin inancı ve huzuru da tasvir etmektedir.

"Allah, kuluna yetmez mi?"

Evet, yeterlidir. Öyleyse kim onu korkutabilir? Hangi şey onu korkuya düşürebilir; Allah onunla beraber olduktan sonra... Kendisi kulluk makamına yükselip, bu makamın hakkını ödedikten sonra. Bütün kullarının üstünde egemen olan, yüce kudret sahibi Allah'ın kendi kuluna kâfi olduğundan kim şüphe edebilir?

"Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar."

Nasıl korkar O? Allah'ın dışındakiler O'nun koruduğu kimseyi korkutamazlar. Yeryüzünün tamamı Allah'ın dışındaki varlıklarla dolu olmasına rağmen bunların hiçbir O'nu etkilemez.

Bu, rahat anlaşılabilecek, apaçık bir meseledir. Kafa yormaya ve tartışmaya gerek yok bu konuyu. Bir tarafta yüce Allah, diğer tarafta Allah'ın dışında kalan varlıklar. Bu konu üzerinde düşündüğümüzde artık ne herhangi bir şüpheye ne de herhangi bir karışıklığa neden olacak bir şey kalır.

Geçerli olan, Allah'ın iradesidir. Üstün olan, O'nun dilemesidir. Kullar hakkında hükmü geçerli olan O'dur. Kulların kendilerine, kalblerinin hareketlerine ve duygularına hükmeden O'dur.

"Allah kimi saptırırsa onu artık doğru yola ileten olmaz. Allah kime de

doğru yolu gösterirse artık onu şaşırtan olamaz."

Kimin sapıklığa müstehak olduğunu bilip onu saptıran; kimin de doğru yola layık olduğunu bilip ona yol gösteren Allah'dır. Şu veya bu şekilde biri hakkında karar verdiği zaman artık O'nun dilediğini değiştirecek kimse olamaz.

"Allah, gâlip ve öç alan değil mi?"

Şüphesiz evet. Kuvvet ve üstünlük sahibi olan O'dur. O, herkese hakettiği karşılığı verir. İntikâma müstehak olandan intikam alır. Gerçekten Allah'a kulluk görevini yerine getiren bir insan nasıl bir kişiden veya bir şeyden korkabilir? Hem de yüce Allah onun koruyucusu ve kendisine yeterli olduğu halde!

Sonra bu gerçeği başka bir kalıpta ortaya koymaktadır. Bu kalıp, onların kendi mantıklarından ve fıtratlarında mevcut olan, Allah gerçeğine ilişkin realiteden kaynaklanmaktadır: **"Ey Muhammed! Andolsun ki, onlara "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye sorsan; "Allah'dır" derler. De ki: "Öyleyse bana bildirin; Allah bana zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut bana bir rahmet dilerse, O'nun rahmetini önleyebilir mi?" De ki: "Allah bana yeter. Dayananlar O'na dayanır."**

Onlar, sorulduğu zaman gökleri ve yeri yaratanın Allah olduğunu belirtiyorlardı. Hiçbir fıtrat bu sözün dışında başka bir şey diyemez. Hiçbir akıl, göklerin ve yerin yaratılışını, yüce, üstün bir iradenin varlığına bağlamadan açıklayamaz. İşte yüce Allah, müşrikleri ve aklı başında herkesi bu apaçık fıtri gerçekle kıskıvrak yakalamaktadır. Yüce Allah göklerin ve yerin yaratıcısı olduğuna göre, bu göklerde ve yerde yaşayan bir kimse veya bir varlık, yüce Allah'ın, kullarından birine dokundurmak istediği bir zararı önleyebilir mi? Yine bu göklerde ve yerde yaşayan bir kimse veya bir varlık, yüce Allah'ın kullarından birine dokundurmak istediği rahmetine engel olabilir mi?

Bu sorulara verilecek kesin cevap, hayırdan ibarettir. Bu gerçek kesinleştikten sonra Allah'a çağıran davetçinin, kendisinden korkacağı ne olabilir? Neden korkabilir? Neyi umabilir? Ona dokunacak zararı kim önleyebilir? Kim ona gelen rahmeti engelleyebilir? Kim onu endişeye düşürebilir veya korkutabilir, yahut yolundan alıkoyabilir?

Bu gerçek, inanmış bir kalbe yerleştiğinde onun açısından mesele bitmiş olur. Tartışma sona erer. Korku, kökünden sökülür. Bütün arzular sona erer; sadece yüce Allah'a bağlı olan umutlu kalır. O, kuluna yeter. Yalnız O'na tevekkül edilir.

"De ki: "Allah bana yeter. Dayananlar O'na dayansın"

Ayrıca bu, iç huzurdur, güvendir. Kesin kanaattır. Korkunun etkisinde kalmayan iç huzuru, sarsılmayan güven ve gevşemeyen kesin kanaat. Yolun düze çıkacağına tam bir güvenle yoluna devam etmektedir.

"De ki: "Ey kavmim! Durumunuza göre bildiğinizi yapın; ben de bildiğimi yapıyorum. Yakında bileceksiniz."

"Kendisini rezil edecek azap kime geliyor; kime sürekli azab inecek?"

Ey milletim, kendi yolunuza ve durumunuza uygun olan işleri yapmaya devam edin. Ben de sapmadan, korkmadan ve sarsılmadan yoluma devam ediyorum. Siz ilerde kime dünyada kendisini rüsvay edecek bir azabın geleceğini ve

ahirette sürekli azabın kimin başına getirileceğini öğreneceksiniz.

Fıtratın, kendisini dile getirdiği ve bütün bir varlığın kendisine tanıklık ettiği, rahat anlaşılabilen gerçeğin sergilenmesinden sonra karar veriliyor. Göklerin ve yerin yaratıcısı, göklerin ve yerin üzerine egemen olan Allah'dır. Peygamberlerin insanlara ulaştırdıkları ve davetçilerin, sorumluluğunu üstlendikleri davanın sahibi de O'dur. Buna göre göklerde ve yerde olan varlıkların hangisi O'nun elçilerine ve davetçilerine hükmedebilir? Kim onların başına gelen bir zararı savabilir veya onlara gelen rahmeti engelleyebilir? Bunların hiçbiri sözkonusu olmadığına göre neden korkabilirler? Allah'dan başka kimden ne bekleyebilirler?

Dikkat edin! Artık mesele aydınlanmıştır. Yol belli olmuştur. Artık tartışmaya veya bahane aramaya gerekçe kalmamıştır.

Allah'ın elçileriyle onların yolunda duran diğer yeryüzü güçlerinin konumu budur işte. Peki onların görevlerinin gerçek mahiyeti nedir? İlahi mesajı yalan sayanların konumları nedir acaba?

إِنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ لِلنَّاسِ بِٱلْحَقِّ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ
فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم
بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾ ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَٱلَّتِى لَمْ تَمُتْ
فِى مَنَامِهَا ۖ فَيُمْسِكُ ٱلَّتِى قَضَىٰ عَلَيْهَا ٱلْمَوْتَ وَيُرْسِلُ ٱلْأُخْرَىٰٓ
إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾
أَمِ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ شُفَعَآءَ ۚ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا۟
لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًا ۖ
لَّهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾

41- Biz, insanlar için bu Kitab'ı hak ile sana indirdik. Artık kim doğru yola gelirse kendi yararınadır; kim de saparsa kendi zararınadır. Sen onların üzerine vekil değilsin.

42- Allah, öleceklerin ölümleri anında, ölmeyeceklerinde uykuları esnasında ruhlarını alır. Sonra ölümlerine hükmettiği kimselerinkini tutar; diğerlerini bir süreye kadar salıverir. Doğrusu bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır.

43- Yoksa Allah'dan başka şefaatçiler mi ediniyorlar? De ki: "Onlar, hiçbir şeye sahip olmadıkları, akıl da edemedikleri halde mi şefaat edecekler?"

44- De ki: "Bütün şefaat Allah'ın iznine bağlıdır. Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur. Sonra O'na döneceksiniz."

"Biz, insanlar için bu Kitab'ı hak ile sana indirdik."

Hak, O'nun yapısında. Hak, O'nun metodunda. Hak, O'nun şeriatında. Gökleri ve yeri ayakta tutan Hak. Bu Kitap'da insanlığın hayatı için gereken

düzenin ve bütün bir evrenin düzeninin tam bir ahenkle üzerinde buluştuğu Hak. Bu Hak, **"insanlar"** için inmiştir. Onunla yollarını doğrultsunlar, onunla birlikte yaşasınlar ve ona dayanarak ayağa kalksınlar. Sen ise sadece bir habercisin. Onlar bu haberi duyduktan sonra dilediklerini kendilerine seçsinler. İster doğru yolu, ister sapıklığı; ister nimetleri, ister azabı. Herkes kendisini, dilediği tarafa götürür. Sen onların başına bekçi değilsin. Onlardan sorumlu da değilsin.

"Artık kim doğru yola gelirse kendi yararınadır; kim de saparsa kendi zararınadır. Sen onların üzerine vekil değilsin."

Onların başında vekil olan sadece Allah'dır Onlar hem uyanıkken hem de uyurken tüm hallerinde O'nun avucu içindedirler. O, onlara dilediğini yapabilir:

"Allah öleceklerin ölümleri anında, ölmeyeceklerinde uykuları esnasında ruhlarını alır. Sonra ölümlerine hükmettiği kimselerinkini tutar; diğerlerini bir süreye kadar salıverir. Doğrusu bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır."

Ölen insanların ecellerini belirleyen Allah'dır. Uyuyan insanları belli bir zaman kadar uyutan da O'dur. İnsanlara, uyurken, ölmemekle beraber bir tür ölüm hali yaşatan da O'dur. Uyku halindeki insanın eceli gelmişse, onun canını alır; O da bir daha uyanamaz. Eceli gelmeyen insanın canını ise serbest bırakır: o da yeniden uyanır. Yani bütün insanların canları hem uyanıklık hem de uyku halinde O'nun elindedir.

"Doğrusu bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır."

Onlar, bu şekilde sürekli olarak Allah'ın avucundadırlar. Onların başına vekil olan da O'dur. Sen onların başına vekil değilsin. Eğer onlar doğru yolu seçerlerse kendileri lehine olur. Sapıklığı seçerlerse aleyhlerine olur. Yani onlar her halde hesaba çekilecekler. Kendi hallerine bırakılmayacaklar. Öyleyse bağlarının çözülmesini ve kurtulmayı nasıl bekleyebiliyorlar?

"Yoksa Allah'dan başka şefaatçılar mı ediniyorlar? De ki: "Onlar hiçbir şeye sahip olmadıkları, akıl da edemedikleri halde mi şefaat edecekler?"

"De ki: "Bütün şefaat Allah'ın iznine bağlıdır. Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur. Sonra O'na döneceksiniz."

Bu soru, onları aşağılama, hafife alma amacına yöneliktir. Onların, kendilerini Allah'a yaklaştıran aracılar olsunlar diye meleklerin heykellerine tapmaya yönelik anlaşıylarını eleştirmektedir.

"De ki: "Onlar hiçbir şeye sahip olmadıkları, akıl da edemedikleri halde mi şefaat edecekler?"

Bu sorudan hemen sonra şefaatın tamamen Allah'ın elinde olduğunu belirten hüküm yer alıyor. Dilediği kimse için "yine kendisinin" dilediği kimseye şefaat izni verecek olan da O'dur. Onların şefaata ehliyetli olarak gördüklerini, Allah'ın dışında ortaklar olarak kabul etmelerine neden olacak bir şey mi?

"Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur."

Bu hükümranlık içinde O'nun iradesine karşı çıkacak bir güç yoktur.

"Sonra O'na döneceksiniz." Eninde sonunda O'na dönmekten başka çare ve kurtuluş yoktur.

Yüce Allah'ın hükümranlık ve hakimiyet sıfatları ile tek başına ön plana

çıktığı bu konumda onların Tevhid anlayışından nasıl nefret ettikleri ve etraflarını kuşatan bütün bir varlığın tiksindiği şirk anlayışına zevkle nasıl daldıkları arzedilmektedir.

وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾

45- Allah, onların tanrılarından ayrı olarak tek başına anıldığı zaman, Ahirete inanmayanların kalbleri nefretle çarpar; ancak Allah'dan başka putlar anıldığı zaman hemen yüzleri güler.

Bu ayet-i kerime her ne kadar Hz. Peygamberin zamanında yaşanan somut bir olayı anlatmak, müşriklerin kendi ilahlarından söz edildiğinde ferahladıklarını, keyiflerinden dört köşe olduklarını; Tevhid anlayışından söz edildiğinde ise keyiflerinin kaçtığını ve nefret ettiklerini ortaya koyuyorsa da işin aslına bakıldığında çeşitli ortamlarda ve zamanlarda gözlemlenebilecek psikolojik bir durumu sergilediği anlaşılmaktadır. Çünkü bazı insanlar ne zaman yalnız Allah'ı ilah, yalnız O'nun şeriatını kanun, yalnız Allah'ın programını hayat düzeni olarak kabul etmeye çağrılsınlar içleri burkulur, canları sıkılır. Yeryüzünün beşeri programlarına, beşeri düzenlerine, beşeri yasalarına söz geldiğinde ise neşelenir, keyifleri yerine gelir; bu sözle içleri açılır. Artık almak ve vermek için gönüllerini açarlar. İşte bu ayette yüce Allah'ın, bir tip olarak kendilerinden söz ettikleri de bunların kendileridir. Bunlar, her yerde ve her zaman aynı tip insanlardır. Çevreleri ve çağları farklı da olsa, renkleri ve milletleri ayrı da olsa bu insanlar, fıtratları bozulmuş, karakterleri yozlaşmış kimselerdir.

Bu yozlaşmışlık, duyarsızlık ve sapıklık karşısında en etkili cevap, yüce Allah'ın bu tür durumlarda Peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- telkin ettiği cevapdır:

قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾

46- De ki: "Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'ım! Kullarının ayrılığa düştükleri konularda sen hükmedersin."

Bu, bilinçli bir biçimde yere ve göğe bakan ve bunlar için göklerin ve yerin yaratıcısı olan Allah'dan başka bir yaratıcı bulamadığı için O'nun varlığını itiraf ve kabul eden ve O'nu, göklerin ve yerin yaratıcısına yakışacak nitelikleriyle tanıyan fıtratın niyazıdır, yakarışıdır. Bu fıtrat, Allah'ı, **"Görülen ve görülmeyeni bilen;"** şu anda burada olanı ve olmayanı, gizliyi ve açığı ile her şeyi yegâne merci olarak tanır. **"Kullarının ayrılığa düştükleri konularda hükmedersin."** Kendisine dönüldüğü gün tek hakem O'dur. İnsanlar mutlaka O'na döneceklerdir.

Müşriklere bu gerçek bildirildikten sonra ayrılığa düştükleri konuların hükme bağlanması için O'na dönecekleri günkü korkunç halleri sergileniyor:

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا

وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَافْتَدَوْا بِهِۦ مِن سُوٓءِ ٱلْعَذَابِ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ
وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا۟ يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾
وَبَدَا لَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا۟ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٤٨﴾

47- Eğer yeryüzünde olanların hepsi ve onunla birlikte bir misli daha fazlası O zalimlerin olsaydı; kıyamet günündeki kötü azabdan kurtulmak için onu fidye olarak verirlerdi. Çünkü hiç hesap etmedikleri şeyler Allah tarafından karşılarına çıkarılmıştır.
48- Yaptıkları işlerin kötülükleri kendilerine görünmüştür ve alay ettikleri şeyler onları kuşatmıştır.

Bu, korkunç ifade arasına serpiştirilen dehşet verici bir durumdur. Eğer bu zalimlerin -En büyük zulüm olan Allah'a ortak koşmak suretiyle zulmedenlerin-; evet, eğer zulmedenlerin **"Yeryüzünde olanların hepsi"** kadar malları olsa, hatta **"Onunla birlikte bir misli daha fazlası"** servetleri bulunsa, zamanında ihtirasla peşinde koştukları ve onunla övünerek İslam'dan uzaklaştıkları bu servetlerinin hepsini kıyamet gününde gördükleri kötü azaptan kurtulmak için fidye olarak verirlerdi.

Birbirine sarılmış olan bu ifadede dehşet verici bir olay daha var: **"Çünkü, hiç hesap etmedikleri şeyler, Allah tarafından karşılarına çıkarılmıştır."** Allah tarafından kendilerine gösterilen ve onların beklemedikleri şeyin ne olduğu açıklanmıyor. Öyle kapalı bırakılıyor. Ama öyle bırakılması daha korkunç, daha akılları durduracak bir hal alıyor. Allah'dır O. Bu zayıf, güçsüz yaratıklara beklemedikleri şeyleri gösteren Allah! İşte bu kadar! Hiçbir tanıtma, hiçbir sınırlama getirmeden mesele geçiştiriliyor.

"Yaptıkları işlerin kötülükleri kendilerine görünmüştür ve alay ettikleri şeyler onları kuşatmıştır."

Bu da aynı şekilde durumu daha da fenalaştırıyor. Yaptıklarının çirkin bir iş olduğu kendilerine açıklanıyor. Onlar bu acıklı ve dehşet verici durumdayken tehditleri ve uyarıları alaya almalarının da gelip kendilerini çepeçevre kuşattığı belirtiliyor.

Kendisine ortaklar koştukları, tek olarak anıldığı zaman kalblerinin nefretle çarptığı, sahte ilahları ile birlikte sözü edildiği zaman ise yüzlerinin güldüğü Allah'a dönecekleri günde müşriklerin hallerini ortaya koyan bu ara sahneden sonra... Evet, bundan sonra onların hayret verici hallerinin tasvirine tekrar dönülüyor.

Onlar Allah'ın birliğini inkâr ediyorlar. Fakat bir zarara uğradıklarında, sıkıntıya düştüklerinde başkasına değil, yalnız O'na yöneliyorlar. Yalvarıyor, yakarıyorlar O'na. Yüce Allah onlara lütufta bulunup nimetler bağışlayınca şımarıyorlar ve inkâra kalkıyorlar:

فَإِذَا مَسَّ ٱلْإِنسَٰنَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَٰهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ
إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍۭ ۚ بَلْ هِىَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾

49- İnsanın başına bir sıkıntı geldiği zaman bize yalvarır. Sonra katımızdan ona bir nimet verdiğimiz zaman: "Bu bana bilgimden dolayı verilmiştir" der. Hayır, bir imtihandır; fakat çokları bilmezler.

Bu ayet-i kerime her yerde ve her zaman görülebilecek bir insan tipini tasvir ediyor. İnsanın fıtratı hakka ulaşmadığı, tek olan Rabb'ine dönmediği, O'nun yoluna girip hem sevinçli, hem sıkıntılı günlerinde sapmayacak düzeye çıkmadıkça bu tür hareketleri devam edecektir.

Dara düşme ve sıkıntı, insanın fıtratını kuşatan gayri meşru arzuların ve ihtirasların tortularını silip süpürür. Fıtratta ve bütün bir varlığın özünde gizli olan gerçeği perdeleyen yapay faktörleri ortadan kaldırır. İşte bu durumda fıtrat, Allah'ı görür ve yalnız O'na yönelir. Bu sıkıntı dönemi bitip bolluk ve rahat dönemi başlayınca bu insan, dar gününde söylediklerini unutur. Gayri meşru isteklerin etkisiyle fıtratı özünden sapar. Elde etmiş olduğu nimet, rızık ve lütuf hakkında, **"Bu bana bilgimden dolayı verilmiştir" der.** Bu sözü Kârun söylemişti.

Bilgisine, sanatına ve başka bir maharetine güvenip elde ettiği malı ve makamı onunla izaha kalkışan: Nimetin asıl kaynağından, ilmin ve kudretin bağışlayıcısından, sebeplerin sebebinden ve rızıkların belirleyicisinden habersiz olan herkes de aynı sözü söyler.

"Hayır, o bir imtihandır; fakat çokları bilmezler."

Bu deneme ve sınama için bir fitnedir. Böylece onların şükür mü edecekleri, yoksa nankörlük mü edecekleri belli olacaktır. Hallerini düzeltiyorlar mı, yoksa daha da bozuyorlar mı görülecektir. Yollarını öğrenip doğru yola mı girecekleri, yoksa sapıklığa mı yanaşacakları ortaya çıkacaktır.

Kur'an-ı Kerim, insanlar için bir rahmettir. Bilinmeyen, gizli şeyleri ortaya çıkarıyor; tehlikeye dikkatlerini çekiyor, onları fitneden sakındırıyor. Bu açıklamadan sonra onların ne bir bahanesi, ne de özrü kalmaktadır.

Bu arada Kura'an-ı Kerim kendilerinden önceki milletlerin akibetlerini onların gözleri önüne sererek kalblerine dokunuyor: **"Bu bana bilgimden dolayı verilmiştir"** gibi sapık sözleri söyleyenlerin akibetinin de tarihteki benzerlerinin akibeti gibi olacağı hatırlatılmaktadır:

قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۚ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا
مِنْ هَٰؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۚ وَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾

50- Bunu onlardan öncekiler de söylemişti; ancak kazandıkları şeyler onlara fayda vermedi.

51- Bunun için işledikleri kötülükler başlarına geldi. Bunlardan zulmedenlerin de kazandıkları kötülükler başlarına gelecektir. Bu hususta Allah'ı aciz bırakamazlar.

Kendilerinden öncekiler bu sapık sözü söylemişler; sonuçta bu kötü akibete uğramışlar ve vebal altına girmişlerdir. Fakat onların ne ilimleri, ne malları, ne de güçleri kendilerine bir fayda vermemiştir. Öncekiler bu sözün aynısını kullanmışlardır. Bu sözü söyleyenler de öncekilerin akıbetine uğrayacaklardır. Al-

lah'ın yasası değişmez çünkü. **"Bu hususta Allah'ı aciz bırakamazlar."** Yani yüce Allah'ı, O'nun zayıf ve güçsüz yaratıkları acze düşüremezler.

Yüce Allah'ın onlara verdiği nimetlere, bahşettiği rızka gelince, bunlar yüce Allah'ın iradesine bağlıdır. Bunlar, rızıklarının kısılmasında ve bollaştırılmasında Allah'ın takdirine ve hikmetine uygun biçimde düzenlenir. İnsanları sınamak ve dilediği biçimde iradesini uygulamak için.

أَوَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52- Onlar bilmiyorlar mı ki, Allah dilediği kimsenin rızkını bol bol verir; dilediğini de kısar. Doğrusu bunda, inanan bir toplum için ibretler vardır.

Öyleyse yüce Allah'ın, doğru yola ve imana gelmeleri için gönderdiği ayetlerini, inkâra ve sapıklığa alet etmesinler.

قُلْ يَٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا۟ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ۚ
إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾
وَأَنِيبُوٓا۟ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا۟ لَهُۥ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلْعَذَابُ
ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَٱتَّبِعُوٓا۟ أَحْسَنَ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم
مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ
لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَٰحَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُّ
فِى جَنۢبِ ٱللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾
أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِى لَكُنتُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ
حِينَ تَرَى ٱلْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِى كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾
بَلَىٰ قَدْ جَآءَتْكَ ءَايَٰتِى فَكَذَّبْتَ بِهَا وَٱسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ
مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ تَرَى ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ
وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ ۚ أَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾
وَيُنَجِّى ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ ٱلسُّوٓءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

53- De ki: "Ey kendilerine kötülük edip, aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."
54- "Rabb'inize yönelin. Azap size gelmeden önce O'na teslim olun; sonra size yardım edilmez."

55- "Ansızın ve hiç farkına varmadığınız bir sırada size azap gelmeden önce Rabb'inizden size indirilen en güzel söze, Kur'an'a uyun."
56- Kişinin "Allah'a karşı aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim" diyeceği günden sakının.
57- Veya şöyle demesinden: "Allah beni doğru yola ulaştırsaydı sakınanlardan olurdum."
58- Yahut azabı gördüğü zaman; "Keşke benim için bir kez daha dünyaya dönüş olsa da iyilerden olsam" diyeceği günden sakının.
59- Allah şöyle buyurur: "Evet, ayetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve inkârcılardan olmuştun."
60- Allah'a karşı yalan uyduranların yüzlerinin kapkara olduğunu görürsün. Kibirlenenlere yetecek kadar, cehennemde yer yok mudur?
61- Allah, sakınanları, başarılarından ötürü kurtarır. Onlara hiçbir kötülük gelmez, onlar üzülmezler.

Yüce Allah, zalimlerin kıyamet günündeki korkunç hallerini, "**Eğer yeryüzünde olanların hepsi ve onunla birlikte bir misli daha fazlası o zalimlerin olsaydı, kıyamet günündeki kötü azaptan kurtulmak için onu fidye olarak verirlerdi. Çünkü hiç hesap etmedikleri şeyler, Allah tarafından karşılarına çıkarılmıştır.**"[28] ayetiyle tasvir ettikten sonra rahmetinin kapılarını ardlarına kadar açmıştır. Yeter ki tövbe etsinler. Günahkârlar ne kadar günahlara batmış da olsalar yeter ki O'nun rahmetine ve bağışlamasına içtenlikle yönelsinler.

Yüce Allah, onları her şeye rağmen ümitsizliğe kapılmadan ve karamsarlığa düşmeden kendisine yönelmeye çağırıyor. Bu rahmet ve bağışlama çağrısı ile birlikte kendilerine verilen bu fırsat kaçmadan ve iş işten geçmeden dönüş yapmadıkları, tövbe etmedikleri taktirde kendilerini bekleyen azabın da bir tablosu sergilenmektedir.

De ki: "Ey kendilerine kötülük edip, aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

Nasıl yorumlarsak yorumlayalım, bu bütün günahları içine alan, Allah'ın geniş rahmet deryasıdır. Bu, Allah'a dönüş çağrısıdır. Bu, sapıklık çölünde kör, yalnız başına kalmış, uzaklara düşmüş savurgan günahkâra bir çağrıdır. Arzu, umut ve Allah'ın bağışlamasına güvenme çağrısıdır bu. Yüce Allah, kullarına merhametlidir. Onların acizliğini ve zayıf olduklarını, içten ve dıştan bünyeleri üzerine etki eden faktörleri çok iyi bilmektedir. Şeytanın her konuda onları avlamak için tetikte beklediğini, bir açıklarını kolladığını, onları saptırmak için bütün yolları kullandığını, piyade ve süvari askerleriyle onlar üzerine akınlar düzenlediğini, bu iğrenç eyleminde çok ciddi olarak çalıştığını bilmektedir. Bunun yanında insan denen varlığın zayıf bir bünyeye sahip, çok zavallı bir yaratık olduğunu, kendisini bağlayan ipin elinden kaçması ve yapıştığı kulpun kopmasıyla çabucak yere serileceğini de bilmektedir. Onun bünyesine yerleştirilen görevlerin, eğilimlerin ve ihtirasların dengesinin çabucak bozulabileceğini, onu sağa sola çarptırabileceğini, günaha sokabileceğini ve buna karşı onun sağlıklı dengeyi koruma konusunda zayıf düştüğünü de bilmektedir.

Yüce Allah, insan denen yaratığın bütün bu durumlarını biliyor. Bunun için de ona yardım elini uzatıyor; rahmetinin geniş kapılarını ona açıyor. Hemen günahlarının cezasını vermiyor; hatasını düzeltmesi ve yolda doğru yürümesi

28- Zümer suresi, 47-48

için ona bütün şartları hazırlıyor. İsyana daldığından, günaha battığından dolayı kovulduğu ve işinin bittiği, tövbesinin kabul edilip yüzüne bakılacak halinin kalmadığı düşüncesine kapıldığı bir sırada... Evet, işte bu umutsuzluk ve karamsarlığın egemen olduğu bir sırada, rahmetin cazip tatlı çağrısını işitiyor:

"De ki: "Ey kendilerine kötülük edip, aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

İsyânkarlıkta aşırı gittiği, günahlara daldığı, korunmuş sahadan kaçtığı ve yoldan saptığı halde insan ile huzur veren, tatlı rahmet ve O'nun diriltici, hoş görünümlü gölgeleri arasında hiçbir engel yoktur. Onunla bunların hepsinin arasında tövbeden başka bir şey yoktur. Tek engel, tövbedir. Girenlere engel olan hiçbir kapıcının bulunmadığı ve oraya dalan kimsenin bir başkasından izin almaya mecbur olmadığı açık kapıya dönüş yapmak yeterlidir.

"Rabb'inize yönelin, azap size gelmeden önce O'na teslim olun; sonra size yardım edilmez."

"Ansızın ve hiç farkına varmadığınız bir sırada size azap gelmeden önce, Rabb'inizden size indirilen en güzel söze, Kur'an'a uyun."

Dönüş... Ve islâm. İtaatın bağışına ve teslim oluşun gölgesine dönüş. İşte her şey bundan ibaret. Ayinsiz, merasimsiz, engelsiz. Aracısız ve şefaatçısız olarak!

Bu, kul ile Rabb'i arasında doğrudan bir temastır. Yaratan ile yaratılan arasında doğrudan bir ilişkidir. Yoldan çıkmış olanlardan, dönüş yapmak isteyenler varsa dönsünler. Sapıklardan, Rabb'ine yönelmek isteyenler yönelsinler. Günahkârlardan, teslim olmak isteyenler teslim olsunlar. Gelmek isteyen durmasın gelsin. Gelsin ve içeri girsin. Kapı açıktır. Bağış, gölge, feyiz, bolluk ve bereket... Bunların hepsi kapının arkasındadır. Önünde ne kapıcı var, ne hesap soran!

Çabuk gelin! Çabuk gelin! Zaman geçmeden gelin! Çabuk gelin! **"Azap size gelmeden önce O'na teslim olun; sonra size yardım edilmez."** Orada hiçbir yardımcı yoktur. Çabuk gelin! Zamanın garantisi yok. Gecenin veya gündüzün herhangi bir saniyesinde iş işten geçebilir ve kapılar kapanabilir. Çabuk gelin! **"Rabb'inizden size indirilen en güzel söze, Kur'an'a uyun."** İşte O da önünüzde durmaktadır. **"Ansızın ve hiç farkına varmadığınız bir sırada size azap gelmeden önce Rabb'inizden size indirilen en güzel söze Kur'an'a uyun."** Çabuk gelin! Fırsatı kaçırmadan, Allah hakkında asılsız görüşlere saplanmadan ve Allah'ın sözüyle alay etmeden önce gelin:

"Kişinin "Allah'a karşı aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim" diyeceği günden sakının."

Allah, kaderime sapıklığı yazmış, eğer kaderime doğru yolu yazsaydı ben de doğru yola girer ve sakınırdım demeden önce gelin!

"Veya şöyle demesinden: "Allah beni doğru yola ulaştırsaydı, sakınanlardan olurdum."

Bu, meseleyi asılsız bir sebebe bağlamadır. Çünkü işte fırsat şimdi elinde

bulunuyor. Doğru yola götüren tüm vasıtalar da halâ ortadadır. Tövbe kapısı da işte orada açık durmaktadır.

"Yahut azabı gördüğü zaman: "Keşke benim için bir kez daha dünyaya dönüş olsa da iyilerden olsam" diyeceği günden sakının."

Bu, ulaşılmayacak bir ütopyadır. Bu dünya hayatı sona erdikten sonra dönüş ve gidip-gelme olmaz. İşte şimdi çalışma yurdundasınız. Bu ise biricik fırsattır. Bunu kaçırdınız mı artık dönüşü olmaz. Hem siz bu fırsattan, aşağılayıcı ve azarlayıcı bir şekilde sorguya çekileceksiniz.

Allah şöyle buyurur: **"Evet, ayetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve inkârcılardan olmuştun."**

Surenin akışı, kalpleri ve duyguları ahiret sahasına ulaştırdıktan sonra devam ediyor. Bu büyük divanda dururken, ilahi mesajı yalanlayanlar ile takva sahiplerinin durumlarını tasvir eden bir sahneyi sergilemeye geçiyor.

"Allah'a karşı yalan uyduranların yüzlerinin kapkara olduğunu görürsün. Kibirlenenlere yetecek kadar cehennemde yer yok mudur?"

"Allah, sakınanları, başarılarından ötürü kurtarır. Onlara hiçbir kötülük gelmez, onlar üzülmezler.'

İşte en son akibet burasıdır. Burada bir grup insanın yüzü rezillikten, üzüntüden ve cehennemin alevlerinden kararmıştır. İşte bunlar, yeryüzünde büyüklük taslayanlardır. Bunlar, Allah'a çağrıldıkları ve bu çağrı, onca günaha girdikten sonra bile aralarında sürekli tekrar edildiği halde, kurtuluş çağrısına kulak asmayanlardır. Bugün onlar, yüzleri kapkara eden bir rezillik içindedirler. Diğer grup ise, kurtulmuştur. Başarıya ulaşmıştır. Onlara bir kötülük dokunmayacak ve onlar acı, keder çekmeyecekler. Bu, takva sahiplerinin oluşturduğu gruptur. Bunlar, ahiret endişesiyle yaşayanlardır. Allah'ın rahmetinden umudunu kesmeyenlerdir. Bugün onlar kurtuluşa, başarıya, güvene ve huzura kavuşmuş bulunuyorlar: **"Onlara hiçbir kötülük gelmez, onlar üzülmezler."**

Artık bundan sonra dileyen açık olan kapının ardındaki feyizli, huzur verici rahmet çağrısına kulak versin; dileyen de savurganlığında ve kötülükleri içinde kalsın; farkında olmadıkları bir halde azabın gelip kendilerini kıskıvrak yakalamasına kadar yoluna devam etsin!

Şimdi surenin son bölümüne geliyoruz. Burada Tevhid gerçeği, her şeyi yaratan ve her şeye hükmeden, mülkün sahibinin birliği açısından ele alınıyor. Burada müşriklerin, Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- yaptıkları teklifin tutarsızlığı sergileniyor. Müşrikler O'na, sen bizim ilahlarımıza kulluk yap, biz de buna karşılık senin ilahına kulluk edelim diyorlar. Doğal olarak bunun saçma bir teklif olduğu belirtiliyor. Zira yüce Allah her şeyin yaratıcısıdır. Göklerin ve yerin çarkını ortaksız olarak döndüren yalnız O'dur. Bu durumda, yani göklerin ve yerin dizginleri O'nun elinde olduğu halde nasıl onunla birlikte başka ilahlara kulluk yapılabilir?

"Onlar, Allah'ı gereği gibi bilmediler."

O, kudret ve egemenlik sahibi yegâne mâbut iken, onlar O'na ortak koşuyorlar. Halbuki, **"Kıyamet günü yeryüzü bütünü ile O'nun avucu içindedir; gökler de O'nun sağ elinde dürülmüştür."**

Kıyamet günündeki bu gerçeğin bu şekilde tasvir edilmesi nedeniyle eşsiz bir kıyamet sahnesi sergileniyor. Bu kıyamet sahnesi, arş'ın çevresini saran ve Rabb'lerinin adını yücelten meleklerin tutumu ve bütün bir varlığın O'na övgüde bulunması ile sona eriyor: "Övgü, **alemlerin Rabb'i olan Allah içindir.**" İşte bu da Tevhid gerçeği konusunda en kesin ve net ifadeyi sergiliyor.

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
بِاٰيٰتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿٦٣﴾

62- Allah her şeyin yaratıcısıdır. O, her şeyin yöneticisidir.
63- Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler var ya, işte onlar hüsrandadırlar.

Bu, her şeyin dile getirdiği bir gerçektir. Hiç kimse bir şey yarattığını iddia edemez. Hiçbir akıl sahibi bu varlığın hiçbir yaratıcı olmadan yaratıldığını ileri süremez. Zira bu varlığın içinde yeralan her şey, belli bir amacı ve planlamayı dile getirmektedir. Burada, küçüğünden büyüğüne kadar hiçbir iş kendi haline ve tesadüflere bırakılmamıştır. "**O, her şeyin yöneticisidir.**" Göklerin ve yerin dizgini Allah'ın elindedir. O, dilediği şekilde onu evirip çevirir. Bütün bir varlık, O'nun belirlediği düzene uygun biçimde hareket eder. Varlığın idaresinde, O'nun iradesinden başka bir irade yetki sahibi değildir. Fıtrat (yaratılış yasası) buna tanıklık etmekte, realite bu gerçeği dile getirmekte, akıl ve vicdan bunu kabul etmektedir.

"Allah'ın ayetlerini inkâr edenler var ya, işte onlar hüsrandadırlar."

Bu yeryüzündeki hayatlarını bütün bir evrenin hayatı ile uyumlu ve ahenkli hale getirecek kavrayıştan mahrum kalmışlardır. Doğru yolun rahatlığını, kesin inancın huzurunu ve bütün imanın tadına ermeyi yitirmişlerdir. Ahirette ise, hem kendilerini hem de ailelerini ziyana uğratmışlardır. İşte bunlar gerçekten, "**hüsrandadırlar**" kavramının kendilerine denk düştüğü kimselerdir!

Göklerin ve yerin dile getirdiği ve varlık alemindeki her şeyin kendisine tanıklık yaptığı bu gerçeğin ışığında Peygamberimize -selâm üzerine olsun- şu telkin yapılıyor: Müşriklerin tekliflerini kabul etme! Senin onların ilahlarına kulluğun karşısında onların da senin ilahına kulluk yapmaları şeklindeki önerilerini reddet. Zira bu konu, çarşıda üzerinde pazarlık yapılarak tokalaşılıp anlaşılabilecek bir mesele değildir.

قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَاْمُرُوٓنِّٓى اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجٰهِلُونَ ﴿٦٤﴾

64- De ki: "Ey cahiller! Allah'dan başkasına kulluk etmemi mi bana emrediyorsunuz?"

Şüphesiz ki bu, koyu, katmerleşmiş ve kör bir cahillikten kaynaklanan akılsızca teklifin karşısında sağlıklı fıtratın haykırışıdır, tepkisidir.

Bundan sonra şirkten sakındıran bir uyarı yeralmaktadır. Ve bu konuda öncelikle Nebilerden ve Resullerden başlanmaktadır. Halbuki onların -Allah'ın

selâmı onların üzerlerine olsun- kalplerine şirkin dalgaları asla ulaşamaz. Yalnız buradaki sakındırmanın hikmeti, onlardan ziyade toplumlarını uyarmaktır. Sadece yüce Allah'ın zatını kulluk yapılmaya lâyık görmeleri gerektiği, Nebiler ve Resuller de dahil, diğer tüm varlıkların ve insanların kulluk makamında olduklarını zihinlerine yerleştirmektir.

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ
وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾

65- Ey Muhamed! Andolsun ki, sana ve senden önceki peygamberlere şöyle vahyedildi: "Andolsun, eğer Allah'a ortak koşarsan işlerin boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun."

Şirkten sakındırmaya ilişkin bu direktif, Tevhid'i emretmekle noktalanıyor. Kullukta Tevhid; doğru yolda bulunmaya, kesin inanç nimetine, saymaktan dahi aciz kaldıkları, Allah'ın kullarını çepeçevre kuşatan ilahi nimetlere karşı şükretmeleri aşılanıyor.

بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ

66- Hayır, yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol.
67/a- Onlar, Allah'ı gereği gibi bilemediler.

Evet, onlar, yüce Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Onlar, Allah'ın bazı kullarını, yarattıklarını O'na ortak koştular. O'na gerçek anlamda kulluk yapmadılar, O'nun birliğini ve büyüklüğünü, ululuğunu kavrayamadılar. O'nun yüceliğini ve kuvvetini düşünemediler, anlayamadılar.

Sonra yüce Allah'ın büyüklüğü, ululuğu ve kuvvetinin bir tarafı Kur'an'ın tasvir metoduna bağlı olarak açıklanıyor. Kur'an'ın tasvir metodu, küllî ve kapsamlı olan gerçekleri, insanların sınırlı olan kavrayışlarının tasarlayabileceği küçük kesitler halinde vererek meseleyi rahat anlamalarını sağlıyor.

وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ
مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

67/b- Oysa kıyamet günü yeryüzü, bütünü ile O'nun avucu içindedir. Gökler de O'nun sağ elinde dürülmüştür. O, müşriklerin ortak koşmalarından uzak ve yücedir.

Kur'an-ı Kerim'de ve hadisi şeriflerde bu tablolara ve sahnelere ilişkin her şey, insanların anlayabilecekleri ifadeler şekline sokulmadan ve düşünebilecekleri tablolar halinde sergilenmeden insanların anlaması mümkün olmayan gerçeklerin anlaşılmasını kolaylaştırmak içindir. İşte sınırsız kudret gerçeği de bu tür gerçeklerden biridir. Bu kudret, hiçbir şekilde sınırlandırılamaz. Hiçbir yere sığmaz. Hiçbir sınırla sınırlandırılamaz. [29]

Bundan sonra kıyamet sahnelerinden birine geçiliyor. Bu sahne, her şeyin ölüm fermanı niteliğindeki birinci nefha ile başlıyor. Duruşmanın sona ermesi; cehennemliklerin cehenneme, cennetliklerin cennete sevkedilmeleri, şanı yüce Al-

29- Geniş bilgi için "Kur'an'da Edebî Tasvir'in"; "Edebî Tasvir" ve "Somutlaştırarak ve şekillendirerek zihinde canlandırma" bölümlerine bakınız.

lah'ın tek başına her şeye hâkim oluşu ve bütün bir varlığın hamd ve takdis ile yalnız O'na yönelişi ile sona eriyor.

Bu sahne, çok şahane ve kalabalık bir sahnedir. Hareketli bir halde başlamaktadır. Çok sesli olarak sürmektedir. Nihayet, tek başına her şeye egemen olan yüce Allah'ın huzurunda bütün bir hareket hareketsizliğe ve bütün bir canlılık sessizliğe gömülüyor. Bütün mahşer alanını sessizliğin görkemli hali ve Allah korkusunun ürpertisi kuşatıyor.

İşte şu anda, her şeyin ölüm fermanı niteliğindeki birinci çığlık kopuyor. Bu çığlığı duyan, yeryüzünde kalmış olan bütün canlılar düşüp kalıyor. Göktekiler de öyle. -Allah'ın, ölmesini dilemedikleri hariç.- Bu arada ne kadar zaman geçiyor, bilemiyoruz. Bir süre sonra ikinci çığlık kopuyor.

وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ
إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنظُرُونَ ﴿٦٨﴾

68- Sur'a üflenince, göklerde ve yerde olanlar korkudan düşüp bayılırlar. Ancak Allah'ın dilediği kalır. Sonra sur'a bir daha üflenince hemen ayağa kalkıp bakışıp dururlar.

Burada üçüncü çığlıktan söz edilmiyor. Üçüncü çığlık, mahşer ve toplanma çığlığıdır. Mahşerin gürültüsü ve kalabalığın tozu-dumanı tasvir edilmiyor. Zira bu sahne yavaş yavaş çiziliyor ve sakin bir biçimde hareket ediyor.

وَأَشْرَقَتِ ٱلْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ ٱلْكِتَٰبُ وَجِا۟ىٓءَ
بِٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَقُضِىَ بَيْنَهُم بِٱلْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾

69- Yeryüzü, Rabb'inin nuruyla aydınlanır. Kitap açılır. Peygamberler ve şahitler getirilir. Ve onlara haksızlık yapılmadan, aralarında adaletle hüküm verilir.

"Yeryüzü, Rabb'inin nuruyla aydınlanır." Bu yer, duruşmanın yapılacağı mahşer alanıdır. Rabb'inin nuru ile, orada kendisinin nurundan başka kimsenin nurunun olmadığı Allah'ın nuru ile aydınlanır. **"Kitap açılır"** Kulların yaptıkları işleri kaydeden kütüktür bu. **"Peygamberler ve şahidler getirilir".** Bildikleri gerçek sözü söylesinler diye. Bu sahnede, bütün sürtüşmeler ve tartışmalar atlanmıştır. Böylece mahşerin genel havasını kuşatan saygı ve heybet havası ile tam bir uyum sağlanmıştır.

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

70- Herkese, yaptığının karşılığı tam verilir. Allah, onların yaptıklarını en iyi bilendir.

Burada söylenebilecek tek bir söze ve yükselebilecek tek bir sese bile gerek yok. İşte bu nedenle başka sahnelerde sözkonusu edilen hesaba çekme, sorgulama ve cevap verme işlemleri öz bir ifade ile verilip hemen defterler dürülüyor. Zira burada konum, saygı ve korkunun egemen olduğu bir konumdur.

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا
فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ
يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ
قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾

71 - İnkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülür. Oraya vardıklarında kapılar açılır.

Bekçiler onlara, "Size, içinizden, Rabb'inizin ayetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi?" "Evet, geldi" derler. Lâkin azap sözü kâfirlerin üzerine hak olmuştur.

Cehennemin bekçileri onları karşılar. Cehenneme girmeye müstehak olduklarını kaydeder ve oraya gelişlerinin nedenlerini kendilerine hatırlatırlar.

Burası, boyun eğmenin ve kabul etmenin yeridir. Tartışma ve çekişme yeri değil... Onlar şimdi suçlarını kabul ediyor ve teslim oluyorlar.

قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾

72- "O halde içinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin durağı ne kötüdür" denir.

Bu, cehennemlik olan kafiledir. Büyüklük taslayanlar kafilesidir. Peki cennetlikler kervanı, takva sahipleri olan kervandakiler nasıllar acaba?

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى
الْجَنَّةِ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ
خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾

73- Rabb'lerine karşı gelmekten sakınanlar, bölük bölük cennete götürülürler. Oraya varıp kapılar açıldığında, bekçileri onlara, "Selâm size, hoş geldiniz! Temelli olarak buraya girin" derler.

Bu, çok güzel bir karşılama, hoş bir övgüdür. Nedeni de açıklanıyor: Siz arındınız; temizlendiniz. Siz tertemiz idiniz. Tertemiz olarak geldiniz. Cennette ancak güzellik vardır. Oraya ancak güzel, tertemiz olanlar girerler. Onlar, bu güzelim nimetler içinde sonsuza dek kalacaklardır.

Tam bu sırada cennetliklerin, Allah'ı övgü ve takdis ile yücelten terennümlerinin sesleri yükseliyor:

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ

نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ

74/a- Onlar: "Bize verdiği sözde duran ve bizi buraya yerleştiren Allah'a hamdolsun. Cennette istediğiniz yerde oturabiliriz" derler.

İşte sahiplenmeye, miras almaya değecek olan yer burasıdır. Onlar oraya diledikleri şekilde yerleşiyorlar. Orada dilediklerine kavuşuyorlar.

فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ۝٧٤

74/b- "Yararlı iş işleyenlerin ücreti ne güzelmiş" derler.

Sahne, insanın içini korku, ürperti ve saygı ile dolduran bir telkinle sona eriyor. Bu sona eriş, sahnenin bütün havası ve gölgesiyle uyum içine giriyor. Tevhid suresi şahane bir uyum ile sona eriyor. Bütün bir varlık tam bir boyun eğiş ve teslimiyet içinde hamd ile Rabb'ine yöneliyor. Her canlı ve her varlık tam bir teslimiyet içinde hamd sözcüğünü dile getiriyor.

وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ
رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝٧٥

75- Melekleri, arş'ın etrafını çevirmiş oldukları halde, Rabb'lerini hamd ile överken görürsün. Artık insanların aralarında adaletle hükmedilmiştir. "Övgü, alemlerin Rabb'i olan Allah içindir" denir.

ZÜMER SURESİNİN SONU

Mü'min Suresi

40

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 85

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure Hak ile Batıl meselesini, iman ile küfür konusunu, islama çağrı ile bu çağrıyı yalan sayma sorununu ele almaktadır. Ayrıca yeryüzünde üstünlük taslama ve haksız yere büyüklenme meselesi ile yüce Allah'ın bu üstünlük taslayanları ve büyüklenenleri ağır biçimde cezalandırmasını işlemektedir. Bu konuları ele alıp çözüme kavuştururken doğru yolu seçen ve Allah'a bağlı olan müminlerin konumlarına değinmekle yüce Allah'ın onlara yardım edişi, meleklerin onlar için dua etmeleri, yüce Allah'ın onların dualarını kabul etmesi ve ahiret gününde onları bekleyen güzel nimetleri dile getirmektedir.

İşte bu nedenle surenin bütün havası, savaş atmosferine benzemektedir. Bu hak ile batıl arasındaki, iman ile azgınlık arasındaki savaştır. Yeryüzünde büyüklük taslayan ve azgınlaşanlar ile yüce Allah'ın onları başkalarına ibret olacak biçimde cezalandırıp yok etmesi arasındaki savaş... Tam bu havanın egemen olduğu ortamda müminlerden sözedilince huzur verici rahmet meltemleri esmeye başlıyor!

Bu hava daha önceki milletlerin akıbetleri sergilenirken somutlaştırılıyor. Kıyamet sahneleri sunulurken gözler önüne seriliyor. Bu her iki olay da surenin akışı içinde değişik yerlere serpiştiriliyor. Ve apaçık bir biçimde tekrarlanıyor. Bu olaylar surenin genel havasına uygun olarak acımasız, korkunç ve dehşet verici tablolar halinde sunuluyor. Bu havanın karakteri olan acımasızlık ve sertlik havasıyla ortak özellikler sergiliyor.

Surenin özel bir yankı uyandıran vurgulu, etkili ifadelerle açılışı da herhalde bu çerçeve ile uyum içine girmektedir: **"O günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, cezası şiddetli, lütfu bol olandır. O'ndan başka ilah yoktur. Dönüş O'nadır."**[1]

Sanki bunlar düzenli biçimde çalan, etkisi sabit olan bölümleri iyice belirginlik kazanan bir zil sesidir. Anlamları da musiki tonuna ve ahengine uygun biçimde ayarlanmıştır.

Aynı şekilde surenin değişik yerlerinde "Cezalandırma", "Allah'ın cezalandırması" ve "Bizim cezalandırmamız" kavramları tekrarlanıyor. Surede açık ifadesi veya anlamı ile sertliği ve katılığı ifade eden başka sözcükler de var.

1- Mümin Suresi, 3

Genel olarak sure kıyamet sahnelerini ve önceki milletlerin akıbetlerini sergilerken bütünüyle insanın kalbine inen ve orada şiddetli etkiler meydana getiren darbeleri, vuruşları andırmaktadır. Yer yer bu sert üslup insanın kalbine yumuşak biçimde temas eden dokunuşlara ve okşamalara da dönüşmektedir. Bu üslup yüce Allah'ın mümin kullarına ikramda bulunması için dua eden Arş'ın taşıyıcısı olan ve O'nun etrafında görevli bulunan meleklerden veya evrene yerleştirilen ve insanın iç aleminde gizlenen harika gerçeklerden söz ederken kullanılıyor.

Şimdi hem bu açıdan hem de diğer açıdan surenin havasını ve atmosferini sergileyen bazı örnekler vermeye çalışalım.

Önceki milletlerin akıbetleriyle ilgili örnekler: **"Onlardan önce Nuh kavmi ve onlardan sonra gelen kollar da yalanladı. Her millet, Peygamberlerini yakalamağa yeltendi; Batılı hakkın yerine koymak için mücadele etmişlerdi. Bu yüzden onları yakaladım (Bak işte) azabım nasıl oldu?"**[2]

"(Onlar), yeryüzünde gezip dolaşmadımı? Ki kendilerinden önce gelenlerin akıbetlerinin nasıl olduğunu görsünler. Onlar kuvvet ve yeryüzündeki eserleri bakımından kendilerinden daha üstün idiler. Fakat Allah, onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah(ın azabın)dan koruyan da olmadı." "Çünkü onlar (öyle kimselerdi ki elçileri onlara açık kanıtlar getirdiği halde kabul etmemişlerdi. Bu yüzden Allah onları yakaladı. Zira O üstündür, cezası çetin olandır."[3]

Kıyamet sahneleriyle ilgili örnekler:

"Ey Muhammed! Onları yüreklerin ağıza geleceği, tasadan yutkunacakları yaklaşan kıyamet günü ile uyar. Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenecek şefaatçisi olur."[4]

"O, Kitab'ı duyurulması için elçilerimizi gönderdiğimiz şeyleri yalanlayanlar, yakında bileceklerdir."

"Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde sürükleneceklerdir."

"Kaynar suda. Sonra da ateşte yakılacaklardır."[5]

Arş'ı taşıyan meleklerin içtenlikli yakarışlarını ve dualarını sergileyen sahnede iç açıcı tatlı dokunuşlar yer alıyor:

"Arş'ı taşıyanlar ve onun çevresinde bulunanlar, Rabblerini överek tesbih edenler, O'na inanırlar. Mü'minler için: "Rabbimiz! İlmin ve rahmetin herşeyi kapladı. Tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla; onları cehennem azabından koru" diye bağışlama dilerler."

"Rabbimiz! Mü'minleri ve babalarından eşlerinden, soylarından iyi olanları, kendilerine söz verdiğin Ada cennetlerine koy; şüphesiz güçlü olan, hakim olan ancak sensin."

"Onları kötülüklerden koru. O gün kötülüklerden kimi korursan, ona şüphesiz rahmet etmiş olursun. Bu büyük kurtuluştur."[6]

Yüce Allah'ın insanın iç alemine ve dış dünyasına ilişkin nimetlerine değinen bölümler de yüklü dokuşlara ve mesajlara sahiptir:

2- Mümin Suresi, 5 4- Mümin Suresi, 18 6- Mümin Suresi, 7-8-9
3- Mümin Suresi, 21-22 5- Mümin Suresi, 70-71-72

"Sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra kan pıhtısından yaratan; sonra erginlik çağına ulaşmanız, sonra da yaşlanmanız için sizi yaşatan O'dur. Kiminiz daha önce öldürülür, kiminiz de belirlenmiş süreye ulaşırsınız. Belki artık düşünürsünüz."

Yaşatan ve öldüren O'dur. Bir işin olmasını istedi mi, ona sadece "ol" der, o da olur."[7]

"Allah odur ki, geceyi içinde istirahat etmeniz için (serin ve karanlık) gündüzü de işinizi görmeniz için aydınlık yaptı. Şüphesiz Allah, insanlara lütufkardır, fakat insanların çoğu şükretmezler."

İşte herşeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah budur. O'ndan başka ilah yoktur. Nasıl da aldatılıp döndürülüyorsunuz?"[8]

sizin için yeri durak, göğü bina eden, size şekil verip şeklinizi güzel yapan, sizi temiz şeylerle rızıklandıran Allah'tır. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir."

"O diridir, O'ndan başka ilah yoktur. Dini yalnız O'na has kılarak O'na yalvarın. Övgü alemlerin Rabbi Allah içindir."[9]

Burada ortaya koyduğum bütün tablolar surenin havasını tasvir etmekte ve atmosferini ana hatları ile çizmektedir. Bunlar aynı zamanda surenin konusu ve karakteri ile de tam bir uyum içine girmektedir.

Surenin akışı (bütün konuları ile) kalın hatlarla birbirinden ayrılan dört bölüm halinde devam etmektedir.

Birinci bölüm, tek tek verilen harflerle başlayan surenin girişi ile başlamaktadır: **"Ha Mim. Bu kitabın indirilmesi, güçlü ve herşeyi en iyi bilen Allah katındandır."**[10]

Bunları sağlam biçimde oturan, muhkem, etkili dokunuşlar izlemektedir:

"O günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, cezası şiddetli, lütfu bol olandır. O'ndan başka ilah yoktur. Dönüş O'nadır."[11]

Ardından bütün bir varlığın müslüman ve Allah'a teslim olduğu, Allah'ın ayetlerini kafirlerden başka hiç kimsenin tartışmaya kalkışmadığı, onların da bu eylemleri yüzünden diğer varlıkların yolundan saparak aykırı bir yola girdikleri açıklanıyor. Bu nedenle elçisi olan Hz. Peygamberin onlara imrenmesi, ne kadar iyi imkanlar ve nimetler içinde yüzseler dahi onları gözünde büyütmesi doğru olmaz. Zira onlar eninde sonunda kendilerinden önce ilahi mesajı yalan sayan topluluklar gibi malum olan akıbete uğrayacaklardır. Nitekim yüce Allah onları beklenmeyen bir anda kıskıvrak yakalamıştır. Hayret edilmesi ve ibret alınması gereken bir şekilde onları cezalandırmıştır! Dünyada cezalandırılmalarına rağmen, ayrıca onları öteki dünyada ahiret azabı da beklemektedir. Bir tarafta onların bu tutumları. Öbür tarafta Arş'ı taşıyan ve onun etrafında görevli olanlar ise Rabb'lerine iman ettiklerini açıklıyorlar. İbadetle O'na yöneliyorlar. Yeryüzünde iman edenlere mağfiret (bağışlanma) diliyorlar. Onlar için affedilmeleri, kurtulmaları ve nimetlere kavuşmaları için dua ediyorlar. Aynı zamanda kafirlerin kıyamet günündeki durumları sahneleniyor. İnanmış, müslüman ve teslim

7- Mümin Suresi, 67-68
8- Mümin Suresi, 61-62
9- Mümin Suresi, 64-65
10- Mümin Suresi, 1-2
11- Mümin Suresi, 11

olmuş bulunan, varlığın her yanından yükselen sesleri o gün kendilerini kuşatıyor: **"İnkar edenlere de bağrılır: "Allah'ın gazabı sizin birbirinize olan öfkenizden daha büyüktür. Zira siz imana çağrıldığınızda inkar ederdiniz."**[12]

Onlar, zillet halinde, büyüklük taslamadan sonra gelen gururun kırılması hallerinde suçlarını itiraf ediyorlar. Rabblerini tanıyorlar. Fakat onların bu itirafları ve tanımaları bir işe yaramıyor. Sadece işledikleri şirki ve tasladıkları büyüklenmeyi hatırlamış oluyorlar. Ahirette insanların Allah huzurundaki bu durumlarını sergiledikten sonra onları dünyada Allah'a yönelmeye O'nu tanımaya davet ediyor: **"Size mucizelerini gösteren, size gökten rızık indiren O'dur. Allah'a yönelenden başkası ibret almaz."**[13]

Rabblerine dönüş yapmaları ve O'nu birlemeleri için hatırlatmada bulunuyor: **"Ey inananlar! Kafirlerin hoşuna gitmese de siz, dini yalnız Allah'a halis kılarak O'na çağırın."**[14] Bu arada vahye ve bu zorlu günden sakındırmaya yer veriyor. Kıyamet günündeki manzaralarını biraz daha netleştiriyor: **"O gün onlar meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz."**[15] Artık zorbalar/zalimler, büyüklük taslayanlar ve tartışma yapanlar çekilmiş, gizlenmişlerdir: **"Bugün hükümranlık kimindir?" denir. Hepsi, "Gücü herşeye yeten tek Allah'ındır" derler."**[16]

Yüce Allah'ın tek başına hüküm ve yargıyı yerine getirdiği, onların Allah dışında taptıkları sahte ilahların geri çekilip, tuz-buz haline geldikleri gibi azgınlık ve kötülük önderlerinin de gizlenecek delik aradıkları bu günle ilgili başka tablolar da sergilenmeye devam ediliyor...

İkinci bölüm; daha önceki azgınların akıbetlerine kısaca göz atarak başlıyor. Bu Hz. Musa'nın Firavun, Haman ve Harun'la beraber geçen kıssasının bir bölümünün girişi niteliğindedir. Burada azgınların hak davasına karşı tutumları somutlaştırılıyor. Hz. Musa kıssasının daha önce hiç anlatılmayan ve başka hiçbir surede geçmeyen yeni bir bölümü ele alınıyor. Bu bölüm, Firavun ailesinden imanını gizleyen inanmış bir adamın ortaya çıktığı bölümdür. Bu adam sarayda tezgahlanmakta olan Hz. Musa'ya karşı girişilecek bir suikaste karşı çıkıp O'nu savunuyor. İşin başında şefkatle, yumuşakla ve temkinli bir biçimde hak ve iman gerçeğini ortaya koyuyor. İşin sonunda ise bunları yalın ve net bir biçimde gözlerinin önüne seriyor. Firavunla giriştiği tartışmada hakkın delillerini, reddedilmesi imkansız olan belgelerini güçlü ve etkili bir şekilde sergiliyor. Onları kıyamet gününün azabından sakındırıyor. Etkili bir üslupla o günün bazı sahnelerini somut biçimde ortaya koyuyor. Kendi tutumlarını ve kendilerinden önceki nesillerin Hz. Yusuf'a ve mesajına karşı tutumlarını hatırlatıyor. Surenin akışı içinde kıssa öbür tarafını oluşturan ahirete kadar sürüyor. Bir de bakıyoruz ki onlar oradalar. Bir de ne görelim ki onlar ateş içinde tartışıyorlar. Ezilmişler ile büyüklük taslayanlar arasında bir söz düellosunun meydana geldiğini görüyoruz. Hepsi birlikte ayrıca cehennem bekçileriyle temas kuruyorlar. Buradan kurtulmak istediklerini söylüyorlar. Ama iş işten geçtikten sonra!

İşte bu sahnenin ışığı ve tesiri altında yüce Allah Peygamberini sabretmeye, Allah'ın gerçek sözüne güvenmeye noksan sıfatlardan arındırma (tesbih) övgü-

12- Mümin Suresi, 10 14- Mümin Suresi, 14 16- Mümin Suresi, 16
13- Mümin Suresi, 13 15- Mümin Suresi, 15

de bulunma (hamd) ve bağışlanma dileme (istiğfar) ile Rabbine yönelmeye çağırıyor.

Üçüncü bölüm; yüce Allah'ın ayetlerini hiçbir delile ve belgeye dayanmadan kabul etmekten kaçınanların aslında içlerinde hakka karşı büyüklük tasladıkları için böyle bir tutum içine girdiklerini gerçekte onların göründüklerinden daha çok küçük ve cılız mahluklar olduklarını ortaya koyarak başlıyor. Kalpleri yüce Allah'ın yarattığı şu koca evrene çeviriyor. Hiç şüphesiz bu evren insanların tümünden çok çok büyüktür. Umulur ki, yüce Allah'ın yarattığı varlıkların dehşet verici büyüklüğü karşısında büyüklük taslayanlar küçüklüklerini kavrarlar, basiretleri açılır da körü körüne büyük işlere dalmaktan kurtulurlar:

"Körle gören bir olmaz, inanan ve iyi işler yapanlarla kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz."[17]

Kıyametin mutlaka geleceği kendilerine hatırlatılıyor. Duaları kabul buyuran yüce Allah'a niyazda bulunmaları gerektiği telkin ediliyor. Buna rağmen büyüklük taslayıp burun kıvıranların zillet içinde rezil bir halde cehenneme girecekleri belirtiliyor. Tam bu sırada onların aldırmadan gelip geçtikleri, yüce Allah'ın evrene yerleştirdiği bazı harika olaylara yer veriliyor. Yüce Allah'ın geceyi sessizlik ve sükunet anı, gündüzü aydınlık yapması, yeryüzünü yerleşim bölgesi yapması, göğü dikmesi sergileniyor. Kendi yapılarını düşünmeleri hatırlatılıyor. Yüce Allah'ın kendilerine şekil verdiği ve bunun en güzel şekil olduğu belirtiliyor. Samimi bir şekilde Allah'a yönelerek O'na niyazda bulunmaları öneriliyor. Bir taraftan da Hz. Peygamberin onların taptıklarından uzak durması, kendisinin onların ilahlarına tapmasını Rabb'inin yasakladığını ve alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olmasını istediğini açıklaması telkin ediliyor. Kendilerini önce topraktan sonra bir damlacık sudan yaratanın bir olan Allah olduğu, öldürenin ve diriltenin de O'ndan başkası olmadığı gerçeği dile getirilerek onların kalplerine dokunuyor. Sonra dönüyor, Peygamberin Allah katında ileri-geri konuşanların haline akıl erdiremediğini açıklaması ve onları kıyamet gününün azabı ile korkutması isteniyor. Hem de çetin gerçekleri sergileyen bir tabloda: **"Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde sürükleneceklerdir." "Kaynar suda, sonra da ateşte yakılacaklardır."**[18]

Burada Allah'a eş koştukları şeyler kendilerini yalnız bırakacaklar. Onların bizzat kendileri de burada herhangi bir şeye taptıklarını inkar edeceklerdir! Ve nihayet cehennemin önüne geldiklerinde onlara şöyle denilir: **"Cehennemin kapılarından girin orada ebedi kalacaksınız. Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür!"**[19]

Bu manzaranın ışığı altında yüce Allah, Peygamberini bir kere daha sabretmeye ve Allah'ın verdiği sözün gerçek olduğuna güvenmeye çağırıyor. İsterse yüce Allah bu vaadettiklerinin bir kısmını görebilecek şekilde onun hayatını uzatsın, isterse bunları görmeden vefat edip gitsin farketmez. Çünkü ahirette de olsa Allah'ın vaadi ve sözü yerini bulacaktır.

Surenin son bölümü üçüncü bölümle ilintilidir. Yüce Allah Peygamberine sabretmeyi ve bir süre beklemeyi önerdikten sonra kendisinden önce de pekçok Peygamberler gönderdiğini hatırlatıyor: **"Hiçbir Peygamber Allah'ın izni olma-**

17- Mümin Suresi, 58 18- Mümin Suresi, 71-72 19- Mümin Suresi, 76

dan bir mucize meydana getiremez."[20] Halbuki evrende harika mucizeleri sergileyen nice ayetler, gözlerinin önünde duran nice ayetler var. Fakat onlar bunlar üzerinde düşünmekten habersizdirler. Kendilerinin hizmetine verilen bu hayvanları kim hizmetlerine sunmuştur? Kendilerini taşıyan şu gemi gözleri önünde bir mucize değil midir? Önceki milletlerin akıbetleri onların yüreklerinde hiç mi bir ibret etkisi yapmıyor? Hiç mi Allah korkusunu harekete geçirmiyor?

Sure, ilahi mesajı yalan sayanların akıbetlerine güçlü bir dokunuşta bulunarak sona eriyor. Burada onlar Allah'ın azabını görüp iman ediyorlar:

"Fakat şiddetli azabımızı gördükleri zaman inanmaları, kendilerine bir fayda sağlamamıştır. Allah'ın kulları hakkında eskiden beri yürürlükte olan yasası budur. İşte o zaman kafirler ziyana uğramışlardır."[21]

İşte büyüklük taslayanların sonunu tasvir eden ve surenin havası, içeriği ve asıl karakteri ile tam bir uygunluk sergileyen, son da budur zaten.

Şimdi surenin detaylı açıklamalarına geçebiliriz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنبِ وَقَابِلِ

التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾

1- Hâ Mim.

2- Bu kitabın indirilmesi, güçlü ve herşeyi en iyi bilen Allah katındandır.

3- O günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, cezası şiddetli, lütfu bol olandır. O'ndan başka ilah yoktur. Dönüş O'nadır.

Bu sure, "Ha-Mim" harfleriyle başlayan yedi surenin ilkidir. Bu yedi surenin birinde "Ha-Mim"den sonra üç harf daha yer almaktadır: "Ayn-Sin-Kaf". Surelerin başlarında yeralan bu tek tek harfler hakkında daha önce açıklamalar yapmış ve bunların Kur'an'ın kendisinden oluştuğu ana malzemeye işaret niteliğinde olduğunu belirtmiştik. Yani bu harfler o günkü arapların bilinen ve elleri altında bulunan malzemeler olmalarına ve dillerinin konuşma yazma harflerini oluşturmalarına rağmen bunlardan oluşan Kur'an'ın bir mucize olduğuna dikkat çekmektedirler.

Bu harflerin ardından Kitab'ın indirilmesine işaret edilmektedir. Kitabın indirilmesi, Mekke'de inen surelerde özellikle ele alınan ve inanç sisteminin kurulmasında yer yer tekrar edilen temel gerçeklerden biridir.

"Bu kitabın indirilmesi, güçlü ve herşeyi en iyi bilen Allah katındandır."

Bu kısa bir işaretten ibarettir. Sure bundan hemen sonra Kur'an-ı Kerim'i indiren yüce Allah'ın bazı sıfatlarını bildirmeye geçiyor. Bunlar surenin içeriği ve konuları ile çok yakından ilgileri olan bir demet ilahi sıfatlardır.

"Bu kitabın indirilmesi, güçlü ve herşeyi en iyi bilen Allah katındandır."

"O günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, cezası şiddetli, lütfu bol olandır. O'ndan başka ilah yoktur. Dönüş O'nadır."

Üstünlük, ilim, günahı bağışlama, tevbeyi kabul etme, azabın şiddeti, lü-

20- Mümin Suresi, 78 21- Mümin Suresi, 85

tuf, ikram, ilahlığın birliği, dönülecek ve varılacak yerin birliği...

Surenin bütün konuları girişte yer alan bu olgularla yakından ilgilidir. Bu olgular, düzenli nağmeler ve güçlü ritimler halinde sergilenen dokunuşlarla ortaya konmuştur. Bu da istikrarı, sağlamlığı ve köklülüğü çağrıştırmaktadır.

Yüce Allah kendisini kullarına tanıtırken onların hayatlarında ve varlıklarında etkili olan sıfatlarla tanıtıyor. Bu sıfatlarla onların duygularına ve kalplerine dokunuyor. Umutlarını ve arzularını kamçılıyor. Korkularını ve ürperişlerini harekete geçiriyor. Onların kendi avucu içinde olduklarını, takdirinden kaçamayacaklarını kavratıyor. İşte yüce Allah'ın bu sıfatlarından bazıları:

"**Aziz**": Güç ve kudret sahibi olan, galip gelen, mağlup edilmeyen. Herşeyi evirip-çeviren. Kimsenin karşı çıkamayacağı ve kimsenin hükmünü bozamayacağı zat.

"**Alîm**": Varlığı bilgisi ve maharetiyle yöneten. Hiçbir şeyin kendisinden gizli olmadığı ve hiçir şeyin ilmi dışında kalmadığı zat.

"**Günahı bağışlayan**": Kullarının bağışlanmayı hak ettiklerini bildiği için onların günahlarını bağışlayan zat.

"**Tevbeyi kabul eden**": Emrine karşı gelenlerin tevbelerini kabul eden, onları himayesi altına alan , aracısız olarak onlara kapısını açan zat.

"**Cezası çetin olan**": Büyüklük taslayanların yıkılışını hazırlayan, tevbe etmeyen ve bağışlanma dilemeyen inatçıları cezalandıran zat.

"**Lütuf sahibi**": Nimetlerini ikram eden, iyilikleri kat kat artıran ve hesapsız olarak bağışta bulunan zat.

"**Ondan başka ilah yoktur**": İlahlık yalnız O'nun özelliğidir. Bu konuda hiçbir ortağı olmadığı gibi hiçbir benzeri de yoktur.

"**Dönüş O'nadır**": O'na hesap vermekten kaçış, O'nunla karşılaşmaktan kurtuluş yoktur. Sığınak ve dayanak ancak O'dur.

İşte bu şekilde yüce Allah'ın kulları ile olan ilgisi ve kullarının da onunla ilişkisi netlik kazanmaktadır. Bu olgu insanların duygularında, düşüncelerinde ve kavrayışlarında açıklık kazanmaktadır. Böylece insanlar uyanıklık ve duyarlılık içinde, O'nu hoşnud eden ve öfkelendiren şeylerin bilincinde olarak O'na karşı nasıl hareket edeceklerini öğrenmektedirler.

Efsanevi inanç sistemlerine bağlı olan insanlar ilahlarına karşı bir şaşkınlık içindeydiler. Onlar hakkında sağlıklı-kesin birşey bilmiyorlardı. Nelerin onları öfkelendirdiğini ve nelerin de onları hoşnud ettiğini net olarak ortaya koyamıyorlardı. İlahlarını arzu ve istekleri değişen, yönelişleri gizemli olan, aşırı tepkisel duygusal hareket eden varlıklar olarak düşünüyorlardı. Bu nedenle onlara karşı sürekli bir tedirginlik ve endişe içinde yaşıyorlardı. Efsunlarla, muskalarla, adaklarla ve kurbanlarla onların gönüllerini almaya, hoşnudluklarını elde etmeye çalışıyorlardı. Yine de onların öfkelendiklerini ve hoşnud olduklarını bilemedikleri için kaygıya düşüyorlar ve tahminleriyle bu konuda kendilerini tatmin etmeye çalışıyorlardı.

Derken islam çıkageldi. Bütün açıklığı ve yalınlığı ile birlikte. İnsanları gerçek ilahlarına ulaştırdı. O'nun sıfatlarını, özelliklerini kendilerine öğretti. O'-

nun iradesini ve dilemesini kavrattı onlara. Ona nasıl yaklaşacaklarını, rahmetini nasıl ümit edebileceklerini, azabından nasıl korkacaklarını bildirdi. Dosdoğru, tertemiz ve apaçık bir yolla bu gerçekleri onlara öğretti.

مَا يُجَٰدِلُ فِىٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِى ٱلْبِلَٰدِ ۝٤

4- İnkar edenlerden başkası Allah'ın ayetleri hakkında mücadeleye girişmez. Ey Muhammed! İnkarcıların memlekette gezip dolaşması seni aldatmasın.

Bu yüce sıfatların ve Allah'ın birliğinin açıkça ortaya konmasından sonra, bu gerçeklerin varlık alemindeki herkes ve herşey tarafından kesin biçimde kabul edildiği belirtiliyor. Yani bütün bir varlığın yapısı ve fıtratı bu gerçeklerle ilgilidir. Onlara doğrudan bağlıdır. Hem de tartışmasız ve itirazsız olarak. Bütün bir evren Allah'ın gerçekliğine ve birliğine tanıklık eden ayetlerine, delillerine kesin inanmış bulunmaktadır. Bu konuda tartışmaya giren kimse de yoktur. Yalnız inkar edenler hariç. Bunlar evrendeki herşeye ve herkese aykırı olarak tutarsız tartışmalara girmektedirler.

"İnkar edenlerden başkası Allah'ın ayetleri hakkında mücadeleye girişmez."

Bu dehşet verici koca evren içinde yalnız onlar kural dışına çıkıyorlar. Bu muhteşem yaratıklar içinde yalnız onlar gerçekten sapıyorlar. Halbuki onlar bu koca varlıkla karşılaştırıldıklarında, yeryüzü ile kıyaslandıklarında karıncadan daha güçsüz ve daha küçüktürler. Bunlar bir cephede durup Allah'ın ayetleri konusunda tartışmaya girerken karşı cephede bütün ihtişamı ile koca evren varlığın yaratıcısını kabul etmekte bütün gücü ile ve üstünlüğü elinde bulunduran Allah'a dayanmaktadır. İşte bu tutumları ile onlar ne kadar mal, makam, güç ve iktidar türünden imkanları hazırlasalar ve ne kadar kuvvetli de olsalar kendi acı akıbetlerini hazırlamış ve kendi elleriyle fermanlarını çıkarmış olurlar.

"Ey Muhammed! İnkarcıların memlekette gezip dolaşması seni aldatmasın."

Onlar ne kadar evirip çevirseler, gezip-dolaşsalar sahiplenip güzel imkanlardan yararlansalar da sonuçta intihara, yıkılışa ve yok oluşa mahkumdurlar. Savaşın sonu bellidir. Şayet bütün evrenin ve yaratıcısının gücü ile bu güçsüz ve miskin olan inkarcılar arasında bir savaştan söz edilebilirse tabi!

Onlardan önce nice milletler ve topluluklar bu tutum içine girmişlerdi. Fakat akıbetleri çok fena olmuştu. Kendisini Allah'ın azabı ile karşı karşıya getiren herkesi ezip geçen un-ufak eden koca kuvvete karşı gelerek sonlarını getirmiş oldular.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَٱلْأَحْزَابُ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۖ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍۭ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ ۖ وَجَٰدَلُوا۟ بِٱلْبَٰطِلِ لِيُدْحِضُوا۟ بِهِ ٱلْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ۝٥

5- "Onlardan önce Nuh kavmi ve onlardan sonra gelen kollar da yalanladı. Her millet, Peygamberlerini yakalamağa yeltendi; Batılı hakkın yerine koymak için mücadele etmişlerdi. Bu yüzden onları yakaladım. (Bak işte) azabım nasıl oldu?!"

Bu ta Hz. Nuh devrinden beri sürüp gelen eski bir hikayedir. Her zaman birbirine benzer meydanlarda gerçekleşen bir çatışmadır. İşte bu ayet sözkonusu hikayeyi dile getiriyor. Asırlar ve nesiller boyu süregelen Peygamberlik ile ilahi mesajı yalan sayma ve azgınlık arasındaki çatışmanın hikayesini anlatıyor. Bunun yanında her durumda akıbeti de gözler önüne seriyor.

Bir Peygamber geliyor. Toplumun azgınları onun getirdiği mesajı yalan sayıyorlar. Peygamberin getirdiği delile delille karşılık vererek önünde durmuyorlar. Zalimlerin ve zorbaların mantığına sığınıyorlar. Peygamberi zorla susturmak istiyorlar. Kitleleri tutarsız, temelsiz şeylerle oyalamak suretiyle hakka, gerçeğe, galip gelmeye çağırıyorlar... Tam bu sırada kıskıvrak yakalayan kudret eli olaya el koyuyor. Ve onları hayret edilecek, dehşet verecek bir biçimde yakalayıveriyor. Gerçekten hayret edilmeye ve görülmeye değer bir yakalayıştır bu:

"...(Bak işte) azabım nasıl oldu?".

Bu azap, yıkıcı, yok edici, çetin ve şiddetli bir azaptı. Hâlâ kalıntıları silinmeyen toplumların akıbetleri buna tanıklık etmekte, pek çok olaylar ve rivayetler onu dile getirmektedir.

Çatışma sona ermiş değildir. Etkileri ahirette de görülecektir.

وَكَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَنَّهُمْ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۝٦

6- İnkar edenlerin cehennemlik olduklarına dair Rabb'inin sözü böylece gerçekleşti.

Yüce Allah'ın hükmü bir kişiye hak olduğunda artık o iş bitmiştir. Hüküm kesin yerini bulur. Bütün tartışmalar biter.

Kur'an-ı Kerim gözler önündeki bir olgu olan gerçeği böyle ortaya koyuyor. İman ile küfür arasında, hak ile batıl arasında tek olan Allah'a çağıranlar ile yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayan zorbalar, zalimler arasındaki savaş gerçeğini. Böylece öğreniyoruz ki, bu insanlık tarihinin şafağında başlayan çok eski bir çatışmadır. Bu savaşın meydanı ise yeryüzünden daha geniştir. Çünkü bütün bir varlık Rabbine inanan, müslüman olan ve teslim olan bir varlıktır. Bu kuralın dışına yalnız inkar edenler çıkmaktadır. Bunlar koca evrene rağmen Allah'ın ayetleri konusunda tartışan tek yaratıklardır. İki tarafın birbirine denk olmadığını gördüğümüz bu çatışmanın sonucunu da öğreniyoruz. Bir tarafta korkunç kalabalık ve genişlikte olan hakkın taraftarları, diğer tarafta ise, cılız, sönük, zayıf ve bir avuç kadar olmayan batılın taraftarları. Onlar istedikleri kadar ülkeleri ellerine geçirmiş olsunlar. Dış görünüş bakımından ne kadar iktidar sahibi, güçlü ve geniş imkan sahibi görünürlerse görünsünler farketmez.

Kur'an-ı Kerim bu gerçeği -bu savaş gerçeğini, bu savaştaki belli başlı güç odaklarını, yer ve zaman içindeki sahasını- gönüllere iyice yerleşsin ve özellikle her yerde ve her zaman hak ve iman davasını yüklenecek olan müslümanların bu gerçeği kavramaları, batılın sınırlı bir zaman dilimindeki ve sınırlı olan herhangi bir bölgedeki üstün gibi görünen gücünü gözlerinde büyütmemeleri için gözler önüne sermektedir. Zira gerçek bu geçici durumdan ibaret değildir. Gerçek, sadece Allah'ın kitabının sergilediği ve Allah sözünün dile getirdiği olgulardan ibarettir. Çünkü o, söz sahiplerinin en doğru sözlü olanıdır. Her şeyi en iyi

bilen ve her şeye egemen olan da O'dur.

Bu temel gerçekle ilgili olarak arşı yüklenen ve onun etrafında görevli bulunan ve bu varlık aleminde Allah'a iman eden güçler arasında yer alan meleklerin Rableri katında inanmış insanlardan söz ettikleri, onların bağışlanmalarını diledikleri ve Allah'ın onlara ilişkin vaadinin çabucak gerçekleşmesini arzu ettikleri dile getiriliyor. Zira bu melekler ile mü'minler arasında iman bağı bulunmaktadır.

اَلَّذِيْنَ يَحْمِلُوْنَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهٗ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُوْنَ بِهٖ
وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَّعِلْمًا
فَاغْفِرْ لِلَّذِيْنَ تَابُوْا وَاتَّبَعُوْا سَبِيْلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ ۝٧

7- Arş'ı taşıyanlar ve onun çevresinde bulunanlar. Rabb'lerini överek tesbih ederler, O'na inanırlar. Mü'minler için: "Rabbimiz! İlmin ve rahmetin herşeyi kapladı. Tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla; onları cehennem azabından koru" diye bağışlama dilerler.

Biz insanlar arşın nasıl bir şey olduğunu bilmiyoruz. Onu herhangi bir şeye benzeterek te tasvir edemeyiz. Taşıyıcı meleklerin O'nu nasıl taşıdıklarını da, O'nun çevresinde görevli olanların orada nasıl bir işlev gördüklerini de bilmiyoruz. Aslında insanın kavrayış kapasitesi dışında kalan bir takım zihinsel tabloların peşine düşmenin de bir yararı yoktur. Gaybe ilişkin konularda tartışmaya girmeye gerek yoktur. Zira yüce Allah bu konuda hiç kimseye birşey bildirmemiştir. Surenin akışı içinde dile getirilen gerçekle ilgili olarak verilen bilginin tamamı şundan ibarettir: Allah katında yüksek bir dereceye sahip olan "O'na iman eden" ve "Rablerini övgü ile noksan sıfatlardan tenzih eden" birtakım kullar, evet işte bu kullar yüce Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ettikten sonra yeryüzünde inanmış insanlara inanmış birinin inanmış biri hakkında yapacağı en güzel dua türünden bir dua ediyorlar. Kur'an-ı Kerim bu meleklerin özellikle imanlarına dikkat çekiyor -ki zaten meleklerin iman ettikleri açıkça ifade ediliyor- bu iman bağı ile onları inanmış insanlara bağlasın.

Melekler dualarına edeplerini takınarak başlıyorlar. Bununla bize de dua ve dileğin edebini öğretmiş oluyorlar. Diyorlar ki:

"Rabbimiz! İlmin ve rahmetin herşeyi kapladı."

Duadan önce -insanlar için rahmet dilerken- yüce Allah'ın herşeyi kuşatan rahmetine sığındıklarını ve Allah'ın herşeyi kuşatan ilmine havale ettiklerini dile getiriyorlar. Allah'ın huzurunda hiçbir öneride bulunamayacaklarını bütün yaptıklarının Allah'ın rahmetine ve ilmine sığınarak ve onlara dayanarak bir dilekte bulunmaktan ibaret olduğunu ifade ediyorlar.

"Tevbe edenleri ve senin yolunu izleyenleri bağışla. Onları cehennem azabından koru."

Bağışlama ve tevbeye ilişkin bu işaret surenin girişi ve orada Allah'ın **"Günahları bağışlayan, tevbeyi kabul eden"** şeklindeki nitelemeleriyle bütünleşmektedir. Cehennem azabına ilişkin işaret de oradaki Allah'ın "Azabı şiddetli olan" sıfatını karşılamaktadır.

Şimdi melekler müminlerin bağışlanmaları ve azaptan korunmalarına ilişkin dualarını ileriye götürerek cennet dileğinde bulunmakta ve Allah'ın iyi kullarına vaadinin çabuk gerçekleşmesini istemektedirler:

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ
مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٨﴾

8- Rabbimiz! Mü'minleri ve babalarından, eşlerinden, soylarından iyi olanları, kendilerine söz verdiğin Adn cennetlerine koy; şüphesiz güçlü olan, hakim olan ancak sensin.

Cennete girmek hem bir nimet hem bir kurtuluştur. Buna bir de ataların, eşlerin ve nesillerin iyi olanları ile arkadaşlık ilave edilmektedir. Bu ise başlıbaşına bir nimettir. Ayrıca bu bütün inananlar arasındaki birliğin bir görüntüsüdür. Demek ki, iman bağı olduğunda atalar, nesiller ve eşler birbiriyle buluşmakta, bu bağ olmadığında ise aralarındaki ilişki kopmaktadır.

Duanın bu bölümünden sonraki cümle hikmete işaret ettiği gibi kuvvete de işaret etmektedir. Zira ancak bunlarla kullar hakkında hüküm verilebilir: "**Şüphesiz güçlü olan, hakim olan ancak sensin.**"

وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

9- Onları kötülüklerden koru! O gün kötülüklerden kimi korursan, ona şüphesiz rahmet etmiş olursun. Bu büyük kurtuluştur.

Müminleri Adn cennetlerine koyması için yaptıkları duadan sonra meleklerin böyle bir niyazda bulunmaları o günkü zor şartların en önemlisine dikkat çekmek içindir. Zira ahiret gününde insanları uçuruma yuvarlatan ve onları korkunç badirelerle karşı karşıya getiren günahlardır. Cenabı Allah kullarını bu günahlardan koruduğunda, onların sonuçlarından ve cezalarından da muhafaza etmiş olur. Bu ise o durumda rahmetin ta kendisidir. Ve aynı zamanda mutluluğa doğru atılan ilk adımdır: "**Bu büyük kurtuluşdur.**" Yani sırf günahlardan korunmuş olmak bile gerçekten büyük bir saadettir!

Arşı taşıyanlar ve etrafında görevli olan melekler mümin kardeşleri için Rablerine yönelip bu şekilde dua ederken inkar eden kafirleri görüyoruz. Herkesin bir yardımcı aradığı fakat yardımcı bulmanın çok zor olduğu bu durumda inkar eden bu insanların evrende bulunan herkes ve herşeyle tüm bağlarının, ilişkilerinin kesildiğini görüyoruz. Her taraftan onlara azarlamaların aşağılamaların ve hakaretlerin yağdığını seyrediyoruz. Onların büyüklük tasladıktan sonra şimdi zillete düştüklerini, umudun hiçbir yarar sağlayamayacağı bir günde kurtuluş ümidi peşine düştüklerini görüyoruz:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ
إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾

10- İnkar edenlere de bağrılır: "Allah'ın gazabı sizin birbirinize olan öfkenizden daha büyüktür. Zira siz imana çağrıldığınızda inkar ederdiniz."

Ayeti kerimede geçen "makt" kavramı tiksinmenin, nefretin en son haddi anlamına gelmektedir. Onlara her taraftan şöyle seslenilmektedir: "**Siz imana çağrıldığınız halde inkar ettiğiniz gün yüce Allah o kadar sizden nefret etmiştir ki, bu nefret sizin bu inkarınızın sizi sürüklediği kötülüğü ve çirkinliği gördüğünüz bugün kendi kendinize duyduğunuz nefretten daha fazladır. Siz iş işten geçmeden önce iman çağrısına kulak asmadığınız ve onu inkar ettiğiniz için bugün kendinizden nefret ediyorsunuz.**" Böyle korkunç ve çetin bir günde bu hatırlatma ve bu sitem o kadar acı olmaktadır ki!

Şu anda aldanma ve sapıklık maskeleri indirildiği için onlar yalnız Allah'a yönelineceğini öğreniyorlar ve O'na yöneliyorlar:

قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ﴿١١﴾

11- Dediler ki: "Rabbimiz, bizi iki kez öldürdün ve iki kez dirilttin. Günahlarımızı itiraf ettik. Şimdi şu ateşten çıkmak için bize bir yol var mı?"

Bu aşağılanmış, umudunu yitirmiş, dünyası kararmış bir insanın son çırpınışıdır... "Ey Rabbimiz!" Halbuki daha önce onlar inkara kalkışıyor ve küfrü seçiyorlardı. Bizi önce yarattın. Sonra ölülere ruh üfledin. Birden diriliverdiler. Birden kendimizi dirilmiş gördük. Sonra bizi öldükten sonra tekrar dirilttin. Ve huzuruna geldik. Sen bizi şu anda içinde bulunduğumuz durumdan kurtarabilirsin. Günahlarımızı itiraf etmiş bulunuyoruz zaten: "**Kurtuluşun bir yolu var mı acaba?**" Yanmayı, hayıflanmayı ve acı ümitsizliği çağrıştıran böyle bir ifadeyle: Herhangi bir yol.

Böyle ümitsizlik dolu bir ortamda bu akıbetlerinin sebebi yüzlerine vuruluyor:

ذَٰلِكُم بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ ۖ وَإِن يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا ۚ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾

12- Onlara "Bu duruma düşmenizin sebebi şudur: Tek Allah'a çağrıldığınız zaman inkar ederdiniz. O'na ortak koşulunca inanırdınız. Artık hüküm yüce ve büyük Allah'ındır."

İşte sizi bu zillet ortamına sürükleyen sebep budur. Allah'a ortak koşulan düzmece ilahlara inanmanız ve Allah'ın birliğini kabul etmemeniz. Hüküm yüce ve büyük olan Allah'ındır. Yücelik ve büyüklük hüküm konumu ile tam uyum sağlayan iki sıfattır. Herşeyden üstün olmak ve herşeyden büyük olmak. Hem de herkesin son durumunun belirlendiği sırada.

Bu sahnenin etkileri devam ederken bu üstünlük konumuna uygun düşen Allah'ın bazı sıfatlarına geçilmekte ve bu esnada müminler Allah'a niyazda bulunmaya yöneltilmektedir. Sırf Allah'a yönelerek, samimi bir biçimde O'na teslim olarak dua etmeleri istenmektedir. Karşılaşma, hüküm ve ceza-mükafat gününün yüce Allah'ın hakimiyet, egemenlik ve üstünlük konusunda yegane güç odağı olarak önplana çıktığı günün önemine dikkat çekmek için vahiy gerçeğine işaret ediliyor:

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾

13- Size mucizelerini gösteren, size gökten rızık indiren O'dur. Allah'a yönelenden başkası ibret almaz.

"Ayetlerini size gösteren O'dur." Allah'ın ayetleri bu varlık alemindeki her şeyde görülmektedir. Güneşten yıldızlara, geceden gündüze, yağmura, şimşeğe gök gürültüsüne varıncaya kadar büyük ve geniş bir sahada... Çiçek, yaprak, hücre ve atom gibi en küçük varlıklara varıncaya kadar her şeyde harika bir ayet bir mucize göze çarpmaktadır. Bu harika varlıkların dehşet verici büyüklüğü insan onları -yoktan var etmek şöyle dursun- taklid etmeye kalktığı zaman dahi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu evrende yüce Allah'ın eli tarafından yaratılan en basit ve en küçük yaratığı bütün inceliğiyle eksiksiz olarak taklid etmek o kadar olmayacak bir iştir ki!

"Gökten size rızık indiren O'dur". İnsanlar gökten inen bu rızkın bir kısmı olan yağmuru biliyorlar. Yağmur bu yeryüzünde hayatın kaynağı yiyecek ve içeceklerin temel sebebidir. Yine bu gökten inen rızkın kapsamında değerlendirilmesi gereken şeylerin bazılarını insanlar gün geçtikçe bir bir keşfetmektedirler. Bu dünya gezegenine hayat veren ve olmadıkları takdirde burada hayatın sona ermesine neden olacak kadar önemli olan diriltici ışınlar da bu rızkın kapsamında değerlendirilir. Daha çocukluk döneminden itibaren insanlığa yol gösteren, adımlarını doğru yola Allah'a ve O'nun sağlam olan yasasına ileten yaşam biçimlerine doğru yol gösteren ilahi mesajlar, Peygamberlikler de herhalde bu gökten inen rızkın kapsamında değerlendirilmelidir.

"Allah'a yönelenlerden başkası ibret almaz". Rabbine yönelen O'nun nimetlerini hatırlar, lütuflarını aklına getirir, katı kalbli insanların unuttuklarını ilahi ayetleri hatırına getirir.

Allah'a yönelmeden söz edilmesi ve bu yönelmenin kalbte meydana getirdiği hatırlatma ve düşündürmenin harekete geçirilmesi üzerine yüce Allah müminleri yalnız Allah'a dua etmeleri ve yalnız O'na boyun eğmeleri, kafirlerin antipatilerine değer vermemeleri için yönlendiriyor:

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾

14- Ey inananlar! Kafirlerin hoşuna gitmese de siz, dini yalnız Allah'a halis kılarak O'na çağırın.

Kafirler müminlerin yalnız Allah'a boyun eğmelerinden, sırf O'na çağırıp başkalarına önem vermemelerinden hoşlanmazlar. Müminler onlarla ne kadar iyi geçinseler ne kadar barış içine girseler ve çeşitli yollarla onların gönüllerini almaya çalışsalar da asla onları memnun edemezler. Öyleyse müminler kendi yollarına devam etmeliler. Yalnız Rablerine çağrıda bulunmalılar. İnanç sistemlerini sırf O'nun ilkeleriyle oluşturmalılar. Gönüllerini O'na bağlamalılar. Kafirler memnun olmamış, küplere binmiş onları ilgilendirmemelidir. Zaten onlar hiçbir zaman memnun olmayacaklardır!

Müminlerin, kafirler hoşlanmasalar da sadece Allah'a kulluk yapmaya yöneltildikleri bu ortamda yüce Allah'ın bazı sıfatlarından söz ediliyor. Bu sıfatlar arasında yüce Allah'ın şu niteliklerine yer veriliyor:

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾

15- Arş sahibi, varlıkların en yücesi olan Allah , kavuşma gününü ihtar etmek için kullarından dilediğine emriyle vahyi indirir.

Yalnız O noksan sıfatlardan münezzeh zattır, yücelik sahibi, üstün makam sahibi. Yükseltilmiş ve egemen kılınmış arşın (tahtın) sahibi. Dilediği kullarının ruhlarına ve kalblerine diriltici direktifini gönderen de O'dur. Bu diriltici direktif Peygamberlik yolu ile vahiy göndermenin kinaye şeklinde ifade edilmesidir. Yalnız vahyin bu biçimde ifade edilmesi bir taraftan bu vahyin gerçek mahiyetini açıklamakta ve O'nun insanlık için bir ruh ve hayat olduğu belirtilmektedir. Diğer taraftan O'nun yücelerin yücesinden seçkin kullara inmekte olduğu ifade edilmektedir. Bunların hepsi de Allah'ın "Yücelik ve büyüklük" sıfatları ile uyum içine giren olgulardır.

Yüce Allah'ın kendi kulları arasından seçip katından kendisine vahiy gönderdiği insanların başlıca görevleri ise uyarmaktır.

"Kavuşma gününü ihtar etmek için."

Bugünde bütün insanlar karşılaşırlar. İnsanlar ve onların dünya hayatında işleyip kendilerinden önce gönderdikleri amelleri de karşılaşırlar. Ayrıca bütün insanlar, cinler, melekler ve herkesin hazır olacağı günde bulunması gereken bütün yaratıklar orada karşılaşırlar. Hesap verme alanında bütün yaratıklar Rabbleriyle de karşılaşırlar. Yani bugün karşılaşmanın bütün anlamları ile bir karşılaşma günüdür.

Öte yandan bugün onların örtü, koruma, göz boyama ve aldatmadan soyutlanmış olarak ortaya çıkacakları gündür.

يَوْمَ هُم بَٰرِزُونَ ۖ لَا يَخْفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِنْهُمْ شَىْءٌ ۚ لِّمَنِ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

16- O gün onlar meydana çıkarlar; onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. "Bugün hükümranlık kimindir?" denir. Hepsi "Gücü herşeye yeten tek Allah'ındır" derler.

Her yerde ve her zaman onların Allah'tan gizli bir şeyi olamaz. Yalnız onlar bugünün dışındaki günlerde kendilerinin örtülü olduklarını, hareketlerinin ve işlerinin gizli kaldıklarını sanabilirler. Bugün ise onlar bütün çıplaklıkları ile ortada olduklarını görüyorlar. Bütün ayıplarının, suçlarının ortaya çıkarıldığını biliyorlar. Bütün örtülerden, kuruntudan ibaret olan örtülerden dahi soyutlanmış halde meydanda duruyorlar.

İşte o gün büyüklük taslayanlar küçülürler. Zorbalar ve zalimler büzülürler. Bütün bir varlık ürkeklikle ve bütün kullar tam bir gönülden teslimiyetle huzuri ilahide dururlar. Mülkün, egemenliğin tek sahibi ise bütün gücü ve otoritesi ile öne çıkar. Zaten o bu konularda her zaman ortaksızdır. Bu günde ise sözkonusu gerçeklik gözle görülebilecek derecede açıklık kazanır. Karanlıklara, gizliliklere göründükten sonra... Bu gerçekliği her inkar eden öğrenir, her büyüklük taslayan kavrayıp anlar. Bütün sesler kesilir. Bütün hareketler durur. Her yüreği titreten yüce bir ses ortalığa yayılır. Kendisi sorar, yine kendisi cevap verir. O gün bütün bir varlık içinde ondan başka soru sorabilecek ve cevap verebilecek kimse yoktur:

"Bugün hükümranlık kimindir?" "Gücü herşeye yeten tek Allah'ındır."

اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

17- Bugün herkese, kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Doğrusu Allah, hesabı çabuk görendir.

Bugün ortaya konan eylemin gerçek karşılığının verileceği gündür. Bugün adalet günüdür. Bugün kesin hüküm günüdür. Fırsat verme ve geciktirme yoktur bugün.

Her tarafa gerçek bir saygı ve sessizlik egemendir. Her tarafta korku ve içten boyun eğiş hakimdir. Bütün yaratıklar dinliyorlar ve teslim oluyorlar. Böylece mesele biter ve hesap defterleri dürülür.

Bu manzara surenin baştarafında Allah'ın ayetleri hakkında tartışmalara giren insanlar hakkında söylenen **"İnkarcıların memlekette gezip-dolaşmaları seni aldatmasın"** cümlesi ile tam bir ahenk içine girmektedir. İşte yeryüzünde gezip dolaşmanın ve haksız yere üstünlük taslamanın, azgınlaşmanın, büyüklenmenin, servetin ve imkanların içinde boğulmanın sonu budur.

Surenin akışı devam ediyor. Yüce Allah'ın hüküm ve yargıda ortaksız olarak gösterildiği kıyamet sahnelerinden birinde Peygamberimiz onları bugünün azabından sakındırma konusunda yönlendiriliyor. Daha önce bugün, hikaye biçiminde sergilenmiş ve hitap doğrudan onlara yöneltilmemişti:

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۚ مَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾

18- Ey Muhammed! Onları yüreklerin ağıza geleceği, tasadan yutkunacakları yaklaşan Kıyamet günü ile uyar. Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlecek şefaatçisi olur.

Ayet-i kerimede geçen "Azife" kavramı yakınlaşan, gelmekte olan demektir. Bu da kıyamet günüdür. Kavramın sözlü ifadesi dahi onun gelmekte olduğunu ve yaklaştığını tasvir etmektedir. Bu nedenle nefesler yorgunlukla ve hızlı hızlı alınmaktadır. Sanki sıkışan kalpler ağızlara gelmektedir. Onlar buna rağmen nefeslerini, acılarını ve korkularını gizlemektedirler. Bu hallerini gizlemek ise onları yoruyor. Göğüslerini daraltıyor. Ama yine de kendilerine acıyacak bir dost bulamıyorlar. Bu korkunç ve zorlu günde sözü dinlenen bir şefaatçi, aracı da bulamıyorlar.

Onlar bugünde apaçık ortadalar. Hiçbir şeyleri Allah'tan gizli değil. Hatta bir çırpıda gözlerinin kaymasından, gizli olan kalplerinin sırlarından dahi habersiz değil:

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾

19- Allah gözlerin hainliğini ve gönüllerin gizlediğini bilir.

Hain olan göz, bu hainliğini gizlemeye çalışır. Fakat bu onu Allah'tan gizlemez. Kapalı olan sırrı göğüsler gizler. Yalnız bu Allah'ın bilgisinde gizli değil apaçıktır.

Bu günde gerçek hükmü verecek olan yalnız Allah'tır. Onların sözde sahte ilahlarının hiçbir işleri, hiçbir otoriteleri ve hiçbir yargılama güçleri yoktur.

وَاللّٰهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ۖ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾

20- Allah adaletle hükmeder. O'ndan başka çağırdıkları tanrılar ise, hiçbir şeye hükmedemezler. Çünkü işiten, gören yalnız Allah'tır.

Yüce Allah bilerek ve ustalıkla, işiterek ve görerek hak ile hükmeder. Bu nedenle hiç kimseye zulmetmez ve hiçbir şeyi unutmaz:

"Şüphesiz Allah işitendir, görendir."

Surenin bu bölümünün konusunu daha önce özetlemiştik. Geniş açıklamasına geçmeden önce kıssanın bu bölümünün surenin konusuyla paralellik arzettiğini, surenin ifade üslubuyla da uyum sağlayacak bir üslubun hatta yer yer aynı ifadelerin kullanıldığını, bazı cümlelerin aynen tekrar edildiğini belirtmekte yarar görüyoruz. Firavun ailesinden iman etmiş olan adamın diliyle daha önce surede geçen bazı olgular ve ifadeler yeniden verilmiştir. Bu adam, Firavun'a, Haman'a ve Karun'a kısa bir süre ülkelerde gezip-dolaşacaklarını hatırlatıyor ve kendilerini birleşik orduların yenilgiye uğratıldıkları gün gibi bir günden sakındırıyor. Aynı zamanda surenin girişinde birtakım sahneleri sergileyen kıyamet gününden de onları sakındırıyor. Allah'ın ayetleri konusunda tartışmalardan, yüce Allah'ın ve müminlerin onlardan nefret edişinden söz ediyor. Tıpkı surenin birinci bölümünde geçtiği gibi.

Daha sonra surenin akışı içinde bu inkarcıların ateş içindeki aşağılanmış durumları sergileniyor. Orada içtenlikle yakardıkları halde duaları kabul edilmiyor. Nitekim daha önce surede onların benzerlerinin durumları sergilenmişti.

Bu olaylar ve gelişmeler gösteriyor ki; imanın mantığı ve inananların mantığı birdir. Çünkü her ikisi de bir olan hakka dayanır. Bu da surenin havasına bir uyum katmakta ve tevhidi özellikleri bulunan bir "kimlik" kazandırmaktadır. Zaten Kur'an-ı Kerim'in tüm surelerinde bu özellik sözkonusudur.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟
كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ كَانُوا۟ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا۟ هُمْ
أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَءَاثَارًا فِى ٱلْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ
وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن وَاقٍ ﴿٢١﴾

21- Onlar, yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden önce gelenlerin sonunun nasıl olduğunu görsünler. Onlar kuvvet ve yeryüzündeki eserleri bakımından kendilerinden daha üstün idiler. Fakat Allah, onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah'ın azabından koruyan da olmadı.

Hz. Musa'nın kıssası ile surenin ondan önceki konusu arasında yer alan bu geçiş Allah'ın ayetlerini kabul etmeye yanaşmayan arap müşriklerine önceki tarihten ders almalarını hatırlatıyor. Yeryüzünde gezip dolaşmalarını, Allah'ın ayetlerine karşı kendileri gibi tavır koyan, güç ve uygarlık alanında kendilerinden çok ilerde olan önceki inkarcıların akıbetlerini görmelerini tavsiye ediyor. Onlar bu güçleri ve uygarlıklarına rağmen Allah'ın başkalarına ibret olacak biçimde cezalandırması karşısında güçsüz düştüler. Günahları gücün gerçek kaynağından onları uzaklaştırmış, güç ve egemenlik sahibi olan Allah'ın gücünü de yanına

alan iman güçlerinin şimşeklerini üzerlerine çekmişlerdi: **"Allah onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah'ın azabından koruyan da olmadı."**

Zaten imandan, güzel iş yapmaktan, hak, iman ve iyilik cephesinde yer almaktan başka koruyucu ve kurtarıcı da olamaz. Peygamberlerin mesajlarını ve onların apaçık delillerini yalanlamanın ise sonu yıkımdır, başkasına ibret olacak biçimde cezaya çarptırılmaktır:

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ
قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

22- Çünkü onlar öyle kimselerdir ki, elçileri onlara açık belgeler getirdiği halde kabul etmemişlerdi. Bu yüzden Allah onları yakaladı. Zira O üstündür, cezası çetin olandır."

Ana hatları özet halinde veren bu işaretten sonra arap müşriklerinden daha önce yaşayan güç ve uygarlık alanında kendilerinden çok ilerde oldukları halde yüce Allah'ın günahları yüzünden kıskıvrak yakaladığı toplumlardan bir örnek veriliyor. Bu toplum Firavun, Karun, Haman ve onlarla birlikte olan zorbaların, azgınların oluşturduğu toplumdur.

Hz. Musa kıssasının burada sergilenen bölümü değişik durumları ve manzaraları sunmaktadır. Kıssa Hz. Musa'nın Firavun ve kabinesine Peygamberlik mesajını sunmasıyla başlıyan ahirette, onların ateşte birbirleriyle çekişmeleriyle sona eriyor. Bu uzun bir yolculuktur. Yalnız surenin akışı bu yolculuğun sadece belli "aşamalarını" seçerek veriyor. Bunlar da kıssanın bu bölümünün bu surede anlatılmasındaki amacı ortaya koymaya yetiyor:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾

23- Andolsun biz Musa'yı ayetlerimizle ve apaçık yetki ile gönderdik.

24- Fir'avn'a, Haman'a ve Karun'a gönderdik. "Bu yalancı bir büyücüdür" dediler.

İşte bu ilk karşılaşmadır: Bir tarafta Hz. Musa, yanında Allah'ın ayetleri ve haktan destek alan elindeki manevi güç, öbür tarafta Firavun, Haman ve Karun. Yanında tutarsız ve güçsüz olan batılları, somut-maddi güçleri ve büyük etki sahibi gerçekle karşılaşmasından korktukları makamları... İşte bu ilk karşılaşmada onlar gerçeği etkisiz hale getirmek için gerçeğe dayanmayan sahte bir yönteme başvuruyorlar: **"Bu yalancı bir büyücüdür" dediler.**

Surenin akışı bu tartışmadan sonra meydana gelen olayları özet halinde veriyor. Hz. Musa'nın büyücülerle mücadelesi/müsabakası ve onların saçma temellere dayalı oyunlarını bozan, uydurdukları şeyleri yutuveren gerçeğe iman etmeleri anlatılmıyor. Bu olaylardan sonraki aşamaya geçiliyor:

فَلَمَّا جَاءَهُم بِالْحَقِّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا

نِسَآءَهُمْ ۚ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾

25- "Musa, onlara katımızdan hakkı getirince: "Onunla beraber inananların oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın!" dediler. Fakat kafirlerin tuzağı hep boşa çıkar."

Daha ayet tamamlanmadan onların bu sözlerine şöyle cevap veriliyor: **"Kafirlerin tuzağı hep boşa çıkar."**

Bu, katı yürekli kaba kuvvetin delil karşısında aciz düştüğünde, kesin kanıtlar onu aşağıladığında, yapısındaki gücü, netliği ve açıklığı ayrıca fıtrata hitap edişi, fıtratın ona kulak verip mesajlarını kabul etmesi ile hakkın üstün gelmesinden korktuğu her yerde başvurduğu değişmez mantığıdır. Nitekim Hz. Musa'yı ve yanında bulunan gerçeği alt etmek için derlenip getirilen büyücüler bu gerçeğe kulak vermiş onu kabul etmiş ve zorbanın biri olan Firavun'a karşı bu gerçeğe iman edenlerin ilklerine dönüşmüşlerdi.

Firavun'a, Haman'a ve Karun'a gelince onlar şöyle demişlerdi:

"Onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın."

Firavun daha önce de -Hz. Musa'nın doğduğu sıralarda- buna benzer bir yasa çıkartmıştı. Bu ilk yasadan sonra meydana gelen olaylar konusunda iki ihtimal bulunmaktadır:

Birinci ihtimal: Bu yasayı çıkaran Firavun ölmüştü. Onun yerine oğlu veya veliahdı geçmişti. Sözkonusu yasa bu yeni dönemde uygulanmıyordu. Hz. Musa Peygamber olarak geldiğinde, daha veliahd iken kendisini tanıyan, sarayda yetiştiğini ve İsrailoğullarının erkeklerinin öldürülmesi, kızlarının ise sağ bırakılmasına ilişkin önceki yasayı bilen yeni Firavun ile karşılaşmıştır. İşte bu esnada Firavun'un danışmanları O'na bu önceki yasayı sadece Hz. Musa'ya iman edenlere uygulamasını teklif etmişler ve bu inananlar ister büyücüler olsun isterse Firavun ve kabinesinin dehşet saçan tepkilerine rağmen iman eden bir avuç İsrailoğulları olsun fark etmez demişlerdir.

İkinci ihtimal: Bu yasayı çıkaran Hz. Musa'yı evlat edinen önceki Firavun'du. Halâ tahtında bulunuyordu. Daha önceki yasanın uygulanmasında bir süre sonra gevşeklik gösterilmiş veya zamanı geçtiği için uygulanması durdurulmuştu. Şimdi Firavun'un danışmanları bu yasayı tekrar uygulamasını öneriyorlar. Korkutma ve sindirme amacıyla bu yasayı sadece Hz. Musa ile birlikte iman edenlere uygulamasını söylüyorlar.

Firavun'a gelince öyle anlaşılıyor ki, onun başka bir görüşü vardı. Veya komplo esnasında geçici bir önerisi vardı. Yani o bizzat Hz. Musa'nın kendisinden kurtulma ve böylece rahat etmenin yolunu arıyordu.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِيٓ أَقْتُلْ مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُۥٓ ۖ إِنِّيٓ أَخَافُ
أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَن يُظْهِرَ فِي ٱلْأَرْضِ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٦﴾

26- Firavun: "Ben bırakın da Musa'yı öldüreyim. O Rabb'ine yalvarsın. Onun sizin dininizi değiştireceğinden veya yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından korkuyorum" dedi.

Firavun'un **"Bırakın beni Musa'yı öldüreyim"** demesinden anlaşılıyor ki, onun bu görüşüne aykırı ve O'na engel olan görüşler vardı. Mesela şöyle deniyordu: Musa'yı öldürmek problemi çözmez. Zira böyle bir uygulama halk kitlelerinin onu kutsamasına ve şehid saymasına neden olabilir. Ona ve getirdiği dine karşı onların duygusal bilinçlenmelerine yol açabilir. Özellikle Hz. Musa'nın mesajını kırmak ve milleti ondan soğutmak için getirilen büyücülerin kalabalık bir halk kitlesinin huzurunda iman etmelerinden ve iman etmelerinin sebeplerini açıklamalarından sonra böyle bir işe kalkışmak fayda yerine zarar getirebilir... Kralın bazı danışmanlarının içinde şöyle bir korku da kendisini hissettirebilir: Eğer Firavun böyle bir işe kalkışırsa Hz. Musa'nın ilahı ondan intikamını alır. Kendilerini de cezalandırır. Bu da, uzak bir ihtimal sayılmaz. Zira onlar putperest insanlardı. İlahların çokluğuna inanıyorlardı. Bu insanlar Hz. Musa'nın bir ilahı olduğunu ve O'na saldıranları cezalandıracağını, rahat düşünebilirlerdi. Bu durumda Firavun'un: **"Varsın Rabbine çağırsın"** sözü bu yaklaşıma bir cevap niteliğini kazanır. Firavun'un bu çirkin sözü zorbalığından ve azgınlığından söylemiş olması da uzak bir ihtimal değildir. Az sonra geleceği gibi o işin sonunda bu tutumunun cezasını çekmiştir.

Firavun'un Hz. Musa'yı öldürmek için ileri sürdüğü delil ilginç olması nedeniyle üzerinde durmaya değer:

"Çünkü ben O'nun, dininizi değiştireceğinden, veya yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından korkuyorum."

Putperest bir sapık olan Firavun'un yüce Allah'ın elçisi Hz. Musa hakkında **"Çünkü ben onun dininizi değiştireceğinden, yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından korkuyorum"** demesinden daha ilginç ne olabilir?!

Bu söz, her bozguncu azgının her ıslahat (iyilik) önderi için söylediği sözün aynısı değil midir? Bu, çirkin batılın güzel olan hakkın karşısında söylediği sözün kendisi değil midir? Bu söz, imanın sakin ve masum olan yüzüne karşı kuşkular uyandırmak isteyen çirkin ve aldatıcı sözün kendisi değil midir?

Bu her zaman aynı olan bir mantıktır. Hak ile batıl, iman ile küfür, iyilik ile azgın nerede ve ne zaman karşı karşıya gelmişse, onca yer ve zaman farklılığına rağmen değişmeyen bir anlayıştır. Bu uzun bir hikayedir. Zaman zaman gün yüzüne çıkmakta ve yeniden yaşanmaktadır.

Hz. Musa'ya gelince, o sağlam sütuna, muhkem kaleye sığınmıştır. Kendisine sığınanları koruyan ve himayesine girenlere güven veren yüce zata sığınmıştır.

وَقَالَ مُوسَىٰٓ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُم مِّن كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

27- "Musa dedi: Ben hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım."

Böyle dedi. Gönül huzuru içinde. İşini-durumunu büyüklük taslayan herkesin üstünde bir yüceliğe sahip olan, zorbalık yapan, herkese egemen olan, büyüklük taslayanlardan kaçarak kendisine sığınanları korumaya gücü yeten Allah'a havale etmiştir. Hem kendisinin hem de onların Rabbi olan Allah'ın birliğine dikkat çekmiş, onca tehdide ve tepkiye rağmen bu gerçeği unutmamış ve onu elinden bırakmamıştır. Ayrıca hesap gününe inanmadıklarına da değinmiş-

tir. Zira hesap gününe inandığı halde bir insanın büyüklük taslaması mümkün değildir. Kıyamet günündeki hazin, ürkek, boyun eğmiş, zilleti kabul etmiş, her çeşit güç ve kuvvetten soyutlanmış halini, samimi bir dostunun, sözü dinlenen bir şefaatçısının olmadığı durumunu düşünen biri büyüklük taslayamaz.

Bu sırada Firavun ailesinden kalbine hak, gerçek yerleşen yalnız bu imanını gizleyen bu adam meydana atılıyor. Meydana atılıp Hz. Musa'yı savunuyor. Topluluğun onunla uğraşmaması için yollar arıyor. Firavun'a ve kabinesine çeşitli yöntemlerle hitab ediyor. Öğütte bulunarak onların gönüllerine ulaşmak, korkutma ve ikna etme yoluyla onların duyarlılıklarını harekete geçirmek istiyor:

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ
إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُم
بِالْبَيِّنَاتِ مِن رَّبِّكُمْ ۖ وَإِن يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ ۖ وَإِن يَكُ
صَادِقًا يُصِبْكُم بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي
مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾

28- Firavun ailesinden olup da, inandığını gizleyen bir adam dedi ki: "Rabb'im Allah'tır diyen bir adamı mı öldüreceksiniz? Oysa size Rabb'inizden belgeler gelmiştir. Eğer yalancı ise yalanı kendinedir; eğer doğru sözlü ise, sizi tehdit ettiklerinin bir kısmı başınıza gelebilir. Şüphesiz Allah aşırı giden, yalancı kimseyi doğru yola iletmez.

Bu inanmış adamın Firavun ve kabinesinden oluşan komploculara karşı giriştiği bu eylem gerçekten geniş çaplı bir eylemdir. Aynı zamanda inanmış fıtratın temkinli, usta ve güçlü mantığının gereğidir.

Bu imanlı insan, onların girişmek istedikleri eylemin korkunçluğunu ortaya koyarak başlıyor: **"Rabbim Allah dediği için bir adamı öldürüyorsunuz ha?"** Kalbin inancına, vicdanın kanaatına bağlı olan bu tertemiz söz bir kişinin ölümü için yeterli olur mu? Yaşam hakkını yitirmesi için yeter sebep kabul edilebilir mi? Bu eylem bu şekliyle nefret uyandırıcı ve alçakça bir iştir. Çirkinliği ve alçaklığı apaçık ortadadır.

Bu inanmış adam şimdi onları bir adım daha ileri götürüyor. **"Rabbim Allah'tır"** tertemiz sözünü söyleyen adamın elinde delili var. Kesin kanıtı var. **"Oysa o size Rabbinizden mucizeler getirmiştir."** Burada Hz. Musa'nın onlara gösterip kendilerinin gözleriyle gördükleri mucizelere işaret edilmektedir. Onların -kendi aralarında ve halk kitlelerinden uzak oldukları halde- bu mucizelerden kuşkulanmaları çok zordur!

Sonra onlarla birlikte en kötü ihtimali gözönüne getiriyor. Mesele karşısında onlarla beraber insaflı olarak bir tavır takınıyor. En kötü ihtimalde dahi onların yapmaları gereken şeyin ne olduğunu belirliyor: **"Eğer yalancı olursa yalanı kendi zararınadır."** Bu durumda o yaptığı işin kötü sonucuna katlanacak ve cezasını çekecektir. Günahının yükünü kendisi taşıyacaktır. Yani nerden bakılırsa bakılsın onların Hz. Musa'yı öldürmeye kalkmalarını tutarlı gösterecek bir

sebep yok.

Kaldı ki bir ihtimal daha var. Bu ihtimal de Hz. Musa'nın doğru söylemiş olmasıdır. Bu ihtimale karşı temkinli hareket etmek ve onun sonuçlarına maruz kalmamak için ihtiyatlı hareket etmek güzel bir şey olur. "**Eğer doğru söylüyorsa size söylediklerinin hiç değilse bir kısmı başınıza gelir.**" Hz. Musa'nın söylediklerinin bir kısmının onların başına gelmesi de bu konuda en küçük ihtimaldir. Yani o bundan fazlasını onlardan istememektedir. Bu yöntem, tartışmada ve karşı tarafın delillerini çürütmede insafın son haddidir.

Sonra onları kapalı bir şekilde tehdit ediyor. Hz. Musa'ya ve hem de onlara uygulanabilecek sözünü söylerken bunu ifade ediyor: "**Şüphesiz Allah, aşırı giden, yalancı olan kimseyi doğru yola iletmez.**" Eğer bu Hz. Musa ise Allah O'na doğru yolu göstermez ve onu başarıya ulaştırmaz. Onu Allah'a bırakın. Cezasını versin. Bu arada siz de Hz. Musa ve Rabbine karşı yalan söylemekten aşırı gitmekten sakının. Yoksa siz de bu cezaya çarptırılırsınız.

Bu inanmış kişi yüce Allah'ın haddini aşan bu yalancılara uygulayacağı cezayı anlatırken atağa geçiyor. Onları Allah'ın azabı ile korkutuyor. Servetlerinin ve iktidarlarının Allah'ın kendilerini ibret olacak şekilde cezalandırmasına engel olamayacağı uyarısında bulunuyor. Nankörlüğü değil şükretmeyi gerektiren onca nimetleri kendilerine hatırlatıyor:

يَٰقَوْمِ لَكُمُ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ ظَٰهِرِينَ فِى ٱلْأَرْضِ فَمَن يَنصُرُنَا مِنۢ بَأْسِ ٱللَّهِ إِن جَآءَنَا ۚ قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ أُرِيكُمْ إِلَّا مَآ أَرَىٰ وَمَآ أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

29- Ey kavmim! Bugün memlekette hükümranlık sizindir. Buraya siz hakimsiniz. Ancak Allah'ın baskını bize çatınca, O'na karşı bize kim yardım eder? Firavun: "Ben size kendi görüşümden başkasını söylemiyorum. Ben size ancak doğru yolu gösteriyorum" dedi.

Bu adam inanmış bir kalbin hissettiklerini hissediyor. Buna göre yüce Allah'ın ibret olacak biçimde cezalandırması yeryüzünde servet ve iktidar sahiplerine daha yakın bir ihtimaldir. Bu nedenle Allah'ın bu cezasından en çok onların çekinmeleri, onu somut halde hissetmeleri ve ondan sakınmaları gerekirdi. Her an onun korkusuyla yatıp-kalkmaları lazımdı. Çünkü Allah'ın bu cezası gecenin ve gündüzün her anında onları dört gözle beklemektedir. İnanmış olan adam bunun için onların içinde bulundukları servete ve iktidara dikkatlerini çekiyor. Uzbakış sahibi vicdanına yerleşmiş olan bu gerçeğe parmak basıyor. Sonra onları Allah'ın kıskıvrak yakalayacak olan cezasından sakındırırken kendisini de onların arasına katma nezaketini gösteriyor. "**Allah'ın cezası geldiğinde kim bize yardım edebilir?**" Böylece onların durumlarının kendisini de ilgilendirdiğini, zira onlardan biri olduğunu ve onlarla birlikte akıbetini beklediğini hissettiriyor. Öyleyse o, kendilerine öğütte bulunuyor. Şefkatle üzerlerine titriyor. Belki bu üslup onların bu uyarıya kulak vermelerini sağlayabilir. Onun masumluğunu ve samimiyetini ortaya koyabilir. Bu adam Allah'ın cezası geldiği zaman ona karşı hiçbir yardımcı ve kurtarıcının olamayacağını ve kendilerinin ona karşı zayıf, çok

çok zayıf kalacaklarını onlara kavratmaya çalışıyor.

Bu sırada kendisine öğüt verilen her azgın iktidar sahibini yakalayan duygu Firavun'u da yakalıyor. Suçlu-haksız olduğu halde üstünlük havasına kapılıyor. Samimi öğütü iktidarına karşı bir tehlike, nüfuzuna gölge düşürücü bir müdahale, nüfuz ve iktidarına karışma onlara ortak olmaya çalışma şeklinde yorumluyor:

"Firavun: "Ben size kendi görüşümden başkasını söylemiyorum. Ben size ancak doğru yolu gösteriyorum" dedi."

Ben size doğru gördüğümden, faydalı olduğuna inandığımdan başkasını söylemem. Bu söylediklerimin doğru ve gerçek olduğunda kuşku yoktur. Tartışma götürmez söylediklerim! Azgın iktidar sahiplerinin söyledikleri herhalde doğru, iyi ve gerçekten başka ne olabilir ki? Birilerinin onların bazan hata edebileceklerini söylemesine izin verirler mi acaba? Başkalarının kendilerinin görüşleri yanında başka görüşler ileri sürmelerine izin verirler mi? Eğer tüm bunlar olmasaydı onlar neden azgın kimseler oluyorlardı?

Fakat inanmış olan adam, imanından kaynaklanan başka bir duyguya sahip. Onları sakındırmayı, onlara öğüt vermeyi ve görüşünü açıkça ortaya koymayı üstüne görev biliyor. Azgın iktidar sahiplerinin görüşleri ne olursa olsun inandığı gerçekten yana tavır almasını kendisine görev biliyor. Sonra belki duygulanırlar, ürperirler, uyanırlar ve yumuşarlar diye onların kalpleriyle başka bir dokunuşla temas kurmaya çalışıyor.

وَقَالَ ٱلَّذِىٓ ءَامَنَ يَٰقَوْمِ إِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُم مِّثْلَ يَوْمِ
ٱلْأَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَٱلَّذِينَ
مِنۢ بَعْدِهِمْ ۗ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾

30- İnanan adam dedi ki: "Ey kavmim, ben üzerinize önceki toplulukların uğradıkları bir günün benzerinden korkuyorum.
31- Nuh kavminin, Ad ve Semud'un ve onlardan sonrakilerin durumu gibi bir durumla karşılaşmanızdan korkuyorum. Allah kullara zulmetmek istemez.

Her topluluğun ayrı bir günü vardı. Yalnız burada inanmış adam onların hepsini bir günde buluşturuyor: **"Önceki toplulukların günü gibi bir gün"**. Bugün yüce Allah'ın başkasına ibret olacak biçimde gerçekleşen cezasının geldiği gündür. Bugün toplulukların değişmelerine rağmen özelliği değişmeyen bir gündür. **"Allah kulları zulmetmek istemez. (Günahsız kimselere ceza vermez)."** Onları günahları yüzünden cezalandırır. Allah bu ceza günleriyle onların çevresindeki insanları ve sonraki nesilleri ıslah eder.

Sonra onların kalplerine bir daha dokunur. Onlara Allah'ın günlerinden birini daha hatırlatır; kıyamet gününü, çağrışma gününü:

وَيَٰقَوْمِ إِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ ٱلتَّنَادِ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُم
مِّنَ ٱللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

32- Ey kavmim, sizin için insanların korku ve dehşetten bağırıp birbirlerinden yardım isteyecekleri o çağırma gününden korkuyorum.
33- Arkanıza dönüp kaçacağın gün Allah'a karşı sizi koruyan bulunmaz. Allah kimi şaşırtırsa artık ona yol gösteren olmaz.

Bu günde insanları mahşer alanına toplayan melekler çağırırlar. A'raftakiler cennetliklere ve cehennemliklere seslenirler. Cennetlikler cehennemliklere çağırırlar. Cehennemlikler de cennetliklere çağırırlar. Yani bu günde çağrışma değişik biçimlerde gerçekleşir. Bu güne **"Çağrışma günü"** adının verilmesi bağrışmaları, şuradan-buradan seslerin yükselişini çağrıştırmaktadır. Mahşeri kalabalık ve birbirinden davacı olma gününü tasvir etmektedir. İnanmış olan adamın şu ifadesiyle de uyum sağlamaktadır: **"Arkanıza dönüp kaçacağın gün Allah'a karşı sizi koruyan bulunmaz."**

Bu, onların cehennemin korkunç çehresiyle karşılaştıklarında kaçmaları veya kaçmaya çalışmaları da olabilir. Ne yazik ki o gün koruyucu kimse yoktur. Ve kaçıp kurtulmanın zamanı da çoktan geçmiştir. O gün dehşete kapılma ve kaçmaya çalışma yeryüzünde büyüklük taslayan, zorbalık eden makam ve iktidar sahiplerinin ilk göze çarpan manzarasıdır!

"Allah kimi şaşırtırsa artık ona yol gösteren olmaz." Herhalde bununla Firavun'un: **"Ben sizi ancak doğru yola götürüyorum"** şeklinde iddiasına gizlice işaret ediliyor. Buna ilave olarak hidayetin Allah'ın verdiği hidayet olduğuna, Allah'ın saptırdığı kimseye artık yol gösteren olmadığına dikkat çekiliyor. Yüce Allah'ın insanların gerçek hallerini ve durumlarını bildiğine ve hangilerinin doğru yolu, hangilerinin ise sapıklığı hak ettiklerine işaret ediliyor.

Mümin olan bu kişi son olarak onların Hz. Yusuf'a karşı tutumlarını hatırlatıyor. Hz. Musa, Hz. Yusuf'un neslindendi. Daha önce Hz. Yusuf'un da Peygamberliğini ve onlara gösterdiği mucizeleri kuşkuyla karşıladıklarını hiç olmazsa şimdi Hz. Musa'ya aynı tavrı takınmamalarını öğütlüyor. Nitekim Hz. Musa da Hz. Yusuf'un getirdiği mesajı onaylıyor ve doğruluyor. Onlar ise kendisini kuşku ve tereddüt ile karşılıyorlar. Yüce Allah'ın Hz. Yusuf'tan sonra hiçbir Peygamber göndermeyeceğine ilişkin iddialarını yalanlıyor. İşte şimdi Hz. Musa'nın Hz. Yusuf'tan bir süre sonra bir Peygamber olarak geldiğini ve bu iddialarını kökten yalanladığını dile getiriyor.

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ مِن قَبْلُ بِالْبَيِّنَٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِى شَكٍّ
مِّمَّا جَآءَكُم بِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ ٱللَّهُ مِنۢ بَعْدِهِۦ
رَسُولًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ﴿٣٤﴾

34- Daha önce Yusuf da size açık kanıtlar getirmişti. Onun getirdiklerinden de kuşkulanıp duruyordunuz. Nihayet o ölünce: "Allah ondan sonra peygamber göndermez" dediniz. İşte Allah, aşırı giden, şüpheci kimseleri böyle saptırır."

İşte bu, Hz. Yusuf'un Mısır toplumuna Peygamber olarak gönderildiğini belirten biricik Kur'an ayetidir. Yusuf suresinde Hz. Yusuf'un yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarının başına geçecek ve bu alanda dilediğince hareket edecek tam yetki sahibi bir makama kadar yükseldiğini ve **"Mısır'ın azizi"** olduğunu

öğrenmiştik. Bu ünvan Mısır başbakanının ünvanı olabilir. Hz. Yusuf'un neticede Mısır'ın tahtına oturduğu da o sureden anlaşılabilir. Fakat bu konuda kesin bir açıklık yoktur. Onun Mısır'ın tahtına oturduğuna işaret eden ayet şudur: **"Anababasını makam koltuğuna oturttu, bu arada hepbirlikte önünde secdeye kapandılar. Bunun üzerine Hz. Yusuf, babasına dedi ki: Babacığım bu olay, bir zamanlar gördüğüm rüyanın somut yorumudur, Rabbim o rüyayı gerçeğe dönüştürdü."**[22]

Hz. Yusuf'un ana-babasını üstüne çıkardığı taht Firavunların ülkesi olan Mısır'ın tahtından başka bir makam koltuğu da olabilir. Nerden bakarsak bakalım, Hz. Yusuf'un yönetim ve iktidar makamına ulaştığı kesindir. Dolayısıyla bu inanmış adamın değindiği durumu gözlerimizin önünde canlandırabiliyoruz. Yani daha önce Hz. Yusuf'un getirdiği mesajdan kuşkulanmaları ile beraber iktidar sahibi olan Hz. Yusuf'a yaranmaya çalışmalarına ve o böyle yüksek bir makamdayken açıkça onu yalanlamaya cesaret edemeyişlerine ilişkin hallerini zihnimizde canlandırabiliyoruz: **"Nihayet o ölünce Allah ondan sonra Peygamber göndermez dediniz."**

Sanki onlar Hz. Yusuf'un ölmesiyle rahatlamış oldular. Ve rahatlamalarını bu şekilde dile getirdiler. Onun getirmiş olduğu arı-duru tevhid gerçeğinden yüz çevirdiler. Hz. Yusuf'un bu mesajı hapishane arkadaşlarına söylediği şu sözlerinden anlaşılmaktadır: **"Ey hapishane arkadaşlarım, çok sayıda ilaha inanmak mı, ezici, iradeli, tek Allah'a inanmak mı daha iyidir?"**[23] Onlar sandılar ki ondan sonra hiç Peygamber gelmeyecek kendilerine. Zira onlar böyle arzu ediyorlardı. İnsanların arzu ettikleri bir şeyin gerçekleştiğini doğruladıkları çok görülmüştür. Çünkü bu şeyin gerçekleşmesi onların arzusunu tatmin eder.

İnanmış olan adam ise kuşkulanmaya ve yalanlamada aşırı gitmeye parmak basarken hiddetleniyor ve şöyle haykırıyor:

"İşte Allah, aşırı giden, şüpheci kimseleri böyle saptırır."

Adam, onları sakındırıyor. Kendisine gösterilmiş olan apaçık belgelere rağmen inancında kuşkuya düşen ve aşırı giden herkesi beklemekte olan Allah'ın saptırmasından onları sakındırıyor.

Hiçbir delile ve belgeye dayanmadıkları halde Allah'ın ayetleri hakkında ileri geri konuşanların ve bunu en çirkin biçimde sergileyenlerin hem Allah'ın hem de müminlerin hışmına uğrayacaklarını apaçık olarak yüzlerine vuruyor. Büyüklük taslamayı ve zorbalık yapmayı tenkid ediyor. Büyüklük taslayanların ve zorbalık yapanların kalplerini yüce Allah'ın kör etmesinden sakındırıyor!

الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ كَبُرَ
مَقْتًا عِندَ اللَّهِ وَعِندَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

35- Bunlar, Allah'ın ayetleri üzerinde kendilerine gelmiş bir delil bulunmadan tartışırlar. Bu Allah katında da, inananların yanında da öfkeyi artırır. Allah büyüklük taslayan her zorbanın kalbini bundan dolayı mühürler.

22- Mümin Suresi, 100 23- Mümin Suresi, 39

Bu inanmış adamın ağzından çıkan söz surenin girişinde doğrudan ortaya konan ifadenin hemen hemen aynısıdır. Kesin delil elde edemedikleri halde Allah'ın ayetleri hakkında ileri-geri konuşanların gazaba mahkum oldukları, büyüklük taslayanların ve zorbalık yapanların kalplerinde hidayete hiç yer kalmayacak ve meseleyi kavramalarına neden olacak hiçbir kapı bırakmayacak biçimde saptırılmaları gerçeği ortaya konuyor.

İnanmış adamın onların kalblerini yumuşatmak için sergilediği bu büyük gezintiye rağmen Firavun sapıklığında diretti. Hakkı teslim etmemede diretti. Bununla beraber Hz. Musa'nın iddiasını incelemeye alacağı imajını vermeye özen gösterdi. Öyle anlaşılıyor ki, adı geçen bu inanmış adamın ileri sürdüğü deliller ve gerekçelerin büyük etkisinden Firavun ve onunla birlikte olanlar bunları bilmezlikten gelemediler. Bu nedenle Firavun kendisine başka bir kaçamak yolu bulmaya çalıştı:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰهَٰمَٰنُ ٱبْنِ لِى صَرْحًا لَّعَلِّىٓ أَبْلُغُ ٱلْأَسْبَٰبَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَٰبَ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّى لَأَظُنُّهُۥ كَٰذِبًا
وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ وَصُدَّ عَنِ ٱلسَّبِيلِ
وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِى تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

36- "Firavun dedi: Ey Haman, bana yüksek bir kule yap ki o sebeplere (yollara) erişeyim."
37- "Göklerin yollarına erişeyim de Musa'nın tanrısına çıkıp bakayım, Çünkü ben onu (Musa'yı, peygamberlik davasında) yalancı sanıyorum. Böylece yaptığı kötü iş, Firavuna süslü gösterildi ve o yoldan çıkarıldı. Firavun'un tuzağı tamamen boşa çıktı."

Ey Haman, bana yüksek bir bina yap. Belki onunla göklerin yollarına ulaşırım! Orada Musa'nın ilahını arar bulurum! **"Ben onu yalancı sanıyorum"**. İşte zalim ve zorba olan Firavun gerçekle açık bir şekilde yüzyüze gelmemek, tahtını sarsmakta ve mülkünün üzerinde kurulduğu efsanevi hikayeleri tehdit etmekte olan tevhid davasını kabul etmemek için olayı bu şekilde saptırıyor, demogoji yapıyor, manevralar sergiliyor. Firavun'un anlayışının ve kavrayışının bu olması ihtimali çok uzaktır. Hz. Musa'nın ilahını böyle basit ve somut bir şekilde gerçekten aramaya kalkmış olması da uzak bir ihtimaldir. Mısır Firavunları bilgi ve kültür seviyeleri açısından bu düşüncenin ve anlayışın çok ilerisinde bulunuyorlardı. Aslında onun bu tutumu bir taraftan olayı alaya aldığının ve ona karşı büyüklük taslayarak basit gördüğünün ifadesi, öbür taraftan göstermelik bir insaflılık, hakşinaslık ve inceleme-temkinli davranmadır.

Firavun'un bu tutumu, inanmış olan adamın konuşmasında balyoz gibi kafasına inen imanlı yaklaşım karşısında adımını geri alma planı da olabilir!

Bütün bu ihtimaller Firavun'un sapıklığında direttiğini inkarında şımardığını göstermektedir. **"İşte bu şekilde Firavun'a eyleminin çirkinliği güzel gösterilmiş ve yoldan saptırılmıştı."** Zaten Firavun, sağlıklı istikametten yüz çeviren ve yoldan sapan bu çarpık anlayışı yüzünden yoldan saptırılmayı çoktan hak

etmişti.

Ayet-i kerime bu düzenbazlık ve hilekârlıktan sonra onun mutlaka hüsrana ve yıkıma uğrayacağını belirtiyor:

"Firavun'un tuzağı boşa çıkmaktan başka işe yarayamazdı."

Bu demogoji, bu büyüklük taslayıp hafife alma ve bunca ısrar üzerine inanmış olan adam son sözünü apaçık ve yankılanacak biçimde haykırıyor. Allah'a giden yolda, ki bu yol doğruluğa giden yolun kendisidir, kendisine uymaları çağrısında bulunduktan, bu geçici hayatın değerini onlara açıkladıktan, sonsuz hayatın nimetlerine onları teşvik ettikten, ahiretin azabından onları sakındırdıktan, Allah'a ortak koşma inancındaki sakatlıkları ve tutarsızlıkları açıkladıktan sonra tabi.

وَقَالَ الَّذِيٓ ءَامَنَ يَٰقَوْمِ ٱتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يَٰقَوْمِ
إِنَّمَا هَٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا مَتَٰعٌ وَإِنَّ ٱلْءَاخِرَةَ هِىَ دَارُ ٱلْقَرَارِ ﴿٣٩﴾

38- İnanan adam dedi ki: "Ey kavmim! Bana uyun, sizi doğru yola götüreyim."
39- Ey kavmim! Bu dünya hayatı kısa bir geçimdir. Ahiret ise ebedi olarak durulacak yerdir.

Bunlar daha önce surenin başında tesbit edilip yerleştirilen gerçeklerdir. Şimdi sözü edilen inanmış adam dönüyor bu gerçekleri Firavun'a ve yönetimdeki kabinesine karşı açıklıkla ortaya koyuyor. Firavun'a karşı şöyle haykırıyor: **"Ey milletim, bana uyunuz; size doğru yolu göstereyim."** Halbuki az önce Firavun da: **"Ben size ancak doğru yolu gösteririm"** diyordu. İnanmış adamın bu tutumu doğru sözü alıyor ve onunla apaçık bir biçimde meydan okuyor. Bu konuda ne zorba Firavun'un gücünden ve otoritesinden ne de söylentilere göre Firavun'un iki veziri olan Haman ve Karun gibi iki veziri komplo arkadaşından, onunla birlikte konuyu ele alan büyüklerden korkuyor.

Onlara dünya hayatının gerçek mahiyetini de açıklıyor: **"Şüphesiz bu dünya hayatı kısa bir yararlanmadır."** Sürekli olmayan, devam etmeyen geçici bir yararlanma. **"Şüphesiz ahiret ise asıl kalınacak yurttur."** Önemli olan orasıdır. Oraya bakmak ve ona değer vermek gerekir.

Asıl kalınacak yurdun sorgu ve ceza yasasını da belirtiyor:

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا ۖ وَمَنْ عَمِلَ
صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ
يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾

40- Kim bir kötülük işlerse onun kadar ceza görür. Kadın veya erkek, kim, inanarak yararlı iş yaparsa, cennete girerler ve orada kendilerine hesapsız rızıklar verilir.

Yüce Allah'ın hikmeti, kullarına merhametinden ve onların güçsüzlüğünü en iyi takdir ettiğinden onların iyiliklerini katlamayı, kötülüklerini ise katlamamayı gerektirmiştir. İyiliğin ve sağlıklı yönün yolunda bir dizi engel bulundu-

ğundan başka tarafa çeken etkenler olduğundan onların iyiliklerini katlamış ve bunları onların kötülüklerine keffaret yapmıştır. Eğer onlar hesaba çekildikten sonra cennete kavuşurlarsa yüce Allah onları sınırsız bir şekilde rızıklandıracak, ödüllendirecektir.

İnanmış adam onları kurtuluşa çağırırken onlar kendisini ateşe çağırmalarını yadırgıyor ve onlara şöyle çıkışıyor:

وَيَٰقَوْمِ مَا لِيٓ أَدْعُوكُمْ إِلَى ٱلنَّجَوٰةِ وَتَدْعُونَنِيٓ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٤١﴾

41- Ey kavmim! Neden ben sizi kurtuluşa çağırdığım halde siz beni ateşe çağırıyorsunuz?

Aslında onlar kendisini ateşe değil sadece şirke çağırıyorlardı. Şirke çağırmak ile ateşe çağırmak arasında ne fark var ki? Bunlar birbirine çok yakın şeyler. Aşağıdaki ayette çağrıyı çağrı ile değiştiriyor:

تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِٱللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِۦ مَا لَيْسَ لِي بِهِۦ عِلْمٌ
وَأَنَا۠ أَدْعُوكُمْ إِلَى ٱلْعَزِيزِ ٱلْغَفَّٰرِ ﴿٤٢﴾

42- Siz beni Allah'ı inkar etmeye, bilmediğim birşeyi O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise, güçlü olan, çok bağışlayan Allah'a çağırıyorum.

Bu iki çağrı arasında dağlar kadar fark var. İnanmış adamın onlara çağrısı açıktır. Sapa sağlamdır. O, yüce kudret sahibi ve çok bağışlayıcı olan Allah'a onları çağırıyor. Onları tek bir ilaha çağırıyor. Bu tek ilahın varlık alemindeki eserleri O'nun birliğine tanıklık ediyor. Sanatının eşsiz güzellikleri ürünleri O'nun kudretini ve takdirini dile getiriyor. Onları bu ilaha çağırıyor ki, günahlarını bağışlasın. Zira o kendilerini bağışlama gücüne sahiptir. Zaten bağışlama yolu ile lütufta bulunma da O'nun sıfatlarından biridir. **"Üstün güç sahibidir, çok bağışlayandır."** Peki onlar kendisini neye çağırıyorlar? Onu Allah'ı inkar etmeye çağırıyorlar. Kesin bilmediği iddialar, kuruntular ve uydurmalar yoluyla O'na ortak koşması yoluyla Allah'ı inkara çağırıyorlar.

İnanmış adam kuşkusuz ve tereddütsüz olarak Allah'a ortak koşulan bu yaratıkların elinde hiçbir yetki bulunmadığını belirtiyor. Ne dünyada ne de ahirette onların elinde bir şey olmadığını, her şeyin Allah'ın elinde olduğunu ifade ediyor. İddiada hadlerini aşan savurganların cehennemlik olacaklarını dile getiriyor:

لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُۥ دَعْوَةٌ فِي ٱلدُّنْيَا وَلَا فِي ٱلْءَاخِرَةِ
وَأَنَّ مَرَدَّنَآ إِلَى ٱللَّهِ وَأَنَّ ٱلْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ﴿٤٣﴾

43- Sizin beni davet ettiğiniz şeyin ne dünyada, ne de ahirette hiçbir davet yetkisi yoktur. Gerçekte dönüşümüz Allah'adır. Aşırı gidenlere gelince, işte onlar ateş ehlidirler.

İnanç sistemindeki temel gerçeklere ilişkin bu kapsamlı, net ve açık ifadenin ötesinde geriye ne kalıyor? İnanmış adam bu gerçekleri Firavun ve kadrosu karşısında tereddütsüz ve korkusuzca haykırıyor. Daha önce inandığını gizleme-

sine rağmen şimdi imanını açıkça ilan ediyor. Artık sözünü söylemiş, vicdanını rahatlatmış olarak işini Allah'a havale etmekten başka yapacak şeyi kalmamıştır. Ayrıca onları kendilerine söylediği bu sözleri, hatırlamanın fayda vermeyeceği ve işin tamamının Allah'a havale edileceği günde hatırlayacaklarını tehdit yollu ifade ederek sözlerini bitiriyor:

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ ۚ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾

44- Benim size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a bırakıyorum. Şüphesiz Allah kulları görür.

Tartışma ve söz düellosu sona eriyor. Ama Firavun'un ailesinden olan bu inanmış adam gerçek sözünü zamanın kalbine sonsuza dek silinmeyecek biçimde kazımış bulunuyor artık.

Burada kıssanın bundan sonraki bölümleri Hz. Musa, Firavun ve İsrailoğulları arasında meydana gelen olaylar, boğulma ve kurtulma sahnelerine kadarki bölüm anlatılmıyor. İnanmış adamın bu son tavrından ve bu dünya hayatından sonraki durumlarından bazı kesitler açıklanıyor:

فَوَقَاهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾

45- Allah o adamı, kurmak istedikleri tuzaktan korudu. Kötü azab, Firavun'un adamlarını sardı.

Dünya hayatının defteri dürülmüş, ondan sonra gelen hayatın ilk sayfası açılmıştır. Bir de bakıyoruz ki, gerçek olan sözü söyleyip giden inanmış adamı yüce Allah Firavun'un ve kabinesinin hazırladığı tuzağın tüm kötülüklerinden korumuş ne bu dünyada ne de bundan sonraki hayatta ona hiçbir kötülük dokunmamışken Firavun ailesini azabın en kötüsü yakalayıvermiştir:

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا
آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

46- Onlar sabah-akşam ateşe sunulurlar. Kıyamet çattığı gün, 'Firavun'un adamlarını azabın en ağırına sokun' denir.

Ayet-i kerime bu sabah-akşam ateşe sunulmalarının ölümden sonra fakat kıyametin kopmasından önceki bir zaman dilimine rastladığını ima ediyor. Bu kabir azabı da olabilir. Çünkü bundan sonra şöyle deniyor: **"Kıyamet koptuğu gün Firavun adamlarını azabın en şiddetlisine sokun".** Öyle ise bu azap kıyamet gününden öncedir. Ve bu gerçekten çetin bir azaptır. Sabah ve akşam ateşe sunulmaya onu görme, acısını ve sıcaklığını gerçekten hissetme şeklindeki bir cezalandırmadır. -Aslında bu da ağır bir azaptır- Veya bu sunulma, bilfiil oraya girme şeklinde gerçekleşmektedir. **"Arz"** (sunma) sözcüğü çoğu zaman dokunma ve bir şeyi bizzat yapma anlamında kullanılır. Bu ise daha dehşet vericidir... Sonra kıyamet günü olduğunda daha şiddetli bir azaba sokulurlar!

Şimdi gelecek olan ayette ise kıyamet artık kopmuştur. Kur'an onların ateşteki manzaralarından bir kesit sunmaktadır. Burada onlar birbiriyle çelişmektedirler:

وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ

فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِّنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾

47- Ateşin içinde birbirleriyle tartışırken, zayıf olanlar, büyüklük taslayanlara dediler ki: "Biz size uymuştuk. Şimdi siz şu ateşin ufak bir parçasını bizden savabilir misiniz?"

Öyleyse güçsüzler de büyüklük taslayanlarla birlikte cehennemdedirler. Kuyruk oluşları, her gelene paşam demiş olmaları onları kurtarmamıştır! Hiçbir görüşü, iradesi ve tercihi olmayan güdülen bir koyun sürüsü olmaları onların cezalarını-azaplarını hafifletmemiştir! Oysa yüce Allah onlara şeref, onur bahşetmiştir. İnsanlık onuru, bireysel sorumluluk onuru, seçebilme ve özgürlük onuru bağışlamıştır. Fakat onlar bu özelliklerin hepsini hiçe saymışlar. Onlardan vazgeçmişler. Büyüklerin, zalimlerin, idarecilerin ve yönetenlerin peşlerine takılmışlardır. Onlara hiçbir zaman "Hayır" dememişlerdir. Hatta "Hayır" demeyi düşünmemişlerdir bile. Onların kendilerine söyledikleri üzerine düşünmedikleri gibi onların kendilerini sürükledikleri sapıklığı da düşünmemişlerdir. Orada sözleri: **"Biz dünyada size uymuştuk"** olacak. Doğal olarak onların yüce Allah tarafından kendilerine bağışlanan yeteneklerinden vazgeçmeleri ve büyüklerine uymaları Allah katında kendilerini kurtaracak değildi. Onlar da cehennemliktirler. Önderleri dünya hayatında nasıl onları koyunlar gibi güdüyor idiyse şimdi de tıpkı onları koyun sürüsü güder gibi cehenneme sürüklemişlerdir. İşte şimdi bu insanlar büyüklerine soruyorlar: **"Siz şu ateşten küçük bir parçayı bizden savabilir misiniz?"** Nitekim dünya hayatı boyunca kendilerini doğru yola ilettikleri bozgunculuktan onları korudukları kötülükten, zararlı şeylerden ve düşmanların tuzaklarından onları kurtardıkları imajını vermeye özen gösteriyorlardı!

Büyüklük taslayanlara gelince bunlar güçsüzlerin bu isteklerinden dolayı canları sıkılıyor, göğüsleri daralıyor. Sıkıntı, üzüntü ve acı içinde, vaktiyle büyüklük tasladıktan sonra gerçeğe teslim olmuş halde onlara cevap verirler:

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾

48- Büyüklük taslıyanlar: "Doğrusu hepimizde onun içindeyiz. Allah kulları arasında şüphesiz hüküm vermiştir" derler.

"Hepimiz ateş içindeyiz". Hepimiz güçsüz haldeyiz. Ne yardım eden ne de imdada koşan kimsemiz var. Hepimiz eşit halde bu sıkıntı ve ızdırap içindeyiz. Burada büyükler ile onların izinde giden güçsüzlerin aynı durumda olduğunu göre göre ne diye bize soruyorsunuz?

"Allah kullar arasında şüphesiz hüküm vermiştir." Hükmün tekrar gözden geçirilmesine imkan yok. Herhangi bir değişikliğin ve düzeltmenin yapılmasına da imkan yok. İş bitmiştir artık. İnsanların hiçbiri yüce Allah'ın verdiği hükümde ufak bir hafifletme yapamaz.

Hem büyükler hem de güçsüzler Allah'tan başka bir sığınak ve kurtarıcı olmadığını anladıklarında her iki kesim de herkesi saran bir zillet içinde cehennem bekçilerine yöneliyorlar. Büyüklerle güçsüzleri aynı hizaya getiren bir niyaz içinde onlara sesleniyorlar:

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ

ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾

49- Ateştekiler, cehennemin bekçilerine dediler ki: "Ne olur Rabbinize dua edin de hiç değilse bir gün, bizden azabı biraz hafifletsin."

Rabblerine dua etmeleri için cehennem bekçilerine yalvarıyorlar. Uğradıkları belanın şiddetini ortaya koyan dilektir bu. **"Ne olur Rabbinize dua edin de hiç değilse bir gün, bizden azabı biraz hafifletsin".** Birgün olsun. Yalnız birgün. Rahat nefes alacakları ve istirahat edecekleri tek bir gün. Demek ki, bir tek gün dahi duaya, yalvarmaya ve aracı kullanmaya değiyor.

Fakat cehennem bekçileri bu hazin, zavallı ve umutsuz yakarışlara gönül rahatlatan bir cevap vermiyorlar. Çünkü onlar ilkeleri biliyorlar. Allah'ın yasalarını ve zamanın çoktan geçtiğini biliyorlar. Bu nedenle onlar azarlamaları ve bu azaba düşüş nedenlerini hatırlatmaları ile azap içindekilerin ızdıraplarını daha da arttırıyorlar:

قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ۖ قَالُوا
بَلَىٰ ۚ قَالُوا فَادْعُوا ۗ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾

50- Bekçiler dediler ki: "Peygamberleriniz size açık kanıtlar getirmezler miydi?" "Evet getirirlerdi" dediler. Bekçiler: "Öyleyse yalvarıp durun. Nankörlerin yalvarması hep çıkmazdadır" dediler.

Bu soru ve ona karşı verilen cevap, bundan sonra her tür diyaloğu anlamsız kılacak yeterliktedir. Burada cehennem bekçileri onlardan ellerini çekmektedirler. Aşağılayıcı ve alaycı bir tutumla onları umutsuzluğun kucağına terk etmektedirler.

"Bekçiler: Öyleyse yalvarıp durun dediler."

Eğer dua etmek sizin durumunuzda bir değişiklik yapacaksa buyurun siz kendiniz dua edin.

Ayet-i kerime tamamlanmadan bu duanın durumu ortaya konuyor:

"Nankörlerin yalvarması hep çıkmazdadır."

Ne yerine ulaşır, ne de amacına varır, ne de kabul edilir. Hem büyüklerin hem de onları izleyen güçsüzlerin ciddiye alınmamalarından ve aşağılanmalarından başka işe yaramaz.

İşte tam bu zor durumda bölümün hepsini kuşatan son yorum geliyor. Bu yorum, ilahi mesajı yalan sayıp büyüklük tasladıktan sonra başkalarına ibret olacak biçimde Allah'ın cezasına çarptırılan ve bu bölümden önce işaret edilen toplulukları da kapsamaktadır:

إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ
يَقُومُ الْأَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾

51- Elbette biz, peygamberlerimize ve inananlara dünya hayatında ve şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz.
52- O gün zalimlere, özür beyan etmeleri fayda vermez, lanet onlaradır. Yurdun kötüsü de onlaradır.

Bu kesin yorum ve hüküm, yukardaki zor duruma uygun düşmektedir. Artık insanlık bu örnekle hakkın ve batılın sonuna vakıf olmuştur. Hak ve batılın hem bu dünyadaki hem de ahiretteki akıbetlerini görmüştür. Firavun ve kabinesinin bu dünya hayatındaki sonunu görmüştür. Onların cehennemde birbiriyle boğuştuklarını da görmüştür. Onların ihmale ve zillete düştüklerini müşahede etmiştir. Kur'an'ın da belirttiği gibi her konuda durum bundan ibarettir.

Ahiret gününe iman eden herkes o gün yüce Allah'ın mü'minlere yardım edeceği ve onları bu sona ulaştıracağı konusunda tartışmaya girmez. Bu konuda tartışmayı gerektirecek bir durumla da karşılaşmaz. Dünya hayatındaki yardıma gelince bu konu açıklamayı ve aydınlatmayı gerektirebilir.

Hiç şüphesiz yüce Allah'ın sözü kesindir, tartışma götürmez. **"Elbette biz peygamberlerimize ve inananlara dünya hayatında ve şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz."**

Bir de şu gerçek vardır ki, insanlar bazı Peygamberlerin öldürüldüklerini, bazı Peygamberlerin de yalanlanarak, kovularak yurtlarını ve toplumlarını bırakarak göç ettiklerini gözleriyle görmektedirler. Yine insanlar, bazı müminlerin en acı işkencelere maruz kaldıklarını, bazılarının ateş çukurlarına atıldıklarını, bazılarının şehid edildiklerini bazılarının ise, baskı, sıkıntı ve ızdırap dolu bir hayat yaşadıklarını gözlemektedirler... Peki yüce Allah'ın dünya hayatında onlara yardım edeceğine ilişkin sözü nerede? İşte şeytan bu gedikten insanların kalplerine nüfuz etmekte ve orada yapacağını yapmaktadır.

Şu kadar var ki, insanlar işleri-olayları dış görünüşlerine göre değerlendirirler. Bunun yanında takdirde yer alan pekçok değerleri ve pekçok gerçeği hesaba katmazlar. Onlardan habersiz hareket ederler.

İnsanlar, kısa bir zaman dilimini, yerin sınırlı bir bölgesini esas alırlar. Bunlar ise insanların ortaya koydukları küçük, basit ölçülerdir. Kapsamlı ölçü ise böyle sınırlı değildir. Yer ve zamanın geniş penceresinden, geniş alanından olayları değerlendirir. Bir asırla diğer asrın arasına, bir yer ile diğer yer arasına birtakım sınırlar koymaz. Eğer inanç sistemine ve iman meselesine bu açıdan bakacak olsak onların kuşkusuz zafere kavuştuklarını görürüz. İnanç sisteminin zafere kavuşması o inançta olan insanların zaferidir. Zira bu inançta olan insanların bu inanç olmadan var olmaları mümkün değildir. Bu insanlardan imanın istediği şeylerin başında kendilerini onun uğrunda feda etmeleri, kendilerini yok edip onu önplana çıkarmalarıdır!

İnsanlar, yardımın/zaferin anlamına da kendilerince belli olan alışageldikleri dar açılardan bakıyorlar. İlk etapta gözlerine çarpan manalarını arayarak onu yorumluyorlar. Ne var ki, zaferin şekilleri pek çoktur. Dar açıdan bakıldığında bu zaferin bazı şekilleri yenilgiyle de karıştırılabilir. Ateşe atıldığı halde inancından ve davasından vazgeçmeyen Hz. İbrahim zafer konumunda mıdır yoksa yenilgi konumunda mıdır? İnanç sisteminin mantığına göre o ateşe atılırken dahi zaferin zirvesindeydi. Ateşten kurtulması ise ikinci bir zaferdir. İşte zaferin bir şekli öyle, bir şekli ise böyledir. Dış görünüş açısından bunlar birbirinden uzak zafer şekilleridir. Gerçekte ise bunlar birbirine alabildiğine yakın zafer şekilleridir!

Bir açıdan korkunç, öbür açıdan dramatik bir biçimde şehid edilen Hz. Hüseyin (r.a.)'in bu eylemi bir zafer miydi yoksa bir yenilgi miydi? Dış görünüş açısından ve basit küçük ölçülerle bakıldığında bu bir yenilgidir. Kuşatıcı büyük ölçülerle ve gerçeğin net bakış açısıyla ele alındığında ise bu bir zaferdir. İnsanların gönüllerinde sevgiden ve merhametten bir taht kuran, yeryüzünde Hz. Hüseyin kadar vicdanların sevgi ve merhametle üzerine titrediği, kalplerin onunla beraber çarptığı, insanların azimlerini ve fedakarlık duygularını kamçılayan başka bir şehid yoktur. Bu konuda şii müslümanlar ile şii olmayan müslümanlar arasında fark yoktur. Hatta müslüman olmayan çok kimseler de böyledir!

Nice şehitler var ki, şehitliğiyle inancına ve davasına yaptığı yardımı ve hizmeti bin sene yaşasa daha başka şekilde yapamazdı. Ömrünün sonunda kanıyla yazdığı son mesajı ile binlerce kalbe önemli büyük gerçekleri kazıyamaz ve binlerce insanı büyük eylemlere sürükleyemezdi. Çocuklarını ve torunlarını hareket geçirecek, belki de nesiller boyunca tarihin seyir çizgisini değiştirecek önemli bir dinamik olamazdı...

Zafer nedir? Yenilgi nedir? Biz bugün bizim ölçülerimizi oluşturan şekilleri ve değerleri yeniden gözden geçirmek durumundayız. Yüce Allah'ın Peygamberine ve müminlere dünya hayatında zafer vereceğine ilişkin sözünün nerede olduğunu sormadan önce yapmamız gereken budur.

Bunun yanında zaferin dış görünüş itibariyle ve ilk akla gelen şekliyle gerçekleştiği pek çok durumlarda vardır. Yeterki, bu ilk akla gelen ve dış görünüşten ibaret olan bu zafer şekli kalıcı ve değişmeyen diğer şekliyle ilintilendirilsin.

Mesela Hz. Muhammed (salat ve selam üzerine olsun) kendi hayatında zafere ulaşmıştır. Zira bu zafer, islamın getirdiği inanç sisteminin eksiksiz gerçekliğiyle yeryüzünde hakim kılınması ile ilgilidir. Zira bu inanç sistemi insan toplumunun hayatına egemen kılınmadığı ve onun hayatına bütünüyle hükmetmediği sürece hedefine ulaşmış olamaz. Bireyin kalbinden başlayıp egemen olan bir devlete dönüşmedikçe tamamlanamaz. İşte bu nedenle yüce Allah bu inanç sisteminin sahibini hayatında muzaffer etmeyi dilemiştir ki, bu inanç sistemini eksiksiz şekliyle gerçekleştirsin. Ve bu gerçeği, tarihin belli bir döneminde yaşanmış bir realite olarak insanların zihinlerine yerleştirsin. Bundan ötürüdür ki burada zaferin ilk etapta akla gelen şekli uzak olan diğer şekliyle bitiştirilmiştir. Allah'ın takdiri ve düzenlemesine uygun olarak, burada dış görünüşteki zafer şekli gerçek şekliyle bütünleşmiştir.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken bir husus daha var. Yüce Allah'ın sözü Peygamberleri ve iman edenler için geçerlidir. Dolayısıyla bu sözün kendilerihakkında yürürlüğe konması istenen kalplerin içinde gerçek imanın yerleşmiş olması gerekmektedir. İnsanlar iman gerçeği konusunda çoğu zaman gevşek davranırlar. Halbuki iman gerçeği, bütün şekilleri ve biçimleriyle şirkten arındırılmadığı sürece kalbe gelip yerleşmez. Sonra şirkin bazı gizli şekilleri vardır ki, insan yalnız Allah'a yönelmedikçe, yalnız O'na tevekkül etmedikçe, yüce Allah'ın kendisi lehinde ve aleyhindeki kazası ve kaderine gönül huzuru ile teslim olmadıkça, yalnız yüce Allah'ın kendisini yönlendirdiğini, Allah'ın seçtiğinden başka seçeneği olmadığını somut biçimde hissetmedikçe bunların hepsini gönül huzu-

ru, tam bir güven, kabullenme ve iç rahatlığı ile karşılamadıkça insanın kalbi bu şirk çeşitlerinden arınmaz, kurtulmaz. İnsanın kalbi bu dereceye kavuştuğu zaman ise asla Allah'ın önüne geçmeye kalkışmaz. Zaferin veya iyiliğin belli bir şeklini vermesi için ona öneride bulunamaz. Bunların hepsi Allah'a ait işlerdir. O ise Allah'ın emrine bağlıdır. Kendisinin başına gelen herşeyin hayır, iyilik olduğunu kabul eder... İşte zaferin anlamlarından biri de budur. Kişinin kendi benliğine, egosuna, şehevi ihtiraslarına karşı muzaffer olması. Bu içe dönük bir zaferdir ve onsuz hiçbir şekliyle dışa dönük herhangi bir zafer gerçekleşmez.

"Elbette biz peygamberlerimize ve inananlara dünya hayatında ve şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz."

"O gün zalimlere, özür beyan etmeleri fayda vermez, lanet onlaradır. Yurdun kötüsü de onlaradır."

Daha önceki sahnede zalimlere mazeretlerinin nasıl fayda vermediğini ve onların nasıl lanete uğradıklarını kötü bir yere sürüldüklerini görmüştük.

Hz. Musa'nın kıssasında görülen zaferin şekillerinden biri de şudur:

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْهُدَىٰ وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ ۝ هُدًى وَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۝

53- Andolsun! Biz Musa'ya hidayet verdik ve İsrailoğullarına o Kitab'ı miras kıldık.

54- O, akıl sahipleri için bir öğüt ve doğruluk rehberidir.

Bu, cenabı Allah'ın vereceği zaferin numunelerinden sadece biridir. İnsana kitabı ve doğru yolu vermek. Kitaba ve doğru yola onu mirasçı yapmak. Yüce Allah'ın Hz. Musa'nın kıssasında bir misal olarak sergilediği bu nümune önümüze geniş bir saha açmaktadır. Burada hedefi gösteren zafer şekillerinden birini görüyoruz.

Bu sırada bu bölümün son dokunuşu yer almaktadır. Burada Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'e (salat ve selam üzerine olsun) zorluklara ve sıkıntılara rağmen Mekke'de onunla birlikte iman edenlere, Hz. Muhammed'in (salat ve selam üzerine olsun) ümmetinden olup onlardan sonra geldikleri halde onların o zamanki şartlarıyla karşılaşan herkese yönelik bir direktiftir bu:

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ۝

55- Ey Muhammed! Sabret, Allah'ın verdiği söz şüphesiz gerçektir. Suçunun bağışlanmasını dile; Rabbini akşam-sabah överek tesbih et.

Bu son dokunuştur... Sabretmeye çağırmaktadır. Yalanlamaya karşı sabır. İşkencelere karşı sabır... Geçici bir zaman sürecinde batılın, haksızlığın çoğunluk ve kaba kuvvet ile borusunu öttürmesine karşı sabır... İnsanların birbirinden farklı olan karakterlerine, tabiatlarına, ahlaklarına ve hareketlerine karşı sabır. İnsanın kendi arzu ve sabırsızlıklarına, eğilimlerine, tereddütlerine, somut zafere ilişkin isteklerine ve aceleciliğine, beklentilerine ve umutlarına karşı sabır. Uzun

olan yol boyunca düşman olan taraftan önce, dostların tarafından gelebilecek olan (eleştirilere, eziyetlere) kalleşliklere, dönekliklere karşı sabır!

"Sabret, Allah'ın verdiği söz şüphesiz gerçektir." Süre ne kadar uzasa da, işler ne kadar karmaşıklaşsa da, şartlar ne kadar değişse de. Bu gerçekleştirmeye gücü yetenin sözüdür. Dilediği için söz verenin sözüdür.

Yolcusun! Yol azığını hazırla:

"Suçunun bağışlanmasını dile; Rabbini sabah-akşam överek tesbih et."

İşte yol azığın budur. Uzun ve zorlu olan sabır yolunda azık. Günahlarının bağışlanmasını dilemek. Rabbini övgü ile yad etmektir. Allah'ı takdis ile birlikte günahların bağışlanmasını dilemek bu dileği kabule yaklaştırır. Aslında bu insanın iç dünyasının terbiye edilmesi ve hazırlanmasıdır. Kalbin arınması ve temizlenmesidir. İşte kalpte gerçekleşen zaferin şekli budur. Bundan sonra hayatın pratiğinde gerçekleşen diğer zafer gelir.

Bu eylem için sabah ve akşamın seçilmesi ya zamanın tamamını kinaye yolu ile ifade etmektedir -zira bunlar zamanın iki uç tarafıdır- ya da bunlar kalplerin arındığı, Allah'ı anarak düşünme ve gezinmenin müsait olduğu zamanlardır.

İşte yüce Allah'ın zafere giden yolun hazırlığını tamamlama ve azığını almaya ilişkin seçtiği yol budur. Zaten her savaş için bir hazırlık yapılması ve azık alınması şarttır...

Surenin önümüzdeki bölümü önceki bölümle tam bir ilişki içindedir. Bu geçen son dersin bir devamı niteliğindedir. Yalanlama, eziyet etme, hakkı engelleme ve batılda diretmeye karşı sabretmesi için Hz. Peygamber'e yöneltilen direktifi tamamlamaktadır. Bu direktiften sonra hiç delile ve sağlıklı belgeye dayanmadan Allah'ın ayetleri hakkında ileri-geri söz söylemenin nedeni ortaya konuyor. Buna göre asıl neden sahibini hakka teslim olmaktan alıkoyan kibirdir. Halbuki onlar göğüslerini kabartan kibire göre çok zavallı ve çok cılızdırlar.

Bu nedenle yüce Allah'ın yarattığı bu evrenin büyüklüğüne, yerin ve göklerin büyüklüğü ile karşılaştırıldığında bütün insanların ne kadar küçüldüklerine dikkat çekilmektedir. Dersin devamında evrensel (doğal) bazı ayetler sergilenmekte, bunların bazılarının insanlar onlardan küçük ve cılız oldukları halde Allah'ın bir lütfu olarak insanların hizmetlerine sunulduğuna dikkat çekilmekte, insanların bizzat kendi bünyelerinde yer alan Allah'ın lütuflarına işaret edilmektedir. Hem dış dünyadaki hem de iç dünyadaki gerçeklerin kendisine ortaklar koştukları yaratıcının birliğine tanıklık ettikleri belirtilmektedir. Bu arada Hz. Peygamber'e ilişkin Allah'ın birliğini açıklamaya ve onların Allah'ın dışında taptıkları düzmece ilahlardan yüz çevirmeye yönelik direktifi yeralmaktadır. Bu bölüm çetin bir kıyamet sahnesiyle sona ermektedir. Müşrikler orada susturulmak ve aşağılanmak amacıyla Allah'a ortak koştuklarından sorguya çekilmektedirler. Bölüm önceki bölümün sonuçlandığı biçimde sonuçlanmaktadır. Burada da Hz. Peygamber sabretme direktifi alıyor. İster yüce Allah söz verdiklerinin bir kısmını ona gösterene kadar ömrünü uzatsın isterse Allah'ın bu sözü gerçekleşmeden vefat etsin farketmez. Hüküm Allah'ındır. Ve onlar herhalde O'na döneceklerdir.

Bu insan denen yaratık çoğu zaman kendi kendisini unutur. Kendisinin küçük, zayıf bir varlık olduğunu, gücünü kendisinden değil, gücün birinci kaynağı olan Allah'a bağlılığından aldığını unutur. Bu kaynakla olan bağını koparır. Sonra başını alıp gider. Kabarır, şişer, görkemlileşir, yükselir, göğsünü kibir doldurur. Bu kibir yüzünden helak olan şeytandan alır bu büyüklük taslayışını. O şeytan ki, insanın başına musallat olmuş ve bu kibir yolu ile ona yanaşmıştır!

İşte bu insan Allah'ın ayetleri hakkında mücadeleye girişir ve büyüklenir. Halbuki bu ayetler fıtratın diliyle fıtrata hitap eden olgulardır. İnsan bir tartışmayı yaparken kalbi yatmadığı için irdelediğine, tam anlamı ile inanmadığı için mücadele ettiğine kendisini ve insanları inandırmaya özen gösterir. Halbuki yüce Allah kullarını bilmektedir. Onların en gizli şeylerine varıncaya kadar herşeylerine vakıf olan, işiten ve görendir. İşte o, bunun yalın kibir olduğunu belirtmektedir. İnkarcı insanın onun kalbini dolduran işte bu kibirdir. İnsanı tartışılması imkansız olan konularda daha da tartışmaya iten bu kibirdir. Büyüklük taslama ve olduğundan daha büyük görünmedir. Hak etmediği ve gerçekten layık olmadığı bir yere gelmeye çalışmadır. Onun kendisiyle tartışmasını sürdüreceği kesin bir delili yoktur. Ortaya koyacağı bir belgesi de yoktur. Bütün sermayesi bu yalın kibirdir.

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ
مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝

56- Allah'ın ayetleri üzerinde kendilerine gelen bir delil olmadan tartışanların gönüllerinde, ulaşamayacakları bir büyüklenme vardır. Sen Allah'a sığın. O şüphesiz işitendir, görendir.

Eğer insan kendi gerçek kimliğini ve bu varlığın gerçeğini kavrasaydı... Görevini öğrenip onu mükemmel biçimde yerine getirip onun sınırlarını zorlamaya çalışmasaydı... Kendisinin varlığın yaratıcısının emriyle ve kendisinden başka kimsenin bilmediği takdirine uygun olarak yaratılan ve onun emrine bağlı olan sayısız varlıklardan sadece birisi olduğuna tam kanaat getirseydi... Görevinin de bu varlığın yapısı içindeki gerçekliğiyle orantılı olduğunu anlasaydı... Evet eğer insan bunların hepsini anlasaydı gönül huzuruna kavuşacak ve rahat edecekti. Sakinleşecek ve alçak gönüllü olacaktı. Hem kendi iç alemiyle hem de etrafını kuşatan evrenle barış içinde yaşayacaktı. Allah'a boyun eğecek teslim olacaktı.

"Sen Allah'a sığın. O şüphesiz işitendir, görendir."

Kibirlenmenin karşısına Allah'a sığınmanın konulması onun çok çirkin ve çok korkunç bir hareket olduğunu göstermektedir. Çünkü insan ancak kötülük ve eziyete sebep olması beklenen çirkin ve korkunç şeylerden Allah'a sığınır. Kibirde bunların hepsi de vardır. Kibir, sahibini yorduğu gibi etrafındaki insanları da yorar. Hem içine girdiği göğsü hem de diğer insanların göğsünü daraltır, rahatsız eder. Nereden bakılırsa bakılsın kibir, gerçekten kendisinden Allah'a sığınılması gereken bir kötülüktür.

"O şüphesiz işitendir, görendir."

İşitir ve görür. Çirkin olan kibir de görülebilen hareketlerde işitilebilen söz-

lerde somutlaşan bir eylemdir. Bu nedenle insan, işini işiten ve gören Allah'a havale etmelidir. Allah onu istediği şekilde idare eder.

Sonra bu koca evrende insanın gerçek konumu ortaya konuyor. İnsanların gözleriyle gördükleri, sade bir görmekle dahi muhteşem büyüklüklerini kavradıkları, gerçekliğini öğrendikten sonra onları daha güzel biçimde ele aldıkları Allah'ın bazı yaratıkları ile karşılaştırıldığında insanın ne kadar cılız ve küçük kaldığı belirtiliyor:

لَخَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ
خَلْقِ ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

57- Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir şeydir. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Gökler ve yeryüzü insanın gözleri önüne serilmiştir. İnsan onları görür, kendisini onlarla karşılaştırabilir. Ancak insan oranların ve boyutların gerçeğini, hacimlerin ve kuvvetlerin gerçeğini **"öğrendiğinde"** büyüklük taslamaktan vazgeçer, küçülür, güçsüzlüğünü, cılızlığını kavradığından eriyip bitecek hale gelir. Yüce Allah'ın kendisinin bünyesine yerleştirdiği ve bu nedenle onu onurlandırdığı o yüce özü düşündüğünde evet işte ancak bunu düşündüğünde bu korkunç ve koca evrenin büyüklüğü önünde yine de ayakta kalabilir.

Gökleri ve yeri yıldırım hızı ile gözden geçirmek dahi insanın bu gerçeğe ulaşması için yeterlidir.

Üzerinde yaşadığımız bu dünya, güneşin büyük uydularından biridir. Dünyanın kütlesi güneşin kütlesinin milyonda üçü kadardır. Hacmi ise güneşin hacminin milyonda birinden azdır.

Güneş ise bize yakın olan ve içinde yer aldığımız samanyolunda yer alan yüz milyon güneşten sadece birisidir. Bugüne kadar insanlık bu samanyollarından yüz milyon tanesini keşfetmiştir. Bunların hepsi korkunç genişlikteki uzaya serpiştirilmişlerdir. Ama yine de orada kaybolur gibi olmuşlardır!

İnsanların keşfettikleri basit ve küçücük bir alanı kapsamaktadır. Evrenin bütünü içinde bunların sözünü etmeye bile değmez. İnsanların bu keşfettikleri bütüne oranla o kadar küçük olmasına rağmen sırf düşünülmesi dahi insanın başını döndürecek genişlikte ve korkunçluktadır. Bizimle güneş arasındaki uzaklık doksan üç milyon mil kadardır. Yani o, bizim küçük dünya gezegenimizin aile reisidir. Hatta o -tercih edilen görüşe göre- bu küçük dünyanın anasıdır. Bizim dünyamız anasının kucağından bu uzaklıktan daha uzağa gitmemiştir: Doksan üç milyon mil.

Güneşin bağlı olduğu (Galaksiye) samanyoluna gelince, onun çevresi yüz milyon yıl kadardır... Işık yılı... Işık yılı ise, altıyüz milyar mili ifade eder! Zira ışığın saniyedeki hızı yüzseksen altı bin mildir!

Bizim samanyolumuza en yakın Galaksi ise, bizden yediyüzelli bin ışık yılı kadar uzaklıktadır.

Bir daha hatırlatıyoruz ki, bu uzaklıklar, bu boyutlar ve bu hacimler basit olan insan biliminin şu ana kadar keşfettikleridir. İnsanların bu bilimi itiraf ediyor ki, bu keşfettikleri şu uçsuz bucaksız evrenin ancak küçük bir parçasıdır.

"Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir şeydir. Fakat insanların çoğu bilmezler."

Allah'ın kudretine oranla daha büyük, daha küçük, daha zor daha kolay diye bir şey yoktur. O herşeyi tek kelime ile yaratandır. Ancak bunlar eşyanın yapısındaki gerçeklerdir. İnsanlar onları böyle tanırlar ve öyle değerlendirirler. Bu ölçülere göre insan nerede, dehşet verici evren nerede? Onun büyüklüğü nerde koca evrenin büyüklüğü nerde?

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ ۚ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

58- Körle gören bir olmaz. İnanan ve iyi işler yapanlarla, kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz.

Gözü gören adam görür ve öğrenir. Kadrini, değerini bilir, olduğundan büyük görünmez. Kabarmaz, büyüklük taslamaz. Çünkü gerçeğe bakar ve görür. Kör olan ise görmez. Konumunu da bilmez. Çevresindeki varlıklarla oranını da anlamaz. Kendisini de, çevresindeki varlıkları da yanlış değerlendirir. Yanlış değerlendirmeden dolayı şurada burada boşuna uğraşıp durur... Aynı şekilde iman edip iyi işler yapanlarla kötülük yapan bir değildir. Birinci kesim gözlerini açmış görmüş ve tanımıştır. Bunlar güzel biçimde değerlendireceklerdir. Diğeri ise kör olmuş, cahil kalmıştır. O ise yanlış değerlendirecektir. Herşeyi yanlış değerlendirecek... Kendisi ise kötülük edecek. İnsanlara da kötülük edecek... Herşeyden önce kendi değerini ve çevresindekilerin değerini anlamada yanılgıya düşecektir. Kendisini, çevresindekilerle karşılaştırırken hataya düşecektir. Çünkü o kördür. Zaten asıl kör olma, kalplerin kör olmasıdır!

"Ne kadar az düşünüyorsunuz."

Eğer düşünseydik gerçeği anlardık. Çünkü mesele gözlerimizin önünde ve açıktır. Hatırlatma ve hatırlamadan öte bir şeye gerek yoktur.

Sonra eğer biz ahireti hatırlasaydık, geleceğine tam güvenseydik, oradaki durumumuzu düşünseydik ve oradaki sahneyi gözlerimizin önüne getirseydik gerçeği kavrardık.

إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾

59- Kıyamet saati mutlaka gelecektir. Bunda asla şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu inanmazlar.

İşte bunun için tartışır ve büyüklenirler. Gerçeğe boyun eğmezler, gerçek konumlarını belirleyemezler, hadlerini aşarlar.

İbadet ederek Allah'a yönelmek, O'na elini açıp niyazda bulunmak insanı kibirle kabaran, hiçbir delile ve kesin belgeye dayanmadan Allah'ın ayetleri hakkında ileri geri konuşmaya iten bu hastalıktan kurtarır. Yüce Allah O'na yönelelim ve niyazda bulunalım diye bize kapılarını açmakta, kendisine dua ederek yalvaranın duasını kabul etmeyi prensip edindiğini bize açıklamaktadır. Ona ibadet etmekten burun kıvıranları kendilerini bekleyen zillete ve cehenneme atılmaya karşı uyarmaktadır.

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ
إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

60- Rabbiniz buyurdu ki: "Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeye tenezzül etmeyenler, aşağılık olarak cehenneme girecekler-dir.

Duanın da kendisine özgü bir kuralı vardır. Bunlara uyulması gerekir. Bir kere insan samimi bir yürekle Allah'a yönelmelidir. Duasına karşılık verileceğine tam güvenmelidir. Fakat bu karşılığın herhangi bir şeklini öngörmemelidir. Herhangi bir yer veya zaman tayin etmemelidir. Zira bu türden bir ön şart ileri sürmek dileğin adabına uygun düşmez. İnsan, dua için Allah'a yönelmenin dahi Allah'tan bir yardım olduğuna ve duasına karşılık verilmesinin ise ayrı bir lütuf olduğuna inanmalıdır. Hz. Ömer (Allah O'ndan razı olsun) şöyle diyordu:

"Ben duanın kabul edilmesi arzusunu değil, sadece duanın arzusunu taşırım yüreğimde. Çünkü bana gerçekten güzel bir dua nasib olduğunda peşinden kabul edilişinin de geleceğinden eminim." Bu söz gerçekten Allah'ı tanıyan irfan sahibi bir kalbin sözüdür. Bu kalb, yüce Allah'ın kabul etmeyi takdir ettiğinde onunla birlikte dua etmeyi de takdir ettiğini anlamaktadır. Allah denk düşürdüğünde dua ile kabul edilişinin birbirine uygun, birbiriyle uyumlu hale geleceğini kavramaktadır.

Allah'a yönelmeyi onurlarına yedirmeyenlerin gerçek cezası aşağılanmış, horlanmış bir biçimde cehenneme sürülmeleridir. İşte bu küçücük dünyada ve bu basit hayatta kalpleri ve göğüsleri kabartan, Allah'ın muazzam yaratıklarını buna ilave olarak yüce Allah'ın ululuğunu, büyüklüğünü ve geleceğinde hiçbir kuşku bulunmayan ahireti unutturan kibrin, üstünlük taslamanın sonu budur. Bu hareket, bir süre kabardıktan ve büyüklük tasladıktan sonra insanın ahirette uğrayacağı zillet durumunu da ona unutturmaktadır.

Allah'a tapmayı onurlarına yedirmeyenlerden söz edildikten sonra yüce Allah'ın insanlara verdiği bazı nimetleri gözönüne sermeye başlıyor. Allah'ın ululuğunu, yüceliğini gösteren ve onların bunlara karşı Allah'a şükretmedikleri nimetlerden söz ediyor. Onlar bu nimetlere rağmen Allah'a tapmaktan ve O'na yönelmekten burun kıvırmaktadırlar.

Gece ve gündüz kainatın önemli iki olayıdır. Yer ve gök de evrenin içinde iki varlıktır. Bunlar yüce Allah'ın insana güzel bir şekil vermesi, onları tertemiz rızıklarla beslemesi ile birlikte anlatılıyor. Bunların hepsi yüce Allah'ın insanlara verdiği nimetler ve lütuflar sadedinde, Allah'ın birliği ve dini yalnız O'na has kılma konusunda gündeme getirilmektedir. Bu da, sözkonusu olayların, yaratıkların ve olguların arasında bir bağ bulunduğunu, onların sağlam bir biçimde birbirlerine bağlı olduklarını, bunların hepsini geniş çerçeveleriyle düşünmenin, bunlar arasındaki bağı ve uyumu gözönünde bulundurmanın zorunlu olduğunu göstermektedir.

Bu yeryüzünde hayatın varlığına, gelişmesine ve ilerlemesine zemin hazırlayan, bildiğimiz şekildeki insan hayatının varlığına izin veren, bu insan dediği-

miz varlığın varlığının ve fıtratının ihtiyaçlarına uygun şartlar oluşturan temel faktör, bu evrenin yapısının Allah'ın kendisi için belirlediği anayasaya uygun hareket etmesidir. Geceyi insan için yerleşme, rahat etme ve toplanma, gündüzü ise aydınık, görmesi ve hareket etmesi için yardımcı kılan, yeryüzünü hayat ve hareket için güzel bir yerleşim alanı göğü ise, dağılmayan, yıkılmayan oranları ve boyutları birbirine karışmayan birbirine kenetlenmiş bir bina yapan da kainatın bağlı olduğu bu anayasadır. Eğer göğün yapısını oluşturan oranlar ve boyutlar karışacak olsa, bu yeryüzünde insanın varlığı hatta hayatın varlığı dahi imkansız hale gelirdi. Tertemiz rızıkların yerden çıkmasını ve gökten inmesine müsaade edip yüce Allah'ın şekil verdiği ve ona en güzel şekli verdiği, ona bu evrenin yapısıyla uyum sağlayan özellikler ve yetenekler bahşettiği böylece bu koca varlığa bağlı olarak ve içinde bulunduğu şartlara uyum sağlayarak yaşamasını garanti ettiği insanın bu nimetlerden yararlanmasını temin eden de yine bu anayasadır.

Görüldüğü gibi bu olayların hepsi birbirine bağlı ve birbiriyle uyum içindedir. Bu nedenle Kur'an onların hepsini bu karşılıklı uyum içinde bir yerde anlatmaktadır ve onların hepsinden yaratıcının birliğine ilişkin kesin delilini çıkarmaktadır. Bunların ışığı altında insanın kalbini yalnız Allah'a çağırmaya, samimi bir şekilde onun dinine sarılmaya doğru yöneltmektedir. "Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun" diye haykırmaktadır. Bütün bu varlıkları eşsiz bir uyumla yoktan var eden ve onlara şekil verenin ancak ilah olmaya layık olduğunu bunun da Allah olduğunu, alemlerin Rabbi olduğunu belirtmektedir. Böyleyken insanlar nasıl olur da bu apaçık gerçekten yüz çevirirler?

Burada bu evrenin özündeki bağlılıkların bazı yönlerine ve insanın hayatı ile ilişkilerine kısaca bir göz atmak istiyoruz. Allah'ın kitabında yer alan bu özlü işarete paralel düşen kısa işaretlerde bulunacağız.

"Eğer dünya, güneş karşısında kendi ekseni etrafında dönmeseydi gece ve gündüz meydana gelmezdi."

"Eğer dünya kendi ekseni etrafında şu anki hızından daha hızlı dönseydi evler havaya savrulur, yeryüzü durmadağın hale gelir uzaya saçılırdı."

"Eğer dünya kendi ekseni etrafında şimdikinden daha yavaş dönseydi insanlar sıcaktan ve soğuktan kırılırlardı. Dünyanın kendi ekseni etrafında dönme hızı yani şu anda sürekli olarak devam eden hızı yeryüzünde yaşayan bitkilerin ve canlıların hayatı için kelimenin tam anlamı ile en uygun olan hızdır."

"Eğer dünya kendi ekseni etrafında dönmeseydi denizlerin ve okyanusların suyu boşalırdı."

"Eğer dünyanın ekseni dik ve dünya merkezi güneş olan daire biçiminde bir yörüngede dönseydi ne olurdu? O zaman mevsimler kaybolur, insanlar yaz nedir, kış nedir, ilkbahar nedir, sonbahar nedir bilmezlerdi."[24]

"Eğer yeryüzünün kabuğu şimdikinden birkaç karış daha kalın olsaydi karbonun ikinci oksidi oksijeni emer ve bitkilerin hayatının varlığı imkansızlaşırdı."

"Eğer hava tabakası bugün olduğundan daha yüksekte bulunsaydı hava dışında yanmakta olan ve saniyede altı mil ile kırk mil arasında değişen bir hızla

24- Prof.Ahmet Zeki'nin "Maallah fis Sena" kitabından.

seyretmekte olan milyonlarca alevlerin bazıları yerkürenin bütün parçalarına çarpar ve yanabilecek olan her şeyi yakabilirdi. Eğer bu meteorlar tabancanın kurşunu hızıyla seyretmiş olsalardı hepsi yere çakılırdı. O zamanda sonuç korkunç olurdu. İnsana gelince, onun kurşun hızının doksan katı hızla gelmekte olan küçük bir göktaşı ile çarpışması, doğal olarak onu sırf hızının sıcaklığıyla param parça ederdi."

"Eğer havadaki oksijenin oranı yüzde 21 yerine yüzde 50 olsaydı dünyadaki yanabilecek herşey hemen alevlenebilirdi. Yıldırımdan saçan bir kıvılcımın bir ağaca isabet etmesiyle bütün bir orman adeta patlayarak alevlenecekti. Havadaki oksijenin oranı yüzde 10'a ve daha da aşağıya düşseydi belki hayat asırlar boyunca kendisini ona ayarlayabilirdi ama o zaman da insanın alışageldiği ateş gibi medeniyet kaynaklarından (etkenlerinden) çok azını elde edebilirdi."[25]

Bu evrenin öz yapısında birbirine denk getirilmiş binlerce sistem vardır. Bunlardan herhangi biri az bir şey dengesini kaybetse hayat bildiğimiz şu şekliyle varlığını sürdüremez ve ortam insan hayatı için bu kadar uygun olmaz.

İnsanın kendisine gelince, onun güzel yaratılışının bir yönü onun bütün canlılar arasında bu kadar eşsiz bir şekilde yaratılması, bütün görevlerini rahatlıkla ve dikkatli bir biçimde yerine getirmesi için gereken cihazlar ve organlarla mükemmel biçimde donatılması, kendi yapısı ile genel olan evrensel şartları arasında, bu evrensel ortamda olduğu gibi varlığını ve hareket etmesini sağlayan imkanların oluşturulması evet işte bunların hepsi onun güzel yaratılışının belgeleridir. Bunun da ötesinde insanın en büyük özelliği yeryüzünde halife olmasıdır. Halifeliğin başta gelen araçlarıyla donatılmış olmasıdır: Bunlar **akıldır,** şekillerin ve sebeplerin ötesiyle **ruhani bağlar kurabilmektir.**

Eğer biz insanın yapısındaki inceliğini parçalarının ve görevlerinin ahengini araştırma konusu yapsak ve bunların hepsini: **"Size şekil verip de, şeklinizi güzel yapan"** ayetinin kapsamında değerlendirsek, bu hayret verici ince yapıda yer aldığı için insanın herbir küçük organının ve hatta her hücresinin üzerinde durmak zorunda kalacaktık.

Bu hayret verici inceliğe bir örnek olarak insanın çenesini ve oraya yerleştirilen dişleri sırf mekanik yönden ele alıyoruz. Çene o kadar ince hesaplarla yapılmıştır ki diş etlerinde veya dilde milimetrenin onda biri kadar bir çıkıklık olma bu diş etlerini ve dili rahatsız eder. Normal dişlerde ve azı dişlerinde de bu büyüklükteki bir çıkıklık, karşısındaki dişe çarpar ve onu tahriş eder! Alt çene ile üst çene arasına sigara kağıdı gibi bir kağıt konulup çeneler kapandığında bu kağıt üzerinde kapanmanın izleri görülür. Çünkü bu iki çene öyle bir incelikte yapılmıştır ki, sigara kağıdı inceliğindeki bir şeyi dahi çiğneyebilir ve öğütebilir!

Ayrıca bu insan sözkonusu olan bu yapısı ile bu evrende yaşasın diye donatılmıştır. İnsanın gözü, bu yeryüzünde görme vazifesini sağlayacak ışın dalgalarını alabilecek biçimde ayarlanmıştır. İnsanın kulağı, bu yeryüzünde işitme görevini sağlayacak ses dalgalarını alabilecek şekilde ayarlanmıştır. Bütün duyguları ve bütün iç organları hayatı için hazırlanan ortama uygun yaratılmıştır. Şartların değişmesi halinde, sınırlı da olsa, ona göre vaziyet alabilecek güçlerle donatılmıştır.

Şüphesiz ki insan bu ortam için yaratılmıştır. Bu ortamda yaşasın. Bu ortamda etkilensin. Bu ortamı etkilesin diye yaratılmıştır. Öz itibariyle bu ortamın yapısı ile insanın yapısı arasında köklü bağlar da vardır. İnsanın bu şekilde tasvir edilmesi onun ortamı ile yani yer ve gökle yakından ilgilidir. Onun içindir ki Kur'an insanın bu tasvirini yer ve göğü anlattığı ayetin devamında sözkonusu etmektedir. Bu da Kur'an-ı Kerim'in eşsiz anlatım sanatının (i'cazının) bir parçasıdır.

Allah'ın sanatına ve bu sanatın gereği olarak evrenle insan arasında sağladığı uyuma ilişkin özlü olarak sergilediğimiz bu işaretler yeterlidir.

Şimdi Kur'an'ın ayetleri önünde kısa kısa durmaya geçiyoruz:

اَللّٰهُ الَّذِیْ جَعَلَ لَكُمُ الَّیْلَ لِتَسْكُنُوْا
فِیْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَشْكُرُوْنَ ﴿٦١﴾

61 - Allah O'dur ki, geceyi içinde istirahat etmeniz için (serin ve karanlık) gündüzü de işinizi görmeniz için aydınlık yaptı.
Şüphesiz Allah, insanlara lütufkârdır; fakat insanların çoğu şükretmezler.

Geceleyin sükunet her canlı için zorunludur. Her canlının ertesi gün tekrar hayata hareketli başlaması için canlı olan hücrelerinin içinde rahata kavuşacağı karanlık bir zaman diliminin olması şarttır. Bu sükunetin elde edilmesi için sırf uyku yeterli değildir. Gecenin olması da lazımdır. Karanlıklar gerekmektedir. Sürekli olarak ışıkta kalan hücreler sükunetin zorunlu olan payını alamadıkları için aşırı derecede yorulur ve dokuları bozulur.

"Gündüzü işinizi görmeniz için aydınlık yaptı."

Bu şekildeki bir ifade, tasvir edici ve somutlaştırıcı bir ifade biçimidir. Sanki gündüz bakabilen ve görebilen bir canlıdır. Aslında gündüzleri görebilenler insanlardır ama gündüzün genel niteliği aydınlık ve görünme olduğu için böyle ifade edilmiştir.

Gece ile gündüzün böyle yer değişmesi nimet içinde nimettir. Eğer bunlardan biri sürekli olsaydı hatta bunlardan biri şimdi olduğundan bir kaç kat uzun olsaydı, hayat yok olurdu. Bunun için Kur'an-ı Kerim'in gece ile gündüzün ardarda gelişini insanların çoğunun şükretmediği bir nimet olarak ortaya koymasında garip bir şey yoktur.

Bu iki evrensel (doğal) olaydan sonra Kur'an-ı Kerim bu iki olayı yaratanın ancak ilah olabileceğini ve bu ulu ismi hak edebileceğini belirtmektedir:

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَیْءٍ ۖ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿٦٢﴾

62- İşte herşeyin yaratıcısı Rabbiniz olan Allah budur. O'ndan başka ilah yoktur. Nasıl da aldatılıp döndürülüyorsunuz?

İnsanların yüce Allah'ın elini herşeyde görüp, eşyanın varlığına bakarak aklın kesin ölçüleriyle O'nun herşeyin yaratıcısı olduğunu öğrenip, hiç kimsenin bunları yarattığını iddia edemeyeceğini, hiçbir yaratıcı olmadan onların var olduklarını söylemenin de tutarlı olamayacağını kavradıktan sonra... Evet bunların hepsini anladıktan sonra Allah'ı tanımamaları ve O'na iman etmemeleri gerçekten

ilginçtir. Gerçekten hayret edilecek bir olaydır."Nasıl da aldatılıp döndürülüyorsunuz?"

Fakat ne yazık ki, birtakım insanlar bu apaçık gerçekten böylece yüz çevirmişlerdir. Tıpkı Kur'an'la ilk defa muhatap olan insanların yaptıkları gibi. Bu tutum her zaman da böyledir. Sebepsiz, delilsiz, belgesiz bir tavırdır bu:

كَذَٰلِكَ يُؤْفَكُ ٱلَّذِينَ كَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾

63- Allah'ın ayetlerini bile bile inkar edenler böylece döndürülüyorlardı.

Şimdi ayetlerin seyri gece ve gündüz ayetlerinden yeryüzünün kendi özüne geçmekte onun bir yerleşim alanı olduğunu, göğe değinmekte ve onun da bir bina olarak kurulduğunu dile getirmektedir:

ٱللَّهُ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ قَرَارًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً
وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُم
مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦٤﴾

64- Sizin için yeri durak, göğü bina eden, size şekil verip de, şeklinizi güzel yapan, sizi temiz şeylerle rızıklandıran Allah'tır. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir.

Yeryüzü daha önce öz olarak bazılarına değindiğimiz pekçok uygun şartlardan dolayı insanın hayatı için en uygun yerdir. Gök ise, oranlamaları, uzaklıkları, hareketleri ve dönmeleri değişmeyen bir yapıdır. Bu nedenle insan hayatı için istikrarı ve devamlılığı garanti etmektedir. Nitekim insan bu koca varlığın içinde hesabı kitabı yapılmış ve bu evrenin yapısında değeri biçilmiş bir varlıktır.

Göğün ve yerin inşası, daha önce bazı önemli sırlarına işaret ettiğimiz biçimde, insanın yaradılışına ve temiz rızıklarla beslenmesine bağlanmaktadır.

"Size şekil verip de şeklinizi güzel yapan, sizi temiz şeylerle rızıklandıran Allah'tır."

Bu mucizelerden ve bağışlardan sonra, öncekilere olduğu gibi, şu ifade yer almaktadır:

"İşte Rabbiniz Allah budur. Bütün alemleri yaratan Allah ne yücedir!"

Yaratan, takdir eden, idare eden, sizi gözeten ve mülkünde size bir yer belirleyen bu Allah işte o sizin Rabbinizdir. **"Allah, ne yücedir"**. Bereketi ne büyük ne çoktur! **"Alemlerin Rabbidir!"** Tüm alemlerin Rabbi.

هُوَ ٱلْحَىُّ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَٱدْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ۗ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦٥﴾

65 - O diridir. O'ndan başka ilah yoktur.
Dini yalnız O'na has kılarak O'na yalvarın. Övgü, alemlerin rabbi Allah içindir.

Evet, diri olan yalnız O'dur. Sonra elde edilmeyen, yaratılmayan, başlangıcı ve sonu olmayan, geçici ve perdeli olmayan değişme ve başkalaşım göstermeyen hayatın sahibi O'dur. Hayat kendisindendir. Hiçbir varlığın bu özelliklere sahip hayatı yoktur. O'nu eksik sıfatlardan tenzih ederiz. Yegane hayat sahibi

O'dur.

İlahlıkta tek olan da O'dur. Zira yegane hayat sahibi yalnız O'dur. Öyleyse tek diri O'dur: Allah.

Bu mucizeler, bağışlar ve onları izleyen yorumlar önünde ve birlik gerçeği, ilahlık gerçeği ve Rabblik gerçeği ile insanın iç dünyasının dolduğu anların en hararetlisinde Hz. Peygamber'e direktif veriliyor. Hemşehrilerinin Allah dışında çağırdıklarına tapmasının yasaklandığını, alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olmakla emrolunduğunu insanlara açıklamasını isteyen bir direktiftir bu.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾

66- Ey Muhammed! De ki: "Sizin, Allah'ı bırakıp da kulluk ettiklerinize kulluk etmek bana yasak kılınmıştır. Zira bana Rabbimden belgeler gelmiştir. Ben, alemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum."

Allah'ın ayetlerinden yüz çevirip, O'nun bağışlarını inkar edenlere söyle ki: Senin onların Allah dışında çağırdıklarına tapman yasaklanmıştır. Onlara de ki: Bu iş bana yasak oldu. Ve ben de onu bitirdim. **"Zira bana Rabbimden belgeler gelmiştir."** Yani elimde belge var. Ve ben buna inanmışım. Bu belgenin hakkıdır ki, ben ona kanaat getireyim, onu tasdik edeyim sonra gerçek olan sözü açıklıyayım. **Allah'tan başkasına kulluğu sona erdirmek** -ki bu red etmektir- ve **Alemlerin Rabbine teslim olmakla** -ki bu da kabul etmektir- **yani bu iki yönü ile ancak inanç sistemi tamamlanmış olur.**

Dış dünyadaki ayetleri böylece gözden geçirdikten sonra şimdi de yüce Allah'ın insanın iç dünyasına yerleştirdiği ayetlerinden birini sergilemektedir. Bu da insan hayatı ve onun geçirdiği evrelerle ilgili olan mucizedir. Bu hayat bir giriş yapılarak, Allah'ın önünde hayat gerçeğinin tümünün nasıl olduğunu açıklamaktadır:

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

67- Sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra kan pıhtısından yaratan; sonra erginlik çağına ulaşmanız, sonra da yaşlanmanız için sizi yaşatan O'dur. Kiminiz daha önce öldürülür, kiminiz de belirlenmiş süreye ulaşırsınız. Belki artık düşünürsünüz.

İnsanın yaratılışı konusunda insan biliminin ulaşmadığı konular vardır. Zira bu konuların bazıları insanın varlığından önce vardı. Bunun yanında insanın yaratılışı konusunda insanın gördüğü ve gözlemlediği konular da vardır. Ancak insanlar bu konularda Kur'an'ın indirilişinden asırlar sonra yeni yeni bilgi sahibi olmaktadırlar.

İnsanın topraktan yaratılışı, insanın varlığından önce sözkonusu olan bir gerçektir. Toprak bu yeryüzünde bütün hayatın temelidir. İnsanın hayatı da topraktandır. Bu harika olayın, dünya tarihinde ve hayat tarihinde çok önemli olan

bu gelişmenin nasıl meydana geldiğini Allah'tan başkası bilemez. Bundan sonra insanların çiftleşme yoluyla çoğalmalarına gelince bu da erkeklik hücresi olan nutfenin (spermanın) yumurtacıkla buluşması, birleşmesi ve ikisinin rahimde embriyo şeklinde yerleşmeleri gerçekleşmektedir. Ceninlik aşamasının sonunda çocuk, ilk hücrenin yapısında çok büyük değişimler ve gelişimler gösterdikten sonra dünyaya gelir. Eğer ceninin ana rahminde geçirdiği bu aşamaları güzel bir biçimde incelersek bu aşamaların çocuğun doğumundan ölümüne kadar geçirdiği ve ayeti kerimelerin çocukluk, yaklaşık olarak otuz yaşlarına rastlayan olgunluk ve ihtiyarlık gibi bazı önemli aşamaları üzerinde durduğu merhalelerden daha karmaşık ve daha büyük olduklarını görürüz. Bunlar, zayıflığın iki tarafı arasında kuvvetliliğin en zirvede olduğunu somutlaştıran aşamalardır. "**Kiminiz daha önce öldürülür.**" Bu aşamaların hepsine veya bir kısmına yetişmeden... "**Kiminiz de belirlenmiş süreye ulaşırsınız.**" Belirlenmiş, bilinen bir süredir bu. Bir an dahi ne ondan ileri gidebilir ne de geri kalabilirsiniz. "**Belki artık düşünürsünüz.**" Embriyonun ve yeni doğan çocuğun yolculuğunu izlemede, bu her iki yolculuğun gösterdiği güzel yaratmayı ve güzel oranlamayı-dengelemeyi düşünmekte aklın rolü gerçekten çok büyüktür.

Embriyonun geçirdiği değişim süreci gerçekten ilginç ve düşündürücüdür. Biz bu değişimin çoğu aşamalarını tıbbın, özellikle cenin biliminin gelişmesinden sonra öğrendik. Fakat Kur'an-ı Kerim'in bundan yaklaşık ondört asır önce bu kadar incelikle ceninden (embriyodan) bahsetmesi hayli dikkat çekmektedir. Aklı başında olan bir insanın bu olgu karşısında durup düşünmeden adam akıllı bir değerlendirme yapmadan geçip gitmesi imkansızdır.

Ceninin ve çocuğun geçirdiği gelişim süreci hangi toplum içinde yaşarsa yaşasın ve akli olgunluğun hangi aşamasında bulunursa bulunsun beşeri duygu üzerinde etkili olmakta ve insanın kalbine dokunmaktadır. Her kuşak kendi bilgisi oranınca ve şartlarına göre bu dokunuşun etkisini yüreğinde hissetmektedir. Kur'an bu dokunuşla insanlığın bütün nesillerine hitap etmektedir... Onlar da bu dokunuşu hissetmektedirler... İster ona olumlu karşılık versinler ister olumsuz!

Bunun hemen ardından diriltme ve öldürme gerçeğine, yaratma ve yoktan var etme gerçeğine bir arada yer verilmektedir.

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

68- Yaşatan ve öldüren O'dur. Bir işin olmasını istedi mi, ona sadece "ol" der o da olur.

Kur'an-ı Kerim'de hayat ve ölüm mucizelerine çokca işaret edilir. Zira bu iki gerçek insanın kalbini sert bir biçimde ve derinden sarsar. Ayrıca bunlar insanın hissedip gördüğü her şeyde apaçık olarak tekrar tekrar gördüğü olaylardır, realitelerdir. Diriltmenin ve öldürmenin ilk bakışta göze çarpanın ötesinde büyük anlamları vardır. Hayatın çeşitleri vardır. Ölümün de çeşitleri. Hayatın hiçbiri izi bulunmayan kupkuru bir toprağı gördükten sonra onun hayat dolu olgunluğunu görmek... Bir mevsimde yaprakları ve dalları ile kupkuru olan bir ağacı görüp sonra da onun her tarafından hayatın kaynadığını, yeşerdiğini, yapraklandığını ve çiçek açtığını... Sanki her tarafından hayatın coşup taştığını görmek... Yumurtayı sonra da ondan çıkan yavruyu görmek... Bir de bu sürecin tersini

izlemek. Ölümden hayata doğru giden süreç gibi bir de hayattan ölüme doğru giden süreci seyretmek. Evet bu olayların hepsi insanın kalbine dokunmakta ve onu harekete geçirmektedir. İnsanlar durumlarına ve iç alemlerinin hallerine göre farklılık gösteren derecelerde bu olaylar üzerinde düşünür ve onlardan etkilenirler.

Hayat ve ölüm gerçeklerinden yaratma gerçeği ve yoktan var etme aracına geçilmektedir. Bu da Allah'ın dilemesidir. Yaratmaya yönelişinde somutlaşan iradesi. Herhangi bir şeyin yaratılması "ol" kelimesine bağlı. Onun ardından bir de bakmışsın ki, varlık "oluvermiş". En güzel yaratıcı olan Allah'ın şanı ne yücedir!

İnsan hayatının yaratılması önünde, hayat ve ölüm sahnelerinin, yaratma ve yoktan var etme gerçeğinin gölgesi altında Allah'ın ayetleri hakkında ileri-geri söz etmek çok abes ve çirkin kaçmaktadır. Peygamberleri yalanlamak hayret ve nefret verici bir hareket olarak ortaya çıkmaktadır. Onun için bu eyleme, ürpertici bir kıyamet sahnesi biçiminde sunulan korkunç bir tehdit ile karşılık veriliyor:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ
فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّىٰ يُصْرَفُونَ ﴿٦٩﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ
وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾

69- "Allah'ın ayetleri hakkında tartışanların nasıl Hak'tan çevrildiklerini görmedin mi?"
70- "O, Kitab'ı duyurulması için elçilerimize gönderdiğimiz şeyleri yalanlayanlar, yakında bileceklerdir."

Bu, Allah'ın ayetlerinin sergilendiği bir ortamda O'nun ayetlerini kabul etmemek için tartışmaya girenlerin tutumlarına hayret etmenin ifadesidir. Bu hayret, ahirette onları bekleyen akıbetin açıklanması için bir giriş niteliğindedir.

"Allah'ın ayetleri hakkında tartışanların nasıl Hak'tan çevrildiklerini görmedin mi?"

"O, kitabı duyurulması için elçilerimize gönderdiğimiz şeyi yalanlayanlar..."

Aslında onlar bir tek kitabı, bir tek Peygamberi yalanlamışlardı. Fakat onlar bununla, bütün Peygamberlerin getirdiği herşeyi yalanlamış oluyorlardı. Zira tüm Peygamberler birtek inanç sistemine çağırmışlardır. Bu da son Peygamber olan Hz. Muhammed'in (salât ve selam üzerine olsun) mesajında en mükemmel şeklini bulmuştur. Bu nedenle onlar, her Peygamberi ve her ilahi mesajı yalanlamış oldular. Tek olan gerçeğe ve tevhid akidesine çağıran Peygamberini yalanlayan önceki ve şimdiki herkes de aynı durumdadır.

"Yakında bileceklerdir."

Sonra onların ileride neyi öğreneceklerini açıklıyor: Bu, sırf azap değil, azabın içinde aşağılanma ve horlanmadır.

إِذِ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾

71- Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde sürükleneceklerdir.

Davarların ve yırtıcı hayvanların sürüldükleri gibi sürülerek horlanacaklardır! Onlara neden saygı gösterilsin ki artık? Kendi elleriyle onurlarının, şereflerinin damgasını söküp atanlar onlar değil mi?

Bu azap ve bu aşağılama içinde sürülüp-çekildikten sonra gelip kaynar suya ve ateşe dayanıyorlar:

ثُمَّ فِي ٱلْحَمِيمِ ثُمَّ فِي ٱلنَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾

72- Kaynar suda sonra da ateşte yakılacaklardır.

Yani onlar köpekler gibi bağlanacak ve hapsedileceklerdir. Onlar için belirlenmiş olan yer kaynar su ve alevlenmiş ateşle doldurulacaktır. Onlar da varıp oraya gireceklerdir.

Onlar bu aşağılayıcı azabın içindeyken kendilerine bir de azarlama, aşağılama, sıkıştırma ve çaresiz bırakma amacı ile sorular yöneltiliyor:

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾

73- Sonra onlara denilecektir: Ortak koştuklarınız nerede? Allah'tan başka taptıklarınız?

Onlar bu soruya oyuna getirildiğini anlayan insanın hayıflanarak ve ümitsizlik içinde verdiği cevabı andıran bir şekilde cevap veriyorlar:

مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ قَالُوا۟ ضَلُّوا۟ عَنَّا بَل لَّمْ نَكُن نَّدْعُوا۟ مِن قَبْلُ شَيْـًٔا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧٤﴾

74 - Dediler ki: "Bizden uzaklaşıp kayboldular; hayır, meğer biz önceden hiçbir şeye tapmamışız. (Taptıklarımız hiçbir şey değilmiş)." İşte Allah kafirleri böyle şaşırtır.

Taptıklarımız kaybolup gittiler. Artık ne biz onlara varan bir yolu biliyoruz. Ne de onlar bize gelen yolu biliyorlar... Aslında biz daha önce hiçbir şeye çağırmamışız. Onların hepsi kuruntularmış, sapıklıklarmış!

ذَٰلِكُم بِمَا كُنتُمْ تَفْرَحُونَ فِي ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾

ٱدْخُلُوٓا۟ أَبْوَٰبَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى ٱلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾

75- Bu durum sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ve aşırı derecede sevinip böbürlenmenizdendir.

76- Cehennemin kapılarından, girin orada ebedi kalacaksınız. Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür.

İmdat! Zincirler ve bukağılar içinde kaynar su ve ateşe nerede sürükleniyorlar acaba? Öyle anlaşılıyor ki bu, bir giriştir. Sonra cehenneme girecekler ve orada ebedi olarak kalacaklardır. **"Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür." Bu aşağılanma, büyüklük taslamadan kaynaklanmıştır. İşte bu horlanma da o büyüklenmenin cezasıdır.**

Zillet, aşağılanma ve korkunç azap, Allah'ın ayetleri hakkında ileri-geri konuşup-tartışma ve göğüsleri kabartan büyüklenmeyi tasvir eden bu sahne önünde... Evet işte bu sahne ve bu akıbet önünde Kur'an, Hz. Peygamber'e yöneliyor. Karşılaştığı büyüklenmeye ve yersiz tartışmalara karşı sabretmesi gerektiğini ve

her halde yüce Allah'ın gerçek olan sözüne güvenmesi lazım geldiğini öğütlüyor. İsterse yüce Allah onlara ilişkin sözünün bir kısmını hayatında kendisine göstersin isterse onun hayatına son versin ki işi tamamen kendi üzerine alsın. Mesele bütünü ile Allah'ın elindedir, Peygamber'in görevi sadece bildirmektir. Sonuçta onların hepsi O'na dönecektir.

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾

77- Ey Muhammed! Sabret, şüphesiz Allah'ın verdiği söz gerçektir. Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını sana gösteririz veya seni öldürürüz, nasıl olsa onların dönüşü Bize'dir.

Burada üzerinde derin düşünülmesi gereken bir konuyu biraz açmak istiyoruz: Onca eziyetler, yalanlamalar, büyüklük taslamalar ve inatlaşmalarla karşılaşan Hz. Peygamber'e şu anlamda bir direktif veriliyor: **Sen görevini yap; ötesine karışma.** Sonuçlara gelince bu senin işin değildir. Hatta yüce Allah'ın büyüklük taslayanlara ve ilahi mesajı yalan sayanlara ilişkin sözünün yer yer gerçekleşmesini görüp vicdanen rahatlama bile senin kalbine yakışan bir duygu değildir. Sen sadece çalış, o kadar. Görevini yap ve geçip git. Dava senin davan değildir, mesele senin meselen değildir. İşin tamamı Allah'ın elindedir ve O dilediğini yapar.

Aman Allah'ım! Bu ne yücelik, bu ne ululuk! Bu ne mükemmel edep! Yüce Allah, Hz. Peygamber'in şahsında islam davasına gönül verenlerin bu adabı takınmalarını istiyor.

Bu insanın nefsine ağır gelen bir iştir. İnsan kalbinin doğal arzularına karşı sabretmeyi gerektiren bir iş. Herhalde bu nedenle surenin burasında sabretmeye dikkat çekiliyor. Bu daha önce dikkat çekilen bir olguya tekrar dikkat çekme değildir. Burada başka bir sabır çeşidine dikkat çekilmektedir. Bu sabır çeşidi belki de eziyetlere, büyüklenmelere ve yalanlamalara karşı sabretmekten daha zordur.

İnsan kalbinin yüce Allah'ın kendi düşmanlarını ve davasının düşmanlarını nasıl kıskıvrak yakalayıp cezalandırdığını görme isteğinden vazgeçmesi gerçekten zor bir iştir. Bu düşmanların bizzat düşmanlık yaptıkları ve saldırıya geçtikleri bir sırada Allah'ın onlara karşı cezasını görme isteğine karşı sabır kolay değildir. Fakat bu, yüce ilahi terbiye ve yüce Allah'ın seçkin kullarını özel biçimde hazırlaması, seçtiği kişinin gönlünü bu tür arzulardan arındırması ile gerçekleşebilir. Bu terbiyeden geçen, bu dinin düşmanlarına karşı muzaffer olma arzusuna dahi gönlünü kaptırmaz. Onun tüm arzusu görevini yapma arzusudur.

Böylesine köklü ve derin olan bu meseleden dolayı Allah yoluna çağıranların kalplerinin sürekli O'na yönelmeleri gerekmektedir. İlk bakışta tertemiz ve masum görünen fakat sonradan şeytanın içine girip vaziyet etmeye başladığı arzuların-isteklerin deryasından insanı kurtaracak cankurtaran simidi budur işte!

Bu bölüm geçen dersin sonunda yer alan yorumun bir eki niteliğindedir. Hz. Peygamberin ve müminlerin, Allah izin verene, sözünü ve cezaya ilişkin tehdidini gerçekleştirene kadar sabretmeleri için yönlendirilmeleri konusunu tamamlamaktadır. Yüce Allah'ın bu sözü ister Hz. Peygamber'in hayatında gerçekleşsin isterse onun vefatından sonraya kalsın farketmez. Bu iş Peygamber'in işi değil-

dir. Bu inanç sisteminin, ona inananların, bu konuda haksız yere tartışanların ve ona karşı büyüklenenlerin işi Allah'ın elindedir. Bu konuda hüküm yetkisine sahip olan sadece Allah'tır. İşte bu dinin hareketini götüren ve onun aşamalarını dilediği biçimde yönlendiren de O'dur.

Surenin kendisiyle noktalandığı bu yeni bölüm ise aynı gerçeğin başka yönlerini sergilemektedir.

Bu işin süreci, çok eski ve çok uzun olan bir süreçtir. Son Peygamber olan Hz. Muhammed (salat ve selam üzerine olsun) ve O'nun mesajı olan islam ile başlamış değildir. O'ndan önce de pek çok Peygamber gönderilmiştir. Bu Peygamberlerin bir kısmını yüce Allah Kur'an'da Hz. Muhammed'e (salat ve selam üzerine olsun) anlatmış bir kısmını ise anlatmamıştır.

Bu Peygamberlerin hepsi de yalanlama ve büyüklük taslama ile karşılanmış ve onların hepsinden mucizeler ve harikalar istenmiştir. Bu Peygamberlerin hepsi de yüce Allah'ın yalanlayıcıların ister istemez boyun eğmek zorunda kalacakları harika bir olay onlara göstermesini arzu etmiştir. Ne var ki, Allah'ın izni olmadan ve O'nun dilediği zaman gelmeden hiçbir mucize meydana gelmez. Çünkü bu dava O'nun davasıdır. Kendisi dilediği biçimde onu yürütür.

Bununla beraber, yüce Allah'ın mucizeleri evrene serpiştirilmiş durumdadır. Her zaman ve her yerde gözler önündedir. İşte bu bölümde sözkonusu mucizelerden hayvanlar ve gemiler mucizesine yer verilmektedir. Hiç kimsenin inkar edemeyeceği diğer mucizelere ise genel olarak değinilmektedir.

Sure önceki milletlerin akıbetlerine ilişkin köklü bir dokunuşla sona ermektedir. Bunlar Hz. Muhammed'in (salat ve selam üzerine olsun) mesajını yalanlayanların tutumunu sergilemiş, güçlerine, bilgilerine ve uygarlıklarına güvenmiş kimselerdir. Doğal olarak Allah'ın yasası bundan dolayı onları kıskıvrak yakalamıştır:

"Fakat şiddetli azabımızı gördükleri zaman inanmaları, kendilerine bir fayda sağlamadı. Allah'ın kulları hakkında eskiden beri yürürlükte olan yasası budur. İşte o zaman kafirler ziyana uğramışlardır."(26)

İşte hak ile batıl, iman ile küfür, iyilik ile azgınlık arasında sürüp gelen savaşı ta baştan bu son ayete kadar işleyen sure bu dokunuşla sona ermektedir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ
وَمِنْهُم مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَن
يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

78- Andolsun, biz senden önce de Peygamberler gönderdik. Onlardan kiminin hayatını sana anlattık, kimini de anlatmadık. Hiçbir elçi, Allah'ın izni olmadan bir mucize getiremez. Allah'ın emri geldiği zaman hak yerine getirilir ve işte o zaman Allah'ın ayetlerini boşa çıkarmağa çahşanlar, hüsrana uğrarlar.

26- Mümin Suresi, 85

Daha önce islam dini nice badirelerden geçmiştir. Bu Kur'an'da yüce Allah bunların bazılarını Peygamberine anlatmış, bazılarını ise anlatmamıştır. Peygamberlerin durumları ile ilgili olarak anlattıkları arasında hedefe ulaştıran ve yol işaretleri belli olan yolun uzunluğuna işaret edilmekte, sürekli geçerli olan ve asla değişmeyen yasa dile getirilmekte, Peygamberlik gerçeği, Peygamberlerin görevleri ve hadleri en güzel biçimde açıklanmaktadır.

Ayet-i kerime insanın gönlünde sağlam biçimde yerleşmesi gereken bir gerçeği pekiştirmekte ve iyice sağlamlaşması için özellikle üzerinde durmaktadır:

"Allah'ın izni olmadan hiçbir Peygamber bir mucize yaratamaz."

İnsan yürekten, davanın üstün gelmesini ve ona karşı çıkanların tezelden boyun eğmelerini arzu eder. -İsterse bu gönül bir Peygamberin gönlü olsun farketmez- Bu nedenle hertürlü büyüklük taslamayı, inatlaşmayı yok edecek harika bir mucize arar. Ne var ki yüce Allah seçkin kullarının sınırsız sabır zırhına bürünmelerini istemektedir. Nefislerini bu potada eritmelerini dilemektedir. Böylece onlar bu konuda ellerinde hiçbir şey olmadığını daha rahat kavrayacaklar, mesajı ilettikleri taktirde görevlerinin bittiğini anlayacaklardır. Mucize göndermenin ise, onun elinde olduğunu, dilediğinde onu yaratacağını kavrarlar. Böylece kalpleri huzura kavuşur, rahatlar ve sakinleşir. Ellerinden gelen herşeyi en güzel biçimde yerine getirdikten sonra bunun ötesini Allah'a bırakmaları kolaylaşır.

Yine yüce Allah insanlara ilahlık gerçeğinin Peygamberlik gerçeğinin yapısını kavratacak ve Peygamberlerin insanlar arasında yetişen insanlar olduklarını, yüce Allah'ın onları seçtiğini, onların görevlerini belirlediğini, onların bu görevlerinin sınırlarını aşmaya güçlerinin yetmediğini ve böylesi bir işe teşebbüs de etmediklerini kavratmak istiyor.

İnsanlara şunu da kavratıyor: Mucizelerin geciktirilmesi Allah'ın insanlara merhametindendir. Zira Allah'ın yasası mucizelerin ortaya çıkışından sonra yine de ilahi mesajı yalan sayanları bu dünyada yok etmeyi gerektirmektedir. Demek ki Allah'ın mucizeyi geciktirmesi onlara zaman tanıması demektir ve bu da Allah'ın onlara acımasından kaynaklanmaktadır.

"Allah'ın emri geldiği zaman hak yerine getirilir ve işte o zaman Allah'ın ayetlerini boşa çıkarmaya çalışanlar hüsrana uğrarlar."

Allah'ın son hükmünden sonra ne iyilik yapmaya, ne tevbe etmeye ne de dönüş yapmaya zaman kalır.

Şimdi de harika bir olayın meydana gelmesini isteyenler, yüce Allah'ın gözler önünde bulunan fakat uzun zaman gözönünde kaldıkları için unutulan ayetlerine-mucizelerine yöneltilmektedirler. Aslında onlar bu gözler önündeki harikalar üzerinde biraz düşünselerdi bunların istedikleri harikaların kendileri olduklarını görürlerdi. Zira bunlar da ilahlığa tanıklık etmektedirler. Çünkü Allah'tan başka birinin onları yarattığını iddia etmek saçma olduğu gibi bunların düzenleyen-dileyen bir yaratıcı olmadan yaratıldıklarını iddia etmek de saçmadır.

اَللّٰهُ الَّذِیْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوْا مِنْهَا وَمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ۝ وَلَكُمْ فِیْهَا مَنَافِعُ

وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾

79- Binek olarak kullanmanız ve yemeniz için hayvanları sizin için yaratan Allah'tır.

80- Onlardan sizin için daha nice faydalar vardır, gönüllerinizdeki arzulara, onlara binerek ulaşırsınız. Onların ve gemilerin üstünde taşınırsınız.

Bu hayvanların yaratılmaları da insanın yaratılması gibi harika bir mucizedir. Onlara hayatın verilmesi, yapılarının oluşumu ve şekillendirilmesi hep birer harikadır! İnsan bunların hiç birini kendisinin yaptığını iddia edemez! Bu hayvanların insanın emrine ve hizmetine verilmeleri... Vücudları ve güçleri yönünden insanı kat kat katlayabilen hayvanların Allah tarafından onun emrine verilmeleri... **"Binek olarak kullanmanız ve yemeniz için hayvanları sizin için yaratan Allah'tır."**

Evet "Bunların hepsi kendiliğinden böyle var olmuşlardır; o kadar! İnsana oranla bunlar harika birer mucize değildir! Bunlar, onları yaratan, onlara ve insana verdiği özelliklerle kendilerini insanın hizmetine veren yaratıcının varlığını göstermezler!" şeklindeki bir yaklaşıma bu apaçık gerçekler nedeniyle saygılı bakmak doğru olmaz. Zira fıtratın mantığı hiçbir tartışmaya ve direnmeye meydan vermeyecek biçimde sözkonusu gerçekleri kabul etmektedir.

Onlara bu harika ayetlerde yer alan büyük nimetler de hatırlatılıyor:

"Kimine binesiniz, kiminin etini yiyesiniz, içinizdeki ihtiyacınıza ulaşasınız, onların ve gemilerin üzerinde taşınasınız diye."

Onların gönüllerindeki ihtiyaçlar ve hayvanların sırtından elde ettikleri yararlar özellikle o zamanda büyük ve önemli ihtiyaçlardı. Taşıma, ulaşım ve haberleşme araçlarının sadece bu hayvanlarla sınırlı olduğu sırada bunun ciddi önemi vardı. Bugün de hatta yarın da bu hayvanların sırtından karşılanan ihtiyaçlar az değildir. Bugün dahi tren, araba ve uçağın varlığına rağmen dağlık bölgelerde ulaşım ancak hayvanlarla sağlanmaktadır. Zira burada hayvanların ayaklarından başka hiçbir şey için elverişli olmayan dar geçitler ve daracık yollardan başka bir yol yoktur!

"Onların ve gemilerin üstünde taşınırsınız."

"Bu da diğeri gibi Allah'ın mucizelerinden biridir. Allah'ın imana verdiği nimetlerden biridir. Geminin su üzerinde yüzmesi yeri-göğü, yaşı-kurusu ile bu evrenin özünde eşyanın ve elementlerin yapısında bulunan değişmez yasalara ve uygunluklara dayanmaktadır. Geminin su üzerinde seyretmesi için bu faktörlerin bulunması şarttır. Gemi ister yelkenle, ister buharla ister atom enerjisiyle isterse yüce Allah'ın bu kainata yerleştirdiği ve insanın kullanabileceği başka bir enerji çeşidi ile çalışsın farketmez. İşte bu nedenle bu olayın da Allah'ın mucizeleri ve nimetleri arasında sayıldığını görüyoruz.

Bu evrenin içinde serpiştirilmiş halde bulunan bu türden nice mucizeler var ki aklı başında bir insan onları inkar edemez:

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنكِرُونَ ﴿٨١﴾

81- Allah size ayetlerini gösteriyor. Allah'ın ayetlerinden hangisini inkar ediyorsunuz?

Evet inkar edenler ve Allah'ın ayetleri hakkında ileri-geri konuşarak tartışan, batıl-saçma şeyleri savunarak onunla gerçeği örtmeye çalışanlar vardır. Fakat bunların hiçbiri gerçeğe ulaşmak için uğraşmamaktadır. Gerçeği çarpıtmakta, amaçlı yaklaşmakta, büyüklük taslamakta veya demogoji yapmaktadır.

Kimileri Firavun ve benzerleri gibi bir azgın oldukları için Allah'ın apaçık mucizeleri hakkında tartışmaktadır. İktidarının, tahtının elinden alınmasından korkmaktadır. Zira bu tür zalimlerin tahtı, hakkın karşısında duramayacak olan efsanelere dayanmaktadır. Hakkın temeli ise tek olan ilahlık gerçeğinin sağlam biçimde yerleşmesidir.

Kimileri iktidara yönelik bir ideolojik görüş sahibi oldukları için Allah'ın ayetleri hakkında tartışmaktadırlar. Mesela komünizm gibi. Bu ideoloji, insanların gönüllerinde ilahi olan inanç gerçeği yerleştiğinde dağılmaktadır. Zira o, insanları yere yapıştırmak ve kalplerini midelerine ve bedenlerinin ihtiraslarına, arzularına bağlamak istemektedir. İnsanları, kendi ideolojilerine kulluk yapsınlar, liderlerine tapsınlar diye Allah'a tapmaktan uzaklaştırmaktadırlar!

Kimileri de -orta çağda kilise tarihinde yaşandığı gibi- din adamlarının baskısı ile mücadele ederken Allah'ın gerçek ayetlerini de silip-süpürmektedir. O bu baskıdan kurtulmak istemektedir. Hedefini şaşırarak kilisenin adına insanların köleleştirildiği ilahını red etmektedir.

Daha bunun gibi nice sebepler vardır. Yalnız fıtratın mantığı bu tür tartışmalardan tiksinir. Varlığın vicdanında özünde sağlam yer eden ve her tür tartışmaya rağmen yüce Allah'ın mucizelerinin dile getirdiği değişmeyen gerçeği kabul eder!

Surenin en sonunda ise şu kuvvetli dokunuş yer alır:

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا
فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا
جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِندَهُم مِّنَ الْعِلْمِ
وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨٣﴾

82- Yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden daha çok, daha kuvvetli, yeryüzünde bıraktıkları eserler, daha sağlam olan, öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmezler mi? Kazandıkları, onlara bir fayda vermemişti.
83- Peygamberleri, onlara belgelerle gelince, kendilerinden olan bilgiden gururlandılar da, alaya aldıkları şey kendilerini sarıverdi.

İnsanlık tarihinde önceki milletlerin sonlarına ilişkin çok bilgi vardır. Bunların bir kısmının bugüne kadar yaşayan ve onların yapılarını ortaya koyan kalıntıları vardır. Bazılarının akıbetlerine ilişkin haberler dilden dile dolaşan riva-

yetlerle bize kadar gelmiştir. Ya da belgeler ve kitaplar bunları muhafaza etmişlerdir. İnsanlığın seyir çizgisinde bunlar değişmeyen gerçekleri ifade ettikleri için Kur'an çoğu zaman kalpleri onlara doğru çevirir. Zira bu akıbetlerin insanın ruhu üzerinde de köklü-derin etkileri vardır. Kur'an-ı Kerim onu gönderen Allah'ın sınırsız bilgisi gerçeği olarak fıtrat gerçeğinden, onun kanallarından iç dünyasından insana hitab eder. Bazıları ufak bir dokunuşla açılan, üzeri tortularla örtülmüş bulunanları ise, ancak defalarca çalınmakla ancak açılabilen kapılardan fıtrata seslenir!

İşte burada onlara soru sormakta açık bir göz, hassas bir duyarlılık ve basiretli bir kalp ile yeryüzünü dolaşmalarını teşvik etmektedir ki, gözlerini açıp baksınlar. Önceleri yeryüzünde yaşayanların halini düşünsünler. Burada işledikleri yüzünden başlarına nelerin geldiğini anlasınlar.

"Yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden daha çok, daha kuvvetli, yeryüzünde bıraktıkları eserler, daha sağlam olan, öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmezler mi?"

Sonlarının nasıl olduğu ortaya konmadan, öncekilerin durumları tasvir ediliyor. Dengenin kurulması ve tam bir ders ve ibret sahnesi olması için onların durumları ile karşılaştırma yapılıyor.

Sayıları çoktu. Güçleri fazlaydı, uygarlıkta daha ileri idiler. Peygamber dönemindeki araplardan önce yaşayan nesiller ve milletler de bunlardandı. Yüce Allah bunların bir kesimini Peygamberine anlatmış bir kesimini de anlatmamıştı. Bunlarında bazılarının kıssalarını araplar biliyor ve gerilerinde kalıntılarını görüyorlardı.

"Kazandıkları, onlara bir fayda vermemişti."

Güçleri, sayılarının çokluğu ve uygarlıkları onları koruyamadı. Halbuki onlar bunlarla iftihar ediyor ve onlarla böbürleniyorlardı. Hatta onların sapıklıklarının temeli ve yok edilmelerinin nedeni buydu.

"Peygamberleri, onlara belgelerle gelince, kendilerinden olan bilgiden gururlandılar."

İmansız ilim beladır. Kör eden ve azdıran bir bela. Çünkü bu tür yüzeysel bilgi insanı gurura iter. Bu bilgi sahibi bilgisiyle büyük güçlere hükmettiğini, büyük işler yapmaya gücünün yettiğini zanneder. Kendi konumunu ve değerini takdir etmede yanılır. Bilmediği korkunç boyutları, derinlikleri unutur. Halbuki bunların hepsi kainatta vardır. Kendisi bunlara hükmetmemekte hatta onları kavrayamamaktadır. Onların bize yakın olan uçları-kenarları dışında hiçbir şeyi bilmemektedir. İşte bilmediği için şişmekte, kendisini olduğundan büyük görmeye başlamakta, ilmi onu basitleştirmekte ve cahilliğini unutturmaktadır. Eğer bu adam bildikleriyle bilmediklerini karşılaştırsaydı, bu evrende gücünün yettiği ile yetmediği şeyleri karşılaştırsaydı, hatta sırrının biraz düşünseydi, büyüklük taslaması söner ve kendisini basitleştiren sevincinden kurtulurdu.

Bunlar kendi ilimlerine güvenip bunun ötesindekileri kendilerine hatırlatanları alaya almışlardır:

"Alaya aldıkları şey kendilerini sarıverdi."

Allah'ın ibret olacak biçimde kıskıvrak yakalayan azabını gördüklerinde maskeleri düşüverdi. Ne kadar aldandıklarını anladılar. İnkar ettiklerini kabul etmeye başladılar. Allah'ın birliğini kabullendiler. Allah dışında ona koştukları ortakları redettiler. Fakat artık iş işten geçmiş bulunmaktadır.

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا
قَالُوٓا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُۥ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِۦ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾
فَلَمْ يَكُ يَنفَعُهُمْ إِيمَٰنُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا ۖ سُنَّتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى
قَدْ خَلَتْ فِى عِبَادِهِۦ ۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨٥﴾

84- Ne zaman ki, şiddetli azabımızı gördüler: "Tek Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkar ettik" dediler.
85- Fakat şiddetli azabımızı gördükleri zaman inanmaları, kendilerine bir fayda sağlamadı. Allah'ın kulları hakkında eskiden beri yürürlükte olan yasası budur. İşte o zaman kafirler ziyana uğramışlardır.

Böyledir. Çünkü Allah'ın azabı gelip çattıktan sonra tevbenin kabul edilmemesi öteden beri gelen sünnetullah gereğidir. Bu korku tevbesidir, iman tevbesi değil.

"Allah'ın kulları hakkında eskiden beri yürürlükte olan yasası budur."

Allah'ın yasası ise kesindir. Sarsılmaz, değişmez ve yolundan sapmaz.

"İşte o zaman kafirler ziyana uğramışlardır."

Bu ürpertici sahnenin, ilahi mesajları yalan sayanları kıskıvrak yakalayan Allah'ın cezası sahnesinin, onların ürkekliklerini ve feryatlarını somutlaştıran boyun eğdiklerini ve teslim olduklarını sergileyen sahnenin üzerine perde kapanıyor. Sure sona eriyor. Böylece bu son surenin havası, etkisi ve asıl konusu ile tam bir uyum sağlıyor.

Surenin içinde yer yer Mekke'de inen surelerin ele aldıkları inanç konularına; tevhid, diriliş ve vahiy konularına da değinildi. Fakat bu konular surenin ön planda olan konuları değildir. Hak-batıl, iman-küfür ve iyilik-kötülük arasındaki savaş hep ön planda tutuldu. İşte bu savaş ile ilgili konular **"Surenin kişiliğini"** ve diğer Kur'an sureleri arasındaki belirgin özelliklerini ortaya koydu...

MÜMİN SURESİNİN SONU

İÇİNDEKİLER

NEML SURESİ 7
Hz. Musa Kıssasından Bir Bölüm 12
Hz. Davut ve Süleyman'ın Kıssası 16
Hz. Süleyman ve Hudhud Kuşu 25
Mektup ve Sebe'nin Kraliçesi 27
Hz. Salih ve Komplocular 35
Hz. Lut ve Kavmi 39
19. CÜZ SONU 40
20. CÜZ BAŞLANGICI 41
İç Alemlere İnce Dokunuşlar 47
Evrenin Şahitliği 48
Yaratılış ve Diriliş Meselesi 50
Ahiret İnancı ve Gayb 52
Kıyamet Belirtileri ve Mahşer 60
Davetin Özü 65
NEML SURESİ SONU 66
*
KASAS SURESİ 67
Hz. Musa'nın Kıssası 70
Firavun Döneminde Mısır 72
Kıssa Başlıyor 74
Cefakar Anne 77
Zulme Başkaldırı 81
Hz. Musa'ya Ulaşan Haber 84
Medyene Kaçış 86
Evlilik Öncesi Sade ve Sağlıklı Teklifler 87
Allah İle İlk Karşılaşma 96
Firavun İle Karşı Karşıya 99
Firavun ve İktidarın Sonu 101
Vahyin Gerçekliği 103
Ehli Kitaptan İman Edenler 107
Hidayet Allah'tandır 110
Yerle Bir Edilme Korkusu 112
Müşriklerin Kıyamette Aşağılanması 116
Allah'ın Mutlak İradesi 119
Dış Alemden Uyarıcı Mesajlar 120
Mal-Mülkle İmtihan 123
Servet Karşısında İnsanların Tutumu 127
İnsanlara Ahiret Ödülü 130
Peygambere Zafer Vaadi 130
Davetin Temel İlkesi 132
KASAS SURESİNİN SONU 134
*
ANKEBUT SURESİ 135
Hz. Şuayb ve Daveti 161
Büyüklenenlerin Sonu 162
Allah'ın Amansız Yokediciliği 163
Örümcek Gibi Aciz Olanlar 163
Evrenden İşaretler 166
20. CÜZ SONU-21. CÜZ BAŞLANGICI 167
Davette Hoşgörü 169
Hicret ve Mükafatı 175
Müşriklerin Saçmalamaları 178
ANKEBUT SURESİNİN SONU 182
*
RUM SURESİ 183
Zafer İnananlarındır 185
Kendi Varlıklarını Düşünsünler 189
Çarpıcı Tasvirler 191
Evren ve İnsan Üzerinde Bir Gezinti 192
Mü'minlere Rabb'lerinden Öğütler 199
Dosdoğru Din Budur 206
Allah'ın Sonsuz Nimeti ve
İnsanın Yapısı 207
Görenler ve Körler 210
Etkileyici Bir Gezinti 211
Sabır ve Sonuç 213
RUM SURESİNİN SONU 214
*
LOKMAN SURESİ 215
Yol Gösterici ve Rahmet Olan Kitap 219
İnsanlardan Gerçeğe Sağır Olanlar 221
Mü'minlerin Mükafatı 222
Aile ve İnanç İlişkisi 226
Müşriklere Yine Sor 233
LOKMAN SURESİNİN SONU 241
*
SECDE SURESİ 243
Yüce Sıfatların Sahibi 248
Yaratılışa İşlenen Güzellik Motifi 251

Ahiretten Bir Sahne 256
İman ve Aydınlık Sahnesi 258
İki Zıt Kutup Arasında 259
Fetih Günü ve İnanmayanlar 263
SECDE SURESİ SONU 264
*
AHZAB SURESİ 265
Hz. Peygamberin Zeyneb ile Evlenmesi 330
Ailenin Düzenlenmesi 339
Peygamberin Hanımlarına Karşı Müslümanların Durumu 341
AHZAB SURESİNİN SONU 358
*
SEBE SURESİ 359
Hamd Allah'ındır 365
Kıyameti Yalanlayanlar 367
Dirilişi yalanlayanların Sözleri 371
Uyarıcı Görkemli Bir Sahne 373
Hz. Davut'un Ayrıcalığı 374
Hz. Süleyman'ın Ayrıcalıkları 376
Sebe Halkının Hikayesi 380
Allah'ın Değişmez Yasası 384
Dokunaklı Bir Gezinti 385
Korkunç Tablo 387
Uyarıcı ve Müjdeci Peygamber 391
Müşrikleri Gerçeği Düşünmeye Davet 401
SEBE SURESİ SONU 406
*
FATIR SURESİ 407
Allah'ın Değişmez Rahmeti 412
Nimetleri Hatırlama 417
Şeytanın Hilesi 418
Evrenden Kesitler 422
İnsanın Yaratılışı 426
Su ve Hayat 430
Kainatın Temel Yasası 431
Bireysel Sorumluluk 436
Çaresiz Kalınca 439
Kur'an'ı Kerim'i Okuyanlar 443
FATIR SURESİ SONU 454
*
YASİN SURESİ 455
Kur'an'a And Olsun 459
Davetten Kesitler 466
22. CÜZ SONU 469
Mahşer'den Bir Tablo 479
YASİN SURESİ SONU 488
*
SAFFAT SURESİ 489
Allah Alemlerin Rabbidir 492
Kör, Sağır ve Alaycı Kafirler 495
Kur'an'da Kıyamet Sahnesi 497
Cehennem ve Zakkum Ağacı 501
Sapıklık ve Hidayetin Öyküsü 502
Hz. Nuh 503
Hz. İbrahim 504
İsmail ve Kurban 508
Musa ve Harun'a Selam 513
İlyas'a Selam Olsun 514
Hz. Yunus 515
SAFFAT SURESİ SONU 521
*
SAD SURESİ 523
SAD SURESİ VE 23. CÜZ'ÜN SONU 560
*
ZÜMER SURESİ 561
23. CÜZ SONU-24. CÜZ BAŞLANGICI 585
ZÜMER SURESİ SONU 603
*
MÜ'MİN SURESİ 605
MÜ'MİN SURESİ SONU 657
8. CİLDİN SONU 657

في ظلال

القرآن